ANITII MANLII SEVERINI BOETHI,

INTER LATINOS ARISTOTELIS INTERPRETES ET AETATE PRIMI ET DOCTRINA PRAECIPVI,

DIALECTICA.

IN qua quidem emendanda tantam adhibuit MARTIANVS ROTA diligentiam, vt nunc post omnes aliorum editiones ex manu scriptis libris multa, quæ plerisque locis desiderabantur, addiderit; multa quæ deprauata erant, emendarit; totum denique opus in meliorem formam redegerit, ac plane illustrarit. quod, qui hos libros, cum cæteris, qui hactenus in lucem prodierunt, contulerit, factum esse facillime perspiciet.

Nunc denuo excusa, & post Martiani obitum, à D. BORGARVTIO à BORGARVTIIS accuratissimè recognita, & ab erroribus vindicata.

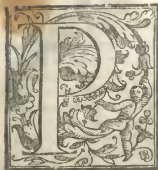
INEST ETIAM INDEX RERVM OMNIVM COPIOSISSIMVS.

VENETIIS, Apud Ioannem Gryphium.
M D LXXXV.

IVL. MARTIANVS ROTA
GEORGIO CORNELIO PONTIFICI TARVISINO DESIGNATO S.

Rimvm rebus in omnibus semper fuit, noui aliquid promere: Secundum, ubi consequi illud nequeas, ab alijs deprompta meliora reddere. Vtrunq; tibi præstare pontifex Corneli cum vellem, diuersas bibliothecas excutere cœpi, sperans me, & hoc, & illud effecturum. Sed alterum quidem assequi minime potui: libros enim quos in physicas auscultationes Seuerinus emisit, quamuis eos extare non pauci sciant, deprendere tamen adhuc non valui. Alterum autem abunde, puto, consecutus sum: nam meliora, quàm fuerant hactenus impressa, multo reddidimus eius commentaria, quæ partim varia transcriptione labefactata stabiliri, partim longa vetustate collapsa reparari, multis in locis desiderabant. Neq; uero quisquã a nobis hanc prouinciam frustra susceptam opinetur. Fuit enim Boethus, non solum magna facundia vir, & eruditione singulari: uerum etiam iuuandi plurimos incredibili studio tenebatur: atque ideo, cum barbaros, armis ab Italia prohibere consul, non posset, barbariem ab Europa disciplinis eijcere doctus non dubitauit. Aristotelem enim Dialecticæ, & utriusq; Philosophiæ, hoc est humanæ felicitatis magistrum, primus, & latinitate donauit, & exposuit: id quod Lucij Syllæ dignitatem non æquauit modo, sed plurimum etiam excelluit. Opibus enim & potentia fretus Cornelius Sylla, inuentos Athenis Aristotelis libros, Romam portauit. Eloquentiæ & eruditioni fidens Manlius Seuerinus, eosdem e Græco sermone in Romanam linguam transtulit: & ex obscuris adeo, vt uix a paucis intelligerentur, cuiuis mediocriter erudito peruios, luculentis expositionibus effecit. Quæ utilitas, non tantum illius ætatis homines plurimum iuuit, sed ad posteros quoque redundans, in nos usque peruenit. Hanc eius egregiam animi uoluntatem, cum inter legendum animaduertissem, libuit mihi quædam ad ipsius cognitionem pertinentia, in unum colligere: ut & illi, quamuis mortuo, gratiam, si possem, aliquam referrem: & tibi, sapientię callem acrius insistenti, multis e floribus coronam darem. Neque enim arbitror ingratum tibi fore eum tanquam de facie noscere, per quem in dies magis ac magis proficis, & eius opera legendo, mirum in modum delectaris. Quod tamen dum facio, me uelim nullus existimet complures nostri temporis homines imitaturum, qui partim omnia in maius tollunt, partim quædam, ac si redargui nequeant, comminiscuntur. Horum neutrum in præsentia facturum me recipio, quamuis probe intelligam, non esse facile, suæ quoque tempestatis facta describere, nedum ullius qui mille ab hinc annis uita decesserit, in tanto præsertim scriptorum illius & succedentis æui silentio, qui ne publica quidem literis commiserunt. Quam ob rem a nobis plura nullus expectet, quàm ex eius aliorumve libris cognosci potuerunt: aut euidenti coniectura saltem comprehendi. Et tu Georgi nobilissime, qualiacunq; in unum opus redacta, libenti, sicut omnia mea soles, animo percurre: & quampridem nondum satis expolitam asportaras, nunc denique perfectam Boethi historiam accipe.

NITIUS Seuerinus Boethus, Romanus, & nobilitate maiorum, & animi dotibus clarus, in ea tempora incidit, quibus Italia barbaris oppressa tenebatur. Natus est enim, non ita multis post annis, quàm ab Alarico Roma caperetur: Floruitq; Theodorici regis tempestate. Theodoricus hic, a Zenone, cum ingentibus copijs missus, ereptam Odouacri Italiam sibi vendicauerat, Rauennæq; regni sede locata, cuncta, pro libidine administrabat. Quod videns Boethus, honestis disciplinis animum applicuit, id sibi tantum superesse intelligens, quod homine libero dignum foret. Eruditus itaque Græcis & Latinis literis ab adolescentia cum esset, quædam primum ex Euclide transtulit, atque ita transtulit, vt & dimetiendi rationes, & alia quædam de suo adiungeret. Ac quod nondum Aristotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum astruere docuerit. Arithmeticam postea, Nicomachum, non vt interpres, secutus, sed suo vsus iudicio, latinis verbis reddidit. Et inde musicam perplexam, & inuolutam disciplinam, ex optimis quibusque collegit. Qua in re, & Aristoxenis copiam, & Pythagoræ iudicium expressit. Extat Theodorici regis ad Boethum epistola, quæ & Ptolomæi Syntaxin, & Archimedis Mechanicen, ab eo latinitate donatam affirmet. Verum præludia hæc fuisse crediderim eorum, quæ vir tantus, mente agitabat. Philosophiam enim latinis literis illustrare constituerat, non vt Varro Stoicam, nec vt Tullius Academicam, sed eam quæ cęteras obscurauit, ab Aristotele inuectam, & a tot præstantibus ingenio viris, ætate tam longa celebratam: id ipse his verbis significat. Ego omne Aristotelis opus quodcunque in manus venerit, in Romanum stylum vertens, eorum omnium commenta, latina oratione perscribam, Vt siquid ex logicæ artis subtilitate, & ex moralis grauitate peritiæ, & ex naturalis acumine veritatis ab Aristotele perscriptum est, id omne ordinatum transferam, atq; id, quodam lumine commentationis illustrem. Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher compendio trāstulerat, explanauit, & eundem a se mox interpretatum, nouis rursum expositionibus illustrauit. Prædicamentis manum admouerat, cum ecce Consul Romæ creatur. hoc ipse suis verbis significat. Etsi nos curæ officij consularis impediunt, quo minus in his studijs, omne otium, plenamq; operam consumimus: pertinere tamen videtur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina ciues instruere. nec male de ciuibus meis merear, si cum prisca hominum virtus, vrbium cęterarum ad hanc vnam rempublicam, imperium transtulerit, ego ad id saltem, quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus, mores nostræ ciuitatis instruxero. Quare, ne hoc quidem ipsum Consulis vacat officio, cum Romani moris semper fuerit, quod vbicunq; gentium pulcherrimum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare, Hæc ille. Ex quibus illud etiam falsum esse conuincitur, quod aliqui memoriæ prodiderunt, Boethum, omnia, non pleraq; relegatum scripsisse. Ad consulatum autem iuuenis peruenit, fauore principum ciuitatis. puerum enim a patre relictum, curandum susceperant, quòd & antiqua Manlij Torquati familia prognatum scirent, & nouam Anitij proaui indolem perspectam in ipso haberent. Primo eius Consulatu, Rex Hunnorum, & Italiæ, Odouacer Phœba Rugorum duce victo, captoque potitus est, sicuti Cassiodorus tradit, qui bis solum, cum Symmacho semel, ipsum in Consulibus nominat. Non solum autem dignitatem hanc ipse adeptus est, sed duos etiam filios suos, quod nunquam antea contigerat, Consules eodem tempore vidit. Patricium & Hypatium. Anno illo Boethus in curia Theodoricum, tum primum Romam accersitum S.P.Q.R. nomine, magna facundia laudauit: & in Circo duorum consulum medius, triumphale conuiuium multitudini exhibuit. Collegam in vltimo consulatu Symmachum socerum habuit, cum quo magistratum ita gessit, vt commune bonum, priuatis amicitijs præferret. Accidit, vt Paulini consularis opes, regij satellites appeterent. Hominem ingenue tutatus est. Albinum falso Cyprianus accusauit. innocentem consularem virum ostendit. Acerba fames Campaniam vrgebat, & acerbiorem coemptionem tyranni procuratores indixerant, eam exigi Consul non sustinuit. Triguillam quoq; regiæ domus præpositum multoties ab iniuria deiecit, & Conigastum fortunas optimi cuiusq; insectantem compescuit. Hisce rebus factum est, vt Regis indignationem incurreret, perditorumq; delationibus in exilium pelleretur. Accusationis summa hæc fuit. Quòd Senatum læsæ maiestatis accusaturum prohibuerit. Quòd ad Anastasium Imperatorem literas miserit de recuperanda libertate. Delatores perditis moribus homines tres extiterunt, Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exilio damnati, Basiliusq; pridem a procuratione domus regię deiectus, obęratusq; plurimum. Purgasset facile Seuerinus obiecta crimina, si coram delatoribus arguendi facultas sibi a Theodorico data fuisset. Sed vel iratus, oblatam sibi vltionis occasionem omittere: vel improbus, a se excitam calumniam dissoluere noluit. Absens itaq; vir, & innocens & grandis natu Boethus, malorum conspiratione relegatus est, nec a bonis in patria retentus. Ticinum secessit, vrbem in Insubribus positam, & sibi a tyranno pręscriptam. in qua simul atque venit, quo posteris etiam innocentiam suam cognitam faceret, pulcherrimum illud de consolatione volumen, Ciceronem imitatus conscripsit. Nam sicut ille, quo filię desiderium leuaret, de animorum immortalitate disceptans, Tulliam superuiuere monstrat: ita Seuerinus de falso & vero bono, deque prouidentia disputat, & omnia voluntate diuina mortalibus euenire declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attigit, Boethus vtranque orationem admiscet, atque ita admiscet, vt facile vnicuique ostendat, ingenium sibi, quicquid tentasset, nunquam defuisse. Sed quid naturali philosophia difficilius? quid dialectica spinosius? At vtranque disciplinam sic oratione sua peruagatus est, vt abditissima quęque, cuiuis prompta reddiderit. Neque vero selectum vnum aliquod argumentum oratione consectatus est, sed philosophię penetralia ingressus, ea latinis hominibus primus reserauit, quę princeps Aristoteles de industria, pluribus occultauerat. Qua in re, optimos quosque consulit, Theophrastum dico, Eudemum, Andronicum, Aspasium, Herminum, Alexandrum, Syrianum, Porphyrium, Themistium, de quorum sententijs, tanquam honorarius arbiter diiudicat. Attestatur hoc expositio in librum Aristotelis de enunciatione, tam prima duobus, quam secunda sex libris absoluta. In quorum tertio cum de tribus contingentium modis se melius scripsisse dicat in libris physicis, suspicandum reliquit, se naturalem quoque philosophiam enucleasse. Verum hactenus tam hi desiderantur commentarij, licet fuerint Taruisium hinc nuper asportati, quàm illi quos in Analyticen & Topicen emisit. Siquidem & hos ipse citat, & in Topicam Ciceronis septem libros a se confectos profitetur, opus varium, difficile, eruditum, nec a quoquam antea quàm a Victorino frustra tentatum. Platonis dialogos ipse latinos facturum se recepit, factos Cassiodorus asseuerat. Mirarer quomodo

tanta

tanta præstare potuerit, nisi diuina illa in librum Aristotelis de interpretatione commentaria biennio scirem ab eo confecta. Quod tempus, uix euoluendis tot expositoribus satis fecisse uidetur, nedum eorum sententijs plerunq; controuersis, & diiudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter Peripateticos enim celebris est ferme nullus, qui in hunc librũ non scripserit, quòd & magnopere quidem necessarius sit, & multa doctrina refertus, sed acumine sententiarum, & uerborum breuitate perobscurus. Commentabatur autem hæc quo tempore Theodoricus superatis alpibus Clodouéum socerum Francorum regem, ingenti prælio profligauit. Cæterum Seuerinus non tantum in interpretando & exponendo Aristotele uersatus est, sed pleraq; etiam ipse ueluti procreauit. Horũ in numero sunt pulcherrimi illi quatuor de differentijs topicis libri quibus dialecticos locos a rhetoricis dirimit. & totidem alij de utroque syllogismo. item de diuisione & definitione singuli. Nam qui ad syllogismos categoricos introductorius inscribitur, titulum subornatum habent, cum libri Aristotelis de enuntiatione, uel breuiarium sit, ut ipse appellat: uel certe idem quod primus de categoricis syllogismis. Opus quoque de scholastica disciplina, non titulum modo, sed & elocutionem & inuentionem mentitur. Aliter enim Boethus scripsißet, si ea de re scribere uoluisset. Sed ipsum mittamus, ac de Hebdomadibus aliquid potius in medium afferamus. Sunt autem Hebdomades opera septem partibus distributa, sicuti decem libris Decades, & nouem Enneades. Hebdomades Varro primus inscripsit, deinde hic ipse, ex quibus libellus de substantiæ bono, & alius de unitate & uno sumptus est: reliqua, aut edita non sunt, quod ea sibi, ut significare uidetur, commentatus esset: aut ad nos usque non peruenerunt. Hebdomades iuuenis composuit, uelut & De duabus naturis, & una persona Christi. hoc ut ita existimem eius uerba faciunt. Episcopus inquit scriptor epistolæ tanquam ualde necessarium cum præterire uoluisset, e duabus naturis Christum consistere, & in duabus æqualiter catholicos credere, nouitate dicti perculsus, meditabar omnes animo quæstiones. Decretum hoc fuerat cõcilio Chalcedone celebrato, illucq; Leo Romanus episcopus uenerat, cuius epistola Romam missa, cum postea nitentibus Acephalis condemnatum iam dogma reuocare, pluribus conuocatis Romæ legeretur, nec satis iam quid decerneret intelligeretur: ansam Boetho dedit eum librum componendi contra Nestorium, qui duabus naturis personas totidem adiungebat, & Eutychem qui unicam naturam & personam tuebatur. Ergo siquis ab Imperatore Leone, qui reiectum sub Martiano Nestorii & Eutychis opinionem fouebat, ad Iustinum usque supputet annos, paulominus quinquaginta deprehendet: quibus de Boethi uita detractis, primæ iuuentutis tempora relinquentur: uerum hæc ut libuerit quisq; accipiat. Illud certe non admittendum contenderim, Boethum morte præuentum, musicam non absoluiße. Nam quod obiiciunt aliqui titulos eorum quæ desunt adhuc superesse, id nos in cõtrariam sententiam potius trahit, absurdum esse existimantes, nondum conscriptis rebus uelle nomen imponere. Quod siquid inperfectum Seuerinus reliquit: id ipse Theologiam fuisse censuerim. Satis enim superq; philosophiam illustrauerat, itaque diuina restabant, & iam multum processerat, Augustinum secutus. ut ipse de trinitate ad Symmachum scribens affirmat. Vobis inquit inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis, semina rationum in nos uenientia, fructus aliquos intulerint. Ex quibus illud etiam conijcere possumus, cur nono demum anno, Theodoricus, Seuerinum, & Symmachum necarit: an quia senex in opinionem Arij defecit, & inimicus adeo catolicis euasit, ut eorum templa diruere in Italia uoluerit, si Iustinus Arianos in Asia restitueret? Propugnatores autem sani dogmatis, cum alias semper, tum præcipue eo tempore Boethus & Symmacus extiterunt. Quam ob rem tyrannus coniectos in carcerem obtruncari iussit. Ticini incolæ sibi a maioribus traditum constanter asseuerant, Seuerinum cum regius Spiculator letale uulnus intulisset, utraque manu diuulsum caput sustinuisse, interrogatumq; a quonam se percussum existimaret, ab impijs respondisse: atque ita, cum in uicinum templũ uenißet, & flexis genibus ante altare sacra percepisset, post paulum expirasse. Extinctus, diuinos honores à nostris consecutus est, quod pro catolicis contra perfidiam Arii mortem sustinuerit. Sunt qui scribant ipsum antea Rauennam accersitum, pretorioq; regis præpositum, mox cum aliquot senatoribus occisum, quod Symmacho potius conuenire uidetur. Turris enim lateritio lapide fabrefacta, etiamnum Ticini monstratur, Boethi carcer, sepulcrumque eius in æde beati Augustini uisitur, qua parte in adytum templi ascensus incipit, hoc epitaphio incisum.

Mæonia, & latia lingua clarissimus, & qui
Consul eram, hic perij, missus in exilium.
Et quia mors rapuit, probitas me uexit ad auras.
En nunc fama uiget maxima, uiuit opus.

Circunfertur & aliud elogium, quo sepulchrum eius exornabatur, anteaquam illic a Luitphrando Longobardorum rege collocaretur. Ipsum, quia paucis multa continet ad eius uitam facientia, subiunximus.

Ecce Boethus adest in cælo magnus, & omni
Perspectus mundo, mirus habendus homo.
Qui Theoderico regi delatus iniquo
Ticini senium duxit in exilio.
In qua se mæstum solans dedit urbe libellum,
Post ictus gladio, exijt e medio.

Hic finis uiri clarissimi fuit, qui facondia, probabitate, doctrina, plurimum excelluit. Vltimus omnium, qui ex antiquis Romanis aliquid literarum monumentis consecrarint: primus omnium qui Aristotelicã disciplinam latinis literis illustrare cœperint: tantæ àpud posteros auctoritatis, ut ab eius sententijs nulla ferme sit prouocatio. Huius morte, magnam rem amisimus, & frustra a multis postea tentatam, Platonis & Aristotelis concordiam, quam utriusq; philosophiæ peritissimus, & pollicitus fuerat, & nisi uitam eripuissent improbi, præstare solus potuisset. Vltio tamen paulopost insecuta est diuinitus. Nam cœnanti Theodorico, cum piscis caput illatum esset, uisus est sibi rex in eo uidere Symmachi; Boethiq; faciem, inferius labrum mordicus apprehendentem, toruisq; oculis subinde minitantem. Eo spectaculo consternatus tyrannus, in morbum incidit, & simul atque quod uiderat, id se uidisse confessus est, expirauit. Ictu sanguinis mortuum sui diuulgarunt. uerum Amalasiuncta rei conscia, cum in regno successisset, patris acta, contra ius & fas decreta, rescidit: & Seuerini ac Symmachi bona in fiscum redacta, eorum liberis restituit, paucis annis ante aquam Belisarius a Iustiniano

missus Italia Gothos omnes expulit. Porro Boethi multi fuerunt, Primus Stoicus, de quo mentionem facit Diogenes in Zenonis uita. Secundus Epicureus, quem Plutarchus in conuiuijs introducit. Tertius, Cretensis, Aristotelis studiosus, & uir consularis, a Galeno celebratus. Præter hos alij duo fuerunt & philosophi ambo, & peripatetici: Vnus hic ipse, de quo satis iam dictum est, Patricius Romanus: Alter Sidonius & antiquior, quem & hic ipse in Porphyrio, & Ammonius atque Simplicius, vt Aristotelis interpretem agnoscunt. Fuerunt itidem & duo Simmachi, magnæ in literis existimationis uterq; , Primus Gratiani & Valentiniani temporibus. Secundus, Zenonis & Anastasij. Illius epistolæ circunferuntur, crebraq; de eo in Macrobij saturnalibus mentio habetur. Huius nihil quidem extat; sed ut Boethi testimonium prętercam, Priscianus Cęsariensis de ponderibus scribens, sic eum laudat, ut omnes omnium disciplinarum apices consecutus uideretur.

Iul. Martianus Rota, Georgio Nano S. D.

NON erit arbitror in hoc opere quicquam amplius quod lectorem moretur: cum ita suum locum obtineant singula, ut nunc denique supremam affuisse manum nullus dubitet. Prima quippe censura, textum Aristotelis mutilum, confusum, atque luxatum, auxilio Græcorum codicum suppleuit, interpunxit, ac reduxit, Commentaria longa negligentia multis in locis manca repleuit, ac tanquam a septentrione exesis, nouum tectorium obduxit: partim iudicio, ubi non alia spes aderat, partim manu scriptis exemplaribus, ubi suffragabantur. Commentariorum libros, qui diutino situ coaluerant, distinxit, ac suis titulis & nominibus, ne denuo coirent, insigniuit. Figuras suis locis opposuit, & postremo, huiusce scriptoris uitam, longa conquisitione proposuit. Secunda censura, quicquid primam euaserat, annotauit, Numeros textibus ascripsit, Porphyrianam arborem geminauit, & eam accurata declaratione patefecit. Quæ commentaria non erant, in capita discreuit, ut & tædium longę lectionis amoueretur, & quid in quaque parte latebat, appareret. Quędam postremo, ceu flores collegit, quę in Indicem redacta, totius operis gratiam indicarent. Mouit me primo communis utilitas, quæ tam eruditum & elegans opus, non squalere diutius suadebat: mouit me secundo istud idem, ne quid incepto labori deesse uideretur. Hunc librum Georgi ita restitutum, si familiarem habueris, non modo latinam & perspicuam orationem facies; uerum distinctam & plenam. Nam pręter artis rhetoricæ & dialecticæ præcepta, quæ tibi peruia propediem intelligo, multa sunt hic & inuenta subtiliter, & eleganter explicata, ad quorum exemplum si te direxeris, non dubito, quin imitatione, facundus disceptator; præceptis, disertus orator, euasurus sis breui. Vale.

Index librorum, qui in hoc volumine continentur.

INDEX EORVM, QVAE IN HISCE BOETHI operibus notatu digna visa sunt, ordine alphabetico.

A

B

C

Contrariarum

¶ Naturalis

Q

R

S

Species

FINIS

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

IN PORPHYRIVM A VICTORINO TRANSLATVM DIALOGI DENVO CASTIGATI.

HYEMANTIS anni tẽpore in Aureliꝫ mõtibus cõcesseramus: atque ibi tũc cũ violẽtior auster eiecisset noctis placidam atque exturbasset quietẽ: recẽsere libitum est ea quæ doctissimi uiri ad illuminandas quodammodo acies intellectus, dẽsitate caligãtissimas, quibusdã quasi introductoriis cõmentariis ediderũt: eius uero rei Fabius initiũ fecit. qui cũ me lectulo recumbentem, & quædã super eisdẽ rebus cogitantẽ, meditãtẽq; uidisset, hortatus est, ut, quod sæpe eram pollicitus, aliquam illi eius rei traderem disciplinam. Complacitum est igitur. quoniam tunc & familiarum salutationes, & domestica negocia cessabant. Interrogatus a me ergo super quibus uellet rebus me enodare atq; expedire: tũc Fabius. Quoniã inquit tẽpus ad studia uacat, & hoc ociũ in honestũ negociũ cõuerti licet: rogo ut mihi explices id q̃d Victorinus orator sui tẽporis ferme doctissimus a Porphyrio per εἰσαγωγὴν, id est per introductionẽ, in Aristotelis categorias dicitur transtulisse. Et primũ disciplinis didascalis quibusdã me imbue: quibus expositores, ut discipulorũ animos docilitate quadã assuescãt, utuntur. Tunc ego, Sex omnino inquã magistri in omni expositione prælibãt. Prædocẽt .n. quæ sit cuiuscunq; operis intẽtio: quod apud illos σκοπὸς uocatur. Quæ utilitas, q̃d a Græcis χρήσιμον appellatur. Qui ordo, quod Græci uocant τάξιν. Si eius, cuius esse opus dicitur, germanus propriusq; liber est: q̃d γνήσιον interpretari solet. Quæ sit eius operis inscriptio: quod ἐπιγραφὴν Græci nominant. In hoc etiã quod intentionem cuiusque libri insolenter interpretarẽtur, de inscriptione quoq; operis apud quosdam minus callentes hæsitatum est. Sextum est id dicere, ad quam partem philosophiæ cuiuscũque libri ducatur intentio: quod Græca oratione dicitur εἰς ποῖον μέρος φιλοσοφίας ἀνάγεται. Hæc ergo omnia in quolibet philosophiæ libro quæri conuenit, atque expediri. Tum Fabius, quæ esset introductionis intentio interrogauit. Et ego inquam, Aristoteles, cui factus est introductionis pons, nõ aliter intelligi potest: nisi ipsas res, de quibus disputaturus est, ad intelligentiam præparemus. Videns enim Porphyrius quòd in rebus omnibus essent quædam prima natura, ex quibus omnia uelut ex aliquo fonte manarent, & illa quæ prima essent & subsistentia esse, & generis uocabulo nuncupari: porro autem nunquã esse genus posse, nisi ei quædã alia subderentur, & quæ essent subdita species appellari: porro autem nunquam genus uni speciei genus esse posse, sed pluribus. Plures autem species non posse esse multiplices: nisi eas aliqua discretio separet. Si enim nihil sibi dissimiles forent: una species, non multiplices uiderentur. Illa igitur diuisio & dissimilitudo specierum, differentiæ nomine uocitatur. Omnia uero quæ aliqua re differunt: fieri aliter nõ possunt, nisi quibusdã propriis solitariisq; naturis insignita sint. Atq; hæc hactenus: Videns ergo quod omnis omnium disparilitas in gemina rerum principia secaretur: in substantiam atq; accidens, ita ut neque accidens sine substantia, neq; sine accidenti substantia esse possit. Accidens quippe sine aliquo substantiæ fundamento esse non potest. Substantia uero ipsa sine superiecto accidente uideri nullo modo potest. Vt enim color sit, quod est accidens, in corpore erit, quod est substantia. Porro autem cum corpus, id est substantiam uideris, insignitam eam accidenti, id est aliquo colore respicies. itaque fit, ut neque substantia præter accidens sit, neque accidens à substantia relinquatur. Vbi enim substantia fuit, mos accidens consecutum est. Speculatus igitur Porphyrius in his duabus rebus, id est accidenti & substantia, genera, species, propria, differentiasq; uersari, & quod ipsa p̃ se sint genera subiectis & subiacentibus speciebus, quæ differentiis & propriis insignitæ sunt, statuit principaliter de genere, specie, differentia, propriisq; tractare. Et quoniam tractatus hic in definitionibus, ut post docebimus proderit, Si quis enim in definitione generali ponat accidens, eũ non rectè definire manifestũ est, quod suo loco tractabitur, statuit pauca de accidentibus prælibare. Ita enim nos prudentissimus doctor Aristoteles instituit, ut tunc in definitionibus quibuslibet plenam scientiam queamus accipere, cum quod prosit, dictum sit, & quod non sit utile segregetur. Hęc igitur huius operis intentio est, de genere, specie, differentiis, propriis, accidentibusq; tractare. Hic Fabius, Expedisti inquit de intentione, nunc vtilitatem explica. Varia inquam & multiplex in hoc opere commoditas utilitasq; uersatur. Primum enim in Aristotelis categorias per quam uberrime prodest. Quid autem prosit dicemus, cum de eius libri inscriptione tractabimus, sed in quibus aliis prosit, paucis philosophiæ ipsius diuisione facta perstringam. Et prius quid sit ipsa philosophia est considerandum. Est enim philosophia amor & studium & amicitia quodammodo sapiẽtię. Sapientię uero nõ huius quę in artibus quibusdam, & in aliqua fabrili scientia notitiaque uersatur, sed illius sapientiæ, quæ nullius indigens, uiuax mẽs, & sola rerum primæua ratio est. Est autem hic amor sapientiæ intelligentis animi ab illa pura sapiẽtia illuminatio, & quodammodo ad seipsam retractio atque aduocatio, ut uideatur sapientiæ studium diuinitatis & purę mentis illius amicitia. Hæc igitur sapientia cuncto quidem animarũ generi, meritum suæ diuinitatis imponit, & ad propriam naturæ uim puritatemq; reducit. Hinc nascitur speculationum cogitationumq; ueritas, & sãcta puraq; actuum castimonia. Quæ res in ipsius philosophiæ diuisionem lectionemq; conuertitur. Est enim philosophia genus, species uero eius, duæ una quæ θεωρητικὴ dicitur, altera quæ πρακτικὴ, id est speculatiua, & actiua. Erunt autem tot speculatiuę philosophiæ species, quot sunt res in quibus iustæ speculatio considerationis habetur, quotq; actuum diuersitates, tot species uarietatesque uirtutum. Est igitur θεωρητικῆς, id est contemplatiuę uel speculatiuæ triplex diuersitas. atq; ipsa pars philosophię in tres species diuiditur. Est enim θεωρητικῆς pars una de intellectibilibus, alia de intelligibilibus, alia de naturalibus. Tunc interpellauit Fabius, miratusq; est quid hoc noui sermonis esset, quòd unam speculatiuæ partẽ intellectibilem nominassem. Nota inquam, quoniam latino sermone nunquam dictum reperi, intellectibilia, egomet mea uerbi compositione uocaui. Est enim intellectibile, quod unum atq; idẽ per se in propria semper diuinitate consistens, nullius unquam sensibus, sed sola tantum mente intellectuq; capitur. Quæ res ad speculationem Dei atque ad animi incorporalitatẽ

considerationemq; veræ philosophię indagatione componitur. Quam partem Græci θεολογίαν nominant. Secunda uero pars est intelligibilis: quę primam intellectibilem cogitatione atque intelligentia suscipiens, ea comprehendit, quæ sũt omnium celestium supernæ diuinitatis operũ causę: & quicquid sub lunari globo beatiore animo atque puriore substantia ualet: postremo humanarum animarũ conditionem atq; statum: quę omnia cum prioris illius intellectibilis substantiæ fuissent, corporum tactu, ab intellectibilibus ad intelligibilia degenerarunt, ut non magis ipsa intelligantur quàm intelligãt, & intelligentiæ puritate tunc beatiora sunt, quoties sese intellectibilibus applicarint. Tertia θεωρητικῆς species est, quæ circa corpora atque eorum sciẽtiã cognitionemq; uersatur. id est physiologia: quæ naturas corporum passionesq; declarat. Secunda uero, intelligibilium substantia, merito in medio collocata est: quod habeat & corporum animationem, & quodammodo uiuificationem, & intellectibilium consideratiōnẽ cognitionemq;, ut dictũ est. Practicæ uero philosophiæ, quã actiuã superius dici demonstratũ est, huius quoq; triplex est diuisio. Est.n. prima, quæ sui curã gerẽs præ cunctis sese erigit, exornat, augetq; uirtutibus, nihil in uita admittẽs, quo nõ gaudeat, nihil faciẽs poenitendũ. Secũda uero est quæ reipublicæ curã suscipiens, cunctorũ saluti, suæ prouidẽtiæ solertia, & iustitiæ libra, & fortitudinis stabilitate, & tẽperantiæ patiẽtia, medetur. Tertia uero quæ rei familiaris officiũ mediocri componẽs dispẽsatione distribuit. Sunt harũ etiã aliæ sub diuisiones, quas nũc persequi supersedẽdũ est. Ad hæc igitur ut fieri possint: & superiora intelligi queant, necessarius maxime uberrimusq; fructus est artis eius, quam Græci λογικὴν, nos rationalẽ possumus dicere: qđ recta orationis ratione, quid uerum, quidq; decens sit, nullo erroris flexu diuerticulo uefallatur. Quam artem quidam partem philosophiæ, quidam non partem, sed ferramẽtum, & quodammodo suppellectilem iudicarunt. Qua autem id utriq; impulsi ratione crediderint: alio erit opere commemorandum. Hæc autem generis, speciei, differentiæ, proprii, atque accidentis disputatio, in omni nobis philosophiæ cognitione quasi quandam uiã parat. Nam cum quid genus sit docemur, quid species, intelligimus genus esse philosophiam: species uero indubitanter θεωρητικὴν & πρακτικὴν, id est speculatiuam & actiuã. de logica uero utrum sit species: eadem hac possumus ratione perpendere. Prodest nobis differentię cognitio ad ipsarum philosophiæ specierum differentias cognoscendas. Prodest proprii scientia ad cognoscendum quid unicuique philosophiæ speciei solitaria natura uideatur ac substantiæ innatum. Prodest accidentis cognitio: per hoc enim quid principaliter in rebus sit cernere, & quid secundo, contingentiq; loco conueniat, discernere ualemus. Ita nobis harum quinq; rerum scientia, ramosa quadam & multifida ui, in omnes sese philosophię partes infundit. Ad grãmaticam uero, non minor huius rei usus est: quando orationem per genus: octo uero partes orationis, per species, differentias, propriaq; metitur. Est uero huius rei perquam Rethoricæ amica coniunctaq; cognitio. Ita enim rethoricam in tribus causarum demonstratiuum, deliberatiuum, & iudiciale possumus separare generibus: & eas in subiectis constitutionibus dissecare. Definitionum quoq; quæ ad logicam pertinent magna atque utilis uberrimaq; cognitio est. quas definitiones, nisi per genera, species, differentias, proprietatesq; tractaueris, nullus unquam definitionibus terminus imponetur. Nam si quid definis, ex quo sit genere primum tibi dicendũ est, atque in hoc genus speciesq; consummata sunt. Nam cuiusq; rei genus dixeris, ad quam rem illud dixeris, speciem facis. Vt si quid sit homo definias, dicas hominem esse animal. Igitur quoniam ad hominem aptasti animal, genus esse animal, & hominẽ speciem a te declaratum est: sed non sufficit sola generis in definitione monstratio. Si enim solum animal hominem esse dixeris, nõ potius hominem quàm bouẽ asinumq;, aut equum definitione depinxeris. Prodest igitur etiam differentias adhibere, per quas id quod definias a speciebus aliis seiungatur, ut dicas, hominem esse animal rationale. Et quoniam sub eadem differentia plures frequenter species inueniuntur, ut sub rationali Deus atque homo est: utilissimus proprietatis usus est, ut id dicas quod sola quam definis, species suum propriumq; retineat. Fit ergo huiusmodi hominis definitio. Homo est animal, id est genus: homo uero species, rationale, quod differentia est: risus capax, quod proprium est. Accidentium uero in definitionibus nullus est usus. Prodest ergo in definitionibus harũ quinq; rerum cognitio: ut nec ea quę sunt utilia prætermittas: nec ea quæ nihil præstãt commoditatis, adiungas. In diuisione uero tantum prodest, ut nisi per horũ scientiã, nulla res recte distribui, secariq; possit. Nã quæ generũ uel specierũ recta distributio diuisione erit: ubi ipsarũ per quas diuiduntur, rerum, nulla scientiæ cognitione dirigimur? Probationũ uero ueritas in his maxima cõstituta est, qđ per ea quæ diuidis, id quod diuidis, uel quid aliud probas. Nã Marcus Tullius in Rhetoricorum primo, quoniã diuisionẽ generũ, causarũ, rite atque ordinate faciebat, eius rei probationẽ ita esse debere per species generaq; disposuit, cũ ait, easdẽ res aliis superponi, aliis supponi posse, easdem & subiectas & superpositas esse non posse. Hæc fere de utilitate ad tẽpus dicenda credidimus. Tunc Fabius, demiror inquit, cur inchoanti mihi tam subtilius inuẽtas exercitatasq; res edideris. Sed dic quęso, quodnam hoc tuum consilium? Et ego, dicam tibi quod assuescendus animus auditoris, & mediocri subtilitate imbuẽdus est, ut cum sese hic primum exercuerit, palæstra ingenii, quasi quodammodo prius luctatus ea quæ sequentur, sine ullo labore conficiat. Sed quid restat dicas licebit. Et Fabius, ordinem inquit restare arbitror, si bene commemini. Atqui inquam, hic ordo ualde cum inscriptione coniunctus est. Si enim alterum noris, ambo noueris. Ordo tamen est, quod omnes post Porphyrium ingredientes ad logicam, huius primum libelli tractatores fuerunt, quod primus hic ad simplicitatem tenuitatis usq; progressus, quo procedentibus uiandum sit, præparat. Aristoteles enim quoniam dialecticæ, atq; apodicticæ disciplinæ uolebat posteris ordinem scientiamque contradere, uidit apodicticã dialecticamq; nim uno syllogismi ordine contineri. Scribit itaque primos resolutorios, quos Græci ἀναλυτικοὺς uocant, qui legendi essent antequam aliquid dialecticæ uel apodicticæ artis attingerent. In primis enim resolutoriis de syllogismorum ordine complexioneq; & figuris tractatur. Et quoniam syllogismus genus est apodictici & dialectici syllogismi, dialecticam in topicis suis exercuit, apodicticam in secũdis resolutoriis ordinauit: horum disciplina, quam ille in mõstrandis syllogismis ante collegerat, prius etiam in studiis lectitatur. Itaq; prius primi resolutorii, quã secundi qui de apodictico syllogismo, uel topica quæ de dialectico syllogismo sunt, accipiuntur. Contraxit igitur Aristoteles dialecticam atque apodicticã scientiam, adunauitq; in syllogismorũ resolutoria disputatione. Sed quoniam syllogismum ex propositionibus constare necesse est librum περὶ ἑρμηνείας qui inscribitur, de propositionibus annotauit. Omnes uero propositiones ex sermonibus aliquid significantibus componuntur. Itaque liber, quem de decem prædicamentis scripsit, quæ apud Græcos κατηγορίαι dicuntur, de primis rerum sermonibus significãtibus est. Vidit enim Aristoteles infinitam miscellam esse rerum omnium, uerborumq; disparilitatẽ, & ut eorum ordinem reperiret, in decem primis sermonibus, prima rerum genera significãtibus, omne quicquid illud uel rerum, uel sermonum poterat esse, collegit. Sed Aristoteles hactenus. Speculatus autem Porphyrius si categoriæ genera sunt rerum: rerum uero sermonumq; diuersitas speciebus, differentiis, propriisque insignitur: uidens etiam quòd accidẽtiũ in categoriis magna uis esset. (Omnes enim res Aristoteles in duas primum partes diuidit.) in accidẽs atq; substantiam. & accidens in nouem membra dispersit, dicẽs, aut substantiam esse quamcumq; illam rem. aut si accidens esset, quoniam aut qualitas, aut quantitas, aut ad aliquid, aut ibi, aut quando, aut iacere, aut habere, aut facere esset, aut pati: prælibat nos Porphyrius ad horum uerissimam cognitionem, hoc de generibus, speciebus, differentiis, propriis, accidentibusq; tractatu. Sic igitur cum ante apo-

dicticam

dicticam dialecticamque rem, syllogistica prælegantur: ante syllogisticam, in propositionibus primus labor sit: ante ꝓpositiones in categorijs pauca desudent: ante categorias in isagogis plurimũ laborent, quæ de generibus, speciebus, differẽtijs, ꝓprijs, accidẽtibusque, censentur, ordo est de his ipsis rebus pauca prælibare. Recte igitur & filo quodã hic Porphyrii liber primus legentibus studiorũ prægustator, & quodammodo initiator occurrit. Quod si in hac re, quod dictũ est, sat est, rem etiã de ĩscriptione cõfecimus. Quo enim alio melius quam introductionis nomine nuncupetur hic liber? Est nanq; ad categorias Aristotelis introitus, & quadã quasi ianua uenientes admittit. Tum Fabius. Perge, quæso te, & si eius hoc propriũ germanũque opus est collige. Hoc inquã indubitatũ est, omnibus enim Porphyrii libris stylus hic cõuenit. Et mos hic Porphyrio est, ut in his rebus quæ sunt obscurissimæ, introducenda quędã & pręgustanda præcurrat, ut alio quodam libro de categoricis syllogismis fecit, & de multis item aliis quæ in philosophia grauia illustriaque uersantur. Et hoc apud superiores indubitatũ est, quibus nolle credere inscitia est. Tum Fabius, Restat inquit, ut ad quã partẽ philosophiæ ducatur, edisseras. Et ego, ducam tibi. Quoniam categorię ad propositiones aptãtur, syllogismi de propositionibus componuntur, apodicticus vero & dialecticus syllogismi in logicæ artis disciplina uersantur. Constat quoque categorias quę ad propositiones syllogismosque pertinent, logicę scientiæ esse connexas. Quare introductio quoque in categorias, ad logicam scientiam conuenienter aptabitur. Quoniam ea quæ prędicenda sunt explicui, nunc textus ipsius ratio atq; ordo uideatur. Tum Fabius. Priusquam explanatio sẽsus procedat, id scire desidero, cur cum posset dicere, cum necessarium sit: præposterato ordine, cũ sit necessarium dixit. Et ego, Quoniam inquam nullum accidens est, quod non substantię fundamento nitatur. Porrò autem quicquid ad cuiuslibet superiecti firmitatem est, id ante quam ipsum esset, fuisse necesse est. ut enim in domibus nisi prius fundamenta subiicias, nulla unquam fabrica; sic nisi prius substantiæ fundamenta sint, nulla unquam accidentia superponentur. oportet enim prius esse aliud, ut formam qualitatis arripiat. nam necessarium qualitas est. non absurde igitur prius esse posuit, post etiam necessarium, id est post substantiam qualitatis nomen aptauit. Hic Fabius, Subtilissime inquit & lucide, sed nunc ordo ipse operis textusq; uideatur.

,, Cum sit necessarium, Menanti, siue ad Aristotelis catego-
,, rias, siue ad definitionis disciplinam, nosse quid genus sit,
,, quid ue species, quid differentia, quid proprium, & quid
,, accidens: Omninoque ad ea quæ sunt diuisionis, & quæ
,, approbationis, quorum cognitio utilitatis est magnę, ꝗn
,, que hæc tibi breuiter explicare tentabo. Quæ apud anti
,, quos quidem alte & magnifice quæstionum genera pro-
,, posita sunt, ego simplici sermone cum quadam conie-
,, ctura in res alias, explicabo mediocriter. Tunc ego.

Prædiximus quidem pauca superius, sed uel his quędam addere, uel hæc eadem rursus commemorare absurdum esse non arbitror. Totus autem sensus talis est. Scribens ad Menantium de utilitate libri, summatim pauca prædicit, quo elucubratior animus auditoris exercitatiorq; ad hęc capienda perueniat. Prodesse autem ad Aristotelis categorias dicit, quod cum omnium sermonum significantium ueritatẽ diuersa rerum summa diuideret, & in substantiam atque accidens omnes res secaret atque dispergeret, accidens in nouẽ secuit partes, quod superius demonstraui, & hęc genera generalissima nominauit, id est γενικότατα, quod super ista alia genera inueniri non possint. Igitur si sunt genera, sine speciebus esse non possunt. Si sub his species supponuntur, differentiis non uacabunt. Quod si differentias retinent, propriis indigebũt. Accidentis uero nouem prædicamenta sunt. Quo circa nõ absurdum fuit hinc introductionem in prædicamenta componi, ut de generibus, speciebus, differentiis, propriisq; tractaret, quæ in ipsis prędicamentis inseparabiliter uidentur inserta. Amplius Quod Aristotelica subtilitas priusquam ad prædicamentorũ ordinem ueniretur, de ęquiuocis uniuocisque tractauit, definit uero ęquiuoca sic.

,, Aequiuoca sunt quorum nomen solum commune est, se
,, cundum uero nomẽ substantiæ alia ratio est, ut si qua sũt
,, quæ nomine tantum communicent, substantia uero dissi
,, mulent. Vnica uero, quę sub eodem nomine & sub
,, eadem substantia continentur.

Omne igitur genus ad species quę sunt sub ipso positę, uniuoce prædicari potest. Porro autem quicquid ad quaslibet res uniuoce prędicatur, in his sola definitio una est, genus uero speciesq; non conuertitur. Animal enim & homo uniuocum est. Animal enim animalis nomine dicitur. Porro autem homini nomẽ etiam conuenit animalis, ut dicatur animal, uno ergo nomine animalis, homo & animal appellatur. Animalis uero definitio est substãtia animata sensibilis, quam si ad hominem uertas, nihil absurdum feceris, potest enim homo esse substãtia animata sensibilis. Sed animal genus, homo uero species. uniuoce igitur genus & species prædicantur. æquiuoca uero quæ fuerint, quoniam definitionibus differunt, & eorũ quorũ definitiones aliæ sunt, alia est etiã substantia: quorũ alia substantia est, alia sunt etiam omnino genera. in his eisdẽ ęquiuocis cõstat, ꝙ neque genus, neq; species possit aptari. etenim si qs hominẽ marmoreũ & hominẽ uiuũ hominis nomine appellet, idẽ nomẽ utriq; fecerit substantiæ: differẽtia uero definitioque est dissimilis. Porro autẽ hominis & statuę nõ unũ genus est, sed statuę inanimatũ, hominis animatũ. Quare cõstat quoniam nunquam sub eisdẽ generibus cõtinentur quęcunq; æquiuoce prędicãtur. Quam uim nisi prius de generibus, speciebus, proprijs, & differentijs, notitiã scientiãq; perceperis, nullo unquam tẽpore discernis. Idem Aristoteles ait quid sint primæ substantiæ, quid secundæ; & primas substantias dicit esse indiuiduorum corporum & singulorũ, ut est Cicero, aut Plato, aut Socrates. Secundas uero substantias species appellauit, ut est homo, & genera in quibus ipsæ species continentur, ut est animal. Hæc igitur nisi prælibata generis specieiq; cognitione sciri non possunt. Idem ait substantiam ab alia substantia, in eo quod substantia sit, nulla differentia disgregari. Idem substantiæ proprietates requirit, ut quasi impresso aliquo signo, sic proprietate nota, facilis quid substantia sit, inuenire atque expedire possimus. Atq; hoc idem in accidentibus fecit. Nam & quantitatis, & qualitatis, & ad aliquid relationis propria collegit, & idem magna apud Aristotelem cura diligentiaq; conspicitur. Vides ne ut sese quinq; harum rerum uis in categorias interserat, & prędicamentorum uirtutibus inseparabiliter colligetur? Non mendax igitur Porphyrius de hac cognitione harum quinq; rerum nobis in categorias utilitate promisit. Definitionis uero disciplinam superius diximus pręter genera, species, differentias, & propria, non posse tractari. Sed quoniam sunt quędam genera quæ genus habere nõ possunt, ut est substantia, & alia quę Aristoteles in prædicamentis constituit: dicat quis hæc ad harum cognitionem nihil omnino prodesse, quod non sit in his a genere trahenda definitio, in quibus genus inueniri nõ possit: quòd si qua res genus non haberet, species non esset. Hoc ita posito ad generalissimorum generum definitionẽ nihil genera & species utilitatis habere. Ridicula mehercle atq; absurda propositione. Præter scientiam. n. generum specierumq; magis genera illa generalissima cognoscere qui potis est? Cum hæc sola generũ specierumq; cognitio si amissa sit, nihil de generibus speciebusq; noscatur. In illis igitur, in quibus genus aliud superius inueniri non potest, nullius unquam terminus definitionis aptabitur, & in ipsius definitione genera speciesq; cessabunt. nam solę differentiæ propriaq; illius terminum definitionis informant. Cum enim id quod dicis ab aliis rebus omnibus adiunctis, differentiis segregaueris, & propriis impressis formam eius figuramq; monstraueris, genus quod inuenire non poteris perquirere non labores. Sed in his species & genera non requiruntur, in quibus, quòd ipsa generalissima sint genera, genus inueniri non queat. Porro autem in his quorum genus est aliquod, nisi a genere definitio ducatur, finis eius definitionis uitiosa conclusione colligitur. Accidens uero ad definitiones nihil prodesse non dubium est. Definitio enim substãtiam informare desiderat. Accidens uero substantiam non designat. Accidens igitur

in definitione nihil prodest. Est itaq; necessaria generis speciei q; cognitio, ut si generalissima nõ sint quę quisq; definiturus est, a genere definitionẽ trahat. Si uero generalissima sint, eius genus quærere, quod inueniri non potest, non laboret. ęque enim uitiosum est & in generalissimis genera quęrere, & subalternis generibus a generibus definitionẽ ducere supersedere. Differentiæ uero & propria uel si magis genera sunt, uel si subalterna, maximam retinent utilitatẽ. & quoniã ad definitiones quæ pertinent quædam dicta sunt, pauca etiã de his ipsis rationabilius subtiliusque colligemus. Sit genus animal, sit species homo, sit differentia rationale & mortale, sit propriũ risibile. Accidens vero, quoniam ad definitiones incommodũ est, prætermittamus. Quisquis ergo speciẽ definit, ita genere ab alijs eã generibus separat, ut si quis dicat quid est homo? animal dicat eum. Dicens enim animal, separauit hominem ab omnibus generibus quęcunq; animalia nõ sũt. Si qs uero differentiã dicat, & eam ad speciem accommodet, res sub eisdem generibus ꝑ differentias segregauit. Nam cũ dicis hominẽ esse animal rationale, cum etiam bos & equus species animalis sint, additũ tamẽ rationale homini, ab alijs sub eodem genere speciebus, hominis speciem segregauit atq; distinxit. Propria uero cũ dederis, res quę sũt sub eisdẽ differẽtibus segregabis. Nam cum dixeris hinnibile uel risibile. Illud est equi ꝓpriũ, illud hominis. Et cũ equus cum bone atq; cane sub eadẽ differẽtia sit, quòd irrationabilia sũt omnia, adiectum hinnibile a cæteris equum sub eadem differentia speciebus diuidit. Homo uero & Deus sub eadem differentia sũt, id est rationali, quod utrique rationales sunt, quanuis homo & Deus adiuncta mortali differentia separentur, proprio tamen, id est risibili, quod solus habet homo, naturalius substantialiusque disiungitur, quod in alijs rebus in quibus nulla species tali differentia separatur, melius cognosci potest. Nam cum sub eadem differentia sint irrationalia, equus, bos, canis, nec sit ulla alia quę eos separet differentia substantialis (non possunt enim accidentis, esse differentię, ea quę eos separent, quales sunt formarum) additum equo proprium hinnibile, equum ab alijs sub eadẽ differentia speciebus proprietatis ipsius separatione disiunxit. Repetendum est igitur a primordio, quod genera in definitionibus ab alijs generibus separant, differentia ab ipsis speciebus quę sub eisdem generibus positæ sunt.. Propria a speciebus, quę sub eisdem differentijs supponuntur. Sed quoniam plene de diffinitione tractatum est, probationis & diuisionis uim subtilitatemq; tractemus. Sed omnis diuisio duplex est, aut cum totum corpus in diuersa disiungis, aut cum genera per species disttibuis. Si quis igitur harum quinque rerum minus solers, diuisiones rerũ facere uoluerit, nõ est dubium, quin eas per inscitiam sæpe a speciebus in genera soluat, quod est factu fœdissimum, quod Hermagoræ in prima rhetoricorum disputatione usu uenit. In tales enim erroris nebulas incidit, ut duo genera sub æqualis generis parte poneret. Quod si diuisionis uim ueritatemque uidisset, & disciplinam generum, specierum, propriorum, & differentiarum recepisset, nunquam tam insulsæ diuisionis errore uiuacissime a Marco Tullio culparetur. In probationibus uero tantus est huius operis fructus, ut præter hęc nullius unquam rei posit prouenire ꝓbatio. Quid enim monstrare digne queas, cum cuius si differentias nescias, idipsũ quale sit scire nõ possis? quid autem digne exequeris, cuius si genus nescias, ex quo idipsum fonte manet ignores? Vel quid in probationibus ratione possis ostendere, cum si speciem nescias, idipsum de quo aliquid ꝓbare uis, quid sit nõ possis agnoscere? Quod si propria prætermittas, nullas unquam res ualebis propriæ termino probationis includere. At uero si non uim accidentium naturamque perspicias, cũ de cuiusque substantia tractes, inane accidentis nomen ęque in definitionibus probationibusque miscebis. Ita his rebus cognitis integra stabilisque diuisio & definitio ꝑmanebit: incognitis, debilis lababit & trunca probatio. Hec se igitur Porphyrius, non Victorinus, breuiter mediocriterque promitti exponere. Non enim introductionis uice fungeretur, si ea nobis a primordio fundaret, ad quę nobis hæc tã clara introductio præparatur. Seruat igitur introductionis modum doctissima parcitas disputandi, ut ingredientiũ uiam ad obscurissimas rerũ caligines aliquo quasi doctrinę suę lumine temperaret. Dicit enim, apud antiquos alta, & magnifica quęstione differta, quæ ipse nunc parce breuiter que composuit. Quid autem de his a priscis philosophiæ tractatoribus dissertum sit, breuiter ipse tangit & præterit. Tum Fabius. Quid illud inquit est? Et ego. Hoc inquam quod ait se omnino prætermittere genera ipsa & species, utrũ uere subsistant, an intellecta solo, & mẽte teneantur, an corporalia ista sint, an incorporalia. Et utrũ separata, an ipsis sẽsibilibus iuncta. De his sese, quoniã alta esset disputatio, tacere ꝓmisit. Nos autẽ adhibito moderationis fręno, mediocriter unũquodq; tangamus. Eorũ ergo quę se trãsire & prętermittere pollicetur, prima est quęstio, utrũ genera ipsa & species uerę sint, an in solis intellectibus nuda inaniaque fingãtur. Quę quæstio huiusmodi est. Quoniã hominum multiformis est animus, ꝑ sensuũ qualitatẽ, res sensibus subiectas intelligit, & ex his quadã speculatione cõcepta, uiam sibi ad incorporalia intelligẽda pręmunit. Vt cũ singulos homines uideã, eos quoq; me uidisse cognoscam, & qa homines sunt, me intellexisse profitear. Hinc igitur ducta intelligentia, uelut iam sensibilium cognitione roborata, sublimiori sese intellectu considerationis extollit, & iam speciem ipsam hominis quæ sub animali est posita, & singulos continet, suspicatur, & illud incorporeum intelligit, cuius ante particulas corporales in singulis hominibus sentiendis, & intelligẽdis assumpserat. Nam hominem quidem illum specialem, qui nos omnes intra sui nominis ambitum coercet, non est dicere corporalem, quippe quem sola mente intelligentiaque concepimus. Sic igitur mens rerum nixa primordijs, altiori atq; incorporabili intelligentia sublimatur. Hinc ergo animus non solum per sensibilia, res incorporales intelligẽdi est artifex, sed etiam fingendi sibi atque etiam mentiendi: inde enim ex forma equi & hominis falsam centaurorũ speciem sibi ipsa intelligentia comparauit. Has igitur mentis considerationes quæ a rerum sensu ad intelligentiam profectæ, uel intelliguntur, uel certe finguntur, φαντασίας Gręci dicunt, a nobis uisa poterunt nominari. Ita ergo nunc de generibus, speciebus, & cæteris quærunt, utrum hæc uere subsistentia, & quodammodo essentia constantiaq; intelligãtur, ut a corporibus singulis uere atque integre, ductam hominis speciẽ intelligamus, an certe quadam animi imaginatione fingantur, ut ille Horatij uersus est. Humano capiti ceruicem pictor equinam iungere si uelit. quod neque est, neque esse poterit, sed sola falsa mentis consideratione fingitur. Nimis acuta & subtilis inquisitio, atque ad rem maxime profutura. Scienda enim sunt utrum uerę sint, nec esset de his disputatio consideratioq; si non sint. Sed si rerum ueritatem atq; integritatem perpẽdas, nõ est dubium quin uerę sint. Nam cum res omnes quę uerę sunt, sine his quinque esse non possint, has ipsas quinq; res uere intellectus esse non dubites. Sunt autem in rebus omnibus conglutinatæ, & quodammodo coniunctæ atq; compactę. Cur enim Aristoteles de primis decem sermonibus genera rerũ significantibus disputaret? uel eorum differentias, propriaq; colligeret, & principaliter de accidentibus dissereret, nisi hæc in rebus intimata & quodammodo adunata uidisset? Quod si ita est, non est dubium quin uerę sint, & certa animi consideratione teneantur, quod ipsius quoq; Porphyrii probatur assensu. Nam quasi iam probato, & scito, quòd ita uerę subsistant, aliam quęstionem inserre non dubitat, cum dicit an corporalia ista sint, an incorporalia. Quę nimis esset friuola atq; absurda quęstio utrum essẽt corporalia, nisi prius esse constaret. Hæc quoque non mediocriter utilis inquisitio ita resoluitur. Incorporalia esse nullus dubitat, quę licet ipsa nullis sensibus capiantur, animi tamen qualia sint consideratione clarescunt. Nam quia incorporeorum prima natura est, potest res incorporea parens esse quodammodo corporeę. Corporea uero incorporeis præesse non poterunt. Quod quoniam substantia genus est, corporale uero & incorporale species sunt substantię, corporale non esse genus hęc res declarat, quòd substantię, id est generi, incorporale supponitur. Quod si corporale esset genus, nunquam

quam

quam sub eo species incorporea poneretur. Animaduerte igitur vehementissime, quam unquam quicquam a te animo aduersum fuit, genus ipsum quoniam species habet, species uero differentijs disiunguntur, & proprietatibus informantur. quoniam quædam species reperiuntur, quę in contraria sub generis diuisione contrarias obtinēt uices, ut sub animali rationali atque irrationale contraria sunt, sub rationali mortale atque immortale, & hęc quoque cōtraria: quęritur si animal solitario intellectu neq; rationale neq; irrationale sit, unde hæ differentię in speciebus natæ sint, quę in genere ante non fuerant. Quod si genus, id est animal utrasque res i se habet, ut & rationale & irrationale sit, in uno eodēq; duo cōtraria eueniūt, qđ est impossibile. Attingā igitur breuiter quæstionē, & dicam qđ genus utrumque nō sit, id est rationale uel irrationale, uel quicquid aliud inter se species per cōtrarietates diuidunt, sed ui sua & potestate genus hoc cōtinet, ipsū uero nihil horū est. Ita ergo genus tale est, ut ipsū neque incorporale, neq; corporale sit, utrūq; tamen ex se possit efficere, qđ secūdo libro melius liquebit. Species vero alias corporalis, alias īcorporalis est. Nam si hominē sub substantia ponas, corporalem speciem posuisti. Sin deum, incorporalem Eodem modo etiam differentiæ. Nam si corporales uel incorporales species diuidūt, erunt alias incorporales, alio tempore corporales. Vt si dicas quadrupes ad bipedem, corporalis differentia est: Sed rationalis ad irrationalem, incorporalis est differentia. Et propria nihilominus eodem modo. Nam æquale speciei cum proprium fuerit: si incorporalis erit species, incorporale erit proprium: sin corporalis, corporale uendicabitur. Et accidens eodem modo. Nam si incorporalibus quidem accidit, incorporale esse manifestum est, ut in animo accidens est, scientia, incorporalis scilicet. Corporalibus uero quæ accidunt, corporalia esse manifestum est, ut si quis dicat accidens me habere capillum crispum. Sic igitur genus neutrū per seipsum est, sed utrasq; res ex seipso efficere potest, species, differentię, propria, & accidentia, ut accepta in contrarias species fuerint, proinde uel corporalia uel incorporalia uocabuntur. Sed sunt quibus hoc ipsum integrum uideri non possit, & hæc, solum incorporalia esse definiunt. qui sic dicant, non considerari genus in eo quod suapte natura constat, sed in eo quod genus sit. Itaque si substantia genus est, non consideratur in eo quod substantia est, sed in eo quod sub se species habet. Item si species corporeum, & incorporeum est, non in eo quod Deus uel homo dicitur, considerantur, sed in eo quod est sub genere. Eodem modo etiam differentiæ non considerantur, in eo quod bipes uel quadrupes sit, sed in eo quod est differentia. Nam quadrupes hoc ipsum nulla differentia est, nisi sit bipes a quo differat. Itaq; non quadrupes uel bipes respicitur, sed id quod medium est in bipede & quadrupede, id est differentia. Et de proprio idem. Nam quod cuiuscunq; est proprium, in eo proprium consideratur, quod eius cuius dicitur esse proprium, speciei solius est. Nam risibile nō in eo est proprium hominis quod risus est, sed in eo quod solus homo potest ridere. Quæ manifeste incorporalia esse indubitatum est. Deinde accidentia proinde sunt, qualia fuerunt ea quibus accidunt, ut superius dictum est. & hi probare uidentur hoc ipsius Porphyrij sententia, qui, ueluti iam probato quod incorporea sint, ita ait. Et utrum separata, an ipsis sensibilibus iuncta, quod si esse hæc aliquando corporalia constitisset, absurdum esset quęrere utrum corporalia seiuncta essent a sensibilibus, an iuncta, cum sensibilia ipsa sint corporea. Talis autem est quæstio, ut quoniam quędam incorporales sūt res, quę omnino corpora non patiuntur, ut animus & Deus: quædam uero quę sine corporibus esse non possunt, ut prima post terminos incorporalitas; quedam autem quæ in corporibus sunt, & præter corpora sese esse patiuntur, ut anima. Quæritur ergo hæ quinq; res ex quo incorporalitatis sint genere utrum eorum quę omnino separantur a corpore, an eorum quæ a corporibus separari non possunt, an quæ iungantur aliquoties, & aliquoties segregentur. Videtur autem quod & segregari & iungi possint. Nam quando corporalium diuisio per genera in species fit, & eorum propria & differentiæ nominantur, hæc sensibilia, id est corporalia esse non dubium est. Cum uero de incorporalibus rebus tractatus habetur, & per ea ipsa diuiduntur, quę corpore carent, circa incorporalia uersantur. Quod si hoc est, nō est dubiū quod quinq; hæc ex eodem sint genere: quod & præter corpora separatū esse possit, & corporibus iungi patiatur, sed ita, vt si corporibus iuncta fuerint, inseparabilia a corporibus sint. Si uero incorporalibus, nunquā ab incorporalibus separentur, & utrasq; in se contineant potestates: Nam si corporalibus iunguntur, talia sunt, qualis illa prima post terminos incorporalitas, quę nunquā discedit a corpore. Si uero incorporalibus, talia sunt, qualis est animus, q nunquā corpori copulatur: Hæc sese igitur tacere Porphyrius pollicitus, breuiter mediocriterq; super his rebus tractare promittit, habita in res alia cōsideratione aut coniectura, quod simile est ac si diceret, Quoniā hęc ad prædicamēta, & ad definitiones, & ad diuisiones, & ad probationes pertinent, ideo hæc tractaturus assumo, & eatenus de his disseram, quatenus supradictis rebus proficiunt: non quatenus de his ipsis generibus speciebusq; & cæteris quæ uis tractari possint. Sūt enim illa (ut ipse ait) grauioris tractatus, quam doctrinam a Peripateticis acceptā, id est ab Aristotelicis se sequi cōfessus est. Nam Stoici q de his quoq; rebus tractare uoluerūt, nō omnino a Porphyrio suscipiuntur, atque ideo ait se a Peripateticis rationē disputationis accipere. Tunc me Fabius ita percunctatus. quid est inquit, qđ dudum dixeras, cum a te de incorporalibus tractaretur, esse quasdam incorporalitates quę circa corpus semper consisterent, ut sunt primę incorporalitates post terminos: quę est hæc incorporalitas, aut quos terminos dicis? Non enim intelligo. Et ego, longus inquam tractatus est, & nihil nobis ad hanc rem quam quærimus profuturus. Sed dicam breuiter, terminos me dixisse extremitates earum quæ in geometria sunt figurarum. De incorporalitate uero quæ circa terminos constat, si Macrobij Theodosij doctissimi uiri primum librum, quem de somnio Scipionis composuit, in manibus sumpseris, plenius uberiusq; cognosces. Sed nunc ad sequentia transeamus. Tunc Fabius, ut placet inquit, simulq; sic incipit.

,, Videtur enim neque genus, neque species, simpliciter ap-
,, pellari, id est uno modo. Genus nanque dicitur quorun-
,, dam ad se inuicem, & ad aliquem quodammodo se habē-
,, tium collectio, per quam Dardanidum dicitur genus.
,, Dicitur rursus genus uniuscuiusq; generationis princi-
,, pium, aut a generante, aut ab eo loco in quo quis geni-
,, tus est. Secundo modo dr̄ genus, vt est genus causę ho-
,, nestum. Cætera inquit fere nota sunt.

Tunc ego. Si uim prius ęquiuocationis aspicias, diuisionem generis diligenter agnosces. Placet enim generis nomen cum sibi subiectis æquiuoce nominari. Aequiuoca uero sunt, quę cum nomine una sint, longe diuersa substantiæ ratione & definitionis discreta sunt, ut si quis hanc, uerbi gratia, statuam Venus appellet. Congruunt igitur Venus ipsa, & statua Veneris, unius nuncupatione uocabuli, quod utriq; Veneris nomen est. Si quis uero quid sit vtrunq; definiat, longe aliam ueræ Veneris, aliam lapidis, rationem definitionemq; constituet. Speculantibus igitur illa esse æquiuoca, quæ vno vocabulo appellentur, definitionibus vero diuersis constituantur, clarescet (vt opinor) participatio generis, quā Porphyrius fecit pręuisa. Omne enim quicquid a genere in species ducitur vniuocū, non æquiuocū est. Vniuocum est, quod & eodem nomine uocari, & eadem definitione constitui potest, vt est animal genus, homo uero species, sed idem homo animal est. Genus igitur & species, id est animal atque homo, possunt vnius animalis nomine nuncupari, ut utrunque animal vocetur, sed eadem definitionibus non discrepant. Nā si definitionē reddas animalis, dicas id esse animal, quod est substantia animata sensibilis. Quam definitionem si ad hominem uertas, non erit absurdum dicere, hominem substantiam esse animatam atque sensibilem, sicut animal, sed hoc superius dictum est. Si enim uniuoca sunt, quę uno nomine atque eadem definitione constituuntur, æquiuoca vero quę uno nomine sunt, & non sunt sub una definitione substantiæ, quicquid uniuocum est, ut animal, genus ad suas spe-

species est, in his genera speciesq; uersantur: quicquid ęquiuocum est, ut aries (namque plura significans æquiuocum est, sed nō censetur participatione generis & speciei) nō est in eis talis participatio, ut speciebus, & generibus censeantur. Quę enim erit in his generis specieiq; cognitio, in q̃bus substantiæ definitio atq; integerrima ratio disgregatur? Ita ergo Porphyrius nomen generis in tres diuidit formas, sed ut æquiuoca dicātur, nō ut uniuoca, id est ut hę formę uno quidē generis nomine cōtineantur: sui autē ꝓprietate disgregata dissentiāt, & hoc modo illud in tres diuidit partes, ut dicat uocari semel genus eorum inter se plurimorumq; collectio, qui ab uno quocunq; nomen generis trahunt, ut Romani a Romulo trahentes genus, ex eodem genere esse dicuntur. Secūdo uero loco dici genus affirmat, uniuscuiusq; generationis principiū, aut a generante, aut a loco in quo q̃s genitus est, ut Aeneam ab Anchise, & genere dicimus esse Troianū. Tertiū uero genus dicitur illud cui species supponitur. Victorinus uero duo superiora genera in vnū redigit. Nam & multitudinis cōgruentiam inter se, ꝑ eandē generis nuncupationē, & quorūcunque a generante lineam, & locū in quo quis natus est, uno generis uocabulo & designatione declarat. Addit autem ipse quod soli latinæ linguæ congruere possit. dicit enim, secundo modo genus dici, ut
,, est genus causę honestum. Quæ genera causarum Gręci in rhetorica arte genera esse non putant: sed σχήματα uocant, id est figuras. Genera autem sola principalia accipiunt demonstratiuum, deliberatiuum, & iudiciale. Quæ ipsa εἴδη rhetorices uocant, id est spēs rhetoricę, genera uero causarum nos dicimus. Tertium uero genus, est id qđ Porphyrius ponit, id est sub quo differentijs distributę species supponuntur. Sed quoniam de tertio genere tractaturus est, Victorini culpam, uel si ita contingit, emendationem æqui boniq; faciamus. Nunc ergo ad priorem apud Victorinum generis significationē reuertamur, & eius ut sunt
,, uerba enodanda atq; explanāda sumamus. Genus namq;
,, inquit, dicitur quorundam ad se inuicem, & ad aliquem
,, quodammodo se habentium collectio. Hic ergo utrūq; monstrauit, & cognationem inter se multitudinis, & lineæ ductum. Nam cum dicit genus esse quorundam collectionem ad se inuicem quodammodo habētium, id est aliqua inter se cognatione iunctorum, cognationes monstrat: & qđ addit, & ad aliquem, generis lineam significat, quam singuli contingentes, & ad unum sese ipsius generationis applicatione iungentes, plures ex eadem linea iuncti atq; cognati sunt, ut sit hic ordo. Genus dicitur quorūdā collectio ad se inuicem quodammodo, & ad aliquem habentium, id est ad alicuius lineam per genus contingentium, ut per collectionem, cognationem demonstret, & per habitudinem quodammodo ad aliquem colligatam, lineam generis ductumque designet. Sequitur ergo, & id planius lucidiusq; significat, cum dicit.

,, Dicitur rursus genus cuiuscunque generationis princi-
,, pium, aut a generante, aut ab eo loco in quo quis geni-
,, tus est.

Idipsū latius expedit quod superius stricto & sentuoso breuitatis uinculo colligauerat. Dicit enim rursus genus dici, aut a generante, id est a quo quis genitus est, aut ab eo loco ĩ quo quis natus est Sed, rursus, particula, si ad hoc cōnectatur, quod ait aut ab eo in quo quis genitus est, intellectus non titubat, ut sit ordo, Dicitur genus uniuscuiusque natiuitatis principium, aut a generante, aut rursus ab eo loco in quo quis genitus est: uel certe erit simplicior expositio, si priorem generis significationem, id est quorundam ad aliquem quodammodo se habentium collationem, ad solius cognationem multitudinis accipiamus. Lineæ uero ductum, & loci generationem in inferiori significatione distribui. Ita tamen ut una quodammodo generis significatione, & multitudinis cognationem, & a generante lineam, & loci natiuitatem significet. Hæc enim omnia de sola cuiuslibet nominatione tractantur: Quare non absurdum est omnia quæ ad ortum genitalem cuiuslibet pertineant vna significatione generis contineri. Proprię tamen, & simplicissimæ expositionis est quatuor significationes generis constituisse Victorinū, ut ad tres Porphyrij unam ipse addiderit, honestum genus causæ, ut sint generis hæ quatuor significationes, multitudinis cognatio, lineæ ductus, genus causæ, genus specierum. Sequitur secunda generis diuisio apud Victorinum, ut est genus causæ: quæ Gręci (ut dictum est) non genera sed σχήματα uocant. tertiæ uero significationis generis hic modus est, genus dici cui supponitur species, id est genus illud a quo species deriuantur, quod ait ad superiorū fortasse similitudinē ęquitatēq; dispositū. Sic enim genus speciebus suis principium est, vt Romulus his qui ab eo cognati sunt iūctiq; Romani. Itē eodē modo nomē Romuli Romanos omnes continet, quemadmodū nomine generis species cōtinētur. Nam sicut a Dardano Dardanidę prioris nomen Dardani in sese ipsos posteriores accipiūt: Ita & animal, cū uerbi gratia species habeat hominē atque equū. Equus scilicet atque homo animalis in se uocabulū capere, ut dicantur ipsa animalia, nō recusāt. Eodem igit̃ modo species sub generibus continētur, quemadmodū cognati homines sub illo a quo illā cognationē sorte traxerūt. Nam & genus speciebus principiū est, & plurimū in se specierū collectiuū est Rursus primū cognationis nomen & ipsius generationis est principiū, & ĩ illius solius uocabulo diuersitas hominū, uocabuli & generis participatione colligitur, atque hoc est quod ait his uerbis.

,, Aliter dicitur genus cui supponuntur species, iuxtà simi-
,, litudinem sorte superiorum apellatum, etenim princi-
,, pium quoddā est genus his quæ sub ipso sunt, & uidetur
,, multitudinem continere omnium quę sub se sunt.

Sed cautissime est additum, uidetur Si enim nihil hęc omnia distarent, una significatio generis esset, & ea quę in species funditur, & ea quæ in cognatione diuiditur. Sed est inter hęc genera talis diuersitas, quòd genera earum specierū, quæ sub se habent alias species, æqueuis speciebus, ęqualiter sunt genera. Hominem enim & equum, qui sub animali sunt, neutrum neutro possumus dicere prius, quantum pertinet ad tempus, inchoationemq; nascendi. Nam si qua res una sit prior, altera posterior, & eas sub uniuscuiusque generis nomine quis uelit aptare, non poterit. Genus.n. speciebus suis ęqualiter genus est. Quod si genus speciebus suis ęqualiter genus est, species ipsæ eius ordinis inter se æquali tempore ortuque censentur. At uero in generibus quę cognitiones efficiunt non ita est. Quisquis enim fuit Capis pater, qui Capuam condidit, si solum filium Capim progenuit, & ab uno Capuanorum cognatio iunctioque manauit, distat a genere cui species supponuntur, quòd genus uni speciei genus esse nunquam potest nisi pluribus, quod quoniam est idoneum, genus illud, id est principium cognationum, etiam ab uno filio colligere, & congregare cognationem, quod genus per species ductum facere non potest, nisi plures species supponantur, constat in hoc distare genus quod cognationem colligit, & a quo species diuiduntur. Potest autem distare in hoc etiam, quod genus, id est principium cognationis, potest habere sub se duos, ex se non ęquali temporis conditione progenitos, sed alium posterioris ortus, alium vero senioris, quod in generibus speciebusque non conuenit. Nam (vt superius dictum est) species nisi sibi æquales fuerint non merito, sed natura: sub genere poni non possunt. His igitur expeditis sequitur.

,, Toties igitur de genere dicto de postrema significatione
,, inter philosophos disputatio est, quod definientes ita de-
,, clarant. Genus esse qđ ad plures differentias specie distā-
,, tes in eo quod quid sit, prædicatur.

Quod dicit toties, tertio demonstrare uult, atque hoc propter lucidam operis seriem admissum est, ut quoniam genus plurimorum nomen est, omnis eius primum significatio diceretur, vt de qua disputandum esset aliis reiectis eligeretur. Quod ait hoc modo, cum toties, id est tertio genus dicatur, apud philosophos, vnde ipse tractaturus est de postrema generis significatione quam dixit, id est de illo genere quod sub se species habet, disputatio consideratioq; uertitur. At vero de superioribus generibus, id est de cognatione, & loco in quo quis genitus est, aut historicorum, aut poetarum expectatio est: secundi uero generis rhetorū,

tertij philosophorum consideratio est. Etiam hic in disputationibus ordo est, ꝙ cũ inciderint res quæ multis possint nominibus nuncupari, & de vnoquocunque eorum vocabulo tractari disseriq; necesse sit, ducuntur prius in ordinē omnia, vt id quod eligit, & reiicitur, distinguatur. Sed illa quę reiicienda atq; explodenda sunt, prius dicuntur. Illud vero quod disserendum tractandunq; capitur posterius nominatur. vt hic illa posterior generis significatio posita est, quam disserendã accepturus, prius definiendam, & termino quodam circunscribendam demonstrãdamq; suscepit. Omnis enim res, nisi quid prius sit constituerit, eius tractatus, vario modo speculationis habebitur. Definir igitur genus sic, genus esse, quod ad plures differentias specie distãtes in eo quod quid sit, prędicatur, velut animal quę definitio talis est. Omnia quæ distant, habent inter se quandam differentiam, qua distare & differre videntur. Porro autem si quod sit genus, & sub eo species supponatur, duas vel plures necesse est species poni sub genere, quoniam vnius speciei genus esse non potest. Sed si plures species erunt, aliqua necesse est differentia diuidantur, aliter.n. plures esse nõ possunt. Nam si nihil distent, non erunt plures species, & nomē generis perit. Constat igitur eas sub genere poni species, q̃ differentiis distributę, plures numero ipsarum differentiarũ diuisionibus cõponantur. Ergo qm̃ superius dictũ est in omnibus definitionib. a genere, definitionis trahẽdum esse principium, si quam cuiuslibet speciem definire volueris, genus primo necessario nominabis, & ad illam speciē quã definis, generis nomē prius aptabis. Et hoc illam, principaliter dicis esse, quod est illud genus, sub quo ipsa species quã definis, est posita. Post aũt differentiis propriisque eam ab aliis circunscriptione quadã definitionis excludis. Nã si dicis animal esse hominem, animal genus est, species vero homo. Nomē igitur animalis, id est generis de homine, id est specie prædicasti, cum dixeris hominē esse animal. Quod si nomē generis in definitionibus ad vnam speciē dicere posses, de ea nomē generis prędicares, species autem æquali modo generibus suis species sunt. Nihil uetat, immo etiam necesse est, semper quæcunq; sunt genera de sibi subiectis speciebus in definitionibus, uel in quibuslibet interrogationibus prędicari. Sed qm̃ prędicatur genus de speciebus, quomodo prędicetur agnoscendũ est. Nam si dixeris, quid est homo? & aliquis responderit animal: bene & integre respõdisse videtur, & certe Nam cũ tu quid sit homo interrogaueris, ille respondit animal, genus scilicet de specie in eo quod quid sit species prędicauit. Nam tu quid esset species interrogasti. Ille uero in eo quod quid sit species, de qua interrogasti, animalis nomen, id est genus accõmodauit. Plena igitur, & propria definitio facta est generis, hoc esse genus, quod ad plurimas differentias specie distantes in eo quod quid sit appellatur, ut animal: animal enim ad hominem, equum, bouem, coruum, anguem, & alia plura quę differentiis speciebusq; differunt, in eo quod quid sit appellatur. Sed utrum sic dixit, genus esse, quod ad plures species differentia distantes in eo quod quid sit prędicetur, an sic dixit, genus esse, quod ad plures differentias specie distantes in eo quod qd sit prędicetur, nihil interest. Nam siue differētiæ specie distent, siue species differentiis distent, vtrumque idem est. Nam siue rõnale, & irrationale quę sunt differentię, specie hominis, uerbi gratia, atq; equi distent, siue species homo atque equus differentia rõnali atq; irrationali diuidantur, & distent, nihil interest. Quare plena perfectaq; facta est generis definitio. Sed definitiones duplicib. modis fiunt, una enim definitio est quę (sicut dictum est) a genere trahitur. Sed qm̃ sunt quędã genera magis, quę super se genus aliud habere nõ possunt, ut sunt prædicamenta decem, quæ Aristoteles constituit, eorum igit̃ definitio quæ haberi põt? quorũ genus inueniri non põt, ꝙ omnium quæcunq; sunt, ipsa sunt genera. Horum ergo quos Greci ὑπογραφικοὺς λόγους dicunt, Latini subscriptiuas rationes dicere possunt, reddemus. Subscriptiuæ autem rationes sunt demonstratiuę, & quodammodo insignitiuę proprietatis illius rei, quę cum ipsa generalissima sit, & genus eius nullũ reperiri possit, eam tamen definire necesse est. & Aristoteles, quoniam substantiam genus generalissimũ definire uolebat, & eius nullum genus poterat inuenire, proprietatem quãdam & demonstrationem, subscriptionemq; ipsius rei dicit esse subiectum. Substantia enim omnibus subiecta est. Accidens enim quod in nouem diuidit partes, pręter substantiam esse non potest: atq; ideo omnia quęcunque definienda sunt, si genus non habeant, eorum subscriptiuam quandam & demonstratiuam rationem reddi necesse est. Sic igitur nunc genus, quoniam rem ipsam definiendam putabat, non duxit a genere definitionem, sed dedit quandam generis demonstrationem proprietatemq;. Dico autem quòd Porphyrius & subalternorum generum, & illorum quę generalissima sunt, hanc dederit definitionem, & quodãmodo subscriptionem demonstrationemq;. Nam si quod genus habeat aliud genus, & item hoc ipsum aliud, & item aliud, si nullum erit supra genus, quod genus non habeat, in infinitum procedit ratio. Sin vero habuerit, necesse est quoq; istam definitionem aperte ordinateq; congruere. Dico autem genus non animal, animali, neq; quòd homo species sit homini, atq; equus equo: sed illud quo ipsum animal homini atq; equo genus est. animal enim ipsum per sese nulli genus est, neque homo ipsum per sese ulli species est, neque equus ipsum per sese ulli species est, sed sunt genera, & species ad alterius participationem. Nam quoniam sub animali est equus, atque homo, non ad seipsum animal genus est, sed ad equum atq; hominem. Et item species quæ vocatur, homo scilicet, atq; equus, non ad equum atque hominē, sed ad animal species sunt. Dico igitur genus & species nõ ipsas substantias in quib. genus & species sunt, sed ipsam participationem priorum ad subteriores, & subteriorum ad priores. Hæc igitur participatio quoniam & in magis generibus, & in magis speciebus, & in subalternis generibus, & in subalternis speciebus vna atq; eadem est, & huius participationis inueniri genus non poterat, hæc definitio generis quę facta est, non a genere tracta est, sed subscriptiua ratio & demonstratiua & designatiua quodammodo generis est reddita. Hic Fabius. Subtiliter mehercle, & quod nunquam fere ante hac audiuimus, sed perge quæso te. Iam enim certant sidera quodammodo, & nox luce superatur. Tunc ego. Sequitur rerum omnium prima breuisque diuisio. Ita enim ait.

,, Eorum quæ dicuntur, alia ad unitatem dicuntur, sicut
,, sunt omnia indiuidua, vt est Socrates, & hoc, & illud,
,, Alia ad multitudinem, ut sunt genera, & species, & dif-
,, ferentię, & propria, & accidentia. Hęc enim commu-
,, niter non vnius propriæ appellationis sunt. Est. n. genus
,, vt animal, species ut homo, differentia vt rationale, pro-
,, prium ut risibile, accidens ut album, nigrum, sedere. Ab
,, his igitur quę ad unitatem dicuntur, differt genus, quòd
,, genus est quod de pluribus prędicatur.

Breuis (ut supra dictum est) & distincta diuisio. Omnis enim res, aut vnius rei nomen est, aut plurimarum: & hoc est quod ait, Eorum quæ dicuntur alia ad unitatem dicuntur, sicut sunt omnia indiuidua, alia ad multitudinem. Quid autem sit, breuiter explicandum est. Omne genus, quoniam sub se species habet, species vero differentijs disiũguntur, & proprietatibus explicantur. Accidunt autem in speciebus accidentia secundo loco, principaliter uero in indiuiduis quę sunt sub speciebus. Quid autem hoc sit posterius dicendum est. Genera igitur & de speciebus dicuntur, & de differentiis quæ ipsas species distribuunt, & de propriis quæ species componunt, & de his accidentibus q̃ cum principaliter in indiuiduis fuerint, in speciebus esse dicuntur. Hoc autem monstremus exemplis, & sit nobis genus animal, sit species homo, sit differentia rationale, sit proprium risibile, sit accidens stans, uel ambulãs, uel aliquid in mensura corporis, ut tripedalis. Animal ergo quod genus est, dicitur de specie, id est de homine. Dicis enim hominē esse animal. Porro autē de speciei differentia nihilominus dicis genus. Dicis enim rationale esse animal. Nihil autem prohibet eodem modo & de proprio genus dicere Nam si dicas quid est risibile, non absurdum est animal nominare. Accidentia uero hoc modo principaliter in indiuiduis: secundo

cundo vero loco sunt in speciebus. Nam si quis dicat singulos homines, vt puta Ciceronem sedere vel stare, uel quod aliud libet, in specie hominis eadem quoque conuenire necesse est. Nam si Cicero sedet, sedet etiam homo: Si Cicero ambulat, ambulat etiam homo. Ergo si qua accidentia venerint ab indiuiduis, & ea tractata in speciebus consederint, ad ipsa quoque accidentia dici poterit genus. Quid est .n. ambulans si quis interroget, merito animal dicitur. Nihil n. ambulare, nisi animal pōt. Porrò aūt sub speciebus indiuidua sunt, ut Cicero, & Virgilius sub homine, atq; de indiuiduo genus speciei prædicari potest. Nam si interrogaueris quid est Cicero? merito animal dicas. Genus igitur & ad speciem, & ad differentias, & ad accidentia, & ad propria, & ad indiuidua nominatur. Porro autem species non iam de genere, neque de differentiis, sed de solis propriis, & subiectis indiuiduis appellatur. In illis, id est indiuiduis, quia superest: in propriis, q̄a æqualis est. Quid aūt sit, hoc modo videamus. Omnia genera speciebus suis supersunt & abundant. Abundare aūt genera dicimus speciebus, plus habere genera uirtutis q̄ species. Homo .n. quod est species solum homo est. Animal vero quod est genus, non solum homo est, sed & equus & bos, & quodlibet aliud animali suppositum. Ita maior uis generis recte de minori, & sibi subiecta specie prædicatur. Alia uero sunt, quæ sibi sunt paria, ut sūt propria, & species. Species est homo, proprium risibile. Quicquid ergo fuerit risibile, hoc est homo. Quicquid homo, hoc risibile est. Itaque neque risibile hominis, neque homo risibilis potentiam superuadit, sed æqualia sibi ad se inuicem prædicari possunt, ut si dicas, quid est homo? Risibile. Quid est risibile? Homo. Ita igitur quæcunque superiora fuerint, ad illa quæ subteriora sunt, prædicantur. Et quæcunque æqualia fuerint, pariter sibi adinuicem prædicātur. Illa uero quæ subteriora sunt & minora, de superioribus, & abundantibus, ut sunt genera & species prædicari non possunt. Numquam n. recte speciem de genere prædicabis. Ita ergo species de proprio prædicatur vt pari. Sed q̄m sub speciebus sigillatim indiuidua sunt: indiuidua autem vocamus quę in nullas species, neque in aliquas iā alias parte diuidi possunt, ut est Cato, uel Plato, vel Cicero, & quicquid hominum singulorum est, hos .n. in nullis partibus diuidis, ut species, hominem .s. atq; equum, hominem quoq; ipsum spālē, & singulos circumplectentem, in Catonem, Platonem, Virgilium, & omnes sigillatim homines distributos, hominem vero ipsum singularem, id est Ciceronem, in nullos alios distribuere possumus, atque ideo ἄτομον, id est indiuiduum uocatum est. Species ergo quæ ad propria æqualiter prędicatur: ad indiuidua, quoniam maior est species hominis, quàm quodlibet indiuiduum, ita prædicatur, vt superius, ad id quod est subterius. Cicero enim solus Cicero est, homo autem non solus est Cicero. Quod si ad indiuidua prædicatur, & ad indiuiduorum accidentia prædicabitur. Ita igitur species ad genus quod superius est, nō prędicatur, neque ad differentiam, quia differentia (vt nunc monstraturi sumus) super speciem est. ad proprium vero, cui par species est, vel ad indiuiduum cui super est, prædicatur. Differentia uero & ad species, & ad propria, & ad accidentia, & ad indiuidua prædicatur. Nanque rationale quod est differentia, ad hominem prædicatur, quod est species. Ita rationale, quod est differentia, prædicatur ad risibile, id est proprium. Dicitur enim id esse risibile, quod rationale. Nam si homo rationale, & homo risibile, cōstat id quod est risibile etiam rationale posse nominari. Quod si ad species differentia dicitur, species autem ad indiuidua prædicatur necesse est, ut differentia quoque ad indiuidua prędicetur. Dicis enim qualis est Cicero? rationalis. Quod si differentia ad indiuidua prædicetur, accidentia uero indiuiduis accidunt, necesse est differentias ad accidentia prædicari. Proprium uero quoniam semper unius speciei proprium est, & ad vnam speciem prędicatur solam, cui est proprium. Risibile nanq; quod proprium est, ad solam hominis speciem prædicatur. Quod si ad hominis speciem prędicatur, species vero ad indiuidua dicitur: non est dubiū quin proprium quoque de indiuiduis prædicetur. Nam si homo risibile animal est: Cicero quoq; & Virgilius risibilia animalia recte dicuntur. Quod si proprium ad indiuidua recte dicitur: recte etiam & de accidentibus prędicetur, quę ipsis accidunt indiuiduis. Accidentia uero ipsa & de speciebus & de aliis omnibus prædicantur, & de ipsis maxime indiuiduis. Namq; & albus equus, & albus homo dicitur, & iterū niger equus, & niger æthiops dicitur. Quod si ita est, animal quoq; nigrum dicitur. Dicitur etiam rationale nigrum, & irrationale nigrum, quippe si equus & homo æthiops nigri sunt. Dicitur etiam risibile nigrum, cū homo quis niger fuerit. Dicitur etiam indiuiduum nigrum, cū sic quis vnus homo ex Aethiopia nominatur. Quod cum ita sit, cōstat & genus ad plurima prædicari, id est species, differentias, accidentia, propria, atq; indiuidua: nihilominus & differentiam ad plurima prædicari, id est ad species, propria, indiuidua, & accidentia: & proprium ad plurima, id est speciē, indiuidua, & accidentia. Et speciem ad plurima, id est indiuidua, & accidentia. Accidens uero ad genus & ad speciē, & ad proprium, & ad differentiam, & ad indiuidua. Quod si ita est, has quinque res constat ad plurima prædicari. At uero indiuiduum, quoniam sub se nihil habet, ad singularitatem quandam & vnitatem prædicatur. Cicero enim unus est, & ad vnum nomen aptatur. Ita indiuidua quæ ad unitatem dicuntur, cunctis superioribus supposita sunt, ut genus, species, differentia, proprium & accidentia, quamuis ad se inuicem dici possint, ad indiuidua tamen æqualiter prędicantur, vt superius demonstratum est. Indiuidua vero, quoniam sub se nihil habent, ubi secari distribuiq; possint, ad nihil aliud prędicantur, nisi ad seipsa, quę singula atque vna sunt. Atq; hoc est quod ait.

„ Eorum quę dicuntur, alia ad vnitatē dicuntur, sicut om-
„ nia indiuidua, vt est Socrates, & hoc & illud. Alia ad
„ multitudinem, ut sunt genera, & species, & differentiæ,
„ & propria, accidentia. Hęc enim communiter nō vnius
„ proprię appellationis sunt.

Simile est ac si diceret. Hęc enim communiter ad plurima prędicantur non ad unitatem, sicut indiuidua. Et quid sint genera & species, & differentiæ, & propria & accidentia exemplum supponit dicens. Est enim genus aut animal, species, vt homo, quam dudum hominis speciem cum aliis animantibus sub animali posuimus. Differentia, ut rationale, qua species, scilicet hominis, ab irrationali distat animali. Proprium vt risibile, quod nullum aliud animal, neque rationale neq; irrationale habet. Nullum enim animal ridet, nisi solus homo. Quare cum quædam cęlestium potestatum animalia rationabilia sint, eorum tamē propriū risibile non est, quoniam non rident. Recte igitur risibile, solius hominis proprium prædicatur. Accidens, vt album, nigrum, sedere, quoniam in substantia hominum non sunt, merito accidentia nominantur. Nam substantiæ cuiuscunque speciei inesset id quod accidens dicimus, interempto accidenti periret etiam eius speciei substantia cui accidit. Nam quoniam rationale in hominis substantia est, si rationabilitas interimatur, hominis quoque substantia, necessario peritura est. Iccirco, quoniam in ipsius speciei substātia naturaque versatur. At vero album & nigrum, & quæcunq; sunt accidentia si interimas, species ipsa in qua illa accidebant, manet. Nam neque omnis homo candidus, neque omnis homo niger est, & cui alterutra defuerint eius species non peribit. Atque iccirco hęc accidentia, veluti non innata in substantia, sed a foris venientia, recte nominata sunt. Nunc ergo, quoniam quid sit genus ostenditur, & ea quæ ad unitatem dicuntur, ab iis quę de pluribus prędicantur, distinxit, atque distribuit, ipsius generis differentias, & ab his quę ad vnitatem dicuntur, & ab eis quæ ad pluralitatem congruunt, id est differentia, specie, proprio, accidentique declarat, & dicit genus ab illis quæ ad sola indiuidua prędicantur, id est quę ad vnitatem, hoc differre, quod genus ad plurima prædicetur, indiuidua vero ad singula. Sed quoniam hęc differentia generis ad indiuidua communis erat differentiis, speciebus, propriis, & accidentibus, ab illis ipsis aliis differentiis genus diuidit atque disiungit. Quod ita demonstrat.

,, Ab his vero reliquis, quę de pluribus appellantur, genus ,, differt Primo à specie, quoniam species, & si de plurib. ,, prædicantur, non tamen specie differentibus, sed nu- ,, mero.

Ac primum generis speciei que distantiam monstrat, quæ prior est a genere. Nam quamuis differentia supra speciem sit, non super subalternam tamen, sed super speciem specialissimam differentia ponitur: nam quamuis rationalis differentia super hominē ponatur, quę species specialissima est, tamen ante speciem specialissimam ipsa differentia species est eius generis, cui species specialissima supponitur. nam sub animali ante hominem rationale ponitur. Igitur cum genus & species vtraque ad plurima prædicentur, genus uero ad plurimas species in eo quod quid sit prædicatur: species non iam ad plurimas species, sed ad plurima indiuidua prædicatur. Sunt autem quædam genera generalissima (vt dictum est) supra quæ aliud genus inueniri non posit. Sūt & species, sub quibus aliæ species inueniri nō possint, & integre species illa nominatur, quæ nunquā genus est, id est sub qua species nullæ sunt. Nam si sub ea species essent, ipsa ētgenus esse posset. Species ergo quæ vere species est, alias sub se species nō habebit, ut est homo. Nanque homo quoniam species est, singuli homines qui sub ipso sunt, nō eius species, sed indiuidua nominantur. Nam si homo genus esset hominum singulorū, genus aūt, sicut dictum est ad plurimas res specie differentes in eo quod quid sit, appellatur: Homo, id est species, si sicut genus pdicaretur ad singulos homines, singuli homines specie ipsa differrent. Sed singuli homines specie non differunt. quod autem specie nō differt, si quid ad hoc prædicatū fuerit, nō prædicatur ut genus ad species, id est homo nō prædicatur ad singulos homines vt genus ad res plurimas specie differentes, sed ad res plurimas numero differentes, singuli.n. homines numero a se tantum, non specie distant. Atq; ideo qm̄ genus si ad subiecta pdicatur, vt ad plurimas res specie differentes prædicetur, species aūt ad subiecta ita prædicatur, ut ad plurimas res numero differentes prædicetur: genus in hoc ab specie distat, qm̄ genus ad plurimas res specie differentes prędicatur, species aūt ad plurimas res numero differentes dr̄. Congruunt igitur sibi genus & species, quod genus & species ad plurima pdicantur, & utraq; in eo quod quid sit. Nam si interroges quid est homo, animal dicitur, id est genus. Et si interroges quid est Cicero, homo dicitur, id est species Distant autem, ꝙ quanuis utraque ad plurima prædicētur, & in eo quod quid sit, genus tamen prædicatur ad res specie differētes, species vero dicitur ad res tantum numero differentes. Quod Porphyrius sic demonstrat.

,, Ab his vero reliquis quæ de pluribus appellantur, genus ,, differt, primo a specie. Qm̄ species, & si de plurib. præ ,, dicentur, nō tn̄ specie differentibus, sed numero. homo ,, enim species cum sit, de Socrate, Platone, & Cicerone ,, prædicatur, qui non specie, sed numero differunt. Ani- ,, mal vero quod genus est, & bouis & equi prædicatio ,, est. quæ differunt specie a se inuicem, non numero solo.

Quod simile est ac si diceret, genus a specie vnam differentiam plus habere. Congruunt nanque genera speciebus, quod utraq; in eo quod quid sit prædicantur, ut dictum est. Congruunt item genus, & species, quod utraq; ad res plurimas prædicantur. Congruit item genus, & species, quod vtraque ad res numero differentes prædicantur. Nam & singuli homines ita a se diuisi sunt, quantum ad numerum, vt homo ab equo vel boue, uel a ceruo, vel a quibuslibet aliis animantibus. At uero distat a specie genus, quod genus de pluribus rebus specie differētibus prædicatur, quod species non habent. Nihil autem differre quis arbitretur, vtrum ita dicatur aliam rem ad aliam prædicari, an aliā rē de alia prædicari. Vterq; enim idem intellectus est. Nam si animal prædicatur ad hominem, idem etiam animal de homine prædicatur. Nam cum interrogaueris quid est homo? respondes de hominis interrogatione, hominem esse animal. Sed nunc oportet nos ea quæ sequuntur aspicere. Quid ergo sequitur?

,, A proprio autem genus differt, quod proprium, iuxta ,, vnamquamque speciem proprium appellatur, cui ꝓpriū ,, est, & iuxta ea quæ sub specie sunt, scilicet indiuiduum. ,, Namque risibile hominis solum est, & singulorum vtiq; ,, hominum. Genus autem non ad vnam speciem, sed ad ,, plures res specie differentes semper aptatur.

Ergo hoc videtur hic dicere, quod omne ꝓprium si fuerit speciei unius, tunc vere est proprium. Nam si vnius speciei non fuerit, sed duarum uel plurium, tunc duobus vel pluribus non proprium, sed erit in substantiæ rationem cōmune. Constat ergo proprium ei cuius est proprium, soli speciei singulariter adhærere. Vnde quoniam hominis species sola est quæ rideat, risibili homini proprie, & singulariter aptatur. Ad vnam semper igitur speciem proprietas adhibetur. Distat igitur proprium a genere, quod genus semper ad plurimas species appellatur, proprium uero de una tantum specie cuius est proprium. nam si risibile dicas, ad vnā tantum speciem hominis appellatur. Cōgruit autem genus cum proprio in hoc, quod genus, & proprium de pluribus appellatur. Namq; genus ad plures species appellatur. Appellatur etiā genus de his quę sub specieb. sunt indiuiduis. Nam si homo & equus animal est, erit etiā Cicero animal, & quilibet equus singulariter, animal nominatur. Similiter & propriū ad plurima dicitur. Dicitur enim ad unamquāq; speciem, & ad ea indiuidua que sunt sub specie, prædicatur. Nam si homo risibilis est, risibilis erit etiam Cicero & Virgilius, & quicunque singulariter nominantur, risibiles sunt. Congruunt etiam, quoniam utraq; in eo quod quid sit, prędicantur. Nam genus de specie in eo quod quid sit prædicatur. Nam si dicas quid est homo? animal appellabis. Item proprium in eo quod quid sit prædicatur. Nam si dicis qd est homo, merito risibile prædicabis. Congruunt autem quod genus & proprium ad plurimas res numero differentes prædicantur. Nā ita se differunt singula animalia, id est homo, equus, coruus, & cętera, ut singuli homines quantum ad numerum. Distat autem a genere, quod genus ad plurimas species prędicatur. Proprium vero ad unam solā cuius est proprium nominatur. Sed non est inter genus, & proprium eadem differentia quæ est inter speciem & genus. Nam species de nulla omnino specie prædicatur. Propriū uero licet non ad plures, ad unam tamen solam speciē cui' est proprium, semper aptatur. Post hæc igitur de differentię accidentisq; a genere distantia differit dicens.

,, A differentia uero & ab accidentibus differt genus, quo ,, niam & si etiam ista de pluribus specie differentibus præ ,, dicantur, differentia scilicet, & accidentia quæ cōmuni ,, ter accidunt: non tamen in eo quod quid sit appellant̄, ,, cum interrogantibus nobis fit secundū ea responsio. ma ,, gis enim quale quid sit ostenditur.

Differentiam uero & accidens iccirco posterius reseruauit, quòd eorum vnam differentiam erat distantiamq; dicturus. Differentia enim & accidens qualitatem cuiuscunque speciei demonstrant. Illa substantiæ qualitatē, id est differentia. Illud, id est accidens, accidentalē qualitatem non substātię. Ergo qm̄ genus super speciē est, & species supposita generi, genus speciē, species indiuiduū quid sit oñditur. Porro aūt solæ possunt species differentiæ segregare, quę qualitatibus substantialibus, id est substantias declarantibus, seiungunt atque dispertiunt. Nā cum animal genus sit, homo uero, & equus species, quales utraq; species sint, monstrat differentiæ segregatio, ut dicamus speciem esse hominis rationalē, speciem uero equi irrationalem. Si quis enim interroget, quid est homo? animal dicitur. Si autem quis dicat qualis est homo? rationalis respondditur. Ita semper differentia non in eo quod quid sit, sed in eo quod quale sit appellatur. De accidenti vero non dubium est, cum ipsa qualitas in accidentis partibus componatur. Namque in prædicamentis inter alias nouem partes accidentis, etiam qualitas nominatur. Nam etiam si quis interroget qualis corui species sit? nigra continuo respondetur. Congruunt ergo genera differentiis & accidentibus, quod de speciebus plurib. prædicantur. Nam sicut genus species sub se plures habet, ita differentia. Nam rationalem dicimus Deum, & hominem. Rursus etiam accidens de pluribus speciebus prædicatur.

catur. Nam nigrum dicimus,& hominem,& equum,& coruum,& ebenum,& plurimas alias species. Rursus cōgruit genus differentiæ,ꝙ sicut genus, sic differentia ęqualiter ad indiuiduum prędicatur. Nam si Cicero animal est, quod est genus: & rationale animal est,quod est differentia. Congruunt etiam ꝙ de numero differentib. prædicantur,qđ superius de aliis monstratu m est Distat autem ꝙ (sicut dictū est)genus in eo quod quid sit appellatur:differentia uero,& accidentia in eo quod quale sit, prędicantur. Nam si dicas quid est homo? appellabis genus,& dicis animal esse hominē.Si uero qualis sit,& differentiam interrogaueris rationale respondeam,uel accidens,nigrum uel qualis quisque sit de quo interrogatur. His igitur distributis, distantias ipsas a primordio rursus orditur dicens.

,, Vnde hoc quod de pluribus prędicat genus, distat ab ijs
,, quæ de singulis prædicantur,hoc est ab indiuiduis. Illo
,, quod de specie differentibus prędicatur, distat a specie-
,, bus,& a propriis. Illo etiam in quo quid sit appellatur,
,, secernitur a differentiis, & a cōmuniter accidentibus,
,, quòd hæc duo quale quid sit declarant.

Hoc dicit distare genus ab indiuiduis, ꝙ genus de pluribus (vt dictum est) prędicatur.Colligit autē & in unum redigit proprii speciei q; differentias. Nam qm̄ species de pluribus non specie,sed numero differentibus prędicatur,proprium uero de una tantum specie, & de iis quę sub eadem specie sunt induiduis prædicatur. Quamuis enim de una specie prędicetur: tamen æqua est illi cum specie a genere differētia,de pluribus specie differentibus nō prędicari. Nam neq; species prędicare omnino de speciebus aliquid poterit,neque propriū,qm̄ proprium non de pluribus,sed de una tantum cuius est,specie prędicatur.Quod si ita est,una differentia a genere , species & propria seiunguntur. Accidens vero & differentia eadem quoque una a genere differentia separantur,ꝙ genus in eo quod quid sit dicitur. Differentia uero & accidentia in eo quod quale sit, appellantur. Has Porphyrius ad construendā gn̄ris rōnem differentia, quam parcissime pōt colligit, & ipsas differentias, multis modis posterius probaturus, nunc uero quantū sat est,dicit se abūdantem generis constituisse rationem, hoc dicens:

,, Hoc si ita est,nullo modo minus aut plus effecta est ge-
,, neris definitio.

Perfectam plenamque se generis definitionem fecisse dicit, quoniam neque plus neque minus facta sit definitio, sed æqualiter ad genus pariterque composita. Quod quale sit hoc modo monstrandum est. Nouimus quòd quædam res quę ad alia prędicantur, his de quibus prędicantur, abundant, ut genera & species. Nanque animal quod genus est, de homine quod est species,hoc abundat,quod nomen generis etiam in equum atque bouem, atque in alia ualet aptari. Ergo si quis ad quamlibet rem abundantem fecerit,maioremq; definitionē,quā ipsa res fuerit, quam definit,non erit integra propriaq; definitio,quoniam non solam illam rem amplectitur quam definit, si maior fuerit definitio,sed etiam alias quascunq; res,quibus ipsius definitionis terminus abundabit. Maiorum igitur prędicamētorum maior erit definitio. Minorum uero, minor erit etiam definitio. Animal ergo quod maius est,ita definiunt.Animal est substantia animata sensibilis. Hominē uero,quod ab animali minus est,ita definiunt. Homo est animal rationale mortale, risus & disciplinæ perceptibile. Quod si maius est animal ab homine, maior erit etiam animalis definitio ab hominis definitionie. plus enim erit dicere substantia animata sensibilis, quàm animal rationale mortale.Nā substantia animata sensibilis,sicut ipsum animal, non solum hominē complectitur, sed etiam equum & bouem,atq; alias huius modi species. Si quis ergo ad hominem maiorem definitionē aptauerit, quæ est animalis,ut ita definiat hominem,homo est substātia animata sensibilis,nō est plena definitionis rō, cum equus atque bos,substantia animata atq; sensibilis esse possint,quæ species hominis non sunt.Si quis vero maiori rei minorem definitionem aptauerit,curtā & diminutam quodam modo facit rōnem. Nam si quis animal definire uolens dicat,Animal est res rationalis,risus & disciplinæ perceptibilis, non erit integra definitio, quoniam sunt quædam animalia, quę istius definitionis rationem subterfugere atq; euadere possunt.est enim animal bos, qđ neq; rationale sit,neq; risus perceptibile. Sola igitur relinquantur bene definiri,quæcunq; ęqualibus definitionibus constituuntur. Vbi autem ęqualis definitio sit, hoc modo possumus reperire: Prædicamenta quæcunq; fuerint,si maius prędicamentum de minore aliquo prędicatur,conuerti nō potest,ut minus de maiore prædicetur. Semper enim maiora de minoribus,nunquam minora de maioribus prædicant̄. Nam si quis dicat hominem esse animal, non poterit cōuertere animal esse hominem.Nam homo nihil aliud quātum ad genus,nisi animal est. Animal quantum ad species potest esse etiam non homo. Paria vero prædicamenta semper sibi ipsa inuicem conuertuntur. Nam quoniam risibile solius est hominis: risibile ad hominem prædicatum etiam cōuerti potest,ut homo ad risibile prędicetur. Dicitur enim quicquid est homo,risibile: Quicquid est risibile, homo. Ergo quascunq; definitiones conuertere potes,illæ uerę atque pares sunt, quascunque conuertere non potes, aut maiores, aut minores sunt, pares inueniri non possunt. Nam si dicas hominē esse substantiam animatam atq; sensibilem, uerum est. Item si conuertas & dicas, substantiam animatam atq; sensibilem esse hominē,non omnino uerum dixeris.Potest enim substantia animata esse atque sensibilis, & homo non esse. Item si dixeris rem rationalem mortalem, risus & disciplinæ capacem animal esse,uerum dixeris. Sin autem dicas atque conuertas animal esse rem rationalem mortalem risus & disciplinæ perceptibilem,non omnino uerum dixeris. Potest enim esse animal, & non esse rationale, & risus capax. Ergo quoties maior est definitio,quàm id quod definitur,si prius dicitur id quod definitur, & maior definitio adhibetur,uera esse poterit definitio.Si enim prius dixeris hominem rem minorem, & ad ipsum postea adhibueris definitionē maiorem,ut prius dicas homo est,& postea subiūgas substantia animata sensibilis, uerū est. Homo enim necessario est substantia animata sensibilis. Si vero prius dixeris definitionem,& postea dixeris id quod definies, uera esse nō potest omnino.Nam si definitionem maiorē prius dixeris,dicens substantia animata sensibilis, & postea rem minorem intuleris,ut dicas homo est,ut sit substantia animata sensibilis homo est,nō omnino uerum est. Potest enim esse & substantia animata sensibilis, non tamen homo. At uero si minor fuerit definitio,quàm illa ipsa res quæ definitur, si prius dicta sit definitio,uera est,posterius,falsa.Nam si dixeris definitionem quæ est minor, res rationalis mortalis,risus, & disciplinæ capax, & post intuleris animal est, ut sit res rationalis, risus & disciplinæ capax animal est, uera est. Omnis enim res quæ rationalis & mortalis est,risus & disciplinę capax, necessario animal est. At uero si conuerteris. & rem maiorem prius dixeris:post vero minorem, definitionem adhibueris,uera omnino esse nō potest. Nam si dicas prius animal est,postea autē iunxeris res rationalis mortalis,risus & disciplinæ perceptibilis:non omnino uerū est. Potest enim esse animal,& rationale uel mortale non esse, Itaque si maior est definitio,quàm res fuerit:si prius rem dixeris,postea definitionem intuleris, uera est. Si uero prius definitionem dixeris,post rem intuleris, falsa est. In minoribus vero definitionibus & maioribus rebus contra est. Nam si definitionē prius dixeris,postea rem subieceris,uera est. Si uero rem prius dixeris,postea definitionem subieceris, uera omnino esse non potest. At uero in æqualibus definitionibus conuerti ęqualiter potest. Nam quoniam solius hominis hæc est definitio,animal rationale mortale, ęqualis est hæc ad hominem definitio,quoniā non est aliud cui possit aptari. Itaque si prius definitionem dixeris, postea rem subieceris, uera erit ut est, homo est animal rationale mortale,risus,& disciplinæ perceptibile. Sin uero conuerteris,& prius definitionem, postea rem dixeris, ut si dicas,animal quod fuerit rationale,mortale,risus,& disciplinę pceptibile homo est,hæc quoq; vera est. Ita semper ut definitiones verę sint:neque plus, neq; minus in definitionibus oportet aptari:sed ęqualiter definitiones conuenienterq;

terque disponi. Quod Porphyrius scilicet non ignorans ait, se neque plus, neque minus effecisse generis definitionem. Et Fabius. Sequitur inquit de specie disputare. Dic inquam quid sequitur: Et Fabius, hic (ut opinor) ordo est. Species quoque multis dicitur modis. Nam & uniuscuiusque hominis forma species appellatur. Rursus dicitur & pulchritudo uultus, unde pulcherrimos quosque speciosos dicimus. Dicitur species, & ea quę supposita est generi. unde hominem, animalis speciem appellamus: cum animal ipsum genus sit: & album, coloris speciem. Tunc ego: speciei quoque nomen sicut generis ęquiuocum puta. Nam & hoc quoque multifariam appellari designat. Dicitur enim inquit species & figura corporis, & fortasse alia plura. De quibus quoniam nullus tractatus habebatur: iure prætermissa sunt. Hic tamen a Victorino uidetur erratum, quod cum idem sit cuiuscunq; hominis species, & uultus, quasi in alia appellatione speciei uultus, iterum pulchritudinē dixit. quasi uero non perinde pulchritudo uultus sit, ac tota species fuerit. Nam si quispiam pulcher fuerit toto corpore, etiam uultu, sed prætermissis his, ad illam speciē quæ sub genere ponitur, atque genus efficit, ueniamus. Nanque, ut dictum est, substantiæ ipsæ nullo speciei nomine generis ve censentur, nisi quadam ad se inuicem collatione sint comparationeq; compositæ. Nam quod homo animal est, non iccirco ei genus est, quoniam animal est: sed iccirco, quod sub se hominis atque equi, & cęterorum animantium species habet. Atque iccirco ait, Vnde hominem animalis speciem appellamus, cum animal ipsum genus sit, neque enim homo species diceretur, nisi super ipsum animalis appellatio prędicaretur. Sed ut mostraret non in unis solis substantiis genera, speciesque uersari: sed etiam in omnium prędicamentorum nuncupationibus esse connexa, nō solius substantiæ dedit exemplum, sed etiam eius quod reliquum remanserat accidentis. Quod enim ait: Et album coloris, speciem in accidentis diuisione ponitur qualitatis. Sed quoniam inter se quędam connexio est, & talis comparatio atque relatio, ut præter ad se inuicem habitudinem, genera & species esse non possint (nihil enim in eorum definitionibus concludi potest, nisi ad alterutrum nominata sint. Nam substantia generis specie supposita: speciei uero substantia, genere superposito, & ad ipsam prædicato perficitur) non est dubium quin cum genus definire necesse sit iure speciem, & cum speciem, iure nobis genus prædicare necesse sit. Hæc igitur etiam in generis subscriptione seruabatur distinctio, cum generis definitio habita est. Hoc enim dictum est: tunc esse genus quod ad distantes species diceretur. Nunc uero dicendum est id esse speciem quæ sub genere ponitur. Sed multiplex eius definitio haberi potest. Potest enim rursus dici id esse speciem, ad quam genus in eo quod quid sit prędicatur. Quæ res utræque id significāt, speciem poni sub genere. Nam prima quidem definitio, id aperte designat. Secūda uero talis est: quoniam semper minora maioribus supponūtur, genus ab eo ad quod in eo qđ quid sit prędicatur: maius esse non dubium est. Quod si ita est: nullus est obscuritatis error. quin species quę minor est maiori sibi generi supponatur. Nihil igitur hæc secunda definitionis significatio a priore differt. non enim species sub genere poneretur, nisi genus ad speciem in eo quod quid sit, prædicaretur. Tertia uero definitio speciei integra ratione collecta est, & ipsius speciei uim naturamque demonstrat, Dicit enim speciē esse, quæ ad plurima numero defferentia in eo quod quid sit prędicatur. Quę definitio etiam ex superiore genere debuit esse planissima. sed nunc quantum castigata permittit breuitas explicabo: sed prius de ipsis generibus speciebusque pauca dicenda sunt: cum sint quędā genera quæ species habent: atque ipsa aliis generibus species esse possint, non est dubium ea gemina comparationis habitudine fungi: ut ad alia species, ad alia genera nominētur. Sed si in uno filo atque ordine speculemur: & quodcūque genus alicuius rei repertum est: eius rursus genus aliud requiramus, & rursus aliud atque aliud: iterum si nihil sit quo intellectus ratioque consistat, inexplicabilis ratio interminabilisque tractabitur. sed quoniam multa sunt in his scientię fundamenta. quæ nulla consideratione animi in infinitū procedentia cōcludunt: dicendū necessario est posse nos ascendētes usq; ad tale aliquid peruenire, cuius cū ipsū cæteris genus sit, aliud genus inuenire nō possumus, quod genus primū, & magis genus, & generalissimū nūcupetur. Sed si hoc i genere cōtingit, ut ascēdētes alicubi cōsistimus, nō est dubiū quin descendentes iterū per species ad aliquē quodāmodo calcē offenso termino consistamus. Igit cum descēderimus p speciē, & usq; ad illam speciē uenerimus, quę sub se species nullas habet, illā speciem ultimā speciē, & magis speciē, & specialissimā nūcupemus. Sed quoniā species aliquorum est continens, si aliquorum specie differentium continens esset, non magis species, sed genus merito uocaretur. Sed quoniam continet, & non specie differentes res continet, similes necesse est sibi contineat pluralitates, sed si continet pluralitatem & maius semper est id quod continet, quàm id quod continetur, de pluralitate illa species prædicabitur. Appellabitur igitur species de pluribus rebus numero differentibus in eo quod quid sit. Species enim cum appellatur de subterioribus, superiorem speciem substantiamque declarat. Nam cum dicimus quid est Cicero? homo continuo respōdetur. Cum ergo tribus modis speciei facta sit definitio, superiores duæ non tantū sunt speciei, sed etiam subalternæ speciei. Est enim species quæ & ipsa genus est. sit enim ipsa generalissimum genus substātia & sub ea corpus, sub corpore animatum corpus, sub animato corpore animal, sub animali homo, sub homine indiuidua. Sed hanc diuisionem plenius posterius exequemur. Nunc autē hoc nobis tantū sufficit. Substātia igit magis genus est, hō magis species. Ita vt neq; substātia species aliquādo esse possit, nec hō genus, corpus vero animatum, & animal ad superiora species, ad subteriora nominātur. Si qs ergo corpus animatū, & animal, & hominē uelit exprimere, & dicat species est qđ ponit sub genere, & ad quā genus in eo qđ quid sit pdicatur, hæc definitio & magis speciē, id est hominem, & subalternam speciē, continet, id est corpus animatum, & animal. Nam corpus animatum, & animal, & homo, sub genere sunt posita, & ad eas omnes in eo qđ quid sit appellatur, ut dictum est. Si quis uero illam speciē definitione monstrare uelit, quę uere species est, id est, specialissimam speciem, quæ tantum species, & nūquā genus sit, hoc modo definiet, speciem esse, quę ad plurimas res numero differentes in eo quod quid sit prędicetur. Sed hæc definitio subalternis speciebus nunquam conueniet. Illæ enim quę subalternæ sunt species, possunt etiam pro generibus accipi, si ad subiecta prędicentur. Quod possunt pro generibus accipi, cum pro generibus acceptæ fuerint, non tantum ad plurimas res numero, sed etiam specie differentes prædicabuntur, quippe cum sint genera. Sed quia hoc in magis speciebus non euenit, ut aliquando de specie differentibus prædicentur, hæc definitio posterior solius magis speciei definitio est, & eam cæterę subalternæ species excludunt atque reijciunt. Quod Porphyrius ita demonstrat. Sed hæc definitio eius speciei est, quæ magis species dicitur. Aliæ uero definitiones erunt etiam illarum quæ non sunt magis species. Horum ergo ipsam subscriptionem demonstrationemq; clarius seipsum dicere promittit, cum dicit. Manifestius autem hoc fiet quod dicimus hoc modo: in omnibus prædicamentis sunt quædā magis genera & magis species, sunt alia mixta. Magis genera sunt, supra quę nullum aliud genus poterit inueniri. Magis species rursus, sub qua nulla species reperitur, horum interualla quæ possident, & genera, & species sunt, singula superioribus, & inferioribus collata, vt alteri genus, alteri species appellentur. Huiusmodi sunt inquit quędam, quorum genera inueniri non possunt, hæcque ipsa, merito magis genera nominantur, quoniam maius ipsis aliquid inueniri non potest. Nam si ista sunt genera, genus autem omnibus sub se positis maius est, quorum genus nullum est, nihil eorum maius poterit reperiri. At quorum nihil maius poterit inueniri, merito ipsa magis genera uocitantur. Sunt autē quædam alia, quæ magis species appellentur, sub quibus aliæ species locatæ non sunt.

Nam

Nam plus uidetur esse species ea, & integrior, ac uere species est, quæ genus nunquam est, quã ea quæ aliquando genus esse potest. Quod si uerior species est, quæ sola species, nunquam genus est, merito magis species appellata est. Igitur inter magis speciem & magis genus interuallum quod est, subalterna genera & subalternæ species impleuerunt. Nam subalterna uocamus quæcũq; ad superiora species, ad inferiora pro generibus accipiuntur. Iccirco quia si omnes res ad inferiora cõponas, genera sunt. Si ad superiora, species: & si ad superiora & inferiora eadem ducas, genera & species inuenientur. Atque ideo subalterna genera & species nominata sũt: quod filo quodam atque ordine ad inferiora cõposita genera, & ad superiora species agnoscantur. Sed hæc ita genera speciesque esse possunt, ut non cui genus est, eidem iterum uelut species supponatur. Nam si (ut prius ostensum est) specie sua maius est genus, non est dubium quin maior res sub minori poni non possit. Atq; ideo ait, ut alteri genus, alteri species appellentur, quod nequaquam ad eandem rem & genus esse & species conueniret. Dat igitur huius rei exemplum: ut quod dicit, facilius possit agnosci. Facit igitur hanc diuisionem: ponit substantiam magis genus, supponitur substantiæ corpus & incorporeũ: Corpori, animatum corpus & inanimatum: Animato corpori animal sensibile, & animal insensibile, ut sunt ostrea & conchilia, & echini, & arbores, & alia huiuscemodi, quæ uiuendi animam habent, non etiam sentiendi. Sub animali, animal rationale, & irrationale. Sub rationali, mortale, & immortale. Sub mortali hominem. Sub homine singulos homines, hoc est corpora indiuidua. Ciceronem & Virgilium scilicet, & eos qui iam in partes sunt singuli. Substantia ergo quæ prior est, magis generis loco accipitur. Genus enim solum non etiam species est, quod nũquam ei genus superius inuenitur. Homo uero solum species est. Nullas enim alias sub se species coercet. Singuli enim homines non specie, ut dictum est, sed numero differunt. Corpus uero quod pridem sub genere posuimus, idest substãtia ad substantiam quidem species: ad animatum corpus genus accipitur. Animatum autem corpus ad corpus species est, ad animal genus. animal autẽ ad animatum corpus species uidetur, ad rationale animal genus. Rationale item animal mortalis genus est, species animalis. Mortale autem genus hominis est: species rationalis animalis: homo autem qui super indiuidua est, nihil de generis natura sortitus est, sed tantum sola species appellatur. Sed hanc diuisionem sicubi in aliis rebus transferri & aptari placet, ita considerandum est ut quicquid fuerit, cuius genus inueniri nõ potest: magis id genus appelletur, quicquid cuius nulla species fuerit, idest ut sup indiuidua collocetur, illa magis species. Oportet enim si quod genus sit: super differentes specie res poni. Quod autem magis species, non super differentes specie res poni, aliter nunquam digne species poterit appellari. Ergo quemadmodum superius genus, quoniam super se nullũ genus habet, magis genus dicitur: ita species, quoniam sub se species non habet, sed tantum indiuidua, merito magis species appellatur. Illa autem quæ in medio posita sunt, non eiusdem sunt habitudinis. Nam quoniam species esse possunt, non sunt magis genera: & quoniam genera esse possunt, idcirco nunquam magis species prædicantur. Nam illis q̃ supersunt, species sunt, illis uero quæ subsunt, loco generis pręponuntur. Cum igitur duæ formæ sint omnium rerum, ut aut genera præponantur, aut species supponantur summitates, id est, generalissimũ genus, & specialissima species, singulas, tãtũ cõtinẽt habitudines. Illud ut tãtũ genus, nũquã species uideat, illud ut sola species nũquã etiã genus appellet. Subalterna uero q̃ media sũt duas formas habẽt. i. utrasq;. Nãq; (ut frequẽtius inculcatũ est) & generis quodãmodo parẽtelã, & speciei deriuationẽ sortita sũt. Nec hoc fortasse nos turbet, ꝙ species specialissima hẽt aliqd sub se. Nanq; hõ, cũ sit magis species, habet sub se singulos homines. Hęc enim quamuis indiuiduis supersit, nunquã formã specialitatis immutat. Cum enim sub se indiuidua habeat quod ea contineat, quæ sub una specie sint, & nulla substãtiæ proprietate discrepẽt, species eorum uocatur quę continet. Ita homo & animalis species dicitur, quia cõtinetur, & hominum singulorum species est, quia eos continet, qui nulla nũquam specie discrepabunt. Definitio igitur magis generum magisque specierum talis est. Magis genus esse dicitur, quod genus semper sit, nunquam species, & quo superius nullum genus sit. Rursus magis species est, quæ species semper sit, nunquam genus: & iterum quæ nunquam diuiditur in species, & quæ ad plurima numero differentia in eo quod quid sit prędicatur. Illa uero alia (ut sæpe dictum est) & genera & species esse possunt, superioribus scilicet inferioribusq; collata. Hoc autẽ attentissime respiciendum est, quòd in diuersis longe nationibus in eo genere, ubi ex sanguine aliqua cognatio deducitur diuersarum cognationum gens ad unum caput generis duci potest. Nam quoniam Romani a Romulo sunt, Romulus autem a Marte, Mars a Ioue, poterit genus Romanorum ad Iouem duci. Item quoniam Athenienses a Minerua, Minerua a Ioue, potest Atheniensium gens ad eundem Iouem uelut ad originẽ duci. Item quoniam Persę a Sole, Sol autem a Ioue, possunt Persæ quoq; ad eũdem Iouem uelut ad originem propriã deduci. Ita diuersissimæ gentes ad unius cognationem erigi possunt. Quod idem in speciebus generibusque non fit. Nunquam enim decem diuersa genera sub uno genere poterunt accommodari. Aristoteles enim primorum generũ prædicamenta decem constituit, quæ uelut aliquis fons, ita subterioribus omnibus ortum quodammodo nationemq; profuderunt. Hæc igitur genera quoniam generalissima sunt, & superius eis nullum aliud inueniri genus potest, ad unum genus reduci non poterunt. Quod si decem genera prima ad unum genus reduci non poterunt, nec illa quæ sũt sub eisdem generibus, id est species subalternaq; genera, ad unum genus aliquando poterunt applicari. Nam si prima eorum genera ad unum superius duci non possunt, non est dubium quin ea ipsa quæ sub ipsis sunt, ab uno genere coerceri contineriq; non patiantur. Nam si substãtia, qualitas, & quantitas, & cætera sub alio communi genere poni non possunt, quod ipsa magis sunt genera, nec quicquid substãtia fuerit, id est sub eodem genere, ut animal & homo: uel item sub qualitate uel quantitate, ad aliquod genus cõmune se poterunt applicare. Nunquã enim inueniri genus poterit, quod hæc decẽ genera solitario & proprio intellectu intra se possit ueluti species continere. At dicat quis. Hæc omnia decem genera, si uere sunt subsistentia, quodammodo substantia uel entia dici posse. Flexus enim hic sermo est ab eo quod est esse, & in participii abusione tractũ est propter angustationem Latinæ linguæ compressionemq;. Hæc igitur (ut dictum est) entia possunt appellari. Et ens hoc ipsum. i. esse genus eorum fortasse dici uidebitur, sed falso. Namq; omnia quæ inter se æquiuoce nominantur, nũquam eiusdẽ cõtinentiã generis sortiunt. Quippe quorũ substãtia discrepat, nõ est dubiũ, quin generis quoq; ipsius definitio discrepabit: hæc autẽ ut entia nominẽtur, nõ uniuoce, sed æquiuoce prædicãtur. Nã quoniã substantia ens est, & item qualitas ens, si quis rationẽ definitionẽq; substãtiæ & qualitatis dixerit, quoniã eadẽ natura utrisq; nõ poterit cõuenire nõ est dubiũ quin substãtia & qualitas nõ uniuoce, sed ęquiuoce prędicentur. Quod si æquiuoce prædicãtur, sub eiusdem generis fonte poni nõ poterũt. Nõ est igit̃ in generibus speciebusque aliquod genus solũ quod possit diuersa rerũ genera coercere. Tunc Fabius, Abũdãter hæc inquit omnia, & de his ipsis rebus frequentius inculcatum est. Sed perge ad sequentia. Faciam inquam. Hæc. n. ut arbitror sequũtur.

,, Ergo decẽ genera cõstituit Aristoteles in prędicamentis,
,, q̃ magis genera sunt. At uero illæ quæ magis species sunt,
,, semper in plurimo quidẽ numero sunt, non tamẽ in infi
,, nito. At uero indiuidua q̃ sub magis speciebus sunt, infi-
,, nita sunt, semper.

Hoc. n. dicere uult, quòd multo plures species sunt quàm genera: habet. n. genus sub se plurimas species. & quoniã decem genera rerum omniũ prima sunt, species specialissimę non solum decem sunt, sed plures: nõ tamẽ infinitę. Indiuidua uero quę sub magis speciebus sunt infinita sunt, & eorũ intelligentia nulla unq̃ capi sciẽtia potest. Quæ. n. infinita sunt, nullo sciẽtiæ termino cõcludũtur.

Igitur oīs diuisio, omnisque scientia a magis generibus per subalterna genera vsq; ad magis species deducatur. Ibi. n. cōsistētes, integrā superiorū scientiā accipere possumus ac retinere. Si quis aūt indiuidua velit sciētia disciplinaq; cōprehendere, frustra laborat, sed ita iubemur a magis generibus vsque ad magis species per media interualla decurrere, vt specificis differentiis diuidentes subalterna genera, a magis generibus vsque ad magis species descendamus. Specificæ differentię sunt quę speciem quamcunq; declarant. Declaratur autem species differentiis hoc modo. Si quis n. dicat substantiam, ut ponat sub substantia corpus, sub corpore, animatum corpus, sub animato corpore, animal, sub animali, rationale animal, sub animali rationali, mortale, omnes has species quę sunt substantiæ cum pro differentiis posuerit, hominis species informabitur. Nā corpus animatum ab inanimato corpore differentia est. Porro autem animal ab insensibilibus, & rationale ab irrationali, & mortale ab immortalibus differentię sunt: hæc igitur amnia cum iuu xeris, vnā speciem declarabis, idest hominem. Nam cum dicis corpus animatum animal rationale & mortale, quę differētiæ in subalterno ordine sibi suppositę sunt, hominem demōstrasti. Sunt autē quędam alię differentiæ, quę tales sunt, ac di dicas animal rhetoricum, quòd solus homo rhetor esse posſit. Sed hęc differentia non specifica differentia est, & substantiam hominis naturamq; non perficit, sed tantum artem quandam scientiamq; cōmendat. Illę igitur in diuisionibus differentię speciei ꝓsunt, ex quibus illa quę dicitur magis species informatur, & hæc uocatur specifica differentia, quæ magis speciem posſit efficere. Ergo cum per hæc descēsum fuerit ad magis species, relinquenda sunt sub magis speciebus indiuidua, nec eorum est aliqua scientia requirenda. Nam illa nō solum infinita sunt, sed etiam quęcunq; in sese continuerint infinita fiunt. rethorica enim species est, sed cum venerit in singulos homines, tunc per singulos & infinitos diuisa, singula etiam fiet & infinita. Si enim omnes qui cunque sint uel fuere numerentur rhetores, nullus unquam huiusce numerationis finis erit, cum præsertim etiam per infinita tempora in futurum singuli homines rhetores esse posſint. Hic Fabius, Hoc igitur inquit erat quod ait.

„ Porrò autem uel artiū uel disciplinarum cum indiuidua „ per singulos homines esse ceperint, rationem ad per „ cipiendum capere uel habere omnino non possunt.

Et ego, Hoc inquam est quod cum artes vel disciplinę, quę in sua specie una ante collecta fuerint, in indiuidua uenerint, idest per singulos homines, in infinitam multitudinem innumerabilemq; sese dispertiunt. hoc autem iccirco euenit, ꝙ hęc eadē ratio est, quā Porphyrius ipse dicere nō neglexit. Genus enim cum unum sit, plurimarum specierum progenitiuum est. Nanque sub uno genere plures species inueniuntur. Iccirco quoniā species genus illud unde profluunt, in plurima segregant atq; dispertiunt. Genus autem plurimas colligit res, sicut ipsum a plurimis iterum speciebus diuiditur. Nanq; homo, coruus, & equus, quæ sunt species quantum ad animal, æqualiter animalia sunt. Ita enim nomen animalis omnes suas species intra se cōtinet. Quod si & in homine animalis nomē est, & in coruo, & in equo, non est dubium, quin illud genus, quod sub seipsum ea continet, species diuisæ inter se diuidant multiplicentq;. Colligit igitur genus species in se, species uero suapte natura genus ipsum dispertiunt. Est igitur genus collectiuum specierum suarum, & quodammodo adunatiuum. Species uero diuisiuæ generis quodammodo & multiplicatiuæ. Igitur quicunq; ad magis genera colligit, omnem specierum multitudinem per genera colligit, adunatq;. Cum uero a magis generibus usque ad magis species decurritur, omnis unitas generum superiorum in multifidas ramosasq; species segregabitur. Quod autem ait multitudo capienda: perinde est ac si diceret, multitudo facienda est. nam cum diuidis genus in species, easdem species multas esse accipis, quas tu idem fecisti. Species quoque ab hac generis adunatione ac quodammodo collectione non discrepant. Nanq; & ipsæ infinitatem indiuiduorum ad unam reuocant formam. Singulorum enim hominum species, quę est homo, collectiua est hoc modo. Ad hominis enim speciem cuncti singuli homines, vnus homo sunt, id est prima species, quę nos continet coercetq; Porro autē ipsa species ī nos multos scissa diuiditur. Omne enim qđ singulū est atq; indiuiduum, illud unde nascitur diuidit. Omne qđ nō est singulū atq; nō indiuiduū, sed diuidi potest, non per seipsum magis diuidit subtertora, quàm colligit. His igitur expeditis, cōstat & genus plurimarū specierū esse genus, & speciem plurima sub se indiuidua coercere. Nam si quę sūt subteriora, illa q̄ sunt superiora dispertiūt, & in multitudinē dissipāt diuiduntq; nō est dubiū, quin superiora sēper inferioribus pauciora sint. Prædicamēta vero quę aliud de alio prędicāt, vel ad se inuicē retorquētur, hoc modo sūt. omnis enim res alia aut maior erit aut minor, aut æqua: omne qđ est maius, de minore poterit prædicari, nam cū animal sit maius ab homine, poterit animal de homine prędicari. Minus uero de maiore non dicitur. Nam quoniam animal est & homo, & equus, ad animal hominē si prædicare volueris, tantū hæc conuenit prædicatio, quantum conuenit animal partem esse super hominē. Age enim conuerte, & dic hoc esse animal quod hominē. Quantū igitur pars est animalis, quę hominis speciē contineat, tantum animal homo est. In illis autē alijs partibus aīalis quę aliud continent, q̄ est species hominis, hominis appellatio nō cōuenit. Nā si dicas animal, hoc est, quod homo, in illa parte in qua equus est, non erit homo. Atque ideo uniuersaliter non conuertuntur. Nam si dicis, omnis homo animal, uerum est. Si dixeris omne animal homo est, falsum est. Quod si maiora de minoribus iccirco prędicantur, quia omne maius in se continet, & minora de maioribus iccirco non prędicantur, quia maiora minoris definitionem superuadunt, & quodammodo exuperant, non est dubium, quin illa quæ sunt æqualia, sibi posſint ipsa conuerti. Aequalia autem illa sunt, quæ neq; minora neq; maiora sunt, id est ut si in quālibet speciem apponantur, & omni illi speciei adsunt, & nulli alij, nam omnis homo risibilis est, & nulla alia species risibili potest ꝓprio nuncupari. Atq; ideo qm̄ æqualia sunt, conuertuntur. Dicis enim quid est hō? Risibile. qd est risibile? homo. & itē quid est hinnibile? equus. quid est equus? hinnibile. Quod si semꝑ maiora de minorib. prędicātur, superiora necesse est genera esse, & omnia subalterna minora. Quod si subalterna omnia minora sunt, non est dubiū, quin si quis per subdiuisionem descendat ad ultimā speciē, quodcunq; genus de uicinis sibi ꝑdicabitur, etiam de subalternis ꝑdicetur, nanq; substantia habet sibi vicinum ad subteriora genus, ad se vero speciē, quod est corpus. De hoc igitur substantia prædicatur. Si quis enim interroget, quid est corpus? dicitur substantia: sub corpore uero est animatum corpus, & sub eo animal. Ergo quoniā substantia iccirco prædicatur de corpore, quia illi est superior, necesse est, quibus corpus superius fuerit, eisdem etiam sit substantia superior. Nam si corpus prędicatur de animato corpore, & de animali, prædicabitur etiam substantia de animato corpore, & de animali. Sic igitur quęcunq; superiora fuerint de subterioribus non solum sibi vicinis, sed etiam longe subterioribus prædicantur. Nam si maiora sunt ijs quæ sibi uicinę sūt speciebus, multo maiora erunt etiam illis quibus illę uicinæ species fuerint ampliores: ergo de quibuscunq; species prędicatur, de ipsis prędicabitur & illius speciei genus. Nam si species aliqua alicui maior est, multo genus speciei ipsius illa re qua species maior est, maius erit. Atque ita ad id prędicabitur quemadmodum ipsa species antea prædicata est. Quod si ita est, non est dubium quòd genus quoq; generis illius, quod ad illud ad quod species prædicabatur, poterat prędicari, etiam id quoque de eo de quo species, & genus speciei prædicabatur, prędicari posse. Nam si quis dicat Ciceronem esse hominem, cum animal hominis genus sit, non erit absurdum, Ciceronem animal prædicari: & cum animalis ipsius substantia genus sit, non erit inconueniens, Ciceronem substantiam prædicari: quoniam quę supersunt de subterioribus prędicantur, & quę subteriora sunt, si qua alia sibi subteriora habeant, illud primum genus habebunt etiam ista subteriora, & de his non inconuenienter prædi-

cabitur. Igitur species de indiuiduo prędicatur ut maius, magis genus vero de omnibus subalternis, & de magis specie prædicatur. Aequo enim modo dr̃ & corpus, substãtia, & animatum corpus, substantia: & sensibile corpus, substantia, & homo, substantia, & de ipsis etiam magis genus indiuiduis ꝑdicatur, ut dictũ est, pót. n. Cicero dici substantia. Species vero sola de nullis alijs, nisi de indiuiduis ꝑdicat̃, vt prædictũ est. Indiuidua autẽ ipsa de nullo alio prædicantur nisi de ipsis, id est singulis. Natura aũt indiuiduorũ hęc est, quod ꝓprietates indiuiduorum in solis singulis indiuiduis constant, & in nullis aliis transferuntur, atq; ideo de nullis aliis prędicantur. Ciceronis. n. proprietas cuiuslibet modi fuerit, neq; in Catonem, neq; in Brutum, neque in Catulum aliquãdo conueniet. At uero ꝓprietates hominis quæ sunt idem quod rationale, mortale, risibile, pluribus, & omnib⁹ indiuiduis possunt & singulis conuenire. Omnis enim homo & sigillatim indiuiduus, & rõnalis est, & mortalis, & sensibilis, & risibilis. Atq; ideo illa quorũ ꝓprietates possunt alijs conuenire, possunt de aliis prędicari. Hæc aũt quorũ proprietas in aliis non conuenit, nisi in se ipsis tantum singulariter, de aliquibus aliis præter se singulariter prędicari non possunt. Repetendum est igitur, ꝙ omne indiuiduũ specie continetur. Species uero ipsa coercetur a genere, & unum quasi omnium totum corpus magis genus est, & nunquam est pars, indiuiduum uero pars semper est, nunquã est totum. Species autẽ & pars, & totũ merito nuncupatur, nam ad genus pars est, ad indiuidua totũ. diuidit n. genus (ut dictũ est) & indiuidua colligit. Sed species pars est alterius, id est generis Totũ uero non est partis, sed partium. Nanq; genus, & unum est, & plures species unius rei, id est unius generis species pars est. Et quoniam indiuidua plura sunt & infinita sub una specie, quæ illa indiuidua colligit, species illa non est unius totum, id est non est partis totum, sed plurimorum, id est partium. plures enim partes sub ea indiuiduorum sunt, quarum totum species, id est homo appellatur. Sed de genere & specie sufficienter dictum est. Et quoniam matutinę salutationes uocant, in futuras noctis uigilias quod est reliquum transferamus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi Patritii ordinarii, & consularis uiri, in Porphyrium a Victorino translatum dialogus secundus.

VLTA nobis parente natura excelsius, quàm cæteris animantibus grauia illustriaq; concessa sunt, quæ nos ita quasi quędã benigna artifex humanitatis excoluit, ut primum nobis reputandi cõsiderandiq; animos rationemq; concederet, post uero rõne reperta proloquendi conferret usus, perinde ac si voluisset, iussissetq; nos nõ corporis sensibus à belluis, sed mẽtis diuinitate distare, quæ cũ se sibi adiunxerit, & a suę viuacitate naturæ non discesserit, tunc sicut ipsa est ęterni generis, ita quoque famam in posteros, uitamq; gloriæ infinitissimis temporibus coæquat. Sin vero prauis se libidinibus corporis obnoxiam mens ꝑdendã corrumpendãq; permiserit, naturã corporis sequit̃. Nam nihil eius uiuacitatis post corpora remanet, cui omnis labor & studium de rebus corporis atq; in corpus impensum est. Quare aduertendũ est, ut nos meliores accuratioresq; reddamus, nõ ea re qua pecudibus nihil distare possumus, sed quo cælestium virtutum similitudine ęternitatis gloriam factis ęgregiis dictisq; mereamur. Sed de his alias, nunc ad ꝓpositũ reuertar. Cũ igitur alterius noctis consueta lucubratio uigiliq; venissent, credo hesternæ rõnis subtilitate captus, vel qua ipse est cupiditate discendi audiẽdiq; studio, vigilantius q̃ vnquã surrexerat, Fabius ad me perrexit. Qui postquã consalutatus, sequentis a me operis ꝓmissam continuationem reposceret: Faciam inquam nõ inuitus, quippe cum nec mihi sit in uita quicquam melius agere, & tu hanc mihi iucunditatẽ studio tuo augeas, qđ mihi perquã gratissimũ est. Placuit igitur ut qm̃ hesterna disceptio speciẽ explicauerat, alterius expositionis principiũ de sequẽti differentia sumeretur. Hic Fabius, Vberrime inquit a te hesternis vigiliis de generib. & speciebus expositũ est. Sed (vt dici audio) subtilior de differentiis tenuiorq; tractatus est non inquam immerito. Nã variæ acceptæ differẽtiæ varias habebunt etiam potestates. Erunt nanque alias genera, alias species, alias vero differentię, sed hoc postea demõstrabitur. Nunc uero ita (ut arbitror) textus est.

,, Omnis differentia & communiter, & propriè, & magis
,, proprie dicitur.

Differentiam quoq; multis appellari modis designat. Dicit autem tribus his modis fieri differentiam, cum aut communes sunt, aut proprię, aut magis proprię. Cõmunes sunt quibus omnes aut ab aliis differimus, aut a nobisipsis nam sedere, uel ambulare, uel stare differentia est. nam si tu ambules, ego vero sedeam, in situ ipso atq; ambulatione differimus. Et item ego cum nunc sedeo, postea vero si ambulem, communi a meipso differentia discrepabo. Proprię uero sunt quæ vniuscuiusq; indiuidui formam aliqua naturali ꝓprietate depingunt, ut si quis sit cæsiis oculis, uel crispo capillo. Etenim propria vniuscuiusq; singuli hominis sunt, quo cũ ista nascuntur. Magis propriæ sunt quę in substantia ipsa ꝑmanent, & totam speciem differentia descriptioneq; permutant, vt est rationalis & mortalis hominis differentia. Horum autem cõmunes & proprię differentię sub eadem specie singulos a se faciunt discrepare, illa propriis differẽtiis, illa communibus. Magis propriæ uero totam naturam cuiuslibet speciei substantiamq; permutant, & ab aliis speciebus segregant atque disiungunt. Harum ergo cõmunes & propriæ differentiæ quoniam speciem nõ permutãt, sed formam quodãmodo, & habitudinem solum faciũt discrepare, alteratum facere dicuntur, id est nõ integrum alterum facere, id est non integre permutare, sed quodammodo discrepantiam distantiamq; faciunt, atq; ideo nõ vocantur alterum facientes, id est permutantes, sed magis alteratum, id est non integre alterum facientes. Illa vero tertia, id est magis propria, quoniam substantialis est, & ipsius speciei inserta naturæ, alterum facit. Nam quoniam homo atque equus quãtũ ad hoc quòd animalia erant, vna illis erat substantia, veniens rationale disgregauit omnino speciem, & funditus alteram fecit. Ergo cõmunes & propriæ differentiæ, alteratum facientes vocantur. Magis propriæ autem alterum facientes. Constat igitur differentiarum alias facere alterum, alias alteratum: illę quę faciunt alterũ, quę substantiales sunt, omnes & naturam speciemq; permutant, & specificæ prędicantur, valent enim quamlibet speciem constituere, & ab aliis omnibus segregare, & eius formam naturamq; componere. Nam si dicas mortale, & rationale differentias, & eas animali supponas, non est dubium, quin cum hominis speciem facias, speciei huius sint perfectrices atq; ideo specificæ nominantur, quòd & permutant naturã, & ipsam substantiam cuiuslibet illius speciei constituunt. Illæ vero aliæ nihil aliud efficiunt, nisi alteratum, quippe cũ aut ꝓprietate quadam formę alius distet ab alio, aut aliqua habitudine & dispositione aliquid faciendi. Illa igitur magis propria differentia, quam specificam nominamus, sola poterit in generis diuisione congruere. Etenim cętere nihil ad substantiam, sed ad quandam quodammodo eiusdem similitudinis discrepantiam distantiamq; ponuntur. Nihil enim in illis præter alteritatem solã reperire queas, quippe quę non constituunt species, sed constitutas iam, & effectas magis propriis suis qualitatibus ipsæ discriminant. Quod au-
,, tem dicit. Repetenti nunc a superioribus dicendum est.
,, Differẽtiarũ alias esse separabiles, alias eẽ inseparabiles.

Hoc est, quod hic nunc diuisio alia rursus assumitur. Nam cum prius differentiam in tribus partibus separaret, & postea tres illas in duarum tantum numerũ quantitatemq; colligeret, ut alias alterum facientes esse diceret, alias alterantes, ipsarum rursus trium tertia sumitur facienda diuisio. Dicit enim alias esse separabiles, alias inseparabiles, & sicut in priore diuisione alteratum facientes duę fuerunt cõmunes, &

nes,&

nes & propriç. Sola uero magis propria remanserat quæ alterum faciebat, eodem nũc etiam modo in separabilibus & in inseparabilibus. cõmunis tantum separabilis differentia est, utraq; aliæ, ut cæsitas oculorum, uel flaua cæsaries, uel corporis proceritas: quæ sunt propriæ differentiæ. uel certe rationabilitas, uel mortalitas, quæ sunt magis propriæ differentiæ, non possunt unquam ab hominis specie segregari. Sedere vero uel currere, quæ communes sunt, separantur a singulis & item rursus adducuntur. Earum uero quæ sunt inseparabiles, aliæ per se ueniunt, aliæ vero per accidens. Et illæ quæ per se ueniunt, a magis propriis manant. Illæ quę per accidens, a solis propriis effunduntur. Et inseparabile accidens est, quicquid per inseparabilẽ propriam differentiam unicuique speciei contigerit. Sed quam quã propria & magis propria inseparabiles differẽtiæ sint, nũquã tamen illam superiorem formam naturamq; cõmutant. Nam magis propria semper alterum, propria solum semper efficit alteratum. Huc accedit, quod inseparabiles propriç, possunt alicui plus minusve contingere. Inseparabiles magis propriæ, nec cumulis intentionis augentur, nec imminutione decrescunt. Potest enim alius procerior alius fuscior, deductioribus alius capillis, alius flauioribus nasci: quæ sunt inseparabiles propriæ differentiæ. At vero magis propriæ, id est rationale, neque plus, neque minus admittit. Omnes enim homines in eo quod homines sunt, æqualiter sunt rationales atq; mortales. Nam si genus alicui plus minusve esse possit genus, possunt etiam differentiæ uel intentione crescere, uel remissione decrescere. Nam quoniã animal non est plus homini quàm equo, neq; equo plus quã cæteris, & æqualiter subiectis omnibus genus est. Sic specierum differentiæ quas specificas appellamus, magis minusve non capiunt. Nam si animal rationale mortale hominis est definitio, & hominum nihilominus singulorũ, nõ est dubium quin hæc definitio ad omnes homines singulos ęqualiter semper aptetur, & nulli neque plus, neq; minus conueniat. Quod si ita est, partes quoque totius definitionis, quæ sunt differentiæ tales erunt, ut nulli neque plus neque minus, sed ęqualiter, semper & conuenienter aptentur. Partes autem huius definitionis sunt, rationale & mortale. Rationale igitur, & mortale, quæ sunt magis propriæ differentiæ, plus minusve non capiunt. Ab hac igitur, id est separabilium inseparabiliumque differentiarum diuisione, tribus modis differentias speculamur. Nam aut separabiles sunt, aut inseparabiles. Inseparabilium uero aut per se ueniunt, aut per accidens. Quę per se ueniunt, alię sunt quę genus diuidunt, alię quæ speciem informant atque constituunt. Sed de superioribus prius dictum est. Nunc aũt de ijs quę genus diuidunt, & speciem constituunt disseramus. Omnis quęcunque fit generum diuisio in species, si earum specierum alia sub diuisio fiat, & a magis generibus per subalterna genera vsque ad magis species decurrat, gemina in his erit duplexq; diuisio. Nãque si cõtrarias differẽtias respicies, generũ est diuisio. Si subalterna genera, fit specierũ cõstitutio. Si.n. genus diuidamus, idest substantiã, ut iã in speciei disputatione diuisa est, & sicut substãtia sit sũma post substantiã animatũ corpus, & inanimatũ. Sub animato corpore sensibile & insensibile. Sub sensibili, id est animali, rationale, & irrationale. Sub rationali, mortale, & immortale. Hæ igit differẽtiæ eædẽ species sunt, si cõtra seipsas in diuisione respiciantur, & diuidunt genus hoc modo. Nam quoniam sub substantia animatũ corpus, & inanimatum posuimus, si animatũ corpus contra inanimatum respicias substantiam diuisisti. Si uero subalterna genera in ipsis differentiis aspicias, speciem constitues. Nã si animatũ corpus, & quod sub ipso est sensibile corpus aspexeris, animal respexisti. Item si rationalem differentiam contra irrationalem differentiam acceperis, genus quod est utrumque, id est animal diuisisti. si uero sub eodem ordine rationalem differentiam, & mortalem accipias, hominis sine dubio speciem demonstrasti: ita hæ differentiæ alio modo acceptæ fiunt generis diuisibiles, idest genera diuidentes: Alio uero modo fiunt constitutiuę specierum, id est quę species declarent, atq; constituant. Nam si contrarias differentias respexeris, diuides genus. Si uero subalternas, speciem constitues. Differentiarum igitur uis, & separabilium, & inseparabilium cæteras tres res: id est genus, speciem, accidensque sic retinet, ut permutata comparatione per hæc eadem ipsa etiam permutentur. Nam rationale, & mortale differentias si contra irrationale, & immortale respexeris, diuisibiles sunt generis differentiæ. Si uero idem ipsum rationale, & mortale ad superiora comparaueris, species erunt eius quod eas cõtinet animalis. Si uero rationale atque mortale ad subiectum hominem consideres, genera eius constitutiuasq; differentias contemplabere. At uero de illis aliis inseparabilibus, id est propriis cadunt differentiæ inseparabilis accidẽtis. Inseparabile nanque est accidens, cæsitas oculorum, & nasi curuitas, & alia huiusmodi. Et idem de separabilibus accidentibus, id est communibus. Separabile nanq; accidens est, uigilare, dormire, currere, & sedere. Quod autem ,, dicit. Sic igitur cum posita sit super omnia substantia, & ,, sint eius differentiæ diuisibiles animatum, & inanimatũ. Contrarias differentias in species monstrat. Quod autem ,, dicit. Hæc differentia animata atq; sensibilis sociata sub- ,, stantiæ perficiet animal. Constitutiuas specierum differentias monstrat. Sic igitur uariis modis acceptæ, uarias uirtutes formasque sortitæ sunt. Sed & diuisibiles & cõstitutiuæ, utræque specificæ nominantur, & in diuisionibus generum definitionibusque solæ sunt utiles. Cæteræ uero inseparabiles per accidens, inutiles, & multo magis illæ sunt inutiles, quæ separabili differẽtia discretione formatæ sunt. Has autẽ specificas differentias, qui de differentiarum diuisione tractauere, tales esse declarant, quibus species a genere abũ- ,, dat. Quid autem sit, breuiter explanandũ est. Cõtrouersia est utrũ genus differentias specierũ suarũ in se habeat, an minime, ut puta. Animal sub se habet species rationale, & irrationale, id est hominẽ, & uerbi gratia equũ. Rationabilitatẽ igitur, & irrationabilitatẽ, id est hominis, & equi differentias, quibus a se species sub animali positæ differunt, utrum habeat utrasque animal, an non habeat, in controuersia est. Nã si animal quod genus est, neq; rationale est, neq; irrationale, species quæ sub ipso sunt positæ istas differentias non habebunt. Nam si genus istas differentias non habebit, unde erunt speciebus differentię, quibus a seipsis differunt? Sed si quis dicat esse in genere istis differentias [nõ enim haberẽt differentias species, nisi prius genus habuisset] aliud maius continget incommodum. Nam quoniam æque sunt species quæ sub aliquo genere supponũtur, & æqualiter homo atque equus sub animali genere ponũtur, neq; homo prius ẽ neq; equus, sed uterque æqualiter animalis species nominãtur. Igitur si rationale atq; irrationale æqualiter sub eodem genere sunt, erunt etiam uno tempore. Quod si uno tempore, & genus istas differentias habet: ut genus suapte natura, id est animal, rationale sit & irrationale, non est dubium quòd eadem res uno tempore duas contrarietates in sese substantialiter retineat, quod fieri nequit. Quid igitur? Dicendum est quoniam genus actu quidem ipso: quod Gręci ἐνέργειαν uocant, istas differentias non habet: At uero potestate ab his ipsis differentiis, quas in suas species fundit, non uacat. Quid autem sit actus & potestas castigatius explicandum est. Tantum interest actus a potestate, quantum homo ridens ab eo qui ridere possit, nõ tamen rideat. Ille enim agit ipsam rem, illa tantum potest, nõ etiam agit. Sic igitur & animal. Nanque homo actu ipso rationalis est. Semper enim homo rationalis, & nihil aliud est: & equus sẽper irrationalis & eius irrationabilitas in actu posita est. At uero ipsum animal rationale, uel irrationale non ipsum agit, neque est in eorum actu positum, sed in potestate. potest enim ex se rationale atq; irrationale profundere. Quare, quoniam species actu differentias continent, genus uero potestate, species a genere merito differentiis abundare dicuntur. Quoniam quod genus potest, id est differentias facere, species non solum possunt, sed etiam agunt. In ipsis enim speciebus positæ informatæque sunt. Est autẽ alia differentię definitio talis, quæ dicat differentiã esse quæ plurimas ad species in eo quod quale sit, prædicatur. Differentia ad res plurimas dici potest, ut rationale dicitur ad homi

nem, homo enim est rationalis, dicitur ad Deum. Deus.n. rationalis dieitur, sed nõ in eo quod quid sit, sed in eo quod quale sit. Nã si qualis homo sit interrogetur, rationalis continuo respõdetur. Qualis Deus sit si interroges, rationale non absurde dixeris. Eodẽ modo etiã irrationabilitas dicitur & ad equũ, & ad bouẽ, & ad piscẽ, & ad auẽ, quę omnia si qualia sint interrogaueris, irrationabilia prædicãtur. Bona igitũ & recta hęc est definitio, id est differentia est quæ ad plurimas res specie distantes in eo quod quale prædicatur. Et de mortali uero, & de aliis differentiis, eadẽ est ratio. Sequitur locus perdifficilis, sed transferẽtis obscuritate Victorini magis, quàm Porphyrii proponentis, qui huiusmodi est. Dicit enim omnem rem quęcunque est corporea, ex materia & forma constare. Namque si statuam dicas, constat statua ex ære, uerbi gratia, & figura illa quam ei suus fictor imposuit, & est materia, ex qua facta est, æs: forma uero figura, quæ æs ipsum formatum est. Nam si hominem formabis ex ęre, & figura hominis, erit hominis figura, forma, æs uero materia. Eodem modo etiam genus. Namque genus in modum materiæ accipitur, differentia uero in modum formę. Etenim quemadmodum quæcunque illa res ex materia & forma constat, sic etiam omnis species ex genere & differentia. Nanque genus ita est hominis, ut est statuæ æs: differentia uero sic est hominis, ut figura illa quę æs effictum est. Nam sicut ex aliqua figura & ex ęris materie, effista est cuiuscunque illius species statuæ sit, sic etiam in genus, id est animal cum uenerit differentia, id est rationale, hominis species effingitur. Ista igitur sibi proportionalia sunt. Proportio autem est cuiuscunque rei similis ad aliquam rem cognatam comparatio, ut puta si duo compares ad quatuor, dupla proportio est. Si uero xx. ad xl. eadem dupla. Sub eadem ergo proportione sunt quatuor ad duo, sub quali xl. ad xx. quod utraque duplex est numerorum comparatio. Sic igitur qualis proportio est, id est comparatio, materiæ & figurę, talis est proportio generis & differentiæ, & ista quatuor sibi proportionaliter sunt. Eodem enim modo ex materia & figura species uniuscuiusque illius fictionis formata est, quemadmodum ex genere & differentia species cuiuscunque illius animantis inanimantisve formatur, quod Victorinus scilicet intellexisse minus uidetur. Nam quod Porphyrius ἀνάλογον dixit, id est proportionabiliter, ille sic accepit quasi ἄλογον diceret, id est irrationale. Atque ideo in loco ubi habetur, scriptum: hoc modo, Omnes nanque res ex
,, forma & materia consistunt. ipsa autem forma irratio-
,, nalis est, tollendum est irrationalis, & dicẽdũ proportionabilis est. Et subterius paululum ubi habetur, iam omne genus simile materiæ est, & consistit irrationale, tollendum est irrationale, & ponendum est proportionabile, ut sit, & consistit proportionaliter. Nam quæ proportio est figuræ ad materiam in efficienda cuiuslibet corporis fictione: eadem est proportio differentiæ ad genus in efficienda cuiuslibet specie animati atque inanimati. Sequitur item alia definitio, quæ est huiusmodi. Dicunt enim esse differentiã quæ possit separare quicquid sub eodem genere est, & recte dicunt. Nam sub eodem genere sit homo atque equus, quia utrumq; est animal, cum uenerit rationale uel irrationale, equum atque hominem, quæ sub eodem genere sunt, diuidunt atque discernunt. Sunt igitur illæ differẽtiæ quæ possũt tes sub eodem genere separare. Est etiam alia definitio. Differentiæ sunt quibus quodq; ab alio distat. Nam homo atq; equus rationali atque irrationali differentia discrepant: cũ unum sint quantum ad genus, & hoc est quod dicit.
,, Differentia est qua differunt singula, quia per seipsũ ge-
,, nus est, & illa quæ rationalia sunt, nos scilicet: & illa quæ
,, irrationalia sunt. Namq; & homo, & equus, & auis, hæc
,, omnia, genus unum sunt, id est animal. Namq; animal
,, horum omnium genus est.

Sed si de hoc loco in quo positum est, quia per seipsum genus est, mutes & facias, quæ per seipsa animalia sunt, planior sensus erit. Generis enim hic nomine pro animalis abusus est, & erit huiusmodi ordo. Differentia est qua differũt singula, quæ per seipsa animalia sunt, & illa quę rationalia sunt animalia, nos, scilicet, & illa quæ irrationalia sunt. Qnod si sic esset, nullus esset error omnino. Nunc uero genus quod ait pro animalis nomiue intelligendum est. Item dii atque homines cum utrique rationales sint, mortalitatis tamẽ nomine adiecto differunt discrepantq;. Sic igitur differentia est qua singula differunt, sed hoc non simpliciter, sed illas tantum differentias huiusmodi esse putandum est, quæ ad substantiam prosint, & quæ ad id quod est, & quęcũque speciei possunt esse aliquæ partes: quod huiusmodi est. Si equus atque homo, quorum utrorũq; unũ genus est animal, a se differunt rationali atq; irrationali qualitate, attamen ista rationabilitas & irrationabilitas in substantia ipsarum specierum est hoc modo. Nam neque equus potest esse sine irrationabilitate, neque homo sine rationabilitate. Atq; ideo istæ differẽtiæ prosunt ad aliquid esse speciei, illi cui fuerint accommodatæ, & substantiæ ipsius partes sunt. Nam cum homo ex his differentiis constet, id est ex rationali & mortali, rationale & mortale solum positũ pars est substantiæ hominis. Nam si utraque simul unum hominem faciunt, non est dubium quin ad substantiã hominis efficiẽdam unaquæque earum res, pars esse uideatur. Quare illæ differentiæ quæcunq; non prosunt ad esse, neque partes substantiæ cuiuslibet speciei sunt, specificę differentiæ dici non habent, quamuis sola hoc vna species habeat. Nam si homo nauigat, potest dici animal nauigabile. Sed nauigare in substãtiã hominis nõ cõuertitur. Neq; n. hõ inde subsistit, quia nauigat, quamuis hoc nullum aliud animal habere possit, id est nullum possit animal nauigare. Eodẽ modo & esse rhetorẽ uel grammaticũ. Has igitur differentias quæ ad esse nõ prosunt, sed tantũ artem aliquam scientiamq; cõmemorant, nõ ponimus specificas esse, quamuis vna quælibet animalis id species habeat. Ergo cõsiderandũ est, ut, quoties dicimus definitionem differentiæ, illã, differentiã esse qua differant singula, illã significari differentiã intelligamus, quæ ad aliquid esse prodest, & quæ est alicuius pars substãtiæ speciei. Illas uero quæ ad esse non prosunt, in hoc genere differentiarum, quamuis singulę cuiusque sint, nõ ponamus. Sed quoniã de differentia dictũ est, de proprio explicemus. Tũc Fabius, ut arbitror cõsequens est. Propriũ quatuor dicitur
,, modis. Dicitur nanq; propriũ quod uni speciei accidit,
,, etiam si non omnibus. Et ego. Quatuor ergo modis pro
,, pria diuidunt est enim propriũ quod uni accidit, etsi non omnibus ut est Rhetor, uel Geometer, uel Grammaticus. Hæc uero omnia uni soli speciei, id est homini accidũt, nõ tamen omnibus. Neque enim omnes homines uel Grammatici, uel Rhetores, uel Geometræ sunt, atque ideo uocabitur hoc proprium quod uni adsit, etiam si nõ omnibus. Est item alia propprietas, quæ est, omnibus etiam si nõ soli. Nam bipes omni homini accidit. Omnis enim homo bipes est, sed non soli hominum speciei accidit, sed etiam auibus. Est item tertium proprium, quod omni, & soli, & aliquo tempore accidit, ut est in pubertate pubescere, & in senectute canescere. Nanq; & omnibus hominibus euenit, & nulli alii speciei nisi soli hominum: sed aliquo tempore. cõstitutum enim tempus est & adolescentibus pubescendi, & senescentibus canescendi. Neque enim a sexto anno uel septimo aliquis pubescit, aut a uicesimo canescit, nisi forte aliquid accidat noui. Quartum proprium est, quod uni speciei accidit, & omnibus sub eadem specie indiuiduis, & omni tempore. Nam risibilem esse hominem, & uni speciei solum, id est homini contingit, & omnibus sub eadem specie indiuiduis: omnes enim singuli homines ridẽt, & omni tempore. Nunquã enim tempus fuit, ut quicunq; ridere nõ possit. Sed risibile dico potestate non actu. Nanq; & si non rideat homo, tamen quia ridere potest, risibilis appellatur. Et sunt integre & uere propria ista, quæ & uni, & omnibus, & omni temproe insunt. Nanq; hæc speciebus suis conuerti possunt. Si enim dicas quid est homo? Risibile. Si quid est risibile interroges, homo prædicabis. Illa uero alia bipes, uel gramãticus propria quidem sunt, sed conuerti non possunt. Nam gramãticus semper homo, homo vero non semper grammaticus. Et econtrario, homo semper bipes est, non econtrario bipes semper homo est. Et hinnibile similiter magis proprium equi est. Nam eodem modo hęc

proprietas

proprietas ad suam speciem conuerti potest: nam si dicas quid est equus? hinnibile respondebis. Si quid est hinnibile, equus prædicabitur. Sed quoniam de propriis dictū est, de accidentibus sequens tractatus habeatur: Tum Fabius, definit Prophyrius accidens sic. Accidens est quod inseritur, & aufertur sine eius in quo est interitu. Hoc autem dicere uidetur, illud esse accidens, sine quo potest constare illud cui accidit, ut puta si forte casu aliquo cuiquam facies irrubuerit, abscedēte rubore, illæsa facies permanebit, sicut eueniente non læsa est. Diuiditur ergo accidens in separabile, & in inseparabile. Nanque separabile accidens est, ut puta si quis sedeat uel ambulet: inseparabile est, ut si dicas coruum nigrum, cygnum album, a quibus hæc accidētia separari non possunt. Nascitur autem huiusmodi dubiectas, utrum superior definitio uera sit, & omnium accidētiū nomen includat. Nam quoniam sunt quædā (ut ipse ait) accidentia inseparabilia, in his talis definitio uidetur conuenire non posse. Nam si separari non possunt, non est in illis uera definitio, quæ dicit accidens esse, quod inferri & auferri potest sine eius in quo est interitu. Nam cū inseparabilia sint, auferri non possunt. Sed hæc tam uehemens quæstio soluitur sic, quod hæc ipsa definitio de accidentibus facta est potestate, non actu, & intelligentia, non ueritate. Non quia æthiops & coruus colorem amittāt, sed sine isto colore ad intelligentiam nostram possunt subsistere. Nam uerum est quod æthiopem, aut coruum, color niger nunquam deserit sed si quis intelligat colorem istum, æthiopem uel coruum posse amittere, plumarum tantū color in coruo mutabitur & erit auis alba specie & forma corui, si qui hoc intelligit. At uero hominis, id est æthiopis, amisso nigro colore, erit eius species candida, sicut etiam aliorum gominum. Ergo hoc nō ideo, quia fiat dicitur, sed ideo quia si posset fieri, huius accidentis susceptrix substantia non periret. Quod ipse hoc modo demonstrat. Potest aūt subintelligi & coruus albus, & æthiops, ut coruus amisso colore in ꝓpriæ substātiæ natura permaneat colorem suū perditurus sine interitu suo, in quo color fuit. Nihil.n. ad speciē impedit si æthiops, uel coruus, amisso colore in propriç substantiç natura permaneat. Est etiā alia definitio, quæ est huiusmodi Accidens est quod cōtingit alicui, & inesse & nō inesse. Nam quod in substantiam nō uertitur, id accidens esse dicimus, id est nō in substantia insitum, sed extrinsecus ueniens Ergo ea quç contingunt, & esse, & non ideo accidentia uocata sunt, quoniam in substantiæ ratione non accipiūtur Si enim in substantiæ ratione ponerentur, nunquā nō essent & si nō essent, nunquam esse possent. Nam quoniam uerbi gratia rationalis in substantia hominis est, nunquam homo esse poterit irrationabilis, quoniam irrationabilitas in substantia hominis non est. Ex hoc ergo uenit etiam alia definitio. Accidens esse illud, quod neq; genus sit, neq; species, neq; differētia, neq; ꝓpriū. Nam quoniā genus, species, differentia, & ꝓpriū, in substātia sunt, & cuiuscunq; illius rei substantiā monstrant, iccirco quicquid horū aliquid nō fuerit, id accidēs merito prædicabiť. Explicitis igitur atq; expeditis his quæ ꝓposuit, id est genere, specie, ꝓpriis, differētiis, accidētibusq; tractare, nūc exequiť illa, q̄ inter hæc omnia cōmunia sūt, & q̄ differentia. Et primo omniū simul inter se cōmuniones explicat. Post etiam singulorum ꝓprietates. Et dicit omniū esse cōmune de pluribus prædicari. Nāq; genus prędicať de speciebus, & de indiuiduis. Eodē modo prædicať & differentia de speciebus, & de indiuiduis. Etiam propriū de specie & de indiuiduis prædicatur. At uero species de solis tantum indiuiduis appellatur. Genus enim ut animal prędicatur de equis, hominibus, bobus, & canibus, id est speciebus: prædicatur item & de his quç sub ipsis speciebus indiuidua continentur. Nam sicut species ipse canis & equi & hominis animalia sunt, sic & vnusquisq; equus & homo animalia prædicantur. Differentiç uero prædicantur de speciebus & de indiuiduis hoc modo. Nanque homo & equus species sunt. Sed rationalis dicitur, & ad speciem hominis differentia prædicatur, eodem modo & ad Ciceronē Nam cum sub hominis specie indiuiduum sit, & ipse rationalis appellatur. Proprium autē de specie prædicatur, cum dicitur species, quod est homo, risibilis. & cum dicitur Cicero risibilis, quod est indiuiduū, monstratur propriū de indiuiduis prædicari. Species uero de suis tantū solis indiuiduis prædicatur. Interrogatur enim quid est Cicero? Et homo respondetur. Accidens uero ante prædicatur de indiuiduis, & postea de speciebus. Nam si quis dicat homo sedet, quod est accidēs separabile, quicūq; singulū hominē, id est indiuiduū sedere uiderit, tūc idem & de specie prædicat, ut dicat, quoniā Cicero sedet, Cicero autem homo est, homo sedet. Eodem modo inseparabile accidens de speciebus & de indiuiduis prædicatur. Expeditis ergo omniū cōmunionibus, generis & differentiæ primum cōmuniones differentiasq; declarat. Et primum dicit generi cum differentia esse cōmune, quòd ab utrisq; species continentur. Nam genus quod est animal, cōtinet speciem hominis atq; equi. Porro autē rationale quod est differentia, cōtinet hominē & Deū. Et irrationale, quod est differentia, cōtinet equū & bouem, atq; auem. Sed ita cōtinet: ut genus semper plures species contineat, quam continet differentia. Nanq; genus & ipsas differētias cōtinet. Genus enim, id est animal, rationale atq; irrationale cōtinet, id est illas species quæ sunt sub rationali, & illas quę sunt sub irrationali cōtinet genus, id est animal. At uero differētia, id est rationale, irrationale nō cōtinet, sed tm̄ hominē atq; Deū. Plus igiť genus cōtinet quā differētia. Est aūt alia cōio, si quid.n. ad qđ libet genus ita prædicatur, ut eius genus sit; & de illis speciebus quæ sunt sub illo genere ad quod prædicatur, illud genus appellatur, & de illis indiuiduis quæ sub illis speciebus sunt. Nanq; animal genus ē hominis, & de animali prædicatur ut genus substantia. Genus.n. substātia animalis est. Ergo illa substantiā quæ ad hominis genus, id est animal ita prædicatur ut genus, prædicatē etiā & ad ipsū hominē. Dicitur.n homo substantia. Prædicatur itē illud generis genus, etiā de his quæ sunt sub specie indiuiduis. Dicitur.n. Cicero, quod est sub hominis specie indiuiduū, substantia. Differentia eodē modo. Nā si quę differētia dicta fuerit de alia differentia, ut differentia intelligatē, prędicabitur & ad speciē quæ sub illa differentia est ad quā prædicatur, & de illis indiuiduis quæ sub eadē specie sunt. Nā rationale uti, differentia, ad rationalē differentiā, ueluti cognata differētia prædicatur. Rationabile autē prædicatur ad hominē, ergo & ratione uti prædicabitur ad hominem. Idē etiā ratione uti prædicabitur ad Ciceronē, quod est indiuiduū sub illa specie, ad quā speciē illa differētia, id est rationalis, prędicatur, de quā prædicabitur ut cognata illa differentia, id est ratione uti. Igitur est ista generis differētiæq; cōitas, q̄ ea quæ de genere speciei prædicantur ut genus, & de sub eodē genere species prędicanť, & de indiuiduis, & illa quæ de differētia prædicātur ut differentia, & de sub eadē differētia specie prædicatur, & de indiuiduis. Est aūt & alia cōio, q̄ quemadmodum interempto genere species interimuntur, sic interempta differētia species sub eadem differentia interimuntur. Nam si interierit animal, homo atq; equus continuo periturus est: sin uero differentia interierit, id est rationale, dii atq; homines interibunt, & nihil eorū erit qđ uti ratione possit. Post demonstrationē igitur communionum, proprietates eorum differētiasq; designat, & dicit primam differētiam eam, qua genus nō solū a differentiis, sed etiam a speciebus, propriis & accidentibus differt. Nanq; dicit genus multo de pluribus prædicari, quā prædicetur differentia, uel species, uel proprium, uel accidens. Nanq; genus dicitur, id est animal de quadrupede, de bipede, de reptili, id est de serpente, de natatili, id est de pisce. Quadrupes aūt quod est a bipede de differētia, de solis illis dicitur, quę quatuor pedes habent, ut equus uel bos. De cæteris autem aliis, i. bipede, uel reptili, uel natabili, unde genus æqualiter prædicatur, appellari non potest. Plus autem genus a speciebus prædicatur, q̄ cum hō species sit, & de solis indiuiduis prædicetur, idē tamen homo de equo uel boue uel cane nō prædicatur. At uero animal quod est genus, de pluribus speciebus prædicatur, id est de homine, & equo, & cane, & boue, & de omnibus quæ sub ipsis posita sunt indiuiduis. Genus autem a proprio prædicationibus abundat, quòd proprium unius speciei semper est, & de sub eadem indiuiduis

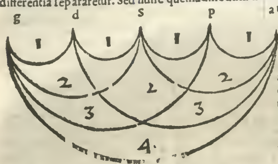
Genus uero de multis speciebus, & propriis prædicatur, & de sub eisdem indiuiduis. Ab accidentibus uero genus magis de plurimis prædicatur, quod cũ unius cygni inseparabile fortasse accidens sit album, animal nõ solum de cygno prædicatur, sed etiam de albis omnibus, & non albis animalibus. At uero accidens de solis tantum illis quibus inseparabiliter continetur, uel quibus separabiliter. nam principaliter de indiuiduis dicitur. Quare constat multo de pluribus prædicari genus, quàm accidentia prædicantur, quòd accidentia principaliter de indiuiduis, genera uero de indiuiduis, & de speciebus, & de differentiis prædicantur.

,, Sed nunc illas differentias accipiamus, quibus genus di- ,, uiditur, non quibus species informantur. Hoc autem ta- ,, le est. Quoniam duas diximus differentiarum esse formas, ut aliæ sint diuisibiles, aliæ constitutiuæ. Constitutiuas illas diximus, quæ sub eodem filo positæ, & a subalternis generibus descendentes speciem quandam informãt atque perficiunt, ut est rationale, & mortale, quæ hominis speciem constituunt. Alias uero diuisibiles, quę genus diuidunt non speciem informant, id est rationale, & irrationale, mortale, & immortale. Nunc de differentiis illis iste tractatus habetur, quæ genus diuidunt, non quæ speciẽ constituunt. Nã illæ quæ genus diuidũt, in differentiarũ integro loco accipiuntur. illæ uero quæ speciẽ constituũt, in specierũ generũque substantiã recipiũtur. Nanq; rationale mortalis genus est. Porro mortale hominis genus est, & istæ constituũt speciẽ. At uero rationale irrationalis species non est, neq; genus. Nec mortale immortalis, neq; genus, neq; species est. Atq; ideo quoniã propriã uim differentiarũ ista retinẽt, quæ neq; genera, neq; species sibi inuicẽ esse possunt. Ipsas nũc differẽtias accipiamus, in quibus nulla quantũ ad genus specieque cõmunitas est. Est etiã generis differentia quod ablato genere pereũt differentiæ. Nanq; genus a propriis differentiis prius est. Nanq; si abstuleris genus, omnes simul differentias abstulisti. Nam si abstuleris animal, rationale atque irrationale non remanent. Porro autem si rationale abstuleris, remanet animal. Sed si utrasque interemeris differentias, id est rationale, & irrationale, potest tamen quoddam intelligi, quod sit substantia animata sensibilis, id est animal. Ita genus sublatum, omnes secum aufert differentias. Sublatæ differentiæ, genus secum non interimunt. Qnod intelligentia genus remanet, id est quoniam potest animal intelligi præter differentias, ut eius tãtum definitionem animo capias, & esse dicas substantiam animatam atque sensibilem. Quæ autem talia sunt, ut ipsa interempta interimant, non simul aliis interemptis ipsa interimantur, priora sunt illis quę non possunt interimere.

Est etiã alia differẽtia, quod genus semper in eo quod quid sit prædicatur, ut dictum est: differentia uero in eo qd quale sit. Sed hoc frequentius inculcatum est, atque ideo id a nobis prętermittendum est. Est etiam alia differentia, quod ad omnem speciem unum semper genus aptatur. Homo.n. unum tantum genus habet, ut animal appelletur. In unam autem speciem plurimæ differentiæ poterunt commodari. Nanque homo & rationale est, quę differentia est, & mortale, quę eadem differentia est, & sensibile, quibus scilicet omnibus ab aliis differt. Differt enim his omnibus, quod sensibilis est, ab insensibilibus: quod rationalis, ab irrationabilibus: quod mortalis, ab immortalibus. Est etiam alia differentia quæ superius dicta est. Nã genus speciei ita est, ut materies: differentia uero, ut figura. Nam sicut in æris materiem ueniens figura statuam efficit: ita animali, id est generi ueniens differentia, id est rationale, uel irrationale facit hominis uel pecudis speciem. Quę autem communi- ,, tates uel proprietates generis & differẽtiæ fuerũt, hacte- ,, nus dixit, & fortasse erunt etiã aliæ, quę propter breuitatem supersedendę atque dimittendę sunt. Nunc autem de generis & speciei communitatibus proprietatibusque tractatur, & dicit genus & speciem, commune habere de pluribus prędicari, sicut dictum est. Nam genus & de speciebus pluribus prædicatur, & de earum indiuiduis. Et item species de sub se plurimis indiuiduis appellatur, & hic quoque illę species accipiuntur, quę magis species sunt. Nam si subalternę accipiuntur, nõ magis spẽs quã genera uidebũtur. Nã quæ subalternæ species sunt etiã genera sunt, & erit absurdũ, & huic ꝓpositioni incõueniens de generũ inter se differẽtiis communibusq; tractare. Accipiant igit̃ illæ tantũ species, quæ ueræ species, & magis species appellantur. Est etiã alia eorũ cõmunio, quod sicut genus a specie primũ est, sic species ab indiuiduis primę sunt. Nã si genus auferas, species abstulisti. si species abstuleris, genera non peribũt. Porro si species abstuleris, indiuidua morient: si indiuidua interierint, species manent. Est etiã his alia cõmunio, quod queadmodum genus quid sit totum declarat, sic etiam species. Nam totum quod est rationale, atque irrationale a genere declaratum est. Dicitur enim quicquid fuerit rationale uel irrationale, id esse animal. sic igitur totum quid sit a genere declaratum est Porro autem quid sit tota hominum diuersitas, idest indiuiduorum, a sola specie declaratur, cũ dicitur homo. Nã & Scytha & Indus & totum quicquid in diuiduũ est, vno solo hominis, id est speciei nomine continentur. Differtis igitur generis specieique communibus ad proprietates eorum vel differentias transitum fecit, di- ,, cens. Differre inter se genus & species, quod genera spe- ,, cies cõtinent, nunquã rursus genera ab propriis specie- ,, bus cotinentur. Oportet autem (ut dictum est) in hoc tractatu non subalternas, sed magis species considerari. Genus enim plurimarum specierum est continens, & unũ omnium, & totum omnibus & singulis. Quod si ita est, & genus a suis speciebus singulis maius est, atque ideo eas dicitur continere, non est dubium, quin ea ipsa genera quæ cõtinent species, ab his ipsis contineri non possint. Insuper ,, oĩa genera præiacent. Hoc uidetur dicere, quod omnia genera prius sint ab his speciebus quæ sub ipsis positæ continentur. Nam sicuti materies prior est ab illa re, quam ueniens in materiã forma constituerit atq; figurauerit, sic etiã prius est genus ab illa specie quam ueniens differentia formauit atque constituit. Nisi enim in generibus differentia uenerit, species nunquam constituentur. Quare præiacẽt, id est prę sunt, & antiquiora sunt genera speciebus suis. Atque ideo si genera interimantur, species quoq; peribũt. Nam si animal sustuleris, hominem pecudemq; sustulisti. Si uero species interimantur, non continuo genus interibit. Nam si homo perierit, animal continuo non interemptum est, alia enim remanebit species, de qua ipsum animal, id est genus prędicetur. Atq; ideo genera ab speciebus suis priora sunt. Et quod omnia genera uniuoce de speciebus prædicentur, species ipsę de generibus nũquam: hoc ut arbitror hesterna lucubratione iam dictum est. Nam genera semper de speciebus uniuoce prędicantur. Homo enim, & homo est & animal. Porro autẽ animal genus est hominis, & prædicatur animal de homine. Quoniam ergo animal de homine prædicatur, & dicitur homo animal, animal, & homo, uno animalis nomine nuncupantur. Sed his ipsis definitio una conueniet. Est enim animal substantia animata sensibilis, quod non absurdum est in homine dici. Nam homo ipse si animal dicatur, non erit absurdum dici de homine substãtia animata sensibilis. Igitur genus de speciebus suis uniuoce prædicatur, quod & eodem nomine, & eadem definitione conueniat. At uero species non modo uniuoce non prædicantur de generibus suis, sed nec omnino prędicãtur. Nulla enim res minor de maiore poterit prędicari. Atque ideo quoniam species minores sunt suis generibus, de generibus suis, neque uniuoce, neque aliquo modo poterunt ap- ,, pellari. Amplius omnia genera abũdant cõplexione sub ,, se positarum specierum, ipsæ species abundant generum ,, suorum propriis differentiis. Quod dicit perinde est, ac si diceret. Omne quod genus est, plures sub se species continet: omne uero quod species, sub se plures habet differentias. Genus enim id est animal in hoc homine idem specie spetabundat & superest, quod homo solum homo est. Animal uero non solum homo, sed etiam bos, & auis, & alia huiusmodi. Species uero in eo superant genera sua, quod eas differentias quas species in actu habent, eas genera non habent. Nam sicut superius dictum est, gnera differentias illas quas habent sub se species positæ, potestate continent,

nõ etiã re. Atq; ideo species quę est hõ, vel alia species sicut est equus, a genere suo animali in hoc abundãt & supersũt, quòd animal ipsũ per se neque rationale, neque irrationale est. At vero hõ uel equus, illud rationale, hoc est rationis expers. illud etiã, qđ species nũquã magis genus fiet, rursus & genus nunquã magis species fit, & ut iciremus hic non de subalternis speciebus, sed de illis magis speciebus specialissimisq; tractari ait: Quod ea quę sũt genera, magis species fieri nunquã possunt: neq; magis species aliquando fieri magis genus. Nã species nunquã genus est. Quicquid enim fuerit species, genus nõ erit, neque quicquid fuerit genus, species erit. Quare cõstat in his eũ tractatibus de speciebus solis, non etiã de subalternis differere. Subalternæ enim possunt esse etiam genera. Magis species uero (vt ipse ait) nunquã genera esse possunt. sed postquã de generũ specierũ que cõmunitatib. differẽtiisq; tractatus habitus est, ad gene,, ra propriaq; transgressus est sermo. Generis, & proprij ,, commune hoc est adhærete speciebus & eas amplexari. Dicit genera & propria & in hoc sibi esse consimilia, quòd omne genus a suis speciebus nunquã recedit. Eodẽ modo & ꝓpria. Nã si dixeris hõ: cũ ipso homine cõtinuo animal nominasti, ꝙ ipsius hominis, id est speciei genus est. At vero etiã si hominẽ dixeris, eius etiã ꝓpriũ continuo cũ homine nominasti. Omnis enim hõ risibilis est. Ita semper genus & ꝓpria suis speciebus inserta, & quodãmodo conglutinata sunt. Similiter & genus prędicatͣ de speciebus, & proprium de iis q̃ sui participantia sũt, ęqualiter inquit omnes species eidẽ generi supponunͭ, & ad eas genus illud appellatͣ, sicut ꝓpria ad ea prędicantur, quæ sui participari possunt. Nãq; ęqualiter genus de hoĩe dicitur, & de equo, & de boue, & đ cæteris animãtibus, quemadmodũ & risibile, idest propriũ de Hortensio dicitur & Cicerone, & de singulis indiuiduis, quæ sub eadem specie continentur, ad quã speciẽ proprium, id est risibile poterit prædicari. Adhuc cõmune est ipsis uniuoce prædicari. Namque sicut genus de suis speciebus (vt dictum est) uniuoce prædicatur: Ita & propriũ de ea specie cuius est propriũ vniuoce prędicatͣ. Nã qui homo est & risibile est. Porro autẽ si quis dicat hominẽ esse animal rationale & mortale, & dixerit risibile esse animal rationale & mortale, non errabit. Aequaliter igitur & ge nus de speciebus suis, & ꝓpria de ea specie cuius sunt propria vniuoce prędicantur. Differt autem vtrunque: quòd genus primũ est, ſm ꝓpriũ. Genus enim si ab specie primũ est, propriũ autẽ uni tantũ speciei adhęret, & eidẽ æquale est, non est dubiũ quin genus quod specie maius est, ꝓprio etiã speciei maius sit. Nã vt sit risibile, animal prius ẽ. Nãq; vt aliqua species informetur propriis & differentiis primo erit genus, ubi illa conueniant, sicut frequentius inculcatũ est. Accedit etiã quòd genus de pluribus prędicatur. Namq; genus, idest animal, de pluribus, at vero propriũ, idest risibile, de sola tantum hominis specie prædicatur. Vnde fit, vt semper propria de speciebus suis conuersim prędicari possint, species autem de genere nunquam. Neq; enim quod animal est, homo est: neque omne quod animal est, risibile est. Potest enim esse & equus & hinnibile id quod animal nominatur. Porro autem omne quod est homo, id risibile est, & omne quod est risibile, id homo est. Possunt enim propria & species sibiipsa conuerti, & conuersim ad se inuicem prędicari. Prętere omnia speciei quicquid fuerit proprium, & omni, & soli inest. Nanque risibile & omnibus hominibus adest, & soli hominis speciei euenit. At vero animal quod genus est, & si vni speciei inest, nõ tamẽ soli. Nanq; animal omni homini inest, non soli tamen homini, quia inest etiam pecudi, & cęteris animantibus. Oportet autẽ hic illa propria intelligere, quæ magis propria sunt. i. quę integre propria nominanͭ, quę sunt huiusmodi, ut & uni speciei & omnibus insint. Differunt ergo in hoc quoq; genera & ꝓpria, quod propria & uni speciei adsunt & omnibus indiuiduis quę in ea specie sunt. Genera vero omnibus quidem indiuiduis, quæ in eadem specie sunt & sub eodem genere, non tantum uni soli speciei, quoniam genus semper de pluribus prędicatur. Vnde fit, vt sub lata propria non auferant genus. Sublatis vero generibus, ipsa quoque auferantur. Nam si sustuleris proprium, id est risibile, remanet sensibile, remanet animal rationale. Si vero genus sustuleris simul quoque species sustulisti. Si species sustuleris propria etiã quę insunt speciebus simul interibunt. Itaque, sublatis generibus, propria sustuleris: sublatis vero propriis, simul genera non auferentur. Peractis igitur generum propriorumque differentiis, ad generum accidentiumque communitates & proprietates transitum facit, & vnã eorum prædicat cõmunitatem: quæ est, quòd de pluribus prędicantur. Namque sicut genus de pluribus speciebus prædicatur, ita etiam separabile accidens, & inseparabile de pluribus speciebus appellatur. Dicitur enim & de coruo, & de ęthiope nigrum, & de equo & homine moueri, quòd illud est inseparabile accidens, illud vero separabile. & quoniam longius a se distant, iccirco vnam eorum solam communionem dixit, & alias, si quę forte essent, quærere supersedit. Differet autem genus ab accidenti, quòd genus ante species est. Accidentia vero speciebus posteriora sunt. Semper genera superare species, & his præiacere, & esse maiora superius demonstratum est. Nanq; prius est animal ab homine, atque ideo consumptum animal, species quoq; cõsumit. Consũptę vero species, non interimũt genera. At vero accidens postea necesse est vt sit, quam sint ipsæ species. Erit enim prius aliquid cui possit accidere. Omne enim accidens pręter illud cui accidit esse non potest. Atq; ideo prius erit aliqua res cui accidat, quã sit ipsum accidẽs. Necesse est igitur vt omnes accidẽs post species inueniatur, & magis post indiuidua, quibus participaliter possit accedere: Huc accedit, quòd generis participãtia ęqualiter participant, sicut omne genus speciebus suis æqualiter genus est, vt sæpius dictum est, & species omnes æqualiter suo generi participant. Namq; equus & homo æqualiter animalia sunt, neque equus homine plus, neque homo plus equo. At vero accidentia non ęqualiter participant. Nam cum separabile accidens sit moueri, possunt aliæ inter se species eodem accidenti participantes tardius & citius moueri, & de inseparabili accidenti eodem modo. Est enim vt aliquis nigrioribus oculis sit, & aliis quamuis nigris, tamen pureis, atque ideo & intentionem & remissionem recipit accidens. Nam & candidus quod dicitur, & magis & minus dicitur, & alia huiusmodi. Quare distãt hæc duo, quòd genera quæ participant, ęqualiter participant: accidenti fortasse non æqualiter. Huc accedit, quòd genera non mõ ante indiuidua, sed ante species sunt. Accidentia vero non modo post species, sed etiã post indiuidua sunt. Ipsis enim principaliter accidunt, vt dictũ est. Est etiã differentia, quę iã superius dicta est: nã genus in eo ꝙ qđ sit ꝑdicatͣ. Accidẽs vero in eo ꝙ quale sit, aut quomodo se habeat. nã si qđ sit Socrates interroges, hõ atq; animal respõdeatͣ: si vero qualis sit, forasse caluus, aut simus, q̃ accidẽtia sũt inseparabilia. Sin vero quomodo se habet, aut iacet respondeͭ, aut sedet, aut qđ aliud facere cõtigerit: Ergo quoniã generis a specie, & differẽtia, & ꝓprio, & accidenti, diuisa substantia est: Nũc posteriora persequitͭ: Sunt autẽ omnes differentiæ 20: Nã cũ 5. res sint. & unaquęq; ipsarũ ab aliis 4. distet, & itẽ 4. differẽtias habeat, quinquies quaterni, 20. differentię efficiunͭ. nã si genus differt ab specie, proprio, differentia, & accidenti 4. differentię fiunt. Sin vero species differt a genere, ꝓprio, differentia & accidenti, itẽ alię 4. q̃ iunctę cũ superioribus 8. fiunt. Et si differentia distat ab specie, proprio, genere, & accidẽti, aliæ 4. supercrescunt. Quę iunctę cũ 8. prioribus 12. faciunt. At vero si proprium differentia, & accidẽti, aliis 4. differentiis super 12. positis, omnes 16. differentię fiunt. Quod si accidentis quoque differentias ad 4. reliqua duxeris, 4. super 16. crescentibus 20 omnes differentiæ perficiuntur. Quæ ita 20. sunt, vt a d sufficientem doctrinæ cumulum 10. tantum differentię numerentur. Nam quod dictum est genus differre à differentia, specie, proprio & accidenti quatuor fuere differentię. Si autem differentiam dicamus differre a specie, proprio, & accidenti, superuacuum est differentiæ cum genere differentiã commemorare cum iam prius commemorauerimus quando generis ad differentiam, differentias diximus: iisdem enim (vt opinor

nor) differt differentia a genere, quibus differebat genus a differentia. Itaque relinquenda est hæc differentia, qua distat differentia a genere, quoniam superius iam dictũ est, cũ diceretur quo genus distaret a differentia. Remanent igitur tres differentiæ, quibus ipsa differentia ab specie, proprio, & accidenti distat, & cum superioris generis ad alia, 4. differẽtiæ fuerint, nunc vero differentię ad alia tres distantię videantͬ, 7. hę distantiæ fiũt. At vero species quid a genere distet, iã tunc dictũ est, cũ dicebatͬ quo genus distet a specie. Quid autẽ differentia discreparet, tunc demonstratũ est, cũ diceremus ĩ quo differentia a specie discerneretͬ. Remanent igitur duę differentiæ speciei cũ proprio & accidenti, quæ iunctæ cũ superioribus 7. 9. differentias efficiunt. Restat igitͬ una ꝓprij, & accidẽtis differentia quæ dicatur. nam quid a genere distet, dictũ est, cũ qđ genus distaret a ꝓprio diceretur. Porro quid a specie distaret dudum dicebatur, cum quid species a proprio differret enumerabatur. Porro autem quid a differentia, etiam id dictum est, cum a proprio differentia separaretur. Sed nunc quemadmodum differentia a specie, proprio, accidentiq; discernitͬ, uideamus.

Est communio differentię, & speciei quod æqualiter species sub se idiuiduis se permittit, & ęqualiter indiuidua specie ipsa participant. nanque omnes homines æqualiter homines sunt, & hominis participatione æque participant, eodẽ modo etiã differẽtia. nanq; omnes homines æqualiter rationales sunt, & rationabilitate, quę ẽ differentia, omnes qui ratione participant æque participant. Est etiam alia cõmunitas, ꝙ quemadmodum species nũquam deserit ea quorũ species est, & qbus super est: sic & differẽtia nunquã ea deserit quæ distare ab aliis facit. nanque Socrates quoniã sub specie hominis est, nũquã ab hominis specie deseritur. Semper enim Socrates homo est. At vero differẽtia Socratem, quoniam Socrates rationalis est, nunquam deserit. Semper enim Socrates rationale animal est. Differunt autem inter se species & differentia, quòd differentia semper in eo quod quale sit prędicatur. Nam dicitur Socrates quale animal sit, ut rationale respondeatur, species vero in eo quod quid sit prædicatur. Nam dicitur quid sit Socrates, ut homo respondeatur. Nanq; hominis qualitas rationale est, sed non simpliciter. Illa enim qualitas pro differẽtia accipitur, quæ ueniens in genere speciem constituit, & de qualitate substantiali facta est subantialis & specifica differentia. Ista igitur talis qualitas differentia nominatur, & ea in eo quod quale sit, ad hominem prædicatur. Hoc etiam in eorũ est differentijs. Nanq; differentia frequenter in pluribus speciebus consideratur. Differentia. n. quadrupes in bonis, & equis, & canis spẽbus est, & differentia rationalis hominis, & Dei, species vero nũquã aliis nisi solis sub se positis indiuiduis pręest. Nunquã. n. alia res homo est, nisi qđ est indiuiduum, vt est Socrates & Plato, & Cicero. Vnde fit, ut sublata differentia, species quoq; tollatur. Nam si sustuleris rationale, hominem sustuleris. Sin vero sustuleris speciem, differentia manet. Nam si sustuleris hominem, rõnalis Dei differẽtia manebit. Est vero etiam hęc differentia, ꝙ differentia cum alia differẽtia iungi põt, ut aliqua ex his species informetur. Nanq; rõnalis differentia, & mortalis differentiã iunctæ unius hominis spẽm reddiderunt, Iunctę vero spẽs nunquam aliquã ex se speciem constituent. Si. n. iungas hominem boni, nulla ex his species informabitur. Sed fortasse dicat aliquis, asini atque equi coniunctione mulus nascitur, sed non ita est. Nanq; indiuidui coniunctione natum est aliquod indiuiduum. Si autem sic simpliciter speciem ipsam asini atq; equi coniungas, nulla ex his unquam species constituitur. Neq; enim si se possunt indiuidua commiscere, iccirco etiã species indiuiduorũ in alterutrã substãtiã transeunt, atq; ideo cõstat, iunctas spẽs unã speciem non posse cõponere, ꝙ differentiæ iunctæ unius speciei constitutivę sint. His itaq; trãsactis ad differẽtiæ, & ꝓprii cõmunia veniamus. Differẽtia & ꝓpriũ commune habent, ꝙ quibus differentia est, & a qbus ipsa differẽtia participatͬ, æqualiter participatͬ. nã rõnalis differẽtia, quoniã inest hominibus, & omnes homines rõnabili differẽtia participant, nõ ẽ dubiũ quin omnes homines æqualiter sint rõnales, atq; æqualiter rõnabilitate participent. At vero ꝓprium quod risibile est, ęqualiter omnibus hominibus inẽ: omnes. n. homines ęqualiter risibiles sũt. Est ẽt hæc eorũ cõmunitas, ꝙ sicut potestate risibile dicitur, etiam si non rideat: ita etiam potestate bipes dicitur, etiam si quis vno pede minuatur, non. n. quod est dicitur, sed quod esse possit. nam quoniam ille ridere potest, risibilis nominatur, & quoniam ille duos pedes habere possit, bipes. Atq; ideo nũquam ab illis in quibus fuerint, proprium differentiaq; discedunt. Semper enim homo risibilis est, etiam non si rideat. Semper bipes, etiam si uno pede minuatur. In his enim differentiis & propriis (vt dictum est) quod potestate esse possit, nõ quod uere sit, cõsideratur. Differunt autem inter se differẽtia & proprium, ꝙ differentia de pluribus speciebus prædicatur, proprium uero de vna. Nanq; differentia quæ est mortalis prædicatur de homine, de boue, de equo, & cæteris animalibus, & rõnale prędicatur, & de Deo, & de homine. At risibile de sola tantum specie hominis prædicatur. Vnde euenit, ut omnis differentia, quoniam plurimarum continẽs est specierum a suis speciebus maior sit. Atq; ideo ipsa de speciebus prædicari potest. Porro autem de ipsa species prædicari nõ potest: neq; enim conuersim dici potest. Nam quoniam homo dicitur rõnalis, non contra dicitur, quod rõnale est, id homo est. Potest enim rõnale esse & non homo, sed Deus. At vero propium, qm̃ æqualiter, & ad vnam spẽm semper aptatur, æqua vice atq; appellatione conuertitur: dicitur. n. quid est homo? risibile. Quid est risibile? homo. Quibus ꝑtractatis ad drĩam & accidens trã sgressa disputatio est. Drĩa & accidens commune habent de pluribus prędicari. Nanq; drĩa dicitur & de homine, & de Deo, qm̃ vtriq; rationales sunt. Et accidens dicitur & de homine & de equo, vt homo æthiops, niger, & equus, niger. Est etiam alia cõio quod inseparabile accidens cuicunq; speciei fuerit, inseparabiliter & omnibus inest, vt drĩa. Nanq; inseparabiliter accidens, qđ est nigrum, coruo inseparabiliter accidit, & oĩbus coruis. Eodẽ modo etiam drĩa. Nam qm̃ accidit homini vt bipes sit semper & oĩbus hominibus est esse bipedibus. Differunt autem inter se, ꝙ omnis drĩa species continet. Non cõtra ipsa a spẽbus continetͬ. Nã si drĩa plures sub se species habet ut dictum est, maior erit sub se positis speciebus. Si maior erit nũquam eam qualibet species continet. Maior. n. a minori nũquam poterit contineri. Nam qđ est rõnale, cõtinet hoĩem & Deum, Homo vero rõnale non cõtinet. Accidentia uero aliquoties cõtinent, aliquoties continẽtur. Nanq; continent, qm̃ frequẽter unũ accidẽs duas sub se species habet, ut nigrum habet ęthiopem & coruũ. Continentur uero, qm̃ sæpe vna substantia habet duo, uel tria, uel quãlibet plurima accidentia. Si quis. n. sit claudus, & crispus, & cãdidus, & procerus, hęc oĩa accidentia ille unus cui accesserunt, cõplectitͬ & continet. Atq; ideo spẽs illa quæ illud indiuiduum cõtinet, qđ indiuiduum plura in se accidẽtia suscepit, accidẽtis illius cõplexiua est. Dehinc drĩa nunquã intenditur neq; relaxatͬ. Quod dicit, hoc est, rõnale in unaquaq; spẽ, neq; plus neq; minus est. Nullus. n. homo alio homine ad substantiã plus rõnalis est neq; minus. At uero accidens & intenditur & remittitur. Dicitur. n. quicunq; procerior, dicitur quicunq; uelocior, dicitur quicunq; crispior, quæ oĩa accidentia esse non dubiũ est. præterea immiscię semper sunt cõtrariæ differentię. Immistæ ait. i. immiscibiles, quæ misceri nõ possunt. Neq;. n. rõnale cũ irrationali misceri põt, neq; in vna spẽ conuenire. At vero cõtraria accidentia manifestũ est in vna spẽ posse cõgruere. Nanq; nigrum

grum & albũ poteſt in una nõ modo ſpecie, ſed indiuiduo congruere. Poteſt.n.quicunque homo, cum ipſe ſit candidus, nigros tñ capillos habere. Ergo quemadmodũ ſpecies differat a genere & differentia dictũ eſt, cum de generis ad ſpeciem, & differentiæ ad ſpeciem diſtantiam diceremus. Nunc dicemus id quod reliquum eſt, de ſpeciei propriiq; cõibus. Et eſt una eorum cõio, ꝙ de ſeipſa inuicem prædicãtur. Nam qm̃ æqua ſibi ſunt, neque ſpecies hominis alii proprio conuenit niſi riſibili, neq; riſibile alii cõuenit ſpeciei, niſi homini, atq; ideo dicitur quid eſt homo? riſibile. Quid eſt riſibile? homo. Commune eſt ẽt illud, quod omne proprium ęqualiter ad ſub ſe poſita prędicatur. Nanque oẽs homines æqualiter riſibiles ſunt, & ſpecies æqualiter ad ſub ſe poſita prædicatur. Nãq; omnes homines indiuidui, ęqualiter vno nomine homines nuncupantur. Differunt a ſe, qm̃ ſpecies poteſt ẽt genus alteri eſſe, propriũ eſſe non poteſt. Sed hic illam ſpeciem intelligamus quæ ſubalterna eſt, non illam quæ magis ſpecies eſt, & genus eſſe nunquam poteſt. Atque ideo nos illam modo ſolam quæ ſubalterna ſpecies eſt intelligamus, quæ.ſ. poterit eſſe & genus. Namque mortale cum rationalis generis ſit ſpecies, hominis genus eſt. At uero riſibile de nulla unquam alia ſpecie poterit prędicari. neque alii eſſe proprium, ſicut eſt hominis. Illa.n.ſemper (vt dictum eſt) propria ſunt, quę nulli alii niſi ad vnã ſpeciem ſemper aptantur. Deinde ſpecies præcedit, & ſic proprium ſequitur. Quod dicit, tale eſt, omnis ſpecies ut habeat proprium, primo eam eſſe & cõſtare neceſſe eſt. Oportet enim prius eſſe hominem ut ſit riſibilis, non prius eſſe riſibile ut ſit homo. Nam quoniam proprium dicitur, per ſe proprium non conſtat, niſi alicuius ſpeciei ſit. Atque ideo prius eſſe neceſſe eſt illud cuius eſt proprium, quam ſit proprium. Huc accedit, quod ſpecies ſemper in opere intelligitur cuiuſcunque ſubiecti. Species enim ſemper in actu eſt, non ſolum propria poteſtate. Homo enim & reuera & opere & actu homo eſt, id eſt nunquam poterit eſſe non homo. At uero riſibile quod eſt proprium, poteſtate tantum dicitur, etiam ſi actu non ſit. Poteſt enim quilibet ille non ridere, tamen quia ridere poteſt, riſibile nominatur. Diſtant igitur in hoc, quòd ſemper ſpecies in actu eſt & in opere, proprium uero aliquoties poteſtate. deinde quorum definitiones diuerſę sũt, neceſſario etiam ipſa quoque diuerſa ſunt. Omnis definitio ſubſtantiam definit. Ergo ſi qua eiuſdem ſubſtantiæ fuerint: eadem etiam definitione monſtrantur. Si qua eiuſdem definitionis fuerint: eadem ſubſtantia prædicentur. At uero ſi qua definitionibus differant, differunt etiam ſubſtantiis: quæ ſubſtantiis differunt longe a ſeipſis alia ſunt. Nunc igitur quoniam definitiones proprii & ſpeciei differunt: ſpecies ipſa quoque & propriũ a ſe differunt. Eſt autem ſpeciei definitio ſub genere eſſe, & ad plurima numero differentia in eo quod quid ſit prædicari. At uero proprii, uni tantum ineſſe ſpeciei, & ſub ipſa de omnibus indiuiduis prędicari. Sed quoniam definitionibus differunt, ipſa quoque ſpecies a proprio diſtabit. Poſt hæc ad communitates ſpeciei & accidentis diſputationem tranſtulit, & dicit, eorum raras alias eſſe communitates, niſi has ſolas, ꝙ de pluribus prædicantur. Longe enim a ſe diſta re uidentur, in ſubſtantia ſui, & in poteſtate patiendi atque faciendi id ꝙ alicui accidit, & id cui accidit. Nanque illud cui accidit, quaſi quoddã fundamentũ eſt accidentis. Illud uero ꝙ accidit ꝑter id cui accidit, eſſe in ſui ſubſtantia non poteſt. Propria uero ſingulorũ ſunt hæc, quod ſpecies in eo ꝙ quid ſit prædicatur, accidens uero in eo quod quale ſit & quodãmodo ſe habens. Nã ſi quis dicat, quid Socrates eſt? homo dicitur. Si quis dicat qualis ſit: caluus uel ſimus appellatur. Si quis uero quomodo ſe habens: ſedens aut iacẽs appellabitur. Item in hoc differunt, ꝙ unaquæque ſubſtãtia unã ſpeciem habet. Nanque hominis ſubſtantia unam ſolã hominis ſpeciem habet. Subſtãtia uero equi unam ſolius equi ſpeciem habet. At vero vna ſubſtantia plura frequenter accidentia continebit. Nam & in eodem equo quædam pars frequenter nigra, quædam alba eſt. Et eſt in eo proceritas, eſt altitudo, eſt aquilinum caput, & alia huiuſmodi. Habet etiam non ſolum inſeparabile accidens eadẽ ſubſtantia, ſed ẽt ſeparabile. Nam fortaſſe quidam uelox, & idem ẽt corpore ualidus eſt, idem etiam ſagittator, & cætera. Huc accedit ꝙ ſpecies prænoſcuntur, ideſt præintelliguntur, hoc eſt ante eſſe cognoſcuntur quam accidentia. Et prius erit aliqua res ubi accidat, quam illa quæ accidit: & quoniam ſpecies eſt ſubiectum accidentis ubi accidentis accidat, ideo ante ſpecies intelligitur eſſe quam accidens. Accidentia uero poſtea nata ſunt, ideſt a foris uenientia & extranea a qualibet illa ſubſtantia, ẽt ſi inſeparabilia ſunt. Hæc quoque eſt eorum ſeparatio, quod ſemper omnia quę participant ſpecie, ęqualiter participant. Aequaliter enim & Socrates, & Cicero, & Plato ſunt hominis. At uero illa quæ participant accidenti, etiam ſi inſeparabile accidens ſit, tamen non æqualiter participant. Nam quãuis inſeparabile ſit accidens æthiopibus nigris eſſe, tamen eſt aliquis inter ipſos nigrior, nec omnes illa nigredine æqualiter participant. Relinquitur igitur de communibus proprii accidentiſque tractare. Nam proprium quid diſtaret uel a genere, uel a differentia, ſuperius demonſtratum eſt. Proprium autem & inſeparabile accidens commune habent, ꝙ ſine his nunquam conſiſtunt ea quæ eorum participant, & in quibus ipſa conſiderantur. Nam neque homo amittit riſibile eſſe, nec æthiops, aut coruus nigrum. Atque ideo ſine ipſis, ideſt propriis & accidentibus, quę eorum participant, conſtare non poſſunt. Ne forte contra ſuperiorem definitionem accidentis venire videatur iſta communio. Eſt enim ita definitum. Accidens eſt quod infertur & aufertur ſine eius in quo eſt interitu. Quod nunc dici uidetur ſine his conſtare non poſſe, cum ſuperius ſine eorum interitu poſſe diceretur auferri. Sed hoc modo dicitur, non ꝙ ſi auferatur hoc accidens inſeparabile, intereat illud cui accidit, ſed quoniam ſeparari non poteſt, iccirco ſine his conſtare nõ poſsit. Eſt ẽt inſeparabilis accidentis, & proprij alia cõio, ꝙ ſicut & omni, & ſemper ineſt ꝓpriũ, cui ineſt, ideſt homini, ſemper enim & omnis homo riſibilis eſt. Sic ẽt quodlibet accidens inſeparabile, & omni & ſemper eſt accidens inſeparabile. Nãque & omnis coruus, & ſemper niger eſt. Sola autem cum ſeparabilibus accidentibus illa cõmunio eſt, ꝙ quemadmodũ de multis indiuiduis propriũ prędicatur, ita etiam accidens de multis indiuiduis poteſt prædicari. Plures enim currunt, plures etiam ambulant, quę ſcilicet accidẽtia ſeparabilia ſunt, quemadmodum plures poſſunt eſſe riſibiles. Differunt autem iſta quod propriũ ſemper uni ſpeciei in eſt, accidens uero pluribus. Nam accidens pluribus ſpeciebus & animatis & inanimatis euenit, vt eſt ebeno nigrum, coruo nigrum, homini æthiopi nigrum. Riſibile uero nulli, niſi ſoli homini. Atque ideo cõuerſim proprium prædicaẽ, quia unius ſpeciei conueniens eſt, & illi ſpeciei ſoli æqualis eſt. At uero accidens conuerſim prædicari non poteſt, quia plures ſub ſe ſpecies habet. Non enim poteſt dicere id eſſe nigrum, quod ebenum: cum dicas hoc eſſe ebenum, quod nigrum. Poteſt enim eſſe nigrum & non eſſe ebenum. Deinde omne proprium ęqualiter ſe his rebus quæ ſub ſe fuerint dat, & ab his æqualiter participatur. Socrates enim & Cicero, & Virgilius æqualiter & riſibili participant, & æqualiter riſibiles ſunt. At uero accidens non ſemper æqualiter eſt accidens. Poteſt enim quicunque eſſe procerior, & alius eſſe uelocior. Quod ſcilicet illud ſeparabile eſt accidens, illud inſeparabile. Et fortaſſe alię eorum quędam proprietates & communiones eſſe videantur, ſed nunc quantũ introductione ſat eſt, ita ſufficiant. Sed iam tibi mi Fabi omnia quæcũque ad introductionem Porphyrii pertinent, plenius uberiuſque tractata ſunt. Poſt uero ſi quidem nunquam me urgueris, ſtudiis pręſertim tuis, quæ nulla unquam honeſtate caruerunt, libens animo hortatorque ad eaſdem cupiditates parebo. Hic Fabius, Tu inquit paterno hæc mihi animo polliceris, uerum ego nunquam deficiã ab ijs ſtudiis, te pręſertim docente, a quo totam fortaſſe logicę Ariſtotelis, ſi uita ſuppetit, capiam diſciplinam. Et ego, faciam inquam libentiſsime. Sed quoniam iam matutinus ut ait patronus ſol tectis arriſit, ſurgamus: & ſi quid eſt illud, diligentiore poſtea cõſideratione tractabitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

COMMENTARIORVM IN PORPHYRIVM A SE TRANSLATVM

Liber Primus.

SECVNDVS hic arreptę expositionis labor nostræ seriem translationis expediet: in qua quidem uereor ne subierim fidi interpretis culpam, cum uerbum uerbo expressum comparatumque reddiderim: Cuius incœpti ratio est, quòd in his scriptis in quibus rerum cognitio quæritur, non luculentæ orationis lepos, sed incorrupta ueritas exprimenda est. Quocirca multum profecisse uidebor, si philosophię libris latina oratione compositis, per integerrimæ translationis sinceritatem, nihil in gręcorum literis amplius desideretur. Et quoniam humanis animis excellentissimum bonum philosophiæ comparatum est, ut uix ex filo quodam procedat ratio, ex animæ ipsius efficientijs ordiendum est. Triplex omnino animæ uis in uegetandis corporibus deprehenditur. Quarum una quidem uitam corpori subministrat, ut nascendo crescat, alendoque subsistat. Alia uero sentiendi iudicium præbet. Tertia vi mentis & ratione subnixa est. quarum quidem primæ id officium est, vt creandis, nutriẽdis, alendisque corporibus præsto sit. Nullum uero rationis pręstet sensus ue iudicium. Hæc autem est herbarum atque arborum, & quicquid terræ radicitus affixum tenetur. Secunda uero composita atq; coniuncta est, & primam sibi sumens & in partem cõstituens, uariũ ac multiforme iudiciũ capit, de quibus capere potest. Omne enim animal quod sensu uiget, idem & nascitur, & nutritur, & alitur. Sensus uero diuersi sunt, & usque ad quinarium numerum tendunt. Itaque quicquid tantum alitur, non etiam sentit, quicquid uero sentire potest, ei prima quoq; uis animę, nascendi scilicet atq; nutriendi, probatur esse subiecta. Quibus uero sensus adest, nõ tantum eas rerum capiunt formas, quibus sensibili corpore feriuntur præsente, sed absente quoq;, sensibilibusq; sepositis ante cognitarũ sensu formarum imagines tenẽt, memoriãq; cõficiunt, & prout quodq; animal ualet, longius breuiusq; custodit. Sed eas imaginationes confusas atque inuidentes sic sumunt, ut nihil ex earum coniunctione ac compositione efficere possint. Atque iccirco meminisse quidẽ possunt, nec æque omnia. Amissa uero obliuione, memoria recolligere ac reuocare non possunt. Futuri uero his nulla cognitio est: Sed animæ uis tertia quæ secum priores alendi ac sentiẽdi uires trahit, hisq; uelut famulis atque obedientibus utitur, eadem tota in ratione cõstituta est, eaq; uel in rerum præsentium firmissima contemplatione, uel in absentium intelligentia, uel in ignotarum inquisitione uersatur; hæc tantũ humano generi præsto est, quæ non solum sensus imagines perfectas, & non incõditas capit, sed etiam pleno actu intelligentiæ, quod imaginatio suggessit, explicat atque confirmat. Itaq; ut dictum est huic diuinæ naturæ non ea tantum in cognitione sufficiunt, quæ subiecta sensibus comprehendit, uerum etiam & insensibilibus imaginatione cõceptis, & absentibus rebus, nomina indere potest, & quod intelligentiæ ratione comprehendit, uocabulorum quoque positionibus aperit. illud quoque ei naturæ proprium est, ut per ea quæ sibi nota sunt ignota uestiget, & nõ solum unũquodq; an sit, sed quid sit etiam, & quale sit, nec non cur sit, optet agnoscere. Quam triplicis animæ uim sola hominũ (ut dictũ est) natura sor-

tita est. Cuius animæ uis intelligentię motibus non caret, quia in his quatuor propriæ vim rationis exercet. Aut enim aliquid an sit inquirit, aut si esse constiterit quid sit id dubitat. Quod si etiam vtrisq; scientiam ratione possidet, quale sit vnumquodq; vestigat, atque in eo cætera accidentium momenta perquirit, quibus cognitis cur ita sit quæritur, & ratione nihilominus vestigatur. Cũ igitur actio sit humani animi vt semper aut in pręsentium rerum comprehensione aut in absentium intelligentia, aut in ignotarum inquisitione atq; inuentione versetur: quo sunt in quibus omnẽ operam vis animæ ratiocinantis impendit. Vnum quidem, vt rerum naturas inquisitionis certa ratione cognoscat: Alterũ vero, ut ad scientiã prius veniat eius quod post grauitas moralis exerceat. quibus inquirẽdis permulta esse necesse est, quæ vestigantem animum a recti itineris nõ minimum progressione deducant, vt in multis euenit Epicuro, qui atomis mundum cõstare putat, & honestũ corporis voluptate metitur. Hæc autem iccirco huic atque alijs accidisse manifestum est, quoniã per imperitiam disputandi quicquid ratiocinatione comprehenderant, in re quoq; ipsas euenire arbitrabantur. Hic vero magnus est error, neq; enim sese res vt in numeris, ita etiam in ratiocinationibus habet. In numeris enim quicquid in digitis recte computatis euenit, id sine dubio in res quoque ipsas necesse est euenire, vt si ex calculo centum esse contineri, centum quoque res illi numero subiectas esse necesse est. Hoc vero nõ æque in disputatione seruatur. neque enim quicquid sermonum decursus inuenerit, id in natura quoq; fixum tenetur. Quare necesse erat eos falli, qui abiecta scientia disputandi, de rerum natura perquirerent. Nisi quis enim prius ad scientiam venerit, quæ ratiocinatio veram teneat disputandi semitam, quæ verisimilẽ: & nisi agnouerit quæ fida possit esse, quęve suspecta, rerum incorrupta ueritas ex ratiocinatione non potest inueniri. Cum igitur veteres sæpe multis lapsi erroribus, falsa quædam & sibi contraria in disputatione colligerent, atque id fieri impossibile uideretur, ut de eadem re contraria conclusione facta, vtraque essent uera quę sibi dissentiẽs ratiocinatio conclusisset, cuius ratiocinationi credi oporteret, esset ambiguum, visum est prius disputationis ipsius veram atq; integram cõsiderare naturam, qua cognita, tum illud quoq; quod per disputationem inueniretur, an uerum comprehẽsum esset, posset intelligi. Hinc profecta est igitur logicæ peritia disciplinæ, quæ disputandi modos, atq; ipsas ratiocinationes, & internoscẽdi vias parat, vt quæ ratiocinatio nunc quidem falsa, nũc autem vera sit, quæ vero semper falsa, quæ nunquã falsa, possit agnosci. Huius autem vis duplex esse perpenditur, una quidem in inueniendo, altera in iudicando, quod Marcus etiam Tullius in eo libro ,, cui Topica titulus est, euidenter expressit, dicens. Cum ,, omnis ratio diligẽs disserendi duas habeat partes, vnam ,, inueniẽdi, alteram iudicandi, vtriusq; princeps (ut mihi ,, quidem videtur) Aristoteles fuit. Stoici autẽ in altera ,, elaborauerunt. Iudicandi enim viam diligenter persecu ,, ti sunt, eam scientiam, quam dialecticen appellant. Inue ,, niendi vero artem quæ topice dicitur, quę ad vsum po ,, tior erat, & ordine naturæ certe prior, totam reliquerũt. ,, Nos aũt quoniã in vtraq; summa vtilitas est, & vtramq; ,, si erit ocium, persequi cogitamus, ab ea quæ prior est, ordiemur.

„ oriemur. Cum igitur tantus huius cōsiderationis fructus sit, danda est huic tam solertissimę disciplinæ tota mētis intētio, vt primis firmatis in disputandi ueritate uestigijs, facile ad rerum ipsarū certam comprehēsionē uenire possimus. Et quoniā q̃ sit ortus logicæ disciplinæ prędiximus, esse reliquū uidetur adiungere, an omnino quędam sit pars philosophię: an (ut quibusdā placet) supellex atq; instrumētū, p qđ philosophia cognitionē rerū naturamq; deprehēdat. Cuius qđē rei has e cōtrario uideo esse sentētias. Hi enim qui partē philosophiæ putāt logicā cōsiderationē, his fere argumētis utuntur, dicentes, philosophiam indubitanter habere partes, speculatiuam atq; actiuam. De hac tertia rationali, id est logica, quæritur an sit in parte ponenda, sed eam quoq; partem esse philosophiæ non potest dubitari. Nam sicut de naturalib. cęterisq; sub speculatiua positis solius philosophię uestigatio est, itemq; de moralibus ac de reliquis quæ sub actiuā partem cadunt sola philosophia perpendit. ita quoq; de hac parte tractat. id est de his quę logicę subiecta sunt, sola philosophia iudicat. Quod si speculatiua atq; actiua, iccirco philosophiæ partes sunt, q̃a de his philosophia sola pertractat, propter eandē causam erit logica philosophię pars, qm̃ philosophię soli hęc disputandi materia subiecta est. Ita uero inquiunt cum in his tribus philosophia uersetur, cumq; actiuam & speculatiuam cōsiderationem subiecta discernant, quod illa de rerum naturis, hęc de moribus quęrit: dubium nō est, quin logica disciplina naturali atq; morali suæ materię proprietate distincta sit. Etenim logicæ tractatus est de propositionibus atq; syllogismis & cæteris huiusmodi: quod, neq; ea quæ, non de oratione, sed de rebus speculatur, neque actiua pars, quæ de moribus inuigilat, æque præstare potest. Quod si in his tribus, id est speculatiua, actiua, atque rationali, philosophia consistit, quę proprio triplici q; a se fine disiuncta sunt. quoniā speculatiua & actiua philosophiæ partes esse uidentur, non dubium est quin rationalis quoq;, philosophiæ pars esse conuincatur. Qui vero non partem, sed philosophiæ instrumentum putant, hæc fere afferunt argumenta. Non esse inquiunt similem logicæ finem, speculatiuę atq; actiuę partis extremo, utraq; enim illarum ad suum propriū terminū spectat: ita ut speculatiua quidē rerum cognitionem, actiua uero mores atq; instituta perficiat, neque altera refertur ad alteram: logicæ uero finis esse non potest absolutus, sed quodammodo cum reliquis duabus partibus colligatus atque constrictus est. Quid enim est in logica disciplina, quod suo merito debeat optari, nisi quod propter inuestigationem rerum huius effectio artis inuenta est? Scire enim quemadmodum argumentatio concludatur, uel quæ uera sit, quæ uerisimilis, ad hoc scilicet tendit, ut uel ad cognitionem rerum referatur hęc rationum scientia, uel ad inuenienda ea quæ in exercitium moralitatis adducta, beatitudinem pariunt. Atque ideo quoniam speculatiuæ atque actiuæ suus certusq; finis est, logicæ autem ad duas reliquas partes refertur extremum: manifestum est nō eam esse philosophiæ partem, sed potius instrumentum. Sunt uero plura quæ ex alterutra parte dicantur, quorum nos ea quæ dicta sunt, strictim notasse sufficiat. Hanc litem uero tali ratione discernimus. Nihil quippe dicimus impedire, ut eadem logica partis uice simul instrumentisq; fungatur officio. Quoniam enim ipsa suum retinet finem, isque finis a sola philosophia consideratur, pars quidem philosophiæ esse ponenda est: Quoniam uero finis ille logicę quē sola speculatur philosophia, ad alias eius partes suam operam pollicetur, instrumētum esse philosophiæ non negamus: est autē finis logicæ inuentio iudiciumq; rationum: quod quidem nō esse mirum uidebitur, quod eadē pars: eadem, quoddam ponitur instrumentum: si ad partes corporis animū reducamus, quibus & sit aliquid vt his quasi quibusdam instrumentis utamur, & in toto tamen corpore partium obtinent locum. Manus enim ad tractandum, oculi ad uidēdum, cæteraq; corporis partes proprium quoddam uidentur officium habere, quod tamen si ad totius utilitatē corporis referatur, instrumenta quędā corporis esse deprehenduntur, quæ etiam partes esse nullus abnuerit. Ita quoq; logica disciplina, pars quædā philosophię est, quoniā eius philosophia sola magistra est: suppellex uero est, quod per eam inquisita ueritas philosophiæ uestigatur. Sed quoniam quantum mihi quidem breuitas succincta largita est, ortum logicæ & quid ipsa logica esset explicaui. Nunc de eo nobis libro pauca dicenda sunt, quē in pręsens sumpsimus exponendum. Titulo enim proponit Porphyrius introductionem se in Aristotelis prędicamenta cōscribere. Quid uero ualeat hæc introductio, uel ad quid lectoris animum paret, breuiter explicabo. Aristoteles enim qui de decē prædicamentis inscribitur librū hac intētione cōposuit, ut infinitas rerum diuersitates, quę sub scientiam cadere nō possent, paucitate generum comprehenderet, atq; ita id quod per incōprehensibilem multitudinem sub disciplinam uenire nō poterat, per generum (ut dictum est) paucitatem, animo fieret scientiæq; subiectū. Decem igitur genera rerum esse omniū considerauit Aristoteles, id est unam substantiā, & accidentia nouem: quę sunt, qualitas, quantitas, relatio, ubi, quādo, situs, habere, facere, & pati: quæ quoniā genera essent suprema, & quibus nullū aliud superponi genus posset, omnē necesse est multitudinē rerum per horū decem generū species inueniri. Quę quidem genera omnibus a se differentijs distributa sunt. Nec quicquam uidētur habere commune nisi tantū nomen, quoniā omnia esse prædicantur. Quippe substantia est, qualitas est, quātitas est, & de alijs omnibus est uerbū cōmuniter prædicatur, sed non est eorum cōmunis una substātia uel natura, sed tātū nomen: itaq; decē genera ab Arist. reperta omnibus a se differētijs distributa sunt. Sed quę aliquibus differētiis disiungūtur, necesse est ut habeant propriū quiddā, quod ea in singularem solitariamq; uendicet formā. Nō est aūt idē ꝓpriū qđ accidens. Accidētia enim & uenire & abesse possunt, ꝓpria uero ita sunt insita, ut absq; his quorū ꝓpria sunt, esse nō possint. quę cum ita sint, cumque Aristoteles decē rerū genera reperisset, quæ uel intelligēdo mēs caperet, uel loquēdo disputator efferret (quicquid enim intellectu capimus, id ad alterū sermone vulgamus) euenit, ut ad horū decē prędicamētorū intelligentiam, quinq; harū rerū tractatus incurreret, scilicet gn̄is, speciei, differentiæ, ꝓprij, & accidentis. Generis quidē, quoniā oportet ante prędiscere quid sit genus, ut decem illa quæ Aristoteles cæteris anteposuit rebus, genera esse possimus agnoscere. Speciei uero cognitio plurimum ualet, ut quę cuiusque generis sit species possit agnosci. Si enim quid sit species ignoramus, nihil impedit errore turbari: fieri enim potest ut per speciei inscientiam sępe quantitatis species in relatione ponamus, & cuiuslibet primi generis species, alteri cuiuslibet generi subdamus, atque ita fiat permista rerum atque indiscreta confusio, quod ne accidat, quę sit natura speciei ante noscendum est. Nec uero in hoc tantum prodest speciei cognoscenda natura, ne priorum generum species inuicem permutemus, uerumetiam ut in eodem quolibet genere proximas species cuilibet generi nouerimus eligere. ut ne substantiæ mox animal dicamus esse speciem potius quam corpus, aut corporis hominem potius quam animatum corpus. At uero differentiarum scientia in his maximum retinet locum. Quī enim omnino qualitatem a substantia, uel cætera a se genera distare cognoscimus, nisi eorum differentias nouerimus? Quomodo autem discernere eorum differentias possumus, si quid ipsa sit differentia nesciamus? Nec hunc solum nobis inscientia differentiæ infundit errorem, verum etiam specierum quoq; tollit omne iudicium. Nam omnes species informant differentię. Ignorata differentia, species quoque necesse est ignorari. Quomodo ergo fieri potest, ut quam libet differentiam possimus agnoscere si omnino quæ sit nominis huius significatio nesciamus? Iam uero proprij tantus vsus est, vt Aristoteles quoquę singulorum prędicamentorum propria perquisierit, quę propria esse quis deprehenderit, antequā quid omnino sit proprium discat. Nec in his tantum proprij hæc cognitio ualet, quæ singulis nominibus efferuntur, vt hominis risibile, verumetiam in his quæ in locum definitionis adhibentur. Omnia enim propria, rem subiectam quodam termino descriptionis includunt, quod suo loco quoque opportunius cōmemorabo. Accidentis quoque cognitio quantum afferat,

quis

quis dubitare queat: cum videat inter decem prędicamenta nouem tenere accidentis naturas? Quę quomodo accidētia esse putabimus, si omnino quid sit accidens ignoremus? Cum pręsertim nec differentiarum, nec proprii scientia cognita sit, nisi accidentis naturam firmissima consideratione teneamus: fieri enim potest, vt differentiæ loco, vel proprii, per inscientiam accidens apponatur, quod esse vitiosum etiam definitiones probant, quę cum ipsę ex differētiis constent, & fiant vniuscuiusque definitiones propriæ, accidens tamen non videntur admittere. cum igitur Aristoteles. x. rerum genera collegisset, quæ numerum diuersarum sub se specierum continerent, quę species nūquam diuersę forent, nisi differentiis segregarētur, cumque omnia in substātiam atque accidens, accidens vero in alia prędicamenta soluisset, cumque aliquorum prædicamentorum sit propria persecutus, de his ipsis quidem prædicamentis docuit. quid vero esset genus, quid species, quid differentia, quid illud accidens, de quo nunc dicendum est, & quid proprium, velut nota præteriit. Ne igitur ad prędicamenta Aristotelis venientes, quid significaret vnumquodque eorum, quę superius dicta sunt, ignorarent: hunc librum Porphyrius de earum quinque rerum cognitione perscripsit. quo perspecto & considerato, quid vnumquodque eorum quæ supra posuit, designaret, facilius intellectus ea quę ab Aristotele pręponerentur addisceret. Hęc quidem intentio est huius libri, quem Porphyrius ad introductionem prędicamentorum se conscripsisse, ipsa (vt dictum est) tituli inscriptione significauit. Sed licet ad hoc vnum huius libri referatur intentio, non tamen simplex est eius vtilitas, sed multiplex, & in maxima quæque diffusa, quam idem Porphyrius in principio huius libri commemorat dicens.

Cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quæ est apud Aristotelem prædicamentorū doctrinā, nosse quid sit genus, quid differentia, quid species, quid propriū, & quid accidēs: & ad definitionum assignationem: et omnino ad ea quæ in diuisione, & in demonstratione sunt: vtili istarum rerum speculatione, compendiosam tibi traditionem faciens, tentabo breuiter, uelut introductionis modo ea quæ antiquis dicta sunt, aggredi. Ab altioribus quidem quæstionibus abstinens, simpliciores vero mediocriter coniectans.

1 Vtilitas huius libri quadrifariam spargitur, nanque & ad illud ad quod eius dirigitur intentio, magno vsui legentibus est, & ad cętera quę cum extra intentionem sint, non tamen minor ex his legentibus utilitas comparatur. Et enim per hoc opusculum, & prædicamentorum facilis cognitio, & definitionum integra assignatio, & diuisionum recta perspectio, & demonstrationum veracissima conclusio. Quę res quanto difficiles atq; arduę sunt, tanto perspicaciorem studiosioremque animum lectoris expectant. Dicendum uero est quod in omnibus libris euenit. Nam primum si quæ sit intentio cognoscatur, quanta quoque vtilitas inde prouenire possit, perpenditur, & licet extra multa (vt fit) huiusmodi librum sequantur, tamen illam proxime vtilitatem videtur habere, ad quod eius refertur intētio, ipso libro, quem sumpsimus, exponente, cū eius intentio sit ad prędicamenta intellectum facilem comparandi, non dubium est, quin hæc eius principalis probetur vtilitas, licet non minores sint comites definitio, diuisio, ac demonstratio. Quorum nobis quędam hic principia suggeruntur: sensus uero totus huiusmodi est. Cū sit, inquit, vtilis generis, speciei, differentię, proprii, accidentisq; cognitio ad prędicamēta Aristotelis, cuiusque doctrinam, ad definitionem etiam assignationem, ad diuisionem, & ad demonstrationem, quia sit harū rerum vtilis vberrimaque cognitio, compendiosam inquit traditionem faciens, ea quę ab antiquis large ac diffuse dicta sunt tentabo breuiter aperire. Neque enim esset compendiosa, nisi totum opus breuitate constringeret. Et quoniam introductionem scribebat, altiores inquit quęstiones sponte refugiam: simpliciores uero mediocriter cōiectabo, idest simpliciorum quęstionum obscuritatem, habita in eis quadam coniecturę ratiocinatione tractabo. Tota quidem sententia huiuscemodi procemii talis est, quę & vtilitate vberrima, & facilitate incipientis animo blandiatur. Sed dicendum est quidnam cęlet amplius altitudo sermonum. Necessarium in Latino sermone sicut in Græco ἀναγκαῖον plura significat. Diuersa enim significatione Marcus Tullius dicit necessariū suum esse aliquem atque nostrū. Item necessarium dicimus, vt cū necessarium esse nobis dicimus ad forum descendere, qua in voce quędā vtilitas significatur. Alia quoq; significatio est, qua dicimus Solem necessariū esse moueri, id est necesse esse. Et illa quidem prima significatio prętermittenda est. Omnino enim ab eo necessario, qđ hic Porphyrius ponit, aliena est. Hę vero duę hmōi sunt, ut inter se certare videantur, quę huius loci obtineat significationem, in quo dicit Porphyrius, Cū sit necessarium, Chrysaori. nanq; (vt dictū est) necessarium & vtilitatem significat, & necessitatem. Videntur autem huic loco vtraque congruere. Nam & summe vtile est ad ea quæ superius dicta sunt, de genere, & specie, & cęteris disputare. & summa est necessitas, quia nisi sint hęc ante pręcognita, illa ad quę ista pręparantur, non possunt cognosci quę dicuntur prędicamenta. Nam neque pręter cognitionem generis, & speciei prædicamenta discuntur, nec definitio genus relinquit & differentiam, & in cęteris quam sit vtilis iste tractatus, cum de diuisione & demonstratione disputabitur apparebit. Sed quanquam necesse erit hęc quinque de quibus hic disputandum est, prius ad cognitionem venire, quam ea quibus illa pręparantur, non tamen ea significatione hic a Porphyrio positum est, qua necessitatem significare vellet, ac non potius vtilitatem: ipsa enim oratio contextusq; sermonum id clarissima intelligentiæ ratione significat. Nec enim quisquam ita vtitur oratione, vt aliquam necessitatem referri dicat ad aliud. Necessitas enim per se quidem est: vtilitas vero semper ad id quod vtile est, refertur, ut hic quoque. Ait enim, cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quę est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam. Si hic igitur necessarium intelligamus vtile, & id nomine ipso vertamus dicentes, cum sit vtile Chrysaori, & ad eam quę est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam, nosse quid sit genus, & cętera, rectę intelligentię sermonum ordo conuenit: sin verò id ad necesse permutetur, vt dicamus, cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quę est apud Aristotelem prędicamentorū doctrinam nosse quid genus sit, & cætera, rectæ intelligentię sermonū ordo non conuenit. Quocirca hic diutius immorandum non est. Quanquam enim sit summa necessitas his ignoratis non posse ad ea, ad quę hic tractatus intendit perueniri, non tamen hic de necessitate dictum est, necessarium, sed potius de vtilitate. Nunc vero licet idem superius dictum sit, tamen breuiter quid ad prædicamenta generis, speciei, differentiæ, proprii atque accidentis prosit cognitio, disputemus. Aristoteles enim in prædicamentis decem genera constituit rerum, quę de cunctis aliis prędicarētur, vt quicquid ad significationem venire posset, id si integram significationem teneret, cuilibet eorum subiiceretur generi, de quibus Aristoteles tractat in eo libro, qui de decem prædicamētis inscribitur. Hoc ipsum referri ad aliquid velut ad genus, tale est, quale si quis speciem supponat generi. Hoc vero neque præter cognitionem speciei vllo modo fieri potest, nec vero ipsæ species quid sint, vel cuius magis sint, possumus agnoscere, nisi eorum differentiæ cognoscantur. Sed differentiarum natura incognita, quę vniuscuiusque speciei sint differentiæ, modis omnibus ignorabitur. Quare sciendum est, quoniam si de generibus Aristoteles tractat in prædicamentis, generum natura cognoscenda est, cuius cognitionem speciei quoque comitatur agnitio. Sed hoc cognito, quid sit differentia, non potest ignorari: quanquam in eodem libro plura sunt, ad quę nisi maximam peritiam & generis, & speciei, & differentię lector attulerit, nullus omnino intellectus pateat, cum ipse Aristoteles dicat. „ Diuersorum generum, & non subalternatim positorum diuersę secundum se species & differētiæ sunt. qđ his ignoratis intelligi impossibile est. sed idē Aristoteles proprium vniuscuiusq; prędicamenti diligētissima inquisitione vestigat, ut cū substātię propriū post multa dicit

ta dicit esse, ꝙ eadem numero, contrariorũ susceptibilis sit. Et rursus quantitatis, quòd in ea sola æquum atq; inęquale dicatur qualitatis ẽt, ꝙ per eam simile aliud alijs aut dissimile proponimus. & in cęteris eodem modo, ut quæ sit contrarij proprietas, quæ secundũ relationem oppositionis: quę priuationis & habitus: quæ affirmationis & negationis: in quibus ita tractat tanquam iam peritis scientibusque quę sit proprietatis natura, quam si quis ignorat, frustra ea quæ de his disputantur aggreditur. Iam uero illud manifestum est, quòd accidens maximum prędicamẽtorum obtineat locũ, quod proprio nomine nouem prædicamenta circundat, & ad prędicamenta quidem quãta sit huius libri utilitas, ex his manifestum est. Quod uero ait, & ad assignationem definitionum, facile cognosci potest, si prius substantiæ rationum diuisio fiat, substantiæ ratio, alia quidem in descriptione ponitur, alia vero in diffinitione. sed ea quę est ĩ descriptione, proprietatem quandam colligit eius rei, cuius substantię rationem prodit, ac non modo proprietate id quod mõstrat, informat: uerum etiam ipsa fit proprium, quod in definitionem quoq; innenire necesse est. Si quis enim quantitatis rationem reddere uelit ut dicat licebit, quantitas est secundum quã æquale atq; inęquale dicitur. Sicut igitur proprietatem quantitatis in ratione posuit quantitatis, & ipsa tota ratio ipsius quãtitatis propria est: ita descriptio, & proprietatem colligit, & propria fit ipsa descriptio. Definitio uero ipsa quidẽ propria non colligit, sed ipsa quoq; fit ꝓpria. Nam qui substantiam monstrat genus differentiis iungit, & ea quę per se sunt communia atq; multorum, redigens in unum, vni speciei quam definit reddit ęqualia. ita igitur ad descriptionem utilis est proprii cognitio, quoniã sola proprietas in descriptione colligitur, & ipsa fit propria, sicut definitio quoq;: ad definitionem uero, quod genus primum ponitur, & species ad quam genus illud aptatur, & differentiæ, quibus iunctis cum genere, species definitur. Sed si cui hæc pressiora quam expositionis modus expostulat, uidebuntur, hoc eum scire conuenit, nos (ut in prima ædictione dictum est) hanc expositionem nostro reseruasse iudicio, vt ad intelligẽtiam simplicem huius libri, editio prima sufficiat. ad interiorem uero speculationem, confirmatis iam pene sciẽtia, nec in singulis uocabulis rerum hærẽtibus, hęc posterior editio collocatur. Ad diuisionem uero faciendam tam hic liber est utilis, ut præter earum scientiam rerum, de quibus in hac libri serie disputatur, casu fiat potius quam ratione partitio. Hoc autem manifestum erit, si diuisionem ipsam diuidamus, id est si nomẽ ipsum diuisioins in ea quę significat partiamur. Est namque diuisio generis in species, ut cum dicimus coloris aliud est album, aliud nigrũ, aliud uero medium. Rursus, diuisio est quoties uox plura significans aperitur, & quam multa sint quæ ab ea uoce significantur, ostenditur. ut si quis dicat nomen canis plura significat, & hunc latrabilem quadrupedemq;, & cæleste sidus, & marinam bestiam, quæ omnia a se definitione disiuncta sunt. Diuisio dicitur quoties totum in partes proprias separatur, vt cum dicimus, domus aliud sunt fundamenta, aliud parietes, aliud tectum. Et hęc quidem triplex diuisio secundum se, partitio nuncupatur. Est autem alia, quæ secundum accidens dicitur, ea quoque fit tripliciter, aut cum accidens in subiecta diuidimus, ut cum dico, bonorum alia sunt in anima, alia in corpore, alia extrinsecus; aut cum subiectum in accidentia distinguimus, ut corporum, alia sunt alba, alia nigra, alia medij coloris: aut cum accidens in accidentia separamus, ut cum dicimus, liquentium alia alba, alia nigra, alia medii coloris. Et rursus alborum alia sunt dura, alia liquentia, quædam mollia. cũ igitur ita omnis fiat diuisio aut secundum se, aut per accidens. & utraq; partitio tripliciter, cumq; in superiore secundum se triplici partione sit vna diuisionis forma, genus in species separare, id neque præter generis scientiam fieri ullo modo potest, neq; præter scientiam differentiarum, quas necesse est in specierũ diuisione sumi. Manifestum est igitur quanta utilitas huius libri ad hãc diuisionem sit, quę primo aditu genus ac species & differentias tractat. Secunda uero diuisio quæ est secundum vocis significantias, nę ipsa quidem ab huius libri utilitate discreta est. Vno enim modo cognosci poterit, utrum uox cuius diuisionem facere quęrimus, æquiuocã sit, an genus: si ea quæ significat definiantur. Et si ea quæ sub communione sunt, una diffinitione claudantur, species esse necesse est, & il lud cõmune genus earum. Quod si illa quæ proposita uox designat, non possunt una diffinitione concludi, nemo dubitat quin illa uox sit æquiuoca, nec communis his de quibus prędicatur, ut genus, quando quidem ea quæ sub se posita significat, secundum commune nomen non possunt vna definitione comprehendi. Si igitur ex definitione manifestũ est quid genus sit, quidq; nomen ęquiuocum, definitio vero per genera differentiasq; discurrit, quisquã ne dubitare potest, & in hac diuisionis forma plurimum huius libri auctoritatem ualere? Illa uero secundum se diuisio quæ est totius in partes quemadmodum discernitur? an non potius generis ĩ species, diuisio esse putabitur? nisi sint genus, & species, & differẽtiæ earum quauis ante ratione disciplinæ tractata. Cur enim non quisnam dicat, domus species potius esse, quam partes, fundamenta, parietes, & tectum? Sed cum occurrerit generis nomen unaquaque specie totum posse cõgruere, totius uero in vnaquaq; parte sua nomen conuenire non posse, manifestum fiet aliam diuisionem esse generis in species, aliam totius in partes. Conuenire autem nomen generis singulis speciebus ostenditur per id, quod & homo, & equus, singula animalia nuncupantur. Neque tectum uero, neque parietes, aut fundamenta sigillatim domus nomine appellari solent. Sed cum fuerint iunctæ partes, tunc recte totius nomen excipiunt. De ea uero diuisione quę secũdum accidens fit, nullus ignorat, quin incognito accidenti, incognitaque ui generis ac differentiarum facile euenire possit, vt accidens ita in subiecta soluatur, quasi genus in species, & postremo omnem hunc ordinem partionis fœdissime permiscebit in scientia. Et quoniam quid ad diuisionem hic liber prosit ostendimus, nunc de demonstratione dicemus, ne per ardua atq; difficilia hæreat, qui in tanta hac disciplina uigilantissimo ingenio, & solertissimo labore sudauerit: fit enim demonstratio, idest alicuius quęsitæ rei certa rationis collectio, ex ante cognitis naturaliter, ex cõuenientibus, ex primis, ex causa, ex necessariis, ex per se inhęrentibus. Sed genera speciebus, species propriis, priora sunt naturaliter. Ex generibus enim species fluunt. Item species sub se positis indiuiduis priores naturaliter esse manifestum est. Quæ vero priora sunt, ea & pręnoscuntur, & notiora sunt subsequentibus naturaliter. Duobus. n. modis primum aliquid & notum dicitur, secundum nos scilicet, & secundum naturã, nobis enim illa magis cognita sunt quæ sunt proxima, ut individua, dehinc species, postremo genera. At uero naturæ conuerso modo ea sunt magis cognita, quę nobis minime proxima sunt. Atque ideo quantumlibet se longius a nobis genera protulerunt, tanto magis erunt lucida & naturaliter nota. Differentiæ uero substantiales illæ sunt, quas per se his rebus inesse quæ demonstrãtur agnoscimus. Præcedere autem debet generum ac differentiarum cognitio, ut in unaquaq; disciplina quæ sint eius rei quæ demonstratur conuenientia principia possit intelligi. Necessaria uero esse ea ipsa, quæ genera & differentias dicimus nullus dubitat, qui speciem sine genere & differentia intelligit esse non posse. Genera uero & differentiæ sunt causę specierũ. Iccirco enim species sunt, quia genera earum & differentię sunt: quæ in syllogismis posita demonstrantibus, non rei solum, uerum etiam conclusionis causę sunt, quod postremi resolutorii locupletius dicent. Cum igitur perutile sit, & definitione quodlibet illud circũscribere, & diuisione dissoluere, & demonstrantibus comprobare, hęc autem præter earum rerũ scientiam de quibus in hoc libro disputabitur, neq; intelligi, neq; exerceri valeant quis vnquã poterit dubitare, quin hic liber maximum totius logicæ adiumentum sit, præter quam quod cętera in ea magnam uim tenẽt, nullum doctrinę aditum prębent? Sed meminit Porphyrius introductionẽ sese cõscribere, neq; ultra ꝙ institutionis modus est, formã tractatus egredi. Ait enim se altiorũ q̃stionũ nodis abstinere, simpliciores uero mediocri coniectura pstringere. Quæ uero sint altiores q̃stiones, quas se differre ꝓmittit, ita ꝓponit.

Mox de generibus,& speciebus,illud quidem,siue subsistant, siue in solis nudis intellectibus posita sint: siue subsistentia,corporalia sint,an incorporalia: & utrum separata a sensibilibus,an in sensibilibus posita, et circa hęc consisten tia,dicere recusabo. Altissimum enim negocium est huiusmodi,& maioris egens inquisitionis.

a Altiores inquit quæstiones prætereo, ne eis intépestiue le ctoris animo ingestis,initia eius primitiasq; perturbem.Sed ne omnino faceret negligentem,vt nihil pręterquam quod ipse dixisset,lector amplius putaret occultũ, idipsum cuius executionem sese differre ꝓmisit, addidit.ne de his minime obscure pænitusq; tractando lectori quicquam obscuritatis effunderet,& tamẽ scientia roboratus quid quæri iure possit,agnosceret.Sunt autem q̃ones quas sese reticere promit tit & perutiles,& secretæ,& tantæ quidẽ a doctis uiris,nec a pluribus dissolutę,Quarum prima est hmõi.Oẽ qđ intelli git animus,aut id qđ est in rerũ natura constitutũ,intellectu cõcipit,& sibimet rõne describit, aut id qđ non est,uacua si bi imaginatione depingit. Ergo intellectus generis & cæterorum,cuiusmodi sit quæritur,vtrũ ne ita intelligamus species,& genera,vt ea quæ sunt, & ex quibus verum capimus intellectum:an nosmetipsos eludimus cũ ea quæ non sunt, nobis cassa imaginatione formamus. Quod si esse quidem constiterit,& ab his quæ sunt,intellectũ concipi dixerimus, tunc alia maior ac difficilior quęstio dubitationem parat, cum discernendi atque intelligendi generis ipsius naturam summa difficultas ostẽditur. Nã quoniam omne quod est, aut corporeũ,aut incorporeũ esse necesse est, genus,& species in aliquo horũ esse oportebit.Quale erit igitur id quod genus dicitur,vtrumne corporeum,an incorporeum? neq; enim quid sit diligenter intenditur,nisi in quo horũ poni de beat agnoscatur.Sed neq; cum hęc soluta fuerit quęstio,om ne excluditur ambiguũ:subest enim aliquid quod,si incorporalia esse genus ac species dicantur, obsideat intelligentiam atq; detineat,exolui postulans: vtrum circa corpora ip sa subsistãt,an etiam præter corpora subsistentia,incorpora les esse videantur. Duæ quippe incorporeorũ formæ sunt, vt alia præter corpora esse possint,& separata a corporibus in sua incorporalitate perdurent,vt Deus,mens,anima:alia vero cũ sint incorporea,tamẽ pręter corpora esse non possunt,vt linea, superficies, numerus, & singulæ qualitates, quas tametsi incorporeas esse pronunciamus, quod tribus spaciis minime distendantur,ita tamen in corporibus sunt, vt ab his diuelli nequeant,aut separari, aut si a corporibus separata sint,nullo modo permaneant. Quas licet quæstiones arduum sit, ipso interim Porphyrio renuente dissoluere,tamen aggrediar ita, vt nec anxium lectoris animum relinquam,nec ipse in his quæ præter muneris suscepti seriem sunt.tempus operamque consumam. Primum quidem pauca sub quæstionis ambiguitate proponam.Post vero eundẽ dubitationis nodum exsoluere atque explicare tentabo.Genera & species aut sunt,& subsistunt,aut intellectu, & sola cogitatione formantur, sed genera & species esse non possunt.Hoc autem ex his intelligitur.Omne enim quod commune est vno tempore pluribus,id in se vnum esse non poterit.Multorum enim est quod commune est,præsertim cũ vna atque eadem res in multis vno tempore tota sit.Quantę cunque enim sunt species,in omnibus genus vnum est, non quod de eo singulæ species quasi partes aliquas carpant,sed singulę vno tempore totum genus habeant,quo fit, vt totũ genus in pluribus singulis vno tempore positũ, vnum esse non possit.Neque enim fieri potest,vt cum in pluribus totũ vno sit tempore,in semetipso sit vnum numero. Quod si ita est,vnum quiddam genus esse non poterit,quo fit ut omnino nihil sit.Omne enim quod est,iccirco est,quia vnum est: & de specie idem conuenit dici. Quod si est quidem genus ac species,sed multiplex,neque vnum numero, non erit vltimum genus,sed habebit aliud super se positum genus, qđ illa multiplicitatem vnius sui nominis vocabulo cõcludat. Vt enim plura animalia,quoniã habent quiddam simile,eadem tamen non sunt, & iccirco eorum genera perquirunt: ita quoq; quoniam genus quod in pluribus est, atque ideo multiplex, habet sui similitudinem quod genus est, non est vero vnũ,quoniam in pluribus est. Eius generis quoque genus aliud quęrendum est:cumq; fuerit inuentum eadem ratione quę superius dicta est, rursus genus tertiũ uestigatur, itaq; in infinitum ratio procedat necesse est, cum nullus disciplinæ terminus occurrat.Quod si vnũ quoddam numero genus est,commune multorum esse non poterit: vna enim res si communis est,aut partibus communis est,& non iam tota communis,sed partes eius ꝓpriè singulorum sunt: aut in vsus habentium etiam per tempora transit,ut sit commune,vt puteus & fons,ut seruus communis vel equus:aut vno tempore omnibus commune fit,non tamen,ut eorum quibus commune est,substantiam constituat, vt est theatrũ, vel spectaculum aliquod, quod spectantibus omnibus commune est.Genus vero secundum nullum horum modorum cõ mune esse speciebus potest: nam ita commune esse debet, vt & totum sit in singulis,& vno tempore, & eorum quorũ commune est constituere valeat,& conformare substantiã. Quocirca si neque vnum est,quoniam commune est, neque multiplex, quoniam eius quoque multitudinis genus aliud inquirendum est,videbitur genus omnino non esse, idemque de cæteris intelligendum est. Quod si tantum intellectibus genera, & species cęteraque capiuntur,cum omnis intellectus aut ex re subiecta fiat, vt sese res habet: aut vt res sese non habet, vanus est qui de nullo subiecto capitur, nam ex nullo subiecto fieri intellectus non potest. Si generis, & speciei cæterorumque intellectus ex re subiecta veniat,ita ut sese res ipsa habet quæ intelligitur, iam non tantum in intellectu posita sunt,sed in rerum etiam ueritate cõsistunt.Et rursus querendum est quę sit eorum natura:quod superior quæstio vestigabat. Quod si ex re quidem generis cęterorumque sumitur intellectus, neque ita vt sese res habet quæ intellectui subiecta est,vanum necesse est esse intellectum, qui ex re quidem sumitur, non tamen ita vt sese res habet,id est enim falsum,quod aliter atque res est, intelligitur.Si igitur quoniam genus, & species nec sunt, nec cum intelliguntur verus est eorum intellectus,non est ambiguũ, quin omnis sit deponenda de his quinq; propositis disputã di cura. Quando quidem neque de ea re, quæ sit, neque de ea de qua verũ aliquid intelligi proferriue possit, inquiritur.Hęc quidem est ad pręsens de propositis quæstio,quam nos Alexandro consentiente hac ratiocinatione soluemus. Non enim necesse esse dicimus omnem intellectum qui ex subiecto quidem fit,non tamen vt sese ipsum subiectum habet,falsum & vacuum videri. In his enim solis falsa opinio ac non potius intelligentia est, quæ per coniunctionẽ fiunt. Si enim quis componat atque coniungat intellectu id quod natura iungi non patiatur, illud falsum esse nullus ignorat: vt si quis æquum atq; hominem iungat imaginatione, atq; effigiet centaurum Quod si hoc per diuisionem, & abstractionem fiat, non ita quidem res sese habet, vt intellectus est.Intellectus tamen ille minime falsus est: sunt enim plura quę in aliis suum esse habent,ex quibus aut omnino separari non possunt, aut si separata fuerint, nulla ratione subsistunt. Atque vt hoc nobis in peruagato exemplo manifestũ sit,linea in corpore est aliquid, & id quod est, corpori debet,hoc est esse suum per corpus retinet, quod docetur ita: Si enim separata sit a corpore,non subsistit: quis enim vnquam sensu vllo separatam a corpore lineam cepit?Sed animus cum confusas res permixtasq; corporibus in se a sensibus cepit, eas propria vi & cogitatione distinguit. Omnes enim huiusmodi res incorporeę in corpore suum esse habẽtes, sensus cum ipsis corporibus nobis tradit: At verò animus cui potestas est & disiuncta componere, & composita dissoluere,quę a sensibus confusa,& corporibus coniuncta traduntur,ita distinguit, ut incorpoream naturam per se ac sine corporibus,in quibus est concreta,& speculetur,& videat. Diuersæ enim proprietates sunt incorporeorum corporibus permixtorum, etiam si separentur a corpore. Genera ergo & species cæteraque vel incorporeis rebus, vel in his quæ sunt corporea, reperiuntur: & si ea in rebus incorporeis inuenit animus, habet illico incorporeum generis intellectum.Si vero corporalium rerũ genera speciesq; prospe-

prospexerit, aufert (ut solet) a corporibus incorporeorum naturam, & solam puramq; ut in seipsa forma est, contuet. Ita hæc cum accipit animus permista corporibus, incorporal a diuidens speculatur atque considerat. Nemo ergo dicat falsam nos lineam cogitare, quoniam ita eam mente capimus, quasi præter corpora sit, cum præter corpora esse nō possit. Nō enim omnis qui ex subiectis rebus capitur intellectus aliter quā sese ipsæ res habēt, falsus esse putandus est: sed { ut superius dictum est } ille quidem, qui hoc in compositione facit, falsus est, ut cum hominem atq; equum iūgēs putat esse centaurū. Qui uero id in diuisionibus, & abstractionibus, atq; assumptionibus ab his rebus in quibus sunt, efficit, non modo falsus non est, uerum etiam solus intellectus, id quod in proprietate uerū est, inuenire potest. Sunt igitur huiusmodi res in corporalibus atq; in sensibilibus rebus. Intelliguntur autem præter sensibilia, ut eorum natura perspici, & proprietas ualeat comprehendi. Quocirca cū & genera & species cogitantur, tunc ex singulis in quibus sunt, eorum similitudo colligitur, ut ex singulis hominibus inter se dissimilibus, humanitatis similitudo: quæ similitudo cogitata animo, ueraciterq; perspecta fit species, quarū specierum rursus diuersarū cōsiderata similitudo, quæ nisi in ipsis speciebus, aut in earum indiuiduis esse non potest, efficit genus. Itaq; hæc sunt quidem in singularibus, cogitātur uero uniuersalia, nihilq; aliud species esse putanda est, nisi cogitatio collecta ex indiuiduorū dissimilium numero substantiali similitudine. genus uero, cogitatio collecta ex specierum similitudine. Sed hæc similitudo cum in singularibus est, fit sensibilis: cum in uniuersalibus, fit intelligibilis: eodemq; modo cū sensibilis est in singularibus permanet, cum intelligitur, fit uniuersalis. Subsistunt ergo circa sensibilia, intelliguntur autem præter corpora, neque.n. interclusum est, ut duæ res eodem in subiecto non sint, ratione diuersæ, ut linea curua atq; caua. quæ res cum diuersis definitionibus terminentur, diuersusque earum intellectus sit, semper tamen in eodem subiecto reperiuntur, eadem enim caua linea, eademq; curua est. Ita quoq; generibus & speciebus, idest singularitati & uniuersalitati unū quidem subiectum est, sed alio modo uniuersale est, cum cogitatur: alio singulare, cum sētitur in rebus his in quibus habet esse suum. His igitur terminatis, omnis { ut arbitror } quæstio dissoluta est, ipsa enim genera & species subsistunt quidem alio modo, intelligūtur uero alio modo, & sunt incorporalia, sed sensibilibus iuncta subsistunt in sensibilibus. Intelliguntur uero præter corpora, ut per semetipsa subsistentia, ac non in aliis esse suum habentia. Sed Plato genera & species cæteraq; non modo intelligi uniuersalia, uerum etiam esse atq; pręter corpora subsistere putat. Aristoteles uero intelligi quidem incorporalia atq; uniuersalia, sed subsistere in sensibilibus putat, quorum diiudicare sententias aptū esse non duxi. Altioris.n.est philosophiæ, iccirco uero studiosius Aristotelis sententiam executi sumus, non ꝙ eam maxime probaremus, sed quod hic liber ad prædicamenta conscriptus est, quorum Aristoteles auctor est.

Hoc uero, quemadmodum de his, ac de propositis, probabiliter antiqui tractauerunt, & horum maxime Peripatetici, tibi nunc tentabo monstrare.

3. Prætermissis his quæstionibus, quas altiores esse prędixit, exoptat mediocrem introductorij operis tractatum. Sed ne ipsa harum quęstionum omissio uitio daretur, apposuit quemadmodum de propositis tractaturus est, ex quorumq; hoc opus auctoritate subnixus aggreditur, ante denunciat. Cum mediocritatem quidē tractaturus promittit detracta obscuritatis difficultate, animum lectoris inuitat: ut uero acquiescat ac sileat ad id quod dicturus est, Peripateticorū auctoritate confirmat. Atque ideo ait de his, idest de generibus & speciebus, de quibus superiores intulerat quæstiones, ac de propositis, idest de differentiis, propriis atq; accidentibus, sese probabiliter disputaturum. Probabiliter autem ait, idest uerisimiliter, quod Greci λογικῶς & ἐνδόξως dicunt. Sępe enim & apud Aristot. λογικῶς uerisimiliter ac probabiliter dictum inueniemus, & apud Boethiū & apud Alexan. Porphyrius quoq; ipse in multis hac significatione hoc uerbo usus est, quod nos scilicet in translatione ꝙ ait λογικώτερον ita interpretari, ut rationabiliter diceremus, omisimus. Lōge.n. melior ac uerior significatio ea uisa est, ut probabiliter sese dicere promitteret, idest non præter opinionem ingredientium atque lectorum, quod introductionis est proprium. Nam cum ab imperitorum hominum mentibus doctrinæ secretum altioris abhorreat, talis esse introductio debet, ut præter opinionem ingredientium nō sit. Ergo melius probabiliter quàm rationabiliter, ut nobis uidetur, interpretati sumus. Antiquos autem ait de eisdem disputasse rebus, sed eorum illum se maxime tractatum insequi, quem Peripatetici Aristotele duce reliquerūt, ut tota disputatio ad prędicamenta conueniat.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethi Patritij ordinarij, & consularis viri, commentariorum in Porphyrium a se translatum

LIBER SECVNDVS.

VAERI solet in expositionum principijs, cur unumquodq; cęteris in dispositionis ordine pręponatur, uelut nunc in genere dubitari potest, cur genus, speciei, differētię, proprio accidentiq; prætulerit, de eo. n. primitus tractat. Respondebimus itaque iure factū uideri, omne enim quod uniuersale est, inter semetipsum cætera concludit, ipsum uero non clauditur. Maioris itaq; meriti est ac principalis naturę, quod ita cætera coercet, ut ipsum naturæ suę magnitudine nequeat ab aliis cōtineri. Genus igitur & species intra se positas habet, & earum differētias, propriaq;, nihilominus etiam accidētia, atq; ita de genere inchoādū fuit, ꝙ cętera naturæ suæ magnitudine coercet & continet. Præterea illa semper priora putāda sunt, quæ si auferat quis, cætera perimuntur: illa posteriora. quibus positis, ea quæ cæterorum substantiam perficiunt, cōsequuntur, ut in genere & cæteris. Nam si aīal auferas, quod est hominis genus: homo quoq; qui est species, & rationale quod differentia, & risibile, quod proprium, & grammaticum quod accidens est, non manebit, & interemptum genus cuncta cōsumit. Si uero hominem esse constituas, uel grammaticum, uel rationale, uel risibile, animal quoq; esse necesse est. Siue enim est homo animal est, siue rationale, siue risibile, siue grammaticum, ab animalis substantia nō recidit. Sublato ergo genere & cætera consumuntur, positis uero cæteris sequitur genus prior est igitur natura generis, posterior cęterorum. Iure igitur in disputatione præpositū est genus, sed quoniam generis nomē multa significat, (hoc est enim quod ait

Videtur autem neq; genus, neq; species simpliciter dici.

4. Vbi enim non est simplex dictio, illic multiplex significatio est) prius huius nominis significationes discernit, ac separat, ut de qua significatione generis tractaturus est, sub oculis ponat. Sed cum neq; genus, neq; species, neque differentia, nec proprium, nec accidens significatione simplicia sint; cur de his tātum duobus, genere inquam ac specie, dixit non simpliciter dici, cum proprium, differentia, atq; accidēs ipsa quoq; sint significatione multiplicia? Dicēdū est quoniam longitudinem uitans tantum speciem nominauit, eamq; iccirco ne solum genus esse significationis multiplicis putaretur. Enumerat autem primam generis significationem hoc modo.

Genus enim dicitur & aliquorum quodammodo se habentium ad unum aliquod collectio, & ad se inuicem: secūdum quam significationem Romanorum dicitur genus, ab unius scilicet habitudine. Dico autem Romuli & multitudinis, habentium aliquo modo ad se inuicem, eā quæ ab illo est, cognationē, secūdum diuisionē ab alijs generibus dictū.

5. Vna inquit generis significatio est, quæ in multitudinem uenit a quolibet uno principiū trahens, ad quod scilicet ita

illa multitudo coniuncta est, ut ad se inuicem per eiusdem unius principium copulata sit: ut cum romanorũ genus dicit, multitudo romanorum ab uno Romulo uocabulũ trahens,& ipsi Romulo,& ad se inuicem quasi quadam nominis hæreditate coniuncta est. Eadem enim quæ a Romulo societas descendit,Romanos inter se omnes uno generis nomine deuincit & colligit. Videtur autem secuisse hanc generis significationẽ in duas partes,cum copulatiuã coniunctionem admiscuit dicens. Genus dicitur & aliquorũ quodammodo se habentium ad unum aliquod & ad se inuicem collectio,tãquam & illud genus dicatur ad unũ aliquo modo se habere,& hoc rursus genus dicatur,quod ad se inuicẽ unius generis significatione coniuncti sint, hoc uero minime est. eadem enim a quolibet uno propagata societas, & ad illum,qui princeps est generis,totam multitudinẽ refert & ipsam inter se multitudinem uno generis nomine conne ctit & continet. Quocirca non est putandus diuisionem fecisse,sed omne quicquid in hac generis significatione intelligendum fuit, aperuisse.Ordo autem uerborum ita se se habet,qui est per hyperbaton intelligendus. Genus enim dicitur,& aliquorum ad unum se aliquo modo habẽtiũ collectio,& ad se inuicem aliquo modo habentium,rursus collectio. subaudienda est: est.n.& Zeugma: cuius significationis adiecit exemplum, secundum quam significationem romanorum dicitur genus ab unius scilicet,habitudine. Dico autem Romuli,& multitudinis,rursus habitudine, habẽtiũ aliquo modo adinuicem cognationẽ, eam scilicet, quæ ab illo est,id est Romulo,secundum diuisionem ab alijs generibus dictam,scilicet multitudinis: hæc enim multitudo aliquo modo ad unum, & ad se inuicem habẽs cognationem genus dicta est,ut ab alijs discerneretur,ut Romanorum genus ab Atheniensium genere cæterorumq; separaretur, ut fit integre uerborũ ordo Genus enim dicitur & collectio aliquorum ad unum se quodammodo habentium,& collectio ad se inuicem, secũdum quam significationem romanorum dicitur genus ab unius scilicet habitudine, dico autem Romuli & multitudinis secundum diuisionem ab aliis generibus dictũ, scilicet hominũ habentiũ aliquo modo adinuicẽ eã quę est ab illo, id est Romulo cognationẽ. atque hæc hactenus, nunc de secunda generis significatione dictũ est.

Dicitur autẽ & aliter rursus genus, illud quod est uniuscuiusq; generationis principium, uel ab eo qui genuit, uel ab eo loco, in quo quis genitus est. Sic enim Orestem quidẽ dicimus a Tantalo genus habere, Hylum autẽ ab Hercule. Et rursus Pindarum quidẽ Thebanum esse genere, Platonẽ uero Atheniensem:etenim patria principium est uniuscuiusq; generationis, quemadmodũ & pater, Hæc autem uidetur esse promptissima significatio generis. Romani enim dicuntur qui ex genere descendunt Romuli: & Cecropidæ, qui ex genere descendunt Cecropis & eorum proximi.

6. Quatuor omnino sunt principia,quę unumquodq; principaliter efficiũt.Est enim una causa, quæ effectiua dicitur, uelut pater filii. Est alia quæ materialis, uelut lapides domus, Tertia est forma, uelut hominis rationabilitas. Quarta quã ob rem geritur uelut pugnæ uictoria: duę uero sunt quę per accidens uniuscuiusq; dicũtur esse principia, locus scilicet,ac tempus. Quoniam enim omne quod nascitur & fit,in loco ac tẽpore est, & quicquid loco uel tempore natum factumue fuerit, eum locum uel id tempus acidentaliter dicitur habere principium.Horum omniũ in hac secunda generis significatione duo quædam ex alterutris assumit quæ ad significationem generis uidebantur accommodata. Ex his quidem causis quæ principalia sunt,effectiuũ:Ex his uero quæ accidentia, locũ:ait enim, Genus dicitur & a quo quis genitus est, quę est effectiua principalium causa, & in quo quis loco est procreatus, quæ est accidẽs causa principij. Itaq; hæc secunda significatio duo continet, eum a quo quis procreatus est,& locum in quo quis æditus,ut exempla quoque demonstrant.Orestem enim dicimus a Tantalo genus ducere. Tantalus quippe, Pelopem, Pelops Atreum, Atreus Agamemnonem, Agamemnon genuit Orestem. Itaq; a procreatione genus hoc dictum est. at uero Pindarum dicimus esse thebanum scilicet, quoniã Thebis æditus tale generis nomẽ accepit, sed quoniam diuersum est illud a quo quisq; procreatus est,& locus in quo quis editus est, diuersa uidetur esse generis significatio procreãtis,& loci, quam in secunda parte enumerans unam fecit, sed ne uideretur duplex significatio generis, per similitudinem coniunxit dicens. Etenim patria principium est uniuscuiusq; generationis,quemadmodum & pater. Sed quoniam in significationibus euenit sæpe,ut aliquid sit quod intellectui significatæ rei propinquius esse uideatur, quoniamq; duas generis apposuit significationes, multitudinis scilicet & pcreãtis,cui generis nomen conuenientius aptetur, iudicat atq; discernit dicens, Hanc esse promptissimam generis significationem, quæ a procreante deducta sit: hi enim maxime Cecropidę sunt,qui a Cecrope descẽdunt: hi Romani,qui a Romulo.Quæ cum ita sint,cõfundi rursus generis significationes uidentur. si enim sunt hi maxime Romani, qui à Romulo originem trahunt,& hæc significatio est illa quę a procreante deducitur,ubi est reliqua,quam primã quoque enumerauit, quæ est multitudinis ad unum & ad se inuicẽ quodammodo se habentium collectio? Sed acutius intuentibus plurimæ admodum differentię sunt. Aliud enim est a quolibet primo procreante genus deducere, aliud unum genus esse plurimorum. Illud enim per rectam sanguinis lineã fieri potest,& non in multa diffundi,ut si per unicos familia descendat, huic enim aptatur secunda illa generis significatio, quæ a procreante deducitur, prima uero illa nõ nisi in multitudine consistit.Illud quoque est,quod prima procreationis principium non quærit,sed(ut ipse ait)sufficit aliquo modo se habere ad id, unde huiusmodi generis principium sumitur. Secunda uero significatio nullam uim nisi a procreante sortitur. Item in illa prima significationis multitudine, huius secundæ particularitas continetur,ut in Romanorũ genere Scipiadarũ genus, natura cum sint Romani, Scipiadæ sunt.Quoniã enim & ad Romulũ & adcę teros romanos secũdũ Romuli habitudinẽ iũcti sũt,romani sũt.Scipiadæ uero dicũt ad secũdã generis significationem, quod eorum familiæ Scipio, & sanguinis principium fuit.

Ac prius quidem appellatum est genus uniuscuiusq; generationis principium, dehinc etiam & multitudo eorum qui sunt ab uno principio, ut a Romulo: quam diuidentes & ab alijs separantes dicebamus omnem illam collectionem, esse Romanorum genus.

7. Sensus facilis & expeditus est, si tamen ambiguitas una soluatur.Cum enim prius multitudinis significationem retulerit ad generis nomen, post autem ad procreationis initium,nunc autem contrario modo illam prius a se dinumeratam significationem dicere uideẽ, quæ est procreationis, illam uero posteriorem,quæ est multitudinis, quod contrarium uideri potest,si quis ad ordinẽ superius digestę disputationis aspexerit: sed hic non de se loquitur,sed de humani consuetudine sermonis, in quo prius eam signficationẽ generis fuisse dicit, quæ a procreante sit ducta:accedente uero ætate,usu loquendi nomen generis etiam ad multitudinem habentem se quodãmodo ad aliquem,fuisse translatũ. Hoc uero iccirco dixit,quoniã superius dixerat, hæc enim uidetur esse promptissima significatio,ut ab hac,id est secũda,quam promptissimã esse significationẽ dixit, illa quoq; nuncupata uideretur, quæ multitudinis. Prius enim genus inter homines appellatum est,quod quis a generante deduceret,post autẽ factum est,ut per loquendi usum etiam multitudinis ad aliquem quodammodo se habentis genus diceretur, propter diuisionem scilicet gentium , ut esset inter eas nominis societatisq; discretio. His igitur expletis uenit ad tertiũ genus quod inter philosophos tractatur,cuius ad Dialecticam facultatem multus usus est, horum quippe generum historia magis & poesis tractat exordium. Tertium uero genus apud philosophos consideratur, de quo hoc modo loquitur.

Aliter autem rursus dicitur genus, cui supponitur species ad horum fortasse similitudinem dictum, Etenim principium

cipium quoddam est huiusmodi genus earum quæ sub ipso sunt specierum: uideturq; & omnem eam multitudinem continere quæ sub ipso sunt specierum.

8. Duplicem significationem generis supra proposuit, nũc tertiam monstrare contendit. Hanc autem ad superiorum similitudinem dictam esse arbitratur. Superius autem dictę significationes duæ sunt: vna quidem cum generis nomen quadam principij antiquitate ad se iunctam multitudinem contineret: Alia uero, cum genus ab unoquoq; procreant duceretur, quod eorum quæ procreantur principium est. Cum igitur sint superius duæ generis significationes propositæ: tertiũ nunc addit, de quo inter philosophos sermo est, illud scilicet cui supponitur species. q̃d iccirco genus uocatũ esse sub opinionis fi ę credit ambiguo, quoniam habet aliquam similitudinem superiorum. Nam sicut illud genus quod ad multitudinem dicitur, uno solo nomine multitudinem claudit: ita quoq; genus plurimas species coercet & continet. Item ut genus illud, quod secundum ꝓcreationẽ dicitur principiũ quoddã est eorũ quæ ab ipso procreanť: ita genus cõstat suis speciebus eẽ principiũ. ergo qm̃ utrisq; est simile, iccirco nomẽ quoq; generis etiã i hac significatione a superioribus mutatum esse, uerisimile est.

Tripliciter igitur cum genus dicatur, de tertio apud philosophos est sermo: quod etiam describentes assignauerunt, dicentes, Genus esse quod de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid sit prædicatur, ut animal.

6. Iure tertium genus philosophi ad disputationem sumũt. Hoc enim solum est quod substantiam monstrat. Cætera uero, aut unde quid existat, aut quemadmodum a cæteris hominibus in unam quasi formam populi diuidatur, ostendũt. Nam illud quod multitudinem, continet genus, illius multitudinis quam continet, substantiam non demonstrat, sed tantum uno nomine collectionem populi facit, ut ab alterius generis populo segregetur. Item illud quod secundum procreationem dictum est, non rei procreatæ substantiam monstrat, sed tantum quod eius fuerit procreationis initium. At uero genus id cui supponitur species ad differentiã accommodatum, speciei substantiam informat, & quia inter philosophos hęc maxima quęstio est, quid unũquodque sit: tunc enim unumquodque scire uidemur, quãdo quid sit, agnoscimus. Iccirco reiectis cæteris, de hoc genere quam maxime apud philosophos sermo est, quod etiam describentes assignauerunt ea descriptione, quam subter annexuit. Diligenter uero ait describentes, non definientes, definitio enim fit ex genere, genus autem aliud genus habere non poterit, idque obscurius est, quãm ut primo aditu dictum pateat. fieri autem potest, ut res quæ alij genus sit, alij generi supponatur, sed cum supponitur non quasi genus, sed tanquam species sub alio collocatur. unde non in eo quod genus est, supponi alicui potest, sed cum supponitur, illico species fit. Quę cum ita sint, ostenditur genus ipsum in eo quod genus est genus habere non posse. si igitur uoluisset genus definitione concludere, nullo modo potuisset. Genus enim aliud quod ei posset præponere non haberet: atque iccirco descriptionem ait esse factam non definitionem. Descriptio uero est (ut in priori uolumine dictum est) ex proprietatibus informatio quædam rei, & tanquam coloribus quibusdam depictio. Cum enim in unum plura conuenerit, ita ut omnia simul rei cui applicantur ęquentur, nisi ex genere, & differentijs hæc collectio fiat, descriptio nuncupatur. Est igitur descriptio generis hæc, Genus est quod de pluribus, & differentibus specie in eo quod quid sit prædicatur. Tria hęc requiruntur in genere, ut de pluribus prædicetur, ut de specie differentibus, ut in eo quod quid sit. de qua re, quoniam ipse posterius latius disputat, nos breuiter huius rei intelligentiam significemus exemplo, hoc modo. Sit enim nobis in forma generis animal, id de aliquibus sine dubio prædicatur, homine scilicet, equo, boue, & cæteris: sed hæc plura sunt, animal igitur de pluribus prædicatur: homo uero, equus, atque bos talia sunt, ut a se discrepant, nec qualibet mediocri re, sed tota specie, idest tota forma suæ substantiæ, de quibus dicitur animal: homo enim, & equus, & bos animalia nuncupantur. Prædicatur ergo animal de pluribus specie differentibus. sed quonam modo fit hęc prædicatio? non enim quicquid interrogaueris, mox animal respondetur: non enim si quantus sit homo interrogaueris, animal respondebitur ut opinor: hoc enim ad quantitatem pertinet, non ad substantiam. Item si qualis sit homo interroges, ne huic quidem responsio conuenit animalis, cæterisq; omnibus interrogationibus hanc animalis responsionem ineptam atque inutilem semper esse reperies, nisi ei tantum apta est, quæ quid sit interroget. Interrogantibus enim nobis quid sit homo, quidq; sit equus, quid bos, animal respondebitur. ita nomen animalis ad interrogationem quid sit de homine, equo, atque boue, ac de ceteris prędicatur. unde fit ut animal prædicetur de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit. Et quoniam generis hæc definitio est, animal hominis, equi, bouis, genus esse necesse est. Omne autem genus aliud est, quod in semetipso atque in re intelligitur, aliud quod ad alterius prædicationem refertur: sua enim proprietas ipsum esse constituit, ad alterum relatio genus facit, ut ipsum animal, si eius substantiam quæras, dicam substantiam esse animatam atque sensibilem: Hæc igitur definitio rem monstrat per se sicuti est, non tanquam referatur ad aliud. At uero cum dicimus animal genus esse, non (ut arbitror) tunc de re ipsa nomen hoc dicimus, sed de ea ratione qua potest animi ad cæterorum quæ sibi subiecta sunt, prædicationem refert. Itaque character quidam ac forma generis est in eo quod referri ꝑdicatione ad eas res potest, quę cũ sint plures & specie differentes, in earum tantum substantia prædicatur. Huius autem definitionis rationem per exempla subiecit dicens.

Eorum enim quæ prædicantur, alia quidem de uno dicuntur solo, sicut indiuidua, ut Socrates & hic, & hoc. Alia uero de pluribus, quemadmodum genera & species, & differentia, & propria, & accidentia communiter, sed non proprie alicui. Est autem genus quidem, ut animal: species uero, ut homo: differentia, ut rationale: proprium, ut risibile: accidens, ut album, nigrum, sedere.

10. Omnium quę prædicantur quolibet modo, facit Porphyrius diuisionem iccirco, ut a reliquis omnibus prędicationem generi seiungat ac separet, & id facit hoc modo. Omnium inquit quę prędicantur, alia de singularitate dicuntur, alia de pluralitate. De singularitate uero inquit prædicantur, quæcunque unum quodlibet habent subiectũ de quo dici possint, ut ea quibus singula subiecta sunt indiuidua, ut Socrates, & Plato, ut hoc album quod in hac niue proposita est: ut hoc scamnum in quo nunc sedemus, nõ omne scamnum, hoc est enim uniuersale, sed hoc quod nũc suppositum est: nec album quod in niue est [uniuersale. n. est album & nix.] sed hoc album quod in hac niue nunc esse conspicitur. Hoc enim nõ potest de quolibet alio albo prędicari quod in hac niue est, quia ad singularitatem deductũ est, atque ad indiuiduam formam constrictũ est indiuidui participatione. Alia uero sunt quæ de pluribus prędicãtur, ut genera, & species, & differentię, & propria, & accidentia cõmuniter, sed nõ ꝓprie alicui. Genera q̃dẽ de pluribus ꝑdicanť, speciebus suis. Species uero de pluribus ꝑdicantur indiuiduis. Homo. n. q̃ est animalis species, plures sub se homines habet, de q̃bus appellari possit. Itẽ equus q̃ subest animalis loco speciei, plurimos habet ĩdiuiduos equos, de q̃bus prędicať. Differẽtia uero ipsa quoq; de pluribus speciebus dici põt, ut rationale de homine ac de Deo, corporibusque cœlestibus, q̃ [sicut Platoni placet] animata sunt & rõne uigẽtia. Propriũ itẽ & si de una spẽ ꝑdicat, de multis tamen indiuiduis dicitur, quę sub cõuenienti spẽ collocãtur, ut risibile de Platone, Socrate, & cęteris indiuiduis dicitur, quæ homini supponuntur. Accidens etiam de multis dicitur, album. n. & nigrum de multis oĩno dici potest, quæ a se genere specieque seiuncta sunt: sedere etiã de multis di-

citur, homo enim sedes, simia sedes, aues quoque quarum species longe diuersæ sunt. Accidens autem quoniam communiter accidens esse potest, & proprie alicui, iccirco determinauit, dicens, & accidentia communiter, sed non proprie, quæ proprie enim alicui accidunt indiuidua fiunt, & de vno tantum valentia prædicari. & ea quæ communiter accipiuntur, de pluribus dici queunt. vt enim de niue dictũ est, illud album quod in hac subiecta niue est, non est communiter accidens, sed proprie huic niui quæ oculis ostẽsionique subiecta est: ita quoque ex eo, qđ communiter prędicari poterat (de multis enim album dici potest, ut albus homo, albus equus, alba nix) factum est, vt de vna tãtum niue prędicari illud albũ possit, cuius participatione ipsum quoque factum est singulare. Omnino autem omnia genera, vel species, vel differentias, uel propria, vel accidentia, si per semetipsa speculemur, in eo qđ genera, vel species, uel differentiæ, vel propria, vel accidentia sunt: manifestum est, quoniam de pluribus prædicantur. At si ea in his speculemur in quibus sunt, ut secundum subiecta eorum forma & substantiam metiamur, euenit vt ex pluralitate prædicationis ad singularitatem videantur adduci: animal enim quod genus est, de pluribus prædicatur, sed cum hoc animal in Socrate consideramus, ex pluralitate prædicationis adducitur ad singularitatẽ. Socrates enim animal est, ipsum animal fit indiuiduum, quoniam Socrates est indiuiduus ac singularis. Item homo de pluribus quidem prędicatur, sed si illam humanitatem quę in Socrate est indiuiduo, consideremus, fit indiuidua, quoniam Socrates ipse indiuiduus est atque singularis. Itẽ differentia, ut rationale de pluribus dici potest, sed in Socrate indiuidua est, risibile etiam cum de pluribus hominibus prędicetur, fit vnicum. Communiter quoque accidens vt album, cum de pluribus dici possit, in vno quoque singulari corpore perspectum indiuiduum est. Fieri autem potuit commodior diuisio hoc modo. Eorũ quę dicuntur, alia quidẽ ad singularitatem prędicantur, alia ad pluralitatẽ. Eorum quæ de pluribus prędicãtur, alia secũdum substantiam prędicãtur, alia secundum accidẽs. Eorum quę secundum substantiam prædicantur, alia in eo qđ quid sit dicuntur, alia in eo quod quale sit. In eo quod quid sit q. dem genus, & species, in eo quod quale sit differentia. Item eorum quę in eo quod quid sit prędicantur, alia de speciebus prædicantur pluribus, alia minime. De speciebus quidẽ pluribus prędicantur, ut genera: de nullis vero, species. Eorum autem quę secundum accidens prædicantur, alia quidem sunt quę de pluribus prędicantur, vt accidentia, alia quæ de vna tantum, ut propria. Posset autem fieri autem huiusmodi diuisio. Eorum quę prędicantur, alia de singulis prędicantur, alia de pluribus. Eorum quæ de pluribus, alia in eo quod quid sit, alia in eo quod quale sit prędicantur. Eorum quæ in eo quod quid sit, alia de differẽtibus speciebus dicuntur, vt genera, alia minime, vt species. Eorum autem quę in eo quod quale sit de pluribus prędicantur alia quidem de differentibus specie prędicantur, ut differentię & accidentia communiter: alia de vna tantum specie, ut propria. Eorum vero quę de pluribus differentibus specie in eo quod quale sit prędicantur, alia quidem in substantia prędicantur, ut differentię, alia in communiter euenientibus, vt accidentia. Et per hanc diuisionem quinque harum rerum definitiones colligi possunt hoc modo. Genus est, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prędicatur. Species est, quod de pluribus minime specie differentibus in eo quod quid sit prędicatur. Differentia est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit in substantia prędicatur. Proprium est, quod de vna tantum specie in eo quod quale sit nõ in substantia prędicatur. Accidens est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit non in substãtia prędicatur. Et nos quidem has diuisiones fecimus, ut omnia a semetipsis separaremus. Porphyrio vero alia intentio fuit. Non enim omnia nunc a semetipsis disiungere festinabat, sed tantum, vt cętera a generis forma, & proprietate separaret. At iccirco diuisit omnia quę prędicantur, aut in ea quæ de singulis prędicarentur, aut in ea quę de pluribus. Ea vero quę de pluribus prædicantur, aut genera esse dixit, aut species, aut cętera, horum quoque exempla subiiciens adiungit.

Ab his ergo quę de vno solo prædicantur, differunt genera, eo quod hæc de pluribus dicuntur. Ab his autem rursus quæ de pluribus, a speciebus quidem, quoniam species, & si de pluribus prædicentur, non tamen de differentibus specie, sed numero. Homo enim cum sit species, de Socrate, & de Platone prædicatur, qui non specie a se inuicẽ differunt, sed numero. Animal vero cum sit genus, de homine, equo, et boue prædicatur: qui differunt a se inuicem specie, non numero solum. A proprio quoque differt genus, quoniam propriũ de vna sola specie, cuius est proprium, prædicatur, & de ijs quæ sub vna specie sunt indiuiduis, quemadmodum risibile de homine solo, & de particularibus: genus autem non de vna solum specie prędicatur, sed de pluribus & differentibus: A differentia vero & ab ijs quæ communiter sunt accidentia, differt genus, quoniam & si de pluribus et differentibus specie prædicentur differentiæ, & communiter accidentia: non tamen in eo quod quid sit prædicantur, sed potius in eo quod quale est, et quomodo se habet. Interrogantibus enim aliquibus quid est illud de quo prędicantur hęc, genus respondebimus: differentias autem, & communiter accidentia nõ respondebimus. Nõ enim in eo qđ quid est prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale sit. Interrogantibus enim qualis est homo, dicimus rationalis: & qualis est coruus, dicimus, niger. Est autem rationale, differentia: nigrum vero, accidens. Quando autem quid est homo interrogamur, animal respondemus: est autem genus hominis animal.

11. Nũc genus a cæteris omnibus, quę quolibet modo prędicantur, separare contendit, hoc modo. Quoniam enim genus de pluribus prędicatur, statim differt, ab his quidem quę de vno tantum prædicantur, quæque vnum quodlibet habent indiuiduum, ac singulare subiectum. sed hæc differentia generis ab his quę de vno solo prędicantur, communis est ei cum cæteris, id est specie, differentia, proprio, atque accidenti. Iccirco quoniam ipsa quoque de pluribus p̃dicantur, horum igitur singulorum differẽtias a genere colligit, ut solum intelligendum genus quale sit sub animi deducat aspectum dicens. Ab his autem quę de pluribus prædicantur differt genus, a speciebus quidem primum, quoniam species, & si de pluribus prędicantur, non tamen de differentibus specie, sed numero. Species enim sub se species habere non poterit, alioqui genus non species appellaretur. Si.n genus est qđ de pluribus spẽ differentibus, in eo qđ quid sit p̃dicatur, cum spẽs de pluribus p̃dicatur, & in eo qđ quid sit, huic si addatur, vt de spẽ differentibus prędicetur, spẽi forma transit in genus, id quod exemplo quoq; intelligi fas est. Homo enim cum sit species, prędicatur de Socrate, Platone, & cæteris quę a se nõ specie disiũcta sunt, sicut homo atque equus & bos, sed numero: quod quidem habet dubitationem quid sit hoc, quod numero dicitur differre. Numero enim differre aliquid videbitur quoties numerus a numero differt, vt grex boum, qui fortasse continet triginta boues, differt numero ab alio boum grege, si cẽtum continet in se boues, in eo enim quod grex est, non differt, neque in eo quod boues, nec nisi numero quidem differunt, quod illi plures, illi vero sunt pauciores. Quomodo igitur Socrates, & Plato specie non differunt, sed numero, cum & Socrates vnus sit, & Plato vnus, & vnitas numero ab vnitate non differat: sed ita intelligendum est qđ dictum est, numero differentibus, idest in numerando differentibus, hoc est dum numerantur differentibus. Cum.n. dicimus hic Plato est, hic Socrates, duas fecimus vnitates, ac si digito tangamus dicentes, hic vnus est Socrates: rursus de Platone hic vnus est, non eadem vnitas in Socrate numerata est quæ in Platone, alioqui posset fieri, ut secundo tacto Socrate, Plato etiam demonstraretur, quod non fit.

fit. Nisi enim tetigeris Socratem, uel mente, vel digito: Itemque nisi tetigeris Platonem, non facies duos, dum numerantur, ergo differunt quæ sunt numero differentia. Cum igitur species de numero differentibus, non de specie prędicetur, genus de pluribus & differentibus specie dicetur, vt de boue, de equo, & de cęteris quæ a se specie inuicem differunt, non numero solo. Tribus enim modis vnũquodque vel differre ab aliquo dicitur, vel alicui idem esse, id est genere, speciei numero. Quęcunque igitur genere eadem sunt, non necesse est esse eadem specie, vt si eadem sint genere differant specie. Si uero eadem sunt specie, genere quoq; eadem esse necesse est, vt cum homo atq; equus idem sint genere (vterq; enim animal nuncupatur) differunt specie, quã alia hñt hominis species, alia equi. Socrates veno atque Plato cum idẽ sint specie, idem quoq; sunt genere: uterq; enim sub animalis prædicatione ponitur. Si quid verò vel genere vel specie idem sit, non necesse est idem esse numero, vt Socrates, & Plato, cum & genere animalis, & specie hominis idem sint, numero tamen reperiunt esse disiuncti. Quod si idem sit numero, idem & genere & specie esse necesse est: gladius enim atq; ensis idem sunt numero: nihil enim omnino aliud est ensis quàm gladius. Sed nec specie diuersi sunt: vtrunque enim gladius est. Nec genere: vtrunque enim instrumentum est quod est gladii genus. Quoniam igitur homo, bos, atque equus, quibus animal prædicatur, specie differunt, numero etiam eos differre necesse est. Iccirco hoc plus habet genus a specie, quod de differentibus specie prædicatur: nam si integram generis definitionem demus, dabimus hoc modo: Genus est quod de pluribus differentibus specie, non solum numero, & in eo quod quid sit prædicatur. At vero sic species: Species est quod solum de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur. A proprio vero differt genus, quoniam proprium de vna sola specie, cuius est proprium prædicatur, & de his quę sub vna specie sunt indiuiduis. Propriũ enim semper speciei vni adesse potest, neque eam relinquit, nec transit ad aliam, atque iccirco proprium nuncupatum est, vt risibile hominis est: itaque & de ea specie cuius est proprim prædicatur, & de his indiuiduis quę sub illa sunt specie, vt risibile de homine dicitur; & de Socrate, & de Platone, & cęteris, quæ hominis nomine continentur. Genus vero non de vna tantum specie, vt dictum est, sed de pluribus: differt igitur genus a proprio, eo quod de pluribus speciebus prædicetur, cum proprium de vna tãtum specie, de qua dicitur, appelletur, & de iis quę sub illa sunt indiuiduis. Differentię atque accidentis discrepantia a genere vna separatione concluditur. Omnino enim quia hæc in eo quod quid sit minime p̃dicantur, eo ipso segregantur a genere. nam in cæteris propinqua sunt generi: nam & de pluribus prædicantur, & de specie differentibus, sed nõ in eo quod quid sit. Si quis enim interroget qualis est homo, respondetur rationalis, quod est differentia. Si quis interroget qualis est coruus, dicitur niger, quod est accidẽs. Si autem interroges quid est homo, animal respondebitur, quod est genus. Quod uero ait. Non enim in eo quod quid sit prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale sit. Hoc magis quæstioni occurrit huiusmodi Aristoteles enim differentias in substantia putat oportere prædicari, quod autem in substãtia prędicatur, hoc rem de qua prędicatur, non quale sit, sed quid sit ostendit: vnde non videtur differentia, in eo quod quale sit prædicari, sed potius in eo quod quid sit, sed resoluitur hoc modo. Differentia enim ita substantiam demonstrare solet, vt circa substantiam qualitatem determinet, idest substãtialem qualitatem proferat quod ergo dictum est magis, tale est, tanquam si diceret, uidetur quidem substantiam significare, atque in eo quod quid sit prędicari. Sed magis illud est verius: quia tametsi substantiam monstret, tamen in eo quod quale sit, prædicatur.

Quare genus de pluribus prædicari, diuidit ipsum ab ijs quæ de vno solo dicuntur, sicut indiuidua. De differentibus vero specie, separat idem ab ijs quæ sicut species prędicantur, uel sicut propria. In eo autem quod quid sit prędicari, diuidit ipsum a differantijs & communiter accidentibus quę singula non in eo quod quid prædicatur, sed in eo quod quale est, vel quomodo se habet.

12. Tria hæc esse diximus, quæ significationem hãc tertiam generis informarent. i. de pluribus prædicari de specie differentibus, & in eo quod quid sit, quę singulę partes genus a cęteris quæ quõlibet prędicantur, distribuunt ac secernũt, quòd ipse breuiter colligens dicit. Id enim quod de pluribus prædicatur, genus ab his diuidit, quę de vno tãtum prędicantur indiuiduo. Indiuiduum autem pluribus dicitur modis, dicitur indiuiduum quod omnino secari nõ potest, vt vnitas & mens. Dicitur indiuiduum, quod ob soliditatem diuidi nequit, vt adamas. Dicitur indiuiduum, cuius prædicatio in reliqua similia non conuenit, vt Socrates: nam cum illi sint cæteri homines similes, non conuenit proprietas & prædicatio Socratis in cæteris, ergo ab iis quæ de vno tantum prędicantur genus differt, eo quod de pluribus prædicetur. Restant igitur quatuor, species, & proprium, & differentia, & accidens, quorum a genere differentias colligamus. Singulis igitur differentiis ab his rebus segregabitur genus, ea quidem differentia qua de specie differentibus prędicari genus dicitur, separatur ab his quæ sicut species prædicantur, uel sicut propria. species enim omnino de nulla alia specie dicitur, proprium vero de vna tantum specie prædicatur, atq; ideo non de specie differentibus. Item genus a differentia & accidente differt, quod in eo quod quid sit prędicatur: illa vero in eo quod quale sit appellantur, vt dictũ est. Itaque genus quidem ab iis quę de vno prædicantur, differt in quantitate prędicationis, quod de pluribus prædicetur: a spectebus vero & proprio in subiectorum natura, quoniam genus de specie differentibus dicitur: proprium vero & species minime. Item genus in qualitate prædicationis a differentia accidenteque diuiditur. Qualitas enim prædicationis quędam est, vel in eo quod quid sit, vel in eo quod quale sit, prædicari.

Nihil igitur neque superfluum, neque minus continet generis dicta descriptio.

13. Omnis. n. descriptio vel definitio debet ei qđ definitur æquari Si enim definitio definitæ rei non sit æqualis, & si quidem maior sit, etiam quædam alia continebit, & non necesse est vt semper definiti substantiam mõstret: si minor sit, ad omnem definiti substantiam non peruenit, omnia enim quę maiora sunt de minoribus prędicantur, vt animal de homine. minora vero de maioribus minime. nemo enim verè dicere potest, omne animal homo est. Atque iccirco si sibi prędicatio conuertenda est, æqualis oportet vt sit: id autem fieri potest, si neque superfluum quicquam habet, neque diminutum, ut in ea ipsa generis descriptione. Dictum est. n. genus esse quod de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit prædicatur, quæ descriptio cum genere conuerti potest, vt si dicamus. Quod de pluribus specie differentibus in eo qđ qđ sit prædicetur, id genus esse, quod si conuerti potest (vt ait) nec plus nec minus continet, generis facta descriptio.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi Patritij ordinarij, & consularis viri commentariorum in Porphyrium, a se translatum,

LIBER TERTIVS

VPERIOR disputatio de genere videtur forsitan omnem etiam speciei consumpsisse tractatum. Nam cum genus ad aliquid prædicetur, idest ad speciem, cognosci natura generis non potest, si speciei quæ sit intelligentia nesciatur. Sed quoniam diuersa est in suis naturis eorũ consideratio, atque discretio diuersa in permistis: iccirco sicut singula in proœmio proposuit, ita diuidere cũcta prosequitur, ac primum post generis disputationem de specie tractat.

tractat, de qua quidem dubitari potest. Si enim hæc fuit ratio proponendi genus reliquis omnibus, quod naturæ suę magnitudine cætera contineret, non ęquum erat differentię speciem in ordine tractatus anteponere, quod differētię speciem contineret, cum præsertim differentiæ ipsas species informent; prius autem est quod informat, quam id quod eius informatione perficitur. Posterior igitur species est differentia: prius igitur de differentia tractandum fuit. Etenim procemio etiam consentiret, in quo eum ordinem collocauit, quē naturalis ordo suggessit, dicens, vtile esse nosse quid genus sit, & quid differentia. Huic respondendum est quæstioni, quoniam omnia quæcūq; ad aliquid prædicant̄, substantiam semper ex oppositis sumunt. Vt igitur non potest esse pater nisi filius sit, nec filius nisi præcedat pater, alteriusque nomen pendet ex altero: ita etiam in genere ac specie uidere licet, species quippe nisi generis non est, rursusq; genus esse non potest, nisi referatur ad speciem, nec uero substantię quædam aut res absolutę esse putandæ sunt genus ac species, ut superius quoq; dictum est, sed quicquid illud est quod in naturę proprietate consistat, id tunc genus fit ac species, cū uel ad inferiora, uel ad superiora refertur. Quorū igitur relatio alterutrū constituit, eorū continens factus est iure tractatus: de specie igitur inchoans ait hoc modo.

Species autem dicitur quidem, & de uniuscuiusq; forma, secundum quā dictū est. Primum quidem species digna est imperio Dicitur autem species, & ea quæ est sub assignato genere, secundum quam solemus dicere, hominem quidem speciem animalis, cum sit genus animal: album autem coloris speciem, triangulum uero figuræ speciem.

14. Sicut generis supra significationes distinxit æquiuocas, ita idem in specie facit dicens, non esse speciei simplicem significationem, & ponit quidem duas. Longe autem plures esse manifestum est, quas iccirco præteriit, ne lectoris animum prolixitate confunderet. Dicit autem primum quidē speciem figuram vniuscuiusq; vocari, quæ ex accidentium congregatione perficitur. Cautissime autem dictum est, vniuscuiusq;: hæc enim secundum accidēs dicitur, q̄ cuiq; indiuiduo forma est. Ea enim non ex substantiali quadam forma species, sed ex accidentibus euenit. Alia est enim substantialis formæ species, quę humanitas nuncupatur: eaq; nō est quasi supposita animali, sed est tanquam ipsa qualitas substantiam monstrans. Hęc enim & ab hac diuersa est, quę vniuscuiusq; corpori accidentaliter insita est, & ab ea quę genus deducit in partes. Postremum plura sunt, quę cum eadem sint, diuersis tamen modis ad aliud atq; ad aliud relata intelliguntur, vt hāc ipsam humanitatem in eo quod ipsa est, si perspexeris, species est, eaque substantialem determinat qualitatem. Si sub animali eam intelligendo locaueris, deducit animalis in se participationem, separaturq; a cęteris animalibus, ac fit species generis. Quod si vniuscuiusq; proprietatem consideres, id est quam uirilis vultus, quam firmus incessus, cæteraq; quibus indiuidua conformantur, & quodammodo depinguntur, hęc est accidentis species, secundum quam dicimus quem libet illum imperio esse aptū propter formę eximiā dignitatem. Huic aliam adiungit speciei significationem, idest eam quam supponimus generi. Nos uero triplicem speciei significationē esse subiicimus, vnam quidem substantialem qualitatem, aliam cuiuslibet propriam formam indiuidui, tertiam de qua nunc loquitur, qui sub genere collocatur. Credendum vero est propter obscuritatem eius quam nos adiecimus, quia nimirum altiorem atq; eruditiorem quęreret intellectum, ea tacita prætermissaq;, cęteras ipsum ędidisse. Et alterius quidem speciei hęc exempla subiecit, ut hominem q̄dem animalis speciem, album autem coloris, triangulum uero figurę. Hęc enim omnia species nuucupantur eorum quæ sunt genera, animal quidem hominis, color autem albi, figura vero trianguli.

Quod si etiam genus assignantes speciei meminimus, dicentes quod de pluribus & differentibus specie in eo quod quid prædicatur: & speciem dicimus id quod sub assignato genere ponitur.

15. Dudum cum generis descriptionem assignaret, in generis definitione speciei nomen iniecit dicens, id esse genus quod de pluribus, specie differentibus, in eo quod quid sit prędicaretur, ut scilicet per speciei nomen definiret genus. Nunc vero cum speciem definire contendat, generis vtitur nuncupatione dicens, speciem esse, quę sub genere ponatur, cui quidē dicto illa quęstio iure videtur opponi. Omnis enim definitiorem debet declarare quam concludit, eamq; apertiorem reddere, quā suo nomine monstrabat. Ex notioribus igitur fieri oportet difinitionē, quam res illa sit quę definitur. Cū igitur p speciei nomē describeret, vel definiret genus, abusus est vocabulo speciei, velut notiore q̄ generis, atq; ita ex notioribus descripsit genus. Nūc uero cū speciē vellet termino descriptionis includere, generis utit̄ nomine, rerumq. cōuertit notionem, ut in generis q̄dē descriptione, sit notius speciei uocabulum: in speciei autem descriptione, sit notius generis, q̄d fieri nequit. Si enim generis uocabulū notius est quā speciei, in definitione generis speciei nomine uti non debuit. Quod si speciei nomen facilius intelligitur quàm generis, in definitione speciei nomen generis nō fuit apponēdum. cui quæstioni occurit dicens.

Nosse oportet quòd quoniam genus alicuius est genus, & species alicuius est species, iccirco necesse est & in utrorunq; rationibus utrisq; uti.

16. Omnia quęcunq; ad aliquid prædicantur, ex his de quibus prędicantur, substantiam sortiuntur. Quod si definitio vniuscuiusq; substantiæ proprietatem debet ostendere, iure ex alterutro fit descriptio in his quę ad se inuicem referuntur. Ergo quoniam genus speciei genus est, & substantiam suam & vocabulum genus a specie sumit, in definitione generis spiciei nomen fuit aduocandum. Quoniam vero species id quod est sumit ex genere, nomen generis, in descriptione speciei non fuit relinquendum. Quoniam vero diuersæ sunt specierum qualitates, alię enim sunt species, quę & genera esse possunt, aliæ quę in sola speciei proprietate permanent, neq. in naturam generis transeunt: iccirco multiplicem speciei definitionem dedit dicens.

Assignant ergo & sic speciem. Species est quæ sub assignato genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid sit prædicatur. Amplius autem sic quoq;. Species est quæ de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid sit prædicatur. Sed hæc quidem assignatio specialissima est, & eius quæ solum species est, non etiam genus: aliæ uero & non specialissimarum esse possunt.

17. Tribus speciem definitionibus informauit, quarum duæ quidem omni speciei conueniunt, omnesque quę quolibet modo species appellantnr, sua conclusione determinant, tertia uero non ita. Cum enim duæ sint specierum formæ, una quidem cum species alicuius, aliquando etiam alterius genus esse potest: altera cum tantum species est, neq; in formam generis transit. Priores duæ, illa scilicet in qua dictū est, id esse speciem quod sub genere ponitur, & rursus in qua dictū est, id esse speciem de qua genus in eo quod quid sit prędicetur, omni speciei conueniunt. Id enim tantū hæ definitionem monstrant, quod sub genere ponitur. Nam & ea quæ dicit id esse speciem, quod sub genere ponitur, eam uim significat speciei, qua refertur ad genus: & ea quæ dicit id esse specie, de qua genus in eo quod quid sit prędicatur, eam rursus significat speciei formam, quam retinet ex generis prędicatione. Idem est autem & poni sub genere, & de eo prędicari genus: sicut idem est supponi generi, & ei genus pręponi. quod si omnes species collocantur sub genere, manifestum est omnē speciem hoc ambitu descriptionis includi. Sed tertia definitio de ea tantum specie loquitur, quæ nunquam genus est, & quæ solum species restat. Hęc autem species est ea, quę de differentibus specie minime prædicatur. nam si id habet genus plus a specie, quòd de differentibus specie prædicatur, si qua species quidem prę-

dicetur

dicetur de subiectis, sed non de specie differentibus, ea solum erit species superioris generis, subiectorum uero non erit genus. Igitur prædicatio ea quam species habet ad subiecta, si talis sit ut de differentibus specie non prædicetur, distinguit eam ab his speciebus quæ genera esse possunt, & monstrant eam solum speciem esse, nec generis prædicationem tenere. Illa igitur tertia descriptio speciei quæ magis species, ac specialissima dicitur, definitur hoc modo: Species est quæ de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur, ut homo. prædicatur enim de Cicerone, ac Demosthene, & cæteris, qui a se (ut dictum est) non specie, sed numero discrepant. Ex tribus igitur definitionibus duabus quidem & specialissimas & non specialissimas species claudit, hæc uero tertia solum ultimam speciem tangit. Vt autem apertius id liqueat, rem paulo altius orditur, eâque congruis illustrat exemplis.

Planum autem erit quod dicitur hoc modo. In unoquoque prædicamento sunt quædam generalissima, & rursus alia specialissima, & inter generalissima & specialissima sunt alia, quæ & genera & species eadem dicuntur. Est autem generalissimum quidem supra quod non est aliud aliquod superueniens genus. Specialissimum autem post quod non est alia aliqua inferior species. Inter generalissimum autem & specialissimum, alia sunt quæ & genera & species sunt eadem, ad aliud tamen & ad aliud sumpta. Sit autem manifestum in uno prædicamento quod dicitur, Substantia, est quidem & ipsa genus, sub hac autem est corpus: & sub corpore, animatum corpus: sub quo, animal: sub animali uero rationale animal: sub quo, homo: sub homine uero Socrates & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed horum substantia quidem, generalissimum est, & genus solum: homo uero specialissimum, & solum species: corpus uero, species quidem est substantiæ, genus uero corporis animati: sed & animatum corpus, species quidem est corporis, genus uero animalis. Rursus animal species quidem est corporis animati, genus uero animalis rationalis: sed rationale animal, species quidem est animalis, genus autem hominis: homo uero species est rationalis animalis, non autem etiam genus particularium hominum, sed solum species. Ac omne quod est ante indiuidua, proximeq; de ipsis prędicatur, species erit solum, non etiam genus.

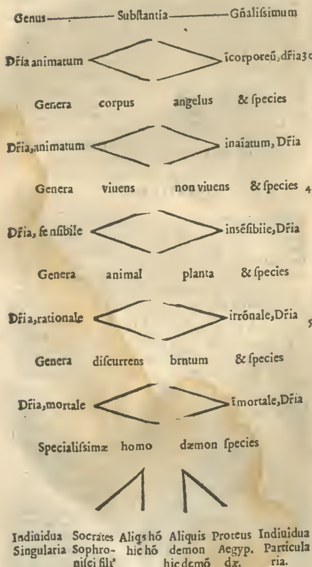
18. Prædiximus ab Aristotele decem prædicamēta esse disposita, quæ iccirco prædicamenta uocauit, quoniam de cęteris omnibus prædicantur. Quicquid uero de alio prædicatur, si non potuerit prædicatio conuerti, maior est res illa quæ prædicatur, ab ea de qua prædicatur. Itaque hæc prędicamenta maxima rerum omnium, quoniam de omnibus prædicantur, ostensa sunt. In unoquoque igitur horum prædicamentorum, quædam generalissima sunt genera, & est longa series specierum, atq; a maximo decursus ad minima. Et illa quidem quæ de cæteris prædicantur ut genera, neque ullis alijs supponuntur ut species, generalissima genera nuncupantur iccirco, quia his nullum aliud superponitur genus. Infima uero quæ de nullis speciebus dicuntur, specialissimæ species appellantur iccirco, quoniā integrū cuiuslibet rei uocabulū illa suscipiunt, quæ pura immistaq; in ea de qua quæritur, proprietate sunt constituta. At quoniam species, id quod species est, ex eo habet nomen, quia supponitur generi: ipsa erit simplex species, si ita generi supponatur, ut nullis aliis speciebus præponatur ut genus. Species enim quæ sic generi supponitur alij, ut alij prępona, non est simplex species, sed habet quandam generis admixtionem. Illa uero species quæ ita supponitur generi, ut minime speciebus aliis præponatur, illa solum simplexque species est, atque iccirco & maxima species est, & specialissima nuncupantur. Inter genera igitur quæ sunt generalissima, & species quæ sunt specialissimæ, in medio sunt quædam quæ superioribus quidem collatæ sunt species, inferioribus uero genera, hæc subalterna genera nuncupantur, quod ita sunt genera, ut alterum sub altero collocetur. Quod igitur solum genus est, id dicitur generalissimum genus: quę uero ita sunt genera, ut esse species possint, uel ita species, ut sint genera non nunquam, subalterna genera uel species appellantur. Quod uero ita est species ut alij genus esse non possit, specialissima species dicitur. His ergo cognitis sumamus unius prædicamenti exemplum, ut ab eo in cæteris quoque prædicamentis, atque in cæteris generibus, & speciebus filo atque ordine quid eueniat possit agnosci. Substantia igitur generalissimum genus est: hoc enim de cunctis aliis prædicatur, ac primum huius species duæ sunt, corporeum, & incorporeum. Nam & quod corporeum est, substantia dicitur: & item quod incorporeum est, substantia prædicatur: sub corporeo uero animatum atque inanimatum corpus ponitur. Sub animato corpore, animal ponitur. nam si sensibile adijcias animato corpori, animal facis: reliqua uero pars, id est species, continet animatum & insensibile corpus. Sub animali autem rationale atque irrationale. Sub rationali Deus & homo: nam si rationali mortale subieceris, hominem constitues: si immortale, Deum: Deum uero dico corporeum. hunc enim mundum ueteres Deum uocabant, & Iouis eum appellatione dignati sunt, Deumque, Solem, cæteraque cælestia corpora, quæ animata esse cum Plato, tum plurimus doctorum chorus arbitratus est. Sub homine uero indiuidui singularesq; homines sunt, ut Plato, Cato, Cicero, quorū infinita pluralitas numerū nō recipit, cuius rei subiecta descriptio sub oculis ponat exemplum.

MARTIANVS.

Exemplum hoc bene perceptum magnas utilitates affert: nam & prædicamenta disponere, & secūdas intentiones rebus applicare docet. Substantia uero hic potius diuisa est, quàm e nouem aliis unum, quia eius prædicamentum & notius nobis est, & cæteris magis distinctum. Ea materialibus & immaterialibus indifferens esse pôt apud logicum, qui rerum non exactam notitiam, sed mediocrem profitetur. Substantia per corporeum & incorporeum diuisa, corpus & angelum procreat. Angelum uoco naturam ex ente & essentia compositam, quæ quia uix tandem ab hominibus mente percipitur, ideo Porphy. ea dimissa corpus animato & inanimato distinguit. Est autem corpus non trina dimensio, nam id in quantitate collocatum est, sed quod tribus dimensionibus susterni ualet. Corpus inanimato copulatum speciem gignit, quæ saxa, metalla, & quæ in sublimi fiunt, grandinem, niuem, & id genus alia, ipsaque elementa complectitur. Hanc si mixtum nominem, minus & plus quam conueniat dixi. Appelletur ergo donec aptius aliquid occurrat, uel negatiuo nomine, non uiuum, quando nomen infinitum id totum comprehēdat quod finitum nō cōtinet: uel priuatiuo, aut certe positiuo, mortuum. non quòd uitæ coniunctum aliquando fuerit, uerum quia uita careat. Ex corpore & animato nascitur uiuum, species antædictæ speciei, quamuis simul natura, ex æquo tamen omnia sub corpore contenta cum ea partiens. Est autem uiuum quod alitur, & crescit. Id Porphy. cum uocabulum nō haberet, definitione expressit, corpus animatum appellans, sed si uocē aliquam arrogare possimus, longe dilucidior est prædicamentorum enarratio. Viuens igitur sensibili insensibilique sepa-

ſeparatur, atque cum illo animal, cum hoc plantam gignit. Planta lõgis diuiſionibus in ſingulas herbas & arbores abit, quod uidens Porphyrius omiſſa planta, ſecuit animal ratio nabili & irrationabili differentiis, quibus adiunctum, hinc diſcurrens, inde brutum effecit. Nominatur autem brutum a Latinis quod diſcurſu caret. Diſcurrens quod e notis igno ta colligit, ſolius opus rationis. Hic quoq; Porphy. cum ap pellationes non haberet, brutum tacuit, diſcurrens per animal rationale explicuit, nomini definitionem ſubſtituens: brutũ in ſpecies ultimas diducere uix magnus liber poſſet. Quod ille uidens, mortali & immortali diſcurrẽs ſeiunxit, atque ita Deum & hominem produxit. Per Deum non ſupremum illum rerum omnium auctorem & finem in-

telligit, qui non eſt in prædicamento niſi ſicut materia & forma, per reductionem, ſed vel globos cæleſtes quibus immortalitatem & rationem Ariſtoteles attribuit, Plato ſenſum etiam & alimoniam concedit, vel certe dæmonem: qui animal genere cum ſit, eſt animo paſſiuus, mente rationalis, corpore aereus, tempore æternus. Sed nunquid dæmon in ſpecies, an in indiuidua ſtatim ſoluatur, quia non ſatis conſtat, ideo Porphyrius ad hominem redit, quem aſſerit certis quibuſdam accidentibus iunctum, quorum collectio in alio reperiri nequit, Socratem & Platonem componere. Differentiis igitur accidentalibus non ſubſtantialibus cum homo in ſingulos homines ſoluatur: Species etiam reſpectu illorum, merito nuncupatur non genus. Oportet enim, vt ſiquid appellari genus velit, differentijs ſubſtantialibus ſcindatur. Quòd ſiquis etiam modis intrinſecis hominem ad indiuidua con trahat, quia ſunt aliquid rei, non autem res, homo ſpecies adhuc remanet, non genus euadit. & Socrates atque Plato, indiuidua, non ſpecies. Singuli vero homines cum ulterius diuidi nequeant in partes ſubiectiuas dico non quantas, indiuidua, ſicut & nomen ſignificat, iure cognominantur: nec aliquis homo, quamuis vagum nomen ſit, indiuiduum non eſt, cum vni tantum conueniat, ſicut hic homo, ſicut Socrates, ſicut Sophroniſci filius. Vt autem e ſupremo venimus ad infima diuidendo, ſic ab infimis ad ſupremum colligendo redibimus. Nam ſicut homo variis accidentium differentiis adiunctis ex vno plures euadit: ita detracti, e multis vnus efficitur. Neque enim is homo, quem communem, quem ſpeciem dicimus, figmentum eſt, aut ſeparata forma, ſed res quædam in omnibus & ſingulis hominibus tota reperta, poſtquam eorum a ſe inuicem diſtinctiones mente ſemoueris. Quemadmodum autem homo a particularibus hominibus colligitur, ita diſcurrens ex homine & dæmone, ſecluſis immortali & mortali differentiis. Et animal in diſcurrenti & bruto, ſemotis rationali & irrationali. Et viuens ex animali & planta, ſeparatis ſenſibili & inſenſibili. Et corpus e uiuenti & non viuenti, ſequeſtratis animato & inanimato. Et poſtremo ſubſtantia e corpore & angelo, reiectis corporeo, & incorporeo. Simplex ergo eſt ſubſtantia & omnes differentiæ, compoſita ſunt reliqua in prædicamentis diſpoſita. Atque has res non per ſe dialectici conſiderant, ſed quatenus ſecundis intentionibus ſubſternuntur. Sunt autem ſecundæ intentiones hoc quod dico, genus, differentia, ſpecies, indiuiduum, ſuperius, inferius, diuidens, conſtituens, diuiſum, conſtitutum, uniuerſale, ſingulare, commune, particulare, & id genus alia, quibus omnia in prædicamentis diſtributa nominantur, prout ipſis tamen conuenit. Vnde ſubſtantia ſolum genus dicitur, quia ſupra ſe genus non habet. Homo ſolum ſpecies, quia infra ſe ſpeciem non continet. Corpus autem, uiuens, animal, diſcurrens, utroque modo, quoniam ſupra ſe genus habent & infra ſe ſpecies: nam quæ lateribus circumpoſita ſunt ex aduerſo ſibi poſitiue repugnantia, differentiæ nuncupantur, quoniam differre ſpecies a ſe inuicem faciant. Ac ſi præcedentibus comparentur, diuiſiuæ, quia genera diuidant. Sin ſequentibus conferantur conſtitutiuæ quia ſpecies conſtituant, dicuntur. Quicquid autem ſub ultimis ſpeciebus eſt, indiuiduum, quod ulterius in partes ſubiectiuas diuidi nequeat: & ſingularia atque particularia eo quod neq; communia, neque uniuerſalia ſint. Inuentæ ſunt autem ſecundæ intentiones a Dialecticis, ut plura poſſemus unica uoce ſignificare, nam artis eſt multitudinem in compendium redigere, quod & hic euenit. Siquis enim dicat indiuiduum non habet definitionem, uix explicari poteſt quam multa complexus ſim. Item ſi dixero, ſola ſpecies definitur: pauciora quidem ſignificaui, ſed adhuc tam multa ut ne longo quidem libro deſcribi queant. Recte itaque modos intelligendi ſecundas intentiones ferunt, & logicã eſſe de ſecundis intentionibus applicatis primis. Tradũtur enim artis præcepta in ſecundis intentionibus, quæ in primis, hoc eſt in rebus ipſis exequuntur, ut cum dico, genus

prædicatur

prædicatur de specie, nō hoc dico species est genus. falsum est enim disparata cum sint. sed hoc dico, corpus & angelus, est substantia, uiuens & mortuum, est corpus, & substātia. animal & planta, est uiuens, corpus, & substantia discurrens & brutum, est animal, uiuens, corpus, & substantia. Homo & dæmon, est discurrens, animal, uiuens, corpus, & substantia. Rursus si dixero, superius de suo inferiori prædicatur, totum quod ante proposui quidem significaui, & præterea differentias in speciebus suis & indiuiduis esse, nec solum in prædicamento substantiæ, hoc uerum esse, sed in cæteris etiam nouem, quantitate, qualitate, relatione, actione, passione, ubi, quando, situ, & habitu. Verum de his hactenus & fortasse nimium.

Superius posita descriptio ordinem a generalissimo usq; ad indiuidua prædicationis ostendit, in qua quidem substantia generalissimum dicitur genus, quoniam præposita est omnibus, nulli uero ipsa supponitur, & solum genus propter eandem dicitur causam. Homo autem species solum, quoniam Plato, Cato, Cicero, quibus est ipsa præposita non differunt specie, sed numero tantum. Corporeum uero quod secundum a substantia collocatur, & species esse probatur, & genus, substantiæ species, genus animati. At uero animatum, genus est animalis, corporei species: est autem animatum genus sensibilis, animatum uero sensibile animal est. igitur ipsum animatum propter propriam differentiam quæ est sensibile, recte genus dicit esse animalis. Animal uero rationalis genus est, & rationale genus est mortalis, cūq; rationale & mortale nihil aliud sit quam homo, rationale sit animalis species: hominis uero genus: homo uero ipse, Catonis, Platonis, Ciceronis non erit (ut dictum est) genus, sed solum species, nec solum differentiæ rationalis species est homo, uerum ēt Catonis, & Platonis, cæterorumq; species appellatur propter diuersam scilicet causam. Nam rationalis iccirco est species, quoniam rationale per mortale atque immortale diuiditur, cum sit homo mortale. Idem uero homo species est Platonis atque cæterorum, in forma enim eorum omnium homo erit substantialis atque ultima similitudo. Est autem communis & omnium regula, esse eas species specialissimas, quæ supra sola indiuidua collocantur, ut homo, equus, coruus, sed non auis, auium nanque multæ sunt species, sed hę tantum species dicuntur esse, quorum subiecta ita sibi sunt consimilia, ut substantialem differentiam habere non possint. In omni autem hac dispositione priora genera cum inferioribus coniunguntur, ut posteriores efficiant species. Nam ut sit corpus, substantia cum corporalitate coniungitur, & est substantia corporea, corpus. Item ut sit animatum, corporeum atque substantia, animato copulatur, & est animatum substantia corporea habens animam. Item ut sit sensibile, eidem tria illa superiora iunguntur. Nam quod est sensibile, tantum est quantum substantia corporea animata retinens sensum, quod totum animal est. Item superiora omnia rationali iuncta, rationale animal efficiunt, postremumque hominem superiora omnia nihilominus terminant, id est substantiā hominis, addito tantum rationali mortali. est enim homo substantia corporea, animata, sensibilis, rationalis, mortalis. Nos uero definitionem hominis reddimus dicentes, animal rationale mortale, in animali scilicet includentes, & substantiam, & corporeum, & animatum atque sensibile, & in cæteris quidem speciebus atq; generibus ad hunc modum, & diuiduntur genera, & species describuntur.

Quemadmodum igitur substantiam, cum suprema sit, eo quod nihil supra eam sit, genus est generalissimum: sic & homo, cum sit species, post quam non est alia species, neq; aliud eorum quæ possunt diuidi in species, sed solum indiuidua, (indiuiduum enim est Socrates & Plato, & hoc album) species erit solum, & ultima species, & ut (dictum est) specialissima. Quæ uero in medio sunt, eorum quidem quæ supra se sunt, species erunt: eorum uero quæ post, genera sunt. Quare hæc quidem duas habent habitudines, illam quæ est ad superiora, secundum quam species dicuntur esse ipsorum: & eam quæ est ad posteriora, secundum quam genera ipsorum esse dicuntur. Extrema uero habent unam habitudinem, nam & generalissimum ad ea quæ posteriora sunt, habet habitudinem, cum genus sit omnium supremum: eam uero quæ est ad superiora, non habet, cum sit supremū, & primum principium, & (ut diximus) supra quod non est aliud superueniens genus: & specialissimum etiam unam habet habitudinem, eam quæ est ad superiora, quorum est species, eam uero quæ est ad posteriora, non diuersam habet, sed eandem: nam & indiuiduorum species dicitur. Sed species quidem dicitur indiuiduorum uelut ea cōtinens, species uero superiorum, ut quæ ab illis cōtineantur.

19. Ex proportione speciei nomen etiam generis ostenditur. nam ut genus, quoniam non habet genus supra se, generalissimum genus dicitur, ut substantia: ita species quoniam non habet sub se speciem sed indiuidua, specialissima species dicitur, vt homo. Quid autem est species non habere sub se? id est his præesse, quæ neq; in dissimilia diuidi possunt, ut genera diuiduntur, neque in similia, ut secantur species. Illa vero quæ inter genera generalissima, speciesque specialissimas constituta sunt, species & genera nuncupantur, quæ & ipsa aliis supponuntur, & his alia subiiciuntur, quorum in dissimilia, vel in similia possunt esse partitiones. Cumq; duę sint habitudines, & quasi comparationes oppositę, quę in omnibus generibus speciebusque uersantur, vna quidem quæ ad superiora respiciat, ut specierum quæ suis generibus supponuntur: alia vero quę ad inferiora, ut generum cum speciebus propriis pręponuntur: generalissima quidem genera vnam tantum retinent habitudinem, eā scilicet quæ inferiora amplectitur, illam vero q̄ ad præposita comparantur: non habent. Generalissimum enim genus nulli supponitur. Item species specialissima vnam possidet habitudinem, per quam scilicet ad sola genera comparatur. Illam uero quę ad inferiora committitur, non habet: nullis enim speciebus ipsa pręponitur. At uero quæ subalterna sunt genera, vtraq; habitudine funguntur: nam & illam possident, quę ad superiora respicit, quoniam quæ subalterna sunt, habent superpositum genus, & illam quæ de inferioribus prędicatur. Habent enim subalterna genera supposita species, vt corporeū ad substantiam quidē eam retinet habitudinem, qua potest poni sub genere, ad animatum uero eam quę potest de specie prędicari. Specialissimę uero species licet ipsæ indiuiduis præponantur, tamen præpositi habitudinem non habent, iccirco quoniam illa quę speciei ultimę supponuntur, talia sunt, ut quantum ad substantiam unum quiddam sunt, non habentia substantialem differentiam, sed accidentalem: efficitur ergo, ut numero saltem distare uideantur, ut penè dici possint, & pluribus præesse species, & quodammodo nullis omnino esse pręposita. Nam cum species substantiam monstret, unaq; sit omnium indiuiduorum sub specie positorū substātia, quodammodo nulli pręposita est, si ad substantiam quis uelit aspicere. At si accidentia quis consideret, plures de quibus prædicatur species, fiunt non substantię diuersitate, sed accidentium multitudine. Itaque fit ut genus quidem semper plurimas sub se species habeat: de differentibus enim specie prędicatur. Differentia uero nisi pluralitati non conuenit, at uero species etiam uni aliquando indiuiduo pręesse potest. Si enim vnus (vt perhibetur) est phoenix, phoenicis species de vno tantum indiuiduo prædicatur. Solis etiam species vnum Solem intelligitur habere subiectum, ita nullam multitudinem species per se continet, cum etiam si vnū sit tantum indiuiduum, speciei tamen non pereat intellectus; quibusdā enim suis quasi similibus partibus pręest, ut si æris virgulam diuidas, secundum id quod æs dicitur, idem & partes esse intelligitur, & totum. Iccirco dictum est speciem licet sit indiuiduis pręposita, unam tātum habitudinem possidere, illam unam scilicet qua species est. Quando enim præpositis subditur: species nuncupatur, & est superiorum species tanquam subiecta, inferiorumque species, iccirco

quoniam

quoniam eorum substantia monstratur. Nec ita est species indiuiduorum, quemadmodum speciei genus. illud enim pars est substantiæ, ut animal hominis. Reliquæ enim partes rationale atq; mortale adduntur animali ad definiendā substantiam hominis: homo uero Socratis atq; Ciceronis tota substantia est: nulla enim additur differentia substantialis ad hominē, ut Socrates fiat aut Cicero, sicut additur animali rationale, atq; mortale, ut homo integra definitione claudatur. Iccirco igitur species specialissima tantum est species, atque hāc solam possidet habitudinem: ad superiora quidem, quoniam ab his continetur: ad inferiora uero, quoniam substantiam eorum format & continet.

Determinat ergo generalissimum ita, quod cum genus sit, non est species: & rursus, supra quod non est aliud superueniens genus. Specialissimum uero, quod cum sit species, non est genus: & quod cum sit species, non amplius in species diuidere possumus, & hoc modo, quod de pluribus differentibus numero, in eo quod quid sit, prædicatur. Ea uero quæ sunt in medio extremorum, subalterna uocantur genera & species, & unumquodq; eorum species esse potest & genus: ad aliud quidem, & ad aliud sumpta. Ea uero quæ sunt supra specialissima usq; ad generalissimū ascendentia: uicissim genera dicuntur et species, ut Agamemnon, Atrides, Pelopides, Tantalides, & ultimo Iouis. Sed in familijs quidē plerunq; reducunt ad unū principiū, uerbi gratia ad Iouē.

20. Post quam naturam generū ac specierum diuersitatēq; monstrauit, eorum ordinem definitionis descriptionisque cōmemorat, ac primum quidem generalissimi generis terminum inducit dicens, generalissimum genus esse quod cū ipsum sit genus, non habet superpositum genus, hoc est speciem non esse, & rursus supra quod non erit aliud genus superueniens. Si enim haberet aliud genus superueniens, minime ipsum generalissimum uocaretur. Specialissima uero species hoc modo describitur: quod cum sit species non est genus, scilicet ex opposito, quoniam opposita ex oppositis describuntur interdum, nam quoniam præpositio opposita est suppositioni, Genus autem præponitur, species uero supponitur, si iccirco erit primum genus, quia ita superponitur ut minime supponatur: iccirco erit ultima species, quia ita supponitur, ut præponi non possit: igitur recte oppositorū ex oppositis facta est definitio. Est alia rursus descriptio speciei, quod cum sit species, nunquā diuiditur in species, id est genus esse non potest. Si enim omne genus specierum genus est, si quid non diuiditur in species, genus esse nō potest. Est rursus alia definitio, quod de pluribus differentibus numero in eo quod quid sit prædicatur, de qua definitione sæpe est superius demonstratum. Nunc illud attendendum est (sicut paulo supra dictum est) speciei unum indiuiduum potest subiectum esse, ut phœnici atomus sua, ut Soli corpus hoc lucidum, ut mundo uel Lunæ, quorum species singulis suis indiuiduis superponuntur. Quod si ita est ut species de uno quolibet indiuiduo prædicetur, ut phœnice, quemodo cōuenit dicere speciem esse quæ de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur? Sunt enim quædam quæ de numero differentibus minime dicūtur, ut phœnix, Sol, Luna. sed de his illa ratio est, de qua etiam superius pauca reddidimus. q̄ paululum explicata commodissime nodum quæstionis absoluet. Omnia enim quę sub specialissimis speciebus sunt, siue infinita sint, siue finito numero constituta, siue ad singularitatem deducantur, dū est aliquod indiuiduū, semper species manebit, neq; indiuiduorū diminutione si quolibet unum maneat, species consumitur. Quoniam, ut dictum est, tametsi plura sint indiuidua, substantiales differentias non habebunt, id ergo in genere dici non conuenit, quod his præest, quę substantialia se differentia disgregata sunt: pręest enim speciebus quæ diuersis differentiis informantur. Si igitur una earum perierit, & ad unitatem speciei redacta fuerit ratio generis, genus esse nō poterit, quia de differentibus specie prædicatur, non ita in speciebus. Nam si omnium indiuiduorum natura consumpta sit, & ad unius singularitatē indiuidui suppositę speciei prædicatio uenerit, est tamen species, ac permanet. Talia enim sunt illa quæ pereunt ac desunt, quale est id quod permansit & subiacet. Quod uero dicimus de pluribus numero differentibus speciem prædicari, duobus id recte excusatur modis. Vno quidem, quia multo plures sunt species, quæ de numerosis indiuiduis prędicantur, quàm hæ quibus unum tantum indiuiduum uidetur esse suppositū. Deinde hoc modo, quia multa secundum potestatem dicuntur, cum actu non semper ita sint, ut risibilis homo dicitur, etiam si minime rideat, quoniam ridere potest. Ita igitur species de numero differētibus prędicantur: nihil enim minus phœnix de pluribus phœnicibus prædicaretur, si plures essent quàm nunc, quando unus esse perhibetur. Itē Solis species de hoc uno Sole quem nouimus, nunc dicitur: at si in animo plures Soles & in cogitatione fingant, nihilominus de pluribus Solibus indiuiduis, nomen Solis quàm de hoc uno prædicabit. Iccirco igitur species de pluribus numero differentibus dicitur prædicari, cum sint aliquæ, quæ de singulis indiuiduis appellentur: illa uero quæ subalterna uocantur, ita definiri queunt. Subalternum genus est quod esse genus & species poterit ad eū modum qui est in familijs, quæ procreant & procreantur, ut etiam subiectū monstrat exemplum: ut Agamemnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides, & ultimum Iouis. Atreus enim Pelopis filius tanquam eiusdem species, quasi Agamemnonis genus est. Item Agamemnon Pelopides, & Tantalides, cum Pelops ad Tantalū comparatur, Tantalusq; ad Iouem quasi species, itemq; Tantalus ad Pelopem, Pelops ad Atreum quasi genera esse uideantur, cum Iuppiter sit horum uelut generalissimum genus. Sed in familijs quidem plerunq; reducuntur ad unum principium, uerbi gratia ad Iouem.

In generibus autem & speciebus nōn sic se habet, neque enim unum cōmune genus omniū est ens, nec omnia eiusdē generis sunt secundum unū supremum genus, quemadmodū dicit Aristoteles, sed sint posita, quemadmodum dictum est in prædicamentis, prima decem genera, quasi decem prima principia. Et si omnia quis entia uocet, æquiuoce inquit nuncupabit, non uniuoce. Si enim ens unum esset commune omnium genus; uniuoce omnia, dicerentur: cum uero sint decem prima, cōe est ens sc̄d'm nomen solum, nō etiam secundum rationem, quæ secundū entis nomē est.

12. Quoniam cum de subalternis generibus diceret, familiæ cuiusdam posuit exemplum, quæ ab Agamemnone peruenit ad Iouem, quem pro numinis quidem reuerentia, ultimum posuit. Quantum. n. ad ueteres theologos, refertur Iuppiter ad Saturnum, Saturnus ad Cęlum, Cęlus uerò ad antiquissimum Ophionē ducitur, cuius Ophionis nullum principium est. Ne igitur quod in familiis est, id in rebus quoque esse credatur, ut res omnes possint ad unum sui nominis redire principium: Iccirco determinat hoc in generibus ac speciebus esse non posse: neque enim sicut familiæ cuiuslibet, ita etiam omnium rerum unum esse principiū potest. Fuerunt. n. qui hac opinione tenerentur, ut rerum omnium quę sunt, unum putarent esse genus: quod ens nuncupatur, tractum ab eo quod dicimus est: omnia enim sunt & de omnibus esse prædicatur, itaque substantia est, & qualitas est, item quantitas est, cæteraq; esse dicuntur, nec de his aliquid tractaretur, nisi hæc quæ prædicamenta dicūtur, esse constaret. Quæ cum ita sint, ultimum omnium genus ens posuerūt scilicet quod de omnibus prædicaretur: ab eo enim, quod dicimus est, participium inflectentes: græco quidem sermone ὄν latine ens appellauerunt. Sed Aristoteles sapientissimus principiorum cognitor, reclamat huic sententiæ, nec ad unum res omnes putat duci posse primordium, sed decem esse genera in rebus. Quæ cum a semetipsis diuersa sunt, tum ad nullum commune principium reducuntur. Hęc autem decem genera statuit, substantiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid, ubi, quando, situm, habere, facere, pati: Quod uero occurrebat, quoniam de his omnibus esse prædicaretur. (Omnia. n. quæ superius cōmemorata

memorata

memorata sunt genera esse dicũtur) ita discussit ac repulit dicens, non omne commune nomen commune etiam formare substãtiam, nec ex eo debere genus esse commune arbitrari, quod de aliquibus commune nomen prædicaretur. Quibus enim definitio communis nominis conuenit, illa communis nominis iure species iudicabuntur, & communi illo uocabulo uniuoce prædicantur. Quibus uero non conuenit, uox his communis tantum est, nulla uero substantia. Id autem manifestius declaratur exemplis, hoc modo. Animal hominis atque equi genus esse prædicamus. demus igitur animalis definitionem quæ est, substantia animata sensibilis: hanc si ad hominem reducamus, erit homo substantia animata sensibilis, nec ulla falsitate definitio maculatur: Rursus si ad equum, erit equus substantia animata sensibilis. id quoque uerum est. conuenit igitur hęc definitio & animali, quod commune est homini atq; equo, & eadẽ equo, atque homini, quę species ponuntur animalis. ex quo fit, ut homo atque equus utraque animalia uniuoce prędicent. At si quis hominem pictum hominemq; uerum communi animalis nomine nũcupauerit, definiat (si libet) animal hoc modo substantiam animatam esse atq; sensibilem. Sed hæc definitio ei quidem homini qui viuus est, conuenit, ei uero qui pictus est, minime: neque enim est animata substantia. Igitur homini uiuo atque picto, quibus communis nominis definitio, idest animalis, non potest conuenire, non est animal commune genus, sed tamen commune uocabulũ dicitur, quod hoc nomen animal in uiuo homine atque picto non inest ut genus, sed ut uox plura significãs. uox enim plura significans æquiuoca nũcupatur: sicut ea uox quę genus ostendit, uniuoca dicitur. Itaque id quod dicitur eius, & si de omnibus dicatur prędicamentis: quoniam tamen nulla eius definitio inueniri potest, quæ omnibus prędicamentis possit aptari, iccirco non dicitur uniuoce de prædicamẽtis, id est ut genus, sed ęquiuoce, idest ut uox plura significans. Conuincitur hac quoque ratione id quod dicimus, ẽs prędicamentorum genus esse non posse: unius enim rei quo genera esse non possunt, nisi alterum alteri subiiciatur, ut hominis genus est animal atque animatum: cum animal animato uelut species supponatur, At si duo sibimet ita æqualia sint, ut nunquam alteri alterum supponatur, hęc utraque eidem speciei genera esse non possunt. Ens igitur atq; unum neutrum alteri supponitur: neque enim unius dicere possumus genus ens, nec eius quod dicimus ens, unum. Nam quod dicimus ens, unum est, & quod unum dicimus, ens est, genus autem & species sibi inuicem minime conuertũtur. Si igitur prædicatur ens de omnibus prædicamentis, prædicatur etiam unum. Nam substantia unum est, qualitas unum est, quantitas unum est, cęteraque ad hunc modum. Si igitur quoniam esse de omnibus his prædicatur, omnium genus erit ens: & unum, quoniam de omnibus prædicatur, erit omnium genus, sed unum atque ens (ut demonstratum est) minime alterum alteri præponitur. duo igitur ęqualia singulorum prędicamentorum genera sunt, quod fieri nequit. Cum hoc igitur ita sit, id Porphyrius determinauit dicens: non ita in rebus, ut in familiis omnia ad unũ principium posse deduci, nec omnium rerum commune esse genus posse, ut Aristoteli placet, sed sunt prępostita inquit quemadmodum in prædicamentis dictum est, prima decem genera, quasi decem prima principia, scilicet ut nulla interim ratio perquiratur. Sed Aristotelis auctoritati concedẽtes hęc decem genera nulli generi credamus esse subiecta: quæ siquis entia uocet, æquiuoce nuncupabit, non uniuoce: neque enim una eorum omnium secundum commune nomẽ definitio poterit adhiberi, quæ res facit, ut non uniuoce de his aliquid prædicet. si enim uniuoce pdicaret, genus esset eorũ commune nomen quod de omnibus pdicaretur: at si genus esset, definitio generis conueniret in species, quod quia nõ fit, cõmune his id qđ dicimus eius uocabulum est, uocis significatione, non ratione substantiæ.

Decem quidem igitur generalissima sunt, specialissima uero in numero quidem quodam sunt, non tamen infinito. Indiuidua autem quæ sunt post specialissima, infinita sunt. Quapropter usq; ad specialissima a generalissimis descẽdentes iubebat Plato quiescere. Descendere autem per media, diuidendo specificis differentijs, infinita uero relinquenda suadet: neq; enim eorum posse fieri disciplinam.

22. Quoniã specierum nosse naturam ad sectionem generis pertinet, quoniamque scientia infinita esse non potest: (nullus enim intellectus infinita circundat) iccirco de multitudine generum, specierum atque indiuiduorum rectissima ratione persequitur, dicens: Supremorum generum numerum notum esse: decem enim prædicamenta ab Aristotele esse reperta, quæ rebus omnibus generis loco præferenda sunt. Species uero multo plures esse, quam genera: nam cum decem suprema sint rerum genera, cumque uni generi non una, sed multæ species supponãtur, proximeq; species supremis generibus subalterna sint genera usq; dum ad ultimas species descendant, nimirum unius generis multas species necesse est esse utrobique diffusas. Specialissimas uero multo plures esse quam subalterna, quoniam per multitudinem generum subalternorum ad specialissimas descendit species, quas multo plures esse, quam genera subalterna, hoc maxime ostenditur, quod inferiores sunt, & semper subalterna genera in plura subiecta diuiduntur. Decem uero generum species multo plures, quàm unius existere, manifestum est: ueruntamen & si plures sunt, certo tamen numero continẽtur, quem facile siquis discutiat, omniumq; generũ species prosequatur, possit agnoscere. Indiuidua uero quæ sub unaquaq; specie sunt, infinita sunt: uel eo quod tã multa sunt diuersisq; locis posita ut scientia numeroq; in unum concludi comprehendiq; non possint: uel quod in generatione & corruptione posita nunc quidem incipiunt eẽ, nũc desinunt, atq; iccirco suprema quidem genera, & subalterna, & species eas quæ specialissimæ nuncupantur, quoniã finitæ sunt numero, potest terminus scientię includere, indiuidua uero, nullo modo. Iccirco igitur Plato magis a generibus, quàm a speciebus, id est specialissimis præcipiebat facere sectionem, per ea enim quæ finita essent numero, iubebat descẽdere diuidẽtem, ubi autem ad indiuidua ueniretur standum esse suadebat, ne qđ natura non ferret, infinita colligeret, ita uero genera in species diuidi comprobat, ut in specificis differentijs solueretur. De specificis uero differentiis melius in eo titulo ubi de differentia disputatur ac largius disseremus Hic enim hoc tantum dixisse sufficiat, eas esse specificas differentias quibus species informantur, ut irrationale, mortale hominis. Cum igitur diuidimus animal rationale, atq; irrationale, mortale immortaleq; separamus, cæteraq; genera talibus differẽtiis quæ subiectas species informẽt, Plato censuit esse diuidẽdũ usq; dũ ad specialissima ueniret, dehinc cõsistere, nec infinita sequi, quoniã indiuiduorum nunquam esset nec disciplina, nec numerus.

Descendentibus igitur ad specialissima necesse est, diuidendo per multitudinem ire. Ascendentibus uero ad generalissima necesse est colligere multitudinem in unum. Collectiuum enim multorum in unam naturam species est, & magis etiam genus. Particularia uero & singularia e contrario in multitudinem semper diuidunt id quod unum est. participatione enim speciei, plures homines, sunt unus homo. In particularibus, autem & singularibus, unus & communis, plures: diuisiuum enim est semper quod singulare est, collectiuum autem & adunatiuum quod commune est.

23. Diuidere enim est in multitudinẽ quod unum ante fuerat dissoluere. Omnisq; collectio ècontrario cõpositionem coniunctionemq; meditatur. Quod enim cum sit unum, dispartiendo diuiditur, idipsum ex pluribus rursus partibus adunando componitur. Vt igitur superius dictum est, indiuiduorum quidem similitudinem species colligit, specierũ uero genus. Similitudo autem nihil est aliud nisi quædã unitas qualitatis. ergo substantialẽ similitudinem indiuiduorũ species colligere manifestum est. Substantialem uero similitudinem specierum, genera contrahunt, & ad seipsa redu-

cunt. Rursus generis adunationem differentię distribuunt in species, specieiq; adunationē in singulares indiuiduasq; personas accidentia partiuntur. Cum igitur hoc ita sit, necesse est semper cum a genere descendis ad species diuidendo, semp facere multitudinem: Cum uero a speciebus ascēdis ad genera componendo, colligere, & plures in specierū differentiis quę diuersę fuerant, similitudinū qualitates adunare. In speciebus etiam idem considerari potest. ut enim ipsa indiuidua, quę sunt infinita, unam similitudinem substātialem colligunt, ita indiuidua speciem propriam infinite distribuunt. Omnia enim indiuidua disgregatiua sunt & diuisiua: species uero & genera collectiua. Species quidem indiuiduorum collectiua atq; adunatiua, specierum uero genera: ut ita dicendum sit, genus quidem species distribuūt, & species ab indiuiduis in multitudinem deducuntur. Rursus autem, genus quidem multas species colligit, species autem singularem particularemq; multitudinem ad singularitatis deducit unitatem. igitur plus genus adunatiuum est, quam species. Species nāq; sola indiuidua colligit. Genus uero tam species, quàm ipsarū quoq; specierum indiuiduas contrahit singularesq; psonas. Sed in hoc conuenienti utitur exemplo dicens, participatione speciei idest hominis, Cato, Plato, Cicero, pluresq; reliqui homines, unus: idest millia hominum in eo quod sunt homines, unus homo est: ut uero unus homo, qui specialis est, si ad hominum multitudinē qui sub ipso sunt cōsidereē, plures fiunt: ita & plures homines in speciali homine, unus est. Et specialis unus, est in pluribus infinitus. Sic igitur ꝙ singulare quidē est diuisiuum est, quod commune uero, quoniā multorum unum est, ut genus ac species, collectiuum atq; adunatiuum.

Assignato autem genere & specie quid sit utrinque, & genere quidem uno existente, speciebus uero pluribus. Semper enim diuisio generis in species plures est. genus quidem semper de speciebus prædicatur, & omnia superiora de inferioribus: species autem neque de proximo sibi genere, neque de superioribus: neque enim conuertitur. Oportet enim aut ęqua de ęquis prædicari, ut hinnibile de equo: aut maiora de minoribus, ut animal de homine: minora uero de maioribus minime. Nec enim animal dicis esse hominem, quemadmodum dicis hominem animal. De quibus autem species prædicatur, de his necessario & speciei genus prædicatur, & generis genus, usq; ad generalissimum. Si.n. uerum est dicere, Socratem hominem, hominem autem animal, animal uero substātiam: uerum est Socratem animal dicere, atque substantiam. Semper igitur cum superiora de inferioribus prædicentur, species quidem de indiuiduo prædicabitur, genus autem & de specie & de indiuiduo. Generalissimum autem & de genere, & de generibus, si plura sunt media & subalterna, & de specie, & de indiuiduo. Dicitur enim generalissimum quidem de omnibus sub se positis generibus, & speciebus, & indiuiduis. Genus autem quod ante specialissimum est, de omnibus specialissimis, & de indiuiduis, solum autem species de omnibus indiuiduis. indiuiduum autem prædicatur de uno solo particulari. Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, & hic ueniens Sophronisci filius, si solus sit ei Socrates filius.

24. Breuiter quæcunq; superius dicta sunt cōmemorat hoc modo. Cum inquit assignauerimus quid sit genus, & quid species, cumq; suis etiam ea definitionibus comprehenderimus, docuerimusq; unum genus semper in plurimas spēs solui: illud inquit adiūgimus, quoniam omnia superiora de inferioribus prædicantur, inferiora vero de superioribus minime. Et ea quæ sunt utilia de prędicationis modo rite pertractat. Ostendit autem unum genus in plurimas spēs solui semper, assignata generis definitione. Quod enim de pluribus rebus specie differentibus in eo quod quid sit prædicaretur, esse definiuit genus. Nihil autem sunt plurimæ res specie differentes, nisi plurimæ species, de quibus autē prędicatur genus, in ea ipsa dissoluitur. Ostensum est igitur ex definitionis assignatione, unius generis semper esse species plures, quæ cum ita sint, genus quidem de specie pdicatur, species uero de indiuiduis, omniaq; superiora de inferioribus, inferiora de superioribus nullo modo: id qua re eueniat paucis absoluam. Quæ superiora sunt substantialiter, ea genera esse prędiximus: quæ uero genera sunt, ampliora sunt, quàm unaquęq; species. Neq; .n. in plurima diuideretur genus, nisi ab unaquaq; specie maius existeret. Id cum ita sit, nomen generis toti cōuenit speciei. Non enim coæquatur solum speciei generis magnitudo, uerum etiam speciem ipsam superuadit. Iccirco igı̄ omnis homo animal est, quoniam intra animalis uocabulum, & homo, & cętera animalia continentur. At uero nullus dixerit, omne animal homo est. non enim peruenit ad totū animal hominis nomē, quia cum sit minus, nullo modo generis uocabulo coæquatur. Itaq; quæ maiora sunt, de minoribus prędicantur, quę uero minora sunt, non conuertuntur, ut de maioribus prędicentur. At uero si qua sint æqualia, ea secundum naturę parilitatem conuerti necesse est, ut hinnibile atque equus, quoniam ita sibimet coæquantur, ut neq; equus sit nisi hinnibile, neq; quid sit hinnibile, nisi equus. Fit ergo ut omne hinnibile equus sit, & omnis equus hinnibile. quę cum ita sint, ea quę superiora sunt, non modo de sibi proximis inferioribus prædicantur, uerum etiam de inferiorum inferioribus. Nā si illud recipitur, ut ea quę superiora sunt de inferioribus prædicentur, inferiorum inferiora superioribus multo magis inferiora sunt, uelut substantia prædicatur de animali quod est inferius, sed animali inferius est homo, prædicatur igitur etiam substantia de homine. Rursus Socrates inferius est homine, prędicabitur igitur substantia & de Socrate. Itaq; species quidem de indiuiduis prędicantur, genera uero & de speciebus & de indiuiduis, quod conuerti non potest. Nam neque indiuidua de speciebus, & generibus prędicantur, nec species de generibus. Itaq; fit, ut genus quidem generalissimū de omnibus subalternis generibus prædicari, & de speciebus, & de indiuiduis possit, de ipso uero nihil. Vltimum uero genus [id autem est quod ante specialissimas species collocatur] sine medio & de solis speciebus specialissimis dici potest. & de earum indiuiduis species, uero de indiuiduis, ut dictum est. Indiuidua enim de singulis prędicantur, ut Socrates & Plato: eaque maximè sunt indiuidua, quę sub ostensione indicationeque digiti cadunt, ut hoc scamnum, & hic ueniens, eaque quę ex aliqua proprietate accidentium designantur nota: ut si quis Socratem significatione uelit ostendere, non dicat Socrates, ne sit alius qui forte hoc nomine nuncupetur, sed dicat Sophronisci filius, si unicus Sophronisci fuerit. Indiuidua enim maxime ostendi queunt si, uel tacito nomine, sensui ipsi oculorum digito, tactu ue, monstrentur, uel ex aliquo proprio nomine, si solus illud adeptus est nomē. uel ex parentibus, si illorum est unicus filius, uel si ex quolibet alio accidenti singularitas demonstratur, eo quod accidentia ad unam se prædicationem habeant, eiusq; uel prędicatio uel dictio nō transeat ad alterum, sicut generis, quod ad species, specierum uero ad indiuidua.

Indiuidua autem dicuntur huiusmodi, quoniā ex ꝓprietatibus consistit unumquodq; eorū, quarū collectio nūquam in alio quolibet, eadē erit. Socratris enim proprietates nunquā in aliquo quolibet erunt paticularium eædem. Hæ uero quæ sunt hominis proprietates, dico autem eius qui est communis, erunt eædem pluribus, magis autem in omnibus particularibus hominibus, in eo quod homines sunt.

25. Quoniam superius indiuiduum appellauit, huius nominis rationem conatur ostendere: ea namq; sola diuiduntur quę pluribus communia sunt. In his enim unūquodq; diuiditur, quorum est commune, quorumq; naturam ac similationem continet. Illa uero in quibus commune diuiditur, communi natura participant, proprietasq; communis rei his quibus communis est, conuenit. At uero proprietas indiuiduorum

indiuiduorũ nulli cõmunis est. Socratis enim proprietas, si fuit caluus, simus, ꝓpẽsa aluo, cęterisq; corporis lineamẽtis, aut morum institutione, aut forma uocis, nõ conueniebat in alterum. Hę enim proprietates, quę ex accidentibus ei obuenerant, & eius formã figuramq; cõiunxerant, in nullũ alium conueniebant. Cuius uero proprietates in nullum cõueniunt, proprietates eius nulli poterant esse cões. cuius aũt proprietas nulli cõis est, nihil est quod eius proprietatẽ participet. Quod uero tale est ut ꝓprietatẽ eius nullus participet, diuidi in ea, quę non participat, non potest. recte igitur hęc quorum proprietates in alium non conueniunt, indiuidua nuncupantur. At uero hominis proprietates, idest specialis, conuenit in Socratem, & Platonem, & in cęteros, quorum proprietates ex accidentibus uenientes in quemlibet alium singulatem nulla ratione conueniunt.

Continetur igitur indiuiduum quidem sub specie, species autem sub genere, totum enim quoddam est genus. Indiuiduum autem pars, species vero totum & pars. Sed pars quidem alterius, totum uero non alterius, sed in alijs. In partibus enim totum est. De genere quidem & specie, & quid sit generalissimum, & quid specialissimum, & quæ genera, & species eadem sunt, & quæ indiuidua, & quot modis genus & species dicatur, sufficienter dictum est.

26. Retractat omnia breuiter quę supra altius absoluit dicens indiuiduum a specie contineri, species uero ipsas a genere, huiusq; causam reddens ait. Omne genus totũ est, indiuiduum uero pars. Genus enim in eo quod totum est, continet tantum, & si species esse potest. Totum enim non ut genus, est species, sed ut ea quę supponitur generi. Genus igitur in eo quod genus est, totũ est speciebus, semper enim continet eas. At uero indiuiduum semper est pars. nũquã enim ipsum aliquid sua proprietate concludit. Species uero, & pars, & totum est: pars quidem generis, totum uero indiuidui. Et cum pars est, ad singularitatẽ refertur. cũ totum ad pluralitatem. Quoniam enim unum genus pluribus speciebus superest, una quęlibet species pars est generis, idest unius. Quoniã autẽ species pluribus indiuiduis pręest, non est uni indiuiduo totum, sed plurimis. Iccirco enim totum dicitur, quia plura continet & coercet. Nam ut pars sit aliquid, unum ipsum unius pars esse poterit, ut uero totum sit unum ipsum unius totum esse non poterit. Iccirco alterius quidem pars est species, alijs uero totum. Sed de genere quidem, & specie dictum est, & quid sit generalissimum genus, quoniã id cui nullum aliud superponitur genus: & quid specialissima species, quoniam ea, cui species nulla supponitur: & quę genera eadem sunt & species, scilicet subalterna, quibus aliquid supraponitur, aliquid supponitur: quę etiam indiuidua, ea scilicet quorum proprietates alteri nequeunt conuenire: & quot modis genus & species dicitur. Genus quidem aut in multitudine, aut in procreatione, aut in participatione substantiæ consistit, species autẽ ex figura, aut ex generis suppositione. De his itaq; sufficiẽter dictum est. Quibus absolutis modum uoluminis terminabo ut quarti area libri differentię reseruetur.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi Patritij odinarij, & consularis uiri, commentariorum in Porphyrium a se translatum.

LIBER QVARTVS.

DE DIFFERENTIA disputanti non illud debet occurrere, quod in generis specieiq; tractatu de collocatioуis ordine quærebatur. Illic enim meminimus inquisitum, cur esset omnibus prępositum genus, ut id primũ ad disputationem ueniret, cur post genus species esset iniecta. Nunc uero superuacuum est dicere, cur post speciem differentia sumpta sit: cum illud iam fuerit inquisitum, cur non ante speciem collocata sit. Quod si mirum uidebatur speciem differentiæ in disputationis loco fuisse prępositam, eo quod differentia cõtinentior ac magis amplior esset specie, quid est quod possit quisq; mirari, si eãdem differentiam ante proprium atque accidens collocauerit? Cũ proprium unius semper sit speciei: ut posterius demonstrabitur, accidens uero exteriorem quandam ostendat naturã, nec omnino in substãtia prædicetur. Differẽtia uero utrũq; cõtineat, & de pluribus speciebus, & in substantia prędicer, sed hęc hactenus. Nũc ad ipsa Phorphyrij uerba redeamus.

Differentia vero communiter, proprie, & magis proprie dicitur: Communiter quidem differre alterum ab altero dicitur, quoniam alteritate quadam differt quocunque modo, vel a seipso, vel ab alio. Differt enim Socrates a Platone alteritate quadam, & ipse a se puero, iam uir factus, & a se faciente aliquid, cum quiescit. & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Proprie autẽ differre alterum ab altero dicitur, quando inseparabili accidente alterum ab altero differt. Inseparabile vero accidens est, ut nasi curuitas, cæsitas oculorum, & cicatrix cũ ex vulnere occalluerit. Magis autẽ proprie alterũ differre ab altero dic.ĩ, quando specifica differẽtia differt: queadmodũ homo ab equo, specifica differẽtia differt, rationali qualitate.

27. Tribus modis aliud ab alio distare prædiximus, genere, specie, numero. in quibus omnibus aut secundum substantiales quasdam differentias alia res distat ab alia, aut secundum accidens. Nam quę genere, uel specie distant, substantialibus quibusdam differentiis disgregata sunt. Iccirco quoniam genera, & species quibusdam differentiis substantialibus informantur. Nam cum homo ab arbore genere distet, animalis sensibilis qualitas in eo differentiam facit. Addita enim sensibilis qualitas animato, animal facit: eidem detracta facit inanimatum atque insensibile, quæ uirgulta sunt. igitur homo atque arbor genere differunt. utraq; enim sub animalis genere poni non possunt. Nam differentia sensibili secundum genus discrepant, quę unius ex propositis tantum genus, id est hominis informat, ut dictum est. Illa uero quæ specie distant, manifestum est, quòd ipsa quoque differentijs substantialibus discrepãt, ut homo atque equus differentiis substantialibus rationalitate atque irrationalitate distant. Ea uero quæ indiuidua sunt, & solo numero discrepant, solis accidentibus distant. hæc autem sunt uel separabilia, uel inseparabilia: Separabilia quidem, ut moueri, dormire. distat enim alius ab alio, ꝙ ille somno preinatur, hic uigilet. Distat item in separabilibus accidentibus, ꝙ hic staturæ sit longioris, hic minimæ. Quæ cum ita sint, in ternarium numerum has differentiarum diuersitates Porphyrius colligit, hisq; ipse nomina quibus post utatur, apponit, dicens. Omnis differentia uel cõmunis, uel propria, uel magis propria nuncupatur. Communiter quidem eam differentiam sumens, quę quodlibet accidens monstraret, quæ in quadam alteritate consistit, ut si Plato a Socrate differat, ꝙ ille sedeat, hic ambulet: uel quòd ille senex, hic uero sit iuuenis: a seipso etiam sæpe aliquis differre potest, ut si nunc quidem faciat aliquid, cũ ante quieuerit, uel si nũc adolescens iam factus sit, cum prius tenera uixisset infantia. Communes autem differentiæ nuncupatæ sunt, quoniã nullius propriæ esse possunt differentiæ, & quas separabilia accidentia sola significant. Nam & stare, & sedere, & facere aliquid, ac non facere, multorum, atque adeo omniũ sunt, & separabilia esse accidentia manifestum est: quibus si qua differunt, communibus differentijs distare dicuntur: Pręterea puerum esse atque adolescentem uel senem, ea quoque ueraciter separabilia sunt accidentia. Nam ex pueritia ad adolescentiam, atque hinc ad senectutem, ab hac deniq; ad decrepitam usq; ętatem, naturę ipsius necessitate progredimur. Illud forsitan sit dubitabile de uniuscuiusque forma corporis, an ullomodo separari queat. Sed ea quoque est separabilis forma: nullius enim diuturna ac stabilis forma perdurat. Iccirco nec peregrinus pater relictum domi pue

rum, ſi adoleſcentem redux uiderit, poſſet agnoſcere: forma enim ſemper quę ante fuerat, permutatur, atque ipſa alteritas qua diſtamus ab altera ſemper diuerſa eſt. Conſtat igitur hanc communem differentiā ſeparabilibus maxime accidentibus applicari. Propria uero eſt quę inſeparabilia ſignificat accidentia: ea huiuſmodi ſunt, vt ſiquis cęſiis naſcatur oculis, ſiquis incuruo naſo: dū enim adeſt naſus atq; oculi ille cęſius, ille ſemper erit incuruus, atque hoc per naturam. Sunt uero alia quę per accidens corporibus fiūt, vt ſicui vulnus inflictum cicatrice fuerit obductū, hoc ſi occalluerit propriam differentiam facit: diſtabit enim alter ab altero, quod hic cicatricem habeat, ille uero minime. poſtremoq; in his omnibus, uel ſeparabilibus accidētibus, uel inſeparabilibus, alia ſunt naturaliter accidentia, alia extrinſecus. Naturaliter quidem, vt pueritia uel iuuentus, & totius cōformatio corporis, Sicq; cęſij oculi, & curuitas naſi: & ſuperiora quidem exempla ſeparabilis accidentis per naturam ſunt, poſteriora uero inſeparabilis accidentis. Item extrinſecus uel ambulare, uel currere. id enim non natura, ſed ſola affert uoluntas. Natura uero tātum poſſe dedit, nō etiam facere. atq; hęc ſunt ſeparabilis accidētis extrinſecus uenientis exempla. Illa uero inſeparabilis accidentis extrinſecus, vt ſiqua circatrix obducta vulneri occalluerit. Magis proprię autem differentię prędicanī, quę nō accidens, ſed ſubſtantiam formant, vt hominis rationabilitas. differt enim homo a cęteris, q̄ rationalis eſt, uel quòd mortalis. Hę ſunt igitur magis proprię, quę monſtrant uniuſcuiuſq; ſubſtantiam. Nam ſi ille quidem iccirco communes dicuntur, quia ſeparabiles atque omnium ſunt, alię autem proprię, quoniam ſeparari non poſſunt, quamuis ſint in accidentium numero: illę iure magis proprię prędicantur, quę non modo a ſubiecto ſeparari non poſſunt, uerum etiam ſubiectis ipſis ſpeciem ſubſtantiamq; perficiunt. Ex his igitur tribus differentiarum diuerſitatibus, id eſt communibus, proprijs, & magis proprijs, fiunt ſecundum genus, uel ſpeciem, uel numerum diſcrepantię Nam ex communibus, & proprijs ſecundum numerum diſtantię naſcuntur, ex magis proprijs uero, ſecundum genus ac ſpeciem.

Vniuerſaliter ergo, omnis differentia alteratū facit cuilibet adueniens, ſed ea quę eſt communiter, & proprie, alteratum facit, illa autem quę eſt magis proprie, aliud. Differentiarum enim, alię quidem alteratum faciunt, alię uero aliud. Illę igitur quę faciunt aliud, ſpecificę uocantur: illę uero quæ alteratum, ſimpliciter differentię: animali enim rationalis differentia adueniens, aliud facit, & ſpeciē animalis facit. Illa vero quæ eſt mouendi, alteratum facit ſolum a quieſcente. Quare hęc quidem aliud, illa uero alteratum ſolum facit.

28. Omnis differētia alterius ab altero differentiā facit. Sed hæc quæ facit alteratum, uel eſt communis & cōtinens, vel cū quodam proprio, & magis proprio differentiarū modo quare quicquid qualibet ratione ab alio diuerſum eſt, alteratum eſſe dicitur. Si vero acceſſerit illi diuerſitati, vt etiam ſpecifica quadam differentia ſit diuerſum, non alteratum ſolum, verumetiam aliud eſſe prædicatur. Alteratio igitur cōtinens eſt, aliud vero intra alterationis ſpatium continetur. igitur omne quod aliud eſt, alteratum eſt: ſed non omne qđ alteratum eſt, aliud dici poteſt. Itaque ſi accidentibus aliquibus fuerit facta diuerſitas, alteratum quidem effectū eſt, quoniam quolibet modo, vel ex quibuſlibet differentiis cōſiderata diuerſitas, alterationem facit intelligi: aliud vero non fit, niſi ſubſtantiali differentia alterum ab altero fuerit diſſociatum. Itaq; communes & propriæ differentiæ, quoniam accidentium (vt dictum eſt) ſunt ſolum, efficiunt alteratum, aliud vero minime: magis autem propriæ, quoniā ſubſtantiam tenent, & in ſubiecti forma prædicantur, non modo alteratum, quod eſt commune & ſubſtantiali, & accidentali differentiæ, ſed etiam aliud faciunt. Quod ea ſola retinet differentia, quæ ſubſtantiam continet formamq; ſubiecti, Atque hæ quidem differentiæ quæ faciunt aliud, ſpecificæ nuncupantur iccirco, quod efficiunt ſpeciem, quam, cum ſubſtantialibus differentiis informauerint, faciunt ab aliis ita eſſe diuerſam, ut non alterum ſolū ſit, verum ēt tota aliud eſſe prædicetur. Itaq; fit huiuſmodi diuiſio. Differentiarū aliæ alteratum faciunt alię vero aliud: & illæ quidem quę faciunt alteratum, ſimpliciter puroq; nomine differentię nuncupantur: illę vero quę aliud, ſpecificę differentię p̄dicantur. Atq; ut planius liqueat quid ſit alteratum, & quid aliud, tali deſcribuntur termino vel declarantur exemplo. Aliud eſt quod tota ſpeciei ratione diuerſum eſt, ut equus ab homine, qm̄ rōnalis differentia animali adueniens hominem fecit, aliudq; eū quā equū eſſe conſtituit. Item ſi unus homo ſedeat, alter aſſiſtat, nō efficietur homo diuerſus ab homine, ſed eos alteratio ſola diſiungit, ut eum qui aſſiſtit ab eo qui ſedet alteratum faciat. Itemq; ſi ille ſit nigris oculis iſte cæſiis, nihil quantū ad formam humanitatis attinet permutatum eſt, ita ſecundum has differentias alteratio ſola conſiſtit. at ſi equus quidem iaceat, homo uero ambulet, & aliud eſt equus ab homine & alteratum, dupliciter quidē alteratum, ſemel vero aliud. Alteratum.n. eſt, quod omnino ſpecie diuerſum eſt, & eſt aliud. Omne enim aliud, ut dictum eſt, etiam alteratum eſt, & q̄ accidentibus diſtat, q̄ ille iaceat, hic ambulet. Semel vero eſt aliud, q̄ rationabili atque irrationabili differentiis ſegregatur, quæ ſpecificæ ſunt, & ſubſtantiales dicuntur. Eſt igitur alteratum, quod ab aliquo qualibet ratione diuerſum eſt.

Secundum igitur aliud facientes differentias, & diuiſiones fiunt a generibus in ſpecies, & definitiones aſſignātur. quę ſunt ex genere, & huiuſmodi differentijs: ſecundum autem eas quę ſolum alterum faciunt, alterationes ſolum conſiſtunt, & aliquo modo ſe habentis permutationes.

29. Quoniam in principio huius operis, generis, ſpeciei, differentię, proprij, & accidentis notitiam ad diuiſionem atque definitionem vtilem eſſe prędixit: iccirco nunc differentiarum ipſarum facta diuiſione, eaſdem partitur & ſegregat, quęnam differentiæ diuiſionibus ac definitionibus accommodentur, quæ vero minime. Quoniam igitur diuiſio generis ita in ſpecies facienda eſt, ut illæ a ſe ſpecies omni ratione ſubſtantiæ diuerſæ ſint: iccirco non probat eſſe aſſumendas eas ad diuiſionē differentias, quæ vel ſeparabilis vel inſeparabilis accidentis ſignificationem tenent, vel eas differentias quæ ſolum faciunt alteratū, aliud vero perficere & informare non poſſunt. Inutiles enim ſunt ad diuiſionem hæ differentiæ quæ faciunt alteratū. Segregandæ igitur ſunt communes & propriæ a generis diuiſione, illæ aſſumendæ tantum quæ ſunt magis propriæ. Nam illæ faciunt aliud, qđ generis diuiſio videtur expoſcere. Ad definitionē quoque eædem magis propriæ plurimum valerent. Communes, & propriæ velut inutiles ſegregantur: cōmunes enim & propriæ, quoniam accidens diuerſi generis ferunt, nihil ſubſtātiæ ratione conformant. Definitio vero omnis ſubſtantiam conatur oſtendere. Specificæ vero differentię illę ſunt, quę, vt ſuperius dictum eſt, ſpeciem informant ſubſtantiamque perficiunt, hæ ſunt magis propriæ. Eædem igitur ſicut in diuiſionem generis, ita etiam in definitionem ſpecierum aſſumuntur, nunc diuiſiuæ, ad partitionem generis accommodantur. Ita igitur cū diuiſiuę ſint generis, aliud conſtituunt quam erat. In ſubſtantiæ vero definitione, ſpeciei informationem faciunt: cumque magis propriæ & aliud faciant, & ſpecificæ ſint, eo quod aliud faciunt, & ſpecificæ ſint, eo q̄ aliud faciunt diuiſionibus aptæ ſunt: eo vero quod ſpeciem informant, definitionibus accommodatę ſunt. Communes autem & propriæ, quoniam neque aliud faciunt, ſed alteratum, neque omnino ſubſtantiam monſtrant, æque à diuiſione, vt a definitione diſiunctæ ſunt.

A ſuperioribus rurſus inchoanti dicendum eſt, differentiarum alias quidem eſſe ſeparabiles, alias uero inſeparabiles. Mouerit enim & quieſcere, & ſanum eſſe, & ęgrum, & quęcunq; his proxima ſunt, ſeparabilia ſunt. At uero aquilum eſſe, vel ſimum, vel rationale, vel irrationale, inſeparabilia ſunt. Inſeparabilium autem, aliæ quidē ſunt

per

per se, alię uero per accidens. nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplinæ esse susceptibile. At uero aquilum esse uel simum, per accidens, & non per se.

30. Superius differentias triplici diuisione partitus est dicens, aut communes esse, aut proprias, aut magis proprias. dehinc eãdē alia diuisione in duas secuit partes dicens, has quidem aliud facere, illas uero alteratum. Nunc tertiam earundem facit diuisionē dicens, alias esse separabiles, alias inseparabiles. posse autem de uno quoque cuius multę sunt differentiæ, plurimas fieri diuisiones, ut ex ipsa differentiarum natura, manifestum est. Nã si omnis diuisio differētijs distribuitur, quorum multæ sunt differentiæ, multas etiã diuisiones esse necesse est. Fit autem ut animal diuidatur hoc modo. Animalium alia quidem sunt rationalia, alia irrationalia. Item alia mortalia, alia immortalia. Item alia pedes habentia, alia minime. Rursus, alia herbis uescentia, alia carnibus, alia seminibus. Ita nihil mirũ uideri debet si multiplex differentiæ est facta partitio, ac primum quidem cum in ternariũ differentiæ numerũ membra secuisset, communes, proprias, & magis proprias nuncupauit. Secunda uero diuisio communes & proprias intra nomen alteratũ facientis inclusit: Magis proprias uero intra aliud facientis. Hæc uero tertia diuisio, qua ait differētiarum alias esse separabiles, alias inseparabiles, unam quidem ex facientibus alteratum separabilibus differētijs adiungit: cæteras uero inter inseparabilis differentię uocabulum claudit: unam. n. ex alteratũ facientibus, id est ꝓpria dña, & reliqua quæ aliud facere demonstrata est, idest magis ꝓpria, inseparabiles differentię esse dicuntur. Quarum ita subdiuisio fit, inseparabilium differentiarum aliæ sunt per se, aliæ per accidens: per se quidem, magis proprię, secundũ accidens uero, proprię: per se autem aliquid inesse dicitur, quod alicuius substantiã informat. Si enim iccirco quælibet species est, quoniã substantiali differentia constituitur: Illa differentia per se subiecto adest, non quę per accidens, aut per quodlibet aliud medium, sicut per ardorē Solis adhæret nigredo faciei hominis, sed sui præsentia speciem quam tuetur informat, ut hominem rationalitas: homini enim huiusmodi dña per se inest. Iccirco enĩ homo est, quia rationabilitas adest. quę si discesserit, species hominis non manebit: & has quidē quæ substantiales sunt, inseparabiles esse nullus ignorat. Separari enim a subiecto nõ poterũt, nisi interempta sit natura subiecti. Secundum accidens uero inseparabiles differentiæ sunt, hę quæ propriæ nuncupantur, ut aquilum esse, uel simum, quæ iccirco per accidens nuncupantur, quoniã iam constitutę speciei extrinsecus accidunt, nihil subiecto substantiæ accommodantes

Illæ igitur quæ per se sunt, in ratione substantiæ accipiuntur, & faciunt aliud: illæ uero, quæ secundum accidens, nec in substantiæ ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratum. Et illæ quidem quæ per se sunt, nõ suscipiunt magis & minus: illæ uero quæ per accidens, etsi inseparabiles sint, intensionem accipiunt, & remissionem: nam neque genus magis & minus prædicatur de eo cuius est genus, neq; generis differentiæ, secundũ quas diuiditur. ipsæ enim sunt, quæ uniuscuiusque rationem complent: esse autem unicuiq; unum & idem, nec intensionem nec remissionem suscipiens est, aquilum autem uel simum esse, uel coloratum aliquo modo, & intenditur & remittitur.

31. Differentijs rite partitis earũ inter se distantiam monstrat Porphyrius. Atq; unam quidem repetit quam superius dixit. Cum enim tres esse dixisset differentias communes, proprias, & magis proprias: alteratum facere dixit ꝓprias, sicut & communes, aliud uero minime, sed hoc solis magis proprijs reseruauit. nunc igitur idem repetit dicens. Quoniam inseparabiles differentiæ quæ substantiam monstrant, id est quæ per se subiectis speciebus insunt, easq; perficiunt, aliud faciunt. Illæ uero quæ sunt propriæ, id est secũdum accidens inseparabiles differentię, neque in substantia sunt, neq; aliud faciunt, sed tantum (vt superius dictum est) alteratum. Item alia distantia est earum differentiarum quę secundum substantiam sunt, ab his quę secundum accidens. Quoniam quę substantiam monstrant, intendi aut remitti non possunt: quę uero secundum accidēs & intensione crescunt, & remissione decrescunt. id autem probatur hoc modo, unicuique rei esse suum neq; crescere, neq; diminui potest, nam qui homo est, humanitatis suę nec crementa potest, nec decrementa suscipere. Nam neq; ipse plus a se aut minus hodie, uel quolibet alio tempore homo esse potest: nec homo rursus ab alio homine plus homo potest esse uel animal. Vtrique enim ęqualiter animalia, ęqualiter homines esse dicuntur. Quod si unicuiq; esse suum nec cremento ampliari potest, nec imminutione decrescere, quod per id facile monstrari potest: quoniã quę genera sunt uel species, nulla intensione uel remissione uariantur, non est dubium quin differentię quoque, quę uniuscuiusque speciei substantiam informant, nec remissionis detrimento suscipiant, nec intensionis augmenta. Itaq; substantiales differentię, neq; intensionem, neq; remissionem suscipiunt. huius causa hęc est. Quoniã esse unicuiq; unum & idem est, & intensionem remissionemq; nõ suscipit, huius exemplũ fit. Genus enim dici non potest plus minusue cuilibet esse genus. Omnibus enim genus ęqualiter superponitur. Differentię quoque quę diuidunt genus, & informant speciē, quoniã speciei essentiã complēt, nec intensionē recipiunt, nec remissionē. Quę uero secundũ accidens differentię sũt inseparabiles, ut simum esse, vel aquilinum, vel coloratum aliquo modo, & intensionem suscipiunt, & remissionem. Fieri enim potest vt his paulo sit nigrior, hic uero amplius simus sit, ille minus aquilus. At uero ꝙ nõ omnes homines ęqualiter rationales mortalesque sint, nec specierum, nec differentiarum natura uidetur admittere.

Cum igitur tres species differentię considerentur, & cũ hæ quidem sint separabiles, illæ uero inseparabiles: & rursus inseparabilium hæ quidem sint per se, illæ uero per accidens: & rursus earum quæ per se sint differentiarum, aliæ quidē sunt, secundũ quas diuidimus genera in species, aliæ uero secundũ quas ea quæ diuisa sunt specificantur: ut cum per se differentiæ omnes huiusmodi animalis sint, animati & sensibilis, rationalis & irrationalis, mortalis, & immortalis, ea quidē quæ est animati & sensibilis differentia, constitutiua est animalis substantię. est enĩ animal substantia animata sensibilis, ea uero q̃ est mortalis & immortalis differētia, itē q; rationalis & irrationalis, diuisiuę sũt animalis differentiæ, per eas enim genera in species diuidimus.

23. Fit nunc differentiarum plena & suprema diuisio, quę est huiusmodi: differentiarum alię sunt separabiles, alię inseparabiles. inseparabilium, alię sunt secundum accidens, alię substantiales. Substantialium alię sunt diuisiuę generis, alię constitutiuę specierum. Quod uero ait, Cum igitur tres species differentię considerentur, ad hoc retulit, quod in prima differentiarũ diuisione, partim eas communes dicit esse, partim proprias, partim magis proprias dixit. quas rursus tres differentias, alias separabiles esse monstrauit, alias inseparabiles. Separabiles quidem communes, inseparabiles uero proprias, ac magis proprias. Inseparabiliũ uero fecit diuisionem dicens, alias esse secundum accidens, alias secundum substantiam considerari, & illas esse secundum accidens, quę proprię nuncupantur. Magis proprias uero secundum substantiam considerari. Earum uero quę secundum substantiam sunt, subdiuisionem facit, quod alię earum genus diuidunt, alię speciem informent. Ad cuius rei facilem cognitionem, illa tertij libri specierũ generũq; dispositio transcribatur. Sitque primum substantia, sub hac corporeum atque incorporeum: sub corpore, animatum atque inanimatum: sub animato, sensibile atque insensibile: sub quo animal: sub animali, rationale atque irrationale: sub rationali, mortale atque immortale: & sub mortali species hominis, quę solis deinceps indiuiduis pręponatur. In hac igitur diuisione, oēs hę differētię specificę nuncupanť.

Generum enim specierumq; differentię sunt, sed generum quidem diuisiuæ, specierum autem constitutiuę: id autem probatur hoc modo. Substantiam quippe corporei atq; in corporei differentiæ partiuntur: Corporeum uero animati atq; inanimati. Animatū sensibilis atq; insensibilis partiūtur. Ita igitur genera substantiales differentiæ partiuntur, & dicū tur generum diuisiuę. At uero si eædē differētię quæ a genere descēdētes genus diuidūt, colligātur, & ad unū ad quod possunt iungi copulentur, species informantur. nam cū animal substātię sit species. (Omnia.n. superiora de īferioribus prædicantur, & quicquid inferius fuerit, species erit etiam superioris:) Animatū tamen atq; sensibile, quæ sunt eiusdem differentiæ, si referātur ad genera, diuisæ sunt, si ad speciē, cōstitutiuæ fiunt animalis, eiusq; substantiā formāt atq; cōstituunt, definitionemque cōformant, ut sit animal substātia animata sensibilis. Substātia quidē est genus, animatū uero atq; sensibile diuisiuę eiusdem differentię, constitutiuę animalis. Item animal rationabilitas atq; irrationabilitas, mortalitas atque immortalitas diuidit, sed iūcta rationalitas atq; mortalitas, quæ animalis diuisiua fuerant, fiunt hominis constitutiuæ, eiusq; perficiūt speciē, atq; omnem eius rationem definitionis informant atq; perficiunt. At si irrationabilitas cum mortalitate iungat, fiet equus, atq; quodlibet animal quod ratione non utitur: Rationabilitas uero atq; immortalitas copulatæ substantiam Dei informant. Ita igitur eædem differentiæ cum referuntur ad genera, diuisiuę generū fiunt: Si uero ad inferiores species considerentur, informant species earumq; substantiam conuenienti copulatione constituunt. In hoc quæsitum est, quemadmodum dicerentur esse hę differentiæ specierum constitutiuę, cum irrationabilis differentia atq; immortalis nullam speciem uideantur efficere. Respondemus primum quidem placere Aristoteli cęlestia corpora animata non esse, quod uero animatum non sit, animal esse non posse, quod uero non sit animal, nec rationale esse concedi, sed eadem corpora ꝓpter simplicitatem & perpetuitatem motus ęterna esse confirmat. Est igitur aliquid qđ ex duabus his differentiis conficiatur, irrationabili scilicet atq; immortali. Quod si magis concedendum Platoni est, & cælestia corpora animata esse credēdum, nullum quidem his differentiis potest esse subiectum. Quicquid enim irrationabile est, corruptioni subiacens, & generationi, immortale esse non poterit. Sed tamen hæ differentiæ, quoniam in substantialium differentiarum numero sunt, si iungi illo modo potuissent, earum naturam & speciem quoq; possent efficere, atq; ut intelligatur quę sit hęc potentia efficiendę substantię, speciei q; formandę respiciamus ad proprias atq; cōmunes, quę tametsi iungantur, speciem substantiamq; nulla ratione constituunt. Si quis enim loquatur ambulans, quę sunt duę communes differentię, uel si longus ac albus: num iccirco eisdem eius substantia constituitur? minimè. Cur? quia non eiusdem sunt generis, quę alicuius possunt constituere & conformare substantiam. ita igitur hę, id est irrationale atq; mortale, etiam si subiectum aliquod sunstantię habere non possunt: possent tamen substantiam efficere, si ullo modo iungi copulariq; potuissent. Preterea irrationale iunctum cum mortali substantiam pecudis facit. Est igitur constitutiua irrationalis differentia. Item immortale atq; rationale coniuncta, efficiunt Deum. Est igitur immortale quod speciem format. Quod si inter se iungi nequeunt, non iccirco quod in natura eorum est, abrogatur.

Sed hæ quidem quæ diuisiuæ sunt differentiæ generum, completiuæ fiunt & constitutiuę specierum. diuid.tur enim animal rationali & irrationali differentia, & rursus mortali & immortali differentia: sed eæ quæ sunt rationali differentiæ & mortalis constitutiuæ sunt hominis, rationalis uero & immortalis, Dei: illæ uero quæ sunt irrationalis, & mortalis, irrationabilium animalium. Sic & suprema substantia, cum diuisa sit animati & inanimati differentia, sensibili & insensibili, animata & sensibilis congregatæ ad substantiam, animal perfecerunt, animata uero & insensibilis perfecerunt plantam.

33 Geminum differentiarum usum esse demonstrat: unum quidem quo genera diuiduntur, alium quo species informātur. neq; enim hoc solum differentię faciunt, ut genera partiantur, uerum etiam dum genera diuidūt: species in quas genera deducūtur, efficiunt. Itaq; quę diuisiuæ sunt generum, si unt cōstitutiuæ specierum. huiusq; illud exemplum est, quod ipse subiecit. Animalis quippe differentiæ sūt diuisiuę, rationale atq; irrationale, mortale atque immortale; his enim prędicatio diuiditur animatis Omne enim qđ animal est, aut rationale, aut irrationale, aut mortale aut immortale est. Sed istæ differētiæ quę diuidunt genus, quod est animal, speciei substantiā formamq; constituunt. Nam cū sit homo animal, efficitur rationali mortalique differētiis, quę dudum animal partiebantur. Item cū sit equus animal, irrationali mortaliq; differentiis cōstituitur, quę dudū animal diuidebāt. Deus autem cum sit animal, ut de Sole dicamus, rationali immortaliq; efficitur differētiis, quas diuidere genus, habita partitio paulo ante monstrauit. Sed hic (ut diximus) Deū corporeū intelligi oportet, ut Solē, & Cęlū, cæteraq; huiusmodi, quæ cū animata, & rationabilia Plato esse cōfirmat, tum ī deorū uocabulū antiquitatis ueneratione ꝓbantur assumpta: de primo quoque genere, id est substātia demonstrātur uenire differentiæ. Nam cum eius diuisiuæ sint differentię. animatum atq; inanimatū, sensibile atq; insensibile, iunctę differentiæ sensibilis atque animati efficiunt substantiam animatam atq; sensibilem, quod est animal. Iure igitur dictum est, quæ diuisiuę sunt differentię generum, easdem constitutiuas esse specierum.

Quoniam ergo eædem aliquo modo acceptæ fiunt constitutiuæ, aliquo modo autem diuisiuę, omnes specificæ dicuntur, & his maxime opus est ad diuisiones generum, & definitiones specierum, sed non his, quæ secundum accidens inseparabiles, nec magis his, quæ sunt separabiles.

34 Omnes a genere procedentes differentias genus ipsum a quo procedunt, diuidere nullus ignorat. Ipsę autem quæ diuidunt genus, si ad posteriores species applicentur, informant substantias earum, easq; perficiunt. Eædem igitur sunt constitutiuę sperum, eædem sunt diuisibiles generum, alio tamen modo atq; alio consideratæ, ut si relatæ quidem ad genus in contrariam diuisionem spectētur, diuisibiles generis inueniuntur: si uero iunctę aliquid efficere possunt, specierum constitutiuę sunt. Quæ cum ita sint, hę differentię quę genus diuidunt, rectissime diuisiuę nominantur, quę constituunt speciem specificę nuncupātur, sed constituunt speciē hæ differentiæ quę sunt generis diuisiuæ: igitur eædem quæ sunt specierum constitutiuę, specificę nuncupantur. quare quæ generum diuisiuæ, & quæ specierum constitutiuæ sunt, iure specificę nuncupantur. Has igitur in diuisione generis & in definitione specierum accipi oportere, manifestū est: quoniam enim diuisiuæ sunt, per eas diuidi oportet genus, quoniam autem constitutiuę, per eas species definiri. Quibus enim unumquodq; constituitur, iisdem etiā definitur. Constituitur aūt species per differentias generis diuisiuas, quæ sunt specificę. Iure igitur hæ specificę solæ, & in generis diuisione, & in specierum definitione ponuntur: & de specificis quidem hęc ratio est. De his autem quę uel separabilia, uel inseparabilia continent accidentia, nihil in generum diuisione, uel in definitione specierum poterit assumi, iccirco quoniam quę diuisibiles sunt, substantiam generis diuidunt, & quę constitutiuę sunt, substantiam speciei constituunt. Quę uero sunt inseparabilia accidentia, nullius speciei substantiam informant: unde fit ut multo minus separabilia accidentia ad diuisionem generum, uel specierū definitiones accommodētur. Omnino enim dissimiles sunt substantialibus differentiis. Nam inseparabilia accidentia hoc fortasse habent commune cum specificis, hoc est cum substantialibus differentiis, quòd æque subiectum non relinquunt, sicut nec specificæ differentiæ. Separabilia autem accidentia, ne hoc quidem, separari enim possunt, non tantum potestate, & mentis ratiocinatione: sed actus etiam præsentia, & omnino ueniendi & discedendi uarietatibus permutantur.

Quas

Quas etiam determinantes dicunt: Differentia est qua abundant species a genere. Homo enim ab animali plus habet rationale & mortale, animal enim ipsum nihil horum est. Nam unde haberent species differentias? nec enim omnes appositas habet. nanq; idem, simul habebit oppositas, sed quemadmodum probant, potestate quidem habet omnes differentias sub se, actu vero nullam. Et sic, nec ex his quæ non sunt, aliquid fit, nec in eodem simul opposita erunt.

35. Specificas differentias definitione concludit, dicens substantiales differentias a quibusdam tali descriptionis ratione definiri. Differentia specifica est qua abundat species a genere. sit enim genus animal, species homo; habet igitur homo differentias in se, quæ ipsum constituunt, rationale atq; mortale: omnis enim species constitutiuas formæ suæ differentias in se retinet, nec præter illas esse potest, quarum congregatione perfecta est. Si igitur animal quidē solū genus est, homo uero est animal rationale, mortale, plus habet homo ab animali id quo rationale est atq; mortale. Quo igitur abundat species a genere, id est quo superat genus, & quo plus habet a genere, hoc est specifica differentia. Sed huic definitioni quædam quæstio uidetur occurrere, habens principiū ex duabus propositionibus per se notis, una quidem, quoniam duo contraria in eodem esse nō possunt: alia uero, quoniam ex nihilo nihil fit. Nam neq; contraria pati sese possunt, vt in eodem simul sint, nec aliquid ex nihilo fieri potest. Omne enim quod fit, habet aliquid unde effici possit atq; formari. Quæ propositiones talem faciunt quæstionem. dictum est differētiam esse qua plus habet species a genere. Quid igitur? dicendum ne est, genus eas differentias, quas habet species non habere, & unde habebit species differentias, quas genus non habet? nisi enim sit unde ueniant differentiæ, in speciem venire non possunt. Quod si genus quidem has differentias non habet: species autem habet, uidentur ex nihilo differentię in speciem conuenisse, & factum esse aliquid ex nihilo, qđ fieri non posse superius dicta ꝓpositio monstrauit. Quod si differentias oēs genus continet, differentiæ autem in contraria dissoluuntur, fiet ut rōnabilitatem atq; irrationabilitatē mortalitatē atq; immortalitatem simul habeat animal, qđ est genus, & erunt in eodem bina contraria, quod fieri non pōt. Neq; .n. sicut in corpore solet esse alia pars alba, alia nigra, ita fieri in genere pōt. genus .n. per se cōsideratum partes nō hēt, nisi ad speciē referatur, quicquid igitur hēt, non partibus sed tota sui magnitudine retinebit. nec illud dubium est, quin in partib. suis genus habeat contrarietates, ut animal in homine hēt rōnabilitatē, in boue uero contrarium Sed nunc non de speciebus quærimus, de quibus constat quod dictum est, sed an ipsum per se genus eas differentias, quas habent species habere possit, atq; intra suę substantię ambitū continere; hāc igitur quęstionem tali ratione dissoluimus. Potest qđlibet id quod est, non esse, sed alio modo esse, alio uero non esse, vt Socrates cum stat, & sedet, & non sedet, sedet quidē potestate, actu uero nō sedet. Cum enim stat, manifestum est eum nō agere sessionem, sed potius standi immobilitatem. Sed rursus cum stat, sedet, non quia iam sedet, sed quia sedere potest, ita actu quidem non sedet, potestate uero sedet. Et ouum animal est, & non est animal: non est quidem animal actu. adhuc nanq; ouum est, nec in animalis processit uiuificationem, sed idem est tantum animal potestate, quia potest effici animal, cum formam ac speciem uiuificationis acceperit. Ita igitur genus habet has differentias & non habet: non habet quidem actu, sed habet potestate. Si enim ipsum per se animal consideretur, differentias non habet. Si autem ad species reducatur, habere potest, sed distributim, atq; ut eius speciebus separatum nihil possit euenire contrarium. Ita ipsum genus si per se consideretur, differentiis caret, si ad species referatur per distributas species, uelut in partibus suis contraria retinebit: atq; ita nec ex nihilo venerunt differentię, quas genus retinet potestate, nec utraque contraria simul in eodem sunt, cum cōtrarias differentias in eo quod dicitur genus, actu nō habeat: impossibilitas enim eius propositionis quæ dicit cōtraria in eodem esse nō posse, in eo consistit, quod contraria actu in eodem esse non possunt: Nam potestate, & non actu, duo contraria in eodē esse nihil impedit. Quę uero nos contraria diximus, Porphyrius opposita nuncupauit. Est enim genus contrarij oppositū. omnia enim contraria si sibimetipsis considerentur, opposita sunt.

Definiunt autem & hoc modo. Differentia est quæ de pluribus & differentibus specie in eo quod quale sit prædicatur: rationale enim & mortale de homine prædicatum in eo quod quale est homo dicitur: sed non in eo quod quid est. quidnam enim est homo interrogatis nobis, conueniens est dicere, animal: quale autem requisiti, rationale, & mortale, conuenienter assignabimus.

36. Tres sunt interrogationes ad quas genus, species, differentia, proprium, atque accidens respondetur, hæ autem sunt. Quid sit, quale sit, quomodo se habet. Nam si quis interroget, quid est Socrates, respondere per genus ac speciē conuenit aut animal, aut homo. Si quis quomodo se habeat Socrates interroget, iure accidens respondetur, id est aut sedet, aut legit, & cętera. Si quis uero qualis sit Socrates interroget, aut differentia, aut proprium, aut accidens respondebitur, id est uel rationalis, vel risibilis, uel caluus. Sed in proprio quidem illa est obseruatio, quòd illud proprium dici potest, quod de una specie prædicatur: accidens uero tale est, quod qualitatem designat, quæ non substantiam significat. Differentia uero talis est, quæ substantiā demonstret. Interroganti igitur qualis unaquæque res sit, si volumus reddere substantiæ qualitatem, differentiam prędicamus. Quæ differentia nunquā de una tantum specie prędicatur, ut mortale, uel rationale, sed de pluribus. Quod igitur de pluribus speciebus inter se differentibus prędicatur, ad meam interrogationem, quæ, quale sit id de quo q̄ritur interrogat, ea est differentia, cuius talem posuit definitionem. Differentia est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quale quid sit prędicatur. Cuius definitionis causam rationemq; pertractans ait.

Rebus enim ex materia & forma constantibus, uel ad similitudinem proportionemq; materiæ & formæ constitutionem habentibus, quemadmodum statua ex materia quidem est, ære, forma autem, figura: sic & homo communis & specialis, ex materia quidem proportionabiliter consistit, genere: ex forma autem, differentia: totum autem hoc animal rationale mortale, homo est: quemadmodum illic statua.

37. Dixit superius differentias esse quæ in qualitate speciei prædicarentur; nunc autem causas exequitur, cur speciei qualitas differentia sit. Omnis inquit res vel ex materia formaq; consistunt, uel ad similitudinem materiæ, atque formę substantiam sortiuntur. Ex materia quidem formaque subsistunt omnia quæcunq; sunt corporalia. Nisi .n. sit subiectum corpus quod suspiciat formā, nihil omnino esse pōt. Si .n. lapides non fuissent tanti, muri parietesq; non essent. Si lignum non fuisset, omnino nec mensa quidem, quę ex ligni materia est, esse potuisset. Igitur supposita materia ac pręiacente, cum in ipsam figura superuenerit, fit quęlibet illa res corporea ex materia formaque subsistens, ut Achillis statua ex ęris materia, & ex ipsius Achillis figura perficitur. Atq; ea quidē quę corporea sunt, manifestum est, ex materia formaq; subsistere, ea uero quę sunt incorporalia, ad similitudinem materiæ atq; formę habēt suppositas priores antiquioresq; naturas, super quas differentiæ venientes efficiunt aliquid quod eodem modo sicut corpus, tanquā ex materia ac figura consistere videatur, ut in genere ac specie additis generi differentiis species effecta est. Vt igitur in Achillis statua, ęs quidem materia est, forma vero Achillis, qualitas, & quędam figura, ex quibus efficitur Achillis statua, quę subiecta sensibus capitur: ita etiam in specie quę est homo, materia quidem eius genus est, quod est animal,

cui

cui superueniens qualitas rationalis, animal rationale, idest speciẽ fecit. Igitur speciei materia quędam, est genus, forma uero, quasi qualitas, differentia. Quod est igitur in statua æs, hoc est in specie genus: quod in statua figura cõformans, id in specie differentia. Quod in statua est ipsa statua, quę ex ęre figuraque conformatur, id in specie est ipsa species, quæ ex genere differentiaq; coniungitur. Quod si materia quædam speciei genus est, forma autem differentia, omnis uero forma qualitas est, forma autem differẽtia qualitas appellatur. Quę cum ita sint, iure in eo quod quale sit, interrogantibus respondetur.

Describunt autem huiusmodi differentias, & hoc modo. Differentia est quod est aptum natum diuidere ea quæ sub eodem genere sunt: rationale enim & irrationale, hominem & equum quæ sub eodem genere sunt, animal, diuidunt.

38. Hęc quidem definitio cum sit usitata, & ante oculos exposita: eam tamen exempli insuper luce referauit. Omnes enim differentiæ icciroo differentię nuncupãtur, quia species a se differre faciunt, quas vnum genus includit, ut homo atque equus propriis discrepant differentiis: nã sicut homo animal est, ita etiam equus, ergo secundũ genus nullo modo distant. Quę igitur secundum genus nullo modo discrepant, ea differentiis distribuuntur. Additum. n. rationale quidem homini, irrationale uero equo, equus atq; homo, quę sub eodem fuerant genere, distribuuntur & discrepant, additis scilicet differentiis.

Assignant etiam hoc modo, differentia est, qua differunt a se singula, nanque homo & equus secundum genus non differunt. Sumus enim animalia nos & irrationabilia, sed additum rationale disiunxit nos ab illis, rationales quoque sumus & nos & dij, sed mortale appositum disiunxit nos ab illis.

39. Vitiosa ratione & nõ sana quod uult explicat definitio quorundam. Id. n. dicit esse differentiam, qua unaquęque res ab alia distat. in qua diffinitione nihil interest quod ita dixit, an ita concludat: differentias est id quod est ipsa differentia. etenim differentię nomine, in eiusdem differentię usus est definitione, dicens. differentia est qua differunt a se singula. Quod si adhuc differentia nescitur nisi definitione clarescat, differre quoque quid sit, quomodo possumus agnoscere? ita nihil amplius attulit ad agnitionem, qui differentię nomine in eiusdem usus est definitione. Est autem communis & uaga, nec includens substantiales differentias, sed quaslibet etiam accidentales hoc modo. Differentia est qua a se differunt singula. Quę enim genere sunt eadẽ differentia discrepant. ut cum homo atque equus idem sint in animalis genere, quoniam utraque sunt animalia, differunt tamẽ differẽtia rationali: & cũ dij atq; homines sub rationalitate sint positi, differunt tamẽ mortalitate. Rationabile igitur hominis ad equũ differentia est, mortale hominis ad deũ, atque hoc quidẽ modo substantiales differentię colliguntur. Quod si Socrates sedeat, Plato uero ambulet: erit differentia sessio, uel ambulatio, quæ substãtialis nõ est. Nãq; istã quoque differentiam definitio uidetur includere, cũ dicit differẽtia est qua differunt a se singula. Quomodocunque enim Socrates a Platone destiterit, nullo autẽ alio modo distare ab illo nisi accidentibus potest: id erit differentia secundum superioris terminũ definitionis. quã rem. s. uiderunt etiam hi, qui definitionis huius uagum communemq; finem comprehendentes, certæ conclusionis terminum subiecerunt.

Interius autem perscrutantes differentiam dicunt, non quodlibet diuidens ea, quæ sub eodem genere sunt, esse differentiam, sed quod ad esse conducit, & quod est pars eius, & quod est esse rei: Neque. n. quod aptum natum est nauigare, erit hominis differentia, etsi proprium sit hominis. Dicimus enim animalium hæc quidem apta esse ad nauigãdum, illa uero minime, diuidentes hominem ab alijs. sed aptum esse ad nauigandum, non erat completiuum substantiæ, nec eius pars, sed aptitudo quædam solum. Iccirco quia non est talis differentia, quales sunt differentiæ, quæ specificæ dicuntur. Erunt ergo specificæ differentiæ, quæcunque alteram faciunt speciem, & quæcunque in eo quod quid est esse rei accipiuntur. Ac de differentijs quidem ista sufficiant.

40. Sensus propositionis huiusmodi est. Quoniam superius dixit determinasse quosdam differentiam esse, qua a se singula discreparent. Ait alios diligentius de differẽtia perscrutantes non fuisse arbitratos recte esse superius propositam definitionem. Neque. n. omnia quęcunque sub eodem posita genere differre faciunt, differentiæ de quibus nunc tractatur. i. specificæ nominari queunt. Plures. n. sunt quæ ita diuidunt species sub uno genere positas, ut tamen eorũ substantiam minime conforment. Quia non uidentur esse differentiæ specificę, nisi illę tantum quæ ad id quod est esse proficiunt. i. hę quæ in definitionibus alicuius partis ponuntur: hæ autem sunt, ut rationale hominis. Nam substantiam hominis conformat, & ad esse hominis proficit, & definitionis eius pars est. ergo nisi ad id quod est esse conducit, & eius quod est esse rei pars sit, specifica differentia nullo modo poterit nuncupari. Quid est autem esse rei? nihil aliud nisi definitio. Vnicuique enim rei interrogatæ quid est: Si quis quod est esse demonstrare uoluerit, definitionem dicit. Ergo si quid definitionis pars fuerit, eius erit pars q̃ uniuscuiusq; rei quid esse sit designet. Definitio est quidem quę quid unaquęq; res sit, ostendit ac profert, demonstraturque quod unicuique rei sit, esse per definitionis assignationem. Illę uero differentię quę non ad substantiam conducunt, sed quoddam extrinsecus accidens efferunt, specificæ non dicũtur, licet sub eodem genere positas species faciant discrepare, ut si quis hominis atque equi hanc differentiam dicat, aptum esse ad nauigandum, homo autem aptus est ad nauigãdum, equus uero minime, & cum sit equus atque homo, sub eodem genere animalis, addita differentia aptum esse ad nauigãdum, equus distinxit ab homine. Sed aptũ esse ad nauigandũ nõ est huiusmodi, quod possit hominis formare substantiam, sicut rationale, quę est substantialis qualitas, sed tantum quandam quodam modo aptitudinem mõstrat, & ad faciendum aliquid, uel non faciendum oportunitatẽ. Iccirco igitur specifica differentia esse non dicitur, quo fit, ut non omnis differentia quę sub eodẽ genere positas species distribuit, specifica esse possit, sed ea tantũ quę ad substantiam speciei proficit, & quę in parte definitionis accipitur. Concludit igitur eas esse specificas differẽtias, quæ alteras a se species differre faciunt per distãtias substantiales, nã si unicuiq;, idest esse quocunq; substantialiter fuerit, quæcunq; differentiæ substantialiter diuersæ sunt, illas species quibus adsunt, omni substantia faciũt alias ac discrepantes, atque hæ in definitionis parte sumuntur. nã si definitio substantiam monstrat, & substantiales differentiæ species efficiunt, substantiales differentiæ partes sunt definitionum.

DE PROPRIO.

PROPRIVM *vero quadrifariam diuidunt. Nam & id quod soli alicui speciei accidit, & si non omni, proprium est: vt homini esse medicum vel geometram. Et quod omni accidit, etsi non soli: quemadmodum homini esse bipedem. Et quidem soli, & omni, & aliquando: vt homini in senectute canescere. Et quod soli, & omni, & semper: quemadmodum homini esse risibile: nam & si non rideat semper, tamen risibilis dicitur. non quod semper rideat, sed quod semper aptus natus sit ad ridendum. hoc autem ei semper naturale est, vt & equo hinnibile. Hæc autem nominantur vere propria, quoniam conuertuntur. quicquid enim est equus, hinnibile est, & quicquid hinnibile, equus.*

41. Superius dictum est omnia propria ex accidentium genere descendere. Quicquid enim de aliquo prædicatur, aut substantiam

substantiam informat: aut secundum accidens inest. Nihil uero est quod cuiuslibet rei substantiam mõstret nisi genus, species, & differentia Genus quidem, & differentia, speciei: Species uero indiuiduorum. Quicquid ergo reliquum est in accidentium numero ponitur. Sed quoniam ipsa acciden tia habent inter se aliquam differentiam: iccirco alia quidẽ propria, alia priore atq; antiquiore nomine accidentia nun cupantur. Ac de accidentibus paulo post, nunc de propriis, quæ quadrifariam diuiduntur, non tanquam genus aliquod proprium in quatuor species diuidi secariq; possit, sed hoc quod ait diuidunt, ita intelligendum est, tanquam si diceret nuncupant, id est proprium quadrifariam dicunt: cuius quadrifariæ appellationis significationes enumerat, ut quæ sit conueniens & congrua nuncupatio proprietatis ostẽdat. Dicit ergo ꝙ ꝓprium primo est accidens, quod ita uni speciei adest, vt tamen nullo modo coæquetur ei, sed infra subsistat ac maneat, ut hominis dicitur proprium medicũ esse, iccirco ꝙ nulli alij animalium inesse potest. Nec illud atten dendum, an hoc de omni homine prædicari possit, sed illud tantum, quòd de nullo alio nisi de homine dici potest, medi cum esse. Et hæc quidem significatio proprij dicitur esse soli, etiam si non omni. Soli enim speciei, etiam si non omni coæquatur, ut homini medicum esse, soli quidem inest homini, sed non omnibus hominibus ad scientiam adest. Aliud proprium est, quod huic contrario dicitur omni ẽt si non soli: quod huiusmodi est, ut omnem quidem speciem contineat, eamq; transcendat. Et quoniam quidem nihil est ex subiectis speciei, quod illo proprio non utatur, dicimus omni, quoniam uero transcendit in aliis, dicimus non soli, hoc huiusmodi est quale homini esse bipedem. Proprium enim est hominis esse bipedem. Omnis enim homo bipes est, etiam si non solus. aues enim bipedes sunt. Geminæ igitur significationes proprij, quæ superius dictæ sunt, habent aliquid minus. prima quidem, ꝙ non omni, secunda uero ꝙ non soli: quas si iungimus facimus, omni, & soli. Sed dempsimus aliquid secundum tempus, si ei adiiciatur aliquod, ut sic hæc tertia proprii nuncupatio, omni, & soli, sed aliquando, ut est in senectute canescere, & in iuuentute pubescere. Omni enim homini adest in iuuentute pubescere, & in senectute canescere: & soli. Pubescere enim solius est hominis, sed aliquando: neque enim in omni tem pore, sed in sola tantum iuuentute. Hæc igitur determinatio proprii in eo quidem quòd omni, & soli inest, absoluta est, sed ex eo minus aliquid contrahit, cum dicimus ali quando, quòd si auferamus, fit proprii integra & simplex significatio hoc modo. Proprium est quod omni, & soli, & semper adest, ut homini risibile, equo hinnibile. Omnis enim homo & solus homo risibilis est & semper, similiter & equus hinnibile. neque illud nos ulla dubitatione perturbet, quod semper homo non rideat. Non enim ridere propriũ est homini, sed risibile, quod non in actu, sed in potestate consistit. ergo etiam si non rideat, quia ridere ta men possit: soli, & omni homini semper adesse dicitur, & conuenienter proprium nũcupatur. Nam si actu separetur a specie, potestate nulla ratione disiungitur. Quatuor igitur significationes proprii dixit Nam prima quidem est, quando accidens ita subiectæ speciei adest, ut soli ei adsit, etiam si non omni, ut homini medicina. Secunda uero, cum soli quidẽ nõ adest, omni uero semper adiungitur, ut homini esse bipedem. Tertia, cum omni, & soli, sed aliquando, ut homini in iuuentute pubescere. Quarta, cum omni, & soli, & semper adest, ut esse risibile. Atq; ideo cetera quidem cõuerti non possunt. Neq; enim coæquatur quod soli, sed non omni speciei adest: species quidem de ipso dici potest, ipsum uero de specie minime. Qui enim medicus est, potest dici homo. Homo uero qui est, medicus etiam non dicitur. Rursum quod ita est alii proprium, ut omni adsit, etiã si nõ soli, ipsum quidẽ de specie ꝑdicari potest, Species uero de eo minime. Nã bipes ꝑdicari de homine potest, homo uero de bipede nullo modo. Rursus ꝙ ita adest, ut õni, & soli, sed aliquãdo adsit, quoniã de tẽpore habet aliquid diminutũ: nec simpliciter adest, reciprocari nõ poterit. Possumus enim dicere omnis qui pubescit homo est, non tamẽ dicimus omnis qui est homo, pubescit. potest enim minimè ad iuuẽtutẽ uenire, atq; ideo nec pubescere, nisi forte nõ sit pubescere hominis ꝓpriũ, sed in iuuẽtute pubescere solum modo, aut etiã cum nõ dum est in iuuentute, aut ẽt præterit, tamẽ fit ei ꝓpriũ non tale, quale tunc fieri potest, cũ præter iuuẽtutẽ est, sed quale cum in iuuentute consistit, atq; ideo hoc quod nõ in omne tẽpus tenditur, etiam si tale est quod omni speciei adsit, quod tamen in tẽpus aliquod differatur, integrum atq; absolutum proprium esse non dicitur. Quartum est, quod ita adest, ut & solam teneat speciem, & ut omni adsit, & absolutum sit a temporis conditione, ut risibile, quod a superiori plurimum distat. nam quod risibile est, semper ridere potest. Rursus qui potest in iuuentute pubescere, cum ipsa iuuentus non sit semper, non ei adest semper, ut in iuuẽtute pubescat. Hæc autẽ quarta proprii significatio, quam nulla temporis definitio constringit, absoluta est. Atq; ideo etiam conuertitur, & de se inuicem propriũ atque species prædicantur, homo enim omnis risibilis est, & omne risibile homo.

DE ACCIDENTE.

Accidens est quod adest, & abest pręter subiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo, in separabile, et in inseparabile. Separabile enim accidens est dormire: nigrum uero esse, inseparabiliter coruo, & ęthiopi accidit: potest autem intelligi, & coruus albus, & æthiops nitens candore præter subiecti corruptionem. Definitur autem sic quoque. Accidens est quod contingit eidem inesse uel non inesse. Et quod neque genus est, neque species, neque differentia, neque proprium, semper autem est in subiecto subsistẽs. Omnibus igitur determinatis quæ proposita sunt, dico autem genere, specie, differentia, proprio, & accidente, dicendum est quæ sint ipsis communia, & quæ propria

42. Quoniam superius dictũ est omnia, quæ de aliquo prædicantur, vel substantialiter, vel accidentaliter dicuntur, Cumq; ea quæ substantialiter prædicantur, eius de quo dicuntur, substantiam definitionemque contineant, & sint eo antiquiora atque maiora, quod ex substantialibus prædicatis efficitur, cumq; ea quæ substantialiter dicuntur, pereunt, necesse est ut simul etiam ea interimantur, quorum naturam substantiamq; formabant. quæ cum ita sint, necesse est, ut quæ accidentaliter dicuntur; quoniam substantiam minime informant, & adesse, & abesse possint præter subiecti corruptionem. Ea enim tantum cum absunt subiectum corrumpere possunt, quæ efficiunt atq; conformãt quæ sunt substãtialia. quę uero non efficiũt substantiam, ut accidentia, ea cum adsunt, uel absunt, nec informant substantiam, nec cor rumpunt. Est igitur accidẽs quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Id autem diuiditur in duas partes. Accidens enim aliud est separabile, aliud inseparabile. Separabile quidem, ut dormire, sedere, Inseparabile uero, æthiopi atq; coruo, color niger. In qua re talis oritur dubitatio, ita enim est definitum Accidens est quod adest & abest præter subiecti corruptionem. Idem tamen accidens aliquando inseparabile dicitur, quod si inseparabile est, abesse non poterit. Frustra igitur positum est accidens esse q̃d adesse, & abesse possit, cum sint quædam accidentia, quæ a subiecto non ualeant separari. Sed fit sæpe, ut quæ actu disiungi non ualeant, mente & cogitatione separentur. Sed si animi ratione disiunctæ qualitates subiectis, non ea perimunt, sed in sua substantia permanent, atque perdurant, accidentes esse intelliguntur. Age igitur, quoniam æthiopi color niger auferri non potest, animo eum & cogitatione separemus, erit igitur color albus æthiopi. Num iccirco species consumptæ sunt? minime, item etiam coruus, si ab eo colorẽ nigrum imaginatione separemus, permanet tamen auis, nec interit species. ergo quod dictum est adesse & abesse, non re, sed animo intelligendum est, alioqui, & substantialia, quę omnino separari non possunt, sæpe animo, & co

gitatione disiungimus; ut si ab homine rationabilitatem auferamus, quam licet actu separare non possumus, tamen si animi imaginatione disiungimus, statim perit hominis species, quod idem in accidentibus non fit. Sublato enim accidenti cogitatione, species manet. Est quoque alia accidentis definitio cæterorum omnium priuatione, ut id dicatur esse accidens, quod neq; genus sit, neq; species, neq; differentia, neq; proprium, quæ definitio plurimum uaga est, ualdeq; communis. Sic enim etiam genus definiri potest, quod neq; species, neq; differẽtia, neq; proprium sit, nec accidẽs. Eodem quoque modo species, ac differẽtia, atq; proprium. Cum autem eadẽ similitudine definitionis plurima definiri queunt: non est terminans & circumclusa descriptio, præsertim cum longe sit ab definitionis integritate seiunctũ, quod cuiuslibet rei formam aliarum rerum negatione demõstrat. Quibus omnibus expeditis, idest genere, specie, differentia, proprio, atq; accidenti, descriptisq; eorum terminis quãtũ postulabat institutionis breuitas, ea ipsa communiter pertractanda persequitur, ut quas inter se habeant differentias hęc quinq;, de quibus superius disputatum est, quasve communiones, mediocri cõsideratione demõstret, ut nõ solũ q̃ ipsa sint, uerũ etiã queadmodũ ipsa inter se cõparent, appareat.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi Patritij, & consularis viri, commentariorum in Porphyrium a se translatum,

LIBER QVINTUS.

Xpeditis per se omnibus quæ proposuit, & quantum in uniuscuiusq; consideratione poterat, ad scientiæ terminũ breuiter adductis, nũc iã nõ de singulorũ natura, idest uel generis, uel differẽtię, uel speciei, uel proprij, uel accidentis: sed de ad se inuicem relatione pertractat. Nam quia communiones ac differẽtias rerum colligit, non ut sunt per se res illæ considerat, sed ad alias qualiter comparentur. Id autem duplici modo fit, uel similitudine dum retractat communitates, uel dissimilitudine dum differentias. quæ cum ita sint, nos quoque (ut adhuc fecimus) propter planiorem intellectum philosophi uestigia persequentes, ordiemur de his communitatibus quæ adsunt generi, speciei, differentiæ, proprio, atq; accidenti.

Commune igitur omnibus est de pluribus prædicari. Sed genus quidem de omnibus sub se speciebus & de indiuiduis; Similiter et differentia, prædicatur: Species uero de his quæ sub ipsa sunt indiuiduis. At proprium, & de specie cuius est proprium, & de his quæ sub ea specie sunt indiuiduis. Accidens autem, & de speciebus, & de indiuiduis. namq; animal, & de equis, & de bobus prædicatur, quę sunt species, & de hoc equo, & de hoc boue, quæ sunt indiuidua. Irrationale uero de equis, & bobus, & de his qui sunt particulares, prædicatur. Homo præterea de his qui sunt particulares, prædicatur. Risibile quoq; & de homine, & de his qui sunt particulares, prædicatur. Nigrum postremo de coruo, & ebeno, & de his qui sunt particurales, quod est accidens inseparabile: item moueri de homine, & equo & de his qui sunt particulares, quod est accidens separabile, sed principaliter quidẽ de indiuiduis, secundario uero & de his quæ continent indiuidua, prædicatur.

43. Antequam singulorum ad unumquodque habitudinem tractet, illam prius respicit, quam omnes ad se inuicem habere uidetur. hæc autem est una communio, quæ propositarum quinq; rerum numerum pluralitate prędicationis includit. Omnia enim de pluribus prędicantur. in hoc ergo sibi cuncta communicant: nam, & genus de pluribus prędicatur, itemque species, ac differentia, & proprium, atque accidens. quę cum ita sint, est eorum una atq; indiscreta communio de pluribus prædicari. Designat autem Porphyrius ipsam de pluribus prędicationem, quemadmodum in singulis fiat, & unumquodq; propositorũ de quibus pluribus prędicetur, ostendit. Ait enim genus quidem de pluribus prædicari, id est speciebus, ac specierum indiuiduis, ut anima prædicatur de homine atque equo, ac de his indiuiduis quę sub eis sunt. Item genus prędicatur de differentiis specierum: atq; id iure, quoniam enim species differentiæ informant, cum genus de speciebus prædicetur, consequens est, ut etiam de his dicaẽ, quæ specierum substantiam formãq; efficiunt. quo fit, ut genus etiam de differentiis prædicetur, ac non de una, sed de pluribus. dicitur enim quod rationale est, esse animal, & rursus quod irrationale est, esse animal. Ita genus de speciebus, ac differentiis prædicatur, ac de his quæ sub ipsis sunt indiuiduis: differẽtia uero de pluribus dicuntur speciebus, ac de earum indiuiduis, ut irrationale de equo prędicatur ac boue, quæ sunt plures species, & de his quæ sub ipsis sunt indiuiduis eodem modo dicitur. nã quod de uniuersali prædicatur, prædicaẽ & de indiuiduo. Quod si differentia de speciebus dicitur, prędicatur etiã de eiusdem speciei subiectis. Species uero de suis tantum indiuiduis prędicatur. neq; enim fieri potest, ut quæ species est ultima, quęq; uere species ac magis species nuncupaẽ, hęc alias deducatur in species: quod si ita est, sola post speciem indiuidua restant. iure igitur species de suis tantum indiuiduis prędicatur: ut homo de Socrate, Platone, Cicerone, & cæteris. Proprium item de specie prędicatur, cuius est proprium. neque enim esset proprium alicuius, si de aliquo prædicatur: de quo enim quęque res, & soli, & omni, & semper dicitur, eiusdem proprium esse monstratur. quę cum ita sint, proprium de specie dicitur, ut risibile de homine. Omnis enim homo risibilis est. Dicitur etiam de indiuiduis speciei de qua prędicatur. Est enim Socrates, Plato, & Cicero risibilis. Accidens uero & de speciebus pluribus dicitur, & de diuersarum specierum indiuiduis. Dicitur enim coruus atque æthiops niger, & hic ęthiops atque hic coruus, qui sunt indiuidui: nigri autem secundum nigredinis qualitatẽ uocãtur, atq; hoc quidẽ est accidens inseparabile. Sed multo magis separabilia accidentia pluribus inhærescunt, ut moueri homini, & boui. uterq; eni mouetur. Et rursus ea quæ sub homine sunt atq; boue indiuidua, moueri sępe prędicantur. Sed aduertendum est auctore Porphyrio, quod ea quæ accidentia sunt, principaliter q̃dẽ de his dicũtur, in quibus sunt indiuiduis, secundo uero loco, ad uniuersalia indiuiduorum referuntur: atq; ita prædicatio subteriorũ superioribus redditur, ut quoniã nigredo singulis coruis adesse dicitur, dicitur etiã adesse speciali coruo. Nã q̃a oĩa particularia qualitas ista accidentis nigredinis inficit, iccirco eandẽ nigredinẽ de specie quoq; prędicamus, dicentes coruũ, ipsam speciẽ, nigrũ esse. In quibus oibus mirũ uideri potest, cur genus de ꝓprio ꝑdicari nõ dixerit, nec uero speciem de eodem proprio, nec differentiam de proprio, sed tantum genus quidem de speciebus, atq; indiuiduis. Differentiam uero de speciebus atq; indiuiduis: Speciem de indiuiduis. Proprium de specie atque indiuiduis. Accidens de speciebus atq; indiuiduis. Fieri enim potest, ut quæ maioris prędicationis sunt, ea de cunctis minoribus prædicẽtur, & quę ęqualia sunt, sibimet conuertantur. Eoque fit, ut genus de differentiis, & speciebus, & proprijs, atq; accidentibus prędicetur, ut cum dicimus, Quod rationale est, animal est. genus de differentia. Quod homo est, animal est, genus de specie. Quod risibile est, animal est, genus de proprio. Quod nigrum est, si forte coruum uel ęthiopem demonstremus, animal est, genus de accidenti prædicamus. Rursus, Quod homo est, rationale est, differentiam de specie. Quod risibile est, rationale est, differentiam de proprio. Quod nigrum est, rationale est, si æthiopem demonstremus, differentiam de accidente. Item quod risibile est, homo est, speciem de proprio. Quod nigrum est, homo est, si æthiopem designamus, speciem de accidenti. Qua in re quod nigrum est, etiam risibile est, in ęthiopis demonstratione, proprium de accidenti prędicatur, conuerti

uerti autem ad totum accidens potest, vt quoniã indiuiduis singulorum esse preponitur, iccirco de superioribus etiam prædicatur, vt quoniam Socrates animal est, rationale est, risibile est, & homo est. Cumq; in Socrate sit caluitiũ: quod est accidens: prædicatur idem de animali, de rationali, de risibili, de homine, vt accidens de quatuor reliquis prædicetur. Sed horum profundior quæstio est, nec ad soluendum satis est temporis. hoc tantum ingredientium intelligentia expectet, quod alia quidem recto ordine prędicantur, alia uero obliquo. Quoniam moueri hominem rectum est, id quod mouetur hominem esse conuersa locutione ꝓponitur. Quocirca rectam Porphyrius in omnibus propositionem sumpsit. Quod si qs uim prædicationis subiectionisq; attenderit in singulis comparans prædicationibus, eas quidem prolationes quæ rectæ sunt, inueniet a Porphyrio esse numeratas: eas uero quæ conuerso ordine prædicantur, fuisse sepositas.

GENERIS ET DIFFERENTIAE Comparatio.

COMMVNE est autem generi, & differentiæ continentia specierum: continet enim & differentia species, & si non tot, quot genera: rationale enim, & si non cõtineat irrationabilia quemadmodum animal, tamen continet hominem, & Deum quæ sunt species. Et quæcunque prædicantur de genere, ut genus, & de his quæ sub ipso sunt speciebus prædicantur. Item quæcunque de differentia prædicantur, ut differentia, & de his quæ ex ipsa sunt speciebus prædicabuntur: Nam cum genus sit animal, non solum de eo prædicatur substantia, & animatũ, & sensibile, sed etiã de his quæ sub animali sunt speciebus omnibus prædicantur hæc, usque ad indiuidua: Cumque sit differentia rationale, prædicatur de ea ut differentia id quod est ratione uti, non solum autem de eo quod est rationale, sed etiam de his quæ sub rationali sunt speciebus prædicabitur ratione uti. Cõmune vero est & hoc, perępto genere, uel differentia, simul perimi, & ea quę sunt sub ipsis. quemadmodum enim si nõ sit animal, non est equus, neque homo: sic si non sit rationale, nullum erit animal, quod vtatur ratione.

44. Post eam quæ cunctis adesse uisa est communitatem, singulorum ad se similitudines ac dissimilitudines quærit. Et quoniam inter quinque proposita genus ac differentia uniuersalioris sunt prędicationis. Siquidem genus, & species continet, & differentias: differentiæ uero species continent, neque ab his ullo modo continentur. Primum generis & differentiarum similitudines colligit. ac primam quidẽ ponit hanc. Dicit enim commune esse generi ac differentię, ut species claudant. nam sicut genus sub se habet species, ita etiam differentia, & si non tot quot habet genus. Etenim quoniam genus differentiam etiam claudit, & non unam tantum sub se differentiam coercet ac retinet, plures necesse est, vt habeat sub se species, quàm quælibet una earum quas claudit differentiarum, vt animal prædicatur de rationabili, & irrationabili. Quod si ita est, prędicabitur, & de his quæ sub rationali sunt positæ speciebus, & de his quę sub irrationali: Est ergo commune animali, & rationali, id est generi, & differentiæ, quod sicut genus de Deo, & homine prædicatur, ita etiam rationale quod est differentia, de Deo & de homine dicitur. Sed non intantum hæc prędicatio funditur quantum animalis, idest generis. Animal enim non de Deo solum atque homine dicitur, sed de equo, & boue prędicatur, ad quæ rationalis differentia non peruenit. Sed quandocunque Deum supponimus animali, secundum eorum opinionem facimus, qui Solem, stellasque, atque totum hunc mundum animatum esse cõfirmant, quę etiam duorum nomine (vt sæpe dictum est) appellauerunt. Secunda item communio est generis, ac differentiæ, quoniam quęcunque prædicantur de genere, vt genera: eadẽ & de his quę sub ipso sunt speciebus ꝓdicantur. Ad hanc similitudinẽ, & quæcunq; prędicantur de differentia, ut differentia, eadem quoq; & de his quæ sub ipsa differentia sunt, vt differentiæ prędicantur. Cuius sententiæ talis est expositio. Sunt plura quæ de generibus prędicantur, vt genera, vt de animali dicitur animatum, & substãtia, atq; hæc, ut genera. Hæc igitur prędicantur, & de his quæ sub animali sunt, rursusq;, ut genera: nam hominis & animatum, & substantia genus est, sicut ante fuerat animalis. Item in ipsis differentijs quædam differentiæ inueniuntur, quæ de ipsis differentijs prędicanẽ, ut de rationali duę differentiæ dicuntur. Quod enim rationale est, utitur ratione, uel habet rationem. Aliud est autem uti ratione, aliud est habere rationem, ut aliud est habere sensum, aliud uti sensu. Habet quippe sensum, & dormiens, sed non utitur. Ita quoq; dormiens habet rationem, sed minime utitur; ergo ipsius rõnabilitatis quędam differentia est, rõne uti, sed sub rõnabilitate positus est homo. Prædicatur igitur de homine rõne vti, vt quædam differentia. Differt.n.a cęteris animalibus homo, quia rõne vtitur. Demonstratum est igitur quòd sicut ea quę de genere prædicantur, dicuntur de generi subiectis, ita etiã ea quę de differentia prædicantur, dicuntur de his quæ differentijs supponuntur. Tertium commune est, quod sicut assumptis generibus, species interimuntur: ita consumptis differentijs, species de quibus differentiæ prædicantur, intereunt. Cõmune.n.est hoc uniuersalium in substantia pereuntium perire subiecta. Sed prima communio demonstrauit genera de speciebus prædicari, sicut etiam differentias. Propter hanc igitur similitudinem si auferantur genera: species pereunt. Sic etiam species perire necesse est, quæ sub differentiis sunt, si uniuersales earum differentiæ consumantur. cuius exemplũ est. Si enim auferas animal, hominẽ atq; equũ sustuleris, q̃ sunt species positę sub animali. Si auferas rationale, hominẽ Deumq; sustuleris, q sũt sub rationali differentia collocati. Et de communitatib' quidẽ hactenus. nunc de generis, & differentię dissimilitudine perpendit.

Proprium autem generis est de pluribus prædicari quàm differentia, & species, & proprium, & accidens. animal enim de homine, & equo, & aue, & serpente prædicatur. Quadrupes uero de solis quatuor pedes habentibus. homo uero de solis indiuiduis hominibus. item hinnibile de solo equo, & de his qui sunt particulares. similiter & accidens de paucioribus quàm genus. Oportet autem differentias accipere; quibus diuiditur genus, non eas quæ complent substantiam generis. Amplius genus continet differentiã potestate animalis enim hoc quidem rationale est, illud uero irrationale, differentia uero non continent genera. Amplius genera quidem priora sunt his quæ sub se sunt positæ differentijs, & propter hoc simul qudem eas auferunt, non autem simul auferuntur ab eis: sublato enim animali, aufertur rationale, & irrationale. differentiæ uero non auferunt genus, nam etiam si omnes interimantur, tamen substantia animata sensibili, intelligi potest, quæ est animal. Amplius genus in eo quod quid est, differentia in eo quod quale quid est prædicatur, quemadmodum dictum est. Amplius genus unum quidem est secundum unamquamque speciem, ut est hominis animal, differentiæ uero plures, ut rationale, mortale, mentis, & disciplinæ susceptibile, quibus ab alijs differt. Amplius genus quidem simile est materiæ, formæ uero differentia. cum autem sint, & alia communia, & propria generis & differentiæ, nunc ista sufficiant.

45. Proprium quidem quid sit cõuenienti atq; integro uocabulo definitum est. Sed per abusionem illa etiam propria quorumlibet dicuntur, quę in vna quaque re ab aliis continent differentiam, licet cum aliis sint ea ipsa communia. Per se quippe proprium est homini quod ei omni, & soli, & semper adest: ut risibilitas. per usurpatam uero locutionem

nem

nem etiam proprium hominis rationabilitas dicitur, non per se proprium. Quippe quod ei cum deorum est natura commune, sed homini rationabilitas proprium dicitur, ad discretionem pecudis, quod rationale non est. Id uero propter hanc causam, quoniam id proprium uniuscuiusque dicitur quod habet suum. Quo igitur quis ab alio differt, proprium eius non absurda usurpatione prædicatur. Sed nunc quod dicit propriũ generis esse de pluribus prędicari, quã cętera quatuor, id ipsum generis tale proprium est, quale per se proprium dici solet, id est quod semper, & soli, & omni adsit generi. Generi enim soli adest, ut differentia, specie, proprio, atque accidente uberius atque affluentius prædicetur. Sed de his speciebus, differentiis, proprijs atque accidentibus, id dici potest, quę sub quolibet genere sunt, id est de differentiis quidem quę quodlibet diuidunt genus: Specie uero quę diuisibili generis differentia informatur. Proprio autem illi speciei quæ sub illo genere est, quod differentijs est diuisiuum. Accidentibusque quæ his hærent indiuiduis, quæ sub ea specie sunt, quam designatum genus includit. Hoc facilius exempla declarant. Sit enim genus animal, quadrupes ac bipes differentię sub animalis positę cõtinentia. Homo atq; equus species sub eodem genere constitutæ. Risibile atque hinnibile propria earundem specierum. Velox, & bellator, accidentia, quę his indiuiduis accidunt, quæ sub speciebus hominis atque equi continentur. Animal igitur quod est genus prædicatur de quadrupede, & bipede, quę sunt differentiæ. Quadrupes uero non dicitur de bipede, sed tantũ de his animalibus quæ quatuor pedes habent. plus igitur prædicatur genus quàm differentia. Rursus homo de Platone, & Socrate prædicatur, & de cæteris. Animal uero non modo de hominis indiuiduis, uerũ etiam de cæteris irrationabilibus indiuiduis dicitur. plus igitur genus quàm species prædicatur. Sed cum sit proprium equi hinnibile, cumque genus quam species uberius prędicetur, prædicatio quoq; generis proprij supergreditur prędicationem. Accidens quoque & si pluribus inesse potest, tamen sæpe genere contractius inuenitur, ut bellator, non proprie nisi homo dicitur, & uelocitas in paucis animalibus inueniturquo fit, vt genus, & differentia, & specie, & proprio, & accidente, amplius pradicetur. Atque hæc est una proprietas generis, quę genus ab alijs omnibus disiungat ac separet. Oportet autem, inquit, nunc eas differentias intelligere, quibus dicitur genus, non quibus informatur genus. illæ enim a quibus informatur genus, plus quam ipsum genus sine dubio prędicãtur, ut animatum & corporeum ultra animal tendunt, cum sint differentiæ animalis, non diuisiuæ, sed potius constitutiuæ. Omnia enim superiora de inferioribus prædicãtur. Quæ uero de inferioribus prædicantur, neque conuerti possunt, hæc ab eis quę inferiora sunt, amplius prędicantur. Post hoc aliud proprium generis ostendit, quo ab his differentiis quæ sub eodem sunt positę segregatur. Omne enim genus continet differentias potestate. Differentia uero genus non potest continere. Animal enim rationale, atque irrationale continet potestate. Neque enim rationabilitas, aut irrationabilitas animal poterit continere. Potestate autem ait, continere animal differentias, quia (vt superius dictum est) genus quidem omnes habet sub se differentias potestate, actu uero minime. Ex quo fit, ut alia proprietas oriatur. Sublato enim genere, perit differentia: ueluti sublato animali interimitur rationabilitas, quod est differentia. At si rationabile interimas, irrationabile animal manet. Sed obiici potest, quid si utrasq; differentias simul abstulero, nũ poterit remanere genus? Dicimus potest. Vnumquodq; enim nõ ex his, de quibus prędicatur, sed ex his, ex quibus efficitur, substantiam sumit. Itaq; fit, ut genus sublatis differentiis diuisiuis permanere posit. Dũ tamen maneant illę, quę ipsius generis formã substantiãq; constituunt. Quoniam enim animal animata atq; sensibilis differentię constituunt, hæ si maneant, atque iungantur, perire animal non potest, licet ea perant de quibus animal prędicatur, rationale. s. atque irrationale. Vnumquodque enim (vt dictum est) ex his substantię proprietatem sumit. ex quibus efficitur, non ab his de quibus prædicatur. Amplius si vtrasq; differentias genus potestate continet, ipsum per se neutram earum intra se positam collocatamq; cõcludit. ꝙ si actu quidem eas non continet, sed potestate, actu etiam ab his poterit separari: hoc ipsum enim, quod est eas potestate continere, id erat actu non continere. Genus uero, quia quaslibet differentias actu non continet, actu ab eisdem etiam separatur. Rursus aliud est generis propriũ; quod ex proprietate prædicationis agnoscitur. Omne enim genus ad interrogationẽ quid est unumquodq;, respondere conuenit, vt animal in eo quod quid est de homine prędicatur: differentia uero minime, sed in eo quod quale sit. Omnis enim differentia in qualitate consistit. Sed hoc proprium tale est, quale superius diximus, nõ per se, sed secundum alicuius differentiam dictum. Alioqui cõmune est hoc generi cum specie, vt in eo quod quid sit prędicetur. sed quia hac in re genus a differentia discrepat, quoniam differentia quidem in eo quod quale est, genus uero in eo quod quid est prędicatur: generis proprium dicitur non per se, sed ad differentię comparationem, & in omnibus reliquis eãdem rationem conueniet speculari. Quodcunque enim ita proprium generi dicitur, ut nulli sit alij commune, sed tantum hoc genus habet, & semper, id secundum se proprium nuncupatur. Quicquid uero cũ alio commune est, id nõ per se, sed ad alterius differentiã propriũ dicitur. Alia rursus generis & differentię separatio est, quod genus quidẽ speciei vnũ semper adest. s. proximũ. plura enim possunt esse superiora, velut hominis animal atq; substãtia. sed ꝓximum eiusdem hominis animal tantũ. Differentię vero plures vni speciei adesse poterunt, vt rationale atq; mortale homini. Itaq; fit definitio ex vno quidẽ genere, sed pluribus differẽtiis, vt hominis animal rationale atque mortale. Rursus alia discretio est, quod genus quidem velut quendam subiecti locum tenet, differentia vero formæ, ita vt illud sit materia quædam, quæ figuram suscipiat: hæc vero sit forma: quæ superueniens speciei substantiã rationẽq; perficiat. Iccirco pluribus differentijs a genere differentiam segregauit, quia hæc maxime generis quandam similitudinem cõtinet, quia est vniuersalis, & pręter genus inter cætera maxima. sed cũ alia plura communia, pluraq; propria generis inter se ac differentiæ valeant inueniri, sufficiant nunc, inquit, ista. Satis est enim ad discretionem quaslibet differentias assumere, etiam si quę dici possunt non omnia colligantur.

GENERIS ET SPECIEI Comparatio.

GENVS *autem & species commune quidem habent de pluribus prædicari, quemadmodum dictum est. Sumatur autem species, ut species solum, non autem, ut genus, si fuerit idem species & genus. Commune his est etiam hoc, priora his esse de quibus prædicantur, & totum quoddam esse utrunque.*

46. Generis & speciei enumerat tria communia, unum quidem de pluribus prędicari. genus enim & species de pluribus prędicantur, sed genus de speciebus, vt dictum est, species uero de indiuiduis. Sed nunc de illa specie loquitur, quæ tantũ species est, ut homo, idest quæ non etiam genus est, sed vltima species. Quod si talem speciem ponamus quę etiã genus esse potest, ac de ea dicamus ꝙ cõmune habet cum genere de pluribus prædicari, nihil interest an ita dicamus, ipsum genus, id secum habere commune, de pluribus prædicari. Talis est enim species quæ nõ solum est species, sed etiã genus est. Est autem cõmune his quoq; quod vtraq; priora sunt his de quibus prędicantur. Omne enim quod de pluribus prædicatur, si recto (vt superius dictum est) ordine dicatur: prius est his de quibus prędicatur. Pręterea est illis hoc etiam cõmune, quod genus ac species totũ sunt eorum quę intra suũ ambitũ continent, & coercet: omniũ enim specierũ totum genus est, & omnium indiuiduorum totum, est species. Aeque enim genus, & species adunatiua sunt plurimorum. quod vero multorum adunatiuum est: id eorum quę ad vnitatis formã reducit, recte dicitur totũ.

Differunt

Differunt autem, eo quod genus quidem species continet, species uero continentur, & non continēt genera. De pluribus enim prædicatur genus quàm species. Amplius genera quidem præiacere oportet, & informata differentijs specificis, perficere species. unde & priora sunt naturaliter genera, & secum species interimentia, nec tamen ab eis interimuntur. nam si species sit, est & genus. genus uero si sit, non omnino erit species, Et genera quidem uniuoce de speciebus prædicantur, species uero de generibus minime. Amplius genera quidem excedunt eas quæ sub ipsis sunt species, continentia. species autem excedunt genera proprijs differentijs. Amplius nec species fiet unquam generalissimum, nec genus fiet unquam specialissimum.

47. Expeditis communibus generis, & speciei, nunc de eorum discretione pertractat. Differre enim dicit genus a specie, quoniam genus continet species, vt animal continet hominem. species uero non continet genera. neq;.n. homo de animali prædicatur. Itaq; fit ut species quidē contineantur a generibus, nunquam uero contineant genera. Omne enim quod amplius prædicatur, illius est continēs, quod minus dicitur. Quod si genus amplius prædicet quā species, necesse est vt species quidem contineatur a genere, genus uero nullo modo speciei ambitu prædicationis includatur. huius autem ratio est, quoniam genus semper suscipiens differentiam, speciem facit. hoc est genus quod habet latissimam prædicationem: coarctatum in differentias, & contractum, facit speciem, omnino enim generi iuncta differentia speciem reddit, & ex uniuersalitate, & latissima prædicatione in angustum speciei terminum contrahit. Animal enim cuius prædicatio per se longe lateq; diffusa est, si corripiat rationalis differentiam, & mortalis, diminuit atque contrahit in unum hominis speciem, unde fit vt minor sit semper species, quàm genus. atq; ideo contineatur, sed non contineat, sublatoq; genere auferatur species. si enim totum auferas, pars non erit. quod si species auferatur, genus manet, ueluti cum animal sustuleris, interimitur etiam homo: si hominem auferas, animal restat. Hoc etiam causa est, ut genus de specie uniuoce prædicetur, id est vt species suscipiat definitionem generis & nomen, sed non ecōuerso, definitionem quippe speciei genus suscipere non uidetur, substantiam enim priorum inferiora suscipiunt. Si enim definias animal, & dicas substantiam esse animatam atq; sensibilem, aut si prædices de homine animal, uerum dixeris. si etiam animalis definitionem de homine prædicaueris, dicasq; hominem esse substantiam animatam atq; sensibilem, nihil fuerit in propositione falsi: sed si hominis rationem reddas, animal rationale mortale, ea animali non conueniunt, neq; enim id quod animal est, id dici poterit animal rationale mortale. Fit igitur, vt sicut species generis nomen suscipit, ita etiam capiat definitionem: & sicut genus nomen speciei non suscipit, ita nec eiusdem definitione monstraretur: sed cuius nomen, & definitio de aliquo prędicatur, id uniuoce dicitur. Cum igitur generis, & nomen, & definitio de specie prædicetur, genus de specie uniuoce dr̄. Qm̄ uero speciei de genere neq; nomen neq; definitio pdicatur, nō cōuertit̄ uniuoca prædicatio. Differunt genera a speciebus hoc quoq; modo: ꝙ genera superuadūt species suas, aliarum continentia specierum. Species uero genera, differentiarum pluralitate: animal enim quod est genus, superuadit hominem quod est species, quia non hominem solum cōtinet, uerum etiam bouem, equum, aliasq; species, quas suæ prædicationis spatio includit. Species uero, vt homo, superuadit genus, vt animal multitudine differentiarū. Nam actu genus, non habet rationale uel mortale, nullas quippe actu genus retinet differentias, easdem species suæ substantiæ inhærentes atq; insitas tenet. Homo enim rationalis est atq; mortalis: quod genus minime est. Animal.n. neq; mortale est per se neq; rationale. Quod si genus quidē plus quàm unam continet speciem, at uero species multis differentijs informantur, superat quidem genus speciem cō tinentia specierum. species uero uincit genus differentiarum pluralitate. Illa quoq; est differentia, ꝙ genus quoniam omnium primum est, nunquam in tantum descendere poterit vt fiat ultimum, species uero quę cunctis est inferior, nūquam in tantum ascēdere poterit, vt suprema omnium fiat: nūquā igitur nec species generalissimū fiet, nec genus specialissimū. Sed ex his quæ dictæ sunt differentijs, aliæ sunt quæ genus a spē proprię coniunctæq; disterminant: Aliæ uero quæ non solum genus a spē, uerum etiam a cæteris deducunt ac desterminant. neq; enim in his tantum oportet differentijs, quę sunt dictę, uerumetiam in cęteris considerare, si propriæ normam discretionis quærimus agnoscere.

GENERIS & PROPRII COMPARATIO.

GENERIS *autē & proprij cōe quidē est sequi species: namq; si homo est, animal est: si homo est, risibile est: Cōe est quoq; æqualiter prædicari genus de speciebus, & proprium de his quæ participant illo indiuiduis: æqualiter enim & homo, & bos animal est, & Cicero, & Cato sūt risibiles. Commune demū est his uniuoce prædicari, genus de ꝓprijs speciebus, & proprium de his quorum est proprium.*

48. Tria interim generis ac proprij dicit esse communia, quorum primum illud est, quoniam ita genus sequitur species vt propriū, posita enim specie necesse est intelligamus genus & proprium. neutrum enim species proprias derelinquit, nam si homo est, animal est. si homo est, risibile est. ita quemadmodum genus, sic proprium ab ea specie cuius est proprium, non recedit. Illud quoque est commune, quod ęqualis est generis participatio, sicut etiam proprii. Omne enim genus ęqualiter a suis speciebus participatur: propriū vero indiuiduis omnibus ęqualiter adhęrescit. Manifestum est autem participatione esse generi ęquale proprium, neq; enim plus homo animal est, quam equus, atq; bos, sed in eo quod sunt animalia, ęqualiter animalis, idest generis vocabulum trahūt. Cato etiā & Cicero ęqualiter risibiles sunt, etiam si ęqualiter non rideant. in eo enim quod apti ad ridendum sunt, dici risibiles possunt, non ꝙ semper rideant. Aequaliter ergo ea quę sub genere sunt, suscipiunt genus, sicut ea quę sub propriis, propria. Tertium illud, quod sicut genus de propriis speciebus vniuoce prędicatur, ita ēt proprium de sua specie vniuoce dicitur. Genus enim quoniam substantiam speciei continet, non modo eius nomen de specie, verum etiam definitio prædicatur. Proprium uero quia speciem non reliquit, eiq; semper æquatur, nec in aliam speciem transgreditur, nec infra subsistit. Definitionē quoque proprium speciebus tradit. cuius enim nomen uni tantū cōuenit speciei cui coæquatur, dubitari nō pōt, quin eius quoq; definitio speciei cōueniat. Quo fit vt sicut genus de speciebus, ita propriū de sua specie uniuoce prędicetur.

Differunt autem, quoniam genus prius est, posterius proprium: oportet enim esse prius animal, dehinc diuidi differentijs & proprijs. Amplius genus quidem de pluribus speciebus prædicatur, quarum est genus: proprium uero de una sola specie, cuius est proprium. Amplius proprium quidem conuersim de eo cuius est proprium, prædicatur: genus uero de nullo conuersim prædicatur, nam nec si animal est, homo est: nec si animal est, risibile est: si uero risibile est, homo est: & e conuerso. Amplius omni speciei inest proprium cuius est proprium, & soli & semper: genus uero, omni quidem speciei inest cuius fuerit genus, & semper, non tamen soli. Amplius propria quidem interempta non simul interimunt genera: genera uero interempta interimūt species quarum sunt propria. Quare his interemptis quorum sunt propria, & ipsa simul interimuntur.

49. Tale rursus proprium sumit, ꝙ ad alterius comparationem proprium nuncupetur. dicit enim proprium esse generis prius esse quàm propria. Oportet enim prius esse genus, quod ueluti materia differentiis supponitur, uenientibusq;

differentijs fieri speciem, cum quibus propria nascuntur. Si igitur prius est genus, quàm differentiæ, prius etiam differẽtiæ, quàm species, & speciebus propria coæquantur, nõ est dubiũ quin propria generibus posteriora sint. atq; hoc q̃d ductum est, proprium esse generis, prius esse quàm propria: commune est generi cum differentia: differentiæ enim species conformantes priores considerantur esse, quàm propria. Siquidem speciebus ipsis priores sunt, quas propria ratione determinãt. sed ut dictũ est, hoc proprium ad differentiam proprij intelligendum est, non quale superius proprium per se constitutũ est. Rursus differt genus a proprio, quod quidem de pluribus prædicatur speciebus, propriũ uero minime: nam neq; genus est, nisi plures ex se species ꝓferat, nec proprium si alteri cuilibet speciei possit esse commune. Fit igitur vt genus quidẽ plurimas sub se species habeat, vt animal hominem atq; equum, proprium uero unũ tantum, sicut risibile hominem. Quo fit, vt illa quoq; proprietas ex differentia nascatur. genus enim prædicatur quidem de speciebus, ipsum uero in nulla prædicatione supponitur. Proprium uero & species alterna prædicatione mutantur. Fit enim prædicatio aut a maioribus ad minora, aut ab æqualibus ad æqualia. Genus igitur quod maius est, de speciebus omnibus prædicatur: species uero quoniã minores sunt, de generibus non dicuntur, vt animal de homine dicitur, homo uero de animali nullo modo prædicatur. At uero proprium, quoniam speciei æquale est, æque prædicatur atq; præponitur, vt risibile de homine dicitur, omnis enim homo risibilis est, eodemq; modo conuertitur. omne enim risibile homo est. Differt etiam proprium a genere, quòd propriũ uni speciei, & omni, & semper adest. Genus uero ex his quidem duo retinet, in uno uero diuersum est. nam speciebus suis & semper adest, & omnibus, non uero solis: hoc enim erat tantum proprijs esse, quod singulas species tantum continent: hoc autem generibus, quod plures. igitur propria quidem singulas obtinent species, genera uero non singulas. adest igitur propriũ uni soli speciei, & semper, & omni. Genus uero & omni quidem, & semper, sed nõ soli, vt risibile homini soli, animal uero eidem homini, sed non soli, præest enim cunctis, quæ irrationabilia nuncupamus. Præterea si auferamus genus, species interimuntur. nã si non sit animal, non erit homo. si auferamus species nõ interimitur genus. nam si non sit homo, animal nõ peribit. Species uero & propria, quoniã sunt æqualia, alterna se uice consumunt. nã si nõ sit risibile, homo non erit. si homo non sit risibile nõ manebit. Consumunt igitur genera sub se positas species, nõ uero ab his inuicẽ consumuntur. Species uero & proprium inuicem perimuntur & perimunt.

GENERIS ET ACCIDENTIS *Comparatio.*

GENERI uero & accidenti cõmune est de pluribus (quemadmodum dictum est) prædicari, siue separabile sit accidens, siue inseparabile: etenim & moueri de pluribus, & nigrũ de coruis & de æthiopibus, & aliquibus inanimatis prædicantur.

50. Nihil est quod inter cætera, ita sit a generis ratione disiunctũ, sicut est accideus. nã cũ genus cuius libet substantiã monstret: accidens uero a substantia longe disiunctum sit, & extrinsecus ueniens, nihil uero notius commune potest habere cũ genere, quàm de pluribus prædicari. Genus enim de pluribus prędicatur speciebus, accidens uero non modo de pluribus speciebus, uerũ etiã generibus, animatis, atq; inanimatis, ut nigrum dicitur de rationali homine, & de irrationali coruo, & de inanimato ebeno: Album etiam de cygno, & marmore: moueri de homine, de equo, & de stellis, ac de agitatis, quæ sũt separabilis accidentis exempla.

Differt autem genus ab acidenti, quoniam genus ante species est, accidentia uero speciebus posteriora sunt: nam etsi insep.rabile accidens sumatur, tamẽ natura prius est illud cui accidit, quàm accidẽs. Et genera quidem quæ participant, æqualiter participant: accidentia uero non æqualiter. Intensionem enim remissionem suscipit accidentium participatio, generum uero minime. Et accidentia quidem principaliter in indiuiduus consistunt: genera uero & species naturaliter priora sunt indiuiduis substantijs. Et genera quidem in eo quod sit prædicantur de his quæ sub ipsis sunt: accidentia uero in eo quod quale aliquid sit, uel quomodo se habet unumquodque. qualis est enim æthiops interrogatus, dicis, niger: & quomodo Socrates se habet, dicis, sedet, uel ambulat.

51. Differentiam generis & accidentis hanc primum proponit, Q̃d genus quidem ante species sit: quippe q̃d materiæ loco est, & differentiis informatum spẽs gignit: at uero accidens esse post species inuenitur. Oportet.n. prius esse cui aliquid accidat, post uero ipsum accidens superuenire. Nam si subiectum non sit q̃d suscipiat, accidens esse non poterit. Quod si genus quidem speciebus subiectum est, non possunt eẽ species, nisi eis genus uelut materia supponatur: Accidentia uero esse non possunt, nisi eis species supponãt. nam manifestum est genus quidem ante species esse, accidẽtia uero post species. Rursus est alia dr̃ia, quoniam genus neq; intentionem, neq; remissionem suscipere potest. Quo fit, ut quæ participipant genere, æqualiter eius nomen definitionemq; suscipiant, Omnes enim homines æqualiter animalia sunt, eodemque modo equi: nec non inter se homo atq; equus, & cætera animalia comparata æque animalia ꝑdicãtur. Accidẽtis uero participatio & intenditur & remittitur. Inuenies enim quemlibet paulo diutius ambulantem, & paulo amplius nigrum. & si in ipsis æthiopibus considerabis, omnes non æque nigro colore esse obductos inuenies. Alia quoque differentia est, quoniã omne accidens in indiuiduis principaliter subsistit. Genera uero speciebus, & indiuiduis priora sunt. nisi enim singulariter corui nigredine infecti essent, corui species nigra esse nullo modo diceretur. Ita fit, ut accidentia post indiuidua uideantur. Nam si prius est id cui aliquid accidit, quàm illud quod accidit, non est dubium prius esse indiuidua, posterius uero accidens. Genera uero & species supra indiuidua considerantur: hoc iccirco fit, quoniam de his omnibus prædicantur, eorumque substantiam propria prædicatione constituunt. sed dici potest, genera quoque & species posteriora indiuiduis inueniri. Nisi.n. sint singuli homines, singuliq; equi, hominis atq; equi species esse non possunt: & nisi sint singulæ species, earum genus animal esse non poterit. Sed meminisse debemus superius dictum esse genus non ex his sumere substantiã de quibus prædicatur, sed de eo potius quo differentijs constitutiuis eius substantia formaque perficitur. Itaque si genuns quidem diuisiuis differentijs interemptis non perimitur, sed manet in iis, quæ eius constitutiuæ sunt, quæ eius formam definitionemq; perficiunt: cumque differentiæ diuisiuæ generis, speciebus sint priores (ipsæ enim species conformant atq; constituunt) non est dubiũ quin genus etiam pereuntibus speciebus possit in propria permanere substantia: idem de speciebus dictum sit. Species enim superioribus differentiis non posterioribus indiuiduis formantur. Quæ cum ita sint, species quoque ante indiuidua subsistunt. Accidentia uero, nisi sint quibus accidant, esse non possunt: nullis uero prius accidunt, quàm in diuiduis. Hæc enim generationi & corruptioni supposita, uariis semper accidentibus permutantur. Illam quoque annumerat differentiam, quæ dicta est superius, quod genus quia rem demonstrat, & de substantia prædicatur, in eo ꝙ quid est dicitur: Accidens uero aut in eo quod quale est, aut in eo quod quomodo sese habet res. Nam si qualitatem interroges, accidens respondebitur, ut si qualis est coruus: niger: Si quomodo se habet: aliud rursus accidens, aut sedet, aut uolat, aut crocitat. Nam cum accidens in nouem prædicamenta diuidatur, qualitatem, quantitatem, ad aliquid, ubi, situm, habitum, quando, facere, pati. cætera quidem omnia in quomodo se habet interrogatione ponuntur, qualitas uero in qualitatis sciscitatione responderi solet.

solet. Nam si interrogemur qualis est æthiops: respondebimus accidēs, id est niger. Si quomodo se habeat Socrates: tunc dicimus, aut sedet, aut ambulat, aut superiorum aliquod accidentium.

COMPARATIONVM NVMERVS.

GENVS itaq; quomodo ab alijs quatuor differat dictum est. Contingit autem etiam unūquodq; aliorum differre ab alijs quatuor, ut cum quinque quidem sint, & unumquodque ab alijs quatuor differat, quater quinq; uiginti fiant omnes differentiæ: sed non sic se res habet, sed semper posterioribus enumeratis, & secundis quidem una differentia superatis, propterea quia iam sumpta est: tertijs uero, duabus: quartis uero, tribus: quintis uero, quatuor: decem fiunt omnes differentiæ, quatuor, tres, duæ una. Genus etenim quo differt a differentia & a specie, & a proprio, & ab accidente dictum est. quatuor ergo sunt generis differentiæ. differentia uero quo differt a genere dictum est, quando quo differt genus ab ea dicebatur: relinquitur rego quo differat a specie, proprio, & accidenti dicere, & ita fiunt tres. Rursus species quo qudem differt a differentia, dictum est, quando quo differt a specie differentia dicebatur: & quo differat a genere, dictum est, quādo quo differat genus a specie dicebatur. reliquum est igitur quo differat species a proprio, et ab accidenti dicere, et sunt duæ hæ differentiæ. Quo autem differt proprium ab accidenti relinquitur: nam quo a genere, & specie, & differentia differat, prædictum est in illorum ad ipsum differentijs. quatuor igitur sumptis generis differentijs ad alia, tribus uero differentiæ, duabus speciei, una autem proprij ad accidens. decem erunt omnes, quarum quatuor quæ erant generis ad reliqua, superius demonstrauimus.

52. Quoniam differentias atque communitates generis ad differentiam, speciem, proprium, atque accidens persecutus est: idem quoque de cæteris facere contendens, prædicit quot omnes differentiæ possunt esse, quæ inter se comparatis commixtisq; rebus ijs quę supra positę sunt, efficiantur. Sunt autem xx. nam cum quinq; sint res, & unaquęque res earum a quatuor alijs differat, quinquies quater differētiæ fiunt, quod appositarum literarum manifestatur exemplo. Sint quinq; res, uelutı quinq; literę. a. b. c. d e. differat igitur. a quidē ab alijs quatuor. idest. b. c. d. e. fient quatuor differentiæ. Rursus. b. differat ab alijs quatuor, idest. a c. d. e. erunt rursus quatuor, quæ superioribus iunctæ octo coniungūt. C. uero tertia a reliqs differt quatuor, uidelicet. a. b. d. e. quæ quatuor differētiæ superioribus octo cōpulatæ. xii. reddunt. Quarta d. si reliquis quatuor cōparet, differt æque ab eisdē, idest. a. b. c. e. fiēt igit̄ rursus quatuor, quæ superioribus. xii. appositæ. xvi. copulant. Quod si ultima. e. ab alijs quatuor differat, uidelicet a. b c. d. fiēt aliæ quatuor differētiæ, quæ cōpositæ prioribus. xx. pficiūt, & fit q̄dē huiusmodi descriptio.

Genus	Differentia	Species	Proprium	Accidens
a	b	c	d	e
b c d e.	a c d e.	a b d e.	a b c e.	a b c d.

Quæ cū ita sint, in generibus quoque & speciebus & cæteris idem considerabitur. Erunt ergo quatuor differentiæ quibus genus a differentia, specie, proprio, accidentiq; disiungitur. Alię rursus quatuor, quibus differentia a genere, specie, proprio, atq; accidenti discrepat. Rursus speciei ad genus, differentiam, proprium, atque accidens. Quatuor etiam proprii ad genus, differentiam, speciē, atq; accidens. Quatuor insuper accidentis ad genus, differentiā, speciem, atque proprium. Quæ coniunctæ omnes uiginti explicant differentias. Sed hoc uiget, si ad numeri referatur naturam, comparationisq; alternationem. Nam si ad ipsas differentiarum naturas uigilans lector aspicit, easdem sæpe sumptas differentias inueniet. Quo enim genus differt a differentia, eodem differentia distat a genere: & quo differentia distat a specie, eodem species a differentia disgregatur, & in cæteris eodem modo. In hac igitur differentiarum dispositione, quam supra disposui, easdem sæpius annumerauı. At si differentiarum similitudines detrahamus, decem fient omnino differentiæ, quas ad præsentem tractatum uelut diuersas atq; dissimiles oportet assumi. Age enim differat genus a differentia, specie, proprio, atq; accidēti, quatuor differentiis, quas supra iam diximus. Item sumamus differētiam, distabit hæc a genere primum, dehinc a specie, proprio, atque accidenti, sed quo discrepet a genere iā superius explicatum est, cum diceremus quo genus a differētia discreparet. Detracta igitur hac comparatione, quoniā supra commemorata est, relinquuntur tres discrepātiæ, quibus differentia a specie, proprio, accidentiq; disiungitur, quæ iunctæ cum superioribus quatuor, septem reddunt differentias. Post hanc species si sumatur, quatuor quidē eius erunt differentię secundum numeri diuersitatem, cū ad genus, differentiam, proprium, atque accidens comparatur, sed priores duę comparationes iā dictę sunt. Nam quo species differat a genere, tunc dictum est, cum quid genus differret a specie dicebamus: quo uero species a differētia distet commemoratum est, cum differentiæ ad speciem dissimilitudines redderemus. Quibus detractis duæ supersunt integrę atq; intactę speciei ad proprium & accidens discrepantię, quę iunctæ cum septem, nouem differentias copulant. Proprii uero si ad numerum differentię considerētur, quatuor erunt ad genus, differentiam, speciem, atq; accidēs comparati: quarum quidem tres superiores differentię iam dictę sunt. Nam quid a genere proprium distet: tunc dictū est, cum quid genus a proprio distaret ostendimus. Rursus quid proprium a differentia discrepet, in colligēda distātia differentię propriiq; superius demonstratum est; nam quid proprium differt a specie, tunc expositum est, quando quid species distaret a proprio dicebatur. Restat igitur differentia una proprii ad accidens, quæ superioribus iūcta, decem differentias claudit. Accidentis uero ad cętera possent quidem esse quatuor, nisi iam omnes probarentur esse consumptę. Nam quid differat uel genus, uel differentia, uel species, uel proprium ab accidenti supra monstratum est. nec sunt plus diuersę differētię accidentis ad cętera, quàm cęterorū ad accidens. Itaq; fit ut cū sit quinque rerum numerus, si prima assumatur, quatuor fiant differentię: si secunda res, uincāturq; secūdę rei ad cęteras differentię, a primis quatuor una tantum distantia. Nam cum prima habuerit quatuor, secunda retinet tres. Tertia uero si sumatur, duas habebit differentias, quę uincuntur a primis quatuor, differentiis duabus. Quarta uero si sumatur, vnam habebit differentiam, quę uincitur a primis quatuor, differentiis tribus. Quinta uero, quoniam nullam habebit omnino differentiam nouam, totis quatuor a primis differentiis superatur: atq; hoc numerorum gradu quidem usq; ad denariū numerum tenditur, quatuor, tres, duę, una: ut generis quidem quatuor: differentię uero tres: speciei duę: proprii una: accidentis nulla sit. primæ generis quidem comparationes quatuor nouas tenent differentias: secundę uero differētię comparationes, tres nouas tenent; una enim superius enumerata est: uincitur autem a primis quatuor nouis differentiis, una tantum: speciei uero tertia comparatio duas tantum habet differentias nouas, duas quippe superius enumeratas cognoscimus, & uincitur a quatuor primis duabus tātum differentiis nouis: proprium uero unam tantū retinet nouam, quoniā tres habet superius enumeratas, uinciturq; a prima nouis tribus differentiis: quinti uero accidentis comparationes, quoniam nullam retinet nouam differentiam, totis quatuor a primis generis transcenduntur. Atque ad hunc modum ex uiginti differētiis secundum numerum, decem secundum dissimilitudinem contrahuntur: ut tamen has secundum dissimilitudinem differentias nō in quinario tantum numero, uerum in cęteris quoq; notas habere possimus, dabitur regula talis, quę plenam differentiarum dissimilitudinem

similitudinẽ in qualibet numeri pluralitate reperiat. Propositarũ enim numero rerũ si unũ dempseris, atq; id quod dempto uno relinquitur, in totã summã numeri multiplicaueris, dimidiũ eius, quod ex multiplicatione factũ est, coæquabitur ei pluralitati, quã propositarum rerũ differentiæ continebant. Sint ergo res quatuor. a.b.c d. his aufero unã, fiunt tres. has igitur per totam summã quater multiplico, fient duodecim. horũ si dimidiũ teneo, sex erunt. Tot erunt igitur differentiæ inter se rebus quatuor comparatis: a. quippe ad b & c. & d. tres retinet differẽtias. Rursus b. ad c. & d. duas: c. uero ad d. unã. Quæ iunctæ senariũ numerũ cõplent. Atque hanc quidẽ regulã simpliciter ac sine demõstratione nunc dedisse sufficiat. In prędicamentorũ uero expositione, ratio quoque cur ita sit, explicabitur.

DIFFERENTIAE ET SPECIEI
Comparatio.

COMMVNE *ergo est differentiæ & speciei æqualiter participari, homine enim æqualiter participant particulares homines, & rationali differentia.*

Commune quoque est & semper adesse his quæ eorum participant. semper enim Socrates rationalis est, & semper homo est.

53. Dictum est sæpius ea quæ substantiam formant, nec remissione contrahi, nec intensione produci. unicuiq; enim id quod est, unum atq; idem est. Quod si differentia specierum substantiam monstrat, species uero indiuiduorũ, æqualiter utraq; ab intensione & remissione seiuncta sunt: quo fit ut æqualiter participentur. Omnes enim indiuidui mortales sunt atq; rationales sicut homines. Nam si idem est esse homini quod est esse rationale, cum omnes homines æque sint homines, necesse est ut sint æqualiter rationales. Aliud quoque cõe habet differentia cũ specie, quoniã ita differẽtię sui participantia non relinquunt, ut species. Semper enim Socrates rationalis est. Socrates enim qui rationabilitate participat, semper homo est: quia. s. humanitate participat. ut igitur differentiæ sui participantia non relinquunt, ita species his quæ eam participant, semper adiuncta est.

Proprium autem est differentiæ quidem in eo quod quale sit prædicari. speciei uero in eo quod quid est: nam & si homo uelut qualitas accipiatur, non erit tamen simpliciter qualitas, sed secundum id quod generi aduenientes differentiæ eum constituerunt. Amplius differentia quidem sæpe in pluribus speciebus consideratur, quemadmodum quadrupes in pluribus animalibus specie differentibus, species uero in solis his quæ sub una specie sunt indiuiduis.

Amplius differentia quidem prior est ea specie quæ est sub ipsa. simul enim ablatum rationale, interimit hominem: homo uero interemptus non aufert rationale, cum superfit Deus. Amplius differentia quidem componitur cum alia differentia. rationale enim & mortale compositum est in substantiam hominis: species uero speciei non componitur, ut gignat alteram speciem. quædam enim equa cuidã asino permiscetur ad muli generationem, equa enim simpliciter asino conueniens nunquam perficeret mulum.

54. Expositis communitatibus quantum ad institutionem pertinebat differentiæ & speciei, earundem nunc dissimilitudines colligit dicens, differunt ꝙ species in eo quod quid sit prædicatur: differentia autem in eo quod quale sit. Huic differentiæ poterat quæstio occurrere. nam humanitas ipsa quæ species est, qualitas quædam est, cur dicatur species in eo quod quid sit prædicari, cum propter quãdam suæ naturæ proprietatem quædam qualitas esse uideatur. Huic respondemus, quia differẽtia solum qualitas est, humanitas uero non solum est qualitas, sed tantum qualitate perficitur. Differentia.n. superueniens generi speciem facit: ergo genus quadam differentiæ qualitate formatum est. ut procedat in speciem, species uero ipsa qualis quidem est secundũ differentiam illius quæ est pura ac simplex qualitas, qua. s. perficitur & cõformatur. Qualitas uero ipsa pura simplexq; nullo modo est, sed ex qualitatibus effecta substantia. itaque iure differentia quæ pure ac simpliciter qualitas est, in eo quod quale est sciscitantibus respondetur, species uero in eo quod quid sit: licet ipsa quoque quædam qualitas sit non simplex, sed ab alijs qualitatibus informata. Rursus illa quoque differentia est, quia plures differentia sub se species continet: species uero tantum indiuiduis præest. Rationalitas.n. & hominem claudit & deum: Quadrupes, equum, bouem, canem, & cætera: homo uero sola indiuidua, atq; in alijs speciebus eadẽ ratio est. Iccirco enim definitiones quoq; secutæ sunt, ut differentia uocaretur, quod de pluribus specie differentibus in eo qđ quale sit prædicetur: Species uero, ꝙ de pluribus numero differẽtibus in eo qđ quid sit prædicetur. Ideo etiam superioris naturæ sunt differẽtiæ, quã species: quoniam continentes sunt specierum. nam si quis auferat differentiam, speciem quoque sustulerit, ut si quis auferat rationabilitatem, hominem deumque consumpserit: si quis uero hominem tollat, rationabilitas manet in reliquis speciebus constituta: igitur differentiæ distant a specie, ꝙ una differentia plures species continere potest: species uero nullo modo. Alia rursus est differentia, quoniam ex pluribus differentijs una species iungitur, ex pluribus uero speciebus nulla speciei substantia copulatur. Iunctis.n. differentiis mortali ac rationali factus est homo. Iunctis uero speciebus nulla unquã species informatur. Quod si quis occurrat dicens: quoniam permixtus equæ asinus efficit mulum, non recte dixerit. Indiuidua.n. indiuiduis iuncta, indiuidua rursus alia fortasse pficiunt. Ipse uero equus simpliciter, id est uniuersaliter, & asinus uniuersaliter, neq; permisceri possunt, neque aliquid si cogitatione misceantur, efficiunt. Constat igitur differentias quidem plurimas ad unius speciei substantiam conuenire. Species uero in alterius speciei naturam nullo modo posse congruere.

DIFFERENTIA, ET PROPRII
Comparatio.

DIFFERENTIA *uero & proprium commune quidem habent æqualiter participari ab ijs quæ eorum participant æqualiter enim rationalia, rationaliá sunt, & risibilia, risibilia: item semper & omni adesse commune utrique est. si enim curtetur qui bipes est, tamen id ad quod natum est, semper prædicatur: nam et risibile ad id quod natum est semper dicitur, sed non in eo quod semper rideat.*

55. Nunc differentiæ proprijq; communia cõtinua ratione prosequitur. Commune enim dicit esse proprio ac differentiæ, ꝙ æqualiter participantur. ęquè enim omnes homines rationales sunt: æquè risibiles. Illud quia substantiam monstrat, istud quia est æquum propriæ speciei, & subiectã speciem non relinquit. Aliud etiam in his commune subiungit: æqualiter enim differentia semper subiectis adest, ut propriũ. Semper enim homines rationales sunt, vt semper quoque risibiles. Sed obiici poterat non semper esse bipedem hominem, cum sit bipes differentia, si unius pedis per sectione curtetur: quam tali modo soluimus quæstionem. Propria & differentiæ non in eo quod semper habeantur, sed in eo quod semper naturaliter haberi possunt, semper dicuntur adesse subiectis. Si. n. quis curtetur pede, nihil attinet ad naturam, sicut nihil ad detrahendum proprium ualet si homo non rideat. Hæc. n. nõ in eo quod adsint, sed eo quod per naturam adesse possint, semper adesse dicuntur. Ipsum enim semper non actu esse dicimus, sed natura. Nũquam enim fieri potest, vt per naturæ ipsius proprietatem non semper homo bipes sit, etiã si fieri potest, ut uno pede uel ambobus curtetur, uel etiam si diminuto pede natus sit. In his enim non speciei atq; substantiæ, sed nascenti indiuiduo derogatur.

Proprium autem differentiæ est, quod hæc quidem de pluribus speciebus dicitur sępe, ut rationale de homine, & de Deo: proprium uero de una sola specie, cuius est proprium. Amplius differentia illis est consequens, quorum est differentia, sed non conuertitur: propria uero conuersim prædicantur de his quorum sunt propria, propter id quod conuertuntur.

56. Distat a proprio differentia, quia differentia plures species claudit, ac de his omnibus prędicatur: proprium uero uni tantum speciei coniungitur atq; ęquatur. Rationale.n. de homine atq; de Deo prædicat: quadrupes uero de equo, & cæteris quadrupedibus. Risibile uero unam tantum speciem continet, id est hominem, unde fit ut differentia semper speciem consequatur: species uero differentiam minime. Proprium uero ac species alternis sese uicibus, æqua prædicatione comitantur. Sequi uero dicitur aliquid, quãdo qualibet re prius nominata, posterius reliqua conuenit nuncupari, ut si dicam omnis homo rationabilis est, prius hominem, posterius differentiam posui. Sequitur ergo differentia speciẽ. At si conuertam nomina, dicamq; oẽ rationabile homo est, propositio non tenet ueritatem. Igit spẽs nulla ratione differentiã comitatur: proprium uero & species, quia conuerti possunt, mutua se sequuntur, ut omnis homo risibilis est, & omne risibile homo.

DIFFERENTIAE ET ACCIDENTIS *Comparatio.*

Differentiae autem & accidẽti cõmune quidem est de pluribus dici, commune uero ad ea quæ sunt inseparabilia accidentia semper & omnibus adesse, bipes enim semper adest omnibus hominibus, & omnibus coruis, & nigrum similiter.

Duo quidem differentiæ & accidentis communia proponit, quorũ unum inseparabilibus & separabilibus accidentibus cum differentia commune est. Ab altero uero separabile accidens segregatur. Tantum uero inseparabile secunda cõmunione clauditur. Est.n. cõe differentiæ cũ omnibus accidentibus de pluribus prædicari. Nã & separabilia & inseparabilia accidentia, sicut differẽtia de pluribus speciebus & indiuiduis prædicantur, ut bipes de coruo atque cygno nuncupatur, & de his indiuiduis quæ sub coruo & cygno sunt. Itẽ de eodẽ coruo atq; cygno, albũ & nigrum, quæ sunt inseparabilia accidentia, prædicantur. Ambulare enim, & stare, dormire, ac uigilare, de eisdẽ dicimus, quæ sunt accidentia separabilia. Reliqua uero communitas ea tantũ accidẽtia uidetur includere, quæ sunt inseparabilia. Nam sicut differentia semper subiectis speciebus adhæresit, ita etiam inseparabilia accidentia nũquã uidetur deserere subiectũ: ut enim bipes quod est differẽtia, nunquam coruorũ speciẽ derelinquit, ita nec nigrum quod accidens inseparabile est. Differentia uero iccirco non relinquit subiectum, quoniã eius substãtiam cõplet ac perficit. Accidens uero huiusmodi est, quia non potest separari, neque enim posset esse accidens inseparabile, si subiectum aliquando relinqueret.

Differunt autem quod differentia quidem continet, & non continetur: continet enim rationalitas hominem, & Deum: accidentia uero quodammodo continent, eo quod in pluribus sunt, & quodã modo continentur, eo quod non unius accidentis susceptibilia sunt subiecta, sed plurimorum, Et differentia quidem in intensibilis est & irremissibilis, accidentia uero minus & magis recipiunt. Amplius impermixtæ sunt quidem contrariæ differentię: miscentur uero contraria accidentia. Huiusmodi quidem communiones & proprietates differentię, & cęterorum sunt. Species uero quo quidem differat a genere, & differentia, dictum est, quando dicebamus quo genus, & differentia differat a cęteris, reliquum est quo differat a proprio & accidenti dicere.

57. Post drię & accidẽtis redditas cõitates, nunc de eorum differentijs tractat. Ac primũ quidẽ talẽ ꝓponit, dria omnis inquit speciẽ continet. Rõnabilitas.n. continet hominem, qm plus rõnabilitas, q̃ species idest homo, p̃dicatur, super gressa.n. substantiam hoĩs in Deum usq; diffunditur. Accidentia uero aliqñ quidem continent, aliqñ continentur. Continent quidẽ, quia quodlibet unum accidens spẽbus adesse pluribus cõsueuit, ut album cygno & lapidi, ut nigrum coruo, & æthiopi, atq; ebeno. Continentur uero, qm plura accidentia uni accidunt spẽi, ut uideatur illa spẽs plura accidentia continere. cum.n. æthiopi accidat ut sit niger, accidat ut sit simus, ut crispus, quę cuncta accidentia sunt æthiopis: species quæ est homo, intra se plurima accidentia uidetur includere. Huic occurri potest: qm drię quoque aliquo modo continentur, aliquo modo continent, vt rõnabilitas continet hoĩem: plus enim quàm de hoĩe prædicatur: continetur quoq; ab hoĩe, quoniam non solum hanc driã homo continet, uerum etiã mortale. Respondebimus contra hoc: omnia quęcunq; substantialiter de pluribus prædicãtur, ab his de quibus dicuntur, non poterunt contineri. quo fit, ut drię quidem nõ cõtineantur a spẽ, & si sint plures drię quæ spẽm informent. Accidentia uero continentur, qm accidẽtia spẽi substantiam nulla prædicatione cõstituunt: nam nec proprie uniuersalia dicuntur accidentia, cum de spẽbus pluribus dicuntur. Drię uero maximè dicuntur uniuersalia, & proprie. Quæ enim quorumlibet uniuersalia sunt, ea necesse est eorũ quorũ sunt uniuersalia, etiã substantiã cõtinere, quo fit ut, quia substantiam drię monstrant, intensione ac remissione careant: una.n. quæq; substantia neq; contrahi, neq; remitti potest. At uero accidentia, qm nullã cõstitutionẽ substantiæ profitẽtur, intensione crescunt, & remissione decrescunt. Illa quoq; eorũ est dria, ꝙ drię cõtrarię permisceri, ut ex eis fiat aliquid nõ queũt. Accidẽtia uero cõtraria, ut quædã medietas ex alterutra cõtrarietate nascat, cõiũguntur. Ex rõnabili.n. & irrationabili nihil unũ iungi põt: ex albo uero, & nigro cõiũctis fit aliquis medius color. Expositis igit distantijs drię ad cætera, restat de spẽ dicere, cuius qdẽ drias ad genus ante collegimus, cũ generis ad spẽm differẽtias dicebamus: eiusdẽ etiam speciei distantias ad differentiã diximus, cum differentiæ ad speciem dissimilitudines mõstrabamus. Restat igitur speciem proprio, & accidenti communione coniungere, tum differentijs segregare.

SPECIEI ET PROPRII *Comparatio.*

Speciei uero, & proprij commune est quidem de se inuicem prædicari. nam si homo est, risibile est, ac si risibile, homo: risibile uero secundum id quod natum est ridere, accipi, sæpe iam dictum est. Commune est quoque æqualiter participari. æqualiter.n. insunt species his quæ eorum participant, & propria quorum sunt propria.

58. Commune inquit habẽt propriũ atq; spẽs ad seipsa prædicationes habere conuersas. Nã sicut spẽs de proprio, ita ꝓprium de spẽ prædicatur. nã ut est hõ risibilis, ita est risibile homo. Idq; iã superius dictũ esse cõmemorat, cuius cõitatis rõnẽ subdit eã.s. qua æqualiter spẽs indiuiduis participãtur, sicut eadẽ ꝓpria, his quorũ sunt propria, quæ rõ nõ uidetur ad conuersionẽ prædicationis accomodata, sed potius ad illã aliã similitudinẽ, quia sicut spẽs æqualiter ab indiuiduis participantur, ita ẽt propria. æque.n. Socrates, & Plato hoĩes sunt, sicut ẽt risibiles. Itaq; tanquam aliam cõionem debemus accipere illud qđ est additũ, ęqualiter.n. sũt spẽs his quę eorũ participant, & propria quorũ sunt ꝓpria. An magis intelligendũ est hoc modo dictũ, tanquã si diceret ęqualia sunt spẽs, & propria; nam quia spẽs eorum sunt spẽs quę spẽbus ipsis participant: & propria, eorũ propria quę proprijs participant, ꝓpriũ atq; spẽs ęqualiter utrisq; insunt. i. neq; spẽs superuadit ea quę spẽ participant, neque propria superuadunt ea quę proprijs participant. Cumq; hęc propria specierum sint propria, species ac propria æqualia esse necesse est, atq; inuicem prędicari.

Differt autem species a proprio, quoniam species quidem potest & alijs esse genus. proprium uero aliarum specierum esse impossibile est. Et species quidem ante subsistit quàm proprium, proprium uero post fit in specie. oportet enim ante hominem esse, ut sit risibile. Amplius species quidem semper actu adest subiecto: proprium uero aliquando actu, potestate uero semper. homo enim semper actu est Socrates, non uero semper ridet, quamuis sit natura semper risibilis. Amplius quorum termini differentes sunt, & ipsa sunt differentia: est autem speciei quidem, esse sub genere, & de pluribus differētibus numero in eo quod quid sit prædicari, & cætera huiusmodi: proprij uero est, soli, & omni, & semper adesse.

59. Primam proprij, & speciei differentiam dicit, quoniā species potest aliquando in alias species deriuari, idest potest esse genus, ut animal cum sit species animati, potest esse genus hominis, sed nunc non de his speciebus loquitur, quæ sunt specialisimæ, atque hunc confundere uidet errorem, quod cum de his speciebus dicere proposuerit, quæ essent ultimæ, nunc de his quæ sunt subalternæ, & sæpe locū generis obtineant differit: propria uero nullo modo genera esse possunt, quoniam specialisimis adæquantur. Quæ quoniam genera esse nequeunt, nec propria, quæ sunt ipsis æqualia, esse permittuntur. Rursus species semper ante subsistit quam proprium, nisi enim sit homo, risibile esse non poterit, & cum ista simul sint, tamen substantiæ cogitatio præcedit proprij rationem. Omne enim proprium in accidentis genere collocatur. Eo enim differt ab accidenti, quia circa omnem solā quamlibet unam speciem uim propriæ prædicationis continet, accidens autem quando continet, ad multas species potest diffundi. Quod si priores sunt substantiæ, quàm accidentia, species uero substantia est, proprium uero accidens. non est dubium, quin prior sit spēs, proprium uero posterius. Discernuntur etiam species a proprio actus potestatisque natura. Species enim actu semper indiuiduis adest. Propria uero non semper, sed aliquoties actu, potestate autem semper. Socrates enim & Plato actu sunt homines, non uero semper actu rident, sed risibiles esse dicuntur, quia tametsi non rideant, ridere tamen possunt. Natura itaq; species, & proprium semper subiectis adesst sed actu species, proprium uero non semper actu, ut dictū est. At rursus quoniam definitio substantiam monstrat, quorum diuersæ sunt definitiones, diuersas necesse est esse substantias: speciei uero, & proprijs diuersæ sunt definitiones, diuersæ igitur sunt substantiæ. Est autem speciei definitio sub genere esse, & de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicari, quam superius frequenter expositā nunc iterare non opus est. Proprium uero ita definitur. Proprium est quod uni, & omni, & semper speciei adest. Quod si definitiones diuersæ sunt, non est dubium speciem, & proprium secundum naturæ suæ terminos discrepare.

SPECIEI ET ACCIDENTIS *Comparatio.*

SPECIEI uero, & accidentis cōmune quidem est de pluribus prædicari, raræ uero sunt aliæ communitates, propterea quod plurimum distant a se accidens, & id cui accidit.

60. Speciei, & accidentis similitudinem communem dicit de pluribus prædicari. de pluribus enim dicitur species, sicut & accidens. Raras uero dicit esse alias eorum communiones, iccirco quoniam longe diuersum est, id quod accidit, & cui accidit. Cui enim accidit subiectum est atque suppositum. Quod uero accidit superpositum est, atq; aduenientis naturæ. Item quod supponitur substantia est, quod uero uelut accidens prædicatur, extrinsecus uenit. Quæ omnia multam eius quod est subiectum, & eius quod est accidens, differentiam faciunt: tamen inueniri etiam aliæ possunt speciei, & accidentis inseparabilis communitates, ut semper subiectis adesse. æque enim homo singulis hominibus semper adest, & inseparabilia accidētia singulis indiuiduis præsto sunt, & φ sicut species de his quæ continent indiuidua, æque de pluribus, & accidentia indiuiduis prædicantur. Nā homo de Socrate, & Platone: Nigrū uero atq; albū de pluribus coruis, & cygnis quibus accidit, nuncupatur.

Propria uero utriusque sunt, speciei quidem in eo quod quid est prædicari de his quorum est species. accidentis autem in eo quod quale est, uel quomodo se habens. Amplius unamquamque substantiam, una quidem specie participare, pluribus autem accidentibus, & separabilibus & inseparabilibus. Et species quidem ante intelligi potest quàm accidentia, etiamsi sint inseparabilia: oportet enim ante esse subiectum, ut illi aliquid accidat, accidentia uero posterioris generis sunt, & aduentitiæ naturæ. Et speciei quidem participatio æqualiter est, accidentis uero uel si inseparabile sit, non æqualiter, ęthiops enim plus alio ęthiope habebit colorē, uel intensū, uel remissum secundū nigredinē. Restat igitur de proprio, & accidēti dicere, quo enim proprium a specie, & differentia, & genere differt, dictum est.

61. Quod nunc proprium speciei, & accidentis se exequi pollicetur. tale proprium intelligēdū est, quod ut superius dictum est, ad comparationem dicatur differentium rerum. Species uero in eo quod quid est prædicatur, accidēs uero in eo quod quale est: qua differentia nō ab accidentibus solum species discernitur, uerum etiam a differentijs, & propriis, nec solum species ab eisdem, uerum etiam genus. Præterea quod species in eo quod quid est prædicatur, accidens uero in eo quod quomodo se habeat, id quoq; commune est speciei cum genere: genus quippe ab accidenti in eo quod quid est, & quomodo se habeat prædicatione diuiditur. Item unamquamq; substantiā una uidetur species continere, ut Socratem homo, atq; ideo Socrati una tantum propinquitas speciei est, hominis. Rursus indiuiduo equo una species equi est proxima. Itemq; in cæteris, unicuique enim substantiæ una species præest, at uero unicuiq; substātiæ non unum accidens iungitur. unicuique enim substantiæ plura semper accidentia superueniunt, ut Socrati φ caluus, φ simus, φ glaucus, φ propenso uētre, & in aliis quidem substantiis de numero accidentiū idem conuenit dicere. Dehinc semper ante accidentia species intelliguntur. nisi enim sit homo cui accidit, aliquod accidens esse nō poterit: & nisi sit quælibet substantia cui accidens posit adiungi, accidens non erit. Omnis autem substantia propria spē continetur, recte igitur prius species, accidentia uero posterius intelliguntur. Posterioris.n. sunt generis, ut ait, & aduētitiæ naturę. Nā quę substantiam non informant, recte aduentitiæ naturę esse dicuntur, & posterioris generis. His enim substantiis adsunt quæ ante differētiis informatę sunt. Rursus quoniam species substantiam monstrat, substātia uero (ut dictum est) intensione ac remissione caret, speciei participatio intensionem remissionemq; non suscipit. Accidens uero uel si inseparabile sit, potest intensionis remissionisq; cremento & decremento uariari, ut ipsum inseparabile accidens quod æthiopibus inest, nigredo. Potest enim quibusdam talis adesse ut sit fuscis proxima, aliis uero talis, ut sit nigerrima. Restat nunc proprii accidentisque cōmuniones ac differentias persequi. Sed quo proprium differat a genere, specie, & differentia, superius demonstratum est, cum quid genus, species, & differentia a proprio distaret ostēdimus. Nunc reliqua de cōitate, & differentia cōsideratio est, quæ proprium accidētibus aut iungit, aut segregat.

PROPRII ET ACCIDENTIS *Comparatio.*

COMMVNE autem proprij, & accidentis inseparabilis est, quod pręter ipsa nunquam consistant ea in quibus considerantur. quemadmodum enim pręter risibile non subsistit homo, ita nec prӕter nigrediuem subsistit

sistit æthiops, & quemadmodum semper, & omni adest proprium sic & inseparabile accidens.

62. Quoniam proprium semper adest speciebus, nec eas ullo modo relinquit, quoniã; inseparabile accidẽs a subiecto nõ potest segregari, hoc illis inter se uidetur esse cõe, ꝙ ea quibus insunt, præter propria, & separabilia accidẽtia esse non possunt. Inseparabilia uero accidentia comparat proprio, quoniam ut in specie dictum est, rarissimæ sunt speciei atq; accidentis similitudines. Quocirca multo magis proprij atq; accidentis communitates difficile reperiuntur: accidens.n. in contrarium diuidi solet, in inseparabile accidens atq; separabile: quæ uero sub genere in contrariũ diuiduntur, ea uullo alio nisi tantum generis prædicatione participant. Quod si proprium inseparabile quoddam accidens est, a separabili accidenti plurimum differt, atq; ideo nullas proprij, & separabilis accidentis similitudines quæri. Sed quoniam ipsum proprium certis quibusdam rationibus ab inseparabilibus accidentibus differt, horum & cõmunitates inueniri possunt, & inter se differentiæ. quarum una quidem ea est, quam superius exposuimus: secunda uero, quoniã sicut proprium semper & omni speciei adest, ita ẽt inseparabile accñs. Nã sicut risibile omni homini, & semper adest, ita ẽt nigredo omni coruo, & semper adiũcta est.

Differt autem quoniam proprium uni soli speciei adest, quemadmodum risibile homini: inseparabile vero accidẽs, vt nigrum, non solum æthiopi, sed etiam coruo adest, & carboni, & ebeno, & quibusdam alijs. Amplius proprium conuersim de eo cuius est proprium, prędicatur: inseparabile vero accidens conuersim non prædicatur. Et propriorum quidem æqualis est participatio, accidentium vero hæc quidem magis, illa vero minus. Sunt quidem & aliæ communitates, & proprietates eorum, quæ dicta sunt, sed sufficiunt hæc, & ad discretionem ipsorum, & ad communitatis traditionem.

63. Proprij atque accidentis prima quidem differentia est, quia proprium semper de una tantũ specie dicitur, accidẽs uero minime, sed eius prædicatio in plurimas diuersi generis substantias speciesq; diffunditur. risibile.n. de nullo alio nisi de homine prædicatur: Nigrum uero, quod est quibusdam inseparabile accidens, tam coruo, & æthiopi, quæ diuersa sunt specie, quã coruo atque ebeno quæ differunt generibus non tantum specie, præsto est. quod fit, ut proprijs quidem conuersio æqua seruetur, in accidentibus uero minime. Quoniam enim propria in singulis esse suum habent, atque omnes continent species proprias, conuerso ordine prædicantur, Nam quod risibile est, homo est, & quod homo risibile: nigrum uero non ita, sed ipsum quidem de his prædicari potest quibus inest. Illa uero ad huius prædicationem conuerti retrahiq; nõ possunt: nigrum.n. de carbone, ebeno, homine, atq; coruo prædicatur, hæc uero de nigro minime: Nã quæ plura continet de his quæ continẽt, prædicari possunt: ea uero quæ continentur de sese continẽtibus nullo modo prædicantur. Rursus proprium quidem æqualiter participatur, accidens remissionibus atq; intensionibus ꝑmutat: omnis.n. homo æque risibilis est, æthiops uero non æqualiter niger est, sed (ut dictum est) aliquis quidem paulominus niger, alius uero teterrimus inuenitur. Et de proprij quidem atq; accidentis differentiis satis dictũ est: restabat uero accidentis ad cæteras communiones proprietatesq; explicare, sed iã superius ãnumeratæ sunt, cũ generis, differẽtię, speciei, proprij, & accidẽtis similitudines ac differentias assignauimus. Fortasse autẽ his institutus, & solertior factus, alias pręter eas, quas nunc diximus, cõmunitates & differentias quinq; rerũ, quæ superius sunt positę, reperiet, sed ad discretionẽ, atque ad eorum similitudines comparandas ea fere quæ sunt dicta sufficiant. Nos etiam quoniam promissi operis portum tenemus, atq; huius libri seriem primo quidem a rhetore Victorino, post uero nobis latina oratione conuersam gemina expositione patefecimus, hic terminũ longo statuimus operi, continenti quinq; rerum disputationem, & ad prædicamenta seruienti.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI, IN CATHEGORIAS ARISTOTELIS

Liber Primus.

EXPEDITIS his quę ad prædicamẽta Aristotelis Porphyrii institutione digesta sunt, hos quoque commentarios, in prædicamenta præscribens, mediocris styli seriem persecutus, nihil de altiorum quæstionum tractatione permiscui, sed dilucidandi moderatione seruata, nec augere lectorem breuitate uolui, nec dilatatione confundere. Quare prius breuiter huius operis aperienda uidetur intentio, quæ est huiusmodi. Rebus pręiacentibus, & in propria principaliter naturę cõstitutione manẽtibus, humanum solum genus extitit, quod rebus nomina posset imponere. Vnde factum est, ut sigillatim omnia prosecutus hominis animus, singulis uocabula rebus aptaret. Et hoc quidem, uerbi gratia, corpus, hominem uocauit: illud uero, lapidem: aliud, lignum: aliud uero, colorem. Et rursus quicunque ex se alium genuisset, patris uocabulo nuncupauit. Mensuram quoque magnitudinis, proprii forma nominis terminauit, ut diceret bipedale esse, aut tripedale, & in aliis eodem modo. Omnibus ergo nominibus ordinatis, ad ipsorum rursus uocabulorum proprietates figurasque reuersus est, & huiusmodi uocabuli formam, quæ inflecti casibus posit, quæ uero temporibus distribui, uerbum. Prima igitur illa fuit nominum positio, per quã uel intellectui subiecta, uel sensibus, designaret. Secunda, consideratio, qua singulas nominum proprietates figurasque perspiceret, ita ut primum nomen, sit ipsum rei uocabulũ: ut uerbi gratia, cum quęlibet res homo dicatur. Quod autẽ ipsum uocabulũ, idest homo, nomen uocatur, non ad significationem nominis ipsius refertur, sed ad figuram, iccirco quod posit casibus inflecti. Ergo prima positio nominis secundũ significationẽ uocabuli facta est. Secũda uero secundũ figurã, & est prima positio, ut nomina rebus imponerentur; secunda uero, ut alijs nominibus ipsa nomina designarentur. Nam cum homo uocabulum sit subiectæ substantię, id quod dicitur homo, nomen est hominis. Id est ipsius nominis appellatio. Dicimus enim quale uocabulum est homo, & proprie respondetur, nomen. In hoc igitur opere hæc intentio est, de primis rerum nominibus, & uocibus res significantibus disputare: non in eo ꝙ secũdũ aliquam proprietatem figuramq; formantur, sed in eo quod significantes sunt. Nam quodcunq;, de substantia, uel facere, uel pati dicitur, non ita tractatur, quasi unum eorum casibus inflecti posit, aliud uero tẽporibus permutari, sed quasi aut hominem, aut equum, aut indiuiduũ aliquod, aut speciem, genusue, significet. Est igitur huius operis intentio de uocibus res significantibus, in eo quod significantes sunt pertractare. Hæc quidem est tempori introductionis, & simplicis expositionis apta sententia, quã nos nunc Porphyrium sequentes, quod uidebatur expeditior esse planiorq; digessimus. Est uero in mente de tribus olim quæstionibus disputare, uidelicet in alio commentario, quem componere proposui de eisdẽ cathegoriis ad doctiores, quarum una est quid predicamentorum uelit intentio. Ibique numeratis diuersorum sententiis, docebimus cui nostrum quoq; accedat arbitrium. Quod nemo huic in præsentia sententiæ repugnare miretur, cum uideat quanto illa sit altior, cuius non nimium ingredientium mentes capaces esse potuissent, ad quos mediocriter imbuẽdos ista conscripsimus. Afficiendi ergo, & quodammodo disponẽdi mediocri expositione sũt in ipsis quasi diciplinæ huius foribus, quos ad hanc paramus scientiã admittere. Hanc igitur causam mutatæ sententię utriusque operis lector agnoscat, quod illic ad scientiam Pytagoricã perfectãq; doctrinam: hic ad simplices

Plices introducendorum motus, expositionis sit accomodata sententia. sed nunc ad propositum reuertamur, sitque in præsens prędicamentorum intentio, quæ superius est cōprehensa, id est de primis uocibus significantibus prima rerum genera, in eo quod significantes sunt, disputare, & qm̄ res infinitæ sunt, infinitas quoque uoces, quæ significēt eas, esse necesse est, sed infinitorum nulla cognitio est, infinita nāq; animo comprehendi nequeunt. Quod autem ratione mētis circundari non potest, nullius scientiæ fine concluditur, quare infinitortum scientia nulla est. sed hic Aristoteles non de infinitis rerum significationibus tractat, sed decem prędicamenta constituens, ad quæ ipsa infinita multitudo significantium uocum referri debeat, terminauit. ut uerbi gratia cum dico homo, lignum, lapis, equus, animal, plumbum, stamnum, argentum, aurum & alia huiusmodi, quę nimirum infinita sunt, hæc omnia ad unum substātiæ uocabulum reducantur. Hæc nāq;, & si qua sunt alia, quæ certe sunt infinita uocabula, unum substantię nomen includit. Rursus cum dico bipedale, tripedale, sex, quatuor, decem, lineam, superficiem, soliditatem, & quæcunq; alia ex eodem genere quę infinita sunt, uno quantitatis nomine continentur: ut hæc omnia sub quantitate ponantur. Rursus cum dico album, uel scientiam, uel bonum, uel malum, uel alia huiusmodi, quæ in hoc quoque genere infinita sunt, unum tamē nomen concludens omnia qualitatis occurrit, & de aliis quoque similiter. Rerum ergo diuersarum indeterminatam infinitamque multitudinem, decem prædicamentorum paucissima numerositate conclusit, ut ea quæ infinita sub scientiā cadere nō poterāt, decē propriis generibus definita, sciētiæ comprehensione claudantur. Ergo decē prædicamenta quæ dicimus, infinitarū in uocibus significationum genera sunt. sed quoniā omnis uocū significatio de rebus est, decē uoces significantes, in eo quod significātes sunt, genera rerū necessario significabunt. Vt igitur concludēda sit intentio, dicendū est in hoc libro de primis uocibus, prima rerū genera significantibus, in eo quod significantes sunt, dispositū esse tractatū. Sed quoniam de intentione dictū est, breuiter huius operis utilitas explicāda est. Nam cū res infinitæ infinitis quoq; uocibus significarentur, & (ut dictum est) sub scientiā uenire nō possent, hac definitione, qua decē prędicamentorū diuisio facta est, cunctarrū rerū & uocū significantiū acquirimus disciplinam. Hinc est ꝙ ad logicā tendentibus primus hic liber legendus occurrit. Iccirco quod cū omnis logica syllogismorū ratione sit constituta, syllogismi uero propositionibus iungantur, propositiones uero sermonibus constent, prima est utilitas quid quisq; sermo significet, ꝓpriæ scientiæ definitione cognoscere. Hęc quoque nobis de decē prædicamentis inspectio, & in physica Aristotelis doctrna, & in moralis philosophiæ cognitione perutilis est, qđ per singula currētibus magis liquebit. Quocirca de ordine quoq; libri huius eadē ratio est. Nam quoniam res simplices cōpositis natura priores sunt, quæ enim composita sunt, ex simplicibus componuntur: Hic quoniā de simplicibus uocibus res significantibus disputatur, secundum ipsius simplicitatis principalem naturam, primus hic Aristotelis liber inchoantibus addiscitur. Nec illud fere dubium est, ad quam partem philosphiæ huius libri ducatur intentio: Iccirco quoniam qui de significatiuis uocibus tractat, de rebus quoq; est aliquatenus tractaturus. Res etenim & rerum significatio iuncta est, sed principalior erit illa disputatio quæ de sermonibus est: secundo uero loco illa quæ de rerum ratione formatur. Quare, quoniam omnis ars logica de oratione est, & in hoc opere de uocibus principaliter tractatur. Quanquā enim sit huius libri relatio ad cæteras quoq; philosophiæ partes, principaliter tamen refertur ad logicam, de cuius quodam modo simplicibus elemētis, id est de sermonibus in eo principaliter disputatur. Aristotelis uero neque ullius alterius liber est, iccirco ꝙ in omni philosophia sibi ipse de huius operis disputatione cōsentit, & breuitas ipsa atque subtilitas ab Aristotele nō discrepat. Alioqui interruptum imperfectumq; opus edidisse uideretur qui de syllogismis scriberet, si aut de propositionibus prætermisisset, aut de primis uocibus tractatum, quibus ipsę propositiones continentur, omitteret. Quanquam extet alter Aristotelis liber de eisdem disputans, eadem fere continēs, sed cum sit oratione diuersus, hic proprietatis liber calculum cæpit, Architas etiam duos cōposuit libros quos καθόλους λόγους inscripsit, quorum in primo hæc decē prædicamenta disposuit. Vnde posteriores quidam non esse Aristotelem huius diuisionis inuentorem suspicati sunt, ꝙ Pythagoricus uir eadem conscripsisset, in qua sententia Iamblicus philosophus est non ignobilis, cui nō consentit Themistius, neque concedit eum fuisse Architam, qui Pythagoricus Tarentinusq; esset, quiq; cum Platone aliquantulum uixisset, sed peripateticum aliquem Architam, qui nouo operi auctoritatem uetustate nominis conderet, sed de his alias. Restat inscriptio quæ uaria fuit. Inscripsere nāq; alii de rebus, alii de generibus rerum, quos eadem similisque culpa confudit. Nam (ut docuimus) non de rerum generibus, neq; de rebus, sed de sermonibus rerū genera significantibus in hoc opere tractatus habetur, hoc uero Aristoteles ipse declarat cum dicit, Eorū quę secundū nullam cōplexionem dicuntur, singulū aut substantiā significat, aut quātitatē. Quod si de rebus diuisionē faceret, non dixisset significat, res enim significatur, non ipsa significat. Illud quoq; maximo argumento est Aristotelē non de rebus, sed de sermonibus res significantibus speculari qđ ait. Singulū igitur eorum quæ dicta sunt, ipsum quidem secundum se in nulla affirmatione dicitur. horum autē ad se inuicē complexione afirmatio fit. Res enim si iungant, affirmationē nullo modo perficiunt. affirmatio nāque in oratione est. Quocirca si prædicamenta iuncta faciunt affirmationē, affirmatio uero non nisi in oratione est, quæ autē iunguntur ut affirmatio fiat, hæ sunt rerū significantes uoces: prędicamentorū tractatus non de rebus, sed de uocibus est. male igitur uel de rebus, uel de rerum generibus inscripserunt. Annotant alii hunc librum legendū ante topica, quod nimis absurdū est. Cur enim non magis ante physicā? quasi uero minor huius sit libri usus in physicis. cum primi resolutorii ante topica legantur, & ante primos resolutorios, Perihermenias liber ad cognitionem ueniat inchoantibus, cur non magis hunc librum uel ante perihermenias, uel ante resolutorios inscripserunt? Quare repudiāda est inscriptionis istius quoque ipsa sententia. Dicendumq; est, quoniam rerum prima decē genera sunt, necesse fuit decem quoq; esse simplices uoces, quæ de subiectis rebus dicerentur. Omne enim quod significat, de illa re dicitur quam significat, inscribendus liber est de decem prædicamentis. Sed forte quis dicat, si de significantibus rerum uocibus ipsa disputatio est, cur de ipsis disputat rebus? dicendum est, quoniam res semper cum propria significatione coniunctæ snnt, & quicquid in res uenit, hoc idem in rerum uocabulis inuenitur. quare recte de uocabulis disputans, proprietatem significantium uocum de his quæ significabuntur, idest de rebus, assumpsit. Erit alia quoq; fortasse quęstio, cur cum hic orationem in decem prędicamenta sit partitus, in perihermenias libro in duas tantum partes diuisionem fecit, in uerbum uidelicet & nomen? Sed hoc interest, ꝙ illic figuras uocabulorum diuidit, in hoc de significationibus tractat, quare non est sibi ipse contrarius. In perihermenias enim libro de nomine & uerbo considerat, quæ secundum figuram quandam uocabuli sunt, quod illud inflecti casibus potest, illud uariari per tempora: hic uero non secundum has figuras, sed in eo ꝙ uoces significātes sunt, disputatur. Quare diuersam in diuersis rebus atq; tractatibus faciendo diuisionem, nulla contrarietate notabitur: neque nunc orationem diuidit, sed ad multitudinem generum ipsa nomina dispertit. nam quoniam decem rerū genera sunt, non secundum orationem, sed secundum rerū significationem in decem prędicamenta uoces diuidit, deq; his tractat. Atque ideo necesse fuit quodam modo disputationem de rebus quoque misceri, ita ut dictum est: ut non aliter nisi ex rebus proprietates in sermonibus apparerent, atque ita non de rebus proprie, sed de prędicamentis, id est de ipsis rerum significatiuis uocibus, in eo quod significantes sunt, seriem disputationis orditur. Cur autem si de prædicamentis disputat, de æquiuocis & uniuocis & de de-

nominatiuis

nominatiuis primus illi tractatus est? Icciroo nimirũ, quod quædam semper a disputantibus præmittuntur, quibus positis facilior de sequẽtibus possit esse doctrina, ut in geometria, prius termini præponũr, post theorematũ ordo cõtexitur. Ita quoq; hic quicquid ad pdicamẽtorũ disputationẽ possit esse utile, prius quã ad ipsa prędicamẽta ueniret, exposuit. quare, quoniã quæ prædicẽda erant explicaui, nũc ad ipsius disputationis seriẽ textũq; ueniamus. Quid autẽ æquiuoca, & uniuoca, & denominatiua utilitatis habeant, secundum ipsas singulorum rationes definitionesq; tractabitur.

PRIMA DEFINITIO.

AEQVIVOCA *dicuntur quorum solum nomen commune est, secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa, ut animal, homo, & quod pingitur. Horum enim solum nomen commune est, secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa. Si quis enim assignet quid sit utrumque eorum quo sint animalia, propriam assignauit utriusque rationem.*

1. Omnis res aut nomine, aut definitione monstratur: nã que subiectam rem aut proprio nomine uocamus, aut definitione quid sit ostendimus. Vt uerbi gratia, quandam substantiam uocamus hominis nomine, & eiusdem definitionẽ damus dicentes esse hominem, animal rationale mortale: ergo quoniam res omnis, aut definitione, aut nomine declaratur: ex his duobus nomine scilicet, & definitione diuersitates quatuor procreantur. Omnes nanque res, aut eodem nomine, & eadem definitione iungũtur, ut homo, & animal. utraque enim animalia dici possunt, & utraque una definitione iunguntur. Est nanque animal, substantia animata sensibilis, & homo rursus, substantia animata sensibilis, & hæc uocantur uniuoca. Alia uero, quæ neque nominibus neque definitionibus coniunguntur, ut ignis, lapis, color, & quæ propriæ substantiæ natura discreta sunt; hæc autem uocãtur diuersiuoca. Alia uero quæ diuersis nominibus nũcupantur, & uni definitioni designationiq; subdũtur, ut gladius, ensis: hæc enim multa sunt nomina, sed id quod significant, una definitione declaratur, & hoc uocatur multiuocum. Alia uero quæ nomine quidem congruunt, definitionibus discrepant, ut est homo uiuens, & homo pictus: nam utrumque, uel animalia, uel homines nuncupantur. Si uero quis uelit picturam hominemq; definire, diuersas utrisq; definitiones aptabit, & hæc uocãtur æquiuoca. Quare, quoniam quid sint æquiuoca dictũ est, singulas Aristotelicæ definitionis sententias persequamur. Aequiuoca, inquit, dicuntur, Res scilicet, quæ per se ipsas ęquiuocę nõ sunt, nisi uno nomine prædicẽtur. Quare quoniam ut æquiuoca fiunt, ex communi uocabulo trahunt, recte ait, æquiuoca dicuntur. Non enim sunt ęquiuoca, sed dicuntur. Fit autem non solum in nominibus, sed etiam in uerbis æquiuocatio, ut cũ dico, complector te, & complector a te. In quibus significationibus cum unum nomen sit complector, alia tamen faciendi ratio est, alia patiendi: atque ideo hic quoq; ęquiuocatio est. unum enim nomen quod est complector, diuersis faciendi, & patiendi definitionibus terminatur. In præpositionibus quoq;, & in coniunctionibus frequenter ęquiuocatio reperitur. Atque ideo quod ait, quorum nomen solum commune est, nomen accipiendum est omnis rerum p uocem significatio, idest omne uocabulum, non proprium solum, aut appellatiuum, quod ad illud tantum nomen pertinet, quod casibus inflecti potest, sed ad omnẽ rerũ significationem, qua rebus imposita uocabula prædicamus. Solum autem duobus modis dicitur, semel cum aliquid unum esse dicimus, ut si dicamus solus est mundus, idest unus. Alio uero modo cum dicimus ad quãdam ab altero diuisionem, ut si quis dicat solam me habere tunicam, idest nõ ẽt togam, ad diuisionem uidelicet togę. Hic ergo Aristoteles posuit dicens solum nomen commune est, quasi hoc uoluisset intelligi, non etiam definitio: ęquiuoca enim iunguntur nomine, sed definitione dissentiunt. Commune quoq; multis dicitur modis. Dicitur commune, quod in partes diuiditur, & non iam totum commune est, sed partes eius ppriæ singulorum, ut domus: Dicitur commune quod in partes non diuiditur, sed uicissim in usus habentium transit, ut seruus communis, uel equus. Dicitur etiam commune qđ utendo cuiusq; fit proprium, post usum uero in commune remittitur, ut est theatrum: nam cum eo utor, meum est, cum inde discedo, in commune remisi. Dicitur quoq; commune, quod ipsum quidem nullis diuisum partibus, totum uno tempore in singulos uenit, ut uox uel sermo ad multorum aures uno eodemque tempore totus, atque integer puenit. Secundum hanc igitur ultimam communis significationem, Aristoteles putat ęquiuocis rebus commune esse uocabulum. Nanque in homine picto, & in homine uiuo totum in utrisque uocabulum dicitur animalis: secundum nomen uero substãtiæ rõ diuersa. Hoc hac significatione pmittit, ut si aliter reddanẽ definitiones q̃ secũdum nomẽ, statim tota definitio labet ac titubet. Ac primũ de definitionis proprietate dicẽdum est. Illæ.n. certæ definitiones sunt quæ conuertunẽ, ut si dicas, quid est homo? aĩal rõnale mortale, uerũ est. quid est animal rõnale mortale? hõ. hoc quoq; uerum est. At uero si ita quis dicat, quid est homo? substantia animata sensibilis, uerum est. quid substantia animata sensibilis? homo. hoc non modis omnibus uerum est, iccirco quòd equus quoque est substantia animata sensibilis, sed homo non est. Ergo illas constat esse definitiones integras, quæ cõuerti possunt. Sed hoc fit in ijs quę non de cõmuni, sed uno tantũ, ut de hominis nomine, reddunẽ, uerbi gratia, Animal est commune nomen, si dixerit quis, homo est substantia animata sensibilis, procedit, si non conuertatur, quia de communi nomine reddita est definitio: sin uero de uno nomine reddiẽ, tunc de ipso nomine facienda est definitio, sic tamẽ est recte facienda, ut hominis definitio, sit animal rationale mortale, nõ substãtia animata sensibilis: illa enim secundũ hominis nomẽ, ista secundũ animalis est reddita. Idẽ etiã in his nominibus, quæ de duabus rebus cõmuniter prædicãtur, si secundum nomẽ substantiæ ratio non reddaẽ, potest aliquoties fieri, ut ex uniuocis ęquiuoca sint, & ex æquiuocis uniuoca. nanque homo, atque equus cũ secundũ nomẽ animalis uniuoca sint, possunt esse æquiuoca, si secũdum nomẽ minime definita sint. Homo nanque & equus cõmuni nomine animalia nuncupanẽ. si quis ergo hominis reddat definitionẽ dicẽs, animal rationale mortale, & equi, animal irrationale hinnibile, diuersas redidit definitiones, & erũt res uniuocæ in æquiuocas permutatę. Hoc autẽ iccirco euenit, quòd definitiones non secundum animalis nomen redditæ sunt, quod eorũ commune uocabulum est, sed secundum hominis, atque equi. Nam si secundum commune nomen quod est animali definitio redderetur, ita fieret, homo est substantia animata sensibilis, secundum nomen, scilicet animalis: & rursus, equus est substantia animata sensibilis, secundum nomen rursus animalis. secundum idem nanque animalis uocabulum equus, atque homo uniuoce prædicantur. Rursus ex ęquiuocis uniuoca fiunt hoc modo, si quis Pyrrhum Achillis filium, & Pyrrhum epirotem dicat esse uniuocos, iccirco quod uno nomine, & Pyrrhi dicantur, & sint animalia rationabilia, atque mortalia. Hic secũdum nomen hominis reddita definitio, ex ęquiuocis fecit uniuoca. Quod si secundum nomen Pyrrhi definitionis ratio iungeretur, uel a parentibus, uel a patria, diuersis eos oporteret definitionibus terminari. Recte igitur additum est, secundum nomen, iccirco quia si aliter facta sit definitio, stabilis esse non poterit, & frequenter diuersos secum ducit errores. Ratio quoque multimode dicitur. Est enim ratio animę, & est ratio computandi. est ratio naturę, ipsa nimirum similitudo nascentium. est ratio quæ in definitionibus, & descriptionibus redditur. Et quoniam generalissima genera genere carent, indiuidua uero nulla substantiali differentia discrepant, definitio uero ex genere & differentia trahitur, neque generalissimorum generum, neque indiuiduorum ulla potest definitio reperiri. Subalternorum uero generum, quoniam, & differentias habet, & genera, definitiones esse possunt. At uero quorum defini-

tiones

tiones reddi nequeunt, illa tantum descriptionibus terminantur. Descriptio autem est, quæ quamlibet rem propria quadam proprietate designat. Siue ergo definitio sit, siue descriptio, utraq; rationem substantiæ designat. Quare cũ substantię rationem dixit, & definitionis & descriptionis nomen inclusit. Aequiuocorum alia sunt casu, alia consilio. Casu, ut Alexander Priami filius, & Alexander magnus. Casus enim id egit, ut idem utriq; nomen poneretur. Consilio uero, ea quæcunq; hominũ uoluntate sunt posita. Horum autem alia sunt secundum similitudinem, ut homo pictus, & homo uerus, quo nunc utitur Aristoteles exemplo: Alia secundum proportionem, ut principium. nanq; principium est in numero unitas, in lineis punctus. Et hæc æquiuocatio secũdum proportionem esse dicitur. Alia uero sunt quæ ab uno descẽdunt, ut medicinale ferramentum, medicinale pigmentum. ab una enim medicina æquiuocatio ista descendit. Alia quæ ad unum referunt, ut siquis dicat salutaris uectatio est, salutaris esca est, hæc.s.iccirco sunt æquiuoca, ꝙ ad salutis unum uocabulum referuntur. Cur autem prius de æquiuocis post de uniuocis tractat? Iccirco ꝙ ipsa decem prædicamenta cum definitionibus diuersa sint, uno prædicationis uocabulo nuncupantur. cuncta enim prædicamenta dicimus. ipsa uero prędicamenta, quoniam rerum genera sunt, de subiectis rebus uniuoce prædicantur. Omne enim genus de speciebus proprijs uniuoce dicitur, quare rectius primo de omnium prędicamentorũ cõmuni uocabulo tractat, quasi dehinc quemadmodum singula de speciebus propriis prædicarentur, exprimeret. At si (ut dictum est) non de rebus, sed de nominibus libri huius intentio est: cur de æquiuocis & non de æquiuocatione tractauit? æquiuocæ nanque res sunt, æquiuocatio uero uocabulum. Iccirco, quoniã ipsum nomẽ nihil in se retinet æquiuocationis, nisi diuersæ sint res, de quibus illud uocabulũ prędicetur. quare unde substantiã ipsa æquiuocatio trahit, de ipsis dignius inchoatum est. Videtur autẽ alius esse modus æquiuocationis, quẽ Aristoteles omnino nõ recipit. nã sicut dicit pes hominis, ita quoq; dicitur pes nauis, & pes montis, quę huiusmodi omnia secũdũ translationẽ dicuntur. Translatio uero nullius proprietatis est. Quare secundũ translationem æquiuoca nũquam sunt nisi propriis & immutabilibus subiectę res uocabulis appellẽtur. Est autẽ talis eorũ uniuersalis inspectio. Neque.n. omnis trãslatio ab æquiuocatione seiungitur, sed ea tantum, cũ ad res habentes positũ uocabulũ, ab alia iam nominata re nomẽ, ornatus causa transfert, ut quia iam dicitur quidam auriga, dicitur etiã gubernator, siquis ornatus gratia eum qui gubernator est, dicat aurigam, non erit auriga nomen æquiuocum, licet diuersa.i. moderatorẽ currus nauisq; significet. Sed quoties res quidem uocabulo eget, ab alia uero re quæ habet, uocabulũ sumit: tũc ista trãslatio æquiuocationis retinet proprietatem, ut ex homine uiuo ad picturam nomen hominis dictum est. Et de æquiuocis hactenus, nunc de uniuocis pertractemus.

SECVNDA DEFINITIO.

VNIVOCA *uero dicuntur, quorum nomen commune est, & secundum nomen eadem ratio substantiæ, ut animal, homo atq; bos. communi enim nomine utraq; animalia nuncupantur, & est substantiæ ratio eadẽ. Si quis enim assignet utriusque rationem, quid utrunq; sit, quo sint animalia, eandẽ assignabit rationem.*

2. Post æquiuocorum definitionem ad uniuocorũ terminum transitum fecit: in quibus nihil aliud discrepat, nisi ꝙ æquiuoca definitione disiuncta sunt, uniuoca ipso quoque termino coniunguntur, sed cætera omnia quæcunq; in ęquiuocorum definitione dicta sunt, in hac quoq; uniuocorum designatione conueniunt. Nam quemadmodum in æquiuocis secundum nomen æquiuocarum rerum definitio fiebat, ita quoq; in uniuocis secundum nomen substantię ratio assignabitur. Sunt autẽ uniuoca aut genera speciebus, aut species speciebus, & genera speciebus, ut animal atq; homo. Nam cum hominis animal sit genus, dicitur homo animal, ergo & animal & homo, animalia nũcupantur. Secundum igitur commune nomẽ si utrosq; definias, dicis animal esse substantiam animatam atq; sensibilem, hominem quoq; secundum id quod animal est, si substantiam animatam sensibilem dixeris, nihil in eo falsitatis inuenies. Species uero speciebus uniuocæ sunt, quę uno atq; eodem genere continentur, ut homo, equus, atq; bos, his commune genus est animal, & communi nomine animalia nominantur. Ergo secundum nomen unum, quod illis commune est, animalis, una illius ratio definitionis aptabitur: omnia enim sunt substantiæ animatæ atq; sensibiles. Secundum igitur posteriorẽ uniuocationis designationẽ Aristoteles, qua speciebus species uniuocę sunt, ut homo & bos, quæ sub eodem sunt genere, sumpsit exemplum.

TERTIA DEFINITIO.

DENOMINATIVA *uero dicuntur, quæcunque ab aliquo solo differentia casu secundum nomen habẽt appellationem, ut a grammatica, grammaticus, & a fortitudine fortis.*

3. Hæc quoq; definitio nihil habet obscurum. Casus enim antiqui nominabant aliquas nominum transfigurationes, ut a iustitia iustus, a fortitudine fortis. Hæc igitur nominis transfiguratio casus ab antiquioribus uocabatur. Atq; ideo quotiescunq; aliqua res alia participat, ipsa participatione sicut rem, ita quoque nomen adipiscitur. ut quidam homo, quia iustitia participat, & rem quoque inde trahit, & nomen: dicitur enim iustus. Ergo denominatiua uocantur quæcunque a principali nomine solo casu, id est sola transfiguratione discrepant. Nam cum sit nomen principale iustitia, ab hoc transfiguratum nomen iustus efficitur. Ergo illa sunt denominatiua quæcũque a principali nomine solo casu .i. sola transfiguratione nominis discrepantia, secũdum principale nomen habent appellationem. Tria sunt autẽ necessaria ut denominatiua uocabula constituantur. Prius ut re participet, post ut nomine, postremo ut sit quædam nominis transfiguratio, ut cũ aliquis dicitur a fortitudine fortis, est enim quædam fortitudo, qua fortis ille participet, habet quoq; nominis paticipationem, fortis enim dicitur. At uero est quædã transfiguratio, fortis enim & fortitudo nõ eisdem syllabis terminantur. Siquid uero sit quod re nõ participet, neq; nomine participare potest, quare quæcũq; re nõ participãt, denominatiua esse nõ possunt. Rursus quoque, quæ re quidẽ participant, nomine uero minime, ipsa quoq; a denominatiuorũ natura discreta sũt: ut siquis, cũ sit uirtus, uirtute ipsa participet, nullo eum alio nomine nisi sapientẽ uocamus. Sed uirtus & sapientia nomine ipso disiuncta sunt. hic ergo re quidem participat, nomine uero minime. quare sapiens a uirtute denominatus esse nõ dicit, sed a sapientia, qua.s.& participat, & nomine iungitur, & transfiguratione diuersus est. Rursus si trãsfiguratio nõ sit, ut quædã mulier musica, participat q̃dẽ ipsa musicę disciplina, & dicit musica. hæc igitur appellatio non est denominatiua, sed ęquiuoca. uno enim nomine & disciplina ipsa & mulier musica dicitur. Quoniã ergo similis terminus syllabarum est, & nomẽ simile, & nulla transfiguratio, denominatiua esse non poterunt. quare quicquid denominatiuum esse dicitur, illud & re participabit, & nomine, & aliqua trãsfiguratione uocabuli discrepabit. Hæc igitur quæ ad prędicamẽta necessaria credidit: pręmisit. Multiuoca uero & diuersiuoca respuit, ꝙ ad pręsentem tractatum utilia non putauit. Breuiter tamen utraq; definienda sunt. Multiuoca sunt quorum plura nomina, una definitio est, ut est scutũ, clypeus. His enim plura nomina, sed una definitio est, & Marcus Porcius Cato. his enim tot nominibus res una subiecta est. Diuersiuoca sunt quorũ neque nomen idem est, neq; eadem definitio, ut homo, color, & quicquid omnino a se & nominis nuncupatione, & definitionis ratione discretum est.

PRIMA DIVISIO.

EORVM *quæ dicuntur alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia uero sine complexione: & ea quæ secundum complexionem dicuntur, sunt, ut*

homo

homo currit, homo uincit: ea uero quæ sine complexione dicuntur, sunt ut homo, bos, currit, uincit.

Postquam de coniunctione definitionum, atque nominum quantum ad præsens attinebat opus sufficienter exposuit, quoniam de primis sermonibus prima rerum genera significantibus diuisio facienda est, non nomine, sed genere discrepantibus: nunc ostendit quid sit sine complexione cuiuslibet uocabuli facta prolatio. Sine complexione enim dicuntur quæcunque secũdum simplicem sonum nominis ꝓferuntur, ut homo, equus: his enim extra nihil adiunctũ est. Secundũ complexionẽ dicuntur quæcunque aut aliqua cõiunctione copulantur, ut aut Socrates, aut Plato: uel quæcũque secundũ aliquod accidens coniunguntur Nã quia uerbi gratia in Socrate uenit ambulatio, dicimus Socrates ambulat. & est prolatio ista secundum complexionẽ, iccirco, quia cum dico, Socrates ambulat, Socratem sum cum ambulatione complexus. Quod autẽ ait, Eorum quæ dicuntur, nihil aliud demonstrare uult, nisi se de primis rerum uocabulis huius libelli disposuisse tractatũ. Rerũ enim uocabula sunt quæ dicuntur, ipsa enim proprie nominamus.

SECVNDA DIVISIO.

EORVM quæ sunt, alia de subiecto quodam dicuntur, in subiecto uero nullo sunt, ut homo de subiecto quidem dicitur aliquo homine, in subiecto autem nullo est. Alia in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto autem esse dico, quod cum in aliquo non sicut quædam pars sit, impossibile est sine eo esse in quo est, ut quædam grammatica in subiecto quidem est, in anima: de subiecto autem nullo dicitur. & quoddam album in subiecto est corpore, omnis enim color in corpore est, de subiecto autem nullo dicitur. Alia & de subiecto quodam dicuntur, & in subiecto sunt. ut scientia in subiecto quidem est in anima, de subiecto autem dicitur, ut de hac grammatica. Alia neque in subiecto sunt, neq; de subiecto dicuntur, ut aliquis homo, uel aliquis equus, nullum enim horum neq; in subiecto est, neq; de subiecto dicitur. Simpliciter autem quæ sunt indiuidua, & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur, in subiecto autem nihil prohibet horum aliqua esse, quædam enim grammatica in subiecto est: de subiecto autem nullo dicitur.

Hic Aristoteles sermonum omniũ multitudinem in paruissimam colligit diuisionem. Nam quod rerum uocabula in decem prædicamenta distribuit, maior hac diuisione non potest inueniri: nihil enim esse poterit, quod huic diuisioni undecimum adijci queat. Omnis enim res, aut substantia est, aut quantitas, aut qualitas, aut ad aliquid, aut facere, aut pati, aut quando, aut ubi, aut habere, aut situs. Quo circa tot erunt etiam sermones qui ista significent, & hæc est maxima diuisio, cui nihil ultra possit adiungi. paruissima uero est, quæ fit in quatuor, in substantiam, & accidens, & uniuersale, & particulare. Omnis enim res, aut substantia est, aut accidens, aut uniuersalis, aut particularis. Sicut ergo decem superioribus nihil addi poterat, ita ex his quatuor nihil demi. Nam neq; minor ulla diuisio his quatuor fieri potest, nec maior quam si denario limite prædicamenta claudantur. Cur autem in his quatuor diuisio facta est, paucis exponam. Prima quidem rerum est omnium diuisio in substantiam atque accidens. Sed quoniam substantia proferri non potest, nisi aut uniuersaliter, aut particulariter intelligatur. Nam cum dico homo, rem dixi uniuersalem, iccirco quod nomen hoc de multis indiuiduis prędicatur: cum uero dico Socrates, uel Plato, rem dixi particularẽ, quoniam Socrates de nullo subiecto dicitur. Accidẽs quoque eodem modo. Nam cum dixero scientiam, rem protuli uniuersalem, iccirco quod scientia, & de grammatica, & de rhetorica, & de alijs omnibus sub se positis prædicaᵗ. Si uero dixero Platonis scientiam: quoniam omne accidẽs, quod in indiuidua uenit, indiuiduum fit, particularem sciẽtiam dico: nanq; Platonis scientia, sicut ipse Plato, particularis est. Igitur quoniam neque substantia, neque accidens ullo modo proferri potest, nisi in suo nomine, aut uniuersalitatis uim, aut particularitatis includat, recte in quatuor diuisio facta est, ut sit omnis res aut substantia, aut accidens: & horum aut uniuersalis, aut particularis. Ex his igitur quatuor fiunt quatuor complexiones. Nam cum uenerit uniuersalitas in substantiam, fit uniuersalis substantia, ut est homo uel animal. Vniuersale autem est quod aptũ est de pluribus prædicari. Particulare uero quod de nullo subiecto prędicatur. Ergo est una complexio, uniuersalitatis, & substãtiæ, ut sit substantia uniuersalis. Si uero particularitas substantiæ copuletur, fit substantia particularis, ut est Socrates, uel Plato, & quicquid in substantia indiuiduũ reperitur. At cum miscetur uniuersalitas accidenti, fit accidens uniuersale, ut scientia, quæ cum sit accidens, & præter animam cui accidit esse non possit, tamẽ uniuersalis est, quod de subiecta grammatica, & alijs speciebus prædicari põt. Cũ uero particularitas accidẽti coniungiᵗ, fit accidens particulare, ut Platonis, uel Aristotelis scientia. Fiũt enim quatuor cõplexiones, substantia uniuersalis, substãtia particularis, accidens uniuersale, accidens particulare. Vt autem accidens in substantiæ naturã transeat, uel substantia in accidentis, fieri nullo modo potest, & accidens quidem uenit in substantiã, sed non ut substantia fiat: neq; enim, quoniã color, quod est accidens, uenit in substantiã, iccirco color iam substantia est: nec quoniam substantia suscipit colorẽ, iccirco color iam substantia fit. Quare neque substantia in accidentis, neque accidens in substantiæ naturã transit. At uero nec particularitas, nec uniuersalitas in se transeunt. Nãque uniuersalitas potest de particularitate prædicari, vt animal de Socrate, uel Platone, & particularitas suscipiet uniuersalitatis prædicationem, sed nõ, ut uniuersalitas fit particularitas, nec rursus ut quod particulare est uniuersalitas fiat. Ergo quatuor complexiones, uniuersalẽ substantiã, uniuersale accidens, particularẽ substantiã, particulare accidẽs Aristoteles disponere cupiẽs, nõ eorũ nomina, sed descriptiones apposuit. Et quoniã generalissimorũ generũ definitiones non poterat inuenire, descriptionibus usus est his, id substantiã esse dicens, quod in subiecto non esset. Accidens uero qđ in subiecto. Omne nanq; accidẽs in subiecto est, ut color in corpore, sciẽtia in anima, & subiectam habet substantiam omne accidẽs. Si quis enim substantiam tollat, accidens non erit. Quare substantia locus quidam est accidẽtis, ubi ualeat natura consistere. Ipsa uero substantia per se constat, atque ideo dicitur substãtia, nec ullo subiecto alio nititur, sed cunctis ipsa subiecta est. Alioqui si substantia in ullo subiecto esse posset, esset accidens. Omne enim accidens in subiecto est, & quicquid in subiecto est, illud est accidens. Quod si substantia esset in aliquo subiecto, continuo fieret accidens, sed substantia accidens esse non potest, sicut supra docuimus. Quare, quoniam accidens in subiecto est, substantia uero accidens non est, substantia in subiecto non est Vniuersalitatis uero descriptio est, de subiecto prædicari. Omnis nanque uniuersalitas de subiectis particularibus prædicatur, nam quoniam uniuersale est animal, & homo de Socrate prædicatur, & Platone. Dicitur n. Socrates animal atque homo. Et quoniam uniuersale est accidens scientia: dicitur de subiecta grammatica, grammatica enim scientia est. Particularitas uero quoniam ipsa est rerũ ultima, & nihil est illi subiectum, de nullo subiecto prædicatur. nam quoniam uniuersalitas de subiecto prædicatur, particularitas uero uniuersalitas non est, particularitas de subiecto non prædicabitur. Vbi enim res discrepant, & definitio discrepabit, ita quoque in his. nam quoniam discrepat substantia & accidens: definitiones quoque eorum discrepabunt. Vt quoniam est accidens in subiecto, erit substantia non in subiecto. Et quoniam uniuersalitas de subiecto prædicatur, particularitas autẽ ab uniuersalitate discrepat, de subiecto non prædicatur. Has igitur huiusmodi descriptiones Aristote. ita permiscuit dicẽs. Eorum quæ sunt, alia de subiecto quodam dicuntur, in subiecto uero nullo sunt,

sunt, uolens .s. uniuersalem substantiam demonstrare. Nã qđ dixit de subiecto dicuntur, uniuersale est, ꝙ uero ait in subiecto nullo sunt, substantia. ergo quod ait quædam de subiecto dici, in subiecto uero nullo esse, uniuersalem substantiã demonstrare contendit: ut .n. sæpius dictum est, quod de subiecto dicitur, uniuersale est, quod in nullo subiecto est, substantia. Hæc iũcta id est de subiecto quodam dici, & in subiecto nullo esse, uniuersalem substantiam demonstrãt. Post uniuersalem substantiam particulare accidens posuit dicẽs. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autẽ nullo dicuntur. Nam ꝙ ait in subiecto sunt, accidens monstrat, ꝙ uero addidit, subiecto autem nullo dicuntur, particulare. Accidens .n. in subiecto est. particularitas de nullo subiecto prædicatur. Ergo quæcunque res ipsa quidem in subiecto est, si de nullo subiecto prædicatur, accidens est particulare; ut est quædam grãmatica .i. Aristarchi, uel alicuius hominis indiuidua grammatica. illa .n. quoniam indiuidui hominis, ipsa quoque facta est indiuidua & particularis ergo quoniam quædam grammatica in anima est, accidẽs est, & quoniam de nullo subiecto prædicatur, particularis est: quemadmodum .n. ipse Aristarchus de nullo subiecto dicitur, ita quoq; eius grammatica de nullo subiecto prædicatur. Non autem dicit ꝙ ipsa grammatica particularis est, sed ꝙ quædam grammatica .i. alicuius hominis indiuidui grammatica, quam .s. homo particularis propria retinet cognitione. Et quoniam incorporale accidens posuit, quod animæ accideret .i. gramaticam, quæ esset in anima, ponit quoq; aliud exemplũ corporale, ait .n. Et quoddam albũ in subiecto est corpore. omnis .n. color est corpore. Hic quoq; non omne album dicit esse particulare, sed quod ad indiuiduũ corpus albũ uenit. Probatur quoque particulare album in subiecto esse hoc modo. nam color quod genus est, albi, & cuiusdã albi, in corpore est, & est in subiecto. Quare cuius genus in subiecto est, ipsum quoq; in subiecto est. Omnes .n. species & indiuidua, ꝓprio genere cõtinentur, & eiusdem habent naturam. Quoniam uero esse in aliquo multis dicitur modis, qđ uelit Aristoteles ostẽdere esse in subiecto, paucis absoluã. Dicitur enim esse aliquid in aliquo nouem modis. Dicimus enim esse aliquid in loco, ut in foro uel in theatro. Dicimus quoq; esse in aliquo, ut in aliquo uase, ut triticũ in modio. Dicimus etiã esse in aliquo, uelut pars in toto, ut manus in corpore. Dicimus esse in aliquo, uelut totũ in partibus, ut corpus in omnibus suis partibus. Rursus uelut in genere species, ut in animali homo, & genus in speciebus, ut in homine animal. Dicimus quoque, uelut in fine, ut quoniã bonæ uitæ finis beatitudo est. siquis sit beatus, in fine est bonæ uitæ. Dicimus quoq; esse in aliquo, ut in quolibet potẽte, ut in Imperatore esse regimẽ ciuitatis. Dicimus quoq; esse in aliquo uelut formã in materia, ut similitudinẽ Achillis in ære uel in marmore. Nouem igitˋ modis aliquid in aliquo esse dicitur, ut in loco, ut in uase, ut pars in toto, ut totũ in partibus, ut in genere species, ut in speciebus genus, ut in fine, ut in Imperatore, ut in materia forma. Horũ igitur Aristoteles tria sola commemorat, sed duo in unum coniuncte, aliud separatum. Ait enim. In subiecto autem esse dico quod cum in aliquo sit non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est. Sensus autem talis est. Hoc inquit dico esse accidens, quod sit in subiecto, id est quod ita sit in altero, ut pars eius nõ sit, & sine aliquo subiecto esse non possit, ut uerbi gratia color, cũ sit in corpore, nulla pars corporis est, & si color a corpore separatur, color nusquam est, Omnis enim color in solo corpore est. Ergo illud est accidens, quod semper ita in subiecto est altero, ut eius pars non sit: & cum, ab eo in quo est, separatur ad nihilũ redigatur, & per se sine alterius subiecto esse non possit. Quod autem ait, ut non sit sicut aliqua pars, ab ea .s. significatione in aliquo consistendi diuidere uoluit: secundum quam partes in toto esse dicimus: nõ enim tale est subiectum ut accidens eius pars sit. Quod uero dicit, impossibile est esse sine eo in quo est. ab ea .s. significatione diuisit, quæ est esse aliquid ut in uase, & in loco. quod enim in uase, uel in loco est, a uase & loco poterit separari: ut triticum, quod in modio est, potest a modio segregari, & homo a theatro discedere. Accidẽs uero ab eo in quo est, segregari nõ potest. Quare solas tres posuit significationes, id est secundum quam in uase, & in loco dicitur esse, & secundũ quam pars in toto est. Sed ut in uase, & ut in loco, una sententia distribuit, dicens, impossibile est esse sine eo in quo est. Sed fortasse quis dicat non esse definitionem ueram, illa esse in subiecto quæ sic sint in alio, ut non sint partes, & siue eo in quo sunt, esse nõ possint. Socrates enim & homo qui libet cum accidens non sit, tamen semper in loco est, & sine loco esse non potest. Quibus respondendum est: quod Socrates loca poterit permutare, & esse præter locum in quo fuit, & postremo si intelligentia capiamus, per se subsistit: accidentia uero per se ipsa non constant. Sed si quis quoq; obiiciat, posse locum accidentia permutare, malũ nanq; si in manu teneatur, manus mali odore completur, atq; odor ꝙ est accidens, in aliud subiectum transire potest. Sed non hoc ait Aristoteles, quoniam mutare accidens locũ nõ potest, nec ita dixit impossibile esse sine eo erat, sed sine eo in quo est. hoc autem significat mutare quidem posse locum, sed sine aliquo subiecto nõ posse subsistere. Quare recta est atque integra definitio eius quod in subiecto est, quod ita sit in altero, non sicut quædam pars, & impossibile sit esse sine eo in quo est. secundum autem illam significationem dictum est, secundum quam formam in materia esse didicimus. Nanque forma si in materia non sit, per se ipsa nulla ratione consistit. Postquam igitur particulare accidens, quid esset, ostendit dicens, quod in subiecto est, & de subiecto non prædicatur, & in subiecto consistentis rei definitionem reddit dicens, Quod cum in aliquo sit nõ sicut quædã pars, impossibile est esse sine eo in quo est: ad uniuersale accidẽs cõtinenti disputatione reuertitur, quod definit hoc modo. Nãq; post eius rei quę in subiecto est, definitionem, & post particularis accidentis exempla, ad uniuersale accidens trãsitum fecit, inquiens alia esse quæ in subiecto sint, & de subiecto predicentur, qđ scilicet accidẽs uniuersale significet: nam quoniam de subiecto dicitˋ, uniuersale est, quoniam in subiecto est, accidens. in subiecto ergo esse, & subiecto prædicari, uniuersale accidẽs monstrat. Huius quoque complexionis conuenientia proponit exempla. ait enim scientiam in subiecto esse, in anima: nã nisi anima sit, in qua sit, scientia nulla est, iccirco quòd sciẽtia actus est animæ. nã ea quæ sũt inanimata, nihil sciũt, Hinc sequitur substãtiæ particularis propositio, quam scilicet ita declarat, ꝙ neque in subiecto sit, neque de subiecto prædicetur. Nã quod in subiecto non est, substantia est: & ꝙ de subiecto nõ prædicatur, particularitas. Vtraque igitur res, de subiecto non prædicari, & in subiecto non esse, particularis est substantia. Res igitur quatuor cum propria complexione, non secũdum propria nomina, sed secundum proprias rationes definitionesq; cõtexuit. Nam pro substantia uniuersali posuit, quod in subiecto non est, & de subiecto prædicatur. pro accidenti particulari dixit, quod in subiecto est, & de subiecto non prædicatur. Accidens uero uniuersale per hoc designauit, quod ait, & in subiecto est, & de subiecto dicitur. Pro particulari substantia interposuit, quod nec in subiecto est, nec de subiecto prædicatur. simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de subiecto nullo dicatur, in subiecto autem nihil ea prohibet esse, quædam enim grammatica in subiecto est. Omnis particularitas aut substantia erit, aut accidens. Nam cum dico Socratem, indiuiduam & particularem significaui substantiam, cum dico quandam grammaticam, indiuiduum & particulare accidens dixi. Indiuidua autem sunt, quæ neque in alias species diuidi possunt, neq; in alia indiuidua. Nam quemadmodum animal diuiditur in species, hominem atque equum, homo autem in singulos homines, id est in Socratem, & Platonem, & cæteros: sic Plato & Socrates non diuiduntur in alios, atque hoc idem de accidentibus dici conuenit. Nam quemadmodum scientia diuiditur in species grammaticam & rhetoricam, grammatica uero ipsa in particulares grammaticas, quas, scilicet particulares homines norunt: Sic ipsa particularis grãmatica in particulares grãmaticas non secatur. Ergo indiuidua sunt quæcunque sunt numero singularia, & in nullas alias

multitu-

multitudines secundum species, vel secundum indiuidua diuiduntur. Omne indiuiduum, quoniam particulare est, de subiecto non prędicatur. omne autem quod de subiecto non prædicatur, aut substantia erit, ut Plato, aut accidens, vt quædam grammatica. Ex his ergo particularibus, substantia. s. atque accidenti, quæ de subiecto non prædicantur, substantia quidem nec in subiecto est, accidens uero in subiecto est. Ita illa indiuidua quæ substantię sunt, in subiecto esse non poterunt: alia vero indiuidua, quæ secundum accidētis naturam dicuntur, illa in subiecto esse nihil prohibet. At que hoc est quod ait, Simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur, in subiecto autem nihil prohibet eorum aliqua esse. Quædam enim grammatica in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur. Hoc enim maluit demonstrare, & accidentibus & substantiis particularibus hoc esse cōmune, quod de subiecto non prædicantur. Hoc enim dixit, Simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur. Subaudiendo scilicet siue substantiæ sint siue accidentia, sed non omnia indiuidua non sunt in subiecto. Indiuidua enim accidentia in subiecto esse nihil prohibet. Quædam enim grammatica cum sit indiuidua, & de subiecto nō prædicetur, tamen in subiecto est, idest in anima. Sed vt congregatim dicatur, sensus huiusmodi est. omnia quidem quæcunque sunt indiuidua de subiecto quidem nullo dicuntur, sed non omnia non sunt in subiecto. Nam cum particularis substantia in subiecto non sit, vt Plato, particulare tamen accidens in subiecto est, vt quædam grammatica, in anima. Illud quoque magna attentione notandum est, quis sit huius ordo propositi. Nam cum sint quatuor complexiones, factę ex quatuor rebus, quarum duę natura discrepant, ut substantia & accidens, duę quantitate, vt particularitas & vniuersalitas coniunctis compositisque his quatuor omnibus dissentientem lateribus dispositionem fecit. Posuit enim prius substantiam uniuersalem dicens, quod in subiecto non est, & de subiecto dicitur; Post hanc primam positionem totis discrepantem rebus, rem subdidit, idest accidens particulare, qđ in subiecto esset, & de subiecto non prædicaretur. Nam cum accidens dixit, a substantia disgregauit, quod particulare addidit, ab vniuersali disiunxit. Rursus ex alio latere disposuit in diuisione accidens vniuersale, dicens quod in subiecto est, & de subiecto prędicatur, & vltimo substantiā particularem contrariam superiori accidenti dicens, quod neque in subiecto est, neque de subiecto prædicatur, substantiæ particularitatem, vniuersalitati accidentia opponens. Sed vt planius quod dicimus sit, figuram descriptionemque subiecimus, in qua superius latus substantia accidentique notauimus, reliquum particularitatis & vniuersalitatis titulo inscripsimus, Aristotelicam complexionem angulariter & p latera designantes.

PRIMA REGVLA.

Qvando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quecunque de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiā de subiecto dicuntur, ut homo prædicatur de quodam homine, animal uero de homine, ergo & de quodam homine animal prædicabitur. quidam enim homo, & homo est, & animal.

Cum superius de his quę in subiecto sunt. i. de accidentibus loqueretur, definitionem constitutæ in subiecto rei, & præter subiectum nullo modo permanentis in media tractatione disposuit, dicens, illud esse in subiecto, quod neq. pars esset alicuius, nec sine subiecto posset ullo modo permanere. Patefacto igitur quid sit esse in subiecto, nunc quid sit prædicari de subiecto declarat: duobus enim modis prædicationes fiunt: vno secundum accidens, alio de subiecto. de homine nanque prędicatur album: dicitē enim homo albus. rursus de eodem homine prædicatur animal: dicitur enim homo animal. Sed illa prior prædicatio quę est, homo albus est, secundum accidens est, nanque accidens, quod est album, de subiecto homine prædicatur, sed non in eo quod quid sit: nam cum album sit accidens, homo substantia, accidens de substantia in eo quod quid sit prædicari non potest. ergo ista prædicatio secundum accidens dicitur. de subiecto vero p̄dicare est quoties altera res de altera in ipsa substantia prędicatur, vt animal de homine: nam, quoniam animal & substantia est, & genus hominis, iccirco in eo quod quid sit de homine prędicatur. Quare illa sola de subiecto prædicari dicuntur, quæcunq; in cuiuslibet rei substantia & definitione ponuntur. ergo quotiescunque huiusmodi fuerit prædicatio, vt alterum de altero vt de subiecto prædicetur, id est vt de eius substantia dicatur, vt animal de homine, hanc proprietatem euenire necesse est, vt si de eo quod prædicatur, quippiam vt de subiecto, id est in eius substantia prædicetur, necessario idem hoc quod de prædicato dicitur, dicatur etiam de prædicati subiecto, vt homo prędicatur quidem de Socrate in eo quod quid sit. Interrogantibus enim quid sit Socrates, hominem respondemus. At vero de ipso homine in eo quod quid sit, animal dicitur, substantia enim hominis animal prædicatur. atq; ita fit vt animal quidem de homine, homo vero de Socrate in eo quod quid sit, vt de subiecto prędicentur. Ergo quoniam ista est consequētia, & animal de Socrate in eo quod quid sit prędicabitur. Potest enim dici interrogantibus quid est Socrates? animal. Ergo manifestum est, quod si qua res de alia vt de subiecto prędicetur, ut homo de Socrate: de eadē vero re quæ prædicatur, de homine scilicet, alia rursus superior, vt de subiecto prædicetur, vt animal, necesse erit & hanc eandem de subiecto eius de quo ipsum dicitur prædicari, vt animal de Socrate: Socrates nanque subiectus est homini, de quo animal prędicatur. Ergo cōstat huiusmodi definitio quæ dicit, Quoties alterum de altero prædicatur vt de subiecto, ut siquid sit quod de eo quod prædicatur, in eo quod quid sit, dici possit, hoc idem ipsum de eo quod prius subiectum erat, possit prędicari. Sed fortasse quisquam dicat: minime verum esse quod dictum est: nam cū homo de Socrate prædicetur: Socrates enim homo est, de homine vero species, homo enim species est: Socrates species esse non dicitur. Et rursus cum animal de homine prædicetur, de animali vero genus: animal enim genus est, homo generis vocabulo caret: non enim dicitur homo esse genus: homo enim genus non est, sed tantum species. His dicendum est, quod minus aduerterint illam esse definitionem de subiecto prędicationis, quæ in eo quod quid sit vnumquodq;, & in eius substantia prędicaretur: nunc autem species de homine non in eo qđ quid sit prædicatur. Neq; enim siquis hominis definitionem reddat, speciem nominauit, sed designatiuum nomen est tantum, utrum de pluribus specie differentibus prædicetur hoc nomen quod est homo, an certe tantum de solis indiuiduis. Nam quoniam de indiuiduis solis homo prædicatur, iccirco species dicitur, & quoniam de specie differentibus animal dicitur, iccirco animal genus vocamus. Et sunt quodammodo nominum nomina. Quare neque genus de ani-

mali, neq; species de homine, in eo quod quid sit prædicatur, sed tantũ designat, qũo homo, & animal de subiectis (vt dictũ est) propriis prædicetur. Ergo nõ est mirandũ, si ad eorũ subiectum, quę de subiecto dicuntur, eius prædicati, qđ de subiecto non dicitur, prędicatio peruenire non potest.

SECVNDA REGVLA.

DIVERSORVM generum, & non subalternatim positorum, diuersæ secundum speciem sunt differentiæ, ut animalis & scientiæ. animalis si quidem differentiæ sunt, ut gresibile, volatile, bibes, & aquatile: scientiæ uero nulla harum est, neque enim scientia a scientia differt in eo quod est bipes. Subalternorum uero generum nihil prohibet easdem esse differentias, superiora enim de inferioribus prædicantur. Quare quæcunque fuerint prædicati differentiæ, erunt eadem & subiecti.

7. Cum multis modis genus dicatur, solum quod nunc tractari conuenit assumamus. Dicitur enim genus, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prędicatur. vt animal prædicatur de homine, & de equo, & de cane, & de boue, & de cæteris, quę omnia specie ipsa a se discreta sunt. Species vero est, quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit, prædicatur. vt homo prædicatur de Catone, Socrate, Platone, Virgilio, Cicerone, & de singulis hominibus, qui specie ipsa non differunt, sed tantum a se numero, distant. differentia vero est, quę sub eodem genere positas species propria qualitate distermInat. nam cũ equus & homo quantum ad genus vnum sint: (vterque enim animal est) differentia rationalis, & irrationalis vtrosque disiungit ac discernit. Qualitate enim quadam rationabilitatis, & irrationabilitatis vterque a propriæ substantiæ definitione dissentiunt. Ergo differentia est, quę de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit, prædicatur. Nanque hæc ipsa differentia quę est irrationabilitas de multis specie differentibus prædicatur, vt de cygno, & equo, & pisce, quę omnia a se cum specie ipsa dissentiant, irrationabilitatis tamen qualitate coniuncta sunt. Sed non in omnibus differentia de pluribus specie differentibus prędicatur. Sunt enim quędam quę non nisi de vna specie prædicãtur, vt grauitas de sola terra, leuitas de solo igne proprie dicitur. At uero nec species semper de pluribus numero differẽtibus prędicatur: mundi enim species de vno solo mundo dicitur, & phœnicis species de vna tantum phœnice, sed iccirco ita definita est, quod frequentius differentia de pluribus specie differentibus prædicatur, quam de vno. Eodemque modo, & species frequentius inuenitur de pluribus numero differentibus prædicari, quam de vna tantum re ac singulari. His ita positis sunt quędam genera, quę generalissima nuncupãtur, quibus genus inueniri non possit. sunt species quibus alias subiectas species nullus inueniet. Inter vtraque autem sunt alia, quæ subalterna genera nominãtur, quæ superiorũ quidem species sunt, posteriorum vero genera. vt substantia genus quidem est generalissimum, vt eius genus inueniri non possit, homo vero species est, vt eius species alia reperiri non valeat. Animal vero ad substantiam quidem species est, ad hominem vero genus. Decem igitur prędicamentorum significatio nihil aliud demonstrat, nisi decem genera rerum, quæ generalissima nominamus. Ergo quoties genera generalissima discrepant, eorum quoque species discrepabunt: & quoties species discrepant, quoniam differentiis disiunguntur, atque informantur, differentiæ quoque diuersarum specierum discrepabunt. Animal nanque & scientia, quoniam est animal substantia, scientia vero ad aliquid: quoniamque genus animalis est substantia, & genus scientiæ est ad aliquid, omni substantiæ a se ratione discreta sunt, & differentiæ quoque scientiæ, atque animalis omnibus qualitatibus disiunguntur. Est nanque differentia animalis, bipes, & quadrupes, animal enim sic ab alio animali differt, qđ hoc quidem bipes sit, vt homo, & auis: illud uero quadrupes, vt equus atque bos, illud uero multipes, vt formica, & apis. Sed scientia differentias huiusmodi non habet, neque enim scientia a scientia differit in eo quod bipes est. Quare constat quoties diuersa sunt genera, specierum quoque differentias esse discretas. Atq; hoc est quod ait. Diuersorum generum & non subalternatim positorum diuersas secundum speciem differentias esse. Et hoc exempli adiectione firmauit dicens. Animalis & scientiæ diuersas esse differentias, nam cum sit bipes animalis differentia, scientiæ non est. Et hoc quidem diuersis generibus dictum est, id est quę subalterna non sunt. Quod si subalterna sunt genera, nihil prohibet alias easdem esse differentias, alias diuersas, vt auis est species animalis, & rursus est genus corui, & est subalternum genus, auis. Sed animalis differentię sunt rationalis, atque irrationalis: auis vero differentia rationalis nõ est. Nulla enim auis ab alia aui differt, ꝙ sit rationalis, ergo hoc loco non sunt eædem subalternorum generum differentiæ. Si quis vero has generis, idest animalis differentias dicat, vt animalium alia sunt, quæ pascantur herbis, alia quę seminibus, alia quæ carnibus. Hæ differentiæ conueniunt in subalterno genere, videlicet in aui, nanq; auium sunt aliæ, quæ seminibus vescuntur, alię quæ herbis, alię quę carnibus, vt vultur, & miluus. ergo in subalternis generibus nihil prohibet easdem esse differentias, & iterum discrepare. Hoc autem iccirco euenit, quia quæ de prædicato dicuntur, possunt de subiecto prædicari. Quare quod dicitur de genere, potest etiam dici de specie. Atque hoc est quod ait, Subalternorum vero generum nihil prohibet easdem esse differentias. Superiora enim de inferioribus generibus prædicantur. sed cum diceret nihil prohibet easdem esse differentias, hoc quodãmodo voluit demonstrare, esse quasdam easdẽ differentias. alias vero posse esse diuersas, cui rem contrariam intulisse videtur cum dicit. Quare quæcunque prædicati differentiæ fuerint, eædem erunt etiam subiecti. nam cum illic dixisset, nihil prohibet esse easdem differentias generum subalternorũ, hic omnes easdem esse declarat. dicit enim, Quæcunque fuerint differentiæ prædicati, easdem etiam subiecto esse. atque hæc res plures maximis illigauit erroribus, vt emendandũ crederent locum, non vt esset ita, Quare quęcunque prædicati differentię fuerint, eædem erunt etiam subiecti, sed vt hoc modo, Quare quęcunq; subiecti differentiæ fuerint, eædem erunt etiam prędicati. Sed hoc abiiciendum est, neque enim fieri potest vt in rem superiorem prædicatio posterioris redundet. Nam cum dicitur, quæcunque subiecti fuerint differentię, eędem erunt prædicati, hoc scilicet significatur, vt prædicatio subiecti rddeat in prædicatum, quod fieri non potest. Sed dicendum est, quod sunt aliæ differentiæ quæ dicuntur completiuæ prędicati, & cuiuslibet illius speciem informantes, quæ communi nomine specificæ nominãtur. Nã cum dico animatum, & sensibile, si substantię coniungantur, definitionem, & speciem mox animalis efficiunt. Animal enim est substantia animata sensibilis, atque hæ differentiæ dicuntur specificæ, & completiuę. Sunt autem aliæ quæ ipsæ quidem nihil complent, nec vllam speciem reddũt, sed genus tãtum diuidunt, vt rationale, & irrationale. hæc enim diuidunt genus, idest animal. Animal enim rationali differẽtia irrationalique diuiditur. Ergo illæ quę snnt generis diuisiuę differentię, possunt aliquoties eædem esse, possunt aliquoties non eædem. vt animalis quoniam diuisibilis est differentia quę est rationale, potest eam non habere auis, quæ est subalternum genus. Et rursus easdem diuisibiles habere potest, ut easdem quas superius diximus. Nam cum diuidãt animal differentiæ, quæ carnibus, herbis, & seminibus vescuntur, eædem possunt esse subalterni generis, id est auis. ergo hę diuisibiles possunt etiam esse diuersæ. Illæ vero quę completiuę & specificæ sunt, aliquando non prædicari de subiecto non possunt. Vt quoniam animal habet differentias completiuas. & suæ speciei effectiuas, sensibile scilicet, & animatum: Hæ differentiæ de homine, quod est subiectum animalis, non prædicari non possunt. Omnes enim specificæ differentiæ de his prædicantur, quorum speciem complent. vt de animali prędicatur sensibile & animatum, & hoc vt de subiecto. In substantia enim animalis vtraque prædicantur. sed animal prędicatur de homine vt de subiecto. necesse est ergo animatum, atque sensibile de homine prędicari, vt de

subie-

subiecto. Hoc est enim quod superius prǫmisit, cū diceret. Quando alterum de altero prædicatur, ut de subiecto, quæcunque de eo quod prædicatur, dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur. Atq; hoc in omnibus generibus recte cō stat intelligi. Ergo diuisibiles differentię possunt aliquando cum subiectis esse communes, aliquando diuersę. Specificę vero & completiuę cum subiectis communes non esse non possunt. Quod ergo Aristoteles ait, Subalternorum generū nihil prohibere easdem esse differentias, diuisibiles differentias easdem esse nihil prohibere disputatum est, quę possunt esse etiam diuersæ. Quod uero ait. Quęcunq; prędicati differentiæ fuerint, eædem erunt etiam subiecti, de specificis intelligendum est. quæ cum speciem cuiuslibet informent, & de eo quod informant, ut de subiecto prędicatur, ad qđcunque, ut de subiecto prædicatur illud quod ipsæ differentiæ informant, de eo, ut de subiecto prædicabuntur, & de eo non prædicari non possunt, Quare nihil est in huiusmodi theoremate, quod ullo modo debeat emendari.

PRAEDICAMENTORVM ENVMERATIO.

EORVM quidem quæ secundum nullam complexionem dicuntur, singulum aut substantiam significat, aut quantitatē, aut qualitatem, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm, aut habere, aut facere, aut pati. Est autem Substantia, ut figuraliter dicatur, ut homo, equus. Quantitas, ut bicubitum, tricubitum. Qualitas, ut album grāmaticum. Ad aliquid, ut duplum, dimidium, maius, minus. Vbi, ut in Lyceo, in foro. Quando, ut heri, superiori anno. Situm, ut sedet, iacet. Habere, ut calciatus, armatus. Facere, ut secare, urere. Pati, ut secari, uri. Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secūdum se in nulla affirmatione dicuntur, aut negatione. Horum autē ad se inuicē affirmatio, uel negatio fit cōplexione. Videtur autē omnis affirmatio uel negatio, uel uera uel falsa esse. eorum autē quæ secundum nullam complexionem dicuntur singula, neque uera neque falsa sunt, ut homo, album, currit, vincit.

8. Post paruissimam in quatuor enumerationem, id est in substantiam, accidens, vniuersalitatem, particularitatem, nunc est de partitione maxime tractaturus, quæ fit in decem. hac enim enumeratione maior non potest inueniri. Neque enim vndecim prędicamenta poterunt inueniri, nec ultra decem ullo modo aliquod genus recte excogitari potest. Quare facit huiusmodi enumerationem, sed non diuisionē. Diuisio nanque fere est generis in species. prædicamentorum uero, quoniam genus unum non habent, diuisio esse non potest, sed potius enumeratio est. Sunt uero quidam qui contendunt recte enumerationem non esse dispositam. alii nanque, ut superuacua quædam demunt, alii ut curto operi addunt, alii uero permutant: quos nimirum non recte sentire alio nobis opere dicendum est, ait autem. Eorum quæ secundum nullam conplexionem dicuntur. Adeo non de rebus, sed de uocibus tranctaturus est, ut diceret, Dicuntur. Res enim proprie non dicuntur, sed uoces, & quod addidit, singulum aut substantiam significat, late patet eum de uocibus disputare, non enim res sed uoces significant, significantur autem res. Sine complexione uero dicuntur, (vt dictum est) quæcunque singulari intellectu, & uoce proferuntur. Secundum complexionem uero, quæcunque aliqua coniunctione, uel accidentis copulatione miscentur. sed quid ex iis quæ secundum nullam complexionem dicūtur, efficitur, ipse demonstrat, cum dicit. Singula igitur eorum quę dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur. Horum autem ad se inuicem complexione affirmatio fit. videtur enim omnis affirmatio, uel falsa esse, uel uera. Eorum autem quę secundum nullam complexionem dicuntur, neque uerum quicquam, neque falsum est, ut homo, album, currit, vincit. Significat ergo, & hic ea, quæ sine ulla complexione dicuntur, affirmationis vim non obtinere. Si quis enim dicat homo, uel album, uel decem, uel quidlibet simplici modo, in eo neque uerum aliquid inueniet, neque falsum, sed omnis affirmatio, uel uera, uel falsa est. Igitur uniuersaliter pronunciat prędicamenta affirmationis ratione penitus non teneri. Sed hæc eadem si cum quadam complexione coniuncta sint, fieri propositiones necesse est, quæ in se uerum falsumue contineant Sed non omnis complexio propositionem facit. Nec si dixero, Socrates in foro, iccirco iam propositio est. Sed si quis dicat, Socrates in foro ambulat, tunc fit propositio, quæ aut affirmatio est, aut negatio. Affirmationes autem, & negationes, uel ueræ uidentur esse vel falsę. atque ideo quodcunque neque uerum, neque falsum est, illud propositio non est. Ergo quadam complexione ex iis quæ secundum nullā complexionem dicuntur, ueritas falsitasque conficitur. Affirmationem autem solam nunc Aristoteles interposuit iccirco, quod omnis affirmatio prior est. hoc enim negatio tollit, quod affirmatio ante constituit, prior quidem secundum significationem: sed non secundum genus, quod alio liquebit loco. Maxime autem monstrat Aristoteles se nō de rebus, sed de uocibus tractaturum, quod ait. Horum autem ad se inuicem complexione affirmatio fit. non enim rerum complexione fit affirmatio, uel negatio, sed sermonum. nec in rebus est ueritas, & falsitas, sed in intellectibus, atque opinionibus, & post hęc in uocibus atque sermonibus. Atque hęc hactenus. Secūdum complexionem ergo sunt quęcunque ex integris compositis fiunt, ut Socrates ambulat. nam & Socrates, & ambulat vterque integer sermo est, & coniunctus affirmationem facit. At uero si quis dicat flammiger, uel multisonus, uel fluctiuagus, secundum conplexionem non erit ista prolatio, iccirco quod ex neutris integris factum est. Horum autem decem prædicamentorum definitiones inueniri non possunt, iccirco quod ea quæ significāt, generalissima sunt. Substantia enim, & quantitas, & qualitas nulli nūquam generi uidentur esse subiecta. Quare quoniā definitio omnis a genere dicitur, genus quod alii generi subiectum non est, a definitione relinquitur. Sed nunc quidem omnium prędicamentorum conuenientia dixit exēpla. Post vero latius de vnoquoque tractabitur. & quoniam definitio inueniri nulla potest, quibusdam proprietatibus informantur. quare, quoniam de his dictum est plene, ad tractatum substantiæ transeamus.

DE SVBSTANTIA.

SVBSTANTIA autem quæ proprie & principaliter & maxime dicitur, est quæ neque de subiecto dicitur, neq; in subiecto est, ut aliquis homo, uel aliquis equus. Secūdæ autē substātiæ dicūtur species, in quibus illæ q̄ principaliter substantiæ dicuntur, insunt. Et hæ quidem, & harū specierum genera, vt aliquis homo, in specie quidem est, in homine: genus uero speciei, animal est. Secundæ ergo substantiæ hæ dicuntur, ut est homo, atque animal.

9. Quæritur cur prędicamentorum tractatum a substantiis inchoauerit. nam quoniā omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto non est: quicquid in subiecto est, eget subiecto, quoniam in propria natura non potest consistere. & quoniā rebus omnibus substantia subiecta est, nihil eorum quæ sunt in subiecto pręter substantiam poterit permanere. Sed prior illa natura est, sine qua alia esse non possunt. Quocirca prior naturaliter uidetur esse substantia. non absurde igitur in disputatione quod prius per naturam fuit, prius etiā sumpsit. Et definitionē quidem substantiæ proferre non potuit: sed post exemplum superius datum descriptionem quādam profert, qua quid sit ipsa substantia quamuis agnoscere, hoc est autem, non esse in subiecto. Substantia enim in subiecto non est. Facit autem quandam substantiarum diuisionem cum dicit, alias primas esse substantias, alias secundas. Primas uocans indiuiduas, secundas uero indiuiduarum species & genera. Ergo cum primis secundisq; substantiis commune sit non esse in subiecto, additum primis substantiis de subiecto non prędicari, primas substantias a secundis substantiis separat: substantia enim indiuidua, in eo quod est substantia, in subiecto non est, quod autem in-

diuidua est, de subiecto nõ prædicatur. Sunt ergo primæ substãtiæ, quę neque in subiecto sunt, neq; de subiecto dicũtur, ut est Socrates & Plato. Hi enim, quoniã substãtiæ sũt, in subiecto nullo sũt: quoniã uero particulares indiuiduiq; sũt, de nullo subiecto prædicãtur. Secũdę uero substãtiæ sũt, quibus commune est cũ primis substãtijs, quod in subiecto non sunt, propriũ uero quod de subiecto prædicãtur: quę secundę substãtiæ sũt uniuersales, ut est homo atq; animal. homo nanq; & animal ĩ nullo sũt subiecto, sed de subiecto aliquo prædicãtur. Sunt igitur primæ substãtiæ particulares, secundæ, uniuersales. Proprie autẽ substãtias, indiuiduas dicit, qđ hominẽ quidẽ, idest ipsam speciem, & animal, quod est genus, nõ nisi ex indiuiduorum cognitione colligimus. Quare quoniã ex singulorum indiuiduorũ sensibus generalitas intellecta est, merito ꝓpriæ substãtiæ indiuidua & singula nominãtur. Principaliter uero indiuiduæ substãtię dictę sũt, ꝙ omne accidens prius in indiuidua, post uero in secundas substantias uenit. Nam quoniam Aristarchus grammaticus est, homo uero est, Aristarchus est homo grammaticus, ita prius omne accidens in indiuiduum uenit: secundo uero loco etiam in species generaq; substantiarum accidens illud uenire putabitur. Recte igitur quod prius subiectum est, hoc substantia principaliter appellatur. Maxime autem substantia prima dicitur, iccirco quia quæ maxime subiecta est rebus alijs, ea maxime substantia dici potest, maxime autem subiecta est prima substantia. Omnia enim de primis substãtiis dicuntur, aut primis substantiis insunt, ut genera & species: nanque, & genera, & species prædicantur de propriis indiuiduis. ut animal atque homo prædicantur de Socrate, idest secundę substãtiæ de primis. Sin uero sint accidẽtia, in primis substãtiis principaliter sunt. Quare quoniam & accidentia in primis substantijs principaliter sunt, & secundæ substantiæ de primis substantiis prædicantur, primę substantiæ secundis substantiis accidentibusq; subiectæ sunt. Quare, quoniam istę maxime subiectæ sunt, & accidentium subsistentię, & secundarum substantiarum prædicationi, iccirco maximæ substantiæ nuncupantur. Dicit autem non omnes species neque omnia genera, secundas esse substantias, sed eas tantum quæ primas substantias continerent, ut est homo atq; animal. homo nanque continet Socratem, idest aliquã indiuiduã substãtiã. Animal uero cõtinet indiuiduũ speciemque, id est hominem & aliquem hominem. Quare genera & species quę de primis substantiis prædicantur, ipsas secundas putat esse substantias. hoc autem hoc modo ait. Secundæ autem substãtię dicuntur in quibus speciebus illæ quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt, & hę & harũ specierum genera, & inde conuenientia ponit exempla. Ac si diceret, non omnia genera, neq; omnes species secundas substantias dico, sed eas tantum species in quibus indiuidua illa, idest primæ substantiæ, sunt, & harum specierum, id est quę continent primas substantias, genera. Hoc autem iccirco dictum uidetur, ne quis colorem quod genus est, uel album quod est species, secundas putet esse substantias. Ista enim primas sub se non continent. Sed dicat aliquis, quẽadmodum primæ poterunt esse substantiæ indiuiduæ, cum omne quod prius est sublatũ, auferat id quod est posterius: posterioribus uero sublatis priora non pereant. Homo nanque si pereat, Socrates quoque sit continuo periturus. Si uero Socrates interierit, homo continuo non peribit: Si igitur sublatis generibus & speciebus indiuidua perimuntur, sablatis indiuiduis genera speciesque permanẽt, magis primas substantias, species & genera nominari, dignum fuit. Sed hoc modo indiuiduorum natura non recte accipitur. Neque enim cuncta indiuiduorum substantia in uno Socrate est, uel quolibet uno homine, sed in omnibus singulis. Genera namque & species non ex uno singulo intellecta sunt, sed ex omnibus singulis indiuiduis, mentis ratione concepta. Semper etiam quę sensibus propinquiora sunt, ea etiã proxime nuncupanda uocabulis arbitramur. Qui enim primus hominem dixit, non illum qui ex singulis hominibus conficitur concepit animo, sed quendam singularem atque indiuiduum, cui hominis nomen imponeret. Ergo sublatis singulis hominibus, homo non remanet, & sublatis singulis animalibus, animal interibit. Quo circa, quoniam in hoc libro de uocabulorum significatione tractatus habetur, ea quibus uocabula prius posita sunt, merito primas substantias nuncupauit. prius autem illis uocabula sunt indita, quæ prius sub sensibus cadere potuerunt. Sensibus uero obiiciuntur prima indiuidua. Merito igitur ea prima in diuisione posuit. Eodẽ quoque modo illa quęstio soluitur, quæ dicit. cum naturaliter primę intellectibiles sint substãtiæ, ut Deus & animus, cur nõ has primas substãtias nuncupauerit? Quoniã hic de nominibus tractatus habetur: nomina autẽ primo illis indita sunt, quæ principaliter sẽsibus fuere subiecta. Posteriora uero in nominibus ponẽdis putantur quæcũque ad intelligibilẽ pertinẽt incorporalitatẽ. Quare quoniã ĩ hoc opere principaliter de nominibus tractatus est, de indiuiduis uero substãtiis, quæ primæ sensibus subiacent, primæ sũt dicta uocabula, in opere quo de uocabulis tractabatur, merito indiuiduæ sensibilesque substantiæ primæ substãtiæ sunt positæ. Cũ autẽ tres substãtiæ sint, materia, species, & quę ex utrisque conficitur, undiq; composita & compacta substantia: hic neque de sola specie, neque de sola materia, sed de utrisque mixtis compositisque proposuit. Partes autem substantiæ, incompositæ & simplices sunt, ex quibus ipsa substãtia conficitur, species, & materia, quas post per transitum nominat, dicens substantiarum partes & ipsas esse substantias: atque hæc hactenus. Nunc expositionis cursum ad sequentia conuertamus.

Manifestum est autem ex ijs quæ dicta sunt, quoniã eorum quæ de subiecto dicuntur, necesse est & nomen & rationem de subiecto prædicari, ut homo de subiecto, aliquo homine prædicatur, prædicatur quoq; nomen ipsius. hominem enim de aliquo homine prædicabis. Ratio quoque hominis de subiecto, aliquo homine prædicabitur. quidam enim homo & homo est & animal: quare & nomen, & ratio prædicabitur de subiecto. Eorum uero quæ in subiecto sunt, in pluribus quidem neq; nomen de subiecto, neq; ratio prædicabitur. In aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet interdum prædicari de subiecto, rationem uero impossibile est prædicari. ut albũ cum in subiecto sit, in corpore, prædicatur de subiecto. dicitur enim corpus album: ratio uero albi nunquam de corpore prædicabitur. Alia autem omnia aut de subiectis dicuntur, principalibus substantijs, aut in subiectis eisdem sunt. Hoc autem manifestum est ex his quæ per singula proponentur, ut animal de homine prædicatur; ergo de aliquo homine. nam si de nullo aliquorum hominum, neq; omnino de homine. Rursus color in corpore est, ergo & in aliquo corpore. nam si non in aliquo singulorum, nec omnino in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis principalibus substantijs dicuntur, aut in subiectis eisdem sunt. Non existentibus ergo primis substantijs impossibile est esse aliquid aliorum.

10. Omnia quæcunque, uel in subiecto sunt, uel de subiecto prædicantur, de subiectis propriis dicuntur. namq; quod in subiecto aliquo est, de proprio subiecto prædicatur, ut album de corpore prędicatur. dicitur enim corpus album. Sed quoniam secundæ substantię primarum substantiarum uel species uel genera sunt. Socratis enim species homo est, & animal genus: genus autem de subiectis speciebus. & species de indiuiduis uniuoce prædicatur. secundæ substãtiæ de subiectis speciebus & indiuiduis uniuoca prædicatione dicuntur. Conuenit namq; primarum & secundarum substantiarum, si sit una facta, definitio: namq; animal & homo & Socrates una definitione iunguntur, quod substantiæ animatæ atque sensibiles sunt. Igitur secundę substantiæ ita de subiectis prædicantur proprijs, id est de primis substantiis, ut uniuoce prædicentur. Illorum uero quæ sunt in subiecto, aliquoties quidem neque nomen ipsum de subiecto dicitur. Nam uirtus in anima est, sed uirtus de anima minime

mę prędicatur, aliquoties autem denominatiuè dicitur, ut grāmatica quoniam est in homine, denominatiue grammaticus a grammatica dicitur. Sępe autem ipsū nomē de subiecto prędicatur, ut quoniam album est in corpore, corpus album dicitur, sed siue nomen non prædicetur, siue denominatiue dicatur, siue ꝓprio nomine prędicatio fit, definitio eius quod est in subiecto, de ꝓprio subiecto nunquam prędicabitur, ut album quoniam est in subiecto corpore, prędicatur quidem albi nomen de corpore, definitio uero albi ad corpus nullo modo dicitur: album nanq; & corpus una ratione utraque definiri non possunt. Amplius, si omne accidens in subiecto est, & substantia subiectum est, differt ab accidente substantia, differt & definitio substantiæ atq; accidētis: quod eadem definitio subiecti & eius quod est in subiecto, esse nō potest. Atq; hoc est q̃d ait. Eorum vero quæ sunt in subiecto, in pluribus quidē neq; nomē de subiecto neq; ratio prędicatur, ut uirtus in anima. Addidit quoq; in aliquibus autem nomen quidē nihil prohibet interdū prædicari, & in aliis q̃dem denominatiue, in aliis uero recto nomine fit prędicatio. De secundis uero substātiis semper ad primas substantias prædicatio peruenit. Nā si quidam homo, & homo est & animal, & cętera, una definitio animalis & ad hominē, & ad quēdā hominē cōueniēter aptabitur. Magis tñ esse substantias indiuiduas, & particulares ipsę significantius monstrat. Nam cū omnis res aut substātia sit aut accidens, & substantiarum alię sint primę, alię secundę, fit trina partitio, ita vt omnis res, aut accidēs sit, aut secūda substantia, aut prima. Horum āt ut sub descriptione diuisio fiat, hoc modo dicimus: Omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto non est. eorū quę in subiecto sunt alia prędicantur de subiecto, alia minime. eorū quę in subiecto nō sunt, alia de nullo subiecto prędicantur, alia uero prædicantur. Ergo omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto nō est. Aut in subiecto est, & de subiecto prædicatur. aut in subiecto est, & de nullo subiecto prædicatur. aut in subiecto nō est, & de subiecto prædicatur. aut in subiecto non est, & de nullo subiecto prædicatur. His igitur sumptis si primas substātias separemus, remanent secundæ substantię atq; accidētia. Sed secūdę substantiæ sūt quę in subiecto nō sunt, & de subiecto prędicantur. Ergo esse suum, nisi in hoc quod de aliquo prędicatur, nō retinet. Prædicantur āt secundę substantiæ de primis, ergo ut secundę substantiæ sint prędicatio de primis substantiis causa est. Non.n. essent secundę substantię, nisi de primis substantiis prędicarentur. illa uero quę in subiecto sunt penitus cōsistere non ualerent, nisi fundamēti quodā modo loco, primis substantiis niterētur. Ergo oīa q̃cunq; sunt pręter primas substantias, aut secundæ substantiæ erunt aut accidentia. Sed secundę substantię de primis substantiis prædicantur, accidentia in primis substantiis sunt. Quocirca oīa aut de primis substantiis prædicantur, ut secūdę substantiæ, aut in primis substantiis sunt, ut accidentia: quod Aristoteles proposuit hoc modo. Alia autem omnia aut de subiectis dicuntur principalibus substantiis, aut in subiectis eisdem sunt. hic quoq; uerissima sumit exempla. Ait enim, Si accidens in nullo subiecto corpore esset, nec in corpore esset omnino. Nam si in nullo singulorum, in nullo generaliter esse diceretur. Et itē animal nisi de singularibus atq; indiuiduis hominibus prædicaret̄, nec de homine prędicaretur omnino. Quare, quoniam iccirco prædicantur secūdæ substantiæ, quoniam sunt primæ, & iccirco sunt aliquid accidentia, qm̄ eisdem primę substantiæ subiectę sunt: si primę substantiæ non sint, nec quæ de his prædicantur, mãsura sunt, nec quæ in his subiectis sunt, permanebunt.

Secundarum uero substantiarum magis substantia est species quàm genus: propinquior enim est primæ substantiæ. Si quis enim assignet primam substantiam quid est, euidentius & conuenientius assignabit speciem proferens, quā genus, ut quendam hominem assignās, manifestius assignabit hominem, quàm animal assignando. Illud enim propriū est magis alicuius hominis, hoc autem communius. Et cū aliquam arborem reddideris, manifestius assignabis, cū arborem reddideris quàm plantam.

11. Constat indiuiduas substantias primas & maxime & ꝓprie esse substantias. Secundæ uero substantiæ, idest genera & species, sicut non æqualiter a prima substantia distant, ita non æqualiter substantiæ sunt: nam quoniā propinquior est species primæ substātiæ quā genus, iccirco magis est substātia species quā propriū genus, ut homo propinquior est Socrati quā animal, atq; ideo magis est homo substātia. Animal uero quanquam & ipsum substātia sit, minus tamen homine. hoc autē iccirco euenit, quod in omni definitione cōuenientius species ad primā substātiā dicit̄, quā genus. Nam si q̃d sit Socrates aliquis uelit ostēdere, ꝓpinquius substātiā Socratis, ꝓprietatemq; monstrabit, si dixerit eū esse hominē, quā si animal. Quod enim animal est Socrates, commune est cū cæteris q̄ homines nō sūt, id est cū equo, atque boue. Quod uero homo est, cum nullo alio est commune, nisi cum his q̄ sub eadē specie hominis continētur. Quocirca ꝓpinquior erit ad significationem designatio, cū indiuiduo species redditur, quam si generis uocabulum prædicetur. Rursus si quamlibet indiuiduam arborem designare aliquis uolēs, arborem dicat, propinquius designabit quid sit id quod definiuit, quam si plantam nominet, planta autem genus est arboris. prædicatur enim planta & de iis quæ arbores non sunt, ut de caulibus atq; lactucis. Quare constat species magis esse substantias, eo quod sint primis, & maxime substantiis propinquiores: & q̄ in eo quod quid sit, assignata species conuenientius & euidentius assignet, genus uero longinquius atq; communius.

Amplius principales substantiæ eo quod alijs omnibus subiectę sunt, & alia omnia, aut de his prædicantur, aut in eis sunt, ideo maxime dicuntur substantiæ. Sicut autem principales substantię ad alia omnia se habent, sic, & species ad genus se habet. subiacet enim species generi, genera enim de speciebus prædicantur, species autem de generibus non conuertuntur. Quare & ex his manifestum est speciē magis genere substantiam esse.

12. Magis esse substautias species ualidiori rursus argumentatione confirmat, per similitudinem nanq; hoc ita esse declarat. Nam cum omnes substantiæ aut primæ sint, aut secundæ, secundarum autem aut genera aut species, specierum atq; generum quicquid similius primis substātiis inuenitur, hoc magis substantia merito putabitur. Sed primæ substātiæ iccirco maxime substantiæ dicuntur, q̄ omnibus ita subiectæ sunt, ut aut in ipsis sint cætera, ut accidentia, aut de ipsis alia prædicentur, ut substantiæ secundæ. Quod ergo in primas substantias, hoc idem in species uenit. Nanq; species & cunctis subiacent accidentibus, & de speciebus genera prædicantur, de generibus uero species non prædicantur. Quare non similiter genera subiacent, quemadmodum species. Non enim de generibus species prædicantur. Ergo sicut primæ substantiæ subiectæ sunt secundis substantiis & accidentibus, ita species subiectæ sunt & accidentibus & generibus. Genera uero quanquam subiecta sint accidentibus, speciebus tamen ipsa non subiacent. Quocirca maior est similitudo speciei ad primas substātias, quàm generis, q̄ si maior est similitudo specierum ad maximas substantias, ipsę erunt magis substātiæ. Sed ne q̃s nos arbitretur dicere, q̄ ea quæ sunt genera, species esse non possunt, sed in eo, q̄ sunt genera, species esse non possunt. Nam in eo q̄ species est, de superioribus non prædicatur, sed in eo quod genus, de eo prędicabitur cuius est genus. Quocirca genera ipsa, quorum sunt genera, his subiacere non possunt, species uero quorum sunt species, de his prędicari non possunt.

Ipsarum uero specierum quæcunq; non sunt genera nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim familiarius assignabis de aliquo homine, hominē assignando, quā de aliquo equo, equum. Similiter autem & principalium substantiarum nihil magis alterum altero substantia est, nihil.n. magis aliquis homo substantia est, quàm aliquis bos.

13. Prędictum est ut Porphyrius quoque in libro de generibus, speciebus, differentiis, propriis, atque accidentibus

planiſsime docuit, alia eſſe ſolum genera, quorũ genus inueniri non poſſet, alia ſolum ſpecies, quæ in alias ſpecies diuidi nõ ualerent. Hę autem ſunt quæ de pluribus numero differẽtibus in eo, quod quid ſit, prædicantur, ut homo de ſingulis hominibus dicitur, & equus de ſingulis equis, & bos de ſingulis bobus, qui ſub propria ſpecie poſiti a ſeipſis propriæ naturæ figura nõ diſcrepant. Ergo huiuſmodi ſpecies, ut eſt homo, atque equus, quæ ſolis indiuiduis præſunt, quoniam genera eſſe nõ poſſunt, æqualiter ſemper ſubſtantiæ ſunt. Nã tam proprie, & propinque redditur de quolibet indiuiduo equo, nomẽ equi, quam de quolibet indiuiduo homine, hominis nomen. Quocirca ſi ęqualiter ſpecies hę, quæ genera nõ ſunt, ad primas ſubſtantias ſunt, æqualiter eſſe ſubſtantiæ merito putabuntur. hoc autẽ dicit non quod omnes ſpecies æqualiter ſubſtantiæ ſint, ſed quæ æqualiter a primis ſubſtantijs diſtant. Poteſt enim fieri ut cuiuslibet ſuperioris generis una quælibet ſpecies ſit, quę comparata ad propriã ſpeciem minus illa ſuperior uideatur eſſe ſubſtãtia, ut animalis ſi q̃s dicat, ſpeciẽ eſſe auẽ, eiuſdem quoq; ſpeciẽ hominẽ: auis & homo nõ æqualiter ſubſtãtię sũt, iccirco quod auis homine ſuperior eſt. Homo nanque in alias ſpecies nõ diuiditur, eſt enim magis ſpecies. Auis autẽ poteſt in alias diuidi ſpecies, ut in accipitrem, & vulturem, quæ quanquã aues ſunt, ſpecie tamen ipſę diſſentiunt. Proprie autem ſpecies accipiter ac uultur eſt, hi enim ſolis indiuiduis pręſunt. Quare homo atque accipiter æqualiter a primis ſubſtantiis diſtant, & ſunt ęqualiter ſubſtantiæ. Homo uero atq; auis, quoniam ſuperior eſt auis homine, non æqualiter ſubſtantiæ ſunt. magis enim ſubſtantia homo eſt. Ergo quæcunq; ſpecies æqualiter a ſuis indiuiduis diſtant, æqualiter ſubſtantię ſunt. Quod quoniam ſpecies hæ quæ generã non ſunt, æqualiter a primis ſubſtantiis abſunt, æqualiter ſubſtantiæ eſſe dicuntur. Planum autem eſt, ut expoſitione non egeat, primas quoque ſubſtantias æqualiter eſſe ſubſtantias. aliquis homo. n. atque aliquis equus, quoniã ſunt indiuidua, principaliter ſubſtantiæ ſunt, & proprie, & maxime. Quocirca in maximis ſubſtantiis, neq; minus, neq; magis ſubſtantia poterit inueniri. Indiuidua igitur ęqualiter ſubſtantiæ ſunt.

Merito igitur poſt principales ſubſtantias, ſola aliorum ſpecies, & genera dicuntur eſſe ſecundæ ſubſtantiæ. Eorum enim quæ prædicantur, principalem ſubſtantiam ſola hęc indicant. Aliquem enim hominem ſiquis aſsignau erit quid ſit, ſpeciem quidem, vel genus aſsignans, familiariter aſsignabit, & manifeſtius faciet hominem quàm animal aſsignans. Aliorum uero quicquid aſsignauerit quilibet, aſsignabit extraneè, uelut album, aut currit, aut quæcunq; talium reddens. ergo merito hæ ſolæ aliorum, ſæcundæ ſubſtantiæ dicuntur.

14. Ordine & conuenienter poſt primas ſubſtantias, id eſt indiuidua genera, & ſpecies, ſecundas eſſe ſubſtantias conſtitutas monſtrat Ariſtoteles, quæ eſt firma, atque expedita probatio, ait enim, Poſt primas ſubſtantias recte genera, & ſpecies ſecundas ſubſtantias eſſe nominatas. In definitionibus enim ubi ſubſtantia cuiuslibet oſtenditur, nihil aliud primas ſubſtantias monſtrat niſi genus & ſpecies. Socrates nanque ſiquis quid ſit interroget, dicitur homo, uel animal, & in eo quod quid ſit Socrates ĩterrogatus, recte hominem uel animal eſſe reſpondet. Quare quid ſint primæ ſubſtantiæ ſecundæ monſtrant. Quòd ſiquis præter ſecundas ſubſtãtias in interrogatione quid ſit prima ſubſtantia dicat, id alieniſſime profert, ut ſi quid ſit Socrates interroganti, aliquis reſpondeat album, uel currit, uel aliquid huiuſmodi, quod ſecunda ſubſtantia non ſit, nihil conuenienter unquam profert, ſi quid de prima ſubſtantia præter ſecundas ſubſtantias dicat. Quare, quoniam nihil eorum quæ non ſunt ſecundę ſubſtantiæ quid ſit prima ſubſtantia declarat, ſecundæ autẽ ſubſtantiæ genera & ſpecies ſunt, recte poſt primas ſubſtantias & ſpecies & genera ſecundæ dicuntur eſſe ſubſtantiæ.

Amplius principales ſubſtantię eo quod alijs omnibus ſubiaceant, & alia omnia de ipſis prædicantur, aut in ipſis ſunt, iccirco proprie ſubſtantiæ dicuntur. Sicut autem primæ ſubſtantiæ ad omnia alia ſeſe habent, ita principalium ſubſtantiarum genera, & ſpecies ad omnia reliqua ſeſe habent. De his enim omnia reliqua prædicantur. aliquem enim hominem dicis gramaticum eſſe, ergo, & hominem, & animal, gramaticum dicis. ſimiliter autem, & in alijs.

15. Hæc quoq; eſt de eadem re probatio, qua recte poſt primas ſubſtãtias genera & ſpecies eſſe poſitas uerisſima rõne confirmat. Nanque indiuidua iccirco primę dicuntur eſſe ſubſtantiæ, quòd aliis cunctis ſubiaceant. Nam quoniam & ſecundis ſubſtantiis ad prædicationem ſuppoſitæ ſunt, & de his ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur, & quoniam accidentibus, ut posſint eſſe accidentia ſubduntur, ic circo primę ſubſtantiæ ſunt. Et ſicut primæ ſubſtantiæ cunctis ſubiacent accidentibus, ſic etiã ſecundæ. Nam quoniam aliquis homo accidẽtibus ſubiacet, & homo, & animal accidẽti ſupponitur. & quoniã eſt quidã homo grammaticus, id eſt Ariſtarchus, eſt homo grãmaticus, eſt etiã animal grammaticũ: Quocirca accidẽtibus primæ ſubſtãtiæ principaliter ſubdũtur, ſecũdæ uero ſecũdo loco: & quemadmodũ primæ ſubſtantiæ, & accidẽtibus, & ſecũdis ſubſtãtiis ſubiacẽt, ſic ſecundę ſubſtãtiæ accidẽtibus ſupponuntur, ſed ſecũdæ ſubſtãtiæ ſpecies & genera ſunt. Recte igitur poſt primas ſubſtantias, ſpecies, & genera ſecundas ſubſtantias eſſe propoſuit.

DE PROPRIETATIBVS SVBSTANTIAE.

COMMVNE eſt autẽ omni ſubſtãtiæ ĩ ſubiecto non eſſe. principalis enim ſubſtantia neq; de ſubiecto aliquo dicitur, neque in ſubiecto eſt. Secundæ uero ſubſtantiæ ſic etiam conſtat, quia nulla eſt in ſubiecto. Etenim homo de ſubiecto aliquo homine homo eſt. Similiter animal de ſubiecto quidem dicitur, aliquo homine: non eſt autem animal in aliquo homine. Amplius eorum quæ ſunt ĩn ſubiecto, nomen quidem de ſubiecto aliquando nihil prohibet prædicari: rationem uero impoſsibile eſt. Secundarũ uero ſubſtantiarum, & nomen de ſubiectis, & ratio prædicabitur. rationem enim hominis, & animalis de aliquo homine prædicabis. Quare non erit ſubſtantia eorum quæ ſunt in ſubiecto.

16. Poſt enumerationem ſubſtantiarum, & diuiſionem, in qua alias primas, alias ſecundas eſſe propoſuit, quoniam ſubſtantiæ definitio nulla eſt reddita, iccirco quia generaliſſimum genus definitionibus non tenetur, proprietatẽ quandam cupit exquirere quaſi ſignum aliquod, quo ſubſtantiam queamus agnoſcere: priuſque quid ipſis ſubſtantiis communiter posſit euenire proponit, poſt uero quid illis proprium ſit quærit: ſed iccirco iſta præmittit, ut ad illud uerum proprium ſine ullo errore perueniat, & quod uere eſt ſubſtantiarum proprium ultimum dicat. Tribus autem modis proprium ſignificatur. Eſt enim proprium quod alicui ſpeciei omni euenit, & non ſoli, ut homini bipedem eſſe: Omnis enim homo bipes eſt, ſed non ſolus, aues nanque & ipſæ ſunt bipedes. Aut ſoli & non omni, ut eidem homini euenit ut ſit grammaticus, ſed non omni homini, neque enim omnis homo grammaticus eſt. At uero tertia proprii ſignificatio eſt, quę omni euenit, & ſoli, & ſemper, ut riſibile. Omnis enim homo riſibilis eſt, & ſolum eſt animal homo quod rideat. Ex his igitur illa duo ſuperiora quæ diximus, ubi omni & non ſoli, aut ſoli, & non omni, eſſe quædam propria dicebamus, a propriorum ueritate eſſe uidentur aliena: hoc uero tertium, quod omni ineſt, & ſoli, uere eſt proprium: illa enim ſuperiora conſequentia quidem dicuntur, non tamen uere propria, hoc autem ultimum, uere eſt proprium. Quęcunque ergo talia propria Ariſtoteles inuenerit, quæ aut ſolis & nõ omnibus ſubſtantiis, aut omnibus & non ſolis eueniant, uelut non uere in natura cuiuslibet conſtituta repudiat. Illud uerò ultimum ponit, quod & omni

ſubſtantiæ,

substantiæ, & soli ualeat euenire. Illa enim sunt ꝓpria, quæ conuertuntur, ut si quid fuerit homo, risibile est, si quid est risibile, homo est. Hæc autem solum conuerti possunt, quæ omni solique contingunt, nam neq; nulli alii magis, neque vlli minus eueniunt. Quare his prædictis, ad loci ipsius orationẽ expositionemq; ueniamus. Quod ergo dicit, hoc est, omnibus substantiis cõe est, ut in subiecto non sint. nanque primę substantiæ, id est indiuidua, in subiecto non sunt, q̃d planissime de his demonstratur. Nunquam .n. particularis substantia alicui accidens esse põt Secundę vero substantiæ habent quãdam imaginẽ, quod sint in subiecto. videntur. n. secundę substantiæ in subiectis, id est primis substãtiis, esse, sed falso. nam secundæ substantiæ de primis substantiis solum prædicantur, nõ in ipsis sunt. Animal. n. de quodam homine tantum dr̃, non ẽt in aliquo homine consistit, ut in subiecto. Hoc aũt illa res probat, quod oĩa quæcunq; in subiecto sunt, eorum quoq; indiuidua in subiecto sũt, color qm̃ in subiecto corpore est, & quidã color subiecto corpore nititur. in hoc verò, qm̃ primæ substantię, idest indiuidua, in subiecto nõ sunt, nec eorum uniuersalia, id est secundæ substantię, quę genera speciesq; sunt, possunt aliquo niti subiecto. Quare secundæ substantię primas substantias, ad prędicationem tantum, subiectas habent, non etiam ut ipsæ primis substantijs accidant. Illud quoq; maximum argumẽtum est secundas substantias non esse in subiecto. quoniã omne quod in subiecto est, potest mutari: illa quæ subiecta sunt non mutantur, ut color qui est in corpore, eodem corpore manente potest mutari, ut niger fiat ex albo. Manentibus autem substantiis primis, secundę substantiæ non mutantur. Quam uero ipse Aristoteles posuit probationem, secundas substantias non esse in subiecto, huiusmodi est: prædocuit enim quorundam quę sunt in subiecto nomẽ de subiectis posse prędicari, rationem uero nunquam. Album enim cum sit in corpore, dicitur corpus album, & prædicatur albedo de corpore: sed alia est definitio albedinis, alia corporis. Secundę uero substantiæ de primis substantiis, & nomine prędicantur, & definitione iunguntur. Nam quidam homo animal est, & homo, sed quidam homo, & hominis, & animalis ratione definitur. Et, ut veracissime sententia concludatur, omne quod est in subiecto, ęquiuoce, de subiecto dicitur. Secundę uero substantiæ de primis nõ ęquiuoce, sed uniuoce nuncupantur, iccirco quod (ut dictũ est) & nomine & definitione consentiunt. Quare quemadmodum primæ substantiæ in subiecto non sunt, sic secundę subiecto carebunt. Commune est igitur omnibus substantijs & secundis & primis, in subiecto non esse. & quodcunque substantia fuerit consequens est, ut in nullo subiecto sit. Sed quęritur vtrum hoc soli substantię insit, an etiam aliis. nam si soli substantiæ inest, quoniam omni substantiæ hoc inesse monstrauimus, quod in subiecto non sit, verum proprium dicitur esse substantiæ, non esse in subiecto. Hoc .n. dictum est esse maxime ꝓprium, quod omnibus inesset & solis. Sed hoc non esse substantiæ proprium uerissima Aristoteles probatione confirmat dicens.

Non est autem hoc proprium substantię, nanq; & differentia eorum est, quæ in subiecto non sunt. bipes enim & gressibile de subiecto quidẽ homine dicitur, in subiecto autem nullo est. non enim in homine est bipes, neque gressibile. Ratio quoque differentię de illo dicitur, de quo ipsa differentia prędicatur, ut si gressibile de homine dicitur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur: est enim homo gressibilis.

17. Non esse proprium hoc substantię dicit, iccirco quod in differẽtiis idem sit, in nullo enim differentia subiecto est. Ad illud nanq; recurritur. Si differentia in subiecto esset, nomine tantum de subiecto prædicaretur, non etiam ratione. Differentia vero de eo, de quo dicitur, uniuoce prędicatur. ut si quis dicat gressibilem differentiam de homine, ipsius differentię definitio quoque homini conuenienter aptabit. Gressibile nanque est quod per terram pedibus ambulat, & homo est quod per terram pedibus ambulat, ita differentię, & eius de quo ipsa differẽtia dicitur, una poterit esse rõ substantię, idest unius possunt & nominis nuncupatione, & definitionis determinatione coniungi. Quòd si in subiecto esset differentia, nequaquam de subiecto sibi uniuoce prædicaretur. Quare non proprium est substantiæ, quod retinet etiam differentia. differẽtia nanq; substantia nõ est. Esset .n. proprium substantię in subiecto non esse. Nõ est aũt differentia accidens, esset. n. in subiecto. Omnis aũt res, aut accidens est, aut substantia. idest aut in subiecto est, aut in subiecto non est, & sunt accidentia quęcunq; in substantiam subiecti non ueniunt, quęq; permutata naturam substantię non perimunt. Si quibus uero peremptis subiecta interimatur, illa proprie accidentia non uocamus: differentia uero est q̃ de pluribus specie differentib. in eo q̃d quale sit, prędicatur. Sed differentia substantia non est, iccirco q̃d si esset substantia, nõ in eo q̃d quale sit de subiecto, sed in eo q̃d quid sit ṕdicaretur. Qualitas uero solum non est. esset. n. accidens, & in subiecto. An magis ex substantia & qualitate differentia ipsa conficitur, ita ut illud de quo ṕdicatur, perempta differẽtia simul interimatur, ut calor cum est in aqua, perempto calore põt aqua in sua substantia permanere, & est calor in subiecta aqua. quo interẽpto, aqua non peribit. Idẽ tamen calor est in igne, sed perempto calore, ignem interire necesse est. Quare hæc qualitas caloris substantialiter inest igni, & est propria differentia, id est substantialis. Concludendum est igitur differentiam, neque solum substantiã esse, neque solum qualitatem, sed quod ex utrisq; conficitur, substantialem qualitatẽ, quę permanet in natura subiecti. Atq; ideo quoniam substantia participat, accidens non est, quoniam qualitas est, a substantia relinquitur, sed quoddam medium est inter substantiam & qualitatem, quæ qm̃ in subiecto non est, & substantia non est, proprium substantiæ non est, non esse in subiecto.

Non conturbent autem nos, substantiarum partes, vt quæ ita sint in toto, quasi in subiecto: ne forte cogamur confiteri eas non esse substantias. non enim sic dicebamus ea esse, quæ sunt in subiecto, ut quasi partes essent in toto.

18. Post hoc illud quoq; dicit; nõ debere nos conturbari, ne forte substantiarum partes, quę ita sunt in toto, quasi in aliquo subiecto, aliquando cogamur accidentia non substãtias cõfiteri. Substantiarum partes in subiecto sunt, sed non ut accidentia. uidemus. n. quasdam partes substantiarum ita esse in toto, quasi sint in subiecto. ut caput in toto corpore est, & manus in toto corpore est: forma quoque & materia quę sunt partes cõpositæ substantiæ, in ipsa composita substantiarum, quoniam sunt in subiecto suspicari non esse substantias, sed accidentia, præmonet dicens. non. n. sic dicebamus ea esse quę sunt in subiecto, vt quasi partes essent in aliquo. Hoc. n. rationis affert, cur ista accidentia esse aliquis suspicari non debeat. Illa. n. accidẽtia esse definita sunt, quæ essent in subiecto, non ut quædam partes. Hoc enim superius ait. In subiecto autem esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quędã pars, impossibile est esse sine eo in quo est. Quocirca quoniam accidentia ita sunt in subiecto, ut subiecti partes non sint, substantiarũ uero partes in toto ita sunt, ut subiecto non sint, partes substantiarum, partes accidentium esse nullus recte suspicari potest.

Inest autem substantijs & differentijs ex his omnia vniuoce prędicari. Omnia. n. quę ab his prædicata sunt, aut de indiuiduis prędicantur, aut de speciebus: a prima namq; substantia nulla est prædicatio, de nullo. n. subiecto dicitur. Secundarum uero substantiarum species quidem de indiuiduo prædicatur: genus autem & de specie & de indiuiduo. Similiter autem & differẽtiæ de speciebus & de indiuiduis prædicantur. Rationem etiam suscipiunt primæ substantiæ specierum & generum, & species generis. Quæcunq;. n. de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicuntur. Similiter autem & differentiarum rationes suscipiunt, & species

cies, & indiuidua, vniuoca autem erant, quorum & nomē commune, & ratio eadem est. Quare omnia quæ a substantijs & differentijs sunt, uniuoce dicuntur.

19. Quoniam in subiecto non esse differentiis & substātiis commune monstrauit, aliam rursus cōitatem substātiarum differentiarumq; proposuit. Nam cum substantiarum aliæ sint primæ, aliæ secundæ, & primæ substātiæ sint indiuiduę, qm̄ nullum indiuidua possunt habere subiectum, ab indiuiduis nulla prædicatio est. Secundæ uero substantiæ de indiuiduis. i. de primis substantiis prædicantur, & de his uniuoce dicuntur. Secundarū. n. substantiarū nomē de indiuiduis ꝑdicatur, & rō. Ac de indiuiduo quidem & species ꝑdicatur, & genus, ut de Platone. i. de aliquo homine, & homo dr̄ & animal. aliquis enim homo, & homo est, & animal, & utriusq; de indiuiduo prædicatur rō. Dicimus. n. aliquem hominem, animal esse rōnale mortale, q̄ est speciei definitio. i. hominis. Et rursus aliquem hominem dicimus, esse substantiam animatam atq; sensibilem, quæ generis est definitio. i. animalis. Species vero generis sui & definitionem suscipit & vocabulum, de homine. n. animal prædicatur. dr̄. n. homo animal est, & idem ipsa rursus homo rōnem suscipit animalis. Dicimus. n. esse hominem, substantiam animatam atque sensibilem. Constat ergo quoniam & genera & species de indiuiduis, & genera de speciebus uniuoce prędicanꝰ. i. in omni prædicatione secundæ substantiæ uniuoca appellatione de subiectis dicuntur, quod his cum differentia cōmune est. Differētia nāq; de specie de qua dr̄ & de eius indiuiduo ipsa quoq; vniuoce prædicatur. Nam cum sit gressibilis differentia, de aliquo homine prædicatur. dicitur. n. quidam homo gressibilis, ut Plato, & Cicero, sed & definitionem differentiæ suscipiunt indiuidua, de quibus illa differentia prædicatur. Gressibile nanq; est, quod per terram pedibus ambulare potest. Et quendam hominem possis ita secundū nomen differentiæ definire, ut dicas Platonem esse, qui per terrā pedibus ambulare possit. Et hoc idē euenit de specie cuiusdam hominis, i. de homine. homo nanq; id est ipsa species cum sit gressibilis potest definiri, homo est quod per terram pedibus ambulare possit. Ergo & differentiæ de his de quibus prædicantur, uniuoce dicuntur. Quocirca quoniam & secundæ substantiæ de his, de quibus prædicantur, vniuoce dicuntur, & differentiæ eodem modo, quæcunq; a substantiis uel differentiis prædicationes fuerint, hæ & de subiectis vniuoce prædicabuntur. Qua autem causa fit, vt secundæ substantię de primis substantiis vniuoce prædicentur? illa est quam supra docuit Aristoteles nos admonens, dixit enim omnia quæcunque de prædicato dicūtur, eadem etiam dicentur de subiecto. Omnes enim differentiæ quæ sunt specificæ generis, prædicantur & de specie & de indiuiduo. vt quoniam animal efficiunt differentię animatum atque sensibile, eadem & specie id est homine, & de indiuiduo id est aliquo homine prædicabuntur. quod quoniam superius dictum est, nunc quantum expositionis breuitas postulat, dixisse sufficiat.

Omnis autem substantia uidetur hoc aliquid significare, atque in primis quidem substantijs indubitabile & uerum est, quoniam hoc aliquid significant. Indiuiduum. n. & unū numero est quod significatur. In secundis uero substantijs, videtur quidē similiter appellationis figura hoc aliquid significare. quando quis dixerit uel hominem uel animal, non tamen uerum est, sed magis quale aliquid significat, neque . n. est vnum quod subiectum est, quemadmodum prima substantia, sed de pluribus homo dicitur & animal. Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodum albū. nihil enim album aliud significat, quàm qualitatem. genus autem & species circa substantiam qualitatem determinant. qualem enim quandam substantiam significant. plus autem in genere quā in specie determinatio fit. dicens enim animal plus complectitur quàm hominem.

20 Postquam superius geminas dixit substantiæ consequētias. i. in subiecto non esse, & cuncta ab his uniuoce prædicari, & eas a maxime proprio substantiæ separauit: iccirco qđ differentiis etiā videntur esse communes, aliud adiicit, quod iccirco substantiæ proprium non sit, quod non sit in omni substantia. Nam quemadmodum quantitas, quantū significat, & qualitas, quale, sic etiam substantia uidetur hoc aliquid significare. Nā cum dico Socrates, vel Plato, vel aliquā indiuiduam substantiam nomino, hoc aliquid significo, sed omnibus hoc substantiis non inest. Indiuiduis nanque, qm̄ particularia sunt, & numero singularia, uerum est, hoc aliquid a substantiis significari. In secundis vero substātiis non idem est. Nāq; secundę substantiæ nō sunt vnę, nec numero singulares, sed species intra se plurima indiuidua continēt, & multas intra se species genus includit. Quocirca cum dico homo, non hoc aliquid significaui. neq;. n. singulare est hominis nomē, iccirco qđ de plurib. indiuiduis prędicatur, sed potius quale quiddam. Qualis. n. substantia sit demōstratur, cum dicitur homo. Qualitas autem hęc circa substantiam terminatur. nā sicut indiuidua qualitas, species & genera qualitatis habet, & sicut singulas quantitates, quantitas speciebus & generibus claudit, ita quoq; indiuiduarū substantiarū species & genera secūdæ substantię sūt. Ergo cum dico homo, talem substantiā significo, quæ de pluribus numero differentibus in eo qđ quid sit prędicatur. Qualem ergo quandā substantiā significo, cū hominē dixi, talem. s. quæ de indiuiduis nominetur. Idem quoq; de genere est. Nam cū dico animal, talem substantiā significo, quę de pluribus speciebus dicatur. Est igitur qualitas, ut album, quę semper sit in substantia, sed non ut ipsam substantiam interimat, iccirco quod proprietatem substantiæ albedo nō habet. Qualitas vero hæc quæ de substantiis dicitur, circa substantiā qualitatem determinat, qualis sit. n. illa substātia demonstrat. Nam si homo est rationalis, & substantia erit rationalis, sed rationale qualitas est. Qualem ergo substantiam monstrant secundæ substantię. Quocirca non est hoc proprium substantię hoc aliquid significare. Secundę enim substantiæ non hoc aliquid, sed quale aliquid (vt dictū est) monstrant: ita tamen aliquid quale monstrant, ut ipsam qualitatem circa substantias determinent. Qualitas. n. secundarum substantiarum in indiuiduis est. de ipsis. n. naturaliter prędicatur, quę ipsa indiuidua substantię sunt. Qualitas igitur secundarum substantiarum circa indiuidua. i. quę prima sunt, terminatur. Determinatio uero quoties ipse terminus multa concludit, maior est, & minor quoties pauciora. quocirca genus plurima colligit, species vero nō tam plurima: Nam cum dico animal, etiam hominem bouemque & alia cuncta animalia hoc vno nomine clausi. Cum uero dico homo, solos homines indiuiduos hac nominis significatione conclusi. quocirca maior fit determinatio per genus, q̄ per speciem, & fit determinatio circa substantiam qualitatis, vel quòd substantialis qualitas in genere & specie est, vel quod secundum quandam communionem subiectorū dicitur. Sed per se qualitas, ut album, neque ullius substantiam significat, neq; vllam communionem, sicut genus specierum suarum, & indiuiduorum species ostendit. Quocirca aliud substantiæ proprium requirendum est.

Inest autem substantijs etiā nihil ipsis esse contrarium, primæ. n. substantiæ quid erit contrarium, vt alicui homini vel alicui animali? nihil enim est contrarium. At vero nec homini, nec animali aliquid est contrarium. non est autem hoc substantiæ proprium, sed etiam multorum aliorum, ut quantitatis. bicubito. n. vel tricubito nihil est contrarium, at vero nec decem, nec alicui talium. Nisi quis forte multa paucis dicat esse contraria, vel magnum paruo. determinatarum uero quantitatum nullum ulli est contrarium.

21. Adiecit quoq; aliud substantiæ proprium, dicens, substantiæ nihil esse contrarium. hoc autē ex ea quę sigillatim sit inductione confirmat. Homo enim homini, uel equo, uel alicui alii animalium, non est contrarius. Sed si quis forsitan dicat, cum ignis atque aqua substantiæ sint, ignē aquę esse contrarium, mentietur. Non enim ignis aquę contrarius

trarius

trarius est, sed qualitates ignis qualitatibus aquę opponuntur. Calor enim, & frigus contraria sunt, & humor, & siccitas, quæ qualitates cum aliæ sint in igne, aliæ in aqua, ipsas substantias contrarias facere uidentur, sed non sunt. Hoc autem ex omnibus aliis substãtiis potest probari, in quibus nihil quisquã poterit inuenire contrarium. Sed hoc solius substantię proprium nõ est: nanq; & quantitas definita cõtrariis caret. Nam neq; duo tribus contraria sunt, nec duobus quatuor, nec aliquid huiusmodi. nã si dicamus tres duobus esse contrarios; cur non his duobus, etiam quatuor, uel quinq; contrarios esse ponamus? nulla enim afferri ratio potest, cũ tres duobus contrarii sint, cur quatuor, uel quinque duobus contrarii non sint. Quod si hoc est: & quatuor, & tres, & quinque, & quicunque a duobus distant numeri, contrarii fient duobus, & erunt uni rei multa contraria, quod fieri non potest. Non est igitur contrarium aliquid quãtitati. Sed si quis dicat magnum, paruo, uel multa paucis esse contraria, hæc quidem etiam siquis quantitates esse confirmet, tamen definitæ quantitates non sunt: Quantum enim sit magnum, uel quantum paruum, non definit qui loquitur. eodem modo, etiam de multis, atq; paucis. Quare si quis hæc quantitates esse dicat, indeterminatas, indefinitasq; esse confitebitur. Dicit autem Aristoteles terminatę quantitati, nihil esse contrarium, ut duobus, uel tribus, uel lineę, uel superficiei. Quod si etiã aliæ quantitates habent cõtraria, aliæ uero non habẽt, nihil omnino impedit ad hoc, quod dicitur, proprium non esse substantię iccirco, quod constat quasdã quantitates nõ habere contraria. Quod si hoc, & in quantitatibus euenit: non esse contrarium, substantiarum propriũ non est. Atque hæc quidem siquis magnum, & paruum in quantitatibus ponat. Sed manifestum est (ut ipse est posterius monstraturus) hæc non esse quantitates, sed ad aliquid. magnum enim ad paruum dicitur: sed cum ad ea loca uenerimus, propositi ordinem loci diligentius exequemur. Nunc quoniã declaratum est, & substantiæ nihil esse contrarium: & hoc ei proprium nõ esse, quoniã idem etiam in quantitatibus consideratur, ad sequens propriũ expositionis semitã conuertamus.

Videtur autem substantia non suscipere magis, & minus. dico autem hoc, non quòd substantia a substantia non sit magis, & minus substantia, hoc enim dictum est, quia est, sed quoniam unaquæq; substantia, hoc ipsum quod est, non dicitur magis, & minus. ut si est hæc substantia, homo, nõ est magis, aut minus homo, nec ipse seipso, nec alter altero. non est enim alter altero magis homo, sicut est album, alterũ altero magis album, & bonum alterum altero magis bonum. Sed & ipsum se magis, & minus dicitur, ut corpus cum sit album, magis album esse dicitur nunc, quàm prius, & cum calidũ sit, magis & minus calidum dicitur. Substantia uero non dicitur magis, aut minus substantia. non. n. homo, magis nunc homo, quàm prius dicitur, nec aliorum quicquam, quæ substantiæ sunt. qua propter, nec recipit substantia magis, & minus.

21. Hoc proprium non simpliciter dicitur, sed cum aliqua distinctione. ait enim substantiam, neq; magis recipere, neq; minus. non hoc dicens, quod substantia non est magis ab alia substantia. Nam quidam homo, cum sit substantia, magis est substantia ab homine, id est, ab specie. & homo ab animali, id est a genere. Ergo non hoc dicit, quod non inueniuntur substantiæ quę a substantiis magis substantię sint. hoc enim dictum est, quod est, i. quod inueniuntur. Ait enim superius primas substantias idest, indiuiduas, maxime esse substãtias species, quam genera. Ergo hic non dicit, quod nulla substantia ab alia substantia magis substantia est, sed hoc ipsum quod est, qualibet illa substantia non dicitur magis, & minus substantia, ut si est hęc substantia homo, non dicit, quoniam homo non est magis, & minus substantia. indiuiduus enim homo magis est substantia, species uero minus, si ad primum, i. indiuiduam substantiam referatur. Sed hoc dicit, hoc ipsum quod est, i. homo, nõ erit magis homo, uel minus homo. Quocirca non dicit, quod homo non est magis substantia, uel minus, sed quod homo, hoc ipsum quod est, non est magis, uel minus homo. Non est enim aliquis homo magis, & minus homo, & hoc idem in eiusdem cõparatione conuenit speculari. Nam ipse homo a seipso non est plus homo: at uero, nec si alterũ conferatur. ad alterum uero ita, vt sub eadẽ coniunctione sint, ut quidam homo indiuiduus ad aliquem indiuiduũ hominẽ comparatus, nõ erit magis, & minus homo. & ipsa species seipsa non erit magis, & minus homo. Sed hoc palam est in substantiis: in qualitatibus vero põt esse magis, & minus. Albũ. n. põt fieri magis albũ seipso, & suscipeř magis, & minus, ut sit magis albũ, & minus albũ. põt & alio albo plus esse album, ut lilium lana. & alio albo minus esse album, vt lana lilio, & cygnus niue, atq; idẽ in aliis qualitatibus, ut bono, & calido. Nanque hęc possunt temporibus permutari. & in plus minusue trãsduci. fit. n. aliquoties bono melius, & deterius, & calido feruẽtius, & tepidius. Homo uero, qđ est substantia, neq; nũc plus erit homo, quã fuit antea, neq. post magis aut minus erit homo, quam nunc est. Quocirca cũ substãtia non suscipiat magis, & minus, tamen hoc proprium eius non erit. Sed cur nõ sit propriũ, ipse Aristoteles velut notũ conticuit, nos autem addimus, qm̃ non solũ substantiæ non suscipiunt magis, & minus, sed & alia multa. circulus. n. alio circulo non erit magis circulus, aut minus, nec duplũ magis duplum, uel minus. æqualiter enim duplus est quaternarius ad binarium, & denarius ad quinariũ cõparatus. Quocirca, quoniã etiam in aliis idem est, hoc substantię proprium non esse putandum est. Sed hęc quidẽ omnia quęcunq. sunt in substantiis omnibus, propria tamen substantiæ non sunt. eo quod etiam in aliis sint, consequentia substantiæ appellantur. Hæc enim omnia substantias consequuntur, ut ubicunq; fuerit substantia, ea quę dicta sunt, inueniantur. i. in subiecto non esse. Et prædicationes ab his vniuoce fieri. Et ꝙ hoc aliquid significet. Et ꝙ nihil sit illis contrarium. Et ꝙ non suscipiant magis, & minus. illa uero quæ non omnibus substantiis insunt, accidentia sunt substantiis, quocirca propria non sunt. Quod si propria non sunt, non dũ qualis sit substantia demonstrant. Quare vt substantiæ qualitatem propriæ cognoscamus, talis est huic requirenda proprietas, quę, & solis substantiis insit, & omnibus. hæc autem huiusmodi est, quam ipse proposuit.

Maxime uero substantiæ propriũ esse uidetur, cum unũ, & idem numero sit, contrariorum susceptibilem esse: & in aliis quidem non habebit quisquam quid proferat quæcunque non sunt substantię. quod cum sit unum numero, susceptibile contrariorum sit: uelut color quod est unum, & idem numero, non erit album, & nigrum: neque eadem actio, & una numero, erit praua, & studiosa. Similiter autem, & in aliis quę substantiæ non sunt. Substantia enim cum unum, & idem numero sit, capax contrariorum est, ut aliquis homo cum unus, & idem numero sit, aliquando quidem niger, aliquando autem fit albus, & calidus, & frigidus, & prauus, & studiosus. In nullis autem aliis aliquid tale uidetur, nisi quis forsitan instet, dicens orationem, & opinionem contrariorum esse susceptibilia. eadem enim oratio vera, & falsa esse uidetur, ueluti si uera sit oratio, sedere quendam, surgente eo, illa eodem oratio falsa erit: similiter autem, & de opinatione. Si quis enim uere putat, sedere aliquem, surgente eo, ille idem falso putabit, eandem habens de eodem opinionem. Sed, & siquis hoc suscipiat, tamen modo differt: nam ea quæ in substantiis sunt, ipsa mutata susceptibilia sunt contrariorum: frigidum enim de calido factum mutatum est. alteratum enim est, & nigrum ex albo: & studiosum ex prauo. Similiter autem & in aliis, unumquodque ipsorum mutationem suscipiens, est susceptibile contrariorum. Oratio autem, & opinio ipsa quidem immobilia omnino perseuerant. cum uero res mouetur, contrarium circa ea fit: oratio nanque permanet ea-

dem

dem, sedere aliquem. cum uero res mota sit, aliquando quidem uera, aliquando autem falsa fit. similiter autem & in opinione. Quapropter quo ad modum saltem substantiæ proprium est, eo quod secundum mutationem suam, captabilis est contrariorum, si quis recipiat placitum & orationem susceptibilia esse contrariorum.

Ait maximum propriū esse substātię, quod eadem & vna numero contrariorum susceptiua sit, nihil contrarium superioribus dicens. Illic.n. dixerat substantias substantiis nõ esse contrarias: hic vero dicit non substantias substantiis esse cõtrarias, sed re In se contraria posse suscipere, ut unus atque idem homo, nunc quidem sit sanus, alio uero tempore sit ęger. ęgritudo autem & sanitas contraria sunt. Ergo, quoniā declaratum est substantiam posse cõtraria suscipere, demonstrandum est, quemadmodum hoc solis substātiis insit, hoc enim in nullis aliis inuenitur. namque in qualitate qualitas non erit eadem atq; una numero contrariorum susceptiua. idem enim & unum numero non erit album atque nigrum: cum album fuerit, & post in nigrum uertitur tota qualitatis species permutatur, & non erit vnum atque idem numero quod contrarium est, sed diuersum. At vero & actio eadem & vna numero, non erit bona atque mala, sed fortasse vna bona, alia mala, ita vt diuersæ sint, non eædem numero, hoc etiam in aliis reperitur. Ipsa vero substantia cum vna sit & numero singulari contraria suscipit. vt idem atque unus homo cum fuerit candidus atq; albus, a Sole tactus nigrescit, & album in nigrum conuertitur, & in contrarium permutatur, vtrasq; res in se contrarias suscipiens. Nulli igitur alii inesse hoc nisi solis substantiis, satis superiora demonstrant. Si quis aūt opponat orationem & opinionem unam atq; eandem contrariorū esse susceptibilem ideo, qđ cum dico, Cicero sedet, vel eum sedere opinor. cum vere sedet, vera est & oratio de eodem & opinio, quod sedet. cū uero surrexit ille, eadem permanet opinio vel oratio, quę dicit, vel arbitratur, Cicero sedet. sed falsa est, quod non sedet. videtur opinio atq; oratio eadem & una numero nunc quidem esse vera, nūc autem falsa, & contraria ipsa suscipere. Sed hoc falsum est, ꝙ oratio & opinio contraria non recipiunt. nam si quis hoc recipiat, quod etiam oratio atque opinio contrariorum susceptiua sint, non tamen eodem modo quo substātia. nam substantia ipsa contraria suscipiens permutatur. Cicero namq. ipse in se ęgritudinem suscipiens ex sano factus est æger, & mutatus ipse contraria suscipit. sermo vero & opinio ipsa quidem immutata permanent, sed cum rebus de quibus dicuntur permutatis, ipsæ inueniunť falsæ esse uel veræ. Et substantia quidem ipsa cum iis quę suscipit contrariis permutatur, oratio uero & opinio, eo quod res de quibus dicuntur uel arbitrantur, permutentur, ipsę videntur falsæ esse vel ueræ. Nā cum dico, Cicero sedet, si ille surrexit, oratio quidem ipsa nihil passa est, sed res de qua fuit ipsa oratio, mota est. Qui enim sedebat surrexit, iccirco ex uera oratione facta est falsa. Quocirca substantia ipsa suscipiens (ut dictum est) contraria, permutatur, oratio uero uel opinio non mutatur, sed re circa eas mota, ipsę ueræ vel falsæ sunt. Quare proprium substantiæ ita esse putabitur cõtrariorum susceptibile, ut ipsa permutata contraria suscipiat, non vt re mutata, ipsa impermutata immutabilisque permaneat. Atq; hoc dictum est, si quis orationem atque opinionem contrariorum susceptibiles putet: non autem esse orationem atq; opinionem contrariorum susceptibiles, ipse rursus adiecit.

Non est autem hoc uerum, oratio namq; & opinio non in eo quod ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur, sed in eo quod circa alterum aliqua passio facta sit: nam quo res est uel non est, eo etiam oratio uera aut falsa esse dicitur, nõ eo quod ipsa sit susceptibilis contrariorum. Simpliciter enim a nullo nec oratio mouetur, nec opinio. Quapropter non erunt susceptibilia contrariorum, cum nulla in eis contrariorum passio facta sit. At substantia eo quod ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilis dicitur contrariorum esse. Languorem enim & sanitatem suscipit, candorem & nigredinem, & unumquodque talium ipsa suscipiendo contrariorum esse susceptibilis dicitur. Quare propriū erit substātiæ, cū idem & unum sit numero, contrariorum esse susceptibilem cum permutatione sui ipsius. Ac de substantia quidem hæc dicta sufficiant.

Ait enim orationem atq; opinionem ipsa quidem cõtrarii nullius esse susceptibilia. nec enim falsitas ueritasque in oratione uel opinione insita est, sed iccirco uidentur cõtrariorum esse susceptibilia, quod (ut ipse ait) circa alterā quandam passionem sint, hoc est circa hoc esse opinionem uel orationem. Nam circa sedere & non sedere, quæ sunt cõtraria, est sedendi aliquem & non sedendi, opinio uel oratio. at que ideo quoniam circa alias res sunt, quę sibi sunt contrariæ, illis permutatis, ista uidentur esse contraria, non quod ipsa suscipiant contraria, sed quod circa contrarias passiones rerum sint. Nam neque oratio neque opinio permutatur, sed sola tantum, de quibus est ipsa oratio atque opinio, id est sedere, & non sedere. Quocirca, quoniam nullam ipsa oratio uel opinio suscipiunt passionem, nec quicquam in eis fit atque euenit contrarium, contrariorum esse susceptibilia non uidentur. At substantia eo quod ipsa suscipiat cõtrarium, contrariorum dicitur esse susceptibilis. Cicero.n. suscipiens sanitatem, sanus fit, & suscipiens ægritudinem fit ęger. Oratio uero atque opinio (ut dictum est) contraria nõ suscipiunt. Quare erit hoc proprium substantię contrariorum esse susceptibilem. Sed si quis forsitan dicat, cur cum ignis calidus sit, nunquam frigus suscipiat: & cur cum aqua sit humida, nunquam suscipiat siccitatem? His enim oppositis uidetur non omnis substantia, contrariorum esse susceptibilis, & substantię hoc proprium infirmabitur, cum non sit in omnibus substantiis. Sed dicendum est, quod ea contraria suscipere videntur substantiæ, quę sunt in eius natura non insita, alioqui non suscipit quicquid illi substantialiter inest. Suscipere.n. dicimus aliquid de rebus extrinsecus positis, & pręter substantiam constitutis. quoniam igitur in substantia ignis inest calidum esse, ignis calorem non suscipit. quocirca neq; est ignis caloris susceptibilis, neq; frigoris. Calorem quidem non suscipit, iccirco quod eius naturę substantięq; immutabiliter adhæsit. Frigus etiam non suscipit, quoniam caloris natura ipsius ignis contrarium sponte repudiat. Quocirca si quid est quod suscipiat ignis, idest extrinsecus positum, accipiat necesse est eius quoque contrarium, ipse unus permanens ac singularis. Idem quoq; de aqua dicendum est. illa.n. sicut ignis calorem, sic non suscipit humiditatem, sed est quodammodo & ipsi humiditas naturaliter insita atque ideo calor ignis, & humiditas aquæ non solū qualitates dicūtur, sed etiam substantiales igni & aquę qualitates: Nam aqua quoniam in se neque frigus, neque calorē substantialiter habet, susceptibilis & frigoris & caloris esse dicitur. Quocirca non de his contrariis loquitur, quę substantialiter insunt, sed de his quę potest suscipere vnaquęq; substantia, id est quod potest extrinsecus adhiberi. Hoc autē in omnibus esse substantiis manifestum est. Nam quoniam Cicero sanus & æger est, homo sanus & æger est: & si homo sanus & æger est, animal sanum atque ęgrotum est. Sed cū duobus modis animal atque homo spectentur: vno quod de pluribus prędicentur, altero quod substantiæ sint, in eo quod de pluribus prędicantur, contrariorum susceptiua nõ sunt, ut animal in eo quod de speciebus dicitur, neque sapiens est, neque insipiens, & homo in eo quod de indiuiduis dicitur, neque sanus est, neque æger. In eo uero quod substantiæ sunt, & quod indiuiduis substantiis pręsunt, contrariorum susceptibiles sunt. Quocirca erit hoc solius propriū substantię, contrariorum esse susceptibilem. Hæc de substantia dicta sufficiant. Secundi uero uoluminis series ab expositione inchoabitur quantitatis.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in prędicamenta Aristotelis.

LIBER SECVNDVS.

ETSI nos curæ officij consularis impediunt, quo minus in his studiis omne ocium, plenamque operam cōsumimus: pertinere tamē videtur hoc ad aliquam reipublicę curam, elucubratę rei doctrina ciues instruere. Nec male de ciuibus meis merear, si cum prisca hominū virtus, vrbium cæterarum ad hanc vnam rempublicam dominationem imperiumq; transtulerit, ego id saltem quod reliquum est, græcæ sapientiæ artibus mores nostræ ciuitatis instruxero. Quare ne hoc quidē ipsum Consulis vacat officio, cū Romani semp fuerit moris, ꝙ vbicunq; gentiū pulchrū esset, atq; laudabile, id magis ac magis imitatione honestare. Aggrediar igit̄ & ꝓpositi sententiam operis, ordinéq. contexā. Post substātię tractatū cur de q̄titate potius ac nō de qualitate proposuerit, hæc causa est, ꝙ omnia quæcunq; sunt, simul atq; sunt, in numerum cadunt. Omnis enim res, aut est vna, aut plures. vnū vero vel plures quantitatis scientia colliguntur. Sed nō omnis res simul atq; est, aliquā accipit qualitatem. Ipsa enim materia sub quantitatis quidē principiū cadit, quod vna est, sub qualitatem vero minime: ipsa enim cū ctis est interim qualitatibus absoluta. superaddita vero forma, quadam afficitur qualitate. per se autem numero quidē vna est, qualitate vero nulla. Quocirca, si res omnis simul atque est, cadit in numerum, non aūt omnis res mox vt est, statim suscipit qualitatem, recte prius de quātitate proposuit. Est quoque alia causa, cur prius de quātitatis ratione pertractet. Omne enim corpus vt sit, tribus dimensionibus cōstat, longitudine, latitudine, altitudine. vt vero sit corpus cū qualitate: tunc erit aut album, aut nigrum, aut quodlibet aliud. & quoniā prius est esse corpus, post vero esse corpus albū, prius erit corpori tribus constare dimensionibus, quā esse album. Sed tres dimensiones & numero & continuatione spatij, quantitates sunt. longitudo enim, & latitudo, & altitudo, in quātitatibus numerantur: album vero qualitatis est. Quocirca, si prius est ex tribus constare dimensionibus, quā esse albū, prior erit quantitas qualitate. quocirca recte est tractatus de quantitate propositus. Item alia causa, ꝙ quātitas plura habet substantię consimilia. Nam, quemadmodū substantiæ nihil est contrarium, & substantia non recipit magis & minus, sic etiam quantitas. quantitati enim nihil est contrarium, nec quantitas recipit magis & minus, vt paulo post docebimus: qualitas vero & contraria suscipit, vt album, & nigrū. & magis & minus, vt candidius, & nigrius, & candidissimum, & nigerrimum. id enim sumit intēsionem quod potest sumere diminutionem. Quod si substantię similior quātitas est, recte post substantiam de quantitate proposuit.

DE QVANTITATE.

QVANTITATIS autem, aliud quidem est discretum, aliud autem continuum: & aliud quidem ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus constat, aliud autem ex nō habentibus positionem. Est autem discreta quantitas, ut numerus, & oratio. Continua vero, ut linea, superficies, corpus. Amplius autem & præter hæc, est tempus & locus. Partium etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulentur particulæ eius, vt quinque, si ad decem sunt particulæ, ad nullum cōmunem terminum copulantur quinque & quinque, sed semper discreta sunt, & separata. Sic & tria & septem ad nullum communem terminum coniunguntur. Omnino autem non habeas in numero accipere communem terminum partiū, sed semper discretæ & separatæ sunt. Quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem & oratio discretorum est. Quod autem oratio quantitas sit, manifestū est. mensuratur. n. syllaba breui & longa. Dico autem orationem cum uoce factā, ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur. Non enim est communis terminus, ad quem syllabæ copulentur, sed una quæq; diuisa est, ipsa secundum seipsam.

25. Quantitatis autem dicit esse differentias duas. quantitatis nanq; alia discreta est & disgregata, alia vero continua. Post hanc rursus diuisionem, alio modo partitus est quantitatem: dicit enim quantitatis aliam esse, quæ constat ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus, aliam vero ex non habentibus positionem. Vnam vero rem diuerse posse diuidi manifestū est, hoc modo, vt si quis diuidat animal dicens, Animalium alia sunt rationabilia, alia irrationabilia. & rursus eādem ipsam rem alio modo partiamur. vt est, animalium alia, sunt gressibilia, alia non gressibilia. Eorūq; animalium rursus, alia sunt carnibus vescentia, alia herbis, alia seminibus. Hic ergo vna eademque res diuerso ordine modoq; diuisa est. Ita igitur Aristoteles vnum idēq; quantitatis nomen diuerse partitus est, in ea scilicet quæ discreta essent, & quæ continua. Et in eo quæ haberent positionem partium, & quæ non haberent. Sed de secunda diuisione posterius dicendum est, nunc prima tractetur. Ait enim de prima diuisione hoc modo. Quantitatis aliud est cōtinuū, aliud disgregatum. Disgregatum est, cuius partes nullo cōi termino coniunguntur. Continuum vero, cuius partes habent aliquem communem terminum, ad quem videātur esse coniūctæ. Discretarum nāque quantitatum ipse exempla ponit & species. Oratio enim discreta est quantitas. Eodemq; modo & numerus, & numerū esse quantitatem nemo dubitat. Discreta vero est, quoniam denarius numerus cum constet ex quinq; & quinque, quę res quinariū ad quinarium iungat, vt faciat denarii corpus, non potest inueniri. Nec si tres & septem quis dixerit, quo communi termino tres & septem cōiungantur, vt denarii reddatur vnum integrum corpus, ullus inueniet. Atq; hoc quidem in omni numero speculari licet. Nullus enim numerus ita partes habet, vt eas aliquis cōmunis terminus iungat, sed semper partes ipsæ disiunctæ atque discretæ sunt, & huiusmodi vocatur quantitas discreta. Numerus ergo discreta quantitas est, orationem vero quantitatem esse dicit iccirco, ꝙ omnis oratio ex nomine cōstet & verbo, sed hæc syllabis constant, omnis autē syllaba vel longa vel breuis est: longum vero vel breue sine vlla dubitatione quantitas est. quocirca quod ex quantitatibus cōstat, id quantitatem esse quis dubitet? At vero oratio cum sit quātitas, ipsa quoq. discreta est. Cum enim dico Cicero, quod orationis est pars, partes huius nominis ci. & ce. & ro. nullo communi termino coniunguntur. Non enim reperiemus, quo cōi termino iungatur ci. syllaba ad. ce. syllabam. Vel rursus. ce. syllaba ad ro. syllabam. quocirca etiam oratio quantitas videtur esse discreta. Sed si quis fortasse dicat hunc earum esse communem terminum, quo ita iunguntur, vt aliquid significent, vt in hoc ipso nomine Cicero communis syllabarū terminus ipsa significatio sit. Si enim ce. syllaba quæ media est prima ponatur, & ro. quæ vltima est, media, & ci. quæ prima est, vltima, nomen quod erat ante, idest Cicero, transuersis per loca syllabis nihil significabit. Illi dicendum est, quoniam quæcunque in quadam oratione proferūtur siue significent, siue nihil significent, syllabarum communis terminus nullus est. Nam si quis dicat permutatis syllabis, quod est Cicero, ciroci significationem quidem amisit, sed æqualiter syllabæ ad nullum communem terminum coniunguntur. Quod siquis hunc quidem ipsum sermonem aliquid significare posuerit, vt hoc ipsum ceroci aliquid significet, significatio quidem addita est, nullus tamen syllabis terminus appositus. Quare siue significet, siue nihil significet nomen, partes eius discretæ atque desiunctæ sunt, & nullo cōi termino coniunguntur. Quoniam vero græca oratione, λόγος dicitur etiam animi cogitatio, & intra se ratiocinatio, λόγος quoque & oratio dicitur, nequis Aristotelem cum diceret λόγον, idest orationem quantitatem esse discretam, de eo putaret dicere quem quisque λόγον, id est ratio-

nem in propria cogitatione disponeret, hoc addidit, dico autem illam, quæ fit cum uoce, orationem. Apud romanam nanque linguam discreta sunt uocabula orationis, atque rationis. Græca uero oratio utriusque uocabulum, & rationis, & orationis λόγον appellat. Quare ne quid mēdax trāslatio culparetur, iccirco hoc quoque addidi, Dico uero illam quæ fit cum voce orationem. apud latinos enim nulla alia oratio est pręter hanc solam, quæ fit cum voce, orationem. Apud Gręcos vero est alius λόγος, qui fit in animi cogitatione, quocirca nequid deesset, etiam hoc quod ad latinā orationem minus esset conueniens transtuli. quod, quare fecerim, hac expositione patefeci, atq; hæc quidem de discreta quantitate sufficiant. Continua vero quantitas est (vt dictū est) cuius quantitatis partium communis terminus inuenitur, vt est linea, superficies, corpus, & pręter hęc tempus, & locus, quod ipse Aristoteles designat his verbis.

Linea uero continua est, est enim sumere communem terminum, ad quem particulæ eius copulantur, punctum: & superficiei, lineam. plani nanque ad quendam communem terminum particulæ copulantur. Similiter autem, & in corpore poteris sumere communem terminum lineam, uel superficiem. ad quem copulantur corporis particulæ.

26. Postquam de discretis explicuit, transit ad species continuę quantitatis. Continuę autem quantitates sunt, (vt dictum est) in quarum partibus quidam communis est terminus, vt linea. Si quis enim diuidat lineam, quæ est longitudo sine latitudine, duas in vtraque diuisione lineas facit, & vtriusque ex diuisione lineæ singula in extremitatibus puncta redduntur. Lineæ enim termini puncta sunt. Quocirca cum illa linea diuisa non esset, utraq; puncta, quæ in utrisq; linearum capitibus post diuisionem apparent, simul antea fuisse intelliguntur, quę sunt in diuisione separata. Intelligitur ergo partium lineę communis terminus, pūctum, idest quoddam paruissimum, quod in partes diuidi secarique nō posit. Superficies quoque, quæ est latitudo sine altitudine, communem terminum habet in partibus, lineam: corpus vero solidum, superficiem. Eodem enim modo diuisa superficies duas per singulas partes lineas efficiet, quemadmodum & in linea diuisa duo puncta altrinsecus reddebantur. Corpus quoque solidum cum diuiseris, duas in vtrisq; diuisionis partibus superficies facies, quæ cum coniuncta sint, atq; indiuisa, Punctum quidem partium lineę intelligitur communis terminus: Linea vero superficiei: Superficies autem solidi corporis. Est autem signum continui corporis, si vna pars mota sit, totum corpus moueri, & si totum corpus mouetur, certe simul alię partes vicinæ mouebuntur ut si iaceat virgula, vel ex ligno, vel ex ęre, vel ex quolibet alio metallo, siquis vnum eius caput, vel quamlibet eius partem moueat, tota mox virgula commouetur. Hoc autem iccirco euenit, quod eius partes quodam communi termino coniunguntur, & ille communis terminus vna parte mota cæteras mouet. Hoc vero in discretis non est. In numero nanque cum sint decem, si unum mouero, cæteri non mouentur: immoti enim permanent nouem. & si plenus tritico sit modius, si vnum trici granum mouero, non omnia cōtinuo grana commouebuntur, Iccirco quod discreta est multitudo, nec granum grano vllo communi termino videtur implicitum. At vero si ipsius grani pars vna sit mota, totum corpus grani moueatur necesse est. Non autem nunc hoc dicitur, quòd linea constet ex punctis, aut superficies ex lineis, aut solidum corpus ex superficiebus, sed ꝗ & lineæ termini, pūcta sunt: & superficiei, lineæ: & solidi corporis, superficies, nullaq; res suis terminis constat. Quocirca punctum lineæ non erit pars, sed communis terminus partium. Superficiei linea, & superficies solidi corporis non erunt partes, sed partium termini communes. Constat igitur, & lineam, & superficiem, & solidi corporis crassitudinem esse continuā quantitatem. His alia rursus apponit.

Talium est autem, & tempus, & locus. præsens enim, tempus, & præteritum, & futurum copulat. Rursus locus continuorum est, & locum enim quendam corporis particulę obtinēt, quæ ad quendam communem terminum copulantur. igitur, & loci particulæ, quæ obtinent singulas corporis partes, ad eundem terminum copulantur, ad quē corporis particulę. Qua propter continuus erit locus. ad unū enim terminum communem copulātur eius particulæ.

27. Tempus quoque, & locum continuæ quantitatis esse pronunciat. Tempus nanque esse quantitatem res illa demonstrat, quod in spatio, idest in longitudine, & in breuitate consideratur. continuum vero esse res illa demonstrat, quod partes temporis habeant aliquem communem terminum ac medium, ad quem coniungantur extrema. Nam cum sint partes temporis præteritum, & futurum, horum præsens tempus, communis est terminus: huius nanque finis est, illius initium. Locus quoque continuorum est. Locum vero dicimus quodcunque illud sit quod pattes corporis tenet, siue supra, siue a latere, seu subter sit. Quod si cunctæ partes corporis locum aliquem tenent, & qui circa corpus est locus, per omne corporis spatium partesque diffunditur, quę omnes corporis pates a loci partibus ocupantur. Quod si ita est, qui communis terminus coniungeba: corporis partes, eius termini locus illa quoque loca, quæ sunt corporis partium, iungit, & est eodem modo locus de continua quantitate, quemadmodum, & corpus. ita enim communis terminus inuenitur in loco partium, quemadmodū & corporis, iccirco quod corporis locus per corpus omne diffunditur. Quod autem dixit, sunt autem talium & locus, & tempus, qnoniam superius de continuis loquebatur, tempus quoque, & locum continuis addit dicens, Sunt autem talium, & tempus, & locus, idest continuorum. sed post cōtinuę discretęque quantitatis diuisionem, aliam a principio rursus orditur.

Amplius autem aliæ quidem constāt ex particulis, quæ in eis sunt, positionem ad se inuicem habentibus: aliæ autem ex non habentibus positionem. ut lineæ quidem particulæ positionem habent ad se inuicem. Singulum enim eorum situm est alicubi: & habes unde sumas: & assignes unumquodque ubi situm est in plano, & ad quam particulam reliquarum copulatur: similiter autem, & particulæ plani habent quandam positionem. similiter nanq; unum quodque ostenditur ubi iacet, & quæ ad se inuicem copulentur, solidi quoque, & loci similiter.

28. Rursus digerit qnantitatis differentias. Sunt enim quātitatis aliæ quidem, quæ ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus constat, aliæ vero, quæ nullam partium habent positionem. Positionem vero partium retinere dicuntur, quarum triplex ista natura est, primum, ut eius partes alicubi sint deinde, ne pereant. tertio, vt sese partes ipsæ coniungāt, & propria se ordinatione continuent, vt est linea. Posita enim linea in superficie, posis agnoscere vbi partes ipsius sint, vt dicas caput quidem lineæ esse ad dexteram, medium, medio loco. extremitatem vero, ad sinistram: & hæc manentibus ipsis partibus dicuntur. Partes enim lineæ non pereunt, sed in loco in quo sunt, permanent. Posis quoque monstrare, quæ pars lineę cui parti continuentur. idest ad quam partem caput alterius partis extremitasq; cō iungitur, vt dicas hæc pars, verbi gratia, medietas lineæ, hic finitur: locum vbi designat monstrās. alia rursus pars lineæ, totius hic incipit. Ergo linea posita in superficie qualibet, & locum aliquem partes eius retinent, & partes ipsæ non pereunt, & posset quilibet agnoscere, vbi extremitas partium coniungatur, & quo ad se inuicem loco continuentur. Hoc quoque idem in superficie euenit, partes enim superficiei in aliquo loco sunt, & ipsę quoque non pereunt, & vbi partes parti coniungatur ostenditur. Idem quoque soliditas habet. Et loci quoque partes continuantur ad eas. s. partes, ad quas corporis partes sibimet continuantur, sicut iam supradictum est. Quocirca eiusdem naturę erit, & locus, cuius tota soliditas erit. Ergo, & locus ex eodem genere quantitatis est, quo est & soliditas, id est ex habentibus ad se inuicem positionem suis partibus constans. Locus

igitur

igitur & ipse ex habentibus suis partibus positionem ad se inuicem constat. Ergo tria hęc (sicut supra dictum est, considerãda sunt, vt ad se inuicem positionem partes habere videantur, idest in locũ in quo partes ipsæ sint positæ, vt partes illæ non pereant, vt sit partium continentia atque continuatio. Quod si quis dicat hanc rem loco deesse, eo quod in loco non sit, in loco enim cuncta sunt, locus autem in loco esse ipse poterit. Dicẽdum est, quod iccirco superficies, & soliditas, & linea habere positionem partium dicuntur, quod in loco sunt, & partes permaneant, & sint continuę. Quare multo magis ipse locus, cuius neque partes pereunt, & sibi perpetue continuatimque coniunctæ sunt, habere positionem partium dicitur. Ac de his quidem quæ ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus cõstant, hæc dicta sint. Quæ vero non habent positionẽ, ipse rursus adiecit.

In numero autem non poterit quisquam ostendere quẽadmodum particulæ eius positionem aliquam ad se inuicem habeant, aut ubi sitæ sint, aut quæ particulæ eius ad se inuicem nectantur. Sed neq; illæ quæ temporis sunt, non enim permanent particulæ temporis. quod autem nõ est permanens, quomodo positionẽ aliquam habebit? sed magis quẽdam ordinem particularũ tempus habere dices, ut aliquid quidem prius sit temporis, aliud uero posterius. Sed & de numero similiter, eo quod prius numeratur unũ quã duo, & duo quàm tria, & ita habebunt quidem quendam ordinem positionem uero non multum accipies. Sed & oratio similiter, non enim permanẽt particulæ eius, sed & dictum est, & non amplius sumi hoc, qua propter non erit positio particularum eius, siquidem nihil permanent. Alia itaq; cõstãt ex particulis quæ in eis sunt positionẽ ad se inuicem habentibus, alia aũt ex non habentibus positionem.

29. Hęc. s. iccirco nullam positionem ad se inuicem partiũ retinent, quod his aliquid de supra dictis rebus deesse manifestum est. Numerus. n. ipse discretus est, nec partes eius ad se inuicem coniunguntur, sed omnino discretæ sunt, atque iccirco nõ est ex iis quę habent ad se inuicem aliquam partium positionem: nec vero possis ostendere, qui numerus quo loco iaceat. Habere autem positionem dicitur, quod (vt dictum est) & in loco aliquo positum est, & ipsa positio manentibus partibus cõstat, & ad se inuicem coniunctis cõtinuatisque, vt, vbi quæque iaceat, & quæ ad quam continuetur, possit ostendi. in numero vero nihil horum est. Nam neque in aliquo loco esse positus demonstratur, nec eius partes coniunctæ sunt. Quocirca numero ex tribus his quæ diximus, duæ res desunt, loci positio, & partium continuatio: tempus etiam quanquam sint eius partes continuæ, tamen quoniam non permanent, sed semper mouentur, semperq; prætereunt, habere positionem partium non dicitur. Semper enim veloci agitatione torquetur, & currentis aquæ more. in nulla vnquam statione consistit. quod quia partes eius non permanent, ex habentibus ad se inuicem positionem suis partibus constare non dicitur. Sed hæc quanquam positionem partium habere non possunt, tamen habent ordinẽ quẽdã, quẽ pręter positionẽ partiũ tantũ retinẽt. Dicimus. n. priorẽ esse binariũ quã ternariũ, atq; hũc q̃ quaternariũ, & in tẽpore nimirum idem ordo reuertitur. Posterius enim futurum præsente, præsensque pręterito. Quocirca etsi hæc non habet aliquam partium positionem, retinent tamen ordinem. Quod vero dicit, positionem, vero non multum accipies, tale est, ac si diceret, penitus non accipias. Multum enim pro omnino videtur adiunctum, ac si diceret positionem vero non omnino accipies. Iccirco quod ipsa quidem continuatio dat aliquam imaginem, quod possit habere aliquam partium positionem, sed hoc minime est. Iccirco q͛ quamuis sint continuæ quantitates, si tamen vna careant ex his quæ superius dicta sunt, positionem partium habere nõ possunt. Nam aqua quam fistula euomit, dum cadit quidem retinet positionem: cum vero iam effusæ vndæ se miscuerit, positionem partium perdit: & fluuius quoq; quando in pelagus fluit. & positionem videtur habere partium, & esse cõtinuus, cum nondum marinę aquæ fluuii superficies ipsa p̃mixta est: cum vero extremitas amnis marina alluuione cõtingitur, totam sine dubio positionem videtur amittere. Oratio quoq; similiter sese habet: nam nec ipsa vllo loco posita est, nec eius partes ad aliquam coniunguntur, sed a se inuicẽ illæ discretæ sunt, nec cũ eius partes dictę sunt, permanent, atq; hoc est quod ait. Sed dictũ est, & nõ est vltra hoc sumi. Mox enim dicitur sermo, mox præterit, nec vlla ratione poterit permanere. quare mox vt aliquid dictum sit, eius partes ostendi, & demonstratione sumi, non possunt. Constat igitur orationem quoque ex his esse quæ positionem partium non habent, de ordine vero dubium est. Nam si quis sermo aliquid significet, vt est Cicero, est in eo quidam ordo quod Ci. syllaba primum dicitur, secunda vero ce. tertio ro. & potius ex significatione ordinem sumit. si vero nihil significet, nec ordinem dicitur habere, vt scindapsus nihil quidem significat, sed siue secundam syllabam primam ponas, siue vltimam primam, siue quomodolibet syllabarum ordinẽ seriẽque permisceas, idem erit: in significatiuis enim vocibus iccirco ordo esse dicitur, quod illo ordine p̃mutato vis significationis euertitur: hic vero vbi nulla est significatio, nihil interest quomodolibet iaceãt partes Quare oratio in aliquibus quidem habet ordinem partium, in aliis vero nec ordo ipse poterit inueniri. An fortasse oratio dici potest quæ nihil significat, & nulla est oratio, quæ ordinem non habeat. Ergo secundum priorẽ quãtitatis diuisionem, vbi dicebatur quãtitatis alia esse cõtinua, alia vero discreta: Quinque sunt continua, duo vero discreta. Continua quidem linea, superficies, soliditas, locus, tempus. Discreta vero numerus & oratio. In hac vero secunda diuisione, qua dicit, alias quantitates ex habentibus ad se inuicem positionem constare partibus: Quatuor quidem sunt quæ retinent positionem, idest linea, superficies, corpus, locus. Tria vero quæ positionem nõ habent, sed ex his duo semper ordinem retinent, tempus. s. & numerus. Oratio vero, si quid significet, habet ordinem: si vero nihil significet, inordinata est, si tamen oratio nihil significans dici possit. His dictis ipse concludit dicens. Igitur alia ex habentibus, ad se inuicem partibus positionem constant, alia vero ex non habentibus positionem. Hac igitur diuisione finita transit ad cętera, monstrans quę proprie quantitates nuncupantur, quæ secundum accidens.

Proprie autem quantitates, hæ solæ dicuntur quas diximus, alia uero omnia secundum accidens: ad hæc enim aspicẽtes, & alia dicimus quantitates, ut multum dicitur album, eo quod superficies multa sit: & actio longa, eo quod tempus multum sit, & motus multus. neq; enim horũ singulum per se quantum dicitur, ut si quis assignet quanta sit aliqua actio, tempore definiet, anni mensuram, uel sic aliquo modo assignans. Et album quantum sit assignans, superficie definiet. Quanta enim superficies fuerit, tantum, esse album dicet. Quare solæ, proprie & secundum seipsas quantitates dicuntur, quæ dictæ sunt: aliorum uero nihil per se, sed per accidens.

30. Principaliter aliquid esse dicitur, quod p̃ se tale est, quale esse demonstratur. Secundum accidens vero illud quod non per se, sed per aliud, tale est, quale esse dicitur, ut albedini per se inest color, secundum naturam enim albi, colorem esse dicitur albedo,: cum vero homo dicitur coloratus, nõ per se dicitur, iccirco quod homo in eo quod homo est, color non est, sed quoniam habet colorem, iccirco dicitur coloratus. Ergo quemadmodum album iccirco color est p̃ se, quoniam color naturale quoddam est genus, homo vero iccirco coloratus dicitur, quoniam habet colorem: & dicitur, album quidem per se & principaliter color, homo vero secundum accidens coloratus. Ita quoque & quantitates, hæc enim omnia quæ dicta sunt, idest linea, superficies, corpus, numerus, oratio, tempus, per se & secundum propriam naturam quantitates dicuntur. Si qua vero alia dicuntur secundum aliquam quantitatem, non per se, sed secundum accidens nominantur. vt album dicitur multum, non

iccirco quod albedo sit quantitas, sed quoniam multa sit superficies, in qua illud album sit. Si enim multum spatium fuerit in quo album sit, multum erit album: Quocirca non quoniam albedo per se aliquam quãtitatem habet, sed quoniam in aliqua quantitate est constituta, id est in superficie. Iccirco secundum superficiem quod est quantitas, quæ scilicet per se multa est, album multum dicitur non secundum se; atq; ideo album non per se nec principaliter, sed secundum accidens multum dicitur. Actio quoq; ideo dicitur lõga, quod multo tempore acta sit. multam vero ægritudinẽ iccirco dicimus; si eadem multo sit tempore: Et motũ multum iccirco, ꝙ multo tempore factus sit, vt siquis multo tẽpore currat. Siquis vero multũ cursum illum dicat esse, qui sit velocissimus, ille conuenienter sermone non vtitur: Velocitas.n. non quantitas, sed potius qualitas est. quales enim secundum eam dicimur, id est veloces, non quanti. Secundum quantitatem vero multum dicitur. Hoc autem mõstrat ipsa rerum definitio, siquis.n. album multum monstrare desideret, & proprio termino rationis includere, illi dicendũ est multum esse album, quod in multa iaceat superficie. & motum atque actionem multam, quę longo tempore perficiatur. Quare, quoniam ad proprias quantitates aspicientes, atque ad eas res cæteras referentes, quantitates vocamus, vt album ad superficiem quę vera est quantitas, & cursum, & aliquem motum, atque actionem ad tempus, quod ipsum vere quantitas est, reducimus: hęc nõ per se quantitates, sed per eas quæ proprie quãtitates dictę sunt, nominantur. Quocirca, quoniam quod per se non est, secundum accidens est, recte cętera omnia, præter ea quæ superius in quantitate numerata sunt, per accidens esse, non per se quantitates dicuntur. Solæ igitur proprie & secundũ seipsas, quantitates dicũtur hæ, quæ superius comprehensę sunt: alię vero per se quã titates nõ sunt, sed (vt ipse ait) forte per accidens. Post diuisionem igitur continui atque discreti, & habentis positionẽ partium & non habentis, & quę per se principaliter, & rursus per accidens quantitates, solito more viam inueniendi quantitatum proprietates ingreditur.

DE PROPRIETATIBVS QVANTITATIS

AMPLIVS quantitati nihil est contrarium. in definitis enim manifestum est, quoniam nihil est contrarium, ut bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel alicui talium, nihil enim ipsis est contrarium.

31. Definita quantitas est quæ alicuius termino numeri coercetur, vt sunt duo, uel tres; & quę ad hunc modum dicuntur, ac si dicas, bicubitum, tricubitum, & cætera: & quæ aliqua propria significatione definita sunt, ut est superficies & soliditas: quid enim & quæ quantitates dicantur, agnoscitur. Quocirca harum, quoniam sunt definitæ, nulla vlli contraria est: neque enim bicubito tricubitum contrarium est, sicut neq; numerus vlli numero. at vero nec superficies soliditati, nec aliquid horum. Sed quoniam quædam indefinita, imaginem quandam quantitatis ostendunt, vt magnum & paruum, quæ videntur esse contraria. hęc sibi Aristoteles opponit dicens, non esse quantitatis, sed magis ad aliquid, quod ipsius sermonibus astruamus. Sed non est hoc proprium quantitatis, non habere contraria. non.n. omnis quantitas contrariis caret. Sed nobis per singula quæq; currentibus, quæ quantitatis species contraria non habeat, quæue habeant considerandum est. Linea quidem contrario caret. linea enim lineæ contraria non est: sed si quis dicat rectam lineam curuæ lineæ esse contrariam, fallitur. Non.n. in eo quod linea est, curua linea rectæ lineæ cõtraria est, sed in eo quod curua est. & in his non lineæ videntur esse contrariæ, sed ipsa rectitudo & curuitas. Quare nõ in eo quod quantitas est, linea curua, rectę lineæ contraria est. sed in eo quod qualis. Nam quoniam curuitas & rectitudo contraria sunt, secundum id quod curua & recta est linea, non secundum quod lineæ sunt, suscipiunt contrarietatem, quocirca linea est, in eo quod linea est, contrario caret. at vero nec superficies superficiei contraria est. Sed forte dicat aliquis albam superficiem, nigræ superficiei esse contrariã: cui similiter occurrẽduum est, non in eo ꝙ superficies sunt, esse contraria, sed in eo qđ est in his albedo atque nigredo, quæ contraria esse quis dubitat? Eodem quoque modo & lenem & asperam superficiem siquis contrarias dixerit, refellitur. ꝙ non secundum quantitatem superficiei, sed secundũ qualitatem asperitatis lenitatisq; ipsę superficies contrarium tenent. At vero nec corpori quicquam vllo modo contrarietatis opponitur. cui siquis dicat incorporale esse contrariũ, refutabitur: ꝙ omnis contrarietas propriis nominibus dicitur, vt bonum malum, album nigrum. corporale vero & incorporale, non secundum contrarietatem, sed secundũ priuationem habitumq; proferuntur. Incorporale.n. corporis est priuatio. Nec tempori quoq; quicquam contrarium est. sed si nox diei videtur opposita, non in eo quod tempus est, sed i eo ꝙ dies, est aer lucidus, nox aer obscurus. Aer vero neque tempus, neque quantitas est. lumen quoq; & obscuritas qualitates sunt, & quãtitates. Oratio etiam quanquam videatur habere contrariũ, tamen contrariam non habet oppositionem. videtur enim vera oratio esse & falsa, quæ sunt contraria, sed oratio vera & falsa in significatione est: cũ enim quod est, oratio significat, vera est. cum vero quod non est designat, tunc falsa est. Oratio vero non secundum id quod significat in quãtitate numeratur, sed secundum id quod ꝓfertur. Secundum enim id quod proferimus orationem, longa syllaba breuiq; componitur, quę omnem orationem nõ secundum id quod ipsa significat, sed secundum id quod ad prolationem est, mentiuntur. Illud quoque manifestum est, in numero non esse contraria. duo enim tribus, vel tres quaternario contrarii nõ sunt. nec vllus alter numerus cuilibet alii numero contrarius est. Locus vero habet aliquam cõtrarietatem, sursum enim & deorsum contrarium est. Sed quidam volũt non esse quantitatis quod sursum dicitur & deorsum, sed potius habitudines quas græci σχέσεις vocant: Quæ enim pars ad caput nostrũ est, hanc sursum vocamus. q̃ pars pedibus subiacet, illa deorsum dicitur. Quocirca secundum habitudinem quandã quodammodo ad nos ipsos relata, sursum, deorsumq; prædicamus. Herminus quoq; ait sursum & deorsum non esse loca, sed quandam quodammodo positionem loci. Est enim res sursum atq; deorsum. non est autẽ idem esse aliquid loci, quod loci enim positio in loco, locus vero ipse, positio non est. Sed siquis omnem mundi respiciat figuram, qm̃ rerum omnium naturam sphærę ambitus amplectitur, & terra media est, in sphæra vero nihil est vltimum, nisi quod eiusdem terminum medietatis obtinuit. quicquid in extremo cœli conuexitatis est, illud sursum esse dicitur. qđ vero est medium, illud deorsum. Quocirca sunt secundum locum sursum deorsumq; contraria, sursum in cœlo, deorsum in terra, iccirco quod a se lõge disiũcta sũt. vnde post quoq; contraria hoc modo sunt definita. Cõtraria sunt quæcunq; a se longissime distant, hinc est videlicet tracta definitio, ꝙ cœlum terraq; longissime distare videbã tur, & illud, esse sursum, hæc vero deorsum: qm̃ deorsum atque sursum non ob aliam causam contraria dicuntur, nisi ꝙ a se lõge disiuncta sunt, ꝙ esse cõtrarium, longissime distare definiũt, quod Aristoteles hoc modo pronũciat. Sursum.n. ad id quod est deorsum cõtrarium ponunt. Locum qui est in medio deorsum dicentes, eo ꝙ multa distantia medii sit ad terminos mundi In omni enim sphera media terra est, ꝙ ipsa astrorum demonstrat ordinata vertigo. Adiecit quoque causam cur huiusmodi loca contraria dicantur, quod multa distantia est medietatis ad mundi terminos. Terminos vero mundi, cœli vltimam conuexitatem dicit. ex hac igitur loci contrarietate, & cætera definita esse contraria sic demonstrat. Videntur autem & aliorum contrariorum definitionẽ ab his proferre, quę enim multum a se inuicem distant, in eodem genere contraria esse definiunt. Sed quoniam ne ordo de contrarietate quantitatis impediretur, iccirco superioribus, in quibus singulis quantitatibus nihil esse contrarium dicebamus, has loci contrarietates adiecimus, & quædam in medio prætermissa sunt, rursus ad superiora redeamus, vt expositionis ordo sese ipse continuet. Ait enim superius cum quantitati nihil esse contrarium proponeret

bicubito,

bicubito, vel tricubito, vel superficiei, vel alicui talium in hil posse esse contrarium. Definitis enim his quantitatibus, contrarium nihil esse videtur, vt duobus vel tribus: sed quædam cum sint indefinita, nec quantitates, & contraria uideatur, hæc rursus adiecit.

Nisi forte quis multa paucis dicat esse contraria, vel magnum paruo. horum autem nihil est quantitas, sed magis ad aliquid: nihil enim per seipsum paruum, vel magnum dicitur, sed eo quod ad aliud refertur. nam mons quidem paruus dicitur, milium uero magnum: eo quòd hoc quidem sui generis maius sit, illud uero minus sui generis: ergo ad aliud est eorum relatio: nam si per seipsum magnum uel paruum diceretur, nunquam mons quidem paruus, milium uero magnum diceretur. Rursus in uico plures homines esse dicimus, in ciuitate paucos, cum tamen sint eis multo plures: & in domo quidem multos, in theatro vero paucos, cum tamen sint plures. Amplius bicubitum, uel tricubitum, & unumquodque talium quantitatem significat, magnum uero, vel paruum non significat quantitatē, sed magis ad aliquid, quoniā ad aliud spectat magnum uel paruū. quare manifestū est, quoniā hæc ad aliquid sunt.

32 Quemadmodum definitæ quantitates contrarijs ōn tenentur, ipse superius comprobauit, dicens, bicubito, vel superficiei nihil esse contrarium: indefinitæ vero, vt est magnum & paruum, multa & pauca dant imaginem cōtrarietatis. Sed illud occurrit has non esse quantitates. Omnis enim quantitas per se dicitur. bicubitum enim & tricubitū, & duo, & tres, & superficies ad nihil aliud refertur. magnum vero & paruum sine aliis dici nō possunt. Cum enim dicis magnum, ad alicuius alterius comparationem atque æquationem refertur. Eodem quoque modo & paruum, qđ ipsa Aristotelica probat inductio. Si enim magnum & paruum per se dicerentur, & non ad alterius relationem, nunquam diceremus montem paruum, & milium magnum. Si enim magnum paruumque non ad relationem alterius diceretur, mons semper magnus, semper que paruum miliū diceretur. Sed aliquem collem ad Atlantis altitudinem conferentes, dicimus paruum montem, & rursus milium ad minora alia grana milij conferentes, magnum milium nominamus. Et simpliciter quicquid magnum, vel paruum dicitur, ad eiusdem generis speciem referentes, magnum paruumque nominamus. vt monti montem comparamus. milium vero milio, & alia huiusmodi. Multa & pauca eodem modo dicuntur, dicimus enim si fuerint homines cētum in vico, plures esse homines. Hi vero si in ciuitate sint, paucos dicimus, nunc ad paruitatem vicorum, nunc ad magnitudinem ciuitatum conferentes. Rursus si sint in domo quinquaginta: multi sunt, si in theatro, pauci. ideo quòd tunc in theatro esse paucos dicimus, cum ad eos quāti in theatro eē debebant, comparamus. Amplius, qm̄ cōsistit magnum paruumq; referri semper ad alterum, singulas vero quantitates nihil ad aliud comparantes, suas ac ꝓprias nominamus, vt tres, duo, quatuor, lineam, superficiem, magnū paruumq;, multa & pauca, a quantitatis diuisione disiuncta sunt. Sunt enim ista non quantitates, sed potius relatiua.

Amplius, siue ponat aliquis hęc esse quantitates, siue nō ponat, nihil ipsis contrarium est. Quod enim non potest sumi per seipsum, sed ad solam alterius relationem refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium?

33. Hoc quoque ualidissimo argumento probatur quantitatibus his quę prædictæ sunt, nihil esse contrarium, nisi soli forsitan loco. Nam siquis magnum & paruum, vel multa & pauca in quantitatibus ponat, etiam hoc si concedatur, tamen, quoniam semper referuntur ad aliud, contrarijs non tenentur. Omne enim contrarium per se consistit, nec illud ad alterius comparationem relationemq; profertur, vt bonum non dicitur mali bonum, nec rursus malū boni malū, sed ipsum in ꝓpria natura & prolatione cōsistit. Quæcūq; sunt contraria, eodem modo sunt. Magnum vero & paruū, quoniam non per se constant, sed ad alterius relationem referuntur, contraria esse non possunt.

Amplius, si erunt magnum & paruum contraria, continget ipsum idem simul contraria recipere, & ea ipsa sibimet esse contraria, Contingit enim idem ipsum simul, & paruum esse, & magnum. est enim aliquid ad hoc quidem paruum, ad aliud uero hoc idem ipsum, magnum. Quare idem paruum, & magnum in eodem tempore esse contingit. quare contraria simul suscipiet. Sed nihil est, quod uideatur simul contraria posse suscipere. ut substantia susceptibilis contrariorum quidem esse uidetur, sed nullus simul & sanus est & æger: nec albus & niger simul est, nihilque aliud est, quod simul contraria suscipiat. Et eadem sibiipsi contingit esse contraria: nam si est magnum paruo contrarium, ipsum autem idem simul est, & paruum, & magnum, ipsum sibi erit contrarium Sed impossibile est idem sibi esse contrarium, non est igitur magnum paruo contrarium, nec multa paucis. Quare etiam si non relatiuorum hæc aliquis dicat, sed quantitatis, nihil habebunt contrarium.

34. Constat igitur hoc immutabile, & in propria ratione consistit, unam eandemque rem vno eodemq; tempore cōtraria non posse suscipere, vt substantia susceptibilis quidē contrariorum est. Homo nanq; cum substantia sit, & ægritudinem suscipiet & salutem, sed non eodem tempore: & albedinem & nigredinem capit, sed alio, atq; alio tempore. vt vero vno eodēq; tempore contraria vtraq; suscipiat, fieri nequit. Quòd si magnum paruo aliquis cōtrarium ponat, eueniet quoddam impossibile, vt vna atq; eadem res eodē tempore utrasq; suscipiat contrarietates, & eadem ipsa sibi possint esse contraria. Ponamus enim paruo magnum esse contrarium, sed una atq; eadem res, vno eodemq; tempore, potest magna esse & parua, vt si sit decem pedum mensura collata ad duorum pedum magnitudinem, magna est: ad centum vero cubitorum magnitudinē mensuramq; collata, eadem parua est. Potest ergo eadem res eodem tempore & magnitudinis esse susceptibilis & paruitatis. Eadem enim res vno eodemq; tempore ad maiorem minoremque collata, eadem magna, & parua est. Quod si magnum paruo contrarium est, eadem vero res eodem tempore & magnitudinem suscipit & paruitatem: eodem tempore contingit, vt eadem res contraria utraq; suscipiat, sed hoc impossibile est. Quocirca, quoniam res eadem eodem tempore contrariorum susceptibilis non est, potest vero vna, atq; eadē res magnitudinem paruitatemq; suscipere, magnitudo & paruitas contraria non sunt. At vero siquis magnum paruo contrarium ponat, eadem ratione vnam eandemq; rem sibiipsi dicit esse contrariam. Nam si paruum magno est contrariū, eadē vero res (vt docui) parua & magna potest esse ad aliud & ad aliud .s. comparata. Res quæ parua & magna est, eadē sibi potest esse contraria. paruum enim & magnum contrarium dictum est, sed est impossibile. Quocirca paruum, & magnum contraria non sunt.

Maxime autem circa locum uidetur esse contrarietas quantitatis. sursum enim ad id quod est deorsum contrarium ponunt, locum qui est in medio deorsum dicentes, eo quod multa distantia medij ad terminos mundi sit. Videntur autem, & aliorum contrariorum definitionem ab his proferre: quę enim a se inuicem multum distant, eorum quę sub eodem genere sunt, contraria determinant.

35. Post huiusmodi vero rationem & argumentationis firmissimę propositionem, de contrarietate differit loci, de qua superius iam diximus. quocirca prętereunda est ne repetitæ expositionis iteratio, fastidio sit potius, quā doctrinę.

Non uidetur autem quantitas suscipere magis & minus, ut bicubitum: neque enim est aliud alio magis bicubitum: neq; in numero, vt ternarius quinario: nihil.n. ma-

gis tria dicentur, quam quinq; nec tria potius, quam tria: neq; tempus aliud alio magis, & minus dicitur: nec in his, quæ dicta sunt, magis & minus omnino dicitur. Quare & quantitas non suscipit magis, & minus.

36. Aliud proprium rursus apposuit, quod quamuis quantitatis proprium non sit, cur tamen non sit ipse reticuit, nobis tamen est demonstrandum. Quod autem dicit tale est. ipsa quantitas magis, & minus non suscipit. nullus enim numerus alio numero nec magis, nec minus est numerus. Nam ternarius si quinario comparetur, nec magis, nec minus est numerus. & rursus ipsi tres sibi ipsis comparati, nec magis, nec minus sunt tres. nec tempus quoque habet aliquid magis, & minus, vt magis aliud tempus sit alio tempore, longius quidem tempore tempus esse potest, vt vero dicatur magis tempus alio tempore, vel minus, fieri nequit. Hoc quoque in substantia demonstratum est. homo nanque alio homine non est magis homo, nec minus. idem quoque euenit etiam in quantitate. Quod quia etiam in substantia est, proprium quantitatis hoc non est. habet hoc quoque relatio. vt in sequenti ordine ipse monstrabit. Quocirca, quoniam prius hoc de substantia dixerat, nunc vero idē de quantitate proposuit, iccirco non esse hoc propriū quantitatis, commemorare neglexit. Cuius enim esset alterius non suscipere magis & minus, tunc dixit cum de substantia disputaret. Ait enim ꝗ substantiæ nunquā magis minusue suscipient. quocirca ad maxime propria, solita constituenda ratione regressus est.

Proprium autē maxime quantitatis est, quod & æquale, & inæquale dicitur. Singulum enim earum quæ dictæ sunt, quantitatem æquale dicitur, & inæquale. ut corpus, & æquale, & inæquale dicitur: tempus æquale, & inæquale dicitur: & numerus æqualis, & inæqualis dicitur: & oratio æqualis, & inæqualis. Similiter autem & in alijs, quæ dicta sunt, singulum, & æquale, & inæquale dicitur. In cæteris uero quæ quantitates non sunt, non multum uidebitur æquale, & inæquale dici. nam affectio, & dispositio æqualis, & inæqualis non multum dicitur, sed magis similis, & dissimilis: & album æquale, & inæquale non multum dicitur, sed simile. Quare quantitatis maxime est proprium æquale, & inæquale dici.

37. Quantitatis proprium apertissime designat esse, quod secundum quantitatem æqualitas, & inęqualitas nuncupatur. Singulę enim quantitates ęquales atque inæquales dicuntur. vt ęqualis linea lineæ, & rursus inęqualis: & superficiei superficies, ęqualis atque inæqualis dicitur: & corpus ęquale, & inæquale dicitur. Numerus quoque, & tempus, & locus, ęqualis atque inæqualis dicitur. In aliis autē quæ quantitates non sunt, non est facile, vt æqualitas, vel inequalitas nominetur. dispositiones ergo, quę affectiones appellantur, non dicuntur æquales, vel inęquales, sed magis similes, vel dissimiles: Dispositio autem, & affectio est ad aliquam rem accommodatio & applicatio, vt siquis grāmaticam legens, qui nondum perdidicit, habet ad eam aliquā dispositionem, id est, ea affectus est, & habet aliquid accommodatum, & quasi propinquum. Possunt autem similiter esse duo dispositi, & affecti, æqualiter vero minime, vt duo similiter esse albi, æqualiter vero non. Nam siquis de duobus similiter albis ęqualiter esse albos dicat, recta nominis nuncupatione non vtitur. Omne enim ęquale, & inæquale, in mensura, & in quantitate perspicitur. Simile vero, & dissimile quemadmodum de quantitate nō dicitur, ita nec de alia qualibet re nisi de quantitate, recte ęqualitas, & inęqualitas nuncupautur. Quare proprium est quantitatis æquale, & inęquale nominari. Sed quoniā de quantitate dictum est, ad relatiuorum ordinem transeamus. Post quantitatis tractatum tertium prædicamentum de relatiuis ingreditur, quare relatiua hoc modo definit.

Ad aliquid uero talia dicuntur, quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliquid. ut maius id quod est alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur. Similiter autem, & alia quæcunq; sunt huiusmodi.

38. Cur autem de his, quæ sunt ad aliquid differat, omisso interim de qualitate tractatu, hæc causa est, quod posita quantitate maius minusque esse necesse est. Quare cum quātitatem continuo ad aliquid consequatur, recte post quantitatē relatiuorum series ordinata est. Illud quoque est in causa, quod superius, cum de quantitate tractaret, relatiuorum mentio facta est, cum de magno paruoque diceretur: vt ergo continens, & non esset operis interrupta distinctio, ideo quantitate finita de relatione proposuit. Quod autem ait. Ad aliquid vero talia dicuntur, hoc monstrat: quòd non sicut quantitas per se, & singulariter intelligi potest, eodem quoque modo substantia, & qualitas, & vnumquodq; aliorum prædicamentorum, sicut per se constat, ita etiam per se, & singulariter intelligitur: sic ad aliquid per se, & singulariter capi intellectu potest, vt dicamus esse ad aliquid singulariter. Quicquid enim in natura relationis agnoscitur, id cum alio necesse est consideretur. cum enim dico dominus, per seipsum nihil est, si seruus desit. Quocirca, cum vnius relatiui nuncupatio, mox secum etiam aliud trahat, ad aliquid vnum esse per se non potest, atque ideo non dixit Aristoteles, Ad aliquid vero tale dicitur, sed plurali numero, talia dicuntur inquit, demonstrans relatiuorum intelligentiam non in simplicitate. sed in pluralitate consistere. Non esse autē quandam per se relatiuorum naturam sine coniunctione aliqua alterius subsistente, ipse Aristoteles mōstrat, qui dicit ea esse relatiua, quęcunq; hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur. Docet enim aliqua coniunctione alterius relatiua formari. hoc ipsum enim quod sunt aliorum dicuntur. Quod enim est dominus, hoc alterius dicitur, id est serui. Siue autem relatiua dicamus, siue ad aliquid, nihil interest. Ad aliquid enim dicit quod ipsum quidem cum per se nihil sit, relatum tamen ad aliud constat. vt dominus, si desit id ad quod dicitur, id est seruus, non est: dicitur enim ad seruum. manifestum ergo est si seruus desit, dominum dico non posse. Quare dominus ad aliquid dicit idest ad seruum. Relatiua quoque dicuntur iccirco, quòd eorum nuncupatio semper ad aliquid referatur, vt domini ad seruum. quare nihil interest quolibet modo dicatur. Huiusmodi autem definitio Platonis esse creditur, quę ab Aristotele paulo posterius emendabitur. Relatiuorum autem alia eisdem casibus referuntur, alia diuersis, alia vero omni sunt casu carentia. Quod.s. monstrans addidit, vel quolibet aliter ad aliud. Quid autem est, ipsius pene textus sermone mōstratur. Cum enim dico, dominus serui dominus, ad genitiuum casum reddidi nominatiuum, & rursus ad eūdem si conuertero. Dico enim seruus domini seruus, & hic quoque nominatiuus ad genitiuum relatus est. Eodem quoque modo sese habet, pater filij pater: & filius patris filius: & magister discipuli magister: & discipulus magistri discipulus: Hęc ergo id quod sunt, similiter aliorum dicuntur. Nam quòd aliorum dicuntur, secundum genitiuum reddūt casum, alia uero non secundum eundem casum consequētiam reddunt. Sēsus enim ad aliquid est. sensibilis enim rei sensus est. Quod enim sensibile est, sentiri potest, quod sentiri potest, sensibile est, & nunc quidem sensus sensibilis rei sensus genitiuo accommodatus est. Huius enim rei sensibilis dictum est. At si conuertas, fiet, Sensibilis res sensu sensibilis est. Sed cum sic, casui septimo redditur nominatiuus, in hac relatione quæ dicit, sensibile sensu sensibile est, non eodem casu quo superius dictum est conuertitur. Dicimus enim sensus sensibilis rei sensus est, & hic nominatiuus redditur ad genitiuum. Hæc enim relatio ad septimum casum se aptari non patitur. Scientia quoque scibilis rei scientia est, siquidem hoc scitur quod sciri potest, & quod sciri pōt, scibile

scibile est, sed non eadem ratione, nec ad eundem casum relatio ista conuertitur. Dicimus enim scibilis res scientia scibilis est. Est enim prima relatio ad genitiuum, secunda conuersio ad septimum. Hæc quoque relatio secũdum eosdem conuertitur casus, cum dicimus, maius minore esse maius, & minus maiore esse minus. Duplum quoq; & medium relatiua sunt, sed non eisdem casibus conuertuntur. Duplum namq; dimidii duplum est, dimidium uero duplo dimidium est. Sunt autem alia quoque relatiua quę ipse sic addidit.

At uero sunt etiam & hæc ad aliquid, ut habitus, affectus, scientia: sensus, positio, hæc enim omnia quæ dicta sunt, hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur: uel quomodolibet aliter ad aliud. & non aliud aliquid. habitus. n. alicuius habitus dicitur, & disciplina alicuius disciplina, & positio alicuius positio. Similiter autem & alia.

39. De sensu quidem & scientia dictum est superius, nunc vero de habitu, dispositione, & positione dicendum est. Dispositio est ad aliquam rem mobilis applicatio, ut si quisquam flammę propinquus caleat, ille dispositus dicitur ad calorem, idest habens aliquam applicationem coniunctionemque ad calorem. Idem uero est affectio, quod dispositio, ne nouo nomine error oriatur: & ideo dispositio cum sit quædam ad aliam rem coniunctio, uel ab alia affectio, facile mobilis est, celerius etenim permutatur. Habitus autẽ est dispositionis uel affectionis firma, & non facile permutabilis accessio. vt si quisquam in Sole ambulãs fuscior fiat, dispositus ad nigredinem dicitur, & nigredine affectus. Sin autem illa nigredo fortius & immutabiliter corpus infecerit, habitus nominatur. Quocirca habitus est inueterata affectio. Vnde omnis habitus dispositio uel affectio est, non autem omnis dispositio uel affectio habitus. Et ne multa dicenda sint, hoc quoque constat in habitu, & dispositione, quod habitus immutabilis passio est, dispositio vero non similiter, sed affectio quædam est, & ad aliquam rem coniunctio, quæ potest facile permutari. Positio vero est alicuius rei collocatio, vt est statio, sessio, inclinatio, accubatio, & alia huiusmodi. Nam & qui stat, quodammodo positus esse dicitur & collocatus. & qui sedet & qui accumbit & qui secundum cęteras positiones est, positus appellatur. Quocirca & statio, & sessio, & accubatio, positiones erunt. Sed quoniam quid essent dictum est, nunc si sunt ad aliquid, uideamus. Habitum relatiue dici ea res probat, quæ aliis quoque rebus documento fuit esse relatiuis, ut est in sensu atque in scientia. Iccirco enim dictum est sensum sensibilis rei esse sensum, quod res sensibilis est quæ sentiri potest: est ergo habitus habilis rei habitus. Habilis enim res est quę haberi potest, illius. n. rei habitus est, quę haberi potest. Quocirca erit habitus habilis rei habitus, sed res quoque habilis habitu erit habilis: ipso enim habitu res quę haberi possunt, habemus. Dispositio quoque eodem modo. Dispositio nanque dispositę rei dispositio est, & disposita res dispositione disposita est. Caloris. n. dispositio calentis, id est ad calorem dispositi, dispositio est. Eodem modo dispositus ad calorem, caloris dispositione dispositus est. uelut si hoc modo sit dictũ, omnis affectio affecti affectio est, & omne affectum affectione affectum est. Et calor calentis fit calor, & calens calore fit calidum. Positio quoq; relatiua est. nam positio positę rei positio est. & posita res positione posita est. & hoc intelligi cõuenit secundum priorem habitus & dispositionis modum. Illa quoq; res probat positionem esse ad aliquid, ꝙ eius species relatiuæ sunt: statio enim stantis rei statio est, & qui stat statione stat, & de sessione quidem, & de accubitu idem dici potest. Quocirca & habitus, & dispositio, vel affectio, & positio relatiua sunt: & hęc omniam vel similibus vel dissimilibus, conuenientibus tamen prædicationi casibus conuertũtur. Eorum autem quæ secundum eosdem casus conuertuntur, alia sunt quæ eodem nomine prędicãtur, alia vero quæ dispari. cum. n. dico simile simili simile est, & ęquale æquali ęquale est, & dissimile dissimili dissimile est, eisdem vocabulis eisdemq; casibus tota fit prædicatio. Cum autem dico duplũ medii duplũ, uel maius minore maius, disparibus vocabulis facta est prædicatio. Quoniam uero relatiuorum definitionem ita proposuit, ut diceret, Ad aliquid uero talia dicuntur quęcunq; hoc ipsum quod sunt aliorũ dicũtur, vel quõlibet aliter ad aliud, quid esset hoc ipsum qđ sunt aliorũ dicuntur, iam diximus: nunc quid sit, quod ait, vel quomodolibet aliter ad aliud, requirendum est, quod ipse Aristoteles conuenientibus in ordine probat exemplis, ait enim.

Ad aliquid ergo sunt quæcunque id quod sunt aliorũ esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud, ut mons magnus dicitur ad alium. Magnum enim ad aliquid dicitur, & simile alicui simile dicitur, & omnia talia similiter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus, & statio, & sessio, positiones quædam, positio uero ad aliquid dicitur. Accumbere autem, uel stare, uel sedere, ipsa quidem non sunt positiones, denominatiue uero dicuntur ab ijs quę dictę sunt positionibus.

40. Quod accubitus, & statio, & sessio positiones dicũtur, & quod omnis positio ad aliquid est, sufficienter superius comprehensum est. Nunc uero quid sit, quod ait, uel quomodolibet aliter ad aliud expediemus. in relatione per quã dicimus, filius patris filius, nulla coniunctio mixta est, nisi tantum sola casuum uis prædicationis huius membra coniungit. Cum autem dico montem magnum ad alium referens paruum, ita propono, mons magnus ad montem paruum, & mons paruus ad magnum. hic nullorum casuũ uis est. quanquam enim accusatiuus videtur esse permixtus, tamen ille accusatiuus huius relationis uim non tenet, sed prępositio quæ ad accusatiuum datur: cum enim dico, mons magnus ad paruum mõtem, præpositio sola est quę uim huius continet relationis: ut siquis dicat, magnus mons paruũ montem, nihil significet definitum. Quocirca quamuis accusatiuus casus in hac prędicatione sit, nõ tamen hic uim casus tenet, sed præpositio: atque hoc est quod ait, uel quomodolibet, aliter ad aliud. quod, quoniam superius secundum casus relationes fieri dixerat, erant quædam relationes quæ nullis casibus tenerentur, adiecit hoc, uel quomodolibet aliter ad aliud: ac si diceret, Omnis relatio, aut casibus fit, quod per hoc demonstrauit quod ait, quæcunq; id qđ sunt aliorum dicuntur: aut præter casus sunt, quod hæc sentẽtia docet, uel quomodolibet aliter ad aliud. Atque hæc hactenus. Sed cum positio sit ad aliquid, & sint species eius relatiuæ (sessio enim & statio relatiua sunt) sedere & stare nulla relatio est. Stare nanque & sedere de statione & sessione denominatiue dicuntur. Omnis autem denominatio non est id quod est ea res, de qua nominatur, ut grammaticus. non .n. idem est quod grammatica, de qua nominatus est. Quocirca si sedere de sessione, & stare de statione denominatiuum est: sessio uero, & statio relatiua sunt, sedere & stare quæ a relatiuis denominatiua sunt, relatiuorum genere non tenentur. & vniuersaliter, Quicquid ex quibuslibet positionibus denominatur, illud non ad relatiua, sed ad prędicationem quæsitus dicitur, reduci potest.

Inest autem & contrarietas in relatione, ut uirtus uitio contraria est. cum sit utrunque ad aliquid, & scientia inscientiæ. Non autem omnibus relatiuis inest contrarietas, duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, nec talium ulli.

41. Quemadmodũ in substantia & quãtitate si eorum esset propriũ contraria suscipere rimatus est: ita quoq; nũc in relatiuis de contrarietate considerat, utrum relatiuorum sit ꝓprium cõtraria posse suscipere. & qm̃ virtus & uitia vtraq; sunt habitus. virtus. n. est mentis affectio in bonam partẽ, & difficile cõmutabilis, vitiũ affectio ĩ malã partẽ, ipsa quoq; difficile mobilis, & diuturnitate perdurãs. Quoniã igitur & vitiũ & virtus habitus sunt, omnis autem habitus ad aliquid esse monstratur est (habilis. n. rei habitus est) erunt uirtus atque vitium relatiua, sed hæc contraria sunt, igitur relatiua contraria suscipere non recusant. Sed si dicat quis, quid causæ est, ut virtutẽ, atq; vitiũ, ipsumq; habitum paulo post inter qualitates numeret. An quia ut alia significatione una res diuersis generibus supponatur, nihil prohibet. Socrates nanque in eo quod est Socrates, substantia est: in eo

quòd pater, vel filius, ad aliquid: ita ad aliud, atq; ad aliud ducta prędicatione, eandem rem sub diuerso genere poni nihil prohibet. habitus quoque, & virtus, & vitium eodem modo est. Potest enim in qualitate poni habitus, quod ex eo quales homines nuncupentur. habentes enim dicimus aliquos rei habitus retinentes. Virtus quoque qualitas est iccirco, quod ex ea boni homines dicuntur, & secundum illam qualitatem, idest bonitatem, quales homines, idest bonos homines nuncupamus, similiter autem, & vitium. Ipse quoque habitus ad aliam prędicationem ductus fit iterum relatiuus, quod enim habitus habilis rei habitus est, ad aliquid est & quod alicuius virtus est, ad aliquid virtus est. & quod alicuius vitium est, ad aliquid quoque ipsum est. ergo nihil impedit easdem res ad aliud, atque aliud versas, diuersæ prędicationi substitui. Ipsum vero ad aliquid præter vllũ aliud prædicamentum intelligere non possumus. vt patrem & filium, dominum & seruum, secundum substantiam consideramus. Nam & qui dominus, & qui seruus est, substantia est. Duplum, & triplum secundum quantitatem, hæc.n. in quantitate consistunt, scientia vero, & inscientia secundũ qualitatem. Secundum enim has quales dicimur, scientes scilicet, atque inscii. Quocirca, quoniam præter aliud prædicamentum per se relatiua nullus intelliget, secundum ea prædicamenta de quibus intelligitur relatio, secundum ea dicitur contraria posse suscipere, ut Socrates ipse quidem substantia est, sed substantia contrarium non recipit. Pater vero, atque filius secundum substantiam prędicatur, nõ est enim pater, atque filius nisi in substantia sit. quocirca quoniam secundum substantiam dicitur, cõtrarietate caret. Rursus duplum, & dimidium secundum quantitatem dicitur, quantitas vero contraria non habere monstrata est: igitur nec duplum, atque dimidium contrariis pugnat. Qualitas vero recipit contrarietatem. bonum enim, & malũ secundũ qualitatem opponuntur, bonum igitur, & malum cõtrariis non carent. Igitur secundum quæ prædicamenta relatiua dicuntur, si illa suscipiunt contraria, & relatio suscipit. Sin vero illa prius repudiant contrarietatem, nec illud ad aliquid, quod secundum ea dicitur, ulla vnquam contrarietate diuiditur. Quare habere contraria relationis proprium non est, nam neque in sola relatione est (habet enim hoc quoq. qualitas) nec in omnibus ad aliquid considerari potest. Quæ.n. secundum alia prædicamenta dicuntur ad aliquid, quę non recipiunt contrarietatem, vt secundum substantiam pater, & filius, & secundum quantitatem duplum, & medium, in talibus relatiuis contraria nullo modo reperiuntur. Quod vero, neq; soli, neq; omnibus inest, hoc proprium non est, non est igitur proprium relationis habere contraria.

Videntur autem magis, & minus relatiua suscipere: simile enim & dissimile, magis, & minus dicitur, & æquale, & inæquale magis, & minus dicitur, cum utrumque sit relatiuũ. simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. non autem omnia relatiua suscipiunt magis & minus, duplex enim nõ dicitur magis & minus duplex, nec taliũ ullũ.

2. Quæritur nunc an relationis sit proprium suscipere magis, & minus, sed in hoc illa ratio non seruatur, quemadmodum in contrariis dictum est. Quoniam quæcunq; secundũ ea dicuntur, quæ contraria non recipiunt, ipsa quoque contrariis carent. In hoc vero cum secundum quantitatem dicatur æquale, & inæquale, suscipit & magis, & minus. Dicitur enim magis æquale, & minus æquale. Eodem modo & simile magis simile, & minus simile dicitur. Sed si forte quis dicat, cur cum quãtitatis sit dici æquale, & inæquale, & quantitas magis, atque minus non suscipiat, æquale, & inæquale & intensione crescat, & remissione minuatur? Dicendum est quod quemadmodum substantia ipsa per se in eo quod substantia est, non est proprium, ipsi tamen proprium est contraria posse suscipere, ita & in quantitate consideratur. proprium enim est, non hoc ipsum cuius est proprium, sed quędam alia extrinsecus qualitas, passioq;. Passio.n. quantitatis est, & quędam qualitas ęquale, & inęquale dici potest. Quod quoniam non est idem propriũ, quod est illud, cuius est proprium, & æquale, vel inæquale dici, non est quantitas cuius est proprium, sed quædam, qualitas, & passio quantitatis. Hæc autem dicitur ad aliquid. ipsum enim quod est, alterius dicitur, æquale enim ęquali ęquale dicimus: & similiter, simile simili simile. Sed nõ capiunt omnia relatiua magis, & minus. Nullus enim potest dicere magis, & minus duplum esse aliquid. nam siue denarius ad quinarium comparetur, siue quaternarius ad binarium, æque vterque duplus est, ęque vterque medietas. Qualitas quoque recipit magis, & minus. dicimus enim magis album, & minus album. Quare, quoniam neque omni relationi, neque soli inest suscipere magis, & minus, & per qualitatem relatio suscipit & magis, & minus, relationis proprium non est suscipere magis, & minus.

DE PROPRIETATIBVS RELATIVORVM.

OMNIA autem relatiua ad conuertentia dicuntur. ut seruus, domini seruus: & dominus serui dominus: & duplum, dimidij duplum: & dimidium dupli dimidium: & maius, minore maius: & minus, maiore minus. similiter autem, & in alijs. Sed casu aliquoties differunt secundum locutionẽ, ut scientia scibilis rei sciẽtia dicitur, & scibile sciẽtia scibile, & sẽsus sẽsibilis sẽsus, & sẽsibile sẽsu sẽsibile.

43. Clara hæc est proponentis, & non inuoluta sententia. Dicit enim omnia relatiua ad conuertentia dici, quod ipse propriis patefecit exemplis. Omne enim ad aliquid ita ad aliud prædicatur, ut illud ad quod prædicatur, videatur posse conuerti, & hoc est quod ait. Omnia relatiua ad conuertentia dicuntur. Conuerti autem est, vt si prima res dicitur ad secundam, secunda rursus dicatur ad primam. Ponatur enim primus pater, secũdus filius, & dicatur hoc modo, pater filii pater est: id rursus conuerti põt, vt prius ponamus filium, & talis sit prædicatio, filius patris filius. Ergo pater ad talem dicitur, idest ad filium, qui cõuertitur: & filius qui dicitur ad patrem, ad talem rem dicitur, quæ ipsa quoque conuertitur, vt de filio prædicetur. Omniaque relatiua hoc modo sunt. Omne enim relatiuum ad tale aliquid prædicatur, quod ipsum in prædicatione conuerti possit. Sed nec omnia dicuntur secũdum eandem vocis prolationem. Alia enim sunt quæ eisdem casibus conuertuntur, vt dictum est. pater enim filii pater est, & filius patris filius est. Alia vero quæ non eisdem, vt scientia scibilis rei scientia est. Hic genitiuus est medius, scibile autem scientia scibile est, hic septimus prædicationem tenet. Alia vero nullo (vt supra dictum est) casu coniuncta sibimet cõuertuntur, vt mons magnus ad paruum dicitur, & paruus ad magnum. Ergo omnia relatiua ad conuertentia dicuntur, quamuis non eisdem casibus conuertantur, quod ipse ait dicens. Sed casu aliquoties differunt secundum locutionem. Quod vero addidit, nimis diligenter adiectum est.

At uero aliquoties non uidebitur conuerti, nisi conueniẽter ad quod dicitur assignetur. Si peccet is qui assignat, ut ala si assignetur auis, non conuertitur auis alæ. neque enim prius conuenienter assignatum est, ala auis. neq;.n. in eo quod auis est, in eo auis ala dicitur, sed in eo quod alata est. Multorum enim aliorum alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, conuertitur, ut ala alati ala, & alatum ala alatum. Aliquoties autem forsitan & nomina fingere necesse erit, si non fuerit positum nomen, & ad quod conuenienter assignetur, ut remus si nauis assignetur, non erit conueniens assignatio: neque enim in eo quod est nauis, in eo eius remus dicitur. Sunt enim naues quarum remi non sunt, quare non conuertitur. nauis enim non dicitur remi nauis. sed forte conuenientior assignatio erit, si sic quodammodo assignetur, remus remitæ rei remus, aut aliquo modo aliter, nomen enim non est positum. conuertitur autem, si conuenienter assignetur, remitum enim remo remitum est. Similiter autẽ, & in alijs,

vt

ut caput conuenientius aßignatur capiti, quàm si animalis aßignetur: neque enim in eo quod animal est caput habet: multa.n. sunt animalia, quæ capita non habent.

44. Supra iam de relatiuorum conuersione proposuit, dixitque quicquid est ad aliquid, vel eisdem casibus, uel dissimilibus, tamen ad conuertentia dici; hoc uero iccirco euenit, quod omne ad aliquid, esse suum ex alterius habitudine & comparatione trahit, quod si utraque secundum ad aliquid sint opposita, ad aliquid nuncupantur, æquam uim uocabuli nuncupationemque sortita: nam si pater & filius vtrique ad aliquid sunt, si pater ad filium prædicatur, quoniam ad aliquid est, filius quoque, quia ad aliquid est, ad quoddã aliud prędicabitur. sed nullius est filius nisi patris. ergo hæc vocabula ex alterutra nuncupatione principium sumunt. Quocirca quę sibi inuicem substantiam donant, recte ad se inuicem prædicantur, & hoc quidem in omnibus relatiuis constat intelligi, sed huiusmodi conuersio non vno modo, nec quomodolibet fieri potest: nisi enim conuenienter quælibet illa res ad id quod dicitur, prædicetur, hmôi cõuersio nulla ratione cõuertitur. Cum enim dicatur, caput animalis caput: dici non potest, animal capitis animal. Ergo ita redditum nulla ratione conuertitur. Atque hoc est quod ait, non videri in omnibus relatiuis posse conuerti, nisi conueniẽter ad quod dicitur assignetur. Si enim peccet is qui assignat, vt non conuenientem prædicationem faciat, conuersio non ꝓcedit. Quæ tamen est ipsa conuenientia, qua possint semper relatiua conuerti, huiusmodi est. Cum enim dico alam auis esse alam, non conuertitur, ut auis alæ sit auis, iccirco quod non est conuenienter facta prædicatio: nõ enim in eo quod auis est, in eo habet alam, multa enim sunt quę habẽt alam, aues tamen nullo modo nominantur, vt apes sunt, & vespertiliones, & quicquid est aliud tale, habere quidem dicimus alas, eas tamen aues non dicimus. Quare non in eo quod auis est, in eo est eius ala, sed in eo quod alata est. iccirco. n. alam habet, quoniam alata est, & quicquid fuerit alatũ, alas habebit. quare ita facta prædicatio illam conuersionem retinet atque custodit. ala enim alati ala est, & alatum ala alatũ est. Eodem quoque modo de capite, si quis dicat caput animalis est caput, non conuenienter uim prædicationis aptabit. non enim in eo quod animal est, in eo habet caput: multa enim sunt animalia, quæ capite carent, ut ostrea, & cõchilia, & cętera huiusmodi. Igitur dicendum est, caput capitatæ rei esse caput, & capitatam rem capite esse capitatam. Vides ne queadmodum conueniens prędicatio alternam in se vocabuli conuersionem reuersionemq; reddiderit? Ita quoque speculandum est & de alio exẽplo quod ipse proposuit. remus enim si nauis remus dicatur, nullo modo cõuertitur, vt nauis remi nauis esse nominetur. Sunt.n. quędã naues quæ remis penitus non utuntur. ut lintres quas solo subigunt cõto, & iccirco non conuertitur. Dicendum est igitur remum remitæ rei esse remum, & remitam rem remo esse remitam. Necesse quoq; erit nomen fingere, si positum non sit. nam quemadmodum filius patris filius, & pater filii pater, reciproca conuersione prædicantur, & vtrumq; nomen in vsu est: sic si defuerit nomen, ipse tibi aliquid debebis effingere, vt in eo quod est, ala, alati ala. alatum enim nouiter factũ est, & nunquam ante dictum. Quo autem modo possimus nomina ipsa confingere, quoniam necessarium esse posuimus, artem quoque componendi sequenti ordine demonstremus. Sed hoc faciendum est, si prius illud purgauero, quod quidam contra Aristotelem culpandi studio ponunt. Aiunt enim non esse solius relationis ad conuertentia dici. Siquis enim sic dicat, cum Sol super terram est, recipiunt hæc quoque conuersionem, quæ manifeste tamẽ a relatiuorum definitione segregata sunt. non igitur in solis inquiunt relatiuis cadit ista conuersio. Sed Iamblicus duas huius rei protulit solutiones, unam peruacuam, aliam vero perfortem. ait enim nihil officere ad Aristotelis sententiam si & alia conuertantur. non enim inquit Aristoteles solis hoc relatiuis esse, sed omnibus, nanque hoc relatiuis inest, nec ulla ratione negari potest. quocirca quoniam non dixit Aristoteles. solis hoc inesse relatiuis, illorum quæstio huius præclari philosophi sententiam non moratur. Sed hoc potius accidentis est, quam naturæ, & aliud quodam modo refugium concurrentis potius quam ex ipsa Aristotelis auctoritate dictorum eius, aliquod propugnaculum comparantis. Aliam vero attulit causam prorsus grauem. ait enim proprium esse hoc relatiuorum, non secundum suam nuncupationem, sed secundum aliquam habitudinem eodem modo conuerti. Qui enim dicit, cum Sol est super terram, dies est: & cum dies est, Sol est super terram, nullam habitudinem monstrat, sed tantummodo consequentiam ostendit. Consequitur.n. super terram Solem esse, cum dies est. & cum Sol super terram cursus agat, diem esse. cum vero aliquis dicit filius patris filius, & pater filii pater, habitudinẽ & comparationem, & quodammodo continentiã vtrorumq; declarat Atq. hoc quoq; in alia quauis relatione spectare licet. Quocirca, quoniã omnia ad aliquid secundum quandã ad se inuicem habitudinem continentiamq; dicuntur, secundum continentiam quoq; & habitudinẽ eorũ conuersio facienda est. qua in re nos quoq; grauiter dicentis Iamblici auctoritati concedimus. Nunc nero quæ sit ars fingẽdi nomina sicubi desunt, dicendum videtur, quam ipse Aristoteles his uerbis tradit.

Sic autem fortasse quis facile sumet in quibus nomen nõ est positum, si ab his quæ prima sunt, his ad quæ cõuertuntur nomina ponat, ut in his quæ dicta sunt, ab ala alatum, a remo remitum. Omnia ergo quæ ad aliquid dicuntur, si cõuenienter aßignentur, ad conuertentia dicuntur.

45. Quoniam sunt quæ ita dicuntur ad aliquid, ut nisi conuenienter aptentur, conuersio nulla fit. in omnibus autem ad aliquid conuersionem expectari necesse est. quæ sit hæc conuenientia, & quemadmodum assignari relationes oporteat, ipse demonstrat. Siquid enim dicitur ad aliquid quod conuerti nõ possit, ab ipso quod dicitur si denominatio fit, mox conuertitur, vt ala dicitur auis, & recta quidem est hæc prædicatio, sed ad naturam relationis incongrua. Nunc igitur quoniã dici non potest auis alę, dicitur autem ala auis, ab ipsa prędicatione, quæ ad aliud prædicatur, si denominatio fit, mox redit consueta conuersio relatiuis. Nam cum dicitur, ala auis, ut dicatur auis alæ, inconueniens est: si uero ex ala fiat denominatio, vt dicatur ala alati, sic conuersio manet. Alatum enim ala alatum esse dicimus, sicut alam alati esse alam, & hoc idem in remo euenit. Nam quoniam remus nauis dicitur, & remi nauis vt sit, nulla ratione conuertitur, si ex remo fit denominatio, statim redit ex more conuersio. Dicimus enim esse remum, remitæ rei esse remum, & hoc illi conuertitur. Remita enim res remo remita est. Ergo ex eo quod prius dicitur, nomen fingendum est, sicut ex eo quod est ala, quoniam prius ad auem nõ dicitur, quia auis ad alam non conuertitur, denominatio facta est, vt diceretur alatum. Atque hoc est quod ait, si ab his quæ prima sunt, his ad quæ conuertuntur, nomina ponantur. Prima nãque prædicatio est ab ala: Dicimus enim alam auis, & hoc quęrimus vt ad alam prædicatio conuertatur. ergo ab eo quod prius dicitur, illi ad quod conuertitur, nomen fingendum est, vt ab ea quæ prius dicitur ala, rei ad quam conuertitur, sit, vt cõuenienter aptetur, fingendum est nomen alatum, quod ipsum ex ala denominatum est, atque hoc idem & in cæteris relatiuis licet intelligi.

Nam si ad quodlibet aliud aßignentur, & non ad illud ad quod dicitur, non conuertuntur: Dico autem quoniam nec eorum quæ indubitanter conuertibilia dicuntur, & quibus nomina posita sunt, ullum conuertitur, si aliquid eorum quæ sunt accidentia, aßignentur, & non ad ea, ad quæ dicuntur, ut seruus si domini non aßignetur seruus, sed hominis, uel bipedis, aut alicuius talium, non conuertitur. Nõ enim est conueniens aßignatio.

46. Aliud quoque argumentum dedit, si relationes conuenienter non reddantur, non posse conuerti. Fortasse enim quis dicat alam, & caput nõ esse ad aliquid. quod siquis hoc quoque concedat, illud tamen nullus negare poterit, quia

seruus

seruus,aut filius semper ad aliud prædicentur. Ergo in hac quoque re, quæ confesse relatiua est, perit relationis propria conuersio,si non cõuenienter,& ad illud ad quod proprie dicitur,assignetur. Nam cum sit ad aliquid seruus,nisi domini reddatur.i.ad id ad quod conuenienter dicitur, nulla hac ratione conuersio est. Dicatur ergo seruus hominis, vel seruus bipedis:non conuertitur , ut dicat quis bipedem esse serui,aut hominem esse serui.Eodem quoque modo de filio.ergo quæcunque sunt extrinsecus, si ad ea, id quod est ad aliquid,prędicetur,nulla conuersio est. Quod autem ait accidentia:non, quod homo sit accidens,aut bipes differentia homini accidenter insit,sed interdum consuetudinis Aristotelicæ est , quæ secundo loco & extrinsecus prędicantur, dicere secundum accidens prędicari. Seruus autem prius ad dominum est,secundo uero loco ad hominem. Iccirco enim,quod dominus homo est,ideo seruus ad hominem dicitur.Et iccirco,quia dominus bipes est, ideo seruus bipedis dicitur.Ergo secundum accidens dixit,secundo loco,volens ostendere extraneam & non conuenientem fieri prædicationem , si quis ad hominem uel bipedem seruum & non ad dominum referat. Manifestum igitur est quoniam in his quoque quę confesse sunt ad aliquid , & in quibus nomina sunt(Nomen enim & serui & domini in usu est, non quemadmodum in remo aut in ala , ubi neque alatum neque remitum nomen fuit,nisi ipse fingeret Aristoteles) Cum ergo hæc ita sint,manifestum est , quoniam si non conuenienter aptarentur,conuersionem prędicatio non teneret.

Amplius si conuenienter assignetur id, ad quod dicitur, omnibus alijs circunscriptis quæcunque accidentia sunt,relicto solo illo ad quod assignatum est,semper ad ipsum cõuenienter dicetur,ut si seruus dicatur ad dominum,circunscriptis alijs omnibus,quæ sunt accidentia domino,ut esse bipedem,uel scientiæ susceptibilem, uel hominem, relicto solo domino, semper seruus dicetur ad ipsum.seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter reddatur id ad quod dicitur, circunscriptis omnibus alijs,relictoque illo solo ad quod redditum est,non dicetur ad illud:assignentur enim seruus hominis,& ala auis, circunscribaturque ab homine esse dominum,non amplius seruus ad hominem, dicetur.cum enim dominus non sit, seruus non est. Similiter autem & de aue, adimatur ab ea alatam esse, non erit amplius ala ad aliquid. cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius: Quare oportet assignare id ad quod conuenienter dicitur. Ac si sit nomen positum, facilis erat assignatio. sin autem non sit, fortasse erit necessarium fingere nomen.si sic autem reddantur,manifestum est,quoniam omnia relatiua conuersim dicentur.

47. Aliud quoque ualidũ addidit argumentum, in omni secundum ad aliquid prædicatione,solã esse asignationis cõuenientiam requirendam. Quo enim permanente , cunctis alijs pereuntibus,relatiuorum prędicatio constat,& quo pereunte, cunctis alijs permanentibus , ad aliquid prædicatio non manet:illud est, ad quod conuenienter nominis relatio referatur.Qui enim dominus est,idem & homo est , idemque bipes,ideo quoque scientiæ perceptibilis. ad quodlibet igitur horum seruus non prædicabitur, si dominus non sit. Quod si dominus sit,etiam si quodlibet horum pereat , nihil impedit prædicationem.Prædicetur enim seruus ad dominum,& ab eo cætera perimantur.Pereant enim ab eo,qđ est homo,ac bipes ,quod scientiæ perceptibilis , his omnibus pereuntibus, dominus solus permaneat , cæteris igitur pereuntibus,seruus tamen nihilominus dicitur ad dominũ, ad hominem uero non dicitur.pereunte enim domini nomine,serui ad hominem nulla prędicatio est.quod si ad dominum seruus non referatur,pereatque domini nomen, omnibus aliis manentibus , non erit prædicatio. Auferatur enim dominus,& maneat homo,& bipes, & scientię perceptibilis,non potest dici seruus hominis, uel seruus bipedis. Domino enim non manente,seruus interit.quare manente domino ad quod seruus conuenienter aptatur,cunctis aliis pereuntibus,prædicatio manet,sublato uero domino, ad quẽ est conueniens prædicatio, cunctis aliis manentibus prædicatio non est. Eodem modo etiam de ala,nisi enim ad alatũ referatur,cunctis aliis manentibus, integra prędicatio non est.Adeo non solum non conuertitur,sed nec prædicatio ulla erit,nisi relatio ei ad quod conuenienter dicitur,assignetur. Simul etiam hæc quoque ars est & uia noscendi,cum in natura multa sunt, ad quod potissimum relatio prædicetur. Nam cum in domino sit,& homo,& animal ,& disciplinæ perceptibile,& bipes:in seruo quoque idem : ad quod horum,aut domini nomen,aut serui referre possimus, sic ostẽditur.Qua enim re manente,sublatis cęteris, prędicatio ualet,& qua re sublata,cæteris manentibus,intercipitur prædicatio,ad illud relatio rectissime prædicatur.His igitur positis,totius argumenti uim sentẽtiamque concludit.ait enim. Omnia quæcunque ad aliquid sunt æqua prædicatione conuerti.hoc autem huiusmodi est.Quæcunque enim ad sese inuicem ęqualiter prędicantur,& conuersione facta retorquẽtur.illa æquali natura & dimensione fundata sunt, ut sunt ꝓpria & species, Relatiua quoque ut conuertantur , æqualia esse oportet.Nam si vna res amplior,alia fuerit minor, conuersionem non habent.nam in eo quod est ala auis , minus est auis ala , multa enim sunt quæ alas habent , & aues non sunt,atque ideo conuersio non fit. Et in eo quod est remus nauis,maior est nauis remo:multæ enim naues sunt, quarũ remi non sunt. Quare in his nulla potest esse conuersio . Si vero sint æqualia, ut filius atque pater, conuersio non fugit. Nunquam enim est filius nisi patris ,& rursus nunquam pater est nisi filii.Quocirca æqualia esse oportet , quæcunque ad aliquid prædicantur.Horum uero si nomen sit positum: positis nominibus uti oportet.Si ueto nomen positum non sit:ex his quæ in prima prædicatione sunt(ut superius dictũ est) nomen oportet effingere.Quod si ita reddantur,ut omne ad aliquid conuenienter ad quod dicitur , prędicetur,& ęqualis erit prędicatio,& mox conuersionis reciproca natura subsequitur. Constat igitur omnia relatiua ad conuertẽtia dici.His aliud proprium iungit.

Videntur autem ad aliquid simul esse natura , & in pluribus quidem uerum est:in aliquibus autem uerum non est. simul enim duplum est,& dimidium:& cum sit dimidium, duplum est: & cum sit dominus , seruus est: & cum sit seruus dominus est. similiter autem his & alia.simul etiam auferunt hæc sese inuicem .Si . n . non sit duplum,non est dimidium: & si non est dimidium, non est duplum. similiter autem & in alijs quæcunque talia sunt.

48. Illa simul esse natura dicuntur , quæcunque talia sunt, vt vno quolibet posito aliud necessario subsequatur,& vno quolibet perempto aliud modis omnibus interimatur , ut pater,& filius.Nam cum pater est,& filium quoque esse necesse est. cum sit filius , pater est . rursus si pareat filius , patrem quoque perire manifestum est, non quod pereat ipsa substantia , ut pereunte Hectore , Priamus pereat , sed perit ipsa relatio.Ergo quoniam uel interempto patris nomine,filii nomen perit, sublato quoque filii nomine , nomen patris perit: Posito etiam patre in substantiaque constituto, filii quoque nomen infertur,& posito filii nomine sequitur patris,& a patris nomine nunquam separatur : iccirco pater & filius simul esse dicuntur.Ergo simul ea sunt,quæ se,inuicem & interimunt & inferunt , & de his quidem ipse posterius tractat. Nunc autem hoc quoque inesse relatiuis exposuit dicens,relatiuis quoque esse ut simul sint. nam cum duplum sit,dimidium est:& cum dimidium, duplum . Huius autem argumentum est , quod interempto duplo,dimidium perit.rursus quoque duplo constituto,dimidium cõstituitur. Igitur quoniam duplum atque dimidium relatiua sunt,& hæc simul sunt natura,idest ipsa essentia,& hoc manifestum est quoque relatiuis accidere , ut simul natura esse uideantur. Idem quoque est in eo quod est seruus & dominus. Nam quoniam alterutris interemptis uterque deperit, & alterutro constituto uterque subsistit, constat seruum atque

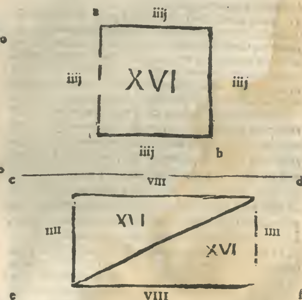
atq; dominum, cum sint ad aliquid, simul esse natura. Sed hæc ita sunt.vt sint quidem in relatiuis, sed omnibus his quę sunt ad aliquid, non ęquentur. Sunt.n. quædã relatiua quorum vnum prius natura sit, quod ipse rursus adiecit.

Non autem in omnibus relatiuis uerum uidetur esse, ut sint simul natura. Scibile enim scientia prius naturaliter esse uidetur. Nãq; ut plurimum, prius rebus subsistentibus scientias accipimus. In paucis autem uel nullis hoc quis reperiet, simul cum scibili scientiam esse factam.

49. Proposuit non in omnibus relatiuis esse hoc, vt videatur simul esse natura. Hoc autem probat ex his, ꝙ quoniam scientia ad aliquid est. (Scibilis.n. rei scientia dicitur) non poterit esse scientia, nisi sit aliqua res quæ sciri possit. Hãc autem primam esse necesse est, vt in matheseos disciplina. Scimus.n. triangulum, tres interiores angulos, duobus rectis angulis ęquos habere. Vnde necesse est prius fuisse qđ sciri posset, postea vero ad hanc rem, aptam fuisse notitiã, atque hoc est quod ait, Nanq; vt plurimum prius subsistentibus rebus scientias accipimus. Prius enim rebus constitutis, & quasi propositis scientiæ ratio sequitur. Quare non est in omnibus relatiuis simul esse natura. Nam cum sciẽtia & scibile relatiua sint, antiquius est scibile quàm scientia. Quod vero interposuit, In paucis autem vel nullis hoc quis reperiet, simul cum scibili scientiam factam, tale est: Quasdam nanq; res animus sibi ipse confingit, vt chimæra, vel centaurum, vel alia huiusmodi, quæ tunc sciũtur, cũ ea sibi animus finxerit. Tunc autem esse incipiunt, quando primũ in opinioni versantur. Tunc igitur sciũtur, cum in opinione versata sint, & hæc simul habent esse & sciri. Nam quoniam in opinione nascuntur, mox esse incipiunt, sed cum in ratione sunt, tunc eorum scientia capitur. Igitur mox vt fuerint, mox sciuntur, & est eorum scientia cum eorundem essentia coniuncta. Nãque antequã chimæra fingeretur, sicut ipsa in nulla opinione fuerat, ita quoq; eius scientia nõ erat. Postquã vero ipsa animarum imaginatione constituta est, eius quoq; cum ipsa imaginatione scientia cõsecuta est. atq; ideo ait, in paucis hoc posse perspici, vt simul cũ scientia scibile sit, vt in hac eadem chimæra, quæ cum sit scibilis, cum scientia nata est. Sed quoniam nihil, quod in substãtia non permanet, neque in ueritate consistit, sciri potest (sciẽtia.n. est rerum quæ sunt comprehensio veritatis) & quicquid sibi animus fingit, vel imaginatione reperit, cũ in substantia atque veritate constitutum non sit, illud posse sciri non dicitur. atq; ideo non est eorum scientia vlla, quę sola imaginatione subsistunt. iccirco itaque dubitans dixit, in paucis autẽ vel nullus. Hęc.n. ipsa pauca ita quisq; reperiet, vt si ad veram rationem examinationemq; cõtenderit, nulla esse perpẽdat. Quod si quisquam chimæræ aliquam esse sciẽtiam dicat, quæ non est, quanquam hoc falsum sit, tamẽ hoc quoq; concesso, pauca erunt, in quibus scientia cum scibili simul natura sit. Multis.n. rebus antepositis & constitutis scientia nascitur. Quocirca nõ in omnibus relatiuis verum est, vt simul esse natura dicuntur. & sicut falsum illud est in nullis hoc esse relatiuis, ita falsum est rursus in omnibus. Sed hunc tractatum longius texit.

Amplius scibile quidem sublatum simul aufert scientiã, scientia uero simul non aufert scibile. Nam si scibile non sit, non est scientia: scientia uero si non sit, nihil prohibet esse scibile: uelut circuli quadratura, si modo est scibilis: scientia siquidem eius nondum est, ipsa uero scibilis est.

50 Diximus illa esse simul, quæcunque alterutro constituto, vel alterutro interempto simul vtraque constituerentur, vel etiam perimerentur. Constituto.n. vt si pater, constituetur esse filius, & pater simul infert substantiam filij. Eodem quoq; modo filius simul infert vocabulum patris. non est.n. filius nisi patris. Eodem quoque modo altero interempto vtrunq; perire necesse est. Alterum autem altero prius multis dicitur modis, sed quod nunc quærimus tale est: Nã priora illa esse dicuntur, quæ ipsa quidem perẽpta res alias tollunt. ipsa vero illata atq; constituta, simul res alias non inferunt, vt est vnus atque duo. interempto enim vno, duo quoque pereunt. Vnde.n. est vnius in duobus geminatio, si vnus intereat? Constituto vero atq; posito vt sit vnus, nondum duo sunt. nondum est.n. facta vnius geminatio. Ergo dicuntur illa priora esse, quęcunq; alia simul quidem illata non inferunt, sed perimunt interempta. Scibile ergo & sciẽtiam non esse simul, illa res probat, ꝙ siquis rem scibilem tollat, scientiam quoq; sustulerit. Nulla.n. potest scientia permanere, si res quæ sciri possit intereat. At si scibile esse constituas, non omnino scientia consequitur. Infantibus.n. ea nobis, quæ nunc nouimus erat, & in suę naturæ substãtia permanebant, sed eorũ apud nos scientia non erat. Multę quoque sunt artes, quas esse quidem in suę naturę ratione perspicimus, quarum neglectus scientiam sustulit. Multũq; ego ipse iam metuo, ne hoc verissime de omnibus studijs liberalibus dicatur. Quocirca, si & scientiam sublatum scibile perimit, & illatum scibile scientiam non infert, neq; constituit, prius est id quod sciri potest, quàm illud quod comprehendere valet atq; complecti notitia. Ipse autem ad hanc rem obscurissimum accomodauit exemplum, nos facillimum subiungamus. Solet.n. in geometria huiusmodi esse proposito. Iubemur.n. proposito quatuor laterum spatio æqualem triangulum constituere, & facimus hoc modo, Sit quatuor laterum spatium.a.b. oportet ergo.a.b.spatio, æquale triangulum constituere: & vt id fiat, sit duplum a.b.spatio.c.d.e.f.spatium. Ducaturq; angularis.c.f.dico ꝙ c.d.f.triangulum ęquale est.a.b. spatio. Quoniam.c.d.e.f. spatium duplum est,a.b,spatio.a.b.igitur.c.d.e.f.spatii medietas est.angularis enim.c.f.c. totum.c.d.e.f.spatium mediũ diuidit. Quæ autem eiusdem sunt media, sibi æqualia sunt.c.d.f.igitur triangulum.a.b.spatio æquale est.proposito igitur spatio.a.b. æquum triangulum constitutum est.c.d.f. quod oportebat facere,

Eodem quoq; modo quęsitum est, si sit ꝓposito circulo æquum signare quadratum. Quadratum ergo est, qđ ęqualibus lateribus oẽs quatuor angulos ę quos habet. i.rectos. & Aristotelis quidem temporibus non fuisset inuentum videtur. Post vero repertum est, cuius quoniam longa demonstratio est, prętermittenda est. Atque hoc est, quod ait, velut circuli quadratura. nam sicut manente quadrato, linea per obliquum ducta triangula figura producitur, ita circulo non mutato circumpositis angulis, qui & ipsius circuli lateribus ęqualiter diriguntur quadrati forma consurgit, quod vt potuimus coniectari, depinximus.

Circum-

Circũmferentia xliiij. Diameter. xiiij

A
D R.XXXIII F
IIII
CIRCVLI AREA CLIIII.
B E
VII
R. CLIIII.
C

æqualis circulo Quadrati latus R.cliiij

Cum enim alicui circulo æquum quadratum cõstituit: in quadratũ, circuli illius mẽsura redigit. Nunc ergo hoc est qđ dicit, vt circuli quadratura, idẽ ęqui quadrati ad circulũ constitutio si fieri potest, & si res est q̃ sciri posit, scientia quidẽ eius nõdũ inuenta est. Nondũ enim quisquã sub Aristotele æquũ quadratũ circulo cõstituerat. Qđ si est aliqua eius scientia, quę nondũ reperta est, certe prius est ꝙ sciri posit, post vero sciẽtia. Nã cũ posset Aristotele viuo sciri circuli quadratura, nulla tñ adhuc eius scientia reperta est. atq; ideo prius erat ꝙ sciri posset, quã ipsius rei ulla notitia.

Amplius animali quidem sublato, non est scientia scibilium uero plurima esse contingit.

51. Addit aliud validius argumentũ prius esse scibile sciẽtia. illud enim notum est, si per desidiã disciplina depereat. interire quidem scientiam, sed scibile permanere. Scibile autẽ dico quod sciri posit. Quòd si omnino animal nõ sit, cũ qui scire posit omnino nõ fuerit, sciẽtia quidẽ ipsa funditus interibit. nihil tamẽ prohibet esse ea, quę permanẽte animali posit inquirẽtis animus sciẽtiæ ratione complecti.

Similiter his sese habent & ea quæ de sensu sunt. sensile enim prius quã sensus uidetur esse. Sublato.n. sensili simul aufertur sensus. sensus uero sensile non simul aufert: sensus enim circa corpus & in corpore sunt. sensibili autẽ perẽpto, perẽptũ est & corpus: sẽsibile enim ẽ & corpus. cũ uero corpus nõ sit, sublatus ẽ & sẽsus. Quare simul aufert sẽsibile sẽsũ, sẽsus uero sẽsibile nõ tollit. Animali enim perẽpto, sensus qdẽ perẽptus est: sensibile autẽ sensile, ut corpus calidum, dulce, amarum, & alia omnia quæcunque sensilia sunt.

52. Idem quoq; proponit in sensibus inueniri. dicit enim sensu prius esse sensibile, quod communi priorum definitione probabile esse constituit. Dictum est nanq; illa esse priora, quę simul quidem interempta perimerent. nõ autem simul alijs interemptis ipsa deperirẽt, ut orbem Solis prius dicimus proprio lumine. sublato.n. orbe, lumen illud quod ab eo est, penitus non manebit sublato lumine, Solis orbis manebit. Ita quoque nunc in sensibilibus, atq; in ipso sensu esse proposuit, sublato qđ sentiri posit; sensus omnino sublatus est. Neque enim esse poterit sensus, cum quod possit sentire nõ inuenit. Quod si sensus omnino depereat, sensibile permanebit: & hoc euidentibus firmat exemplis. nam cum ea quę sunt in rebus, vel incorporea sint, vel certe corporea, & quicquid ad corporis materiã referri potest, hoc sensum varietati subiaceat, quicquid ad incorporalia, intellectus ratione, & speculatione teneatur: Cum sit sensus omnis in corpore, si corpus intereat, cum omnino corpus non sit, perit sensus: quoniam quę sunt incorporea sentiri non possunt, & quæ sentiri poterant interempta sunt, omnino sensus euertitur. Sed si sensus auferatur, sensibilia permanebunt. Et quoniam sensus animalium effectiuus est, ęqua est vtrorumq; perditio. siue n. sustuleris animal, sensus peribit, siue sensus euertantur, animalia quoq; sublata sunt. Sed euersis atq; interemptis animalibus cum proprijs sensibus, permanent corpora quę anima non utuntur. Quod si sublatis animalibus, sensibusq; deperditis, corpora inaĩata subsistunt, cũ corpora sint quæ sentiri posint: animalia quę sentire valeant si interempta sint: manente sensibili, sensus euersus est. Non igitur sicut sensibilis interemptio, sensus interimit: sic sensum perditionem, extincto sensibilium comitatur. Id vero etiam hoc probabitur argumento. ante enim quàm actu ipso aliquid sentiamus, sensus non est. Nã prius quã dulce aliquid degustemus, gustatio ipsa dulcedinis nõ est, quod aũt gustari posit. i. mel, uel quodlibet aliud propriæ naturæ ratione consistit. Quocirca prius esse quod sentiri posit, post vero sensus Aristotele auctore firmatur.

Amplius, sensus quidẽ simul cum sensato fit, simul enim, & animal fit & sensus. Sensile autem ante est quàm animal uel sensus esset. Ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi ex quibus ipsum animal cõstat, ante sunt quã animal sit omnino, uel sẽsus. Quare prius sensibile, quã sẽsus esse uidet.

53. In compositis rebus atq; ex aliis iunctis, priores sunt hæ res quę componunt aliquid ipsa substantia quã componunt. Nanq; cum corpus animalis sit ex igni, aere, aqua, & terra, priora hæc esse necesse est, quã ipsum sit animal, qđ ipsa elementa coniungunt. Hoc quoq; etiam in aliis patet. nanq cum sit liber ex uersibus, prior est versuũ natura, quã libri. Cumq; versus constet verbis atque nominibus, & cæteris quas grammatici partes orationis vocant, hæc ex quibus ipse versus constat, versu ipso priora esse necesse est. Quocirca sensus quoq; ipsis iam compositis animalibus superuenit. Nam cum animal constet ex quatuor elementis, & cum sensus semper naturam animalium comitetur, cum ipsis animalibus sensus fieri & nasci necesse est. Quod si cum animalibus, idest compositis rebus, sensus nascitur, sicut animali priora sunt ea ex quibus ipsum animal constat, sic quoque sensu, qui cum animali nascitur, illa priora sunt, ex quibus animalis natura coniungitur. Coniungitur autem animal atque componitur ex quatuor elementis. Quatuor igitur elementa sensu priora sunt, sed quatuor elementa corpora sunt, corpus vero omne sensibile est, prius igitur sensibile quàm sensus est. Sensus enim cum re cõposita nascit, illa vero quę componunt & sensibilia sunt, & priora ipso composito. Vniuersaliter enim si quę duę res simul sint, cũ quælibet res vna earum prior sit, & altera prior erit, vt animal atq; sensus, quoniam vtraq; simul sunt, simulq; nascuntur, cum quatuor elementa, quę sunt sensibilia, priora sint quã animal, sensu quoque esse priora necesse est, quocirca conclusit dicens, Quare prius quã sensus sensibile esse videtur. Sed quidam, quorum Porphyrius quoque vnus est, astruunt in omnibus verũ esse relatiuis, vt simul natura sint, velut ipsum quoq; sensum & scientiam nõ procedere scibile atque sensibile, sed simul esse, quam, quoniam breuis est oratio, non grauabor apponere: ait enim, Si cuiuslibet scientia non sit, ipsum quod per se poterit permanere, scibile esse non poterit. vt si formarum scientia pereat, ipsæ fortasse formę permaneant, atque in priore natura cõsistãt, scibiles vero non sint. Cum enim scientia quę illud comprehendere posit, non sit: ipsa quoque sciri non potest res. Nanq; omnis res scientia scitur, quæ si non sit, sciri non possit. Porro autem res quæ sciri non potest, scibilis nõ est. Hoc idem de sensu. si gustus enim pereat, mel forsitan permanebit, gustabile aũt nõ erit. Ita quoq; omnino si sensus pereat, res quidem quæ sentiri poterant, sint. sensibiles vero non sint, sensu pereunte. Et fortasse neque scientia, neque sensus secundum sentientes speculandus est, sed secundum ipsam naturam quæ sensu valeat comprehẽdi. Nanq; res quæcũq; per naturam sensibilis est, eam quoq; in natura sua propriũ sensum quo sentiri posit, habere necesse est. Et quodcũq; sciri potest per naturam, nunquam posit addisci, nisi quædam eius in natura scientia versaretur. Hęc Porphyrius.

Sed

Sed nos ad Aristotelis ordinem textumque veniamus. Nanque ille adiecit quoque alias quæstiones.

Habet autem quæstionem, utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum uidetur, si hoc contingat secundum quasdam secundas substantias: nam in primis substantijs uerum est: nam neque tota, neque partes ad aliquid dicuntur. nam aliquis homo non dicitur alicuius aliquis homo, neque aliquis bos, alicuius aliquis bos. Similiter autem & partes, quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus: & quoddã caput non dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantijs, atq; hoc quidem in pluribus, ut homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur. In huiusmodi ergo manifestum est quoniam non est ad aliquid. In aliquibus uero secundis substantijs habet aliquam dubitationem. ut caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius manus dicitur, & singula huiusmodi, quare hæc fortasse ad aliquid esse uidentur.

54. Contra ea quæ superius disputata sunt huiusmodi nodũ quæstionis opposuit. quoniam. n. prima definitio relatiuorum fuerat, illa esse relatiua quæcunq; hoc ipsum quod essẽt aliorum dicerentur, secundum hanc definitionem possunt quędam substantiæ videri esse relatiuæ, quod si fit, substantiæ in definitionem accidentium transeunt. Nam cum sint accidentia relatiua, si quas substantias relatiuas esse concedimus, in accidentium numero ponendas esse censebimus. sed hoc contrarium est. Si enim substantia in subiecto non est, accidens autem in subiecto est, qui fieri potest vt idem & in subiecto sit, & in subiecto non sit? vtrum autem possit quędam substantia accidentium suscipere rationẽ, hoc modo quærendum est. Primæ nanque substantiæ ipsæ quidem ad aliquid non dicuntur, neque partes primarum substantiarum, quas ipsas quoque in primis substantiis numeramus. Socrates. n. non dicitur alicuius aliquis Socrates, nec homo alicuius aliquis homo, nec bos alicuius aliquis bos. neque partes primarum substantiarum, quæ ipse quoque sunt primę substantiæ. Caput. n. non dicitur alicuius aliquod caput, sed tantum alicuius caput. Et manus non dicitur alicuius aliqua manus, sed tantum alicuius manus. Quare neque primę substantiæ, neque primarum substantiarum partes ad relationem dici poterunt. Quod si secundas quoque substãtias speculemur, nec ipsæ quoque ad aliquid dicentur. Neq; enim dicitur animal alicuius esse animal, aut homo alicuius esse homo. Quod siquis dicat posse esse animal alicuius, vt equũ meum, vel quodlibet aliud, non in eo quod animal est, sed in eo quod est possessio dicitur alicuius. & sic non dicitur animal alicuius animal, sed animalis possessio, alicuius possessio. Ergo neque primæ substantiæ, neque partes primarũ substantiarum, neque secundę substantiæ ad aliquid dicuntur. Partes autem secundarum substantiarum ad aliquid hoc ipsum quod sunt dicuntur. Caput enim alicuius caput dicitur, siquidem capitati caput dicemus, & manus alicuius manus, siquidem ex manu nomẽ fingere volumus ad quod manus referri possit, sicut caput ad capitatum. & in aliis quidẽ rebus eodem modo. Sed si partes secundarum substantiarũ accidentes sint, & ipsæ secundę substantiæ accidentes erunt. Aut si hoc non placet, constabunt secundę substantiæ ex partibus accidentibus, quod fieri nequit. Quid igitur dicẽdum est? Aut enim definitio relatiuorum reprehendenda est, aut alter soluenda dubietas. Sed posita atque cõstituta priori definitione, quę dicit, illa esse relatiua quæ id quod sunt aliorum dicuntur, hic quæstionis nodus solui nõ poterit, quod ipse Aristoteles hac adiunctione testatur.

Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid definitio assignata est, aut nimis difficile, aut impossibile est ostẽdere, quoniam nulla substantia ad aliquid dicitur. Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodammodo se habere: fortasse aliquid ad ista dicetur. Prior uero definitio sequitur quidem omnia relatiua, non tamen quod ipsa sint ad aliquid, est hoc quod ea ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur.

55. Proposita ergo atque firmata priore relatiuorũ definitione difficile defendi poterit, aut fortasse nunquam, quasdam substantias non esse relatiuas. Nã si ad aliquid illa sunt, quæcunque id quod sunt aliorum dicuntur, vt id quod est caput capitati dicitur caput. Habebit igitur substãtia quę est caput, ad aliquid relationem, & ita erit substantia relatiua atque accidens, quod est impossibile. Quare quoniam proposita atque constituta priore definitione hæc incommoditas in disputatione consequitur, vt constet ratio, non integræ definitionis assignatio permutetur. Ait enim non esse integrã definitionem quæ supra sit reddita. nec magis illa esse ad aliquid, quæ id quod sunt aliorum dicuntur, quã ea quibus ipsum esse est ad aliquid quodammodo se habere. Sed fortasse videatur quibusdam inconsulte legentibus & minime considerantibus, id quod definiri oportuerat, hac in definitione esse sumptum, quod est vitiosissimum. Si. n. iccirco definitio sumitur, vt res de qua quæritur assignetur, qui magis est apertior definitio, si re ipsa quam definit, in assignatione definitionis vtatur? Definitio nãque iccirco redditur, vt res de cuius quidem esse dubitatur, definitione patefiat. Quod si rẽ ipsam quam definit, in definitione protulerit, nihilo planior definitio fit, vt siquis hominẽ definire volens dicat, hoc ipsum esse hominem quod hominem. Ita quoque non considerantibus Aristoteles relatiuorum definitionẽ reddidisse videbitur. Ait. n. esse ad aliquid quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodammodo se habere: ac si diceret, ea sunt ad aliquid, quæ se ad aliquid quodammodo habent. Sed minutius atque acutius considerantibus vis integrę definitionis prompte atque veraciter apparebit. non. n. in eo quod est dici, ad aliquid cõsideramus, sed in eo quod est esse. Ea nanque sunt relatiua, quæ in quadam comparatione. & relationis habitudine consideramus, vt quaternarius numerus, & hoc ipsum quod est esse dicitur. idest quatuor, & aliud quoddam. i. duplum, vt si ad binarium conferatur. Sed quod de quaternario numero dicimus quaternarium, hoc ad ipsius quaternarii numeri naturã refertur. Quod vero duplum, non est hoc quaternarii, sed duorum ad quod duplum dicitur, & ad qđ propria relatione duplum est. Binarius quoq; numerus & binarius est, & medietas. binarius quidem secundum suam naturam, medietas vero secundum quaternarii relationem. Quocirca in compatione quadam atque in habitudine, ea quę sunt ad aliquid speculamur. Quaternarius. n. in eo quod quaternarius est, ad aliqđ nõ dicitur, in eo vero qđ est duplus, duorũ relatiuus est. s. ad binariũ comparatus. Binarius quoq; in eo qđ sunt duo, ad aliquid nõ refertur, sed in eo quod est medietas. s. ad quaternarium comparatus. Ergo vt sit duplus quaternarius, non duobus, sed medietate eget. & vt sit medietas binarius, non quaternario, sed duplo opus est. Vides ne vt habitudine quadam & comparatione res aliud in natura retinentes, aliud tamen ad se inuicem sint? & hoc nõ ex propria sed ex inuicem natura mutuentur. Nam quod est duplus numerus, ex medio trahit: quod est medietas ex duplo; atque hoc iis, quæ sunt ad aliquid, extra euenit, & ideo nihil patientibus neque permutatis ipsis quę ad aliquid referuntur, ipsa ad aliquid fiunt. nihil enim permutato de quaternario, duplus ipse est, si ad binarium referatur. & nihil de binario permutato, medietas est binarius, si ad quaternarium dicitur. Ergo relatiuorum hoc est esse, id est hæc eorum natura atque substantia est, vt id quod sunt, ad aliquid referantur. id est non solum referri dicantur, sed etiam referantur. Atque hoc est quod ait, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodammodo se habere: ac si diceret, quorum substantia est ad aliquid aliud referri, & quę ita sunt, vt ipsa id quod sunt ad aliud referantur, & esse eorum sit ad aliquid aliud referri. sed non omnia quæ dicuntur ad aliud, & esse de alio mutuantur. Illa nanque definitio prior, maior est. definitionem nanque relatiuorum supergressa est. includit enim ea quoque, quæ relatiua non sunt.

sunt.& quemadmodum hominem cum dico, mortale eum esse necesse est, cum dico mortalem, non necesse est, esse hominem: ita quoque ea quæ hoc ipsum quod sunt, ex altero trahunt, & esse habent ad alterius relationem, & esse suũ ad alterius referunt nuncupationem. Quę vero ad aliud tantũ dicuntur, & non sunt, non esse est, vt esse suum ad aliquid habeant relatum, quo posteriorem definitionem suscipiant. Et vt ista sententia breuiter inducatur, vt quæcunque hanc definitionẽ susceperint, vt hoc ipsum esse sit ad aliquid quodammodo se habere, habẽt eam quoque definitionem, quæ est relatiua esse quæcunque id quod sunt aliorum dicuntur. Quæ vero hanc primam habuerint definitionem, illam secũdam non necessario habent, vt ea quę sunt ad aliquid, etiam ad aliquid dicantur. Sed ea quæ dicuntur ad aliquid, nõ omnino ad aliquid sint. Quod si ista definitio posterior recipiatur, quæ dicit ea esse ad aliquid, quibus hoc ipsum esse est ad aliquid quodammodo se habere, poterit superior solui dubitatio, quo dicamus id quod ipse posteriore disputatione secutus est. Quod autem ait, prior vero difinitio sequitur quidem omnia relatiua, nõ tamen hoc eis est esse, quod sint ad aliquid, quod ea ipsa quæ sunt aliorũ dicuntur. Hoc est quod non iccirco aliquid relatiuum esse dicitur, quoniã alterius esse dicitur: Sed tunc merito res aliqua relationis nomine cõtinebitur, quoties non solum ad aliquid dicitur, sed hoc ipsum esse eius ad aliquid est quodammodo se habere. Quare quid hanc definitionem proprium consequatur, ipse addit.

Ex his ergo manifestũ est, quòd siquis aliqd eorum quæ sunt ad aliquid definite sciet, & illud ad quod dicitur definite sciturus est. Si enim quis nouit aliquid quod est eorum quæ sunt ad aliquid (est autem esse eorum quæ sunt ad aliquid, idem quod ad aliquid quodammodo se habere) & illud nouit, ad quod hoc quodammodo se habet.

56. Proprium relatiuis secundum eam quæ superius dicta est definitionem hoc esse cõfirmat, quod siquis id quod est, ad aliquid definite scit, quoniam relatiuum est: & illud ad quod referri potest, definite sciturus est, quid sit. nam relatiua ea sunt quibus hoc est esse, ad aliquid quodãmodo se habere. Quoniam, vt sit quaternarius, duplum a binario trahit. Siquis nouit esse quaternarium numerum duplum, & binarium necessario sciturus est esse dimidium, ad quẽ quaternarius duplus est. fieri enim nullo modo potest, vt cum quis nouerit aliquam rem esse relatiuam definite, non illud quoque sciat ad quod illa res dicitur definite. huius autẽ rei vna probatio est quę ex definitione venit. Definita enim sunt illa esse ad aliquid, quorum ea esset substãtia, vt quodammodo se ad aliquid haberent. quod si scio quaternarium numerũ esse duplũ, eo quod ad binarium quodammodo coniungatur, nullus quaternarium duplum esse poterit scire, nisi qui sciet medietatem esse binarium. & hoc quidem in omnibus consideretur. Nam si nesciat quis, ad quid aliquid refertur eorum quæ relatiua sunt, illud quoq; ignorabit, vtrũ omnino ad aliquid referatur, quod his verbis Aristoteles dicit.

Si enim id non nouerit omnino, ad quod hoc quodammodo se habet, nec si ad aliquid quodammodo se habet sciturus est: sed in singulis palam hoc est, ut hoc, siquis nouit definite quod est duplum, & cuius duplum est, mox definite nouit. si uero nullius definite nouit ipsum duplum, neque si est duplum omnino nouit. similiter autem & hoc aliquid, si nouit aliquis quòd melius est definite, & quo melius est, necessarium est nosse. Indefinite autem non sciet, quòd hoc est peiore melius, opinio enim id quidem sit, non disciplina. non enim sciet exacte quod est peiore melius, si enim sic cõtingit nihil est peius eo. Quapropter palam est, quòd nouerit quis aliquid relatiuorum definite, necessarium est, & illud ad quod dicitur definite nosse.

57. Huius quoq; rei exempla persequitur dicens, si duplũ ad aliquid esse nouimus, scimus quoq; id cuius duplum est, quod si nescimus id cuius est duplum (duplum autem eẽ cuiuslibet rei ex hoc est, quod ei sit medietas) ipsam quoque rem quæ dupla sit, vtrum dupla sit, scire non possumus. Si igitur definite nouimus quamlibet illam rem esse duplam, etiam cuius dupla est definite nos scire necesse est. Vt si nouit quis Anchisem patrem definite esse Aeneæ, & Aeneam definite filiũ esse agnoscet, vel si indefinite nouit, quod pater est, indefinite etiã sciturus est, quod filij pater est. & rursus si Aeneam quis indefinite nouit, quod filius est, sciturus quoque est indefinite, quod patris est filius. Manifestum est ergo, qđ ea quæ sunt ad aliquid, definite ad aliquid esse sciãtur, etiam illud definite sciendũ est, ad quod illa referuntur. Quod in substantiis non eodem modo esse Aristotele probamus auctore, qui huius quæstionis seriem ita concludit.

Caput uero, & manus, & horum singula quæ substantiæ sunt, hoc ipsum quòd sunt est scire definite: Ad quod autem dicuntur, non est necessarium scire. Cuius enim caput hoc, uel cuius manus sit, non est scire definite. quare nõ erũt hæc ad aliquid. Si uero non sunt hæc relatiua, uerum erit dicere, quòd nulla substantia relatiuorum est.

58. In capite inquit & iñ manu, & in aliis substantiis, non est verum, quod siquis aliquid horum alicuius esse nouit, & ad aliquid aliud referri, iccirco & ad quam referatur definite sciturus est. Siquis enim operto capite: atq; omnibus mẽbris manum foras exerat, manifestum est, quod manus illa alicuius manus est, cuius autem manus sit, dici definite non potest. Similiter quoq; opertis oculis facieque velata, si cuiuslibet caput aspicias, illud quidem caput alicuius esse non dubitas, cuius autem sit definite non proferes. Quare, quoniam hæc huiusmodi sunt, vt siquis ea definite sciat esse alicuius: cuius sint, definite non sciri potest, a relatiuorum definitione, quorum si vna res quælibet definite sciatur esse ad aliquid, illa quoque res ad quam dicitur, definite scitur, substantię segregantur. Subiiciendum tamen est illud quoque, quod omnino verum est, in definitionibus, rem ipsam quæ definitur, sumi non oportere. Multa enim sunt quę aliter proferuntur & definiuntur, & aliter accipiuntur. vt si quis dicat album esse colorem nigro cõtrarium, potest hoc, & in corpore accipi, nãque, & color album dicitur, & corpus quod albo participat, album nominatur. Quocirca ne quis putet tale album esse definitum, quod ad participationem albi, & corporis referatur, ita dicendum est, album est, quod cum in aliquibus est, tum est color nigro contrarius. Atque ita rem ipsam in sua definitione non sumimus, quod scilicet Aristoteles, idest rem ipsam quæ definitur, in definitione sumi non oportere, inter verisimilia topicorum posuit argumenta. Nunc autem post relatiuorum disputationem ad maiorem nos de his rebus tractatum studiosus doctor hortatur dicẽs.

Fortasse difficile est de huiusmodi rebus confidenter declarare, nisi sæpe pertractata sint. dubitasse autem de his singulis non erit inutile.

59. Quod scilicet nunquam diceret, nisi nos ad maiorem acuminis exercitationem considerationemque reuocaret. Quod, quoniam eius est adhortatio, nos quoque in aliis de his rebus, dubitationes solutionesque ponere minime grauabimur.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in prędicamenta Aristotelis.

LIBER TERTIVS.

CONSVETA ĩ principio quæstio est, cur post relationis prædicamentum, disputationem qualitatis aggressus est, quod nimis curiosum est. mirabile enim fuerat, cur post quantitatis ordinẽ non statim de qualitate cœpisset: sed quoniam quãtitati quædam relationis admiscuit, & disputationem de relatione continuauit, iccirco non est mirabile post expeditam relationis interpositionem, ad qualitatis ordinem eum reuertisse. Quanquam etiam ex hoc quoque

quoque recta sit series.nam post magnum paruumq;,statim proportio, & quædã ad aliud comparatio consequitur, ut sit aut maius uel minus,aut æquale uel inæquale, quæ sũt ad aliquid. post hęc autẽ innasci quasq; necesse est passiones, quę a qualitatis natura non discrepant, ut album, uel nigrũ, uel callidum,uel frigidũ,uel quæcunq; his sunt consimilia, quæ prędicatio qualitatis includit.Est uero titulus huius ꝓpositi de quali & de qualitate.Quæritur enim cur ei non aut de quali dixisse, aut de qualitate suffecerit. quod hoc modo soluitur.Dicimus enim quale non uno modo,qualitatẽ uero simpliciter. Quale enim dicimus & ipsam qualitatem,& illam rem quæ qualitate illa participat.ut, albedo quidem qualitas est, qui uero participat albedine, albus dicitur: sed & albedinem ipsam communiter quale dicimus, idest ipsã proprie qualitatem, & album dicimus quale: illud scilicet quod superius comprehensa qualitate participat. Ita ergo & ipsam qualitatem,& rem quæ qualitate participat,qualia communiter appellamus. qualitas uero simpliciter dicitur. Res enim ipsa quæ participari potest,sola qualitas nominatur. Res uero quæ participat, qualitatis uocabulo non tenetur. ut albedo qualitas quidem est, albus uero qualitas non est.Differũt ergo hoc,quod dicimus quale & qualitas,quod illud dupliciter,illa simpliciter appellatur.Quocirca,quanquam quidam negent hunc titulũ Aristotelis esse, idemque confirment posteriore adiectione signatum:nos tamen dicimus propter quandam nominum similitudinẽ demonstrandam,utrunq; posuisse,ut nihil distare uideatur,utrum quale an qualitas,id quod appositum est prædicamentum dicatur quale enim ipsam aliquoties rem(ut diximus) qualitatemq; significat.Sit ergo ex rebus sũpta definitio qualitatis. Quòd uero inquã definitionẽ,quodq; superius in aliis quoq; prædicamentis, eodem sumus usi uocabulo, nullus arbitretur generalẽ me definitionẽ uoluisse signare, sed definitionis nomen,in rẽ descriptionis accipiat In his enim quę generalissima genera sũt, definitio quęri nõ debet, sed descriptio quædã naturæ: non enim potest inueniri definitio eius rei,q̃ genus ipsa sit, & quæ genus nullũ habeat. Quocirca his propositis, atq; antea constitutis,incipiendum est de qualitate.

DE QVALITATE.

QVALITATEM *autem dico,secundum quam quales quidam dicuntur.*

60. Hic quæritur cur omniũ in disceptatione doctissimus tam culpabili qualitatẽ termino definitionis incluserit. Volentibus enim nobis quid sit qualitas scire, ita respondet. Qualitas est secundum quam quales quidam dicuntur. Nihil.n.minus erit obscurius atq; ignorabilius,qđ ait,sm quã quales dicũtur, quam si de ipsa sola qualitate dixisset. Nam si illi sunt quales,qui qualitatem habent,ut sciantur quales, prius qualitas cognoscẽda est. Amplius quoq; nihil differt dixisse eam qualitatem secundum quã quales quidam dicũtur,quam si diceret eam esse qualitatem quæ qualitas sit.Nã sic qualitatem definire uolens ait. Secundum quam quales quidam sunt.Rursus siquis quales aliquos definire uoluerit, eodem modo dicere poterit,qui in se retinent aliquam qualitatem.quod si qualitas quidem quid sit per quale. quid aũt sit quale superiore qualitate monstratur:nihil intererit dicere qualitatem esse qualitatem,quam qualitatem esse, secundum quam quales dicuntur.Sed si ordinata definitio generalis & in hoc generalissimo genere poni potuisset, rectè culpabilis determinatio uideretur.Nunc autem frustra contenditur: cum iam (ut sæpe dictum est)descriptionis potius loco hunc terminũ,quã alicuius definitionis addiderit.Quocirca si designatio tantum quædam,& quodammodo adumbratio rei eius de qua quæritur,& non definitio est,absurda calumnia est, rebus notioribus res ignotiores probantẽ, nõ ante perspecta descriptionis ratione,culpare.Illud aũt quis dubitet notiores esse eos qui quales sunt, illa ipsa ex qua quales dicuntur qualitate,ut quilibet albus notior est ipsa albedine. Nam si albedo qualitas est, albus uero ab albedine, idest a qualitate denominatus est, albus erit qualis nominatus ab albedine qualitate. Quòd si, ut dictum est, notior albus est albedine,qualis notior erit qualitatẽ. sicut grammaticus quoq; notior est grãmatica, grammaticus quoq; qualis est denominatus.s.a grammatica qualitate . Omnia enim quæ sensibus subiecta sunt, notiora sunt nobis,quàm ea quę sensibus non tenentur . Quare nihil impedit describentem, & quodammodo naturã rei eius de qua quæritur designantem,res ignotiores notioribus approbare.

Est autem qualitas eorum quę multipliciter dicuntur : & una qudem species qualitatis habitus & dispositio dicitur. Differt autem habitus a dispositione , quod permanentior & diuturnior est.Tales autẽ sunt scientię, & uirtutes. scienti enim uidetur esse permanẽtiũ & eorũ quę difficillime moueantur , siquis uel mediocriter sumat scientiam, nisi forte grandis permutatio facta sit,uel ab ęgritudine, uel ab aliquo huiusmodi. Similiter autem & uirtus, ut iustitia,& temperantia, & singula talium non uidentur posse facile amoueri, neque facile permutari. Affectione uero dicuntur quę sunt facile mobiles , & cito permutabiles, ut calor & frigiditas,sanitas & ęgritudo,& alia huiusmodi. Afficitur enim circa eas homo quodammodo , citoque permutatur, & ex calido frigidus fit , & ex sanitate in ęgritudinem transit . Similiter autem in alijs , nisi forte in his quoque contingat propter temporis longitudinem in naturã cuiusque transferri , ut insanabilis , uel difficile mobilis existat affectus,quem iam quilibet habitudinem uocet.

61. Proponit qualitatem multipliciter dici , quæ res traxit aliquos in errorem , ut eis suspicio nasceretur Aristotelem credere qualitatẽ æquiuoce nominari.Nam si omnis ęquiuocatio multipliciter dicitur,qualitas autem secundum Aristotelem ipsa quoq; multipliciter appellatur, secundũ Aristotęlem nomen qualitatis æquiuocum est . Nos uero defendimus multipliciter dici , esse non una tantum significatione nominari. Dicitur enim aliquid multipliciter dici, cũ & æquiuoce dicitur, & diuerso modo de suis speciebus multipliciter prædicatur .Et communis est multiplex appellatio etiã in his nominibus,quæ uel uti genera de speciebus dicũtur,uel vt æquiuoca de subiectis. Nãq; & animal multipliciter dicitur . Nam si multæ sint species , quæ animali subiectę sunt, ipsum quoque multipliciter quodammodo nominatur. Istam autem multiplicationem , non ad æquiuocationem retulisse Aristotelem , sed potius , ut qualitatem genus esse proponeret, illa res monstrat, quod ait: & una quidem species qualitatis habitus affectioque dicitur. Nam qui speciem dicit esse qualitatis habitum & affectionem, quis eum dubitet ipsam qualitatem uim obtinere generis arbitrari? Cur uero dicit unam speciem esse qualitatis , cum geminas proposuerit habitudinem , scilicet & affectionem,quæritur.Nam si unum idemque sit habitus & affectio,superflua est eiusdem rei repetita propositio;sin uero differant, quare differant inuestigandum est . Genere enim ne distent,illa res præuenit,quod utraq; sub qualitate constituit . Restat ergo ut aut specie discrepent,aut numero.sed si specie discreparent , non ab Aristotele pro una specie ponerentur.Reliquum est igitur ea neq; genere, neque specie differre , sed numero. Habitus nanque & dispositio idem est secundum speciem,sed numero tãtum & propria quadam qualitate dissentiunt. dispositionem vero indiscrete idem quod affectionem uoco.Nam sicut Socrates a Platone nihil quidem secundum ipsam humanitatis speciẽ discrepat,sola tamẽ proprię personę qualitate disiuncti sunt: ita quoq; dispositio atq; habitus. nec potius hoc modo distãt,sed quemadmodum ipse Socrates dum esset paruulus , post uero pubescens a se ipso distabat. Eodem quoque modo habitus & dispositio:nanq. habitus firma est dispositio, affectio infirmus est habitus, vt quemadmodum distat albus color ab albo colore,si in pictura hic quidem permaneat, ille vero statim periturus sit,nisi quod is qui permanentior est, in habitu est : illę uero qui facile periturus est , in affe-

ctione:ita nihil aliud interest inter habitū atq; dispositionē. Nam quāuis permanentior sit habitus, facile uero mobilis dispositio, non nisi tantum diuturnitate differunt permanendi. Vnde fit ut genere & specie habitus a dispositione non discrepet. Quocirca recte quæ numero solo distabant, non specie; sub unius speciei nuncupatione utraq; sunt ab Aristotele proposita. sed est horum propria differentia ꝙ Habitus, diutissime permanentes dispositiones sunt. Dispositio autem facile mobilis habitus. sed si horum exempla quæramus, hæc poterunt inueniri. Habitudines sunt ut artes, disciplinæ, uirtutes. Nam ars non facile mobilis uidetur, & diutissime permanet. Hoc.n.ars ipsa meditatur, ut usu atq; exercitatione non pereat. Quis.n.est qui sciens recte grammaticam, nulla ui interueniente ualidioris passionis, amisit? Fertur.n.quidam summus orator ægritudine febribusq; decoctus, omnem literarum amisisse doctrinam, in aliis uero rebus sanus ac sibi constans, & in omni re uegetus permansisse. Disciplina quoque etiam ipsa est in permutatione difficilis. Quis.n. sciens triangulum duobus directis angulis, tres interiores similes habere angulos, hanc scientiam. præter uim (ut dictum est) fortioris passionis, amisit? Virtutes quoq; in eodem genere ponendæ sunt. Virtus.n. nisi difficile mutabilis, non est: neque enim qui semel iuste iudicat, iustus est. neque qui semel adulterium facit, est adulter. sed cum ista uoluntas cogitatioq; permanserit. Aristoteles.n. uirtutes non putat scientias, ut Socrates, sed habitus in ethicis suis esse declarat. Quocirca constat esse habitus stabiliter permanentes, difficillimeque mutabiles. hoc tantum excepto, ut non eas uis aliqua maior alicuius permutationis impellat & destruat. Affectionis uero species sunt, ut calefactio atque perfrictio, & ægritudo atque sanitas, cum ad eas quodammodo sit homo dispositus atq; affectus, non tamen immutabiliter aut caloris qualitatem habeat aut frigoris, sicut nec perpetuo sanitatis, aut perpetuo ægritudinis. Quin etiam siqua sunt, quæ per longi temporis ægritudinē corporibus immutabiliter indurantur, ut ea iam in naturā quodammodo corporis cuiusq; trāsierint, ut siquis percussus cicatricem faciat insanabilem, illi ex dispositione & affectione quidam factus est habitus. Quocirca recte dictum est dispositiones inueteratas habitus facere. Nam cum quælibet dispositio permanēs & difficile mobilis facta sit, illa iā non dispositio aut affectio, sed habitus uocandus est.

Manifestum est autem quoniam hæc uolunt habitudines nominari, quæ sunt diuturniora, & difficile mobilia. Nāq; in disciplinis nō multū retinentes, sed facile mobiles, nō dicūtur habitū habere, quamuis sint ad disciplinas peius uel melius dispositi. Quare differt habitus a dispositione, ꝙ hoc qdē facile mobile ē, illud uero diuturnius, et difficile mobile.

62. Habitus esse qualitates difficile mobiles & diuturnissime permanentes hoc argumento confirmat, ꝙ eos quibus quælibet scientia traditur, ab eis non fortiter addiscatur, eius rei quam discunt, habitū retinere non dicimus. Qui.n. literas discens non dū soluto cursu sermonis, sed syllabatim quodāmodo atq; intercise per imperitiā legerit, eum quidē dispositum esse atq; affectum dicimus ad scientiā literarum, non tamen adhuc ullum habitū retinere. Quare idē quoq; est in aliis rebus. Omnes.n.quicunque ad aliquā rē dispositi, eius rei qua sunt aliquo modo affecti, non diuturnam in se receptionem habent, eos ad illam rem dispositos quidem esse arbitramur, habitum uero habere non dicimus: Recte igitur habitus diuturnior & permanentior, dispositio uero facile mobilis, neq; perdurabilis ab Aristotele proponitur.

Sunt autem habitus etiam dispositiones, dispositiones uero nō necesse est habitus esse, qui enim retinent habitus, & quodammodo dispositi sunt per eos: qui autem dispositi sunt, non omnino retinent habitum.

63. Sensus quidem talis est, ꝙ omnis quicunque habeat habitum, habet quoq; in eodem habitu dispositionem. Siquis uero habeat dispositionem, non sit eum necesse etiam habitum retinere. Habitus ab habendo dictus est idcirco, quod ab aliquo immutabiliter, uel difficile immutabiliter habeatur. ut glauci oculi, uel aduncæ nares, uel alicuius artis sciētia atque doctrina. quæ si quis habeat, etiam dispositus ad ea esse dicitur. Siquis autem dispositus ad aliquam rem sit, non eum necesse est etiam habitum habere. ut siquis negligentius opertus algore quatiatur, dispositus quidem tunc ad frigus est, non tamen eius retinet habitum. Videtur autem eandem similitudinem seruare quam genus. Nam genus amplius prædicatur, & ubicūq; species sit, mox quoq; nomen generis præsto est. Vbi autem sit genus, non necessario speciei uocabulum consequitur. ut si qs est homo, eū animal esse necesse est. siquis est animal, non statim homo dicitur. Quocirca cum quicquid est habitus, dispositio sit: quicquid dispositio, non omnino sit habitus: uidetur genus esse quoddam habitus dispositio. Sed illud uerius, ubi intensio est atq; remissio, genus intensionis, remissionem esse nō posse. Nam sicut in eo quod est album & magis album, magis albi genus album esse non potest. idem nanq; est albū & magis album, nisi forte ꝙ sola discrepant intentione, ꝙ magis album quadam quasi intēsione augmentoq; crescit, atq; porrigitur: sic etiam habitus atq; dispositio cum idem sint, utraq; sola differunt intēsione, ꝙ auctior quodammodo, & incremento quodam permanentior firmiorq; est habitus dispositione. Quocirca dispositio, habitu genus non est, eodem quoq; modo nec dispositionis species, habitus. Sed nunc quidam ita est habitus, ut non per dispositionem creuerit, neq; per aliquam nondum durabilem qualitatem ad perfectum uenerit statū. ut est nasi curuitas, uel cæsitas oculorum, si subita facta sit. Hæc enim ab ipso habitu nulla præcedente dispositione cœperunt. forte enim nunquam ad ea dispositus fuit aliquis, qui adhuc habitum non haberet. Alij uero habitus intensione fiūt atq; inueteratione dispositionis, ut ea quę in artibus doctrinisq; uersantur. Prius enim quis ad ea dispositus est, post uero habitum capit. Alia uero non intensione, sed quadā permutatione ad habitū ueniūt, ut lac quod ex liquido defigitur, & cōstipatur in caseum. & uinum quod ex dulci atq; suaui in acidum gustum saporēq; conuertitur. neq; .n.plus tunc uinū est quàm fuit ante cum esset suaue, sed cum quadam permutatione in aliam qualitatem habitudinemq; transgressum est. Ac de prima quidem qualitatis specie sufficienter est dictum.

Aliud uero genus qualitatis est, secundum quod pugillatores, uel cursores, uel salubres uel insalubres dicimus: & simpliciter quæcunque secundum potentiā naturalē uel impotentiam dicuntur. Non enim quoniam sunt dispositi aliquo modo unumquodq; huiusmodi dicitur, sed quod habent potentiam naturalem uel impotentiā, facere quiddam facile uel nihil pati, ut pugillatores uel cursores dicuntur, non quòd sint dispositi aliquo modo, sed, quòd habeant potentiam naturalem hoc facile faciendi. Salubres autem dicuntur, eo quòd habeant potentiam naturalem, ut nihil a quibuslibet accidentibus facile patiantur: insalubres uero eo quòd habeant impotentiam naturalem non facile patiendi. Similiter autem his & molle & durum se habent: durum.n. dicitur, quia habeat potentiā non facile secari. molle uero quòd habeat eiusdem ipsius impotentiam.

64. Secundā uero speciem qualitatis esse cōmemorat, quæ ex quadam naturali potentia impotentiaq; proueniat, hoc autem huiusmodi est, ut cum aliquos ualidi corporis intuemur nondum pugiles, neque huius peritia artis imbutos, sed sic eos pugillatores dicimus: non in eo ꝙ iam sint pugiles, sed eo quod esse possint. Et si quorū leue corpus aspicimus, surasq; nō magnas, eos facile moueri, cursuq; ueloces existimamus; q̄q̄ nondum ad cursus certamen aspirent, nec sint cursores; eos tamen cursores secundum potētiam nominamus, non ꝙ iam currant, sed ꝙ possint currere, non absurde uocabimus. Eodem quoq; modo uocamus salubres uel insalubres, quos ualenti corpore uel fragiliore, uel ad sanitatem aptos, uel ad ægritudinem credimus. Vnde fit, ut quosdam ægrotos possimus salubres uocare, quosdā uero sanos,

sanos, insalubres dicere, non enim quod iam actu uel sani, uel ægroti sint, salubres, uel insalubres dicuntur, sed ꝙ uel sani diutius esse possint, uel ægroti. Sed quæstio est cur, cũ de qualitatis speciebus propositum sit, secũdum genus dixerit qualitatis, & non speciem. ita enim ait: Aliud uero genus qualitatis est secundum quod pugillatores, uel cursores, & salubres, uel insalubres dicimus. Sed qui hoc quærunt, ignorare uidentur illud esse solum genus, quod super se aliud genus non habeat. Illud uero solum speciem, quod sub se nullas species claudat. illa uero quæ inter genera generalissima speciesq; specialissimas sunt, cõmuni posse generis, & speciei nomine nuncupari. Quocirca, quoniam de ea specie qualitatis Aristoteles tractat, quę nondum sit species specialissima, sed magis generis prima species, & huiusmodi species quæ possit esse & genus: nihil absurdum est eandem, & speciei, & generis loco ponere. Sed ut sunt quædam qualitates, a quibus denominatione quadam facta, quęlibet illa res dicitur. ut ab albedine album, & a luxuria luxuriosũ, & quicquid huiusmodi est. in his quę sunt secũdum potentiam naturalem non ita est. Ars enim ipsa pugillatoria non est proposita, a qua pugillatores dicamus. Pugillatores enim non dicuntur ab eo quod usum pugillatorię artis exerceant, sed ab eo quod ad eam secundum potentiam naturalem affecti sunt. Quocirca quos dicimus pugillatores, a pugillatoria dicti non sunt, neque ab ea denominari possunt, sed magis a pugillatoria arte pugiles appellantur. Est enim pugilis qui pugillatoria arte utitur, atque hoc idem in cæteris licet uidere. In his ergo nulla certa qualitas est a qua cætera nominentur. sed si qua tamen inueniẽda atque exprimenda sit, talis est, qualẽ ipse Aristoteles hoc modo enunciat, quæ sit secundum potentiã aliquid faciendi, uel impotentiam aliquid patiendi. Pugillatores enim, & cursores iccirco dicimus, quod habeant potentiam faciẽdi, idest currere, atque esse pugiles, Salubres uero denominamus, quòd & ipsi habeant aliquã quodammodo impotẽtiam aliquid patiendi. Qui enim minus ab extrinsecus accidentibus patitur, hic de sanitate securus est. & qui de sanitate securus est, illũ salubrẽ esse re uera possumus prędicare. Alia uero est qualitas quę ſm nihil patiẽdi impotẽtiã dicit: ut eos quos insalubres uocamus. hi.n. impotentiã habent nihil patiendi, iccirco ꝙ habeãt potentiã aliquid cito patiendi, quòd si quis est qui ab extrinsecus accidẽtibus aliquid facile patiatur, ille potens est facillime ægritudini subiacere, secundum quam potentiam insalubres dicimus, etiam si sint sani. Eodẽ quoque modo durũ dicit & molle. Durũ enim est, quod habet potentiã nõ citius secari. qđ enim durũ est, difficillime aliqua sectione diuiditur. Molle autẽ, qđ habet impotẽtiã difficilius secari, quod quoniã molle secat facile, secundũ impotẽtiã difficilius secari molle dicimus. Et hæc est secunda species qualitatis, nunc transeamus ad tertiam.

Tertia uero species qualitatis est passibiles qualitates, & passiones: sunt autem huiusmodi, ut dulcedo, amaritudo, austeritas, & omnia his cognata. Amplius & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Et quoniam hæ qualitates sunt, manifestum est. quæcunq;.n. ista susceperint, qualia dicuntur secũdum ea, ut mel, quoniam dulcedinem suscepit, dulce dicitur, & corpus album, eo quod albedinẽ suscepit. Similiter autem sese habent & in cæteris.

65. Tertium genus qualitatis proponit, qđ nos in partem qualitatis spẽmq; conuertimus, passibiles qualitates & passiones. Hæc aũt a se plurimũ distant, tamen cũ utraque qualitates sint, utraque prius docet post uero quæ eorũ distantia esse uideat edisserit, & prius eorum conuenientia proponit exempla. Nam quid sint passiles qualitates docens ait, ut dulcedo, & amaritudo: calor, & frigus: nigredo, & albedo, & alia his cognata: hæc quę superius cõprehensa sunt, qualitates esse illa rõne cõfirmat, quã in primordio de qualitatis disputatione, ipsius qualitatis esse reddiderat. Definitionẽ.n. qualitatis eẽ ꝓdixerat, secũdũ quã quales uocamur. Quod si secundum qualitates, quales uocamur, ab amaritudine uero, uel a dulcedine, amarum, uel dulce dicitur: a nigredine atq; albedine nigrũ atq; album, quis dubitet has esse qualitates, in quibus qualitatis conuenit definitio? Illa enim semper eiusdẽ naturæ esse creduntur, quæcunq; eiusdẽ descriptionis finibus terminant. ut si qua res definitionẽ hanc quæ est animal rationale mortale susceperit, eã hominẽ esse manifestũ est. Quocirca si hæ, quas passibiles qualitates uel passiones dixerat, suscipiunt qualitatis definitionẽ, eo ꝙ qualia dicunt q̃ illa susceperint, etiã constat esse qualitates.

Passibiles uero qulitates dicuntur non quod hæc quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur: neque.n. mel quod aliquid passum sit, iccirco dicitur dulce: nec aliquid aliud huiusmodi. Similiter autem his, & calor, & frigus passibiles qualitates dicuntur, non quod ipsa quæ eas suscipiunt, aliquid passa sint, sed quoniam singula eorum quæ dicta sunt, secundum sensum qualitatum passionis perfectiua sunt, passibiles qualitates dicuntur: dulcedo.n. quandam passionem secundum gustum efficit, & calor secundum tactum, similiter autem & alia.

66. Passibilium qualitatum exempla constituerat dulcedinem, & amaritudinẽ, frigus atq; calorem, albedinẽ atq; nigredinẽ, quæ cum passibiles qualitates sint, non tamen uno eodemq; modo passibiles qualitates dicunt, sed lõge distãt rõnes, quibus hæc oĩa qualitates passibiles appellantur, ut prius dulcedo & amaritudo, calor & frigus passibiles qualitates dicuntur, non ꝙ ea quæ sunt dulcia aliquid extrinsecus patiantur, nec ꝙ ea quæ sunt amara, ex aliqua passione saporem asperum amaritudinemq; susceperint. Neq;.n. mel aliquid passũ est, vt ei dulcedo esset in natura. nec uero absinthiũ ab ulla aliqua extrĩsecus passione amaritudinis horror infecit. Quocirca hæc atq; his similia non iccirco dicũtur esse passibiles qualitates, ꝙ ipsæ aliquid passæ sint, sed ꝙ ex his passiones quædam in sensibus dimittantur. Nanque ex melle ꝙ dulce est, dulcedo quædam ĩ gustu relinquitur. simulq; etiam calor & frigus passionem quandã sensibus faciunt. Patimur dulcedinem, cum aliquid dulce gustamus, simulq; secundum caloris & frigoris qualitatem taliũ sensuum passionẽ subimus. Quocirca calor & frigus, amaritudo atq; dulcedo, iccirco passibiles qualitates dicunt, ꝙ secũdum sensuum qualitatem aliquam in nobis efficiant passionem, non ꝙ ipsa extrinsecus aliquid patiantur.

Albedo autẽ & nigredo, & alij colores nõ similiter his quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicũtur: sed hoc, quod hæ ipsæ qualitates ab aliquibus passionibus innascuntur.

67. Quoniam uero passibiles qualitates etiam colores esse dicunt.i. albedo & nigredo. Non aũt eodẽ modo passibiles qualitates dicunt, quẽadmodũ amaritudo atq; dulcedo, calor, & frigus: nũc quæ eorũ distãtiæ eẽ possint exponit. Amaritudo.n. atq; dulcedo nõ ꝙ ipsa aliquid extrĩsecus paterentur, sed ꝙ ipsæ efficerẽt passiones, passibiles qualitates uocabant: albedo uero & nigredo cõtrarie. Non.n. ꝙ ipsæ aliquas sensib. passiones importẽt, sed ꝙ ex aliis quibusdã passionibus innascantur. Hoc autem ur Aristoteles ex eo quodammodo considerasse, ꝙ post ipse proposuit hoc modo.

Quoniam ergo fiunt per aliquã passionem multæ colorũ mutationes, manifestum est, erubescẽs.n. aliquis rubens factus est, & timens, pallidus, & unumquodq; talium.

67. Hoc aũt ex nõ lõgi tpis passionibus ad passibiles qualitates & diutissime ꝑmanẽtes acutissima cõsideratione trãsfert. fit.n. rõnis ꝓbabilitas hoc mõ. Mõstrant.n. colorũ qualitates ex passionib. nasci. ꝙ cũ uerecũdia passio quædã sit, ex ea rubor exorit. Et cũ timor loco passionis habeat, ab eo pallor metuẽtis uultũ atq; ora defigit. Quare, qm̃ hi colores ex quadã passione uident innasci: ẽt in naturali colore eadẽ uerisimile est euenisse rõne. Nã ut cũ uerecundia fit: ĩ os oĩs sãguis egredit, & uelut delictũ tecturus effundit, ita quoq; fit rubor ex sanguinis ꝓgressione, atq; in apertũ effusione. Quocirca si hoc ex naturali passiõe contigerit, naturali facies rubore ꝑfũdit. Pallor uero fit quoties a facie sãguis ad

pręcordiorum interiora ingreditur. Quod si hæc quoque naturalis passio det, uerisimile est eodem infectum colore procreari. Quocirca sicut per ægritudinem pallor fit, quod naturale non est, siue per aliquem naturalem euentum passionis accidat, cæteraq; ad eundem modum: passibiles qualitates dicuntur, eo ꝙ ex aliquibus passionibus sint, quod ipse Aristoteles hac uoce testatur.

Quare & si quis naturaliter aliquid talium passus est, similem colorem oportet eum habere. Quæ enim affectio nũc ad uerecũdiã circa corpus facta est, & secundũ naturalem passionem eadem fiet affectio. ut naturalis color sit similis.

69. Nam siue aliquis, uel nondum natus, aliquid patiatur, quo faciem sanguis relinquat, siue quolibet alio modo sanguis ex infantis uultu ad interiora migrauit, faciemque naturalis infecit pallor, & quæ nunc non naturales passiones dispositionesque sunt, ut cum hi colores faciem, uel totum corpus inficiunt: hæ si naturaliter contigerint eisdem, similibus signatus coloribus uultus aspicietur. Nunc enim cum æstus in superficie vultus sanguinem impositum decoxerit, nigredinis perusti sanguinis rubor reddit colorem. Quod si idẽ aliqua passione ĩ faciẽ nondũ geniti infantis acciderit: eandẽ uerisimile est affectionẽ coloris corpus suscipientis inficere. Quare quæ ĩ coloribus sũt, iccirco passibiles qualitates dicunt̃, nõ ꝙ ipsæ aliquid patiant̃, sed ꝙ ex aliquibus passionibus in cuiuslibet corpus atque ora proueniunt.

Quæcũque ergo talium casuum ab aliquibus passionibus difficile mobilibus & permanentibus principium sumpserint, passibiles qualitates dicuntur: siue enim secundum naturalem substantiam pallor aut nigredo facta est, qualitates dicuntur. Quales enim & secũdum eas dicimur, siue propter ægritudinem longam, vel æstum aliquid tale contingit, nigredo uel pallor, & non facile præterit, uel in vita permanet, qualitates & istæ dicuntur. Similiter enim quales & secundum eas dicimur.

70. Dat quoddã signũ, ĩ quo perspecto ualeamus agnoscere, quas harũ omniũ quæ supra dicta sunt, qualitates oporteat appellari. Si.n. ita uel casu aliquo, uel natura hæ qualitates euenerint, ut eorum sit tardus exitus permutatioque difficilis, qualitates uocantur. si quis enim uel per ægritudinem, uel per naturam pallidus fiat, sitque in eius corpore permanẽs pallor, tunc qualitas appellatur, & hoc non in corporalibus solum uitijs, sed etiam in animi quoque affectionibus inuenitur. Siquis enim uel per naturam, uel quolibet alio postea casu assiduis comessationibus delectetur, & hoc ibi quodammodo in ipsa mentis dissolutione permaneat, ab eoque difficile moueatur, passibilis qualitas effecta est iccirco, quod secundum eam quales dicuntur, quibus illa prouenerit. Niger enim dicitur in quo nigredo permanserit. Comessator, cui uoluptas perpetua comessandi est. Est ergo signum in passibilibus qualitatibus hoc, eas esse immobiles & permanentes. Quæ autem huiusmodi sunt, quę facillime permutantur, & temporali statu sunt, de his talis Aristotelis uidetur esse sententia.

Quæcunq; uero ex his fiunt quæ facile soluuntur, & cito transeunt, passiones dicuntur, qualitates uero minime, non enim dicimur secundũ eas quales: neque enim qui propter uerecundiam rubeus factus est, rubeus dicitur, nec cui pallor propter timorem uenit, pallidus est, sed magis quia aliquid passus sit. Quare passiones huiusmodi dicuntur, qualitates uero minime. Similiter his & secũdum animam passiones & passibiles qualitates dicuntur. Quæcunque enim mox innascendo ab aliquibus passionibus difficile mobilibus fiunt, qualitates dicuntur, ut & dementia, & iracundia, & alia huiusmodi, quales.n. secundum eas dicimur, i. & iracundi, & dementes. Similiter autem & quæcunq; aliæ alienationes non naturales, sed ab aliquibus casibus factæ sunt, difficile prętereuntes, uel etiam omnino immobiles, & huiusmodi alia qualitates sunt: quales enim & secũdum eas dicimur. Quæcũq; uero ex his quæ facile & citius prætereũt, fiunt, passiones dicuntur, ut si quis contristatus iratus sit, non enim iracundus dicitur, qui in huiusmodi passione iracundior est, sed magis aliquid passus. Quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates uero minime.

71. Quid de his affectionibus indicaret, quæ ad præsens tẽpus atq; ad momentum animis vel corporibus inhærerẽt, ipse non oscura oratione vulgauit. Nam cum prius eas esse passibiles qualitates pronunciaret, quæ ex aliquibus passionibus gignerentur, & tamen in subiectis immutabiliter permanerent: nunc illas affectiones quæ ita sunt in subiectis ut cito prætereant, non qualitates, sed passiones uocat. Si quis enim propter uerecundiam rubore infectus est, quoniam rubor ille non permanet, rubeus non uocatur: qui si rubeus diceretur, esset quoque ipse rubor passibilis qualitas, quoniam in subiecto corpore diutissime permaneret. Nunc autem, quoniam nullo modo rubeus dicitur, cui a uerecundia rubor uenit, qualitates autem sunt secundũ quas quales uocamur, uerecundiæ rubor non qualitas, sed quædam passio est: nam si esset qualitas, ab eo rubore rubei dicerentur, id est quales, sed hoc non ita est. Non igitur, huiusmodi affectiones, quæ haud multo durant tempore, qualitates uocãtur, sed potius passiones. Passus.n. aliquid dicitur, qui propter uerecũdiam rubeus fit. Eadem ratione est etiam in animi passionibus. Nam si ad momentum quis iratus est, nõ iccirco enim iure aliquis iracundum uocet, sed si huiusmodi uitiũ in cuiuslibet animo constanter inhæserit. Nam si quis uel per naturam, uel per ægritudinẽ sit lęsus corpore, ut uel perpetuam dementiam, uel immobilem incurrat iracundiam, ille uel demens, uel iracundus dicitur. Et quæcunque alienationes (vt ipse ait) vel secundum naturã, uel per casum permanentes fuerint, illæ in passibili qualitate numerantur, Iccirco quòd secundum eas quales dicimur. Quæ autem (vt dictum est) non permanent, sed facile transeunt, eas non qualitates, sed solum uocabimus passiones. Sed quoniam tres species qualitatis enumerauit, unam, secũdum quam habitus dispositionesque dicerẽtur: Alteram, secundum quam naturalis potentia, uel impotentia ad aliquid faciendum uel patiendum subiectarum rerum naturas pararet: Tertiam, secundum quam passibiles qualitates dicerentur, & hanc tali duplicitate partitus est, ut alias iccirco diceret passibiles esse qualitates, quod ipsę aliquas gignerent passiones, alias uero, quod ab aliquibus ipsæ passionibus nascerentur. Quæri potest, quomodo hæ quoque passibiles qualitates distent a prima illa specie qualitatis, quæ secundum habitum dispositionemq; posita est. Nã siquis calorem frigusque persenserit, habet quidem qualitatem passibilem, sed tamen in eiusdem ipsius dispositione, atque affectione uersatur, dispositus nanque est ad eundem calorem atque frigus, quem sumpsit atq; habuit, quod scilicet ipse Aristoteles uidens calorem frigusque in utraque specie numerauit. nanque, & dispositionem dixit calorem atque frigus, & passibilem qualitatem. Huius quæstionis talis solutio est. Nihil impedit secundum aliam, scilicet atq; aliam causam, vnam eandemq; rem gemino generi speciei ue supponere, vt Socrates in eo quod pater est, ad aliqd dicitur, in eo quod homo, substantia est: sic in calore atque frigore, in eo quod quis secundum ea uidetur esse dispositus, in dispositione numerata sunt: secundum vero quod ex aliquibus passionibus innascuntur passibiles qualitates dictę sunt. Ipsę vero habitu distant, idest passibiles qualitates, quod in plurimis ad habitus rebus per artes atque scientias peruenitur, ita vt ipse habitus ordine & filo quodam perficiatur, passibiles uero qualitates eo modo minime. Quo uero distent hę passibiles qualitates à secũda specie, quę secundum naturalem potentiam uel impotentiam dicitur, quęritur. cuius perplana distantia est. Dicimus enim secũdum potentię naturalis speciem aliquid dici, nõ secũdum præsentem actum, sed secundum id quod ad hoc esse potest, frigus uero calorq;, & dulcedo uel amaritudo non secũdum quod possit esse, sed secũdum id quod iã sit,

consideratur

consideratur. Quocirca distat hæc tertia species a secunda, ꝙ hic secundum possibilitatem dicitur, tertia vero secundum actum. Sed quod dudum promiscue passiones affectionum nomine uocabamus, hæc quoq; nō longa quæstio alia est. Sic enim inueniemus quid passio ab affectionibus discrepare uideatur. Siqua enim corpora ita calefacta sint, ut ex se quoq; ipsa aliquem calorem emittere ualeāt, illa ad calorem affecta nuncupātur. Siqua uero tantum calorem momento susceperint, passiones dicimus, & ab affectionibus segregamus, vt hoc integrum passionum affectionūque ad habitus augumentum, vt amplificata passio in affectionē transeat, augmentata affectio in habitum permutetur. & hæc quidā de tertia specie qualitatis pronūciasse sufficiant. Nunc quartę speciei uim utranq; ueracissima disputatione confirmat, usq; quo progressa qualitatis distributio cōquiescit. Nobis quoq; disputationum prolixitas moderāda est. Prouidendum quoq; est vt sufficiens breuitas ordini expositionis adhibeatur, ne aut breuitatem comitetur obscuritas, aut planitiē minus moderata oratio odioso fastidio & longinquitate deformet.

Quartum uero genus qualitatis est figura, & circa unumquodq; cōstans forma. Amplius ad hæc rectitudo & curuitas, & siquid simile est his, secundū enim unumquodque eorum quale quid dicitur. triangulum enim uel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum. Et secundum formam vnumquodq; quale dicitur.

72. Quarta est species qualitatis quæ secūdum unamquāq; formam figuramq; perspicitur. Est autem figura, ut triāgulum uel quadratum, forma autem ipsius figuræ quædā qualitas est, ut figura quidem est triangulum uel quadratum, forma autē ipsius trianguli uel quadrati quædam qualitas, unde etiam formosos homines dicimus. Figura enim quædam uel pulchrior, uel mediocris, uel alio quodam modo constituta, qualitas formaque nominatur. Has autē esse qualitates nullus dubitat. Siquidem & a figura dicitur figuratus & a forma formosus. Amplius quoque triangulum etiam a triangulatione denominatum est, & quadratum a quadratura. Quod si illæ sunt qualitates, secūdum quas quale aliquid appellatur, non est qui dubitet formam figurāq; esse qualitates, quoniam omnia quæ his participant, ex ipsis qualia nominantur. Sed quoniam in continuæ quantitatis speciebus, & triangulum, & superficies enumerata est, ipsa quidem superficies, quantitas est. ipsius vero superficiei compositio qualitas. Est enim figura (vt geometrici definiunt) quę sub aliquo, uel aliquibus terminis continetur. Sub aliquo quidem, ut circulus: sub aliquibus uero, ut triangulus uel quadratus. Quare spatium quidem ipsum, quod a supra dictis lineis continetur, superficies dicitur, quæ est quantitas. Superficies nanq;, quoniam in dilatatione quadā & spatio constat, quantitas est, sed compositio ipsius superficiei qualitas. Nam quoniam tres lineæ conuenienter in se iūctis terminis, unum spatium conclusere, quod tribus angulis & tribus lineis continetur, hoc ipsū spatiū quod concludūt ad quantitatem referri potest: quod uero tribus lineis, hoc est qualitas. figura enim est triāgula, hoc idē quoq; dici potest etiā i linea. Nā quod longitudo sine latitudine est, quantitas dicitur. ꝙ recta siue curua est, redditur rursus ad qualitatē.

Rarum vero & spissum, asperum & lene putabuntur quidem qualitatem significare, sed aliena huiusmodi putātur esse a dispositione, quæ circa qualitatem est. Quandam enim positionē magis uidetur vtrarunq; partium significare. spissum quidem est eo quod partes sibi ipsæ propinquæ sint, rarum vero eo quod distent a se inuicem: & lene quidem quod in rectum sibi partes iaceant: asperum uero, quod hæc quidem pars superet, illa uero sit inferior. Et fortasse alij quoq; apparebunt qualitatis modi, sed qui maxime dicuntur, ferè tot sunt. Qualitates itaque sunt, quæ prædicta sunt, qualia uero sunt: quæ secundum hæc denominatiue dicuntur, uel quomodolibet aliter ab his.

73. Quædam sunt quæ uidentur esse qualitates, quoniam ex his aliqua denominatiue dicuntur. ut lene, quoniam dicitur a lenitate: & asperum, quoniam dicitur ab asperitate. spissum quoq; & rarum a raritate & spissitate nominantur. uidentur ergo hæc quoque in qualitatibus posse numerari. Sed recta ratione perspicientibus, nec solum auribus quæ dicuntur, sed etiam mente atq; animo iudicantibus, in qualitatibus hęc poni non oportere manifestum est. Nā quod dicimus rarum, positio quædam partium est, non qualitas. Nam quia ita partes a se separatæ distant, ut inter eas alieni generis corpus possit admitti, ideo rarum uocatur, ut spongiæ pumicesq;, quoniam in eorum cauernis surculus, uel aliud aliquid immitti potest, ita ut inter rimas partiū sit, iccirco rarum dicitur. Porro autē spissum, qm̄ ita sibi partes uicinæ sunt atq; ad se inuicē strictæ, ut īter eas nullū corpus possit incidere. atque ideo spissum uocatur, ut est ferrū, & adamas. Positio ergo quędā partium his inest, non qualitas. nec uero illud quoq; a positione distat, quod dicitur lene. Nam quoniā partes ita sunt positæ, ut neutra superet, neutra sit minor, sed æqualibus extremitatibus iunctæ sunt, iccirco quædā lenitas est, ut adducta manus illā quæ ex ęqualitate iunctis partibus nata est, sentiat lenitatem, ut est argentum. Asperitas uero est partium non æqualis positio, sed aliarum eminentium, aliarum uero depressarum. ut lima cuius aliæ partes eminent, aliæ uero depressę sunt. Ergo secundum unamquamque partiū positionem, uel raritas uel spissitudo, uel asperitas, vel lenitas corporibus inest. Non igitur hęc secundum qualitatem dicuntur, sed potius secūdum positionem. Positio autem in relationis genere nominata est. Non igitur hæ qualitates, sed potius relatiua sunt, & enumerationes quidem specierum qualitatis Aristoteles hic terminat. Non sunt tamen putandę solū esse qualitates, quas supra posuit. Ipse enim testatur esse quoq; alias qualitates, quas modo omnes enumerare neglexit, sed cur neglexerit multę sunt causę. Prima quod elementi uicem hic obtinet liber, nec perfectam scientiam tradit, sed tantūmodo aditus atq; pons quidam in altiora philosophiæ introitū pandit. Quocirca si hoc ita est, tantū dicere oportuit, quantum ingredientibus satis esset, ut eorum animos nondū ad scientiā firmos multiplici doctrinę subtilitate cōfunderet. Quę uero hic desunt i libris, qui μετὰ τὰ φυσικὰ inscribunt, apposuit. Perfectis nanq; opus illud, non ingredientibus pręparabitur. Est quoque alia causa, ut nos ad exquirendas alias qualitates, non solum propriorum doctor, sed etiam nostrorum aliquid inueniendi incitator, admitteret. Quocirca concludit eas quę maxime dicerētur, quas supra proposuit, esse qualitates. Illa uero dici qualia, quę secundum prędictas qualitates dicerent. sed quoniā addidit, uel quomodolibet ab his, q̄ sit huiusce ꝓpositionis sentētia, prius appositis Aristotelis uerbis sequēs expositionis ordo cōtexet.

DE QVALI.

IN pluribus quidem & pene in omnibus denominatiue dicuntur, vt ab albedine albus, & a grammatica grammaticus, & a iustitia iustus, similiter autem & in alijs. In aliquibus vero, eo quod non sint posita qualitatibus nomina, non contingit ab eis denominatiue dici. vt cursor, aut pugillator, qui secundum aptitudinem naturalem dicūtur, a nulla qualitate denominatiue dicuntur. Non enim posita sunt nomina aptitudinibus secundum quas isti quales dicuntur. sicut in disciplinis, secundum quas uel pugiles, vel palæstrici secundum affectionem dicuntur. Pugillatoria enim & palęstrica disciplina dicitur, quales uero ab his denominatiue hi, qui ab eis afficiuntur, dicuntur. Aliquando autē & pósito nomine denominatiue non dicitur id quod secundum ipsam quale dicitur, vt a uirtute studiosus dicitur. Virtutem enim habendo studiosus dicitur, sed non denominatiue dicitur a uirtute. Non autē in pluribus hoc tale est.

Quæ autem dicuntur qualia, aut denominatiue a prædictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab his.

74. Multæ inquit sunt qualitates, quibus positis & proprio nomine nuncupatis ab his alia denominatiue dicuntur, ut ea quæ ipse planissime adiecit exempla. Nam cum albedo cuiusdam nomen sit qualitatis, ab ea dicitur albedo. Eodem quoque modo & grammatica, cum rei sit nomen, ab ipso quales dicuntur: Grammatici enim a grammatica nominantur, atque hoc est in pluribus, ut posito nomine si quid secũdum ipsas qualitates quale dicitur, ex his ipsis qualitatibus appellatio deriuetur. Aliæ uero qualitates sunt, in quibus cũ nomen positum non sit, tamen quales dicuntur: quales quidem quia alia qualitate participant, sed non secundum eam qualitatem quales dicuntur, ex qua, si his esset qualitatibus nomen impositum, poterant appellari, ut in ea qualitate quæ secundum potentiam naturalem dicitur. Illi enim quanquam quales dicantur, hi qui secundum ipsam potentiam nominantur, ipsi tamen (vt dictum est) nullo proprio nomine nuncupantur. Nam qui pugiles appellantur ab arte pugillatoria, iccirco ab ea pugiles dicuntur, quòd ad eandem ipsam artem pugillatoriam quodammodo affecti sunt. Hi enim pugiles ab arte pugillatoria prædicantur. Qui uero nondum pugiles sunt, sed esse possunt, non secundum ipsam artem, idest pugillatoriam, sed secundum potentiã pugillatoriæ artis, pugillatores uocantur. Ipsi autem potentię nomen proprium positum non est. Nam quemadmodum a cursu cursores, a palæstra palæstrici, a pugillatoria pugiles, distinctis qualitatum uocabulis appellantur, non eodẽ modo est etiam in uniuscuiusque rei potentia naturalis. cursus enim potẽtia naturalis, secundum quam cursores uocamus. & rursus potentia pugillandi uel potentia palæstrizãdi, suo nomine distincta non est. Cur enim dicitur cursor si interrogemur de eo qui nondum est cursor? dicimus secundũ potentiam naturalem. Cur palæstricus? eodem quoque modo naturalem potentiam respondemus. Quare pugillator, qui nondum est pugil, ab eadẽ quoque potentia naturali nominatur? Si igitur haberet hæc naturalis potẽtia proprium nomen, ita distinctis uocabulis appellaretur, ut in his qualitatibus, in quibus proprie nomen est positum, ut in cursu, palæstra, & arte pugillatoria, & hoc est quod ait. In aliis quibus uero, propterea quod qualitatibus nomina nõ sunt posita, impossibile est ab his aliquid denominatiue dici. Vt hoc scilicet demonstraret cursorem quidẽ qui iam curreret, a cursu esse dictum: cursorem uero qui secundum potentiã currendi diceretur, non uocari a cursu, sed tantum a potentia, cuius potentię nomen proprium non esset positum. Quare hæc omnia quæ secundum potentiam naturalem dicuntur, a nulla qualitate denominatiua sunt. Iccirco quod hæ qualitates, a quibus denominari possunt, propriis nominibus carent: quæ uero ita sint, ut non ex potentia, sed ex affectione dicant, ab his qualitatibus ad quas sese aliquo modo habent, denominatiue dicunt, quod Aristoteles hoc protulit modo dicens, Non ita esse secundum potentiam naturalem, quemadmodum etiam in disciplinis secundum quas, uel pugiles, uel palæstrici secundum affectionem dicuntur. Pugillatoria enim disciplina dicit & palæstrica, quales uero ab his denominatiue, qui ad eas sunt continentes, dicuntur. Docuit igitur omnia quæ a quibusdam qualitatibus dici putarentur, uere quoque a qualitatibus non prædicari, ut in his qualitatibus quibus nomen proprium non est. Illud quoque mõstrauit hoc ĩ pluribus euenire, ut de propositis qualitatibus qualia denominatiue dicerentur. restat ergo quod reliquum est, ut dicat esse quasdam qualitates, quarum cum nomen sit positum, ab his ipsis tamen quæ illarum rerũ participant denominatiue non dici ut uirtutis: nam cum uirtus qualitas sit, (est enim habitus quidam, omnis uero habitus qualitas) quicunque uirtute participat, nõ secundum eam denominatiue dicitur. In denominatione enim quęrẽdum est, ut semper idem permaneat nomen. In eo autem qui uirtute participat, nulla uirtutis denominatio est. ut qui bonitate participat, bonus dicitur, qui iustitia, iustus, & alia huiusmodi. qui uero uirtute participat, aut probus nominatur, aut sapiens, sed neque probus, neque sapiens a uirtute denominatiua sunt, iccirco, quod utrumque nomen uirtute longe dissimile est: quod ipse sic ait. Aliquando autem posito nomine denominatiue non dicitur, quod secũdũ ipsum quale dicitur. Et eius rei proponere non omisit exemplum, sed hoc in multis non potest inueniri. pauca.n. sunt, (vt ipse ait) in quibus posito qualitatis nomine, quæ his participant, a superiori qualitate qualia non dicantur. Dat autem his qualitatibus pluralitatis calculum, ex quibus qualia nominantur ea quæ his participant. Nam (vt ipse ait superius) in pluribus & pene in omnibus denominatiue dicuntur. Quocirca recta definitio est, & proprio ordine constituta. Nanque in principio hoc solum dictum est, esse qualitatem secundum quam qualia dicerentur. Sed, quoniam sunt quędam, quorum qualitates ipsę propriis nominibus carent, quę uero his participant, suis uocabulis appellantur, ut in naturali potentia: Et rursus sunt quædam, quæ in qualitatibus quidem habeant propria nomina, in his uero quę ad eas ipsas qualitates essent affecta, nulla ex propositis qualitatibus denominatio fieret: hoc addidit, Ab omnibus qualitatibus, aut denominatiue dici qualia, quę illis qualitatibus participarent, aut quomodolibet aliter. idest siue posito nomine qualitatis de eo non dicerentur, quæ illa participarent. ut in eo quod est uirtus, siue ipsi qualitati positũ nomen non esset, ut in eo ꝙ est potentia naturalis. Quare, quoniã ĩ his duabus qualitatibus, ĩ qbus uel posito nomine non secundũ nomen quę sũt qualia denominatiue dicunt: uel cũ ipsis qualitatibus nomen positũ nõ sit, neutra ipsorũ prędicatio denominatiue fit: ad concludendũ omnẽ terminum qualitatis ait, Aut denominatiue qualia a qualitatibus appellari, aut quomodolibet aliter ab ipsis. ut nõ denominatiue, sed aliquoties quidem secundum potentiã, aliquoties uero secundum eandem qualitatem uirtutis. eadem enim qualitas est uirtutis, &, sapientiæ. Quocirca cõcludit, ita qualia dici quęcunq; ex his qualitatibus denominatiue dicerẽtur, uel quomodolibet alio ab ipsis modo. Digestis in ordine prius omnibus qualitatibus, & eorũ cõclusione reperta, consueto ordine unaquęq; proprietas uestigatur.

DE PROPRIETATIBVS QVALITATIS.

INEST *autem, & contrarietas secundum quale, ut iustitia iniustitię cõtraria est, & albedo nigredini, & alia. similiter autem, & ea quæ secundum eas qualia dicuntur, ut iustum iniusto, & album nigro. non autem in omnibus hoc est: rubro enim, uel pallido, aut medijs huiusmodi coloribus nihil contrarium est qualitatibus existentibus.*

75. Dicit in qualitatibus quędam esse contraria, atque hoc probat exemplis. Albedo nanque, & nigredo cõtraria sunt, & quęcunque albedine nigredineque participant. hoc est enim quod ait, & secundum eas qualia quę dicuntur nam sicut albedo nigredini cõtraria est, ita quoque albus nigro. Sed hoc qualitatis proprium non est. nam cum rubrum, & pallidum qualitates sint, aliique etiam colores huiusmodi in his contrarium non est: nullus enim dicit aliquid rubro, uel pallido esse contrarium. nam quoniam album, & nigrũ extremitates quędam colorum sunt, & longissime a se distant, contraria sunt: medietates vero contraria non habent. Nam si quis ponat rubrum nigro esse contrarium, longissimeque distant, quę sunt contraria: longissime igitur nigredo a rubore distabit. Et rursus albedo a nigredine plurimũ distat, igitur nigredini rubor est, atque albedo contraria, uniusque rei duo contraria inueniuntur, quod fieri non potest. Non est igitur nigredini contrarius rubor. Similiter autem monstrabimus & in aliis mediis coloribus contrariũ non esse. Quocirca si huiusmodi coloribus contrarium nihil est, non in omni qualitate contrarietas reperitur. quod si ita est, suscipere contraria qualitatis propriũ nõ est. At uero nec in ipsis quoq; formis quę manifeste qualitates sũt, cõtrarietas inuenit. nã neq; circulus quadrato, neq; quadratus triangulo, nec ulla figura ulli figurę potest esse contraria. Quocirca manifestum est suscipere contrarium, non esse

proprium

propri[illegible] qualitatis. Sed quoniam sunt quædam in qualitate quę sibimet uideantur esse contraria, ut iustitia & iniustitia, hæc quædam quæstio solet oriri. Dicunt enim quidam iustitiæ iniustitiam non esse contrariam: putant enim quod dicit iniustitia priuationem esse iustitiæ, non tamen contrarietatem. Contraria enim propriis nominibus, non contrarii priuatione nominari, ut album nigro: habere tamen iustitiam aliquam contrarietatem, cuius adhuc proprium nomen non sit inuentum, quod omnino falsum est. Multæ enim habitudines priuationis uocabulo proferunt. ut illiberalitas, & imprudentia, quæ nunquam uirtutibus opponerentur, quę sunt habitus, nisi ipsæ quoque habitus essent, & in animis habentium immutabiliter permanerent. At uero neq; illud uerum est omnes priuationes negatione ꝓferri. Surditas enim cum sit auditus priuatio, sine negatione profertur, eodem quoque modo cęcitas. Nullus enim dicit inauditio, neque inuisio, nec aliquid huiusmodi, sed tantum surditas cæcitasque nominant propriis nominibus, cũ sint illa in habitu, uisus, auditus: illa in priuatione ponenda. Igitur iustitia iniustitiæ contraria est. Tradit ergo regulam ut ea quæ cõtraria sunt, sub eodem genere conuenienter aptentur, quam regulam his uerbis ipse pręscribit.

Amplius si ex cõtrarijs unum fuerit quale, & reliquum erit quale. Hoc autem palam est proponenti ex singulis alia prædicamenta. ut si est iustitia iniustitiæ contrarium, quale autem est iustitia, quale igitur est iniustitia. nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, nec quantitas, nec ad aliquid, nec ubi, nec omnino talium aliud, nisi quale. sic autem & in alijs quę sunt secundum quale, contraria sunt.

76. Si ex duobus in quid contrariis manifestum fuerit unũ eorum contrariorum sub qualitate poni: simul manifestum erit, quod etiam eius cõtrarium conuenienter qualitati supponatur, simulque demonstrat iniustitiam esse qualitatem. Nam si iustitia apertissime qualitas est, iccirco quod neque quantitas, neque ad aliquid, neque ubi, nec quando, nec aliud ullum prædicamẽtum est, nec sub ullo alio genere poni potest, nisi sub sola qualitate, cum ei contraria sit iniustitia: non est dubium iniustitiam quoque qualitati subnecti. quod ipse quoniam planius dixit, & exemplorum luce peruulgauit, ad aliud nobis est transeundum.

Suscipit autem qualitas magis & minus. album enim magis & minus alterum altero dicitur, & iustum alterum altero magis & minus dicitur: sed & ipsa crementum suscipiunt. cum candidum nanque sit, amplius contingit candidum fieri. non tamen omnia, sed plura. Iustitia nanque si dicatur magis & minus iustitia, potest aliquis ambigere, similiter & in alijs affectibus: quidam enim de talibus dubitant. iustitiam nanque iustitia non multum aiunt magis & minus dici, nec sanitatem sanitate. Minus autem alterum altero habere sanitatem aiunt, & iustitiam minus alterum altero habere, sic autem & grãmaticam, & alios affectus. Alia igitur quæ secundum eos affectus dicuntur qualia, indubitanter recipiunt magis & minus: grammaticior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior, similiter & in alijs.

77. Aliud quoque proprium protulit, quod tractata ratione ab integra proprietate qualitatis exclusit. Ait enim qualitates posse uel intendi uel minui. Posse enim dicit alterum altero plus album appellari, ut nix argento, & quæ candidiora sunt marmora: & iustum alterũ altero magis & minus dicimus. Nanque iustius aliquid factum, nec non etiam iustissimum est. In quibus autem comparationes sunt, in his magis minusque dici manifestum est. hoc quoq; modo ipsum album uel alia qualitas non solum contra alteram eiusdem speciei comparata intensione crescit, & relaxatione minuitur, sed etiam a seipsa recipit comparationem. Dicitur enim nunc quidem argentum candidius esse quam antea: cum fuerit detersum. Sed cum hæc ita sint, non est magis minusque suscipere proprium qualitatis, neq; enim sola qualitas magis minusq; suscipit. hæc enim intensio & relaxatio in his quoque quę sunt ad aliquid inuenitur, ut in eo quod est æquale & inæquale possumus dicere plus æquale uel minus, & in cæteris huiusmodi. nec uero omnes qualitates suscipiũt magis & minus. quod ipse sic ponit. Non tamen in omnibus hoc est, sed in pluribus. Dubitabit enim aliquis an iustitia magis esse iustitia dicatur, similiter autem & in aliis affectionibus. Quidam enim in hoc dubitant, dicunt enim iustitiam iustitia non magis uel minus dici, nec sanitatem sanitate, minus autem habere alterum altero sanitatẽ dicunt, & iustitiã minus alterũ altero hr̃e. In hoc tres fuere sententiæ. Quidam nanq; dicebant in omnibus secundum materiæ habitudinem reperiri posse magis & minus. Proprium namq; esse materię corporumq;, intensione crescere, & minui relatione. quæ quorundam Platonicorum sententia fuit. Alia uero quę secundum certissimas uerissimasq; artes atq; uirtutes non diceret esse magis & minus, secundum autem medias dici posse, ut hæc ipsa grammatica atq; iustitia non dicitur magis grammatica, neq; magis iustitia. Esse autem quasdam alias mediocres artes, in quibus idipsum posset euenire. Tertia est de qua Aristoteles loquitur, quod ipsas quidẽ habitudines nulla intensione crescere, nec diminutione decrescere putat, sed eorum participantes, posse sub examine comparationis uenire, ut de his magis minusue dicatur. Sanitatem nanq; ipsam & iustitiam altera magis minusue non esse. Neq; enim quisquam dicit magis esse sanitatem alia sanitate. Sed hoc solum dicere possumus magis habere sanitatem aliquem, id est esse saniorem, & magis sanum, & minus sanũ. Dicimus ergo quod ipsę quidẽ qualitates non suscipiunt magis & minus: qui uero secundũ eas quales dicuntur, ipsi sub comparatione cadunt, ut iustior, & sanior, & grammaticior. Namque ipsa grammatica, id est literatura non suscipit magis & minus. nullus enim dicit alteram altera magis esse grammaticam, sed eum qui grammatica ipsa participat dicimus literatum, quem a literatura scilicet denominamus, literatus autem suscipit magis & minus, ut Donatus grammaticus plus erat ætate iam prouecta grammaticus, id est literatus, quàm cum primum ad huiusmodi studia deuenisset. Sed quanquam se hæc ita habeant, tamẽ inuenimus aliquas qualitates in q̃bus indubitate cõparatio inueniri nõ possit, ut sũt quas ipse supposuit.

Triangulus uero, & quadrangulus non uidetur magis & minus suscipere, nec aliqua aliarum figurarum.

Hæc enim, quę ex quarta specie qualitatis dicta sunt, magis minusue nulla ratione suscipiũt: nullus enim dicit plus esse alium circulum quàm alium, nec magis esse illud triangulũ quàm illud, dicitque fortasse maiorem, magis autem non dicit. Huius autem rei hæc ratio est, ut cum sit trianguli definitio, figura quæ sub tribus rectis lineis continetur, siqua sũt quæ hanc definitionem in se suscipiant, ut & ipsa tribus rectis lineis contineantur, proprie triangulæ formæ sunt. Eodem quoque modo & circulus ita definitur. Circulus est figura plana, quę sub una linea continetur, ad quam ex uno puncto qui intra ipsam est, omnes quæ exeunt lineę æquæ sibi sunt. Rursus quadrati definitio talis est. Quadratum est quod quatuor æqualibus lineis, & quatuor rectis angulis continetr. Quæcunque igitur uel circuli definitionem suscipiũt, uel quadrati, æqualiter vel circuli vel quadratæ formę sũt. siqua uero nõ suscipiũt, nullo modo sũt. Siqua uero sunt, quæ neq; quadrati suscipiunt definitionem, neq; circuli: neque quadrati sunt neque circuli, ut est figura quæ parte altera longior dicitur. illa enim ita definitur, parte altera longior figura, est quæ sub quatuor lineis continetur, rectisque angulis, quæ quatuor lineæ æquæ sibi quidem non sunt, contra se uero positæ binę sibi æquæ sunt. ergo quia huiusmodi figurę neque circuli definitionem capit, neque quadrati: æqualiter neque circulus neque quadratus est. Siqua enim cuiuslibet formę definitionem suscipiũt, omnino eadem sunt. Vt qui circuli, circulus: qui quadrati, quadratus: qui trianguli, triangulus: qui parte altera longioris, parte altera longior, & in cæteris eodem modo. Siqua uero non

ro non suscipiunt, ut triangulus, circuli definitionem nō capit, neq; omnino circulus est nec potest dici inter quadratū & triangulum, quoniam utraq; circuli definitionem non capiunt, quadratum quidem plus esse circulum, triāgulum uero minus: omnino enim utraq; a circuli ratione disiuncta sunt, quod his uerbis ab Aristotele tractatur.

Quæcunq; enim definitionem trianguli suscipiunt & circuli, omnia similiter trianguli uel circuli sunt. Eorum uero quæ non suscipiunt, nihil magis alterum altero dicitur. nihil enim quadratum magis quàm parte altera longior forma, circulus est, nullum enim ipsorum recipit circuli rationem. Simpliciter autem si utraque non recipiunt propositi rationem, non dicetur alterum altero magis. Non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus. horum itaq; quæ prædicta sunt, nihil est proprium qualitatis.

79. Nā si hoc definitio facit, ut demonstret rationē cuiusq; substantiæ, quæcunq; definitione discrepant, illa etiam ipsa natura substātiæ discrepabūt. Recte igitur si qua cuiuslibet rei propositæ siue trianguli, siue quadrati, definitionem non capiunt, ab eiusdem natura disiuncta sunt. Quocirca neque triangulum, neq; quadratum, neq; circulum, neq; quicquid horum est, suscipiunt magis & minus. Sed cum hæ qualitates sint, nō omnes qualitates æque magis minusue suscipiūt. Quod si neque in omni qualitate intensio diminutioq; prouenit, neque in sola, quòd hæc eadem in relatione reperias: nō est magis minusue suscipere proprium qualitatis. Quodnam igitur qualitatis propriū esse dicendum est, id ipse planissime subterposuit.

Similia uero & dissimilia secundum solas dicuntur qualitates. Simile enim alterum alteri non est secundum aliud quicquam, quam scundum illud quod quale est. Quare proprium erit qualitatis, secundum eam simile & dissimile dici.

80. Simile inquit & dissimile solæ retinēt qualitates. Nam quanuis simile ad aliquid sit, tamen hoc ipsū quod dicimus simile, non dicimus nisi quod quale est. Nam si eadem qualitas sit in duobus, illa in quibus est, similia sunt, nec est aliud prędicamentū quod secundum simile & dissimile dici possit: & de alijs quidem omnibus notum est, quoniam de nullo dicitur. Quod siquis de quantitate affirmet dici posse secundum eam simile atque dissimile, monstratum est secundum quantitatem non simile & dissimile, sed æquale & inæquale predicari. Quocirca quoniam per singula quæque pergentibus & in omnibus idem qualitatibus inuenitur, & in nullo alio prædicamento esse perspicitur: recte hoc proprium qualitatis esse firmauit. Sed quoniam cum de his quę referuntur, ad aliquid tractaretur, affectus atque habitus in quis quæ sunt ad aliquid numerauit, nunc uero eosdem quoque qualitati supposuit, ipse sibi quandam obiecit quæstionem, cur si prius sub iis quę ad aliquid referuntur, ista subiecerit, nunc sub qualitatibus ea ipsa posuerit. Superius nanq; monstrauit ea quæ essent a se diuersa, easdem species habere non posse, cum dicit, Diuersorum generum & non subalternatim positorum diuersæ species & differentiæ sunt. Quocirca cum relatio, atque qualitas diuersa sint genera, easdem utrique supponi species non oportet, hoc est enim quod dicit.

At uero nō decet cōturbari, nequis nos dicat de qualitate propositionem facientes, multa de relatiuis interposuisse: habitus enim & dispositiones eorum quæ sunt ad aliquid esse dicebamus: pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, non autem aliquid eorum quæ singula sunt. Nam cum disciplina genus sit, hoc ipsum quod est alterius dicitur, alicuius enim disciplina dicitur. Eorum uero quæ singula sunt, nihil ipsum quod est alterius dicitur: ut grammatica non dicitur alicuius grammatica, nec musica alicuius musica, nisi forte secundū genus, & hæc ad aliquid dicuntur, ut grammatica dicitur alicuius disciplina, non alicuius grammatica, & musica alicuius disciplina, non alicuius musica. Qua propter quæ quidem singularia sunt, non sunt ad aliquid.

81. Quam quæstionē ualidissima argumentatione dissoluit, his scilicet uerbis. Pene enim ea quæ sunt in omnibus his generibus ad aliquid dicuntur. Eorum uero quæ sunt singulatim, id est species, nihil huiusmodi sunt. Hæc.n. est argumētatio, quam græci ἐπιχείρημα uocant. In huiusmodi affectionibus atque habitudinibus, quæ inter ea sunt genera, eas solas ad aliquid posse reduci, quæ uero species essent illorum generum non posse in relatiuis, sed in qualitatibus numerari, ut scientia cum sit habitudo, habent sub se alias habitudines grammaticam, & geometriam. In hoc igitur scientia ipsa, quod genus est, ad aliquid semper refertur, dicimus enim scientiam alicuius scientiā. Grammaticam uero, quæ eius species est, nullus dicit alicuius esse grammaticam: dicatur enim, si fieri potest, grammaticam, Aristarchi esse grammaticam. Sed omnia quæcunque dicunt ad aliquid, conuertuntur. Dicitur ergo & Aristarchus, grammaticæ Aristarchus, quod fieri non potest. Non igitur grammatica Aristarchi, ut ad aliquid dicitur. Est etiam argumentum hoc non species, sed huiusmodi genera, ad aliquid appellari, ut cum ipsæ quidem species ad aliquid non dicantur, ut grammatica non dicitur alicuius grammatica, si quando tamen est, ut species ad aliquid referatur, id non secūdum se, sed secundum genus, ut grammaticæ, quoniam genus est scientia, quæ relatiua est, si quis grammaticam ad aliquid referre contendat, non potest secundum ipsam grammaticā, eam ad aliquid prędicare, sed secundum scientiam, id est secundum genus suum. Non enim dicitur grammatica alicuius grammatica, sed fortasse grammatica alicuius scientia. Non ergo grammatica secundum grammaticam ad aliquid dicitur, sed secundum scientiam. Et hoc est quod ait, ut grammatica non dicitur alicuius grammatica nec musica, sed fortasse secundum genus proprium istæ dicuntur alicuius, ut grammatica alicuius dicitur scientia, non alicuius grammatica. Ergo singularum specierum nihil est quod aliqua relatione prædicetur. Genera uero harum specierum relatiua sūt, quę paulo superius dixi. Quod enim ait: pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliud dicuntur, non autem aliquid eorum quæ sunt singula: hoc demonstrare uoluit, genera ipsa habitudinum dispositionumque esse relatiua, species uero generum, quas singulatim esse dixit, ad aliquid nullo modo prædicari. Quas iccirco esse singulatim uocauit, quia grammatica una est, & rursus musica una, scientia uero non una. Recte igitur species scientiæ singulatim esse nominauit. Constat igitur quod genera huiusmodi habitudinum dicantur ad aliquid, species uero ad nihil aliud propria prædicatione referantur. Quocirca, quoniam huiusmodi species relatiuas non esse demonstrauit, nunc quod reliquum est, qualitates esse confirmat.

Dicimur autem secundum singula quales. Hæc enim & habemus. Scientes enim dicimur, quòd habemus singulas scientias aliquas. Quare hæc erunt etiam qualitases, quæ singularia sunt, secundum quas etiam quales dicimur. Hæc autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid.

82. Illas esse qualitates superius confirmatum est, ex quibus aliqui quales uocarentur. nos autem iccirco grammatici dicimur, non quod uniuersalem scientiam, sed quod ipsam grammaticam habeamus. & hoc uere dicitur iccirco nos dici scientes, quia grammatici sumus, potius quam iccirco grammaticos, quod aliquam scientiam retinemus. Nullus enim a generali scientia grammaticus, aut sciens, nisi a singulatim scientia sciens grammaticusq; perhibetur. Igitur quoniam ex his habitudinum speciebus quales uocamur, ipsæ species in qualitate numerandæ sunt. Sed cum quis grammatica participat, de ea etiam genus dicitur, & secundum eam non solum ad grammaticam, sed ad scientiam quoq; coniungitur. dicitur enim iccirco sciens. Ergo quoniam habens grammaticam, & sciens, & grammaticus dicitur, non potest ulla scientia participare, qui singula

non

nõ habuerit. Qui enim cunctis speciebus caret, illi quoque genere ipso carendum est. Quare, quoniam has species habemus, & secundum eas quales dicimur, a grãmatica scientes & grammatici nuncupamur; has autem ipsas species monstratum est ad aliquid non referri. Recte igitur huiusmodi habitudines quæ in alterius relatiuis species sunt, in qualitate numeratæ sunt. Quod si quis hoc quoque inuitus accipiat, aliud addit quo totum quæstionis uinculum solue tur, ait enim.

Amplius, si contingat hoc ipsum & quale, & relatiuum esse, nihil est inconueniẽs, in utrisque hæc generibus enumerare.

73. Nam cum sit uerum, unam eandemque rem duobus diuersis generibus suppositam esse non posse: illud tamẽ conuenit, secũdum aliud atq; aliud unam eandemque speciem duobus generibus posse subnecti. ut in eo quod supra iam dictum est, cum Socrates substantia sit, pater uero ad aliquid: cumque substantia discrepet atque relatio; nihil tamẽ est inconueniẽs eundẽ ipsum Socratem in eo ꝙ homo est, substantiæ supponi: in eo quod habet filium, relationi. Quocirca si secundum aliam atq; aliam rem, duobus generibus eadem res quælibet diuersissimis supponatur, nihil inconueniens cadit. Ita quoq; & habitudines in eo quod alicuius rei habitudines sunt, in relatione ponuntur: in eo quod secundum eas quales aliqui dicuntur, in qualitate numerãtur. Quare nihil est inconueniens unam atque eandem rem, secundum diuersas naturæ suæ potentias, geminis, & si contingat, pluribus adnumerare generibus. Quocirca, quoniam de qualitate tractatũ est, nos quoq; orationis cursum ad reliqua prędicamenta uertamus.

DE RELIQVIS SEX PRAEDICAMENTIS.

SVSCIPIT autem Facere & Pati contrarietatem, & magis & minus: calefacere enim & frigefacere contraria sunt. & calefieri & frigefieri, & delectari ac contristari. Quare suscipit contrarietatem, & magis & minus: calefacere enim dicitur magis & minus, & calefieri mag.s & minus, & cõtristari magis & minus. suscipit igiť magis & minus facere & pati, de his itaque tanta dicatur.

84. Decursis quatuor prędicamentis, quæ aliqua quęstione & consideratione egere uidebantur, tenuiter cætera breuiterq; pstringit. Et de facere quidẽ & pati nihil in hoc libro, nisi ꝙ cõtraria suscipiant, & intẽsionem im minutionemq; patiantur, ab Aristotele est disputatũ: in aliis uero eius operibus plene ab eo perfecteq; tractata sunt, ut hoc ipsum de facere & pati, in his libris, quos περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς inscripsit. de aliis quoq; prędicamentis non illi minor in aliis operibus disputatio fuit, ut de eo quod est ubi, & quando in physicis: & de omnibus quidẽ altius subtiliusq; in libris quos μετὰ τὰ φυσικὰ uocauit, exequitur. Ac de facere quidem & pati ipse planissime posuit, posse ea suscipere contrarietates. Dicimus enim ignem calefacere & frigefacere, quod scilicet ad faciendum refertur. Dicimus aquam calefieri & frigefieri, quod nihilominus ad patiẽdi ducitur prædicamentum. Magis quoq; & minus suscipere apertissimis demonstrat exemplis. Sic enim magis calefacere & minus: & magis calefieri & minus dicitur. atq; hæc hactenus. Ipse enim hæc apertissime exposuit. Est autem horum descriptio talis, quod in faciendo quidem, actus quidam a quolibet in aliam rem ueniens consideratur a quo ueniat. In patiendo autem in eo ille actus consideratur, in quem uenit. Actus.n. & passio simul in physicis esse monstrata sunt: Ac de facere quidem ac pati, ad præsens tempus hæc dicta sufficiant.

Dictum est autem & de Situm esse, in his quæ ad aliquid sunt, quod denominatiue a positionibus dicitur, de reliquis autem Quando, & Vbi, & Habere, eo quod manifesta sunt, nihil de his ultra dicitur, quàm quod in principio dictum est. quia habere quidem significat calciatum esse, armatum esse: Vbi autem, ut in Lyceo, in foro. Quando, ut heri. Et alia quæ de his dicta sunt. De propositis itaque generibus sufficiant quæ dicta sunt.

85. Positio quidem, quoniã ipsa est alicuius, in iis quæ sunt ad aliquid, numerata est. sed quoniã omnis res quæ ab alio denominatur, aliud est quã idipsum a quo denominata est. ut aliud est, qui est grãmaticus, atque grammatica, quamuis grammaticus a grammatica denominetur. Ita cum sit positio relatiua, quicquid denominatiue a positionibus dicitur, hoc relatiuorum genere non tenetur. Positio autem ipsa relatiua est, positum uero est a positione denominatũ. Statio enim cuiusdam statio est. Stare uero quoniam a statione denominatum est, non ponitur in eo genere in quo statio fuit. Quare sub relatione hoc prædicamentum non inuenitur. Sed quoniam nihil est ad quod hoc reducere genus atq; aptare possimus, dicendum est suum esse genus. Vt accumbere ab accubitu, stare a statione, & cætera quidem, quæ iccirco se Aristoteles exequi denegat, quoniam planissima sunt, ait enim. De reliquis uero, id est quando, & ubi, & habere, propterea quia manifesta sunt, nihil de his ultra dicitur, q̃ quod in principio dictum est, & eorum prædicta ponit exempla. Dicendum autem est breuiter de prædicatione, quæ est ubi & quando. Sicut ipsum ad aliquid per se esse non põt, nisi ex alio aliquo naturam trahat: ita & quando, & ubi, esse non potest, nisi locus ac tempus fuerit. Locum enim ubi, tempus uero quando, comitatur. Non est autem idem tempus, & quando: nec ubi & locus. sed proposito prius loco, si qua res in eo sit posita, ubi esse dicitur. Rursus si certa res in tempore est, quando esse perhibetur, ut Apollinares ludi, cum sint in tempore, quando eos esse dicimus. Habent autem hæc quoq; proprias diuersitates, ubi quidem, ꝙ aliquoties infinite dicitur. alicubi enim esse dicimus aliquem, ut Socratem: aliquoties autem definite, ut in Lyceo, uel in Academia. Habet quoq; secundũ ipsum locum in quo est, aliquas cõtrarietates. Sursum enim esse & deorsum ubi esse dicitur. Temporũ quoq; uarietates, in eo prædicamento quod est quando, esse manifestum est. Futura enim, & pręsentia, præteritaq; in quando prædicamento ueniunt. Dicimus enim fuisse aliquando Scipionem consulem Romanum, nũc esse orientis Imperatorem, qui Anastasius appellatur, Futurum autem esse aliquem. quæ s. secundum quando prædicamentũ dicũtur. Habere autẽ est quoddã extrinsecus ueniens, neq; innatũ ei a quo habeť, aliudq;, quam est illud ipsũ a quo habetur, in se retinere, ut armatũ esse, uel uestitũ esse. Habere enim est uestes atq; arma tenere, quę cũ eo nata nõ sunt, neque aliqua cum eo qui habet cõmuni natura ꝓprietateq; iunguntur. Sed, quoniã de his Aristoteles tacuit, nobis quoq; nũc eorũ longior tractatus omittẽdus est.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in prędicamenta Aristotelis,

LIBER SECVNDVS.

XPEDITIS omnibus p̃dicamẽtis cur prȩter propositum operis in hãc oppositorum disputationem sit ingressus, a multis ante quæsitum est. Sed Andronicus hanc esse adiectionẽ Aristotelis nõ putat simulque illud arbitratur, iccirco ab eo fortasse hanc adiectionem de oppositis, & de iis quę simul sunt, & de priore, & de motu, & de æquiuocatione habendi non esse factam; quòd hũc libellum ante topica scripserit, quodq; hæc ad illud opus non necessaria esse putauerit, sicut ipsæ categoriæ prosunt ad scientiam topicorum. hoc ignorans scilicet, sufficienter in topicis quantum ad argumenta pertinebat, hic & de his omnibus quæ adiecta sunt, & de prędicamentis fuisse propositum. Sed hæc Andronicus. Porphyrius uero hanc adiectionem uacare & carere ratione non putat. Cuius hanc prodidit causam,

dit causam. Vt enim multa sunt, quę quod communibus animi conceptionibus sese suggerent, in huius libri principijs ab Aristotele prędicta sunt, ut de ęquiuocis, & uniuocis, & denominatiuis & de his omnibus, quæcunque usq; ad substantiæ disputationem ad ipsorum prædicamentorũ utilitatem cognitionemque prædicta sunt: ita quædam fuisse, quæ essent quidem in communibus sensibus, egerent tamen subtilioris diuisionis modo, hæc diligenter supposita sunt, ut quid essent, proprie teneretur, ne falsis opinionibus traductus non firmius animus luderetur. Docet autem hoc inquit etiam ipse ordo congruus rationiq; conueniens titulorum, hanc adiectionem fuisse perutilem atque necessariam. Prius enim de oppositis, post vero de his quæ simul sunt, & de his quæ posteriora sunt, post autem de motu, ad postremum de habendi æquiuocatione sermonem faciens, liber seriem terminauit. Iccirco quod in omnibus quidem prædicamentis ante quęsiuit, vtrum possint habere contraria. In his uero quæ sunt ad aliquid, dixit magnum paruo non posse esse contrarium, sed oppositum. quid uero esset oppositum dicere prætermisit, ne ordo disputandi cõtinuus rumperetur. Hic igiť recte, quod illic prætermiserat, aptius edocuit. In relatiuis quoque de his quæ sunt prius, quæq; simul natura gignũtur, strictim tetigit, qđ nunc diligẽter explicat. Faciendi uero patiendiq; prędicamẽta sunt, in q̃bus quidam quasi motus agitatioque consideratur. necesse igiť fuit de motu dicere, qui naturam faciendi atque patiendi uellet ostendere. Quis autem dubitet cuiuslibet sermonis æquiuocationẽ monstrare, esse perutile? Quare, quoniam habere quoque prędicamentum est, non fuit inconueniens neq; superfluum, de habendi æquiuocatione tractasse.

De oppositis autem quoties solent opponi dicendum est. dicitur autem alterum alteri opponi quadrupliciter, aut ut ad aliquid, aut ut contrarie, aut ut habitus & priuatio, aut ut affirmatio & negatio. opponitur autem unum quodque istorum, ut figura dicam. relatiua quidem, ut duplum dimidio. contraria autem, ut malo bonum. secundum priuationem & habitum, ut cæcitas uisui. secundum affirmationem & negationem, ut sedet non sedet.

36. Illud quoque quæritur, utrum oppositionis nomen ęquiuoce prædicetur. Dicimus enim quatuor modis opponi. aut ut contraria, aut ut ad aliquid, aut ut habitum & priuationem, aut ut affirmationem & negationem. Hic ergo contenditur, utrum ęquiuocatio quędam circa has quatuor diuersitates sint, an idipsum quod dicimus oppositum, generis uice prędicetur, ut sit uniuocum. Sed in hoc Stoicorum Peripateticorumq; diuersa sententia fuit, & ipsi inter se Peripaterici diuersa sectati sunt. Stoicorum quoniam longa sententia est, prætermittatur. aliis autem Peripateticis placet nomẽ hoc oppositi de subiectis æquiuoce prædicari, ita affirmantibus, quoniam Aristoteles ita dixit. De oppositis quoties solent opponi dicendum est, hoc, id est quoties, ad multiplicitatem pertinet ęquiuocationis. Sed qui melius iudicauere, hi oppositionis nomen, generis loco dicunt debere prædicari iccirco, quod cum nomen oppositionis de subiectis quatuor oppositionibus prędicetur, ab his quoque definitio non oberret. Sunt enim opposita quæ in eodẽ, secundum idem, in eodem tempore, circa unam eandemq; rem, simul esse non possunt. quod per singula quæque pergentibus in singulis oppositis inuenitur. Nanque album & nigrum, quę sunt contraria, uno eodemque tempore circa unum idemque corpus partemque corporis, simul esse non possunt. Nec seruus atque dominus, eiusdem, eodem tempore, idem seruus idem dominus est. Nec habitus & priuatio. quis enim dicat in eodem oculo, uno eodemq; tempore, & uisum posse esse & cæcitatem? Iam uero affirmatio & generatio quam repugnantes sint, quamque in eodem simul esse non possint, nulli dubium est. Quare si ea quę sub oppositione ponũtur, oppositionis nomen definitionemq; suscipiunt, quid est dubium, oppositionem non ęquiuoce prędicari? His igitur positis ad eorum distantias differentiasque ueniamus.

Quæcunque igitur ut relatiua opponuntur, ea ipsa quæ sunt, oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea, ut duplum dimidij ipsum quod est, alterius dicitur duplum. alicuius enim duplum: sed & scientia scibili tanquam relatiua opposita est, & dicitur scientia hoc ipsum quod est scibilis, & scibile, hoc ipsum quod est ad oppositum dicitur, id est ad scientiam. Scibile enim aliquo dicimus scibile, id est scientia. Quæcũque ergo opposita sũt tanquã ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorũ dicuntur, aut quomodocunque ad se inuicẽ.

87. Ea quidem huius oppositionis, quę secundum relationem dicuntur, & per seipsa plana atque uulgata sunt, & superiori ralationis disputatione iam cognita. Illa enim sunt ad aliquid, quęcunque id quod sunt, aliorum dicuntur, uel quomodolibet aliter ad ea, ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus. Et magnum ad paruum dicitur, & rursus paruum refertur ad magnum. quod si hoc in relatiuis omnibus inuenitur, nulla est dubitatio, quin etiam in his hoc deprehendi possit, quæ secundum ad aliquid opponuntur ut ea ipsa id quod sunt, oppositorum dicantur, uel quomodolibet aliter ad opposita. ut si est seruus domino oppositus, dominus serui dicatur, idest oppositi sui: & rursus si dominus seruo oppositus est, domini seruus dicatur. Paruum uero ad magnũ & magnum ad paruum. i. ad oppositũ sibi Atq; hoc quidem in omnibus secundum ad aliquid oppositionibus inueniri necesse est. Quocirca sit hæc proprietas eorum quę secundum ad aliquid opponuntur, quod ea ipsa quæ sunt, ad opposita referuntur, & ipsorum esse dicũtur. His ergo ante constitutis docet differentiam, qua inter se ea quæ secundum contrarietatem dicuntur, & ea quæ secundum ad aliquid, discrepant atq; dissentiunt, ait enim.

Illa uero quæ ut contraria opponuntur, ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria uero sibi inuicem dicuntur. neque enim bonum mali dicitur bonum, sed contrarium; nec album nigri album, sed contrarium. Quare differunt a se inuicem hæ oppositiones.

88. Dictum est in his quæ secundum ad aliquid opponuntur, quod ea ipsa id quod sunt, ad id quod sibi est oppositũ diceretur. Contraria uero & ipsa quidem opponuntur sibi, sed id quod sunt, ad opposita non dicuntur, contraria autem dicuntur. Hoc autem huiusmodi est. Bonum malo contrarium dicimus esse, & rursus malum bono. Nigrum quoque albo contrarium putamus, nihilominus quoque album nigro. Sed cum hoc arbitramur, non tamen dicimus ea, id quod sunt, esse oppositorum. Si. n. diceremus id quod est bonum esse oppositi sui non diceretur bonum malo esse contrarium, sed bonum esse mali bonum. Nec ita prędicationem quis faceret nigrum albo esse cõtrarium, sed nigrũ albi esse nigrum. Hoc est. n. id quod est nigrum dici ad oppositum suum, si quis dicat nigrum albi esse nigrum: Quod quoniam non dicitur, ea ipsa quæ sunt non dicuntur oppositorũ, ea scilicet quę sibi ut cõtraria uidentur opponi. Sed quoniam dicimus bonum malo cõtrarium, & nigrum albo contrarium, quanquam id quod sunt oppositorum non dicantur, tamen ad opposita ut contraria nominantur. Atque hoc est quod ait. Ipsa quidem quę sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur. Contraria uero sibi inuicem dicuntur. Nõ enim dicitur bonum mali bonum: hoc est enim id quod est oppositi prędicare, sed dicimus bonum malo contrarium. Quocirca differunt ea quæ similiter ad aliquid opponuntť, ab his quę secundum cõtrarietatẽ sibi sunt opposita. quod ea quidem quę secũdum relationem opposita sunt, id quod sunt oppositorum dicuntur. Illa uero quę ut contraria, ipsa quidem quod sunt oppositorum nomine, minime, sed tantum contraria prædicantur, ut bonum contrarium esse dicatur oppositi sui non boni. Dicimus enim bonum malo contrarium, cum non dicamus bonum mali bonum. Sed quoniam differentiam secundũ ad aliquid oppositionis contrariorumque monstrauit, ipsorum inter se contrariorũ differentiam discrepantiamq; persequitur.

Quęcunq;

Quæcunque vero contrariorum talia sunt, ut in quibus nata sunt fieri, vel de quibus prędicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, nihil horum est medium. Quorum vero non necessarium est alterum inesse, horum aliquid est medium omnino, vt languor & sanitas in corpore animalis natura habent fieri, & necessarium est alterum esse animalis in corpore, vel languorem vel sanitatem. Par quoque & impar de numero prædicantur, & necessarium est alterum in numero esse, aut impar aut par. & nihil est in medio eorum, neque inter languorem & sanitatē, neque inter par & impar. Quorum vero non est necessarium alterum inesse, horum est aliquod medium, ut nigrum & album in corpore natura habent fieri, & non est necessarium alterum horum inesse corpori. non enim omne corpus aut albū aut nigrum est. prauum quoque & studiosum prædicatur quidem de homine, & de alijs multis: sed non est necessarium alterum horum inesse illis, de quibus prædicantur. non enim omnia uel praua vel studiosa sunt, sed est horum medium aliquid, vt albi quidem & nigri, fuscum & pallidum, & quicunque alij colores: parui uero & studiosi, quod neque prauum neq; studiosum est. In aliquibus itaque nomina posita sunt his, quæ media sunt, vt albi & nigri, fuscum & pallidum, & alij colores. In aliquibus autem nomina quidem medio assignare promptū non est. sed per utrorumque extremorū negationem quod mediū est, determinatur. vt neque bonum neque malum, neque iustum neque iniustum.

89. Breuis contrariorum partitio hoc modo facienda est. Contrariorum alia sunt habentia medietatem, alia uero nō habentia. & eorum quorum est aliquid mediū, in aliis plures medietates, in aliis uero una tantum medietas inuenitur: atq; horum aliquæ medietates propriis nominibus appellantur, in aliquibus uero ipsæ quidem medietates propriis appellationibus carent, contrariorū uero generatione signantur. Sed hæc quæ dicta sunt a primordio repetētes, propriis probemus exemplis. Illa uero contraria quæ medio carēt, talia sunt, ut necesse sit alterum eorum proprio inesse subiecto, ut est ægritudo & sanitas. Omne.n. corpus in quo ægritudo sanitasq; uersatur, aut ægrū aut sanum est. Atq; ideo quoniam ægritudo & sanitas medietate carent, alterutrum eorum inerit ei subiecto, in quo utraque nata sunt fieri, & de quo prædicantur. Nam quoniam in corpore animalis sanitas, & ægritudo fieri nata est.i. ita fieri solet, & ita omne natum est animal, ut aut sanum esse possit aut ægrū; & quoniam de animalis corpore aut sanum, aut ægrum prædicatur, necesse est, quoniam hæc medio carent, in omni corpore animalis aut ægritudinem, aut sanitatem esse. Quocirca eorum quæ medio carent, necesse est alterum interesse subiecto, & quęcunq; talia sunt, ut alterum ipsorum subiecto inesse necesse sit, nulla inter ea medietas clauditur. Illa uero contraria in quibus aliqua medietas est, non sunt alia, ut eorum necesse sit alterū inesse subiecto. Nam in illis quæ medio carent, iccirco alterutrū subiecto inesse necesse est, quod eorum medietas nulla est, quæ possit interea subiectę inesse substantiæ. ut in numero, quoniam paritas & imparitas medium nihil habent. Omnis.n. numerus aut par, aut impar est. nec est quod præterea numero inesse possit. ideo omnis numerus aut par, aut impar est. In his uero quæ inter se medietatem aliquam complectuntur, non est necesse semper alterum contrariorum inesse. Potest nanque inesse medietas ut in colore, quoniam album atque nigrum contrarietatis uice diuersa sunt. Habēt autem medium, quod est rubrū uel pallidū, iccirco non omne corpus uel album uel nigrū est, quoniam potest aliquando in subiectis corporibus albi atq; nigri medietas inueniri. Videmus nanque rubrum corpus, ut rosam, multosq; præterea flores, quos uerni tēporis clementia parturit. Recte igitur dictum est. eorum quorum non sunt aliquę medietates. alterum semper inesse subiectis. & in quibus necesse est alterum inesse, fieri non posse quin illic medietas nulla sit. eodem quoq; modo & quæ medietates habent, non necessario alterutra subiectis inesse: & quæ non est necesse alterutra subiectis inesse, non est dubiū, quin illic quædā possit esse medietas. Sed in aliquibus quidem plures, in aliquibus autem una est medietas, ut in colore, inter album atque nigrum plures medietates sunt. Est enim ut dictum est, rubrum: est, quoque pallidum. eodem quoque modo uenetum. & multa præterea huiusmodi. In calido uero atq; frigido una medietas est, quę dicitur tepor. Horum autem quibus una medietas est, in aliis nomen est positum, in aliis non. Et positum quidem nomen est, ut inter calidum frigidumq;, hanc enim medietatem tepidū esse prædicamus. Non est uero positum in eo quod Aristoteles ipse sic dixit. Improbi uero & probi medietas hæc est, quod neque probum est neque improbum. Nam quoniā bonum atque malum sibi sunt contraria, non autem necesse est omne quod boni maliue susceptibile est, uel bonū esse uel malum, iccirco dixit bonum malumq;, cum sint contraria, habere quandam medietatem, cui nomē positum quidem nō sit, sed nihilominus eam quis positam inter has contrariorū naturas inueniet. Nam quod dictum est a posterioribus, inter bonum malumque esse ea quæ dicantur indifferentia. ut est inter uirtutem atque turpitudinem, quæ utraque sibi sūt contraria. diuitię & pulchritudo, quæ, vt Stoici putant, neq; mala neque bona sunt, atque iccirco indifferentia nominauere. sed hoc ipsum quod dicimus indifferens, apud priores nomen non erat, & a posterioribus inuentum est. Aristoteles autem, qui hoc nomine usus nunquam est, ait probum atque improbum habere quidem aliquam medietatem. ueruntamen eam nullo nomine nuncupari, sed eam utriusque contrarii negatione definiuit. Ait enim medietatem probi atque improbi esse, quod neque probum esset, neque improbum. ut iusti atque iniusti medietas est, quod neque iustum neque iniustum est. Sed ne uideatur inconueniens aliquid negationibus definiri, ipse ait. In aliquibus uero non est nomine assignare medietatem, utriusque uero negatione definitur. Nāque ubi est una medietas si utraque contraria sint remota, sola tantum medietas permanebit: ut in eo quod est bonum & malum; quoniā his una medietas est, sublato bono atque malo, solum, quod neque bonū neque malum est, relinquitur. Quocirca tota rursus diuisio breuiter assumenda est. Eorum quæ sunt cōtraria, quorum necesse est semper alterum inesse in his, in quibus ea secundum propriam naturam inesse contingunt, ea nullam inter se retinent medietatem, ut in corpore sanitas & ægritudo. in numero paritas atque imparitas. Quæcunque uero in his in quibus esse possunt, non ita sunt, ut eorum necesse sit alterum inesse, hæc aliquam inter se qualitatem medietatis amplectuntur. ut albedo atque nigredo, rubrum, frigidum atque calidum, teporē. Horum autē alia sunt quę unā solam continent medietatem, alia uero quæ multas. Et multas, ut inter albū atque nigrū, rubrum, pallidū, uenetūque, medietates sūt. inter calidum atque frigidū una sola est medietas, tepor. Horū autē quæ unā retinent medietatē in aliis nomina sunt posita, ut in eo ipso calore ac frigore. Est enim tepor medietas caloris atq; frigoris. In aliquibus uero nomen positū non est, ut in eo quod est bonū atque malū, iustū atq; iniustū: in his.n. medietas nomen positū nō habet, sed utrorūq; cōtrariorū negationibus definitur, ut dicamus eā esse boni atque mali medietatē, quod neque bonum est neq; malū, eamq; esse iusti & iniusti medietatem, quæ utraque contrarietate sūmota, utrorūque negationē relinquit, ut est neque iustū neque iniustum.

Priuatio autem & habitus dicitur quidem quæ habent fieri circa idem aliquid, vt uisio & cæcitas circa oculum, Vniuersaliter autem dicendo, in quo natus est habitus fieri, circa hoc idem dicitur utrunq; horum.

90. Ordine tertiam speciem propositæ oppositionis exequitur, eam quæ secundum habitum priuationemque dicitur. atque in ea unam similitudinem posuit, quę illi est cum contrarietate coniuncta. Nam sicut ea quæ sunt contraria circa idem sunt, ut albū, quoniam semper in corpore est, nigrum quoque semper est in corpore: & iustitia, quoniam semper

animo

nimo inserta est, iniustitia quoque mentis est uitium: ita quoque ea quæ secundum priuationem habitumque dicuntur, circa idē semper necesse est moueri, ut qm̄ uisus habitus est. habemus.n. visum, & uisus est ī oculo & circa oculū. Cæcitas quoq; quæ priuatio uisus est, præter oculum nō est. Auditus etiam qui habitus est, quoniam circa aures est, eius quoque priuatio, quę surditas dicitur, ab auribus non recedit. ita quoque & circa quod fuerit habitus, circa idē ipsum illius habitus priuatione consideraī. Atque hinc regulā dat. Vniuersaliter enim dicit in quo sit habitus, in eo fieri priuationē. Quid uero sit priuari cōtinuata dispositione subiūxit.

Priuari autem tunc dicimus unumquodq; susceptibiliū, habitus, quando id quod natum est habere, & quando natum est habere, nullo modo habet.

91. Quid sit priuatio, hac Aristoteles definitione conclusit. Neque enim quæcunque non habent uisum, cæca dicuntur. nec uere surdum est omne quod non accepit auditum: nemo enim neque parietem cæcum dixerit, neque surdum lapidem, nec quicquid huiusmodi est. Sed ea sola priuari dicimus habitu, quæcunque aut habuere habitum, eoque caruere: aut habere potuere, & non habent. Parietem autem iccirco non dicimus cæcum, quod in eo uisus naturaliter uenire non potuit. Paruos uero catulos, quibus uisus non est, non satis digne aliquis cæcos esse pronuntiet. Eo enim tempore nondum naturaliter uisum habere possunt. Si uero exhaustis diebus, quibus his oculi patefieri, & lucē haurire naturaliter possunt, non habeant uisum, eos cæcos esse manifestum est. At uero neque ostrea dicuntur edentula, quoniam naturaliter non habent dentes, sed nec infantulos, quibus adhuc nondum huiusmodi ætas est, ut habeant dentes, uocamus edentulos: sed si aut is qui ante habuit, dentes amiserit, aut quo iam tempore habere naturaliter debet, dentes non habet. ut si quis puerorum septimo anno omnino nullum creauerit, illos iure edētulos appellamus, atque hoc est, quod ait.

Edentulum enim dicimus non qui non habet dentes, nec cæcum qui non habet uisum, sed quando qui debuit habere, non habet. Quædam enim a generatione neque dentes, neq; uisum habent, sed non dicuntur edentula, neque cæca.

92. Hoc est, non omne quod non uideat, cæcum: nec quod dentes non habet, edentulum appellamus. Plura enim sunt, quæ aut omnino, aut certo tempore naturaliter hæc habere non possunt. sed est illa priuatio quoties is habitum non habet, qui habere naturaliter potest, & eo tempore, cum iam per naturam illius esse corporis habitus possit: uel si habens quis retinensque habitum, illum cuiuslibet incursione casus amiserit. vt in pueris iam adultis si non habeant dentes. Nam quoniam homines sunt, possunt habere. quod si habētes amiserint, edentuli dicuntur. si uero omnino non creuerint dentes, quoniam iam pueris atque adultis, ut dentes haberent, naturaliter poterat euenire, id quod casu aliquo, uel ægritudine officiente factum est: eos edentulos, & habitu dentium priuatos esse nominamus.

Priuari uero, & habere habitū, non est habitus & priuatio. habitus enim est uisus, priuatio uerò cæcitas. habere autem uisum, non est uisus. nec cæcum esse, cæcitas. priuatio enim quædam est cæcitas. cæcum uero esse priuari, & non priuatio est.

93. Hic uerissima ratione monstratur, utrum ea quæ sub priuatione atque habitu cadant priuationes sint atque habitus, an minime. nam quoniam habitus est uisus, priuatio uero cæcitas, sub habitu uero est habere uisum, & sub priuatione esse cæcum: utrum habere uisum idem sit quod ipse qui habetur uisus, & utrum idem sit cæcum esse, quod cęcitas, perspicaciter intuentibus aliud quoddam est habere aliquid, aliud quod habetur. Tres nanque res sunt, in eo in quo est habitus, is qui habet, ea res quę habetur, & habere, ut est is qui uidet, & ipse uisus, & hoc ipsum quod ex utrisq; fit, ex eo.s. qui uidet & uisu, quod est uidere. Distat autem & uidere ab eo qui uidet, & hoc ipsum uidere rursus a uisu. Aliud est enim id quod fit, quàm is qui facit. Videre autem uidens operatur. aliud est igitur uidere quàm uidens. Distat autem uidere etiam a uisu. aliud nanque est id quod fit, quàm id per quod aliquid geritur. uidere autem per uisum fit. Distat ergo uidere ab eo ipso, qui ipsum uidere efficit uisu. sed uidere, uisum habere est. uisum autem habere, habitum retinere est, & uisus habitus est. Non est igitur idem, habitus & quod est sub habitu .i. quemlibet habitum retinere. Eodem quoque modo etiam in priuatione. & illic quoque tres sunt res, is qui priuatur, hoc ipsum quod fit.i. priuari, & ipsum quo quis priuatur.i. ipsa priuatio. Quod si distat is qui habet eo ipso quod est habitum habere: distat & is qui priuatur eo quod est priuari. Quod si etiam distat quod est habere habitum, illo ipso habitu qui habetur, distat necessario id quod est priuari, illa ipsa.s. priuatione qua quisque priuatur. Quare neq; id quod sub habitu est, habitus appellari potest, neque id quod sub priuatione, priuatio. Recte igitur dictū est, habitum habere, non esse habitum, priuatique non esse priuationē: cui rei alia quędā ualidioris argumētationis adiungitur, quā Aristoteles ita ꝓnūciat.

Amplius si idem esset cæcitas & cæcum esse, utrumq; de eodem prædicatur. Sed cæcus dicitur homo, cęcitas uero nullo homo dicitur.

94. Si idem inquit cæcitas quod est esse cæcum, de quocunq; cæcum esse diceretur, de eo quoque cæcitas prædicaretur. sed cęcum dicimus esse hominem, cecitatem uero ipsum hominem nullus dicit. quare, quoniam in utrisque diuersa est prædicatio, & de quo cæcitas dicitur, non de eo dicitur cæcum: rursumque de quo cæcum esse prædicatur, is cæcitas dici non potest, non est dubium, quin aliud sit cęcum esse, quàm cæcitas i priuationem esse aliud quàm priuari, sed quamuis distent, æquali tamen oppositionis uice funguntur, quod ipse loquitur sic.

Opposita uero etiam hæc uidentur esse, priuari, & habitum habere: sicut priuatio & habitus: modus enim oppositionis idem est. nam sicut cæcitas uisui opposita est, sic cæcum esse ad uisum habere oppositum est.

95. Aequa nāque proportione sibi priuatio atque habitus opponuntur, & ea quæ sub priuatione habituque clauduntur: Cur enim si priuatio atque habitus, id est uisus & cęcitas, sibi sunt opposita, non etiam uidere atque esse cæcum eodem modo inuicem sibimet opponantur? Quare quāquā hæc distent, tamen modus in his oppositis æqualis est.

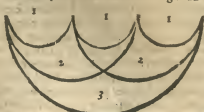
Non est autem neque id quod sub affirmatione & negatione iacet, affirmatio & negatio. affirmatio nanq; oratiō est affirmatiua: negatio autem oratio negatiua. horū uerò quæ sub affirmatione & negatione sunt, nulla est oratio, sed res ipsæ. Dicuntur autem etiam hęc esse opposita alterutris, sicut affirmatio & negatio. nam in his, modus oppositionis est idem. Sicut.n. affirmatio aduersus negationem opposita est, ut quę, sedet; ei quę, nō sedet: sic & res quę sub utroq; positę sunt, sedere quempiam, non & sedere.

96. Ad quartam oppositionis speciem transitum fecit, quæ secundum affirmationem negationemq; dicitur. Affirmatio autem est, quæ aliquam rem alicui quadam participatione coniungit. Negatio uero, quæ aliquam rem ab aliqua re quadam separatione disiungit, ut est, omnis homo animal. Animal enim ad hominē hæc oratio iungit. Participat enim homo proprio genere, scilicet animali: negatio uero, homo lapis non est. Disiungit enim naturam lapidis ab humanitate qui negat, sed multa de his in lib. de interpretatione dicenda sunt. Quare plenior horum disputatio in tempus aliud differatur. Aristoteles uero simplicissime & pene incuriose propter eos qui instituuntur, definitiones affirmationis negationisq; assignauit, dicens negationem affirmationēque,

affirmatiuas

affirmatiuas esse negatiuasq. orationes. Quod si examinatius ac subtilius definisset, affirmationem per affirmatiuam orationem nõ definiret. Nã si dubiũ est quid sit affirmatio, nihilo magis clarum atq; perspicuũ est quid sit affirmatiua oro. Iccirco quod si quis nescit quid sit affirmatio: idem sine dubio nesciturus est, quid oratio sit affirmatiua. Sed iccirco hic indulgentius terminauit, qđ in libro περὶ ἑρμηνείας, vtriusque veram plenamq; vim definitionis aptauit. Eadem quoque in his ratio est, quę sunt sub affirmatione, & negatione, quæ in his quæ sub priuatione atq; habitu ponebantur. nam sicut non est idem habitus atque priuatio. quod habere habitum atque priuari: ita non idem est affirmationẽ, & negationem esse id quod est sub affirmatione & negatione. Affirmatio est, verbi gratia, sedet Socrates. negatio vero, non sedet Socrates. Sub affirmatione autem hoc ipsum, sedere Socrates, idest hoc quod affirmatio dicit facere. Sub. negatione vero, non sedere Socratem: idest non facere id quod negatio submouet. Hoc autem ita probatur, quod omnis affirmatio omnisque negatio, orationes sunt, sicut eorum supradicta definitio determinatioq; monstrauit. Sedere aũt, & non sedere, idest facere & non facere, orationes non sunt. Quod si affirmatio atque negatio orationes sunt, dicitur id quod sub affirmatione & negatione est, ab ipsa affirmatione, & negatione distare. Sed in hoc seruant illam quoque similitudinẽ, quod ea ipsa sibi sunt opposita, quæ secundum affirmationẽ negationemque dicuntur. Sicut enim ipsa affirmatio quæ dicit, sedet Socrates, & quæ dicit, non sedet Socrates: ita quoque idipsum quod est, sedere Socratem, & non sedere, certa ratione similitudinis opponuntur. Sed quoniã quatuor species oppositionis dictæ sunt, nunc Aristotelis vestigia persequentes earũ differentias colligamus, quæ sunt numero sex. Nã si quę res sint quatuor, easq; differre a se ac distare volumus: sex solas differentias inuenimus. Cum enim primã differre a secunda ac tertia atque quarta ponimus, tres sunt differentię. Item secundam rem a prima re differre, ostendere atque demõstrare superfluum est. Cum enim primę rei ad secundam, distantiam colligeremus, quid secunda distaret a prima docuimus. Relicta igitur primæ ad secundam rẽ differentia, secundæ & tertiæ, item secundę quartæque differẽtiæ monstrabuntur, quæ sunt duæ. quæ tribus superioribus iũctę quinq; solas efficiunt. Restat tertiæ rei quartæque distancia. Nam tertiæ ad secundam atque primam demonstrata est discrepantia, cum primam a tertia distare, atque eodem modo secundam a tertia monstrabimus. Id his probatur exemplis. Nam cum oppositio ea quę est secundum ad aliquid, ab his oppositionibus, quę sunt secundum contrarietatem, priuationem atq; habitum, affirmationem, & negationem distare proponitur, tres sunt differentiæ. Cum vero ea quæ secundum priuationem atque habitum oppositio est, a cõtrariis, & ab affirmatione negationeque discrepat, duæ sunt differẽtiæ, quæ iunctę, superioribus quinque perficiunt. Iccirco. n. quid distare habitus atque priuatio, ab oppositione quæ relatiua est, prætermisimus, quoniam prius monstrauimus, quid relatiua oppositio ab habitu priuationeque differret. non est enim dubium, ęquam esse in utrisque differentiam, cum vna ab alia discrepauerit. Restat vna sola differentia, quę est cõtrariorum ad affirmationem scilicet & negationem. prætermissa nanque est contrariorũ differentia, ad relatiua. s. & secundum habitum priuationemque oppositionem: quoniã quid hęc superius a contrarietate distarent, monstrata sunt. Quare, quoniam quot sunt horum differẽtiæ cognitum est, ad sequentis operis ordinem veniamus.

relatiua priuatiua contraria negatiua

Quod autem priuatio & habitus non sic opponuntur, ut ad aliquid, manifestum est, neque enim dicitur hoc ipsum, quod est oppositi. uisus enim non est cæcitatis uisus, nec alio ullo modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neque cæcitas dicitur uisus cæcitas. sed priuatio quidem uisus cæcitas dicitur, cæcitas uero uisus non dicitur. Amplius ad aliquid omnia, reciproce dicuntur. quare, & cæcitas si esset eorum quæ ad aliquid sunt, utique conuerteretur ad illud ad quod dicitur: sed non conuertitur, neque enim uisus dicitur cæcitatis uisus.

97. Omnia quidem in hac differencia perspicua, & superius in contrariorum differentia a relatiua oppositione, ante pmissa sunt. Vnam nanque differenciam contrariorum relatiuorumque dixit esse, quod contraria non ita, ut ea quæ sunt ad aliquid, conuerterent̃. Neque. n. quis pronunciat malitiã bonitatis esse malitiã, neq; bonitatẽ malitiæ esse bonitatem, velut filiũ, patris esse filiũ, rursusq; patrem filii patrem. Eadẽ quoque & in his quę scđm priuationem habitumq; redduntur, dicitur differẽtia. Nam sicut ea quę sunt ad aliquid opposita, aduersum semetipsa redduntur, & omnia ad opposita pdicantur, non eodẽ modo in habitu atq; priuatione est. Nullus. n. dicit cæcitatis eẽ visum, nec rursus visus esse cæcitatẽ. Quocirca, si ea quæ sunt relatiua ad opposita prædicantur, conuersimq; dicuntur (cum enim sit oppositus filio pater, pater filii dicitur. s. ad oppositum, rursusque conuertitur, vt patris filius appelletur.) quoniam hoc in his quæ sunt secundũ priuationẽ & habitum non dicitur. (Neque enim cum sit visus oppositus cæcitati secundum priuationem atqne habitum dicitur visus cæcitatis. i nunquam secundum hanc oppositionẽ aliquid oppositi prædicatur neq; cõuertitur. neq; enim dicitur cęcitas visus.) recte priuatio atque habitus non in eadem qua relatiua, sed in alia specie numerata sunt.

Quod autem neque ut contraria opponuntur ea, quæ secundum priuationem, & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Quorũ enim contrariorum nihil est medium, necesse est in quibus nata sunt fieri, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper. horum enim nihil erat medium, quorum alterum necessarium erat inesse susceptibili, ut languorem & sanitatem, & impar & par. Quorum uero aliquod, est medium, nunquam necessitas est omni susciptibili inesse alterum. neque enim necesse est omne susceptibile candidum uel nigrum esse, neque frigidum neque calidum: horum enim medium aliquid nihil prohibet esse. horum etiam erat aliquid medium, quorum nõ erat necessarium alterum inesse susciptibili, præter illa quibus naturaliter unum inest, ut igni calidum esse, & niui cãdidum. in his enim determinate necessarium est alterum inesse: & non alterutrum. non enim possibile est ignem frigidum esse, neq; niuem nigram. Quare omni quidem susciptibili nõ est necessarium alterum eorum inesse, sed solum quibus naturaliter unum inest, his determinate unum, non alterutrum inesse contingit.

98. Prolixitatem textus iccirco contraxi, quod & ea ipsa quæ dicuntur; supra iam dicta sunt, ne longior ordo posit aliquod creare fastidium, quod nos hac textus diuisione seiunximus, & prius quidem proponit ante oculos, omnes inter se contrariorum differentias, quas ipse quantum potero breuissime cõmemorabo. ait enim. Contrariorum quæ mediis carent, semper alterum inesse ei quod illas contrarietates suscipere potest, ut ęgritudo & sanitas. quoniam semper in animalis corpore reperitur, & ea sine ullo est aduersus suum contrarium medio. iccirco omne corpus animalis sẽper aut ęgrotat, aut sanum est, & semper alterum. aut sanitas, aut ægritudo inest ei, quod has suscipit contrarietates. Eorum vero contrariorum quę habent aliquam medietatẽ, non necesse est semper alterum inesse ei cui accidunt, ut album atque nigrum, cum sint vtraque contraria. quoniam

habent aliquam medietatem, vt rubrum, veniūt autem semper in corpora, non necesse est omne corpus fieri aut albū aut nigrum. Quoniam potest aliquando contingere, vt illa eorum medietas corpori cuilibet eueniat. Atque hoc ita est in iis quæ medio carent, quę ipsa mediata vocamus, exceptis his quibus vna contrarietas est insita per naturam, vt nix alba est, ignis calidus. In his enim vnam semper necesse est euenire non aliam, nec vtrumlibet, sed definite vnam. id enim non venit in ignem, vt aliquando fit calidum, aliquando frigidum, aliquando vero quod horum medietas est, tepidum, sed semper naturali calore succēditur. Nec nix aliquando fit nigra, nec rursus rubea, nec vllis aliis coloribus permutatur, sed solum semper alba est. cum hęc ita sint, ea quæ secundum habitum priuationemque opponuntur, si & ab his contrarijs distare monstrata sint, quæ medijs carent, & ab his quæ intra se quandam medietatem qualitatis includunt, & ab his quoque quæ cum mediata sint, tamē definite alicui insunt, perfecte monstratum est ea quæ secundū habitum & priuationem sunt, a contrarijs discrepare. Quare quid distent Aristotele teneamus auctore.

In priuatione vero & habitu neutrū & horū quæ dicta sunt, uerum est: neque .n. semper susceptibili necessarium est alterū inesse eorum. Quod .n. nondum naturam habet ad videndum, neque cæcū, neque visum habens dicitur. Ideoq; non erunt hæc talium contrariorum, quorum nihil est medium, sed neque quorum est medium. necessarium enim est omni susceptibili alterum istorum inesse. Quando enim iam natum fuerit ad habendum visum, tunc aut cæcum, aut habens visum dicetur: & horum non determinate alterū, sed alterutrum contingit. non enim necessarium est, uel cæcum, vel habens visum esse, sed quod contingit. In contrarijs autem quibus medium est, nunquam necessarium fuit omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam, & his determinate unum, sed non quod contingit. unde palam est, quod secundū neutrū modū tāquam cōtraria, opposita sunt hæc, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur.

99. Dat primo differentias, quibus ea quæ sunt secundum habitum & priuationem opposita, ab iis quæ sunt immediata contrariis distent. In his enim contrariis quæ mediū non habent, semper necesse est ipsorum alterum inesse ei, quod his ipsis subiectū est. In habitu uero & priuatione non ita est. Non .n. semper quælibet res aut habitum habet, aut priuationem, sed est tempus quando utrumq; nō habeat. ut catuli, quibus nondum per naturā oculi patent. Illos .n. nec habere habitum dicimus, qm̄ non uident: nec priuatos uisu, quoniam paruuli adhuc uisum per naturam habere nō possunt. igitur horum quæ sibi secundū priuationem habitūq; sunt opposita, non semper alterum subiecto inest eorum. Sed eorum quæ sunt contraria Immediata .i. medio carētia, semper alterum susceptibili inest. Distat igitur ea quæ secundum habitum & priuationem est oppositio, iis quæ secundum contraria putantur opponi. Sed quoniam sunt quædā contraria, quę insunt alicui per naturam, ut niui album, igni calidum, coruo nigrum. etiam ab his discrepat oppositio priuationis & habitus. Ea .n. quæ per naturam insunt, definita sunt, & nullo modo permutantur, ut est albū niui. non .n. nix aut alba, aut nigra est, sed tantum alba. & coruus non aut albus, aut niger, sed solum niger. In priuatione uero & habitu una res esse non potest definita, sed semper aut priuatio contingit, aut habitus, & hoc est quod ait. Et horum non definite alterum, sed alterutrum .i. aut hoc, aut illud. Neq; .n. necesse est aut cæcum esse, aut habentem uisum, definite subaudiēdum esse: catulus .n. qui per naturam nondum uidet, aut habitū habiturus est, id est uisum, aut co priuandus est, ut si cæcus, sed non definite unum, sed aut hoc aut illud indefinite contingit. distat igitur hęc oppositio ab his contrariis, quæ aliquibus per naturam immutabiliter accidunt. Restat igitur ut ab is contrariis, quæ mediata sunt, hanc oppositionem differre doceamus. In illis .n. non semper necesse erit contraria inesse subiecto. Iccirco ꝙ eorum medietates possint subiectis euenire substantiis, ut albū uel nigrum, quod non est alicui per naturam, sed, tantū secundū accidens. Possunt .n. utraque non esse in corporibus, quoniam his uel rubrum, uel pallidum, quæ sunt eorum medietates, eueniunt. In priuatione uero & habitu id non est. Quando enim poterit per naturam habere habitum, vtriq; quæ ea suscipiunt, carere non possint. Catulus enim cū per naturam videre potuerit, aut habitum habere dicitur, & est videns: aut priuationem, si fuerit cęcus. Ita semper ab eo tempore, quo illi per naturam utrumlibet habere confessū est alterutrum retinebit, idest aut priuationem retinebit, aut habitum. Quocirca, si in his contrariis quæ medio non carent, potest fieri, ut utraq; contraria in subiecto non sint, in priuatione uero & habitu ab eo tempore quo per naturā potest vtrunque retinet, fieri non potest nisi eorū habeat alterum. distant hęc quoque mediata ab his quæ secundum vim priuationis atque habitus opponuntur. Sed ante monstratum est & his contrariis quæ per naturam essent, & iis quæ medio carerent, hanc oppositionem esse dissimilem. Recte igitur positum est priuationis atque habitus oppositionem ab his, quæ opponuntur vt contraria, discrepare.

Amplius in contrarijs quidem existente susceptibili, possibile est in alterutrū fieri mutationem. nisi alterum alicui naturaliter insit, ut igni calidum esse: nanque possibile est quod sanum est, languere, & calidum, nigrum fieri: & ex studioso, prauū: & ex prauo, studiosum possibile est fieri. prauus enim ad meliores consuetudines deductus, & ad doctrinā, & si modicū aliquid proficiet vt melior sit. Si uero semel vel modicum crementum sumpserit, palam est quod aut perfecte mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. Semper enim bene mobilior ad uirtutem fiet, vel quo d cunque crementum sumpserit a principio. Quare verisimile est amplius eum sumere crementum, & hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur, nisi forte tempore suspensum sit. Verum in priuatione & habitu possibile est mutationem in alterutrum fieri, sed ex habitu quidem in priuationem fit mutatio, a priuatione vero in habitum impossibile est. neque enim qui cæcus factus est, rursus uidit, neque cum esset caluus rursus comatus est factus, nec cum esset sine dentibus, dentes iterum orti sunt.

100. Aliam rursus cōtrariorum & huius oppositionis quę secundum habitum priuationemqne dicitur, discrepantiā ponit. Ea enim quæ contraria sunt, possunt in alterna varietatis vicibus permutari. Quod enim calidū est, potest effici frigidum: rursusq; quod frigidū est, potest in caloris verti qualitatem. His tamen (ut dictum est) solis exceptis, quibus una quælibet res contrariorum naturaliter insita est. in his .n. solis fieri non potest alterna mutatio. In his uero quę accidenter, & non per naturam subiectis eueniunt, fit semper in contraria permutatio, ut ex sano ægrum, ex ægro rursus sanum corpus efficitur animalis. Iam uero illud uerum est, ex bono procliuior semper semita uidetur ad malū, & facillima esse ex probitate ad malitiam permutatio. quod Terentiano docetur exemplo. A labore procliuem ad libidinem. Sed quanquā difficilis sit transitus ad uirtutes a turpitudine uitiorum, Aristoteles tamen fieri posse hunc transitū confirmat. Huius .n. philosophi sententia est, uirtutes non esse scientias, ut Socrates ait, neq; ut Stoici naturaliter eas esse, sed discibiles, per quandam boni consuetudinem, hominum mētibus inseri. Atque ideo siquis sit quibuslibet prioribus uitiis obnoxius, si eum melior sermo susceperit, & sapientium consuetudine confabulationeq; comatur, aliquid ex ante actis uitiorum illecebris emēdabitur, & sese aliquātulum exuet, paulum liberior ad meliora procedet. Ita ut sit primo quidem minus malus, post uero non malus, deinde iamiamq; aliquantulum bonus. Cui si huiusmodi intēsio frequentissime fiat, nec paruitate temporis pręueniatur. aut ei terminus mortis offecerit, non est dubium, illum ex pessimo per probas consuetudines confabulationesque sapientum-

pientium in perfectam uirtutis habitudinem permutari. Est igitur ex bono in malum, & ex malo in bonum rursus pmutatio, atq; hoc quidem fit in contrariis. In habitu uero & priuatione non fit: est namq; permutatio, sed hæc una tantum, nulla ratione sese conuertens. aī.n. Ab habitu ad priuationem permutatio, a priuatione uero ad habitum impossibile est. Et hoc planissime docet exemplis. Quis enim unquā ex cæco factus est uidens? quis aliquādo caluus, crinitus efficitur? cui amissis ætate dentibus rursus alii procreantur? Quare si in contrariis fit alterna mutatio, in priuatione uero atq; habitu nō fit, distat hæc oppositio ab ea.s. oppositione, quæ fit secundum contrarias qualitates.

Quæcunque uero tanquam affirmatio, & negatio opposita sunt, palam est, quod nullo prædictorum modorum opposita sunt. In solis enim istis necessarium est semper aliud quidem eorum uerum, aliud autem falsum esse. neq; enim in contrarijs necessarium est semper, alterum uerum esse, alterum falsum. neq; enim in ijs quæ sunt ad aliquid, neque in habitu & priuatione, ut sanitas, & languor, contraria sunt, & neutrum neque uerum, neque falsum est. Similiter duplum & dimidium tanquam relatiua opposita sunt. & non est eorum alterum neque uerum, neque falsum. sed neq; ea quæ secundum priuationem, & habitum dicuntur, sicut uisus & cæcitas. Omnino autem eorū quæ secundū cōplexionē nullā dicetur, nihil neq; uerū neque falsū est: porro autē omnia quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur.

201. Expositis his differentiis, quibus uel contrariis relatiua, uel priuatio & habitus relatiuis, uel rursus priuatio & habitus contrariis discreparent; nunc sequitur quid his oībus secundū affirmationem negationemq; opposita distent. & dat signum proprium affirmationis, & negationis, ut eas semper queamus agnoscere. ut siqua sint quæ hoc signo minime teneātur, illa ab affirmationis negationisq; oppositione differre dicamus. In affirmatione.n. & negatione fieri nō potest, ut si affirmatio uera sit, statim falsa negatio non sit. si negatio uera, affirmatio mendacii nota carere possit. ut siquis dicat Socrates ambulat. Socrates non ambulat. Si uerū est Socratē ambulare, falsum est non ambulare Hanc autē ueri falsiq; diuisionem nullus vnquā in aliis oppositionibus poterit inuenire. Nam in his quæ sunt ad aliquid, non solum nō est necesse oppositionem ipsam sibi uerum falsumq; diuidere, sed in his nulla omnino neq; ueritas neq; falsitas inuenitur. Siquis.n. dicat hoc tantum, pater, uel rursus, filius: neq; uerū aliquid, neq; falsum pronunciat. Et in contrariis quoq; idem est: nam cum bono malum sit contrariū, siquis nominet bonū, & siquis rursus simpliciter pronunciet malum, nulla in hac prędicatione neq; falsitas, neq; ueritas est. Eodem quoq; se modo habet etiam in his quæ secundū habitū priuationēq; dicuntur. Similiter enim nihil neq; uerū, neq; falsum est, quis uisum nominet uel cæcitatem. Hoc autem iccirco euenit, quia omnia quęcunq; sunt, in quibus aut falsitas, aut ueritas inuenitur, secundum aliquam cōplexionem dicuntur. Ea uero quæ simpliciter profertur, ueri atq; falsi prolatione carent, ut ipse ait, cum in principio omnia prædicamenta numeraret, dicens: Singula eorú quæ essent dicta in nulla affirmatione dici, quædam uero cōplexione inter se horum prædicamētorú ueritatem falsitatemque gigni. Quibus Aristoteles edocuit pręter complexionem aliquam in sermonibus, ueritatem falsitatemq; inueniri non posse. Sed exemplo quoq; hoc manifestum est. Si.n. dixero Socrates homo est, aut uerum aut falsum est. Quod si hoc tantum dicam: Socrates, aut rursus, homo, nihil in eo neq; ueritatis neq; falsitatis est. Quocirca, quoniam omnis affirmatio cum complexione pfertur, potest in ea aut ueritas, aut falsitas inueniri. Ea uero quę sunt ad aliquid, simpliciter & sine nulla complexione dicūtur. Similiter autem & contraria, & ea quę sunt secundum habitum priuationemq; sibimet opposita, ut est, pater filius: bonum malum: uisus cæcitas. quę qm̄ sine complexione dicuntur, ubi autem cōplexio non est, illic neq; falsitas neq; ueritas est. In affirmationibus uero solis, & negationibus, quoniam secundum cōplexionem dicuntur, aut ueritas, aut falsitas reperitur: secūdum affirmationem & negationem oppositio a cūctis aliis superioribus distat.

Sed maxime uidebitur hoc tale contingere in his quæ secundum complexionem contraria dicuntur. Sanum nanq; esse Socratem, ad languere Socratem contrarium est: sed neque in his necessarium est alterum semper uerū, alterū autē falsum esse: cum.n. Socrates sit, erit illud quidem uerum, illud uero falsum. cum uero non sit, ambo falsa sunt. neque enim languere, neque sanum esse uerum est, cum non sit ipse Socrates omnino. In priuatione uero & habitu cum non sit, neutrum uerum est. cum uerū sit, non semper erit alterum uerum, alterum autem falsum. Habere nanque uisum Socratem, ad id quod est Socratem cæcum esse oppositū est, sicut priuatio & habitus. & cū sit, necessariū est alterū uerū uel falsū esse. cū enī nondū natus est habere, utraque falsa sunt: & cum non sit omnino Socrates, sic quoque falsa sunt utraque, & uisum eum habere, & cæcum esse.

102. Qm̄ uidentur quędam contraria ꝯm complexionē dici in quibus aut falsitas reperitur, aut ueritas, sed neq; ut affirmatio sit, neq; ut negatio: de his quoq; dicit quid distent, his complexionibus, quæ ꝯm affirmationem negationéq; dicuntur. Nam sicut ęgritudo est contraria sanitati, ita quoque ęgrotum esse Socratem, ei qđ est sanum esse contrariū est. Oratio quoq; quæ dicit. Socrates sanus est, contraria est ei quæ pronuntiat, Socrates ægrotat. in his ergo & ueritas inuenitur & falsitas. Quid igitur hæc distant ab ea oppositione quæ secundum uim affirmationis, aut negationis opponitur? Hoc scilicet, quòd subsistēte re, de qua vtraq; dicuntur, utrumlibet eorum uerum est, si tamen ea contraria prædicantur, quæ mediis carent. nam uiuente & subsistente Socrate, quoniam ægritudo & sanitas immediata contraria sunt, siquis de Socrate dicat, Socrates sanus est: rursusq; alius pronunciet, Socrates ęgrotat, unam ueram, unam falsam esse necesse est. Socrates enim uiuens aut ęgrotat, aut sanus est. & si uerum est eū ægrotare, sanum esse falsum est: & si falsum est ęgrotare, sanum esse uerum est. Si uero Socrates ipse nō subsistat, neque omnino sit, utrunq; de eo falsum est dicere, quoniam ægrotat, & sanus est. qui enim omnino non est, neque omnino poterit ægrotus esse nec sanus. Ergo in contrariis subsistente re de qua prædicantur, semper una prædicatio uera est, alia falsa, in his scilicet contrariis quæ secundum complexionem dicuntur, & carent medio. non subsistente aūt re, contrarietates utræque sunt falsę. Illa uero quę secundum priuationem habitumq; dicuntur, si cum complexione prædicentur, & subsistat res non necesse est aliam uerā esse, aliam falsam. & cum res omnino non sit, utręque sunt falsę. Socrates enim cū sit iam in suæ matris aluo, & nondum sit genitus, in lucem quidem editus non est, ipse tamen est atque uiuit, sed tunc neq; uidens est neque cæcus. & uidens quidem non est, quoniam nondum in lucem est editus: Cæcus uero iccirco non dicitur, quoniam adhuc uidere non poterat. Et cum sit atque subsistat res de qua habitus & priuatio prædicantur, potest fieri ut de ea falsa utraque prædicētur. si uero res de qua dicitur non sit omnino, utrasq; falsas esse necesse est, ut cum Socrates omnino non est, falsum est eum dicere, uel uidentem esse, uel cęcū. Ille enim uidet atque cæcus est, qui uiuit atq; subsistit. cū uero de quo dicitur non sit omnino, utraq; de eo falsa dicuntur. In catulis quoq; idem est. nam cum iam sunt editi, subsistunt quidem, sed neque cęci sunt, neque uidentes, quia nondum per naturam uisum habere potuerūt. Sin uero omnino non sint, rursus falsum est de his utrunq; prædicari. In affirmatione uero & negatione non ita est, ut ipse pronunciat.

In affirmatione uero, & negatione semper siue sit, siue non sit, aliquid quidem uerum erit, aliud falsum: languere

nanq; Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palam est, quia alterū eorum uerum, alterum uero falsū est. & cum non sit, similiter, languere enim cum non sit, falsum est: non languere autē, uerum. Quare in his solis proprium erit, semper alterum eorum uerum, alterum falsum, esse, quæcunq; tanquam affirmatio & negatio opposita sunt.

103. In affirmatione inquit & negatione siue res subiecta subsistat, siue non sit omnino semper in una ueritas, in alia falsitas inueniuntur. Non esse enim idem, dicere ægrotare aliquem, quod non esse sanum: nec idem cæcum esse, quod non uidere, perspicacissime docet. Nam qui ęgrotat, nisi subsistat, non potest ægrotare. Non esse autem sanum, non ita est. nam etiam si nō sit omnino aliquis, potest de eo qui non est, hæc negatio prædicari. Quod enim omnino nō est, sanum esse non potest, quod sanum esse non potest, non est utique sanum. Eodem quoq; modo est de cęcitate, & de uisu. neq; enim idem est dicere cæcum esse aliquem, quod non uidere: qui enim cæcus est, subsistit uiuitq; ut sit cęcus. non uidere uero etiā de omnino non subsistēte dici potest. Quod enim non subsistit, omnino uidere non potest: & qui uidere non potest, non uidet. Quocirca in affirmatione & negatione, siue sit de quo dicitur, siue non sit, una semper uera est, altera falsa. Nam cum sit Socrates & uiuat, si de eo uerū est dicere, quod uidet, falsum est dicere, quod nō uidet: & si de eo uerum est dicere, quòd sanus est, falsum est dicere de eo, quòd non est sanus. Si negationes uerę sunt, falsę sunt affirmationes. Si uero res subiecta non subsistat, omnino de eo quidem affirmatio falsa est, negatio semper uera. Nostro enim tempore, cū Socrates non est, neque subsistit, siquis dicat Socrates uidet, & alius dicat Socrates nō uidet, falsum quidem est, de eo dicere, quod uidet. uerum autem, quoniam non uidet. Qui enim omnino non est, uidere non potest, qui uidere non potest, non uidet. Ita firmum immutabileq; semper manet in affirmationibus & negationibus alteram semper ueram, alteram falsam in prædicatione cōstitui. Quocirca, quoniam in cōtrariis & in iis quæ secundum priuationem habitumq; sunt, si cum cōplexione utraq; dicantur de re non subsistente, falsa sunt utraq; quę prædicantur. cum hoc idem in affirmationibus & negationibus nō sit, oēs cæterę oppositionibus ab affirmatione & negatione dissentiunt. Monstratæ sunt igitur oppositiones quatuor & sex differentiæ; una quidem contrariorū, & eius quæ est ad aliquid: Secunda contrariorum, & eorū quæ sunt secundum habitum & priuationem: Tertia cōtrariorum, & eius oppositionis, quæ est secundū affirmationē & negationem: Quarta relatiuorum, & eius quę est secundum habitum & priuationem: Quinta relatiuorū, & eius quę est affirmationis & negationis: Sexta priuationis, & habitus ad negationem & affirmationem. Sed post has oppositionū differentias quędam de contrariis ad multas proficientia quęstiones ab Aristotele traduntur.

Contrarium autem bono quidem ex necessitate malum. hoc autē palam est per singulorū inductionem, ut sanitati languor, & iustitiæ iniustitia, & fortitudini timiditas: similiter autem & in aliis. malo autē aliquando bonum quidē est contrarium, aliquando autem malū. egestati enim, cum sit malum, superabundantia cōtraria est. cum etenim ipsa sit malum. Similiter autem & mediocritas contraria utrique cū sit, bonum est, sed in paucis hoc tale quispiā inspiciet, in pluribus uero semper malo bonum contrarium est.

104. Hoc loco monstratur quod omne bonū semper malo contrarium est: non autem omni malo semper bonū. nā quodcūque fuerit bonum, solum illi malum contrariū est, malo autem & bonum potest esse contrarium, & malū. Sanitati enim quę bona est, ægritudo quæ est mala, contraria est. Rursus felicitati quę est bona, īfelicitas, quę ipsa quoq; est mala, contraria est. Est autem inuenire malū, quod duas habet contrarietates, boni, s. & alterius mali. Nam cum ea sit contraria, quæ a se plurimum distent, cum sit timiditas habitus animi pessimus, duas habet contrarietates, temeritatem, & fortitudinem. nam qui omnia timet, est timidus, & qui nihil timet omnino, in quo est temeritas, longe a sese distant & discrepāt. quocirca sibi cōtraria sunt, cum utraq; sint mala. Rursus quoniam bonum malo cōtrarium, & fortitudo bona est, timiditas mala erit, & erit fortitudini contraria oppositaque timiditas. Duæ igitur contrarietates opponuntur timiditati, timiditas & fortitudo. sed timiditas contraria est secundum longissimam distātiam quātitateq; discrepantis habitus atq; contrarii: Timiditas uero fortitudini uidetur opposita secūdum qualitatem bonitatis atque malitię. Quare sufficienter est demonstratū bona semper malis esse contraria, mala uero etiam malis. Inductio autē est singulorum exemplorum collectio, & ad uniuersalē per ea cognitionem collectionemq; reductio. ut si quis dicat. q musicam nouit, musicus est, & ab ea denominatur, & medicus, qui medicinam. & rursus qui grāmaticam, grāmaticus. & ex his singulis rebus colligat uniuersaliter. ergo quicūque aliquam artem nouit eiusdem denominatione signatur. Quocirca hoc quod supra diximus de contrariis, Aristoteles exemplorum planissima inductione firmauit. Illud quoq; addidit, mala posse malis esse contraria, in paucissimis inueniri. semper autem mala bonis esse contraria: nā & in his ipsis, in quibus mala malis contraria sunt, inest tamen ut etiam simul bonis contraria esse uideantur. ut timiditas, quoniam temeritati contaria est, simul est etiam fortitudini contraria. Sed non necesse est, ut quodcunque malum bono est contrarium, mox etiam malo esse contrarium, ut ęgritudo sanitati quidem, quod est bonum, contraria est, alii uero malo contraria non est. Recte igitur dictum est malum malo contrarium in paucioribus inueniri.

Amplius, contrarium non necessarium est, si alterum sit, & reliquum esse. Sanis nanque omnibus, sanitas quidem erit, languor uero non erit. similiter autem si omnes albi sint, albedo quidem erit, nigredo uero non erit. Amplius, si Socratem esse sanum, ad id quod est Socratem languere contrarium est, cum non sit possibile utrunque eidem inesse simul, non erit possibile, cum alterum contrariū sit, & reliquum esse. cum. n. hoc sit, Socratem sanum esse, non erit illud, languere Socratem.

105. Dictū est in relatione, quædam relatiua simul esse naturaliter, ut cum sit filius, pater est: cum uero sit pater, sine filio esse nō posse. quocirca simul semper sūt pater & filius. hoc uero in contrariis non est. Ait enim non necesse est simul semper esse contraria. Si enim nullus ęgrotet, & sint omnes sani, cum sit sanitas, non erit ęgritudo, & una contrarietate manente, alia omnino non erit, ut siquis hoc idē dicat de cygnis. etenim omnes cygni sunt albi, in cygnis nigredo non erit. Atq; hoc idem ad uniuersalia referendū est. Nam si omnia quæ sunt, alba sunt, omnino nigredo nō erit. Tractum autem hoc uidetur esse sigillatim a partibus. Nā q duo contraria in eodem, uno eodemq; tempore esse non possunt, ut Socrates cum sanus est, ægrotus non est. & cum sanus est, manente sanitate non esse poterit ægritudo: & nō erit necessariū uno cōtrario cōstituto, mox subsequi alterū. Nam si necesse esset uno cōtrario constituto, mox aliud sequi: posset idem Socrates uno eodemque tempore, & sanus esse & æger. quod fieri non potest. Non igitur necesse est, cum sit una contrarietas, mox aliam sequi. Quocirca fieri potest, ut cum unum contrarium sit, aliud non sit. Idq; in singularibus etiam necesse est, ut in eo quod Socratem esse sanum, non est Socratem ægrotare, quod Socratis sanitati est contrarium. Socrates. n. quanquam contrariorum susceptibilis sit, quoniam substantia est, tamen uno eodéq; tempore contraria utraque non suscepit.

Palam uero est quod & circa idem aut specie, aut genere natura habēt fieri cōtraria. lāguor nāq; & sanitas in corpore aīmalis natura habēt fieri. albedo autē & nigredo simpliciter ī corpore. iustitia uero in aīa hominis & iniustitia.

109. Docet circa quæ semper posint esse contraria. Ait.n. circa eas res quæ aut genere eadē sint, aut spē, ut est corpus quidem aīalis vnum ſm genus, oīum.n.aīalium vnū genus est, & circa hoc ægritudo vel sanitas inuenitur. Similiter & circa corpus oē indiscrete, vel aīati, vel inaīati, albedo & nigredo est quod.s. oē corpus, & ipsum ſm genus est vnum. nanq; his genus est substantia. Iustitia quoq; & iniustitia in anima est. Omnis autem anima quæ iustitiam iniustitiamq; suscipit, rationalis est n.hominis, sed omnes homines idem sunt ſm speciem. Omnes igitur animæ eædē ſm spēm sunt, iustitia ergo & iniustitia circa easdem res ſm spēm reperiūtur. Quocirca recte iam conclusum est, omnia contraria circa easdem res, vel ſm genus, vel secundum spēm inueniri.

Necessarium est autem omnia cōtraria vel in eodem genere esse, vel in cōtrarijs generibus esse, vel ipsa genera esse. Album n. & nigrum in eodem genere sunt. color.n. genus eorum est. iustitia vero & iniustitia in cōtrarijs generibus: illius enim virtus, huius autem nequitia genus est. Bonum vero & malum non sunt in genere, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

107. Monstrat id qđ reliquum est.i.ubi possunt semper cōtraria vestigari. omnia.n.quæ sunt contraria, aut sub eodem genere sunt, aut sub contrarijs generibus, aut ipsa sunt genera. Sub eodem genere sunt contraria, ut album & nigrū sub vno genere.i.colore, color.n.albedinis & nigredinis est genus. Hæc igitur sub vno sunt genere. Alia vero contraria in contrarijs generibus inueniuntur, vt iustitia & iniustitia. iustitiæ.n.genus est bonum, iniustitiæ vero, malum: malum vero bono contrariū est. iustitia ergo, & iniustitia sub contrarijs generibus sunt. Rursus, alia ipsa sunt genera, ut bonum malum: vtraq; sunt genera sub se malorum bonorūq; positorum. Et non hoc nūc dicitur ꝙ bonitas, & malitia nulli alij generi subduntur; ponuntur.n. sub qualitate: Sed particularium bonorum & malorum non esse alia genera, nisi ipsum bonum, & malum generaliter. Recte igitur bonum, & malorum aliorū particularium bonorū malorumq; genera sunt numerata. Quare rectissime dictum est omnia cōtraria, aut sub eodem esse genere, vt album, & nigrum sub colore: aut in his cōtrarijs generibus, vt iustitia atq; iniustitia sub bono & malo: aut ipsa esse genera, vt est ipsum bonū & malum, quæ genera iustitiæ atq; iniustitiæ numerata sunt.

QVOT MODIS PRIVS DICATVR.

PRius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. primo quidem, & maxime proprie secundum tēpus. secūdum quod antiquius alterū altero, & senius dicitur. in eo enim quod tēpus amplius est, et antiquius, & senius dicitur.

108. Postquam vero de oppositis disputationem quantum ad præsens tempus attinebat explicauit, nunc quę priora dici possint, quę posteriora differit. Et ait, primo quidem, & proprie, & quod in usu prius dicimus, hoc est, quando aliquam rem alia res tempore pręcedit, & superat: & dum ꝓprie loquimur secundum temporis pręcessionem, aliud antiquius dicimus, aliud senius; Antiquius quidem in ijs quę inanimata sunt, vt Porphyrio placet: senius vero in ijs quę animata non carent. vt si quis dicat, antiquius fuisse bellum Thebanorum atq; Gręcorum Troię excidio iccirco, ꝙ tempore pręcedat: filij nanq; ducum qui Thebano periere pręlio, Troię pręlijs interfuerunt; vt Diomedes Tydei filius, & Sthenelus filius Capanei. Atq; hoc quidem ita, quoniam & in rebus inanimatis quod antiquius dicitur, vt cum dicimus antiquiorem esse dominationem. Regum in ciuitate Romana, quam consulum & magistratuum. In rebus vero animatis senius vocamus. Seniorem nanq; dicimus Pythagoram Socrate, Socratem Aristotele, iccirco quod se temporibus antecedant. Ergo prius alterum altero dicitur proprie secundum tempus. prioris autem quatuor fuere distantiæ, ut ipse Aristoteles dicit, cum ait, Prius alterum altero dicitur quadrupliciter: Easq; sigillatim breuiter enumerat, ad quas ipse addidit quintam, quæ priscis philosophis esset incognita. Et quoniam de primo prioris modo dictum est, de secundo dicamus.

Secundo autem quod non conuertitur secundū subsistēdi consequentiā, vt vnū duobus prius est. duobus enim existentibus, mox consequens est vnū esse: vno autē existente, non est necessarium duo esse. Iccirco non conuertitur ab vno consequentia, vt sit reliquum. prius autem videtur illud esse, a quo non conuertitur essendi consequentia.

106 Secunda inquit significatio prioris est, quę non tempore intelligitur, sed natura, & hoc ait, a quo non conuertitur subsistendi consequentia. Nā si duę res ita sint oppositę, ut si vna sit, necesse sit esse aliam, & si alia sit non necesse sit esse aliam: illa prior est. qua posita vt sit, non est aliam esse necesse, & hoc quidem vniuersaliter dictū est. Planius vero his fiet exemplis. Binarius enim numerus & vnitas eā retinet naturam, vt si quis duo esse proponat, vnum quoq; esse monstrauerit. vnum enim in ipsis duobus concluditur, nec pręter duas vnitates poterit esse binarius. Quocirca si quis binarum numerum esse posuerit, vnum quoq; esse cōsequitur, iccirco quod binarius vt sit, indiget vnitate. At vero si quis ponat esse vnitatem, nondum necesse est esse binarium. Ergo ab vnitate subsistendi consequentia non conuertitur. Posita enim vnitate necesse non fuit binarij numeri subsequi quantitatem, iccirco ꝙ binario non indiget vnitas, sicut indigens erat vnitate binarius. Quare Prior est, vnitas binario. quod si ita est, & quicquid ita fuerit, vt ab eo subsistendi consequentia non conuertatur, prius Aristotele auctore probabitur, vt in eo quod est homo & animal. Cū dico hominem, mox dixi animal: cum animal dixero, nihil adhuc de homine dictū est. Omnis enim homo animal est, non omne animal homo.

Tertio vero secundum ordinem quendam prius dicitur. quemadmodum & in disciplinis & in orationibus. nam & in demonstratiuis disciplinis est prius & posterius per ordinem. elementa enim in geometria priora sunt ijs quæ describuntur per ordinem. Principia enim priora sunt theorematibus ordine, & in grammatica elementa priora sunt syllabis, & in orationibus similiter, proemiū prius est narratione, ordine.

110. Ponit tertiam prioris significationem, vt in geometria priora sunt inquit elementa descriptionibus. Elementa vero ait quos terminos appellamus.i. vbi quid pūctum sit, quid linea, quid figura prædicitur. His enim cognitis & fideliter animo comprehensis, postea omnes geometrię descriptiones fiunt, quę problemata & theoremata nuncupantur. Ergo quoniam prius discuntur elementa, post ad descriptiones est transitus: priora sunt elementa, descriptionibus ordine scilicet. quoniam vt descriptio posit intelligi, prius elementa traduntur. Et in grammatica quoq; prius singulę traduntur literę, quam quæ ex his syllabæ coniungantur, quocirca ipsæ quoq; ordine priores sunt syllabis. Rhetores vero non sæpe a narratione, sed ab exordio agere causas incipiunt, ideo quod exordia narrationibus priora sunt ordine. Quare tertius modus prioris iste est, qui secundum nexum cuiusdam ordinis in qualibet arte est constitutus.

Amplius præter ea qua dicta sunt, quod melius est, & honorabilius, prius naturaliter esse videtur. consueuerunt enim & plurimi honorabiliores & magis a se dilectos, priores dicere apud sē: sed est pene alienissimus hic omnium modus. modi itaq; qui dicti sunt de priore, ferme isti sunt.

111. Dicit prius videri, qđ neq; secundum tempus aliquoties, neq; secundum subsistendi consequentiam, nec secundum ordinem sit, sed quodcūq; pretiosius fuerit, prius esse videatur. vt Sol Luna prior est, & anima corpore, & animus anima. Hoc vero tali argumento probat, ꝙ hi aliquos venerantur, & honorabiliores existimant, dicant eos apud se esse priores, & hi qui ī reb. publicis plurimū possunt, priores dicuntur ab his qui eos maxime venerantur. Sed vt ipse ait, alienissimus ē a significatione prioris, hic quartus ꝙ nūc

est dictus modus. Etenim de his melius dici potest, ut dicantur uenerabilioris & honorabiles, ut uero priores dicātur, abusio potius quam vlla proprietas est. Quintus modus qué ipse addidit huiusmodi est.

Videtur autem præter eos qui dicti sunt, alter esse prioris modus. Eorum enim quæ conuertuntur secundum essentiæ consequētiam id quod alterius quolibet modo causa est, digne prius natura dicitur. Quod vero sunt quædam huiusmodi palam est. esse nanq; hominem conuertitur secundum essentiæ consequentiam ad veram orationem de se: nam si est homo, vera est oratio qua dicitur, homo est: & si vera est oratio qua dicitur, homo est, consequitur esse hominem. Est autem quidem vera oratio nequaquam causa vt sit res, veruntamen videtur quodammodo res causa vt sit oratio vera: Ex eo enim quod res est, vel non est, oratio vera, aut falsa dicatur necesse est. Ideoq; secundū quinq; modos prius alterum altero dicitur.

112. Nouimus quasdā res in prædicatione posse cōuerti. Quod si vna earum quæ conuertuntur alteri causa est, & veluti naturalem substantiā subministrat, illa naturaliter prius esse perhibetur. Ipse autem aptissimo quod proposuit affirmauit exemplo. Nam si est aliqua res, verum est de ea dicere, quod est. Rursus si de ea verum est dicere, quod est: illam ipsam rem esse necesse est. vt quoniam est homo, uerū est dicere, quod est homo. Quod si verum est dicere quod est homo, nulla est dubitatio quin homo sit. Ergo quoniam duo hæc sibimet cōuertuntur: respiciamus nunc quæ sit harum causa alteri, vt subsistere valeat, atq; vt esse possit. Video autem rem, dicto vero substantiæ dare principium: nā quia homo est iccirco verum est dicere de eo quod est, sed nō iccirco homo est, quoniā de eo vere dici potest, qđ est. Res enim vt veritas adsit dicto, principiū est, sed nō vt res subsistat, vero efficit dicto. Quocirca prius est, esse hominē, posterius, verū de eo esse dictum. Iccirco, quoniam, quamuis cōuertantur, tamen vna harum rerum alteri subsistendi causa est. Ait enim id esse prius inter ea quæ conuertuntur secundum essentiæ consequentiā, quod alterius quomodolibet causa est. Vt in hoc ipso sermone de homine cōuertūtur vtraq; quidem, sed homo, vt sit sermo verus, causa est atq; principiū. Quod Aristoteles ita ait. Est autem verus sermo nullo modo causa subsistendi rem. Res autem videtur quodāmodo causa esse, vt sermo verus sit. Neq; enim iccirco res est, quoniam sermo est, sed iccirco verus est sermo, quoniā res ipsa subsistit. Quocirca quinq; hi prioris modi sunt, quorū superius quatuor dixit, secundū tēpus. secūdum id quod nō conuertitur ad subsistendi consequentiā. secundum ordinem. secundum reuerentiam. & secundum conuersionem, cum altera res alij subsistendi causa est. Sed quoniā de priori dictum est: nūc de his quæ simul sunt, incipit.

QVOT MODIS SIMVL DICAMVS.

Simul autem dicuntur simpliciter & proprie quidem quorum generatio est in eodem tempore: neutrum enim neque prius, neque posterius est eorum. Simul itaque hæc dicuntur secundum tempus.

113. Cum de prioribus disputare, illa proprie priora esse contenderat, quæ secundum vim præcedentis temporis dicerent, quare cum de his quæ simul sunt disputat, idē reuocat, & recte. Nam si maximum modum prioris solum efficiet tempus, cur quoque nō simul editam naturam tempus efficiet? Ait ergo & simpliciter, & proprie dici simul esse ea quæ vnius temporis ortu prolata sint, vt si illa sint antiquiora atq; priora quæcunq; non æquali, sed præcedenti tempore proferuntur, quæ se temporis non præcedunt, rectissime simul esse ponuntur. Quæ enim vno tēpore edita atq; prolata sunt, illa secundum tempus simul esse dicūtur, idest simul naturale principium substantiāque sortita, atque hæc quidem secundum tempus simul esse dicuntur. Secundum naturam uero simul esse perhibētur, quæcunque inuicē ad se conuertentur, cum altera res alteri subsistendi neq; causa sit, neq; principium. vt sunt huiusmodi, duplum & medium nam cum sit duplum, medium est. cum rursus sit medium, duplum est. Seruus quoq; & dominus eodē modo sunt, filius quoq; & pater. Hæc enim quæcunq; illata quidē inferunt alia, sublata vero auferunt simul, sibimet semper inuicem cōuertuntur nam si dicam patrem, filium quoq; intelligi necesse est. si dixero filium, pater mox sub intelligentiā cadit. Quod si alterum sustulero, vtraque perimo. nā si tollam filium, pater non est. si patrem abstulero, filium quoq; perire necesse est. Atq; hæc ita sibimet ipsa conuertuntur, vt tamen altera res alteri causa penitus non sit. nam quoniā pater filio in prędicatione conuertitur, manifestum est: sed neq; pater filio causa est, ut sit, nec filius patri. Hoc autem huiusmodi est. Si Aeneas habuit Ascanium filium, non dicimus quod non fuit Aeneas causa vt esset Ascanius, sed non fuit pater causa vt esset filius. Nā quod dico Ascanius, quædam propria substantia est, quod dico filius, esse nō pōt, nisi ad aliquid referatur: & cum Aeneam nomino, substantiā dixi: si patrem appello, nulla ratione constat, nisi ad filium referatur. Igitur causa fuit Aeneas vt esset Ascanius, sed nō est causa pater vt esset filius. Pater nanq; tunc fit cum filius fuerit. Quod si hæc tempore ipso priora non sunt causa autē cuiuslibet rei prior est, quam illa cuius causa est, vt oriatur: nulla dubitatio est, quin pater atque filius, quæ vtraque prædicationes æquale sunt tempore, neutra neutri causa sit, cum tamen substantiæ ipsæ sibi vt sint, causa sint prędicationis. Nec ullo modo simile debet videri ei quod paulo ante dictum est de homine, esse verum de eo sermonem. s. q est. Illic enim cum res esset, tunc poterat esse verus de ea sermo. Prius enim est vt sit aliquid, post vero de eo verum aliquid esse dicatur. Nunc vero non ita est, vt prius aliquis sit pater, post vero filius. Mox enim vt pater est, filium esse necesse est. Mox vt est filius, patris sine dubio prædicatio cōsequitur. quemadmodum ergo iste modus sit, quid scilicet simul secundum naturam est, Aristoteles ita pronunciat.

Naturaliter aūt simul sunt, quęcunq; conuertuntur quidem secundū quod est esse consequentiā. Sed nequaquā causa est alterū alteri, vt sit, vt in duplo & dimidio, conuertuntur etenim hæc. nā cum sit duplum, est dimidium: & cum sit dimidium, est duplum: sed neutrū alteri causa est vt sit.

114. In his quæ ita priora esse dicebantur, vt conuerterentur, quamuis secundum essentiam eorum cōsequētia esset, tamē quia in his alia res alij causa atque principiū est, hoc erat quod vna prior esse videretur, ea quidem cuius causa erat. Quod distat ab ijs quæ conuertuntur, & se inuicem auferunt, quæ cum neutra neutri causa sit, & tamen conuertūtur, digne simul naturaliter esse perhibentur.

Dicūtur etiam simul naturaliter & quæ ex eodē genere e diuerso diuidūtur a se inuicem. E diuerso aūt diuiduntur, quæ secundum eandem diuisionem sunt: vt gressibile, volatile, & aquatile: hæc.n. e diuerso diuiduntur, quæ sunt ex eodem genere secundū diuisionem, animal nanq; diuiditur in hæc, i. volatile, gressibile, & aquatile. & nihil horū prius vel posterius est, sed simul per naturam hæc esse videntur.

115. Tertium modum eorum quæ simul sunt hūc addidit, illa quoq; simul esse, quæ æquali diuisione sub genere ponātur. vt si ponat quis animal genus hominis, & equi hominē vero & equū a genere idest ab animali diuidat. homo vero, & equus, quoniam sub eodem genere sunt, simul esse natura dicuntur. & conueniens regula est in omnibus quibuscūq; generibus, cum enim specierū diuisiones fiunt, illic species natura simul sunt. & si sub his ipsis spēbus quędā alia ponātur, inter se etiam ipsa simul esse natura dicūtur. Diuidatur enim genus, i. animal in volatile atq; gressibile, & quoniam sunt sub eodē genere, simul natura sunt. Et si quid horū in subiectas partes speciesq; soluatur, vt volatile quidē in his auibus quæ seminibus vescunt, & in ijs quæ carnibus, & in his q herbis. Hæ tres species rursus, quæ sub volatili sunt, simul esse naturaliter appellantur, quod Aristoteles ita dicit.

Diuiditur

Diuiditur autē & ſingulū horū in ſpecies rurſus, ut greſſibile animal, & uolatile, & aquatile. erunt ergo & illa ſimul naturaliter quęcunq; ex eodē genere ſecundū eandē diuiſionē ſunt genera uero ſemper ſpeciebus priora ſunt, neque enim conuertuntur ſecundum eſſendi cōſequentiā. ut cū ſit aliquid aquatile quidē, eſt animal: cū uero ſit animal, non eſt neceſſe ut ſit aquatile. Simul ergo per naturā dicuntur, quæcunque conuertuntur quidem ſecundum eſſendi conſequentiam, ſed nequaquam quidem cauſa eſt alterum alteri ut ſit, & ea quæ ex eodem genere e diuerſo diuiduntur ab inuicē. & ſimpliciter ſimul ſunt, quorum generatio in eodem tempore eſt.

116. Atque iccirco fieri non poteſt, ut genus habeat unā ſpeciem. Nā ſi quæcunq; ſub genere ſunt, ſimul ſunt. Simul autem niſi plura eſſe non poſſunt. genus igitur ſub ſe unam ſpeciem habere non poteſt. Si.n.una fuerit, fieri non poteſt ut ſimul eſſe dicatur, quia illud eſt, quod ſub eodem genere, quędam res ſolent, quæ ſimul ſint naturaliter, inueniri. Sed hæc de ſpeciebus. Genera autem ſemper priora ſunt, non.n. conuertuntur ſecundū ſubſiſtentię conſequentiam. Prioris unus modus eſt, ſecūdum quem illa priora eſſe dicerentur, quæcunq; ad ſubſiſtēdum nullo modo conuerterent, quod hoc idem in generibus cadit. Genera enim non conuertuntur ad ſubſiſtentię conſequentiam hoc modo. Sit enim animal genus, homo uero ſpecies. Cum uero dico hominē eſſe, animal quoq; eſſe cōſequitur. Si animal dixero, ad hominem ſubſiſtentiæ conſequentiam non conuertitur. Poteſt.n. eſſe animal, nō tamen homo. Quocirca ab animali ad hominem non conuertitur ſubſiſtentiæ cōſequentia. Quod ſi poſito homine animal conſtat, animali uero nominato nō eſt neceſſe hominem eſſe: animal eſt prius. Illa quoq; priorum deſcriptio eſt, quod ea quæ ſunt priora, ſublata quidē auferūt, illata nō inferūt. Animal.n. ſublatū ſecū quoq; hominē tollet, illarū uero, ut dicatur eſſe animal, non ſecum ſtatim hominē infert. Poſteriora uero e diuerſo ſunt. Illata.n. ſimul inferunt, ſublata nō auferunt. Dictus quidē hō ſimul ſecum animal infert. omnis nanq; hō animal eſt. Quod ſi hō ſubſtātialiter auferatur, non eſt neceſſe animal quoq; auferri: quod hoc nomē animalis in pluribꝰ ſpeciebus ualet aptari. Quod ſi ita cōtingit, ſublato homine ꝑmanebit animal. Quocirca cōcludit tres eſſe ſpecies eorū quæ ſimul ſunt, ſecūdū tēpus, ſm naturā, cū utraq; ita cōuertuntur, ut neutra neutri cauſa ſit. Tertiū genus eſt ſecundum eandem genere diuiſionem. Quoniam in faciendo atq; patiendo inerat quidam motus, facere autē & pati prædicamentis adiunxerat: iccirco nunc de motibus tractat, & ſex numero eſſe pronunciat.

DE MOTVVM GENERIBVS.

Motus autem ſpecies ſunt ſex, generatio, corruptio, augmentū, diminutio, alteratio, & ſecundum locum mutatio: alij itaq; motus palā eſt quia alij ab inuicem ſunt. nō eſt enim generatio corruptio, neq; augmentū diminutio, neque ſecundum locum mutatio, ſimiliter autem & in alijs.

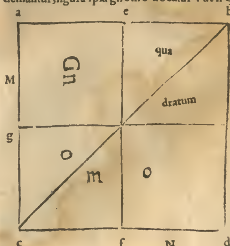
117. In phyſicis Ariſtoteles motus ſpecies alia ratione partitus eſt. Ait enim aliud eſſe permutationem, aliud motum. & permutationis quidē duas eſſe ſpecies ait, generationem & corruptionē. Motus uero tres, ſecundū quantitatem, ſm qualitatem, ſecūdum locum. igitur qm̄ hic liber ad introductionem quodāmodo factus eſt: noluit nimis diuiſionis attenuare rationem, ne ingredientium animos ſubtiliori diuiſione confunderet. facit igitur diuiſionē motus hoc modo. Eſt.n. una ſpecies motus ſecundum ſubſtantiam, alia ſecundum quantitatem, alia ſecundum qualitatem, alia ſecundum locum. Et ſecundū ſubſtantiā quidem, eſt generatio & corruptio. hęc.n. utraq; in ſubſtantia fiunt. Nam & ſecundū ſubſtantiam generatur aliquid, & ſecundum ſubſtantiam corrumpitur. Secundum quantitatem uero, ut crementum & diminutio. etenim uel quantitate aucta creuiſſe, uel detracta, diminuta eſſe dicuntur. Secundum qualitatem uero quę dicitur commutatio, ſecundum aliquas ſcilicet paſsiones, quas qualitates eſſe manifeſtum eſt. Secundum locum uero, ut eſt itus in longitudinem, uel in curuaturam flexus. & itus quidem i longitudinem eſt, ut a ſurſum in deorſum. a prioribus retrorſum. a dextra in ſiniſtram. & rurſus ſi hæc conuertas, & in directum pergas, iidem motus erunt. Illud quoque uerum eſt has eſſe omnes ſpecies motus: nullo nanque ſibi participant, niſi ſolo generis nomine. quod motus dicuntur. nam neque generatio idem eſt quod corruptio. nanque generatio eſt in ſubſtantia ingreſſus, corruptio uero ex ſubſtantia egreſſus. nec diminutio idē quod crementū. nec ſecūdū locū tranſlatio alicui ſuperiorū cōſimilis eſt. Cōmutatio autē habet forte aliquā dubitationē, ꝙ nō uideatur a ſuperioribus diſcrepare, quā quęſtionē ita propoſuit.

In alteratione uero habet quandam quæſtionē, ne forte neceſſarium ſit id quod alteratur, per aliquam reliquarum motionum alterari. hoc aūt nō eſt uerum. Nam pene ſecundum omnes paſſiones aut plures, alterari accidit, nulla aliarum motionum communicante. Neq; enim augeri neceſſarium eſt, quod per paſſionem mouetur, neq; minui, ſimiliter autem in alijs. Ideoq; erit alia præter illos motus, alteratio. Nam ſi eadem eſſet, oporteret id quod alteratur mox uel augeri uel minui, uel aliquem aliorum motum conſequi. ſed non eſt neceſſe. Similiter autem & quod augetur. aut aliqua motione mouetur, alterari oportebat.

118. In commutatione uero eſt aliqua dubitatio, ne forte neceſſe ſit, quod commutatur ſecundum aliquē reliquorū motuum cōmutari. Nam ſi omne quod commutatur, aut generatur aut corrumpitur, aut minuitur, aut creſcit, aut ſecundum locum transferri neceſſe eſt, dubium nō eſt, nihil a ſuperioribus cæteris hanc differre ſpeciem, quę ſecundum commutationem dicitur: quod Ariſtoteles reſpuit dicens, Hoc autē nō eſt uerū. Sed quoniā quod cōmutatur nō omnino neq; generatur neq; corrumpitur, ut qui in ſole diutius ſtetit, ſi ex candido niger eſt factus, cōmutatus q̄dē ſecūdū colorē dicitur, nō tamen generatus eſt aut corruptus, nec uero illi aliquod uel crementū factū eſt, uel diminutio, ſed nec loci trāſlatio ulla eſt. poteſt enim aliquis uno eodemq; loco cōſiſtens aliquibus extrinſecus uenientibꝰ paſsionibus ꝑmutari. poteſt quoq; & creſcere & decreſcere ꝑter qualitatis commutationem, quod ipſe Ariſtoteles ita pronunciat.

Sed ſunt quædam creſcentia, quæ non alterantur, ut quadratum circumpoſito gnomone creuit quidem, alteratū uero nihil factum eſt, ſic & in alijs huiuſmodi, quare alij ſunt motus a ſe inuicem.

119. Quod dicit tale eſt. Si quadrato inquit, addatur gnomo, creſcit quidem quadratus, non tamen commutatur. Ideoque ſublato gnomone quadratus diminuitur, ſed non cōmutatur. Sit enim quadratus .a.b.c.d.& ducatur ei angularis.b.c.& diuidātur quatuor latera.a.c.a.b.b.d.d.c.in æqualia. g.e.h.f. punctis, & ducantur. g.h.f.e.lineæ. Diuiſus igitur quadratus.a.d.in quatuor, quadratos, qui ſunt.e.g.f.g.e.h.h.f.quorumlibet tres qui circa eandem angularem ſunt, ſi demantur, figura ipſa gnomo uocatur. ut ſi quis tollat hos tres, e.g.g.f.f.h. inueniitur m.n. gnomo. q. m.n. gnomo ſeparatus à.b.e.h quadrato. Totus quidem a.d. quadratus imminutꝰ eſt, qui ex tā magno factus eſt paruus, nō tamen formam tetragoni

goni cõmutauit. Qđ si.e.h.tetragonus solus sit,& ei circũponaĩ gnomo,q̃ ẽ.m.n.creuit q̃dẽ tetragonus,& maior factus ẽ,sed nõ cõmutatus ẽ. Oẽs.n.tetragoni sibi sũt ꝓpria qualitate cõsimiles. ꝙ si cõmutatio huiusmodi motus esset,ut nõ oĩo a superioribus separaret,nulla esset dubitatio,q̃n sẽper oporteret quicquid cõmutaĩ secũdũ aliquẽ priorũ motuũ modũ cõmutari. Ita ut aut nasceret, aut corrũperet,aut minueret,aut cresceret,aut secũdũ locũ fieret aliqua ꝓmutatio. Qđ quoniã nõ ẽ,ab oĩbus superioribus motibus,hęc motus species distat. Sed monstratũ superius ẽ quinq; superiores motus species a se oĩ ratione substantię discrepare. Quocirca distãt a se similiter hi sex motus,atq; diuersi sunt.

Est autem simpliciter quidem motui quies contrarium. Singulis uero singuli, generationi quidem corruptio, augmentationi autem diminutio, secundum locum uero mutationi, secundum locum quies. maxime autem uidetur oppositum esse in contrarium locum mutatio, ut quæ est inferius, ei quæ est superius, et ea quæ est superius, ei quæ est inferius.

120. Nunc iam motuũ contrarietates exequitur,& ipsi quidem generi.i.motui dicit quietem esse contrariam. habet.n. motus quietem contrariã. Singulis uero speciebus motuũ, motus ipsi contrarij sunt, ut generationi corruptio, & cum generatio sit motus atq; corruptio,utraq; tamen sibimet cõtraria sunt: cremento quoq; diminutio ꝯ̃ria est. Quare diuerso modo hę species motus contrarietatem habent, quã genus dudũ habere monstrauimus. motus.n.ipse habet quietem contrariam. Specierum uero motibus non quies tantũ, sed alij motus cõtrarij sunt. ut generationi,corruptio.& cremento diminutio. secundum uero locum translatioui,contrarietas similis est generi. Nam & ipsa habet contrariam secundum locum quietem. contrariũ nanq; est moueri de loco in locum,& nõ moueri. Et est non moueri quidem secũdũ locũ quies, moueri uero secundũ locũ translatio. Maxime aũt inquit secundũ locũ mutationi cõtraria est in cõtrariũ locũ permutatio. Vt si qua res sursũ sit, atq; ibi maneat, & sit quieta, postea sit ei motus talis, ut deorsũ moueatur, q̃q̃ ipsi superiori motui quies cõtraria sit, multo magis quidẽ huiusmodi motus qui in cõtrariũ fit locũ, illi superiori motui cõtrarius est. Atq; hoc q̃dẽ & ĩ alijs motib. accidit,ut si quis sit ad dexterã, si ei ĩ sinistrã motus sit,in cõtrariũ locũ factus dicit motus. atq; hoc idẽ ĩ aliis motibus licet uidere. Sed Aristoteles dubitat, si reliquo motui,id ẽ cõmutationi, aliquid possit esse contrariũ, quam quęstionẽ ita proponit.

Reliquo uero assignatorũ motuũ non facilis est assignare quid sit cõtrariũ. uidetur autẽ nihil ei cõtrariũ esse, nisi quis & in hoc secundũ qualitatem quietẽ opponat, aut in cõtrarium qualitatis mutationẽ: sicut & in mutatione secundũ locum, quietem secundum locum, aut in contrarium locum mutationẽ. Est enim alteratio secundũ qualitatẽ mutatio.

121. Ex similitudine motuum cõtrarietates quoq; colligimus. Nã qm̃ superius, motui ẽm locum ꝯ̃riã reperit ẽm locũ quietẽ. & qm̃ omnis cõmutatio, quę ẽm aliq̃ passionẽ fit,ẽm qualitatẽ commutatur. motus eius contrarietatẽ posuit ẽm qualitatẽ quietẽ. ut si lapis cũ frigidus est, si ita permaneat qualitas illa mansit,& quieuit. ꝙ si tepeat, qualitas illa cõmutata est,& est ipsa cõmutatio cõtraria.& factus est quidẽ motus, & ipe lapidis secundum qualitatem facta est permutatio. fuit aũt in frigore quies secundum eandẽ qualitatẽ. Quocirca licet uideat hic motus q̃dẽ omnino cõtrariũ nõ habere,tñ sicut superius dictũ est secundum locũ trãslationi contrariã esse secundũ locũ quietem: cur nõ quoq; secundum qualitatem cõmutationi, dicatur quis secundũ qualitatẽ esse ꝯ̃ria? Definitio nãq; commutationis est translatio secundum qualitatem. cum.n.qualitas cuiuslibet rei mouetur,fit translatio secundum qualitatem. Quod si maxime uideat secundum locum translationi esse contraria non solũ secundum locum quies,sed ẽt in ꝯ̃rium locum translatio:secundum qualitatẽ quoq; mutationi,non solũ erit ꝯ̃ria secũdum qualitatem quies, sed maxime in ꝯ̃riam qualitatẽ cõmutatio. ut si quid cũ est albũ, rubrũ fiat, quieti quidẽ ei quæ in albo colore poterat permanere, cõtraria fuit qualitatis ipsa mutatio,ut ex albo in rubrũ mutarentur. si quid ãt ex albo uertatur in nigrum,illud maxime permutatur, & illud superiori mutationi contrarium est,quoniam permutatum est in contrariam qualitatem. Atq; hoc est quod ait.

Quapropter opposita erit secundum qualitatem mutationi secundum qualitatem quies, aut in contrarium mutatio qualitatis, ut album fieri, ad id quod est nigrum fieri. alteratur.n.in contrarium qualitatis mutatione facta.

122. Id quoq; apertissimo uulgatur exemplo. Quare quoniam de motibus expeditum est, habendi æquiuocationem quę sequitur,explicemus.

QVOT SIGNIFICATIONES HABEAT.

Verbum Habere.

HABERE autem multis modis dicitur, aut.n.tanquam habitũ & affectum, aut aliam quamlibet qualitatem. dicimur.n.disciplinam aliquam habere atq; uirtutem. Aut tanquam quantitatem, ut contingit ei qui habet magnitudinem. dicitur.n.tricubitam magnitudinem habere uel quadricubitã. Aut tanquam ea quæ circa corpus sunt,ut uestimentum uel tunicam. Aut tanquã in parte, ut in manu annulum. Aut tanquam partem,ut manum uel pedem. Aut tanquam in uase. ut in modio grana tritici, uel in lagena uinum. uinum.n.habere lagena dicitur, & modius grana tritici. hæc ergo omnia haberi dicũtur,ut in uase. Aut tanquam possessionem. habere.n.domũ aut agrum dicimur. Dicitur ẽt uir uxorẽ habere, & uxor uirũ. Sed uidetur alienissimus qui nũc dictus est modus, esse ĩ eo quod est habere. nihil.n.aliud per uxorẽ habere significamus, nisi quia cohabitant. forte tñ & alij quidã apparebunt modi de eo qđ est habere. Sed qui consueuerunt dici, pene oẽs enumerati sunt.

123. Aequiuocum esse habendi modum manifestum est. habere.n.ita multis dicitur modis, ut tñ ęquiuoce prędiceĩ. Dicimur.n.habere aliquam qualitatem, ut habitum uel dispositionem. Dicimur quoq; habere scientiam uel uirtutẽ. Quantitatem quoq; habere perhibemur. dicimur.n.in mensura habere quinq; uel quatuor pedes. Necnõ etiam in ipsis partibus corporis aliquid,& ipsas partes habere prædicamur. dicimur.n.& habere digitos,& in digito annulos. Circa corpus quoq; aliquid habere dicimur, ut tunicã, uel ꝗlibet aliud uestimentum. Necnon etiam in uase haberi aliquid dicitur, ut triticum in modio, & uinũ in dolio. hęc scilicet ita haberi dicuntur,ut in uase. Dicitur etiam quis habere uxorem, quæ scilicet significatio nulli supradictę cõmunis est, sed (ut ipsi Aristoteli uidetur) longe diuersa est hæc significatio ab habendi prędicamento. non.n.proprie habemus uxores, sed quod habere quis dicitur uxorem, hoc significat, habitare cum eo uxorem. habere enim habitare dicimus,ut est Socratem habent,id est cum Socrate habitãt atque eum colunt. Quare ipse quoque Aristoteles inquit esse aliquos fortasse præter eos qui dicantur,habendi modos, hortaturq; nos ad ulteriorem aliquã inquisitionem, ut nos quoque quęramus, ꝑ quos, pręter priores dictos modos, alios possit habere prædicari. Et de hac æquiuocatione quidem habendi sufficienter dictum est. Sed forte quis dubitet, cur cũ habere superius in genere nominauerit,nunc idipsũ ęquiuocũ ponat. sed hæc quęstio ita soluitur. Non absurdũ est idẽ prædicamentũ nunc uniuoce, nunc æquiuoce prædicari. uniuoce quidẽ ut superius, cum eiusdem specierũ exẽpla proposuit, ut est calciatum esse, uel armatum; horum.n. taliũ genus est. Aequiuoce uero, ut in his modis quos superius exposuimus. Quod si habet aliquas proprias species habendi prædicatio, dicitur autẽ & ipsum nomen multipliciter: nihil est incongruum in genere numerari. sufficit enim ad demonstrandum genus esse & habendi prędicationem, quod sub se aliquas partes speciesq; contineat.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

Editionis primæ seu minorũ commentariorũ, in librum Aristotelis de interpretatione,

Liber Primus.

MAGNA quidem libri huius apud Peripateticam sectã probatur auctoritas. Hic nanque Aristoteles simplicium propositionum naturam diligenter examinat. sed eius series scrupulosa impedit semita, & sublimibus pressa sententiis, aditũ intelligentiæ facile non relinquit. Quocirca nos libri huius enodationẽ duplici commentatione suppleuimus. & quantum simplices quidẽ intellectus sententiarum oratio breuis obscuraq; cõplectitur, tantum hac operis huius tractatione digessimus. Quod uero altius acumen considerationis exposcit, secundæ series editionis expediet. Nũc a me tantum lector expectet, quantum pedetentim minutatimq; secundum orationis ordinẽ, textumq; sermonis, id quod angustia breuitatis latet intelligat. Et prius quæ sit huius operis intentio breuiter demonstrãdũ est. Inscribitur etenim græce liber hic, περὶ ἑρμηνείας, quod latine, de interpretatione, significat. Quid ergo sit interpretatio paucis absoluam. Interpretatio est uox significatiua, per seipsam aliquid significans. Siue enim nomen sit quod per se significet, ut est homo. siue uerbum, ut est curro. siue quod grammatici participium uocant. siue pronomen. siue ex his iuncta oratio, ut est homo currit. siue quolibet alio modo, uel nomen, uel uerbum, uel ex his oratio iuncta per se aliquid significet, interpretatio nominatur. Quare cum sint quædam in orationis partibus, quæ per se nihil significant, aliis tamen iunctæ designat, ut sunt coniunctiones, & præpositiones, hæc interpretationes esse non dicimus. Interpretatio enim, siue simplex est, ut nomen & uerbum, siue composita, ut ex his iuncta copulataq; oratio, uel per seipsam significare debet, si simplex est, uel ex his quæ per se significant iuncta esse, si composita est. Quare interpretatio est uox aliquid per seipsam significans. Sed quoniam uerba nominaque interpretationes sunt, oratio quoque omnis quæ ex significãtibus per se prædicamentis iungitur, interpretatio nuncupatur: & quoniam plurimæ sunt interpretationes, inter quas illa quoque est oratio, in qua uerum falsumue inueniri potest, idest enunciatiua, de qua hoc in libro tractandum est, iccirco Aristoteles de communi nomine & continenti, libro titulum inscripsit. Interpretatio nanque est nomen & uerbum, & interpretatio etiã est huiusmodi oratio. omnis homo animal est: sed in hac uerum falsumque auditor intelligit. Hæc enim oratio quæ dicit, omnis homo animal est, uera uel falsa est. Interpretatio quoque est etiam huiusmodi oratio. Da mihi codicem, in qua uerum falsumque nullus inueniet. Etenim da mihi codicem, neque uerum esse poterit, neque falsum. Quocirca, quoniam de his solis orationibus, in quibus uerum falsumque reperitur, quas enuntiationes & propositiones uocamus, quæ interpretationes sunt, disputaturus est; quoniamque de nominibus illis uerbisque dicendum est, quid sint, quamue uim in significatione retineant, recte librum de interpretatione signauit. Nec nos hoc turbet, quod sunt quædam interpretationes, de quibus in hoc libro non tractet. tanquam enim siquis de homine disputans titulũ operis de animali posuisset, quanquam non de omni animali, tamen quoniam de aliquo disputaturus esset, recte de animali, libro nomen imponeret. Ita nunc, licet non de omni interpretatione pertractet, tamen quoniam de una quæ est enunciatio, & de nominibus & uerbis, quæ interpretationes simplices sunt, dicendum erat: de communi & generali uocabulum libro de interpretatione imposuit. Est autem intẽtio libri huius de simplici enuntiatiua oratione disserere. Simplex autem enuntiatiua oratio est, in qua cum uerum falsumue sit, illud tamen est, ut sine coniunctione totus orationis ordo proponatur. ut est; homo est, homo animal est, homo currit. homo pauidus currit. Hæ enim propositiones sine coniunctione propositæ sunt. Et hæ dicuntur prædicatiuæ, quæ sunt cum nomine & uerbo. Illæ uero quæ sunt huiusmodi, si sol est super terram dies est, duplices atque hypotheticæ, nec non etiam conditionales uocantur. Ponitur. n. si hoc sit, hoc esse, idest si sol est, esse diẽ. Quare hæ simplices non sunt. sol est enim, & dies est, duæ propositiones sunt, quas una coniunctio si, copulat atque componit. Sed de his nullus hoc libro tractatus habebitur. Quare quoniã de simplicibus enuntiatiuis orationibus tractaturus est, id est de simplici affirmatione & simplici negatione, quoniã q; affirmationes & negationes uerbis ac nominibus coniunguntur, ut in ea quæ est, homo currit, affirmatione est homo, nomen: currit, uerbum. Et rursum, homo non currit: negatio eodẽ nomine uerboq; cõiũgitur: recte prius de simplici affirmatione, & de simplici negatione, omninoq; de enuntiatione simplici disputaturus est. Quoniam autem omnis enuntiatio simplex uerbis nominibusq; cõiungitur, primam disputationẽ de nominibus & uerbis instituit. His enim prius ad scientiam uenientibus tota facillime natura orationis aperitur. De quibus autem ei in toto dicendum est libro inchoans ipse sic proponit.

Primũ oportet constituere quid sit nomen, & quid uerbum, postea quid est negatio, & affirmatio, & enuntiatio, & oratio.

1. In principio, inquit, huius sermonis, qui de enuntiatione instituitur, constituere, idest definire, oportet, quid nomen sit, quid uerbum. Hæc enim (ut dictum est) omnem coniungere orationem ualent. Quæ oratio genus est aliarum orationum. Sunt enim principales quinq; orationum differentiæ. Est autem prima oratio deprecatiua, ut Iupiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Secunda imperatiua, ut Suggere tela mihi. Tertia interrogatiua, ut, Quo te Mœri pedes? Quarta uocatiua, ut, Huc ades o Melibœe. Quinta enuntiatiua, in qua uerum inesse falsumque perspicitur. Huius autem duæ sunt species, una affirmatio, altera negatio. Affirmatio est, ut homo animal est. Negatio, ut homo animal non est. Ergo orationem uerba nominaq; cõstituunt. Enunciationis aut oratio genus est. Enuntiatio uero, affirmationis & negationis. Quare elementa quædã sunt quæ cõiungunt orationem, nomina & uerba. & de his disputat primũ, dehinc propositionis duas ultimas species sumit, & dicit se de affirmatione & negatione dicturum. Post has harum genus proponit. i. enuntiationem: Vltimum uero, quod horum maximum est, orationem. Est uero quodam modo conuersus ordo ab speciebus usque ad earum genera prima peruenies. Proponendo enim ab affirmatione & negatione ad enuntiationem, quod est genus, ascensum est Ab enunciatiatione ad enuntiationis genus, quod est ratio, propositionem operis leuauit: diuerso tamen modo de cunctis disputat. Prius enim de ratione, post de enunciatione, deinde de affirmatione, postremo de definitione negationis edisserit, conuerso scilicet ordine. Sed hoc posterius liquebit. Quod autem prius negationem, postea proposuit affirmationem, nihil interest. cum omnes species æquæuæ sibimet sint, & uni generi æqualiter supponantur. Quocirca si affirmatio & negatio enuntiationis species sunt, rectum est quamlibet earum prius indiscrete proponere. Quemadmodum autem affirmatio & negatio species enunciationis sint, & hæc earum genus, secunda editione monstrãdum est.

Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima passionum, notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce. Ac quemadmodum nec literæ eædem omnibus sic nec eædem uoces. Quarum autem hæ primo notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res iam eædem. De his itaq; dictum est in his, quæ dicta sunt de anima. Alterius est enim negocij.

Quoniam

2. Quoniam nomen & uerbum in definitionibus suis significatiua paulo post propositurus est: primum explicat quorum sint significatiua quæcunque significant. idest quæ designent ipsum nomen & uerbum. Tota autem ratio sensus huiusmodi est. Tria sunt, ex quibus omnis collocutio disputatioque perficitur, res, intellectus, uoces. Res sunt, quas animi ratione percipimus, intellectuque discernimus. Intellectus uero, quibus res ipsas addicimus. Voces, quibus id quod intellectu capimus, significamus. Præter hæc autem tria, est aliud quiddam, quod significat uoces, hæ sunt literæ. harum enim scriptio uocũ significatio est. Cum igitur hæc sint quatuor, res, intellectus, uox, litera: rem concipit intellectus, intellectum uero uoces designant, ipsas uero uoces literę significant. Intellectus uero animę quædam passio est. Nisi enim quandam similitudinem rei, quam quis intelligit in animæ ratione patiatur, nullus est intellectus. Cũ enim uideo orbem uel quadratum, figuram eius mente concipio, & eius mihi similitudo in animæ ratione formatur, patiturque anima rei intellectæ similitudinem, unde fit ut intellectus, & similitudo sit rei, & animæ passio. Horum autem rursus quatuor, duæ sunt naturales, duæ secundum hominum positionem. Voces nanque & literæ, secundum hominum positionem sunt: Intellectus autem & res, naturaliter. Hoc illo approbatur, quod apud diuersas gentes, diuersis uocibus utuntur & literis. Iccirco quoniam ipsi sibi uoces quibus uterentur, & literas quibus scriberent, composuerunt. Intellectus autem & res nullus posuit, sed naturaliter sunt. Neque enim quod apud Romanos est equus, apud barbaros ceruus est, sed apud diuersas gentes eadem rerum natura est præterea neq; quod nos intelligimus esse equum; canem barbari putant. Sed eandem apud diuersissimas gentes substantiarum intellectuumq; ratio est constituta. Quare duę harum sunt secundum hominum positionem, idest uoces & literæ, duæ secundum naturam, res & intellectus. Nunc ergo hoc dicit, quoniam uoces quidem significant intellectum, ipsas etiam uoces literæ significant: sunt autem intellectus animæ passiones, & uoces quidem & literæ naturales non sunt. Quemadmodum enim uox non eadẽ apud omnes gentes, ita nec literæ. Sed intellectus & res easdẽ apud omnes quamlibet diuersissimas gentes inuenies. Atq; hoc est quod ait. Sunt ergo ea quę sunt in uoce, earum quę sunt in anima, passionũ notę, id est ipsæ inquit uoces, intellectus, qui sunt animę passiones, significant, eorumque sunt significatiuæ. ergo ea quę sunt in uoce, significant illas, & earũ sunt notę, quę sũt animæ passiones. Animæ autẽ passiones intellectus sunt. Igitur ea quæ sũt in uoce, intellectuũ q sunt in anima passiones, notæ sunt, eosq; significãt. Quoniam his, idest uocibus, omnis significat intelligentia mentisq; conceptio. Atuero quod addit, & ea quę scribuntur, eorũ quæ sunt in uoce, tãtundẽ ualet quantũ si diceret, Notæ sunt literę quæ scribuntur, uerborũ & nominũ quæ sunt in uoce. monstrauit igitur uoces intellectuũ esse significatiuas, & literas uocum, nunc de eorum natura pertractat dicens. Et quemadmodum nec literæ omnibus eędem, sic nec eędẽ uoces: Hoc ad monstrandum ualet uoces & literas positione constitui non natura. Etenim diuersæ apud diuersos sunt uoces & literæ: & quemadmodum literæ eædẽ apud omnes homines non inueniuntur, ita quoque nec uoces. Quare hæ secundum positionem sunt, quod ipse reticuit uelut planum. Manifestum enim est, quod per gentes singulas permutatur, hoc non natura constitutum esse, sed positione. Quod uero addidit, Quorum autem hæ primum notæ sunt, eędem omnibus passiones animę sunt; & quorum hæ similitudines, res etiam eædem: ad hoc pertinet, ut naturales esse res intellectusque declaret. Idem nanque (ut dictum est) intellectus passiones animæ sunt, rerum uero similitudines. Ergo nunc quidem hoc dicit, Quorum hæ, idest uoces, de quibus supra dixerat, notæ sunt, eædem sunt animæ passiones, & ut nec literę sunt eædẽ, sic nec eædem uoces. Quorum ergo hę uoces significatiuę sunt, idest passionum animę, hæ sunt apud omnes eædem, significant autem uoces illa quæ sunt intellectus. Intellectus igitur animæ passio est, apud omnes homines non diuersa. Ergo naturalis apud omnes homines est animi cõceptio, atque animę passio: quorum sunt notæ ea quę uersantur in uocibus. Docet autẽ & res, quarum sunt similitudines intellectus & animæ passiones, esse non positione, sed naturaliter constitutas. Iccirco quod hæ res, quarum similitudines sunt intellectus, qui intellectus animæ passiones sunt, apud omnes eędem sunt. hoc est enim quod ait. Et quorum hæ similitudines, scilicet animæ passiones, quæ sunt similitudines rerum, res etiã eædem. Ac si diceret, Quorum intellectus sunt similitudines. qui intellectus animæ passiones sunt, idest res apud omnes eædem sunt. Quod autem ita posuit, Quorum autem hę primũ notę, hoc sentit. De uocibus enim dicit, quoniã quorum uoces primum notæ sunt, apud omnes eædem sunt animę passiones. Vox enim etiam intellectum rei significat, & ipsam rem. ut cum dico, lapis, & intellectũ lapidis, & ipsum lapidem. i. ipsam substantiam designat. Sed prius intellectũ, secundo uero loco rem significat. Ergo non omnia quę uox significat passiones animę sunt, sed illa sola quæ primo: primo enim significatur intellectus, secundo uero loco, res. sed intellectus passiones animæ sunt, quorum ergo primum notæ sunt uoces, eædem sunt apud omnes homines animæ passiones. Est alia quoq; scriptura hoc modo se habens. Quorum autem hæ primum notæ, hę omnibus passiones animę sunt, & quorum hæ similitudines, res etiam hę. Quod si ita scriptum est, hoc dicere uidetur, ostendit enim quorum sint notæ uoces, & quorum sint rursus animæ passiones, tanquam si diceret. Voces quod significant, & quorum notæ sunt, illæ sunt animæ passiones: & rursus quorum similitudines sunt hę, quæ sunt animæ passiones, hę sunt res, tanquam rursus si diceret, Quorũ sunt similitudines ea quę in intellectibus atque animæ passionibus sunt, illæ res sunt. Sed de his disputationes trahere longius non uult. Ait enim de his itaque dictum est, in his quæ sunt dicta de anima. alterius est enim negocii. Etenim aliud est principaliter de intellectibus animæ disputare, aliud tantum sibi ad disputationem sumere, quantum ad logicę possit pertinere peritiam. Quare alterius negocij est, principaliter de animę passionibus disputare.

Est autem quemadmodum in anima, aliquoties quidem intellectus sine uero uel falso, aliquoties autem cui iam necesse est horum alterum inesse: sic etiam in uoce. circa compositionem enim & diuisionem est falsitas & ueritas.

3. De enũtiatione dicturus, in qua ueritas & falsitas inuenitur, recte prius monstrare proponit, in qua prolatione uocum, horum alterum, idest aut ueritas aut falsitas, inueniri queat. Sed omnis uox animi sensa significat, quare ex animi intellectibus quicquid euenerit uocibus indicatur. ergo nunc hoc dicit, Similitudo est inquit quędam inter se intellectuum atque uocum. quemadmodum enim sunt quædam simplicia, quę ratione animi concipiuntur, & constituunt intelligentia mentis, in quibus neq; ueritas ulla, neq; falsitas inuenitur: ita quoq; in uocibus est. Simplex enim intellectus, ut uerbi gratia, hominis vel equi, neque falsitatem ullam retinet, neque ueritatem. cum enim intelligo simpliciter hominem & substantiam ipsam, nihil ueri uel falsi in cogitatione retineo. Quod si cursum rursus animi cogitatione perspexero, cogitatio ipsa, quoniam simplicis rei tenet intuitum, a ueritate & falsitate seclusa est. Sed quando cursum & hominem iunxero, & ex his aliquid intelligentia mea fecero, id quoq; si uoce proferam, huiusmodi erit, homo currit. Tunc ex hac substantiæ & accidentis compositione & cõiunctione huiusmodi intellectus fit, in quo uel falsitas possit esse, uel ueritas. Ergo quemadmodum in intellectu sunt quædam aliquoties simplicia, uero falsoq. carentia, aliquoties autem cum iam necesse est aut ueritatem inesse intellectui aut falsitatem: sic est etiam in uoce. Nam si simplicem intellectum uero falsoque carẽtem uox proferat, ipsa quoq; uox a ueritate & falsitate relinquitur. Quod si huiusmodi proferat intellectum, qui in se uerũ falsumue contineat, ipsa quoq; ueri falsiq; retinet significationem. Docuit autem per hoc quod ait. Circa compositionẽ enim & diuisionem est ueritas falsitasque, in qua prolatione uocis

cis enunciationes possumus inuenire. Quoties.n. substãtiã cum accidente coniunginius atq; componimus, uel intellectu copulamus, ut fieri propositio, possit in cogitatione, tũc fit idem in uoce. Et est nũc affirmatio, ut homo currit. Hominẽ quippe cursumq; composuit atque coniunxit, & inde affirmatio nata est, ueritatem continens uel mendaciũ. Nunc uero negatio, si huic aduerbium negatiuum, non, iunxero, & substantiam ab accidente diuisero atque disiunxero. ut est, homo non currit, id non, quod est aduerbium negatiuum, hominem a cursu diuisit atque disiunxit, factaq; est inde negatio rursus ueritatem falsitatemue significans. Recte igitur dictum est circa compositionem, quod est affirmatio, uel diuisionem, quod est negatio, ueritas falsitatisq; constare naturam.

Nomina igitur ipsa & uerbo consimilia sunt sine compositione uel diuisione intellectui, ut homo uel album, quando non additur aliquid, neq; enim adhuc uerũ aut falsum est.

4. Nunc quid sit intellectus sine uero uel falso cõtinuata oratione prosequitur. Ea enim inquit quæ simplicia dicuntur, similia sunt simplicibus intellectibus, qui sine ulla compositione uel diuisione, animi puro capiuntur intuitu. cum enim homo uel album ipsa quidem simplicia sint, & significent aliquid, nihil tamen neque uerum neq; falsũ designãt. Omne enim simplex nomen uel uerbũ a ueritate & falsitate secluditur. Atq; ideo, quoniam (ut dictum est) quæcunq; sũt in uocibus significãt animæ passiones: simplices uoces, & sine cõpositione uel diuisione, similes sunt his intellectibus, quos sine compositione & diuisione simplex intelligentia concipit. In his enim atque in huiusmodi nulla neq; ueritas neq; falsitas inuenitur. nisi enim aliquid addatur, ut id quod simplex intelligis, uel per se constituas esse, uel ei aliquid secundum esse coniungas, in his ueritas & falsitas non erit. Cum enim simpliciter dico, homo. si non aliquid addidero, ut uerbum, est, & fiat huiusmodi cõpositio. homo est uel huiusmodi aliquid, ut homo uiuit, quod idem ualet, tanquam si dicam, homo uiuens est. Ergo nisi aliquid huiusmodi fuerit adiunctum, quod intellectam rem uel per se esse constituat, ut, homo est. cum dico, per se hominem esse designaui. uel iuncto accidente tale aliquid apponatur, quod idem ei quod est esse significet, ut est, homo uiuit. uita enim homini iuncta est, & uiuit idem significat, quod uiuens est: nulla ueritas nec falsitas ualet intelligi. Hoc autem conuenientissimo monstrat exemplo.

Signum autem huius est, etenim hircoceruus significat quidem aliquid, sed quod nondum uerum uel falsum, si nõ uel esse, uel non esse, addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus.

5. Magna uim habet exempli huius subtilitas. Non enim sola illa nomina uel uerba a falsitate ac mendacio separata sunt quæcunq; simplicia sunt, sed etiam illa quæcunq; sunt composita, si sint dicta simpliciter. Hircoceruus enim cõpositum nomen est, significans hircũ & ceruũ. Sed nisi ei aut esse aut nõ esse addatur. ut dicamus hircoceruus est. uel, hircoceruus non est: nullus inde ueri falsiue intellectus poterit prouenire. Ipsum enim quanquam sit compositum, tamen simpliciter dictum, ueritati uel falsitati proximum non est. Siquis enim dicat tantum, hircoceruus, nihil enũciat. Quod si nihil enunciat, præter ueritatem falsitatemq; quoddã cõpositum designans nomen auditor intelligit. Quod uero ait, uel simpliciter, uel secundum tempus: ad hoc ualet ne putaremus tunc fieri solum de nomine enunciationem, cum ei præsens tempus addiicitur, ut cũ dicimus, hircoceruus est. uel, hircoceruus non est: in his iam ueritas est aut falsitas. Sed non solum si præsens tempus designet propositio, sed etiam si præteritum, ut siquis dicat, hircoceruus fuit uel futurum, ut siquis dicat, hircoceruus erit. enunciationẽ facit. ergo hoc est quod ait, uel simpliciter uel secundum tempus. Huiusmodi enim simpliciter facta enunciatio secundum præsens est. Etenim quod præsens dicimus, tempus non est, sed confinium temporum, tempus autem est aut futurum, aut præteritum. ergo nõ potest in eo quod est hircoceruus, ueritas falsitas inueniri, nisi ei aut esse, aut non esse addat, uel præsens significans, qđ est simpliciter: uel secundum tempus, quod est præteritũ, aut futurum. Siquis.n. sic dicat, hircoceruus est: simpliciter dixit, idest secundum præsens. Siquis autem hircoceruus erit, uel fuit: secundum tempus, futurum scilicet & præteritum. Hæc igitur quæ erant utilia prælocutus, ad definitionem nominis, disputationis cursu accedit.

DE NOMINE

NOMEN igitur est uox significatiua secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars est significatiua separata.

6. Omnis definitio genere & differentiis perficitur. Sumpsit ergo ad definitionem, vocem esse nominis genus. Cætera vero quæ executus est, pro differentiis aggregauit. Est autem huius termini talis expositio nomen est inquit vox. Sed vocum aliæ sunt quę significant, alię quæ nihil significant. Nomen autem significat id cuius nomen est. Nomen igitur est vox significatiua. Vocum significatiuarũ, aliæ sunt naturaliter, aliæ non naturaliter. Naturaliter est vox significatiua, vt ea quæ dolores naturaliter monstrat aut gaudia. Non naturaliter vero significatiuæ voces sunt, quas secundã positionem esse dicimus. Secundum positionem vero sunt, quas sibi ipsi homines posuerunt. vt cum dixit aliquis primus, qui rebus nomina condidit, hæc substantia, dicatur aurum, hæc lapis, hæc aqua, & alia similia. Tales igitur voces secundum positionem sunt. Et ita secundum positionẽ, quẽadmodũ ipsis hominibus placuit, a quibus nomina illa formata sunt. huiusmodi ergo voces quæ secundum positionẽ sunt, secundum ponentium placitum sunt. Sed nomen non naturaliter significat. Apud diuersas.n. gentes, diuersa sunt nomina. Quæ autem apud diuersos diuersa sunt, ea nõ sunt naturaliter, sed secũdum placitum eorum qui posuerũt, positionemq; ponentium. Alioqui si naturaliter essent, quẽadmodum ea quæ dulcia sunt apud Romanos, non eadẽ sunt apud Scythas amara, nec acida, sed apud ipsos quoq; dulcia, & apud omnes gentes sunt eodem modo: ita quoque oĩa nomina si naturaliter essent, eisdẽ omnes homines vterentur. Quare, quoniam nomina naturaliter non sunt, nec naturaliter significant, secundum placitum sunt, scilicet ponentiũ atq; auctorũ, & a quibus nomina ipsa rebus impressa sunt. Est ergo nomen vox significatiua secundum placitũ. Secundũ placitum autem positionemq; significantium vocum, aliæ tempus secum ad significationem trahũt, aliæ præter tempus prędicantur. Tempus secum trahunt, vt est curro, & lego. vel cucurri & legi, & quæcũque sunt verba: Omne enim verbum cum tempore est. Nomina vero sine tempore sunt. Cũ enim dico Socrates vel Plato, vel albedo, vel aliquid huiusmodi, temporibus carent. Nomen ergo vox est significatiua secundũ placitum, sine tempore. Vocum significatiuarum secũdum placitum sine tempore, aliæ sunt, quarum partes aliquid extra significant: aliæ, quorum partes extra nihil designant. Hæc nanq; vox, quæ est Socrates cũ Platone aliisq; discipulis, quæ est oratio, & significatiua est, & secũdũ placitũ. Partes namque ipsius quæ sunt nomĩna, secundum placitum sunt, & sine tempore. Nulla nanque in ea ne imaginatio quidem temporis inuenitur, sed habet hoc qđ partes eius extra significant. Tota nanq; oratio est, Socrates cum Platone aliisq; discipulis. sed eius pars, Socrates, si a tota oratione disiuncta sit, significat aliquid. Nominis autẽ pars nihil extra significat. ipsius enim nominis, qđ est Socrates, quod disiunctum a tota connexione significat, partes nihil extra designant. Neque enim so. neque cra. neque tes, aliquid præter totum nomen extra designãt. Quare rectissime definitio constituta est. Nomen esse vocem, secũdum placitum designatiuam, sine tempore, cuius partes nihil extra significant. Hoc autem propositis docet exemplis.

In nomine.n. quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione quæ est, equus ferus.

Si enim

7. Si enim sit oratio, quæ dicat equus ferus, duas res significat, equum & ferum. Vtrunq; enim est, unum substantia, alterum quale. Qui uero dicit equiferus, unum nomen est. & ei unũ quod significat, subiectũ est. quocirca unũ quoq; permixtio ista significat. quod si unum significat tota permixtio, pars inde separata nihil extra designat. In toto enim nomine quod est equiferus, consignificat quidem ferus, per se uero nihil significat. Quod si ꝑ se id quod dicimus ferus aliquid significare arbitremur, non iam erit pars nominis, sed ipsum erit integrum nomẽ, & habebit partes, fe, & rus. Quocirca, quoniam nominibus unum subiectũ est, & unũ significat totum nomen, uel si sit æquiuocum, uel si non sit. canis enim cum sit æquiuocum, semel totum latrabilem, secundo totum cælestem, & rursus totum marinum significat. Quare, quoniam quodlibet nomen unum aliquid significat totum, pars eius separata, & ueluti a tota compositione seiuncta, in qua unum aliquid consignificabat, nihil extra significat. Dat autem differentias simplicium nominũ & compositorum.

At uero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiã in compositis. in illis enim nullo modo pars significatiua est, in his autem uult quidem, sed nihil significat separata. ut in eo quod est, equiferus, ferus.

8. Simplicis inquit nominis partes, quoniam non constãt ex aliis partibus, ne imaginatione quidem significationis aliquid produnt, vt in eo nomine quod est homo, neque ho. neque mo. quicquã significant, neque significare putantur: idcirco, quoniam simplex nomen est. in his uero quæ composita sunt, quoniam ex duobus significatiuis in unam significantiam rediguntur, uult quidem significare aliquid pars, sed nihil separata designat. In eo enim quod est equiferus dat quidem imaginationem aliquam significationis, & putatur significare ferus. Hoc est enim quod dicit, uult quidẽ, sed nihil extra separatumque significat. Si enim hoc ipsum ferus, ut pars nominis dicatur, dimidium nomen dicitur, eius quod est equiferus, dimidium autem nomen nihil designat. Ergo id quod dicimus ferus, cum alia parte nominis, quæ est equi, unum consignificat, idest equiferus, separatũ etiam nihil extra designat. Quod si rursus ipsum nomen extrinsecus, non in alterius nominis parte ponatur, per se sibi significat uelut nomẽ. Ergo nõ est similis in simplicibus nominibus cõpositisque partiũ cõsignificatio. Sed simpliciũ quidẽ nominũ partes nec ipsæ significãt, nec significare putãt. Cõpositorũ vero uolunt quidem partes aliquid significare, & dãt significationis imaginationẽ, & significare aliquid putãtur, sed nullius separatum retinẽt significationem.

Secundum placitum uero. Quoniam naturaliter nomẽ nullum est, sed quando fit nota.

9. Tunc enim significat nomen secundum placitum, quando fit nota alicuius rei idest quando significat aliquam rem ut scindapsus. Quandiu enim huic uoci nihil subiectum est, scindapsus nomen non est. Nã nominis est significare subiectum. scindapsus autem subiectum non significat. Non igitur nomen est. Ac rursus est huius constituere subiectum. nominis autem significare subiectum est. Non enim nomẽ aliquid diceretur, nisi a subiecti significatione hoc traheret, præcipue cum nomen dicatur quasi notamen. Itaque cum scindapsus subiectum significat, nomen est. Constat igitur nomen esse secundum placitum, sed tunc quãdo fit nota, idest quando aliquod subiectum significat.

Nam designant & illiterati soni, ut ferarum, quorum nullus est nomen.

10. Dixerat superius in definitione, nomen esse secundum placitum, non natura Hoc autem nunc diligentius mõstrat dicens, nihil esse nominum naturaliter. Atque ideo non illi sufficit ad definitionem, quod est significatiua uox, nisi illud quoque adderet, quod secundum placitũ uox significatiua est. Alioqui multi illiterati soni significant, ut sibilus aliquid interdum significat. Ferarum quoque, mutorumque animalium uoces interdum aliqua significatione præditas esse perspicimus. Quædã enim uox canum iram significat, hinnitus quoque equorum sæpe alterius equi consuetudinẽ quærit. sed hæc naturaliter significant, atque ideo nomina non sunt. Quod igitur naturaliter significat, nomen non est. Atque hæc hactenus. Nunc quemadmodũ facta sit definitio uideamus. Quod dixit nomen esse uocem: traxit a genere definitionem. Quod significatiuam esse consequenter apposuit: nomen ab non significantibus vocibus separauit Quod secundum placitum: a naturaliter significantibus uocibus natura nominis diuisa est. Quod sine tempore: ad uerborum discrepantiam respicit. Quod eius nullam partem extra significare propositum est: idcirco dictum est, ut nomen ab orationibus distare uideretur. Hactenus quidem de tota nominis definitione tractatum est. & quibus differentiis ab aliis uocibus distare possit nomen explicitum est. Nunc autem quæ uidentur in definitionem nominis incurrere, an nomina sint, diligentius quærit.

Non homo uero non est nomen. At uero nec positũ est nomen quo illud oporteat appellare. Nam neq; oratio, neq; negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

11. Nunc differit qualia esse arbitrari oportet, quæ cũ sub definitione nominis quidem cadãt, ĩtegra tamẽ nomine nõ esse uideãtur. Vnde fit, ut his diligẽtissime distributis integerrima nominis definitio concludatur. Hoc enim ꝙ dicimus nõ homo, quid sit ambigitur. Oratio enim nõ est. Omnis.n. oratio uerbis nominibusq; coniungitur. Hoc autem quod dicimus non homo, duabus quidẽ partibus constat, sed unũ in se retinet nomẽ, uerbum uero non habet. Negatiua enim particula quę est non, neque nomẽ est neque uerbũ. Rursus negatio non est. Omnis enim negatio uerum falsumve significat. Non homo uero quod dicimus, neq; uerum est, neque falsum. Nisi enim (ut supra ait) aliquid quod sit proximum ad id quod est esse, addatur, nulla ueritatis aut falsitatis ratio in qualibet orationis partiũ cõpositione ꝑficit. At uero nõ homo nomẽ nõ est. Omne enim nomen unã rẽ significat definitã, ut cũ dicimus homo, substãtiã significat, nec qualibet, sed rationalem atque mortalem. Eodem modo & cętera nomina. Qui uero dicit non homo, hominem quidẽ tollit: quid autem illa significatione uelit ostendere, non definit. potest enim quod homo non est, & equus esse, & canis, & lapis, & cętera quæcunque homo non fuerint. Quare, quoniam id quod definite significare potest, aufert in eo negatiua particula, quid uero significare debeat, definite non dicit. sed multa atque infinita unusquisque auditor intelligit: dicatur inquit nomen infinitum. Hoc enim quod dicimus non homo, tam multa significat, quam multa sunt, quę a definitione hominis disiunguntur. Sed hoc Aristoteles uocabulum, cum infinitum nomen uocaret, primus inuenit. Apud antiquiores enim ista quidem erat dubitatio, sed huic differentię, qua differt nomẽ definitũ ab huiusmodi nomine quod cum negatione proponitur, impressum uocabulum non erat, quod ipse testatur dicens. At uero nec positũ est nomen, quo illud oporteat appellari. Nullus.n. potuit uocabulum, quo oporteat appellari id quod dicimus. nõ homo, sed Aristoteles perspicaciter infinitum nomẽ huiusmodi prædicamentum censuit appellari.

Catonis autem uel Catoni, & quæcunq; talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis.

12. Omnis inquit casus alterius casus est. Itaque fit, ut quicunque casus sit alterius inflexio uideatur. Ergo quod dicimus huius Catonis, uel huic Catoni, uel alia huiusmodi, casus nominum sunt. Vnde fit, ut hi casus inflexiones quoq; dicantur, sed omnis inflexio alicuius inflexio est. Quod autem inflectitur, ab eo quod ipsa inflexione fit, prius est. quare cum id quod didimus Cato, nomen sit, & sit primum, distat ab inflexionibus suis. Inflexio autem nominatiui genitiuus est, & cæteri. Nullus enim dixerit recte, nominatiuũ casum esse. Si enim id quod dicimus Cato, alicuius casus sit, cuius

cuius casus esse possit, oportet ostendi. Sed ante id quod dicimus Cato, nullus prædicatur casus. igitur quoniam Cato nomē nullius inflexionis est, nec omnino casus est. Cæteri autem casus qui dicuntur, nominatiui inflexione formantur, Catonis, & Catoni, & Catonem. quare si distant ea quæ ab inflexione nascuntur ab his quæ inflectuntur: distant quoque hi omnes casus, qui sunt Catonis Catoni, Catonem, ab eo quod est Cato, idest a nomine principali. sed hic Cato nomen est, casus igitur nomina nō sunt. Aliud enim est ipse casus, aliud cuius est casus. Quocirca si nominis hæc omnia casus sunt. hæc nomina non sunt. Atque ideo prudenter veteres omnes casus genitiuum, datiuum, accusatiuum, vocatiuum, ablatiuū, suis diuersisque nominibus vocauerūt. Primum vero alias rectum, quasi a nullo inflexum, alias nominis ipsius vocabulo, nominatiuum dixerunt. Quare nunc hoc Aristoteles exequitur; qui casus nominum videantur, nō esse nomina, sed tantum nominum inflexiones, idest casus.

Ratio autem eius in alijs quidem eadem est, sed differt. Quoniam cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neq; uerum neque falsum est, nomen uero semper. ut Catonis est, uel non est. nondum enim aliquid uerum dicit, aut falsum.

13. Ratio inquit, idest definitio nominis, & casus nominis, eadem est. nam sicut nomen vox significatiua est, secundum placitum, sine tempore, vt eius pars nulla extra significet: sic etiam casus. Nam vox est: & secundum placitum designatiua, & cuius separatæ partes nihil extra designant. Ergo eadem definitio ratioq. nominis est & casus nominis. sed his vna additur differentia, quod omne nomen cum eo quod dicitur, est, aut non est, coniunctum, aut affirmatiuam enūciationem facit, aut negatiuam, vt Socrates est, vel Socrates non est. Hic enim quoniam veritas aut falsitas incidit, enunciationem esse necesse est: in casibus vero quāuis addas est, aut non est, nulla inde affirmatio neque negatio fit. Neque enim in hoc vlla veritas aut falsitas cadit. Siquis enim dicat Socratis est, Socratis non est. vel Catonis est, Catonis non est. quid sit, uel non sit: non apponens, cum simplici casu, est, aut non est, iungens, imperfectam faciet orationem a falsitate ac veritate disiunctam. Quare nulla enunciatio est. Ergo differt nomen a casu. quod nomen quidem cum est, aut non est, iunctum, vel verum vel falsum facit. casus vero neque verum dicit, neque mentitur. Etenim nullo alio addito trunca est atque imperfecta sententia. sed quorsum istuc? vt definitio scilicet nominis integerrima compleretur. Etenim iam nunc definitio nominis hoc modo est. Nomen est vox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, definitum aliquid significans, cum est aut non est iuncta faciens enunciationem. Sed de nomine hactenus. Nunc verbum diligentissima definitione determinat.

DE VERBO.

VERBVM *autem est, quod consignificat tempus. cuius pars nihil extra significat, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota.*

14. Verbum distat a nomine in hoc solo, quod nomen sine tēpore est, vt supra iam dictum est: verbum vim temporis in significationibus trahit, & esset quidem plana definitio verbi, si alia in eo omnia quæ in nomine posita sunt ponerentur, hoc solo discrepante, quod verbum cōsignificat tēpus, essetque definitio ita: Verbum est vox significatiua secundū placitum, cuius nulla pars extra significatiua est. sed quoniā sunt illa nomini verboque communia, proprium autem verbi est consignificare tempus, a proprietate definiti, scilicet verbi, qua a definitione nominis segregatus, verbum voluit definire. Diligenter autem ait, consignificat. Nam significant nomina tempus. vt dies. vt annus. hæc enim temporū nomina sunt. Verbum autem proprie consignificat tempus, principaliter enim aut passionem designat, aut actum, vt cū dico, accuso, uel accusor: sed cum ipsa actus passionisque significatione, vim quoque secum temporis trahit, vt ille actus, aut passio, præter pręsens, aut futurum, aut præteritum, aut quod inter hæc est, esse non possit. Et est semper eorum, quę de altero prædicātur, nota. Sensus huiusmodi est. Omne inquit verbum significat aliquod accidens, quod accidēs semp de altero prædicatur. Nam si omne verbum aut actionem, aut passionem designat: Actio vero & passio in accidentibus numerantur, omne verbum vim significat accidentis, sed accidens semper de eo prædicatur, quod sibi subiectum est. vt album de corpore, & durum de ferro: quare omnia verba eiusmodi aliqua designant, quæ semper de altero prædicantur quod per hoc scilicet dixit, quod ait, verbum notam esse, id est significationē eorum quę de altero prędicantur. quod idem valet tanquam si diceret, verbum semper accidentia significat. quorum hæc natura est, ut semper de altero prędicentur, cuius enim quęlibet res nota est, hanc ipsa quę nota est, designat.

Dico uero quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem nomen est, currit autem uerbum: consignificat enim nunc esse.

15. Super in nominis definitione proposuit, nomen esse sine tempore, quod nunc quoque hoc monstrat exemplo & diligentissimo quidem. Nam idem prædicamentum ad nomen relatum sine temporis consignificatione mōstratur. ad verbum vero, videtur esse cum tempore. Cursus enim simpliciter dictus, vt nomen, & ut res propria, sine tempore est: si vero in actionem, quę verbi semper est, inducatur, mox proprietatē verbi ac temporis in se suscipit significationē. Currit enim verbum est, & significat actionem, & cum eadem tempus ostendit. monstrat enim nunc esse, id est præsens tempus. Consignificat autem iccirco dictū est, quoniā quod dicimus currit, actum quidem quendam significat, cū eo vero actu in ipsa significatione verbi præsens tempus inducitur, atque ideo diligenter ait, cōsignificat. Et est hęc verborum subtilitas in Aristotele mirabilis.

Et est semper eorum quæ de altero dicuntur, nota: ut eorum quæ de subiecto, uel in subiecto sunt.

16. Semper inquit verbum, ea significat, quę de altero prædicentur. Quæ sint autem hæc quanquam breuissime, ipse tamen ostendit. Est autem cōsuetudo Aristotelis ea, quæ accidentia sunt, in subiecto esse dicere. nec non etiam eadem ipsa accidentia de subiecto prædicari. iccirco quod omnia quæcunque accidentia sunt, vel denominatiue, vel quolibet alio modo & de subiecto prędicātur, & in subiecto sunt. Nunc ergo hoc dicit, tale quiddam significat verbū, quod semper accidens sit, quod accidens vel in subiecto semper, vel de subiecto prædicatur. Est alia quoque expositio hoc modo, de subiecto dicitur genus semper ad species. Ergo eorum quę sunt accidentia, alia sunt indiuidua, alia generalia: & illa quidem quę sunt indiuidua, in subiecto tantum sunt. vt quodlibet particulari corpori accidens. alia vero sunt generalia accidentia, quæ de aliis accidentibus prædicantur, vt de subiectis, vt est color. nanque prædicatur de albedine, & nigredine, & cæteris. Ergo nunc omne inquit, verbum quiddam quod de altero prędicatur, significat. Sed hoc huiusmodi erat, quod aut particulare sit, & in subiecto tātum. vt est currit. cursus enim de nullo alio prędicatur subiecto, nisi tantum in subiecto est: aut generale erit illud accidens & vniuersale, vt de alio rursus accidente prædicetur, vt de subiecto. vt si dicam mouetur. Hoc enim quod dicimus mouetur, de subiecto cursu prædicatur. qui currit enim mouetur. Significat igitur verbum aut particulare accidens, quod est tantum in subiecto: aut vniuersale, quod de alio accidente velut de subiecto prędicetur. Hactenus definitionem verbi distribuit. Nunc vero sicut fecit in nomine, ea quæ in verbum incidere poterant, & verba non esse, a verbi ratione & proprietate disiungit.

Non currit uero, & non laborat, uerbum non dico: Consignificat et enim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autem huic, nomen non est positum, sed sit infinitum uerbum.

17. Sicut in nomine fecit, ita quoq; in verbo ad integram definitionem verbi proprietatemq. contendit. Ait enim non currit, non esse verbum iccirco, quod verbum omne finitum aliquid designat. Non currit autem quemadmodum infinitum sit, paulo post demonstrabitur. Neque oratio est. In hoc enim quod dicitur nō currit, neque duo verba sunt, neq; duo nomina, neq; nomen & verbum. quæ sola possunt iungere orationem. At vero negatio non est. etenim tota imperfecta sententia est, sed neque huic, inquit, antiquiores posuere vocabulum. Hoc enim differentia, quę est non currit, & non laborat, quæ a verbo puro & simplici distat, nullo apud antiquiores vocabulo nuncupata est. Differentiam autem vocauit id quod dicitur, non currit, & non laborat, ab eo quod est currit, & laborat. Sed quoniam his nullum est nomen ab antiquis impositum: Aristoteles nomen ipse constituit dicens, sit verbum infinitum. Alioqui maximam dubitationem facit huius prædicamenti similitudo, quod ipsū quidem prædicamentum vox est designatiua secundum placitum, & de altero prædicatur, & consignificat tempus idē scilicet quod verbum, quod est currit. Sed hoc solo differre perspicitur, quod illud finitum verbum est, hoc infinitum. Cur autem hoc infinitum est, continua ratione persequitur.

Quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

18. Infinitum inquit, verbum est, quoniam cum de altero semper prędicetur: (non currit enim de altero dicitur) tamen æque vel de subsistente re, vel de non subsistente prędicari potest, vt in eo quod est, homo nō currit, homo res est subsistens. Ergo dicitur id quod est, non currit, de homine, i. de re subsistente. Rursus dicimus chimæra non currit, chimæra vero non est, nec omnino subsistit, & potest de ea vere dici, quod omnino non currit. Ergo id quod est, non currit, & de ea re quæ subsistit atque est in rebus, dicitur: & de ea quæ neq; est, neq; esse poterit, prædicatur. quare infinitū dicitur verbum. Nec solum hoc, sed illud etiam, quod qui dicit currit, rē quā quisq. faciat, definite significat. Cum vero dicit, non currit, ipsum quidem cursum videtur auferre, sed vtrum sedeat, an iaceat, ambulet, an aliquid aliud faciat, non relinquit. Quare, Quoniam & ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, infinita sunt, & de his omnibus prædicatur, quoniamque id quod tollit, finitum est, quod vero ponit, infinitum, propter hoc, verbum vocabitur infinitum.

Similiter autem curret & currebat uerbum non est, sed casus uerbi. Differt autem a uerbo, quod hoc quidem consignificat præsens tempus, illa uero quæ circa sunt.

19. vt in nomine fecit, cum casus a nominibus distinxit: ita quoque casus verborum, nunc a verborum ratione disiūgit. Curret enim quod futurum est. uel currebat, quod præteriti retinet partem. uel cucurrit, quod est integrum perfectumque præteritum, non sunt verba, sed verborum casus. præsens enim aut futurum expectat, aut præsens tendit, præteritum relinquit. Atque ideo futurum tempus ad præsens tendit, præteritum a præsenti inchoat. vnde fit vt principaliter contineat verbum id quod est præsens, vt sit verbum integrum quod præsens designat. Hæc autem quæ præter præsens in aliqua significatione sunt, non sunt verba, sed verborum casus. Hic quoque sicut in nomine fecit, verborum & casuum differētiam prodit. Ait enim omne verbum præsens significat tempus. Casus verborum illud tempus significat, quod circa ipsum præsens est, idq. complectitur. Complectuntur autem id quod est pręsens, circa quod ipsum sunt futurum, & pręteritum tempus. inter vtraque enim tempora præsens locatur. Quicquid ergo vel futurum tempus, vel pręteritum significat: quæ tempora præsens complectūtur, & circa sunt, non verba, sed verborum casus dicūtur. Est ergo integra definitio verbi, Verbum est vox significatiua secundum placitum, cum tempore, cuius nulla pars extra significatiua est separata, definitum aliquid significans, & præsentis significationem tenens. Quoniā vero pars verbi nihil extra designet, ex eo manifestum est, quod ne nominis quidem pars quicquam extra significat.

Ipsa itaq; secundum se dicta uerba nomina sunt, & significant aliquid. Constituit enim qui dicit intellectū, & qui audit quiescit.

20. Subtilissimum quidem ingreditur sensum, sed est huiusmodi. Omne inquit verbum per se & sine alterius coniunctione prolatum, nominis quodammodo speciem, tenet, & vere nomen est. Cum enim dico homo currit, tunc id qđ dixi currit, ad hominem referens integrum feci verbū, quoniam sine dubio semper de altero prædicatur. sin uero p̄ se dixero currit, suum quiddam quodāmodo facio ipsum currit, cum nullo alio iungens, & fit mihi nomen. Vnde græci quoq; his per se dictis verbis, aliquoties addunt articularia præpositiua, vt est τὸ τρέχειν, τοῦ τρέχειν. Siquis. n. dicat velocius est id quod est currere, eo qđ est ambulare. In illo nominatiuum iunxit articulum, dicens, id quod est currere, In illo uero ablatiuum, dicens, eo quod est ambulare. uelut siquis in nomine dicat, id duod est scamnum leuius est eo, qđ est ostium. Hoc quod diximus, id quod est scamnum ad ipsum scamnum articulare præpositiuum iunximus, tanquam si diceremus hoc scamnum, & quod rursus diximus eo qđ est ostium, ranquam si diceremus hoc ostio. Ita quoq; cum dicimus velocius est id quod est currere, eo quod est ambulare. Hoc quod dicimus id quod est currere, ita ponimus tāquam si dicamus hoc currere Et rursus eo quod est ambulare, tanquam si diceremus ablatiuo modo, ambulare. quasi translatum ad nomen sit, dictūque sit hac ambulatione. Quare per se dicta uerba nomina sunt, Et est huius rei probatio, quam ipse Aristoteles ponit. Cum enim simplex dicimus nomen, auditoris inchoat intellectus cum nostra prolatione, & eum proferimus, dicentis sequitur uocē, & tunc quiescit, cum illud nomen fuerit expletum. cum enim dico Hippocētaurus, ingreditur a prima syllaba audientis intellectus, & vsque ad finem totius nominis non quiescit. Vbi vero extremam audierit syllabam, mox quid dictum sit auditor intelligit, & ad eius intelligentiam conquiescit. Sic ergo & in uerbo, cum dicimus currere; intellectus quidem audientis per eius syllabas quę sunt, cur. & re. & rursus re uadit. sed ubi extremam audierit syllabam, mox totius uerbi capiens significationem intellectus quiescit. Ergo uerbum p̄ se dictum nomini simile est. & est quodammodo nomē. Sicut. n. in nomine is qui dicit, intellectum audiētis ultimę syllabę prolatione, & totius nominis perfectione constituit, & is qui audit quiescit, & ultra eius intelligentia nō progreditur: ita quoq; & uerbum, si per se dicatur, audientis constituit intellectum. q̄ si cum alio coniungatur, nondum tota intelligentia constituitur audientis. Vt cum dico, Socrates ambulat. in solo ambulat. quod est uerbum, non consistit p̄fecta sententia, nisi in toto, quod est. Socrates ambulat. Rursus cum dico ambulare moueri est, non in uno quoq; horū uerbo sententia constituta est, sed in tota oratione conquiescit auditor. Iccirco quoniam si uerbū de uerbo altero subiecto prædicetur, vtriusq; uerbi significationem iungit auditor, & non per se uerbū ipsum cōsiderat quod dicitur, sed ad alterum refert: ut ambulare moueri est, ambulationem ad motum. uel Socrates ambulat, ambulationē ad Socratem. Tunc ergo fit integrum uerbū, cum refertur ad alterum. at si simpliciter prędicetur, uerbum nomen est, iccirco quod sicut nomen dictum, ita quoque uerbum audientis constituit intellectum.

Sed si est, uel non est, nondum significat, neq; enim signū est rei esse uel non esse.

21. Sed quanquam nomeen sit inquit uerbum, & aliquid definite significet per se dictum, solum ramen non faciet enunciationem. neq; uerum aliquid falsumue constituet. hoc est enim quod ait, Sed si est, uel non est, nondum significat. ad affirmationem referens quod dixit, sed si est ad negationem quod ait, uel nō est. Nihil. n. horum significat uerbi per se p̄dicta p̄latio. Cum. n. dico currir, hoc ipsum currit significat quidem aliquid, sed si est, aut non est, nondū significat. Neq; enim esse signum est rei, aut non esse. Quod tantum ualet, tanquam si dicam, id quod dico currit, nō significat esse ipsum cursum, aut non esse. si enim significaret, ita diceretur,

Currere est, vel currere non est. Nunc autem currit non designat esse ipsam rem, uel non esse. dicitur enim solum, & est intellectus quidam, sed neque affirmationem significat, neque negationem, iccirco quod neque ponit rem esse, nec eam interimit. Quod per hoc monstrauit quod ait, Neque enim esse signum est rei, uel non esse. i. neque enim quodlibet verbum ita prędicatur, vt signum sit rei illius de qua prędicatur, quod est, uel quod non est.

Nec si hoc ipsum, est, purũ dixeris, ipsum enim nihil est, consignificat autem quandam compositionem, quam sine cõpositis non est intelligere.

22. Est verbum, iunctum cum alio verbo uel nomine solet facere ꝑpositionem. vt homo est, uel currere est: ipsum autem, est, purum si dictum inquit fuerit, neque verum esse neque falsum, a quo omnes pene enunciationes fiunt, quę sunt simplices. ergo nec si hoc ipsum, est, purum dixerit, esse aliquid, aut non esse significat. idest aut affirmat, aut negat, iccirco quod ipsum est simpliciter dictum nihil est. Non qđ omnino nihil significet, sed quod nihil veritatis habeat, neque falsitatis. idest non nihil est ad significationem, sed ad veritatis falsitatisque significationem, de qua nũc tractabitur. Cur aũt nihil veri falsique monstret, ostendi. Est. n. duobus modis dicitur, vt uerum falsumq; designet, aut cum vnam rem quamlibet propria compositione cõstituit. vt cum dico, homo est, ipsum, est, cum homine iunctum, atque compositũ, esse hominem cõstituit, & fit exinde enunciatio. Aut rursus cum duæ ꝑ ipsius verbi compositionẽ copulationemq; iunguntur. ut est, homo animal est. Homo nãque, & animal, copulantur, atq; iunguntur per id quod dicitur, homo animal est. Ergo si omnis veri falsique in enunciatione significatio, eius quod dicitur est, in compositione est cum aut sua compositione aliquid esse constituit, aut duas res copulat atque componit, uis eius quæ in enunciationibus ꝑpositionibusque monstratur, in veri falsique designatione, præter ipsas compositiones, in quibus hoc solet efficere, nulla est. atque est quod ait, Consignificat autem quandam compositionẽ, quam sine compositis non est intelligere. Cum enim dico, est, nihil significat quod sit, aut non sit. Quod si faciam enũciationem, componam necesse est. vt homo est, aut homo animal est. Quare si omnis eius uis veri falsique enunciatione ad compositionem refertur: cum præter compositionẽ dicitur, quod in compositione designare potest, id præter compositionem non designat. potest autem compositione facta uerum falsumque in enunciatione monstrare. Hæc igitur sine compositis in verbo, est, nullus valet aduertere. Recte igitur dictum est consignificare quandam compositionem, quæ sine compositis intelligi non ualeret.

DE ORATIONE, ET EIVS SPECIEBVS.

ORATIO autem est uox significatiua, cuius partiũ aliquid significatiuum est separatum, ut dictio, non ut affirmatio, uel negatio.

32 Omne quod compositum est, eorum suscipit naturam, ex quibus totum compositi ipsius corpus efficitur. Quare, quoniam oratio verbis constat atque nominibus, quæ significatiua sũt, recte quoq; oratione significatiua esse definitur. Sed distat oratio ab his, ex quibus ipsa effecta est, idest nominibus atque verbis, quod eorum partes nihil extra designãt, orationis vero pars aliquid separata significat. Nam si nomen & verbum partes orationis sunt, hæc autem per se significant, non est dubium separatas orationis partes significare. Quid autem designent sequenti determinatione monstrabit. Significant igitur partes orationum, ut dictio semper, non vt affirmatio semper vel negatio. Nunc autem dictionem dicit, simplicem verbi aut nominis nuncupationẽ. Sunt enim quędam orationes, quarum partes ita significãt quasi affirmatio, ut in ea oratione quæ est: si dies est, lux est. id quod dicimus lux est, totius orationis pars est, & ita est significatiua, ut quędam affirmatio. Sed non omnis oratio affirmationem habet in parte: hæc enim ipsa, quę dicit lux est, habet in partibus id quod dicimus lux, & rursus id quod dicimus est, sed neutra ipsarum affirmatio est, sed tantum simplex dictio. Omnis ergo oratio dictionem quidem habet in parte, non vero omnis oratio affirmationem. Recte igitur dictum est, partes orationis significare, vt dictionem, non vt affirmationem. Quid autem sit dictio, ipse paulo post clarius demonstrabit.

Dico autem, vt homo. significat enim aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio vel negatio, si aliquid addatur. Sed non vna hominis syllaba.

24. Quod supra posuit dicens, orationis partes, vt dictionem significare, non ut affirmationem, hoc cõuenienti mõstrauit exemplo. homo inquit dictio est, & est pars orationis, si in tota oratione ponatur. vt est, homo, animal est. Ergo id quod dicimus homo, dictio quædam est, sed affirmatio non est. Cum ergo nomen hoc, idest homo pars orationis sit, & affirmatio non sit: docet verum esse quod dicitur, orationis partes significare, vt dictionem, non vt affirmationem. Docet autem illa res nomen hoc, affirmationem non esse, quod in affirmatione semper veritas, aut falsitas inuenitur, nomen vero simpliciter dictum, neque verum, neque falsum est. Quare nomen hoc, id est homo, ut affirmatio non significat, sed designat aliquid simplex. significat igitur aliquid, vt dictio. Hęc autẽ dictio, si ei addatur aliquid, vt uerbum est, aut quodlibet verbum aliud, quod enunciationem possit efficere, erit affirmatio. Si enim quis dicat, homo est, uel homo viuit: fit affirmatio, atque est hoc est quod ait. Sed erit affirmatio, uel negatio si quid adddatur. Si enim aliquid ita apponatur, uel appositum ita negetur, ut enũciatio constitui possit, affirmatio negatione perficitur. Si quis enim dicat homo uiuit, affirmatio est: homo non uiuit, negatio Docet autem dictionem esse uocem secundum positionem per se significantem per hoc quod ait, sed non una hominis syllaba. Vna enim hominis syllaba dictio non est, iccirco quod nihil ꝑ se separata significat, ut ho. & mo & in cęteris, ut supra ostendimus. Omnis enim huiusmodi pars, quæ per se nihil significat, non est dictio, sed tantum in toto nomine quiddam positum designat, & cõsignificat, ut in eo quod ipse ponit exemplo.

Neque enim in eo quod est sorex, rex significat, sed uox nunc est sola. In duplicibus uero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.

25. In eo inquit quod est sorex, rex uidetur quidẽ aliquid significare, sed cum toto nomine cõsignificat potius, quam quicquam per seipsum designet, quemadmodum supra iam dictum est. Docuit enim supra partes nominis nihil omnino significare separatas. Quod ergo dicit, sed non secundum se, id est in eo quod est sorex, rex per se nihil significat, sed tantum quiddam consignificat, quod cum tota nominis cõpositione designat. cum & so, syllaba, & rex iũcta in unum, id quod est sorex, in tota syllabarum cõiunctione designet.

Est autem oratio omnis quidem significatiua, non sicut instrumentum, sed quemadmodum dictum est, secundum placitum.

25. Plato nomina naturalia esse constituit, & hoc hinc probare contendit, quod quædam suppellex, & quodammodo instrumentum sit inuicem sensa prodendi. Naturalium uero suppellectiles sunt naturales. ut oculi instrumenta quidem sunt uidendi, quia uisus res naturalis est. Quare oculos quoque naturales esse necesse est, ita etiam oratio rerum naturalium suppellex est, atque instrumẽtum, idest sententiarum. Quare ipsa quoque oratio est naturalis. Aristoteles autem dicit, non secundum naturam esse orationẽ, sed secũdum placitum. quocirca nec orationem esse suppellectilem naturalẽ. Quod enim dicit, non sicut instrumentum, non dicit non per hoc instrumentũ sensa proferri, sed tantum rem esse orationem secundum positionem, per quã proprias sententias demonstremus. Cuius enim rei partes ad placitum sunt, ipsa quoque ad placitum est. Sed orationis partes nomen, & uerbum sunt, hæc autem sunt, ad placi-

tum,non natura.oratio igitur ipsa secundum placitum positionemque est,sed non est naturaliter constituta . Est autem integra definitio orationis hæc. Oratio est uox significatiua secundum placitum , cuius partes aliquid extra significant.

Enunciatiua uero nō omnis , sed illa in qua uerum uel falsum est , non autem omnibus inest , ut deprecatio , oratio quidem est,sed neque uera,neque falsa.

27. Orationis(vt supra iam diximus)multę sunt species.est enim oratio prima,optatiua, ut utinam tibi istam mentē dii immortales dent.Secunda,vocatiua,vt heus tu. Tertia, imparatiua,vt cape,da hoc Portio, Quarta, depcatiua, ut Iupiter omnipotens precibus si flecteris ullis.Quinta enunciatiua,vt dies est,dies non est . sed in hac sola specie orationis veritas & falsitas inest,in illis vero cæteris minime . Volens autem Aristoteles ostendere multas esse orationes , & non omnem orationem esse enūciatiuam,hoc addidit.Deprecatio,oratio quidem est, sed neque uera neq;falsa.etenim deprecatio in orationis speciebus ponitur,sed nulla in ea veritatis natura,falsitatisque cognoscitur.

Cæteræ igitur relinquantur.Rhetoricæ enim uel Poeticæ conuenientior est consideratio. Enunciatiua uero præsentis est speculationis.

28. Deprecatiuam inquit,& optatiuam,& vocatiuā,& imperatiuam,poetis atque oratoribus relinquamus. Illis enim vel ad immittendos,uel amouendos affectus cæteræ orationis species assumuntur.Nos vero philosophi, quibus veritatis falsitatisque discretio est curę,de illa sola oratione tractamus,in qua vtrumlibet horum possit agnosci.In enūciatione vero aut veritas inest,aut falsitas. quocirca nos quoq; de enunciatione tractemus.

Est autem una prima oratio enunciatiua,affirmatio,deinde negatio, aliæ uero omnes,coniunctione unæ.

20. Enunciatiuarum orationum,alię sunt per se vnę,vt est, homo animal est:aliæ coniunctione vnę,vt est,si homo est, animal est.Homo est,enim & animal est,duæ sunt, sed addita coniunctione quæ est,si,una redditur . earum autem quæ vna per se sunt,prima est affirmatio, secunda negatio . Hoc enim tollit negatio,quod affirmatio ante constituit . & hoc negatio diuidit,quod illa coniunxit.Enunciatiuarum igitur orationum earum quę sunt per se vnæ,prima est affirmatio, deinde negatio.Aliæ vero sunt non per se vnę, sed cumplures sint naturaliter,vnę fiunt coniunctione.

Necesse est autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo esse , uel casu uerbi. Etenim hominis ratio,si non est, aut erit, aut fuit , aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciatiua.

30. Aristotelis in græco textus non habet ita , vt nos supra posuimus.sed hoc modo.Etenim hominis si non aut est,aut erit,aut fuit,& cętera. Subintelligendum relinquente philosopho,quod de ratione diceret,idest de definitione , quam græci λόγον dicunt.Sed cū supra de oratione tractasset,quæ apud illos similiter λόγος vocatur:dum de hominis ratione, idest definitione vellet dicere, quoniam non significat verū vel falsum,nisi ei aut est,aut erit,aut fuit,addatur, communione vocabuli vsus,ad λόγον,de quo superius tractabat, retulit,vt non orationem intelligeremus,sed potius rationem. De qua re nunc illis satisfacimus,qui grecę orationis periti nos forte culpabunt,cur quod illic non fuit, nostræ translationi adiiceremus. Nos enim ad faciliorem intellectum latinę orationi famulantes hoc opposuimus : quia de oratione loquentibus intellectus ad rationem , nisi id esset adiectum, transferri non poterat.Totum vero quod dicit tale est, enūciatiuæ orationes si sunt simplices , has verba constituunt. Ex duobus enim nominibus solis enunciatio non fit. ex nomine autem & verbo fit , ut est, homo uiuit . Fit quoquo ex solis uerbis , ut est , ambulare moueri est. Fit enim ex casu verbi.ut Socrates fuit, vel etiam dies erit . Erit enim & fuit, verbi casus sunt. Quocirca enunciatiuam orationem simplicem sola maxime verba constituunt.Eorumq; ponit exemplum,in quo cum plura sint nomina , nisi addito tamen verbo in enunciationis proprietatem, & significantiam non venit,vt est definitio hominis.Ratio enim hominis est speciei definitio.Cui si non aut est,aut non est,aut aliquid huiusmodi addatur , enunciatio esse non poterit . Nam siquis dicat animal rationale mortale,nulla in eo adhuc falsitas, aut veritas intelligitur. Si uero addatur est , vt sit animal rationale mortale est , enūciatio sine vlla dubitatione perficitur . Solum igitur verbum enunciatiuam simplicem continet orationem.

Quare autem unum quiddam est, & non multa, animal gressibile bipes(neq; enim eo quod propinque dicuntur,unū erit)est alterius hoc tractare negocij.

31. Cum de simplicibus atque vnis orationibus loqueretur,definitionem hominis interposuit, de qua nunc hoc dicit.Ita quidem interposita est definitio hominis, tanquam si vna esset oratio.Cur autem vna sit oratio nunc inquit dicere intermittemus. Neque enim iccirco vna esse putanda est, quia continue dicitur,& sibimet propinque, animal gressibile bipes. Posset enim videri horum continua , & sub una prolatione dicta unam facere enunciationem,sed hoc Aristoteles negat.Nam non iccirco vna oratio est,quia propinque & continue dicitur. Cur autem vna sit , alterius est hoc tractare negocii,& de eo disputat i his libris,quos metaphysica inscripsit,quud est primi opus philosophi . Nobis autē hoc in secunda editione monstrandum est.

Est autem una oratio enunciatiua, uel quæ unum significat,uel coniunctione una: plures autem, quæ plura, & non unum,uel inconiunctæ.

32. Duplicem modum vnarum multarumq; orationum esse denunciat.Est nāque vna oratio,uel cum vnam rem significat,vel cum coniunctione vna est . vt est ea quæ dicit, animal rationale mortale homo est . Hanc enim huius orationis sententiam nullus in multas significationes diducere poterit,sed vnum quoddam significat,& est præter coniunctionem. Alia vero oratio est vna, quæ per coniunctionem vna est,ut si dies est,lux est.Est ergo vna oratio,quæ uel unam rē significat,uel coniunctione iungitur.Plures autem sunt,quę plura significant,vt est,canis mouetur. Hanc enim potest & ad latrabilem,& ad marinum,& ad cœlestem , auditor aduertere.atque ideo quoniā multa significat, non est vna oratio,sed plures . Sunt quoque orationes per se plures & numero & significatione,quæ nulla coniunctione copulantur, vt si quis dicat,sol est,pax erit,nox est,cœlum voluitur. hæc enim cum plura significent,nulla tamen coniunctione iunguntur.atque ideo plures orationes vocantur.In summa igitur orationum vnarum,aliæ sunt significatione vnæ,aliæ cōiunctione.non vnarum vero orationum aliæ sunt significatione plures , aliæ eo quod nulla coniunctione copulantur.

Nomen ergo & uerbum dictio sit sola, quoniam non est dicere,sic aliquid significantem uoce enunciare , uel aliquo interrogante,uel non,sed ipso proferente.

33. Per hanc sententiam simplex dictio quid sit exponit.Dicit enim verbum nomenque dictiones videri solum, non ēt affirmationes , atque huius sententiæ causam subnectit . Iccirco enim verba & nomina dictiones solum sunt , quoniā cum dicta fuerint simplicia,siue aliquo ꝓferente,idest sponte dicente , siue ad alterius interrogationem aliquo respondente : neque uerum ex his , neque falsum valet intelligi. Siquis enim per se dicat , Socrates ; vel rursus per se solum simplexque,ambulat : neque uerum efficit , neque falsum. Si uero alio interrogante,Socrates ne ambulat? ille respondeat , ambulat : si huic ipsi verbo per se quisquam uelit aduertere, quod dixit ambulat , enunciatio nulla est . quod si cum superiore interrogatione coniungat , tunc ex interrogationis & responsionis coniunctione nascitur enunciatio. Solum autem nomen,uel verbum neque dicente aliquo, & sponte proferente , nec respondente , potest quisquam dicere , quod enunciatio facta est . Et sensus quidem huiusmodi est . Ordo autem verborum talis est . Nomen ergo & verbum dictio sit sola , quoniam sic aliquid significantem

tem uoce, id est nomē aut uerbum simpliciter proferentē, non est dicere enuntiare. Non enim possumus dicere ꝙ aliquid enunciet is, qui simplex nomen, aut simplex protulit uerbum, siue alio interrogante, siue non interrogante, sed ipso sponte proferente.

Harum autem, hæc quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo: uel aliquid ab aliquo. Hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita.

34. Nunc quid oratio sit simplex compositaq; declarat. Est .n. simplex oratio, quæ duobus terminis constat. Termini autem sunt nomina & uerba, quæ in simplici propositione prędicamus, ut in eo quod est, Socrates disputat. Socrates & disputat termini sunt, & qui minor terminus in enunciatione proponitur, ut Socrates, subiectus dicitur, & ponitur prior. qui uero maior, prædicatur, & locatur posterior, ut disputat. Quæcunq; propositio ex uno subiecto & uno prędicato facta est, illa simplex enunciatio nuncupatur. atque hoc est quod ait. Harum autem, id est enunciatiuarū simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, ut unum prædicatū quod est aliquid, de uno subiecto quod est de aliquo prędicetur. Hoc autē pertinet ad affirmationem, ut aliquid de aliquo prædices. Ad negationem uero, ut unum aliquid ab uno aliquo prędicando disiungas, ut in eo quod est, Socrates non disputat. disputare unum terminum, a Socrate alio termino, prædicando disiunxi. Alię uero sunt orationes enunciatiuę, quæ compositæ nominantur, quæ ex simplicibus orationibus componuntur, vt est. si dies est, lux est. Dies est & lux est, duæ sunt simplices enūciatiuæ orationes, iccirco quòd binis terminis constant. Ex duabus autē simplicibus orationibus tota hęc oratio est, quæ dicit, si dies est, lux est. Hoc est.n. quod ait. Hæc autem ex his coniūcta, id est ex simplicibus orationibus enunciatiuis, uelut oratio quædam iam composita. quippe cuius totum corpus ex his iungitur, quas simplices esse iam supra docui.

Est autem simplex enunciatio, uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt.

Postquam de compositis orationibus simplicibusque tractauit definitionem enunciationis per affirmationem & negationem ingreditur. ait enim, Enunciatio est vox significās affirmationem uel negationem, uel in pręteritū, uel in pręsens, vel in futurum tempus Quod enim dixit, de eo quod est, ad affirmationem retulit. qđ addidit, vel non est, ad negationem. Quod uero secutus est, quemadmodum tempora diuisa sunt, ad singulorum temporum retulit rationem. siue enim aliquis dicat Socrates uiuit, Socrates non uiuit: siue, Socrates uixit, Socrates non uixit. uel sic, Socrates uicturus est. Socrates uicturus non est. quoniam affirmatio est aut negatio, & quoniam quęlibet ipsarum in aliquo tēporum est, quæ diuiduntur in futurum, præsens, ac præteritum, plenam retinet simplicis enunciationis naturam.

Affirmatio uero, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio uero, enunciatio alicuius ab aliquo.

35. Ad affirmationis & negationis determinationē enunciationis nomen sumpsit, ut generis. est autem affirmatio quoties aliquid de aliquo cū eo quod est esse prædicamus. ut cum dicimus, homo animal est, animal de homine prædicamus. Quoties autem aliquid ab aliquo prædicando disiungimus, negatio est. ut homo lapis non est, lapidē enim ab homine disiungimus, quare recta affirmationis, & negationis facta est definitio.

DE OPPOSITIONE ENVNTIATIONVM.

QVONIAM autem est enunciare, et quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: et quod non est, non esse. et circa ea, quæ sunt extra præsens, tempora, similiter omne contingit quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quoniā omni affirmationi est negatio opposita, et omni negationi, affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositæ.

36. Nunc diuidit enunciationes, & quę de his possunt fieri rebus, quę sunt, & quę de iis quę non sunt, siue in affirmatione, siue in negatione. Dicit enim, quoniam est enunciare quod est nō esse, ut si quis dicat, nullus homo animal est. Hoc enim quod est non esse proposuit. Hæc est falsa negatio. Et quod non est esse, ut si quis dicat. omnis lapis animal est. quod enim non est esse constituit. hęc est falsa affirmatio. Et quod est esse, ut si quis dicat, omnis homo animal est. Quod enim est, esse confirmat, & hæc est affirmatio uera. Et quod non est, non esse, ut si quis dicat. nullus lapis animal est. Quod enim nō est, non esse proposuit, & hæc est uera negatio. Et non solum hoc in præsenti tempore, sed circa ea quoq;, quæ præter præsens sunt, tēpora. Hoc autem tantum ualet, ac si diceret. hoc non modo in pręsenti tēpore ita enunciari potest, ut sit uera falsaq; negatio: & rursus uera falsaq; affirmatio, sed etiam in preteritum & futurum, quæ extra præsēs tempora sunt. Similiter etenim omne contingit quod affirmatur. negare, & quod negatur ab alio, alium rursus affirmare. Quod si omni ueritati falsitas opponitur, omni etiam falsitati ueritas, est autem & affirmationis & negationis falsa proferre: constat ꝙ omni negationi affirmatio, & omni affirmationi negatio opponitur. Hinc ergo quid sit quod dicitur contradictio, declarat. Est enim cōtradictio affirmationis & negationis oppositio. Cū enim quis affirmat, quod alius negat, ipsa utrarumq; ꝓpositionum pugna, contradictio nominatur. Atq; hoc est quod ait. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita. Cū enim. affirmatio negationi opponitur, cōtradictio est. Sed quæ sit affirmatio opposita negationi, aut quæ sit harū propositionum opositio, in sequētibus prodit. Neq; enim quęlibet negatio cuilibet affirmationi opposita est, sed tātū hæ quas in sequentibus ipse determinat. Quocirca erit contradictio, affirmatio & negatio oppositæ. quę sint autem oppositæ, sequens expositionis ordo contexit.

Dico autem opponi eiusdem de eodem. Non autem æquiuoce, & quæcunq; cætera talium determinauimus contra sophisticas importunitates.

37. Fieri nunc oppositionem in affirmationibus negationibusq; demonstrat, cum idem subiectum idemq; prędicatū in negatione sit, quod quilibet in affirmatione proposuit: oportet enim semper si opposita est affirmatio negationi, unam esse ueram, alteram falsam. quòd si utræq; falsæ sunt, aut utręque ueræ, non sunt oppositę. Neque enim se perimunt. Si autem una sit falsa, alia uera, tunc uere perimit falsam. & si illa fuerit uera, alia mox a ueritate discedit. Quod si in qualibet affirmatione aut subiectū, aut prędicatum fuerit ęquiuocum, non sunt oppositæ. Siquis enim dicat, Alexander Helenam rapuit. & hoc aliquis neget dicēs. Alexander Helenam nō rapuit. quoniam Alexāder æquiuocum nomen est, potest utrunque esse uerum, & negatio, si de Alexando magno loquatur. & affirmatio, si de Alexandro Troiano proponat. Quare non sunt hæ oppositæ. Illas autem esse dicit oppositas, quæcunque eiusdē prędicati habent oppositionem de eodem subiecto, vt ibi nulla ęquiuocatio diuersitatis causa sit, hoc enim est quod ait. Dico autē opponi eiusdem de eodem, non autem ęquiuoce: ut eiusdē prædicati sit oppositio in negatione, qui fuit in affirmatione, & de eo subiecto fiat negatio, de quo ante facta est affirmatio. Sed diligentius hæc in libro quem περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων inscribit, edisserit. illic.n. sophistarum, quos fallaces argumētatores latine possumus dicere, qui per huiusmodi propositiones, quæ uerum inter se falsumque non diuidūt, mendaces colligunt syllogismos, argumenta distinxit, quibus capere respondentem atque innectere consueuerunt. Ergo nunc hoc dicit, etiam illa esse obseruanda, quę contra argumentatorum importunitatem determinata sunt. Quę uero sint illa, dicenda a me, secundę editionis textus expectet.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum uniuersalia, illa uero singularia. Dico autem uniuersale, quod de pluribus natum est prædicari: singulare uero, quod non. ut homo quidem uniuersale est; Plato uero eorum quæ singularia sunt.

38. Omnis propositio quemadmodum fiat ostendit. Secundum enim res quæ significētur propositionis natura perficitur. Rerū autem, alia sunt uniuersalia, alia particularia. Vniuersale est quod de pluribus prędicatur, ut homo de pluribus dicitur, & est uniuersalis. Singulare uero est, ut quęlibet res indiuidua. cuius nulla prędicatio ad sibimet subiecta p̄ueniat, ut Plato uel Socrates. horum autem naturam docet exemplis. ait enim. Vt homo quidem uniuersale, Plato uero eorum quę sunt singularia. Nam si hoc est uniuersale, qđ de pluribus prædicatur, homo uniuersale est. de pluribus. n. indiuiduis dicit̄. Quod si hoc rursus est singulare, quod de nullo alio prædicatur, Plato singulare est. Indiuidua nanque de nullis aliis prædicantur. Quoniam ergo sunt quædam rerum uniuersalia, alia uero singularia, manifestum est, quòd omnis affirmatio, aut negatio per hæc constituitur.

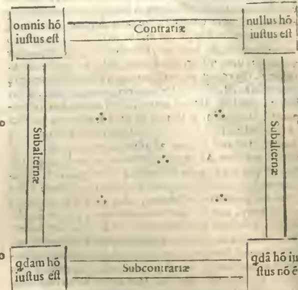
Necesse est autem enunciare quoniam inest aliquid, aut non: Aliquoties quidem eorum alicui quæ uniuersalia sunt; aliquoties autem alicui eorum quæ sunt singularia.

39. Omnis nanq; ꝓpositio, aut singulare habet, aut uniuersale subiectū, siue affirmatione annuat, siue annua negatione. Siquis. n. dicat, homo animal est. homo animal non est. uniuersalem rem. i. hominem, animal aut esse, aut nòn eē ꝓposuit. atq; hoc est quod ait. Necesse est autē enūciare qđ inest aliquid, aut non. aliquoties quidem eorum alicui quæ sunt uniuersalia. Homo. n. cū sit uniuersale, animal illi ineē affirmatio proposuit, quæ dixit, homo animal est. & non inesse negatio, quæ ait, homo animal non est. Si uero aliquis sic dicat. Socrates disputat. Socrates non disputat: alicui eorum quę sunt singularia esse & nō eē cōiunxit. Et hoc est quod ait. Aliquoties autem eorum quæ sunt singularia. Nā cum Socrates singulare quiddā sit, disputatio ei ab affirmatione iuncta est, sed a negatione seiuncta.

Si ergo uniuersaliter enūciet de uniuersali, quod est, aut non erunt hæ contrariæ enunciationes. Dico autem de uniuersali enunciationem uniuersalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est. Quando autem de uniuersalibus, non uniuersaliter: non sunt hæ contrariæ, quæ autem significantur, est esse aliquando contraria.

40. Omnis affirmatio omnisq; negatio aut uniuersalis est, aut particularis, aut indefinita. uniuersalis est affirmatio, ut siquis dicat, omnis homo animal est. Cū sit. n. uniuersale subiectum homo, de multis. n. prædicari aliis potest, uniuersaliter prędicatū est. Diximus. n. omnis homo animal est. Nec solum hominē, qđ est uniuersale, posuimus, sed etiā oē, & uniuersale. i. oē adiecimus uniuersali. i. hoī. & hæc ē affirmatio vniuersalis. Sin uero dicat aliquis, nullus hō aīal est: Rursus hoī, uniuersali rei, determinationem uniuersalem, id qđ dicitur nullus, adiecit. Siue ergo in affirmatione, siue in negatione, si eas vniuersaliter aliquis proferat, uniuersale vniuersali proponit. Non proponit autem uniuersale vniuersali quoties ita dicit, Homo animal est, hō aīal non est. Cū. n. hō sit res uniuersalis, nulla adiectio uniuersalitatis, quæ est nullus, aut oīs, affirmationem uel negationem fecit. Quocirca repetendū est: affirmatio vniuersalis est, in qua uniuersale, vniuersaliter prædicatur affirmatiue. & negatio vniuersalis, in qua rursus uniuersale, uniuersaliter prædicatur negatiue: Et hæ hmōi cōtrarię sūt, Fieri. n. nō potest, vt ubi vera affirmatio uniuersalis, illic uniuersalis negatio uera sit. & e cōtratio. fieri tamē potest, vt utręq; falsę inueniri possint. vt omnis hō iustus est, nullus hō iustus est. hic. n. utræq; sūt falsę, sed una qdē uera, altera falsa reprit̄, ut in eo qđ est, oīs hō animal ē, nullus hō aīal est: Hic vna vera est, altera falsa. vt vero vtræq; veræ sint, fieri nō potest. quocirca, qm̄ vtræque falsæ inueniūt̄, oppositæ nō sūt, sed sūt cōtrarię. Cur aūt cōtrariæ dicant̄, alio loco nobis erit dicēdū. Particulares uero ꝓpositiones sūt hmōi. quidā hō animal est, qdā hō aīal nō est. hæ dicūtur subalternæ. affirmatio. n particularis, sub affirmatiōe uniuersali, subalterna est. Rursus eodē mō particularis negatio, sub uñi negatione, subalterna est. Sed hæ, vt vtræq; ueræ sint, aut vna vera, alia falsa, fieri pōt, vt vtręq; falsæ sint, nō pōt inueniri. vt in eo qđ est, qdā hō iustus est. quidā hō iustus nō est, utræq; sunt ueræ. Cū uero dicimus, quidā hō aīal ē, quidā hō animal nō est, una uera est, altera falsa. & dicunt̄ affirmatio, & negatio particulares, subcōtrariæ. Quare nec istæ etiā uocātur oppositæ, iccirco qa utræque uerę inueniūtur interdum, sit aūt harū talis descriptio.

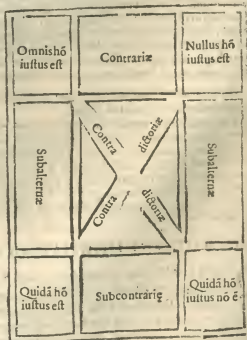
Affirmatio vniuersalis — Negatio uniuersalis

Affirmatio particularis — Negatio particularis

Ergo neq; superiores ules, neq; inferiores particulares oppositæ sunt, iccirco ꝙ inferiores qdē utræq; uerę supiores aūt utręq; falsæ eē pñt. Sunt aūt oppositæ ɔ̄dictoriè (vt ipse ait) siquis aspiciat angulares. & affirmationē ulem pticulari cōparet negationi, ut est, oīs hō iustus est: quidā hō iustus nō est. Hę. n. neq; uerę pñt inueniri, neq; falsæ. sed in oībus una uera est altera falsa. Et rursus si ulis negatio pticulari affirmationi cōparet̄, reperiūt̄ oppositæ, ut est, nullus hō iustus est, quidā hō iustus est. Semp. n. una uera est, altera falsa. Et hoc in qbus libet terminis si dispexeris, oratio nostra nō discrepabit. Sit autem plenissima hoc modo descriptio.

Affirmatio uniuersalis — Negario uniuersalis

Affirmatio particularis — Negatio particularis

Sunt

Sunt ergo determinationes, uniuersalium quidem omnis & nullus, particularium uero, quidam. Illæ autē propositiones, quæ neque uniuersale habent additum, neque particulare, indefinitæ uocātur, & particularibus simuiles sunt, ut est, homo iustus est, homo iustus non est. Possunt enim utræque esse uerę, ut in hoc ipso exemplo quod diximus, & potest una esse uera, altera falsa, ut, homo animal est, homo animal non est. utræque uero ut falsę sint, non potest inueniri & hę (ut dictum est) uocantur indefinitæ. Pręter has autem omnes, singulares sunt, in quibus contradictio potest inueniri, ut in eo quod est. Socrates animal est. Socrates animal non est. Socrates iustus est. Socrates iustus non est. Nam si nulla eas ęquiuocatio uel pędicati, uel subiecti, uel alterius temporis, uel aliquid eorum quę singulas dēterminant, impediat, semper una uera est, altera falsa. Quare, quoniam de omnibus in commune speculati sumus, & quid queque esset, quantum breuitas patiebatur, expressimus, ad textum nunc, quoniam tempus est, reuertamur. Si ergo inquit uniuersaliter enunciet in uniuersali, quod est aut non: erunt contrariæ enunciationes. uniuersaliter enim enunciat aliquis in uniuersali, quoties uniuersalem affirmationem, aut uniuersalem fecerit negationem. Cum enim dicit, omnis homo animal est, uniuersalem hominē uniuersaliter enūciauit, per idē quod addidit, Omnis. Quod si rursus dicat, nullus homo animal est, eodem modo uniuersalē hominem, uniuersaliter enunciat, per id quod ait, nullus, & sunt contrarię. Quas autem dicat esse contrarias, subiecto declarat exemplo. Dico autem in uniuersali enunciationem uniuersalem. ut omnis homo albus est, nullus homo albus est: una siquidem est affirmatio uniuersalis, altera negatio uniuersalis, quas cōtrarias esse, supra ī descriptiōe docuimus. Quādo aūt in uniuersalibus nō uniuersaliter, nō sūt cōtrarię. Quoties aūt inquit indefinitę sunt ꝓpositiones, & uniuersaliter uniuersale nō ꝓponitur, cōtrariæ nō sunt: ea n. affirmatio, quæ dicit, homo iustus est, & quæ dicit, homo iustus non est, contraria non est. Possunt enim utræque simul esse uerę, & in eodem, idest homine, quod in contrariis fieri impossibile est. Quod uero addidit, quę autem significātur, est esse contraria, tale est. Ipsę quidem propositiones contrarię non sunt; significant tamen aliquando contraria. Siquis enim dicat, homo albus est, & alius neget, homo albus non est, ipsæ quidem contrarię nō sunt. Quod autem dicitur, homo albus non est, potest quiddā significare contrarium. Nam designat hoc quod dicitur, homo albus nō est, & rubri coloris esse & pallidi, & fusci, designat etiam nigri, quod est albo contrarium. Potest igitur id qđ non est album, esse nigrum. Ergo quanquam ipsæ contrariæ non sunt, tamen potest aliquando quod dixit contrarium significare, priori affirmationi. ut in eo quod diximus. Nam si id quod dicitur, non est homo albus, nigrū esse designet, quoniam is qui niger est, albus non est: contrarię quidem propositiones non sunt, quonniam possunt esse utræque uerę. quę autem significantur, interdum contraria reperiuntur. Quæ autem sint huiusmodi propositiones, exemplorū subiectione monstrauit.

Dico autem non uniuersaliter enunciare de his quę sunt uniuersalia, ut est albus homo, non est albus homo.

41. Et quid dicat esse uniuersale, non uniuersaliter prędicare, planissime demonstrauit dicens.

Cum enim uniuersale sit homo, non uniuersaliter utitur enunciatione. Omnis nanque non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter.

42. Nam id quod dicitur omnis, illud ad quod prędicatur colligit, atq; in unum corpus adducit, ut cum dicitur, omnis homo iustus est, nullum excipit hominem. Sed totā colligit humanitatem, & fit de re uniuersali homine, prędicatio uniuersalis, cum dicimus, omnis homo. Nam cum sit uniuersale homo, huic uniuersali uniuersalitatem consignificat, id quod additur, omnis, & res uniuersalis, uniuersaliter prędicatur,

In eo uero quod uniuersale prædicat, id quod est uniuersaliter prædicare, non est uerum.

43. Hac nos sententia, quem ad locum uniuersalitatis determinationem recte ponamus, instituit. Docet enim semper istam uniuersalitatem, quam determinationem uniuersalem uocamus, ad subiectum poni debere terminum, nunquam ad prædicatum. Siquis enim sic dicat, omnis homo animal est: recte dixerit, Omnis ad subiectum, idest ad hominem ponens. Quod si sic dicat, omnis homo omne animal est, falsum dixerit. Ergo hoc nunc dicit, in eo uero qđ uniuersale prædicatur, ut animal de homine. animal enim uniuersale est. de omni enim homine prædicatur, nō est uerum, hoc ipsum uniuersale, quod est animal, uniuersaliter prędicare, ut dicatur, omne animal esse hominem, nec solum in his, sed in nulla recte fieri affirmatione concedit, ait enim

Nulla.n.affirmatio uera erit, in qua uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, ut omnis homo est omne animal.

44 Hoc autem cur eueniat, paucis absoluam. Prędicatum semper maius est subiecto, uel æquum. maius, ut cum dico homo animal est. Animal prędicatur, homo subiicitur. sed maius est animal homine: De pluribus enim, quàm ipse homo prædicatur. Rursus ęquale est, cum sic dicimus, homo risibilis est, homo subiectum est, risibile prędicatum. Sed homo atque risibile æqualia sunt. proprium nanque est hominis, quod est risibile. ut autem minus prædicatum inueniatur, quam subiectum, fieri non potest. Siue ergo maius sit prædicatum, falsum est uniuersale adijcere prædicato, ut in eo quod ipse posuit exemplo. Omnis hō omne animal est: Siue ęquale sit, superfluum est, ut siquis sic dicat, omnis homo, omne risibile est. Quare uniuersale prædicatum prædicare uniuersaliter non oportet.

Opponi itaq; dico affirmationem negationi cōtradictorie, quæ uniuersaliter significat, ei quæ non uniuersaliter; ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est, nullus homo albus est, quidam homo albus est.

45. Quid sit proprie cōtradictio cōsequenter exponit, ait enim opponi contradictorie propositiones, quoties uniuersalem affirmationē particularis abnuit negatio, & quoties uniuersalem negationem particularis affirmatio destruxerit. Cum enim dicitur omnis homo albus est: illa negatio quæ dicit, non omnis homo albus est, de eodem homine uniuersaliter tollit, quod uniuersaliter affirmatio constituerat. Illa enim omnem hominem esse album ponit. Ista dicit non omnem, tanquam si concedat aliquem, sed ei tantum auferat uniuersalitatem. Hoc est enim quod ait. Qui uniuersale significat ei quæ non uniuersaliter. Nam sicut uniuersa significat affirmatio dicens, hominem: ita quoque negatio uniuersale significat, habet enim & ipsa hominem: Sed idem ipsum uniuersale docet nō esse vniuersaliter, idest nō omne esse album, quod affirmatio uniuersaliter esse posuerat, omnem esse album proponens. Eodem modo etiam in negatione, quas nos supra angulares posuimus & contradictorias in descriptione. Hic nunc easdem oppositas contradictorie uocat. Quod autē uniuersali affirmationi, quæ est omnis homo albus est, particularem negationē opposuit, quæ est, non omnis homo albus est, tantūdem est tanquam si diceret, quidam homo albus non est. Nam si non omnis homo albus est, & quidam homo albus non est.

Contrarie uero uniuersalem affirmationem & uniuersalem negationem. ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: Quocirca has quidem impossibile est simul esse ueras. His uero oppositas, contingit aliquando in eodem. ut. non omnis homo albus est, & quidam homo albus est.

46. Planissime omnes exequitur, dicitque contrarias uniuersalem affirmationem, & uniuersalem negationem. Has enim nos quoque supra descripsimus. Hic uero nunc easdē contrarie demonstrat opponi. Illud quoque addidit, quod

eas impossibile sit in eodem ueras aliquando cognosci. Nã sicut contrarium natura in eodem non potest inueniri, neque enim uno eodemque tempore aliquid nigrum est atq; album, sic quoque nec contrarię, vt vtræque simul sint ueræ fieri potest. Quod autem adiecit, His uero oppositas, contingit aliquando in eodem, particularem affirmationem, & particularem negationem designat. Particularis nanque affirmatio uniuersali negationi opposita est cõtradictorie: particularis uero negatio uniuersali affirmationi. Contrariarum igitur oppositę possunt in eodẽ uerę aliquoties inueniri, idest particularis affirmatio, & particularis negatio ueræ ut sint aliquoties fieri potest, ut est, quidam homo albus est, quidam homo albus non est, utræq; sunt ueræ.

Quęcunq; igitur contradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter, necesse est alteram esse ueram uel falsam. Et quæcunq; in singularibus sunt, ut Socrates albus est, non est Socrates albus.

47. De contradictorie oppositis loquitur, & de singularibus propositionibus, quod unam semper ueram, falsam semper alteram necesse est inueniri. Hoc enim dicit, contradictiones eorum quæ sunt uniuersaliũ uniuersaliter prædicatorum, una semper uera est, altera falsa. Vniuersalium autem uniuersaliter prædicatorũ sunt cõtradictiones uniuersalium particulariter prædicatorũ. Nam affirmatio uniuersalis vel negatio uniuersalis uniuersaliter prædicatur. harũ contradictoriæ particulares affirmationes vel negationes sunt, si sibi angulariter comparentur. Harum igitur contradictionum, quę sunt uniuersalium uniuersaliter prędicatorum, una semper uera est, semper altera falsa reperitur. In singularibus quoq; idem est. Nam si nulla, ut dictum est, uarietas æquiuocationis impediat, idemque sit prædicatum, idemque subiectum, ad unum idemque tempus, ad unã eã demque partem, ad unum idemque relatum, uno atq; eodem modo: una semper uera est, altera falsa, & ueritatis inter se naturam, & mendacij partiuntur.

Quæcunque autem uniuersalium non uniuersaliter, non semper hæc quidem uera est, illa uero falsa.

48. Quæ uero sunt inquit indefinitæ, ut neque uniuersalẽ habeant, neq; particularem determinationem, quod tacuit, non semper una uera est, altera falsa, sed utręque interdum inueniuntur ueræ. In uniuersalibus autem non uniuersaliter prædicatẽ aliquid hoc modo, homo albus est, homo albus non est, in quo uno eodemq; tempore utrasq; ueras esse contingit. Hic enim cum uniuersale sit homo, non uniuersaliter prędicatum est nomen: at uero nec particulariter, Neque enim quidam, aut nullus, aut omnis adiectum est. Docet autem huiusmodi propositiones non inter se diuidere ueritatem atque mendacium, hoc modo.

Simul enim uerum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus. Et quoniam est homo pulcher, & non est homo pulcher. Si enim est fœdus, non est pulcher, & si fit aliquid, nondum est.

49. Documentum autem est huiusmodi dictũ, Indefinitã affirmationem negationemque ueras utrasq; posse inueniri. uerum enim dicere est, est homo albus, & non est homo albus. huius atem rei probatio est, nam si uerum est dicere, est homo niger, & est homo albus, uno eodemque tempore, qui autem niger est, albus non est: uerum est dicere uno eodemque tempore, quod est homo albus, & nõ est homo albus. Rursus si uerum est dicere, quod est homo pulcher, & est homo fœdus uno eodemque tempore, qui autem fœdus est, pulcher non est: uerum est dicere hominẽ esse pulchrum, & hominem esse fœdum, uno eodemque tẽpore. Cum enim Achilles esset pulcher, claudus Thersites erat fœdus. Rursus si uerum est dicere, esse hominem albũ, & rursus uno eodemque tẽpore fieri hominem album; nec hoc nulla contrarietas uetat, ut sit homo albus, & rursus fiat homo albus. sed qui fit albus, nondum albus esse: uerum est igitur dicere, quod est homo albus, & non est homo albus. Hoc est enim quod ait, & si fit aliquid, nondum est, cum enim fit, non est, sed potest dici quod est homo albus, & fit homo albus, ut utrunque uere dicatur. Potest igitur uere utrunque dici, Et est homo albus, & non est homo albus.

Videbitur autem subito inconueniens esse. Iccirco quoniam uidetur significare, non est homo albus, simul etiam quoniam nemo homo albus. Hoc autẽ, neq; idem significat, neque simul necessario.

51. Tacitę hominum dubitationi respondet. Quod enim dicimus, est albus homo, & non est albus homo, utrunque uerum esse uidetur, sed aliquoties inconueniens esse. Si.n. uerum est dicere, est albus homo, quemadmodum fieri potest, ut uerum sit dicere, non est albus homo? Hoc autem uidetur quibusdam inconueniens iccirco, quoniam apparet quibusdam id quod dicimus non est homo albus, hoc significare, tanquam si dicamus, nullus homo albus est, sed hoc uerum non est. Neque enim idem est dicere, non est albus homo, & nullus homo albus est. Et quanquam cum dicimus, nullus homo albus est, simul significamus, quod non est homo albus, non tamen ex necessitate idem utraq; significat. Cum enim dicimus, non est homo albus, simul nos dicere, quod nullus homo albus est, non oportet intelligi. neque enim semper simul est, non est homo albus, & nullus homo albus est. Nam aliquoties simul est, scilicet cũ prius dicitur uniuersalis negatio. Cum uero indefinita dicitur prius, non est simul negatio uniuersalis coniuncta negationi indefinitæ. Nam si dicam, nullus homo albus est, simul dixi, quod homo albus non est. Quod si dicam, homo albus non est, non est simul dicta negatio uniuersalis, quę est, nullus homo albus est. quoniam potest quidam esse nõ albus, de quo dicatur, homo albus non est, neque tamen omnes esse non albi. Non igitur simul necessario sunt, non est homo albus, & nullus homo albus est.

Manifestum est autem, quoniam una negatio unius affirmationis est, idem enim oportet negare negationem, quod affirmauit affirmatio, & de eodem, uel de aliquo singularium, uel de aliquo uniuersalium, uel uniuersaliter, uel non uniuersaliter.

51. Hoc quoque argumentum est negationem indefinitã & uniuersalem idem non significare, & eas a se esse diuersas. Nam si unius affirmationi una negatio est, contra eam quæ dicit, non est homo albus, illa est affirmatio, quę dicit est homo albus. Et contra eam quę dicit, nullus homo albus est: illa est affirmatio quæ dicit, quidam homo albus est. sed hæ affirmationes diuersę sunt, id est, est homo albus, & quidam homo albus est: diuersæ igitur illę quoque sunt, quæ his proportionaliter opponuntur. Diuersa igitur est negatio quæ dicit, nullus homo albus est: & ea quæ dicit, non est homo albus. Docet autem nos unius affirmationis, unam esse negationem, idque hac ratione demonstrat. Oportet enim idem prędicatum negare negationem, auferre prædicatum negationem oportet id, quod affirmatio ante coniunxerat. Quod si fit, dubium non est unius esse affirmationis, unam negationem, siue autem in uniuersalibus hoc fiat uniuersaliter prędicatis. siue indefinite, & non uniuersaliter, siue in singularibus, una eademque propositionum natura est, ut unius affirmationis sit tantum naturaliter una negatio. Hoc autem inductione probat.

Dico autem, ut est Socrates albus, nõ est Socrates albus

52. In hac enim propositione idem subiectum est, idẽ prędicatum, & in medio exemplorum subiecit.

Si autem aliud aliquid, de eodem, uel de alio idem, non opposita erit, sed ab ea diuersa.

53. Sensus hmõi est, si autẽ aliud aliquid prædicauerit negatio, quàm affirmatio prædicauit, uel si de alio subiecto idẽ negatio prædicauerit, quod in affirmatione fuerit prædicatum: non sunt sibi oppositæ, sed a se tantum diuersæ sunt. Siquis enim dicat. Socrates disputat, & alius respondeat, Socrates non ambulat, diuersum prædicatum est, & diuersę sunt

sunt propositiones, & non oppositæ, & hoc est quod dixit, Si autem aliud aliquid. Aliud enim prædicauit negatio, quã affirmatio prædicauerat. Quod siquis sic dicat, Socrates disputat: aliusque respondeat, Plato non disputat, de alio subiecto idẽ prædicauit. & sunt a se diuersæ propositiones & non oppositæ. Et erit id quod ait Aristoteles, uel de alio idem. Quod si vtraque sint diuersa, multo magis propositiones diuersæ fiunt, quibus positis ad proposita rursus exempla contendit, & vni affirmationi vnam enunciationem negationi opponit. angularibus angulares, affirmatiuis negatiuas, particularibus vniuersales, indefinitis indefinitas opponẽs, & comparans.

Huic autem quæ est, non omnis homo albus est, contradicit illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi autem quæ est, aliquis homo albus est: illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, homo albus est: illa quæ est, homo albus non est.

54. Et post hæc concludit sententiam dicens.

Quod igitur una affirmatio uni negationi opponitur contradictoriæ, & quæ sint hæ, dictum est. Et quod sunt aliæ contrariæ, & quæ sint hæ, dictum est, & quod non omnis uera uel falsa contradictio. & quare, & quando uera, uel falsa.

55. Reuoluit quoque breuiter, quod aliæ sunt contrariæ, aliæ contradictoriæ, dicitque se, quæ sint hæ, diligentius in superiori disputatione mõstrasse. Illud quoque patet nõ omnem esse veram uel falsam affirmationis & negationis oppositionem quam nunc communiter & improprie cõtradictionem, vocat. Et quando non sint veræ uel falsæ, & cur, se exposuisse commemorat.

Vna autem affirmatio & negatio est, quæ unum de uno significat, uel cum sit uniuersale uniuersaliter, uel non similiter.

56. Quid sit vna affirmatio, & supra iam diximus, & nunc quoque idem docere non piget. Cum idẽ Aristoteles reuoluerit. vna enim affirmatio est, quæ vnam rem de uno significat, id est quæ huiusmodi habet prædicatum, & huiusmodi subiectum, ut vtrumque singula significet. Nam si unum aliquid significet prędicatum, simplex atque vnũ est. Quod si rursus unum aliquid significet subiectũ, & non plura, simplex rursus est atque unum. Quocirca si unum prædicatum de vno erit subiecto, utraque singula significabunt & nõ plura. Eoque fit, vt non sit multiplex propositionis significatio, & quæ vnum significet, vna sit. Idem autem oportet esse etiã in vniuersalibus vniuersaliter prędicatis, & in particularibus, quas vniuersalibus opponi necesse est, quorum etiam subdit exempla.

Vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus. nullus homo albus est, quidam homo albus est si album unum significat.

57. Dicit enim vnam esse propositionem. Omnis homo albus est, & rursus ei oppositam unam esse, non est omnis homo. Si albus album inquit vnum significat. quod si plura designat, non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc autem & in subiecto conuenit custodire, scilicet ut subiecti quoq; simplex significatio seruetur. Docet autem non esse unam ꝓpositionẽ, si prędicatum uel quodlibet in propositione verbum multa significet, hoc modo.

Si uero duobus unum nomen est positum, ex quibus non est unum: non est una affirmatio, neque negatio.

58. Sunt quędam res, quę plura quidem significent, ex quibus omnibus iunctis unum quiddam ualeat effici, hominis quidem nomen significat animal, significat rationale, mortale quoque designat, sed hæc iuncta unum quiddã efficiũt. quod est animal rationale mortale. Hęc nanque omnia vnũ hominem complent. Sunt quoque alia, quę duas uel plures huiusmodi res designant, ex quibus iunctis unũ aliquid esse non possit. ut liber. Dicitur nãq; & Dionysius liber, & ingenuus. sed ingenuus & Dionysius iũcti nihil efficiunt. Quare si quid tale sit inquit aut subiectum aut prędicatum, quod plura significet, ex quibus unum aliquid esse non possit, nõ est illa vna affirmatio, neque una negatio. Et hoc fictitii exẽpli oratione confirmat.

Vt si quis ponat hoc nomen tunica, homini & equo. & dicat tunica est alia, hæc non est una affirmatio, nec una negatio. Nihil enim differt hoc quàm dicere, est homo equus albus Hoc autem nihil differt quã dicere, est homo albus. & est equus albus.

59. Dicatur enim, inquit, equus & homo tunica; & habeant. verbi gratia, hoc nomen. si quis enim dicat, est tunica alba, quoniam tunica equum atq; hominem designat, videtur dicere quod est equus & homo albus. sed hoc tale est, tanquã dicat, est equus albus, & est homo albus sed hæ duæ propositiones sunt, & non vna. duplex igitur illa quoq; propositio est: est homo & equus albus quare duplex est illa quoq. quę dicit, est tunica alba. Etenim subiecti huius, id est tunicæ, duplex significatio propositiones fecit esse duplices. Quod si quis dicat vnum quiddam significare, est tunica alba, quia significat, est homo & equus albus, impossibile est. Neque enim ex homine & equo quiddam unum fit: ut hæc propositio unum aliquid designet. Quare aut hæc propositio multa significat, aut si non multa, nihil omnino designat. Nihil enim est homo equus, ut simul dicatur atque intelligatur. hoc est enim quod ait.

Si ergo hæ multa significant, & sunt plures, manifestum est, quoniam & prima, multa, uel nihil significat, neq; enim est aliquis homo equus.

60. Si ergo hę multa significant & sunt plures, manifestum est, quod & prima, id est ea quæ dicit, est tunica alba, multa, uel nihil significat. Nihil autem iccirco, quoniam si non multa designet propositio, cuius quilibet terminus æquiuocus est, cum illa quæ nomine æquiuoco significantur, iũcta fuerint, neque in unam substantiam conuenerint, talis iũctura, quæ res sibimet incontextas copulat, non erit ullus intellectus. ut in ea, quæ est, tunica alba est, aliter esse vna non potest, si tunica equum hominẽq; significet, nisi equus atq; homo iuncti vnũ aliquid efficiant. Sed hi termini tales sunt, vt necesse sit hanc propositionem uel multiplicem esse, vel nihil significare. nam si iungantur homo & equus, fit nihil. Nihil enim est homo equus, quod per hoc monstrauit, qđ ait, Neque enim est aliquid homo equus. Hoc autẽ cur nũc ab ipso propositum sit lucidissime demonstrauit: cum enim de his propositionibus loqueretur, quæ uerũ inter se falsumq; diuiderent, hoc addidit. Quod etiã hæ quę habent uel prædicatum æquiuocum, uel subiectum; uerum falsumque non diuidunt, vtræq; enim esse ueræ possunt, ut hæ quæ dicunt, est liber homo si ad ingenuitatem referas: & non est liber homo, si ad Dionysium. Recte igitur dictum est.

Quare nec in his necesse est hanc quidem contradictionẽ ueram esse, illam uero falsam.

61. Cum enim multa significat, multiplex significatio in negatione, atque affirmatione se inuicem non perimit. quod si vna sit affirmatio & una negatio, quoniam vtræque in eodem esse non possunt, vnam ueram semper, falsam alteram esse necesse est.

DE FVTVRIS CONTINGENTIBVS.

IN his ergo quæ sunt, & facta sunt, necesse est affirmationem uel negationem, ueram esse uel falsam. Ac in uniuersalibus quidem uniuersaliter semper hanc uerã, illam uero falsam esse. & in his quæ sunt singularia, quemadmodũ dictum est. In his uero quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur, non est necesse, dictum est autem & de his.

62. In præsentibus rebus & in præteritis factas cõtradictorias enunciationes dicit definite, unam semper ueram alteram

teram definite semper esse mendacem. vt si quis dicat, omnes Fabii perierunt, qui ad pugnam contra Veientes priuata conspiratione progressi sunt. Hoc si negetur sic, non omnes Fabii perierunt, qui ad pugnam contra Veientes priuata cõspiratione progressi sunt, Necesse est quidem unam veram, alteram esse falsam: sed definite vera, affirmatio est, definite falsa, negatio. Cum enim id quod factum est, dicitur factum, definite verum est, quod si id factum esse denegetur, falsum est definite. Siue ergo in vniuersalibus vniuersaliter prædicatis contradictio per oppositionem particularitatis fiat, siue in singularibus, vt in Socrate & in cæteris indiuiduis, in his quoque quæ sunt præterita semper vna vera est, altera falsa, vt in eo quod est, Socrates veneno peremptus est, Socrates veneno peremptus non est, vera est est affirmatio definite, & ita rursus falsa negatio est. In præsentibus quoque idem esse necesse est. si enim disputante Socrate, dicat aliquis, Socrates disputat, & hoc alius neget, sicut disputare Socratem præsentis temporis ratione definitum est: ita quoque definite affirmatio retinet veritatem, negatio definite mendacium. Et in vniuersalibus quidem vel affirmatiuis, vel negatiuis, in quibus vel affirmatio particularis, vel negatio particularis opponitur, idem est. Hoc est enim quod ait, In his quæ sunt, & quæ facta sunt, idest in præsentibus atque in præteritis, vna semper definite vera est, semper altera falsa definite, siue vniuersalis sit vna, altera particularis. quod per hoc monstratur quod ait, In vniuersalibus quidem vniuersaliter, necesse est semper hanc esse veram, illam vero falsam, siue in singularibus atque indiuiduis prædicamentis. quod per hoc designat quod addidit. Et in his quæ sunt singularia, vna vera est, altera falsa. sed postquam dixit de contradictoriis, adiecit, in his autem quæ indefinitæ sunt, non necesse est semper hanc quidem veram, illã vero esse mendacem. Hoc scilicet designans quod ait. In his vero quæ in vniuersalibus non vniuersaliter dicuntur, non est necesse in his vnam veram, alteram falsam proponi. potest enim fieri, vt vtraque sint veræ, quæ fuerint indefinitæ.

In singularibus uero, & futuris non similiter.

63. Propositionum aliæ sunt tantum inesse significãtes, ut si quis Socrate viuo dixisset, Socrates caluus est: alius negaret, Socrates caluus non est. Illa enim inesse posuit Socrati caluitiem, illa caluitiem a Socrate disiunxit. Aliæ vero sunt necessariæ, vt si quis dicat, necesse est Solem annis omnibus in arietem rursus redire. rem nanque necessariam, & ex necessitate euenientem prędicans totam fecit necessariam propositionem. Aliæ autem sunt cõtingentes, quę cum nõ sint, eas tamẽ in futurum euenire possibile est. vt si quis dicat, hodie Alexander pransurus est. hodie Alexander pransurus nõ est. etenim cum ista dicantur, quoniam illi adhuc prandere non inest, inesse tamen contingit, & potest fieri, ut hodie prandeat, iccirco dicimus eas contingentes. contingit enim fieri, quoniam hoc nondum factum est. Sed hæ non insunt quidem, vt dictum est. sunt enim futuri temporis. Quæ autẽ non insunt, sed inesse possunt, necessariæ non sunt, quoniam huiusmodi retinent naturam, vt eas & esse, & non esse possibile sit. potest enim fieri, vt hodie Alexander prandeat, & rursus fieri, vt hodie non prandeat. Et hanc eueniendi uel non eueniendi possibilitatem, vtrumlibet vocamus. In huiusmodi enim rebus vtrumlibet contingit, aut affirmatio, aut negatio, & non est necesse aut affirmationẽ fieri, aut negationem. Nam cũ non sit affirmatio necessaria, non interclusum est contingere negationem. Rursus cum negatio necessaria non sit, interdum accidit, ut affirmatio contingat. Quare hęc huiusmodi eueniendi, & non eueniendi potentia, vtrumlibet uocatur. Quod in his vtrumlibet, id est uel affirmationes, uel negationes euenire conceditur. Nunc ergo Aristoteles hoc validissima argumentatione contendit astruere. Quod quemadmodum in prętеritis, & in his quæ sunt pręsentia, non modo in affirmatione & negatione, vnã veram, alteram falsam esse necesse est, sed definite vna vera est, definite altera suscipit falsitatem, non ita in his quæ contingentes uocantur. Necesse enim est, ut aut affirmatio uera sit, aut negatio, sed non ut definite quęlibet earum vera sit, altera falsa definite. Nam quod dicimus Alexander lauandus est, id si alius neget, dicatque, Alexander lauandus non est, totum quidem hoc necesse est euenire, vt aut lauetur, aut non lauetur. & necesse est vnam esse veram, alteram falsam, aut affirmationem, si lotus fuerit, aut si lotus non fuerit, negationem. Sed non est necesse, ut definite affirmatio vera sit, iccirco quod in huiusmodi rebus poterit euenire negatio. Sed nec vnquam definitum est, ut negatio vera sit, falsa affirmatio. iccirco quoniam potest non euenire negatio. Quare in tota contradictione, vnam quidem veram, falsam alteram esse necesse est. Vt autem definite vna uera sit, altera falsa definite, sicut in his quę sunt præterita, quæque præsentia, nulla ratione rerum possibile est. Sed hoc prius Aristoteles in singularium prædicamentorum propositionibus probat. Post autem idem debere in vniuersalibus docet intelligi. Iccirco enim ait, in singularibus vero & futuris non similiter, id est in singularibus propositionibus, de quibus prius tractat, & in futuris, id est in contingentibus, non idem modus est verarum falsarumque propositionum, qui est in præteritis atque præsentibus Quoniam in præteritis atque præsentibus, & totum contradictionis corpus in veritatem falsitatemq; diuiditur, & vera est vna definite, ut possit ex his certus aliquis ac sciens dicere, quod affirmatio vera sit, vel rursus, quod negatio. uel si id nullus dixerit, certa iam pręteriti temporis, uel præsentis secundum sui naturam ratio, certusque euentus est. In his uero in quibus contingens est, & futurum, id est variabile & instabile, totum quidem corpus contradictionis veritatẽ falsitatemq; partitur, sed hæc ueritas atque falsitas indiscreta est, atque uolubilis. Nullus enim potest dicere, quod affirmatio uera est. Non est enim necesse veram esse affirmationẽ iccirco, quoniam negationem fieri possibile est. Nec rursus negationẽ, quoniam non est impossibile affirmationem contingere. Et postremo quoniam vtrumlibet ipsorum contingit, iccirco vna earum, vera esse definite, & certa, naturaliter nõ potest. Quibus autem id argumentationibus exequatur, manifestũ erit hoc modo.

Nam si omnis affirmatio uel negatio, uera uel falsa est, & omne necesse est uel esse, uel non esse, quare si hic quidẽ dicat futurum aliquid, ille uero non dicat hoc idem ipsũ: manifestum est, quod necesse est uerum dicere alterũ ipsorum, si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est. Vtraque enim non erunt simul in talibus.

64. Si quicquid in affirmationibus negationibusq; proponitur, verum vel falsum est definite: sequitur, vt quod illæ negationes affirmationesque significant, aut euenire, aut nõ euenire necesse sit. hoc est enim quod dicit. Nam si omnis affirmatio vel negatio, vera uel falsa est definite, iccirco enim addit omnis. In his enim quę sunt futura & contingentia, non esse affirmationes & negationes veras uel falsas definite probare contendit. Nam si vnus dicat aliquid futurũ, alius neget, vt vtraque eueniant, fieri non potest. Quis enim dixerit, dicente aliquo, Socrates cœnaturus est, alioque negante, Socrates cœnaturus non est, vtrasque ueras in uno eodemque continere? Hoc igitur fieri non potest. unus ergo eorum verum dicturus est, alius mẽtietur. ponatur enim vna eorum definite vera esse, uel falsa. si ergo omnis affirmatio & negatio, vera uel falsa est definite, & vterque negans affirmansque veri in contradictionibus esse non possunt: necesse est vnum uerum dicere, alterum falsum, & vnum definite verum, alterũ definite falsum. hoc si est in omnibus affirmationibus atque negationibus, vt vna definite falsa sit, altera vera definite, quicquid uera dicit euenturum, euenire necesse est: quicquid non euenturum, non euenire necesse est. hoc est enim quod ait, Manifestum est, quoniam necesse est verum dicere alterum ipsorum. neque enim potest fieri, vt affirmatio negatioque consentiant in talibus, idest in contradictionis propositionibus. Necesse est autem euenire quęcunque vera definite affirmatio loquitur, & non euenire quod profert definite vera negatio. quod sic probat.

Nam

Nam si uerum est dicere, quod est album, uel non albũ, necesse est esse album, uel non album. Et si album uel non album uerũ, est affirmare uel negare. & si non est, mentitur, & si mentitur, non est. Quare necesse est aut affirmationẽ, aut negationem ueram esse uel falsam.

65. Quod de futuro possit esse iudicium, a præsentibus trahit exemplum. ait enim, hanc esse rerum consequentiam, vt rem subsistentem propositionis veritas consequatur: ueritatem propositionis, rei, de qua loquitur propositio, essentia comitetur. Nam si hic lapis vel quodlibet aliud albũ est, verum est de eo dicere quod album est, & hoc conuertitur. Nam si verum est dicere de eo quod album est, sine dubio album est, & album esse necesse est itaque fit, vt res veritatem, & veritas rem, de quo proponitur, subsequatur. Rursus si hic lapis albus non est, verum est de eo dicere, quod non est albus. & si de eo verum est dicere, quod non est, albus vt sit albus fieri non potest cum vero dicatur, quod nõ est albus. Idem quoque etiam in mendaciis valet: Nam si qd non est, cum hoc aliquis esse proposuit, mentietur. Et siquis de alio mentiatur, illud de quo fit mendacium, non est, vt siquam rem, cum alba nõ sit, dicat aliquis esse albã, mentitus, est: quocirca necesse est illud quoque non esse, de quo mentitus est. Ita igitur veritas quidem rei quæ est, & res quę est, veritati, falsitas vero, rei quæ non est, & res quæ non est, falsitati conuertitur. Quod si est in omnibus rebus, quicquid dicitur cum veritate vel falsitate, ad rem quæ est vel non est conuertitur, siue negatio sit, siue affirmatio, & vnam veram semper, alteram falsam esse necesse est, si vna definite vera est: impossibile quiddam ex hac positione continget. euenient namque omnia, quęcunque sunt vel fiunt ex necessitate fieri, & nihil a casu, nihilque esse, possibile quod sit, & nõ esse possibile. Nihil etiam in liberi arbitrii moderamine relinquetur, sed totum erit ex necessitate, quicquid euenerit. Nam si verum est definite de qualibet re dicere quod erit, illam rem sine dubio futuram esse necesse est, & vt non fiat non potest euenire. Verum enim est dicere de ea, quod futura est, nec verum de ea, quod futura est, poterat dici: nisi eam fore esse necesse. Quare si in omni affirmatione & negatione, aut affirmatio, aut negatio in futurum, definite vera vel falsa est, necesse est vel quod ab affirmatione verum definite, uel quod a negatione dicitur falsum euenire. In falsitate quoque similis causa est. Nam quod non erit, falsum est dicere, quod erit. Et quod falsum est dicere, quod erit, necessitate non erit. Item quod erit, falsum est dicere, quod non erit, & quod falsum est dicere, quod non erit, necessario erit. Vt igitur veras propositiones necessarius sequitur euentus, ut fiat quod dicitur: ita & falsas propositiones necessarius sequitur euentus, vt non fiat, quod dicitur a falsa propositione. Quod si in futurum omnis affirmatio vel negatio definite semper diuidunt veritatem & falsitatem, erit rerum quæ prædicantur necessarius euentus, & omnia ex necessitate contingent, vel non contingent. Itaque & possibilitas, & liberum perit arbitrium. syllogismus autem huiusmodi est. Si omnis affirmatio vera est aut falsa definite, & eodem modo negatio: eueniet vt omnia ineuitabili necessitatis ratione contingant. quod si hoc est, liberum perit arbitrium, sed hoc impossibile est, non igitur verum est omnem affirmationem vel negationem veram esse definite vel falsam. Omnia autem ex necessitate contingere, si illæ definitę verę vel falsæ sunt, talis syllogismus ostendit, omnis in futurum definita veritas vel falsitas, euentum rei vel futurum, uel nõ futurũ ex necessitate, cõstituit: sed omnes propositiones futuræ definite ueræ vel falsæ sunt. In omnibus igitur eueniendi, vel non eueniendi necessitas erit, pro qua conclusione illud Aristoteles intulit quod ait.

Nihil igitur neque est, neque fit, nec a casu, nec utrumlibet. nec erit, nec non, sed ex necessitate omnia & non utrũlibet. aut enim qui dicit, uerus est. aut qui negat.

66. Casus nanque, & id quod est vtrumlibet extinguitur, libera etiam voluntas adimitur, si omnia quæcunque fient, ex necessitate futura sunt. & probat superiorem conclusionem quæ dicit omnia ex necessitate contingere, per hoc qđ ait, Aut enim qui dicit verus est, aut qui negat: si ergo veritas rerum necessitati conuertitur, aut qui negat, verus est. aut qui affirmat, omnia fieri ex necessitate necesse est. Nam si non erunt ex necessitate, non erunt veræ definite, id quod ipse subiunxit.

Similiter enim, uel fieret, uel non fieret. utrumlibet. n. nihil magis sic uel non sic se habet, aut habebit.

67. Exponit enim quæ sit contingentis natura, cum quid sit vtrumlibet exponit. vtrumlibet est id cuius indiscretus euentus est, id est quod æqualiter esse, vel nõ esse contingit. Hoc est enim quod ait, Similiter enim fieret vel non fieret. Neque enim directam viam, necessariamque habet vnam vel affirmationem vel negationem, sed nihil se magis sic habet vel sic non habet. Et est vtrumlibet, quod æqualem causam & ad euenire retinet, & ad non euenire. Nihil enim se magis vel sic habet, vel sic non habet, id est æqualiter se habet ad esse, & ad nõ esse. Nihil enim magis sese habet, vt fiat, quam vt non fiat.

Amplius si est album nunc, uerũ erat dicere prius quod erit album, quare semper uerum fuit dicere quodlibet eorum quæ facta sunt, quod est uel erit.

68. Validam sibiipsi vim argumentationis opponit, qua possit ostendere affirmationes negationesque veras vel falsas esse definite, & ait prouidendum esse, ne forte necesse sit suspicari id quod iam factum est, vere dici potuisse ante quam fieret, esse faciendum. vt si Socrates hesterna nocte cęnauit, verum fuit hesterna matutina dicere, quod cęnaturus est. quocirca definite quoque verum fuisset, si de eo prædiceretur. Omnia igitur ea quæ fiunt, definite poterãt vere prędicari. Hoc est enim quod dicit, si est album nunc, verum erat dicere prius, quod erit album. Nam siqua res nunc alba est, verum erat ante dicere, quod erit alba. Quare definite quoque fuit quodlibet eorum quæ facta sunt vere prædicere. hoc. n. rei ipsius exitus comprobauit. Huic oppositioni per eadem rursus occurrit Non enim qui hæc dicit licet ei laqueum superioris argumentationis effugere, rursus enim eadem illũ cuncta circũueniunt, & eisdẽ iterum vrgetur incommodis.

Quod si semper uerum fuit dicere quod est uel erit, non potest hoc non esse, uel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri: & quod impossibile est non fieri, necesse est fieri. omnia ergo quæ futura sunt, necesse est fieri: nihil igitur vtrumlibet, neq; casu erit: nam si casu, non ex necessitate.

69. Mira ratione superiorem argumentationem dicentis, ad idem reduxit incommodum dicens, si verum est omnia quęcunque facta sunt, definite vere potuisse prædici. Quoniam veritatem propositionis rei necessitas sequitur, quod vere definite prædicatum erat, non euenire nõ poterat sed si non euenire non poterat, vt non eueniret, erat impossibile. Quod autem non fieri impossibile est, fieri necesse est: Euentus igitur eius ex necessitate consequitur. Nihil ergo vtrumlibet, neque a casu erit. Nam si a casu esse poterit, non ex necessitate futurum est. Quod si non est ex necessitate futurum, non est impossibile non fieri. si non est impossibile non fieri, potest non fieri: si potest non fieri, non potest definite vere prędici. quod enim vere definite prædicitur, necessitate futurum est. quod autem a casu est, ex necessitate non euenit.

At uero nec quod neutrum uerum est, contingit dicere, ut quod neque non erit. primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non uera, & cum hæc sit falsa, contingit affirmationem esse non ueram.

70. Quatuor differentiis contingentium futurorum diuersitas constat. Aut enim id quod affirmatur & negatur in futurum, utrunque erit uerum, aut vtrunque falsum. aut vnum uerum, falsum alterum definite. aut unum uerum, falsum alterum.

terum indefinite. Non enim esse quidem & affirmationem & negationem veram in his propositionibus, quæ de rebus contingentibus in futurum proponuntur, per hoc demonstrauit superius, quod ait. Manifestum est quod necesse est verum dicere alterum ipsorũ, si omnis affirmatio vera, vel falsa est. Vtraque enim non erunt simul in talibus. Neq. enim fieri potest, vt in cõtradictoria propositionum oppositione vtrasque veras quisquam valeat inuenire. Nunc autem monstratur, quod ne hoc quidem fieri potest, vt vtræq; sint falsę. ait enim, At vero, ne hoc quidem nobis contingit dicere, quõd neutrum verum est, id est nec affirmatio, nec negatio. contingeret autem vtranque esse falsam, affirmationem, scilicet & negationem, si nec quod diceret affirmatio, futurũ esset, nec quod non esse negatio diceret, non esset. Ita enim fieret, vt nec esset, quod affirmatio esse prædicauit. nec non esset, quod negatio non esse proposuit. Siquis ergo hoc ita dicat, primum inquit illud inconueniens, atque impossibile est, quod in contradictoria propositione, cum affirmatio falsa fit, non est vera negatio: rursus, cũ negatio falsa fit, falsa quoque affirmatio fit. Hoc enim in solis contrariis contingebat, non etiam in contradictoria oppositione. In hac enim vnã semper veram esse necesse est, semper alteram falsam.

Adhæc si uerum est dicere, quòd album est & magnum, oportet esse utrunque. Si uero erit cras, oportet esse cras. Si autem neque erit, neq; non erit cras, non erit utrũlibet, ut nauale bellum. Oportebit enim neque fieri nauale bellum, neque non fieri. Quę ergo contingunt inconuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia. si omnis affirmationis & negationis. uel in his quæ de uniuersalibus dicuntur uniuersaliter: vel in his quæ sunt singularia, necesse est oppositarum hanc quidem ueram esse, illam uero falsam. Nihil autem utrumlibet esse in his quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare non oportebit neque cõsulere, neque negociari, ut si hoc facimus, erit hoc: si uero non hoc, non erit hoc. Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum uero non dicere. Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod tunc uerum erat dicere. At uero neque hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, uel non dixerit. Manifestum est enim, quod sic se habent res, etiam si nõ hic quidem affirmauerit, ille uero negauerit. Non enim propter negare, uel affirmare, erit, uel non erit, nec in millesimum annum magis quam in quantolibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habeat, ut unum diceretur: uere necesse erat hoc fieri. & unumquodque eorum quæ fiunt, sic semper se habebat, ut ex necessitate fieret. Quando enim uere dicit quis, quòd erit, non potest non fieri, & quod factum est, uerum erat dicere semper quòd erit.

71. Addidit quoq; aliud, quo magis, id quod dicitur, videatur incongruum. Omne enim id quod prædicitur in futurũ, si vere prædicitur, erit. Siquis enim dicat in præsenti tempore, hoc, animal quodlibet album est, vel magni corporis, & hoc vere pronunciet: album & magnum illud animal esse necesse est. Ita etiam in futuro si quis vere dicat, quod hoc animal cras album fiet, & corporis vastioris: necesse est cras vtraque contingere, vt & album fiat, & corporis vastioris. Sin vero falso aliquid prædicatur, necesse est non esse quod dicitur, si sit affirmatio. vt si quis affirmet falso futurum nauale bellum, necesse est non fieri, quod a falsa affirmatione prędicitur. At si sit falsa negatio, necesse est fieri, quod falsa negatio futurum non esse prædixit. sin vero vtraque falsa sunt, non erit ex necessitate quod dicitur, quia definite affirmatio falsa est: nec non erit ex necessitate quod dicitur, quia definite est falsa negatio. Vnde fit vt vtrumlibet quod est in rebus, omnino perimatur. vtraque enim necessario sunt, & ex necessitate contingunt, & est necessitas illa impossibilis. Nam si quis dicat cras futurum nauale bellum, aliusque neget, & pronunciet non futurum, si vtraque sint falsa, necesse quidem erit non esse cras nauale bellum. quoniam affirmatio, quę illud dicit futurum, falsa est. Rursus necesse est esse cras nauale bellum. quoniam negatio quæ dicit cras non futurum, ipsa quoque mentitur. Quare necesse erit & esse nauale bellum, & non esse, quod est impossibile, & præter cõmunem cogitationis naturam. Non est igitur verum vtrasque & simul, id est affirmationem negationemque mentiri. Quæ ergo, inquit, cõtingunt inconuenientia, hęc sunt, & huiusmodi. si quis dicat vel in his quæ vniuersalia sunt, & vniuersaliter prędicantur, vel in his quæ singularia in propositionibus enunciantur, vnam necessario definite esse veram, definite esse alteram falsam, talia illum inquit inconuenientia consequentur, & alia similia. Hoc scilicet dicens, de superioribus argumentis, in quibus ostendebat omnia ex necessitate contingere, si quis vnam veram definite, alteram diceret definite mendacem. Quænam vero afferat alia inconuenientia impossibiliaque concurrere, his qui vnam definite veram proponunt, hæc sunt: si quis enim proponat vnam esse veram, alteram esse falsam, tollit (vt supra dictum est) id quod est vtrumlibet in rebus, & omnia esse vel fieri ex necessitate constituit, nihil a casu, nihilque a propria voluntate. vnde fit vt neque negociari sit vtile, nec inire actum, quę omnia consilii ratione tractantur. ipsum enim consilium superuacuum est, cum omnia quæcunque futura sint, necesse sit euenire. quid enim vnusquisque dicat, si hoc faciam, illud mihi eueniet, atque continget: si vero hæc, illa res eueniet: etenim nihil prohibet, quemuis, illum affirmare aliquid esse faciendum, alium vero negare, cum omnia vi necessitatis eueniat. Nam si omnia quæ fiunt nunc, ante aliquis vere prædiceret, quis dubitat quin illa quę facta sunt, immutabili violentia necessitatis euenerint? Hoc est in quod ait, Quare ex necessitate erit quodlibet eorum, quod tunc verum erat dicere. Sed ne illud videatur incongruum, quod rerum euentum non ex ipsa rerum natura, sed ex propositionum veritate & falsitate iudicamus, scrupulum ipse dissoluit dicens. At vero nec hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, vel non dixerit. Ad tollendum enim perimendumque consiliũ, quod nihil omnino homines oporteat consiliari, parum valet aliquid ante prædici. siue enim dicatur aliquid, siue non, quicquid vere prędici potest, illud etiam si non prędicatur, euenire necesse est. iccirco enim vere prædicitur, quia vere prædici potest. iccirco vere prædici potest, quia immutabiliter futurum est. quare futurũ est, si prædicitur vere, nec tantum si prædicitur, sed etiam si prædici vere potest. siue enim prædicatur, siue non prædicatur, quicquid vere prędici potest, hoc ex necessitate futurum est. Manifestum est enim, inquit, quod si sic se habeat res, siue vnus eam affirmet, & alius neget. si euentura est, nihil illi negatio officit. si euentura nõ est, nihil affirmatio prodest. Non enim inquit propter negare & affirmare erit vel non erit, nec hanc vim naturæ tempus mutabit. Eodem modo enim euenient ea, quæ post millesimum annum euentura creduntur, his quæ post quantumlibet tempus ex necessitate futura sunt. vnde fit, vt si in omni tempore omnia sic se habeant, vt vnum definite verum dici possit, definite alterum falsum, omnia quæcunq; facta sunt, vel fient, immutabili rerum ratione cõtingant. Hoc est enim quod ait, necesse esset fieri vnumquodque eorum quæ fiũt. id est, si sic se haberet, vt ex necessitate fierent omnia. & hoc superiori argumentatione confirmat dicens. Quando enim vere dicit quis, quod erit, non potest non fieri, euentus enim necessitatem, necessitas sequitur veritatem: & quod factum est, verum erat dicere semper, quod erit. veritas namque propositionis ex rerum necessariis venit euentibus.

Quod si hæc non sunt possibilia. Videmus enim esse principium futurorum, & ab eo quod consultamus, atque agimus aliquid, & quoniam est omnino in his quæ non semper actu sunt, possibile esse, & non esse similiter, in quibus utrunque contingit & esse & non esse, quare fieri & nõ fieri. Ac multa nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quoniam hanc uestem possibile est incidi, & non incidetur. sed prius exteretur. Similiter autem & non incidi possibile est.

Non

Non enim esset eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare & in alijs fiendis, quæcunq; secundum potentiam huiusmodi dicuntur. Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate uel sunt, uel fiunt, sed alia quidem utrumlibet, & non magis uel affirmatio, uel negatio uera est: alia uero magis quidem, & in pluribus alterum, sed contingit fieri & alterum, alterum uero minime.

72. Longum hyperbaton est, quod nos prius exponimus, postea continuamus. Liquet enim aliquarum rerum nos esse principium, ut actuum nostrorum. Siquis enim aliquid consilio faciat, quicquid consiliatione peregerit, eius rei ipse principium est. A consiliante enim incipit, quicquid consilij solertia ministratur. Sunt enim quædam quæ actu non sunt, sed potestate, quæ potestas non fit ex necessitate, id est ut possit quidem fieri, non tamen necesse sit, ut hanc uel quamlibet tunicam possibile est quidē ferro incidi, sed non est necesse. fortasse enim utendo uetustabitur, & ipso quotidiano soluetur attritu. Ergo potest quidem incidi, sed forte non incidetur, sed antequam incidi possit, exteritur. Rursus potest fieri ut non diuidatur, neque enim exteri eam possibile esset, nisi prius esset possibile nō incidi. quare possunt quidem quædam fieri, sed ita contingit fortasse ut non fiant. Sunt igitur quædam possibilia nō necessaria, & in alijs quoq; quæ fiunt eadē ratio est. Omne enim quod fit a quolibet consilio, ipse qui consiliatur, illius rei principium est, non necessitas, & quæcunque sunt possibilia, mutabiliter eueniunt. Quę enim secundum aliquam possibilitatem dicuntur, non eueniunt secundum necessitatem: unde fit, ut manifestum sit, quòd non omnia ex necessitate uel sunt, uel fiunt, sed quædam sunt, quæ æquali modo, uel fiunt, uel non fiunt, & hoc est utrumlibet fieri. Alia uero in pluribus quidem fiunt, in paucioribus uero non fiunt. Et æqualiter quidem fiunt, ut egredientem domo amicum uidere: fit enim hoc, & fit æqualiter. quędam uero frequentius fiunt, quàm nō fiunt, ut sexagenarium canescere frequentius fit, quàm non fit. Et tamen ita hoc potest fieri, ut & non fieri impossibile nō sit. Hoc enim est ꝙ ait, Alia uero magis quidē & in pluribus alterū, ut canescere ī pluribus sexagenarijs, quã nō canescere. Sed cōtingit fieri & alterū, scilicet ut nō canescat. alterū uero minime, scilicet ut canescat. Est autē hyperbaton hoc modo. Quod si hæc impossibilia. uidemus enim, quod sumus aliquibus ipsi principiū, & quęcunq; possibilia sunt, fieri possunt, & non fieri. Si igitur possibile est & ut sint, & non sint, manifestū est, nō omnia ex necessitate cōtingere, sed alia æqualiter, alia uero euenire qdē in pluribus, in paucioribus uero nō euenire, sed vt nō eueniãt, necesse nō est.

Igitur esse quod est, quando est, & nō esse quod non est, quando non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse, nec omne quod non est, necesse est non esse. Non. n. idem est omne quod est necessario esse, quando est: & simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem & in eo quod non est. Et in contradictione eadem ratio est, esse quidem uel non esse omne, necesse est, & futurum esse, uel non. Non tamen diuidentem dicere alterum necessarium. Dico autē, ut necesse est quidem esse futurum bellum nauale cras, uel non futurum esse. Sed non necesse est futurum esse cras bellum nauale, uel non futurum esse. Futurum autem uel esse, uel non esse, necesse est.

73. Nunc quid sit necessarium temporale describit. Ait. n. omnis res quando est, eam sine dubio esse necesse est. Non enim fieri potest, vt cum est, non sit. Et rursus res quæ non est, quando non est, eam non esse necesse est. neque enim fieri potest, ut quando non est, sit: sed si quãdo est, eam esse necesse est, id est, non simplex necessarium, sicut Solem oriri simpliciter: sed temporaliter necessarium, ut sedeo. non iccirco simpliciter & sine temporis præsentis descriptione ex necessitate est. Quando enim sedeo, non potest fieri ut non sedeam, & necesse est mihi tunc sedere cum sedeo, sed ipsum sedere mihi, non ex necessitate inest. possum enim surgere. Rursus cum non sedeo, tunc mihi necesse est non sedere. sed ipsum non sedere mihi ex necessitate non inest, possum enim sedere. ergo quod est, quando est, ex necessitate est: & quod non est, tunc cum non est, fieri, ut non sit, non potest. Non tamen omnia quęcunq; sunt, aut non sunt: aut ex necessitate sunt, præter temporis pręsentis nuncupationem: aut ex necessitate non sunt, nulla mentione pręsentis temporis facta. Quare non est inquit idem temporaliter necessarium esse, ut est mihi cum sedeo, & simpliciter ex necessitate esse, ut homini mortalitas. nec idem est, cum non est necessario non esse, ut mihi cum non sedeo non inest sedere, & quod simpliciter ex necessitate non habeo, ut tres oculos, uel immortalitatem. atque hoc est quod ait. Similiter autem & in eo quod non est. hoc autem cur dixerit, sequitur, & in contradictione eadem ratio est, esse quidē uel non esse omne necesse est, & futurum esse uel non esse. Similis est inquit ratio in contradictionibus contingentibus, & in his quę cum sunt, secundum tempus necessaria sunt, simpliciter autem necessaria non sunt. Nam in futuris & in contingentibus contradictionibus totam quidem contradictionem necesse est unam ueram habere partē, alteram falsam. ut siquis affirmet cras bellum nauale futurum, id ergo non est necesse. & rursus siquis neget non futurum, est quidem aut esse, aut non esse necesse, sed non est necesse, esse, nec rursus necesse est non esse, sed tantum aut esse aut non esse. Iccirco tota quidem contradictio, unam habebit partem ueram, alteram falsam, sed non erit ipsorum una definite uera, falsa altera definite. In præteritis enim sic dicimus. Romulus Romam condidit. Romulus Romam non condidit, una quidem uera est, altera falsa. sed in his definite uera est affirmatio, definite falsa negatio. Nam quia quod factum est, fieri ut factum non sit, non potest, ideo definite in præterito contradictio uera uel falsa est. In futuris uero propositionibus non idem est, in his scilicet, quæ contingentia significant, ut si dicã Philoxenus cœnaturus est, Philoxenus cœnaturus non est. In tota quidem contradictione, una uera est, altera falsa. sed nullus potest diuidere, ut dicat aut affirmationem cōstituere & definite ueram esse aut negationem. Ante enim quam cœnet, indefinitum est & uariabile an cœnet. postquam uero cœnauerit, præteritum definitur. igitur aut esse, aut non esse aliquid in futuris cōtradictionibus necesse est. Vt autem unum fiat, & unum non fiat, non est necesse. in quo igitur similitudo est cōtingentis cōtradictionis & temporalis, neque simplicis necessitatis; in eo scilicet, ꝗa sicut necesse est esse qđ est, quando est, nō tamen simpliciter necesse est esse qđ est præter tēporis adiectionē: ita in cōtradictione cōtingenti, affirmationē quidē uel negationem uerã esse necesse est, nō tamen uel affirmationem simpliciter ac definite ueram, uel negationem, sed utramlibet, & quam certæ ueritatis constituerit euentus.

Quare, quoniã similiter orationes ueræ sunt, quemadmodum & res, manifestum est quoniam quæcunq; sic se habēt, ut utrumlibet sint, & contraria ipsorum contingant, necesse est similiter se habere & contradictionē, quod contingit in his quæ non semper sunt, & non semper non sunt. Horum. n. necesse est alteram partem contradictionis uerã esse uel falsam. Non tamen hoc uel illud, sed utrumlibet, & magis quidem alteram ueram, non tamē iam ueram uel falsam. Quare manifestum est, quoniam non est necesse omnis affirmationis & negationis oppositarum hanc quidem ueram, illã uero falsam esse. Neq;. n. quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet etiam in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, uel non esse: Sed quemadmodum dictum est.

74. Habent inquit quandam cognationem res, & illa quæ res ipsas propria significatione designant, Quare & oratio quę designat atq; significat rem, sic se habebit, quemadmodum res ipsa est. Ergo si res non fuerit, falsa oratio est. si res fuerit, uera oratio est, & si uera: uel falsa oratio est, erit id qđ dr̄ uel non erit, ut sibi res & oratio cōuertantur. Ergo si res cōstituta nō est, nec definita necessitate proueniens, nec

illa oratio. quæ rē ipsam designat, definitæ est ueritatis. Ergo in quibus rebus possibile est non modo esse, sed etiā non esse contingere: in his affirmatio & negatio utrumlibet sese habet. & quemadmodum rem ipsam, & esse & non esse contingit: ita quoq; contradictionem & ueram & falsam esse in definite proueniet. Hoc autem in quibus fiat, ipse declarat, ait enim. In his quæ non semper sunt, & non semper non sunt: sola enim sunt quæ & esse & non esse contingunt, quæ non semper sunt, & non semper non sunt: si enim semper essent, status eorum mutari nō posset, atq; ideo ex necessitate essent. si autem semper non essent, eas non esse, necesse esset. Etenim sicut ipsa natura rerum euenientium est uaria: ita quoq; altera pars contradictionis habet uariabilem ueritatem, & semper quidem uera uel falsa est, nō tamen una definite, ut hoc uerum sit determinate aut illud, sed utrumlibet. Et sicut status ipse rerū mutabilis est: ita quoq; ueritas aut falsitas propositionum dubitabilis fit. & eueniet quidem, ut in aliquibus frequentius una sit uera, non tamen semper. & ut una rarius uera, non tamen eam falsam esse necesse sit semper: quod per hoc demonstrauit, quod dixit, & magis quidē ueram alteram, non tamen iam ueram uel falsam. Concludit igitur totam de futuris contingentibus propositionibus quæstionem, & ait. Manifestum est, non necesse esse omnes affirmationes & negationes definite ueras esse. sed deest definite, atq; ideo subaudiendum est. Illarum enim quę contingentes & futuræ sunt, nunquam definite una uera est, altera falsa. Neq; enim inquit quemadmodum in his quæ sunt, sic se habet in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, uel nō esse: sed quemadmodum dictum est. illa etenim quæ sunt præsentis temporis, sicut ipsorum esse definitū est, ita quoq; de his definita est propositionum ueritas falsitasq;. Illa uero quæ non sunt quidē, possunt tamen esse, & non esse, & ita futura sunt, ut non ex necessitate proueniant, sed possunt ita esse, ut etiam possint & nō esse, in his hoc modo se habebit contradictio quemadmodum dictum est. Dictum autē est, quòd esse quidem, uel non esse, omne necesse est, & futurū esse, uel non esse necesse est. Non tamen iam diuise definite alterum eorum esse necesse est. erant autem quatuor diuersitates, ut aut utręq; ueræ essent, quod sustulit per hoc quod ait, Vtręq; enim non erunt simul in talibus: aut ut utræque falsæ essent, quod per hoc euertit quod ait, At uero nec ꝙ neutrū uerū est, cōtigit dicere: aut ut una uera definite, altera falsa definite esset, quod illa argumentatione destruxit, ꝑ quā oīa ex necessitate docuit euenire, si hoc admitteret. Quod si res illę minimę sunt, constat unā quidē uerā esse, aliam uero in contradictione mendacem. sed sicut res ipsæ mutabiliter & indefinite futuræ sūt: ita quoq; enunciationes uariabili nec definita ueritate, & falsitate proferuntur.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi Editionis primæ, seu commentariorum minorum in librum Aristotelis de interpretatione

Liber secvndvs.

DE COPIA ENVNCIATIONVM, & æquiualentia.

Quoniam autem est affirmatio de aliquo significans aliquid. Hoc autem est uel nomen, uel innominatum. Vnum autem oportet esse & de uno, id quod est in affirmatione. Nomen autem dictum est, & innominatum prius. Non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum. Vnum enim significat quodammodo infinitum nomen. Quemadmodum & non currit, non uerbum dico, sed infinitum uerbum. Erit omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine & uerbo. Præter uerbum autem nulla affirmatio, uel negatio est. Est enim uel erit, uel fuit, uel fit, uel quæcunque alia huiusmodi uerba, ex his sunt quæ sunt posita. Consignificant enim tempus.

75. Postquam de præteriti, ac pręsentis, futuri etiam temporis ueritate & falsitate disseruit: nunc uim simplicis, & prædicatiuæ propositionis informat dices, Quoniam simplex affirmatio unā rem de una significat, idest de uno subiecto unum prædicat. subiectum autē illud, aut nomen est, aut quod apud ueteres quidem fuit innominatum, ab Aristotele uero infinitum nomen uocatum est: prius enim dictum est, quòd homo nomen esset, non homo uero innominatum quidem apud antiquos, sed nunc infinitum nomen. Quoniam igitur manifestum est unū de uno prædicare simplicem propositionem, omnis erit propositio simplex, aut ex nomine & uerbo, aut ex infinito nomine & uerbo. Quod autem dixit, Non homo enim, nomen quidem non dico, sed infinitum nomen, huiusmodi est: Nomen inquit omnia definita significat, non homo uero, quamuis unum quodlibet eorum designare possit, quæ homines non sunt, tamen quid designet infinitum est & dubium. Nam cū multa sint, quę homines non sunt, & unum quodlibet eorum significare possit, quid significet ignoratur. sicut enim non currit nō est uerbum simpliciter, sed finitum uerbum: ita nomina cum negatione nō sunt nomina, sed infinita nomina. Erunt igitur in propositionibus subiecta, aut nomina, aut infinita nomina. præter uerbum autem nulla est affirmatio uel negatio. planissime docuit quæ pars orationis in simplici propositione obtineat principatum. Nam si præter uerbum fieri simplex propositio non potest: constat omnem uim simplicis propositionis uerba complecti. Omnis autem propositio aut esse, aut fuisse, aut futurum esse, aut huiusmodi aliquid habebit. Nam qui dicit currit, currens est dicit. & ꝙ dicit cucurrit, currens fuit proposuit. & ꝙ dicit curret, currens erit. Si ergo omnis ꝓpositio, aut esse, aut fuisse, aut futurū esse, aut aliquid huiusmodi, ut sit enunciatio, retinebit: manifestū est, quòd ꝑter uerbū esse nō possit. Hæc enim id est fuit: uel est; aut futurū est, uerba sūt, ut ex his cognosci possit, quæ sunt superius posita atq; confessa, cum diceremus, uerba esse q̄ cōsignificarent tempus. Etenim est, & fuit, & cætera significatioem temporis secum trahunt.

Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo; deinde, est non homo, non est non homo. Rursus, est omnis homo, non est omnis homo, est omnis non homo, non est omnis non homo. Et in extrinsecus temporibus eadem est ratio.

76. Simplicium exempla propositionum apposuit. simplices autē supra diximus esse propositiones, quę duobus terminis iungerentur. Quare, quoniam omne definitum prius est infinito nomine, & non homo non est nomen, sed infinitum nomen, homo uero finitum: rectę priores eas propositiones, quæ ex definito sunt nomine, in eorum pronunciauit exemplis. ait enim, Quare prima est affirmatio & negatio, est homo, non est homo. Deinde infiniti nominis affirmationes & negationes subiunxit dicens, est non homo, non est non homo. Et post hæc uniuersalitatem iungens eadem rursus iterat propositiones. Et prius illas ꝓponit, quę ex finito nomine sunt: secundo uero loco eas, quę ex infinito nomine proponuntur. vnde fit, vt illud intelligere necesse sit, illas quantitates, quę uniuersales, & particulares determinant in terminis non haberi. Nam cum duorum terminorum propositio sola simplex sit, inter simplices, huiusmodi numerat propositionem, quę dicit, est omnis homo. cum tres sint partes orationis, quare determinationes non numerantur in terminis. Eodem modo dicit eademq; ratione in extrinsecus temporibus simplices fieri ꝓpositiones, ut est, fuit homo, non fuit homo: fuit non homo, non fuit non homo. Et in aliis quoq; temporibus idem modus est. Extrinsecus uero tempora uocat, quę sunt præter præsens, idest præteritum & futurum: sed hic de his solis

lis propositionib' locutus est, quæ unū subiectum habēt, alterum prædicatum: nūc de his loquetur, quæ unum habēt subiectum, & duo prædicata. An uero hæ quoq; simplices sint, in secundæ editionis expositione dicendū est. Nunc uero præter demonstrationem, esse simplices intelligamus.

Quando autem est tertium adiacens prædicatur, dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem, ut est iustus homo: est tertium dico adiacere nomen uel uerbū in affirmatione. Quare quatuor erunt ista, quarum duæ quidem ad affirmationem et negationem se habebunt secundū consequētiam, ut priuationes, duæ uero minime. Dico autem quoniā est, aut iusto adiacebit, aut non iusto, quare etiam negatio. Quatuor ergo erunt. Intelligimus uero quod dicitur ex his quæ subscripta sunt. Est iustus homo. Huius negatio. Non est iustus homo. Est non iustus homo. Huius negatio. non est non iustus homo. Est enim hoc loco & non est, iusto, & non iusto adiacet. Hæc igitur, quēadmodum in resolutorijs dictum est, sic sūt disposita. Similiter autē se habēt, & si uniuersalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo iustus, Negatio, nō omnis est homo iustus. Omnis est homo nō iustus. Nō omnis est homo nō iustus. Sed nō similiter angulares contingit ueras esse. Contingit autem aliquando.

77. Vnum subiectum, & duo prædicata, quemadmodum possint esse in propositione commemorat. Si.n. hoc modo fit, ut dicamus, est iustus homo, est & iustus prædicatum, homo uero subiectū ē. Nūc.n. nō illud aspiciamus, quid prius quid posterius dictum est. Sed quoniam uniuersalius est iustum esse quam hominem; potest enim iustus esse & qui homo nō est, ut Deus; & rursus potest esse simpliciter & quod homo non est, iccirco est atque iustus, quanquam primo dicantur in eo quod est, est iustus homo: tamen quoniā uniuersaliora sunt non de his homo, sed hæc de homine prædicantur, & his homo subiectum est. Ex his igitur duplicē fieri oppositionem dicit, & quatuor propositiones, quarū subter exempla subiecit addens. Dico autem, quoniam est aut iusto adiacebit, aut nō iusto. Siquis enim dicat faciens duas affirmationes, est iustus homo, est non iustus homo: hęc cū duæ affirmationes sint, duas habebunt negationes. Nā si uerbum est ĩ hac propositione quæ dicit, est iustus homo, ad iustum posuimus; & in hac rursus propositione quæ dicit, est non iustus homo; rursus ad non iustum idē est uerbum iunximus, quoniam negationis oppositionē effecit, cum est uerbo iuncta negatio, id est non: manifestum est, quoniam id quod dicitur non est, ad iustum rursus, & ad non iustum adiungendum est, ut negationes fiant huiusmodi, nō est iustus homo, non est non iustus homo. Recte igitur dixit, Quare si est iusto & non iusto adiacebit, etiam negatio iusto & non iusto adiacebit. Sunt autem propositiones quas dicit, quatuor: hæ, est iustus homo, in hac affirmatione ad iustū, uerbum est adiunximus, huius est negatio, non est iustus homo. In hac quoque negatione quę dicit non est, ad iustum rursus adiunximus. Iterum, est non iustus homo. In hac est ad non iustum iungitur, huius est negatio, non est non iustus homo. etiam in hac quoque negatione, quę dicit non est, ad non iustum ponitur. Quod uero ait, Dico autem, ut est iustus homo. est tertium adiacere his nomen uel uerbū in affirmatione huiusmodi est. Tertium inquit dico, idest adiacere uerbum est. Homo enim & iustus duo sunt, quibus adijcitur uerbum est. Iccirco autem dixit nomen uel uerbum, quia superius quoq; docuit ipsa uerba nomina esse, eo scilicet loco ubi ait, ipsa quidem uerba secundū se dicta nomina sunt. Quod autem sequitur continet difficillimum sensum, quem ipse solita breuitate perstrinxit. In medio namque totius sensus addidit, Quare iccirco quatuor istę erunt, quarum duæ ad affirmationem & negationē sese habebunt ad consequentiam, ut priuationes; duæ uero minime. Huius sententiæ multiplex expositio ab Alexandro & Porphyrio, Aspasio quoq; & Hermino proditur, in quibus quid excellentissimus expositorum Porphyrius dixerit, alias dicemus.

Quoniam uero simplicior explanatio Alexandri esse uidetur, eam nunc pro breuitate subiecimus. Priuatoriæ propositiones sunt, quæcūq; prædicant priuationem. Priuatio aūt est, ut si quis dicat iniustus, priuat.n. hominem iustitia. Ergo affirmatio priuatoria est quę dicit, homo est iniustus. Negatio rursus priuatoria est, non est homo iniustus. Sed neque illa in significatione plena affirmatio est (aliquid enim tollit) sed priuatoria affirmatio, quoniam formam quidem affirmationis tenet, sed priuationem prædicat. & aliquid ab eo cui priuationem copulat, abiungit, ut in propositione, est iniustus homo, ab homine iustitiam. Nec his rursus pura negatio est. Fugans enim priuationem, ut in ea quæ est, non est homo iniustus, habitum retinet, idest iustitiam. Sed quoniā quod affirmatio prædicabat, hoc aufert negatio, licet habeat talis negatio, quasi reponendi habitus significationem: tamen quia ipsa priuationem subtrahit, priuatoria negatio nominatur. Ergo nunc hoc dicit. Cum sint, inquit, quatuor propositiones, quarū duę ex finitis nominibus sunt ut est iustus homo, non est iustus homo: duæ ex infinitis nominibus, ut est non iustus homo, non est non iustus homo. Duæ inquit hæ, quarum una affirmatio est, habens infinitum nomen, ut est nō iustus homo, & una negatio habens rursus infinitum nomen, ut nō est nō iustus homo, sic se habent ad affirmationem & negationem, idest eandē formam retinēt affirmationis & negationis, & similes sunt ad affirmandum aliquid uel negandum, his quę sunt priuatorię. Nam quemadmodum priuatoria quę dicit, est iniustus homo, non solū affirmatio est, sed priuatoria affirmatio: ita quoq; ea quæ dicit, est non iustus homo, non solum est affirmatio, sed cum infinito nomine, & cum aliqua priuatione affirmatio. Idem enim ualet ad intelligentiam quod dicitur iniustus, tanquā si dicatur non iustus. Et rursus quemadmodum non est iustus homo, non est solum negatio, sed priuatoria negatio, quoniam quanquam det habitum, tamen priuationē negat; ita quoque & ea quę est ex infinito nomine, non est non iustus homo, nō solum est negatio, sed ex infinito facta nomine infinitum negans. Quia igitur infinitum negat, & subiectum infinito negando priuat, priuatorię similis est. Nam si idem ualet iniustum esse, quod non iustum, idem ualebit non esse iniustum, quod non esse non iustum. Igitur hę duę quę infinitum nomen habent, quantum ad speciē formāq; affirmationis & negationis similiter se habent his, quę sunt priuatoriæ affirmationes. Duę uero illę quę simplex definitumque prædicant nomen, ab omni similitudine priuationum seclusæ sunt. Nihil enim similis est illa quę dicit, est iustus homo, ei quę dicit, est iniustus homo, cum utreque sint affirmationes, sed illa est simplex, illa priuatoria. At uero ea quę dicit, non est iustus homo, ad eam quę dicit, nō est iniustus homo, nulla rationis similitudine coniungitur, cum sint utręq; negationes, sed illa est simplex, illa priuatoria. quare duę quę ex infinito nomine sunt, similiter sese habent, quemadmodum priuationes, similis nanque affirmatio est, ea quę dicit, est non iustus homo, ei quę dicit, est iniustus homo. Et rursus ea quę dicit, non est non iustus homo, ei quę dicit, non est iniustus homo. priuationes uero simplicibus ꝓpositionibus, & his quę ex finitis nominibus fiunt, non coniunguntur. Neque enim quisquam dixerit eam quę dicit, est iustus homo, esse comparem ei, quę dicit, est iniustus homo. nec uero eam quę dicit, non est iustus homo, posse aliquid comparari cum ea, quę dicit, non est iniustus homo. Recte ergo dictum est, de his quatuor propositionibus, duas ad affirmationem & negationem ita se habere, ut sunt priuationes. Duas uero esse simplices, & pręter aliquā priuationū similitudinē. Quod autē ait, ad consequentiā, tanquā si dixisset ad similitudinē, ita debet intelligi. Quę enim sibi sunt similia, a se quodāmodo non recedunt, & se inuicē consequuntur. Describantur ergo duę prius simplices propositiones, post has duę priuatorię, postremo quæ infinitis nominibus cōstant, ut affirmationes sub affirmationibus, negationes sub negationib' constituantur.

Affir.	Est iustus homo	Non est iustus homo	Neg.
Affir.	Est iniustus homo	Non est iniustus homo	Neg.
Affir.	Est non iustus hō.	Non est nō iustus homo.	Neg.

Sed hæ, inquit, ita sunt dispositæ, eádemq; ad se similitu- dinem gerunt, quemadmodum in analyticis, id est resoluto rijs dictum est . Scripsit autem duos resolutorios libros, de syllogismo . In quorum primo de propositionum ex finito nomine,& infinito consequentia disseruit . Est uero simili- tudo, affirmatiuæ quidem simplicis ex finito nomine,& ne gatiuæ eius quæ habet infinitum nomen . Nanq; ea quę di- cit,est iustus homo,affirmatio, ei quę dicit,non est non iu- stus homo , negationi similis est. Negatio quoq; simplex fi- niti nominis, affirmationi infiniti nominis conuenit . Ea n. quę dicit,non est iustus homo,similis est ei quæ dicit,est nō iustus homo.Sed quemadmodū istæ sibi sint similes,& quo- modo in cōsequentia proprium teneant ordinem,nunc qui dem exequi distulimus:paulisper tamen describantur, ut ea rum quędam proprietas ostendatur . Sit.n. affirmatio finiti nominis , & sub ea negatio nominis infiniti. Sit item nega- tio finiti nominis,& sub ea affirmatio nominis infiniti.

Affir. Est iustus homo. Non est iustus homo. Neg.

angu lares
angu lares

Neg. Non est nō iustus hō. Est nō iustus hō. Affir.

In hac igitur descriptione negatio ex infinito nomine sub affirmatione finiti nominis ponitur,& rursus affirmatio infi niti nominis sub negatione finiti : quarū angulares,quoniā sunt indefinitę, omnes simul in omnibus ueræ esse possunt, nisi in his tantū quæ naturaliter insunt, aut naturaliter inesse non possunt.ut siquis dicat, est homo animal,nunquam cū hac uera esse potest illa,quæ dicit, est homo nō animal,quę est angularis, iccirco quoniam animal naturaliter in substā tia hominis perspicitur inhærere.Rursus siquis dicat,est ho mo lapis,est homo non lapis,ne hæ quidem simul ueræ esse possunt. Iccirco ꝙ lapidē inesse homini naturaliter impossi bile est.Quod si huiusmodi sunt,quæ non insint naturaliter, sed inesse possint, ut ĩ his quę supra posuimus exemplis, an gulares ueræ sunt semper.Potest enim uera esse & ea quę di cit,est iustus homo:& ea quæ dicit,est nō iustus homo. Rur sus potest uera esse quæ dicit,non est iustus homo, si hoc de Sylla dicać,& ea q̃ dicit,nō est nō iustus hō,si hoc de Catone prędiceć. In his igitur quę sunt indefinitę, si ea q̃ prædicanć naturaliter nō insunt , sed ea inesse possibile est,semꝑ angu- lares simul ueras esse cōtingit. Quod si huiusmodi proposi- tiones cū definitione ponamus,ita dicēdū est: est omnis hō iustus.Rursus est omnis hō nō iustus , huius negatio , nō est omnis homo non iustus , quæ disponantur hoc modo , ut negatio sub affirmatione sit,& sub negatione affirmatio.

Affir. Est oīs homo iustus: Nō est oīs homo iustus. Neg.

nō sit uera
simul uera

Neg. Nō est oīs hō nō iustus: Est oīs hō non iustus. Affir.

In his ergo quandam dissimilitudinem monstrat. Nā in indefinitis , si ea quę prædicantur, naturaliter non inessent, esse tamen in subiectis possent: semper angulares simul ue- ras esse sine dubio contingebat . Nam & affirmationes af- firmationibus , & negationes negationibus conueniebant. In his autem, quæ cum definitione quantitatis dicuntur,nō idē modus est . Affirmationes.n.affirmationibus nulla ra- tione iunguntur. Nā si uera sit ea quę dicit, est omnis homo iustus,nunquam uera esse potest ea quæ dicit, est omnis ho monon iustus,quę est angularis, & hoc discrepare in nullo reperietur exemplo . Negationes autem particulares, quæ sunt sibi angulares , simul ueras esse contingit . Potest enim uerum esse in his quæ naturaliter nō sunt, & possibilia sunt inesse, ut negatio particularis negationi particulari, ei quę est angularis conueniat.ut ea quę est, non est omnis homo iustus,ei quę est angularis conueniat , non est omnis homo non iustus,sed hoc dissimiliter quàm in indefinitis. Nam in illis & ea quę dicit, est iustus hō, ei quę dicit, est nō iustus homo,angulari.s.conueniebat.Rursus ea quę dicit, non est non iustus homo,ei quę est,nō est iustus homo,angulariter positę congruebat.In his autem.i.secundum quantitatē defi nitis,affirmationes quidē duę uniuersales, quę sunt,est om- nis homo iustus,& est omnis homo non iustus , nūquam si- mul uerę esse possunt. angulares autem negationes quę par ticulares sunt.i.non est omnis homo iustus,& nō est omnis homo non iustus,in his quę esse, & non esse possibilia sunt, simul uerę sunt . Non ergo similiter in his quę sunt defini- tę angulares sibimet congruunt, ut his quę definitę sunt. Quod per hoc demonstrat, quod ait,Sed nō similiter angu- lares contingit ueras esse . In illis enim sibimet utręq; con- sentiunt angulares,in his autem angulares quidem affirma- tiuas nunquam simul ueras esse contingit. Alias uero angu- lares,quæ sunt particulares negationes, cōtingit aliquando. Hoc.n.ipsius declarant uerba dicentis,Sed non similiter an- gulares contingit ueras esse: contingit autem aliquādo . Nō similiter quidē contingit ueras esse iccirco , ꝙ affirmatio- nes uniuersales angulares uerę nunquam sunt , quod in his quę indefinitę sunt , contingebat . Contingere autem ali- quando dixit,cum angularium,quę sunt particulares nega- tiones,facimus comparationem,si ea quę prędicantur non sint naturalia subiectis , sed tamen inesse possibilia.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt, aliæ autem ad id quod est, non homo , quasi subiectum aliquod additum : ut , est iu- stus non homo , non est iustus non homo . Est non iustus nō homo, nō est nō iustus nō homo. Magis autem plures his non sunt oppositiones, hæ autem extra illas, ipsæ secundum se erunt, ut nomine utentes eo, quod est non homo.

78. Alias nobis rursus esse propositiones ostēdit . quarum aliis quidem nō prędicatum, sed subiectum infinitū sit,aliis utrunq;. Siquis enim dicat , est iustus non homo,quoniam non homo subiectum est , & est infinitum nomen, uocatur propositio facta ex infinito subiecto: idem est & in negatio ne, quę est,non est iustus non homo. At uero sunt alię pro- positiones , quę & ex prędicato & ex subiecto infinitis esse uideantur,ut est cum dicimus, est non iustus nō homo,non est non iustus non homo . In his.n.non iustus prędicatū est, non homo, subiectum. Sed utraq; sunt infinita. unde fit, ut in his propositionibus in quibus est uerbum tertiū prędica tū,magis plures propositiones, quàm hę quę dictę sunt,in ueniri non possint . Aut enim ex utrisq; erit finitis , prędi- cato scilicet & subiecto,ut est homo iustus , non est homo iustus: aut solum prędicatum habebit infinitum, ut est non iustus homo,non est non iustus homo: aut prędicatum qui dē finitū non erit,infinitum uero subiectū , ut est iustus non homo,non est iustus non homo: aut & prędicatum & subie ctum infinita proponuntur,ut est non iustus nō homo,non est non iustus non homo.ultra autem propositiones, in qui bus est uerbū tertium prędicatum sit,inueniri non possunt. Sed hę,quę subiectum infinitum habent,uel utrunq; infini- tum,pręter illas superiores sunt, quę aut prędicatum infini tū habet, aut utraq; finita: atq; ideo extra illas esse dicūtur, & nullam ad eas consequentiam seruant.& est ita positū in ea ꝑpositione quę dicit,est iustus nō homo, nomen infini tum,quod est nō homo, tanquā si finitū nomen aliquod po neretur.Atq; hoc est quod ait.ut nomine utentes nō homo. Ita enim infinitum nomen positum est, tanquam si finitum nomen esset positum,nominis enim locum tenet.quāquam etiam cum ita positum sit, nihilominus tamē nomen sit. in- finitum enim nomen,licet simpliciter nomen nō sit, tamen cum infinito iunctum nomen est.

In his uero, in quibus, est, nō cōuenit, ut ĩ eo quod est cur rere, uel ambulare : idem facit sic positū, ac si est adderetur, ut Currit omnis homo, non currit omnis homo. Currit om-

nis non

nis non homo, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est non omnis homo, sed non negationẽ ad id quod est homo, addendum est. Omnis enim non uniuersale significat, sed quoniã vniuersaliter. Manifestũ est autẽ ex eo quod est, Currit homo, nõ currit homo. Currit nõ hõ, nõ currit non homo. Hæc enim ab illis differunt, eo quòd uniuersaliter non sunt. Quare omnis uel nullus, nihil consignificat aliud, nisi quòd uniuersaliter de nomine uel affirmationem, uel negationem, ergo & cætera eadem oportet opponi.

79. Sunt, inquit, quædam propositiones, quę cum est prædicant. Aliæ uero, quas cum est uerbo prędicare non possumus, ut in eo quod dicimus, homo ambulat, homo currit. Sed in his nihil differt, an ita quis dicat, ut dicitur, id est homo currit, & homo ambulat, an cum est uerbo eas prædicet, idem nanque est dicere, homo currit & homo ambulat, tanquã si dicat, homo currens est, homo ambulans est. Quocirca nihil differt in huiusmodi propositionibus, utrũ cũ est uerbo, an præter est adiuncto uerbi actu proponatur. Idem quoque est etiam in uniuersalibus. Nam cum dicimus omnis homo currit, omnis homo non currit; & rursus, omnis non homo currit, omnis non homo non currit: Idem est tanquam si dicamus, omnis homo currens est, & omnis homo currens non est; & rursus omnis non homo currens est, omnis non homo currens non est. Docet autem illud quoque multum differre an ad positum terminum iungatur negatio, an certe ad determinationem. nam si ad subiectum terminum dicitur, fit nomen infinitum, ut est omnis nõ homo currit; si ad determinationem fit negatio, ut est non omnis homo currit. Vnde fit, ut si non ad determinationẽ uniuersalem, sed ad rem ac terminum negatio ponatur fit infinitum nomen, ut est non homo: quod si non ad rem uniuersalem, sed ad determinationem uniuersalem, negatio est. Cum enim dicimus non omnis, omnis quidem uniuersalę non est, sed cõsignificat, quoniam illud de quo dicitur, uniuersaliter dicitur. ut cum dicimus omnis homo: homo quidem ipsum uniuersale est, omnes uero non est quidem uniuersale, sed consignificat, quoniam res uniuersalis, id est homo, uniuersaliter dicta est. Ergo quoties ad determinationem, quæ rem quãlibet uniuersalem uniuersaliter dictã demonstrat, negatio ponitur, non tamen infinitum, sed negationem construit, atque hoc est quod ait. Non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationẽ ad id qđ est homo addendum est. omnis. n. non uniuersale signat, sed quoniam uniuersaliter. Ipsum enim omnis non est uniuersalis terminus, nec omnino terminus, sed uniuersali prædicato additum, facit illud uniuersaliter enunciari, probat autem hos non esse uniuersales terminos, sed tantum determinationes uniuersaliter consignificantes hoc modo. Cum. n. dicimus, currit homo, non currit homo: currit non homo, non currit nõ homo, uniuersalia quidẽ subiecta sunt in his propositionibus, sed non uniuersaliter prædicantur. Distant autem hæ ab his propositionibus, in quibus sic dicimus, omnis homo currit, nullus homo currit, eo q̃ istæ quidem uniuersale uniuersaliter prædicant, illę uero uniuersale nõ uniuersaliter. Manifestum est ergo, quoniam omnis & nullus, non sunt uniuersalia, sed id quod uniuersale prędicatur, faciunt ut uniuersaliter enuncietur. Quare eadem omnia ponenda sunt, currit omnis homo, si infinitũ nomen uolumus facere, non dicamus, currit non omnis homo, sed negationem, id est non, nomini addemus, eadem in propositione cuncta seruantur, si affirmationem uolumus ex infinito nomine facerę. Quod si ad determinationem uniuersalis rei, negationem aptemus, fit nõ affirmatio nominis infiniti, sed propositionis ex nomine finito negatio.

Quoniã uero contraria est negatio ei quę est, oẽ est aĩal iustũ, illa quæ significat, quoniã nullũ est animal iustũ. hæ quidem manifestũ est, quod nunquã erunt neq; ueræ simul neq; in eodem ipso. His uero oppositæ erunt aliquando, ut non omne animal iustũ est, & est aliquod animal iustum.

80. Quoniam inquit hę contrariæ sunt, simul uerę esse nõ possunt neq; ĩ eodẽ, & possunt quidẽ uicissim, & cũ temporis diuersitate esse uerę, simul autem esse non possunt: ut si quis dicat aureo quidẽ sęculo, oẽs homines fuisse iustos, ferreo uero, nullũ hominẽ esse iustũ, utrẹq; uerę esse possunt, sed nõ eodẽ tempore. Hoc est. n. quod ait, neq; ueræ simul. quod aũt secutus est, neq; in eodem, ĩ ipso scilicet subiecto. ut dicamus: est omne uiuens iustũ: si referamus ad cœlestes potestates, uera est. Nullũ uiuens iustum est, si referamus ad equos, utrẹq; sunt uerę, sed non in eodẽ ipso. illud. n. in diuinis, istud in equis retinet ueritatẽ. His aũt quæ sunt oppositæ, id est particulares possunt simul esse ueræ tunc, cũ superiores uniuersales sint simul falsæ. Quæ autem sunt hæ, ipse planissimo monstrauit exemplo dicens. Non omne animal iustum est, quod est particularis negatio, & est aliquod animal iustum, quod est particularis affirmatio.

Sequuntur uero hæ, eam quidem, quæ est, nullus est homo iustus, illa quæ est, omnis est homo non iustus. Illam uero quæ est, aliquis homo iustus est, opposita, non omnis est homo non iustus. Necesse est enim aliquem esse.

81. Ostendit superius affirmationem uniuersalẽ, & uniuersalem negationem, qm̃ sibi essent contrariæ, simul ueras esse non posse: Nunc autem monstrat uniuersali negationi noĩs finiti cõsentire uniuersalẽ affirmationẽ noĩs infiniti; & particulari affirmationi, quæ est opposita uniuersali negationi noĩs finiti, consentire eam quæ est opposita uniuersali affirmationi nomini infiniti. s. particularem negationem prædicatũ retineutem infinitũ; & prius describantur hoc modo.

Opposita			Opposita
	Negatio. Nullus hõ iustus est.	Consentaneæ. Affir. Oĩs hõ nõ iustus est.	
	Affirmatio Quidã hõ iustus est.	Negatio. Nõ oĩs hõ nõ iustus est. Consentaneæ.	

Est autem uniuersalis negatio ea quæ dicit, Nullus homo iustus est, huic opposita est contradictorie particularis affirmatio, Quidam hõ iustus est. Rursus uniuersalis affirmatio est infinitũ habens prædicatũ ea, quæ dicit, omnis hõ non iustus est, huic cõtradictorie particularis opponitur infinitũ habẽs prædicatũ, ea quæ dicit, nõ omnis hõ non iustus est. Hæ igiẽ sese pimunt, sed uniuersalis affirmatio nominis infiniti, id est, omnis homo nõ iustus est, sequitur negationẽ ea quę dicit, nullus homo iustus est. Nã si uerũ est, nullum esse hominẽ iustum; uerum est, omnem hominem esse non iustum. Sed his oppositæ rursus sibi ipsę consentiunt. Nam si uerum est dicere, quoniam quidam homo iustus est, uerũ est dicere nõ omnis homo nõ iustus est. Si enim non omnis homo non iustus est, aliquem iustum esse necesse est.

Manifestum est quoniã etiam in singularibus, si est uerum interrogatũ negare, quod & affirmare uerũ est, ut putasne Socrates sapiens est? Non: Socrates igitur nõ sapiens est. In uniuersalibus uero nõ est uera, quæ similiter dicitur. Vera est autẽ negatio, ut putasne omnis homo sapiens est? Non: omnis igitur homo non sapiens est. Hoc enim est falsum, sed non igitur omnis homo sapiens est, uera est. Hæc enim opposita est, illa uero contraria.

82. Quoties aliquis inquit ĩ singularibus rebus interrogat, & is qui interrogatur, negat: tũc is qui interrogat recte negationẽ cum singulari iungẽs, ex infinito nomine faciet affirmationẽ, ut si aliquis dicat, putasne Socrates sapiens est? contra alius rñdeat, non: erit recta conclusio dicentis, Socrates igitur non sapiens est. ex negatione ergo rñdentis & infinito nomine non sapiens, facta est affirmatio, Socrates nõ sapiens est, atq; hoc quidẽ in singularibus. Quod si hoc ĩ uniuersalibus fiat uniuersaliter p̄dicatis, negationẽ potius fieri contingit, q̃ affirmationẽ, ut si quis interroget, putasne omnis homo sapiens est? ille rñdeat, non, non necesse est ita concludere ut dicatur, omnis igitur homo non sapiens est. Hoc enim falsum est, nec hoc euenit necessario ex interrogati respõsione. Sed magis illud, non omnis homo sapiens

est. Nam cum aliquis interrogat, putasne omnis homo sapiens est? si ille neget, dicens non: tu concludas oportet, non omnis igitur homo sapiens est. Hoc enim ex illius responsione necesse est euenire. Sed hæc contraiacens est interrogationi, idest opposita. Interrogasti enim uniuersalem affirmationem dicens, putas ne omnis homo animal est? respondit, non: concludes tu particularem negationẽ non omnis homo animal est, & hæc diuidit uerum uel falsum. Nam si contra eam interrogationem, per quam uniuersalem affirmationem interrogasti, ille neget, & ut concludas eam oppositionem quæ dicit, omnis homo igitur non sapiens est: non potius contraiacentem, sed contrariam facies. hęc enim quæ dicit, omnis homo non sapiens est, consentit ei quæ dicit nullus homo sapiens est. Quare nihil differt, utrum hanc aliquis ex infinito nomine affirmationẽ respondeat, an ex finito nomine uniuersalẽ negationẽ, quę cũ affirmatione uniuersali, quã interrogasti, uerũ falsumq; nõ diuidit. Sed illa sola concludenda sunt, in quibus unũ uerũ est, alterũ falsum. Non igitur ita debet fieri in uniuersalibus, ut interrogata uniuersali affirmatione, si alius negationem respondeat, uniuersalis affirmatio ex infinito nomine concludatur, sed potius particularis negatio ex nomine finito.

Illæ uero quæ sunt contraiacentes secundũ infinita nomina uel uerba, ut in eo quod est, non homo, uel nõ iustus, quasi negationes sine nomine & uerbo esse uidebuntur, sed non sunt. semper enim uel ueram esse, uel falsam necesse est negationem. Qui uero dixit, non homo, nõ plus dicere, homo, sed etiam minus uerus uel falsus fuit, si non aliquid addatur.

83. Cum de propositionibus ex infinitis loqueretur nominibus, ipse infinita nomina sola sumpsit, & de his qualia uideantur esse pertractat. Sermonum inquit prolationes, quæ secundum contraiacentia nomina uel uerba sibi oppositæ sunt, ut in eo quod dicimus, homo, non homo currit, non currit: quoties finitum infinito comparatur, uidentur quasi quædam esse negationes, sed ita non est: omnis nanque negatio uel uera, uel falsa est. Qui autem dicit non currit, & non laborat, & non homo, neque uerum aliquid enunciauit, neque falsum, & fortasse minus aliquid ueri, uel falsi significauit, quàm is qui finitum nomen ponit. Nam qui finitum nomen constituit, nihil quidem adhuc uerum falsũue enunciauit, sed quoniam quiddam finitum posuit, propinquior est huiusmodi prolatio ad ueritatem, quæ aliquid finitum ponit, ea prolatione quæ aliquid infinitum. Sicut illa quæ aliquid significant, ꝓpinquiora sunt ad enunciationem faciendam, his quæ nihil significant. Quare in his quæ infinita sunt, minus ulla ueritas falsitasue perspicitur, quàm in his omnibus quæ sunt finita. Ac multo magis nihil adhuc uerũ falsumue designat id quod dicitur non homo, uel non currit, nisi aliquid addatur, quod enunciationem possit efficere. Quod autem dixit, quasi negationes sine nomine, & uerbo esse uidebũtur. iccirco addidit quoniã infiniti nomina uel uerba neque nomina sunt simpliciter, neq; uerba, & uidentur non homo, & non currit, negationes esse. Quod si ita est, sine nomine & uerbo esse negationes uidentur. Addidit etiam illud, non plus dicente, homo, sed etiam minus uerus fuit uel falsus. Qui.n. dicit homo, rem constituit, qui dicit non homo, ipsam quidem rem abstulit, sed nihil addidit. Quocirca longe minus quiddã enunciauit de homine, qui infinitum de homine dixit, quàm qui finitum.

Significat autem, est, omnis non homo iustus nulli illarũ idem, nec huic opposita ea quæ est, non est omnis non homo iustus, Illa uero quæ est, omnis non iustus non homo est, illi quæ est, nullus est iustus non homo, idem significat.

84. Illę propositiones, in quibus infinita nomina subiecta sunt, longe aliud inquit significant, & non idem his propositionibus quæ uel secundum finita, uel secundum infinita prædicata dicuntur. ea enim quæ dicit, est omnis non homo iustus, nihil idem significat illi quæ dicit, est omnis homo iustus, uel nullus homo iustus est: uel iterum, est omnis homo non iustus, uel nullus est homo non iustus. nulli enim similis est earum, ea quę dicit, est omnis non homo iustus. nec, huic opposita negatio particularis, ea quæ dicit, nõ est omnis non homo iustus, ulli earum idem significat, quæ superius descriptæ sunt, uel alicui earum quæ sunt in superius oppositę descriptis. Illæ uero quæ ex duobus terminis infinitis constitutæ sunt, illis sunt similes quæ uniuersales negationes sunt habentes subiectum infinitum, ut ea quę dicit, est omnis non iustus non homo, illi idem significat, eique consentit quæ dicit, est nullus iustus nõ hõ, & prior quidẽ utrosq; terminos retinet infinitos. Hæc uero secunda prædicatũ quidem finitum, subiectum uero infinitũ. & illa quidẽ est affirmatio ex duobus infinitis, hæc uero ex finito prædicato & subiecto infinito negatio uniuersalis.

Transposita uero nomina & uerba idem significant, ut est albus homo, est homo albus. Nam si hoc nõ est, eiusdem multæ erunt negationes. sed ostẽsũ est, quod una unius est. Eius enim quæ est: est albus homo. negatio est, non est albus homo. eius uero quæ est, est homo albus, si non eadem est ei quæ est, est albus homo, erit negatio uel ea quæ est, non est non homo albus, uel ea quæ est, non est homo albus. Sed altera quidem est negatio eius quæ est, est non homo albus. altera uero eius quæ est: est albus homo. Quare erunt duæ unius. Quoniam igitur transposito nomine & uerbo eadem fit affirmatio & negatio, manifestum est.

75. Quoties inquit nomina permutantur & uerba, eædem propositionum significationes permanent. Quoties autem negatio permutatur, non eædem. nam si quis dicat, est non homo albus, & non est homo albus, non idẽ significat permutata scilicet, & transposita negatione. Quoties autem dicitur, est albus homo, & rursus, est homo albus, idem transposita uerba nominaque significant, & erunt eædem affirmationes. nam si quis hoc negat, cõtingit, ut unius affirmationis duæ negationes sint. Hoc autem monstratum est superius fieri non posse, sed semper unius affirmationis unam esse negationem. Illius nanque affirmationis quę dicit, est albus homo, illa negatio est, quę dicit, nõ est albus hõ. Illius autem quę proponit, est homo albus, si non est eadem illi affirmationi quæ enunciat est albus hõ, sed est ab ea diuersa, fit negatio uel ea quæ dicit non est non homo albus, uel ea quæ dicit, non est homo albus. sed illa quæ proponit, nõ est nõ hõ albus, habet suam affirmationem, ad quam referri debeat, eam scilicet quę enunciat, est non homo albus. Illa uero quæ dicit, non est homo albus, negatio est eius quæ proponit, est homo albus. Sed si affirmationes eorum diuersæ sunt, diuesæ erunt etiam negationes. Si quis ergo dicat affirmationem quæ proponit, est albus homo, diuersam esse ab ea, quæ enunciat, est homo albus: illud quoque concedat necesse est, ut negationes quoq; ipsarum diuersę sint. est autem negatio illius quę dicit, est albus homo, illa scilicet quę proponit, non est albus homo. Rursus illius quę enunciat, est homo albus, est negatio, non est homo albus. Quare hę duę negationes, non est homo albus, & non est albus homo, a se diuersę sunt. Rursus cum dicimus, est albus homo, & negatur, nõ est albus homo, si de eodem homine utręq; dicantur, unam ueram, alteram falsam esse necesse est. ut si de Socrate dicatur, est albus homo, non est albus homo. quę cum ita sint. necesse est, ut eius quę ait, est albus homo, negatio sit ea quę dicit, nõ est albus homo. sed posita est quidẽ prius negatio q̃ dicit, non est albus hõ, eius affirmationis esse quę dicit, est albus hõ. Nũc uero mõstramus illã quoq;, quę dicit, non est albus homo, eius affirmatiõis negationẽ esse, quę dicit, est albus homo, utręque.n. uerũ inter se falsumq; diuidũt. Neq;.n. fieri potest, ut si de uno eodẽq; homine dicanr, est albus homo, & nõ est hõ albus, ut utręq; sint uerę. qđ si ita ut nũc sunt positę, aliquãdo ĩ ueritate cõcordãt, hoc iccirco euenit, quia indefinitę sũt, non quia uerbis fiunt nominibusque transpositis. quare euenit ut unius affirmationis duplex sit negatio. Quod autem diximus inferiori descriptione magis liquebit

Contradictio,

Contradictio.

Est albus homo. Non est albus homo.

Cõtra dictio

Cõtra dictio

Est homo albus Non est homo albus.

Contradictio.

At uero unum de pluribus, uel plura de uno affirmare, uel negare, si non est unum ex pluribus, non est affirmatio una, neq; negatio. Dico autem unum, non si unum nomen positum sit. non fit autem unum ex illis, ut homo est fortasse & animal, & bipes, et mansuetum. Sed ex his etiam unũ fit. ex albo autem & homine, & ambulare, non fit unum. Quare nec si num aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio una, sed uox quidem una, affirmationes uero multæ. Nec si de uno ista, sed similiter plures.

86. Multa Peripateticis de discernendis propositionibus quæ essent una, quę multæ, consideratio fuit. Atque ideo nunc hoc dicit. Et si una res inquit de pluribus prædicetur in propositionibus, uel affirmatiuis, uel negatiuis, uel rursus res plures de una iterum prædicentur. & si pluribus illis rebus unum nomen sit positum, uel una res de uno nomine plura significanti prædicetur; si ex illis omnibus rebus unũ aliquod non fit, non est una affirmatio, nec una negatio. siquis enim dicat animal rationale bipes, homo est, unum hominem pluribus prędicando subiecit. sed hæc sigillatim quidem dicta plura sunt, unam uero quandam substantiam informant. Coeuntibus nanq; animali, rationali, & bipede fit una substantia, animal rationale bipes, quod est homo: Et quanquam hęc sigillatim dicta multa sint, siquis enim dicat animal, & rursus rationale, & intermisso tempore bipes, discretim multa significantia: tamen iuncta in unum unam faciunt naturam. & hoc est quod ait, Vt homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum, sed, ex his unum fit, tanquam si diceret, homo enim plura significat, sed ita, si ea quæ significantur, discerptim dicantur. Nam & animal, & bipes, & mansuetum designat. Dicimus enim hominem esse animal, & bipedem, & mansuetum, sed hæc iuncta in unum corpus efficiunt unum, animal mansuetũ bipes, quod est homo. Quare quanquam de uno plura prædicata sint, tamẽ quoniam ex omnibus unum aliquid fit, ex hoc una est affirmatio atq; negatio. Quod si duæ res tales subiectę sunt, de quibus una res prędicetur, ut de his unum fieri aliquid nequeat, non est una affirmatio, nec una negatio. Siquis enim candido aliquo homine ambulante dicat, album, & ambulans homo est, album, & ambulare in unam naturam non conueniunt, nec fit ex utrisque aliquid unum ita, ut alicuius hęc duo iuncta substantiam forment. Quare siue affirmentur, siue negentur, siue subiecta sint, siue prędicata, non erit una affirmatio, nec una negatio, sed uox quidem una est, Tot autem in ea sunt affirmationes, & negationes, quot termini sunt positi, ex quibus unum non fit, siue autem de pluribus unum prędicetur, siue plura de uno prædicentur, idem modus est, ut siquis dicat, homo animal rationale bipes est. quoniam ex his unum quiddam fit, una est propositio. Sin uero quis dicat, homo albus ambulans est, quoniam ex his nihil unum fit, non est una propositio. Amplius quoque si de pluribus rebus unum nomen sit positum, ex quibus cõiunctis nulla una natura sit, & de illo uno nomine unum quodlibet aliud prędicetur, non est una affirmatio, nec una negatio. Marinus nanque, & hic latrabilis, uno uocabulo canes uocãtur. Siquis igitur dicat, canis animal est, quoniam ex his quę significat canis, in unum iunctis nihil unum efficitur { ex cane enim & latrabili & marino iunctis, nulla una substantia est } illa propositio multiplex est, & multa significans, & non una. Quare quemadmodum, siquis huiusmodi propositiones interroget, debeat responderi, docet dicens,

Si ergo dialectica interrogatio respõsionis est petitio, uel propositionis, uel alterius partis contradictionis, propositio uero unius contradictionis pars est, nõ erit una responsio ad hæc. Neq;.n. est una interrogatio, nec si sit uera. Dictum est autem de his in topicis, simul autem manifestum est, quoniã nec hoc ipsum, quid est, dialectica interrogatio est. Oportet.n. datum esse, ut ex interrogatione eligat, utram uelit cõtradictionis partem enunciare. Sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo, an non hoc.

87. Sensus huiusmodi est, quicunque interrogat, si ab arte dialectica non declinet, iccirco interrogat, ut ei respondeatur. Respondeatur autem aut tota propositio, aut contradictionis una particula. Siquis enim sic dicat interrogans, anima ne immortalis est; Tunc respondens, aut est respondebit, aut non. Hoc autem est totius contradictionis una particula. Contradictio.n. est anima immortalis est, anima immortalis non est, ergo est, & non, contradictionis sunt particulæ. Quod siquis interroget, anima ne immortalis est, an non? tunc ille ita respondeat, si uelit, totam propositionem, dicens, uidetur mihi immortalis esse. uel rursus, uidetur mihi non esse immortalis. Ergo quisquis ita responsionem petit, ut illa responsionis petitio, uel propositionis petitio sit, uel huius partis contradictionis. Propositio autem unius contradictionis pars est, idest omnis affirmatio una, unam habebit negationem: & in duabus propositionibus, una erit contradictio. Quare quisquis plura significantem propositionem dixerit, ille non facit propositionem, ad quam sit una negatio. Quocirca huiusmodi interrogationi quæ plura significat, nec si uera sit, debet esse una responsio. siquis interroget substãtia ne sit canis, quanquam uerum sit dicere substantia est, quoniam & latrabilis & marinus substantię sunt: tamen non est ad hanc una facienda responsio. Sed dicendum est de quo cane interroget. Quod si ille dixerit de marino, uel rursus de latrabili: tunc, cum per illius determinationẽ definitionemq; interrogationis, facta fuerit una propositio, unumq; significans, adhibẽdá est una responsio. De his autem in topicis dictum esse commemorat. Similiter autem manifestum est, quoniam nec hoc ipsum, quid est, dialectica est interrogatio. Qualis debet esse modus dialecticę interrogationis exequitur. Ait enim siquis interroget quid est animal: hęc non est dialectica interrogatio. Oportet enim per dialecticam interrogationem optionem respondenti dare utrum affirmare uelit, an negare quod dicitur. ut siquis sic interroget, putasne bonum malo contrarium est? Tunc respondenti datur electio, utrum affirmare uelit an negare. Dicit enim ille, aut est, aut non est. qui autem ita interrogat, quid est animal? nullum illi locum aut affirmationis, aut negationis relinquit. quid enim dicturus est interrogante aliquo, quid est animal, dicturus est, non? inconueniens erit responsio. Eodem modo quoq; si dicat est animal, ad causam. sola igitur illa est dialectica interrogatio, in qua datur respondenti ex interrogatione optio, utram uelit partem cõtradictionis eligere, eamq; enunciare, uel affirmando. f. uel negando. Oportet.n. interrogantem determinare, utrum uerbi gratia, animal homo sit, an non, ut ex illa interrogatione, quam uelit partem cõtradictionis, posit is, qui respondet, eligere.

DE DIVISIS PRAEDICATIS coniungendis.

QVONIAM *uero hæc quidem prædicantur composita, ut unum sit omne prædicamentum eorum, quæ separatim prædicantur, alia uero non, quæ differentia est? De homine enim uerum est dicere & separatim animal, & separatim bipes, & hæc ut unum. Et hominem, & album, & hæc ut unum. Sed non si citharædus est, & bonus, est & citharædus bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, & utrunque dicetur, multa inconuenientia erunt. De homine enim uerum est, & hominem, & album dicere. quare & omne. Rursus si album, & omne, quare*

erit

cit homo albus albus, & hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius, Socrates Socrates est, & homo, & Socrates Socrates homo. Et si homo & bipes, & homo homo bipes. Quoniam ergo si quis simpliciter dicat complexiones fieri, plurima inconuenientia contingit dicere, manifestũ est. Quemadmodum autem ponendum sit, nunc dicamus.

88. Post quam de unitate propositionis explicuit, & quid esset dialectica propositio terminauit: Nunc ad illa uenit, in quibus plura sæpe de uno sigillatim ueraciter prædicãt, quæ simul prædicata, alias uera sunt, alias falsa. Si quis enim sic dicat, Marius malus est, fortasse uerum est. Rursus, Marius dux est, & hoc uerum est. Quæ coniuncta in unum nulla ratione sunt uera, uelut si quis dicat, Marius malus dux est, est nanque optimus dux omnium. Rursus homo animal est, uerum est; & homo bipes est; uerum est; & hæc iuncta uera rursus sunt, Si quis enim dicat, homo animal bipes est, uerum est. Horum ergo qui modus sit, & quando ea quę singula extra prædicantur, iuncta, uera uel falsa sint, regulam daturus aggreditur, & sensus quidem huiusmodi est. Ordo autem sermonum talis est. Quoniam uera inquit quædam sunt, quæ ita coniuncta de aliquo prædicãtur, ut eorum prędicamentum unum sit, & in unum congruat forma eorum quę extra uere poterant prædicari, ut in eo quod est animal bipes de homine iuncta compositaque dicuntur, & fit una quodammodo prędicatio. Cum animal & bipes extra sigillatim ualeant prædicari. Dicimus enim homo animal est, & rursus, homo bipes est. Alia uero quæ non sunt, eo modo, quæ sigillatim quidem prædicari uerũ est, composita uero falsum, quæ horum differentia est, & quando illud, quando hoc eueniat, dicendum est, & hoc docet exemplis. De homine enim inquit uerum est dicere extra, animal, extra, bipes, & ut unũ, ut de eo dicatur, animal bipes, rursum quemlibet hominem, ut Socratem possumus dicere, ille homo albus est, rursus ille homo, homo est, & hęc ut unum iũcta dicentes, ille homo homo albus est. Sed aliquoties euenit, ut aliquis homo citharœdus sit quidem, & imperitus. Bonus autem homo, & si de ipso dicatur, quoniam est citharœdus, uerum est, & quia bonus est, hoc quoq; uerum est. Sed non & si citharœdus est & bonus, iccirco iam bonus est, etiam citharœdus, fortasse enim est imperitissimus, homo autem bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, & utrũq; dicetur, multa incõuenientia erũt, si quis enim sit qui dicat omnia quæcunq; sigillatim uere dicuntur, ea iuncta ẽt uere possunt dici, multa inconueniẽtia, & impossibilia contingunt. Hoc est enim quod ait, si.n. quoniam alterutrum dicitur, & utrunque dicitur, si enim aliquis dicat quoniam alterutrum extra uere dicitur, & utrunq; simul uere semper posse dici, multa sunt impossibilia, quæ contingunt, quæ autẽ sint impossibilia quæ contingunt, hæc sunt. De homine enim possumus dicere, quoniam homo est, & rursus possumus dicere, quoniam albus est, dicimus igitur & simul de homine, homo albus est. Rursus de homine albo possumus dicere, quoniam homo est, possumus dicere, quoniam albus est; igitur & hæc iuncta dicuntur, homo homo, albus, albus est. Nã si uerũ est dicere de homine, quoniam homo est, & de albo quoniam albus est, & omne hoc uere dici potest. i. homo homo albus albus est. Et si de hoc iterum homine albo, uerum est dicere, quoniam albus est, & uerum est de eo album prædicare, & rursus de homine prędicare album uerum est, erit ergo homo albus albus. & rursus de hoc homine albũ prædicare uerum est, erit igitur tertio homo albus albus albus, & hoc in infinitum progreditur. & rursus si uerum est dicere de homine, quoniã musicus est, & rursus quoniam albus est, & quoniam ambulans est, & hæc rursus in unum dicuntur, quoniã homo musicus albus ambulans est. Rursus qui musicus albus ambulans est, & albus est & ambulans est, & musicus est. Dicũtur hæc igitur rursus simul homo albus albus musicus musicus ambulans ambulans est, & hæc assidue complexa eadem faciunt superfluam locutionem. Necnon in singularibus quoque idem euenit. Si enim Socrates & Socrates est, & homo, erit Socrates Socrates homo. & si Socrates Socrates est, & homo & bipes, erit Socrates Socrates homo bipes; & rursus si hic idem bipes est & homo, erit Socrates Socrates homo homo bipes bipes. Quæ omnia quam sint inconuenientia nullus ignorat. Non igitur dicendum est, quoniam omnia quæcunq; sigillatim prædicantur, eadem iuncta semper poterunt prædicari. ergo quę iuncta uere dici possunt, & quæ falso, eorum quę sigillatim atq; extra ante uere dicuntur, exponit. Hoc enim solum hactenus demõstratum est, quoniam si quis simpliciter, & omni modo fieri cõplexiones dicat, multa inconuenientia euenire necesse est. Quemadmodum autem fiant complexiones, ponendum atq; tractandum est.

Eorum igitur, quæ prædicantur, & de quibus prædicantur, quæcunque secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterum de altero, hæc non erunt unum, ut homo albus est & musicus. Sed non est idem album & musicum. Accidentia enim utraque eidem, nec si album musicum uerum est dicere, tamen erit album musicum unũ aliquid. Secundũ accidens enim album musicum dicitur. Quare non erit albũ musicũ unum aliquid. Quocirca nec citharœdus bonus simpliciter, sed animal bipes. Non enim sunt secundũ accidens.

89. In his, inquit, quę prædicantur, & de his de quibus illa ipsa predicantur, duplex ratio est. Aut enim duo accidentia de uno subiecto dicuntur, ut Marius malus est, Marius dux est, aut unum accidens de uno subiecto prædicatur, aliud uero accidens de illo prędicato accidenti prędicatur, si quis dicat. Cicero est caluus, caluus orator est. Hic enim caluus de subiecto Cicerone, orator de caluo prędicatur. Hęc est enim quod ait, Quæcunq; secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterum de altero. de eodem, ut si qua duo accidentia de uno prædicentur: alterum de altero, ut si unũ accidens de altero accidenti dicatur, ut ipsum accidens de quo dicitur, de altero rursus subiecto prędicetur. Quod si ita fiat prędicatio, in unum iungi accidentia copulariq; nõ possunt. etenim si quis sic dicat, hõ albus est, hõ musicus est, hæc iuncta simul, unum nõ faciunt, ut est musicus albus. uel si rursus musicũ prędicetur de albo, ut albũ de homine prædicetur. & dicatur, ut illud album musicum est. Nõ idem est album musicum, nec in unam substantiam coeunt, quęcũq; uere prędicari possunt sigillatim. iccirco.n. hęc de seinuicẽ uidetur posse prędicari, quia de uno eodemq; subiecto prędicantur. non ꝙ ex his unum aliquid fiat. Accidentia.n. sunt utraq;. Quare non erit album musicum, sed quoniam homo albus idem musicus est, per id quod utraq; uni accidunt, per accidens album de musico prędicatur. Nec rursus si citharœdus est & bonus, iccirco iam bonus dici poterit citharœdus. neq; enim bonus & citharœdus talia sunt, ut ex his unũ fieri possit. Sed quoniam utraq; eidem accidũt, iccirco de se secundum accidens prędicantur, sed magis fortasse possumus dicere, Homo animal est, homo bipes est, ut hæc iuncta dicamus, animal bipes, & his iunctis secundum substantiam, non secundum accidens est facta prędicatio.

Amplius nec quæcunq; insunt in altero. Quare neq; album frequenter, neq; homo, homo animal est uel bipes, sunt enim in homine bipes & animal.

90. Quæcũq; sigillatim scd̃m accidẽs prędicamus, ea simul prędicari non posse monstrauit. Nunc ad illud ẽt docet, q̃m illa quoq; quę substantialiter prędicantur, nõ semper simul iuncta prędicentur. & hęc ratio & accidẽtibus conuenit & substantialibus rebus. Quoties enim inest prædicato aliquid, & nos illud extra uolumus prędicare, & in unum rursus duo prędicata coniungere, tunc fit incongrua prędicatio: & hęc aliquoties quidem in ipsa nominum prolatione perspicitur, aliquoties uero inuenitur in intellectu, atq; in termini continentia. Si quis enim sit homo albus, & de eo dicatur, uerbi gratia, Callias homo albus est, & rursus de eo dicatur Callias albus est; si quis id uelit adiungere, inconuenientissime prędicabitur. Dicit enim Callias homo albus albus est, iccirco quoniam albus in homine albo cõtingebatur

batur, quod ante de Callia prædicatũ est. Atq; hoc est quod ait, Quare neque album sit frequenter. Alia uero sunt quæ hoc in prolatione non habent, sed in natura. siquis enim sic dicat, Socrates Socrates est, & rursus Socrates homo est, & hæc simul iungat, ut dicat Socrates Socrates homo est, non recte fecerit prędicationem. Nam homo in Socrate inerat, & rursus homo de Socrate prædicatum est. Talis est ergo qui hæc iuncta, idest Socratẽ & hominem, uoluerit prædicare de Socrate, tanquam si dicat Socrates homo homo est. Nam in Socrate inest hominis natura. Vel rursus si de aliquo homine uelit aliquis hominem prędicare, & rursus animal, & dicat, homo homo est, & animal. Homo enim idem est quod animal. ergo qui hæc duo iuncta componit nihil differt quàm si dicat, homo animal animal est. Homo nanq; animal est. Eodem modo & si de aliquo homine hominem prędicet aliquis, & rursus bipedem, atque hæc iuncta uelit dicere, incongruam faciet prędicationem. Nihil enim aliud dicit, qui dixerit homo homo bipes est, quam si dicat homo bipes bipes est. etenim homo bipes est. Quare neque ea quæ in ipsa prolatione in altero insunt, cum extra prędicantur recte iunguntur; nec ea quæ in prolatione quidem non sunt, sed tantum in natura atque substantia. Quod si nec accidentia sint, nec alterum in altero, & ea sigillatim prædicentur, recte iuncta prędicantur. siquis enim dicat de homine quoniam animal est, uerum dixerit: & rursus quoniam bipes, uerum hoc quoque dixerit. Hæc si iungat, faciet: homo est animal bipes. hoc recte prædicatur. Nam neque accidentia dicuntur, nec alterum alteri inest. Non.n. sumitur in definitione animalis bipes, ac per hoc nõ inest illi substantialiter. Illa autem sola aliquibus insunt substãtialiter quæcunque in eorum definitione sumuntur, ut in definitione hominis sumitur animal, & in definitione rursus hominis sumitur bipes, inest ergo & bipes in homine. Quare illa sola sigillatim prędicata recta iũcta prædicantur, quę neque accidentia sunt, nec alterum in altero est, uel prolatione uel natura, idque fiet manifestum, si eorum alterius definitio sumat uelut si quæratur, an de homine homo & bipes prędicari simul possint, definiẽdus est homo, & si in hominis definitione bipes incurrerit, dicẽdũ est bipes inesse homini, & utrunque iunctum de homine nõ posse prędicari. quia cum dixeris homo homo bipes, tale est, quasi dicas, homo bipes bipes, quod est incongruum.

DE CONIVNCTIS PRAEDICATIS diuidendis.

VERVM est autem dicere de aliquo & simpliciter, ut quendam hominem hominem, aut quendam album hominem hominem album.

91. Dudum quæsiuit, utrum omnia quæ sigillatim uere prędicantur, ea iũcta ueraciter dicerẽtur. Nunc autem cõsiderat atque perpendit, utrum omnia quæcunque simul uere dicuntur, & simpliciter uere prædicentur. Dicimus enim Socratem quendam hominem esse; & rursus simpliciter dicimus Socratem hominem esse. Rursus dicimus, uerbi gratia, Calliam album hominem esse, de eo album simpliciter prædicamus, dicimus enim Callias albus est. Quęrit ergo utrum hoc in omnibus esse uideatur, ut quæcunque uerum est iuncta prædicare, eadem quoque uerum sit simpliciter dicere; sed hoc non in omnibus eueniet. Nam si qua huiusmodi sit prædicatio, in qua aliquid oppositum addatur ipsi prædicationi, pręter illud oppositum, simpliciter illa prędicatio non potest prædicari. ut siquis dicat Socrate iam mortuo, quoniam hoc quod iacet, homo mortuus est, vere dicit: simpliciter autem dicere non potest, hoc quod iacet homo est. Iccirco quoniam additum est prædicato, idest homini id, quod homini oppositum est, id est mortuus. Dictũ est enim hoc quod iacet, homo mortuus est. Mortuus autem & homo, opposita quodammodo sunt. Nam si eorum definitiones sumamus, facile hoc perspici potest. Homo nanq; est animatus, mortuus uero præter animam. atque ideo quoniam quædam est oppositio secundum priuationem atque habitum, & hominis & mortui, & utraque simul uere prædicatur: unum ipsorum quod est homo, simpliciter & præter mortuum de cadauere non potest prędicari, atq; hoc est quod ait.

Non autem semper, sed quando in adiecto aliquid quidem oppositorum inest, quod consequitur contradictio, non uerum sed falsum est. ut hominẽ mortuum hominem dicere. Quando autem non inest, uerum est. Vel etiam, quando inest, semper non uerum est. quando uero non inest, non semper uerum est, ut Homerus est aliquid, ut poeta, ergo etiam est, an non: secundum accidens enim prædicatur esse de Homero, quoniam est poeta, sed non secundum se prædicatur de Homero, quoniam est.

92. Quæ utraque, idest & prædicatum, & quod additur prædicato, ex ipsa oppositione contradictio comitatur, ut quoniam homo & mortuus opposita sunt, ea quædam comitatur atque consequitur per oppositionem contradictio. Dicimus enim qui homo est, uiuit. qui mortuus est, non uiuit. uiuit autem & non uiuit quædam contradictio est. Ergo in huiusmodi prædicationibus nõ est uerum unum simpliciter prædicari. Quando autem huiusmodi oppositio ei quod prædicatur, non iungitur, potest simpliciter uere prædicari: sed nec hoc semper, magisque illud uerius dicitur, quoniam cum ista oppositio est, nunquam uerum est eorum quæ iuncta uere prędicantur, simpliciter uere aliquid appellari. Cum autẽ ista oppositio non inest, non semper uere simpliciter prædicari eorum aliquid, quæ de aliquo uere iuncta dicuntur. Siquis enim sic dicat, Homerus poeta est, uerum dixerit, quod si dicat Homerus est simpliciter pręter poetã, falsum est. Atqui esse & poeta, non sunt opposita. Ergo non semper quando oppositio non est in prędicatis, uerũ est aliquid simpliciter prędicari. Cum autem oppositio inest, semper falsum est unum prędicamẽtorum quę iuncta dicuntur, simpliciter & pręter aliud dicere. Nam cum de Homero dicimus quoniam est aliquid, id est quoniam Homerus poeta est, uerum est. Nũquid etiam dicendum est per se, quoniam est, an potius esse non simpliciter, sed secundum accidens de Homero prædicatum est. Non enim quia est, sed quia poeta est, & quoniam ei & poeta esse accidit. Iccirco esse quoq; Homerum aliquid, idest poetam, non per se esse prędicamus. concludit igitur hoc modo,

Quare in quibuscunque prædicatis contrarietas nõ inest, si definitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicantur, & non secundum accidens, in his aliquid, & simpliciter uerum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est uerũ dicere esse aliquid. opinatio enim eius est, non quoniam est, sed quoniam non est.

93. In quibusdam enim nominibus dictis non apparet oppositio. quod si definiantur, mox sese illa oppositio patefacit, ut in eo quod est homo & mortuus, nomina quidem ipsa opposita non sunt, sed definita inueniuntur opposita. In huiusmodi igitur oppositionibus uel quoties non secundũ accidens prędicatur aliquid, ut esse de Homero secundum poetam, scilicet quod Homero accidens est, sed per se, & secundum ipsum subiectum: manifestum est, quoniam quicquid coniunctè uere dici potest, idem uere dicitur & simpliciter prędicari. ut siquis dicat de aliquo homine quoniã hic homo albus est, uerum fortasse dixerit. & rursus hic albus est, hoc quoque uerum est dicere. iccirco, quoniam de eo non ideo album prędicauit, quia dixit illũ esse hominẽ, (sicut de Homero, iccirco esse prędicatur, quia poeta esse dicitur) sed quod per se albus est, sed hoc non secundum accidens prędicatur, sed per se. Quare recte dictum est, in quibus iunctis prędicationibus neque oppositio quędam inest, nec ipsa per accidens prędicatio est, illa simpliciter etiam posse prædicari. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est uerum dicere esse aliquid. Opinatio enim non est, quoniam est, sed quoniam non est. Quidam uolentes id quod non est, aliquo modo esse monstrare, tali utebantur syllogismo, Quod est opinabile, est. Quod autem non est, opinabile est. Concludebant quod non est, igitur est, docentes ea quę essent, scibilia potius, non opinabilia esse. quod autem

autem

autem non est, opinioni autē subiacere, nulla etiam scientia claudi. Quod Aristoteles hoc modo discutit. Ait enim non iccirco est opinabile, quoniam est, sed iccirco opinabile est quoniam non est. sed hoc quod non est, & quidem aliquid, sed est non per se, sed opinabile. Et quemadmodū Homerus quidem est quiddam, idest poeta, non tamen est per se; ita id quod non est, est quidem aliquid, idest opinabile, uel ignorabile, uel nescibile, non tamen est aliquid per se in natura.

DE COPIA MODALIVM, ET æquiualentia.

HIS uero determinatis perspiciendum est, quemadmodum sese habent affirmationes & negationes ad se inuicē. hæ scilicet quæ sunt de possibili esse, & nō possibili. de contingenti & non contingenti, de impossibili & necessario. Habent enim aliquas dubitationes.

94. Propositionum aliæ sunt quæ simpliciter proferuntur, aliæ quibus aliquis modus in enuntiatione miscetur. Siquis enim dicat, Socrates disputat, simplicem propositionem fecit: si uero aliquis dicat, Socrates bene disputat, modum propositioni quam enunciabat, adiunxit. quomodo enim disputaret apposuit, cum dixit bene. Nunc ergo hoc speculatur quemadmodum se habent affirmationes & negationes earum propositionum, quæ cum modo aliquo proferūtur: ut siquis dicat possibile est hoc fieri, & rursus non possibile est hoc fieri, quemadmodū sese in his affirmationis habeat negationisque natura. Similiter autem & in eo quod est impossibile esse, & in eo quod est necesse esse, & in eo quod dicitur contingere esse, & non contingere esse: quæque horum sint affirmationes, quæque negationes, aut quam affirmationem cui negationi recte aliquis opponat, de his omnibus perspiciendum inquit est: quoniam ea quæ de cōiunctis & simplicibus prędicationibus dicenda fuerant, terminata sunt. Nam de earum propositionum, quæ cum modo proferuntur, oppositionibus, multa caussatio est. Quæ autem sint dubitationes, & quemadmodum in his oppositiones inueniendæ sunt, continua disputatione persequitur.

Nam si eorum, quæ complectuntur, illæ sibi inuicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunq; secundum esse & non esse disponuntur, ut eius quæ est, esse hominem, negatio est non esse hominem, non esse non hominem. Et eius quæ est, esse album hominem, negatio est ea quæ est, non esse album hominem, sed non esse nō album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit uerum dicere, esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, & quibuscunq; esse non additur, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut eius quæ est, ambulat homo negatio est, non ea quæ est, ambulat non homo, sed ea quæ est, non ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse. Quare si hoc modo in omnibus, & eius quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea quæ est, non possibile est esse. Videtur autem idem posse esse & non esse. omne enim quod est possibile diuidi uel ambulare, & non ambulare & non diuidi possibile est.

95. Omnis propositio uerborum & nominum complexione formatur, ergo propositionum quæ complectuntur, & quarum natura in complexione est, Illæ solæ sunt, inquit, contradictiones, quęcunque secundum esse & non esse ponuntur, ut in ea propositione quæ dicit, est homo, non est illa negatio huius affirmationis, quæ proponit, est non homo, sed illa potius quę enuntiat, non est homo, ut sit affirmatio & negatio, est homo, non est homo. Illa uero quę dicit, est non homo, non est negatio eius quæ enuntiat, est homo, sed est affirmatio eius negationis, quæ est, non est non homo. Rursus cum dicimus, est albus homo, non est negatio illa huius affirmationis, quę dicit, est non albus homo, sed illa potius quę dicit, non est albus homo. hoc autem probatur sic. Necesse est enim in contradictionibus unā ueram esse semper, alteram semper falsam: ergo si eius affirmationis quæ dicit, est albus homo negatio esset, est non albus homo, unam ueram, alteram falsam esse constaret. Nunc autem siquis de ligno dicat, est albus homo, falsum dixerit: siquis uero de ligno eodem neget dicens, est non albus homo, hoc quoque falsum est. hæc enim propositio quę dicit, est non albus homo, consentit, hominem quidem esse non tamen album, quod de ligno falsum est prædicare. Ergo & ea quæ dicit, est albus homo, & illa quę proponit, est non albus homo, utræque aliquando falsę sunt, ut in ligno, quare non sunt sibimet oppositæ. igitur nec ea quæ dicit, est albus non homo, negatio est eius quæ dicit, est albus homo, quare illa huius negatio ponenda est, quæ dicit, non est albus homo. In his nanque una semper uera est, semper altera falsa. Quod si ita est, secundum esse semper, & non esse natura contradictionis efficitur. Nam cum dico, est homo, secundum id quod est esse fit negatio, non est homo. Et rursus cum dico, est albus homo, secundum id quod est esse rursus negatio fit, non est albus homo. Et sensus quidem totus huiusmodi est. ipsi autem in oratione sermones propter similitudinem uidentur quidem obscuri. Erit autem planius pronunciantibus & subaudientibus sic. Nam si eorum quæ complectuntur, idest propositionum, quarum natura in cōplexione est, illę sibi inuicem oppositę sunt contradictiones, quęcunque secundum esse, & non esse disponuntur: ut hæ quas supra digessimus, quarumque ipse exēpla proponit, ut eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem. Hæc enim ipsius affirmationis secundū esse & non esse negatio est. & hic subaudiendum est, non illa negatio est, per quam dicitur, esse non hominem, ut sit sensus, affirmationis quæ est esse hominem, negatio est non esse hominem, non illa quæ dicit, esse non hominem. Et hoc quidem de simplicibus. Rursus de his in quibus est tertium prędicatur, eius quę est, esse album hominem, non, hic subaudiendum est, illa est negatio quæ dicit, esse nō album hominem. Sed hic quoque subaudiendum est, illa quæ dicit, non esse album hominem, ut sit hic sensus. Huius affirmationis quæ est, esse album hominem, non est illa negatio quæ dicit, esse non album hominem: sed illa potius quę proponit, non esse albū hominē, & hoc approbat inductione. Si enim inquit de quibus aut dictio est, idest affirmatio, aut generatio uera, cū lignum falsū sit dicere, esse albū hominē, uerū debet esse de Deo dicere, esse non albū hominem, si hęc negatio est superioris affirmationis, sed utreque falsę sunt. Hęc igitur nō est illius affirmationis negatio. Ergo secundū esse & non esse cōtradictiones sibimet opponūtur. Quod si hoc modo, & quātiscūque esse nō addit, idē faciet quod pro esse dicitur. Sunt quędā propositiones in quibus esse nō additur, sed id quod in his enunciat, idem ualet, tanquam si esse poneretur. ut in ea quę est, homo ambulat, qđ dico ambulat, tale est tanquā si dicatur homo ambulans est. Ergo in his quoque, quę non habent est uerbum iunctum, si negationem ad uerbum illud iunxero, quod pro esse positū est, talis mihi negatio redditur, qualis esset si negatio ad esse poneretur. ut in eo quod est, ambulat homo, ambulat pro esse positum est. Huius ergo affirmationis, ambulat homo, non est negatio ea quæ dicit, ambulat non homo: sed illa potius quę dicit, non ambulat homo. In hac enim ad id quod est ambulat negatio iuncta est, quod ambulat hominis, pro eo quod est esse coniunctum est. Tale enim est dicere, homo ambulat, tanquam si quis dicat, est ambulans homo. Quare si hoc modo in omnibus, & eius quę est possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea quę est, non possibile est esse. Si in omnibus, inquit, secundum esse contradictio fit, in his quoque quæ possibilia dicuntur, secundum esse & non esse contradictio facienda est. in eo.n. quod dicimus, possibile est esse, illa erit negatio, quę dicit possibile est non esse, non illa quę est, non possibile est esse. Nam si ei quę est possibile est esse illa opponatur, quæ est non possibile est esse, non secundum esse & non esse oppositio facta est. Quocirca, quoniam supra docuit secundū esse, & non esse, fieri contradictionem, dicendum est eius

quę

quæ est, possibile est esse, illam esse oppositionem, quæ dicit possibile est non esse. Sed aliud rursus occurrit, quod nos ab hac opinione dimoueat. In omnibus enim aut affirmatio uera est, aut negatio. In his.n. utræq; sunt ueræ, nam quod possibile est esse, possibile est non esse. ut quia possibile est hominem ambulare, possibile est hominem nō ambulare, & quod possibile est uideri, possibile est non uideri. Rursus quod possibile est secari & diuidi, & non secari, & non diuidi possibile est. Quare utræq; in eodē ueræ sunt, possibile est esse, possibile est non esse. Nam quod dicimus possibile est non esse, ita intelligendum est, ut si diceremus possibile est hodie pluuiam non esse, cū sit possibile ut sit. Cur autem hoc ita eueniat, ipse demonstrat dicens.

Ratio autem est, quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est. Quare inerit ipsi etiam negatio. potest igitur & non ambulare quod est ambulabile, & nō uideri quod est uisibile. At uero impossibile est de eodem oppositas esse ueras dictiones. Non igitur eius quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse. Contingit.n. ex his aut idem ipsum affirmare & negare simul de eodem, aut non secundum esse & non esse quæ apponuntur, fieri affirmationes & negationes. Si ergo illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum.

66. Hoc huiusmodi est, quæcunque ita sunt possibilia, ut sint actu & opere, illa nulla ratione possunt non esse, ut cælo semper actu inest moueri. semper enim mouetur. & dicimus possibile est cælum moueri, idcirco quoniam cæli motus actu est, hoc est id illi semper agitur. mouetur enim semper. in hac ergo possibilitate talis propositio non potest cōuenire, ut dicamus possibile est cælum non moueri, hoc enim impossibile est. Ergo in his quæcunque actu sunt, hæ duæ propositiones possibile est esse, possibile est non esse, nulla ratione cōueniūt. In his autē quæ nō semper actu sūt, & sunt possibilia esse, cōuenire possunt propositiones, id est possibile est esse, & possibile est nō esse. Nō est enim semper actu pluuia, & possibile est esse aliquādo, quare possibile est eam aliquando non esse Hæc igitur ratio, est, cur utræq; inueniuntur ueræ, quòd in his possibilitatibus, quæ non semper sunt actu, & esse aliquid, & non esse contingit. Quare si eius quæ est possibile est esse, negatio est ea quæ dicit, possibile est non esse: in eodem simul & affirmatio, & negatio erunt ueræ. & cui rei inest affirmatio, ut sit esse possibile, eidem rursus inerit negatio, ut sit possibile non esse. quare & quod ambulabile est, id est quod ambulare potest, potest non ambulare, & quod uisibile est.i. quod uideri potest, potest etiam non uideri. sed impossibile est, ut de eodem oppositæ & contraiacentes dictiones, simul ueræ sint. in omnibus enim, aut affirmatio uera est, aut negatio. Si ergo factis negationibus secundum esse, & non esse, in his quæ secundum aliquem modum dicuntur, affirmatio, & negatio utræque sunt ueræ, quod fieri non potest; illud magis dicēdum est, non faciendas secundum esse & non esse negationes, sed potius secundum modum. quod si illud est impossibilius, ut affirmatio, & negatio simul ueræ sint, illud magis est eligendum, ut non secundum esse & non esse fiat contradictio, sed potius secundum modum. Quod autem dixit, Si ergo illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum: Non sic dictum est, quod utraq; impossibilia sint, & affirmationem & negationem ueram esse, & non secundum esse, & non esse fieri contradictionem. Illud enim, id est contradictionem, simul ueram esse impossibile est. Secundum esse autem & non esse, affirmationem non fieri, & negationē non impossibile est, sed ad hoc retulit impossibilius est, tanquā si diceret minus impossibile. Minus enim possibile est, ut oppositæ in eodem propositiones ueræ sint, quam ut non secundum esse & non esse negationes ponantur. Quocirca eligendum est hoc, quod est possibilius, ut secūdum modū potius quàm secundum esse, & non esse negationes fiant. Quod ipse planius exequitur dicens.

Est igitur negatio eius, quæ est possibile esse, ea quæ est, non possibile esse; & non ea quæ est possibile non esse. Eadem quoq; ratio est in eo quod est; contingens esse: etenim negatio eius est, non contingens esse.

97. Hæ nanq; simul ueræ inueniri non possunt: nam si quid est possibile esse, ut idem illud impossibile sit, fieri non potest. nec hoc in solis possibilibus speculādum est, sed in omnibus quoq; eadem ratio est. Nam in eo quod est contingere esse, non est illa negatio quæ dicit, contingere non esse, (hæc enim consentit ei, quæ est, cōtingere esse), sed illa quæ proponit non contingere esse. Has enim duas simul ueras inueniri, impossibile est.

Et in alijs quoq; simili modo ut in necessario, & impossibili. fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse, appositiones, subiecta uero res. hoc quidem album, illud uero homo.

98. Et in aliis inquit omnibus idem faciendum est. secundum modum enim negatio ponenda est, ut si contingens est, ad contingere; si possibilis, ad possibile; si impossibilis, ad impossibile; si necessarium, ad necessarium negatio coniungatur. Quemadmodum enim inquit in his quæ præter modum aliquem sunt, & aliquid esse proponunt, esse quidem, & non esse appositiones quędam, id est prædicationes sunt, res uero subiectæ, ut in eo quod est, homo est, & homo non est, homo quod est res, subiectum est. Appositio autē quædam & prædicatio, est & non est, uel in eo quod dicitur album est, & album non est, album quidē res subiecta est, appositum autem & prędicatum, est & nō est. Ita quoque in his quæ secundū aliquem modum dicuntur, esse quidem subiectum est, uelut quędam res: Modus autem de esse prædicatur. nam cū dicimus hodie pluuiam esse possibile est, esse subiecimus, possibile prędicauimus. Et sicut totam uim in propositionibus prædicatio tenet, & in simplicibus & præter modum; quoties aliquid esse prędicamus, ut in eo quod dicimus, homo est, totam propositionis uim continet uerbum est: ita quoq; in his quæ secundū modum dicuntur, quoniam totam propositionem continet modus, aut possibilis, aut contingentis, aut impossibilis, aut necessarii, hæc prędicari, res uero alię subiectæ esse dicuntur. hoc est enim quod ait.

Sic hoc loco, esse quidem & non esse subiecta fiunt, posse uero & contingere, appositiones determinantes, quemadmodum in illis esse & non esse, ueritatem & falsitatem, sic hic in eo quod est, esse possibile, & esse non possibile.

99. Nam quemadmodum in simplicibus si ad esse, & nō esse negationes fiant, una semper uera est, altera semper falsa: ita quoque in his quæ secundum modum dicuntur, si ad ipsum modū enūciatio negationis aptetur, ueluti ad quasdam appositiones prędicationesque ueritas in appositionibus & falsitas terminata diuiditur. Atque hoc est quod ait, Similiter hæ etiam in eo quod est esse possibile, & esse non possibile. Similiter enim secundum possibile, & non possibile facta oppositio, ueritatem falsitatemque determinat, sicut in simplicibus & præter modum positis secundum esse, & non esse negatio. Hinc in omnibus secundum modum affirmationibus, oppositiones digerit conuenientium negationum, dicit enim.

Eius uero quæ est, possibile est non esse, negatio est, non ea quæ est, non possibile est esse, sed ea quæ est, non possibile est non esse. Et eius quæ est, possibile est esse, non ea quæ est, possibile est non esse, sed ea quæ est, non possibile est esse. Quare & sequi sese inuicem uidebuntur hæ, possibile est esse, possibile est non esse. Idem enim possibile est esse, & nō esse. Non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile est esse, & non possibile est esse, nunquam simul in eodem ueræ sunt, opponuntur enim. At uero, nec possibile est non esse, & non possibile est non esse, nunquam simul ueræ sunt. Similiter autem & eius quæ est, necessarium esse, non ea quæ est, necessarium non esse, negatio est, sed ea quæ est;

non neceſſarium eſſe. Eius uero quæ eſt, Neceſſarium eſt non eſſe, ea quæ eſt, non neceſſarium eſt non eſſe. Et eius quæ eſt impoſſibile eſſe, non ea quæ eſt, impoſſibile non eſſe. ſed non impoſſibile eſſe. Eius uero quæ eſt, impoſſibile non eſſe, ea quæ eſt, non impoſſibile eſt non eſſe.

100. Vt demonſtret eam quæ dicit poſsibile eſt non eſſe, non modo non eſſe negationẽ eius quæ eſt, poſsibile eſt eſſe, ſed omnino negationem non eſſe, huius aliam inuenit negationem. Nam eius quæ eſt poſsibile eſt non eſſe, quam affirmationis loco poſuit, negatio reperitur illa quæ dicit, nõ poſsibile eſt nõ eſſe, ſecundum modum ſcilicet addita negatione. unde fit inquit, ut ea quæ dicit poſsibile eſt eſſe, & illa quæ proponit, poſsibile eſt non eſſe, ſeſe inuicem cõſequatur, idem nanq; poſsibile eſt eſſe, quod eſt poſsibile non eſſe. Cur autem ſe conſequi poſſunt, hæc cauſa eſt, qm̃ non ſunt oppoſitæ. Nam ſi eſſent oppoſitę, perimerẽt ſe potius, quam conſequerentur, & diſſentirent magis, quam con ſentirent, ut eſt in his poſsibile eſt eſſe, & non poſsibile eſt eſſe. Hæc enim ita a ſe disiunctæ ſunt, ut ſimul eſſe non poſſint. Iccirco autem hoc euenit, quoniã ſunt oppoſitæ. Semper igitur ſecundum modum ponenda negatio eſt, ſi integra oppoſitionis natura facienda eſt. quod planiſsime exequitur ſingulis propoſitionũ modis negationes accõmodans: atq; integras naturaliter efficiens oppoſitiones. At uero inquit eã quę eſt, poſsibile eſt non eſſe, cum ea quæ dicit, non poſſibile eſt non eſſe, ſimul eſſe non poterit. Namq; oppoſitas eſſe manifeſtũ eſt. ſi quidem harum negatio ad modum eſt poſita, qui eſt, poſsibile eſſe. eius autem quæ eſt, neceſſarium eſt eſſe, non oportet dici illam eſſe negationem, per quam dicitur neceſſarium eſt non eſſe: huius enim alia negatio inueniri poteſt, quoniam eſt affirmatio quædam, eſt autem eius negatio ea quę dicit, non neceſſariũ eſt non eſſe. Sed potius ei quæ dicit neceſſarium eſt eſſe, ea opponenda eſt quæ dicit, non neceſſarium eſt eſſe. ad illam nanq; quæ dicit neceſſarium eſt non eſſe, opponitur (ut dictum eſt) non neceſſarium eſt nõ eſſe. Eius quoque quæ eſt, impoſsibile eſt eſſe, non dicenda eſt illa eſſe negatio, per quam dicimus impoſsibile eſt non eſſe, ſed ea potius quæ proponit, non impoſsibile eſt eſſe. Nanq; affirmatio quædam eſt, impoſsibile eſt nõ eſſe. Huius enim inuenitur negatio, quæ eſt, non impoſsibile eſt non eſſe.

Vniuerſaliter uero (quemadmodum dictum eſt) eſſe quidem & non eſſe oportet ponere tanquam ſubiecta, affirmationem uero & negationem hæc facientem, ad eſſe & nõ eſſe apponere. & has putare oportet eſſe oppoſitas dictiones: poſſibile, non poſſibile: contingens, non contingens: impoſſibile, non impoſſibile: neceſſarium, non neceſſarium: uerum, non uerum.

101. Regulam dat uniuerſalem dicens, hoc uniuerſaliter in omnibus faciendum eſſe, quod ſupra iam diximus, ut ſubiectum eſſe & non eſſe ponatur: Affirmationem autẽ & negationem ipſos modos faciamus. Hoc eſt enim quod ait, negationem uero & affirmationem hæc facientem. modos enim ipſos id eſt poſsibile, & cõtingens, & cæteros pro affirmationibus ordinantes, & ad hos negatiuo aduerbio iũcto pro negationibus diſponentes, ut ad id quod dicimus eſt, & non eſt apponamus, ut quemadmodum ad unam rem, quod eſt homo, eſt uerbum, & non eſt negatio, prędicatum eſt in his quoddam propoſitionibus quæ præter modũ ſunt. ut in ea per quã dicimus homo eſt, ſic in his propoſitionibus, quæ cum modo ſunt, eſt quidem aut non eſt, ſubiecta ponamus: modos uero ipſos aut ſecũdum affirmationẽ, ſi ſimpliciter dicantur, aut ſecundum negationem, ſi cum negatione ponantur, facientes ad ſubiectum, quod ſecundum eſſe & non eſſe diſpoſuimus, prædicemus, & has abitremur eſſe oppoſitas dictiones & negationes, quę ſecundum modos factæ ſint. eorum autem omnium negationes & affirmationes in contrarium diſponantur.

Poſsibile eſt eſſe.	Oppoſitiones.	Non poſsibile eſt eſſe
Contingit eſſe		Non contingit eſſe
Impoſsibile eſt eſſe		Non impoſsibile eſt eſſe
Neceſſarium eſt eſſe		Non neceſſarium eſt eſſe
Poſsibile eſt nõ eſſe.	Oppõnes.	Nõ poſsibile eſt non eſſe
Contingit non eſſe		Non contingit non eſſe
Impoſsibile eſt non eſſe		Nõ impoſsibile eſt non eſſe
Neceſſarium eſt non eſſe		Nõ neceſſariũ eſt non eſſe.

Quod autem addidit uerum, non uerum, ad demoſtrationem omnium modorum ualet. Nam ſi quis dicat uerum eſt, non eſt ipſius negatio uerum non eſt, ſed potius non uerum eſt. Alioqui eius quæ eſt, uerum non eſt, illa negatio eſt quæ dicit, non uerum non eſt.

DE MODALIVM AEQVIVALENTIA.

CONSEQVENTIAE vero ſecundum ordinem fiunt ita ponentibus. Illi enim quæ eſt, poßibile eſt eſſe, ſequitur illa quæ eſt, contingens eſſe, & hæc illi conuertitur. Et non impoßibile eſſe, & non neceſſarium eſſe. Illi uero quæ eſt, poßibile non eße, & contingens non eſſe, ea quæ eſt, non neceſſarium non eſſe, & non impoßibile non eſſe. Illi uero quæ eſt, non poßibile eſſe, & non contingens eſſe, ea quæ eſt, neceſſarium non eſſe, & impoßibile eſſe. Illi uero quæ eſt, neceſſarium non eße, & non contingens non eſſe, illa quæ eſt, neceſſe eſt eſſe, & impoßibile non eſſe.

102. Expeditis omnibus quæ de modorum oppoſitionibus diſputantur, ad conſequentias uenit. Hoc enim dicit, quę propoſitiones ſupradictorũ modorum, quas propoſitiones cõſequuntur, quibuſq; conſentiunt. Nos autẽ ex his quatuor fecimus ordines, & cõſequentias propoſitionũ ſub una ſerie diſpoſuimus: hæc autem prius nota ſint, ut quid ab Ariſtotele dicatur, facilius lector intelligat.

Conſideretur autem ex ſubſcriptione, quod dicimus.

Primus ordo	*Tertius ordo*
Poßibile eſt eſſe	*Non poßibile eſt eſſe*
Contingit eſſe	*Non contingit eſſe*
Non impoßibile eſt eſſe	*Impoßibile eſt eſſe*
Non neceſſe eſt eſſe.	*Neceſſe eſt non eſſe.*
Secundus ordo	*Quartus ordo*
Poßibile eſt non eſſe	*Non poßibile eſt non eße*
Contingit non eſſe	*Non contingit non eſſe*
Non impoßibile eſt nõ eſſe	*Impoßibile eſt non eſſe*
Non neceſſe eſt non eſſe.	*Neceſſe eſt eſſe.*

103. Superius autem deſcriptas conſequentias ipſe diſponit: nobis autem reddenda eſt breuiter ratio, cur hæ propoſitiones ſeſe inuicem conſequantur. Quod poſsibile eſt eſſe, contingit aliquando ut ſit, & hoc eſt, contingit eſſe. quod autem contingit eſſe, non eſt impoſsibile eſſe, & quod non eſt impoſsibile eſſe, non iccirco iam neceſſe eſt eſſe. Non eſt enim impoſsibile hodie eſſe pluuiam, ſed non iccirco iam eſſe neceſſe eſt. Quod ergo non eſt impoſsibile eſſe, non neceſſe eſt eſſe. Et hic eſt unus ordo conſequentiæ. Rurſus ſecundus ordo propoſitionum talem habet cõſequẽtiam. Quod poſsibile eſt non eſſe, poteſt fieri ut non ſit, quare contingit aliquando ut non ſit, & quod poſsibile eſt non eſſe, contingit non eſſe, quod autem contingit nõ eſſe, poteſt fieri ut non ſit, ſed quod poteſt fieri ut non ſit, non eſt impoſsibile ut non ſit: ergo quod contingit non eſſe, nõ eſt impoſsibile ut nõ ſit, ſed quod non eſt impoſsibile nõ eſſe, non iccirco illud iam non eſſe neceſſe eſt. hodie enim pluuiam non eſſe non eſt impoſsibile. poteſt enim eſſe, ſed non iccirco ex neceſsitate hodie non pluet. quare quod non eſt impoſsibile non eſſe, non eſt neceſſarium non eſſe: & ſecundus quidem ordo ſeſe ſic habet. Nunc autem ad tertium tranſeamus. Quod non poſsibile eſt eſſe, hoc fieri non poteſt, quod autem fieri non poteſt, ut aliquando ſit, non contingit, quod ergo non poſsibile eſt eſſe, idem non contingit eſſe, ſed quod non contingit eſſe, neceſſe eſt ut non ſit, quod nunq̃ contingit, nunquam eſſe poteſt, quod nunquam eſſe poteſt, neceſſe eſt non eſſe. quod igitur non contingit eſſe: idem

idem necesse est non esse, sed quod necesse est non esse, hoc fieri non potest. quod autem fieri nō potest, impossibile est ut fiat, quod igitur necesse est, non esse impossibile est esse. Quartus et ordo hoc modo est. Quod non possibile est nō esse fieri non pōt ut non sit. quod fieri non pōt, ut non sit, nō contingit non esse. Vt quoniā non possibile est non esse motum cælo, non contingit cælum nō moueri, quare quod nō possibile est non esse, idem nō contingit non esse, sed quod non contingit non esse, necesse est esse, sicut de cælo. Necesse est enim cęlum moueri, quoniam non contingit cęlum non moueri, sed quod necesse est esse, ut non sit fieri nō potest, quare quod necesse est esse, impossibile est non esse. Et hęc quidem est ordinata ab Aristotele consequentia propositionum, de qua paulo latius disputabit.

Ergo impossibile & non impossibile, ad illud quod est cōtingens & possibile, & non contingens & non possibile sequuntur quidem contradictorie, sed conuersim. illud enim quod est possibile esse, negatio sequitur impossibilis. Negationem uero affirmatio. Ad illud.n. quod est non possibile esse, sequitū illud quod est, impossibile esse. Affirmatio enim est, impossibile esse, non impossibile uero negatio.

104. Quędam de superiore consequentium ratione pertractat. In superioribus enim descriptionibus sese sequentium, affirmationem possibilis sequebatur impossibilis negatio. Rursus negationem possibilis sequebatur impossibilis affirmatio, & de contingenti eodem modo, affirmationē nanq; impossibilis dicentem, impossibile esse, sequebatur negatio possibilis dicens, nō possibile est esse. Rursus cum impossibile negaretur per id quod dicebatur, nō impossibile esse, hanc affirmatio possibilis subsequebatur, ea scilicet quę dicit, possibile esse. Atque hoc idē de cōtingenti. affirmatio nāque impossibilis ea quæ est, impossibile esse, sequebatur cōtingentis negationem, eā quæ est, non contingit esse Negatio vero impossibilis, ea quæ dicit, nō impossibile est esse, affirmationē contingentis sequebatur, eā quę dicit, contingit esse. quare hæ propositiones sese inuicē sequūtur, sed cōuerse. Nanq; affirmatio impossibilis, contingentis nagationem & possibilis sequitur. Negatio vero impossibilis, affirmationē possibilis & contingentis, ut subiecta descriptio docet.

Affir. Impossibile est esse. ꝯdict. Nō impossibile ē eē. Neg.
Neg. Non possibile est eē. ꝯdict. Possibile est esse. Affir.
Neg. Non contingit esse. ꝯdict. Contingit esse. Affir.

Iccirco nanq; ait, sequuntur quidem ꝯdictorie, sed cōuersim, quod oēs in contrariū locatę contradictiones sunt. Cōtradictio nanq; est, impossibile esse, & nō impossibile esse, contingere esse, & non contingere esse, possibile esse, & nō possibile esse. Conuersæ autem se sequuntur, quoniam affirmatio nō sequitur affirmationem, & negatio negationē, sed affirmationem negationes, negationem vero affirmationes, quod ad supradictam descriptionem reuertentibus planius liquet. sensus ergo hic est. Ordo autem seriesq; sermonum sese sic habet. ergo inquit Aristoteles contradictionē, quæ est impossibile & non impossibile, illud quod est contingens & possibile, quæ duę affirmationes sunt, ac sese sequuntur, & non contingens & non possibile, quæ duę sunt negationes. sequuntur quidem contradictorie, ut contradictiones sint in contrarium ductæ, sed conuersim, ut affirmatio negationem, negatio sequatur affirmationem. Huius talis ratio reddit̄, illud enim quod est possibile esse, quod affirmatio est, negationem impossibilis sequitur. est autem negatio impossibilis, non impossibile esse. Quod est ergo possibile esse, sequitur non impossibile esse, negatio vero possibilis: affirmationem impossibilis sequitur. illud nanq; quod est nō possibile esse, sequitur affirmationem quæ est impossibile esse. etenim affirmatio est impossibile esse, non impossibile esse negatio. & in contingentibus eodem modo, atq; hoc quidem de possibilium & impossibilium consequentia dictum est. Nunc de necessarii & possibilis ꝯntia tractat.

Necessarium uero quemadmodum sit, considerandum est. Manifestum est autē, quoniam non eodem modo, sed cōtrariæ sequūtur, contradictoriæ autem sunt extra: Non.n. est negatio eius quod est necesse non esse, non necesse est esse. contingit enim esse ueras utrasque in eodem. Quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.

105. Quod dicit huiusmodi est, in his propositionibus quæ erāt impossibilis, & non impossibilis, conueniebat nō possibile ei quod est, impossibile; & possibile consentiebat ei quod est non impossibile, contradictionem.s. impossibilis contradictio non possibilis sequebatur ordine cōuerso. in his autem, quæ necessarium prædicant, vel affirmatiue, vel negatiue, & sequūtur possibilem propositionem, eius quæ possibili consentit contradictio, non sequitur contradictionem possibilis, sed potius contraria: necessarias uero nunc propositiones dico, quæ tametsi nō significent necessitatē, tamen siue affirmatiue, siue negatiue necessariū prædicant; sensus ergo hic est, siqua ex his quæ necessarium prędicant consentit possibili propositioni, eius quę necessarium ꝑdicat, contradictio, non sequitur possibilis cōtradictionem, sed eius, quæ necessarium prædicat contradictionis contraria consentit possibilis propositionis contradictioni. prius autem disponamus, quę sunt contradictorię, quæ ve contrariæ, eius enim quæ dicit necesse est esse, contradictio est, nō necesse est esse, contraria uero necesse est non esse. rursus eius quę est, necesse est nō esse, contradictio est, non necesse est non esse, cōtraria uero, necesse est esse. Quare describantur & circa unam eandemq; cōtraria, & contradictoria disponātur, ut q̄d a nobis dicēdū est, clarius possit liquere.

Nō necesse est eē. Neg.

Contradictio

Affir. Necesse est esse. Contraria Necesse est nō eē. Affir.

Nō necesse ē n̄ eē. Neg.

Contradictio

Affir. Necesse est nō esse. Contraria. Necesse est eē. Affir.

His igitur commode breuiterq; descriptis, qui in eorum consequentia ad possibiles propositiones modus possit euenire moustrandum est. illam nāque quæ est possibile est eē, sequitur ea quę est, non necesse est esse: nam quod possibile est esse, non necesse est esse. quod enim possibile est esse, possibile est & non esse, sed quod possibile est non esse, nō necesse est esse. Quare id quod est, possibile est esse, rectè sequitur non necesse est esse, sed negationem eius quæ dicit possibile est esse. i. non possibile est esse, non sequitur affirmatio eius quæ dicit, non necesse est esse, quæ est.s. necesse est esse, hęc enim est contradictio necessarię affirmationis. neque enim dici pōt consentire propositiones quę dicunt, non possibile est esse, & necesse est esse, sed huius contraria sequitur: nanq; eam quæ est, non possibile est esse, illa quæ dicit, necesse est non esse, comitatur. sed necesse est non eē, non est contradictoria eius quæ est, non necesse est esse: possunt.n. utræq; in eodem simul uerę inueniri, nam quoniam necesse est non esse ignem frigidum, nō necesse est esse ignē frigidum. Quocirca hę contradictorię nō sunt, sed est contraria ea quę dicit, necesse est non esse, ei quę dicit, necesse est esse. quę necesse est esse, contradictio est eius quæ ponit non necesse est esse. quare contradictionem eius quæ dicit, possibile est esse, eam.s. quæ proponit non possibile est esse, non sequitur ꝯtradictio eius quæ est non necesse est esse, sed ea quæ est necesse est nō esse, quæ ꝯtraria.s. est ei quæ est, necesse est esse, quę hæc ipsa ꝯtradictio est eius quæ proponit, non necesse esse. Hoc autem descriptione melius patebit.

Affir, Pole est esse. ꝯdictio. Non possibile est esse. Neg.
Affir. Non necesse ē eē ꝯdi. necesse ē eē: ꝯria, necesse ē ñ eē.

Ergo cum sit contradictio possibile esse, & nō possibile esse, sequatur aūt possibile esse non necesse esse, cōtradictio tū eius quę est, necesse esse, non sequitur contradictionem eius quæ est possibile esse, sed cōtraria contradictoriæ eius quæ est non, necesse esse. Nam si cōtradictio est, nō necesse esse, eius quæ est, necesse esse. Cōtraria uero eiusdē necesse esse, est ea quæ dicit, necesse est non esse, sequiť necesse est non esse, eā q̄ est nō possibile esse. quæ est cōtradictio eius quæ est, possibile esse, quam sequitur nō necesse esse. Recte ergo dicitur ꝯdictiones quidem extra esse, contrarias uero contradictoriis consentire. nā possibile esse & non possibile esse, quæ sunt contradictorię, sequuntur non necesse esse & necesse non esse, quæ non sunt cōtradictoriæ, quod in eodem vtræq; veræ inueniri possunt. Quod si contradictio sequitur, sicut ea quæ est, non necesse esse, sequiť eam quę est possibile esse, sic eam, quæ est non possibile esse, sequeretur necesse esse, sed hoc inconueniens est. Quare, quoniam hęc illam nos sequitur, cōtraria ipsius sequetur. contraria nāq; ē ei quæ proponit, necesse est esse, illa quæ dicit, necesse est nō esse. Eodem quoq; modo & in eo quod est possibile nū esse, cuius est cōtradictio nō possibile nō esse, quod Aristoteles reticuit. Sequitur nanque eam quæ est, possibile est non esse, illa quæ dicit non necesse est non esse, sed negationem eam, quæ est non possibile est non esse, eius affirmationis quę est possibile est non esse. Non sequitur affirmatio eius quæ est, non necesse est non esse negationis, ea quę est, necesse est non esse. Negatio enim eius quę dicit, necesse est non esse, illa est quę dicit, non necesse est nonesse. Sed huius contraria, id est affirmationis quæ est, necesse est non esse, illa scilicet quę est, necesse est esse: sequitur negationē illam, quę est non possibile est non esse, huius quoque sit talis descriptio.

Affirmatio. Negatio.
Possibile est non esse. ꝯdictio. Non possibile est non esse.

Negatio. Affirmatio.
Non necesse est non esse. ꝯdictio. Necesse est non esse.
Contraria affirmatio, necesse esse.

Dissimili igitur modo euenit, quā dudū contingebat in his quę erant possibilia, & quæ impossibilia. Illic enim cōtradictio contradictionem sequebatur, sed cōuersim, ut negationem affirmatio, affirmationem negatio sequeretur. Hic non idem modus est. Nam cum superiores contradictoriæ sint, & inferior negatio affirmationem sequatur, negationem non sequitur contradictoria affirmatio, sed affirmationis illius contraria. ꝙ si quis legat attentius, integre, descriptum esse ratione perspiciet, cur autem hoc eueniat, causam prodit.

Causa autem, cur nō sequatur similiter cæteris est, quoniam contrariæ impossibile necessario redditur idem ualens Nam quod impossibile est esse, necesse est hoc non quidem esse, sed potius non esse. Quod uero impossibile est non esse, hoc necessariū est esse. Quare si illa similiter sequuntur possibile & non possibile, hæc econtrario. Quoniam non significant idem necessarium & impossibile, (sed quemadmodū dictum est) conuersim.

106. Ratio cur non simili modo consequētia secundum contradictionem propositionis eueniat, sicut in his quæ sūt impossibilia, & non impossibilia huiusmodi est, omne necessarium contrario modo impossibile est. Nā quod est impossibile esse, hoc est necessarium non esse. non enim est necessarium esse, quod est impossibile esse: nullus enim dixerit necesse est esse, quod impossibile est esse. non ergo necesse est esse, sed potius necesse est non esse quod impossibile est esse. Ergo conuersę idem potest impossibile, quod necessarium. Quod enim impossibile iunctum cum esse efficit, hoc efficit necessarium iunctum ad id quod est nō esse. igitur quod impossibile est esse, hoc necesse est non esse. Rursus quod impossibile est non esse hoc necesse est esse, ut igni impossibile est non inesse calorem, necesse est igitur inesse. Quare huic quoque idem conuertitur, ut quod impossibile secundum non esse efficit, idem valeat necessarium secundum esse positum. quare contrario modo necessarium & impossibile idem potest Quod si cōtrario modo impossibile & necessarium idem valet, manifestum est, cur non similiter consequitur necessarium possibile & non possibile propositiones, sicut easdem ipsas, id est possibile & non possibile propositiones, impossibile & nō impossibile sequebatur. Nam si conuerso ordine necessarium atq; impossibile idem valet secundum contrarietatem, non similis consequentia est necessarii & impossibilis, ei quę fuit possibilis & impossibilis. Nam quoniam non impossibile esse, sequitur possibile esse. Et hoc rursus, id est impossibile esse, non necesse esse comitatur. Rursus id quod est impossibile esse, quoniam sequitur non possibile esse. Necessarium autem impossibili cōuerso ordine idē ualet, sequitur id quod est impossibile est esse, necesse est non esse. Ac per hoc etiā id quod est, non possibile esse, sequitur id quod est, necesse est non esse. Rursus quoniam ei quod est non impossibile non esse, cōsentit, id quod est, possibile est non esse, & huic conuenit non necesse est nō esse. Quoniam id quod dicitur impossibile est non esse, socium est ei quod est, nō possibile est nō esse, ei actum quod est, impossibile non esse, cōuerso modo redditum, necessario, idē valet. Sequitur id quod est impossibile est non esse, id ꝙ dicimus necesse est eē, & hāc quoq; sequiť id ꝙ ꝓponimus, nō impossibile ē nō esse, nō necesse est non esse. id uero descriptione monstratur.

Consentientes	Consentientes
Non impossibile est esse.	Impossibile est esse.
Possibile est esse.	Non possibile est esse.
Non necesse est esse.	Necesse est non esse.
Consentientes	Consentientes
Nō impossibile est nō esse.	Impossibile est non esse.
Possibile est non esse.	Non possibile est non esse.
Non necesse est non esse.	Necesse est esse.

Causa igiť diuersæ cōsequētię est, in cōtrariarū ꝓpositio impossibilis, & necessarii facta cōuersio, sed de his hoc modo speculatus, sese quodāmodo ipse reprehendit, & ad aliā proprietatis consequentiam disputationem flectit.

An certe impossibile est sic poni necessarij contradictiones. Nam quod est necessarium esse possibile est esse, nam si non, negatio sequetur. Necesse enim est aut affirmare aut negare. Quare si non possibile est esse, impossibile est esse. Igitur impossibile est esse, quod necesse est esse, quod sane est inconueniens.

107. Forte inquit errauimus ita consequentias collocātes. Tunc enim disposuimus, ut id quod esset possibile sequeretur illud quod est non necessarium, ut secundum pręcessionem possibilis sequentem negationem necessarii poneremus. nunc autem dicit hoc permutari oportere, & nō a possibili inchoandum, & huic subiiciēdum necessarii negationem, sed potius primo ponendum esse necessarium, secūdo loco possibile. nanq; illa propositio quæ necessarium continet, continere uidetur etiam possibilitatem. nam quod necessarium est idem possibile est. Quod enim necesse est esse, idem esse possibile est. nam si quis hoc neget, & id quod est necessarium dicat, non sequi possibilitatem, negatio possibilitatis, id quod est necessarium comitabitur. Nam si id quod necessarium est esse: falsum est dicere possibile est esse, verum est dicere quoniam nō possibile est esse. In oībus .n. aut dictio est. i. affirmatio, aut negatio, ut si illa uera est, illa sit falsa, si illa non est, illa mox esse necesse sit. de non possibile esse sequi diximus id quod est impossibile esse. igitur id quod dicitur necesse est esse, impossibile est esse. sed hoc quidē incōueniēs est, nō igitur verum est, quoniam ei quod est necessarium esse, id quod est nō possibile esse conuenit. Quare sequitur id quod est necessarium, possibilitas.

At uero illud quod est possibile esse, non possibile esse sequitur, hoc uero illud quod est non necessarium esse. Quare contingit, quod est necessarium esse, non necessarium esse, quod sane est inconueniens.

Dicimus

108. Dicimus ei quod est necessarium esse, consentire illam propositionem, quæ dicit possibile esse. sed rursus hoc fal uni uidetur cogitantibus, perspicientibusq; quoniam ei quod est possibile esse, cõsentit & conuenit illa propositio, quæ dicit non impossibile esse. hoc uero quod dicitur non impossibile esse, sequitur id quod proponimus, nõ necesse est esse, sed possibile esse consentire proposuimus ei quæ dicit, necesse est esse, eamque consequi. sequitur ergo ea quæ est non necesse esse, illam quæ dicit, necesse est esse, ei quæ consentit, quod est impossibile. Quid igitur in his dubitationibus est statuendum? an potest consentire quidẽ possibile esse, ei quod est, necesse esse, Alioqui propositionem necesse esse, id quod est impossibile esse consequetur. si uero conuenerit ei quæ est necessarium esse, illa quæ est possibile esse, rursus fit ut id quod est necessarium, non necessarium sit, sed hoc falsum est. Sed hoc quemadmodũ sese habeat, paulo post explicabitur. Nunc uero priorem sequentiam permutantes hoc dicimus, quoniam id quod est possibile esse non potest consequi id quod est necesse esse. nec hæ sibi propositiones consentiunt, possibile esse, & necesse esse. Quod Aristoteles hoc modo proponit.

At uerò neq; necessarium esse sequitur ad possibile esse, neque necessarium non esse. Illi enim utrçque contingit accidere. horum autem utrumlibet uerum fuerit, nondum erunt illa uera, simul enim possibile est esse, & non esse. Si uero necesse est esse, uel non esse, non erit possibile utrunque. Relinquitur ergo non necessarium non esse sequi ad possibile esse, hoc enim uerum est & de necesse esse. hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur ad non possibile esse. Illud enim sequitur hoc quod est, impossibile esse, & necesse non esse, cuius negatio est, non necesse non esse. Sequuntur igitur & hæ contradictiones secundum prædictum modum, & nihil impossibile contingit sic positis.

109. Docet id quod est possibile nõ cõsentire ei quod est necessarium esse, nec rursus ei quç est necessarium est non esse. Nam quod necesse est esse, non potest non esse, quod autem necesse est non esse, non potest esse. Quod autem dicimus possibile esse: ita dicimus, tanquam si & non esse possibile sit. Vtranque igitur naturam habet id quod dicimus possibile esse, ut & sit esse possibile, & sit possibile non esse. Qui uero dicit necesse esse, aufert non esse, & quæ dicit necesse est non esse, aufert esse: ita si hæ ueræ sunt, id est necesse esse, & rursus necesse non esse, utræque illæ falsæ sunt, quæ dicunt & potest esse, & potest non esse. Illa enim quæ proponit necesse esse, posse non esse subruit, illa uero quæ dicit, necesse est non esse, posse esse subuertit. neutra igitur consequetur eam propositionem quæ dicit possibile est esse, nec ea quæ dicit ex necessitate esse, nec illa quæ dicit ex necessitate non esse. Et sensus quidem huiusmodi est. Sermonum autem ratio talis est. At uero inquit neq; id quod est necessarium esse, sequitur propositionem illam quæ proponit, possibile esse, nec rursus illa quæ dicit necessarium est non esse. Illi enim idest possibili utraq; contingit accidere, id est posse esse, & posse non esse. Nam quod potest esse idem potest non esse. Harum autem, idest uel quæ dicit necessarium est esse, uel quç dicit necessariũ est non esse, si utrumlibet uerum fuerit, non erunt illa uera, idest posse esse & posse non esse. Quod enim possibile est esse, idem possibile est non esse. quod si neque necesse est esse, neque necesse non esse propositio, eam quæ est possibile esse consequetur: relinquitur, ut illa ei consentiat quç dicit non necessarium est non esse. Hæc enim sequitur eam quæ proponit, possibile est esse: quicquid enim possibile est esse, non necesse est non esse, ut quoniam hominem possibile est ambulare, non est necesse nõ ambulare. hoc enim uerum est inquit & de eo quod est necesse est non esse, idest hçc enim propositio quæ dicit non necesse esse non esse, uerum est ut contra eam opponatur contradictorie, quæ dicit, necesse est non esse. unde etiam secutus est, Hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur non possibile esse, unde facienda est huiusmodi descriptio.

Affir.	impossibile est eẽ	contradi.	nõ impossibile est eẽ.
Neg.	nõ poẽ est esse	contradi.	possibile est esse.
Affir.	necesse est eẽ	contradi.	nõ necesse ẽ nõ esse.

Hæc enim quæ dicit non necesse est non esse, contradictio est eius quæ proponit, necesse est non esse: quæ est sequens, & consentiens ei quæ est non possibile est esse, quæ consentit ei quç dicit impossibile est esse. quç rursus sequitur eam quæ est ultima, idest necesse est non esse, cuius cõtradictio est, non necesse est non esse, affirmatio enim est, necesse est non esse, negatio non necesse est non esse. Quocirca secundum contradictionẽ fit hæc quoque consequẽtia, nam impossibile esse, & non impossibile esse contradictio est, sed affirmationem, id est impossibile esse, sequitur negatio, non possibile esse. Negationem vero, idest non impossibile esse, sequitur affirmatio possibile est esse. sed non possibile est esse, & possibile est esse contradictio est, sed negationem possibilis, idest nõ possibile esse, consequetur necesse est non esse affirmatio, sed affirmationem possibilis, idest possibile esse sequetur non necesse est non esse, negatio. Quare ita positis nihil euenit impossibile, sed omnia conueniunt, & consentiunt, & secundum superiorẽ possibilis, & impossibilis modum affirmationes & negationes conuerso ordine contradictorie se sequuntur. Et sensus quidem totius huiusmodi est, ordo autem uerborũ sic. Quoniam innuit ei quod est possibile esse, nec illud, quod est necesse esse, nec illud quod est necesse non esse consentit; relinquitur ut id quod est non necessarium non esse, sequatur possibile esse. Hoc enim quod dicitur non necessarium non esse uerum est dicere de necesse est non esse, & subaudimus, quoniam est eius contradictio. Hæc enim quæ dicit non necesse est non esse, contradictio fit ei quæ sequitur negationem possibilis, idest non possibile esse. Hæc est autem ea quæ dicit necesse est non esse. illud enim quod est nõ possibile esse, utrumque horum sequitur & quod est impossibile esse, & quod est, necesse est non esse. Cuius affirmationis, id est necesse est non esse, negatio est non necesse est non esse. Sed hçc sequitur non impossibile esse & possibile esse, igitur hç contradictiones secundum prędictum modũ se sequuntur scilicet cõtradictorie, sed cõuersim, & his positis atque ita ordinatis nihil contingit impossibile.

Dubitabit autem aliquis, si ad illud quod necessarium esse, possibile esse sequatur. Nam si nõ sequitur, contradictio sequetur, non possibile esse, & si quis dicat non hanc esse contradictionem, necesse esse est ipsum dicere, possibile non esse, sed utręq; falsę sunt de necesse esse. At uero rursus, idem uidetur esse possibile incidi, & non incidi; & esse, & non esse. Quare erit necesse esse, & contingens non esse, hoc autem falsum est.

110. Ad superiorem possibilis & necessarii consequentiæ reuersus est quęstionem. Dicit enim dubitari posse, si id quod est possibile esse cõsentiat ei propositioni, quç est necessarium esse. siue enim consentire dicatur, siue non consentire aliquid impossibile & incõueniens utroq; modo cõtingit. nam si quis dicat id quod dicitur possibile esse nõ cõsentire ei quod est necessarium esse, consentiet ei negatio possibilis, ea quç est non possibile esse: sed si ista consentiet, erit idẽ necessarium esse, quod est non possibile esse. quod si hoc rursus aliquis neget, & dicat non esse negationem eius propositionis quç est possibile eẽ, eam quç dicit non possibile esse, sed illam potius quç proponit possibile est non esse tanquam falsum sit, tamen ne hçc quidem ei quod est necessarium esse conuenire potest. sit enim negatio eius quç est possibile esse, ea quç dicit, possibile est non esse, si affirmatio possibile esse non sequitur affirmationem quç dicit necesse est esse, sequitur negatio ea quç est possibile est non esse, sed quod necesse est esse, falsum est dicere, quoniam possibile est non esse. Quod enim necesse est esse dici non potest fieri posse ut non sit, sed potius non posse fieri ut nõ sit. quod si quis dicat rursus sequi id quod dicitur necesse esse, & consentire ei quç dicit possibile esse, si quoque

quoq; aliquid incōueniēs reperietur. Qđ.n. possibile est eē, idē possibile est nō esse. erit igitur quod necesse est esse, possibile nō esse, & erit cōtingens quod necessarium est. Possibile autem & contingens in utranque partem facile uertitur, & ad esse & ad non esse. Quod autem necesse est esse interclusum habet euentū ad contrariam dictionem. Vt si necesse est esse, ut nō sit, fieri nō potest, & si necesse est nō esse, ut sit, impossibile est. Quare qui dicit possibile esse consentire ei quod est necesse esse, quoniam id quod est possibile esse, potest etiam nō esse, & hoc est cōtingens, dicit id quod esse necesse est, posse nō esse, & esse contingens, quod est in cōueniens. Hanc igitur dubitationem soluens, ita sequitur.

Manifestum est autem, quoniam non omne possibile, uel esse, uel ambulare, & opposita ualet. Sed est in quibus non sit uerum. Ac primum quidem in his, quæ non secundum rationem possunt, ut ignis calefactibilis est, & habet uim irrationabilem. ergo secundum rationem potestates eędem plurimorum etiam contrariorum sunt, irrationabiles uero, nō omnes, sed quemadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere, & non calefacere, neq; quæcunq; alia semper agunt. Alia uero possunt & secundum irrationabiles potestates, simul opposita suscipere. sed hoc iccirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, neq; quæcunq; secundum eandem speciem dicantur.

111. Multa, inquit, sunt, quæ unū esse possunt id quod sunt, non etiam aliud aliquid quod nō sunt. Plura enim sunt, quæ ab eo quod sunt, non mutantur. Alia uero sunt, quæ mutari possunt, ut cælum unam rem solam potest, id est moueri, huic uero oppositum, id est non moueri non potest. ergo nō omne quod est possibile uel esse uel ambulare. i. nō omne, de quo quælibet possibilitas prędicatur, etiam opposita ualet, ut utrumq; possit fieri, & facere qđ facit, & huic oppositum. i. nō facere quod facit. sed sunt quædam in quibus ita potestates prędicentur, ut non sit uerum de his dici, qm̄ & opposita possunt, ut etiam in his quę præter rationem aliquam possunt, ut ignis. Nanq; ignis præter rationem aliquā calidus est. non est enim reddere rationem, cur ignis sit calidus. natura enim est calidus, & cum possit esse calidus, non tamen potest id quod est oppositum, id est nō potest nō calere, quod est oppositum, ei scilicet quod est calere. ergo secūdum rationem potestates ipsę eędem plurimorum etiam contrariorum sunt. Potestates inquit quæ sunt secundum rationem. i. in quibus est aliqua ratio, nō unius possibilitatis, sed plurimorum sūt atq; oppositorum. ut possibilitas medicinæ est curare, quæ quoniam secundum rationem fit, ut curet medicus, & est rationabilis potestas medico curādi, nō solum potest curare, sed etiam non curare, & potest aliquid plusquam unum, & ipsum quod potest oppositū est. i. nō curare. Oppositum nāq; est ei quod est curare, id quod dicitur non curare, quæ opposita contraria uocantur. Affirmatio nanq; & negatio contrarietatibus discernuntur. Irrationabilis uero non omnis, sed quemadmodum dictum est, ignē non est possibile calefacere, & non omnis, inquit, secundū rationem potestas opposita quoque ualet. Irrationabilium uero non omnis huiusmodi potestas est, ut opposita non ualeat. nam cum ferrum calere sine ratione potestas sit[non enim ex ratione calet, quoniam rationem non habet]potest etiam nō calere. igni autem cum irrationabilis potestas sit, calefacere non potest, & nō calefacere. Quare rectè dictum est irrationabiles potestates non omnes non posse cōtraria, sed quasdam, ut ignem, qui cum sit calefactibilis, non calefactibilis non est. Quæ autem sint irrationabilia, quæ unam tantum habeāt potestatem, non etiā oppositam, sic demonstrat dicens, nec quęcunq; alia semper agunt. ignis. n. opposita non potest: sed non solum ignis, sed illa quoq; omnia unum possunt, & non multa nec opposita, quæcunq; actu semper sunt, ut Sol semper actu est lucidus, iccirco non potest non lucere, & nix semper actu frigida est, & ideo nunquam potest esse non frigida. ergo quęcunq; semper agūt, id est in eo quod sunt, semper in actu sunt, manifestum est quoniam sicut ignis non capit frigus, ita nec illa quoq; opposita possunt. Iccirco. n. ignis quoq; opposita non potest, quia semper actu habet propriam potestatem. semper enim est calidus. Sed non omnia irrationabilia[ut dictum est]unā tantum habent potestatem, ut opposita nō possint, sed sunt quædam irrationabiles potestates, quæ utrunq; possunt. ut in eo quod est secari pellem, uel non secari pellem. Potest nanq; secari pellis, potest etiam non secari, sed hæc sunt opposita. secundum igitur irrationabiles quoq; potestates possunt quędam opposita. sed iccirco superiora sunt dicta, inquit, quibus monstrauimus, quoniā ignis, & quæcunq; semper sunt actu, non possunt opposita, ut doceremus non omnem potestatem oppositorum esse potētiam, sed alias ueras esse huiusmodi potestates, quæ actu essent, & unam rem solam possent, ab oppositorū uero potestate discederēt. Hoc autem non solum in his quæ secundum rationem potestates dicuntur, sed etiam secundum eam speciem, quæ irrationabilis dicitur. Sunt enim quædam eorum, quæ irrationabiles potestates esse dicuntur, quæ non solum id quod sunt, uerū etiam opposita possint, alia uero unum tantum possunt. Pellis enim potest secari, & non secari, & iccirco opposita potest. ignis uero cum sit calidus, frigidus esse non potest. Et iccirco nulla oppositorum est illi potestas.

Quędam uero potestates, æquiuocæ sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam uerum est, ut in actu, ut possibile est ambulare, quoniam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam est iam actu, quod dicitur possibile. Illud uero quoniam forsitan aget, ut possibile est ambulare, quoniam forsitan ambulabit, & hęc quidem in solis mobilibus est potestas: Illa uero & in immobilibus. In utrisque uero uerum est dicere, non impossibile est ambulare uel esse, & quod ambulat iā & agit, & ambulabile est. Sic igitur possibile non est, uerum de necessario simpliciter dicere, alterum autem uerum est. Quare, quoniam partem uniuersale sequitur, illud quod ex necessitate est, consequitur posse esse, sed non omnino.

112. Possibilitatis breuiter diuisio facienda est. possibile enim duobus dicitur modis. Est enim unum possibile, quod cum non sit, esse possit, ut homo cum sedet, non quidē ambulat, sed ambulare potest. Aliud possibile est, quod cum sit, esse possibile est, ut quoniam ignis calet, potest esse calidus, & quoniam homo sedet, potest sedere. huius autem possibilis duæ sunt species: una, cum est quidē, potest tamen non esse, ut siquis sedeat, ita quidem potest sedere, ut possit etiam non sedere: Alia uero, ut cum sit, non esse non possit, ut ignis calidus est, sed non potest esse non calidus. Atque hoc est quod ait, quædam uero potestates æquiuocæ sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam uerum est, ut in actu, id est quod est & fit, quod dicitur esse possibile, ut in actu possibile est ambulare, quoniam iam ambulat, & est in actu & omnino possibile est esse, quicquid in actu est. Illud uero quod forsitā aget, ut possibile est ambulare, quoniam ambulabit, id est quod non est quidem, sed esse poterit, ut possibile est ambulare. non quoniam nunc quidem ambulat, sed quoniam ambulaturus est aliquis. hæc autem sunt quæcunque non secundum actum dicuntur, sed secundum potestatem tantum, quæ nōdum quidem in actu sit, esse tamen possit. Hæc quidem in solis mobilibus esse possibilitas, illa uero & in immobilibus. Mobilia uocat quæcunque sunt naturalia & in generatione & in corruptione. Quæcunq; enim generata sunt, & corrumpi possunt: ea semper in motu sunt. ipsa etenim generatio motus quidam est, atque ipsa corruptio. ergo in huiusmodi rebus quæcūque generata sunt, atque mortalia, in his uera est illa potestas, quæ non secundum actum dicitur, sed secundum id quod non est quidem, sed esse potest. Nusquā enim euenit huiusmodi potestas, nisi in his quę nascuntur & mortem oppetunt. illa uero quæ sunt immobilia, id est quæ in sua natura fixa sunt & constituta, ut mutari mouerique non possint, id est diuina, solam illam habent

potentiam

potentiam quæ secundum actum dicitur, ut Sol immobilis quidem ad substantiam quanquã sit mobilis secundũ locũ, Quoniam ergo est immobilis secundum substãtiã, & ab ea non permutatur, neque mouetur, habet in se lumen, quod ita habere potest, ut non habere non possit. Sed in utrisque his vel mobilibus, vel immobilibus illud uerũ est. quod de his dicitur non impossibile est esse. Nam & quod actu quidem non est, esse tamen poterit, ut homo cum nõ ambulat, ambulandi tamen retinet potestatem. Non est enim hominem impossibile ambulare: & Solem non est impossile habere lucem. quam actu retinet sempiterno. In utrisq; igitur & mobilibus & immobilibus, uerum illud est quod dicitur non impossibile esse. Na & de eo quod agit, & de eo quod agere potest, de utrisque idem uere dicitur, quoniam non est impossibile esse. Nam & quod ambulat, non est impossibile ambulare, & quod ambulabile.i. quod ambulare põt nõ illi est impossibile ambulare. Sed quoniam diximus eã quæ secundum actum est potestatem duas habere species: Unam quidem, cum in actu quidẽ sit, & nunquã possit nõ esse, ut igni actu est calere, & nunquam esse non potest calidus: Aliam uero secũdum id quod dicimus esse quidẽ actu, posse tamen non esse, ut aliquis cum sedet, potest quidẽ sedere, sed post etiã non sedere. Huiusmodi quidem secundum actũ possibile de necessario nullo modo prædicatur. quod enim in actu est, & necessarium est esse, est quidẽ, sed ita est, ut non esse non possit. Hoc est enim quod ait. Sic igitur possibile, id est quod cum actu sit, possit tamen non esse, non est uerum de necessario simpliciter dicere. Alterũ autem uerum est, nam quod ita est actu, ut non esse non possit, & semper actu est, hoc iuste de necessario prædicatur. Quod enim necesse est esse, est quidẽ, sed nõ esse nõ potest. Quare quoniã partem id quod est uniuersale sequitur illud quod ex necessitate est, consequens est id quod est posse esse, sed non omnino. Quoniam semper inquit speciẽ sequitur genus & partem suam sequitur uniuersalitas. Si.n. homo est, animal est.i. si pars & species est uniuersalitatem & genus esse necesse est. Quod si ita est, sequitur scilicet eam propositionem quæ dicit necesse esse, illa propositio quæ dicit possibile esse, eiq; consentit, sed non omnis significatio possibilitatis sequitur necessarium. Illa enim quæ ita possunt, ut non sint quidem, esse tamen possint, nulla ratione de necessario prædicantur. Necessarium uero nõ modo necesse est, sed et est. hoc est enim quod ait, sed non omnino. Etenim de necessario quod iam est, non potest illud possibile prædicari, quod non est adhuc quidem, sed esse poterit.

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est, omnium, uel esse, vel non esse. Et alia ut horum consequentia considerare oportet.

113 Principium inquit est fortasse harum propositionum consequentias inueniendi. Siquis primo in loco necessariũ ponat, & non necessarium, secundo uero in loco possibile esse & cætera. Naturaliter.n. id quod necessarium est, prius est. Nam si necessaria sunt ea quæ semper actu sunt: Quæ autem semper actu sunt, sempiterna sunt: Sempiterna uero rerum omnium principia sunt: Recte initium quoq; speculãdi, quę harum propositionum consequentia fit, ex his sumemus quæ sunt necessariæ, & propter has ex necessariis negationibus, id est non ex necessario. Constat igitur a necessario & nõ necessario harum consequentias inueniendi sumenda esse principia. Illæ enim, id est possibile esse, & contingẽs esse, & esse necessarium, & nõ necessarium uelut in natura ipsa præcedentes subsequũtur. Atq; ideo ait, Et alia, id est possibile esse, & cõtingens esse, ut horũ consequentia cõsiderare oportet. Hoc est ita hæ considerari debent, tanquam si quod est necessarium, & non necessarium præcedant, consequantur uero possibile, & contingens, & cętera.

Manifestum est autem ex his quę dicta sunt, quoniam quod ex necessitate est, secundum, actum est. Quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt, & hęc quæ sine potestate sunt, actu sunt, ut primę substantię. Alia vero sunt actu cum possibilitate, quæ natura quidem priora sunt, tempore vero posteriora: alia vero nunquam sunt actu, sed potestate tantum.

113. Patet inquit, ac liquet omnia quæcunq; secundum necessitatem sunt, semper esse secundum actum. Quoniam enim ignis ex necessitate calidus est, actu quoque semper calidus est. Quocirca si quæ sempiterna sunt, omnibus quę non sunt sempiterna, priora sunt: etiam ea quæ semper actu sunt, his quæ sunt potestate, priora sunt. Horum autem omnium diuisionem facit, sunt enim inquit alia quidem pręter potestatem, actu tantum, ut Sol non potestate mouetur, sed actu, & illam mouendi potestatem non habet, quæ non est quidem, sed esse potest, sed actum habet solum, a potestate vero quæ præter actum solet esse, relinquitur. Primæ etiam substãtiæ actu quidem sunt, nũquam uero potestate. primas autem substãtias dicit, diuinas scilicet & sempiternas, non eas, quas, in prædicamentis prima esse monstrauit, id est indiuiduas. Tunc enim de his loquebatur primis, quæ nobis primũ sunt: Nunc de his quæ natura sunt primæ, quę diuinæ sunt scilicet & sempiternæ. Alia vero ait sunt, quæ sunt actu cum potestate, id est quæ actum habent, & aliquando habuerunt potestatem, ut fabricata iam domus, aliquando potuit fabricari, & prius habuit potestatem secundum tempus, postea uero actum, sed natura actus prior est potestate. Ars vero ipsa actum cogitatione percipit, formãq; domus prius sibi ipsa designat & efficit. quare natura actus prior est potestate: potestas actu prior est tempore. Alia uero sunt inquit, quæ actu quidem nũquã sunt, semper autem sunt potestate. ut numerus, infinitus quidem est, q eum semper in infinitum possis augere, sed actu infinitus non est. Quẽcũq; enim numerum sumpseris, actu finitus est, quemlibet enim dicas numerum, finita illũ numerositas necesse est complectatur, ut decem uel centum. Infinitus uero idcirco est potestate, quod eum possis facere in infinitum cõcrescere, nõ tamen ut quilibet actu sit numerus infinitus.

QVID MAGIS AFFIRMATIONI NEGATIO, an prædicans contrarium.

VTRVM autẽ cõtraria est affirmatio, negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, ut, quæ dicit oĩs homo iustus est, ei quę est, nullus homo iustus est, an omnis homo iustus est, ei quę est, omnis homo iniustus est, ut Callias iustus est, Callias iustus non est, Callias iniustus est, Quænam harum contraria est? Nam si ea quæ sunt in uoce sequuntur ea quæ sunt in anima, illic autem cõtraria est opinio contrarij, ut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, etiam in his quæ sunt in uoce affirmationibus, necesse est similiter sese habere. Quod si neq; illic contrarij opinatio contraria est, nec affirmatio affirmationi contraria erit, sed ea quæ dicta est, negatio. Quare considerandum est, quæ opinio falsa, opinioni ueræ contraria sit, utrum negationis, an certe ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo: est quædam opinatio uera boni, quoniam bonum est: Alia uero falsa, quoniam bonũ nõ est, alia quoniam malum est. Quænam harum cõtraria est ueræ? & si est una, secundum quam contraria?

114. Propositio quidem quæstionis talis est. Quęrit enim quoniam huic propositioni quæ dicit, omnis homo iustus est, ea quæ proponit, nullus homo iustus est, & rursus ea q̃ dicit, omnis homo iniustus est, uidentur oppositę. quę harum magis superiori affirmationi, quæ dicit, omnis hõ iustus est, contraria est, utrum ea per quã proponimus, omnis homo iniustus est: an certe negatio uniuersalis, ea quæ est, nullus homo iustus est? Similiter etiam huic propositioni quæ est, Callias iustus est, propositio quæ proponit, Callias iniustus est, an ea quæ dicit, Callias iustus non est, contraria est. De qua re hanc uiam disputationis ingreditur, nã si ea inquit, quæ sunt in uoce illis quæ sunt in anima famulantur, hisque in significatione consentiunt, necesse est, ut quod in opinionibus animæ reperitur, hoc idem eue

nire videatur in voce. Quod si illic ei opinioni quæ arbitratur omnem hominem iustum esse, illa opinio opposita est, & illa est maxime contraria, quę putat omnem hominem iniustum esse: & in vocibus quoq; affirmatio ea quæ est, omnis homo iustus est, ei affirmationi magis contraria est quę dixit, omnis homo iniustus est. Quod si in opinionibus non hęc magis opponitur quàm illa quæ dicit, nullus homo iustus est, & in uocibus quoq; affirmatio vniuersalis videatur esse contraria: utręque ergo & affirmatio quæ dicit, omnis homo iniustus est, & negatio quæ dicit, nullus homo iustus est: erunt contrariæ ei quæ dicit, omnis homo iustus est. Quod autem dicit, quod si neq; illic contrarii opinatio cōtraria est. Tale est enim iustum esse, & iniustum esse quanquam sit secundum habitum & priuationem, prędicatio tamen hæc nūc, id est iniustum esse pro cōtrario sumit. ergo si in opinionibus contrarii. i. iniusti affirmatio; cōtraria nō est, non erit & in uocibus contraria affirmatio, sed, potius negatio quæ est, nullus homo iustus est. Quare inquit considerandum est cui opinioni falsę opinio uera sit cōtraria, nā siqua res bona sit, uerum est de ea dicere, quoniam bonum est, contra quam propositionem falsum est dicere, quia malum est, falsum etiam quia non bonum est. Sed uidendum est quæ harum sit magis contraria ueræ affirmationi, quę dicit bonum esse quod bonum est, utrum falsa illa cōtraria est quę id quod bonum est dicit esse malum, an ea quę id quod bonum est dicit esse non bonum. Atq; hoc est quod ait, Dico autem hoc modo, est quædam opinatio uera boni, quoniam bonum est, alia uero falsa, quoniam non bonum est, alia uero, quoniam malum est. Quænam ergo harum contraria est ueræ, id est utrum ea quæ negat id quod est, an ea quæ ponit id quod non est. Quæ magis harum ei quæ dicit esse, id quod est uideatur esse contraria, requirendum est. Sed quod his adiecit & si est una, secundum quam contraria, tale est. Contrariorum alia sunt habentia medium, alia uero sunt non habentia. Et illorum quæ habent, siquis unū contrarium neget, non necesse est per illā negationem illud aliud cōtrarium intelligere. Nam quoniam inter album & nigrum est aliquid, siquis dicat non est album, non iccirco nigrum esse monstrauit. potest enim esse & rubrum, & quicquid aliud in talium cōtrariorum medietatem locatum est. In illis uero contrariis quæ medio carent, nihil differt negare rem propositam, an affirmare cōtrariam. Nihil enim differt dicere diem non esse, quam dicere noctem esse. hoc est enim diem non esse, quod esse noctem. nihil enim est inter noctem atque diem. Ergo in his affirmatio contrarii idem ualet, quod rei propositæ negatio. Ergo nunc hoc dicit, etiā si in aliquibus inquit tales propositiones inueniuntur, vt & negatio rei propositæ, & affirmatio contrarii idem ualeat, & sint unę significatione: Quærendum est secundum quam enūciationem propositio magis est contraria, an secundū eam quæ dicit non esse diem, an secundum eam quæ proponit esse noctem. Inuestigandum igitur est, quæ harum, quāquam unum utraq; significet, magis est cōtraria ei quæ dicit, esse diem. hoc est enim quod ait, Et si est una, secundum quam contraria, id est & si unum significabunt aliquādo rei negatio & cōtrarii affirmatio, secundū quā harum magis est cōtraria ꝓposito superiori propositæ enūciationi

Nam arbitrari contarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sunt, falsum est, Boni enim quoniam bonum est, & mali, quoniam malum est, eadem fortasse opinio est, & uera, siue plures siue una sit. Sunt autem ista contraria, sed non in eo quod contrariorum sunt contraria, sed magis in eo quod contrarie.

115. Contrariorum naturam prius recte determinat, qui de contrariis propositionibus tractat. Quidam enim putauerunt contrarias esse opiniones, quę sint contrarium rerum, quod Aristoteles negat. dicit enim falsam esse definitionem, quę determinat eas esse contrarias opiniones, quæ sunt contrariarum rerum. Nam cum sit contrarium bonū malo, possumus habere opinionem de bono, quoniā bonū est, & hęc uera est. possmus rursus id quod malū est putare malum, & hæc rursus uera est, & opiniones quidem boni, quoniam bonum est, & mali, quoniam malum est, contrarium rerum sunt, tamen utręq; sunt ueræ. Sed contrarię utræq; uere esse non possunt. Falso igitur definitum est eas esse contrarias opiniones, quę cōtrariarum sint rerum. Quod autem ait, Boni.n. qm̄ bonum est, & mali, qm̄ malū est, eadem fortasse opinio est & vera. Aut id quod dixit eadem ad id retulit quod post secutus est, vera nanque veræ in eo quod vere sunt eadē sunt, aut certe ꝙ eiusdē esset opinionis, qđ bonum esset. bonū putare, qđ malum eēt, malum. Siue autem eadem sint, siue plures, contraria esse non poterunt, iccirco quoniam simul verę sunt. Sunt autem ista contraria, sed non eo ꝙ contrariorum sint, contrariæ sunt, sed magis eo quod contrarie. sunt autem inquit ista. s. quæ sunt in opinionibus contraria, non tamen contraria, qñ contrariorum sunt, sed potius, quando de vno eodemq; diuerso modo & contrarie suspicantur. hoc est. n. quod ait, Sunt autem ista cōtraria, ea. s. quæ i animæ opinionibus posita sunt, quorum propositiones sunt contrarię, nō eo quod sunt cōtrariorum, sed potius eo ꝙ de vno eodemq; subiecto cōtrarie suspicantur: vt siquis de bono suspicetur, quoniam bonum est, & rursus alius de eodem bono, quoniā malum est, hæc sunt contraria, quæ verę simul esse non possunt. Et de eodem subiecto, id est bono nunc bene, nunc vero male, id est contrarie suspicantur.

Si ergo boni, quoniam bonum est, opinatio est: alia uero quoniā nō est bonū. Est uero & alia, quoniā aliud aliquid est, ꝙ nō est neq; pōt esse. Aliarūquidē nulla ponēda est, neque quęcunque esse, quod non est opinantur. neq; quæcunque non esse quod est (Infinitæ enim utręq; sunt, & quæ esse opinantur quod non est, & quæ non esse quod est) sed in quibus fallacia est. Hę autem sunt, ex quibus sunt generatio. ex oppositis uero sunt generationes. Quare etiam fallacia.

116. Huius argumēti principiū est, quo pro confesso utitur & probato, ꝙ unius rei plura atq; infinita nō possint eē contraria, quare unius rei unū erit contrarium. Est ergo opinio boni, quoniam bonum est, & hęc uera est: est rursus boni, quoniam non est, & hæc falsa est. Pōt etiam eē quę putet eē bonum id, quod non est, ut siquis dicat id quod est bonū, quoniam malum est, uel quoniam quantitas est, uel quoniā aliquid quod nō est. Sed hæc quæ de bono dici possūt, quæ ipsum bonum nō sint, infinita sunt. Rursus possumus de bono arbitrari multa non eē, quæ sunt. Bonum. n. quod honestum est possumus dicere: quoniam honestum nō est, possumus dicere: quoniam utile non est, possumus quoq; dicere: quoniam expetendum non est, & alia plura. Infinita ergo sunt & ea quę possumus arbitrari de bono, quoniam est id quod bonū ipsum non est. Et ea quæ opinamur non esse bonum quod est, ea quoq; sunt infinita. Quare nec ea quæ putat opinio bonum eē quod non est, nec ea quæ putat non eē quod est, ea opinioni ponenda est esse contraria, quæ putat bonum eē quod bonum est. Hoc est. enim quod ait, Aliarum quidem nulla ponenda est, neque quęcunq; esse quod non est opinatur, ut dicamus de bono quoniam malum est, uel inutile, uel turpe, neq; quæcunq; non esse quod est, ut si de eodem bono dicamus, bonum expetendum non est, bonū honestum non est. Infinitæ enim utræq; sunt, & quæ eē opinant, qđ non est, & quæ non esse quod est. Hæ igitur reiiciēdę sunt, & ad nullam contrarii opinionem sumendæ, quoniam infinitæ sunt, cum semper contrariorum oppositio sit finita. Quęcunque autem contrariæ ponendæ sint opiniones, sequitur dicens, Sed in quibus est fallacia. hæ autem suut ex his ex quibus sunt, & generationes. ex oppositis uero generationes, quare etiam fallacia. Opinioni inquit de bono quoniam bonum est, contraria illa sola ponenda est in qua primum fallacia reperitur. In qua autem fallacia primum reperiatur, ostendit per id quod dixit. Ex quibus sunt, & generationes fallacia facillime reperietur. Generatio enim semper ex oppositis est. quoties enim aliquid fit album, non fit ex dulci, nec ex duro, nec ex liquido. sed ex nō albo. Et quod dulce fit, non fit ex calido, neq; frigido, nec nigro, nec ex ulla alia qualitate, nisi ex sibi opposito.

tio.i.non dulci. Eodemq; modo in aliis sese res habet. Omnis ergo generatio ex eo fit quod non fuit, ut dulce ex non dulci, album ex non albo, calidum ex non calido. Quare si generationes quidem ex oppositis sunt, in his autẽ est fallacia, in quibus sunt generationes, erit i oppositis prima fallacia. Prima nanq; fallacia est, non putare aliquid esse quod est. Secunda, putare esse quod nõ est, vt in eo quod est bonũ prima fallacia est putare illud nõ esse bonum. Secunda, malum esse arbitrari quod bonum est. Quocirca illic maxime ponenda est contrarietas, ubi est prima fallacia: in his autem est prima fallacia, ex quibus generationes oriuntur. Generationes vero dico esse quæ fiunt ex his quæ id quod fiunt, non fuerunt. Generationes autẽ fiunt ex oppositis. in oppositis est igitur prima fallacia. sed in quibus est prima fallacia, maxime cõtraria illa ponenda sunt. opposita igitur maxime contraria sunt, sed bonum esse, & bonum non esse opposita sunt: Bonum igitur non esse ei quod est bonum esse contrarium est, non illud quod est malũ esse, quod maiori argumentatione confirmat.

Si ergo quod bonum est, & bonum & non malũ est, & hæc quidem secundum se, illud uero secundum accidens. Accidit.n.ei malum non esse, magis autem in uno quoq; uera est. quæ secundum se est. & falsa, siquidem & uera, ergo ea quæ est, quoniam non est bonum quod bonum est, secundum se falsa est. Illa uero quæ est, quoniam malum, est eius quę est secundum accidens. Quare magis erit falsa de bono ea quę est negationis opinio, quàm ea quæ est contrarij.

117. Persubtilis argumẽtatio tali ratione formata est, Bonum inquit & bonum est, & non malum, quorum unum secundum se, & proxime, & naturaliter est, hoc scilicet quod bonum est: alterum vero est accidentaliter, idest quod malum non est. Accidit.n.ei quod bonum est, vt malum nõ sit, ergo quod bonum est naturalius habet bonũ esse, quam nõ esse malum. illud enim secundũ se inest, illud (ut dictũ est) secundum accidens. Quod si hoc est, uerior est ea propositio quæ affirmat quod secundum se est, quàm illa quæ affirmat quod secundum accidens est. Est autẽ secundum se bonum esse quod bonum est, secundũ accidens uero malũ non esse quod bonũ est. verius igitur & propinquius est dicere de bono, quoniam bonum est, quàm dicere de bono, quoniam malum non est. quod si hoc est, etiam opinio quæ secundum se falsa est, mendacior iuste uidebitur ea quæ secundum accidens mẽtitur. Nã si illa uera est propinquius, quæ secundum se est, illa erit falsa propinquius, quæ secundum se est. Hoc est enim quod ait, magis autem in uno quoque est uero, quæ secundum se est etiam falsa, sicut & uera, si illa magis uera est quæ secundum se est, recte illa magis falsa dicitur, quæ secundum se falsa est, idest quæ id negat quod secundum se verum est. Ergo ea quæ est quoniam non est bonum, quod bonum est, secundum se consistens falsa est. Ad quid tendat tota superior argumentatio continua disputatione subnectit. Superius enim dictum est opinionem eam quæ putat bonum esse, quod bonum est, secundum se esse: quare illa opinio, quæ dicit nõ esse bonũ, quod bonum est, falsa est, & de ea re falsa est, quæ secundum se uera est. Secundum se enim vera est opinio, quæ putat bonum esse quod bonum est: quæ vero arbitratur non esse bonum, quod bonum est, eius quæ secundum se est, veritatem opinionis intercipit. Nam bonum esse quod bonũ est quisquis opinatur, secundum ipsius boni naturã habet opinionem, atque ideo secundum se opiniones huiusmodi nominantur. quare erit hęc quoque secundum se falsa, quoniam secundum se veritatis uidetur auferre propositionem, idem autem bonum secundum accidens est, non malum. Et hoc de bono verum est dicere, quoniam non est malum, sed accidentaliter. Bono enim accidit non esse malum. illa uero quæ putat malum esse quod bonum est. aufert non malum ab eo quod bonum est, & interimit rem secundũ accidens veram. vera nanque est opinio, quæ dicit non esse malum quod bonum est, sed secundum accidens. quare secundũ accidens falsa erit ea, quæ dicit malum esse, quod bonum est. Illam.n.propositionem tollit, quæ secundum accidens vera est. Quare quoniam propior est ea, quæ secundum se est, quam ea quæ secundũ accidens, falsitas eius quæ secundum se est, fallacior erit ea falsitate, quę secundum accidens est. Sed ea quæ putat non esse bonum, quod bonum est, secundum se veritatis peremptoria est: ea vero quæ dicit malum esse quod bonum est, eius quod est non esse malum quod bonum est, secundum accidens rei verę peremptoria est. Quare falsior est ea quæ dicit non esse bonũ quod bonũ est, quàm ea quæ dicit esse malum id quod est bonum.

Falsus autem est maxime circa singula qui habet cõtrariam opinionem. Contraria enim sunt eorum quæ plurimũ circa idem differunt. Quod si harum contraria quidem est altera, magis uero contraria est contradictio, manifestum est, quoniam hæc erit contraria.

118. Quærebatur utrum affirmatio contrarij, an negatio propositæ rei, eidem propositę rei affirmationi magis possit esse cõtraria. Sed nunc hoc dicit, quod quæ falsa sunt magis, ea sunt magis contraria. Contraria.n.sunt quæcunque circa eadem rem plurimum differunt, vt circa colorẽ albũ & nigrum, ergo quæ maxime falsa sunt, & maxime uera, eã plurimum a se distant. Maxime autem vera est secundum se consistẽtis rei enunciatio. Maxime autem falsa secundũ se consistentis veritatis peremptoria. Necesse est autem inter affirmationem contrarii, & negationem propositæ rei vnã magis esse cõtrariam. Falsior autem & magis contraria est opinio illa, quæ contradictionem cogitat, vt ea quæ est non esse bonum quod bonũ est, quàm ea opinio quæ habet malum esse quod bonum est, quoniam ea quæ sunt in uocibus opiniones sequunt, simili modo negatio eius quæ est, omne bonum bonum est, ea scilicet quæ dicit: nullum bonum bonum est, magis est contraria, quàm ea quæ proponit omne bonum, malum est. Quocirca & in aliis quoq;, vt in ea quæ est omnis homo iustus est, magis est contraria illa quæ dicit, nullus homo iustus est, quàm ea quę dicit, omnis homo iniustus est.

Illa uero quæ est, quoniam malum est, quod bonum est, implicita est. Etenim quoniam non bonum est, necesse est forte idem ipsum opinari.

119. Addit ad demonstrationẽ superiorẽ argumentum qđ demonstret magis esse cõtrariam eã quæ negat potius, quã eam quę contrarium affirmat, implicita est inquit affirmatio contrarii. Quisquis enim putat id quod bonum est malum esse, fieri aliter nõ potest, nisi illud quoq; putet, nõ esse bonũ. Quare duplex quodammodo propositio est ea quę dicit malum esse quod bonum est. Nam etiam illud in se cõtinet, quod bonum non est. Simplex autem est propositio, bonum esse quod bonum est: & simplici simplex potest magis esse contraria, simplexq; est negatio quod bonũ est, nõ esse bonum, hæc igitur magis contraria est.

Amplius si etiam in alys similiter oportet se habere, & hic uidetur bene esse dictũ. aut enim ubique ea quę est contradictio, aut nusquam, quibus uero non est contrarium, de his quidem est falsa ea quæ est uerę opposita, ut qui hominem non putat hominem, falsus est, ergo si hæ contrariæ sunt, & aliæ quæ sunt contradictiones.

120. Aut in omnibus inquit uere dicitur contradictionem magis esse contrariam, quàm contrarii affirmationem, aut nusquam. Aut enim & in aliis quodque idem euenire oportet, aut ne his quidem uerum est, quod dicitur, contrariam esse eam quæ cotradictionis est. i. negationis potius, quam contrarii affirmationem. Hoc autem speculemur inquit in his quę contrarium non habent, ut in homine. Siquis enim putet hominem hominem esse, uera est: siquis vero hominem putet non esse hominem, falsa. Siquis autem putet hominem equum esse, nullus dixerit hanc magis esse contrarium quę putat hominem equum esse, quàm quę hominem non esse hominem arbitratur. Quare si in his quę contraria non

non

non habent, illa contraria est, quæ contradictione formatur: in his quoq; quæ habent contraria, nō contrarii affirmatio nis, sed negationis propositio magis contraria est.

Amplius similiter se habent boni, quoniam bonū est, et non boni, quoniam non bonum est. Et ad has, boni quoniā non bonum est, & non boni, quoniam bonum est. Illi ergo quæ est non boni, quoniam non bonum est, veræ opinationi quænam est contraria? Non enim ea quæ dicit, quoniam ma lum est. Simul enim aliquando erunt ueræ. nunquam autem uera ueræ est contraria. Est enim quiddam nō bonum, malum. Quare contingit simul esse ueras. At uero nec illa quæ est, quoniam non malum. uera enim, & hæc. simul enim & hæ erunt. Relinquitur ergo ei quę est non bonum, quoniam non bonum est, contraria ea quæ est non bonum, quoniam bonum est. falsa enim hæc, quare & ei quæ est boni, quoniā bonum est, ea quę est boni, quoniam nō bonū est.

121. Et similitudine, & ꝓportione cōtrarietatis uim propositionum uestigare conatur. Sed has propositiones prius disponamus, post autem quantum possumus breuiter uim Aristotelicæ argumentationis exequamur.

Vera boni	quoniam bonum est.
Falsa boni	quoniam bonum non est.
Vera non boni	quoniam non bonum est.
Falsa non boni	quoniam bonum est.

Harum quatuor opinionem, duæ veræ sunt: duæ falsę. Illa quæ est boni, quoniam bonum est, vera est. illa quę est boni, quoniam bonum non est, falsa est. Rursus illa quæ est non boni, quoniam bonum non est, vera est. illa quæ est nō boni, quoniam bonum est, falsa est. Ergo hæc est similitudo & proportio harum quatuor propositionum. Nā quemadmodum se habet opinio boni, quoniam bonum est, ad eam opinionem quæ est boni, quoniam bonum non est, eodem modo sese habet, & opinio quæ est non boni, quoniam non bonum est, ad eam quæ est, non boni, quoniam bonum est. Nam sicut illic, vera vna est, altera falsa, ita quoque hic vna vera est, altera falsa Capit igitur exemplum prius ab ea quæ est, non boni, quoniam non bonum est. Hæc enim inquit cum vera sit, quam huic ponemus esse contrariam? eam ne quæ dicit malum est? sed non est contraria. Potest enim simul esse vera, & ea quæ dicit non esse bonum, quod bonū non est, & ea quæ dicit malum esse, quod bonum non est. Sunt enim quædam non bona quæ mala sunt. Quocirca contrariæ non sunt, in quibus ponitur quod nō bonum est, bonum non esse. Et quod non est bonum, malum esse. Con trarię enim veræ simul nequeunt inueniri, & vera verę con traria nunquam est. sed nec illa poterit esse contraria huic, quæ dicit malum esse quod bonum non est. Possunt enim quædam non quidem esse bona, nō esse tamen mala, vt ex arbore nullius utilitatis causa ramum defringere, si arborē nihil lędat, neq; malū, neq; bonum est. Quare veræ simul possunt esse, & hę quoque quæ opinātur id, quod est non bonum, quoniam non bonum est, & id quod est non bonum, quoniam malum non est. Quare nec hæ contrariæ sunt. Restat igitur, vt eius opinionis, quæ est non boni: quoniam non bonum est, ea sit contraria quę est non boni, quoniam bonum est. Quod si in his quatuor propositionibus, quas supra descripsimus similitudo seruatur, & sicut est opinio non boni, quoniam non bonum est, ad eam quę est non boni, qm non bonum est, sic opinio boni, quoniam bonū est ad opinionem boni, quoniam bonum non est. contraria autem est opinio non boni, quoniam bonum non est, opinioni non boni, quoniam bonum est, contraria igitur erit opinioni boni, quoniam bonum est, opinio boni, quoniam bonum non est.

Manifestum est autē, quoniam nihil interest, nec si uniuersaliter ponamus affirmationem. Huic enim uniuersalis negatio erit contraria, ut opinioni, quæ opinatur, quoniam omne quod est bonum, bonum est; ea quæ est, quoniam nihil horum quæ bona sunt, bonum est. Nam eius quę est boni, quoniam bonum est, si uniuersaliter sit bonum, eadem est ei quæ opinatur id, quod bonum est, quoniam bonum est. Hac autem nihil differt ab eo, quod est, quoniam omne quod est bonum, bonum est. Similiter autem, & in non bono. Quare si in opinione sic se habet: (Sunt autem hæ quæ sunt in uoce affirmationes, & negationes notæ eorum quæ sunt in anima.) manifestum est, quoniam affirmationi contraria quidem negatio est, circa idem uniuersalis, ut ei quæ est, quoniam omne bonum, bonum est, uel quoniā omnis hō bonus est, ea quæ est, quoniā nullum, uel nullus. contradictoriæ autem, quoniā nō omne, aut nō omnis.

122. Illud quoque recte commemorat, quod nihil differt in opinionibus hęc esse contraria non uniuersaliter constitutis, & in iis quæ sibi uniuersaliter opponuntur. Similiter enim in ea quoque opinione quę arbitratur, omne bonū, bonum esse, illa contraria est quæ putat, nullum bonum, bonum esse. Nam quod dicimus bonū esse id, quod bonū est, id si opinione uniuersaliter affirmetur, ita putandum est, quicquid bonum est, bonum esse. Hoc autem nihil differt, tanquam si dicamus omne bonum bonum est. Quæ opinio cum sit uera, illa ei cōtrarie opponitur, quę dicit quicquid bonum est, bonum non est. Hoc autem nihil differt tanquā si opinemur nullum bonū bonum esse. & in nō bono quoque eodem modo, ut si ita dicamus, omne quod non bonū est, non est bonum. & rursus, omne quod non bonum est, bonum est, eodem modo sibi sunt istæ contrariæ, ut vna uera sit, altera falsa. Quod in contrariis maxime reperitur. Quare tota disputatio quęstioque ita concluditur. Nam si ea quę sunt in anima principia quędam sunt eorum quę significantur in uoce, uox autem nota quędam est animę passionum. quicquid contingit in anima, idem quoque ad uocem redire necesse est. Quod si uniuersalis affirmatio, & uniuersalis negatio sunt in opinione contrarię, eędem quoque in uocibus erunt, idest non erit ea contraria quæ contrarium affirmat, sed ea quæ id, quod ante propositum est, per uniuersalitatis contrarietatem negat, ut est omne bonū bonum est, uel omnis homo bonus est, his contraria est, nullum bonum bonum est, uel nullus homo bonus est. Hoc est enim quod ait. uel quoniam nullum, uel nullus. nullum ad illam referens propositionem, quæ dicit omne bonum, bonū est. Nullus illi. s. opponit quę dicit, omnis homo bonus est, ut sint hoc modo, omne bonum bonum est, huic cōtraria est, nullum bonum bonum est. Rursus omnis homo bonus est, huic contraria, nullus homo bonus est. contradictorias autem dicit eas esse quas supra posuit, dum de uniuersalibus, ac particularibus loqueretur, eas. s. quæ sunt angulares. Vniuersalis enim affirmatiō particulari negationi: & particularis affirmatio uniuersali negationi per contradictionem opponi monstrata est.

Manifestum est autem, quoniam & ueram uera non cōtingit esse contrariam, nec opinionem, nec contradictionem. contrariæ enim sunt, quę circa opposita sunt, circa eadem autem contingit uerum dicere eundem. Simul autem non contingit eidem inesse contraria.

213. Ex his quę supra sunt dicta, illud quoq; colligit: quod nec ea quę sunt cōtraria vera simul esse posint, nec ea quę uera sunt sibi posint esse contraria. & hoc nō solum in opinionibus esse, vt vera opinio verę opinioni contraria sit, sed in propositionibus quoque, neque enim fieri potest, ut duas contrarias simul ueras esse contingat. Et hoc per syllogismum colligit huiusmodi. Omnia contraria sunt opposita: Quę autem opposita sunt, simul eidē inesse nō possunt, contraria igitur in vno eodemque esse natura non patitur, quare si duo vera de eodem prædicari possunt, duo autē cōtraria eidem inesse non possunt. Quę contraria sunt, vera esse nulla naturę ratione permittitur. Hoc est enim quod ait. contraria enim sunt, quę circa opposita sunt, idest omne contrarium oppositum est, nec fieri potest, ut quę sunt contraria in oppositis non contineantur. sicut enim in prædicamentis

dicamentis edocuit contrariorum genus quoddam est oppositio, circa eadem autem contingit uerum dicere eundẽ, id est duo uera possunt simul esse. & de eodem simul uere prædicari, ut cum dicimus aliquid bonum nõ esse, & malũ esse, utræq; simul ueræ dici possunt. Possunt enim quædam quæ cum bona non sint, tamen mala esse, ut turpitudo bona quidem non est, malum tamen est. Ergo ea quæ uera sunt, simul ut prædicentur uere fieri potest, & ut in eodem sint: simul autem eidem non contingit inesse contraria. Quocirca si uera quidem possunt eidem inesse, contraria autem eidem inesse non possunt, ea quæ contraria sunt, uera simul esse nõ possunt, quare conuertitur, nec quæ uera simul sunt, contraria esse possunt. Non igitur fieri potest, vt vel in opinionibus, vel in propositionibus, ea quę vera sũt, possit aliquis recte cõtraria suspicari. Hæc autẽ quantũ breuitas expositionis pmittebat expressimus. Quid autẽ altior huius libri tractatus edoceat, secundæ editionis series explicabit.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

In librum Aristotelis de Interpretatione, Editionis secundæ, idest maiorum commentariorum,

Liber Primus.

LEXANDER in commẽtariis suis hac se impulsum causa pronũciat sumpsisse longissimum expositionis laborem, ꝙ in multis ille a priorum sententiis scriptorum dissideret. Mihi uero maior persequendi operis causa est, quod non facile quisquam, uel transferendi, vel etiam commentandi, cõtinuam sumpserit seriem, nisi quod Vegetius Prætextatus priores postremosque analyticos conuertendo Aristotelem latino sermoni tradidit, sed transferendo Themistium, quod qui utrosque legit, facile intelligit. Albinus quoque de eisdem rebus scripsisse perhibetur, cuius ego geometricos quidẽ libros editos scio, de dialectica uero diu multumque quæsitos reperire non ualui. Siue igitur ille omnino tacuit, nos prætermissa dicemus: siue aliquid scripsit, nos quoq; docti uiri imitati studium in eadem laude uersabimur. sed quanquam multa sint Aristotelis, quæ subtilissima philosophiæ arte cælata sunt, hic tamen ante omnia liber nimis & acumine sententiarum, & uerborum breuitate cõstrictus est. Quocirca plus hic, quã in decem prædicamentis expositione sudabitur. Prius ergo quid uox sit definiendum est: hoc enim perspicuo & manifesto omnis libri huius patefiet intentio. Vox est aeris per linguam percussio, quæ per quasdam gutturis partes, quæ arteriæ uocantur, ab animali profertur. Sunt enim quidam alii soni, qui eodem perficiuntur flatu, quos lingua non percutit, ut est tussis, hæc enim flatu fit quodã per arterias egrediente, sed nulla linguæ impressione formatur. atque ideo nec ullis subiacet elemẽtis, scribi enim nullo modo potest. Quocirca uox hæc non dicitur, sed tantum sonus. Illa quoque potest esse definitio uocis, ut eam dicamus sonum esse cum quadam imaginatione significandi. Vox nanque cum emittitur, significationis alicuius causa profertur. Tussis uero cum sonus sit, nullius significationis causa surrepit potius, quam profertur. Quare quoniam flatus noster ita sese habet, ut si ita percutiatur atque formetur, ut eum lingua percutiat, uox fit, si eum lingua ita percutiat, ut terminato quodã & circunscripto sono uox exeat, locutio fit, quę grece dicitur λέξις. Locutio enim est articulata uox. neque enim hunc sermonem, idest λέξιν, dictionem dicemus, icirco ꝙ φάσιν dictionem interpretamur, λέξιν, locutionẽ. Huius locutionis partes sunt literæ, quæ cũ coniunctę fuerint, unam efficiunt uocem coniunctã compositamq;, quæ locutio prædicatur. Siue autem aliquid quæcunque uox significet, ut est hic sermo, homo, siue omnino nihil, siue positum alicui nomẽ significare possit, ut est blictiri: hæc enim uox cum per se nihil significet, posita tãtum ut alicui nomẽ sit, significabit: siue per se quidem nihil significet, cum aliis uero iuncta designet, ut sunt coniunctiones: hæc omnia locutiones uocantur, ut sit propria locutionis forma, uox cõposita quæ literis describatur. Vt igiť sit locutio, uoce opus est, i. eo sono quem percutit lingua. Et ut uox ipsa sit per linguam determinata in eum sonũ, qui inscribi literis possit, similiter opus est eo sono, quem percutit lingua: sed ut hæc locutio significatiua sit, illud quoq; addi oportet, ut sit aliqua significãdi imaginatio, per quã id quod in uoce, uel in locutione est, proferať. Aut certe ita dicendum est, si in hoc flatu, quem per arteras emittimus, sit linguæ sola percussio, uox est: si uero talis percussio sit, ut in literas redigat sonũ, locutio est. quod si uis quoque quædam imaginationis addatur, illa significatiua uox redditur. concurrentibus igitur his tribus, linguæ percussione, articulato uocis sonitu, imaginatione aliqua proferendi, fit interpretatio. Interpretatio nanque est uox articulata per seipsam significans. Quocirca non omnis uox interpretatio est. sunt.n. cæterorũ animalium uoces, quæ interpretationis uocabulo non teneňť. nec omnis locutio interpretatio est, iccirco quia (vt dictũ est) sunt locutiones quædam, quæ significatione carent, & cum per se quædam non significent, iuncta tamen cum aliis significant, ut coniunctiones. Interpretatio autem in solis per se significatiuis & articulatis uocibus permanet. Quare conuertitur, ut quicquid sit interpretatio, illud significet: & quicquid significat, interpretationis uocabulo nuncupetur. unde etiam ipse quoque Aristoteles in libris, quos de arte poetica scripsit, locutionis partes esse syllabas & coniunctiones etiam tradidit, quarum syllabę in eo quod sunt syllabæ, nihil omnino significant. Cõiunctiones uero consignificare quidem possunt, per se uero nihil designant. Interpretationis uero partes hoc libro constituit nomẽ & uerbum, quæ scilicet per seipsa significãt, nihilominus quoque orationem interpretationem esse constat, quæ & ipsa cum uox sit & significatiuis partibus iuncta, significatione non caret. Quare, quoniam non de oratione sola, sed etiam de nomine & uerbo, nec uero de sola locutione, sed etiam de significatiua locutione, quæ est interpretatio, in hoc libro ab Aristotele tractatur iccirco, quoniam uerbis atque nominibus & significatiuis locutionibus nomen interpretationis aptatur, a communi nomine eorum de quibus in hoc libro tractatur, idest ab interpretatione, ipse quoque de interpretatione liber inscriptus est. cuius expositionem nos scilicet quam maxime a Porphyrio, quanquam etiam a cæteris trãsferentes, latina oratione digessimus. Hic enim nobis expositor & intellectus acumine, & sententiarum dispositione uidetur excellere. Erunt ergo interpretationis duæ primæ partes nomen & uerbum. his enim quicquid est in animi intellectibus designatur. his nanque totus ordo orationis efficitur, & in quantum uox ipsa quidem intellectus significat, in has duas (ut dictum est) secatur partes, nomen & uerbum: in quantum vero uox per intellectuum medietatem, subiectas intellectui res demonstrat. significantium uocum Aristoteles numerum in decem prędicamenta partitus est: atque hoc distat libri huius intentio, a prædicamentorum in denariam multitudinem numerositate collecta, ut hic quidem tantum de numero significantium vocum quæratur, quantum ad ipsas attinet uoces, quibus significatiuis uocibus intellectus animi designentur, quæ sunt quidẽ simplicia nomina & uerba, ex his uero compositę orationes. Prędicamẽtorum uero hæc intentio est, de significatiuis rerum uocibus tractare in tantum, quãtum eas animi medius significet intellectus. uocis enim quædam qualitas est nomen & verbum, quæ nimirum illa ipsa decem prædicamenta significant. Decem nanque prædicamenta nunquam sine aliqua uerbi qualitate uel nominis proferuntur. Quare erit libri huius intẽtio de significatiuis rerum uocibus in tantũ, quantum conceptiones animi intellectusque significent. de decem autem prædicamentis libri intentio in eius cõmentario dicta est, quoniam sit de significatiuis rerum uocibus, quot partibus distribui possit earum significatio in tantum,

quantum

quantum per sensum, atque intellectuum medietatem, res subiectas intellectibus, uoces ipsę ualeant designare. In opere uero de arte poetica nō eodem modo diuidit locutionem, sed omnes omnino locutionis partes apposuit, confirmans esse locutionis partes elementa, syllabas, coniunctiones, articulos, nomina, casus, uerba, orationes. locutio nanque non in solis significationis uocibus constat, sed supgrediens significationes uocum, ad articulatos sonos usque consistit, Quælibet enim syllaba, & quælibet alia uox, quæ scribi literis potest locutionis nomine continetur, quæ gręce dicitur λέξις. Sed non eodem modo interpretatio. huic nanque non est satis, ut sit huiusmodi nox quæ literis ualeat annotari, sed ad hoc, ut aliquid quoque significet. Prædicamentorum uero in hoc ratio constituta est, in quo hæ duæ partes interpretationis, res intellectibus subiectas designēt. Nam quoniam decem res omnino in omni natura reperiūtur, decem quoque intellectus erunt: quos intellectus, quoniam nomina & uerba significant, decem omnino erunt prędicamenta, quę uerbis atque nominibus designētur. duo uero quędam sunt, id est nomen & uerbum, quæ ipsos significent intellectus. Sunt igitur elementa interpretationis uerba & nomina, propriæ uero partes quibus ipsa constat interpretatio, sunt orationes. Orationum uero aliæ sunt perfectæ, aliæ imperfectæ. perfectæ sunt, ex quibus plene id, quod dicitur ualet intelligi. imperfectæ uero, in quibus aliquid adhuc plenius animus expectat audire, ut est Socrates cum Platone. Nullo enim addito, orationis intellectus adhuc pendet, ac titubat, & auditor aliquid ultra expectat audire. Perfectarum uero orationum partes quinque sunt. Deprecatiua, ut Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis, Da deinde auxilium pater, atque hęc omnia firma. Imperatiua, ut, Vade age nate, uoca zephyros, & labere pennis. Interrogatiua, ut Dic mihi Damœta cuius pecus, an Melibœi? Vocatiua, ut O pater, o hominum rerumq; æterna potestas. Enunciatiua, in qua ueritas, uel falsitas, inueniatur, ut Principio arboribus uaria est natura creandis. Huius autem duæ partes sunt: est nanque & simplex oratio enunciatiua, & composita: simplex, ut dies est, lux est. composita, ut, si dies est, lux est. In hoc igitur libro Aristoteles de enunciatiua simplici oratione disputat, & de eius elementis nomine, atque uerbo. Quæ quoniam significatiua sunt, & significatiua uox, & articulata, interpretationis nomine continetur, de communi (ut dictum est) uocabulo, librum de interpretatione appellauit. Et Theophrastus quidem in eo libro, quem de affirmatione & negatione cōposuit de enunciatiua oratione tractauit. Stoici quoque in his libris quos περὶ ἀξιωμάτων appellāt, de eisdē nihilominus disputant, sed illi quidem simplici & de non simplici oratione enunciatiua speculantur. Aristo. uero in hoc libro nihil nisi de sola simplici enunciatiua oratione considerat. Aspasius quoque & Alexander, sicut in aliis Aristo. libris, in hoc quoque commentarios ediderunt, sed uterq; Aristotelem de oratione tractasse pronunciat. Nam si proferre aliquid oratione (ut aiunt ipsi) interpretari est, de interpretatione nimirum liber ueluti de oratione perscriptus est, quasi uero sola oratio, ac nō uerba quoque, & nomina nō interpretationis uocabulo cōcludant. Aeq; nanq; ac oratio, tā uerba, & nomina, q̄ sunt interpretationis elemēta, nomine interp̄tationis uocant. Sed Alexāder addidit imp̄fecte sese habere libri titulū, neque enim designare de qua oratione perscrip̄serit. multæ nāque (ut dictū est) sūt orationes, sed adiiciēdū, uel subintelligendū putat de oratione illū scribere philosophica, uel dialectica, id est qua uerū falsumq; ualeat expediri. Sed q̄ semel solū orationē interpretationis nomine uocari recipit, in intellectu quoq; ipsius inscriptionis errauit, cur enim putaret imperfectū esse titulū, quoniā nihil de qua oratione disputaret, adiecerit? ut si quis interrogās quid est hō, alio respondente animal, culpet ac dicat, imperfecte illum dixisse quid sit, quoniam nō sit omnes differentias p̄secutus Quod si huic, id est homini, sunt quædam alia communia ad nomen animalis, nihil tamē impedit perfecte demonstrasse quid homo esset, eum qui animal dixerit. Siue.n. differentias addat quis siue nō, hominē animal necesse ē eē, Eodem quoque modo & de oratione, si quis hoc concedat primum, nihil aliud interpretatione dici nisi orationē, cur qui de interpretatione inscripserit, & de qua interpretatione dicat non addiderit, culpetur? satis est enim cum libri titulum etiam de aliqua cōtinēti communione fecisse, ut nos eum & de nominibus, & uerbis, & de orationibus, cū hęc omnia uno interpretationis nomine continerētur, supra fecisse docuimus, cū hic liber ab eo de interpretatione nominatus est. Sed quod addidit illam interpretationem solam dici qua in oratione possit ueritas, & falsitas inueniri, ut est enunciatiua oratio, fingentis est (ut ait Prophyrius) significationem nominis potius, quam docentis, atque ille quidem, & in intentione libri, & in titulo falsus est, sed non eodem modo de iudicio quoque libri huius errat. Andronicus enim librum hunc Aristotelis esse non putat, quem Alexander uere fortiterque redarguit. Quem cum exactum diligentemque Aristotelis librorum & iudicem, & repertorē iudicarit antiquitas, cur in huius libri iudicio sit falsus, prorsus est magna admiratione dignissimum. Non esse nanque proprium Aristotelis hinc conatur ostēdere, quoniam quædam Aristot. in principio libri huius de intellectibus animi tractat, quos intellectus aīę passiones uocauit, & de his se plenius in libris de anima disputasse cōmemorat. & quoniā passiones animę uocabat uel tristitiam, uel gaudium, uel cupiditatem, uel alias huiusmodi effectiones, dicit Andronicus ex hoc probari hunc librum Aristotelis non esse, quod de huiusmodi affectionibus nihil in libris de anima tractauisset, non intelligens in hoc libro Aristotelem passiones animæ nō pro affectionibus, sed p̄ intellectibus posuisse. His Alexander multa alia addidit argumēta, cur hoc opus maxime Aristotelis esse uideat. Ea nāque dicunt hic, q̄ sententiis Aristotelis, q̄ sunt de enūciatiua oratione cōsentiant. Illud quoque q̄ stylus ipse p̄pter breuitatē p̄sior ab Aristotelis obscuritate nō discrepat. Et q̄ Theophrastus, ut i aliis solet, cū de similibus rebus tractat, q̄ sab Aristotele ante tractata sunt, in libro quoq; de affirmatione isdē aliquibus uerbis utitur, quibus in hoc libro Aristoteles usus est. Idem quoq; Theophrastus dat signum hūc Aristotelis librum esse, in omnibus enim de quibus ipse disputat post magistrum, leuiter ea tangit quæ ab Aristotele dicta ante cognouit, alias uero diligentius res non ab Aristotele tractatas exequitur. Hic quoque idem fecit, nam quæ Aristoteles hoc libro de enunciatione tractauit, leuiter ub illo transcursa sunt, quæ uero magister eius tacuit, ipse subtiliori modo considerationis adiecit. Addidit quoque hanc causam, quoniam Aristoteles quidem de syllogismis scribere animatus, nunquam id recte facere potuisset, nisi quędā de propositionibus annotaret. Mihi quoque uidetur hoc subtiliter perpendētibus liquere, hunc librum ad analyticos esse pręparatum. Nam sicut hic de simplici p̄positione disputat: ita quoque in analyticis de simplicibus tantum considerat syllogismis, ut ipsa syllogismorū propositionumq; simplicitas, nō ad aliud nisi ad continens opus Aristotelis pertinere uideatur. Quare non est audiendus Andronicus, qui propter passionum nomen, hunc librum ab Aristotelis operibus separat. Aristoteles enim iccirco passiones animæ, intellectus uocauit, q̄ intellectus quos sermone dicere, & oratione proferre consueuimus, ex aliqua causa atque utilitate profecti sunt. ut enim dispersi homines colligerentur, & legibus uellēt esse subiecti, ciuitatesq; condere, utilitas quædam fuit & causa. Quocirca quæ ex aliqua utilitate ueniunt, ex passione quoque uenire necesse est. Nam ut diuina sine ulla sunt passione, ita nulla illis extrinsecus utilitas ualet adiungi. Quæ uero sunt passibilia, semper aliquam causam atque utilitatem qnibus sustententur inueniunt. Quocirca huiusmodi intellectus, qui ad alterū oratione proferendi sunt, quoniam ex aliqua causa atq; utilitate uidentur esse collecti, recte passiones animi nominati sunt. Et de intentione quidem, & de libri inscriptione, & de eo quod hic maxime Aristotelis liber esse putandus est, hæc dicta sufficiant. Quid uero utilitatis habeat, nō ignorabit, qui sciet qua in oratione ueritas cōstet & falsitas. In sola enim hæc enunciatiua oratione cōsistunt. Iam uero quæ diuidāt uerū falsumq;: Quæque definita, uel

quæ

quæ uariæ & mutabiliter veritatem falsitatemq; patiantur; Quæ iuncta dici posint, cum separata valeant prædicari; Quę separata dicantur, cũ iuncta non sint prędicata: Quæ sint negationes cum modo propositionum: Quæ earum cõsequentiæ, aliaque plura in ipso opere cõsiderator poterit diligenter agnoscere, quarum magnam experietur utilitatem, qui animum cura alicuius inuestigationis aduerterit. Sed nunc ad ipsius Aristotelis verba veniamus.

Primũ oportet constituere, qd sit nomẽ & qd sit uerbũ, postea qd negatio & affirmatio, & enunciatio, & oratio.

1 Librum inchoans de quibus in omni serie tractatus sit ante, proposuit, ait enim oportere prius de quibus disputaturus est, definire: hic enim constituere, definire intelligendum est. determinandum nanque est quid hæc omnia sint, idest quid nomen sit, quid verbum, & cætera, quæ elementa interpretationis esse prædiximus. Sed affirmatio atque negatio sub interpretatione sunt: Quare nomen & verbum affirmationis & negationis elementa esse manifestum est. his enim compositis affirmatio & negatio coniunguntur. Existit hic quędam quęstio, cur duo tantum nomen & verbum se determinare promittat, cum plures partes orationis esse uideantur. Quibus hoc dicendum est, tantum Aristotelem hoc libro definisse, quantum illi ad id quod instituerat tractare suffecit. Tractat nanque de simplici enũciatiua oratione, quæ scilicet huiusmodi est, vt iunctis tantum uerbis & nominibus componatur. Siquis enim nomen iungat & verbum, vt dicat, Socrates ambulat, simplicem fecit enunciatiuam orationem. Enunciatiua nanq; oratio est (vt supra memoraui) quæ habet in se veri falsiue designationem. Sed in hoc quod dicimus, Socrates ambulat, aut veritas necesse est contineatur, aut falsitas. hoc enim, si ambulante Socrate dicitur, uerum est: si, non ambulante, falsum est. Perficitur ergo enunciatiua oratio simplex ex solis nominibus atque uerbis. Quare superfluum est quærere, cur aliquas quoq; quæ uidentur orationis partes non proposuerit, qui non totius simpliciter orationis, sed tantum simplicis enunciationis instituit elementa partiri. quanquam hę duę proprie partes orationis dicendæ sunt, nomen scilicet atque uerbum: hęc enim per sese utraque significat. Coniunctiones autem, vel pręposítiones nihil omnino nisi cum aliis iunctæ designant. Participia verbo cognata sunt, vel quod a gerundiuo modo ueniant, vel quod tempus propria significatione contineant. Interiectiones vero atque pronomina, nec non aduerbia in nominis loco ponenda sunt, iccirco quod aliquod definitũ significant, vbi nulla est vel passionis significatio vel actionis. Quod si casibus horum quædam flecti non possunt nihil impedit. sunt enim quædã nomina quæ monoptota uocantur. Quod siquis longius ista, & non proxime petita sese arbitretur, illud tamen concedat quod supra iã diximus, non esse æquum calumniari ei, qui non de omni oratione, sed tantum de simplici enunciatione proponat, quod tantũ sibi ad definitionem sumpserit, quantũ arbitratus sit operi instituto sufficere. quare dicendum est Aristotelem non omnis orationis partes hoc opere velle definire, sed tantum solius simplicis orationis enunciatiuæ, quæ sunt scilicet nomen & verbum. Argumentum autem huius res hoc est, postquam enim proposuit dicens, Primum oportet constituere quid sit nomen & quid verbum: non statim inquit quid sit oratio, sed mox addidit quid negatio & quid affirmatio, & quid enunciatio, postremo vero quid oratio. Quod si de omni oratione loqueretur, post nomen & verbum non de affirmatione & negatione, & post hanc de enunciatione, sed mox de oratione dixisset. Nunc vero quoniam post nominis & verbi propositonem, affirmationem, negationem, & enunciationem, & post, orationem proposuit, confitendum est id quod ante diximus, non orationis uniuersalis, sed simplicis enunciatiuæ orationis, quæ diuiditur in affirmationem atque negationem, diuisionem partium facere voluisse, quę sunt nomina & verba: hęc enim per se ipsa intellectum simplicem seruant, quæ eædem dictiones uocantur, sed non solæ dicuntur. Sunt nanque dictiones & alię quoque, vt orationes vel imperfectę, vel perfectæ, cuius plures esse partes supra iam docui, inter quæ perfectæ orationis species est enunciatio. Et huius quoque alia simplex, alia composita est. De simplicis vero enunciationis speciebus inter philosophos commentatoresque certatur. Aiunt enim quidam affirmationem atque negationẽ enunciationi vi species supponi opportere, i quibus & Porphyrius est. Quidam vero nulla ratione consentiunt, sed contendunt affirmationem & negationem æquiuocam esse, & vno quidẽ enunciationis vocabulo nuncupari. Prædicari autem enunciationem ad vtrasque vt nomen æquiuocum, nõ vt genus vniuocum, quorum princeps Alexander est, quorum contentiones apponere non videtur inutile. Ac prius quibus modis affirmationem atque negationem non esse species enunciationis Alexander putet, dicendum est. Post vero addam qua Porphyrius hæc argumentatione dissoluerit. Alexander nanque iccirco dicit, non esse species enunciationis affirmationem & negationem, quoniam affirmatio prior sit, priorem vero affirmationẽ iccirco conatur ostẽdere, quod omnis negatio affirmationẽ tollat ac destruat. quod si ita est, prior est affirmatio, quæ subruatur, quam negatio quę subruat, in quibus autem prius aliquid & posterius est, illa sub eodem genere poni non possunt, vt in eo titulo prędicamentorum dictum est. qui de his quę sunt simul inscribitur. Amplius negatio omnis inquit diuisio est, affirmatio, compositio atque coniunctio est. Cum enim dico Socrates viuit, vitam cum Socrate coniunxi. cum dico Socrates non uiuit, uitam a Socrate disiunxi. diuisio igitur quędam negatio est: coniunctio, affirmatio: compositi autem est coniunctique diuisio. Prior est igitur coniunctio, quod est affirmatio, posterior vero diuisio, quod est negatio. Illud quoque adiecit, quod omnis per affirmationem facta enunciatio simplicior sit per negationem facta enunciatione. Ex negatione enim particula negatiua si sublata sit, affirmatio sola relinquitur. De eo enim quod est, Socrates non uiuit. si non particula quę est ad verbum auferatur, remanet. Socrates viuit. Simplicior igitur est affirmatio, quàm negatio. Prius vero sit necesse est quod simplicius est, in quantitate etiam, quod ad quantitatem minus est prius est eo quod ad quantitatem plus est. Omnis vero oratio quantitas est, sed cum dico, Socrates ambulat: minor oratio est, quàm cũ dico, Socrates non ambulat. Quare si secundum quantitatem affirmatio minor est, eam priorẽ quoq; esse necesse est. Illud quoque adiunxit affirmationem quendam esse habitum, negationem vero priuationem, sed prior est habitus priuatione. Affirmatio igitur negatione prior est. Et ne singula persequi laborem, cum his aliisque modis demonstret affirmationem negatione priorem esse, a communi eas genere separauit. Nullas enim arbitratur species sub eodem genere esse posse, in quibus prius vel posterius aliquid consideretur. Sed Porphyrius ait sese docuisse species enunciationis esse affirmationem & negationem in his commentariis quos in Theophrastum edidit. hic vero Alexandri argumẽtationem tali ratione dissoluit. Ait enim non oportere arbitrari quęcunque quolibet modo priora essent aliis, ea sub eodem genere poni non posse. Sed quęcunq; secundum esse suum atque substantiã priora vel posteriora sunt, ea sola sub eodem genere non ponuntur. Et recte dicitur. Si. n. quicquid, quolibet modo prius est, cum eo quod posterius est, sub vno genere esse non potest, nec primis substantiis & secundis commune genus poterit esse substantia, quod qui dicit, a recto ordine rationis exorbitat. Sed quemadmodum quanquam sint primę & secundę substantiæ, tamen utræque æqualiter in subiecto non sunt, & iccirco esse ipsorum ex eo pendet, quod in subiecto non sunt, atque ideo sub vno substantię genere collocantur: ita quoq; quanquam affirmationes negationibus in orationis prolatione priores sint, tamen ad esse atque ad naturam propriam æqualiter enunciatione participant. Enunciatio uero est in qua ueritas & falsitas inueniri potest. Qua in re & affirmatio & negatio æquales sunt. ęqualiter enim affirmatio, & negatio veritate & falsitate participant. Quocirca quoniam id quod sunt affirmatio & negatio, ęqualiter ab

enunciatione partici pant, a communi eas enunciationis genere nõ diuidi oportet, nihil quoq; uidetur quod Porphyrij sit sequenda sententia, ut affirmatio & negatio communi enunciationis genere supponantur. Longa nanque illa & multiplicia Alexandri argumenta soluta sunt, cum demonstrauit Porphyrius non modis omnibus ea quę priora sunt sub communi genere poni non posse. Sed quæcunq; ad esse proprium atque substantiam priora sunt, illa sola sub cõmuni genere constitui atq; poni non posse. Syrianus vero, cui Philoxenus cognomẽ est, hoc loco quærit, cur proponens prius de negatione, post de affirmatione pronunciauerit dicens, Primum oportet constituere quid sit nomen, & quid uerbum, postea quid negatio & affirmatio. Et primo quidẽ nihil proprium dixit, quoniam in quibus affirmatio potest & negatio prouenire, prius esse negatio, postea affirmatio potest. vt de Socrate si sanus est, potest ei talis affirmatio aptari, vt de eo dicatur, Socrates sanus est, & huiusmodi potest aptari negatio, vt de eo dicatur, Socrates sanus non est. quoniam ergo in eim affirmatio & negatio potest prouenire, prius euenit, vt sit negatio quàm affirmatio: ante enim quam natus esset, potuit de eo dici, Socrates sanus non est, qui enim natus nõ erat, nec esse poterat sanus Huic illud adiecit, seruare Aristotelẽ cõuersam propositionis & executionis distributionem, hic enim prius post nomen & uerbum, de negatione proposuit, post de affirmatione, & hic de enunciatione, postremo de oratione: sed proposita definitione nominis & verbi, prius orationem, postea enũciationem, tertio affirmationem, ultimo loco negationem determinauit, quam hic post propositionẽ uerbi, & nominis primam locauerat. Vt igitur ordo seruaretur conuersus, iccirco negationem prius ait esse propositam. qua in expositione ab Alexãdri quoq; sentẽtia nõ discedir. Illud quoq; est additum, quod non esset inutile, enunciationem genus affirmationis & negationis accipi oportere, quod quãquã (vt dictum est) ad prolationem prior est affirmatio, tamen ad ipsam enunciationẽ idest veri falsiq; vim. vtrasq; æqualiter sub enunciatione Aristoteles constituit. Id etiam Aristotelem probare dicit. prǽmisit enim primam negationẽ, secundam posuit affirmationem, quæ res nihil habet uitii, si ad ipsam enũciationẽ affirmatio & negatio ponãtur æquales, quæ.n.natura æquales sunt, nihil retinent contrarii indifferenter acceptę. Est igitur ordo quo proposuit, primum totius orationis elementum, scilicet nomen & uerbũ, post hæc, negationem & affirmationem, quæ species enunciationis sunt. quorum genus, idest enunciationem, tertium nominauit, quartum vero orationem posuit, quæ ipsius enunciationis genus est, & horum se definitiones omnium daturum esse promisit. quas interim relinquens atque praeteriẽs & in posteriorem tractatũ differens, illud nunc addit, quæ sint verba & nomina, & quid ipsa significent. Quare antequã ad verba Aristotelis ipsa veniamus, pauca cõmuniter de nominibus atque uerbis, & de his q̃ significant a uerbis ac nominibus disputemus. Siue enim quęlibet interrogatio sit atque respõsio, siue ꝑpetua cuiuslibet orationis cõtinuatio, atque alterius auditus & intelligentia, siue hic quidẽ doceat, ille vero dicat, tribus his totus orandi ordo ꝑficit̃, rebus, intellectibus, atque vocibus. Res.n. ab intellectu cõcipit̃. Vox vero cõceptiones animi intellectusq; significat, ipsi vero ĩtellectus & cõcipiunt subiectas res, & significant̃ a vocibus. Cum igit̃ tria sint hæc per quę omnis oratio collocutioq; perficit, Res quę subiectæ sũt, Intellectus qui res concipiunt, & rursus a uocibus significantur, Voces quæ intellectus designant, quartũ quoque quiddã est, quo voces ipsæ ualeant designari, id autẽ sũt literæ. scriptæ nãq; literę ipsas significãt uoces: Quare quatuor ista sũt, vt literę quidẽ significẽt voces: voces verò intellectus: intellectus autẽ res concipiant, quæ scilicet habent quandã nõ cofusã neq; fortuitam consequentiã, sed terminato naturæ suæ ordine cõstant. res enim semper comitantur eum, qui ab ipsis concipitur intellectus, ipsum vero intellectum vox sequitur, sed voces elementa, id est literæ. Rebus enim ante propositis, & in propria substantia constitutis intellectus oriuntur. Rerum enim semper intellectus sũt, quibus iterum constitutis mox significatio vocis exoritur. Pręter intellectum nanque uox penitus nihil designat. Sed quoniam voces sunt, iccirco literæ, quas vocamus elementa, repertæ sunt. quibus uocum qualitas designetur. ad cognitionẽ vero cõuersim sese res habet, nanq; apud quos eædem sunt literę, & qui eisdẽ elementis utuntur, eisdem quoq; nominibus eos ac verbis id est vocibus vti necesse est, & qui vocibus eisdem utũtur, iidem quoque apud eos intellectus in animi conceptione uersantur. sed apud quos iidem intellectus sunt, easdem res eorum intellectibus subiectas esse manifestum est, sed hoc nulla ratione conuertitur. Nanq; apud quos eædem res sunt iidemq; intellectus, non statim eædem voces, eędemq; sunt literæ. nam cũ Romanus, Gręcus, ac Barbarus simul uideant equũ, habẽt quoque de eo eundẽ intellectũ, quod equus sit, & apud eos eadẽ res subiecta est, idemq; a re ipsa concipit̃ intellectus, sed gręcus aliter equũ vocat, alia quoque vox in equi significatione Romana est, & Barbarus ab utroque ĩ equi designatione dissentit. quocirca diuersis quoq; voces proprias elementis inscribunt. Recte igit̃ dictum est, apud quos eædẽ res, iidemq; intellectus sunt, nõ statim apud eos, vel easdẽ voces, vel eadẽ elementa consistere: pręcedit autẽ res intellectũ: intellectus uocẽ, uox literas: sed hoc conuerti nõ potest: neq; enim si literæ sũt, mox aliqua ex his significatio uocis existit. Hominibus nanque qui literas ignorant, nullũ nomen quælibet elemẽta significant, q̃ppe q̃ nesciũt. Neq; si uoces sunt, mox intellectus esse necesse est. Plures enim uoces inuenies, q̃ nihil omnino significent, nec intellectui quoq; subiecta res semper est: sũt enim intellectus sine re ulla sibi subiecta, ut quos centauros, uel chimęras poetę finxerũt. horum enim intellectus sunt, quibus subiecta est nulla substantia. Sed siquis ad naturã redeat, eãq; cõsideret diligẽter, agnoscet cũ res est, eius quoque intellectum esse. Quod si nõ apud homines, certe apud Deum, qui propriæ diuinitate substantiæ in propria natura ipsius rei nihil ignorat. Et si est intellectus, & uox est, ꝙ si uox fuerit, eius quoq; sunt literæ, quę si ignorantur, nihil ad ipsam uocis naturam pertinent. Neq; .n. quasi causa quędam uocũ est intellectus, aut uox causa literarum, ut cum eædem sint apud aliquos literæ, necesse sit eadem quoq; esse nomina. Ita quoq; cũ eædẽ sint uel res, uel intellectus apud aliquos, mox nõ necesse est intellectum ipsorum vel rerum eadem esse uocabula. Nanq; cum eadem sit & res & intellectus hominis, apud diuersos tamen homines huiusmodi substantia aliter & diuerso nomine nuncupatur. Quare voces quoq; cũ eædem sint, possunt literæ esse diuersæ, ut in hoc nomine quod est homo, cum unũ sit nomen, diuersis literis scribi potest. nanq; latinis literis scribi potest, potest etiam græcis, potest aliis nunc primũ inuentis literarũ figuris. Quare quoniam apud quos eædem res sunt, eosdẽ intellectus esse necesse est. apud quos iidẽ intellectus sunt, voces eędẽ nõ sunt, & apud quos eædẽ voces sunt, non necesse est eadem elementa constitui: dicendum est res & intellectus, quoniam apud omnes iidẽ sunt, esse naturaliter constitutos: voces vero atq; literas, q̃m diuersis hominum positionibus permutantur nõ esse naturaliter, sed positione. Concludendũ est igitur, quoniã apud quos eadẽ sunt elemẽta, apud eos quoq; eædem voces sunt, & apud quos eædem uoces sunt, iidẽ sunt intellectus, apud quos autem iidem sunt intellectus, apud eos quoq; res eædẽ subiectę sunt. Rursus apud quos eædem res sunt, iidẽ quoq; sunt intellectus, apud quos iidem intellectus, non eędem voces sunt, nec apud quos eædem uoces sunt, eisdem semper literis verba ipsa vel nomina designantur. Sed nos in supradictis sententiis elemento atque litera promiscue usi sumus, quæ autem sit horum distantia paucis absoluam. Litera est inscriptio atque figura partis minimæ uocis articulatæ: Elementum vero sonus ipsius inscriptionis, ut cũ scribo literam quæ est.a. formula ipsa, quę atramento, uel graphio scribitur, litera nominatur, ipsa vero sonus, quo ipsam literam voce proferimus, dicitur elementũ. Quocirca hoc cognito illud dicendum est, quod is qui docet, vel qui continua oratione loquitur, vel qui interrogat, contrarie se habet his, qui vel discunt, vel audiunt, vel respondet in his tribus, voce scilicet, intellectu, & re: prætermittantur enim

literę

literę propter eos, qui earum sunt expertes. Nam qui docet, & qui dicit, & qui interrogat, a rebus ad intellectum profectus per nomina, & uerba uim propriæ actionis exercet, atque officium. Rebus enim subiectis ab his capiunt intellectus, & per nomina, & uerba pronunciant: qui uero discit, uel qui audit, uel etiam qui respondet, a nominibus ad intellectus progressus ad res usque peruenit. Accipiens enim is qui discit uel qui audit, uel qui respondet, docentis, uel dicentis, uel interrogantis sermonem, quid unusquisq; illorum dicat intelligit, & intelligens rerum quoque scientiam capit, & in ea consistit. Recte igitur dictum est in uoce intellectu atq; re contrarie sese habere eos qui docēt, dicunt, & interrogant, atque eos qui discunt, audiunt, & respondēt. Cum igitur hæc sint quatuor, literæ, uoces, intellectus, & res: proxime quidem, & principaliter literę, uerba, & nomina significant. hæc uero principaliter quidem intellectus, secundo uero loco res quoq; designant. Intellectus uero ipsi nihil aliud nisi rerum significatiui sunt. Antiquiores uero quorum est Plato, Aristoteles, Speusippus, & Xenocrates, hi inter res, & significationes intellectuum medios sensus ponunt in sensibilibus rebus, uel imaginationes quasdam, in quibus intellectus ipsius origo consistat. Et nunc quidem quid de hac re Stoici dicunt prætermittendum est, hoc autem ex his omnibus solum cognosci oportet, quòd ea quæ sunt in literis, eam significent orationem quæ in uoce consistit, & quod ea quę est uocis oratio, animi atque intellectus orationē designet, quæ tacita cogitatione cōficitur, & quòd hęc intellectus oratio subiectas principaliter sibi res concipiat ac designet. Ex quibus quatuor duas quidē Aristoteles esse naturaliter dicit, res & animi conceptiones, idest eā quę fit ī intellectib' orationē, iccirco quod apud omnes eędē atque immutabiles sint, duas uero nō naturaliter, sed positione cōstitui, quę sunt nomina, & literæ, quas iccirco naturaliter fixas esse nō dicit, quod (ut supra demōstratū est) nō eisdē uocibus omnes, aut eisdē utanť elementis, atq; hoc est quod ait.

Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima passionū, notæ, & ea quæ scribuntur, eorū quæ sunt in uoce. Ac quēadmodū nec literæ eædē omnib⁹, sic nec eædē uoces. Quorū autē hæ primo notæ sūt, eædē omnib⁹ passiones animę sūt, & quorū hæ similitudines sūt, res iā eædē. De his itaq; dictū est ī his q̄ dicta sūt de anima, alterius enim est negotij.

2. Cum igitur prius præposuisset nomen, & uerbum, & quęcunque secutus est postea, se definire promisisset, hæc interim prætermittens de passionibus animæ, deque earum notis, quę sunt .s. uoces, pauca præmittit. Sed cur hoc ita interposuit plurimi commentatores causas reddere neglexerunt, sed a tribus tantum, quantum adhuc sciam, ratio huius interpositionis explicata est, quorum Hermini quidem a rerum ueritate longe disiuncta est. Ait enim iccirco Aristotelem de notis animæ passionum interposuisse sermonē ut utilitatē propositi operis inculcaret. Disputaturus enim de uocibus quæ sunt notæ animę passionū, recte de his quædam ante præmisit. Nam cum suæ nullus animę passiones ignoret, notas quoque cum animæ passionibus nō nescire utilissimum est, neq; enim illæ cognosci possunt nisi per uoces, quæ sunt earum .s. notæ. Alexander uero aliā huiusmodi interpositionis reddit causam, quoniam inquit nomina, & uerba interpretatione simplici continentur. Oratio uero ex uerbis nominibusq; coniuncta est, & in ea iam ueritas, aut falsitas inuenitur, siue autem quilibet sermo sit simplex, siue iam oratio coniuncta atque cōposita, ex his quę significantur momentum sumunt. In illis enim prius est eorum ordo & continentia, post redundat ī uoces. Quocirca, quoniam significatiuū momentum ex his quę significantur oritur, iccirco prius nos de his quæ uoces ipsæ significant, docere proponit. Sed Herminus hoc loco repudiandus est. Nihil enim tale quod ad causas propositæ sentētię pertineret explicuit. Alexander uero strictim proxima intelligentia prętereuectus, tetigit quidem causam, non tamen principalem rationem Aristotelicę propositionis exposuit. Sed Porphyrius hāc ipsam plenius causam originemque sermonis huius, ante oculos collocauit, qui omnem apud priscos philosophos de significationis ui contentionē litemque retexuit. Ait nanque dubie apud antiquorum philosophorū sententias constitisse, quid esset proprie quod uocibus significaretur, putabant nanque alij res uocibus designari, earūque uocabula esse ea quę sonerint in uocibus arbitrantur. Alij uero incorporeas quasdam naturas meditabātur, quarum essent significationes quæcunq; uocibus designarenť, Platonis aliquo modo species incorporeas æmulati, dicentis, hoc ipsum homo, & hoc ipsum equus, nō hanc cuiuslibet subiectam substantiam, sed ipsum illum hominē specialem, & illum ipsum equū uniuersaliter, & incorporaliter, cogitantes incorporeas quasdā naturas cōstituebant, quas ad significandum primas uenire putabant, & cum alijs item rebus in significationibus posse coniungi, ut ex his aliqua enunciatio, uel oratio cōficeretur. Alij uero sensus, alij imaginationes significari uocibus arbitrabātur. cum igitur ista esset contentio apud superiores, & hęc usque ad Aristotelis peruenisset ętatem, necesse fuit, ut qui nomen, & uerbū significatiua esset definiturus, prędiceret quorū ista designatiua sint. Aristoteles enim nominib. & uerbis res subiectas significari non putat, nec uero sensus, uel etiam imaginationes: sensuum quidem nō esse significatiuas uoces nomina, & uerba in opere de iustitia declarat dicens. φύσει γὰρ διενέχησαν τάτε νοήματα, καὶ τὰ αἰσθήματα quę interpretari latine potest hoc modo. Natura enim sunt diuersa intellectus, & sensus. differre igitur aliquid arbitratur sensus atque intellectus, sed qui passiones animæ a uocibus significari dicit, is non de sensibus loquitur. Sensus enim passiones corporis sunt. Si igiť ita dixisset passiones corporis a uocibus significari, tunc merito sensus intelligeremus. Sed quoniā passiones animę nomina, & uerba significare proposuit non sensus, sed intellectus eum dicere putādum est. Sed quoniā imaginatio quoque res animę est, dubitauerit aliquis ne forte passiones aīę imaginationes, quas græci φαντασίας nominat, dicat. Sed hæc ī libris de aīa uerissime diligentissimeq; separauit dicens. ἔστι δὲ φαντασία ἕτερον καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως, συμπλοκὴ γὰρ νοημάτων ἐστὶ τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος, τὰ δὲ πρῶτα νοήματα τί διοίσει τοῦ μὴ αὐτὰ φαντάσματα εἶναι, ἢ οὐδ᾽ αὐτὰ φαντάσματα, ἀλλ᾽ οὐκ ἄνευ φαντασμάτων. Quod sic interpretatur. Est autem imaginatio diuersa ab affirmatione, & negatione, complexio nanque intellectuum est ueritas, uel falsitas, primi uero intellectus quid discrepabunt, ut non sint imaginationes? an certe neque hæc sunt imaginationes, sed sine imaginationibus non sunt. Quæ sententia demonstrat aliud quidem esse imaginationes, aliud intellectus, ex intellectuū quidem complexione, affirmationes fieri & negationes; quocirca illud quoque dubitauit, utrum primi intellectus imaginationes quædam essent, primos autem intellectus dicimus, qui simplicem rem concipiunt, ut si quis dicat Socrates solum, dubitatq; utrum huiusmodi intellectus, qui in se nihil neq; ueri continet neq; falsi, intellectus sit, an ipsius Socratis imaginatio. Sed de hoc quoque aperte quidem uidetur ostendere, ait enim an certe, neque hæc sunt imaginationes, sed non sine imaginationibus sunt. Id. n. quod hic sermo significat, qui est, Socrates, uel alius simplex, non est quidem imaginatio, sed intellectus, qui intellectus præter imaginationem fieri non potest. Sensus. n. atq; imaginatio quædā primæ figuræ sunt, supra quas uelut fundamento quodam superueniens intelligentia nititur. Nā sicut pictores solent designare lineatim corpus atq; substernere in corpore ubi coloribus cuiuslibet exprimant uultū, sic sensus atq; imaginatio naturaliter in animę perceptione substernitur. Nam cum res aliqua sub sensum, uel cogitationē cadit, prius eius necesse est, ut quędam imaginatio nascať: post uero plenior superueniat intellectus, cunctas eius explicans partes, quę cōfusę fuerant imagiginatione pręsumptę. Quocirca imperfectum quiddam est imaginatio. Nomina uero, & uerba non curta quędam, sed perfecta significant, quare recta Aristotelis sententia est, quęcunq; in uerbis nominibusq; uersantur, ea neq; sensus, neq; imaginationis, sed solam significare intellectuū qualitatem. Vnde illud quoq; ab Aristotele fluētes Peripatetici rectissime posuere,

tres esse orationes, unam quæ scribi possit elementis, alteram quæ uoce proferri, tertiam quæ cogitatione connectitur, unamque intellectibus, alteram uoce, tertiam literis contineri. Quocirca quoniam id quod significaret a uocibus intellectus esse Aristoteles putabat, nomina uero & uerba significatiua esse in eorum erat definitionibus positurus, recte quorũ essent significatiua prædixit, erroreq; lectoris ex multiplici ueterũ lite uenientẽ. sententięq; suæ manifestatione compescuit, atque hoc modo nihil in eo deprehenditur esse superfluũ, nihilque ab ordinis continuatione seiunctũ. Quærit uero Porphyrius, cur ita dixerit, Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, & nõ sic, sũt ergo uoces. & rursus cur ita, & ea quæ scribuntur, & non dixerit, & literæ, quod resoluit hoc modo. Dictum est tres esse apud Peripateticos orationes, unã quæ literis scribitur, aliã quæ profertur in uoce, tertiã quę cõiungeret in animo. Quod si tres orationes sũt, partes quoque orationis triplices esse nulla dubitatio est. Quare, quoniã uerbũ & nomen principaliter orationis partes sunt: erunt alia uerba & nomina quæ scribant, alia quæ dicantur, alia quæ tacita mente tractentur. ergo quoniam proposuit dicens, Primũ oportet cõstituere uide sit nomen, & quid sit uerbũ. triplex autẽ nominũ natura est atque uerborũ, de quibus potissimum proposuerit, & quæ definire uelit ostendit. & quoniam de his nominibus loquitur ac uerbis, quæ uoce proferuntur, idipsum planius explicans ait. Sunt ergo ea quę sunt in uoce earũ quę sunt in anima passionũ notę, & ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in uoce, uelut si diceret. Ea uerba & ea nomina, quæ in uocali oratione proferũtur. animę passiones denunciant. Illa autem rursus uerba & nomina quę scribuntur, eorum uerborum nominumq; significationi præsunt quę uoce proferuntur. Nam sicut uocalis orationis uerba & nomina, conceptiones animi intellectusque significant, ita quoq; uerba & nomina illa qua in solis literarum formulis iacent, illorum uerborũ & nominũ significatiua sunt quę loquimur, idest quæ per uocem sonamus. nam quod ait, Sunt ergo ea quę sunt in uoce, subaudiẽdum est nomina & uerba. Et rursus cũ dicit. Et ea quæ scribũtur, idem subnectendum rursus est, uerba scilicet & nomina. Et quod rursus adiecit, eorum quę sunt in uoce, addendum est eorum nominum atq; uerborũ quæ profert atque explicat uocalis oratio, Quod si nihil deesset omnino, ita foret totius plenitudo sententię. Sunt ergo ea nomina & uerba quæ in uoce sunt, earum quæ sunt in anima passionũ notę, & ea uerba & nomina quæ scribuntur eorum uerborum & nominũ quę sunt in uoce, quod communiter subintelligendum est, licet ea quę subiunximus deesse uideatur, quare non est disiuncta sententia, sed primæ propositioni continua. Nam cum quid sit uerbum, & quid nomen definire constituit, cum nominis & uerbi natura sit multiplex, de quo nomine & uerbo tractare uellet, clara significatione distinxit. Incipiens igiť ab his nominibus & uerbis quę in uoce sunt, quorum essent significatiua disseruit. Ait n. hęc passiones animę designare. Illud quoque adiecit quibus ipsa nomina & uerba, quę in uoce sunt, designentur, his scilicet quæ literarum formulis exprimuntur. Sed quoniam nõ omnis uox significatiua est, uerba autem & nomina nunquam significationibus carent, quoniamque non omnis uox quæ significat quadã positione designat, sed quędam naturaliter ut lachrymæ, gemitus, atque mœror. animalium quoque cæterorum quædam uoces naturaliter aliquid ostendunt, ut ex canum latratibus iracundia, eorumq; alia quadam uoce blandimenta monstrantur. Verba autem & nomina positione significant, nec solũ sunt uerba & nomina uoces, sed uoces significatiuæ, nec solum uoces significatiuę, sed etiam quę positione designent aliquid, nõ natura, non dixit. Sunt igitur uoces earum quæ sunt in anima passionum notæ. Namque neq; omnis uox significatiua est, & sunt quædam significatiuę, quæ naturaliter non positione significent. quod si ita dixisset, nihil ad proprietatem uerborum & nominum pertineret. Quocirca nõ uoluit communiter dicere uoces, sed dixit tantum ea quę sunt in uoce. uox enim uniuersale quiddam est, nomina uero & uerba partes, pars autem omnis in toto est, uerba ergo & nomina quoniam sunt intra uocem, recte dictum est, ea quę sunt in uoce, uelut si diceret. Quoniam intra uocem continentur, intellectuum designatiua sunt, sed hoc simile est, ac si ita dixisset, uox certo modo se habens significat intellectus. Nõ enim (ut dictũ est) nomen & uerbũ uoce tantũ sunt. Sicut nummus quoque nõ solũ æs impressum quadã figura est, ut nũmus uocetur, sed etiã ut alterius sit rei pretium: eodem quoque modo uerba & nomina non solũ uoces sunt, sed positæ ad quandam intellectuum significationẽ. uox enim quę nihil designat, ut est gargulus, licet eã grãmatici figurã uocis intuentes, nomen esse contendant, tamen eã nomen philosophia nõ putauit, nisi sit posita ut designaret aliquam animi conceptionẽ, eoque modo significare aliquid rerum possit. etenim nomen alicuius nomen esse necesse erit, sed si uox aliqua nihil designat, nullius nomen est, quare si nullius nomen est, nec nomen quidẽ esse dicetur. Atque ideo huiusmodi uox idest significatiua, nõ uox tantũ, sed uerbũ uocatur aut nomen, quẽadmodũ nummus nõ ęs, sed proprio nomine nummus, quo ab alio ære discrepet, nũcupať. Ergo Aristotelis hęc sententia qua ait, ea quę sunt in uoce nihil aliud designãt nisi eã uocẽ quæ nõ solum uox sit, sed quę cũ uox sit, habeat tamen aliquam proprietatem, & aliquam quodammodo figurã positæ significationis impressam. Horum uero idest uerborum & nominum quæ sunt in uoce, aliquo modo sese habente, ea sunt, scilicet significatiua quæ scribuntur, ut hoc quod dictum est. Quę scribuntur, de uerbis ac nominibus dictum, quę sunt in literis, intelligatur. Potest uero hæc quoque esse ratio cur dixerit, & ea quę scribuntur, quoniam literas & scriptas figuras & uoces, quę eisdem significantur formulis nuncupamus, ut. a. & ipse sonus literæ nomen capit, & illa quæ in subiecto ceræ uocem significãs forma describitur. Designare ergo uolens quibus uerbis atque nominibus ea quæ in uoce sunt, apparent, non dixit literas, quod ad sonos etiam referri poterat literarum, sed ait quę scribuntur, ut ostenderet de his literis dicere, quę in scriptione constiterunt, idest quarum figura & in cera, stylo, & in membrana, calamo posset effingi. Alioqui illa etiam quæ in sonis sunt ad ea nomina referuntur, quæ in uoce sunt, quoniam sonis illis nomina & uerba iunguntur. Sed Porphyrius de utraque expositione iudicauit dicẽs. Id quod ait, & quæ scribuntur, non potius ad literas, sed ad uerba & nomina quę posita sunt in literarum inscriptione, referendum. Restat igitur ut illud quoque addamus cur nõ ita dixerit. Sunt ergo ea quæ sunt in uoce intellectuum notæ Sed ita, earum quę sunt in anima passionum notę. Nam cum ea quæ sunt ĩ uoce res intellectusque significent, principaliter quidem intellectus, res uero quas ipsa intelligentia comprehendit, secundaria significatione per intellectuum medietatem, intellectus ipsi non sine quibusdam passionibus sunt, quæ in animam ex subiectis ueniunt rebus. Passus enim quilibet eius rei proprietatem, quã intellectu complectitur, ad eius enunciationem designationemq; contendit, cum enim quis aliquam rem intelligit, prius imaginatione formam necesse est intellectæ rei proprietatemque suscipiat, & fiat uel passio uel cum passione quædam intellectus perceptio. hac uero posita ac in mentis sedibus collocata, fit indicandæ ad alterum passionis, uoluntas, cui actus quidem continuandæ intelligentię protinus ex intimæ rationis potestate superuenit, quẽ explicat. s. & effundit oratio, nitens ea quæ primitus in mente fundata est passione, siue quod est uerius, progressa oratio, progrediente simul & significatione & significãtis se orationis motibus adæquãte, fit uero hæc passio uelut figurę alicuius impressio, sed ita ut in animo fieri consueuit. Aliter namque naturaliter est in re qualibet propria figura, aliter uero eius ad animũ forma transfertur, uelut non eodem modo ceræ, uel marmori, uel chartis, literæ, idest uocum signa mandãtur, & imaginationẽ Stoici a rebus in animam translatam loquuntur, sed cum adiectione semper, dicentes ut in anima fieri consueuit. Quocirca cum omnis animę passio rei quędam uideatur esse proprietas. porro autem cum designatiuę uoces intellectuum principaliter, rerum dehinc a quibus intellectus profecti sunt significatione nitantur: quicquid est

in uocibus significatiuum, id animę passiones designat, sed hę passiones animorum ex rerū similitudine procreantur, uidens namq; aliquis sphæram, uel quadratum, uel quālibet aliquam aliam figuram, eam in animi intelligētia, quadā eius similitudine capit. Nā qui sphærā uiderit, eius similitudinē in animo perpendit & cogitat, atque eius in aīo quādā passus imaginē, id cuius imaginē patitur agnoscit. Omnis uero imago rei, cuius imago est, similitudinē tenet, mēs igitur cū intelligit, eiū similitūdinē cōprehendit. Vnde fit, ut cum duorū corporū maius unū, minus alterū cōtuemur, a sensu postea remotis corporibus illa ipsa corpora cogitantes, illud quoq; memoria seruantes, nouerimus sciemusq; quod minus, qđ uero maius corpus fuisse cōspeximus, qđ nullatenus eueniret, nisi quas mēs semel passa est, rerum similitudines obtineret. Quare quoniā passiones animæ quas intellectus uocāt, rerum quędā similitudines sunt, iccirco Aristoteles cū paulo post de passionibus animæ loqueretur continenti ordine ad similitudines trāsitum fecit, quoniam nihil differt, utrum passiones diceret, an similitudines. Eadem namq; res, animæ quidem passio est, rei uero similitudo. Et Alexander hunc locū, Sunt ergo ea quæ sunt in uoce earum quæ sunt in anima passionum notæ, & ea quæ scribūtur, eorum quæ sūt in uoce, & quemadmodū nec literæ omnibus eædem sic nec eædem uoces, hoc modo conatur exponere. proposuit inquit ea quæ sunt in uoce intellectus animi designare, & hoc probat exemplo. Eodem.n.modo ea quæ sunt in uoce passiones animę significāt, quemadmodum ea quæ scribuntur uoces designant, ut id quod ait, & ea quæ scribūtur ita intelligamus, tanquā si diceret, quemadmodum etiā ea quæ scribūtur eorū quæ sunt in uoce, ea uero quæ scribuntur inquit Alexāder, notas esse uocum, id est nominum ac uerborum, ex hoc mōstrauit, ꝙ dixit & quemadmodum nec literę omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Signum namq; est uocum ipsarum significationē literis contineri, ꝙ ubi uariæ sunt literæ, & nō eædē quæ scribunt, uarias quoq; uoces esse necesse est. hæc Alexander. Porphyrius uero qm̄ tres proposuit orationes, unam quæ literis contineretur, secūdam quæ uerbis ac nominibus personaret, tertiam quam mentis euolueret intellectus id Aristotelem significare pronunciat cum dicit, Sunt ergo ea, quæ sunt in voce earū, quæ sunt in anima passionū notæ. quod ostendet, ac si ita dixisset. sūt ergo ea quæ sunt in uoce & uerba & nomina, animæ passionum notæ. & quoniam mōstrauit quorū uoces essēt significatiuæ, illud quoq, docuisse pronūciat, quibus signis uerba & nomina panderētur, ideo addidisse, & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce, tanquam si diceret, ea quę scribūtur nomina & uerba, eorum quæ sunt in voce nominum & verborum notæ sunt, nec disiunctam esse sententiā. nec (ut Alexander putat) id quod ait, Et ea quę scribuntur, ita intelligendum, tanquam si diceret, sicut ea quæ scribuntur, id est literæ illa quæ sunt in voce significant, ita ea quæ sunt in voce notas esse animæ passionum. Primo quidem ꝙ ad simplicem sensum nihil addi oportet: deinde ꝙ tā breuis ordo, tanquā necessaria orationis non est intercidenda partitio: tertio quoniam si similis est significatio literarum uocūq;, quæ est uocum & animæ passionū, oporteret: sicut uoces diuersis literis permutantur, ita quoq; passiones animæ diuersis vocibus permutari, quod non fit. idem namq; intellectus uarietatis potest uocibus significari. Sed Alexander id quod eum sensisse superius memoraui, hoc probare nititur argumento. ait enim, etiam in hoc quoque similem esse significationem literarum ac vocum, quoniam sicut literę nō naturaliter uoces, sed positione significant, ita quoque voces non naturaliter animi intellectus, sed aliqua positione designant. Sed qui prius recepit, ut id quod Aristoteles ait. Et ea quę scribuntur, ita dictum esse tanquam si diceret, sicut ea quæ scribuntur, quicquid ad hanc sententiam uidetur adiungere, ęqualiter non dubitatur errare. Quocirca nostro iudicio qui rectius tenere volēt, Porphyrii sententiis applicabunt. Aspasius quoq; secundę sententię Alexandri, quā supra posuimus, ualde consentit, qui a nobis in eodem quo Alexander errore culpabitur. Aristoteles uero duobus modis has notas esse putat, literarum, uocum passionemq; animę constitutas, uno quidem positione. alio uero naturaliter. Atque hoc est quod ait, & quemadmodū nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces, Nam si literæ voces, ipsę uero voces intellectus animi naturaliter designarent, omnes homines eisdem literis, eisdem etiam vocibus uterentur. Quod, quoniam apud omnes nec eędem literę, neq; eædem uoces sunt, constat eas non esse naturales. Sed hic duplex lectio est. Alexander enim hoc modo legi puta oportere. Quorum autem hę primo notę, eędem omnibus passiones animæ sunt, & quorum eędem similitudines, res etiam eędem. Volens enim Aristoteles ea quę positione significant ab iis quæ aliquid designant naturaliter segregare, hoc interposui, ea quę positione significant uaria esse. ea uero quę naturaliter, apud omnes eadē: & inchoās quidem a vocibus ad literas uenit, easque primo non esse naturaliter significatiuas demonstrat, dicēs, & quēadmodum nec literę omnibus eędem, sic nec eędem uoces: nam si iccirco probantur literę non esse naturaliter significantes, ꝙ apud alios alię sint ac diuersę: eodem quoq; modo probabile erit uoces quoq; non naturaliter significare, qm̄ singulę hominū gentes eisdem inter se vocibus colloquuntur. volens vero similitudinem intellectuum rerumq; subiectarū docere naturaliter constitutā, ait. Quorū autē hę primo notę, eędē omnibus passiones aīę sunt. quorū inquit voces quę apud diuersas gētes ipsæ quoq; diuersę sūt, significationē retinēt, quę.s. sunt animę passiones, illę apud omnes eędē sunt. Neq;.n. fieri potest, ut qđ apud Romanos hō intelligitur, lapis apud Barbaros intelligatur. Eodē quoque mō de cęteris rebus. Ergo huiusmodi sentētia est quę dicit, ea quę voce, significent, apud oēs hominū gētes mutari, ut ipsę quidē voces. sicut supra monstrauit cū dixit, quēadmodū nec literę omnibus eędem, sic nec eędē voces. cū apud plures diuersę sint. Illud uero ꝙ voces ipsę significāt, apud omnes homines idem est, nec ulla ratione ualet permutari, qui sunt, scilicet intellectus rerum, qui quoniam naturaliter sunt permutari non possunt, atq; hoc est quod ait. Quorum autem hę primo notę, idest voces eędem omnibus passiones animę sunt, ut demonstraret voces quidem esse diuersas, quorum autem ipsę voces significatiuę essent, quę sunt scilicet animę passiones, easdem apud omnes esse, nec ulla ratione, quoniam sunt constitutę naturaliter, permutari. Nec uero in hoc constituit ut de solis vocibus atque intellectibus loqueretur. Sed quoniam voces atque literas nō esse naturaliter constitutas per id significauit, ꝙ eas nō apud oēs easdem esse proposuit, Rursus intellectus quos animę passiones vocat, per hoc esse naturales ostēdit, ꝙ apud omnes iidem sint, a quibus id est intellectibus ad res trāsitum fecit. Ait enim quorum hę similitudines, res etiam eędem. Hoc scilicet sentiens ꝙ res quoq; naturaliter apud omnes essēt eędem, sicut enim ipsę animę passiones, quę ex rebus sumuntur apud omnes homines eędem sunt, ita quoque etiā ipsæ res, quarum similitudines sunt animę passiones, eędē apud omnes sunt. Quocirca res quoque naturales sunt, sicut sunt etiam similitudines rerum, quę sunt passiones animæ. Herminus uero huic est expositioni contrarius. Dicit enim non esse verum, eosdem apud omnes homines esse intellectus, quorum voces significatiuę sunt. quid enim inquit in ęquiuocatione dicetur? ubi unus idemq; vocis modus plura significat, sed magis hanc lectionem ueram putat, ut ita sit. Quorum autem hę primo notę, hę omnibus passiones animę sunt, & quorum hę similitudines, res etiam eędem, ut demonstrasse uideatur, quorum voces significatiuę sint, uel quorum passiones animę similitudines. Et hoc simpliciter accipiendum est secundum Herminum, ut ita dicamus. Quorum voces significatiuæ sūt, illę sunt animę passiones, tāquā diceret animę passiones sunt, quas significant voces. & rursus; Quorum similitudines sunt, ea quę intellectibus continentur, illæ sunt res. Tāquam si dixisset, res sunt, quas intellectus significant. Sed Porphirius de utrisq; acute subtiliterq; iudicat, & Alexandri sentētiam magis probat. quo dicat non debere dissimulari de multiplici ęquiuocationis significatione. Nam & qui dicit, ad vnam quamlibet rem accommodat animum, scilicet quam intelligens voce de-

clarat, & unum rursus intellectum quemlibet is qui audit expectat. Quod si cum uterque ex uno nomine res diuersas intelligit, ille qui nomē æquiuocum dixit, designet clarius, quid illo nomine significare voluerit, accipit mox q̃ audit, & ad unum intellectum utriq; coueniūt: qui rursus fit unus apud eosdem illos, apud quos primo diuersæ fuerāt animę passiones propter ęquiuocationem nominis. Neque enim fieri potest, ut qui voces positione significantes a natura eo distinxit, quod easdē apud oēs esse non diceret, eas res quas naturaliter esse ꝓponebat, nō eo tales eē mōstraret, ꝙ apud oēs easdē esse cōtēderet. Quocirca Alex. uel ꝓpria sentētia, uel Porphyrii auctoritate probādus est. Sed quoniā ita dixit Aristoteles, Quorū autē hæ primo notæ, eadē omnibus passiones animę sunt: Quærit Alexander si rerū nomina sunt, q̃d causæ est, ut primo intellectuū notas, esse voces dixerit Aristoteles. rei.n. ponitur nomē, ut cū dicimus hō, significamus quidē ītellectū, rei tamē nomē est.i. animalis rationalis mortalis. Cur ergo nō primarū rerū magis notæ sunt voces quibus ponuntur, potius quam intellectum. Sed fortasse quidem ob hoc dictum est inquit, ꝙ licet uoces rerū nomina sint, tamen non iccirco utimur uocibus, ut res significemus, sed ut eas quæ nobis ex rebus innatæ sūt animę passiones. Quocirca propter quorum significantiam, voces ipsæ proferuntur, recte eorum primo esse dixit notas. In hoc vero Aspasius permolestus est. Ait enim, qui fieri potest, ut eædem apud omnes animę passiones sint, cum tam diuersa sententia de iusto ac bono sit? Arbitratur enim Aspasius passiones animæ non de rebus incorporalibus, sed de his tantū quę sensibus capi possunt, Aristotelem passiones animæ dixisse, quod per falsum est. Neque enim unquam intellexisse dicetur qui fallitur. Et fortasse quidem passionem animi habuisse dicetur, quicunq; id quod bonum est, non eodem modo quo est, sed aliter arbitratur, intellexisse uero non dicitur. Aristoteles autem cum de similitudine loquitur, de intellectu pronunciat. Neq; enim fieri potest, ut qui quod bonum est, malum esse arbitretur, similitudinem boni mente conceperit. Neque enim intellexit rem subiectam, sed q̃m quæ sunt iusta ac bona, ad positionē omnia naturamue referuntur, & si de iusto ac bono ita loquitur, ut de eo quod ciuile ius, aut ciuilis iniuria dicitur, recte non eędē sunt passiones animæ, quoniam ciuile ius, atque ciuile bonum positione est, non natura. Naturale uero bonum atq; iustum apud omnes gentes idem est. Et de Deo quoque idem est, cuius quamuis cultura diuersa sit, idem tamē cuiusdā eminentissimę naturæ est intellectus. Quare repetendum breuiter a principio est. partibus enim ad orationem usq; peruenit. nam quod se prius quid esset nomen, quid verbum constituere dixit, hę minime partes orationis sunt. Quod uero affirmationem & negationem, iam de cōposita ex uerbis & nominibus oratione loquitur, quæ eædem rursus partes sunt enunciationis: Et post enunciationis propositionē, de oratione loqui ꝓposuit, cuius ipsa quoq; enūciatio pars est: Et quoniam (ut dictum est) triplex est oratio, quæ in literis, quę in voce, quæ in intellectibus est, qui verbum & nomē definiturus esset, eaque significatiua positurus, dicit prius quorum significatiua sint ipsa verba & nomina, & inchoat quidem ab his nominibus & verbis quæ sunt in voce dicens, Sunt ergo ea quę sunt in voce, & demonstrat quorū sint significatiua, adiiciens, eorum quę sunt in anima passionum notę. Rursus nominum ipsorū verborumq; quæ in voce sunt, ea verba & nomina quę essent in literis cōstituta significatiua esse declarat, dicens, & ea quæ scribuntur eorū quæ sunt in voce. & quoniam quatuor ista quædā sunt literę, voces, intellectus, res. quorum literę & voces, positione sunt, natura vero res atque intellectus, demōstrauit uoces non esse naturaliter, sed positione, per hoc quod ait, nō easdem esse quod omnes, sed varias, ut est, & quemadmodum nec literę omnibus eædem, sic nec eædem voces. Vt vero demonstraret intellectus, & res esse naturaliter, ait apud omnes eosdem esse intellectus, quorum essent uoces significatiuę: & rursus apud omnes easdem esse res, quarū similitudines essent animæ passiones, ut est quorum autē hę primo notę. s. quę sunt in voce, eędem omnibus passiones animę sunt, & quorum hæ similitudines, res etiam eædem. Passiones autem animæ dixit, quoniam alias diligenter ostēsum est, omnē uocē animalis aut ex passione animæ, aut ꝓpter passionē proferri. Similitudinē uero passionē aīę uocauit, quod secundū Aristotelē nihil est aliud intelligere, nisi cuiuslibet subiectæ rei proprietatē atque imaginationē in aīę ipsius reputatione suscipere, de quibus animæ passionibus in libris se de anima commemorat, diligentius disputasse. Sed quoniā demonstratū est quomodo uerba & nomina & oratio intellectuū principaliter significatiua sūt, quicq̃d est in voce significationis, ab intellectib. venit. Quare prius paululum intellectibus perspiciēdū erat ei, q aliquid recte de uocibus disputaret. Ergo ꝙ supra passiones aīæ & similitudines uocauit, idē nunc apertius intellectū uocat dicens.

Est autem quemadmodum in anima aliquoties quidem intellectus sine uero uel falso. Aliquoties autem cui iam necesse horum alterum inesse, sic etiam in uoce. circa compositionem enim & diuisionem est ueritas & falsitas. Nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt sine compositione & diuisione intellectui, ut homo uel album, quando non additur aliquid. Neque enim adhuc uerum uel falsum est: signū autem huius est. Hircoceruus enim significat aliquid; sed nondum uerum uel falsum. si non, esse, uel non esse, addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus.

3. Quoniam nomen & uerbum, atque omnis oratio significatiua sunt animæ passionum, ex ipsis sine dubio quæ designāt in eisdē vocibus proprietas significationis innascitur. Hic vero est totus atque continuus Aristotelicæ ordo sententiæ. Quoniam inquit ea primum uocibus significantur, quæ in animo cogitatione uersantur, intellectuum uero alios quidem simplices & sine ueri uel falsi enunciatione perpendimus, ut cum nobis hominis proprietas tacita imaginatione suggeritur. Nulla nanque ex hac intelligentiæ simplicitate uel veritatis nascitur uel falsitatis agnitio. Sūt uero intellectus quidam cōpositi atq; coniuncti, in quibus inest iā quædam uel ueritatis uel falsitatis inspectio, ut cum ad quālibet simplicē perceptionem mētis adiungitur aliud, quod uel esse aliquid, uel non esse constituat, ut si ad hominis intellectum, esse uel non esse, uel album esse uel album non esse, copuletur. fiēt enim cogitabiles orationes ueritatis uel falsitatis participes, hoc modo. homo est homo non est. homo albus est. homo albus non est. Quarum quidem homo est, uel homo albus est, compositio dicitur. Nam prior esse atque hominem, posterior hominem albo composita intellectus prædicatione connectit. Sin uero ad hominis intellectum adiiciam quiddam, ut ita sit, homo est uel non est, uel albus est, aut aliquid tale, tunc in ipsa cogitatione ueritas aut falsitas innascitur. Ergo inquit quemadmodū aliquoties quidam simplices intellectus sunt, qui vero falsoq; careant, quidā vero in quibus alterum horum reperiatur, sic etiā in voce. Nam quæ voces denunciat simplices intellectus, ipsæ quoque a falsitate & ueritate seiunctæ sunt. Quæ vero huiusmodi significat intellectus, in quibus iam uel ueritas uel falsitas constituta est, in ipsis quoque horum alterum inueniri necesse est. Nam si quis hoc solum dicit, homo, uel album, uel etiam hircoceruus, quāquam ista quidem significent, q̃m tamen significant simplices intellectus, manifestū est omni ueritatis uel falsitatis proprietate carere. Et tota quidem sententia hoc modo se habet. Diligentius tamē est attendēdum quid est quod ait: circa compositionem enim & diuisionem est ueritas falsitasq;, quid etiam quod dictū est, nomina igitur ipsa & verba cōsimilia sunt sine compositione uel diuisione intellectui. Illud quoque cur cōposito nomine, uel cur ēt usus est rei non subsistentis exemplo, ut diceret. hircoceruus. n. significat aliquid. Nec illud prætereūdum est, quid sit quod dictum est, uel simpliciter uel secūdum tempus. Et primum quidem de eo dicēdum est, q̃d ait. circa compositionem enim & diuisionem est veritas falsitasq;. Quæritur nāque utrum ne omnis ueritas circa compositionem & diuisionem sit, an quædam est, quædam uero

uero minime. Illud quoq; an in omni compositione uel diuisione ueritas falsitasq; constituta sit, an hoc non generaliter, sed in quadam compositionis vel diuisionis parte, ueritas falsitasq; uersetur, in opinionibus nanq; veritas est, quoties ex subiecta re capitur imaginatio, vel etiam quoties, ita ut sese res habet, imaginationem accipit intellectus. Falsitas vero est quoties aut non ex subiecto, aut ita ut sese res non habet, imaginatio subijcitur intellectui, sed adhuc in veritate atq; falsitate nihil equidē aliud reperitur, nisi quędam opinionis habitudo ad subiectam rem. Qua n. habitudine, & quomodo sese habet imaginatio ad rem subiectā, hoc solum in hac veritate vel falsitate perspicitur, quā quidem habitudinem nullus dixerit compositionē. In hoc uero diuisionis nullus ne fictus quidē modus intelligi potest. Illud quoque considerandū est, numne aliqua sit in his cōpositio vel diuisio, quæ secundū substantiam suam vera dicuntur aut falsa, ut est vera uoluptas bene uiuendi, ut est falsa uoluptas bellandi. Etiam illud quoque respiciendum est, ꝙ in omnium maximo Deo quicquid intelligitur, nō in eo accidentaliter, sed substantialiter intelligitur. etenim quę bona sunt, substantialiter de eo nō accidētaliter credimus. Quod si substantialiter credimus Deum, Deum vero nullus dixerit falsum, nihilq; in eo accidentaliter poterit euenire, ipsa ueritas Deus dicendus est, ubi est igitur compositio vel diuisio in iis quę simplicia naturaliter sunt, nec ulla cuiuslibet rei collocatione iunguntur. Quare non omnis ueritas neque falsitas circa compositionē diuisionemq; cōstat, sed sola tantum quæ in intellectuū multitudine fit, & in prolatione dicendi. Nam in ipsa quidem habitudine imaginationis & rei nulla compositio est, in cōiunctione uero intellectuum compositio fit. Nam cū dico Socrates ambulat, hoc ipsum quidem, ꝙ eū ambulare cōcepi, nulla cōpositio est, ꝙ uero intellectus progressione, ambulationē cū Socrate coniūgo, quædā iam facta est cōpositio. Quod si hoc oratione protulero, rursus eadē compositio est, & circa eā uis ueritatis & falsitatis apparet. Quocirca in his solis compositionib inuenitur ueritas atq; mendaciū, de quib. tota nūc q̄stio est ī nomīe.s. & in uerbo, in negatiōe, & affirmatione, in enūciatione, & oratione. Quā.s. cōpositiōem ueritatis & falsitatis naturā ab intellectibus accipiētes ī uocis ꝓlatione cōseruant. De diuisione autē quæ ad negationē pertinet, deq; cōpositione, quæ ad affirmationē, paulopost enucleatius dicā. Nunc illud uidendum est, utrū uerū sit circa omnem compositionem, circaque omnem diuisionem, ueritatem uel mendacium prouenire. Quod omnino falsum est. quis.n. dixerit huiusmodi nominum cōiunctionem, & Socrates & Plato, uel si a se hęc nomina diuidantur, nec Socrates nec Plato, ueri aliquam falsiue tenere significantiā? Quare cōfitendum est, neque circa omnem diuisionē, neq; circa omnem compositionem, eam.s. quę in oratione uersatur, mendacium ueritatemq; subsistere. Sed illud uerissimū est, ꝙ omnis quæ est in oratione ueritas falsitasq;, in compositione & diuisione nascitur, non tamen omnis orationis compositio, vel diuisio uerum retinet aut falsum. Ergo si sic dixisset, circa omnem compositionem vel diuisionem ueritas falsitasq; est, mentiretur. Sed quoniam dixit simpliciter, ueritas falsitasq; circa cōpsitionem diuisitionēq; est, uerissime subtilissimeq; dixisse putandum est. illa enim nomina quæ ita dicuntur simplicia, ut ueritatem aut falsitatem quodammodo ualeāt designare, huiusmodi sunt ut intra se, atq; intra significationem suam, quandam retineant compositionem, ut siquis dicat lego, hoc est enim dicere lego, tanquā si dicat, ego lego. Hoc autem compositio est. uel quoties interrogante alio, respondet alius, uno tantum sermone, uidetur quoq; tunc simplex sermo ueritatem mēdaciumq; perficere, quod per falsum est. Audientis nanq; respōsio ad totum ordinem superioris enuntiationis adiungitur. ut siquis interoganti mundus ne animal sit est, respondeat, uidetur hæc una particula ueritatem uel mendacium continere, sed falso. Nō enim una est, sed ad uim ipsius respōsionis intuenti, tale est ac si diceretur, mundus animal est. Quod uero ait nomina ipsa & uerba cōsimilia esse sine cōpositione uel diuisione intellectui, illud designat, ꝙ supra iā dixit, ea quæ sunt in voce, notas esse animæ passionum. Quod si notæ sunt, sicut literæ uocum in se similitudinem gerunt, ita voces intellectuum. Et quoniam dictum est cur de similitudine verborum & nominum atq; animæ passionum dixerit, cur etiam circa compositionem & diuisionē falsum uerumq; esse proposuerit, dicendum est, quid sit ipsa cōpositio uel diuisio, in qua aut veritas, aut falsitas inuenitur. Nā quoniam de simplici enunciatiua oratione perpendit, ut posterius ipse in diuisione declarat dicens. Est autē una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, illā nūc compositionem designare uult: quę alicuius uel substātiam cōstituit, uel aliquid secūdū esse cōiungit. Nā cū dico Socrates est, hoc ipsū esse Socrati applico, & substantiā eius esse cōstituo. Sin uero dixero, Socrates philosophus est, philosophiā & Socratē secundū esse cōposui, uel si dicā, Socrates ambulat, huiusmodi est, tanquā si dicā Socrates ambulans est, igit quoties huiusmodi fuerit cōpositio, q̄ secundū esse uerbū uel substantiā cōstituat, uel res cōiungat, affirmatio dicitur, & in ea ueri falsiq; natura perspicitur, & quoniā ois negatio ad prædicationē cōstituitur, huius.n. affirmationis quæ est, Socrates est, negatio est, non ea quæ dicit, nō Socrates est. sed ea quæ pronunciat, Socrates non est. & ad id quod esse Socrates dictus est, non, negatio apponitur, ut cū id dicamus nō esse, quod ante dictum est esse: ergo quoniā id quod in affirmatione secundum esse uel cōstitutum, uel coniunctum fuerit, ad id addita negatio separat uel ipsam substantiæ constitutionem, uel etiam factam per id quod dictū est, esse aliquid, coniunctionem, diuisio uocatur. Quādo enim dico. Socrates non est. esse a Socrate seiunxi. & cum dico. Socrates philosophus non est. Socratem ab eo quod est philosophum est, separaui. quam separationē, quę ad negationem pertinet, diuisionem vocauit. Ergo manifestum est ꝙ si simplex in animæ passionibus, intellectus fuerit, cum ipse intellectus nullam adhuc ueri falsiq; retineat naturam, eorum quoq; prolationē ab utrisq; esse separatā. Sed cum compositio secūdum esse facta, uel etiam diuisio, intellectibus, in quibus principaliter ueritas & falsitas procreatur, euenerit, quoniam ex intellectibus voces capiunt significationem, eas quoq; secundum intellectum qualitatem ueras, & falsas esse necesse est. Maximam uero uim habet exempli nouitas, & exquisita subtilitas. Ad demonstrandum enim ꝙ unum solum nomen neque verum sit, neq; falsum, posuit huiusmodi nomen, quod compositum quidem esset, nulla tamen eius substantia reperiretur. Si quod ergo unum nomen ueritatem posset falsitatemue retinere, posuit huiusmodi nomē, quod est hircoceruus, ꝙ quoniam omnino in rebus nulla illi substātia est, falsum aliquid designare uidetur, sed non designat aliquam falsitatem. Nisi enim dicatur hircoceruus uel esse uel nō esse, quanquā ipsū per se nō sit, solum tamen dictū, nihil falsi in eo sermone ueriue perpenditur. Ergo ad demonstrandam uim simplicis nominis, ꝙ omni ueritate atq; mendacio careat, tale in exemplo posuit nomen, cui res nulla subiecta sit. Quod siquid uerū uel falsum unum nomen significare posset, nomē quod eā rem esse designat, quæ in rebus non sit, omnino falsum esset, sed non est, non igitur ulla veritas falsitasq; in simplici unq̄ nomine reperietur. Nec illud paruæ curæ fuit, nomen non ponere, quod omnino nihil significaret, sed quod cum significaret quiddam, tamen uerum aut falsum esse non posset, ut non uideretur ueritatis falsitatisq; causa esse, eo quoniam nihil significaret. Sed quoniā esset simpliciter dictū quanquā in eodem illud quoque cōficit, ut ostenderet nō solum simplex nomen a veritate atque mendacio esse alienissimum, sed etiam composita quoque nomina, si non habeant aliquam secundum esse uel nō esse (sicut superius dictum est) compositionem, uerum uel falsum significare non posse, tanquam si diceret, non solum simplex nomen pręter aliquam compositionem, nihil uerum falsumue significat, sed etiam composita utroque carent (sicut iam ipse dixit) nisi illi aut esse, aut non esse addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus. Hoc uero iccirco addidit, quò in quibusdam ita enunciationes fiunt, ut quod de ipsis dicitur, secundum substantiam proponatur, in

quibusdam vero hoc ipsum esse, quod additur non substãtiam, sed præsentiam quandam significet. Cum enim dicimus Deus est, non eum dicimus nunc esse, sed tantum in substantia esse, ut hoc ad immutabilitatem potius substantiæ, quàm ad tempus aliquod referatur. Si autem dicimus dies est, ad nullam diei substantiam pertinet, nisi tantum ad temporis cõstitutionem, hoc enim quod significat tale est, tãquam si dicamus nunc est, quare cum dicimus esse, ut substantiam designemus, simpliciter est addimus. Cum uero ita, ut aliquid prҫsens significetur, secundum tempus. Hҫc est vna quã diximus expositio. Alia vero huiusmodi est: Esse aliquid duobus modis dicitur, aut simpliciter, aut secundum tempus: simpliciter quidem secũdum præsens tempus, ut si quis dicat hircoceruus est. præsens autem quod dicitur, tempus non est, sed confinium temporum. finis nanque præteriti est, futurique principium. Quocirca quisquis secundum præsens, hoc sermone quod est, esse, utitur, simpliciter utitur. qui vero, aut præteritum iungit, aut futurum, ille non simpliciter, sed iam in ipsum tempus incurrit. Tempora nanq; (ut dictum est) duo ponuntur, præteritum atque futurum. Quod si quis cum prҫsens nominat, simpliciter dicit, cum utrumlibet præteritum, uel futurum dixerit, secundum tempus utitur enunciatione. Est quoq; tertia huiusmodi expositio, quod aliquoties ita tempore vtimur, ut indefinite dicamus, ut si quis dicat, est hircoceruus, fuit hircoceruus, erit hircoceruus, hoc indefinite, & simpliciter dictum est. Sin uero aliquis addat, nunc est, uel heri fuit, uel cras erit, ad hoc ipsum esse quod simpliciter dicitur, addit tempus. Quare secundum unam trium harum expositionum intelligendum est, quod ait. Si non, esse, uel non esse, addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus. Sed ei quod ante proposuit, quemadmodum esset aliquoties quidẽ in anima intellectus sine uero, uel falso, post quasi cõsequẽs reddidit nomina ipsa per se verbaq; esse simplicibus intellectibus consimilia, ut homo, uel album. ei vero quod ait, cui iã necesse sit alterum horum inesse, nihil interim reddidit. sed hoc eo suppleuisse putabitur, quod ait, sed nondum uerum uel falsum est, si non, esse, uel non esse, addatur. hæc est. n. intellectuum quædam compositio, cui iam necesse est alterum horum inesse, qua in oratione, uel esse, uel non esse, additur. Quocirca, quoniam de nomine uerboq; proposuit, & quam potuit breuiter, vocum literarum, intellectuum, rerumque consequentias, altissima ratione monstrauit. ad id quod primũ proposuit dicẽs. Primũ oportet cõstituere, quid sit nomẽ, & quid verbũ, ad hæc inquam quæ promiserat definire, reuertitur. nomen vero definiens, ita subiecit.

DE NOMINE.

NOMEN igitur est uox significatiua, ad placitum, sine tempore, cuius nulla pars est significatiua, separata. in nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione quæ est, equus ferus.

4. Omnis definitio generis constitutione formatur, differentiarum vero compositione perficitur. Nam si ad propositum genus, differentias colligamus, easque ad unam quam definire volumus speciem aptemus, usque dum vni tantum speciei collectio illa conueniat, nihil est, quod ultra ad faciendam definitionem desideretur: ut ipsum hominẽ si quis definiat, generi eius, quod est animal, duas necesse est differentias iungat, rationale. s. atq; mortale, faciatq; huiusmodi ordinem, animal rationale mortale. quæ definitio si ad hominem referatur, plena est rationis substantiæq; descriptio. Volens ergo Aristoteles definire quid esset nomen, prius eius genus sumpsit, dicens nomẽ vocem esse, iccirco scilicet, ut hoc quod dicimus nomẽ, ab aliis quæ nõ voces sed tantum soni sunt, separaret. Distat enim sonus a voce, sonus enim est percussio aeris sensibilis, vox vero flatus, per quasdam gutturis partes egrediens, quæ arteriæ vocantur, qui aliqua linguæ impressione formatur. Et vox quidem nisi animantium nõ est, sonus vero aliquoties inanimatorum quoque corporum cõflictatione perficitur. Quare, quia nomen vocem esse monstrauit, ab alis quæ uoces nõ sunt, sed tãtum soni, hãc orationis partem separauit atq; distribuit, & uocem quidem nominis uelut genus sumpsit. Habet nanque aliud quiddã speciei loco differens a nomine, quod est uerbum. habet quoq; quasdam locutiones, quҫ nihil ulla ratione significent, ut sunt articulatæ uoces, quarũ ipsa significatio non potest inueniri, ut scindapsus. huic ergo generi alias differentias rursus apponit, quҫ nomen sicut uox a sonis aliis segregauit: ita quoq; hæ differentiҫ nomen ab aliis speciebus sub uoce positis diuidant atq; discernant. Quod enim addidit, nomẽ uocem esse significatiuã, ab his inquã uocibus nomẽ disgregauit, quҫ nihil omnino significant, ut sunt syllabæ. Sillabҫ. n. cum ex his totum nomen constet, ad huc ipsҫ omnino nihil significant. Sunt quoq; quædam uoces literis syllabisq; compositæ, quæ nullã habent significationem, ut est blitiri. Ergo, quoniam uidebãtur quҫdam uoces esse quҫ significatione carerent, Nomen qđ uox est, & alicuius designationis semper causa profertur, non aliter definiendum erat, nisi illud antea non significantibus uocibus segregaret. itaque ait nomen esse uocem significatiuã, ut uocem quidem ab aliis sonis, significatione uero addita, ab ijs quæ sub uoce sunt nihil designantia, segregaret. Sed hoc nõdum ad totam definitionem ualet, neq; solum nomen uox significatiua est, sed sunt quҫdã uoces, quæ significãt quidẽ sed nomina non sunt, ut ea quҫ a nobis in aliquibus affectibus proferuntur, vt cum quis gemitum edit, vel cum dolore concitus emittit clamorem. Illud. n. doloris animi, illud corporis signum est, & cum sint uoces, & significent quandam vel animi, vel corporis passionem, nullus tamen gemitum, clamoremq; dixerit nomẽ. Mutorum quoq; animaliũ sunt quædam uoces, quæ significent. ut canum latratus, iras significat canũ: alia uox autem mollior, quҫdam blandimẽta designat: quare adiecta differentia separandum erat nomen ab his omnibus quæ uoces quidem essent, & significarent, sed nominis uocabulo non tenerentur. Igitur adiecit nomen uocem esse significatiuam, non simpliciter, sed secũdum placitum. Secundum placitum uero est, quod secundũ quandam positionem, placitumq; ponentis aptatur. nullum enim nomen naturaliter constitutum est, neq; unquã sicut subiecta res a natura est, ita quoq; a natura ueniente uocabulo nuncupatur. Sed hominum genus, quod & ratione, & oratione uigeret, nomina posuit, eaq; quibus libuit literis syllabisq; coniungens, singulis subiectarum rerum substantijs dedit. hoc autem illo probatur, quod si natura essent nomina, eadem apud omnes gentes essent, ut sensus, quoniam naturaliter sunt, ijdem apud omnes sunt. Omnes enim gentes nõ aliis nisi solis oculis intuenť, audiunt auribus, naribus odorantur, ore accipiunt gustatus, tactu calidũ, vel frigidũ, leue vel asperum iudicant, atq̃ hæc huiusmodi sunt, vt apud oẽs (vt dictũ est) gentes eadẽ videanť. ipsa quoq; quҫ sentiuntur, quoniã constituta naturaliter sunt, nõ mutanť. Dulcedo enim & amaritudo, albũ & nigrũ, & quҫq; alia sẽsibus quinq; sentiunť, eadẽ apud omnes sunt. Neq; enim ꝙ Italis dulce est in sensu, idẽ Persis uidetur amarũ, nec ꝙ albũ apud nos oculis apparet, apud Indos nigrũ est, nisi forte aliqua sensus ҫgritudine permuteť, sed hoc nihil attinet ad naturã. Igitur quoniam ista sunt naturaliter, apud omnes gentes eadem manent. Sic ergo & nomina si naturalia esse uiderẽtur, eadem essent apud omnes gentes, nec nullam susciperet mutationem. Nunc autem ipsum hominem alio uocabulo latini, alio grҫci, diuersis quoq; uocabulis barbarҫ gẽtes appellant. quæ in ponẽdis nominibus dissensio, signum est nõ naturaliter, sed ad ponẽtium placitum volũtatemq; rebus nomina fuisse composita. idem quoq; mõstrat, ꝙ sҫpe singulorum hominum sunt permutata uocabula. Quem. n. nunc uocamus Platonẽ, Aristoteles antea uocabať, & qui Theophrastus nunc dr̃, ante Aristotelem a suis parẽtibus Tirtamus appellabať. in eadẽ quoq; lingua qñ plura uocabula vni addũtur rei, monstratur rem illam non naturalibus, sed appositis noĩbus nuncupari. si. n. naturalibus noĩbus res quoque uocarentur, unam rem uno rãtum nomine signaremus. Quid. n. attinet: si naturalia sunt uocabula, unius rei plures eẽ noĩũ uoces,

voces quæ ad vnam designationem demonstrationemq; cõcurrerent? Dicimus enim gladius, ensis, mucro, & hęc tria ad vnam subiectam substantiam concurrunt. Ergo monstratum est nomina esse secundum placitum, idest secundum ponentium placitum, ac si diceret, nomen esse vocem quidem & significatiuam, sed non naturaliter significatiuam, sed secundum placitum voluntatéque ponentis, hoc scilicet diuides ab his uocibus, quę naturaliter designarent, vt sunt hæ vel quas nos in passionibus affectibusque ꝓloquimur, vel quas edere animalia muta conantur. Sed nondum supra dicta differentia plenam nominis formam, definitionemq; constituit. Est nanq; verbo commune cum nomine, quod vox designatiua & secundum placitũ est, sed addita differentia, quæ est, sine tempore, nomen a verbo distinxit. neq; enim nomen ullam consignificat tempus. verbi nanq; est, cum aut passio significatur, aut actio, aliquam quoque secum trahere uim temporis, qua illud, cum vel facere vel pati dicitur, proferatur. Cum enim dico Socrates, nullius est temporis, cum lego, vel legi, vel legam, tempore non carent. Addito ergo nomini quod sine tempore esse dicatur nomen a verbo disiungitur. Sane nos nemo arbitretur opinari, quod nullum nomen significet tempus. Sunt enim nomina quę tempus significatione demonstrent, velut cum dico, hodie, vel cras, temporis nomina sunt, sed illud dicimus, quod cum eodem nomine tempus quoque non consignificatur. Aliud est enim significare tempus, aliud consignificare. Verbum enim cum aliquo proprio modo tẽpus quoq; significat, vt cum agentis vel patientis modum demõstrat. Nam sine tempore ipsa passio, vel actio nõ profertur. unde non dicimus quod nomen non significet tempus, sed quod nomen significatio temporis non sequatur. Restat autem vna sola differentia, quę si superioribus adiungatᷓ, plenissima fere nomen definitione formabitur: hæc autem est, qua nomen ab oratione separatur. Inueniuntur enim quædam sine dubio orationes, quę cum uoces sint & significatiuę, & secundum placitum, quippe quæ sunt nominibus colligatę, tamen sunt sine tempore, vt cum dico Socrates & Plato: hæc nanq; oratio, cum ex nominibus iuncta sit, nomen quidem non est, vox vero est significatiua secundum placitum, & tempore vacat. vt igitur nomen ab huiusmodi oratione diuideret, addidit hanc differentiam, quæ est cuius nulla pars est significatiua separata. Oratio enim quoniam verbisq; nominibusq; coniungitur, verba vero vel nomina significatiua esse palam est, partes quoq; orationis significare aliquid dubium non est. Nominis vero pars quoniam simplex est, nihil omnino significat sed cum omnis oratio, omneq; nomen & verbum ex subiectis intellectibus vim significandi sumat, est aliquoties vt vnum nomen multos significet intellectus. Quocirca erit quoq; vt non simplex nomen sit quod nõ unam tantum animi passionem intellectumq; designet. Nam cum dico suburbanum, urbanũ imaginationem significandi tenet, sed ita vt a toto nomine separatum, cum ad ipsum refertur nomen, significet nihil, & vt in eo quod dicimus equiferus, ferus uult quidem aliquid significare, sed si a tota compositione separatur, nihil omnino designat in eo nomine. s. in quo cum equi particula iunctum, equiferum consignificabat. Omnis nanq; hæc compositio unius intellectus designatiua est. quare in oratione quidem ferus significat. etenim equus ferus oratio duos retinet intellectus, in nomine vero nihil, quoniam hoc ꝙ dicimus equiferus unius intellectus designatiuũ est. Sed fortasse ferus cũ ea parte qua iunctũ est, simul quidem consignificat, separatum vero nihil, hoc est ergo quod ait.

*At uero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in compositis**. *In illis enim nullo modo pars significatiua est. In his autem uult quidem, sed nihil significat separata, ut, in eo quod est equiferus ferus. Secundũ placitum vero, quoniam naturaliter nomen nullum est, sed quando fit nota: nam designant & illiterati soni, ut ferarum, quorum nullus est nomen.*

*s Simplex enim nomen nec imaginationem aliquam partium significationis habet. Compositum vero tales habet partes, ut quasi conentur quidem aliquid significare, sed consignificet potius, quàm quicquam extra significent. Addito igitur nomini ꝙ eius partes nihil separatæ significent, nomen ab oratione disiunctum est. Postquam adiectionem quæ est, cuius nulla pars est significatiua separata, quid ĩ nominis definitione ualeret, explicuit, hoc scilicet quo nomen ab oratione seiungeret: illud quoque disserit, cur sit additum, quod dictum est, secundum placitum, Nam quoniã nulla nominũ significatio naturaliter est, sed omne nomẽ positione designat: iccirco dictum est, secundum placitum. quod enim placuit ei q' primus nomina indidit rebus, hoc illis uocabulis designatur. age enim quis naturaliter nomina esse confirmet, quorũ apud omnes gentes est tam diuersa uarietas. Nec vero dicitur quod nulla vox naturaliter aliquid designet, sed quod nomina nõ naturaliter, sed positione significent. Alioqui habent hoc ferarũ, mutorumq; animalium soni, quorum vox quidẽ significat aliquid, ut hinnitus equi, consueti equi inquisitionem. latratus canum, latrantium iracundiam monstrat, & alia huismodi. Sed cũ voces mutorum animalium propria natura significent, nullis tamen elementorum formulis conscribunt̃. Nomen uero quanquam subiacet elementis, prius tamen quam ad aliquã subiectę rei significationẽ ponat̃, per se nihil designat, vt cum dicimus scindapsus, vel hereceddyn, tunc hæc per se nihil quidem significant, sed si ad subiectæ rei alicuius significationem ponantur, vt dicatur vel homo scindapsus, vel lapis hereceddyn, tunc hęc quæ per se nihil significabãt positione, & secundum ponentis quoddam placitum designant. Ergo tum nomen significatiuum est, quando (vt ipse ait) fit nota, tunc autem fit nota, cum secundum ponẽtis placitum, vocabulum quod naturaliter nihil designabat, ad subiectę rei significationem datur. hoc est. n. quod ait, fit nota: si enim naturaliter nomina significarent, nunquam de his Aristoteles diceret, fit nota: tunc enim non fieret nota, sed esset. Ergo quoniam nomina secundum placitum significatiua sunt. Ferarum vero illiterati soni secundum naturam, iccirco horum voces esse nomina non dicuntur. Vniuersaliter autem dicimus, omnium uocum aliæ sunt quæ inscribi literis possunt, alię quæ non possunt. Et rursus earum quæ inscribuntur vel minime, aliæ quidem significant, alię vero nihil. Amplius quoque omnium vocum, aliæ secundũ placitum designant, alię vero naturaliter. Nomen ergo secundum placitum est: positione enim factum est subiectæ rei nota. Nihil enim nominum est, quod naturaliter significet. non enim nomen informat significatio secundum naturam, sed secundum placitum significatio. Nam & illiterati soni significant, ut sunt ferarum, quos ideo sonos uocauit, quoniam sunt muta quędam animalia, quæ vocem omnino non habent, sed tantum sonitu quodam cõcrepãt. Quidam enim pisces non voce, sed branchiis sonant, & (ut Porphyrius autumat) cicada per pectus sonitum mittit, quorum omnium nihil est nomen. hoc autẽ dictum est nõ quod nullum nomen sit harum vocum, quas animalia proferunt, sed quod his non uelut nominibus utantur. Nam quanuis illiterata sit vox & natura significet, vt latratus canum: dicitur tamen latratus, & leonis fremitus, & tauri mugitus, hæc sunt nomina ipsarum vocum, quę a mutis animalibus proferuntur, sed non hoc dicimus, quoniam eorũ nihil est nomen. sed quoniam horum sonorũ nihil tale est, vt nomen esse possit, idest vt secundum ea velut nominibus vtentes feræ sibi inuicẽ colloquant̃, habent. n. significationẽ, sed (vt dictũ est) naturalẽ. Nomẽ autẽ secũdũ placitũ est.

Nonhomo uero non est nomen, at uero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellare. Nam neque oratio, neque negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Catonis autem uel Catoni & quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis. Ratio autem eius est in alijs quidem eadem, sed differt. Quoniam cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neque uerum, neque falsum est: nomen uero semper,

vt Catonis

ut Catonis est, uel non est. nō dum enim aliquid dicit uerū, aut falsum.

6. Superius omnia quęcunque extra nomen essent, prædictis adiectionibus a nomine separauit nunc vero, quoniam sunt quædam quæ sub definitione quidē nominis cadūt, uident tamen a nomine discrepare, de his differit, vt quid esse nomen integre uideatur, expediat. Quod enim dicimus nō homo, vel uon equus, oratio quidem non est. Omnis.n. oratio, aut nominibus constat & verbis, aut solis duobus, vel pluribus verbis, vel solis nominibus. In eo autem quod est non homo, unum tantum nomen est, quod dicit homo, id autem quod est non, neque nomen est, neque uerbum. Quare neque ex duobus uerbis constat, aut ex verbo & nomine. Verbum enim in eo nullum est, quare id quod dicimus non homo, oratio non est. Iam vero nec verbum esse monstrare, superfluum est, cum in verbis tempora semper reperiantur, in hoc vero nullum omnino quisquam tēpus inueniat. Sed nec negatio est. Omnis enim negatio, oratio est, non homo vero cum oratio non sit, nec negatio esse potest. Illud quodque, quòd omnis negatio, aut vera, aut falsa est, nō homo vero neque verum, neque falsum est. sensus enim plenus non est. quare negatio esse propter hoc quoque non dicitur. Nomen vero esse quis dicat, cum omne nomen, siue proprium, siue appellatiuum sit, definite significet, Cum enim dico Cicero, vnam personam, vnamq; substantiam nominaui, & cū dico homo, quod est nomen appellatiuum, definitam substantiam significaui. Cum vero dico nonhomo, significo quidem quiddam, id quod homo non est, sed hoc infinitum est. Potest enim & canis significari, & equus, & lapis, & quodcunque homo non fuerit. Et æqualiter dicitur, & in eo quod est, & in eo quod non est. Siquis enim de Sylla qui nō est, dicat nonhomo, significat quiddam, quod in substantia atque in rerum natura nō permanet. Siquis autem, vel de lapide, vel de ligno, vel de aliis quæ sunt rebus, dicat nonhomo, idem tamen aliquid significabit, & semper præter id ꝙ nominat huiusmodi vocabuli significatio est. Sublato enim homine, quicquid pręter hominem est, hoc significat nonhomo, quod a nomine plurimum differt, omne enim nomen (et dictū est) definite id significat, quod nominatur, & nō similiter, & de eo qđ est & de eo quod nō est dicitur, sed hęc huiusmodi vox & designatiua, est, & ad placitum, & sine tempore. & (vt dictū est) partes eius nihil extra designāt. Quare dubia apud antiquos sententia fuit, utrum nomen hoc non dicerent, an hoc aliqua adiectione nominis definitioni subijcerent. Et qui hoc a nomine separabant, ita nomen definitione claudebant dicentes, nomē esse vocem designatiuam secundum placitū sine tēpore circunscriptæ significationis, cuius partes nihil extra designarent, vt quoniā nonhomo rem circunscriptā non designaret, a nomine separetur. Alii vero non eodem modo, sed dicebant quidem id esse nomen, sed non simpliciter. Quadā nanque adiectione sub nomine poni posse illud putabant hoc modo, vt sicut homo mortuus non dicitur simpliciter homo, sed homo mortuus. Ita quoq;, & nomen hoc quod nihil definite significaret, non diceret nomē simpliciter, sed nomen infinitum, cuius sententiæ Aristoteles author est, qui se hoc rei vocabulum autumat inuenisse. Ait enim, at vero nec nomen est positū, quo illud oporteat appellare, dicēs id quod dicimus nōhomo, quo vocabulo debeat appellare non nouit antiquitas, & usque ad Aristotelē nullus nouerat quid esset id ꝙ nōhō diceretur, sed hic huic sermoni vocabulū posuit dicens, sed, sit nomen infinitū, nō simpliciter nomē, quoniā nulla circunscriptione significat, sed infinitū nomē, quoniā plura, & ea infinite significat. Sed hoc nō solū huiusmodi uocibus cōtingit, vt simpliciter sub nomine poni nō possint, sed sūt quędā alię, quæ omnia qdē accidētia nominis habēt, & definite significant, sed quadā alia discrepātia, nomina simpliciter dici nō possūt: vt sunt obliq; casus, vt cum dicimus Catonis, Catoni, Catonum, & cæteros: horū enim discrepantia ē a nomine, ꝙ nomē rectū iūctū cū est, vel nō ē, enūciationē facit, vt siquis dicat Socrates est: hoc verū vel falsum est. Si enim viuente Socrate diceretur, uerum esset, si vero mortuo, falsum esset, quare affirmatio est. Siquis autem dicat, Socrates non est, rursus facit negationem, & in ea quoque ueritas, vel falsitas inuenit. Ergo omne nomē rectum iunctum cum est, vel non est, enūciationem conficit. Hi uero obilqui casus iuncti cū est, vel cum non est, enunciationem nulla ratione perficiunt. Enūciatio nanq; est perfectus orationis intellectus, in quem ueritas, aut falsitas cadit. Siquis ergo dicat Catonis est, nondū est plena sententia, quid.n. sit Catonis nō dicitur, atque eodem modo Catoni est, uel Catonē est. In his ergo, quoniā cum est vel non est iuncti enunciationem nō perficiunt, est quędam a nomine discrepantia, quanquam sint nomini omni definitione coniuncti. Magna est enim discrepātia, quod rectum nomen cum est iunctum, perfectam orationem facit: obliqui casus, imperfectam. Quod autē dictum est obliquos casus cum est verbo iunctos orationem perfectam nō facere, non dicimus, quoniam cum nullo verbo obliqui casus iunguntur ita, vt nihil indigentem perficiant orationem. Cum enim dico Socratem pœnitet, enunciatio est, sed nō cum omni uerbo, sed tantum cum est, vel nō est, hi casus iūcti perfectam orationem nulla ratione constituunt. Atque hoc est quod ait. Catonis autem vel Catoni, & quæcunque talia sunt, nō sunt nomina, sed casus nominis. Vnde etiā discrepare uidentur: hęc enim nomina non uocantur. Illa.n. rectius dicūtur nomina, quæ prima posita sūt, idest quæ aliquid monstrant. Genitiuus enim casus non aliquid, sed alicuius, & datiuus alicui, & cęteri eodem modo. Rectus uero qui est primus rem monstrat, ut siquis dicat Socrates, atque ideo hic nominatiuus dicitur. quod nominis quodammodo solus teneat uim, nomenq; sit, & uerisimile ē eū qui primus nomina rebus imposuit, ita dixisse, vocetur hic homo, & rursus vocetur hic lapis. Posteriore vero usu factum est, ut in alios casus primitus positū nomē deriuaretur. Illud quoq; maius est, quòd omnis casus nominis alicuius casus est. Ergo nisi sit nomē, cuius casus sit, casus nominis dici recte non potest. Casus autem omnis inflexio est. Sed genitiuus, & datiuus, & cæteri, nominatiui inflexiones sunt, quare nominatiui casus erunt, sed omnis casus qui secundū nomen est: nominis casus est. Nomen igitur nominatiuus est. Aliud vero est casus alicuius quā est idipsum cuius casus ē, casus igitur nominis, nomen non est. Quod vero adiecit, ratio vero eius est in aliis quidem eadem, hoc inquit. Ratio & definitio obliqui casus, & nominis eadē ī omnibus aliis est. nam & uoces sunt & significatiuæ, & secundum placitū, & sine tēpore, & circunscriptæ designant. Sed (vt ipse ait) differt, quoniam cum est, vel fuit, vel erit, adiunctum, neque uerum neque falsum est. Quod a recto nomine sine ulla dubitatione perficitur, ut cum est, vel fuit, uel erit adiunctum uerū falsumue cōficiat, quod designauit per hoc quod ait. Nomen vero semper subaudiēdum est. scilicet facit uerum falsumue, cum est vel fuit, vel erit, adiunctum, eorumque ponit exempla. Catonis est uel non est, in his enim (ut ipse ait) neque uerum aliquid dicitur, neque falsum, quare integra nominis definitio est huiusmodi. Nomen est uox designatiua, secundum placitum, sine tempore, circunscriptæ significationi, cuius partes extra nihil designant, & cū est, vel erit, vel fuit adiunctum, nullius indigentis orationis perficiens intellectum enunciationemque constituens. Quoniam igitur de nomine expeditum est, ad definitionem uerbi ueniamus.

DE VERBO.

VERBVM autem est, quod consignificat tempus cuius pars nihil extra significat, & est semper eorū quæ de altero prædicantur, nota. Dico autē quoniā consignificat tempus, ut cursus quidē nomen est, currit autem uerbum: consignificat enim nūc esse. Et est sēper eorū quæ de altero dicuntur, nota, ut eorū quæ de subiecto, uel in subiecto sunt.

7. Verbi quidem integra definitio est huiusmodi. Verbum est uox significatiua secundum placitū, quæ consignificat tempus, cuius nulla pars extra designatiua est. Sed quoniam

niam commune est illi cum nomine esse uocem & significatiuam, & secundum placitum, iccirco illa reticuit. Ab his autem ea quæ propria sunt uerbi inchoauit. Verbi autem proprium est quo a definitione nominis segregatur, quod consignificat tempus. Omne enim uerbum consignificationem temporis retinet, non significationem. Nomen enim significat tempus. Verbum autē cum principaliter actus passiones que significet, cum ipsis actibus & passionibus, temporis quoque uim trahit, ut in eo quod dico lego, actionem quidem quandam principaliter monstrat hoc uerbum, sed cū ea ipsa agēdi significatione pręsens quoq; tempus adducit, atq; ideo non ait uerbum significare tempus, sed consignificare. Neque enim principaliter uerbum significat tempus (hoc enim nominis est) sed cum aliis quæ principaliter significat, uim quoque temporis inducit, & inserit. Ergo cum nomen & uerbum uoces significatiuæ sint, & secūdum placitum: additum uerbo quod consignificat tempus, a nomine segregatur. ut enim sæpe dictum est, nomen significare tempus poterit, uerbum uero consignificare. & sicut in definitione nominis addidit, nihil omnino partes separatas a tota compositione nominis designare, propter orationes quæ nominibus essent compositæ, ut est Plato & Socrates. ita quoque in uerbo addidit, nihil extra uerbi partes significare, propter eas orationes, quas uerba componunt, ut est ambulare & currere, hæc enim oratio ex uerbis est composita, & singula uerba & in ipsa oratione & præter eā per se ipsa significant. In uerbo uero nullo modo: & sicut in nomine pars nominis nihil designat separata: ita in uerbo pars uerbi nihil separata designat. Dicit autem esse uerbum semper eorum, quæ de altero prædicantur notam: qđ huiusmodi est ac si diceret, nihil aliud nisi accidentia, uerba significare. Omne enim uerbum aliquod accidēs designat. cum enim dico cursus, ipsum quidem est accidens, sed non ita dicitur, ut id alicui inesse vel non inesse dicatur. Si autē dixero currit, tunc ipsum accidens in alicuius actione proponēs alicui inesse significo, & quoniam quod dicimus currit, præter aliquod subiectum esse non potest (neque enim dici potest præter eum qui currit) iccirco dictum est omne uerbum eorum esse quæ de altero prædicātur significatiuū, vt verbum quod est currit, tale significat quiddam, quod de altero pręd1cetur, idest de currente. his igitur expeditis, quod ait uerbum consignificare tempus exemplis aperuit. Ait enim, dico autem quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem est nomen, currit uero uerbum, consignificat enim nunc esse. Expeditissime quid uerbum distaret a nomine, uerbi & nominis interpositione mōstrauit: etenim quoniā cursus accidens est, & nominatum est, ita ut sit nomen, non consignificat tempus. Currit uero idest accipiens in verbo positum præsens tempus designat, & hoc uerbum distare videtur a nomine, quod illud cōsignificat tempus, illud vere præter omnem consignificationem temporis pręd1catur. Sed postquam verbum consignificare tempus ostendit: id; quod supra iam dixerat, verbum semper de altero prædicari, nunc memoriter quemadmodum prædicetur, ostendit. Ait enim, Et semper est eorum quę de altero dicitur nota: ut eorum quæ de subiecto vel in subiecto sunt. Hoc scilicet dicens, ita uerbum significat aliquid, ut id quod significat de altero prædicetur, sed ita vt accidens. omne nanq; accidēs, & in subiecto est, & de subiecta substātia sibi prædicatur. Nā cū dico currit, id de hoīe, si ita cōtingit, prædico, scilicet de subiecto, & ipse cursus in homine ē. Vnde uerbū currit inflexū ēst: ergo q̄ dicit semper eorū esse notā verbū quæ de altero prædicētur, hoc mōstrat: uerbū accidētia semper significare, quoniam ait, eas res uerbi significatione mōstrari, quę uel in subiecto essent, vel de subiecto dicerentur, vel certe vt sit alius intellectus. quoniam solet indifferenter uti de subiecto aliquid prædicari, tanquam si dicat in subiecto esse, & sępe cū dicit de subiecto aliquid prædicari: in subiecto esse significat, cum uellet ostendere accidentium significationem contineri uerbis: ait, ea semper designari uerbis quæ de subiecto essent. Sed quoniam hoc uidebat obscurius, patefecit addito uel in subiecto, vt quid esset de quo supra dixerat de subiecto, exponeret cum addit vel in subiecto: tanquam enim si ita dixisset, Verbum quidem semper eorum nota est, quæ de altero prædicātur, ut de subiecto. sed ne hoc fortasse cuipiam uideatur obscurius: hoc dico esse de subiecto, quod est esse in subiecto. Vel melior hæc expositio est, si similiter dixisse eū arbitremur, tanquam si diceret: omne uerbum significat quidem accidens, sed ita ut id quod significat aut particulare sit, aut uniuersale, ut id quod ait de subiecto, ad vniuersalitatem referamus, quod in subiecto, ad solam particularitatem. Cum enim dico mouetur, verbum quidem est & accidens, sed uniuersale. Motus enim plures species habet, ut cursus sub motu ponitur. Ergo cursus si definiendus est: motum de cursu pręd1camus. Quocirca motus genus quoddam est cursus, atque ideo motus de cursu ut de subiecto prædicabitur. cursus uero ipse, quoniam species alias non habet, in subiecto tantum est, idest in currente. Motus autem quanquam & ipse sit in subiecto, tamen de subiecto prædicatur. Ideo dicit, eorum esse notam, uerbum quæ de altero prædicentur, atq; addit: ut eorum quæ de subiecto, vel in subiecto sunt. Hoc dicit accidentium quidem vim uerba significant, sed talium quæ aut uniuersalia sint, aut particularia: ut cum dico moueo, vniuersale quiddam est, & de subiecto dicitur, ut de cursu. Cum uero dico curro, particulare est, & quoniam de subiecto non dicitur, in subiecto solum est.

Non currit autem, & non laborat, uerbum nō dico: cōsignificat etenim tempus, & semper de aliquo est. Differētiæ autem huic non est positum nomen, sed sit infinitum uerbū. Quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod nō est. Similiter autem curret, & currebat non est uerbum, sed casus uerbi, differunt autem a uerbo. Quoniam hoc quidē præsens tempus consignificat, illa uero quæ circa sunt.

8. Quemadmodum dixi in nomine, non homo nomen nō est: iccirco quod multis aliis conueniret, quæ homines non essent, quoniamque de homine id quod diceret auferret, nihilq; definitum in eadem pręd1catione relinqueret, quod enim non homo est, potest esse & centaurus, potest esse & equus, & alia quæ vel sunt vel non sunt, atque ideo infinitum nomen uocatum est, ita quoq; etiam in uerbo, quod est non currit, vel non laborat, infinitum quoq; ipsum est, quoniam nō solum de eo quod est, uerum est, sed etiam de eo quod nō est, prædicari potest. Possum nanque dicere homo non currit, & id quod aio non currit, uel non laborat, de ea re quæ est prædico, idest de homine. Possum rursus dicere Scylla nō currit, sed Scylla non est, ergo hoc quod dico non currit, & de ea re quæ est ualet, & de ea quæ nihil est, pręd1cari. Sed forte aliquis hoc quoque in uerbis esse finitis contendat. Possum nanque dicere equus currit, hippocentaurus currit, & de ea re scilicet quæ est, & de ea quæ non est. Et quod complectitur de futuro ac præterito dixit, quod futurum quidem ante pręsens tempus est, præteritum uero retro relinquit, & nouo admirabiliq; sermone usus est, quod ait complectitur, sed nos id quantum latinitas passa est, trāsferre diu multumque laborantes, hoc solo potuimus, græca uero oratione luculentius dictum est. Ita enim se habet τὰ δὲ τῶν πέριξ. Quod qui gręce linguæ peritus est, quantum melius græca oratione sonet, agnoscit.

Ipsa itaque secundum se dicta uerba, nomina sunt, & significant aliquid. Constituit enim qui dicit, intellectum, & qui audit, quiescit: sed si est, uel non est, nondum significat. neque enim signum est rei esse uel non esse, nec si ipsum est purum dixeris, ipsum enim nihil est, consignificat autem quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere.

9. Hoc in loco Porphyrius de Stoicorum dialectica, aliorumq; scholarum multa permiscet, & in aliis quoq; huius libri partibus, idest in expositionibus idem facit, quod interdum nobis est negligendum. Sępe enim superflua explanatione magis obscuritas comparatur. Nunc autem Aristotelis huiusmodi sententia est: verba inquit ipsa secundum

se dicta

se dicta nomina sunt, nõ secundum id quod omnis pars orationis communiter nomen uocatur: ut dicimus nomina rerum, sed quod omne uerbum per se dictum neque addito de quo prædicetur, tale est, ut nomini sit affine. Nam si dicam, Socrates ambulat, id quod dixi ambulat, totum pertinet ad Socratem. nulla ipsius intelligentia propria est. At uero cum dico solum ambulat, ita quidem dixi, tanquam si alicui insit, idest tanquam si quilibet ambulet, sed tamen per se est, propriamque retinens sententiam huius uerbi significatio, vnde fit, vt apud græcos quoque cum articularibus præpositiuis sola uerba dicta proferantur, vt est, τὸ περιπατεῖν, τοῦ περιπατεῖν, τῷ περιπατεῖν. Quod si uerba cū nominibus cõiūgantur in oratione græca, articularia ꝓpositiua addi non possunt, nisi sola dicta sint. Quoniã significãt rem, & ita ut quamuis ea significẽt quæ alicui insint, tamen quod secundũ se, & per suam essentiam dicant: iccirco sunt nomina, ꝙ Aristoteles ait. Ipsa quidẽ secundũ se dicta uerba nomina sunt, tale est, ac si diceret, ipsa quidẽ sola neq; cum aliis iuncta uerba, nomina sunt. Cuius rei hoc argumentũ reddit. Constituit enim, inquit, q̃ dicit intellectũ, & q̃ audit quiescit, hoc autẽ, tale est. Omne nomẽ auditũ quoniã per syllabas progrediens aliquãtulũ tẽporis spatiũ decerpit, in ipsa progressione tẽporis, qua dicit nomẽ, audiẽtis quoq; animus progreditur, vt cum dico imperterritus sicut per syllabas im, & per, & ter, & cæteras progreditur nomen, ita quoque animus audientis per easdem syllabas uadit. Sed ubi quis expleuerit nomen, & dixerit imperterritus, sicut nomen syllabarum progressione finitum cõsistit, ita quoq; audientis animus conquiescit: Nam cum totum nomen audit, totam significationem capit, & animus audientis, qui dicentis syllabas sequebatur, uolens quid ille diceret intelligere, cum significationem ceperit, consistit, & eius animus perfecto demum nomine constituitur. hoc est enim quod ait: constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit. Etenim is qui loquitur postquam totum sermonẽ dixerit, audientis animum constituit, (Non est enim quo progrediatur intelligentia) ipsoq; nomine terminato, animus auditoris qui progrediebatur, explicatione nominis constituitur, & quiescit, & ultra ad intelligentiam, quippe expedita significatione nominis, non procedit, sed hoc uerbo nominibus commune est, sed si uerbum solum dicatur. Namque si cum nomine coniungatur, nondum audientis constituitur intellectus. Est enim quo ultra progredi animus audientis possit. Quod cũ dico Socrates ambulat, hic ambulat, nõ per se intelligitur, sed ad Socratẽ refertur & in tota oratione cõsistit intellectus, nõ in solo sermone: at uero si solũ dictũ sit, ita in significatione cõsistit, queadmodũ in nomine. Recte igitur dictũ est, ipsa secundũ se dicta uerba, nomina esse, quoniã cõstituit is qui dicit intellectũ, & q̃ audit q̃escit. Vel certe erit melior expositio, si ita dicamus, uerba ipsa secundũ se dicta nomina esse, iccirco quoniam cuiusdã rei habeãt significationẽ: neq; enim si talis rei significationẽ reti net uerbũ, quę semp aut in altero sit, aut de altero prędicet, iccirco iam nihil omnino significat, nec si significat aliquid, quod ꝑter subiectũ esse nõ possit: iccirco iam etiam illud significat, quod subiectum est, ut cum dico sapit, nõ iccirco nihil significat, quoniam hoc ipsum sapit, sine eo qui sapere potest, esse non possit. nec rursus cum id eo sapit, illum ipsum qui sapiens est significo, sed illud ꝙ dico sapit: nomen est cuiusdam rei, quæ semper sit in altero & de altero prædicetur, unde fit, ut intellectum quoque sit. Nam qui audit sapit, licet per se constantem rem nõ audiat (in altero nanque semper est) & in quo sit dictum nõ est, tamen intelligit quiddam & ipsius uerbi significatione nititur, & in ea constituit intellectum & quiescit: ut ad intelligentiam nihil ultra quærat omnino sicut fit in nomine. Quemadmodum enim nomen cuiusdam rei significatio ꝓpria est per se cõstantis, ita quoque uerbum significatio rei est non per se subsistentis, sed alterius subiecto, & quodam modo fundamento innitentis. Est hic quęstio, non enim uerum uideri potest, quod ait, constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit. nam neque qui dicit, constituit intellectum, neque qui audit, quiescit, deest.n. quiddam sermoni uel nomini vt si quis dicat Socrates, mox audientis animus, requirit quid Socrates, facit ne aliquid, an patitur? & nondum audientis intellectus est quietus, cum horum aliquid requirit, & in uerbo idem est, cum dico legit, quis legat, animus audientis requirit. Nondum ergo qui dicit constituit intellectum, ne qui audit quiescit. Sed ad hoc Aristotelem retulisse putandum est. Quoniam quilibet audiens cum significatiuam uocem cęperit animo, eius intelligentia nititur, ut cum quis audit, homo quid sit hoc ipsum quod accipit mente comprehendit, constituitq; animo audisse se animal rationale mortale. Siqs uero huiuscemodi uocem ceperit, quę nihil omnino designet, animus eius nulla significatione, neque intelligentia roboratus errat, ac uertitur, nec nullis designationis finibus conquiescit, quare Aristotelis recta sententia est, & uerba secundum se dicta esse nomina, & dicentem constituere intellectum, audientemq; quiescere, sed huiusmodi, quęstio ab Aspasio proposita est, & ab eodem resoluta. Postquam igitur Aristoteles secundum se dicta uerba nomina esse constituit, inquit, sed si est uel nõ est nõdum significant, quod huiusmodi est, ac si diceret. Significatur quidem quiddam a uerbis, uelut a nominibus, sed nulla tamẽ inde negatio affirmatione perficitur. Cum enim dico sapit, est quidem quędam significatio, sed nihil aut esse aut non esse demonstrat, idest neque affirmatiuum aliquid, neque negatiuum est, nam si affirmatio & negatio intellectuum compositionibus inuenitur, ut supra iam docuit, neque sola nomina dicta neque uerba aut affirmationem, aut ullam facient negationem. Pluribus enim modis docuit Aristoteles alias non in rebus, sed in intellectibus ueritatem falsitatemq; esse constitutam, quoniã si in rebus veritas falsitasue esset, una res sola aut affirmatio esset, aut quæ ei contraria est, negatio. Nunc uero quoniam intellectibus iunctis, ueritas & falsitas ponitur, oratio quoque opinionis atque intellectus passionumque animæ interpres est. Quare sine compositione intellectuum uerborumque ueritas & falsitas non uidetur existere, quocirca præter aliquam compositionem nulla affirmatio uel negatio est. Verba igitur per se dicta significãt quidem quiddam, & sũt rei nomina, sed nondum ita significant, ut uel esse uel non esse aliquid constituant, idest ut affirmationem faciãt aut negationem. Nam sicut in nominis partibus aut uerbi, partes ipsę nihil significant, omnes uero designant simul, ita quoque in affirmationibus aut negationibus, partes quidem significant, totæ uero coniunctæ uerum falsumue designant, vt cum dico, Socrates philosophus est, Socrates philosophus non est, sigillatim positæ partes propria significatione nituntur, sed nihil uerum falsumue significant, omnes uero simul iunctæ, vt est Socrates philosophus est, ueritatem faciunt, vel quod est huic contrarium falsitatem. Quare cum uerba secundum se dicta nomina sint, & significent aliquid, & partes quędam eius compositionis sunt, quæ uerũ falsumue faciant, non tamen ipsa in propria significatione vel esse, quod est affirmationis, vel non esse, quod est negationis, designat: nisi enim cui insit uerbum illud fuerit additum, non fit enunciatio, ut cum dico sapit, nisi qui sapiat, dicam, propositio non est. Quod autem addidit, neque enim signum est rei esse vel non esse, tale quiddam est, esse, quod uerbũ est, vel non esse, quod infinitum verbum est, non est signum rei, id est nihil per se significat. Esse.n. nisi in aliqua compositione non ponitur. Vel certe omne uerbum dictum per se significat quidẽ aliquid, sed si est vel non est, nondum significat. Non enim cum aliquid dictum fuerit, iccirco aut esse aut non esse significat. Atque hoc est quod ait: neque enim signum est rei esse vel non esse, etenim quam rem verbum designat, esse eius vel non esse non est signum ipsum uerbum, quod de illa re dicitur. ac si sic diceret: neque enim signũ est verbum quod dicitur, rei esse vel non esse, hoc est de qua dicitur re, ut id quod dico, rei esse uel non esse: tale sit, tanquam si dicam, rem ipsam significare esse vel non esse; atque hic est melior intellectus, ut non sit signum uerbũ eius rei, de qua dicitur esse uel non esse, subsistendi.s. vel nõ subsistendi, quod illud quidem affirmationis est, illud uero negationis, ut sit talis sensus.

sensus. neque enim quod dicitur verbũ signum est subsistendi, vel non subsistendi. Sed quod addidit, nec si hoc ipsum est purum dixeris, vel si ita dicamus. Nec si hoc ipsum rursum dixeris. Alexander quidẽ dicit est, vel ens æquiuocum esse. Omnia enim prædicamenta, quæ nulli communi generi subduntur, æquiuoca sunt, & de omnibus esse prędicatur. Substantia enim est, & qualitas est, & cętera. Ergo nunc hic dicere videtur ipsum ens vel est, vnde esse traductum est, per se nihil designat. omne enim æquiuocum per se positũ nihil designat, nisi enim ad res quasque pro uolũtate significãtis aptetur, ipsum per se ideo nullorum designatiuum est quod multa significat. Porphyrius vero aliam protulit expositionem, quæ huiusmodi est. Sermo hic, quẽ dicimus est, nullam per se substantiam monstrat, sed semper aliquã cõiunctionem, vel earum rerum quæ sunt, si simpliciter apponatur, vel alterius secundum participationem. nam cũ dico Socrates est, hoc quod dico Socrates aliquid eorum est quæ sunt, & in rebus iis quæ sunt Socratem iungo, sin vero dicam Socrates philosophus est, hic inquam Socrates philosophia participat. Rursus hic quoque Socratem philosophiamq; coniungo, ergo hoc, quod dico est, vim coniunctionis cuiusdam obtinet, non rei. Quod si propositionem aliquam copulationemque promittit, solũ dictum, nihil omnino significat, atq; hoc est qđ ait. nec si hoc ipsum est purum dixeris i. solũ, nõ modo neq; veritatẽ, neq; falsitatem designat, sed omnino nihil est, & quod secutum est planum fecit, consignificat inquit quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere. Nã si est verbum compositionis cõiũctionisque cuiusdam vim, & proprium obtinet locum, purum & sine cõiunctione prædicatum nihil significat, sed eam ipsam compositionem, quam designat cũ fuerit coniunctum eis quæ componũtur, significare potest, sine compositis vero quid significet, nõ est intelligere. Vel certe ita intelligẽdum est quod ait, ipsum quidem nihil est, non quoniam nihil significet, sed quoniam nihil verum falsumue demõstret, si purum dictum sit. cum.n. coniungitur, tunc fit enunciatio. Simpliciter enim dicto verbo, nulla veri vel falsi significatio fit, & sensus quidem totus huiusmodi est: ipsa verba quidem per se dicta nomina sunt, nam & qui dicit, intellectum constituit, & qui audit quiescit, sed quanquam significent aliquid verba nõdum tamen affirmationem negationemue significant: Nam quamuis rem designet, nondum tamen subsistendi eius rei signum est, nec si hoc ipsum est vel eos dixerimus, aliquid ex eo verum vel falsum poterit inuenire. Ipsum enim quanquam significet aliquid, nõdum tamẽ verum vel falsum est, sed in compositione fit enunciatio, & in ea veritas vel falsitas nascitur, quam veritatem falsitatemque sine his quæ cõponuntur, coniunguntur que intelligere impossibile est, & de verbo quidem, & nomine sufficienter dictum est. Secundo vero volumine de oratione est considerandum.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethi Editionis Secundæ

LIBER SECVNDVS.

INquantum labor humanũ genus excolit, & beatissimis ingenij fructibus compleret, si in tantum cura exercendæ mentis insisteret, non tam raris homines virtutibus vterentur, sed vbi desidia demittit animos, continuo feralibus seminarijs, animi vber horrescit. Nec hoc cognitione laboris euenire concesserim, sed potius ignorantia: quis enim laborandi peritus vnquam a labore discessit? Quare intendenda vis mentis est, verumque est amitti animum, si remittitur. Mihi autem si potentior diuinitatis annuerit fauor, hæc fixa sententia est, vt quanquam fuerint pclara ingenia, quorum labor ac studium multa de his quæ nunc quoque tractamus, latinæ linguæ contulerit: non tamen quendam quodammodo ordinem filumque dispone do disciplinarum gradus ediderunt: Ego omne Aristotelis opus quodcunque in manus venerit, in Romanum stylum vertens, eorum omnium commẽta latinã oratione perscribam, vt siquid ex logicæ artis subtilitate, & ex moralis grauitate peritiæ, & ex naturalis acumine veritatis ab Aristotele conscriptum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commẽtationis illustrem, omnesq; Platonis dialogos vertendo, vel etiam commentando in latinã redigam formam. His peractis non equidem cõtempserim Aristotelis Platonisque sententias, in unam quodammodo reuocare concordiam, & in his eos nõ vt plerique dissentire in omnibus, sed in plerisq; quæ sunt in philosophia, maxime consentire demõstrem. Hæc si vita ociumque superet, cum multa operis huius vtilitate, necnon etiam laude contenderim, qua in re saueant oportet, quos nulla coquit inuidia. Sed nunc ad proposita reuertamur. Aristoteles nanque inchoans librum, prius nomẽ definiendum esse proposuit, post verbum, hinc negationem, post hanc affirmationem, consequenter enunciationem, orationem vero postremam. Sed nunc cum de nomine & verbo dixerit, cõuerso ordine, quod vltimũ proposuit, nunc exequitur primũ, de oratione nãq; disputat, quam postremã in operis dispositione proposuit, ait enim.

DE ORATIONE, ET EIVS SPECIEBVS.

ORatio autem est vox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum, vt dictio non, vt affirmatio vel negatio. Dico autem, vt homo. significat enim aliquid, sed non quoniam est, aut non est: sed erit affirmatio vel negatio, si aliquid addatur: sed non vna hominis syllaba, nec enim in hoc quidẽ est sorex, rex significat, sed vox est nunc sola. In duplicibus vero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.

10. Videtur Aristoteles illas quoq; voces orationes putare, quæcunque vel ex nominibus vel ex verbis constent, nõ tantum quæ integrum colligant intellectum, vt sunt Socrates & Plato, & ambulare & dicere. hęc enim quanquam pleni intellectus non sit, verbis tamen & nominibus componuntur. ait enim orationem esse vocem significatiuam, cuius partes significarent aliquid separatim, significarent inquit non consignificarent, vt in nomine, & verbo. Docet autem illa quoque res, eum etiam imperfectas, compositas tamen ex nominibus ac verbis voces, orationes dicere, quod ait cũ de nomine loqueretur, in eo quod est equiferus nihil significare ferus, quemadmodum in oratione, quæ est equus ferus, nanque equus ferus vox composita ex nominibus est, sed sententiam non habet plenam, & ille ait, quemadmodum in orationem quæ est equus ferus. Nam si secundum Aristotelem equus ferus est oratio, cur non aliæ quoque quæ nominibus verbisque constent, quanquã sint imperfectę sententię, tamen orationes esse videantur: cum præsertim orationẽ ipse ita definiat. Oratio est vox significatiua, cuius partiũ aliquid significatiuum est separatum. In his ergo vocibus, quæ verbis & nominibus componuntur partes extra significant, & non consignificant. Nam si nomen, & verbum significatiuum est separatum, in his vero vocibus quæ verbis, & nominibus componuntur, partes extra significant, non consignificant, etiam voces imperfectæ nominibus, & verbis compositę orationes sunt. Nam si nomen omne & verbum significatiuum est hæ autem voces, idest orationes nominibus componuntur & verbis, dubium nõ est in his vocibus quæ ex nominibus & verbis coniunctæ sunt, partes per se significare. Quod si hoc est, & vox cuius partium aliquid separatum etiam per se significat, licet sit imperfectæ sententiæ, tamen orationẽ esse manifestum est. Sed quod addit orationis partes significare, ut dictionem, non vt affirmationem vel negationẽ, Alexander ita dictum esse arbitratur. Sunt enim inquit aliq quidem simplices orationes, quæ solis verbis & nominibus coniungũtur, aliæ vero compositæ, quarum partes in unum corpus iunctę iam faciunt orationes, & simplices quidem orationes partes habent eas, ex quibus componuntur, verba

ba & nomina, vt est Socrates ambulat. Compositæ autem aliquoties quidem tantum orationes, aliquoties vero etiã affirmationes, vt cum dico Socrates ambulat, & Plato loquitur vtræque sunt affirmationes, vel cũ dico Aio te Aeacida Romanos vincere posse, ex orationibus non ex affirmationibus componitur talis oratio. Prior autem simplicitas est, posterior vero compositio. In quibus est autẽ prius vel posterius aliquid, illud sine dubio definiendum est priori loco, quod natura quoq; præcedit. Ita ergo quoniã prior simplex oratio est, posterior vero cõposita, prius simplicẽ orationem definitione constituit dicens, cuius partes significanr vt dictio, non vr affirmatio, dictionem simplicis nominis aut uerbi nuncupationem ponens. In simplicibus.n. orationibus huiusmodi partes sunt. In compositis vero aliquoties quidem orationes tantum, aliquoties vero affirmationes, vt supra monstrauimus. addit quoque illud. Omnẽ inquit definitionem, vel contractiorem esse definita specie, vel excedere non oportet, ꝙ si Aristoteles ita constituisset definitionem, vt significare partes orationis diceret ut orationes, ac nõ vt dictiones, simplices orationes ab hac definitione secluderet. Orationũ nãq; simplicium partes, non vt orationes, sed vt simplicia verba nominaque significãt. Nã si omnis oratio, orationes habebit in partibus, rursus ipsæ partes quæ sunt orationes, alijs orationibus cõiũgerẽtur, & rursus partium partes, quæ eædem quoque orationes sunt, alias orationes habebunt in partibus. Ac si quis hoc intelligentia sumpserit, ad infinitũ procedet, nec vlla erit prima oratio, quæ simplices habeat partes. Neque enim fieri potest, vt prima dicatur oratio, quæ alias orationes habet in partibus, partes enim priores sunt propria compositione. quod si in infinitũ ducatur intelligẽtia, nulla prima oratio reperitur, & cũ nulla sit oratio prima, nec vlla postrema est. Quocirca interẽpta prima atq; postrema, omnis quoque interimitur, & nulla omnino erit oratio, quare nõ recta fuisset definitio, si ita dixisset. Oratio est vox significatiua, cuius partes aliquid extra significãt vr orationes. At vero inquit Alexander, Nec si quædam orationes in partibus continet, iccirco iam necesse est ipsarum orationum partes affirmationes esse, vt cum dico. Define meque tuis incendere teque querelis. Est ergo huius orationis pars vna, Define meque tuis incendere. teque querelis, alia: neutra harum affirmatio est, quanquam videatur esse oratio est vox significatiua, cuius partes extra aliquid significant vt affirmatio: huiusmodi enim orationes cum sint eius partes ex orationibus iunctæ, non tamen affirmationibus totũ ipsius corpus orationis efficitur. Sed quoniam in omni oratione verba sunt & nomina, quæ simplices sunt dictiones, non autem in omnibus orationibus aut affirmationes aut orationes partes sunt. quod commune erat, id in definitione constituit tanquam si ita diceret, Oratio est vox significatiua secundum placitũ, cuius partes aliquid extra significant, ex necessitate quidem vt dictio: non tamen semper, vt affirmatio, aut oratio. Neque enim potest fieri, vt inueniatur oratio, cuius partes nõ ita aliquid extra significent ex necessitate vt nomẽ aut verbum, cum inueniri possit, vt ita extra significent orationis partes, vt tamen orationes aut affirmationes non sint. Quare si ita dixisset, Oratio est vox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, vt affirmatio, illas orationes hac definitione nõ circunscripsisset, quarum partes quidem orationes sunt, sed nõ affirmationes, vt ille versus est, quem supra iam posui, Sin vero sic dixisset. Oratio est vox significatiua, cuius partes extra significant aliquid vt oratio, illas orationes in definitione reliquisset, quarum partes simplices sunt, vt est Socrates ambular. Sed cum dicit orationis partes ita significare vt dictiones, non omnino vt affirmationes, & simplices & compositas hac definitione cõclusit. Simplices quidẽ iccirco, ꝙ quælibet simplex paruissimaq; oratio nomine & verbo coniungitur, quæ sunt simplices dictiones, cõpositas vero, quæ cum habent orationes in partibus, partes ipsę habent simplices dictiones, quæ ipsæ simplices dictiones totius corporis partes sunt, vt cum dico, si dies est, lux est: dies est, & lux est partes sunt totius orationis. Sed rursus harum partiũ partes sunt dies, & est, & rursus lux, & est: quæ rursus totius orationis. per quã dico, si dies est, lux est, partes sunt, sed dies, & est, & rursus lux, & est, sunt simplices dictiones. Quocirca etiam cõpositarũ orationũ partes indubitanter, ita semper significant ut dictiones non ut affirmationes, aut quædã orationes. Quare hanc definitionẽ Aristoteles recte constituit. Ad hãc ergo sententiã locum hunc Alexander expedit, Illud quoq; addẽs sæpe Aristotelem de affirmationibus dicere dictiones, quod distinguere volẽs cũ diceret ita significare partes orationis tanquam dictionem, ne forte dictionem hanc aliquis in affirmationem susciperet. addidit, vt dictio non vt affirmatio, tanquam si diceret, duplex quidem est dictio vna simplex, alia vero affirmatio. Sed ita partes orationis aliquid extra significaut, vt ea dictio, quæ est simplex, non vt ea quæ est affirmatio, & huiuscemodi quodammodo intellectũ tota Alexandri sententia tenet. Porphyrius quoque in eadẽ sententia est, sed in vno discrepant, cuius expositio talis est. Dictio inquit est simplex nomen, & simplex etiam verbum, & ex duobus compositum, vt cum dico Socrates, vel rursus ambulat, vel equiferus, procedit etiã nomen dictionis ad orationes quidẽ, sed simplicibus verbis & nominib. cõiũctas, vt cũ dico Socrates & Plato, & si sit ex cõposito nomine, vt est equiferus & homo. Hæ orationes quanquã coniũctæ sint atque imperfectæ, tamen dictionis nomine nũcupãtur, necnon etiam transit nomen hoc dictionis vsq; ad perfectas orationes, quas enũciationes nũcupari posterius est dicendũ. Est autẽ enunciatio simplex, vt si quis dicat, Socrates ambulat. Et hæc dicitur affirmatio, huius negatio est, Socrates nõ ambulat. Simplices ergo enũciationes sunt affirmationes vel negationes, quæ singulis verbis ac nominibus cõponuntur. Itaq; cum dico, si dies est, lux est, tota quidẽ huiusmodi oratio dictio esse nõ dicitur. Cõposita nãque cõiunctaq; est ex orationibus, quę sunt dies est, & lux est, Hæ autem sunt affirmationes, & dicuntur dictiones. Ipsæ vero affirmationes, quæ dictiones sunt, habent rursus alias dictiones simplices, vt est dies, & est, & rursus lux, & est: ergo cum dico Socrates ambulat, hęc oratio partes habet dictiones, nomen scilicet & verbum, quæ dictiones quidem sunt, non tamẽ affirmationes. Sin vero dicam Socrates in Lyceo cum Platone, & cæteris discipulis disputauit. Hęc pars orationis quæ est, Socrates in Lyceo, ipsa quoque est dictio, sed non vt simplex nomẽ vel verbum, quæ dictiones quidem sunt, non tamen affirmationes, neque vt affirmatio, sed tantum vt imperfecta oratio, quæ verbis tamen nominibusq; composita est. Quod si sic dicam, si homo est animal est. Hæc rursus oratio habet dictiones in partibus, sed neque vt simplices dictiones, neq; vt imperfectas orationes, sed ut perfectas simplicesq; affirmationes, & vna est affirmatio animal est, alia vero, homo est. Tota vero ipsa oratio dictio non est. Quod si dicã. si animal non est homo non est, rursus hæc oratio ex duabus simplicibus dictionibus negatiuis videtur esse composita, quæ nihilominus tota dictio non est. Ita ergo dictio inchoans a simplicibus nominibus atq; verbis vsque ad orationes quãuis ad imperfectas prouehitur: nec in his tantummodo consistit, sed vltra etiã ad simplices affirmationes negationesq; transit, & in eo progressionis terminum facit. Ergo quoniã nõ omnis oratio partes habet affirmationes & negationes, quæ sunt simplicium dictionũ perfectæ enũciationes, quoniãq; non omnis oratio imperfectas orationes habet in partibus, omnis tamẽ oratio simplices dictiones retinet. quippe cum omnis oratio ex verbis nominibusq; iungatur hoc ait. Orationis partes significare semper quidẽ ut dictiones, nõ tamen semper vt affirmationes consentiente Alexãdro, cuius expositionem supra iam docui, atque ita diligentior lector differentias eorum recte perspiciat, & consentientes quidem communicet intellectus. Hoc loco Aspasius inconuenienter interstrepit. ait. n. Aristotelem non in omnes orationes definitionem constituere voluisse, sed tantum in simplices, quę ex duobus cõstant verbo scilicet & nomine, sed ille persalsus est. Neque enim si simplex oratio, simplicibus verbis nominibusq; consistit, iccirco non composita quoq; oratio verba & nomina similiter i partibus habet. Quod si

hoc

hoc commune est simplicibus orationibus atq; compositis ut habeāt in partibus quidem dictiones simplices, nō etiam affirmationes. cum etiam orationes quæ affirmationes habent, habeant in partibus simplices dictiones, cur hāc quæstioné in Aristotelem iaciat, ratione relinquitur. Syrianus vero, qui Philoxenus cognominatur, non putat orationes esse quarum intellectus sit imperfectus, atque ideo nec eas aliquas habere partes. Nam cum dicit Plato in Academia disputans: Hęc quoniam perfecta non est, partes inquit nō habet, arbitrans omne quod imperfectū est, nullis partibus contineri, atque ideo cum dicit Aristoteles, oratio est uox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, illā orationem constitui putat, quæ perfectū retinet sensum, ipsius enim partes esse uerba & nomina. Sed hoc ridiculum est. Neq; enim aliquid compositū fieri potest, nisi propriis partibus. Quod si quęlibet res ut componatur habet decem partes, eas tamen sigillatim apponi necesse sit, antequam ad decimam ueniamus partem, nihilo tamen minus erunt partes, quas sibimet ad componendā totius corporis summā sigillatim superponimus, etiam si ad illud quod componendum fuit, minime peruentum est. Quocirca si antequā perueniatur ad decimam partem priores effecti compositique partes sunt, nulla ratio est imperfectæ rei partes dici nō posse. Neq; enim dicitur totius compositi partes esse, quæ sint imperfecti, ut si sit integrum nomen, habeat partes quatuor, id est syllabas, ut Mezentius, si unam syllabam demam, dicāmque mezenti, uel si vnam rursus duasq; ponam, ut sunt mezen huius tamen utraq; syllaba me, scilicet & zen, partes sunt, & cum sit compositio ipsa sensu uacua, ac sit imperfecta, tamen partibus cōtinetur. Syrianus igitur minime audiendus est, sed Porphyrius potius, qui ita Aristotelis mētem sententiamq; persequitur, vt eius definitionem quæ vera est, labare, & in aliquibus aliis discrepare non faciat. De his quidem hactenus. Porphyrius autem ita dicit. Volens inquit Aristoteles ostendere non omnem orationem, aut simplices tantum habere partes, aut compositas, a simplicibus sumpsit exemplum, ut diceret significare partes orationis ut dictionem, non vt affirmationem, ut cum est oratio, Plato disputat, dictiones quidem sunt, sed nō ut affirmationes. Si uero sic esset oratio, si Plato disputat uerum dicit. Plato disputat, & uerum dicit, cum sint dictiones, non sunt tantum ut simplices, sed etiam ut affirmationes. Neq; enim simplex dictio affirmatio est aut negatio, sed tunc fit cū additur aliquid, quod aut affirmationis uim teneat, aut negationis, atque hoc est quod ait. Dico autem vt homo, significat.n. aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio uel negatio, si quid addatur. Huiusmodi hoc est, tanq̄ si diceret, nomen quidem simplex affirmationem, aut negationem non facit, nisi aut est uerbum addatur, quæ est affirmatio, aut non est, quę est negatio. Quod autem additur, sed non una hominis syllaba, nec in eo quod est Sorex, rex significat, sed uox est nunc sola. In duplicibus uero significat quidē, sed nihil secundum se, quemadmodum dictum est. Huius loci duplex est expositio. Quod enim dixerat prius, sed erit affirmatio vel negatio si quid addat ei dictioni, quam supra simplicē esse proposuit, cum de significatiua orationis parte loqueretur, nūc id adimplet & explicat dicens, nō si quidlibet addatur simplici dictioni, statim fieri affirmationem, vel negationem, nec uero orationem, neq; enim si quid nō per se significatiuum dictioni simplici copuletur, iccirco iam uel oratio, uel affirmatio, vel etiam negatio procreabitur, neq; enim si una syllaba hominis quę significatiua per se non est, copulatur eidem ipsis dictioni, iam ulla inde procreatur oratio. Quod si oratio non sit, nec propositio est, hę enim orationes quædā sunt. ut si quis ex eo quod est homo tollat unam syllabā, eamq; toti dictioni simplici aptet, dicatq; ho hō, uel alio quolibet modo decidens, partem toti corpori dictionis adiiciens nō faciet orationem. Quod si hoc est, nec affirmationē nec negationē, quædam sunt orationes. Ita ergo accipiendum est, tāquam si hoc modo dixisset, dico autē ut homo significat aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio, uel negatio si quid addatur, sed nō ut una hominis syllaba addat, nec cuilibet alterius dictionis, si quid non per se significat, ut in eo quod est Sorex rex non significat, sed uox est tunc sola. Atq; ideo si quis vel vt partem tollat, id quod est rex, apponatq; ei quod est Sorex, dicatq; Sorex rex, vt rex tanquam pars sit eius quod est Sorex, oratio nulla est, atq; ideo neque affirmatio neq; negatio. Hæ enim ex uocibus per se significatiuis constant. Rex uero in eo quod est Sorex, quoniā pars est nominis, nihil ipsa significat. Vel certe erit melior intellectus, si hoc quod ait, sed nō una hominis syllabæ non aptemus ad orationis perfectionem, sed potius ad dictionis significationem. vt quoniā dixit superius, orationis partes significare ita, vt dictionē nō vt affirmationē, q̄ esset dictio manifeste monstret. Dictiones nāq; cōstituit uocē p̄ se significātē. ergo cū dicit. Sed nō una hominis syllaba, tale est ac si diceret, significat quidē pars orationis vt dictio. Sed hæ ipsæ dictiones perfectæ nomina sūt & uerba, nō partes nominū verborūq;. In eo enim ꝙ est equiferus currit, equiferus qdē dictio est totius orationis, significat enim ut pars orationis, sed ferus consignificat ut pars nominis. atq; ideo ferus dictio non est. Quocirca si quæ aliæ syllabæ in parte orationis sūt, idē in nomine uel uerbo, nihil p̄ se significāt, quāquā sint in parte nominis, ꝙ nomē pars orationis est, nihil tamē ipsū significat in tota oratione, quare nec dictio erit. Audiendū ergo est ita, tanquā si sic diceret. Oratio autē est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuū est separatum, vt dictio, non ut affirmatio, dico autem ut homo significat aliquid, & est quædā dictio simplex. Nā neq; oratio est, quoniam simplex est, nec affirmatio neque negatio, quoniam non significat, aut esse aut non esse. Sed erit tunc affirmatio, quando aliquid additur, quod affirmationē negationem ue constituat. Sed quod ad dictionē esse id qđ dicimus homo: iccirco dictio est, quoniam per se significat, Syllaba uero eius nominis quod est homo, quoniam nihil designat, non est dictio. Hoc est enim, sed non una hominis syllaba uel si uideatur quidem significare, pars tamen sit nominis, & consignificet in nomine, in tota oratione nihil significat. Neque enim est pars orationis. Quod per hoc dixit quod ait, nec in eo quod est Sorex rex significat, sed uox est nūc sola nihil significās, unde probatur huiusmodi particulas non esse dictiones. Vox enim sola nō est dictio, sed uox per se significans. Si qua sunt inquit nomina, quæ sint composita ex aliis, ut est equiferus, emittunt quidē quandā imaginem significandi, sed per se nihil significant, consignificant autem. In simplicibus uero nominibus nec imaginatio ulla significādi est, ut in eo quod est Cicero, partes eius cum simplices sono, tum etiā intellectu, præter cuiuslibet imaginationis similitudinem significationemue sunt. In duplicibus uero uult quod est pars significare, sed nullius separatim significatio est iccirco, quoniam solum cōsignificat id quod totū cōpositi nominis corpus designat. ipsū uero separatum (ut sæpius dictū est) nihil extra significat.

Est autē oratio omnis quidē significatiua nō sicut instrumentū, sed (quēadmodū dictū est) secundum placitum.

11. Secundum placitum esse orationes illa res approbat, quod earum partes sunt ad placitum, id est nomen & uerbum. Quod si omne compositum ab his ex quibus est compositum, sumit naturam: uox quæ positione constitutis uocibus iungitur, ipsa quoque secundum placitum positionemque formatur, Quare manifestum est, orationem secundum placitum esse. Plato uero in eo libro qui inscribitur Cratylus, aliter esse constituit, eamque dicit supellectilem quandam atque instrumētum esse significandi res eas quæ naturaliter intellectibus concipiuntur, earumque intellectum uocabulis discernendi. Quod si omne instrumentum naturalium rerum secundum naturam est, ut uidendi oculus, nomina quoque secundum naturam esse arbitratur. Sed hoc Aristoteles negat, & Alexander multis in eo nititur argumentis monstrans orationem non esse instrumentum naturale. Aristoteles uero ita utitur dicens, Est autem oratio omnis quidem significatiua, non sicut instrumentum, tanquam si diceret. Est quidem omnis oratio significatiua, non tamen naturaliter, instrumentum

tum enim hoc demonstrat, tanquam si diceret naturaliter significare. Quod qui instrumentum orationem esse negant, nõ eam naturaliter, significare dicũt sed ad placitum. Naturalium enim rerum naturalia sunt instrumenta. Iccirco autem instrumentum pro natura posuit, quod (ut dictũ est) Plato omnium artium instrumenta secundum naturã ipsarum artium consistere proponebat. Et Alexander quidem nõ esse instrumentum orationem sic ingreditur approbare. Omnis inquit naturalium actuum supellex, ipsa quoque naturalis est, vt in sensu, quoniã natura datur, eius quoque supellex est naturalis, ut oculus. Eodem quoque modo auditus cum naturalis sit, aures nobis quæ sunt audiẽdi instrumenta, naturaliter esse datas cognoscimus. Quare quoniam oratio ad placitum non naturaliter est, partes.n. manifestum est orationis ad placitũ positas, quæ sunt scilicet nomina & verba, sicut monstrat apud omnes gentes diuersitas uocabulorum, quoniam ergo per hæc secundum placitum omnis oratio esse monstratur. quod aũt ẜm placitum est, nõ est secundum naturam, non est ergo oratio supellex. Significandi enim ratio atque potestas naturaliter non est: Quod si oratio naturaliter non est, non est suppellex. His alijsque similibus rationibus monstrat non esse supellectilem orationem. Quocirca dicendum nobis est, naturaliter quidem esse uoces potestatesque naturaliter uocabula rebus imprimendi, non tamen naturaliter significatiuas, sed positione. Sicut ergo naturaliter singularium artium sumus susceptibiles, sed eas non naturaliter habemus, sed doctrina concipimus: ita uox quidem naturaliter est, sed per uocem significatio non naturaliter. Neque enim uox sola, nomen est, aut uerbum, sed uox quædam addita significatione, & sicut naturaliter est moueri, saltare uero cuiusdam iam artificij, & positionis, & quemadmodum æs quidem naturaliter est, statua vero positione vel arte: Ita quoque possibilitas ipsa significandi, & vox naturalis est. Significatio vero per uocem positionis est, non naturę. Hactenus quidem de communi oratione locutus est, nunc autem transit ad species eius. Ait enim.

Enunciatiua uero non omnis, sed illa, in qua uerum uel falsum est, non autem in omnibus inest, ut deprecatiua, oratio quidem est, sed neque uera neque falsa: cæteræ igitur relinquantur, rhetoricæ enim uel poeticæ conuenientior est consideratio, enunciatiua uero præsentis est speculationis.

12. Species quidem orationis multę sunt, sed eas uariæ partiuntur. at vero Peripatetici quinque partibus omnes species orationis ac membra distribuunt. Orationis autem species dicimus perfectæ, nõ eius quę est imperfecta, perfectas autem uoco eas quæ complent expediuntque sententiam. Et sit nobis hoc modo diuisio. Sit genus oratio, orationis aliud est imperfectum, quod sententiam non expedit, ut si dicam Plato in lyceo, aliud uero perfectum. Perfectæ autem orationis, alia est deprecatiua, vt Adsit lętitiæ Bacchus dator. Alia imperatiua, ut Accipe, daque fidem. Alia interrogatiua, vt Quo te Mœri pedes? an quo uia ducit in urbem? Alia vocatiua, vt, O qui res hominumque deumque æternis regis imperijs. Alia enunciatiua, vt dies est, dies non est, In hac sola quæ est enunciatiua, ueri falsiue natura perspicitur. In cæteris enim neque ueritas, neque falsitas inuenitur. Et multi quidem plures species esse dicunt perfectæ orationis, alij autem innumeras eorum differentias produnt, sed nihil ad nos. Cunctę enim species orationis, aut oratoribus accõmodatæ sunt, aut poetis, sola enunciatiua philosophis. Ergo hoc dicit. Non omnis oratio enunciatiua est. Sunt enim plurimæ quæ enunciatiuæ non sunt, ut hæ quas supra posui. Hæc autem sola est, in qua uerum falsumue inueniri queat. Quocirca quoniam istam in qua ueritas vel falsitas inuenitur, dialectici philosophique est quęrere. Cæteræ autem oratoribus atque poetis accommodatæ sunt, iure de hac sola tractabitur, idest de enunciatiua oratione. Hucusque ergo de partibus interpretationis, & de communi oratione locutus est. Nunc autem astringit modum disputationis in speciem, & de una specie orationis tractat, deq; una interpretatione quæ est enunciatiua. Species nanq; est enunciatio interpretationis, negatio uero & affirmatio enunciationis. Quare de enunciatiua oratione cõsiderandi hinc cum ipso Aristotele commodissimum sumamus initium.

Est autẽ una prima oratio enũciatiua, affirmatio, deinde negatio, alia uero omnes coniunctione unæ. Necesse est autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo esse, uel casu uerbi, etenim hominis ratio, si nõ est, aut fuit, aut erit, aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciatiua. Quare autem unum quiddam est, & non multa animal gressibile bipes. Neque enim eo quod propinque dicuntur unum erit. Est autem alterius hoc tractatae negotij.

13. Vna oratio duplici modo tractatur, vel cum per se una est, vel cum per aliquam coniunctionem iungitur. Vel certe ita dicendum est. Aliæ orationes naturaliter unæ sunt, aliæ uero positione. Et natura liter unæ quidem sunt orationes, quæ nõ dissoluũtur in alias orationes, ut est, sol oritur. Quæ autem positione sunt unæ in alias orationes dissoluuntur, vt est. si homo est animal est, hęc enim in orationes alias separatur, & quemadmodum lignum vel lapis sigillatim in propria natura cõsistunt, & sunt una, ex his autem facta nauis vel domus quæ cum pluribus quidem cõstẽt, vnæ tamen arte sunt, non natura. Ita quoque in orationibus simplices eas & per se naturaliter unas orationes dicimus, quæ uerbo tantum & nomine coniunguntur, Compsitas autem quæ in alias (ut dictum est) orationes diuiduntur, multas enim orationes in huiusmodi orationibus coniunctio iungit, vt si dicam, Plato est, & Socrates est, hæc coniunctio & vtrasq; coniunxit, atque ideo una uidetur positione, quæ naturaliter & per se una non fuerat. naturaliter autem unius orationis duæ partes sũt affirmatio & negatio, sed quoniam non ita dixit, est autem vna oratio enunciatiua, affirmatio vel negatio, deinde est una coniunctione. Sed ait. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio. deinde negatio, huiusmodi oritur quæstio. Vtrum id quod ait prima ad affirmationem referatur, ut sit posterior negatio, an id quod ait prima ad simplicem retulerint orationem, ut secunda sit, quæ ex orationibus iungitur, quam dubietatem ipse dissoluit. Sic enim inquit. Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, & vt quam secundam diceret demonstraret, ait: deinde negatio, vt primam affirmationem poneret, secundam negationem. Quod si ita dixisset, est autem una prima enunciatiua oratio affirmatio vel negatio, deinde coniunctione una, ita oporteret intelligi, tanquam si diceret, illam esse primam orationem. quæ simplex esset, cuius partes affirmatio essent atque negatio: Secundam uero illam quæ cõiunctionem quadam una fieret cum ex orationibus iungeretur. Sed quoniam id quod ait prima ad affirmationẽ iunxit dicens, est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, ad negationem vero, deinde subiunxit dicens, deinde negatio. Dicendum est primam eum orationem esse arbitrari affirmationem. Secundam uero negationem, cui deinde continenter apposuit. Sed rursus incurrimus Alexandri quęstionem, Per hoc.n. negat affirmationẽ negationemque sub uno genere poni oportere, idest sub enunciatione quod in ijs quæ priora vel posteriora sũt, commune genus non potest inueniri. Sed hoc supra iam dictum est, non oportere omnia quæcunque quolibet modo priora vel posteriora sunt a genere communi secernere. Alioqui sic primæ & secũdæ substantię sub uno genere substantiæ non ponẽtur. Sic etiam simplices & compositæ orationes, quarum simplices propositiones primę sunt, posteriores compositæ, uno genere non continebuntur. Sed illa sola putanda sunt sub eodem genere poni nõ posse, quæ ad substantiam priora vel posteriora esse cognoscimus: quę uero ad suũ esse ęqualia sunt, nihil prohibet sub eodem genere utraq; constitui. Ergo quoniam affirmationi & negationi hoc est esse, qđ in his ueritas & falsitas reperitur, hæc autem est enũciatio, in qua scilicet ueritatis & falsitatis cõstituta sit

ta sit oratio, qm̃ ad id qđ ueri falsiue significatiuæ sunt, neq; affirmatio prior, neq; negatio posterior est. Nullus dubitat eo, ꝙ æqualiter participat affirmatio & negatio, eidē generi posse supponi, sed affirmatio & negatio æqualiter participāt enūciationē, si quidē enūciatio ueri falsiq; utiē significatione, & affirmatio & negatio ueritatem atque mēdaciū æqualiter mōstrāt, enūciatio igiē affirmationis & negationis genus eē ponēda est. Qđ ergo ait, Est aūt una prima oratio enūciatiua, affirmatio, deīde negatio, aliæ uero cōiūctione unæ: ita ītelligēdū est, ꝙ affirmationē primā, scđā uero negationē, cui addidit deīde, in prolatione posuerit prior .n.ē affirmatio, posterior negatio in prolatione dūtaxat, nō sm̃ ueri falsiq; designationē. Quocirca nihil ꝓhibet & priorē putari affirmationē negatione, & tamen utrasq; sub uno genere .i. enūciatione cōstitui. Sed qđ secutū est. Necesse est aūt omnē orationē enūciatiuā ex verbo esse, uel casu, huiusmodi est, uolēs Aristoteles distribuere dictionē, affirmationē, negationē, enunciationē, contradictionē, sensū confusa breuitate ꝑmiscuit, & nebulis obscuritatis implicuit. oportuit nanq; prius qđ esset dictio, post autē qđ affirmatio, & negatio, & rursus quid esset enūciatio, & cōtradictio cōstituere. Sed hoc interim prætermittit, nūc uero quemadmodū constituatur enunciatio docet dicēs, Quod omnis enūciatio constet uerbo, quoniam simplex dictio est nomē, aut uerbum. Omnis enunciatio simplex huiusmodi est, ut semper quidem uel uerbum, uel aliud aliquid, quod idē ualeat, tanquam si diceretur, uerbum, uel casum verbi in prædicatione retineat; sed non semper subiectus terminus fit ex nomine, semper tamē prædicatus ex verbo. sit enim huiusmodi propositio, quæ est, sol oritur, in hac ergo propositione quod dico sol oritur, subiectum est sol, quod uero dico, oritur, prędicatum: & utrasque has dictiones terminos uoco, sed quodcunque prius dicitur, in simplici enūciatione, illud subiectum est, ut in hac sol, quod uero posterius, illud prædicatum; ut in eadem, oritur. Ergo necesse est omnem enunciatiuam orationem, si simplex sit, uerbum in prædicatione retinere: ut in eadem ipsa, cum dico, sol oritur, oritur uerbum est, uel quod idem ualeat, vt est Socrates non ambulat, nō ambulat enim infinitum verbum est, & verbū quidem non est, sed eādem vim retinet quam verbum. Casus etiam verbi ponitur sæpe, vt Socrates fuit. subiectus vero terminus non semper cōsistit in nomine, potest enim infinitū nomen habēre: vt cum dico, non homo ambulat, potest & verbum, vt cum dico, ambulare moueri est. Ergo (vt arbitror) plene monstratum est non semper subiectum nomen esse, sed semper prædicatum in solo verbo consistere. Approbās ergo verba semper in prędicationib. poni, hoc addidi., nisi enim, aut est, aut fuit, aut aliquid huiusmodi sit additum, aut quod idem valeat apponatur, enunciatio non fit. cum enim dico, homo est: est verbum in prędicatione proposui. Sin vero dixero, homo viuit, idem valet tanquā si dicam, homo viuus est. Ergo nō posse sine verbo affirmationem, negationemue constitui, docuit, per id quod ait. Etenim hominis ratio si non, aut est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi addatur, non est oratio enunciatiua. Hoc enim dicere videtur. Definitio hominis, est verbi gratia, animal gressibile bipes, & hęc ratio est humanæ substantię, ergo hęc rō nisi ei, est, aut erit, aut fuit, aut quodlibet verbum [sicut supra dictum est] apponatur, enuntiatio non fit, neque enim verum, neque falsum est. Si enim dicam tantum, animal gressibile bipes, nulla me veritas, mendaciumue consequitur. Sin autem dixero, animal gressibile bipes est, vel non est, affirmatio mox, negatioque conficitur, quas enunciationes esse quis dubitet? Sed cum de simplicibus enunciationibus loqueretur, ait: hominis rationē, idest definitionem, non esse enunciationem, nisi ei, aut est, aut erit, aut huiusmodi aliquid apponatur, approbans scilicet vnam esse, & non multiplicem orationem definitionis humanæ, cui si est, aut erit, aut fuit, adderetur, enunciationem simplicem faceret. Cur vero vna sit talis oratio, causa quęritur; neque enim ex solis duobus terminis constat, id quod dicimus animal gressibile bipes, & quę nominat, plura sunt, quare ipse sibi institit, & de sua propositione rationē quæsiuit, quā nunc dicere supersedit, ait enim. Quare autem unū quiddā est & nō multa, animal gressibile bipes, neque .n. in eo qđ dicūtur propinq; unū erit. Est autē alterius hoc tractare negotii. Hoc .s. quærēs tāquā si ita ipse ex psona sua diceret: de simplicibus enūciationibus omnibus ipse loquebar, deq; his ꝓposui eas præter verbū esse nō posse, & ad hāc rē ꝓbandā exemplū sumpsi, definitionē hominis, cui nisi est, aut erit, aut fuit, apponetur, enunciationē nō fieri dixi: quasi una & nō multiplex esset oratio, ea per quā dicit, animal gressibile bipes, de qua fieri posset simplex enunciatio. Cur autē esset vna oratio, animal gressibile bipes, alterius inquit est hoc tractare negotii, cū de rebus, nō de propositionibus inspiciendum est. Nam nō iccirco una oratio est, quia continue dicitur, & coniuncte sibimet, animal gressibile bipes: hoc enim si ita esset, possemus, & hanc orationem, quæ tam multa significat, unam dicere, si cōtinue proferatur, ut est Socrates philosophus simus caluus senex. ergo quemadmodum huiusmodi oratio sit multiplex, & non una, posterius dicemus, ergo nunc manifestum sit hanc orationem, quæ dicit, Socrates philosophus simus caluus senex non esse unam, sed multiplicem. si ergo propinquitas proferendi ipsa continuatione unam faceret orationem; posset hæc quoque, una esse oratio, quæ manifeste non una eē docebitur. Quare non iccirco erit una oratio ea, quę dicit, animal gressibile bipes, quod continue & propinque profertur. Quæ autē causa sit, ut una sit, ipse dicere distulit, sed in libris eius operis, quod μετὰ τὰ φυσικὰ inscribitur, expediuit. Theophrastus autem de affirmatione, & negatione sic docuit, definitionem, unam semper esse orationem, eamque oportere continuatim proferri: illa enim una oratio eē dicitur, quæ vnius substantiæ designatiua est. Definitio autē: vt verbi gratia hominis, animal gressibile bipes, vna est oratio per hoc, quoniam unum subiectum, id est hominem monstret. Si ergo continue proferatur, & non diuisa, una est oratio, & quia continue dicitur, & quia vnius rei substantiam mōstrat. Sin uero quis diuidat, & orationem unam rem significantem, proferēdi intermissione distribuat, multiplex fit oratio, ut si dicat animal gressibile bipes, unam rē mihi tota monstrat oratio, & continue dicta est. Sin vero dicat animal, & rursus gressibile, & sub intermissione repetat bipes, multiplex erit, distributa intermissione oratio.

Est rursus aduersum id quæstio, & quis hoc nō iure culpet, posse eam, quæ una est, orationem intermissione proferendi fieri multiplicem: cum cōtinuatio proferēdi non faceret unam, quæ esset multiplex per naturam? Sicut enim in illis, quæ multiplices sunt naturaliter, non potest continuatio ꝓferendi, unam facere orationem: sic quoque non debet, quæ est una naturaliter oratio, iccirco quod de uno subiecto dicatur, fieri multiplex per intermissionem. Sed hoc ita soluitur. Nam cum animal diximus, & sub intermissione rursus gressibile, eodemque modo iterum bipes, non hæc ita dicimus, tanquam si in unum cuncta cōiuncta sint. Quocirca, quoniam est quidem animal, rursus gressibile est, rursus bipes, quoniam plura sunt, & pluraliter dicta, id est distributa, non uidentur ad unum subiectum distributa, posse prædicari, sicut cum dico, Socrates, philosophus, simus, caluus, senex, hæc omnia non est simplex oratio, nec si continue proferatur, quod ad unam substantiam non tendunt, accidentia enim sunt, & extrinsecus ueniunt. Probatur autem neque eas orationes, quæ per diuisionem dicuntur, neque eas quæ non ad unam substantiam tendunt, unas esse, hoc modo: si dicat quis animal, & rursus gressibile, & iterum bipes, non unum est animal, nec unum gressibile, nec unum bipes: sin uero dixero, animal gressibile bipes continue, & propinque, unum est, quod tria ista iūcta significāt: idest homo. Conuertamus nunc animum ad eas, quæ plura quidem significant, sed continue proferuntur, ut cum dico Socrates philosophus caluus senex, videtur quasi quædam Socratis esse definitio, philosophus caluus senex, sed nō necesse est, si huiusmodi ratio Socratis fuit, omnem quicunq; philosophus est senex caluus, etiam Socratem esse. In multis ergo continuatio ista valet accidere. Quocirca, non unū significat, quanquam continue proferatur. Ergo si ex omni

bus unum quidem significetur,& continue proferatur, una est oratio,ut partes quædam rei definitæ sint ea quæ in definitione ponuntur,non accidentia: & proficit quidē aliquid cōtinua prolatio ad perficiendam unam orationem, sed ipsa sola non sufficit,nisi unum quodque subiectum sit, atque ideo dixit Aristoteles , animal gressibile bipes non icirco esse unam orationem, ꝙ propinq; dicatur . Nā neq; sufficit ad constituēdam unam orationem propinquitas proferendi, nihilque prohiberet quę naturaliter essent multiplices, eas cōtinue & propinq; prolatas unas uideri, sed huiusmodi rei rationem Aristoteles ponere distulit. Sensus ergo huiusmodi est. Necesse est inquit omnem enunciatiuam orationem ex verbo esse,uel casu.Etenim hominis ratio,quę & ipsa quoque oratio est, si non est, aut erit , aut fuit, aut aliquid huiusmodi illi addatur,nūdum est enunciatio, hoc uero in solis simplicibus enūciationibus euenit . In his autem quæ coniunctione unæ sunt(ut supra iam ait)non omnino est. Cum enim dico dies est, uis tota in verbo est. Si autem cum coniunctione proferam, si dies est , lux est , tota uis in coniunctione cōsistit. Veritatis enim aut falsitatis rationem sola coniunctio tenet, quæ coniunctionem proponit,cū dicit,si dies est, lux est: si enim illud est,illud euenit . igitur in cōiunctione omnis uis huiusmodi propositionis est, omnis autē simplex propositio totā uim in verbo habet positā. Et quemadmodū in his quæ hypotethicæ,uel conditionales dicuntur,coniunctiones uim propositionis tenent,sic in simplicibus propositionibus prædicatio uim obtinet , vnde & græce quoq; tales propositiones κατηγορικαὶ , id est prædicatiuæ dicūtur, scilicet quę sunt simplices, quod in his totā propositionem obtineat prædicatio, atque ideo Aristoteles ait,ex verbo uel casu fieri simplicem enunciationem : nam præter id quod continet totam propositionem prædicatiuā scilicet præter prædicationem,enunciatio non fit: vnde est, ut negatio quoq; non ad subiectum,sed ad prædicatum semper aptetur.Nam cum dico,Sol oritur, non est huius negatio,non Sol oritur,sed illa quæ est,Sol nō oritur,atque ideo negatio ad subiectum posita, non facit contrariam propositionē: ad prędicatū vero,reddit contrariā.Recte igitur Aristoteles de subiecto nihil locutus est. Nō enim prædicatiuā propositionem subiectus terminus tenet, sed tantum prędicatus,qui totam enunciationem propria uirtute confirmat.

Est autem una oratio eunnciatiua, uel quæ unum significat,uel coniunctione una.plures uero, quę plura, & nō unū, uel inconiunctę. Nomen ergo & uerbū dictio sit sola:quoniam non est dicere, sic aliquid significantem uoce enunciare,uel aliquo interrogante,uel non,sed ipso proferente.

24. Hic monstratur qm̄ tunc cum dixit, Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio,primam eum non de ea oratione dixisse putandum est, quę naturaliter una est, sed de affirmatione:alioqui hic quoque repetens ita dixisset.Est autem oratio una prima enūciatiua,quæ unum significat, sed quoniam non ita dixit,manifestum est quod dudum ait ,primam,nō ad orationem quæ præter cōiunctionem una est, retulisse , sed ad affirmationem,quam negatione priorem esse constaret , sed hoc iam superius dictum est . Quid autem sibi velit hæc enumeratio,paucis exponam . Multas enim confusiones, multosq; in orationibus errores,hic locus optime intellectus,ueraciterq; perceptus sustulit,& hęc est expositio, quam nullus ante Porphyrium expositorum uidit. Non est idem nanque unam esse orationem & multiplicem,quod simplicem & compositam:& distat vna a simplici,distat etiam multiplex a composita. Est ergo vna oratio,quæ vnum significat,multiplex autem quę non vnum,sed plura.Fit autem hoc in huiusmodi orationibus, ut cum dico, Cato philosophus est,hæc oratio non est una,non.n.unum significat, potest enim monstrare & Catonem Vticensem esse philosophum,potest etiā ostendere,& Catonem Cēsorium oratorem esse philosophum,qua in re non vna est oratio,atque icirco in Vticensi quidem Catone est vera, in oratore vero , falsa . Huiusmodi ergo orationes multas vocamus , Sin vero vnum significat, ut cum dicimus in charta scribitur,illam dicimus unam, ergo una quæ sit uel multiplex oratio , ex his intelligitur quę significantur: si enim vnam significat rem,vna est,si multas , multiplex.Simplices autem & compositæ orationes nō ad significationem,sed ad terminos ipsos dictionesq;, quæ in propositionibus sumuntur,referendæ sunt . Et est quidem simplex oratio enunciatiua, quæ ex solis duobus terminis constat,ut est homo uiuit. Siue autem his propositionibus omnis addatur, ut est omnis homo uiuit,siue nullus , ut nullus lapis viuit , siue aliquis , ut aliquis homo viuit , uel aliquis homo non viuit:quoniam termini ipsi duo sunt,simplex uocatur propositio,cōposita vero,si vltra terminos duos enūciat , ut est Plato philosophus in Lycco ambulat , hic enim quatuor sunt termini , vel si tres sint , ut Plato philosophus ambulat,hę quoque si eis omnis,aut nullus , aut aliquis addatur, eodem modo cōpositę sunt Ergo vna uel multiplex oratio intelligitur, si vnū vel multa significat: & de propria significatione semper iudicantur.Simplex autem & cōposita non ex significatione,sed ex verborum & nominum pluralitate cognoscitur,si enim vltra duos terminos habet,propositio composita est.si duos tantum,simplex . si ergo semper oratio quæ simplex est, id est quæ duobus terminis constat vnam tantum significationem retineret indifferenter dici posset vna oratio & simplex , eadem enim vna esset, quæ etiam simplex. sed quoniam nō omnis simplex, vnum significat,non omnis simplex, vna est. Potest ergo fieri, ut simplex quidem sit propositio, multę tamē orationes, simplex quidem ad compositionem dictionum,multæ vero ad significationē sententiarū . Quare erit in hoc gemina differētia,ut vnā dicamus,simplicē vnamq; orationē,alterā, simplicē & plures orationes. Rursus si omnes cōpositę orationes plures etiā res significarēt,indifferēter diceremus multiplicē & cōpositā: sed quoniā fieri potest,ut ꝓpositio aliquoties quidē constet ex numerosis pluribusque terminis quām sint duo, vnā tamē sententiā mōstret. Potest quidē fieri ut composita sit,vna tamen oratio sit significatione cōposita dictione,ut est,animal rationale mortale mētis & disciplinæ capax. hæc quidē plura sunt,sed his vna substātia subiecta est, id est hō. Quare vna quoq; sententia est.Sin vero quis dicat, Socrates & ambulat, & loquitur, & cogitat, multa sunt: diuersa sunt enim,& ꝙ ambulat,& quod loquitur,& ꝙ cogitat . Quare erit aliquādo cōposita quidē oratio,una tamen. sed quoniā composita oratio aliquoties quidem continue sine coniunctione dicitur,aliquoties coniunctione copulatur, fiūt hinc quatuor differentię . est enim vna oratio composita ex terminis continuatim dictis & sine coniunctione vnam sententiam monstrans , ut est animal rationale mortale mentis & disciplinæ perceptibile . hæc enim oratio composita quidē est ex multis terminis, sed coniunctionem non habet . nam quod dictum est mentis,& disciplinę perceptibile,hæc cōiūctio quæ est,& nullam in tota propositione uim obtinet, neque enim coniungit propositionem,sed artem addit, cuius susceptibilis homo esse uideatur,& habet vnam substantiam subiectam , quæ est homo. Alia vero est composita ex terminis nulla coniunctione copulatis , multiplex, & non unam significans propositionem , ut est Plato Atheniensis philosophus disputat. Aliud enim est esse Platonem , aliud esse philosophum, aliud esse Atheniensem , aliud disputantem, & hæc coniuncta vnum aliquid non faciunt,quasi substantiam . Quare hęc multiplex est,sed eam manifestum est nulla coniunctione copulari . Alia uero est composita ex propositionibus inconiunctis multiplex , ut est, Iupiter optimus maximus est. Iuno regina est. Minerua dea sapientiæ est . quas siquis sub vnum continueque proferat , plures quidem propositiones sunt , & oratio multiplex , sed coniunctione carent. Alia vero est composita , vel ex terminis , vel ex propositionibus coniunctione copulatis , multiplex : & multa significans , & ex terminis quidem composita , ut siquis dicat , Iupiter, & Apollo sunt dii. Ex propositionibus autem coniuncta multa significans est, ut siquis dicat , & Apollo uates est , & Iupiter tonat. Est autem præter has alia composita oratio ex propositionibus coniunctione coniunctis,

iunctis, unam significans rem, ut cum dico, si dies est, lux est: duæ enim propositiones quę sunt istæ, dies est, lux est, si coniunctione copulantur, sed hæc oratio nō significat mul ta: neque enim diem esse & lucem proponit esse, sed si dies est, lucem esse. Quocirca significat consequentiam quandā non existentiam propositionis: non enim dicit vtrasque res esse, sed si una est, aliam consequi, ꝙ vtrunq; in vnam quo dammodo intelligentiam congruit. Sed hanc Porphyrius propositionem extrinsecus ponit, iccirco ꝙ plura significa re uidebatur, ipsa enim propositionū pluralitas multitudi nem simulat significationum, sed (vt dictū est) non plures significat res, sed unam consequentiam. Compositarum igi tur, & unam rem significantium propositionū, duplex mo dus est. Aut enim ex terminis inconiunctis unam rem signi ficans composita oratio, vt animal rationale mortale est. Aut ex propositionibus composita, & cōiunctione copula ta, imaginem quidem emittens plura significandi, unā vero rem significans oratio, vt si dicamus, si dies est, lux est. Cum ergo hæc sit distributio compositarum, & simplicium ora tionum, duplici modo unę orationes sunt, & duplici mul tæ. siue autem incompositæ, siue compositæ, & vno qui dem modo vna oratio dicitur, cū sine coniunctione nō est. Alio vero cum vnam rem significat. rursus vno dicitur mo do multiplex oratio, cum aliqua cōiunctione nō copulaṝ: alio uero cum plura significat, atq; hoc est, quod ait. Est au tem una oratio enunciatiua, quæ unum significat, vel coniū ctione vna. Plures autem quæ plura & non unum, vel incō iunctæ, est enim (vt dictum est) dupliciter vna oratio, vel quando cum coniunctione est, vel cum unā rem significat. Multiplex autē oratio est, vel quę multa significat, vel quæ sine coniunctione coniungitur. multas enim orationes uo cauit eas, quæ sint multiplices, & vel significationis plurali tatem teneant, vel præter coniunctiones sint. Quod autem ait, vel inconiunctæ, totum complexus est, multiplex est.n. propositio vel si fuerit incōposita, quemadmodū est, Cato philosophus est; vel si fuerit composita ex terminis præter cōiunctionem, quemadmodū dictū est, ut Plato Atheniēsis in Lyceo disputat: vel si cōposita sit ex propositionibus ꝑter coniunctionē, quemadmodū est, hō est, animal est: vel si cō posita sit ex terminis cōiunctione copulatis, vt Iupiter & Apollo dii sunt: uel si cōposita sit ex propositionibus per coniunctionē, quemadmodū est, & Apollo uates est, & Iu piter tonat. Cur autē dixit plures autē quę plura, & nō unū, hoc est ꝙ sunt quædā quæ plura significent in sermonibus, unū tamē in tota cōpositione demonstrent, ut est animal ra tionale mortale: hęc enim omnia multa significant. aliud est enim animal, aliud rationale, aliud mortale, sed totū simul unū est. ꝙ est hō. Cū autē dico Socrates Atheniensis philoso phus, & singula plura sunt, & omnia simul plura nihilomi nus sunt: hæc enim accidentia sunt, & nullam; substantiam informant, atq; hoc quidem dixit de orationibus, quę uel coniunctione unæ essent, uel significatione: & rursus de mul tis quæ uel præter cōiunctionem multę essent, uel significa tione multiplici. Quæ uero in simplicibus atque cōpositis posterius dixit, cum ad id loci expositio uenerit, explicabiṫ: nunc autem reuertamur ad ordinem. Igitur quoniam supra dixerat simplicem propositionem, quam κατηγορικὴν græci dicunt, nos prædicatiuam interpretari possumus, semꝑ uer bi prędicatione constitui, nō aūt semper nomine subiecto, quod aliquoties quidem uel infinitum, nomen, vel casus no minis, uel verba subiecta sunt. Cum ergo dictionibus sim plicibus constitui diceret simplicem orationem, & affirma tionem negationemq; orationes esse constaret, manifestum fecit affirmationem & negationem dictione cōstitui & for mari, ita quidem ut affirmationem, & negationem semper sola uerbi dictio prędicati, non autem semper dictio nomi nis subiecta perficeret. Cum igitur hæc ita proposuisset, nunc quid sit dictio, quæ prædicatiuas, id est simplices pro positiones format, exponit dicens. Nomen ergo, & uerbum dictio sit sola, quod ideo ait, dictio sit sola, quod sunt quę dam dictiones simul etiam affirmatione uel imperfectę ora tiones, quod iam supra dictum est. Cur autem nomē & uer bum solæ sint dictiones monstrat. Quoniam non est dicere sic aliquid significātem voce enunciare, uel aliquo interro gante uel non, sed ipso proferente. Sensus huiusmodi est. Enunciatiua propositio his maxime duobus formatur, per propriam naturam atq; substantiam, & per eius usum atq; tractatum: & natura quidem ipsius est, ut in eas ueritas inue niatur aut falsitas, usus autem cum aliquid aut interrogādo proponitur & respondetur, ut utrum anima immortalis est, aut certe cum aliquis per suam sententiam enunciat atque profert, ut siquis dicat hoc ipsum ex propria voluntate ani ma immortalis est, vnde definitio quoq; enūciationis unius quidem naturę atque substantiæ talis redditur. Enunciatio est oratio, in qua verum falsum que est. Ex usu vero eius atq; tractatu enunciatiua oratio est, quam interrogantes propo nimus, ut verum uel falsum aliquid audiamus: ex nostra ue ro prolatione, quam proponentes aliquid verum falsumue monstramus: ergo cum omnis enunciatiua oratio aut in in terrogatione posita sit, aut in spontanea prolatione, & in utrisque enunciationis natura & substantia illa uersetur, ut siue in interrogatione sit posita cum responsione coniuncta uerum habeat uel falsum, siue per se prolata utrumlibet re tineat, dictiones inquit, vel alio interrogante, uel quolibet proferente, & sponte dicente, uerum falsumue non conti nent. Si enim quis dicat interrogans, Socrates ne disputat? alius respondeat, disputat: hoc quod respondit, disputat, si cum tota interrogatione iungatur, potest habere intellectū verum falsumue significantis orationis: Sin vero per se in telligatur, disputat, quanquā alio interrogante respōderit, sine vero tamen falsoq; relinquitur. Similiter etiam siquis dicat, Socrates, uel ambulat, nullo interrogante, sed ipse proferens, nec uerum aliquid nec falsum designat. ergo uer ba & nomina dictiones solum sunt, quoniam & simplices sunt. Erant enim aliæ quædam dictiones in orationibus no minibus uerbisq; compositis, sed nondum perfectæ senten tiæ. quoniam neq; uerum, neq; falsum uel alio interrogan te, uel quolibet sponte proferente significant. Erunt enim a lię quędam dictiones, quę alio interrogāte, & quolibet spō te proferente verum falsumue retinerent. in his.s. quæ erant affirmationes aut negationes. Quocirca sensus huiusmodi est. ordo autem uerborum sic se habet. nomen ergo & uer bum dictio sit sola, quoniam non possumus dicere significā tem aliquid sic voce, id est verbo: uel nomine, enunciare. Non enim possumus dicere. quoniam quisquis uerbo uel nomine significat aliquis, ille enunciat, uel aliquo interro gante, uel non, sed ipso proferente, tanquam si sic diceret, uerba ipsa, & nomina dictiones solæ sunt, quoniam uerbis & nominibus significantem hominē aliquid non possumus dicere, quoniam enunciat quicquam siue cum aliquis inter roget, siue ipse spōte proferat simplicē dictionē. Enunciare autem est orationem dicere, quæ uerum falsumue designat.

Harum autem, hęc simplex quidem est enunciatio, ut aliquid de aliqua, uel aliquid ab aliquo. hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita.

15. Quoniam superius de unis orationibus atque pluribus dixit, & vnam quidem posuit, quæ aut coniunctione vna esset secundum prolationem, aut significatione secundum propriam naturam, plures vero quę aut coniunctione care rent, aut multa significatione sua complecterentur, quoniā que aliud erat una oratio, aliud simplex, aliud composita, aliud plures, post illa ad simplicem compositamq; reuertiṫ dicens simplicem esse orationem enūciatiuam, quæ duobus terminis continetur, quorum unum subiectum est, alterum prędicatum. Quod vero ait, Harum autem, enunciatiuarum scilicet orationum dixit, quarum hæc quidē simplex est enū ciatio, & quæ simplex est enunciatio ipse proposuit dicens, ut aliquid, de aliquo, subaudiendum est, prædicemus, ut sit hic sensus. Harum autem enunciatiuarum orationum est simplex enunciatio, si aliquid unum de uno aliquo prædi cemus, ut si dicam Plato disputat, de aliquo Platone ali quid, id est disputat, prædicaui. & hæc simplex est enuncia tio. Iccirco quoniam duobus terminis partibusque con iungitur. Siqua vero plures habeat terminos, & eius partes duorum terminorum multitudinem egrediantur:

illę compositæ orationes dicuntur, & est enunciatio composita huiusmodi. si dies est, lux est. dies enim est, & lux est; duæ sunt simplices enunciationes, quę coniunctæ unam compositam perfecerunt: atque hoc est quod ait: hęc autē, idest alia oratio ex his coniuncta, idest ex simplicibus enunciationibus, velut oratio quædam iam composita est: hæc enim non simplex est oratio. Simplex enim oratio solas dictiones duas habet in partibus, composita uero etiam orationes, sicut hęc quam supra posui. Est ergo hic ordo quem ipse confudit: prius enim de affirmatione & negatione, quæ prima esset, quę posterior, expediuit. dehinc de vnis orationibus, & de pluribus dixit: postremo de simplicibus atque compositis. Sed quoniam quędam in medio permiscuit, ea paululum differentes, directam sententiæ seriem continuauimus, longum Aristotelis hyperbaton partium coniunctione recidentes: neque enim simile uidetur quod ait. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio deinde negatio, aliæ uero coniunctione unę, & rursus cum dicit. Est una oratio enunciatiua quę unum significat, uel coniunctione vna. Plures autem quæ plura, & non vnum, vel inconiunctę, vel cum rursus addit: harum autem hæc simplex quidem est enunciatio, ut aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta velut oratio quędā iam composita. Sed illud quidem quod prius dixit: est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, ad hoc retulit, ut priorem affirmationem esse mōstraret, posteriorem vero negationem: ait enim deinde negatio. vnde quod ait prima ad affirmationē ponendū est, qđ vero secutū est paulopost. Est autē vna oratio enunciatiua q̄ vnū significat, vel cōiunctione vna. Plura: autē, quæ plura, & nō vnum, vel incōiunctæ, ad hoc retulit, ut doceret quas vnas esse orationes putari oporteret, expediēs aut quę vnū significarēt, aut quas cōiunctio vnas faceret. Et quas plures, aut quę multa in significatione retinerēt, aut quarū corpus nulla esset coniunctione compositum. Quod vero postremo addidit, Harum autem hæ, quidem simplex est enunciatio, vt aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo, hęc autem ex his coniuncta, velut oratio quędam iam composita. ad simplices orationes retulit: atque compositas. Simplices dicens duobus solis terminis iunctas, compositas, quę ex simplicibus orationibus enunciatiuis coniungerētur, ut sit totus ordo hoc modo. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, & rursus intermissis quę sequuntur, hoc subiiciatur. Est autem vna oratio enunciatiua quæ vnum significat, uel coniunctione vna. Plures autem, quæ plura, & non vnum, uel inconiunctę: & post hoc intermissis quoq; sequentibus, hoc sequatur: Harum autem hęc quidem est simplex enunciatio, vt aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita, tanquam si sic diceret. Prima quidem inter enunciationes oratio, affirmatiua est: secūda vero negatio: affirmationum autem & negationū, vna oratio est, quę vnū significat, vel quæ coniunctione vna est. Multiplex autem vel cuius partes coniunctione copulantur, quæ multa significat, vel quę coniunctione non iūgitur. Harum quoq; simplex est, quę duobus terminis constat, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo: alia uero composita, quę ex simplicibus affirmationibus iungitur. Quod autem dicit aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo, tale est: aliquid enim de aliquo affirmationem significat, ut cum dico Socrates disputat, de aliquo, idest Socrate, aliquid, idest disputat prædicaui, & fit affirmatio. Si autem dico Socrates non disputat, a Socrate disputationem seiūxi, & ab eo abstuli, & hoc est negatio: Affirmatio enim de alia re, aliam rem prædicat, eique coniungit. Negatio uero a qualibet re quamlibet rem prędicando tollit. ergo hoc quod ait, aliquid de quo, affirmationem simplicem significauit, quod dicit aliquid ab aliquo, simplicem negationem.

Est autem simplex enunciatia uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmatio uero, est enunciatio alicuius de aliquo: Negatio uero, est enunciatio alicuius ab aliquo,

16. Postquam de multis atq; unis, nec non simplicibus nō positisque enunciationibus expediuit, enunciationem simplicē tractat, & eam definitione concludit dicens uocem eā esse significantem aliquid esse vel non esse. Quod ergo ait uocem eam esse, ad genus retulit, quod significatiuam ad ipsius differentiam uocis. Quod de eo quod esset aut non esset aliquid, ad significatarum rerum rursus differentiam retulit: habet enim secum ipsam uocem qua profertur, ut significet quiddam. quid autem significet, aut circa quid designationem enunciatio teneat, ad differentiam significatiuarum pertinet uocum: ita enim dictum est, tanquam si diceretur. non omnia enunciatio significat, sed esse aliquid aut non esse. Est ergo enunciatio simplex uox significatiua de eo quod est esse aliquid, vel non esse, idest omnis enunciatio, aut affirmatio, aut negatio est. esse enim ponit affirmatio, non esse, negatio: sed quanta definitionē breuitate constringit, quidam non uidentes in errorem stolidum falsitatis abducti sunt, contendunt igitur affirmationis & negationis non esse enunciationem genus. Nam si hæc inquiunt definitio est enunciationis, omnis autem generis definitio propriis speciebus accommodari potest: (omne enim genus uniuoce de speciebus propriis prædicatur) dubium nō est, quin hæc quoque definitio enunciationis, si enunciatio genus est, affirmationi negationiq; conueniat, si tamen eius species hæc sunt. sed quis unquam dixerit affirmationi conuenire hanc definitionē quæ est, uox significatiua de eo ꝙ est, aliquid esse, vel nō esse? Neq; enim fieri potest, ut affirmatio vox significatiua sit, de eo ꝙ est esse, vel nō esse, sed tātum de eo ꝙ est esse: negatio rursus nō de eo ꝙ est esse, & de eo ꝙ est nō esse, tantū de non esse, nunquā etiā deesse. Interimit enim semper negatio, iungit atq; cōstituit affirmatio. Quare si hæc definitio enunciationis ad affirmationē negationēq; non potest prædicari, affirmatio & negatio enunciationis species non sunt. Qui mihi nimium uidenē errare, quasi uero quicquam uetet utrasq; affirmationē & negationē simul eadē definitione concludere. Possum enim dicere affirmatio & negatio est uox significatiua de eo quod est esse aliquid, vel non esse, vt vox significatiua utrisq; communis sit: de eo quod est esse aliquid, affirmationis solius, de eo quod est non esse, solius sit negationis. Sed nihil potuit fieri breuius, nisi ut in eadem definitione, & enunciationis naturam constitueret, & ipsius faceret diuisionem: tanquam enim si ita dixisset, enunciatio est uox significatiua, in qua uerum falsumq; designatur. huius autem una species affirmatiua est, alia negatiua, ita ait. Enunciatio est uox significatiua de eo quod est aliquid, vel non est. Nam quod dixit de eo quod est aliquid vel non est: tale est, ac si diceret, quę uerum falsumq; demonstrat. Omne enim quod esse ponit aliquid, vt si dicam, dies est, uel non esse, ut si dicam, dies non est, uerum falsumue demonstrat. Si ergo aliquid ponatur esse vel non esse, in eo ueritas, & falsitas inuenitur. Est igitur in hoc quod ait uocem significatiuam esse de eo quod est aliquid, vel non est, tanquam si diceret. Est enuntiatio uox significatiua uerum falsumque significans. Significatio nanque de eo quod est esse aliquid, vel non esse, veri falsiq; demonstratio est, sed in eadem definitione species admirabili breuitate partitus est: tanquam enim si diceret, uox significatiua est enunciatio, in qua uerum falsumque demonstratur. Sed una eius pars, affirmatiua est, alia negatiua, ita ait, de eo quod est aliquid uel non est. Significatio enim de eo quod est aliquid, affirmatio est, de eo uero quod non est, negatio. ita id quod ait, designatiuam esse uocem enunciationem de eo quod est aliquid, aut non est, utrunque non colligit intelligentia. hoc enim quod dixit de eo quod est aliquid, aut non est, utrunque significat, & ueri falsiq; demonstrationem, & affirmationis negationisq; diuisionem. Sed Alexander a propria sententia nō desistit, nec alio quam cæteri tenetur errore: ait enim hic quoque apparere non esse genus affirmationis & negationis enunciationem, quoniam ita in definitione enunciationis affirmatione & negatione, ut partibus usus est. Omne aut cōpositum atque omne ęquiuocum uel suis partibus, uel suis significatis definiri potest, ut si quis ternarium numerum

rū definire volens dicat, ternarius numerus est, qui ex vno duobusque coniunctus est, vel siquis hominem definire volens dicat, homo ē, aut animal rationale mortale: aut huiusmodi coloribus, uel metallo facta simulatio, ita nomē æquiuocum ex his quæ ipsum nomē æquiuocū designabat, ostēsum est. hic ergo eodem modo. Enunciatio inquit est uox significatiua de eo quod est aliquid, vel non est, tanquam si diceret. Enunciatio est vox, aut affirmatiua, aut negatiua, in eundum .s. errorem labens, nec uidens quemadmodum vna definitione, & diuisionem fecerit, & naturam enunciationis ostenderit. sed hanc expositionem (quod adhuc sciā) neque Porphyrius, neque ullus alius cōmentatorum uidit. Aspasius etiam consentit Alexandro: dicit enim Alexander eodem modo hic definisse Aristotelem enunciationem, sicut alibi quoque, idest in resolutoriis: illic enim ita propositionem, quæ est enunciatio, definitione cōclusit dicens. Propositio ergo ē oratio affirmatiua, vel negatiua alicuius de aliquo, vel alicuius ab aliquo. Idem quoque Aspasius sequitur. Porphyrius autem sic dicit, admirabilem esse subtilitatem definitionis, ex sua.n. vi affirmationis & negationis, enunciatio definita est: ex terminis vero, ipsa affirmatio, atque negatio. Affirmatio nanque in duobus terminis constans, aliquid alicui inesse significat. tota autem uis ipsius est, aliquid annuere. negatio quoque aliquid alicui nō inesse significat, sed tota vis ipsius est aliquid abnuere atque disiungere. Vel rursus affirmatio aliquid alicui inesse designat, sed uis ipsius tota ponere aliquid est. cū enim aliquid alicui inesse demonstrat, ponit aliquid: rursus negatio quidem aliquid alicui non inesse declarat. sed tota vis eius auferre est. Ergo nunc inquit enunciationem ex tota vi affirmationis negationisque definit, dicens. Enunciatio est uox significatiua de eo quod aliquid est, vel non est. Hoc autem ad negationis pertinet affirmationisque vim, tanquam si diceret, enunciatio est vox significatiua, quæ ponit aliquid, aut tollit, quæ propriæ uirtutes sunt affirmationis & negationis. Si enim ita dixisset, enunciatio est de eo quod est aliquid alicui vel non est, tunc ex terminis affirmationis, vel negationis enunciationem definisse videretur. cum autem dicit de eo quod est aliquid vel nō est: de tota utrorumque ui determinat: in hac enim affirmatione quæ dicit, dies est, aliquid alicui secundum terminos adesse monstrauit, est n. diei applicuit, sed tota huiusmodi propositionis vis est, aliquid esse declarare. Rursus cum dico dies non est, aliquid alicui non esse pronuncio: sed tota vis huius est, non esse dicere, quare manifestum est secundum Porphyrium ex tota vi affirmationis & negationis enūciationem esse descriptā, ex suis vero terminis ipsam affirmationem & negationem: ait enim affirmatio vero est enunciatio alicuius de aliquo, in affirmationis definitione genus sumens. enunciatio enim (vt dictum est) genus est affirmationis & negationis, quod ipse Aristo. clarius demonstrat, qui in vtrorumque definitione, enunciationis nomen ascripsit dicens, affirmatio vero est eunnciatio: hoc enim retulit ad genus. quod vero addidit alicuius de aliquo reduxit ad terminos: ī simplici enī affirmatione aliquid de aliquo enunciando prædicatur, vt in eo quod est dies est, esse diem. Negatio quoque ita definita est, negatio est enunciatio alicuius ab aliquo, quantum ad enunciationem rursus a genere, quantum ad sequentia verba alicuius ab aliquo, rursus ad terminos. In hac.n. negatione quę est dies non est, esse a die enunciando tollimus, sed vt non solū præsentis temporis enunciationē definisse uideretur, addidit enunciationis definitionem, de aliis quoq; temporibus intelligi. ait.n. enunciatio est, vox significatiua de eo quod est aliquid vel non est, adiecitq; quemadmodū tempora diuisa sunt. diuisa enim sunt tempora in tribus. omne.n. tempus aut futurum est, aut præsens, aut præteritum, aut ex his mixtum. Enunciatio est ergo vox significatiua, significans aut esse aliquid, aut non esse. Sed quoniam hoc tempus pręsens designat, non solum de pręsenti inquit loquimur, sed etiam de his temporibus quæ diuiduntur, ut hoc esse, & non esse, & in futurum veniat & in pręteritum, ut aliquoties sic esse, & non esse significet, idest sic ponat atq; sic auferat enunciatio, vt & præsens tempus ponat, & auferat, vt est, Socrates est, Socrates non est, & pręteritum ponat, & auferat, vt Socrates fuit, Socrates non fuit. eodem quoque modo futurum, Socrates erit, Socrates nō erit. ergo in his omnibus temporibus secundū esse aliquid vel non esse aliquid, idest secundū ponere, & auferre, tota enūciationis uis est. Hoc ergo est quod ait, de eo quod est aliquid, vel non est, quemadmodū tempora diuisa sunt, tanquam si diceret. de eo quod est aliquid, vel non est, uox enunciatiua significat, vel in pręsens, vel in præteritum, vel in futurum quemadmodum ipsa tempora diuiduntur. Cur autem talis ordo definitionis fuerit, paucis absoluam. Prius enim de nomine, post de verbo, hinc de oratione, rursus de enunciatione, dehinc de affirmatione. postremo de negatione disseruit. Omne compositū suis partibus posterius est, omne genus suis partibus prius. ergo in compositis partes toto priores sunt: in generibus, & speciebus, partes toto posteriores. Rursus in compositis totum partibus posterius: in speciebus, & generibus totum partibus prius est. ergo quoniā uerba & nomina, neq; affirmationis, neq; negationis, neque enunciationis, neque orationis species erant, sed quædam horum omnium partes quibus hæc omnia iungerentur, oratio autem genus enunciationis, enunciatio affirmationis & negationis, affirmatio prior negatione, scilicet secundum prolationem, sicut ipse testatus est. Ergo quoniam hęc omnia, & oratio, & enunciatio, & affirmatio, & negatio verbis & nominibus coniunguntur, his omnibus nomina, & verba priora sunt. Nomine autem res, aut per se subsistens, aut tanquam per se subsistens significatur, verbo autem accidens designat, & uelut alii accidens, quod ex supra dictis planum est, quod autem per se consistit prius est: ergo id quod nomen significat, prius est, quàm id quod uerbum. quare verbo prius est nomen, ergo quoniam nomen, & uerbum oratione, enunciatione, affirmatione, & negatione priora sunt. Partes enim priores sunt his quæ componuntur, iure hæc ante omnia definita sunt. Quoniam, uero nomen prius est uerbo, prius nomen, postea vero definitum est uerbum. Sed quoniam omne genus speciebus suis prius est post hæc, idest nomen, & uerbum orationem definitione descripsit, quæ & proximū enūciationis genus esset, & superius affirmationis & negationis, post orationem uero enunciationem, quæ cum sit species orationis, affirmationis tamen & negationis esset genus, post enunciationem vero affirmationem, quæ quanquā negationi ęquæua species esset secundum genus propriū, idest enunciationem, in prolatione tamen prior est, ut ipse supra iam docuit dicens. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio. Sed quoniam a nobis superius dictum est has eum quinque res definire uelle, quid sit dictio quid enunciatio, quid affirmatio, quid negatio, quid cōtradictio, Dictionem quid sit ostendit per id quod ait. Nomen ergo & verbum dictio sit sola. Enunciationem vero per id quod ait. Est autem simplex enunciatio vox significatiua de eo quod est aliquid vel nō est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmationem vero per id quod ait. Est autem affirmatio enunciatio alicuius de aliquo. Negationem quoq; definiuit dicēs. Negatio vero alicuius enūciatio ab aliquo. Restat ergo de contradictione disserere. Quid sit ergo contradictio ipse prosequitur dicens.

DE OPPOSITIONE ENVNCIATIONVM

QVONIAM autem est enunciare, & quod est, nō esse: & quod nō est, esse: & quod est, esse: & quod nō est, nō esse: & circa ea, q̄ sūt extra præsens, tēpora similiter, omne contingit, quod quis affirmauerit, negare: & ꝙ negauerit, affirmare. Quare manifestū est, quoniā omni affirmationi negatio est opposita, & omni negationi affirmatio. & sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositę.

17. Expeditis omnibus quę sese explicaturum esse promiserat: nunc ad reliquiam, scilicet cōtradictionem ordine uenit, eamq; ab affirmationibus negationibusque repetit dicens, omnibus affirmationibus posse proprias negationes

opponi

opponi, & omnibus negationibus proprias quoq; rursus ex aduerso affirmationes posse constitui. Hoc autem hinc sumitur, quoniam nouimus alias res esse, alias non esse, & quoniam nosipsi dicere possumus, & sentire alias res esse, alias non esse, Ex his quatuor enunciationibus fiunt geminę contradictiones. siquis enim id quod est dicat nō esse, ut si viuente Socrate, dicat Socrates non uiuit, quod est negat, & erit negatio falsa. Rursus siqui id quod non est, esse confirmet, vt si non viuente Socrate dicat, Socrates uiuit. hæc rursus affirmatio falsa est. siquis etiam id quod est, esse enunciatione constituat, vt si viuente Socrate dicat, viuit Socrates, vera erit affirmatio. Sin vero quod non est, esse negauerit, est negatio vera, vt siquis non viuente Socrate dicat, Socrates non viuit. Ex his igitur, idest ex affirmatione vera, & negatione falsa, & rursus ex negatione vera, & affirmatione falsa, quatuor quidē sunt enunciationes. sed in duabus affirmatio: in duabus, negatio continetur. Contradictiones uero duæ. hoc est enim quod ait. Quoniam autē est enunciare, & quod est, non esse, falsam enunciationem negationis ostendit, quodque addidit, & quod non est, esse, falsam affirmationem in enunciatione proposuit. illud quoque quod dixit, & quod est esse: enunciationem veram designat, quia id quod est, esse, vera affirmatione profertur, amplius quod ait, & quod non est, non esse: veræ negationis speciem dedit. Quare & si quod est, vere potest dici esse, & id quod est, falso potest prædicari nō esse. & id quod nō est, vere potest enunciari non esse. & id quod non est, falso esse poterit affirmari, manifestum est omnem affirmationē habere aliquam contradictionē negationis oppositam. & omnem rursus negationem affirmationis oppositione facere contradictionem. Etenim si omne quod quis affirmat, negari poterit, & quod quis negat, affirmari, quis dubitauerit, nec affirmationem posse constitui, cui negatio non contradicat, neç negationem, cuius nulla affirmatio valeat inueniri? Omnis igitur affirmatio negationem, & negatio habet oppositam affirmationem. est igitur contradictio affirmatio & negatio oppositæ. quid autem sit oppositio posterius dicendum est, aut quid sit contradictio post diligentissima ratione monstrabo. Quod autem ait, & circa ea quæ sunt extra præsens tempora: tale est tanquam si diceret. Sicut affirmatio & negatio in præsenti tempore fieri potest, ita etiam vel in præterito, vel in futuro. nam sicut potest id quod est esse constitui, ita potest id quod fuit, fuisse proponi, & id quod futurum est, in specie futuri temporis affirmari, ut cum dicimus Socrates fuit, Sol æstate in cancro futurus est. Eodem modo ergo & de futuro & de præterito affirmatio & negatio constituunt, quemadmodum de præsenti, futurū aūt, & prçteritum extrinsecus est, & præter prçsens tempus. Illud enim ueniet, illud recessit. Recte igitur & circa ea quæ sunt extra præsens tempora. huiusmodi posse affirmationes negationesque dixit euenire, circa enim præteritum & futurū, quod est extrinsecus a præsenti tempore, similiter omne contingit (vt ipse ait) quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit affirmare. unde fit ut in omnibus temporibus illud constet, omni affirmationi posse opponi negationem, omniq; negationi propositā affirmationem posse constitui. Nunc autem qualis debeat fuini oppositio, ī affirmatione & negatione demonstrat. hoc enim est cōtradictio affirmatio & negatio oppositæ. Quod si hæ oppositæ cōstituunt cōtradictionē, qualis ī his debeat esse oppositio quæ cōtradictionē cōstituit, recte prosequitur.

Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem æquiuoce, & quæcunq; cætera talium determinauimus contra sophisticas importunitates.

18. Cum duobus terminis simplex propositio constet, & unus subiectus sit, & alius prædicetur, subiectus autem sit qui prius dicitur, prçdicatus uero qui posterius: dicit illa oppositione affirmationis & negationis integram constituere contradictionem, quæ idem subiectum habeant, idem etiam prædicatum, vt neq; subiectum, neq; prædicatū plura significet, alioqui non erit contradictio, nec aliqua oppositio, ut cum dico Socrates albus est, & alius dicit Aethiops albus non est, hæc affirmatio atque negatio nō sunt oppositæ. Iccirco quia est aliud subiectum, & idem prçdicatum. In affirmatione enim Socrates subiectus fuit, in negatione Aethiops. Rursus cum dico, Socrates albus est, & alius dicit, Socrates philosophus non est, nec hæc rursus negatio contra affirmationem retinet oppositionē, ideo quia aliud prædicatum in utrisque proponitur. in affirmatione enim album prædicatur ad Socratem, in negatione philosophus. Quod si vtraque sunt diuersa, multo magis nulla fit oppositio, vt cum dico Socrates philosophus est, si respōdeat alius Plato Romanus non est, hic neque idem subiectum est, neque idem prçdicatum. & plus istæ diuersę sunt, & nulla cōtra se oppositione compositæ, atque ideo possunt utræq; simul esse veræ, & si ita contingit vtræque simul esse falsæ, nec non etiam vna vera altera falsa. Quę enim se non perimunt, nihil eas impedit, aut utrasque falsas, aut vtrasque ueras, aut unam veram, falsam alteram reperiri, quare quorū vel aliud subiectum est, vel aliud prçdicatum, illa opposita esse non dicimus. unde fit ut nec illa quoque quę plura significant, si subiecta, aut prçdicata sint, contradictoriam negationem valeant custodire: siquis enim nomen æquiuocum subiiciat, & aliud prçdicet, ut siquis contra huiusmodi affirmationem, constituat negationem, non faciet oppositionē, vt cū dico, Cato se Vticæ occidit. Nomen hoc quod dicit Cato çquiuocū est. potest enim & orator intelligi, & hic qui exercitū duxit in Africā. Siquis igit̃ dicat, Cato se Vticæ occidit. potest fortasse intelligi de Catone Martiæ. siquis respōdeat Cato se Vticæ nō occidit potest de Catone Censorio constituisse negationē. Sed quoniā diuersus est Cato Censorius a Catone Martiæ, & nomen ipsū Catonis diuersa significat, diuersę erunt a se affirmatio & negatio. & id non omnino perimit negatio, ꝙ cōstituit affirmatio. Affirmatio .n. cōstituit Martię Catonē se Vticæ peremisse. Negatio vero dicit Catonē si ita contingit, oratorem nō se Vticę peremisse, quare nō cōstituūt uerū inter se falsumq;, iccirco quod a se diuersæ sunt. nā vtrunq; uerū est, & quod se Cato uticę occidit, scilicet Martiæ, & ꝙ se Cato Vticę nō occidit, scilicet orator. atque hic æquiuocū subiectū fecit, vt hęc affirmatio & negatio oppositionē nullo modo constituerent. Quod si prædicatum fuerit æquiuocum, eodem modo contradictio non fit. Dicat enim quisquā. Cato fortis est, & de Catone prædicet fortitudinem mentis, aliusque respondeat. Cato fortis non est. ad imbecillitatem corporis spectans, ita igitur æquiuocatio fortitudinis ambiguitatem fecit, quæ oppositionem nulla ratione componeret. Et si vterque terminus subiectus & prædicatus çquiuoci fuerint multo magis diuersę a se erūt propositiones & non oppositę nec inter se uerum falsumque diuidentes, sed utrasque ueras, interdum utrasque falsas esse contingit. Quare unum oportet esse subiectum, unumque prædicatum, vt id quod affirmatio prçdicauit, & iunxit, idem negatio diuidat, & abiungat, & id quod de subiecto affirmatio prçdicauit, de eodem negatio neget. Nam si sit vterque çquiuocus terminus, aut quilibet unus eorum, fieri potest ut aliud tollat negatio quam affirmatio posuit. itaque nulla fit oppositio, quare non ita faciendum est, sed idem subiectum, & prçdicatum in affirmatione esse debet, idem in negatione, atque hoc est quod ait. Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem çquiuoce. Quod enim ait eiusdem, ad prçdicatum retulit, quod de eodem ad subiectum & subaudiendū est. dico autem opponi negationem eiusdem prçdicati, de eodem subiecto, sed non sint çquiuoca, neq; subiectū, neq; prçdicatum, & multo magis vtraq;, sed unū aliquid significent. quod per hoc dixit, quod ait. non autem çquiuoce. Nec sola si non sit çquiuocatio, ratio firma est ad constituendam oppositionē. Multa enim sunt quę in sophisticis elenchis contra eos, qui argumētis fallacibus verę rationis uiā conantur euertere, determinauit quemadmodum faciendę essent propositiones, & quemadmodum inuenienda esset argumentorum fallacia, quod hic ait. Et quęcunque cętera taliū determinauimus cōtra sophisticas importunitates, tanquam si diceret. dico quidem opponi affirmationem negationis eiusdē prçdicati de eodem subiecto, hoc que non

æquiuoce, & quæcunque alia sunt, quę in sophisticis elenchis determinata sunt contra argumentorum importunitates, & hic quidem quoniam aliud negotium erat, commodissime breuiterque perstrinxit. nos autem quid in sophisticis elenchis determinauerit ad construendā oppositionis contradictionem, quantum breuitas patitur, non grauamur apponere. Nō enim solū si æquiuocatio in propositionibus collocetur, nulla fit contradictio, uerū etiam si vniuocatio in negatione ponitur, illa oppositio cōtradictionē penitus non habebit: est enim oppositio habens cōtradictionem, in qua affirmatio si uera est, negatio falsa fit; si negatio uera est, fallax affirmatio uideat. Positis ergo secundū vniuocationē terminis, utrasque simul & affirmationē & negationē ueras esse contingit, ut siquis dicat, hō ambulat, hō non ambulat, affirmatio de quodā homine uera est, negatio de speciali uera est, sed specialis hō & particularis uniuoca sunt. quocirca sumptis uniuocis cōtradictio nō fit. At uero nec si ad aliā & aliā partem affirmatio negatioq; ponaē, fit in ipsis illa ueri falsiq; diuisio, sed utrasque ueras esse contingit, ut cū dico oculus albus est, oculus albus nō est. In alia enim parte albus est, in alia albus nō est, atque ita & negatio uera est, & affirmatio. Nec si aliud atque aliud referens dicat, nulla inde contradictio procreatur, ut cum dico decem dupli sunt, decem dupli non sunt: nam si ad quinarium referā, uera est affirmatio; si ad senarium uera negatio. Nec si diuersum tempus in affirmatione ac negatione sumatur, ut cum dico, Socrates sedet, Socrates non sedet. alio enim tempore sumptum, sedere ueram facit affirmationem, alio tempore non sedere ueram facit negationem. Amplius quoque si diuerso modo quis dicat in negatione quod iam in affirmatione proposuit, uim cōtradictionis intercipit. Siquis enim dicat affirmationem potestate, negationem uero actu, possunt affirmatio & negatio uno tempore congruente ueritate constitui, ut siquis dicat catulus uidet, catulus non uidet, potestate enim uidet, actu uero non uidet. Quocirca oportet fieri si facienda est contradictio eiusdem (vt ipse ait) prædicari de eodem subiecto, non æquiuoce, sed uniuoce, ad eandem partem, & ad idem relatum, ad idemque tempus, & eodem modo constitui. Quæ omnia in sophisticis elēchis diligentissime prosecutus est. nunc pauca cōmemorans distulit in illis libris integram disputationem. Est autem enunciatio de eo quod est, aliud esse, uel non esse: Affirmatio quidem de eo quod est esse, ut Plato philosophus est: Negatio uero de eo quod est non esse, ut Plato philosophus non est. Hæc utraque enunciatio, Plato philosophus est, Plato philosophus non est, sese perimentia & in contrarium quasi quodam locata litigio faciunt cōtradictionem. Contradictio uero est oppositio affirmationis & negationis, in qua neque ambas falsas, neque ambas ueras esse contingit, sed unam semper ueram, alteram uero falsam. si qua autem sunt huiusmodi, in quibus verum falsumque affirmatio negatioque nō diuidat, in illis aliquid diuersum, & nō ad oppositionem integrum reperitur. Dicit autem Porphyrius argumentum esse ad id quod dicimus affirmationem negationi ita oportere opponi, ut ut una uera opposita in alteram mox falsitas ueniat, communem inter nos consuetudinem colloquendi. Quando enim quis aliquid esse dixerit, & idem alius negauerit, unum ipsorum uerum dicere, mentiri alium suspicamur. Amplius quoque. Si aliquid aut est, aut non est, mediumque inter esse & non esse nihil poterit inueniri, affirmatio autem ponit aliquid esse, idemque aufert negatio, & est contradictio affirmatio, & negatio oppositæ, talis oppositio integram facit contradictionem, in qua affirmatio & negatio utræque ueræ simul esse non possunt. Affirmationis autem negationisque natura ad qualitatē quādā refertur. Qualitas.n.quædā est affirmatio atque negatio, præter hanc uero qualitatem, est etiam quantitas propositionum. de quę posterius paulo dicēdum est. Sed uolens Aristoteles quid esset contradictio nos docere, prius ubi esset ostendit. in oppositione enim contradictionem omnem necesse est esse. Quare, quoniam contradictio in oppositione est: qualis autem oppositio hanc contradictionem faciat, adhuc ignota est. estq; hæc oppositio aut in qualitate propositionum, aut in quantitate, aut in utroque, & de qualitate propositionum, quæ in affirmatione & negatione consistit, dictum est: nunc de quantitate dicetur, ut ea quoque cognita perspiciatur, an in qualitate, an in quantitate, an in utroque propositionum contradictio sit.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum uniuersalia, illa uero singularia. Dico autem uniuersale quod de pluribus natum est prędicari, singulare uero, quod non, ut homo quidem uniuersale est, Plato uero eorum quæ singularia sunt. Necesse est autem enunciare, quoniam inest aliquid aut nō, aliquoties quidem eorum alicui quæ uniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorum quæ sunt singularia.

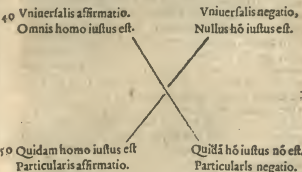
19. Omnis propositio significationis suæ proprietatem ex subiectis intellectibus capit. Sed quoniam necesse est intellectus rerum esse similitudines, uis propositionum per intellectus ad res quoque continuatur. Atq; ideo cum aliquid vel affirmare cupimus vel negare, hoc ad intellectus & cōceptionis animi qualitatem refertur. Quod enim imaginatione intellectuq; concipimus, id in affirmatione aut in negatione ponentes, affirmamus scilicet vel negamus, & principaliter quidem ab intelligētia propositiones uim capiunt, & proprietatem. secūdo uero loco ex rebus sumunt: ex quibus ipsos intellectus constare necesse est, unde fit ut & quātitate propositio & qualitate participet. Qualitate quidē in ipsa affirmationis & negationis prolatione, quam ex proprio quis iudicio emittit ac profert. Quantitate uero ex subiectis rebus quas capiunt intellectus. uidemus nanque alias esse in rebus huiusmodi qualitates, quæ in aliam conuenire nō possunt, nisi in unam quamcunq; particularem singularemq; substantiam. alia est enim qualitas singularis, ut Platonis, vel Socratis, alia est quæ communicata cum pluribus totam se singulis & omnibus præbet, ut est ipsa humanitas. Est enim quædam huiusmodi qualitas, quæ & in singulis tota sit, & in omnibus tota. Quotiescunq; enim aliquid tale animo speculamur, non in quamlibet unam personam, per nomen hoc, mentis cogitatione decutimur, sed in omnes eos quicunq; humanitatis definitione participant. unde fit, ut hæc quidem sit communis omnibus, illa uero prior, incommunicabilis quidem cūctis, uni tamen propria. Nam si nomen fingere liceret, illam singularem quandam qualitatem, & incommunicabilem alicui alij subsistentiæ suo ficto nomine nuncuparem, ut clarior fieret forma propositi. Age enim incommunicabilis Platonis illa proprietas, Platonitas appelletur: eo enim modo qualitatem hāc Platonitatem ficto uocabulo nūcupare possumus, quo modo hominis qualitatem dicimus humanitatem. Hęc ergo Platonitas solius unius est hominis, & hoc non cuiuslibet, sed solius Platonis: humanitas uero & Platonis & cæterorum, quicunque hoc uocabulo continentur. unde fit: ut quoniam Platonitas in unum conuenit Platonem, audientis animus Platonis uocabulum, ad unam personam vnamque particularē substantiam referat. Cum autem audit hominem, ad plures quoque feret intellectum quoscunque humanitatem cōtinere nouit, atque ideo quoniam humanitas & omnibus hominibus cōmunis est, & in singulis hominibus tota est, ęqualiter cūcti homines retinēt humanitatem, sicut vnus homo. Si enim id ita non esset, nunquam specialis hominis definitio particularis hominis substantiæ conueniret. Quoniam igitur hæc ita sunt, iccirco homo quidem dicit̄ uniuersale quiddā, ipsa uero Platonitas & Plato particulare. His igitur ita positis quoniam uniuersalis illa qualitas & in omnibus potest & in singulis prędicari, cū dicimus homo ambiguum est, & dubitati potest, utrum de speciali dictum sit, an de aliquo particulari, iccirco quod nomē hominis, & de omnibus dici potest & de singulis quibusque, qui sub humanitatis specie cōtinentur. Quare indefinitum est, utrum de omnibus dictū sit id quod diximus homo, an de una quaq; indiuidua hominis & particulari substantia. Hanc igitur qualitatem humanitatis si ambiguitate intellectus separare nitamur, determinanda est, & aut in pluralitatem distendenda, aut in unitatem numeri colligenda. nā cum dicimus homo indefinitum est, utrum omnes dicamus, an unum. Sin

uero additũ fuerit omnis, ut sit p̄dicatio, omnis homo, uel quidam, tunc fit distributio & determinatio uniuersalitatis, & nomen quod uniuersale est, idest homo uniuersaliter ꝓferimus dicẽtes, omnis hõ, aut particulariter dicẽtes, q̃dã hõ. omnis enim nomẽ uniuersalitatis significatiuũ est. Quocirca si omnis quod uniuersale significat, ad hominem, ꝙ idem ipsum uniuersale est, adiungatur, res uniuersalis quæ est, homo, uniuersaliter prædicatur, secũdum id ꝙ definitio ei addiicitur quantitatis. Sin uero dictum fuerit quidam hõ, tũc uniuersale quod est homo, addita particularitate per id quod ei adiectum est, quidam, particulariter profertur, & dicitur res uniuersalis prolata particulariter. Sed quoniã particularis est prædicatio, quidã homo, particularis rursus prædicatio Platonis. de uno enim dicitur quidam hõ, & de uno dicitur Plato: non eodem modo utræque particulares esse dicuntur. Plato enim vnam, ac definitam substantiam proprietatemque demonstrat, quæ conuenire in alium non potest. quidam hõ uero quod dicitur, particulariter quidẽ ipsum nomen uniuersale determinat, sed si deesset quidam, id quod dicimus hõ, uniuersale esset, ac ꝑ hoc ambiguum permaneret, quod uero dicimus Plato, nunquam esse poterit uniuersale. Nam & si quando nomen hoc Plato, pluribus imponatur, nõ tamen hoc nomen, iccirco erit vniuersale. Namque humanitas ex singulorum hominum collecta naturis in unam quodammodo redigitur intelligentiam, atque naturã. nomẽ uero hoc quod dicimus Plato, multis secundum uocabulum fortasse commune esse uideretur, nulli tamen illa proprietas Platonis conueniret. quę erat proprietatis aut naturæ eius Platonis, qui fuit Socratis auditor, licet eodem uocabulo nuncuparetur. hoc uero ideo, quoniam humanitas naturalis est: nomen uero proprium, positionis. Nec uero hoc nũc dicitur, quod nomẽ Platonis de pluribus nõ potest p̄dicari, sed proprietas Platonis. illa enim ꝓprietas naturaliter de pluribus nõ dicit, sicut hominis, & ideo incõmunicabilis (ut dictũ est) qualitas est ipsa Platonitas, cõmunicabilis uero qualitas vniuersalis, q̃ & in plurib. & in singulis, est. vnde fit ut cũ dico omnis hõ, in numerum propositionem extendã, cũ vero dico Socrates, aut Plato, nõ in numerũ emittã, sed qualitatẽ proprietatẽq; vnius in sua indiuidua singularique substantia cõstringã ac prædicẽ. Quare in hoc quoque maxime hæ duę particularitates, quidã homo, & Plato, distant: quòd cum dico Plato, quẽ hominẽ dixerim uocabulo designaui, proprietatemq; vniuscuiusq; quem nomino. Cũ uero dico quidã hõ, numerum tãtũ reieci, & ad unitatẽ propositionẽ redegi. De quo autem dicam, hęc particularitas mihi non subdidit. quidam enim homo, potest esse & Socrates, & Plato, & Cicero, & vnusquisque singulorum, quorum proprietates a se in singularitatis ratione, & natura diuersæ sunt. vnde commodissime Theophrastus, huiusmodi particulares propositiones, quales sunt, quidam hõ iustus, particulares indefinitas uocauit. Partẽ nanque tollit ex homine quod est vniuersale, uel vocabulo, vel natura. Quę tamen ipsa sit pars, & qua proprietate descripta non determinat, nec definit. vnde vniuersale uocauit, quod de pluribus naturaliter prædicat. ut hõ, non quod positione, quemadmodum nomen Alexandri de Troiano, & de Macedone Philippi filio de pluribus dicitur. hoc enim positione de pluribus dicitur, illud natura. Et per subtiliter ait: Quod de pluribus natum est prædicari. Est enim hæc uniuersalitas naturalis: illam vero nominis reiq; proprietatem, quę particularis est, singularem uocauit dicens: Plato uero eorum quę sunt singularia. Quod autem secutus est, dicens: Necesse est autem enunciare quoniam inest aliquid aut non, aliquoties quidem eorum alicui quę sunt uniuersalia, aliquoties autem eorum quę sunt singularia, huiusmodi est tanquam si diceret. Omnis quidem affirmatio & negatio inesse, aut non inesse demonstrat. Et quicquid enunciatur, aut de eo quod est esse proponitur, ut Plato philosophus est. hęc enim propositio Platoni philosophiam inesse constituit. aut de eo quod est, non inesse, ut Plato philosophus non est: hęc. n. a Platone philosophiam diuidens, eidem philosophiam non inesse proponit. ergo quoniam necesse est, aut aliquid alicui inesse dicere, aut aliquid alicui non inesse, illud quoque necesse est, vt intelligamus cui inesse aliquid dicimus, aut uniuersale esse, vt cum dicimus, homo albus est, albedinẽ vniuersali rei inesse monstramus, idest homini. aut certe particulare, ac singulare, vt si quis dicat, Socrates albus est: albedinem enim Socrati singulari substantiæ & proprietati incommunicabili inesse significauit. sed in singularibus siue affirmet aliquid siue negetur, vnus oppositionis modus est, qui uim contradictionis obtineat. nam quoniam singulare, atque indiuiduum nulla sectione diuiditur, secũdum ipsum quoq; facta contradictio simplex erit. In his autem, quæ in uniuersalibus fiunt, non est vnus modus contradictionis. Nam cum dico, Socrates hõ est, Socrates hõ non est: sola huiusmodi oppositio, si omnia illa conueniant quæ contra argumentorum importunitates supra iam dicta sunt, ad faciendam contradictionem idonea reperitur. Sin uero tale quid subiectum sit, de quo aliquid prædicetur quod sit uniuersale, & in pluribus (ut ipse ait) natum sit prędicari, non est simplex oppositio contradictionis. Sunt enim earum propositionum, quæ de uniuersalibus rebus fiunt, tres differentiæ: una, quę omnes cõ plectitur, vt cũ dico, omnis hõ animal est. alia quæ ex indefinita multitudine & innumera pluralitate ad unum, propositionis uim colligit atque constringit. hæc huiusmodi est tãquam si quis dicat, quidam hõ animal est. alia uero est, quæ neque in pluralitatem propositionem extendit, neque in particularitatem redigit, ut ea quæ sine vlla determinatione ꝓponitur, ut est, hõ animal est, hõ animal nõ est; huic enim nec quidã ꝙ particularitatis, omni ꝙ est uniuersalitatis adiũximus. unde fit, ut singularitas simpliciter p̄dicet, uniuersalitas uero aliquoties uniuersaliter, ut omnis hõ animal est, hõ res uniuersalis vniuersaliter p̄dicata est. nã cũ sit hõ uniuersalis, ꝙ ei adiectũ est omnis uniuersalitatẽ, uniuersaliter appellari fecit. Rursus est, ut uniuersalitas particulariter prædicet, ut cum dico, quidã hõ animal est. quidam, particulare determinat, sed iunctum ad hominem uniuersalem substãtiam particulariter prędicari fecit. Est quoq; uniuersale non uniuersaliter prædicare, quoties sine adiectione uniuersalitatis, uel particularitatis simpliciter nomẽ uniuersale ponitur, ut est, homo animal est. Determinationes autem dicũtur, quæ rem uniuersalẽ, uel in totum fundũt, ut omnis, uel in partem contrahunt, ut quidã. omnis uero, vel quidam quantitatem propositionis determinant, quæ quantitas iuncta cum qualitate propositionũ, quatuor uariatur modis. Qualitas autem propositionum in affirmatione & negatione est, aut enim uniuersalem rem uniuersaliter prędicat affirmatiue, ut omnis hõ animal est. aut uniuersalem rem particulariter affirmatiue, ut quidam homo animal est. aut uniuersalem rem uniuersaliter negatiue, vt nullus homo lapis est. aut uniuersalem rem particulariter negatiuẽ, ut quidam homo lapis non est. Oportet autem in his quæ uniuersali determinatione proponuntur in ipsis determinationibus fieri negationem, ut quoniã determinatio uniuersalis rei est uniuersaliter, cum dicimus, omnis homo iustus est. si uniuersaliter negabimus, dicemus, nullus homo iustus est. & quod ait nullus, eam uniuersalitatem, quę est omnis intercipit, non eam quæ est homo. Rursus si idem ipsum, omnis homo iustus est, negare particulariter uelim, dicam, non omnis homo iustus est. per particularem negationem uniuersalitatis vim interimens, in particularibus uero non ita est. Si enim eam quæ est particularis determinatio uniuersalis rei, ut est, quidam homo iustus est, negare uelim particulariter, dicam, quidam homo iustus non est. hoc autem iccirco fit, quoniã habet quandam similitudinem, atque ambiguitatem, utrum uniuersaliter, an sit particulariter dictum, si in uniuersalibus ꝓpositionibus negatiuæ paticulę ad prędicationes potius, quam ad determinationes ponantur. Si. n. contra hanc affirmationẽ q̃ est, oĩs hõ iustus est, ponã hãc, quæ dicit, omnis hõ iustus nõ est, hæc duas res significare uidebitur, & quod nullus hõ iustus sit, omnem. n. hoĩem iustum nõ esse proposuit, & quid sint quidam homines non iusti. omnem enim hominem negauit iustum esse. hoc autem nihil impedit vt aliquis sit iniustus, aliquis iustus. nam si aliquis est iustus,

stus, non repugnat ne uera sit propositio, quę dicit, omnis homo iustus non est, non enim est iustus omnis homo. si alij iusti sint, alij vero iniusti. Quare quoniam duplicis significationis est, iccirco uniuersalis negationis definitio, quę est nullus, uniuersalis affirmationis tollit determinatio nem, quę est omnis, atque ideo in particularibus negationibus ad ipsam uniuersalitatem affirmationum negatio ne cesse est apponatur, ut in eo quod est, omnis homo iustus est, illa est ei opposita negatio quæ est, non omnis homo iustus est, non illa quę est, omnis homo iustus non est, ne sit ambiguum, utrum uniuersaliter an particulariter neget. Dictum est enim hanc negationē quæ est, omnis homo iustus non est, & uniuersalitatis interpretationem designare & particularitatis propositionem. Quoties vero particulare aliquid tollitur, in his non iam ad determinationem, sed ad prędicatum particula negationis apponitur, vt in eo qđ est, quidā hō iustus est, nullus dicit, nō quidā hō iustus est. Neque enim hic ad determinationē particularē, quod est, quidā, negatio ponitur, sed dicimus, quidā hō iustus nō est ad prędicatū quod est iustus. unde etiā ad determinatas. propositiones, quæ sunt sine omnis aut nullus, aut alicuius determinatione, ad prædicatū semper apponitur particula negatiua, vt est hō iustus est. nemo enim dicit nō hō iustus est, sed hō iustus non est. In singularibus quoq; nō dico, nō Socrates iustus est, sed Socrates iustus nō est, & nisi aliquoties ambiguitas impediret ad prędicatum semper negatio poneret. Sed omnia quęcūque in determinatione ponunt, talia sunt, quæ aut totum colligant in affirmatiuo, ut est omnis. aut totum perimant in negatiuo, vt est nullus. aut colligant in affirmatiuo partem, vt est quidam. aut interimant in negatiuo partem, ut quidam non. aut in negatiuo perimant totum particulariter, vt est non omnis, sed quidam non, & non omnis, particulares negationes sunt. siue enim quis partem ex toto surripiat, particulare est, quod reliquit, quia a totius perfectione discessit, siue quis totum esse neget, siue partem relinquat, rursum particulare est, qđ reliquum fit. Nam cum dico, quidam homo iustus non est, abstulit partem. & rursus cum dico, nō omnis homo iustus est, cum negaui omnem, aliquem qui iustus non esset ostendi. hæc ergo, non omnis, & quidam; determinationes planissimę sunt, & communi intelligentiæ subięctę, has duæ particulares recipiunt negationes, vt ea quæ est quidam nō determinationem particularem negat, ea vero quæ est non omnis, uniuersalem negat determinationem, sed utręque negationem (ut dictum est) in particularitatē constringūt. Quod autem dicimus, nullus, proprium quoddam uidetur esse uocabulum: non omnis enim quod dicitur, omne, per aduerbium negatiuum quod est, nō, adimit. Rursus cum dicimus quidam non, in eo quod est quidam aduerbium qđ est non, additum, a subiecto termino particulare separat. nullus uero in uocabulo ipso quid separet non monstrat, & videtur quodāmodo non potius eē negatio quàm affirmatio, neque enim aduerbium est, nec coniunctio. aduerbium nanque atque coniunctio declinationibus caret. nullus uero quod dicimus & generibus subiacet & inflectiť casibus. quid igitur est? an erit nomen? sed nulla negatio nomen esse monstratur. Quid sit ergo tali inuestigatione quærendum est. uidetur enim quod dicitur nullus tale esse, tanquā si dicamus, nec unus, nam qui dicit nullus homo animal est, tātundem valet, quātum nec unus homo animal est. Quod uero dicimus vllus, hoc ab eo diminutiuum est quod est vnus; Diminutio nāque vnius vllus est, tanquam si dicerem nullus, ergo plus negat, quisquis etiam diminutionem neget, ut si quis dicat non modo non habent gemmā, quod maius est: verumetiam nec gem nulam, quod est minus. Sic ergo qui negare vult etiam unum, plus negat si dicat, nec ipsum vnius diminutiuū illud esse quod dicitur, vt si quis uelit dicere nec vnum esse hominem in theatro, ita dicat, non modo illic vnus homo non est: uerum nec vllus. Cum ergo dicimus nullus, ita prępponimus tāquam si dicamus nec vllus. tenet igitur hęc in se determinatio, quæ est nullus, vicem negationis & nominis. negationis quidem in eo quod est nec, nominis uero in eo qđ est vllus, qđ est diminutiuū vnius. Ita igit maxima fit negatio rei paruissimæ, quod est unus, si ipsius diminutiuum quoque subtrahat, quod est ullus. quare & omnem, & quendam, statim tollit negatio, quæ unius quoq; ipsius diminutiuum prædicatione subducit, ut ea quæ est, nullus homo iustus est, hoc enim tantum est, tanquam si dicat, non ullus homo iustus est, hoc idem ualet tanquam si dicatur. non unus homo iustus est. Quare, quoniam de his quoq; sufficienter dictum est, ad Aristotelis uerba consequē ti ordine ueniamus.

Si ergo uniuersaliter enunciet de uniuersali, quoniam est aut non est, erunt hæ contrariæ enunciationes. dico autem in uniuersali enunciationem uniuersalem. ut omnis homo albus est. nullus homo albus est.

20. Demonstrare oppositionem contradictionis intendit, quoniam uiā reperiendi ordinemque permiscuit, iccirco nos quoque pauca quędam prius ordinata expositione prædicimus, ne lector confusionis caligine atque obscuritate turbetur. Omnium propositionum quę sunt simplices, quas categoricas græci uocant, nos prædicatiuas dicere possumus, quatuor sunt diuersitates. Aut enim affirmatio est, & negatio uniuersalis, ut est, omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: aut affirmatio, & negatio particularis, ut est, quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est Aut affirmatio & negatio indefinita, ut homo iustus est, hō iustus non est. Aut de singulari subiecto affirmatio & negatio, ut Cato iustus est, Cato iustus non est. Harum uero inter se ueritas falsitasque non se habet similiter, sed diuerse. Et prius de uniuersalibus atque particularibus, idest de his quæ determinatę sunt, dicendum est, post de reliquis disputabitur. Disponať ergo affirmatio uniuersalis, quæ est, Omnis homo iustus est, & contra hanc negatio uniuersalis, quę est, Nullus homo iustus est: sub his autem, sub affirmatione quidem uniuersali, particularis affirmatio, quæ est, Quidā homo iustus est: sub uniuersali negatione, particularis negatio, quæ est, Quidam homo iustus non est. hoc autem demonstrat descriptio subiecta.

Hę igitur duę uniuersalis affirmatio, & particularis affirmatio dicuntur subalternę. Rursus uniuersalis negatio, & particularis negatio dicuntur subalternę. Iccirco quoniam particularitas semper sub uniuersalitate concluditur. in quibus illud est cōsiderādum, quòd ubi est affirmatio uniuersalis uera, affirmatio quoque particularis uera est, & ubi negatio uniuersalis uera est, particularis quoque negatio uera est. Nā si uera est, oīs homo aīal est, uera est, qdā homo aīal est. & si uera est, quoniam nullus homo lapis est, uera est, quoniam quidam homo lapis non est. At si falsa sit particularis affirmatio, ut ea quę est, quidam homo lapis est. falsa est uniuersalis affirmatio, omnis homo lapis est. Idem in negatione. si enim negatio particularis falsa est, ut quidam homo animal non est, falsa est uniuersalis, nullus homo animal est. ita ut præcedunt uniuersales in uero, eodem modo præcedunt particulares in falso. Dicuntur uero affirmatio uniuersalis, & negatio uniuersalis contrariæ. Hoc autem iccirco, quoniam contrarium huiusmodi natura est, ut longissime a se distent, & aliquam inter se habeant medietatem, non semper alterum ipsorum subiecto insit, ut album, & nigrum, non possumus dicere, quoniā omne corpus, aut album aut nigrum est, potest enim nec album, nec nigrum esse,

esse,& utrunq; falsum esse quod dicitur, iccirco quoniam medius est color. Quod si nōn habent medietatem, alterū ipsorum necesse est inhætere subiectis, ut cum dicimus omne corpus aut quietum est, aut mouetur. horum nihil est medium,& necesse est omne corpus uel cōsistere, uel moueri. Sit autem in eodem simul possint esse contraria fieri non potest. Neque enim possibile est ut idem albū nigrumque sit, quod in affirmationibus & negationibus uniuersalibus apparet. negatiua enim & affirmatiua uniuersales plurimum quidem distant a se. nā ꝙ illa ponit omnibus, illa tollit omnibus & totum negat. nam quæ dicit, omnis homo iustus est, omnem hominem ponit: quæ dicit, nullus homo iustus est nihil eorum quę in humanitatis sunt diffinitione iustū esse concedit. Ita ergo a se longissime discrepant. adhuc si ea quę significant, habent inter se aliquam medietatem, unam ueram, unam falsam esse non est necesse, ut in eo quod est, omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quoniam potest quædam esse medietas, ut nec ullus homo iustus sit, cum sit quidam. nec omnis homo iustus sit, cum non sit quidam. Et possunt utræque falsę & affirmatio & negatio reperiri. neque enim uerum est aut omnem hominem iustum esse, aut nullum hominem iustum esse. Quocirca potest fieri, ut in his in quibus aliqua medietas inuenitur, uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio ueritatē falsitatemq; non diuidant. sed utræque sint falsæ ad exemplū scilicet cōtrariorum, quæ aliquam inter se continent medietatem. Potest enim in illis fieri ut utraque cōtraria possint non inesse subiecto. sicut supra docuimus. In his uero quę medietate carent, necesse est ut una uera sit semper, altera semper falsa, ut in eo quod est omnis homo animal est, nullus homo animal est, hæ propositiones huiusmodi sunt, ut una uera sit & una falsa, iccirco quoniam inter animal esse & non esse, nihil interest, ad eorum scilicet contrariorū similitudinem quę medietate carent. In illis enim necesse erat alterum inesse subiecto. Sic ergo uniuersalis affirmatio, & uniuersalis negatio utræq; falsę esse possunt. Vt uero una uera sit, altera falsa, id quoque conceditur, ut utræque sint ueræ, fieri non potest, sicut illud quoque uerū est, contraria simul esse non posse. Rectissime igitur uniuersalis affirmatio, uniuersalisq; negatio contrariæ nominantur. Particularis autem affirmatio quæ est, quidam homo iustus est, & particularis negatio, quę est, quidam homo iustus non est, uniuersalibus contrarijs contrarias proprietates habent. Illæ enim simul ueræ esse non poterant, ut uero essent simul falsę sæpe aliqua ratione concedebatur. Particulares uero ut utræq; ueræ sint, euenire potest, ut utræque falsæ sint, fieri non potest, ut in eo quod est, quidam homo iustus est, uerum est. quidam homo iustus non est, id quoque uerū est, ut utręq; falsæ sint, inueniri non potest, & in hoc quidem sunt dissimiles contrarijs. Similes autem eis uidetur, ꝙ sicut cōtrarię aliquoties uerum falsumq; diuidunt, ut una uera sit altera falsa, ita quoq; & particularis una uera potest esse altera falsa, ut quidā hō animal est, quidā hō animal nō est. Seruat autē stabilē incommutabilemque ordinē & similitudinis & contrarietatis. Contrariæ enim qm̄ possunt esse utræq; falsę, in quibuscunq; utręq; falsæ contrarię reperiuntur, in his subcōtrariæ utraq; uero sunt. Sed quoniā utræq; contrarię uerę inueniri non possunt, ideo utræq; subcontrarię falsæ nequeunt reperiri, ut in eo ꝙ est omnis hō iustus est, nullus homo iustus est: Quoniā hæ falsæ sunt, hæ quas sub se continent, particulares uerę sunt, ut est, quidam hō iustus est, q̄dā hō iustus non est. sed si uniuersales inter se uerū falsumque diuidunt, & una uera est, & altera falsa, particulares quoq; idē faciunt, ut in eo ꝙ est, omnis hō animal est, nullus homo animal est. uniuersalis affirmatio uera est, falsa negatio. Sed cum dico quidam homo animal est, quidā homo animal non est, particularis affirmatio uera est, falsa negatio particularis. Hę igitur dicuntur subcontrarię, uel ꝙ sub contrarijs positæ sunt, uel ꝙ ipsę superioribus sub quibus sunt (ut dictum est) contrarias proprietates habent. In hac igitur recta oppositione contrariarum, & subcontrariarum in superioribus utrique falsitas esse potest, nunquā ueritas, in inferioribus uero utrisq; quidem ueritas inesse potest, nunquā falsitas. Sin uero quis respiciat angulares & uniuersalem affirmationem particulari opponat negationi, uniuersalemq; negationēq; particulari cōparet affirmationi, vna uera semper, falsa altera reperietur. Nec unquam fieri potest, ut affirmatione uniuersali uera, particularis negatio nō falsa sit: vel hac uera, non illam cōtinuo falsitas subsequatur. Rursus si negatio uniuersalis vera est, falsa particularis affirmatio. si particularis affirmatio uera est, falsa uniuersalis negatio est. licet autem hoc & in subiecta descriptione metiri, & in aliis quoque terminis quoscunque sibi mens considerantis affinxerit, idem uidebit. nam in eo quod est omnis homo iustus est, quoniam hæc falsa est, uera est, quidam homo iustus non est. Et rursus in eo quod est, nullus homo iustus est, quoniam falsa negatio est, uera est affirmatio, quidam homo iustus est. Hæc autem uniuersalis affirmatio & particularis negatio, quæ sunt angulares: & uniuersalis negatio, & particularis affirmatio: quæ ipsę quoque sunt angulares, contradictoriæ nominantur. Et hæc illa est, quā quærit contradictio, in qua una semper vera, altera semper falsa sit. Superioris autem disputationis integrū descriptionis subdimus exemplar: quatenus quod animo cogitationeque conceptum est, oculis expositum memoriæ tenacius infigatur.

His ergo ita sese habētibus indefinitas propositiones singularesq; uideamus: & primum de indefinitis disputandum est. Indefinitæ igitur per se ueritatem falsitatemq; non diuidunt. etenim cum dico, homo iustus est, homo iustus non est: utrasq; ueras contingit esse indefinitas. Quocirca eas a contradictione separamus, contradictio nanq; constituitur (ut sæpe dictum est) eo quod nunquam utræque ueræ, aut utræque falsæ, reperiri queant, sed una semper ueritatis, altera falsitatis capax est. Sed quæ uniuersalitatem proferūt indefinitam, illæ definitarum particularium uim tenēt. Tale enim est quod dico, homo iustus est, tanquam si dicam, quidam homo iustus est. & rursus tale est quod dico, homo iustus non est, tanquam si dicam, quidam homo iustus non est. hoc illa res approbat, quod quemadmodum definitæ, & particulares in aliquibus ueræ esse possunt, in aliquibus uerum falsumque diuidunt, nunquam uero utrasq; falsas esse contingit, ita quoque in indefinitis uniuersale significantibus, utrasque simul ueras esse contingit, vt in eo quod dicimus, homo iustus est, homo iustus non est, utrasque falsas proferre impossibile est, sed unam ueram, alteram falsam in

his

his facillime reperimus, in his scilicet terminis, qui naturaliter. & necessario subiectis substantiis inhærescunt, uel in his qui inesse nō possunt, ut quoniam animal homini ex necessitate inest, si quis dicat, homo animal est, idq; negetur homo animal nō est. uel homo lapis est, homo lapis nō est, vna vera statim, falsa altera reperitur, atque ideo hæ contra uniuersales uniuersaliter prędicatas faciunt contradictionem. Nam si contra illam quę est, omnis homo iustus est, ea quę est, homo iustus nō est, in oppositione cōstituatur, vna semper vera est, altera falsa. Et si contra eam quę est, nullus homo iustus est, indefinita propositio quæ est, homo iustus est, opponatur verum inter se propositiones falsumque distribuunt, sicut definitæ quoque vniuersaliū propositiones, secundum particulares, atque uniuersales oppositę quantitates, contradictorias faciunt oppositiones. Quare constat eas, quæ vniuersale non vniuersaliter proferunt, & sunt indefinitę, neque particulate neque uniuersale proferentes, ipsas quidem no semper inter se verum falsumq; diuidere, particularibus tamen definitis esse consimiles. Singulares vero quæ sunt, vnum oppositionis modum inter se tenent. has si ad idem subiectum, ad idem prædicatum, ad eandem partem, ad idem tempus, ad eandem relationem, eodem modo proposueris, inter se verum falsumue distribuunt, ut est Socrates iustus est, Socrates iustus non est. Sunt igitur duæ contradictiones, una quæ fit in vniuersalibus angulariter particularibus contra positis, altera quæ fit in singularibus, cum omnibus his quas in sophisticis elenchis exposuit determinationibus oppositis. Quare quoniam quemadmodum se habeat propositionibus, quoq; modo faciāt cōtradictorias oppositiones ostendimus, ad ipsa Aristotelis uerba ueniamus, in quibus per hæc ante cognita facilis poterit euenire cognitio. Superioris descriptionis intelligentiam plenius notat. Ait. n. quando res uniuersalis uniuersaliter designatur, & eam quis vniuersaliter affirmat, si eandē alius uniuersaliter neget, ita sibimet comparatas propositiones esse contrarias. Atque in hoc suam sententiam manifestius ostendit. Ait enim dico autem uniuersalem enunciationem in uniuersali, ut omnis homo albus est. nam cum uniuersalis sit homo, in uniuersali homine uniuersalis est enūciatio, per quam dicitur omnis homo. Res ergo uniuersalis, id est homo, per omnis, quæ est determinatio uniuersaliter prędicata est, & hoc affirmatiue. negatiue vero uniuersaliter ita dicetur, nullus homo albus est. nullus. n. uniuersalitas uniuersalitati q̄ est hō, adiecta ē. hoc mō igit̄ uniuersale uniuersaliter enūciātes affirmatio & negatio cōtrariæ sunt, sicut & ipse testatur, & nos in superiori expositione digessimus.

Quando autem de uniuersalibus non uniuersaliter, non sunt hæ contrariæ: quę autem significantur, est esse aliquādo contraria. dico autem nō uniuersaliter enunciare de his quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo. nō est albus homo. cum enim uniuersale sit homo, non uniuersaliter utitur enūciatione. omnis nanque non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter.

21. Volenti indefinitam propositionē qualis esset ostendere, non modo auferenda fuit ab uniuersali termino uniuersalis determinatio, uerū etiam particularis, & oportuit dici hoc modo. Quando autem in uniuersalibus non uniuersaliter neq; particulariter non sunt contrariæ. Nunc autem, q̄m non addit neq; particulariter, uidetur nō de indefinitis in quibus neq; uniuersalitas neq; particularitas adest, sed tātū, de particularibus loqui, a quibus solum uniuersale, nō etiā particulare subtraxit. sed quid velit oñdere ipse conueniētibus exemplis edocuit. Non. n. posuit exēpla particularis ꝓpositionis, sed indefinitæ. Ait. n. dico autem nō uniuersaliter enunciare in his quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo, nō est albus homo. Quod si particularem monstrare uoluisset, ita diceret ut est, quidam hō albus. non est quidam homo albus. sed q̄m per exemplum quid vellet ostēdit, nos quoque superiori propositioni quę est, Quando autem in uniuersalibus non uniuersaliter, deesse putemus aut particulariter, ut & particularitatem & uniuersalitatem, ex tota auferat dictione, ut post exempla docuerunt, nō eum loqui de particularibus, sed de indefinita. Quare hoc dicit, ut si neq; uniuersales sint propositiones neq; particulares, ꝙ subaudiendū est, illæ non sunt cōtrariæ: sunt enim cōtrariæ quę uniuersaliter uniuersalē terminū proponūt. Indefinitæ vero ad vniuersalē terminū, uniuersalē determinationē non habent. Iccirco autē ab indefinitis uniuersalitatē solā, & nō particularitatē quoq; seiunxit, quod indefinitas ꝓpositiones a contrariis solū non etiā a particularibus segregabat. Quod autē dico tale est, si vellet ostēdere indefinitas ꝓpositiones proprie, diceret indefinitas neq; particulares esse, neq; uniuersales, quę autē in uniuersali, neq; uniuersaliter, neq; particulariter proponuntur, id est quæ neq; uniuersales sunt, neque particulares indefinitę sunt. Nam quæ, neq; uniuersales sūt, neque particulares, hæ neque contrariæ sunt, neque subcontrarię. Subcontrarię quidem iccirco non sunt, quia non habent additam particularem determinationem: iccirco vero contrariæ non sunt, quia determinatio uniuersalis in his nō est. Nunc autem cum tantum vellet ostendere eas cōtrarias non esse de subcontrariis vero, in præsenti vellet omittere, has esse, indefinitas dixit, quæ vniuersale determinatum uniuersaliter non habent, ut. s. has non esse, contrarias intelligeremus. Iccirco vero nō adiecit particularitatem eas non habere, quoniam a solis contrariis separare indefinitas uolebat, non etiam a subcontrariis. Ergo si indefinitas a contrariis & subcontrariis separare uoluisset, ita diceret. Quando autem in uniuersalibus, non uniuersaliter, nec particulariter, non sunt contrarię, neque subcontrarię. Sed quoniam non eas volebat nunc, non esse subcontrarias demonstrare, sed tm̄ non esse contrarias: iccirco ei dicto quod est, Quando autē in uniuersalibus, non uniuersaliter, non addidit, uel particulariter: hoc. n. si addidisset, ad subcontrarias tēderet, de quibus nihil est additum. quare hoc dicit. hæ quæ indefinitæ sunt, q̄m non habent uniuersalitatē, contrariæ nō sunt. Sed cum per se quidem contrarię non sint, possunt tñ quędā significare cōtrariæ. hoc q̄d sit multipliciter expositorū sententiis expeditur. Herminus nanq; dicit iccirco indefinitas posse aliqñ significare contraria, cum ipsæ careant cōtrarietate, quippe quæ uniuersalium rerum sūt, additum tñ uniuersale non habent, in solis his, quibus ea quæ affirmantur, aut negantur subiecto naturaliter insunt. ut cum dicimus hō rationalis est, homo rationalis nō est, q̄m rationalitas huiusmodi est, quę in natura sit hominis. Et affirmatio, & negatio inter se verum falsumq; diuidunt, & quodāmodo ab his cōtraria designantur. Sed nihil hoc attinet ad contraria significanda in his quæ sunt indefinita. Nam etiam particulares ipsæ quoq; in talibus verum falsumq; diuidunt, ut est quidam homo rationalis est, quidā homo rationalis non est. has igitur s̄m Herminum uidemus posse significare cōtraria. Cur ergo dixit in his quoq;, q̄m quidem contrarię non sunt, quę aūt significantur est esse contraria. Alexander autē hoc dicit: q̄m indefinitæ sūt hæ, nihil eas inquit prohibet sicut ad particulares ita quoq; ad vniuersales reducere, quæ vidētur esse cōtrariæ, ut in eo quod est. homo animal est, homo animal non est, quoniā hæ ꝓpositiones indefinitę sunt, possunt acci pi quasi cōtrariæ. Nā si dicimus hō animal est, potest ita accipi tanq̄ si dicat̄, omnis homo animal est, & rursus homo animal non est, ita audiri potest, tanquā si dicatur, nullus homo animal est. Cum autē dicitur homo ambulat, homo nō ambulat, non ad contrarias, sed ad subcontrarias mens ducitur auditoris. Quocirca possunt indefinitę aliquādo significare contraria, quoniam eo ipso, quo sunt indefinitę, nihil eas prohibet ad contrariorum significationē uniuersaliūq; reduci. Et hæc quidem sententia habet aliquid rationis, non tamen integre id quod ab Aristotele dicitur, ostendit, & meliorem sententiam sponte reiecit, quam Porphyrius approbauit: sunt enim quædam negationes, quæ intra se affirmationis eius quam negant, retineant contrarietatem, ut in eo quod est sanus est, & non est sanus, id quod dicitur non est sanus, significat æger est, quod est contrarium sano esse. Rursus cum dicimus homo albus est, si contra hanc negemus ꝑ eam quæ dicit, homo albus non est, significare poterit, quoniam homo niger est. nam qui niger est, albus non

est, sed nigrum esse & album non esse contrarium est. Quare significant quædam negationes affirmationesque contraria, sed hoc non semper. nam in eo quod est homo ambulat. homo non ambulat, nullum contrarium continetur. Ambulationi enim nihil est contrarium, atque ideo dicit: constat duas has quidem contrarias nõ esse iccirco, quod cum sint uniuersales, non uniuersaliter enuncientur. Posse autem aliquoties contraria significare, cum intra negationem contrarium affirmationis includatur. Aspasius vero & Alexander hanc posteriorem non probant. Nos uero dicimus non quidem Alexandri sententiam abhorrere ratione, sed hanc Porphyrii esse meliorem. Nam quod ait. quando autem in uniuersalibus, non uniuersaliter, non sunt contrariæ: quæ autem significantur, est esse contraria, ab Alexandro non est expositum, sed tantum dictum quãdo possunt esse propositiones ipsæ contrariæ, a Porphyrio vero diligenter est expositum, quando ea quæ significantur, possint esse contraria. Quod ipse Aristotelis textus expressit, quanquam Alexander quoque eandem quam Porphyrius exposuit, uiderit expositionem. Eam tamen (ut dictum est) sponte reiecit, & sibi huiusmodi expositionis confirmauit sententiam displicere. Mihi uero aut utræque recipiendæ expositiones uidentur, aut melior iudicanda posterior: hoc enim ipse quoque Aristoteles quodammodo subter ostendit, cum dicit. Simul enim verum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus. & est homo probus, & nõ est homo probus: si enim turpis est, non est probus, & si sit aliquid, etiam non est. Cuius quidem loci quæ sit expositio, cum ad id uenerimus, demonstrabimus. Cognoscendum autem est, & memoria retinendum, quod quæcũque propositiones uniuersales uniuersaliter fuerint prædicatę, si hæ affirmatiuæ, illæ uero sint negatiuę, semper vtrasque esse contrarias, si nihil æquiuocationis, aut temporis, aut aliquorum quæ supra determinata sunt, ad faciendam oppositionem contrarietatis impediat. Non tamen omnes quæcunque contrariæ sunt, hę aũt in uniuersalibus uniuersaliter ponũt enũciationẽm. aut vna affirmatiua est, altera negatiua, ut in eo quod est, Socrates sanus est, Socrates ęger est. Hic enim neque in uniuersali uniuersalitas posita est, neque rursus una est affirmatio, altera negatio, sed sunt contrariæ propositiones. Contraria enim sunt, quæ significãt, quocirca rectissime dictum est, quod quęcunq; in uniuersalibus uniuersaliter enũciarent, si una earum esset affirmatiua, altera negatiua, statim naturaliter essent contrariæ. Quæ autem contrariæ essent, non necesse est eas, uel uniuersale uniuersaliter enunciare, uel unam esse affirmatiuam, alteram negatiuam. Sed aliquoties quidem posse has esse contrarias, quæ uniuersale in uniuersalibus non significarent: sed hoc in his tantũ, quæ essẽt in subiecto, de quo fit affirmatio naturalis, ut in eo q̃d est animal, & hõ. Cũ dicimus hõ animal est, homo animal nõ est, quoniã in natura hominis animal est iccirco hæc affirmãs illa negãs uidẽtur esse cõtraria, quãquã illic nulla determinatio, neq; particularitatis, neq; uniuersalitatis addãt.

In eo uero quod uniuersale prędicatur, id quod est uniuersaliter prædicare, non est uerum, nulla enim affirmatio erit uera in qua uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, ut omnis homo est omne animal.

22. Quod dicit huiusmodi est, omnis propositio simplex duobus terminis constat, his sæpe additur aut uniuersalitatis aut particularitatis determinatio, sed ad quam partem hæ determinationes addantur, exponit. Videtur enim Aristoteli prædicato termino determinationem non oportere coniungi: in hac enim propositione, quę est homo animal est, quæritur subiectum ne debeat cum determinatione dici, ut sit omnis homo animal est: an prædicatũ, ut sit homo omne animal est: an utrumque, ut sit omnis homo omne animal est. Sed neutrum eorum quæ posterius dicta sunt, fieri oportet. nanque ad prædicatum nunquam determinatio iũgitur, sed ad subiectum tantum: neque enim uerum est dicere omne animal omnis homo est, iccirco quoniam omnis prædicatio aut maior est subiecto, aut ęqualis, ut in eo q̃d dicimus, omnis homo animal est, plus est animal, quàm homo. Et rursus in eo quod dicimus homo risibilis est, risibile ęquatur homini: ut autem sit minus prędicatum, atque angustius subiecto fieri non potest. Ergo in his prædicatis quæ subiecto maiora sunt, ut in eo quod est animal perspicue falsa est propositio, si determinatio uniuersalitatis ad prædicatum terminum ponitur. Nam si dicamus homo est animal, animal quod maius est homine per hanc determinationem ad subiectum hominem vsque contrahimus, cum non solũ ad hominem, sed ad alia quoque nomẽ animalis possit aptari. Rursus in iis quæ ęqualia sunt, idem euenit. Nam si dicã, omnis homo omne risibile est, primum ad humanitatem ipsam referam, superfluum est adiicere determinationem. Quod si ad singulos quosque hominũ, falsa est propositio. nam cũ dico omnis homo omne risibile est, hoc uideor significare, singuli homines omne risibile sunt, quod fieri nõ potest. Non igitur ad prędicatum, sed ad subiectum determinatio ponenda. Verba autem Aristotelis hoc modo sunt, & ad hanc sententiam ducuntur. in his prædicatis, quæ sunt uniuersalia, in his adiicere uniuersale aliquid, ut uniursale p̃dicatum uniuersaliter prædicetur, non est uerum. hoc enim est quod ait, In eo vero quod prædicatur uniuersale, idest quod habet prædicatũ uniuersale, ipsum uniuersale prædicatum uniuersaliter non est uerum. In prędicato enim uniuersali, idest quod uniuersale est, & prædicatur, ipsũ prędicatum quod vniuersale est, uniuersaliter prædicare. i. adiecta determinatione uniuersalitatis non est uerum. neque. n. potest fieri, ut nulla sit affirmatio uera, in qua de uniuersaliter prędicato uniuersalis determinatio prædicet, eiusq; rei notionem exemplo aperit dicẽs, ut omnis homo omne aial est, hoc autem quam sit inconueniens, supra iam diximus.

Opponi itaq; dico affirmationem negationi contradictoriè, quæ uniuersaliter significat, ei quæ non uniuersali, ut oĩs hõ albus est, non omnis homo albus est. nullus homo albus est, quidã homo albus est. cõtrariè uero uniuersalẽ affirmationẽ & uniuersalẽ negationẽ, ut oĩs homo iustus est nullus homo iustus est. Quocirca has quidẽ impossibile est simul esse ueras: his uero oppositas, contingit aliquando in eodem: ut, non omnis homo albus est, & quidam homo albus est.

23. Quæ sit integra contradictio, his verbis ostendit, ait. n. illam esse oppositionem contradictoriam quæcunque dicit non esse uniuersaliter rem uniuersalem, contra eam quæ rẽ uniuersalẽ uniuersaliter proponit, atque hoc est, quod ait. Opponi autem affirmationem negationi dico contradictorie, quæ uniuersaliter significat, ei quæ, non uniuersaliter. ut ei quæ est, omnis homo iustus est, opponitur ea quę uniuersale significat, nõ tamen uniuersaliter, ut ea quę est, quidam homo iustus non est: hominem enim uniuersalem significat non uniuersaliter, cum dicit, non omnis homo iustus est. Hæc est enim contradictoria oppositio, ut si sit uniuersalis affirmatio, sit particularis negatio. si sit uniuersalis negatio, sit particularis affirmatio. Angulares enim (ut dictum est) solæ faciunt cõtradictionem. Verba igitur se obscure habẽt, sed sententia manifesta est: dicit enim illa opponi contradictorie, affirmationem negationi, uel negationem affirmationi, quęcunque id quod res altera uniuersale uniuersaliter significaret, eidem significaret non uniuersaliter quod esset uniuersale, ut in his quas supra diximus, & ut hęc quę est, omnis homo iustus est, rem uniuersalem uniuersaliter significauit, illa quę est, non omnis homo iustus est, eidem affirmationi opposita, de uniuersali homine, non uniuersaliter negauit, dicens non omnis homo iustus est. Rursus ea quę dicit, nullus homo iustus est, rem uniuersalem uniuersaliter negauit, dicens nullus. Ea uero quę dicit, quidam homo iustus est, rem uniuersalem particulariter affirmauit, & non uniuersaliter. hominem enim quendam iustum esse proposuit, sed non uniuersaliter enunciauit rem uniuersalem. Persequitur ergo omnes proprietates propositionum. Ait. n. Cõtrarie uero uniuersalem affirmationem, & uniuersalem negationem: sicut. n. supra dixit eas, quæ uniuersaliter uniuersale significarent, uel in affirmatione, uel in negatione

gatione

gatione esse contrarias, ita nunc quoque idem repetit contrarias esse dicens uniuersalem affirmationem uniuersalemque negationem: earumq; ponit exempla, quæ uniuersales vtrasque esse monstrarent, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. horum autem quę proprietas esset proposuit dicens huiusmodi propositiones impossibile esse, utrasque sibi in ueritate inuicem cõsentire, quæ autem his essent oppositę contingere utrasque ueras esse. sunt autem oppositæ his utræque particulares. uniuersali enim affirmationi particularis negatio opponitur, & uniuersali negationi particularis affirmatio opposita est. Quocirca hæ duę, particularis negatio, & affirmatio, quæ oppositæ sunt affirmationi & negationi uniuersalibus angulariter, possunt aliquando esse ueræ & in eodé, ut in eo quod est, quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est; sed quidam homo iustus est, opposita est ei, quæ est nullus homo iustus est: illa uero quæ est quidam homo iustus nõ est, opposita est ei quæ est, omnis homo iustus est. Sed utræque inter se quidem, quidã homo iustus est. & quidam hõ iustus non est, in ueritate cõsentiunt. hoc est ergo quod ait, His uero oppositas contingit aliquando in eodem, easque designat exemplis, ut, non omnis homo albus est: est quidã homo albus. positis igitur duabus propositionibus, affirmatione uniuersali, & uniuersali negatione, ars danda est, quatenus earum inueniantur opposita. Opposita autem dico contradictorie, non contrarie, neque ullo modo alio. sit enim hęc affirmatio, omnis homo iustus est: & hæc negatio, nullus homo iustus est, contra affirmationem quę est, omnis homo iustus est. uidentur esse negationes hæ. una, nullus homo iustus est. altera, quidam homo iustus non est. altera, non omnis hõ iustus est. & postrema indefinita, homo iustus non est. Quę harum igitur contra eam quæ est, omnis homo iustus est contradictione constituitur? Cõtradictoriam autem uoco oppositioné, in qua affirmatio & negatio, neque utræq; ueræ sint, neque falsę utræque, sed una semper uera altera falsa. Si ergo opponatur contra eam, quę est omnis homo iustus est, ea quę est nullus homo iustus est, uniuersalis, scilicet negatio, non est oppositio contradictoria, utræque enim falsæ sunt. Si uero ponatur ea quæ est, homo iustus non est, indefinita, nec ipsa quoq; facit oppositioné: quoniã. n. indefinita est, potest aliquoties pro uniuersali negatione, ꝓ exp. cta tione auditoris intelligi. Quocirca nec ipsa facit oppositioné: si. n. hoc modo audita sit, cũ ita accipitur ut contraria, simul eas falsas inueniri cõtingit. Restat ergo, ut aut ea sit, quę est, non omnis homo iustus est, aut ea quæ est, quidã homo iustus non est. sed hæ sibi cõsentiunt. Idé. n. dicit qui proponit, quidã homo iustus nõ est, & idé qui dicit, nõ omnis homo iustus est. Nã si quidã homo iustus nõ est, nõ omnis homo iustus est. & si non omnis homo iustus est, quidã homo iustus non est. Quare utręque particulares negationes contradictorie opponuntur cõtra uniuersalem affirmationem. In his enim neque uerę utræque sunt, neque utræque falsæ, sed una uera, altera falsa. Rursus sit negatio uniuersalis ea quæ est, nullus homo iustus est. contra hanc uidentur oppositæ affirmationes hæ, omnis homo iustus est, homo iustus est, quidam homo iustus est: sed contra hanc quæ est, nullus homo iustus est, si õpponaſ ea quę est omnis homo iustus est, possunt utræque esse falsæ, quare non opponuntur contradictorie. At uero etiam ea quæ dicit, homo iustus est, quoniam indefinita est, potest ita in aliquibus intelligi, tanquam si dicat, omnis homo iustus est. Quod si sic est, poterit aliquando cum ea negatione quæ est, nullus homo iustus est, simul esse falsa, quare non est opposita. Relinquitur ergo, ut ea quæ est quidam homo iustus est, contra eam quę est, nullus homo iustus est, contradictorie uideatur opposita. angulariter igitur requirendæ sunt, ut contra uniuersalem affirmationem illa opponatur, quę sub uniuersali negatione est. Contra uniuersalem negationem illa contradictorie constituatur, quę est sub uniuersali affirmatione. quod scilicet uolens Aristoteles ostendere, sic ait.

Quæcunque igitur cõtradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter, necesse est alteram esse ueram, uel falsam. Et quæcunque in singularibus sunt, ut est Socrates albus est, non est Socrates albus.

24. In illis enim quæ contradictorię sunt, uniuersalibus uniuersaliter pędicatis, in his uerum semper falsumque diuiditur. cõtradictoriæ autem sunt uniuersalis affirmationis particularis negatio, & vniuersalis negationis particularis affirmatio. In his igitur una semper uera, altera semper falsa. Atque hoc est quod ait, Quæcunque igitur contradictiones sunt, uniuersalium uniuersaliter. & hic distinguendum est, ut intelligatur sic, quęcunq; igitur contradictiones sunt uniuersalium propositionum uniuersaliter propositarũ, necesse est alteram ueram esse, alteram falsam. Et in his primum diuiditur ueritas falsitasque, quæ sibi, & quantitate, & qualitate oppositæ sunt: qualitate, quod illa negatio est, illa affirmatio. quantitate, quod illa uniuersalis, illa particularis est. secũdo autem modo in iis quæ sunt singularia, si nullæ argumentorum nebulę sint, ueritas falsitasq; diuiditur. ut in eo quod est Socrates albus est, Socrates albus non est: vna enim uera est, altera falsa est, si (ut si dictum est) nulla ambiguitas æquiuocationis impediat.

Quæcunque autem uniuersalũ non uniuersaliter, nõ hæc quidẽ semper uera est, illa uero falsa. Simul. n. uerum est dicere, quoniam est homo albus, & nõ est homo albus, & est homo probus, & non est homo probus: si. n. turpis est, non ꝓbus est, & si fit aliquid, etiamnũ, non est. Videbitur autẽ subito inconueniens esse, iccirco quoniã uidebitur significare, non est homo albus, simul etiã, nemo homo est albus: hoc autem neque idem significat, neque simul necessario.

25. Propositiones eas, quę in uniuersalibus non uniuersaliter proferuntur, non semper ueras esse, uel falsas conatur ostendere, hoc autem per contraria monstrat. Ea enim propositio quę est, homo albus est, & huius negatio quæ est, homo albus non est, hoc modo ostenduntur uerum & falsum inter se interdum non posse diuidere. Nam si uerum est, ut hæ duæ affirmationes, est hõ albus, & est hõ niger, utræque vno tempore uere sint, uerum est quoque affirmationem indefinitam, & indefinitam negationem utrasq; ueras aliquoties inueniri. Nam si uerum est, quoniam est homo albus: uerum itidem est, quoniam est hõ niger. nam cum gallus sit cãdidus, ęthiops nigerrimus inuenitur: simul ergo uerum est dicere, quoniam est homo albus, & est homo niger. sed qui niger est, albus non est, simul ergo uerum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus. Idem quoque de probo, & turpi: nam si uerum est dicere quoniam est hõ probus: si quis hoc de philosopho dicat. & rursus quoniam est homo turpis, uerum est, si quis hoc de Sylla diceret, uerum esset vtrunque, & quoniam est homo probus, & est homo turpis. sed qui turpis est, probus non est: simul igitur uerum est dicere, quoniam est homo probus, & non est hõ probus. Sed videbitur fortasse aliquid sibi dixisse contrariũ, ut difficilior procedat ostensio, quæ per huiusmodi exẽpla proponuntur, quæ cõtraria esse uideantur. Albus enim & niger, probus, & turpis contraria sunt, & fortasse dubitet quidam, utrum uno tempore contraria hæc in aliquibus ualeant reperiri. Sed adiecit exemplum aliud. Quod cum contraria non sint, tamen ex eo sicut in contrariis quoque negatio procreatur, ut si quis dicat, est homo probus, & alius dicat fit homo probus, si quis vel alio docente, vel seipso corrigente aliqua disciplina rationis eniteat. Nihil ergo contrarium habet esse probum, & fieri probum: neque enim ita cõtrarium est, ut esse hominem probum, & esse hominem turpem. Quare si nihil contrarium habet, dubium non est, quin simul esse possint. Sed quod fit nõdum est, adhuc cum fiat, quare nondum est probus qui fit probus. sed uerum est dicere cum eo quod est: homo probus, quoniam fit homo probus: sed qui fit probus homo, non est probus homo. uerum est igitur dicere simul, quoniam est homo probus, & non est homo probus, licet non inualida exempla sint posita de contrariis. Nihil enim prohibet vno tempore contraria aliis, atq; aliis inesse subiectis: quocirca constat inde-

finitas per id quod in exemplis supra posuit, simul aliquoties veras videri, & non semper inter se verum falsumque partiri. Quod vero ait, uidebitur autem subito inconueniens esse, iccirco quoniam uidetur significare nõ est albus homo, simul etiam quoniam nemo homo albus est, huiusmodi est. Dixit enim propositionem affirmationis eam, quę dicit, est homo albus, ueram posse esse, cũ ea quæ dicit: non est homo albus. Nunc hoc notat, videtur inquit aliquoties inconueniens esse, & incongruum dicere eam, quæ dicit est homo albus, & eam quæ est non est homo albus, simul ueras esse posse, iccirco quod ea quæ est, non est homo albus, emittit imaginationem quandam, quòd significet, quoniam nullus homo albus est. Videbitur enim negatio huiusmodi quæ est, non est homo albus, illud quoque significare simul: quoniam nullus homo albus est. ut si quis dixerit, non est homo albus, hoc eum dixisse putandum sit, quoniam nullus homo albus est. Hoc autem inquit, id est non est homo albus, & rursus nullus homo albus est, neque idem significant, neque semper simul sunt. Nam qui dicit, nullus homo albus est, uniuersalitatem determinans, negationem de vniuersalitate proponit. Qui vero dicit, non est homo albus, non omnino de tota uniuersalitate negat, sed ei tantum sufficit de particularitate negasse, atque ea, quæ est nullus homo albus est, si vnus homo albus fuerit, falsa est. Ea uero quæ dicit, non est homo albus, si vnus homo albus non fuerit vera est, quare non significat idem. Dico autem quoniam, nec omnino quotiescunque dictum fuerit, quoniam nõ est homo albus, mox significat quoniam nullus est homo albus. Nam cum dico nullus homo albus est, hæc eadem significat, quoniam non est homo albus. Vniuersalis enim intra se continet indefinitam. Cum autem dicimus non est homo albus, nõ omnino significat quoniam nullus homo albus est, indefinita enim non intra se continet uniuersalem. Superius nanque monstrauimus, quod indefinitæ uim particularium obtinerent. Quare si cum est uniuersalis negatio, est indefinita negatio: cum vero est indefinita negatio, non omnino est vniuersalis negatio, non conuertitur secundum subsistendi consequentiam. quare non sunt simul. quæ enim non conuertuntur, simul non sunt, ut nos prædicamentorum liber docuit. Quare neque idem significant negationes, non est homo albus, & nullus homo albus est, neque simul sunt, quoniam non conuertuntur ad consequentiam sub sistendi. Syrianus tamen nititur indefinitam negationem uim definitę obtinere negationis ostendere, & hoc multis probare nititur argumentis, Aristotele maxime reclamante, neque hoc tantum suis, sed Platonicis quoque Aristotelicisque rationibus, probare contendit, eã quæ dicit non est homo iustus, huiusmodi esse, qualis est ea quę dicit, nullus homo iustus est. Sed nos Aristotelicę auctoritati seruientes, id quod ab alio veraciter dicitur, approbamus. Nam quod Syrianus dicit indefinitam quidem affirmationem particularibus obtinere uim, indefinitã uero negationem uniuersalis, quam mendaciter diceretur, quanque utræque in particularibus rectissime proponerentur, & supra monstrauimus, & in his libris quos de categoricis syllogismis composuimus, idq; in libro primo diligẽter expræssimus. Nunc nobis ipse quoque Aristoteles testis est, & Syrianus facillima ratione conuincitur, quod in Analyticis quoque ex duobus indefinitis dicitur nõ posse colligi syllogismum, cum ex affirmatiua particulari, & negatiua uniuersali, particularis negatiua possit esse collectio. Quod si indefinitæ affirmatio & negatio, negationis uniuersalis, & particularis affirmationis uim obtinerẽt, nunquam Aristoteles diceret has ꝓpositiones nõ colligere syllogismũ. Sed illud verius est, quoniã ex duabus particularibus nihil in qualibet propositionum complexione, colligitur, ꝙ in his ꝓpositionibus, quæ indefinitæ sunt, nihil colligi dixit, quia particularium uim propositiones indefinitas arbitratus est obtinere. Quare multis modis Syriani argumenta franguntur. Sed nos expositionis cursum ad sequentia conuertamus.

Manifestum est autem, quoniam negatio una, unius affirmationis est, idem enim oportet negare negationẽ, quod affirmatio affirmauit, & de eodem, uel de aliquo singularium uel de aliquo uniuersalium, vel uniuersaliter, vel nõ uniuersaliter. Dico autem: vt, est Socrates albus, non est Socrates albus. Si autem aliud aliquid de eodem, vel de alio idem, non opposita erit, sed ab ea diuersa. Hinc autem quæ est, omnis homo albus est, contradicit illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi autem quæ est, aliquis homo albus est: illa quę est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, homo albus est: illa quæ est, non est homo albus.

29. Hinc quoque apparet affirmationem indefinitam & indefinitam negationem non semper vnam in veritate, aliam in falsitate consistere. Atque hinc docetur indefinitam negationem non idem valere, quod vniuersalis negatio potest, & est alia vniuersalis, alia indefinita negatio. Nam si vnicuique affirmationi vna negatio videtur opponi; cumque diuersæ sint, ea affirmatio quæ dicit, est homo albus, & ea quæ dicit, est quidam homo albus, diuersas quoque habebunt in negationibus enunciationes: & illa quidem, quæ indefinita est affirmatio, habebit indefinitam negationem, vt ea quæ dicit, est homo albus huic opponitur, non est homo albus. ea vero quę dicit, est quidam homo albus, negationem habebit oppositam eam quæ dicit nullus homo albus est. Quare si particularis affirmatio definita, & rursus affirmatio indefinita a se ipsę diuersæ sunt, illud verum est, oppositas quoque contradictorie negationes habere dissimiles. Quare ea quæ est, nullus homo iustus est, diuersa est ab ea quæ dicit, homo iustus non est, atque hoc nunc Aristoteles exequitur. Ait enim vnam semper negationem, contra vnam affirmationem posse constitui, & eius causam conatur ostendere, quòd omnis negatio eosdem terminos habet in enunciatione, sed enunciandi modo diuersa est. Nam quod ponit affirmatio, id aufert negatio, & quòd illa prædicatum subiecto iungit, hoc illa diuidit atque disiungit. Quare si idem subiectum, idem prædicatum in negatione sit, quod affirmatio ante posuerat: non est dubium quin vnius affirmationis, vna negatio videatur. Nam si duæ sint, aut subiectum altera mutatur est, aut prædicatum. Sed quæcunque sunt huiusmodi, non sunt oppositę: hoc enim est quod ait. Si autem aliud aliquid, vel de alio idem non opposita, sed erit ab ea diuersa. Sensus enim huiusmodi est. Si negatio aliud aliquid prędicando neget, quàm in affirmatione fuit, ut si sit affirmatio, est homo albus, negatio dicat, non est homo iustus, aliud prædicauit in negatione, quam in affirmatione fuerat constitutum. vel si de alio subiecto quam in affirmatione fuerat idem quod in affirmatione fuerit, dixerit prædicatum, vt si affirmatio sit, est homo iustus negatio respondeat, non est Leo iustus, idem prædicatum est, subiecta sunt diuersa. Si ergo vel aliud aliquid prędicet in enunciatione propositio, vel de alio subiecto prædicet idẽ quod affirmatio ante posuerat, non erunt illa affirmatio, negatioque oppositæ, sed tantum a se diuersæ. neque enim se perimunt, & hanc rem demonstratiuam addidit, & quæ esset argumentum vnius affirmationis præter unam negationẽ esse non posse, siue in singularibus, ut in eo quod ipse dicit exemplo, est Socrates albus, non est Socrates albus: siue in vniuersalibus vniuersaliter prędicatis, cum his particulares in oppositione contradictorie constituuntur, ut in vniuersali uniuersaliter affirmatiua omnis homo albus est, in vniuersali particulariter negatiua prædicetur, non omnis homo albus est. Illi vero quæ est in uniuersali particulariter affirmatiua, quidem homo albus est, opponatur uniuersalis uniuersaliter propositio negatiua, nullus homo albus est. illi vero quæ in uniuersali non uniuersaliter negatiua est, Nõ est homo albus, illa quæ in uniuersali nõ uniuersaliter negatiua est, Nõ est homo albus. ut quod ait vel de aliquo singularium, ad hæc pertinet exempla, est Socrates albus, non est Socrates albus. Quod autem secutus est, vel de aliquo vniuersalium vniuersaliter: ad illa exẽpla dictum esse videbitur, quæ sunt omnis hõ albus est. non omnis homo albus est. aliquis homo albus est. nullus homo al

bus

in est. Quod uero addidit vel non uniuersaliter, scilicet in uniuersalibus, ad illa exempla retulit, quæ sunt hō albus est, homo albus non est.

Quod igitur una affirmatio uni negationi opponitur contradictoriæ, & quæ sunt hæ, dictum est, & quod sunt aliæ contrariæ. & quæ sint hæ, dictum est, & quod non omnis uera uel falsa contradictio, & quare, & quando vera uel falsa.

27. Hinc igitur omnia rursus breuissime repetit dicēs, iam se dixisse, quoniam uni negationi una affirmatio esset opposita. & hoc non quolibet modo, sed cōtradictorie, in quibus scilicet uerum falsumue diuideretur. Dixisse etiam commemorat quæ essent hæ, quas contradictorias nominaret, dixit autem esse angulares, affirmatiuam uniuersalem, & negatiuam particularem, rursus affirmatiuam particularem, & negatiuam uniuersalem. Disserui quoque inquit, & ꝙ aliæ sunt contrariæ, aliæ contradictoriæ. non enim eædem sunt contrarię quæ sunt cōtradictorię. Contrariæ enim sunt uniuersalis affirmatio uniuersalisq; negatio. Exposui illud quoque inquit, quod non omnis uera uel falsa est contradictio, nunc autem contradictionem non illam proprie, sed communiter de his dixit, quæ sunt opposite, siue contrario modo, siue subcontrario. hæ namq; non semper uerum inter se falsumq; diuidebant, ut una semper esset uera, alia falsa. poterat enim fieri, ut contrariæ simul inuenirentur falsæ, subcontrarię simul uerę. De his autem quæ propriæ contradictoriæ sunt dehinc sequitur, & se iam exposuisse cōmemorat, & quare una uera, altera falsa est: & quando. iccirco enim uniuersalis affirmatio particulari negationi in cōtradictione opponitur, quod ī omnibus a se ipsæ diuersæ sūt & qualitate & quantitate. illa enim est affirmatio, illa negatio, illa uniuersalis, illa particularis. Ideo ergo aut utræq; falsę, aut utręq; ueræ inueniri non possunt. Quando autem ita fuerit, constat unam ueram esse, alteram falsam. atq; hoc est quod ait. Et quare, & quando uera vel falsa dictum est, s. memorans quare oppositio, & quando una semper sit uera, altera falsa, tunc utique quando angulariter constituuntur, iccirco quoniam & quantitate a se propositiones & qualitate diuersæ sunt. Nobis autem dicendum est quando oppositiones contrariæ vel subcontrariæ, aut utræquę illæ simul falsę sint, aut utræque illę simul ueræ: aut una falsa, alia rursus inueniatur uera. In contrariis enim si ea quæ non insunt naturaliter, prędicentur: utręque sunt falsæ, ut albedo, quoniam naturaliter homini non inest, utræque falsę sunt quæ albedinem prędicant. falsum est enim omnis homo albus est, & falsum est, nullus homo albus est. Sed quando illę ambæ falsæ sunt, uerę sunt subcontrariæ. ut est, quidam homo albus est, quidam homo albus non est. Quod siquid naturale prędicetur in contrariis, affirmatio uera est, falsa negatio. ut quoniam naturale est homini esse animal, uera est ea quæ dicit, omnis homo animal est, falsa est quæ dicit nullus homo aīal est. Eodē quoq; modo in sub cōtrariis uera est affirmatio, falsa negatio. Sin uero aliquid impossibile prędicetur, falsa est affirmatio, uera negatio. ut quoniam impossibile est hominem lapidem esse: si dicamus, omnis homo lapis est, falsum est. nullus homo lapis est, uerum est. eādem quoque uim retinet subcontrarii natura. affirmatio enim hic falsa est, uera negatio.

DE VERITATE ENVNCIATIONVM.

VNA autem affirmatio & negatio est, quæ unum de uno significat, uel cum sit uniuersale uniuersaliter, uel non similiter. ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est. est homo albus, non est homo albus. nullus homo albus est. quidam homo albus est. si album unum significat.

28. Et quæ sunt a nobis diligenter superius exposita, nunc ipse clarius monstrat. diximus nanque unam propositionē esse, quę unam quālibet rem significaret, & non plurimas, ita ut nec æquiuocum subiectum haberet, nec æquiuocum prædicatum. vna enim propositio sic fit, nunc hoc dicit, vna propositio est quæ vnā rem significat, id est quæ neq; ęquiuocum habet subiectum, neque prædicatum. siue autem vniuersalis sit affirmatio. siue vniuersalis negatio, siue particularis negatio, siue particularis affirmatio, siue indefinitę utręque siue contra se angulariter ponantur, vna illa propositio est, quę vnam rem in affirmatione vel negatione significat. Sed hic quęstio est, quemadmodum uniuersalis affirmatio vnam rem significare posit, cū uniuersalitas ipsa non de vno, sed de pluribus prędicetur. Nam cum dico. omnis homo albus est, singulos homines qui plures sunt significās, multa in ipsa affirmationis prædicatione designo. Quocirca nulla erit affirmatio vel negatio vniuersalis, quæ vnam rem significare posit, iccirco ꝙ ipsa uniuersalitas de pluribus (ut dictum est) indiuiduis prædicatur. Sed ad hoc respōdemus cum uniuersale quiddam dicitur, ad vnam quodammodo collectionem totius propositionis ordo perducitur, & eius vnitas non ad particularitatem, sed ad uniuersalitatem, quæ est vna qualitas applicatur. ut cum dicimus omnis homo iustus est, nō tunc singulos intelligimus, sed ad vnam humanitatem quicquid de homine dictum est, dicitur. Quare siue sit uniuersalis affirmatio, siue uniuersalis negatio, vel in singularibus, potest fieri vt hæ vnę sint, si vna significatione teneantur. atq; hoc est quod ait, eas propositiones quas supra posuit, quæ sunt, omnis homo albus est, non omnis homo albus est. homo albus est, homo albus nō est. nullus homo albus est, est quidam homo albus, vnus videri si album inquit vnum significat. Si enim albū quod prędicatur multa significet, vel si hō qui subiectus est, non vnum, non est vna affirmatio, nec vna negatio. Hoc autem in sequentibus clarius monstrat dicens.

Sin autem duobus vnum nomen positum est, ex quibus non est unum, non est una affirmatio, neque una negatio.

29. Sensus huiusmodi est, si unum nomen plura significet, ex quibus multis vnum effici non posit, illa affirmatio in qua illud nomen vel prędicatur vel subiicitur, multa significat, ut in eo quod est homo, quod dicimus homo, significat animal, significat, rationale, significat mortale, sed ex his quæ multa significat, vnum potest effici, quod est animal rationale mortale. Quare hoc nomen homo, licet plura sint quæ significet, tamē quoniam coniuncta in vnum quodammodo ueniunt corpus. & vnum quiddam ex se iūcta perficiunt, cum id dictū ita fuerit quasi ex his quę significet: unū aliquid fiat, vnum quod tota illa iuncta perficiunt nomen illud significare manifestum est. atq; hoc est quod ait. Sin uero duobus vnum nomen sit positū, ex quibus non est vnū, non est vna affirmatio nec vna negatio. Si enim talia quilibet sermo plura significet: ex quibus iunctis vnum effici nequeat corpus, nec posint ea quę significantur, vno illo nomine in vnam speciem substantiæ conuenire nō est illa vna affirmatio. Quale autem nomen sit quod positum vnam affirmationem non faciat, iccirco ꝙ plura significet, ex quibus vnum fieri non posit, exempli solertissima uirtute mōstrauit dicens.

Vt siquis ponat hoc nomen tunica homini & equo, & dicat tunica est alba. hæc non est una affirmatio, nec una negatio. nihil. n. differt quàm hoc dicere, est homo equus albus. Hoc autem nihil differt quàm dicere, est homo albus, & est equus albus.

30. Siquis ponat homini, & equo nomen tunica, inquit, & in propositione nomen hoc ponatur, illa propositio nō vna, sed multiplex est. nam si verbi gratia tunica homo atq; equus dicatur, ut cum dicit aliquis, tunica aut hominem designet aut equū, ut siquis dicat in propositione sic, tunica alba est, nō est vna affirmatio, quod. n. dicit tunica alba est, huiusmodi est, quasi dicam homo & equus albus est. tunica. n. hominem atq; equū significatione monstrauit. Quod vero, dicit homo & equus albus est, nihil differt tanquam si dicā

equus albus est, & homo albus est, sed hæ duæ sunt propositiones & non similes. in his.n. subiecta diuersa sunt. Quocirca si hæ duæ affirmationes sūt, duplex quoq; illa est affirmatio, quæ dicit, homo atque equus albus est. Qđ si hæc rursus est duplex, quoniā hominē atq; equū tunicā significare positū est, cū dicimus tunica alba est, nō unū sed plura significat. Quocirca si ea affirmatio quæ multa designat non est una, hæc quoq; affirmatio una nō erit. cuius aut prædicatio æquiuoca fuerit, aut subiectum: atque hoc est quod ait.

Si ergo hę multa significant, & sunt plures: manifestum est, quoniam & prima multa uel nihil significat. neq; enim aliquis est homo equus. quare nec in his necesse est hanc quidem contradictionem ueram esse, illam uero falsam.

31. Quod si inquit est equus albus, & est homo albus, multa significant, illa quoque prima propositio, quæ est tunica alba est, unde hæ fluxerunt, multa designat, aut si quis dicat nō eam multa significare, concedit profecto nihil omnino propositionis ipsius significatione monstrari. Tunc enim nomē unum multa significans in unam significationem poterat conuenire, quoties ex his quæ significabantur, una posset coniungi cōstituique substantia, ut in eo quod supra posui cum homo animal rationale & mortale significet, quæ in unum possunt coniuncta congruere. Nunc autem si tunica hominem equumque significet, multa designat, sed ea ipsa in unum corpus non ueniunt. neque enim fieri potest, ut aliquis homo equus sit. quare aut multa significat quod uerum est, aut si contendat non eam multa significare, sed quiddam ex his quę significat iunctum, quoniam nihil est quod ex equo & homine coniungatur, nihil omnino significat. hoc enim est quod dixit: neque enim est aliquis homo equus. & hoc quidem sub uno accentu legendum est, non discrete pronunciandum homo & rursus equus, sed homo equus, ut ex his iunctis appareat nihil omnino posse cōstitui. cur autem hoc dixerit, sequens monstrat oratio. Si enim ita facienda propositio est, ut contra affirmationem huiusmodi opponatur negatio, quæ in oppositione uerum falsumque diuidit. ut una uera, altera falsa sit, unam oportet esse affirmationem, & unam negationem. quod contingit si neque subiectum, neque prædicatum multa significet. quod si plura designet, & sit ęquiuocum, non erit huiusmodi ppositionibus una semper uera, altera falsa. Herminus uero sic sentit. Quod ait Aristoteles. Sin uero duobus nomen unum est positum, ex quibus non est unum, non est una affirmatio nec una negatio, ut in eo inquit quod est homo gressibilis est, quoniam quod dicimus gressibile, potest & bipes esse, & quadrupes & multipes animal demonstrari. Ex his inquit omnibus unum fit quod est pedes habēs. Ista inquit huiusmodi affirmatio non multa significat. sed sententia Aristotelis omnino non sequitur. neque enim ex his omnibus unum fit. nec quadrupes & bipes & multipes, pedes habere faciunt. hic enim numerus pedum est, non pedum constitutio. quare Herminus prætermittendus est. Huic autem expositioni quam supra disserui & Aspasius & Porphyrius & Alexander in his quos in hunc librum edidere commentariis consensere. sed ne diutius nobis Aristotelis exemplum caliginis obscuritatem ferat, hoc in aliquo noto exemplo uocabuloque uidendum est. Dum enim dicimus, Aiax se peremit & Telamonis Aiacem filium, & Oilium demonstrat, ex quibus duobus unum fieri aliquid nō potest ex duobus enim indiuiduis nihil omnino coniungitur. Quare huiusmodi propositio multa significat. Sed hæc hactenus, nunc autem determinat hæc quæ de propositionibus supra iam dixerat, non de omni tempore, sed de solis tantum præterito & præsenti, quemadmodum se in ueritate & falsitate habent disseruisse. In futuris uero non idem est, quale de pręsenti & præterito in propositione iudicium, idcirco quia iam cum contingit, uel cum est, definita ueritas & falsitas in propositionibus inuenitur, ut cum dico, Brutus consulatum primus instituit sub rege Tarquinio, dicat alius. Brutus consulatum non primus instituit sub rege Tarquinio. Hic una uera est, una falsa, etiam affirmatio definite uera est, definite falsa negatio. Rursus in pręsenti cū dicimus uernum tempus est, uernum tempus non est, si hoc uerno tempore dictum sit, affirmatio uera est & definite uera, negatio falsa est & definite falsa. Quod si hoc autumno dictum sit, definite falsa affirmatio, & definite est uera negatio, idcirco quod siue in pręsenti, siue in pręterito ueritas affirmationis negationisue iam contingit, in futuro uero non eodem modo sese habet, ut cum dicimus, Franci Gothos superabunt, si quis neget Franci Gothos non superabunt, una quidem uera est, altera falsa. Sed quæ uera quę falsa sit, ante exitū nullus agnoscit, atque hoc est qđ ait. in his ergo quæ sunt & quæ facta sunt, necesse est affirmationē uel negationem ueram esse uel falsam, in uniuersalibus quidem uniuersaliter, semper hanc quidem ueram, illam uero falsam. Et in his quæ sunt singularia, quemadmodum dictū est, ut non modo una semper uera sit, altera falsa in tota cōtradictione. Sed illud quoq; habeat, ut in una qualibet definite ueritas aut falsitas reperiatur; ita ut in his singularibus ueritas & falsitas in propositionibus diuidatur, in uniuersalibus autem si his particularitates opponuntur (quemadmodum dictum est) unam necesse est ueram esse, alterā falsam, sed non definita propositionum ueritate uel falsitate sicut supra disserui. Quare in sequētibus quædā de futuris tractāda sunt, & quoniā maius opus est quā hic breuiter dici posse uiderimus, & nos secundi uoluminis seriē longius extraximus, hoc loco fastidiosā longitudinē terminemus.

ANITII SEVERINI BOETHI

Editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER TERTIVS.

EA quæ huius libri series continebit exponere, altioris pene tractatus est, quam ut in logica disciplina cōueniat disputari. sed quoniam (ut sæpe dictum est) orationibus sensa proferunt, quibus subiectas res esse manifestum est, nō est dubium, quin quod in rebus sit idem, sæpe transferatur ad uoces. quare mihi recte consilium fuit subtilissimas Aristotelis sententias gemino ordine commentationis aperire. Nam quod prior tenet editio, ingredientibus ad hæc altiora & subtiliora, quandam quodāmodo faciliorem semitam parat. Quod autem secunda editio, in patefaciendis subtilibus sententiis elaborat, hoc studio doctrinaque prouectis legendum dicendumque proponitur. Quare prius quędam pauca dicenda sunt, quatenus ea de quibus postea tractaturi sumus, hęc ipsa legentibus non uideantur ignota. Categoricas propositiones Græci uocant, quæ sine aliqua cōditione propositionis promūtur, ut est, dies est, sol est, homo est, homo iustus est, sol calet, & cætera quę sine alicuius conditionis nodo atque ligamine ponuntur. Sunt autem conditionales propōnes huiusmodi. si dies est, lux est, quas Græci hypotheticas uocant. Conditionales autem dicuntur, quod talis quædam conditio proponitur ut dicatur, si hoc est, & illud est. & illas quidem quas categoricas Greci nominant, latine pręedicatiuas dicere possumus. Nam si κατηγορία pręedicamētum est, cur nō quoque κατηγορικαὶ propositiones prædicatiuę dicātur? Harum autem quædam sunt, quę cum sempiterna significent, sicut hæ res quas significant semper sunt, & nunquā a propria natura discendunt, ita quoq; ipsę propositiones immutabili significatione sunt, ut si quis dicat, deus est, deus immortalis est. hæ nanq; propositiones, sicut de immortalibus dicuntur, ita quoq; sempiternā habent & necessariam significationem, nec hoc in unius temporis natura perspicitur, sed in omnium. Nam cum dicimus deus immortalis est, uel immortalis fuit, uel immortalis erit, a propria significationis necessitate nil discrepat. necessarias autem propositiones uocamus, in quibus id quod dicitur, aut fuisse

fuisse, aut esse, aut certe necesse est euenire, & hæc quidē q̄ sempiterna significant, sempiternę necessitatis sunt. Nam etiam si in his non sit manifesta veritatis natura, nihil tamē prohibet fixam esse necessitatis in natura constantiā, ut si nobis igotum est, utrum paria sint astra, an imparia, non tamen iccirco poterit euenire, vt nec paria, nec imparia uideantur, sed sine vlla dubitatione, aut paria sunt, aut imparia. Omnis enim multitudo, horum alterum retinet in natura. Quocirca, & in his, siquis dicat, astra paria sunt, aliusque respōdeat, astra paria nō sunt. vel siquis dicat, astra imparia sunt; aliusque respondeat, astra imparia nō sunt, unus horum verum ex necessitate proponit. & quanquam id qđ quilibet horum verum dixerit, nobis ignotum est, necesse est tamen immutabiliter esse quod dicitur. atq; hæ quidem sunt immutabiliter necessarię ꝓpositiones. Alię vero sunt, quæ non sempiterna significantes, sunt tamen & ipsæ necessariæ quousque illa subiecta sunt, de quibus propositio aliquid affirmat, aut negat, vt cum dico hō mortalis est. quandiu homo est, tandiu hominem mortalem esse necesse est. nam siquis dicat ignis calidus est, quandiu est ignis, tandiu ex necessitate vera est propositio. Aliæ vero sunt quæ a natura necessitatis recedunt, & quædam tantum contingentia significant. sed hæc, aut ęqualiter se ad affirmationem negationemque habentia sunt, aut ad vnum vergentia frequentius. æqualiter quidem se habent, vt siquis dicat, me hodie esse lauandum, hodie me non esse lauādum. Nihil enim vel negatio magis, vel affirmatio fiet. vtręque enim æqualiter necessarię non sunt. Illæ vero quæ plus ad alteram partem vergunt, huiusmodi sunt. vt siquis dicat hominem in senectute canescere, hominem in senectute non canescere. fit quidem frequentius vt canescat, non tamē interclusum est, vt non canescat. Prædicatiuarum autem propositionum natura ex rerum veritate & falsitate colligitur. Quemadmodū res sese habent, ita sese propositiones habebunt, quæ res significant. Nam si in se res vllam retinent necessitatem, propositiones quoque necessariæ sunt: sin vero tantum inesse significent, ut siquis dicat homo ambulat, homini ambulationem inesse monstrauit, præter aliquam necessitatem sunt, tantum inesse significantes omni vacuæ necessitate. Quòd si res impossibiles sunt, propositiones, quæ illas res demonstrant, impossibiles nominantē. sin vero res contingēter sunt venientes atque abeuntes, quæ illas prodit, contingens ꝓpositio nuncupatur. Quoniam autem temporum alia sunt futura, alia præsentia, alia vero præterita, res quoque subiectæ temporibus, his quoque temporum diuersitatibus uarię sunt. alię enim præsentis temporis sunt, aliæ futuri, aliæ p̄teriti. Eodem quoque modo propositiones alias præteriti temporis significatio tenet, vt cū dico Gręci Troiam euertere, alię præsentis, ut cum dico Francorum Gothorumq; pugna committitur, alię futuri, vt Persæ, & Gręci bello mouituri sunt. Et de præteritis quidem & de præsentibus, ut res ipsæ stabiles sunt & definitæ, sic & propositiones. Nā quod factum est, non est non factum, & quod est non factum, nōdum factum est. iccirco de eo quod factum est, verum est dicere definite, quòd factum est. & falsum est dicere quòd factum non est. rursus de eo quod factum non est, verum est dicere quòd factum non est, falsum est, quod factum est. Et de pręsenti quoque quod fit, definitā habet naturam in eo quod fit. definitam quoque in propositionibus ueritatē falsitatemque habere necesse est. Nam quod fit definite verum est dicere, quòd fit: falsum quòd non fit. Quod non fit, verū est dicerē non fieri. falsum autem, fieri. De definitione ergo propositionum pręteriti vel pręsentis supra iam dictum est. Nunc vero ad illarum propositionum veritatem falsitatemque disputationis ordinē conuertit, quę in futuro dicūtur, quęque sunt contingentia. solet autem futura vocare, quæ eadem contingentia dicere consueuit. Contingens aūt secundum Aristotelicam sententiam est, quodcunq; aut casus fert, aut ex libero cuiuslibet arbitrio & ꝓpria voluntate venit, aut facilitate naturę in vtranq; partem redire possibile est, vt fiat, & non fiat. hæc ergo in præterito quidem & præsenti definitum & constitutum habent euentū: quæ enim euenerunt non euenisse non possunt, & quę nunc fiūt, vt nunc non fiant, cum fiunt, fieri non potest. in his autem, quę in futuro sunt, & contingentia sunt, & fieri potest aliquid, & nō fieri. Sed quoniam tres modos supra posuimus contingentis, de quibus melius in physicis tractauimus, singulorū subdamus exempla. Si hesterno die egressus domo inueni amicum, quem in animo habebam quærere: nō tamē tunc quęrebā, vt non inuenirē quē inueni antequā inuenirē fieri poterat. cū autē inueni, vel postquā īueni, ut nō inuenissem, fieri nō poterat. Rursus si ipse ipōte, præterita nocte profectus sum in agrū, antequā hoc fieri, ut nō ꝓficisceret fieri poterat, postquā profectus sum, vel cū profectus sum, vt id nō fieret quod fiebat, aut non factū esset qđ erat factū, fieri nō ualebat. Amplius possibile ē scindi hanc quā uestior tunicā. si hesterno die scissa est, cū scindebatur, aut postquā scissa est, vt nō scinderetur, aut nō esset scissa, fieri nequibat. ante vero quam scinderetur fieri poterat, vt nō scinderetur. prespicuum ergo est in præsentibus atque præteritis earundem rerum, quę sunt contingentes, definitum constitutumque esse euentum. In futuris autem unum quodlibet duorum fieri posse, unum vero definitum non esse, sed in utrāque partē vergere, & aut hoc quidem, aut illud ex necessitate euenire, vt autem hoc quodlibet definite, vel quodlibet aliud definite, fieri non posse. quę enim contingentia sunt, in vtraq; parte contingunt. quod autem dico tale est. egrediente me hodie domo, amicum inuenire, aut non inuenire necesse est. In omnibus enim aut affirmatio est, aut negatio, sed inuenire sine dubio definite, aut certe si hoc nō est, rursus definite non inuenire, nō est necesse: quemadmodum hesterno die quo amicum egrediens domo inueni, definitum est: definitum est autem, quòd non est verum me nō inuenisse. non eodem modo in his quæ sunt contingentia, & futura, sed tantum aut hoc quidem, aut illud est, & hoc ex necessitate. Quod autem una res, vel quilibet unus euētus, definitus & quasi certus sit, fieri non potest. & in hac re dissimiles sunt propositiones contingentium & futurorum iis quę sunt pręteritorum vel pręsentium. nam cum similes sint in eo quod ī his aut affirmatio est, aut negatio, sicut etiā in iis quę sunt pręterita vel pręsentia, in illo diuersę sunt, q in his quidem idest pręteritis & pręsentibus rerum definitus euentus est: In futuris vero & contingentibus indefinitus est & incertus. Videntur tamen quædam præsentia, vel præterita incerta & indefinita, sed solum nobis ignorantibus, non naturę. nam licet ignoremus nos vtrum astra paria sint an imparia: unum tamen quodlibet definite in natura stellarū esse manifestū est, & hoc nobis quidē ignotū est, naturę vero notissimū. Sed nō ita, hodie me uisurū esse amicū, aut nō uisurū. nobis quidē quid eueniat ignotū est, notū vero naturæ, non .n. hoc naturaliter, sed casu euenit. Quare huiusmodi ꝓpositiones nō modo ad nostrā, sed ad naturæ ipsius notitiā, secundū incertū euentū & inconstantē, veritatē atque mendaciū deriuabuntur. talis enim est contingentis natura, ut vel in utraque parte ęqualiter sese habeat, vt hodie me esse lauandū, vel hodie me nō esse lauandum, vel in vna plus, minus in altera, vt hominē canescere senescētē, vel hominem non canescere senescētem. Illud enim plus fit, illud minus. sed nihil prohibet, id quod rarius fit, tamen fieri. De his ergo Aristotelica subtilitas disputatura primū a singularibus inchoans ad uniuersalia tractatui uiā pandit. duobus enim modis cōtradictiones fiebant, aut in singularibus aut in vniuersalibus uniuersaliter prędicatis, & his oppositis, ingreditur autem ex his tribus quę supra dicta sunt, ex casu, ex libero arbitrio, ex possibilitate, quæ omnia uno nomine utrumlibet uocauit, fingens. s. nomē ad hoc, quod nō unius & certi euenius ista sint, sed utriuslibet, & quomodo contingit ea fieri uel non fieri, hoc autem monstratiuum est naturæ instabilis, & ad utranq; partem sine ullius rei obluctatione uergentis. Non autem oportet arbitrari illa esse utrumlibet, & contingentium naturæ, quęcūq; nobis ignota sunt. neque enim si nobis ignotum est a Persis ad Græcos missos legatos, iccirco missos esse incerti euentus est. Nec si lethale signum in ægrotantis facie medicina deprehēdit, ut aliud esse non possit, nisi ille moriatur, nobis autem ignotum sit, propter artis imperitiam, iccirco illum ęgrum esse

moriturum

moriturum, vtrumlibet & contingentis naturę esse iudicādum est: sed illa sola talia sine dubio esse putanda sunt, quęcunque iccirco nobis ignota sunt, quòd per propriā naturam qualem habeant euentū sciri nō possunt, iccirco quoniam propria instabilitate naturę ad vtraque verguntur, id est ad affirmationis, & negationis euentum propria instabilitate atque inconstantia permutantur. Est autem inter philosophos disputatio de rerum quæ fiunt, causis. necessitate ne omnia fiant, an quædam casu. & in hoc Epicureis & Stoicis & Peripateticis nostris magna contentio est, quorū paulisper sententias explicemus. Peripatetici enim, quorum Aristoteles princeps est, & casum, & liberi arbitrium iudicij, & necessitatem in rebus quæ fiunt, quæque aguntur, cum grauissima auctoritate, tum apertissima ratione confirmant. Et casum quidem esse in physicis probant, quoties aliquid agitur & non id euenit, propter quod illa res est cœpta, quæ agebatur, id quod euenit, ex casu euenisse putandum est. & casus quidem non sine aliqua actione fit. Quoties autem aliud quiddam euenit per actionē quæ geritur, quā speratur, illud euenisse casu Peripatetica probat auctoritas. Si quis.n. terram fodiens, vel scrobem demittens, agri cultus causa, thesaurum reperiat: casu ille thesaurus inuentus est, non sine aliqua quidem actione. terra enim fossa est, cum thesaurus est inuentus, sed non illa erat agentis intētio ut thesaurus inueniret. Ergo aliquid agēti homini, propter aliud tamen agenti, res diuersa successit. Hoc igitur ex casu euenire dicitur, quodcūq; per aliquam actionem euenit, non propter eam rem cœptam, quæ aliquid agenti successerit. & hoc quidem in ipsa rerum natura est, ut nō hoc ex nostra constaret ignorantia, vt non iccirco quædam esse casu uideretur, ꝙ nobis ignota essent: sed potius iccirco a nobis ignorentur, ꝙ hæc in natura, quæcūq; casu fiunt, nullā necessitatis constantiā, aut prouidentiæ modū tenerent. Stoici dum omnia quidem ex necessitate, & secundū prouidentiam fieri putant, id quod ex casu fit, nō secundū ipsius fortunæ naturam, sed secundum nostram ignorantiā mentiūtur. id enim casu fieri putant, quod cum necessitate fit, tamen ab hominibus ignoretur. Et de libero quoq; arbitrio eadem nobis pene illisque contentio est. Nos.n. liberum arbitrium ponimus, nullo extrinsecus cogente in id quod nobis faciendum, vel non faciendū iudicantibus perpendentibusq; uideatur, ad quā rem præsumpta prius cogitatione perficiendam & agēdā uenimus, vt & id quod fit ex nobis, & ex nostro iudicio principiū sumat, nullo extrinsecus, aut violenter cogente, aut uiolenter impediente. Stoici autem omnia necessitatibus dantes, conuerso quodam ordine liberum voluntatis arbitriū custodire conanť. dicūt.n. naturaľr quidem aīam habere quādam volūtatē, ad quā propria natura ipsius voluntatis impellitur. & sicut ī corporibus inanimatis quædam naturaliter grauia feruntur ad terram, leuia sursū meant. & hæc natura fieri nullus dubitat. ita quoq; in hominibus & in cæteris animalibus voluntatem quidē naturalem esse cunctis, & quicquid fit a nobis, ſm uoluntatē quæ naturalis nobis est, putant fieri. illud tamen addunt, ꝙ ea uolumus quæ ꝓuidentiæ illius necessitas imperauit, ut sit quidem nobis uoluntas cōcessa naturaliter. & id qđ facimus uoluntate faciamus, quæ. s. in nobis est: ipsam tamē uoluntatem illius prouidētiæ necessitas cōstringit. ita fieri quidem omnia ex necessitate, ꝙ uoluntas ipsa naturalis necessitatem sequatur, fieri etiam quę facimus ex nobis, ꝙ ipsa uoluntas ex nobis est, & ſm animalis naturam. Nos autē liberum voluntatis arbitrium nō id dicimus, quod quisq; voluerit, sed ꝙ quisq; iudicio & examinatione collegerit. Alioqui multa quoq; animalia habebunt liberū voluntatis arbitrium. Illa enim uidemus sponte quædam refugere, quibusdā sponte concurrere. Quòd si uelle aliquid vel nolle, hoc recte liberi arbitrij uocabulo teneretur, non solum hoc esset hominum, sed cęterorum quoq; animaliū, quibus hanc liberi arbitrij potestatem abesse quis nesciat? sed est liberū arbitrium, ꝙ ipsa quoq; uocabula produnt, liberum nobis de voluntate iudicium. Quotiescunq; enim imaginationes quædam concurrunt animo, & voluntatem irritant, eas ratio perpendit, & de his iudicat, & quod ei melius uidetur, cum arbitrio perpenderit, & iudicatione collegerit, facit: atque ideo quædam dulcia & speciē utilitatis monstrantia spernimus: quędam amara, licet nolentes fortiter sustinemus. ideo non in uoluntate, sed in iudicatione voluntatis, liberum cōstat arbitrium, & non in imaginatione, sed in ipsius imaginationis perpensione consistit, atq; ideo quarundam actionum nos ipsi principia, non sequaces sumus. hoc est enim vti ratione, vti iudicatione. Esse enim cōmune nobis est cum cæteris animantibus, sola ratione disiungimur. Quod si sola est iudicatione inter nos & cætera animalia distantia, cur dubitemus ratione vti, hoc esse quod vti iudicatione? Quam si quis ex rebus tollat, rationē hominis sustulit, hominis ratione sublata, nec ipsa quoq; humanitas ꝑmanebit. Melius igitur Peripatetici nostri, & casum in rebus ipsis fortuitum dātes, sed præter vllam necessitatem: & liberum quoq; arbitriū neq; in necessitate, neq; in eo quod ex necessitate quidem non est, nō tamen in nobis est, vt casus. sed ī electione iudicationis & uoluntatis examinatione posuere. In eo autem quod possibile esse dicitur, est quædam inter Peripateticos & Stoicos dissēsio, quē hoc modo paucis absoluimus. Illi enim definiunt possibile esse quod possit fieri, & quod fieri non prohibetur, ut sit, hoc ad nostram possibilitatē referentes, ut quod nos possumus, id possibile dicerent. Quod vero nobis impossibile est, id possibile negarent. Peripatetici autē non in nobis hoc, sed in ipsa natura posuerunt, ut quędā ita possibilia essent fieri, vt essent possibilia non fieri, vt hunc calamum frangi quidē possibile est, & etiam non frangi. & hoc non ad nostrā possibilitatem referunt, sed ad ipsius rei naturam. Cuius sententiæ cōtraria est illa quę dicit, omnia fato fieri, cuius Stoici auctores sunt. quod enim fato fit, ex principalibus causis euenit. Sed si ita est, hoc, quod non fiat, non potest permutari. Nos autē ita dicimus quædam esse possibilia fieri, vt eadem sint etiā possibilia non fieri, hoc non ex necessitate, nec possibilitate nostra mentientes. His igitur expeditis illud audere sufficiat, hoc Aristoteli fixum in sententia & disciplina retinenti, facile fuisse contingentium propositionum modū de futuris ostēdere, idest ęqualiter se habere in affirmatione, & negatione, & in vtraque parte facere, atq; ideo determinatam euentus constantiam non habere: quod ni ita esset, omnia ex necessitate fieri crederetur, quod melius liquebit, cum ad ipsa Aristotelis uerba uenerimus. Non autem incommode neque incongrue Aristoteles de rebus altioribus & fortasse non pertinentibus ad artem logicam, disputationem transtulit, cum de propositionibus loqueretur. Neque enim esset firmam rectitudinem & significatiā propositionum constituere, nisi hanc ex rebus ita esse probauisset. Prędicatiuæ enim propositiones (vt dictum est) nō in sermonibus, neq; ī cōplexione ꝓdicationū, sed ī rerū significatione cōsistunt. Quare omnib⁹ q̄ ꝓdicēda erāt explicitis, ad ipsius Aristotelis sententias aperiēdas enodādasque ueniamus.

In his ergo & quæ sunt, & quæ facta sunt necesse est affirmationem vel negationem, ueram uel falsam esse. Ac in uniuersalibus quidem uniuersaliter, semper hanc quidē uerā, illā uero falsam esse: & in ijs quæ sunt singularia, quē admodum dictū est. in his uero quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicunť nō est necesse, dictū est autē & de his.

32. Categoricas propositiones, q̄ prędicatiuę latine possunt nominari (vt supra iam diximus) ex rebus quas ipsę ꝓpositiones significant integra ratiocinādi norma diiudicat. Illę nanque, quas hypotheticas vel cōditionales uocamus, ex ipsa conditione uim propriam trahunt, non ex his quæ significant. Cum enim dico, si homo est, animal est. & si lapis est, animal non est. illud est consequens, illud repugnans. quare ex consequentia & repugnantia propositionum tota in propositione uis vertitur, unde fit vt non significatio, sed conditio propositam hypotheticarum enunciationū uim naturamque constituat. Prędicatiuę uero propositiones (vt dictum est) ex rebus principaliter substantiam sumunt, atque ideo, quoniam quædam res sunt præsentis temporis, quædam pręteriti, sicut euentus ipse rerum præsentis

ris temporis uel pręteriti certus est, ita quoque prædicatiuarum propositionum de pręteritis & præsentibus certa ueritas falsitasque est. Erat autem contradictionis modus duplex: aut enim uniuersales particularibus angulariter opponebantur, aut singularis significatio affirmatiua, singularem negationem contradictoria oppositione perimebat. Et in his una uera semper, altera falsa reperiebatur. In his autem quę essent indefinitę, non necesse erat unam ueram esse, alteram falsam, sed in his in quibus ueritas & falsitas diuidebatur. in his non solum una uera semper est, altera semper falsa, in præterito, scilicet & in præsenti, sed etiam una certam & definitam ueritatem retinet, certam & definitam, altera falsitatem. In his autem quæ sunt in futuro, si necessariæ quidem propositiones sunt, licet secũdum tempus futurum dicantur, necesse est tamen non modo unam uerã esse alteram falsam, sed etiam unam definite ueram, alteram falsam definite. ut cum dico, sol hoc anno uerno tempore in arietem uenturus est. Si hoc alius neget, non solum una uera est, altera falsa, sed etiam in hoc uera est affirmatio definite falsa negatio. sed Aristoteles non solet illa futura uocare, quæ sunt necessaria, sed potius quę sint cõtingentia. Contingentia autem sunt (ut supra diximus) quęcunque uel ad esse, uel non ad esse ęqualiter sese habent, & sicut ipsa indefinitum habent & esse & non esse, ita quoque de his affirmationes & negationes indefinitam habent ueritatem uel falsitatem. cum una semper uera sit, semper altera falsa: sed quę uera sit, quęue falsa, nondum in contingentibus notum est. Nam sicut que sunt necessaria esse, in his esse definitum est, quæ autem sunt impossibilia esse, in his nõ esse definitum est: ita quoque quæ possunt esse, & possũt nõ esse, in his neq; esse, neq; nõ esse est definitũ, sed ueritas & falsitas ex eo qđ est esse rei, & ex eo qđ est non esse rei sumitur. nam si sit quod dicitur, uerum est, si non sit quod dicitur, falsum est. Igitur in cõtingentibus & futuris sicut ipsum esse & non esse instabile est, esse tamen aut non esse necesse est, ita quoque in affirmationibus contingentia prodentibus, ueritas quidem & falsitas in incerto est. Quæ.n. uera sit, quę falsa, secundum ipsarum propositionum naturam ignoratur, necesse est tamen unam ueram esse, alteram falsã. Porphyrius tamẽ quędã de Stoica dialectica pmiscit, q̃ cũ latinis auribus nota nõ sint, nec hoc ipsũ ꝙ in quęstione uenit agnoscitur, atque ideo illa studio pretermittemus.

DE FVTVRIS CONTINgentibus.

IN singularibus uero & futuris non similiter. nam si omnis affirmatio, uel negatio, uera uel falsa est, & omne necesse est uel esse uel non esse. Quare si hic idem dicat futurum aliquid: ille uero non dicat hoc idem ipsum: manifestum est, quoniam necesse est, uerum dicere alterum ipsorum; si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est, utræque enim non erunt simul in talibus. nam si uerum est dicere, quoniam est album uel non album, necesse est album esse, uel non album. Et si est album uel non album uerum est, uel affirmare uel negare: & si non est, mentitur: & si mentitur, non est. Quare necesse est aut affirmationem aut negationem ueram esse uel falsam. Nihil ergo neque est, neque fit, neque casu, neque utrumlibet, nec erit, nec non erit. sed ex necessitate omnia & non utrumlibet. aut enim qui dicit uerus est: aut qui negat, similiter enim uel fieret, uel non fieret.

33. Geminas ess cõtradictiones in propositionibus supra iam dictum est, & nũc quoque commemorat, in quibus necesse est unam ueram esse, alteram falsam. sed ea quæ dicentur de futuris & contingentibus, melius intelligentur, si de his contingentibus loquamur, quæ in singulari cõtradictione proueniunt. est enim uniuersalium angularis contradictio in contingentibus huiusmodi. Cras omnes Athenienses bello nauali pugnaturi sunt. Cras non omnes Athenienses bello nauali pugnaturi sunt. In singularibus autem talis est. Cras Socrates in palæstra pugnaturus est. Cras Socrates in palęstra pugnaturus non est. Non aũt oportet ignorare non esse similiter contingentes has, quæ dicunt Socrates morietur, & Socrates non morietur. & illas quæ dicunt, Socrates morietur cras, Socrates non morietur cras. Illæ enim superiores omnino contingentes non sunt, sed sunt necessarię. Morietur enim Socrates ex necessitate. hę uero quę tempus definiunt, nec ipsæ in numero contingentiũ recipiuntur, iccirco quod nobis quidem cras moriturum esse Socratem incertum est, Naturę autem incertum non est. Atque ideo nec deo quoque incertum est, qui ipsam naturam optime nouit. Sed illæ sunt proprie contingentes, quę neque in natura sunt, neque in necessitate, sed aut in casu, aut in libero arbitrio, aut in possibilitate naturæ. Ex casu quidem, ut cum egredior domo amicum uideam, non ob hoc egrediens. Ex libero arbitrio, ut quod possum & uelle & non uelle, an uelim hoc, antequam fiat, incertum est. Ex possibilitate, quod cum fieri possit & non fieri possit id antequam fiat, quod utroq; modo potest fieri, incertũ sit. Ideoque cras Socrates, pugnaturus est in palæstra cõtingens est, quod hoc ex libero uenit arbitrio. Ergo in huiusmodi contingentibus si in futuro una semper uera est, altera semper falsa, & una definite uera, altera falsa definite, & res uerbis congruerent, omnia necesse est esse, uel non esse, & quicquid fit ex necessitate fit, & nihil neque possibile est esse, qđ possibile sit nõ esse, neq; liberũ erit arbitriũ, ne q̃ in rebus ullus casus erit, in omnibus necessitate dominãte. In his nãq;, idest ĩ singularibus cõtradictionibus uerũ dicere uterq; nõ potest. Cõtradictoriæ.n. erant, quæ simul esse nõ possent, sed nec utræq; .i. negationes atq; affirmationes falsę esse in cõtradictoriis possunt. Ille.n. erant cõtradictoriæ, quę simul esse non poterant. Quare unus uerum dicturus est, unus falsum. Quod si nihil datur in huiusmodi rebus, i. contingentibus instabile, euentus ordine, & incerta ueritatis & falsitatis enunciatione prouenire, quicquid uerum dicitur in affirmatione definite, hoc definite esse necesse est. quicquid falsum dicitur in negatione, hoc nõ esse necesse ẽ. Omnia igi ex necessitate aut erũt, aut ex necessitate non eũt. Nihil ergo nec casus, nec liberum arbitrium, nec possibilitas ulla in rebus est. Siquidem tenet cuncta necessitas. Aristoteles uero sumens istam hypotheticam propositionem, si omne quod in futuro dicitur aut uerum definite, aut falsum est, definite omnia ex necessitate fieri, & nihil casu, nihil iudicio, nihil possibilitate conuenienti ordine monstrat. & hoc posito, unam .s. ueram, alteram definite falsam esse, omnia ex necessitate contingere ex cõsensu rerũ propositionumq; demonstrat, hoc modo. Proponit enim hanc conditionem, & hanc ueram esse, ex rerum ipsarum necessitate confirmat. Est autem conditio, si omnis affimatio, uel negatio in futurum ducta uera, uel falsa est definite, & omne quicquid fit ex necessitate fit, & nihil, neque casu, neque propria & libera uoluntate, atque iudicio, nec uero aliqua possibilitate, quæ omnia utrũlibet uocabulo nuncupauit. Ponit enim hanc conditionem dicens. Nam si omnis affirmatio uel negatio uera, uel falsa est, subaudiendum est definite, & omne necesse est esse uel non esse, si hic quidem dicat futurum aliquid, ille uero nõ dicat hoc idem ipsum, manifestum est, quoniam necesse est uerum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est. utręque enim non erunt simul in talibus. Ergo sensus huiusmodi est Si omnis inquit affirmatio uel negatio uera, uel falsa est definite, & omne necesse est, aut esse, aut non esse, quod vel affirmatio ponit, vel negatio perimit. Nam si quilibet dixerit esse aliquid: & alius dixerit, idem ipsum non esse, unus quidem affirmat, alius uero negat, sed in affirmatione & negatione, quæ in contradictione ponuntur, una semper uera est, altera falsa: neque enim fieri potest, vt vtræque sint veræ: non enim nunc sermo est, aut de subcontrariis, aut de indefinitis. namq; subcontrariæ, idest particularis negatio & affirmatio particularis, & indefinitę, utręque veræ in eodem esse poterant. Contradictoriæ autem minime: neque enim fieri potest, vt hæ quę vel in singularibus contradictiones sunt, vel in uniuersalibus

uersalibus angulariter opponuntur, simul unquã ueræ sint: hoc enim est quod ait: Vtræque enim non erunt simul in talibus, idest vtręq; enunciationes non erunt verę in enunciationibus contradictoriis, posita ergo hac conditione, si omnis affirmatio definite vera vel falsa sit, omnia ex necessitate euenire. Hanc ipsam rerum ipsarum, & propositionũ consequentiam, & similitudinem monstrare contendit dicens. Nam si verum est dicere, quod album vel non album est, necesse est esse album, vel non album. & si est albũ vel non album, verum est, affirmare vel negare. & si non est, mentitur. & si mentitur, non est. quare necesse est affirmationem, vel negationem ueram esse vel falsam. Omnis, inquit, affirmatio omnisque negatio cum rebus ipsis, vel vera, vel falsa est. huius autem rei exempla. ex pręsentibus sumit. Nam sicut se habent secundum necessitatem in pręsenti tempore enunciationes, ita se habent, & in futuro. Speculemur igitur in præsenti, quę sit rerum propositionumq; necessitas. Siqua enim propositio de qualibet re dicta vera est, illam rem quam dixit, esse necesse est. Si enim dixerit, quod nix alba est, & hoc verum est, ueritate propositionis sequitur necessitas rei. Necesse est enim niuem esse albam, si propositio quę de eadem re prædicata est, vera est. Quod si dixerit quis non esse albam picem, & hæc uera est: manifestum est, rem quoq; propositionis consequi veritatẽ. Amplius quoque propositiones, rerum necessitates sequuntur: si enim est aliqua res, uerum est, de ea dicere quod est, & si non est aliqua res, uerum est de ea dicere, quod non est: ita secundum veritatem affirmationis, vel negationis necessitas rei substantiam sequitur, & rerum necessitas propositionum comitatur necessitatem. atque hoc quidem in ueris, in falsis quoque idem est, e contrario. Nam si falsa est affirmatio: rem de qua loquitur non esse necesse est. ut si falsa est affirmatio, quæ dicit picem esse albam, non esse albam picem necesse est. Rursus si falsa est negatio quę dicit, niuem non esse albam, niuem esse albam necesse est. Rursus si res non est, affirmatio quoq; de ea re necessario falsa est. Quod si rursus res non sit, id quod potest dicere falsa negatio, sine ulla dubitatione illa negatio falsa est, & hoc necesse est. ut quoniam de niue potest dicere falsa negatio, quod alba nõ est, hoc ipsum quod falsa negatio dicit, idest albam non esse, non est. Nix enim non alba non est. Quare rerum necessitati falsitas utraq; conuertitur. nam si est aliquid, uęre de eodem dicitur, quod est. & si uere dicitur illam rem de qua uere aliquid prædicatũ esse necesse est. quod si nõ est id quod dicitur, falsa enunciatio est, & si enunciationes falsæ sunt, res non esse necesse est. Quod si hæc ita sunt, positum est autem omnem affirmationẽ, & negationẽ ueram esse definite, quoniam propositionum ueritatem vel falsitatem, rerum necessitas secundum esse vel nõ esse consequitur, esse quidem secundum ueritatem, ut dictum est, nõ esse secundũ falsitatem. Nihil fit casu, neq; libera voluntate, neq; aliqua possibilitate. Hęc.n. q̃ utrũ libet uocamus. talia sũt: quę cũ nondũ sũt facta & fieri possunt, & nõ fieri. si.n. facta sunt, nõ fieri potuerũt, ut hodie me librũ Virgilii legere, qđ nõdũ feci pōt quidẽ nõ fieri, potest etiã fieri, ꝙ si fecero, potui nõ facere. hæc igit̃ huiusmodi sunt, quæcunq; utrũlibet dicunt̃. Vtrumlibet autem quid sit ipse planius demonstrat dicens.

Vtrumlibet enim nihil magis sic uel non sic se habet, aut habebit.

34. Est enim utrumlibet, quod uel adesse, vel ad non esse æqualiter se habet, idest neq; illud esse necesse sit, neque nõ esse necesse sit. Putauerunt autem quidam, quorum Stoici quoque sunt, Aristotelem dicere, in futuro contingentes nec ueras, nec falsas: quod enim dixit nihil se magis ad esse habere quàm ad non esse, hoc putauerunt tanquam nihil eas interesset, falsas an ueras putari. neque ueras enim neque falsas esse arbitrati sunt, sed falsum est. non enim Aristoteles hoc dicit, quod utręque nec ueræ, nec falsæ sint, sed quod una quidem ipsarum qualibet, aut uera aut falsa est. non tamen quemadmodum in præteritis definite, nec quemadmodum in præsentibus: sed enunciatiuarum uocum duplicem quodammodo esse naturam, quarum quædam essent in quibus non modo uerum & falsum inueniretur, sed in quibus, etiam unam esse definite ueram, alteram definite falsam. in aliis uero una quidem uera, altera falsa, sed indefinite, & commutabiliter. & hoc per suam naturã, non ad nostrã ignorantiam, atque notitiam. Quocirca recte dictum est, si omnis affirmatio uel negatio uera definite essent, nihil fieri, neque esset uel casu, uel a communi nomine utrumlibet, nec esse aut non esse contingenter, sed aut esse, aut non esse definite, sed magis ex necessitate omnia: hoc enim consequitur eum qui dicit, aut enim qui affirmat uerũ esse, aut eum qui negat. quod si hoc uerum esset, similiter cum ueritate, uel fieret, uel cum falsitate non fieret, qđ uere salseue ab enunciationibus dicebatur. Quod si hoc impossibile est, & sunt quædam res, quæ necessitate nõ sunt. uidemus aũt quasdam esse casu, quasdam ex uoluntate, quasdam ex propria possibilitate naturæ: frustra putatur sicut in præteritis, ita quoq; in futuris enunciationibus unam esse ueram, alterã falsam definite. Quare hæc quidem una fuit eius argumentatio, aliã uero quasi ipse sibi opponens aliquam quæstionem, ingreditur ualidiore tractatu.

Amplius si est album nunc, uerũ erat dicere prius quod erit album, quare semper fuit uerũ dicere, quodlibet eorum quæ facta sunt, quod est, uel erit. Quod si semper uerum fuit dicere, quod est uel erit, non põt hoc non esse, uel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est nõ fieri. Et quod impossibile est nõ fieri, necesse est fieri. Omnia ergo quæ futura sunt, necesse est fieri: nihil igitur utrũlibet, neque casu erit. nam si casu, non ex necessitate.

35. Ad astruendum non esse omnes enunciationes ueras definite in futuro uel falsas, ex eadem argumẽtationis uirtute, & ex eodem possibilitatis euentu: diuersam tamen ingreditur argumentationis uiam. Dudum enim ex his quæ nondum erant facta, si uere futura esse prædicerentur, in rebus necessitatem solam esse posse collegit. nunc autem ex his quę factæ sunt, argumentationem capit, si uere antequã fierent, prædicerentur, necessitatis nexu euentus rerum omnium contineri. arbitrantur enim hi qui dicunt contingentium quoque propositionum stabilem esse enunciationis modum secũdum ueritatem scilicet atque mendaciũ, quod omnia quęcunq; facta sunt, potuere prędici quod fient: hoc enim in natura quidem fuit ante, sed nobis hoc rei ipsius patefecit euentus. Quare si omnia quæcunque euenerunt sunt, & ea quę sunt futura esse prędici potuerunt, necesse est omnia quæ dicuntur, aut definite uera esse, aut definite falsa, quoniam definitus eorum euentus secundum pręsens tempus est. Quare in omnibus in quibus aliquid euenit, uerum erat dicere, quod euenturũ est, & si nondum ad huc factum est: hoc autem illa res probat uerum fuisse tunc dici, quoniam euenit id quod prędici potuerat, quod si prędictũ esset, res euentura definita ueritate prędiceretur. hoc Aristoteles sumẽs ad idem impossibile ualidissima ratione perducit, & pręsentis temporis naturam cum futuri enunciatione coniungit. Ait enim simile esse de pręsentibus enunciare secundum ueritatis necessitatem & de futuris. Nam si uerum est dicere, quod est aliquid, esse necesse est. & si uerum est dicere quod erit, futurum esse sine dubio necesse est. Omnia igitur ex necessitate futura sunt, ad idem scilicet impossibile argumentationem trahens. Sumit autem huius impossibilitatis ordinem ex his propositionibus quę faciliores quidem ad intellectum sunt, idem tamen ualent, hoc modo. Si semper, inquit, uerum est dicere, quod est, uel erit: quicquid enim tunc uerum fuit prædicere, illud non potest non esse, necnon futurum esse: quemadmodum enim id quod in præsenti uere dicitur esse, hoc non potest non esse, & uera de ea propositio fuit, quę dicebat esse: ita quoque in futuro quæ dicit, aliquid futurum esse, illa, si uera est, non potest non futurum esse quod prędicit. Quod si non potest non fieri quod a uera propositione prædicitur: impossibile est non fieri. Idem enim est dicere, non potest non fieri, quod dicere, impossibile est non fieri. Quod autem impossibile est, non fieri, necesse est fieri. Impossibile enim idem necessi-

tati

rati valet contrariè prædicatum, vt ipse post docuit. Nam qđ impossibile est esse, necesse est nō esse. Qđ necesse est ut sit, possibile non est illud non esse: qđ.n.ut sit possibile nō est, non esse necesse est. Qđ si hoc est, & contraria se eodē modo habebunt. Qđ est impossibile non esse, hoc esse necesse est. Sed dictum est ea quę vere prædicūtur, impossibile esse non esse. hoc autem est ex necessitate esse. Ea igitur quæ p̄dicūtur ex necessitate futura sunt. Nihil igitur utrumlibet, neq; casu, nec omnino s̄m liberum arbitrium, quod utrumlibet significatio totum clausit. nam quod dicit utrumlibet, possibilitatem, & casum, & liberum in significatione arbitrium tenet. ergo nihil fit casu. Nam si quædam fieri casu dicat, ille rursus in ea re perimit necessitatem: quod.n. casu est, non ex necessitate est. nihil autem fit casu, quoniam oīa ex necessitate proueniunt, quæcunq; enunciatio uera prædixerit. euenit autem huiusmodi impossibilitas ex eo quod concessum est prius omnia quæcunq; facta sunt, definite uere prædici potuisse nam si ex necessitate contingit id quod euenit, uerum fuit dicere quod erit. quod si ex necessitate non contingit, sed contingenter, non potius uerum fuit dicere quòd erit, sed magis quòd contingit esse. nam qui dicit erit, ille quandam necessitatem in ipsa prędicatione ponit. hoc inde intelligit. ꝙ si uerè dicat futurum esse id quod p̄dicitur, impossibile sit non fieri. hoc autem ex necessitate fit fieri. ergo qui dicit quod erit aliquid eorum quæ contingenter eueniunt, in eo qđ futurum esse dicit id qđ contingenter euenit, fortasse mētitur. vel si contigerit res illa, quā prædixit, ille tamen mentitus est: non.n. euentus falsus est, sed modus prædicationis. Nāq; ita oportuit dicere, cras bellum nauale cōtingenter eueniet, hoc est dicere, ita eueniet si euenerit, ut potuerit non euenire, Hoc ergo qui dicit, uerum dicit. Euentum.n. cōtingenter prędixit. Qui autem ita dicit, cras erit bellum nauale, quasi necesse sit, ita pronunciat. ꝙ si euenerit, non iam iccirco quia prædixit, uerum dixerit, qm̄ id qđ contingenter euenturum erat, necessarie futurum esse prædixit. Non ergo in euentu est falsitas, sed in p̄dicationis modo. Quemadmodum enim siquis Socrate ambulante dicat, Socrates ex necessitate ambulat, ille mentitus est, non in eo qđ Socrates ambulat, sed in eo qđ ille ex necessitate eum ambulare prædicauit, ita quoq; in hoc. Qui dicit quod erit aliquid, etiam si hoc fiat, ille tamen falsus est non in eo quod factū est, sed in eo qđ non ita factum est, ut ille prædixit futurum. Quod si uerum esset definite, ex necessitate esset futurum. Igitur ex necessitate futurum esse prædixit, quodcunq; sine ullo alio modo euēturum pronunciauit. Quare non in euentu rei, sed in prędicationis enunciatione, falsitas inuenitur. Oportet.n. in cōtingentibus ita aliquid prædicere si uera erit enunciatio, ut dicat quidem futurum esse aliquid, sed ita, ut rursus relinquat esse possibile, vt futurum non sit. Hæc autem est contingentis natura, contingenter in enunciatione prędicare. Quod siquis simpliciter id quod fortasse contingenter eueniet futurum esse prædixerit; ille rem contingentem necessario futuram prædixit. Atque ideo etiam si euenerit id quod dicitur, tamen ille mentitus est, in eo ꝙ hoc quidem contingenter euenit, ille autem ex necessitate futurum esse prædixerat. Cum ergo sint quatuor enuntiationum ueritatis & falsitatis modi, de his.s. propositionibus quæ in futuro prædicantur. aut quòd erit, & nō erit id quod dicitur, idest ut, & affirmatio & negatio uera sit aut quod nec erit, nec non erit .i. ut affirmatio, & negatio falsæ sint aut quod erit aut non erit, una tamē definite uera, altera falsa. aut rursus quod erit, aut nō erit, utrisque secundum ueritatem & falsitatem indefinitis, & æqualiter ad ueritatem mēdaciumq; uergētibus, docuit quidem supra, & esse & non esse fieri non posse, cum dixit: utræq; enim simul non erunt in talibus. Docuit etiam aliquantisper, aut esse, aut non esse definite in contingentibus & futuris propositionibus esse non posse. Nunc illud addit Quod neque esse neque non esse idest qđ nec illud dici uere possit, posse utrasque inueniri falsas, quę dicuntur in futuro propositiones. Quod si neque utræque ueræ sunt: neque utręquæ falsæ, neque una definite uera, falsa altera definite. Restat, ut una quidem uera sit, altera falsa, non tamen definite. sed utrūlibet & instabili modo, ut hoc quidem, aut hoc euenire necesse sit. vt tamē una res q̄libet quasi necessarie, & definite pronuntiat, aut nō proueniat fieri nō possit. Quēadmodum autem utrasque falsas non esse demonstraret, hic inchoat.

At uero nec quòd uerum est neutrum, contingit dicere, ut quod neq; erit, neque non erit. primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non uera: & cum hæc sit falsa, contingit affirmationem esse non ueram. At hæc si uerum est dicere, quod album est & magnum, oportet esse utrūq;: si uero erit cras, oportet esse cras. si autē neq; erit, neq; non erit cras, non erit utrumlibet, ut nauale bellum. oportebit enim neq; fieri nauale bellum, neq; non fieri.

36. Sensus argumentationis huiusmodi est, nec illud inquit dici poterit, ꝙ contingentium propositionum neutra uera sit in futuro. hoc autem nihil differt dicere quā siquis dicat, utrasq; esse falsas: hoc enim impossibile est in cōtradictionibus. Nam utręq; falsæ inueniri non possunt. hoc enim ꝓprium contradictorium est, ut proprietatem contrariarū fugiant. propositiones ergo contradictoriæ, ut proprietatē subcontrariarum fugiunt in eo quòd simul uere esse nō possunt. ita quoq; contrariarum proprietatem uitant, in eo ꝙ simul falsę non reperiuntur. Habent ergo propriā naturā, vt neq; falsæ simul sint, neq; ueræ. quare una ipsarum semꝑ uera, semper altera falsa. impossibile est igitur cum sit falsa negatio, nō ueram esse affirmationem, & rursus cum sit falsa affirmatio, negationem esse non ueram. Igitur nec hoc est dicere, ꝙ utræq; non ueræ sint. Quod per hoc dixit quod ait, At uero nec quod neutrum uerum est contingit dicere. idest non nobis contingit dicere, hoc est impossibile est dicere, quod neutrum uerum est.s.ꝙ in affirmationibus & negationibus, quæ proponuntur, contingentibus .s.& futuris. Qui autē Aristotelem arbitrati sunt utrasq; propositiones ī futuro falsas arbitrari, si hæc q̄ nūc dicit diligentissime ꝑlegissent, nunquam tantis laberentur erroribus. Neq;.n. idem est dicere neutra uera est, quod dicere neutra uera est, quod dicere neutra est definite. Futurum.n. esse cras nauale bellū, & non futurum, nō dicitur, ꝙ utræq; omnino falsę sint, sed ꝙ neutra uera sit definite, aut quælibet ipsarū definite sit falsa: sed hęc quidem uera, illa uero falsa, non tamē una ipsarū definite, sed quęlibet illarum contingenter His autem adiecit aliud quiddam dicens, si propositionum ueritas ex rerū substātia pendet, ut quicquid uerum est in propositionibus dicere, hoc esse necesse est, si uerum est, dicere, quod erit album aliquid, ueritatem propositionis sequitur rei necessarius euentus. Quod siquis dicat quamlibet illam rem cras albam futuram, si hoc uere dixerit: cras ex necessitate alba futura est. Sic igitur siquis uerum dicit, neutram esse ueram ꝓpositionem earum quæ in futuro dicuntur, necesse est id qđ dicitur, & significatur ab illis propositionibus, nec esse, nec non esse. falsa enim & affirmatione & negatione, nec quod affirmatio dicit, fieri potest, nec quod negatio. ergo ex necessitate neutrum fit, quod uel affirmatio dicit vel negatio. Ergo si dicat affirmatio, cras bellum nauale futurum, quoniam falsa est, non erit cras bellum nauale. Rursus si idem neget negatio dicens, non erit cras bellum nauale, quoniā hęc quoq; falsa est, erit cras nauale bellum. Quare neq; erit bellum nauale, quia affirmatio falsa est, nec nō erit bellum nauale, quia negatio falsa est. Sed hāc ineptiam, nec animus sibi ipse fingere potest. Quis.n. unquam dixerit, rem aliquā ex necessitate nec esse, nec non esse? quod ille.s. dicit qui dicit utrasq; propositiones in futuro falsas existere.

Quæ ergo contingunt inconuenientia, hæc sunt, & alia huiusmodi, si omnis affirmationis & negationis, uel in his quæ de uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his quæ sunt singularia, necesse est, oppositarum hanc quidem uerā esse, illam uero falsam. Nihil autem utrumlibet esse in his quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare non oportebit neq; consultare, neq; negotiari, ut si hoc facimus: erit hoc. si uero non hoc, non erit hoc. Nihil enim probibet in millesimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse,

se, illum uero nō dicere. quare ex necessitate erit, quodlibet eorum, quod tum ab eo uerum erat dicere.

37. Omnia in futuro vel vera, vel falsa esse definite in propositionibus arbitrantes, impossibilitas ista consequitur: nihil enim neque ex libero voluntatis arbitrio, neque ex aliqua possibilitate, neque ex casu quicquam fieri potest, sed omnia necessitati subiecta sunt. quā quam quidam nō dubitauerunt dicere, omnia ex necessitate esse, & quibusdam artibus conati sunt id, quod in nobis est cum rerum necessitate coniungere. Dicunt enim quidam quorum sunt Stoici omnia quæcunque fiunt, fati necessitate prouenire, & omnia quæ fatalis agit ratio, sine dubio ex necessitate contingere. Sed illa esse sola in nobis, & ex uoluntate nostra, quæcūq; per voluntatem nostrā, & per nosipsos uis fati cōplet, ac perficit. neque enim inquiunt voluntas nostra in nobis est: sed idem volumus idemq; nolumus, quicquid fati necessitas imperauit, vt voluntas nostra quoque ex fato pendere videatur: ita quoniam per voluntatem nostram quædā ex nobis fiunt, & ea quę fiunt, in nobis fiunt, quoniamque uoluntas ipsa ex necessitate fati est, & quæ nos nostra facimus voluntate, quia necessitas imperauit, ea ipsa impulsi facimus necessitate. Quare hoc modo significationem liberi arbitrii permutantes, necessitatem & id quod in nobis est coniungere impossibiliter & copulare cōtendunt. Illud enim in nobis est liberum arbitrium, quod fit omni necessitate vacuum, & ingenuum, & suæ potestatis, quorum nos domini quodammodo sumus, vel faciendi, vel non faciēdi: ꝙ si voluntatibus quoque nostris fati in nobis necessitas imperet, in nobis uoluntas ipsa non erit, sed in fato, nec erit liberum arbitrium, sed potius seruiens necessitati. vnde fit, ut qui omnes actus euentuum necessitate constringunt, dicant poplitem quoque nos nō flectere, nisi fatalis necessitas iusserit; caput quoque non scalpere, quare nec lauare, nec agere aliquid. His etiam adiiciam vel aliquid feliciter, vel aliquid infeliciter facere, vel pati. vnde fit, vt neq; casum, neq; liberum arbitrium, nec possibile in rebus vllum esse contendant. quamuis liberum destruere metuentes arbitriū aliam ei fingat significationem per quam nihilominus libera hominis voluntas euertitur. Aristotelica vero auctoritas ita hæc in rebus posita, & constituta esse confirmat, vt nō exponat nunc quid sit casus, quidue possibile, quidue in nobis, nec ea esse in rebus probat atque demonstrat. sed in tantum apud illum hæc in rebus esse manifestum est, ut opinionem, qua quis arbitratur enunciationes in futuro omnes ueras esse, per hoc impossibilē esse dicat, ꝙ casum, & possibilitatem, liberumq; euertat arbitrium. Hæc enim in rebus ita constituta putat, ut non de his vlla opus sit demōstratione, sed impossibilis ratio iudicetur, quæcunque vel possibile, vel casum, vel id quod in nobis est conatur euertere. Et casum quidē quemadmodū definita in propositionibus futuris destruat veritas, supra monstrauit. Nunc autem quemadmodum eadem ipsa veritas definita futurarū & cōtingentium propositionum, tollat liberi arbitrii facultatē, maxima vi argumētationis exequitur dicens. huiusmodi cuncta continere impossibilia, si quis unam enunciationis partem definite veram vel falsam esse confingat. Sed nos secuti Porphyrium cum huius disputationis expositionem cepimus, id quod prius dixit in singularibus & futuris, ob hoc dixisse prędiximus, ꝙ facilior sit intellectus disputationis, si hæc prius in singularibus perspicerentur. de quibus singularibus diligentissime prælocutus, nunc de uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, & de his quæ in eis fiunt contradictiones loquitur. Ita enim dicit. Si omnis affirmationis & negationis vel in his, quę in vniuersalibus dicuntur vniuersaliter, vel in his, quę sunt singularia: necesse est oppositarum hanc quidem esse ueram, illam uero falsam. Alexander autē in singularibus & futuris dixisse eum arbitratur, tanquam si diceretur, in his futuris quę in generatione & corruptione sunt. Sunt enim quędam futura, quæ in generatione & corruptione non sunt. ut quod de Sole & Luna & de cæteris cælestibus pronunciatur. hæc uero, quæ sunt in rebus his quarum est, & nasci & corrumpi natura, unam semper non necesse est ueram esse, alteram falsam. Sed neutram ego improbo expositionem. utræque enim uerissima ratione firmantur. Omnis autem sensus talis est, ꝙ necessitatem solam in rebus imperare destruit Aristoteles. omne enim, quod natura est, non frustra est. consiliari autem homines naturaliter habet. quod si necessitas in rebus sola dominabitur, sine causa est consiliatio. sed consiliatio frustra non est. natura enim est. non igitur in rebus potest cūcta necessitas. Ordo autem se sic habet. Quæ ego, inquit, contingunt inconuenientia hęc sunt, & huiusmodi alia, scilicet quòd qui est in rebus, casus, euertitur. Alia uero quòd possibilitas & liberi arbitrij uoluntas amittitur. & hæc quomodo contingunt, ipse secutus est dicens. Si omnis affirmationis & negationis, vel in his quæ in uniuersalibus dicuntur vniuersaliter, vel in his quæ sunt singularia, necesse est oppositarum hāc quidē uerā esse, illā uero falsam. Nihil autē utrūlibet esse in his q̄ fiūt. Sed omnia esse & fieri ex necessitate. tūc enim inconuenientia illa cōtingunt, si omnis affirmatio & negatio definite uera vel falsa est, q̄ in his cōtradictionibus, q̄ in uniuersalibus, angulariter fiunt, siue in singularibus. Tunc enim nihil est utrūlibet, sed ex necessitate omnia: quoniā ueritatē & falsitatē propositionū, rerū euentus ex necessitate consequitur. Quare (vt ipse ait) nō oportebit neque cōsiliari, neq; negociari. vt si hoc facimus, erit hoc. si uero nō hoc, non erit hoc. Euertit.n. consiliatio, si frustra est: frustra autē eam dicit esse, quisquis in rebus solā ponit fati necessitatē. Cur enim quis cōsiliū habeat, si nihil ex eo quod consiliat efficiet, cū administret cuncta necessitas? Quare non oportebit consiliari, uel siquis consiliatur, negociari non debet. Negociari autem est, actu aliquid & negocio agere: non lucrum, sed aliquā causam vel actū. Nihil enim ipse per actū suū consiliumq; expediet, nisi fati necessitas iubeat. Docuit autē quid esset consiliatio per id ꝙ ait. vt si hoc facimus, erit hoc. si uero nō hoc, nō erit hoc. Ita enim semp fit cōsiliario, vt si sit Scipio, ita consiliabit. Si in Africā exercitū ducā, cladē Hānibalis ab Italia remouebo. Si uero nō ducā, nō eripiet Italia. hoc est enim dicere. Si hoc faciā, ut si in Africā exercitū ducā, erit hoc. idest, eripiet Italia. Si uero nō hoc, id est si hic mansero, non erit hoc, idest non eripietur Italia. Et in aliis omnibus rebus eodem modo. Simul autem monstrauit in consilijs non esse necessitatem. Si enim hoc inquit faciā, hoc erit. & si non, hoc non erit. Quod si necessitas esset in rebus, siue hoc quis faceret, siue non faceret, quod necesse esset, eueniret. Quare, quod consilij ratione fit, nō fit uiolentia necessitatis. adiunxit autem ei quod est consiliari, negociari. & est ordo hoc modo. Quare non oportebit neque consiliari ut si hoc faciamus, erit hoc; si vero non hoc, non erit hoc: nihil enim prohibet in millesimum annū hunc quidem dicere, hoc futurum esse, hunc vero non dicere. Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod verum erit dicere tunc. neque negociari, id est actum incipere, atque negocium gerere: prior est enim consiliatio, posterius negocium, sed negotium post consiliationem posuit, & cuncta quæ ad consiliationis naturam addi oportebat, post negociationis subdidit interpositionem. Est autē ordo hoc modo. Si omnia inquit necessitas agit, non oportet consiliari, ut si hoc facimus, proueniet hoc nobis. si uero hoc nō facimus, non proueniet. Nihil enim prohibet frustra unum dicere, alterum negare dicentem. Si hoc facimus, hoc erit, aut non erit. Quod enim uēturum est, fiet, siue ille per consilium coniectet hoc posse fieri, etiam siquid aliud fecerit, siue ille per cōsilium neget hoc posse fieri, etiam si hoc quod dixit, faciat. Ex necessitate enim futurum est, quicquid unus ipsorum uerum dixerit. Quod si consiliari omnino non oportet, nec negociari oportebit, id est nullum incipere negotium. Siue enim quis incipiat, siue non incipiat quicquid ex necessitate est sine ulla dubitatione pouenit. quare nihil alter homo distabit ab altero homine. Eo enim meliores homines iudicamus, quod meliores sunt in cōsilio, sed ubi consiliatio frustra est, cuncta necessitate faciente, homines quoque inter se nihil differunt. ipsa enim consiliatio nihil differt, utrum bona, an mala sit, cum prouentus necessitas in fati administartione consistat. Quare si boni consilii homines

mines

mines laude digni sunt, mali consilij vituperatione, non aliter ... erit iuste, nisi vel malus actus malumque consiliũ, & e contrario bonum, in nostra sit potestate & non in fato. Cum enim nulla ex necessitate constringatur euentus rei, tunc & liberum volũtatis arbitrium est, vt non sit fatali seruiens necessitati. Ergo neque qui in hoc mundo simplices rerum ordines posuere, recipiẽdi sunt. & hi qui impermixta hac mundana mole nõ permixtas quoq; auctorum causas accipiunt, repudiandi. Nam neque qui casu omnia euenire dicunt, recte arbitrantur. neque qui omnia necessitatis violentia fingunt, sana opinione tenentur. neque enim omnia ex libero esse arbitrio manifestum est, sed horũ omnium, & causæ mixtæ sunt, & euentus. Sunt enim quædam ex casu, sunt aliqua ex necessitate, quædam etiam videmus libero teneri iudicio, & actuum quidem nostrorum voluntas in nobis est. Nostra enim voluntas domina quodammodo est nostrorum actuum, & totius vitæ rationis, sed nõ eodem modo euentus quoque in nostra est potestate. pro alia namque re aliquid ex libero arbitrio facientibus, ex eisdem veniens causis casus interstrepit. vt cum scrobem demittẽs quis, vt infodiat vitem, si thesaurum inueniat, scrobem quidem demittere ex libero venit arbitrio, inuenire autem thesaurum solus attulit casus. eam tamen causam habet casus, quam voluntas attulit. Nisi enim foderet scrobem, thesaurus non esset inuentus. Quidam autem euentus nostris voluntatibus suppetit. quosdam impedit quædam violenta necessitas. Prandere enim, & legere, & alia huiusmodi, sicut ex nostra voluntate sunt, ita quoque eorum sæpe ex nostra voluntate pendet euentus. quod si nunc imperare Persis velit Romanus, arbitrium quidem voluntatis in ipso est, sed hunc euentum durior necessitas retinet, & ad perfectionẽ vetat adduci. Itaque omnium rerum, & casus, & voluntas, & necessitas dominantur. Nec vna harum res in omnibus ponenda est, sed trium mixta potentia. vnde fit, vt peccãtiũ animus magis consideretur potius quam euentus, & puniatur animus nõ perfectio. iccirco quod volũtas quidem nobis libera est, sed aliquoties perfectionis ordo retinetur. Quod si omnia, vel casu, vel necessitate fierent, nec laus digna bene facientibus, nec vltio delinquentibus, nec leges vllæ essent iustæ, quæ aut bonis præmia, aut malis restituerent pœnas. Venio nunc ad illud quod multis quæritur modis, an diuinatio maneat, si non omnia in rebus ex necessitate contingãt. nam quod in vera prædictione est, idem est in sciẽtia. & sicut cum quis verum prædicit, quod vere prædicitur esse necesse est. Ita quod quis futurum nouit, illud futurũ esse necesse est. Sed diuinatio nõ nouit sic omnia, ut ex necessitate futura pronunciet. atque iccirco frequenter ita diuinatur, quod facillime in veterum libris agnoscitur. hoc quidem euenturum est. sed si hoc fit, non eueniet. quasi interdici possit, & alio modo euenire. Quod si ita est, necessitate non euenit. Vtrũ autẽ si omnia futura sciat deus, omnia esse necesse est, ita quæramus. Siquis dicat Dei scientiam de futuris euentum subsequi necessitatem: is profecto conuersurus est, si omnia ex necessitate non cõtingunt, omnia Deum scire non posse. Nam scientiam Dei sequitur euentuũ necessitas, si necessitas euentuum non sit, diuina scientia perimitur. Et quis tã impia ratione animo torqueatur, vt hoc de Deo dicere audeat? Sed fortasse quis dicat. Quoniam euenire non potest, vt Deus omnia futura non nouerit, hinc euenire, vt omnia ex necessitate sint, quoniã Deo notitiam rerũ futurarũ tollere nefas est. Sed siquis hoc dicat, illi videndum est, quod Deũ dum omnia scire conatur efficere, omnia nescire contendit. Binarium enim numerum esse imparem siquis se scire proponat, nõ ille nouerit, sed potius nescit. Ita quoq; nõ est potentiæ nosse, sed id arbitrari nosse potius impotentiæ est. Qui ergo dicit Deũ cuncta nosse, & ob hoc cuncta ex necessitate esse futura: is Deum dicit, ex necessitate cuncta ventura credere, quæcũque ex necessitate non eueniunt. Nam si omnia ex necessitate ventura nouit Deus, in notione sua fallitur. non enim omnia ex necessitate eueniunt, sed aliqua contingenter. Ergo si quæ contingenter euentura sunt, ex necessitate euentura nouerit, in propria prouidentia fallus est. Nouit enim futura Deus, non vt ex necessitate euenientia, sed ut contingenter, ita vt etiam aliud posse fieri non ignoret, quod tamen fiat ex ipsorum hominum, & actuum ratione persciscat. quare siquis omnia ex necessitate fieri dicat, Deo quoque beneuolentiã subripiat, necesse est. nihil enim illius benignitas parit, quãdoquidẽ cũcta necessitas administrat, vt ipsum Dei benefacere ex necessitate quodammodo sit, & nõ ex ipsius volũtate. nã si ex ipsius volũtate quædã fiunt, vt ipse nulla necessitate claudatur, nõ omnia ex necessitate cõtingunt. Quis igitur tã impie sapiens Deũ quoq; necessitate cõstringat? qui si omnia ex necessitate fieri dicat, ista quoq; vis impossibilitate eueniet. Quare ponẽdum in rebus est, casu quædã posse, volũtate effici, & necessitate cõstringi. Et oratio quæ vtrumuis horum subruit, impossibilis iudicãda est. Non igitur immerito Aristoteles ad impossibilem rationem perducit dicens: & possibilitatem, & casum, & liberũ arbitriũ deperire, quod fieri nequit, si omnium futurarũ enunciationũ vna semper vera est definite, falsa semper altera definite. harum enim veritatẽ & falsitatẽ necessitas consequitur, quæ & casum de rebus, & liberum subducat arbitrium. vnde nunc quoq; idẽ repetit dicens. nihil impedire vtrum aliquis ante mille annos aliquid futurũ esse dicat, an alius neget: non est.n. vt ꝓpter dicere vel negare, cuncta facienda sint vel nõ facienda, sed si necesse est, dicentem vel negantẽ, res quoq; affirmatas, vel negatas subsequi, etiam si illi non dicant quæ illis dicentibus euenire necesse erat, etiã nõ dicentibus euenire necesse est. dicit autem hoc modo.

At vero neq; hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, vel non dixerit: manifestum est enim quoniam sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit, ille vero negauerit. non enim propter negare vel affirmare, erit vel non erit: nec in millesimum annum magis quam in quantolibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, vt vnũ diceretur vere, necesse erat hoc fieri: & vnũquodq; eorũ quæ fiunt, sic semper se habebat, vt ex necessitate fieret: quãdo.n. vere dicit quis quoniã erit, non potest nõ fieri, & quod factũ est, verũ erat dicere semper quoniã erit. Quod si hæc non sunt possibilia. videmus enim esse principium futurorum. & ab eo quod consultamus, atq; agimus aliquid.

38. Euentum necessarium rerum Aristoteles non ex prædicentium veritate, sed ex ipsarum rerum natura considerans ait, ꝙ licet necesse sit quisquis de re aliqua vere prædixerit, rem quam ante pronunciauerit euenire, non tamẽ iccirco rerũ necessitas ex prędictionis veritate pendet, sed diuinandi veritas ex rerum potius necessitate perpenditur. Non.n. iccirco necesse est esse, quoniam verũ aliquid prędictum est. sed quoniã necessario erat futurum: iccirco de ea re potuit aliquid vere prædici. quod si ita est, eueniendi rei, vel non eueniendi, non est causa is qui prædicit rem futurã esse, uel negat. Non enim propter affirmationem uel negationẽ esse necesse est. sed iccirco esse necesse est quæ futura sunt, quoniam in natura propria quandam habent necessitatem, in quam siquis incurrerit, verum est quod prædicit. Ergo si quæcunque nũc facta sunt, verum de his suisset dicere, qm̃ erunt, siue ille dixisset, siue non dixisset, hæc quæcũq; facta nunc sunt, erant ex necessitate futura: non.n. propter dicentem, vel negantem in rebus necessitas est: sed propter rerũ necessitatem veritas in pronunciatione vel falsitas inuenitur. Quare si etiã ea quæ nunc facta sunt, vere potuissent prædici, quod erunt, & his ita positis rem necesse esset euenire, siue illi prædicerent siue non prædicerent, necesse est omne, quod fit ex necessitate esse futurum, & nihil omnino vtrũlibet in rebus est. nanque si nihil necessitatem rerũ adiuuat diuinatio, & nihil interest, vtrum quis prædicat futurũ esse aliquid, an neget, an nullus omnino aliquid, nec in affirmatione, nec in negatione prędicat, manifestum est quod nec de eo vlla distantia est. siue.n. quis ante, quamlibet multum tempus aliquid euẽturũ vere esse prædixerit, siue ante quãlibet paucos dies, vel horas, vel momenta: nihil enim interest. Siue enim quis ante mille annos prædiceret, quod ex necessitate esset futurum, siue ante annum, uel mensem,

vel diem, vel horam, vel momentum, de nẽcesſitate rei euenturæ nihil moueret. quid enim intereſſet, utrum prædiceretur an non prædiceretur? nihil quoq; intereſt an iuxta prędicatur an longius. Quod ſi hæc ita ſunt, & omnia quæcunque euenerunt futura fuiſſe neceſſe eſt, totum liberum arbitrium perit, totus caſus abſumitur. rerum poſsibilitas propter neceſsitatem omnis excluditur. Simul autem Ariſtoteles pronunciationem, euentũq; contingens, rerum neceſsitatem ex ipſa propoſitionum veritate confirmat dicens. Si hæç ita ſunt, vt in omni tempore ſe ſic haberet vnũquodque quod factum eſt, vt hoc ipſum vere prædiceretur, neceſſe eſſet hoc fieri, ideſt neceſſe eſſet quod prædictum eſt vere, euenire: vnumquodque enim eorum quæ fiunt & vere prædicuntur ſic ſe habet, vt ex neceſsitate fiat. hoc autem cur fiat hæc ratio eſt: quod enim vere quis dicit, fieri neceſſe eſt. Illa enim veritas ex neceſsitate rerum procreatur. quod ſi etiam id quod factum eſt, ueraciter prænunciaretur futurum: nulla eſſet dubitatio omnia ex neceſsitate prouenire. Quod ſi hoc inquit impoſsibile eſt (videmus enim quaſdã res ex principio liberi arbitrij, & ex noſtrorũ actuũ fonte deſcendere) quid dubitamus friuolã rationem oĩum rerum neceſsitatis excludere? & delectũ humanæ vitę interpoſitione neceſsitatis nõ abſumere? Quæ enim erit vlla diſcretio inter homines, ſi liberi arbitrii iudicium perit? Cur poſtremum leges conditæ? Cur rei publicæ iura? Cur reſponſa ſunt inſtituta? Cur mores publici, & priuati actus, conſtitutionibus principum, & iudiciorum nexibus continentur, ſi certum eſt, nihil humanis licere propoſitis? Fruſtra enim cuncta ſunt, ſi liberum arbitrium non eſt: leges enim & cætera ad continendos animos hominum conditas ſcimus. quod ſi ſeipſi animi non regunt, & eos aliqua quædam violentia neceſsitatis impellit, dubium non eſt, quin vacuæ iſtę leges ſint, quæ nihil ſponte facientibus proponuntur. Sed hæc quam ſint impoſsibilia ipſe Ariſtoteles probat, cuius recta ſententia, neque caſum, neque neceſsitatem, neque poſsibilitatem in utraque parte naturæ, neq; liberum tollit arbitrium, ſed cuncta permiſcens rebus pluribus arbitratur mundum compoſitum, nõ ſimplici vel caſu, vel neceſsitate, vel liberę voluntatis iudicio contineri. Quod ſi hæc non ſunt poſsibilia (videmus enim eſſe principium futurorũ & ab eo quod conſulimus atq; agimus aliquid) Impoſsibilia, inquit, iſta ſunt vt omnia ex neceſsitate proueniãt. Sumus enim quorundam nos ipſi quoq; principia, & animus noſter ratione formatur, actioneſq; noſtrę ea ratione directę quarundam rerum principium tenent. Sic enim id quod in nobis eſt habere dicitur, nulloq; extra impediente vel cogente, ad quod nobis videtur ratione iudicante proſilimus. Nec omnia neceſsitatibus ſurripiẽda ſunt. Omnium nãque animalium genus in eo quod animalia ſunt ſubiectum eſt aliud naturæ, aliud cæleſtibus niderum curſibus, aliud rationi quoq; mẽtis & animi cogitationi. Arbores nanque & quędam animalia irrationabilia: illa quidem tantum naturæ ſubiecta ſunt: Pecudes vero, quia liberum non habent arbitrium, cæleſtium etiam decretis. Homines autem & naturæ & ſideribus & proprię volũtati ſubiecti ſunt. Multa enim natura dominãte vel facimus, vel patimur, vt mortẽ, vel huiuſmodi habitudinẽ corporis. Multa etiam ſecum rerum ipſarum neceſsitas trahit, vt ea quæ cum facere volumus, non tamen facere valeamus. Multa autem dat voluntatis liberũ arbitrium, quæ nobis volentibus fiunt, quæ non fierent niſi vellemus, vnde fit, vt natura quæ motus eſt principiũ, & liberi arbitrij facultate, & animi quoque ratione participet. anima vero velut alligata corporibus, quibus natura dominatur, imaginationibus, & cupiditatibus, & iracundię ardoribus, cęteriſque, quę afferunt corpora, ex ipſa, cui illigata eſt, natura, participant. Cuncti autem diuinæ prouidentiæ ſubiecti, ex illa quoque diuinorũ voluntate pendemus. Itaq; nec cęleſtiũ neceſsitas tota ſubruitur, nec caſum diſputatio hæc de rebus eliminat, & liberum firmat arbitrium. ſed hæc maiora ſunt, quam vt nunc digne pertractari queant. Sumus igitur nos quoque rerum principia & ex noſtris conſilijs atq; actibus in rebus plura conſiſtunt. Quod ſi ea quæ per hãc rationem afferũtur, perſpicua ſunt, quod vero ponitur, i. affirmationem & negationem omnẽ in futuro uerã eſſe, non æque perſpicuũ eſt: cur dubitamus mendacẽ ſubterfugere rationis uiam? & tenere ea quæ cũ uera, tum manifeſta ſunt, repudiatis his quæ nec ueritate ulla firma ſunt, nec perſpicue clareſcunt? Et qm iã ſupra dixerat, quare non oportebit neq; conſultare, neque negociari, nunc hoc reddidit ad id quod ait neq; conſultare, dicens nos eſſe principiũ futurorũ, & ab eo quod cõſultamus, ad id quod ait, neq; negociari, reddidit id quod ſubiecit, atq; agimus aliquid. Quare tanta breuitate oratio conſtricta eſt, ut in ea teneatur rationis ordiniſq; neceſsitas.

Et quoniam eſt omnino in his quæ non ſemper actu ſunt, poſsibile eſſe & non eſſe ſimiliter, in quibus vtrunq; contingit, & eſſe & non eſſe. Quare fieri & non fieri. Ac multa nobis manifeſta ſunt ſic ſe habentia, ut quod hanc veſtem poſsibile eſt incidi & non incidetur, ſed prius exteretur, ſimiliter autem & non incidi poſsibile eſt: non enim eſſet poſsibile eam prius exteri, niſi poſſibile eſſet non incidi. Quare & in alijs facturis quæ ſecundum potentiam huiuſmodi dicuntur. Manifeſtum igitur eſt, quoniam non omnia ex neceſsitate vel ſunt vel fiunt, ſed alia quidem vtrũlibet, & non magis vel affirmatio vel negatio vera eſt: alia vero magis quidem & in pluribus alterum, ſed tamen contingit fieri & alterum, alterum vere minime.

39 Continuus quidem ſenſus eſt ex ſuperioribus hoc modo. ſupra enim ait, quod ſi hæc non ſunt poſsibilia, ideſt vt omnia neceſsitas adminiſtret. Videmus.n. a nobis quoddam eſſe principium futurorum & a noſtris actibus, atque conſilijs, his illud addit quoniam ſunt aliqua quę poſsibilia ſunt eſſe cum non ſint, & nõ eſſe cum ſint, hæc etiam ſimul auferẽtur ſi neceſsitas in omnibus dominetur & ſenſus quidem cum ſuperioribus ita coniunctus eſt. Quid autem habeat argumentationis tota ſententia, hoc modo perſpiciendum eſt. poſsibile eſſe dicitur quod in vtranque partem facile naturæ ſuæ ratione vertatur, ut cum non ſit, poſsibile ſit eſſe. nec cum ſit, ut non ſit, res ulla prohibeat, ita ergo & quod poſsibile dicimus a neceſsitate ſeiungimus. Aliter enim dicitur poſsibile me eſſe ambulare cum ſedeã, aliter Solem nunc eſſe in Sagittario, & poſt paucos dies in Aquarium tranſgredi. ita enim poſsibile eſt, ut etiam eſſe neceſſe ſit. poſsibile autem dicere ſolemus, quod & cum non ſit, eſſe poſsit, & cum ſit, non eſſe iterum poſsit. Siquis ergo omnia neceſsitati ſubiecerit ille naturam poſsibilitatis intercipit. Tres ergo ſunt ſententiæ de poſsibilitate. Philo.n. dicit poſsibile eſſe, quod natura propria enũciationis ſuſcipiat ueritatem, ut cum dico me hodie eſſe Theocriti Bucolica relecturum, hoc ſi nihil extra prohibeat quãtum in ſe eſt poteſt ueraciter prædicari. Eodem autem modo idem ipſe Philo neceſſarium eſſe definit, quod cum uerũ ſit, quãtum in ſe eſt, nunquam poſsit ſuſceptiuum eſſe mẽdacij. nõ neceſſarium autẽ idem eſſe determinat, quod quantũ in ſe eſt, poſsit ſuſcipere falſitatem. impoſsibile uero quod ſecũdum propriam naturam, nunquam poſsit ſuſcipere ueritatem. Idem tamen ipſe & contingens & poſsibile unum eſſe confirmat. Diodorus poſsibile eſſe determinat, quod aut eſt aut erit. impoſsibile quod cum falſum ſit, non erit uerum. neceſſarium quod cum uerũ ſit, non erit falſum. Non neceſſarium, quod aut iam eſt aut erit falſum. Stoici uero poſsibile quidẽ poſuerũt quod ſuſceptibile eſſet ueræ prædicationis, nihil his prohibẽtibus, quæ cum extra ſint, cum ipſo tamen fieri contingunt. Impoſsibile autem, quod nullam unquam ſuſcipiat ueritatem, alijs extra euentum ipſius prohibentibus. Neceſſarium quod, cum uerũ ſit, falſam prędicationem nulla ratione ſuſcipiat. Sed ſi omnia ex neceſsitate fiunt, in Diodori ſententiam non rectam ſine ulla dubitatione ueniendum eſt. Ille enim arbitratus eſt, ſiquis in mari moreretur, eum in terra mortem non potuiſſe ſuſcipere. quod neq; Philo, neque Stoici dicunt. ſed quanquam iſta non dicant, tamen ſi unã partẽ contradictionis euẽtu neceſsitatis metiũtur, idẽ cũ Diodoro ſentire cogũtur. Nã ſiquis

quis in mari mortuus est, illũ necesse fuit in mari necari. impossibile enim eum fuit mortẽ in terra suscipere, quod per falsum est. Atque hæc omnia impossibilia subire coguntur, quicunque enim definite alteram cõtradictionis partem in futuro ueram esse contendunt, solam necessitatem in rebus inducunt. Neque enim siquis naufragio perijt in pelago, iccirco si nunquã nauigasset, immortalis in terra futurus fuisset. At vero non ex euentu rerum, sed ex natura euentus ipsos suscipientium propositionum cõtradictiones iudicãdæ sunt. Si enim mihi omnia suppetunt nunc vt Athenas eam, etiam si non vadam, posse me tamen ire manifestum est, & cum iero, potuisse non ire. Id quoque apud eos qui euẽtus ex rerum natura recta ratione diiudicant, indubitatum est. Non ergo id est possibile, vt sit necessarium. Sed quanquam quod necessarium est, possibile sit, est tamen alia quædam extrinsecus possibilitatis natura, quę & ab impossibili & a necessitate seiuncta est. Aristoteles enim hanc habens opinionem de his, quæ semper necesse est esse, eo putat nullam habere ad contraria cognationem. vt nix quoniam semper est frigida, nunquam calori coniuncta est. Ignis quoq; nunquam frigori cognatus est. Iccirco quoniam semper in frigoris contrarietate versatur. i. in calore, Ergo omnia quæcunque sunt necessaria nullam ad contrariorum qualitatẽ, quam ipsa retinent, habent cognationem. Quod siquã cognationem haberet ignis ad frigus, frustra esset illa cognatio, nunquam igni se in frigoris qualitatem vertente, sed nouimus nihil proprium natum frustra naturam solere perficere. Ergo illa sunt posita necessaria, quęcunq; ad contraria nullam habent cognationem, quæcunq; autem habẽt, illa non sunt necessaria. Sed quoniam ad vtranque partem cõtrarietatis naturali quadam cognatione videntur esse coniuncta, iccirco ad vtranq; partem eorum euẽtus possibilis est. vt lignum hoc, potest quidem secari, sed nihilo tamen minus habet ad contraria cognationem. potest enim nõ secari. Et aqua potest quidẽ calescere. sed nihil eã prohibet frigori quoque esse coniunctam. Et vniuersaliter dicere est, quæcunq; neq; semper sunt, neque semper non sunt, sed aliquoties sunt, aliquoties non sunt, ea per hoc ipsum quod sunt, & non sunt, habent aliquam ad contraria cognationẽ. Hæc autẽ impossibilium & necessariorum media sunt. Impossibile. n. nunq̃ esse potest. Necessarium nunquã nõ esse. inter hæc propria quorundam natura est, quæ horum vtrorumque sit media, quæ & esse. s. possit & non esse. ergo hoc nunc dicit. Videmus inquit in his, quæ non semper actu sunt. Illa vero non semper sunt actu, quæ ad vtraque contraria habent cognationem. ignis semper actu calidus est, aqua vero non semper. Quocirca videmus in his, quæ non semper actu sunt, esse quædam possibilia, & non, i. vt & sint, & non sint, quod in his euenit in quibus vtrũque contingit. i. & esse & non esse. vt aquam & esse calidam & nõ esse calidam, fieri quoque calidam & non fieri. Multaq; nobis perspicua sunt, ita sese habẽtia, vt in vtranque partem euẽtus sine vllo alicuius rei impedimẽto vertatur, vt vestem quam possibile est quidem secari, sed fortasse ita continget, vt nõ ante ferro diuidatur, quam eam exterat vetustas. & hoc fieri potest, vt quęlibet vestis nõ ferro potius minutatim pereat, quã vsu ipso exteratur. Similiter autem non solum eam secari possibile est, sed eam prius exteri quam secari. nõ enim esset eam possibile non secari, nisi prius possibile esset exteri. cum. n. exteritur, non secatur. hoc autem in quibus eueniat vniuersaliter monstrat. euenit enim hoc inquit in alijs facturis, Facturę autem sunt, in quibuscunque generatio est atque corruptio. Siue enim quid natura fiat, siue arte, in his a faciendo facturam dixit. In his ergo facturis alia quidem potestate sunt, alia actu. vt aqua calida quidem est possibilitate. potest enim fieri calida, frigida vero actu est. Est enim frigida actu. hoc autem actu & potestate fieri ex materia venit. Nam cum sit materia contrarietatis susceptrix, & ipsa in se vtriusq; contrarietatis habeat cognationem, si ipsa per se cogitetur, nihil eorũ habet quæ in se suscepit, & ipsa quidem nihil actu est, omnia tamen potestate. Suscipiens autẽ contraria, quãquam vnam habeat contrarietatem, habet tamen & alteram simul, sed nõ actu, vt in eadem aqua. huius .n. materia & caloris susceptrix est & frigoris. Sed cũ vtrũlibet horum susceperit vel calorem vel frigus, est quidem, si ita contingit, calida est etiam simul frigida, sed non eodem modo. Nam fortasse actu calida est, frigida potestate. Ergo quod potestate est in rebus, ex materia venit. Alioqui diuinis corporibus nihil omnino est potestate, sed oẽ actu. vt Soli nunquam est lumen potestate, sed actu, nec potestate quidem vlla obscuritas; vel toto cælo nulla quies. Ita ergo sese habent ex materia, vt omnia ipsa essent potestate. nihil autẽ actu introducta, sed natura quæ in ipsa materia est, singulos pro ratione distribuit motus, & singulas qualitatũ proprietates singulis materiæ partibus ponit. vt alias quidẽ natura ipsa necessarias ordinauerit ita, vt quandiu res illa esset, eius in ipsa proprietas permaneret, vt igni calor. Nam quãdiu ignis est, tãdiu ignem calidum esse necesse est. alijs vero rebus tales qualitates apposuit, quibus carere possint. Et alia quidem necessaria qualitas informat vniuscuiusque substantiam. illa. n. eius qualitas cum ipsa materia ex natura coniuncta est, Illæ vero aliæ qualitates extra sunt, quæ & admitti possunt, & nõ admitti. atq; hinc est generatio & corruptio. Ex natura ergo & ex materia ista in rebus possibilitas venit. qua in re casus quoque aliquando subrepit, quæ est indeterminata causa, & sine vlla ratione cadens. neq; enim casus natura est, quæ frustra nihil efficit. Nec liberum est casus arbitrium, quod in iudicio & ratione consistit. Sed extra est casus, qui propter aliam rẽ quibusdam factis ipse subitus & improuisus exoritur. Et ex hac autem quæ est vtrumlibet possibilitate, etiã illa liberi arbitrij ratio venit. Si enim non esset fieri aliquid possibile, sed omnia aut ex necessitate essent, aut ex necessitate non essent, liberum arbitrium non maneret. Recte igitur nec omnia casu, vt Epicurus: nec necessitate omnia, vt Stoicus: nec rursus omnia libero arbitrio fieri proposuit. Sed cuncta permiscens in permixto mundo, permixtas quoque rerum causas esse proposuit. vt aliæ quidem ex necessitate: aliæ vero casu, vel libero arbitrio, vel postremo possibilitate contingerent. Quorum omnium vnum nomen est, vtrumlibet, vel in casu, vel in volũtate, vel in possibilitate. Sed horum diuisionem facit, Nam eorum quæ sunt vtrumlibet, alia sunt quæ æqualiter ad affirmationem & negationem se habent. vt est lecturum me esse hodie Virgilium & non lecturũ. Vtroq; .n. modo utrunque est. hoc est enim quod ait, & non magis uel affirmatio uel negatio est. Aequaliter enim & possum legere Virgiliũ nunc, & possum non legere. Alia vero sunt quæ non se æqualiter habent, sed quanquam in una re frequentius eueniat, non tamen prohibitum est in altera prouenire. ut in eo quod est hominem in senecta canescere. In pluribus quidem hoc contingit, sed contingit fieri & alterum, id est ut nõ canescat. Alterum uero minime, idest ut canescat. Ita ergo & possibilitate, & casu, & libero arbitrio, contradictionem in una parte de futuro definite non esse ueram, uel falsam, per firmissimam & ualidissimam argumentationẽ constituit. His autem adijcit hoc.

Igitur esse quod est, quando est: & nõ esse quod nõ est, quãdo nõ est, necesse est. Sed nõ omne quod est, necesse est esse: nec omne quod non est, necesse est nõ esse. Non enim idẽ est omne quod est, necessario esse quãdo est, et simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem & in eo quod non est.

40. Duplex modus necessitatis ostenditur: unus, qui cum alicuius accidentis necessitate proponitur: alter, qui simplici prædicatione profertur. ut cum dicimus Solem moueri necesse est, nõ enim Solem quia nunc mouetur, sed quia nunquam non mouebitur, iccirco in Solis motu necessitas uenit. Alter uero qui cum conditione dicitur, talis est, ut cũ dicimus, Socratem sedere necesse est, cum sedet. & non sedere necesse est, cum non sedet. Nam cum idem eodem tempore sedere & non sedere non possit, quicunque sedet, non potest non sedere, tunc cum sedet. igitur sedere necesse est. ergo tunc, quando quis sedet, eum sedere necesse est. fieri enim non potest ut, cum sedet, non sedeat. Rursus quando quis non sedet, tunc cum non sedet, non sedere eũ necesse est. Non enim potest idem sedere & non sedere. &

salitate sunt.i.sub homine, ambulantes sunt, eam quæ dicit quidam homo ambulat, ueram esse necesse est. At uero cũ dicitur Socrates ambulat, quoniam Socrates circa unius cuiusdam proprietatem est: nisi ipse Socrates ambulauerit, quanquam omnes homines ambulent, non est uerum dicere Socrates ambulat. sicut ergo quidã homo ambulat, definite uerum est, si plures ambulãt. Non aũt, Socrates ambulat, quamuis plures ambulẽt, nisi ipse Socrates ambulet: sic etiã in eo quod est homo & non homo, qui dicit homo ambulat, dicit quòd quoddam animal ambulat, & hoc nomine & qualitate determinat dicens, homo ambulat. Qui uero dicit, nõ homo ambulat, nõ quidẽ omnia subruit, sed hominẽ tantũ, cętera uero animalia ambulabilia esse pronunciat. Ergo siue equus, siue bos, siue leo ambulat, uerũ est, nõ hõ ambulat, sed nõ est uerũ, hõ ambulat, si non homo ipse ambulet. Quare quemadmodũ se habet quidã hõ ambulat ad Socrates ambulat, quòd illic si plures homines ambularent, uerũ erat, quidã hõ ambulat, nõ etiã Socrates ambulat, nisi ipse Socrates ambularet: ita quoq; in eo qđ est hõ ambulat, & non homo ambulat, dici potest. Nam si plura quæ sunt non homines, ambulet, uerum est dicere, quod non homo ambulat nõ autem uerum est dicere quod homo ambulat, nisi ipse homo ambulet. Secundum definitionẽ ergo potius & proprietatẽ uidentur discrepare, quàm secundum aliquã totam quantitatem, uel partem quantitatis, uel rursus secundum aliquam qualitatem. Nam sicut posterius demonstrabitur ea quę dicit, non homo ambulat, affirmatio potius quàm negatio est, atque hæc hactenus prædixisse sufficiat.

DE COPIA ENVNCIATIONVM.

QVONIAM autem est affirmatio de aliquo significans aliquid, hoc autem est uel nomen uel innominatum. unum autem oportet esse. et de uno, id quod est in affirmatione. Nomen autem dictũ est, & innominatũ prius. nõ homo enim nomen quidẽ non dico, sed nomen infinitum. Vnũ enim significat quodãmodo infinitũ nomen. Quẽadmodum & non currit, non uerbum dico, sed infinitum uerbum. Erit omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine et uerbo. Præter uerbũ autem nulla affirmatio uel negatio est: est enim, uel erit, uel fuit, uel fit, uel quæcunque alia huiusmodi uerba, ex his sunt, quæ sunt posita, cõsignificãt enim tẽpus. Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo, deinde, est non homo, non est non homo. Rursus, est omnis homo, non est omnis homo, est omnis non homo, non est omnis non homo, & in extrinsecus temporibus eadem est ratio.

45. In secundo (ut arbitror) libro prædiximus omnem enunciationem simplicem i prædicatiuam ex subiecto & prædicato consistere. Quorum semper predicatio aut uerbum esset aut quod idem posset, tanquam si uerbi dictio poneretur, ut cum dicimus, homo ambulat, uerbum ponitur. cum uero dicimus, homo rationalis, subaudiatur hic uerbũ est, ut totus intellectus sit, homo rationabilis est. Quocirca necesse est, aut uerbum semper esse prædicatum, aut quod sit uerbo consimile, idemque in enunciationibus possit. Quod uero subiectum esset, aut omnino nomen esset, aut quod uice nominis fungeretur. Quocirca illud maxime colligendum est, omne in categorica propositione subiectum, esse nomen, omne uero prædicatum, uerbum. Sed quoniam cum de nomine loqueretur, aliud quoddam nomen introduxit, ut simpliciter quidem & per se nomen nõ esset, infinitum tamen nomen uocaretur. id quod cum negatiua particula profertur omnis autem propositio ex nominis subiectione consistit. est autẽ categorica propositio quæ aliquid de aliquo prædicat, uel negat, & de quo prædicat quidem nomen est. quoniamque in nomine infinitum etiam nomen dicitur, necesse est semper categoricam propositionem, aut nomen habere subiectum, aut illud quod infinitum dicitur. Infinitum uero nomen est quod ipse nũc innominatum uocat. Omnis ergo propositio prædicatiua in duas diuiditur species, aut enim ex infinito nomine subiectum est, aut ex simplici & finito. Ex infinito quidẽ, quemadmodum cum dico, non homo ambulat. ex finito autẽ & simplici, ut homo ambulat. Huius autem quæ ex finito & simplici est, species sunt duæ, quæ aut uniuersale nomen subijcit, ut homo ambulat, aut singulare, ut Socrates ambulat. Quare ita fit diuisio. Omnium enunciationum simplicium, quæ duobus terminis constant, aliæ sunt ex infinito nomine subiecto, aliæ uero ex finito & simplici. Earũ, quæ simplex habẽt subiectum, Aliæ sunt quæ uniuersale simplex subijciunt, Aliæ quæ singulare. Supra uero docuit quæ sint differentiæ propositionum, simplex nomen in subiecto ponentium. quod alię sunt uniuersales, aliæ sunt particulares, alię sunt indefinitæ, & secundum quantitatem quidem hoc modo differunt. Secundum qualitatem uero, quod aliæ affirmatiuę sunt, aliæ negatiuæ. Idem quoq; in his propositionibus quę ex infinito nomine subiecto enunciantur. Alię nanque earum indefinitæ sunt, aliæ definitæ. Definitarum, aliæ sunt uniuersales, aliæ particulares, hic quoq; secundũ quantitatem, nec minus secundum qualitatem: eædem infinitorũ quoq; nominum in propositionibus differẽtę sũt. Dicimus enim alias esse affirmatiuas, alias negatiuas, subiecta uero descriptio docet, quæ sint affirmatiuæ simplices, & quæ sint negatiuę. & rursus quæ sint affirmatiuæ ex infinito nomine, & quæ negatiuæ: easque omnes in proprijs determinationibus adiunximus, nec minus etiam indefinitas in utraq; specie propositionum posuimus, singulare habentibus subiectum simplicibus propositionibus reiectis. Sũt enim indefinitæ propositiones simplices hę homo ambulat, homo non ambulat, contra eas uero diuisæ secũdum nomen infinitum hæ. Non homo ambulat, non homo non ambulat. Vniuersales ex simplici subiecto nomine sunt hæ. Omnis homo ambulat, nullus homo ambulat. Contra has uero diuisę ex infinito nomine uniuersales. Omnis non homo ambulat, nullus non homo ambulat. Rursus particulares ex simplici nomine subiecto sunt hæ. Quidã homo ambulat, quidam homo non ambulat. Rursus particulares cõtra has diuisę ex infinito nomine subiecto sunt hæ. Quidã non homo ambulat, quidam non homo non ambulat. hoc autem subiecta descriptione declaratur.

Indefinitę ex simplici nomine subiecto

Homo ambulat — Homo non ambulat

Indefinitæ ex infinito nomine subiecto.

Non homo ambulat — Non homo non ambulat

Vniuersales ex simplici nomine subiecto

Omnis homo ambulat — Nullus homo ambulat

Vniuersales ex infinito nomine subiecto.

Omnis non hõ ambulat — Nullus non homo ambulat

Particulares ex simplici nomine subiecto.

Quidam homo ambulat — Quidam hõ non ambulat

Particulares ex infinito nomine subiecto.

Quidam non hõ ambulat — Quidam non hõ nõ ambulat.

Hæc ergo partiẽs, & de propositionibus ex duobus terminis constitutis, faciens propositionem, inquit omnes ex subiecto fieri nomine propositiones, & eas tantum ad diuisionem sumit, quæ ex infinito nomine, & finito nomine fiunt, faciens huiusmodi diuisionem principalem, ut sit. Propositionum, aliæ sunt ex finito nomine, aliæ ex infinito. Oportuerat quidem uolentem cuncta partiri ad differẽtias propositionũ nõ solũ infinita sumere nomina, sed etiã uerba. Sed quoniam nouerat nomen quidem infinitum cõseruare propositionem quam inuenisset, ut si in affirmatiua diceretur, affirmatiuam seruaret enunciationem, ut est nõ homo ambulat. Si negatiua, negatiuam seruaret enunciationem, negatiua autem est, ut est non homo non ambulat. Verba uero quæ sunt infinita iuncta in propositione non affirmationem, sed perficere negationem, iccirco de his reticuit. Quod hę magis quę ex uerbo infinito sunt ad unam qualitatem pertinent propositionis, idest ad negatiuam. Semper enim fit ex infinito uerbo negatio. Hæc igitur colligens ait. Quoniam autem est de aliquo subiecto affirmatio

ratio significans aliquid.i.prædicans,hoc est quoniam omnis propositio est ex subiecto & prædicato. quod autẽ subiectum est,uel nomen, uel innominatum. Innominatum autem est,quod propositum nomen subruit, ut est,nõ homo. Nomen enim,quod est homo,differt a nominis infiniti priuatione,quod est nõ homo, atque ideo & innominatũ uocatur. Qualis autem debeat esse propositio de qua tractat, ostendit dicens, unum autẽ oportet esse, & de uno hoc qđ est in affirmatione.i. ex duobus terminis propositionem oportere consistere. Commemorat quoque,quid sit innominatum se supra dixisse. quoniam quod dicimus non homo, nomen quidem Aristoteles non diceret, sed quod nomen simpliciter non uocaret,hoc, addito infinito,nomen diceret infinitum, iccirco quoniam unum quidẽ significat, sed infinitum:nomẽ enim quod ipsam significationem eius qđ dicimus homo tollit, idest non homo, unũ est; & unã per se significationem subripiens, multa sunt quæ intelligentiũ sensibus relinquũtur. Commemorat etiam quemadmodũ nõ currit, uerbũ superius infinitũ uocauit & nõ simpliciter uerbũ. Quoniã ergo aliqđ de aliquo affirmatio ẽ,hoc autẽ, quod subiectũ est,aut nomen esse oportet,aut innominatũ, idest infinitũ nomẽ. Duplex propositionis species inuenit. Omnis enim affirmatio uel ex finito nomine est, & uerbo: uel ex infinito nomine & uerbo.eodẽ quoq; modo & negatio. Neq; enim reperiet unquã ulla affirmatio, cuius negatio inueniri non possit. Quod si duplex est species affirmationũ,duplex quoq; est species negationũ. illud quoq; cõmemorat quod supra iam dixit. Nã licet ex nomine & uerbo.& rursus ex eo qđ nõ est nomen, sed infinitũ nomen,& uerbo fiat affirmatio, & negatio prædicatiua.i categorica: ut tamẽ fit præter uerbum ulla affirmatio atq; negatio, aut præter id quod idẽ significet quod uerbũ, uel in subauditione,uel aliquo alio modo,fieri non potest.Ponit quoq; uerba quę pene in omnibus ꝓpositionibus, aut ipsa cadãt, aut quæ idẽ ualeant. Est enim inquit,uel erit,uel fuit,uel quæcũq; alia cõsignificãt tempus,uerba sunt,ut doceri ex his possumus,quę ante posita sunt,atq; cõcessa,cũ definitio uerbo rũ daretur,uerba esse quæ consignificarent tẽpus. Quare,si hęc consignificant tempus, nõ est dubium quin uerba sint, sed præter hæc, aut præter idem ualentia, nulla propositio est. Recte igitur dictum est, pręter uerba prædicatiuam ꝓpositionem nõ posse constitui. Iuste tamen aliquis quęstionem uideatur opponere. Cur, cum iam dixerit pręter uerbum enunciationes nulla ratione posse constitui, nunc idẽ repetit, quasi nihil de hoc antea pręedixisset, sed superfluũ uideri non debet. Quoniam enim finitum nomen cum negatiua particula,nomen est infinitum,iccirco putareť fortasse negatio esse,quod dicimus non homo. quòd si hæc est negatio,homo est affirmatio. Ne in hunc ergo quisquã laberetur errorem,hoc dixit, & congrue repetiuit, quod pręter uerbum enunciatio esse non potest, tanquam si diceret, nemo arbitretur infinitum nomen esse negationem, nec nomen affirmatioem. Præter uerbum enim affirmatio & negatio nulla potest unquam ratione constitui. In hoc illud quoq; notauerat,quòd uerbum infinitum,& negationem significaret,& infinitum uerbum. Id enim quod dicimus,nõ ambulat,& infinitum uerbum est, & negatio.sed per se quidem si dicatur simplex sine aliquibus alijs adiectionibus infinitum uerbum est. Sin uero cum nomine, aut cũ infinito nomine proferatur, nõ iam uerbum infinitum, sed negatio accipitur:ut non, negatiua particula, iuncta cum ambulat, infinitum uerbum efficiat nõ ambulat, sed in propositione, quæ est homo non ambulat,hominem non ambulare designat:atq; ideo ait, subiecta quidem in propositionibus posse esse,uel nomina,uel infinita nomina,prædicata uero pręter uerba esse non posse. Nam siue in affirmationibus quis ponat,id uerbum sine dubio prædicauit, siue in negationibus,est nõ infinitum uerbum,sed tantum uerbum,cui addita non particula totam qualitatem propositionis ex affirmatiua in negatiuam commutat. Quare recte nullam differentiam propositionum de infinitis uerbis fecit. Infinita enim uerba tunc sunt infinita,cum sola sunt.si uero cum infinito nomine iungantur, aut finito nomine, non infinita uerba iam sunt,sed finita. Cum negatione tamen in tota propositione intelliguntur. Si ergo quemadmodum Stoici uolunt ad nomina negationes ponentur:ut esset non homo ambulat negatio: ambiguum esse posset cum dicimus nõ homo, an infinitum nomen esset, an uero finitum cum negatione coniunctum. Sed quoniam Aristoteli placet uerbis negationes oportere coniungi: infinita magis uerba ambigui intellectus sunt, an infinita uideantur, an cum negatione finita. Atque ideo ita discernitur, sumptum cum nomine infinitũ uerbum negatio fit,& negatiua propositio,ut est,homo nõ ambulat. Per se uero dictum infinitum uerbum est,ut non ambulat. Atque ideo hic solam differentiam nominum,& infinitorum nominum in propositionibus dedit, non etiã infinitorum uerborũ, iccirco quod de coniunctis loquebatur.s.de nominibus uel infinitis nominibus atque uerbis.In qua coniunctione id quod per se infinitum uerbum dicit, negatio est. Neque enim oportet, sicut omnis propositio, aut ex finito nomine,aut ex infinito constat: ita quoque,aut ex finito uerbo,aut ex infinito constare. Infinitum enim uerbum in propositionibus non est: sed quoties aliquid[ut dictum est]tale per se ponitur, finitum quidẽ uerbum est:sed illi cõiuncta negatio totã propositionẽ priuat ac destruit, & uerbum quidem infinitum iunctum nominibus negationem,ut faciat necesse est:nomen uero infinitum iunctũ uerbo non necesse est, ut faciat negationem. Quod enim dicimus non homo ambulat,affirmatio,non negatio est. Ergo quoniam affirmationẽ oportet aliquid de aliquo significare,nomen autem infinitum est aliquid: quoties dicimus nõ homo ambulat: ambulationem idest aliquid de nõ homine idest de aliquo prædicamus. Sed si dicamus nõ ambulat,nõ potius de aliquo pdicamus aliquid:sed ab aliquo tollimus. Qui enim dicit homo nõ ambulat: ambulationẽ ab homine tollit: non de homine prædicat. Quare negatio potius quàm affirmatio est. Si enim affirmatio esset, idest si uerbũ esset infinitum, aliquid de aliquo prędicaret: nunc autem aliquid ab aliquo tollit. Non est igitur uerbum infinitum, sed potius negatio, quoties in tota sumitur propositione. Numerum uero propositionum, quas nos supra quoq; descripsimus,ipse subiecit: & infinitas quidẽ prius, post uero cõtraiacentes. qđ siquis ad illa reuertitur,& hic intẽdit animũ, i quo uel nostra uel Aristotelis dispositio discrepet, diligẽter agnoscit.Nos.n.& cõtrarias ꝓposuimus,& subcontrarias,Aristoteles uero solum cõtradictorie sibimet cõtraiacẽtes oppositasq; proposuit, sed Aristoteles nõ solũ in pꝛ̃senti tempore easdem propositionum dicit esse differẽtias quas ꝓposuit, sed etiam in alijs quoque duobus tẽporibus quæ extrinsecus sunt. extrinsecus autẽ tempora uocat, quę præter præsens sunt,pręteritum.s.& futurum.

Quando autem est tertium, adiacens prædicatur:dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem,ut est iustus homo. Est tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione. Quare quatuor erunt istæ.quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem sese habebunt secundum consequentiam,ut priuationes:duæ uero minime. Dico autem:quod est: aut iusto adiacebit,aut non iusto. Quare etiã negatio. Quatuor ergo erunt.intelligimus uero quod dicitur ex ijs quæ subscripta sunt,Est iustus homo. Huius negatio,non est iustus homo. Est non iustus homo. Huius negatio, non est non iustus homo: est enim hoc loco & non est, iusto & nõ iusto adiacet.Hæc igitur quemadmodum in resolutorijs dictum est,sic sunt disposita.

46. Quod antea dicitur perobscurum est, & expositum a pluribus incurate, quorum cum iudicio cõpetenti enumerabo sententias. Postquam de his propositionibus expediuit, quę duobus constiterant terminis: & subiectum habuerant aut nomen,aut[ut ipse ait]innominatum,idest infinitũ nomen, nunc ad eas transit in quibus est, tertium adiacens prędicatur uno subiecto duobus prædicatis. ut in eo quod dicimus, homo iustus est, homo subiectum est,& iustus,& est,utraq; prædicatur.Ergo in hoc duo sunt prædicata,unũ

uero

uero subiectum: & fortasse aliquis inquirat cur ita dixerit. Quando autem, est, tertium adiacens prædicatur, non enim tertium prædicatur, sed secundum. Duo enim sunt quę prædicantur, unum uero subiectum est. Sed non ita dictum est quasi est in propositione quæ dicit homo iustus est, tertiũ prædicaretur: sed quòd adiacet tertium & prædicatur. ergo quod dicitur tertium ad adiacere refertur: etenim in ea ipsa propositione quæ dicit, homo iustus est: est tertium adiacet: prædicatum autem iam non tertium, sed secundum. Ergo tertium numeratum adiacet: secundum uero numeratũ prędicatur. hoc est igitur quod ait. Quando est tertiũ adiacẽs prædicatur, non quod tertiũ prædicatur: sed prædicatur tertium adiacens. i. tertio loco. facit igitur nunc in his propositionibus considerationem in quibus, est, tertium adiacẽs ẽ: secundum prædicatum. & sicut in his in quibus tantum prædicatur est: non etiam adiacens prædicabatur: ut homo est, de subiecto considerationem fecit: quot modis subiectum sumptum differentias faceret propositionum. Aut enim nomen dicebat esse subiectum, aut infinitum nomen. Ita hic nunc de prædicato loquitur, & de prædicati differentijs tractat. In his enim propositionibus in quibus est tertium adiacens prædicatur: sumptum prædicatum alias nomen, alias infinitum nomen facit differentias propositionum. Prædicatum autẽ dico in ea propositione quæ proponit: homo iustus est, iustus: hoc enim prædicatum de homine est: est autem non prædicatur. Sed tertium adiacens prædicatur. i. secundo loco: & adiacens iusto: tertium uero in tota propositione prædicatur: non quasi quædã pars totius propositionis, sed potius demonstratio qualitatis. hoc enim quod dicimus est, non constituit propositionem totam, sed qualis sit, idest quod est affirmatiua demonstrat: atq; ideo nõ dixit tertium prædicatur tantum, sed tertium adiacens prædicatur. Non enim positum est tertium prædicatum solum. sed adiacens tertium secũdo loco: & [quemadmodum dictum est] accidenter prædicatur, potest autem & sic intelligi. Iccirco dixisse Aristotelem, est, in his tertium adiacens prædicari, quoniã possit aliquoties & per se prædicari: ut si quis dicat, Socrates philosophus est: ut propositio hæc hoc sentiat. Socrates philosophus uiuit. Est enim pro uiuit positum est. Si quis ergo sic dicat: duo inueniuntur subiecta: est uero solum prædicatur: non etiam adiacẽs. Quod. n. dicimus, Socrates philosophus, utraque subiecta sunt. est. n. prædicatur solũ. si quis autem dicat sic, Socrates philosophus est: ut non iam Socratem philosophum esse atq; uiuere, sed Socratem philosophari, & philosophum esse enunciatione significet, tũc inuenitur unum subiectum & duo prædicata. Socrates enim subiectũ est: philosophus autẽ, & est prędicata, quorum philosophus quidem principaliter prędicatur. Est autẽ adiacens nomini, quod est philosophus, & ipsum prædicatur, sed non simpliciter prædicatur: sed adiacens. Sunt autẽ aliæ propositiones hoc modo: Socrates in Lycæo disputat, Et sunt hæ ex tribus terminis. Sed de hac interim propositionum natura nihil tractat, sed de his solũ in quibus est tertium adiacens prædicatur: ut. est, homo iustus est, sed de his duas quidem oppositiones. Quocirca recte duæ oppositiones quatuor propositionum sunt. hoc autẽ huiusmodi est. Quando, est, tertium adiacens prædicatur: quod principaliter prædicatur, aut nomen erit, aut infinitum nomen. Et hęc aut affirmatiue prædicãda sunt, aut negatiue. Quocirca simplicis nominis affirmatio & sĩplicis nominis negatio, una est oppositio: & duę propositiones. Finitum autem & infinitũ hic nõ subiectum, sed sumitur prædicatum. ut in eo qđ est, homo iustus est, iustus prædicatur: hoc autẽ nomẽ erit, aut infinitum nomen. Fiunt ergo ex his duæ affirmationes, & negationes: hõ iustus est: homo est non iustus: non est nõ iustus homo: nõ est iustus homo. Atq; hoc quidem in indefinitis. Posterius autẽ mõstrabitur hoc ẽt in his esse, quę determinationẽ habẽt uniuersalitatis uel particularitatis. Nũc autẽ horũ ordo subiectus numerũ oppositionẽq; declarat.

Affirmatio simplex		Negatio simplex
Homo iustus est	oppositio una	Homo iustus non est.
Affirmatio ex infinito.		Negatio ex infinito
Hõ non iustus est	oppositio una	Hõ non iustus nõ est.

Simplices in suprapósita descriptione propositiones uocaui: in quibus nomen prædicatur, ut homo iustus est, homo iustus non est. Ex infinitis autem in quibus nomen infinitum principaliter prædicatur, ut homo non iustus est, homo non iustus non est. Siue autẽ est primo prædicatur, siue ut postea, idem est. Nec hoc turbet ꝙ Aristoteles, est: primũ dixit: nos uero postremũ, sed idem est. fiunt igiť oppositiones duæ, ꝓpositiones uero quatuor, & hæ quatuor propositiones ex senario propositionũ numero ad pauciora reductæ sunt. Si enim simplices, & ex duobus terminis fuissent, hoc modo essent. homo non est, iustus est, iustus non est. nõ iustus est, non iustus nõ est, & essent hę sex propositiones. Posset quidẽ adijci hoc etiã, ut de infinito nomine subiecto fierent propositiones, ut est, non hõ est, nõ homo nõ est. Sed de his posterius dicit. Nũc autẽ sex illæ simplices in quatuor reductæ sunt, iccirco quòd res simplices iunctę naturaliter redeũt pauciores. Cõiunctio enim ipsa numerũ minuit: ut si sint decẽ res, & singulę singulis iungantur, ut binę fiant, quinarius numerus coniunctionis redit. Ita enim hoc modo sex erãt ꝓpositiones [ut supra docui] quæ & simpliciter dicerẽtur. sed hę astrictæ sũt, & cõiunctione diminutę sunt. Nã qđ proposuerunt istæ quatuor, hõ est, homo nõ est. iustus est, iustus non est: hę coniunctiones in duas reductæ sunt: iũctus enim homo cum iusto duas propositiones fecerunt, homo iustus est, homo iustus non est. Rursus ad eundem ipsum hominem, infinitum cum prædicatur, aliæ duæ ꝓpositiones ex infinito prædicato rationabiliter oriũtur. homo non iustus est, homo non iustus non est, quarum duæ oppositiones sunt, propositiones uero quatuor. Ita igitur ex sex propositionib. idest est homo, non est homo. est iustus, non est iustus, est non iustus, non est non iustus. quę cum sint sex propositiones, tres tantum habent oppositiones, homo iusto & homo nõ iusto subiectus, quatuor solas propositiones fecit, duplicem uero oppositionem. Qui uero dixerunt numerosiores fieri propositiones ex his, in quibus est adiacens prædicatur, quam ex his quę duobus terminis constarent, illos non intellexisse rerum naturam manifestum est. quæ ita fert, ut semper ex pluribus simplicibus rariores redeant res paucioresque coniunctę. Ait igitur in his in quibus est tertium adiacens prædicatur, ut hoc quod ait tertium non ad prędicationem referatur potius quã ad ordinem, ut ipse distinxit dicens. Dico autem ut est iustus homo est tertium dico adiacere nomẽ uel uerbum in affirmatione, non inquit tertium prædicari, sed adiacere tertium, sed ad ordinem scilicet nõ ad prędicationem refert, ut tertium quidem adiaceret. Adiacẽs autem prædicaretur, idest non simpliciter prædicaretur. Neque enim superius est terminatum, ut in propositione, est, sit terminus. Atque ideo si quis resoluere prępositiones uelit in suos terminos, ille nõ resoluit in est, sed in eo qđ est homo, & iustus est, & erunt duo termini subiectus quidem, hõ, prædicatus uero, iustus. Est autem ꝙ adiacens prædicatur, & tertium adiacẽs, nõ in terminis, sed in qualitate potius propositionis [ut dictũ est] accipitur. nomen autem uel uerbum ait propter hanc causam, tertium enim nomen adiacere dixit, est, ut doceret prima duo esse homo. s. & iustus: iccirco autem ait nomen, uel uerbum, quoniam uerba quoque nomina sunt. Hoc autem prius dixit dicens, ipsa quidem secundum se dicta uerba, nomina sunt. Postquam igitur dixit, quid uellet ostendere per id quod ait, est tertium adiacens prędicatur. Quoniam quãtum ad ordinem non ad prędicationem refertur, subter exposuit quot fierent propositiones dicẽs. Quare quatuor istę erunt. Dixit autem in his quatuor communem accidentiã, quam paulo post diligenter exponam. Quod autem accidit hoc est. Cum sint quatuor propositiones, quas positurus ẽ. Duę ipsarum sese ad affirmationẽ & negationem ita habebunt secundum consequentiam, ut priuationes, duæ uero minime. Sed hanc in his propositionibus accidentiam paulo post demonstrabo. Nunc autem illud respiciamus quemadmodũ ipsæ quatuor fieri propositiones dicat. Ait enim, dico autem quoniam est, aut iusto adiacebit, aut non iusto. Fiet. n. duplex propositio. Si aut iusto, aut non iusto est adiacet hoc modo, est iustus homo, est non iustus homo. Qua-

re, inquit, si est affirmatiuo modo positum, nunc quidem cum iusto, nunc autem cum non iusto geminas fecit propositiones, scilicet affirmatiuas, idem quoq; est cum negatione coniunctum, idest non, geminas quoque facit negationes. Eas scilicet quæ sunt, non est homo iustus, non est homo non iustus. hoc est autem quod ait, Dico autem quod est, aut iusto, aut non iusto adiacebit. Si enim adiacet iusto, facit hanc affirmationem, Est iustus homo. si adiacet non iusto, facit hanc affirmationem, est non iustus homo. Quare etiã negatio iuncta cum est idem facit. hæc igitur negatio quæ est non, copulata iusto & non iusto duas faciet negationes contra eas, quæ supra diximus, propositiones. Si enim adiacet iusto, talem facit negationem, non est iustus homo. si non iusto, non est non iustus homo. hoc autem cur euenit, quoniam est & non est iusto, & non iusto adiacet, est cum iusto & non iusto duas faciens propositiones. Nõ est, iterum negatio cum iusto & non iusto alias duas negationes. Ex quibus quatuor duę oppositiones sunt, ut ait supra. Quando est tertium adiacens prędicatur, dupliciter dicuntur, oppositiones. Quare sensus sese totus hoc modo habet. Sed quoniã est quoq; alia descriptio loci quæ sic dicit, Dico autem quod est aut homini adiacebit, aut non homini, quare & negatio. quatuor ergo propositiones erunt. Intelligimus autem quod diximus ex his quę subscripta sunt. Est iustus homo. huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo. huius negatio, non est non iustus homo. est enim hoc loco & non est, homini & non homini adiacet. turbabat expositores, & dubitabant, quid hoc esset quod cum supra dixisset, Dico autem quod est aut homini adiacebit, aut non homini, in eorum exemplo & dispositione est non apposuit homini, aut non homini, sed iusto non iusto dicens. Intelligimus uero quod dicitur ex ijs quæ subscripta sunt, est iustus homo, huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo, huius negatio, non est non iustus homo. & postquam iusto & non iusto est & non est apposuit, quod autẽ non dixit, sed ad hominem & nõ hominẽ est adiacere proposuit, postea infert. Est autẽ hoc loco homini adiacet, & nõ homini, qui posuerat iusto & nõ iusto, & nõ ẽt adiacere. unde Alexãder quoq; dicit scripturę esse culpã, nõ philosophi recte dicentis, & emendandã esse scripturã, sed nõ eũ oportuit confundi, si pro homine & non homine iustũ & nõ iustũ intulit. hæc enim exempla sunt potius, quã propositionũ necessitas. quod enim dixit est homini, & nõ homini adiacere, ita sumpsit, tanquã si hõ prædicaretur, ut ĩ eo quod est Socrates hõ est, uel rursus Socrates nõ hõ est. Ergo uolens sumere quodcunq; prædicatũ, nũc quidẽ simplex, nunc autem infinitum, intulit iustum & non iustum indifferenter habens, an homo & non homo prædicaretur, an iustus & non iustus, solum in prædicato alias sumeretur nomen, alias infinitum nomen. Non ergo oportuit Alexandrum cõturbari, aliosque in hac scriptione, in qua nos philosophus exercere uoluit, sicut Porphyrium, & Herminũ nõ turbabat, qui dicunt exempla hic esse finiti prædicati & infiniti, in quibus quodlibet prędicatum sit, æque accipi oportere. uel sic, cum dixisset homini & non homini adiacere, est & nõ est, albũ, & non albũ postea intulisset, sufficeret. Hoc n. & illud prędicatũ, alias finitũ alias ĩfinitũ sumere in quibuscunq; nominibus æque oportet. & quod homini ait & non homini adiacere est, & postea intulit iusto & non iusto, & subiecit hominem, non ita putandum est tanquam de subiectis, idest homine, & non homine loqui uoluerit, & postea per errorem intulerit in prędicato iusto & non iusto, sed potius ipsum homini & nõ homini ita sumpsit, tanquam in aliquo prædicaretur, ut sicut dictum est, Socrates homo est. Socrates non homo est. hic ergo homo & nõ homo prædicatur. Rursus si quis dicat homo iustus est, homo non iustus est, nihil differt. Eodem enim modo prædicatum in una propositione simplex sumptum est: in altera infinitum, uelut si dicam nix alba est, nix nõ alba est, eodem modo. non ergo culpanda est scriptura quæ cum prius proposuisset homini & non homini adiacere est, iustum & nõ iustum intulit. Nihil. n. interest siue iustum aut non iustum prædicetur, siue homo aut non homo, dummodo prædicationem alias infinitam, alias sumat finitam, tunc cum est tertium adiacens prędicatur. Exercere igitur intelligentiam nostram actionemque philosophus uoluit rerum omnium solertissimus, nõ scriptura falsa confundere, quando autem ea quę supradixit colligens ait, Est enim hoc loco, & non est, homini adiacet. Hoc sentit, quod in hac propositione, quę dicit, homo iustus est, quam supra proposuerat, iustus de homine prædicatur. Est autem adiacẽs iusto adiacebit & homini. & in ea, quæ dicit, homo iustus non est, quod iustus prędicatur de homine, non est autem adiacet. non est ergo homini quoq; adiacebit. Hoc. n. est, quod ait, Est enim hoc loco & non est homini adiacet. Nam si iustus prędicatur de homine, est autem & non est adiacet iusto: & homini quoque adiacebit, ut dictum est. Hanc quoque scripturam emendandam esse, Alexander opinatur, faciendumque esse hoc modo. Sicut prius quoque exposuimus. Est. n. hoc loco & nõ est, iusto & non iusto adiacet. Sed ordo quidem totius sententię diligenter expositus est, siue illa scriptio sit, siue illa, neutra enim mutanda est. Et una quidem plus habet exercitij, altera uero facilitatis, sed ad unam intelligentiam utraq; perueniunt. Restat igitur ut quod ait, quare iccirco quatuor istę erunt, quarum quidem duæ ad affirmationem sese habent secundum cõsequentiam, ut priuationes: duæ uero minime, diligentius exponamus. Locus enim magna breuitate constrictus est, & nimia subtilitate ac obscuritate difficilis, & hunc quidem in prima editione huius operis transcurrentes exposuimus, atq; in eo breuissimam, ut in alijs quoque dedimus expositionem. Nunc autem quid in se sensus habeat ueri, quidne hac breuitate latitet, quantum facultas suppetit, nos ipsi patefaciemus, & quantum ualet animum lector intendat. Cui si forte paulo obscuriora uidentur, rerum imputet difficultati: si uero planiora quam putauerit, suo gratiam debebit acumini. Sed prius quid de hoc loco Herminus arbitretur, quàm possibiliter expediam. Ait Herminus tribus modis cum infinito nomine propositiones posse proferri: aut enim infinitum subiectum habent, ut non homo iustus est: aut infinitum prædicatum, ut homo non iustus est: aut infinitum subiectum, & infinitum prædicatum, ut non homo non iustus est. Harum igitur, inquit, quæcunque ad prędicatũ terminũ habent nomen infinitum, similes sunt his quæ aliquã denunciant priuationẽ, denũciant autẽ priuationẽ hæ quæ dicũt, homo iniustus est, hõ iniustus nõ est. ergo istiusmodi, quæ ꝓponũt, hõ iniustus est, hõ iustus nõ est. illæ, inquit, consentiunt quæ sunt ex infinito prædicato: ut ea quę est, hõ nõ iustus est. hõ nõ iustus nõ est. Idẽ enim est, inquit, esse hominẽ iniustum, quod hominem non iustum. Illæ uero quæ habent aut subiectum infinitum, ut est, non homo iustus est: aut utraque infinita, ut est, non homo non iustus est, non consentiunt ad priuatoriam propositionem: quę est homo iniustus est. Nulla enim similitudo est eius propositionis quæ est: non homo iustus est, & eius quæ dicit, homo iniustus est. Nec uero eius quæ proponit, non homo non iustus est, & eius quæ enunciat, homo iniustus non est. Nanque illę quæ infinitum nomen habent in prędicatione, hæ priuatorijs consentiunt. Illę uero propositiones quæ aut subiectum habẽt finitum, aut utraq; infinita, priuatorijs longe diuersæ sunt. Sed hic Herminus longe a toto intellectu & rõne sententiæ discrepans has interposuit: quæ aut ex utrisque infinitis; aut ex subiecto fierent infinito. Quod autem esset quod ait secundum consequentiam, uel quæ duæ haberent se secundũ consequentiam ut priuationes, quæ uero non, exponens nihil planum fecit: & sensus nihilo magis ante expositionem Hermini quàm post expositionem obscurum est. Nos autẽ Porphyrium sequentes, eique doctissimo uiro consentientes hoc dicimus, esse quatuor propositiones, quarum duæ quidem ex finitis nominibus sunt, duæ uero ex infinitis nominibus prædicatis. Sunt autem ex finitis nominibus hoc modo affirmatio, est iustus homo: negatio, non est iustus homo. Ex infinitis uero nominibus prędicatis, affirmatio est quę dicit, est non iustus homo: negatio quæ proponit, non est non iustus homo. Sed has ex infinitis nominibus prædicatis propositiones in reliquo sermone infinitas uocabimus

bimus, ut affirmatio infinita sit in hac expositione, ea quæ dicit. est non iustus hõ, negatio infinita, ea quę dicit, non est non iustus homo: ut quod dicturi eramus, propositionẽ ex infinito nomine prædicato, hanc infinitam nominemus, illas autem duas quæ nullum nomen habent infinitum, nec subiectum, nec prædicatum, simplices uocemus. Sunt ergo simplices propositiones hæ, est hõ iustus, non est hõ iustus. Priuatorias autem propositiones uoco, quęcunque habent priuationem. priuatoriæ autem sunt hoc modo, est iniustus homo, hæc enim iustitia subiectum priuat. & rursus, non est iniustus homo, hæc rursus, iniustitia subiectum priuat. ergo cũ sint duæ propositiones simplices, una affirmatiua, altera negatiua: & sint aliæ duę priuatoriæ, earum quoque una affirmatiua, altera negatiua: necnon etiam sint aliæ duæ infinitæ, affirmatiua rursus, & negatiua, dico qđ quemadmodum se priuatoriæ propositiones, affirmatio scilicet & negatio, ad affirmationes & negationes simplices habuerint, sic se habebunt & quæ sunt infinitæ ad easdẽ ipsas simplices, idest secundum consequentiam. quod autem dico tale est; disponantur prius duę simplices, idest affirmatio quæ dicit, est iustus hõ, & rursus negatio quæ dicit, non est iustus hõ. sub his autem disponant̃ priuatoriæ, sub affirmatione quidẽ simplici priuatoria negatiua, sub negatiua simplici affirmatiua priuatoria, ut sub ea q̃ dicit: est hõ iustus, ponat̃ quæ dicit, nõ est hõ iniustus, & sub ea quę dicit, nõ est hõ iustus, ponat̃ ea quę ꝓponit, est hõ iniustus. Rursus sub priuatorijs disponant̃ infinitę, sub affirmatione affirmatio, sub negatione negatio, sub affimatione quidẽ priuatoria, q̃ dicit, est iniustus hõ, disponat̃ affirmatiua infinita, est non iustus hõ, sub negatiua uero priuatoria quæ dicit, non est iniustus hõ, ponatur negatiua infinita quæ dicit, non est nõ iustus homo. hoc autem subiecta descriptio docet.

Affir.	Est iustus hõ	Simplices	nõ est iustus hõ	Neg.
Neg.	Nõ ẽ iniustus hõ	Priuatoriæ	est iniustus hõ	Affir.
Neg.	Nõ est ñ iustus hõ	Infinitæ	est ñ iustus hõ	Affir.

His igitur ita dispositis dico, quòd quemadmodum se habent priuatorię, idest affirmatio & negatio. quæ dicunt, est iniustus hõ, non est iniustus hõ, ad simplices quæ ꝓponunt, est iustus hõ, non est iustus hõ, secundum consequentiam: sic se habebunt etiam infinitę ꝓpositiones affirmatio & negatio, hę scilicet quæ sunt, est non iustus homo, non est nõ iustus hõ, ad easdem simplices quæ sunt, est iustus homo, nõ est iustus hõ. uideamus ergo, quæ sit simplicium & priuatoriarum consequentia, ut utrũ se sic habeant infinitæ ad simplices, quemadmodum se habent priuatorię ad easdem simplices, cognoscamus. dispositę igitur sunt in primo quidem ordine simplices propositiones, affirmatio simplex, quæ dicit, est iustus hõ, & negatio simplex, quæ dicit, nõ est iustus hõ. Sub his, idest sub affirmatione simplici, quę negationes: una priuatoria quę est, non est iniustus hõ, & altera infinita quæ est, non est nõ iustus hõ. Sub negatione uero simplici quę dicit, non est iustus hõ, duæ affirmationes: una priuatoria quæ dicit, est iniustus hõ: altera infinita quæ dicit, est non iustus hõ. Illud quoq; in descriptione uidendum est, quod angulariter se affirmationes negationesq; respiciunt. nam affirmatio quę est simplex, est iustus homo, angulariter se contra utrasque respicit affirmationes, infinitam scilicet & priuatoriam, quæ sunt, est non iustus homo, est iniustus hõ. Rursus negatio simplex quę est, non est iustus hõ, angulariter respicit duas negationes infinitam scilicet & priuatoriam, & in ueritate simplicem affirmationem priuatoria negatio sequitur. nam si uerum est dicere quod est iustus hõ, uerum est dicere quod non est iniustus homo: nam qui iustus est homo, non est iniustus homo. Sequitur ergo affirmationem simplicem priuatoria negatio: ut si uera fuerit affirmatio simplex, uera quoq; sit negatio priuatoria: & affirmationis simplicis ueritatem negationis priuatoriæ ueritas consequatur. at uero non e conuerso est. neque enim affirmatio simplex negationem sequitur priuatoriam. Nã si uerum est dicere, quod non est iniustus homo, non omni no uerum est dicere, quod est iustus homo. Potest enim uere de equo dici quod equus non est iniustus homo, neque enim omnino homo est: & ideo nec iniustus homo est. sed non potest dici de equo, quod equus est iustus homo. ita ergo ueritatẽ priuatoriæ negationis non sequitur ueritas simplicis affirmationis. atque ideo nec continua ꝓpositio hinc & coniuncta proponi proferriq; potest. Nõ enim uera propositio est si quis dicat: si non est iniustus homo, est iustus homo. de equo enim uerum est (ut dictum est) quia non est iniustus homo non tamen uerum est, esse iustum hominem equum. quare negationem priuatoriam simplex affirmatio non sequitur. Monstratum est igitur, quod affirmationẽ simplicem negatio priuatoria sequeretur: negationem uero priuatoriam simplex affirmatio non sequeretur. Rursus uideamus & in opposita parte qualis sit cõsequentia: in diuersa enim parte affirmationem quidem priuatoriam sequitur negatio simplex: negationẽ uero simplicem affirmatio priuatoria non sequitur. Nam si uerum est dicere, quod est iniustus homo, uerum est dicere, quod non est iustus homo, qui enim iniustus est, iustus non est: & affirmatię priuatoriæ, eius. s. quæ dicit, est iniustus homo, ueritatem sequitur negatiua simplex quæ est, non est iustus homo: hoc autem non conuertitur. Neque enim simplicem negatiuam sequitur priuatoria affirmatiua. Nam si uerum est dicere, quod non est iustus homo, non est omnino uerum, quod est iniustus homo: de equo enim uerum est dicere, quod equus non est iustus homo: nam qui omnino homo nõ est, nec iustus homo est. sed non de eodem equo potest dici uere, quod equus sit iniustus homo. nam qui homo non est, nec iniustus homo esse potest. Quare ueritatem negatiuæ simplicis nõ sequitur ueritas priuatoriæ affirmationis, ueritatem autem affirmationis priuatoriæ sequitur ex necessitate ueritas simplicis negatiuę. Quocirca mõstratum est hoc in utrisque, quod affirmationẽ quidem simplicem sequeretur negatio priuatoria: negationem uero priuatoriam non sequitur affirmatio simplex. Rursus affirmationem priuatoriam sequitur negatio simplex, negationem simplicem non sequitur affirmatio priuatoria. His ergo ita positis de infinitis priuatorijsque tractemus. Priuatorię nanque & infinitæ affirmationes affirmationibus, negationes consentiunt negationibus, hoc modo. Affirmatio enim priuatoria quę dicit, est iniustus homo, consentit infinitę affirmationi quę dicit, ẽt nõ iustus hõ: idẽ enim significãt utręque priuatoria affirmatio & infinita affirmatio: & quanquã in aliqua sermonis prolatione discrepẽt, tamẽ significatione nil discrepant: nisi tantũ, quod quẽ illa iniustũ ponit, idest priuatoria, hęc ponit esse nõ iustũ, & rursus negatio priuatoria quæ est, nõ est iniustus hõ], cõsentit atque cõcordat ei negationi quę est infinita, nõ est nõ iustus hõ. hę quoq; , idest negationes, quod sibi in cõsequentia cõsentiũt, manifestũ est. Sequit̃ autẽ simplicem affirmationem ea quę dicit, est iustus homo, priuatoria negatio quę dicit, non est iniustus homo, sequitur ergo eãdem ipsam simplicem affirmationẽ infinita negatio, idest eam quæ dicit est iustus homo, ea quę proponit, non est non iustus homo: nam sibi priuatoria negatio & infinita consentiunt, si eam sequitur priuatoria negatio, eãdẽ quoque infinita negatio consequitur sed affirmationem simplicem quę proponit est iustus homo, priuatoria negatio sequitur quæ dicit, non est iniustus homo: quare sequitur etiam eandem simplicem affirmationem quæ enunciat, est iustus homo, infinita negatio quæ dicit, non est non iustus homo. Rursus e diuersa] parte idem euenit: quoniam affirmationem priuatoriam quę dicit, est iniustus homo: sequebatur negatiua simplex quę proponit: non est iustus homo: sequitur quoque infinitam affirmationem quę dicit, est non iustus homo, simplex negatio quę proponit, non est iustus homo, nam si priuatoria affirmatio, & infinita consentiunt; quę propositio sequitur priuatoriam, eadem sequitur infinitam. Sed priuatoriam affirmationem, quę dicit, est iniustus homo, sequitur simplex negatio, quę proponit, non est iustus homo, & priuatoria affirmatio, & infinita affirmatio idẽ significãt, sibiq; cõsentiũt. sequitur ergo simplex negatio quę est, nõ est iustus

iustus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo: sed hoc econuerso non euenit. Nunc enim demonstratum est, quòd simplicem affirmationem sequeretur infinita negatio, & simplex negatio ueritatem infinitæ affirmationis sequeretur: sed non est conuersio, ut rursus infinitam negationem sequatur finita affirmatio, & simplicem negationem infinita rursus affirmatio consequatur. nam si idē priuatoria negatio quæ est, nō est iniustus homo, & infinita negatio significant, quæ est non est nō iustus homo, quoniā affirmatio simplex, quę dicit est iustus homo, non sequitur priuatoriam negationem quæ est, non est iniustus homo, ut supra monstrauimus: eadem ipsa simplex affirmatio quæ proponit, est iustus homo, non sequitur infinitam negationem quę enunciat, non est non iustus homo. Rursus in parte altera, si affirmatio priuatoria, quæ proponit, est iniustus homo, idem significat cum infinita affirmatione, quę dicit, est non iustus homo: Priuatoria autem affirmatio, quæ proponit, est iniustus homo, non sequebatur simplicem negationē, quæ dicit, non est iustus homo: nec eandē quoque simplicē negationē quæ ꝑponit, nō est iustus homo, sequitˀ indefinita affirmatio. q̄ dicit, est nō iustus hō. Sed quanquam hoc ratio consequentiæ & necessitas mōstraret, nos tamen id ꝙ demonstrauimus ratione, exēplis quoq; doceamus. Dico enim affirmationē simplicem quæ dicit, est iustus homo, sequi infinitā negationē, quę dicit, non est non iustus homo, sicut eandē quoque simplicē affirmationē sequebatˀ priuatoria negatio, quæ proponit, non est iniustus homo: nam si uerū est dicere, quòd est iustus homo, uerum quoq; de eodē est dicere, quod non est non iustus homo: nā qui iustus est, nō est nō iustus, sicut uerū erat dicere, quòd idē q iustus est, non est iniustus. quare simplicem affirmationem sequitur infinita negatio, sicut eandem quoque simplicem, priuatoria negatio sequebatur sed hoc non conuertitur, neque statim uerum est, quod non est non iustus homo, eundem esse iustum: equus enim non est non iustus homo, neq; enim omnino homo est. Quod autē omnino homo nō est non poterit esse homo non iustus, sed de equo, de quo uerū est dicere quòd non est non iustus homo, nō est de eo uerū dicere, quòd est iustus homo. Sicut & de eodem equo uerū esset dicere priuatoriam negationem quę proponit, nō est iniustus homo. hæc.n. poterat ēt de equo dici, nec erat uerum quòd sequeretur hanc, idest priuatoriam negationem simplex affirmatio, quæ dicit, est iustus homo. Quare non sequitur infinitam negationem quæ est, nō est nō iustus homo, simplex affirmatio quæ proponit, est iustus hō: sicut nec illam quidem quæ cōsentit infinitę negationi, idest priuatoriam negationem quæ proponit, non est iniustus hō, ea quæ dicit, est iustus homo, simplex affirmatio sequebatˀ. Concludenti igitur dicendum est, quòd affirmationem quidem simplicem sequitur infinita negatio sicut eam priuatoria sequebatur. Infinitam uero negationem nō sequitur simplex affirmatio, sicut nec negationem priuatoriam sequebatur. Rursus in parte altera idem econuerso euenit. Affirmationem enim infinitam sequitˀ negatio simplex, sicut priuatoriam quoq; affirmationem eadem simplex negatio sequebatur. nam qui est non iustus homo, ille ex necessitate non est iustus. sicut etiam qui est iniustus homo, ille ex necessitate non est iustus homo. At uero si uerum est dicere, quod non est iustus homo, non omnino necesse est illum esse non iustum hominem. equus enim nō est iustus homo, nam qui omnino homo non est, nec iustus homo esse potest. sed nullus de eodem dicere potest, quòd equus est non iustus homo. Quod enim homo non est, nec non iustus homo esse potest. sicut etiam cum diceremus, non est iustus homo, nō sequebatur priuatoria affirmatio, quæ dicit, est iniustus homo. equus nanque non est iustus homo, sed de eodem equo nemo dicit, quod est iniustus homo. Iterum igitur concludenti dicendum est, affirmationē infinitam sequi simplicē negationem, sicut affirmatio quoque priuatoria sequebatur, sed non conuertitur. neq; enim sequitur simplicem negationem infinita affirmatio, sicut eam nec priuatoria affirmatio sequebatur. Sic ergo cū sint quatuor propositiones, duę simplices, duę infinitæ sunt, quarum quatuor duę simplices sunt, est iustus homo, non est iustus homo: duæ uero infinitę, est non iustus homo, non est non iustus homo. & harum quatuor duæ quidem idest negatio infinita & negatio simplex sequuntur duas, idest negatio infinita simplicē affirmationem, ea quæ dicit, non est non iustus homo, eam quæ dicit, est iustus homo affirmationem uero infinitam sequitur negatio simplex. affirmationem enim infinitam quę dicit, est non iustus homo, sequitur ea quæ proponit, non est iustus homo, negatiua simplex: duę uero aliæ, idest affirmatio simplex & affirmatio infinita, non sequunˀ negationem infinitam, & simplicem negationem. Hoc autem etiā in priuatorijs euenit, ut affirmatio priuatoria non sequatur simplicem negationem, cum illa simplex negatio sequatur, & rursus negatio priuatoria sequatur affirmationem simplicem, cum simplex affirmatio non sequatur priuatoriam negationem. Recte igitur dictum est, harum quatuor, idest duarum simplicium propositionum, & duarum infinitarū, duas duabus esse consequentes, & habere quandam consequentiam ad alias. sicut infinita negatio & simplex negatio sequuntur simplicē affirmationē & infinitā affirmationē, sicut priuationes quoque: nā, & priuatoria negatio sequebatˀ simplicē affirmationē, & simplex negatio sequebatˀ priuatoriā affirmationē. ergo duæ habent cōsequentiā, idest infinita negatio, & simplex negatio ad simplicē & infinitā affirmationes, sicut priuationes quoque. nanque & priuationes similiter sūt, ut sępe supra monstraui: duæ uero minime habent consequentiā. neq; enim negatiuā infinitā simplex sequitˀ affirmatiua, aut infinita affirmatiua simplicē negatiuā sequitur, sicut in priuationibus quoq; fuit. In priuationibus nanq;, nec affirmatio simplex priuatoria negationē sequebatur, nec simplicē negationē priuatoria affirmatio cōsecuta ē. Sensus ergo huiusmodi ē, quatuor istę erūt, id ē quatuor propositiones ex quibus duplicē fieri oppositionē dixerat. quatuor autem istę sūt, duæ simplices, affirmatiua, est iustus hō, negatiua, nō est iustus hō: & duæ infinitæ, affirmatiua, est non iustus homo, negatiua, nō est nō iustus homo. Quarum, inquit, duę negatiuæ.s. infinita, & negatiua simplex sic se habebunt ad affirmationem & negationem ſm cōsequētiam. i. ita alias duas affirmationes simplicem & infinitam ipsæ duę negationes sequuntur, ut eas priuationes sequebanˀ. Duę uero minime. i. simplex affirmatio & infinita affirmatio non sese habebunt ſm consequentiam, ipsæ duę affirmationes ad duas negationes, infinitam.s. & simplicem, quas non sequebantur, sicut nec dudū has negationes priuatorię quoque affirmationes secutę sunt. Qđ uero ait ſm consequētiā ad affirmationem & negationem, nō ita intelligendum est, quasi una sit affirmatio, aut una negatio. Sed qđ in quatuor propositionibus, in quibus duæ quidem affirmationes erūt, duæ uero negationes: affirmationes, simplex quidem est iustus homo, infinita autem, est non iustus homo: negationes autem, simplex quidem non est iustus homo. infinita autē, non est non iustus homo. Quoniam affirmationes duas simplicem quidem. est iustus homo infinitam autem, est non iustus homo, duæ negationes sequebatur, simplex negatio quæ est, non est iustus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo, & rursus infinita negatio simplicem affirmationem sequebatur. Quoniam ergo (ut dictum est, duas affirmationes & simplicem & infinita, duæ negationes simplex & infinita sequebātur. hoc autem & in priuationibus erat iccirco dictum est ad affirmationē & negationem ſm cōsequētiā sic se habere harum quatuor propōnum duas, sicut etiam se priuationes haberent: ad affirmationem autem & negationē dixit, ꝙ duas affirmationes duę negationes cōsequerētur: duæ uero minime. i. duæ affirmationes negationes duas non sequerētur. neq; enim sequebatur negationem infinitam simplex affirmatio, aut simplicem negationem finita affirmatio, sicut nec in priuationibus erat, quod sępe supra monstratum est. Ne quis autē uos arbitretur de eodem genere propositionum dicere sequi negationes, & affirmationes. neq; enim dicimus negationem simplicem sequi affirmationem simplicem. hoc enim impossibile est. nunquam enim sibi consentiunt simplex affirmatio simplexque negatio: nec rursus infinita negatio, & infinita affirmatio,

affirmatio. neq; enim fieri poteſt, ut aut negatio quę dicit, non eſt iuſtus homo, affirmationi quæ proponit, eſt iuſtus homo, conſentiat. Aut affirmatio quę dicit, eſt non iuſtus homo, conſentiat negationi quę dicit, non eſt non iuſtus homo: eam enim quæ dicit, eſt iuſtus homo, ſimplicem affirmationem ſequitur priuatoria negatio, quæ dicit, nō eſt iniuſtus homo. ſed negatiuam inquiunt infinitam, quæ eſt, nō eſt nō iuſtus homo, nō ſequitur affirmatiua ſimplex quę dicit, eſt iuſtus homo. ergo quemadmodum negatiua priuatoria, quæ eſt, non eſt iuſtus homo, ſequitur affirmatiuam ſimplicē, quæ dicit, eſt iuſtus homo, nō eodē modo eadē ſimplex affirmatio, quæ dicit, eſt iuſtus hō, ſequitur infinitā negationē, quę dicit, nō eſt nō iuſtus hō. Quibus dicendū eſt nō eos hanc conſequentiā recte intelligere, nec quicquā in hac huiuſmodi propoſitionū cōſequentia diſcrepare. Cur enim hoc non notauerunt, quòd non ſequitur negationem infinitā quæ eſt, nō eſt nō iuſtus homo, finita affirmatio quę dicit, eſt iuſtus homo? Nā hoc nihil mirabile debet uideri. iccirco enim ſimplex affirmatio quę dicit, eſt iuſtus homo, nō ſequitur infinitā negationē quæ dicit, nō eſt nō iuſtus hō, quoniā nec antea priuatoriā ſequebaẗ. neq; enim ſequebatur eadē ſimplex affirmatio quæ dicit, eſt iuſtus hō, priuatoriā negationē, quæ dicit, non eſt iniuſtus homo: & ea cauſa eſt, cur infinitam quoque non ſequitur. infinita enim & priuatoria (ut ſupra ſæpe iam dictum eſt) ſibi conſentiūt. Quare nulla eſt diſcrepantia. nam ſi ſimplex affirmatio negationem priuatoriam ſequeretur, eodē quoq; modo infinitam negationem ſequeretur nunc autem quoniam ſimplex affirmatio priuatoriam negatiuam non ſequitur, nec infinitam quoque ſequitur negatiuam. Illos autē, qui ſumpſerūt quòd ſequeretur priuatoria negatio ſimplicem affirmationem, & in eadem cōſequentia diſcrepare dixerunt, quòd ſimplex affirmatio nō ſequeretur infinitam negationem, nō ita oportuit diſcrepantiam ſumere, ſed magis ſi quemadmodum priuatoria negatio ſequeretur affirmationem ſimplicem, ſic infinita negatio nō ſequeretur ſimplicem affirmationem, tūc in conſequentia diſcreparet, nunc autem nulla eſt omnino diſcrepantia. Atque in hac quidem parte nihil omninò diſcrepant atq; diſcordāt. Videamus nunc in altera parte, quā illi eſſe diſcrepantiam dicunt infinitarum conſequentiæ & priuatoriarū ad ſimplices, ut in ea quoq; ſiquid uere diſcrepent, uideamus. Dicunt enim affirmationi quidem priuatorię, quæ dicit, eſt iniuſtus homo, conſentientē eſſe & concordātem ſimplicem negatiuam quæ dicit, nō eſt iuſtus homo. & ſicut negatio priuatoria ſequitur ſimplicem affirmationem, aiunt quòd non ita ſequitur ſimplicem negationē quæ dicit, non eſt iuſtus homo, infinita affirmatio quę dicit eſt non iuſtus homo. hęc enim illam non ſequitur. Quibus dicendū eſt rurſus, quòd iccirco infinita affirmatio quę dicit, eſt non iuſtus homo, non ſequiẗ ſimplicem negationē, quæ proponit, non eſt iuſtus homo, quoniam priuatoria affirmatio, quæ dicit, eſt iniuſtus homo, nō ſequitur ſimplicē negationem quę proponit, non eſt iuſtus homo. Quod ſi priuatoria affirmatio ſequeretur ſimplicem negationem, ſequeretur ſine dubio infinita quoque affirmatio eandem ſimplicem negationem. Nunc autem quoniam priuatoria affirmatio ſimplicem negationem non ſequitur, nec infinita affirmatio ſimplicem ſequitur negationē: affirmatio enim priuatoria & affirmatio infinita ſibimet conſentiunt. Illos uero qui diſcrepantiā oſtendere uoluerunt infinitarum & priuatoriarū conſequentiæ ad ſimplicem, quòd cum negatio ſimplex ſequeretur affirmationem priuatoriam, non eodem modo affirmatio infinita ſequeretur ſimplicē negationem, non ita oportuit colligere diſcrepantiam: ſed potius, ſi quemadmodum affirmatiua priuatoria quæ dicit, eſt iniuſtus homo, non ita infinita affirmatio quę enunciat, eſt non iuſtus homo, nō ſequeretur ſimplicem negationem quæ eſt non eſt iuſtus homo, tunc oportuerat dicere aliquid diſcrepare conſequētiam priuatoriarum & infinitarum ad ſimplices. Nūc autem cum eodē modo priuatoria affirmatio nō ſequatur ſimplicem negationem, quo infinita affirmatio nō ſequitur eandem ſimplicem negationem: manifeſtū eſt nullam eſſe in his diſcrepantiā: immo in omnibus ſimillima m conſequentiam, & illos nihil per hanc rationem, quam uolunt addere recte diſſerere, immo potius maioribus obſcuram ſententiam obſcuritatibus implicare, ſed potius ita intelligendum eſt, ut id quod ait, Quarum duę quidem ad affirmationem & negationem ſeſe habebunt ſecundum cōſequētiam, ut priuationes, duæ uero minime: ita accipiamus, tanquā ſi ita dixiſſet, quatuor propoſitionum duarum ſimplicium, duarum uero infinitarum, duas affirmationes, id eſt ſimplicem & infinitam ſequuntur duæ negationes, ſimplex & infinita ſcilicet, ſicut priuationes quoque. In priuationibus enim affirmatiuam ſimplicem ſequebatur priuatoria negatio, & ſimplex negatio priuatoriam affirmationē: reliquę uero duę, id eſt ſimplex affirmatio & infinita affirmatio, nullam habent conſequentiam ad negationes, id eſt ad ſimplicem & infinitam, ſicut nec priuationes quoq; .nā affirmatio priuatoria nō ſequebatur negationem ſimplicē, nec ſimplex affirmatio priuatoriam negationē, ut dicamus hoc modo. Quare quatuor iſtæ erunt, duæ ſimplices, duæ infinitæ, quarum id eſt duarum ſimplicium & duarū infinitarum, duæ quidem id eſt negationes ſimplex & infinita ad duas affirmationes ſequunẗ, id eſt ſimplicē & infinitā. Hoc eſt enim ꝙ ait, ad affirmationē & negationē ſic ſe habebūt ſecundū cōſequentiā, id eſt cōſequuntur negationes ad eas quæ ſunt affirmationes, ſicut in priuationibꝰ quoque dicebatur: duę uero, id eſt affirmationes ſimplex & infinita, non habent ſe ſecundū conſequentiā ad duas negationes, id eſt ſimplicē & infinitā, ſicut priuationes quoq; ſe ſecundum cōſequentiā nō habebant: nā priuatoriā negationē nō ſequebaẗ affirmatio ſimplex, nec ſimplicē negationē priuatoria affirmatio. Eſt alia quoq; ſimplicior expoſitio, quā Alexander poſt multas alias expoſitiones, in quibus animaduertit, edidit hoc modo. Cū ſint, inquit, quatuor propoſitiones, quarum duæ ſunt infinitæ, duæ uero ſimplices: duæ, inquit infinitæ, ęqualiter ſe habent ſecūdū affirmationē & negationē ad priuatorias, duæ uero ſimplices ad eaſdē priuatorias ſe ſimiliter non habent hoc modo: affirmatiua enim infinita cōſentit affirmatiuæ priuatoriæ: ea enim quę dicit infinita affirmatio, eſt non iuſtus homo, ei cōſentit affirmationi priuatoriæ quæ dicit, eſt iniuſtus homo. ea uero infinita negatio quæ dicit, non eſt non iuſtus homo, priuatoriæ negationi conſentit, quæ dicit, non eſt iniuſtus homo, atque hę quidem duæ, id eſt infinita affirmatio & infinita negatio, ita ſe ſe habent ad affirmationem & negationem. ut priuationes, id eſt eadem affirmant uel negant quæ priuationes affirmāt uel negant: duæ uero minime, id eſt duæ ſimplices, minime ita ſe habent ad affirmationem & negationem ſicut priuationes. nam omnino non cōtingit ſimplex affirmatio priuatoriam affirmationē. ea enim quæ dicit, eſt iuſtus homo, nō conſentit ei quæ dicit eſt iniuſtus homo: nec rurſus negatio ſimplex priuatorię negationi cōſentit. ea.n. quæ dicit, nō eſt iuſtus homo, quæ eſt ſimplex negatio, plurimū diſſidet ab ea quæ dicit, non eſt iniuſtus homo, quę eſt priuatoria negatio: ergo cum ſint quatuor affirmatio ſimplex & negatio ſimplex, affirmatio infinita & negatio infinita, harum duę, id eſt affirmatio infinita & negatio infinita, ita, aliquid affirmant uel negant ut priuationes. hoc eſt enim quod ait, ita ſeſe habēt ad affirmationem & negationem, ut priuationes: duę uero minime. neque enim ita affirmant & negāt duæ ſimplices, ſicut duæ priuatorię: affirmatio nāq; ſimplex ab affirmatione priuatoria diſcrepat. & rurſus negatio ſimplex a negatiōe priuatoria lōge diſſidet atq; diſcordat. Sed hæc (ut diximus) Alexandri expoſitio eſt poſt multas alias ſimplicior, non tamen repudianda. ſed illa ſuperior uerior eſſe uidetur, quod Ariſtoteles ipſe teſtatur. ait.n. paulopoſt. hęc igitur, quemadmodum in reſolutorijs dictū eſt, ſic ſūt diſpoſita. hanc enim conſequentiam quam ſupra i ſuperiori expoſitione memoraui priuatoriarum & infinitarum ad ſimplices in primi libri priorum reſolutoriorū, quæ ἀναλυτικὰ Gręci uocant, ſine diſpoſuit. Dicit autem Porphyrius fuiſſe quoſdam ſui temporis, qui hunc exponerent locum. & quoniam ab Hermino, & Aſpaſio, & Alexandro expoſitiones ſingulas proferentes, multa contraria, & in expoſitionibus male ab illis editis diſſidentia reperierunt, arbitratos

[illegible]atos fuisse librum hunc Aristotelis ut dignum esset, exponi omnino non posse, multosq; illo tempore uiros totã cuius libri præterijsse doctrinam, quod inexplicabilem putarent esse caliginem. Nos autem breuissime hunc locũ in prima editione prǽterimus: sed hoc illic pro intellectus simplicitate breuiter posuimus, hic omni latitudine totam sententię uim & prolixitatem digessimus. Quare, quoniam superiora digne [ut mihi uidetur] expressimus, sequentis textus ordinem sententiamq; uideamus.

Similiter autẽ se habent, & si uniuersalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo iustus. Negatio, non omnis est homo iustus. Omnis est homo non iustus, non omnis est homo non iustus. Sed non similiter angulares contingit ueras esse, contingit autem aliquando.

47. De infinitis quædã propositionibus prælocutus, nunc de ijs q̃ determinatę sunt secũdum uniuersalitatis & particularitatis adiectionem dicit quod etiam ipsę similiter se habeat, sicut illę quoq; quę sine ulla determinatione dicebantur, simplex scilicet propositio atq; infinita. Quod uero ait, Similiter autem se habent, & si uniuersalis nominis affirmatio sit, alij ita intellexerunt, ut quod ait, similiter referatur ad numerum propositionum & oppositionum. Nã sicut in his quæ infinitę sunt, & indeterminatæ, duæ sunt oppositiones, una simplicis negationis & simplicis affirmationis, altera infinitæ affirmationis & infinitæ negationis, quatuor autem propositiones, quod supra iam dictum est: ita quoq. in ijs quæ determinationem secũdum uniuersalitatẽ particularitatemq; habent quatuor fiunt propositiones, & oppositio duplex. Oppositio enim una est uniuersalis affirmationis simplicis, & particularis negationis simplicis, ut est, omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est, & hæc est quidem una oppositio: Alia uero infinitę uniuersalis affirmationis & infinitæ particularis negationis, ut est, omnis homo non iustus est, nõ omnis homo nõ iustus est. Quare hic quoque cum duę sint oppositiones, erunt sine dubio propositiones quatuor, sicut in his de quibus supra dixerat, quę scilicet determinatione carebant. Alij uero qui Aristotelis animum penitus inspexerunt, non aiunt similiter solũ se habere determinatas propositiones ad numerum oppositionũ & propositionũ, sed etiam ad consequentiã. nam quæ est consequentia negationum ad affirmationes in his propositionibus simplicibus, & infinitis, quę præter determinationem dicuntur, eadem similitudo habetur, & in ijs quæ cum determinatione proferuntur. Sed quoniam nõ in omnibus oĩa omnia habent, idcirco addidit notãs, sed non similiter angulares contingit esse ueras, contingit autẽ aliquando. Sensus autem huiusmodi est. Similiter inquit se habent hę propositiones, quæ secundũ determinationẽ dicũtur, infinitæ ad simplices & simplices ad infinitas, quem admodum illę quoque se habeant, quę sine determinatione indefinitæ dicebantur. Sed habent quandam dissimilitudinem, quod angulares propositiones in ijs quę cum determinatione dicuntur, non eodẽ modo ueræ sunt, quomodo illæ quæ sine determinatione proferebantur uel infinitæ uel simplices. uideamus ergo prius an eadem in ijs quæ determinatæ sũt, sit consequẽtia quæ in ijs est quæ indefinite proferuntur. Post uideamus quę sit in angularibus dissimilitudo. disponantur ergo non solum hæ quæ simplices, uel infinitæ sunt, sed etiam quę sunt priuatoriæ, & prius quidem disponantur hoc modo. Simplex affirmatio, simplexq; negatio. Et hæ quidem indefinitæ, idest præter uniuersalitatis, aut particularitatis adiectionem, sub his, idest sub affirmatione quidẽ simplici ponatur negatio priuatoria, sub negatione uero simplici affirmatio priuatoria, hæ quoq; rursus indefinitæ: ponatur autẽ sub affirmatione priuatoria, & sub simplici negatione affirmatio infinita. Sub priuatoria autẽ negatione & simplici affirmatione ponatur negatiua infinita, & hæ quoque indefinitæ & indeterminatæ sine ulla particularitate uel uniuersalitate. Sub his autem disponantur hę duas determinatas uel uniuersalitatis quantitate uel particularitatis uocamus, & primo quidem affirmatio uniuersalis simplex, & contra hanc negatio particularis simplex.

Sub affirmatione autẽ uniuersali simplici ponatur negatio particularis priuatoria, sub negatione autẽ particulari simplici uniuersalis affirmatio priuatoria. rursus sub negatione particulari priuatoria, & sub affirmatione uniuersali simplici ponantur negatio particularis infinita. Sub affirmatione uero uniuersali priuatoria, & sub negatione simplici particulari ponatur uniuersalis affirmatio infinita. erit autẽ huiusmodi descriptio.

Affirmatio simplex	Homo iustus est	Homo iustus non est	Negatio simplex
Negatio priuatoria	Homo iniustus non est	Homo iniustus est	Affirmatio priuatoria
Negatio infinita	Homo non iustus non est	Homo non iustus est	Affirmatio infinita

Indefinitę

Affirmatio vñis simplex	Omnis homo iustus est	Nõ omnis homo iustus est	Negatio particularis simplex
Negatio partic. priuatoria	Non oĩs homo iniustus est	Omnis homo iniustus est	Affirmatio uniuersalis priua.
Negõ particularis ĩdefinita	Nõ omnis hõ nõ iustus est	Omnis hõ non iustus est	Affirmatio uniuersalis ĩfinita.

Definitæ

In hoc ordine propositionum, quẽ supra descripsimus, q̃ sint angulares manifestũ est. Sunt nanq; affirmationes quidẽ affirmationibus, negationes uero negationibus: & in his quidẽ q̃ indefinitæ sunt, eodem modo angulares sũt affirmationes inter se & negationes. Simplex quidẽ affirmatio quę dicit, est hõ iustus, priuatoriæ affirmationi quæ proponit, est hõ iniustus: & infinitæ affirmationi quæ ꝓponit, est hõ non iustus, angularis est. Negatio uero simplex quæ est, non est hõ iustus, negationi priuatoriæ q̃ dicit, non est homo iniustus: & negationi infinitæ quæ est nõ est hõ non iustus, angularis est. Itẽ siquis ad definitas ꝓpositiones aspiciat, idẽ sine aliqua dubitatione reperiet. affirmatio enim uniuersalis simplex, q̃ est, omnis hõ iustus est, affirmationi uniuersali priuatoriæ q̃ enunciat, omnis homo iniustus est: & affirmationi uniuersali infinitæ q̃ dicit, omnis est hõ non iustus, angularis est. Item negatio particularis simplex quæ est, non omnis est hõ iustus, negationi particulari priuatoriæ quæ dicit, nõ oĩs est homo iniustus; & negationi particulari infinitę q̃ ꝓponit, non oĩs est hõ non iustus, angulares sunt. Igitẽ affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus, angulares sunt, & in ordine indefinitarum propositionum, & in ordine definitarum. quocirca de earum consequentia speculandum est. dictum est enim prius ꝙ affirmationẽ indefinitã simplicẽ sequeretur priuatoria & infinita negatio, eas uero simplex affirmatio non sequeretur. rursus infinitã affirmationem, priuatoriamq; affirmationẽ sequitur simplex negatio, hæ uero negationem simplicem non sequuntur. Rursus siquis ad ordinem definitarum respiciat, idem inueniet. affirmationẽ nãque uniuersalem simplicem sequitur particularis priuatoria negatio, & particularis infinita negatio. Nã si uera est uniuersalis affirmatio simplex, quæ dicit, omnis est homo iustus, uera est etiam particularis priuatoria negatio quæ dicit, non omnis est homo iniustus. hoc aũt idcirco euenit ꝙ ea quæ dicit, nõ omnis homo iniustus est, idẽ põt quod simplex, & similis est ei quæ proponit, quidam homo iustus est, particulari simplici affirmationi. nam si nõ omnis homo iniustus est, quidam homo iustus est. sed particularis affirmatio simplex sequitur vniuersalẽ affirmatiuã simplicẽ. Quãdo. n. vera est vniuersalis affirmatio quæ dicit, omnis homo est iustus, vera est particularis affirmatiua quæ proponit, quidam homo iustus est. sed ei quæ dicit, quidam homo iustus est, consentit particularis negatio priuatoria quę proponit, non omnis homo est iniustus. Quocirca etiam particularis negatio priuatoria vniuersali simplici affirmationi consentit. Sequitur igitur eam quę dicit, omnis est homo iustus, vniuersalem scilicet simplicem affirmationem, ea quæ proponit, non omnis est homo iniustus, particularis negatio priuatoria, sed huic particu-

lari negationi priuatoriæ,quę dicit,nō omnis est homo iniustus, consentit particularis infinita negatio, quę dicit. non omnis est homo non iustus,& uerum est, si non omnis est homo iniustus, quod non omnis est homo non iustus. idem enim est esse iniustum,quod nō iustum, sed particularis priuatoria negatio sequitur simplicem uniuersalem affirmationem.Infinita igitur negatio particularis sequitur simplicem affirmationem uniuersalem,eiq; consentit, si prius affirmatio uniuersalis uera sit. Quocirca eam quę dicit,omnis est homo iustus,uniuersalem simplicem affirmationem sequuntur sine dubio particularis negatio priuatoria, non omnis est homo iniustus, & particularis negatio infinita, non omnis est homo non iustus. Quare hic quoq; affirmationē negationes sequuntur, sed hoc non conuertitur. quoniam enim [ut dictum est] negatio particularis priuatoria quæ dicit,non omnis est hō iniustus, consentit particulari affirmationi simplici,ei scilicet quæ dicit,quidam hō iustus est. hanc autem particularem affirmationem non sequitur uniuersalis affirmatio.neque enim si uerum est quendam hominem esse iustum, iccirco iam & omnem esse hominem iustum necesse est quare non sequitur affirmatio uniuersalis simplex,oīs est hō iustus,affirmationē particularē,quidā hō est iustus.potest.n.hac uera,idest particulari, uniuersalis esse falsa. sed particularis affirmatio simplex particulari negationi priuatorię consentit. quare nec priuatoriam particularem negationem simplex affirmatio sequitur uniuersalis.Eam igitur quæ dicit,non omnis est homo iniustus, non sequitur affirmatio uniuersalis simplex, quæ proponit,omnis hō iustus est, sed particularis priuatoria negatio consentit particulari negationi infinitę. uniuersalis igitur affirmatio simplex non sequitur particularem negationē infinitā. Ea igitur quę dicit, omnis est homo iustus, affirmatio uniuersalis simplex,non sequitur eam quæ dicit,non omnis est homo non iustus,particularem infinitam negationem.Duę igitur negationes infinita & priuatoria particulares sequūtur uniuersalem affirmationem simplicem, sicut in his quoque erat quę sunt indefinitę. Duæ enim negationes infinita priuatoria indefinitę simplicem affirmatiuam sequebātur indefinitam, sed nō econuerso. affirmatio enim uniuersalis simplex non sequitur negationes, particularem infinitā & priuatoriā, sicut nec indefinita quoq; affirmatio simplex, indefinitas sequebat̄ negationes priuatoriā atq; infinitā. Quare in hoc uno ordine similiter se habēt definitę his quæ sūt indefinitæ. æqualiter .n. affirmationibus ueris uerę sūt negationes, negationū ueritatē affirmationū ueritas nō sequit̄, nec in his consentit.Rursus in alterā partē perspiciamus quemadmodū affirmationes uniuersales priuatoriā.s.& infinitā,particularis negatio simplex sequat̄, nanq; uniuersalē affirmationē priuatoriā, omnis est hō iniustus, sequit̄ particularis negatio simplex,non omnis est homo iustus.ea enim quę dicit,omnis est homo iniustus,consentit simplici uniuersali negationi quæ dicit,nullus homo iustus est.nam si omnis est homo iniustus,nullus est homo iustus.Sed hanc, idest uniuersalem simplicem negatiuam sequitur particularis simplex negatio. nam si uera est, quod nullus homo iustus est, uera est, quod non omnis homo iustus est, sed uniuersalis negatio simplex uniuersali priuatorię affirmationi consentit. sequitur ergo particularis simplex negatio quæ est,non omnis est homo iustus,uniuersalem affirmationem priuatoriam, quę proponit, omnis est homo iniustus, sed hęc uniuersali affirmationi infinitę consentit. idem enim significat omnis est homo iniustus, & omnis est homo non iustus. Quare sequitur quoq; particularis negatio simplex, quę est,non omnis est homo iustus,uniuersalem affirmationē infinitā quæ dicit, omnis est homo non iustus.Hic quoque affirmationes uniuersales priuatoriam atq; infinitam sequitur particularis negatio simplex.que est, non omnis est homo iustus, sed non conuertitur. etenim quoniam simplicem negationem particularem quæ dicit,non omnis est homo iustus, non sequitur uniuersalis negatio quæ proponit, nullus homo iustus est.nanque enim si uera est non omnem hominem esse iustum,uera est,nullum hominem esse iustū. hęc autem,id est uniuersalis simplex negatio cōsentit,unūque significat cum affirmatione uniuersali priuatoria: non sequitur igitur uniuersalis affirmatiua quæ dicit, omnis est homo iniustus, simplicem particularem negationem, quæ proponit,non omnis est homo iustus,sicut nec eandē particularem negationem uniuersalis negatio sequebatur, sed priuatoria uniuersalis affirmatio consentit cum infinita affirmatione uniuersali.igitur particularem negationē, quæ dicit,non omnis est homo iustus, uniuersalis affirmatio infinita non sequitur quę proponit,omnis est homo non iustus.Quare hic quoque affirmationes duas uniuersales, idest priuatoriam atque infinitam, particularis simplex negatio sequitur: sicut affirmationes duas quoque indefinitas, priuatoriam atque infinitam, negatiua indefinita sequebatur: sed duæ affirmationes uniuersales priuatoria & indefinita non sequuntur particularem simplicem negationem, sicut duæ quoque indefinitæ affirmationes priuatoria & infinita simplicem negationem non sequebantur. Similiter igitur se & habent definitæ indefinitis secundū cōsequentiā. angulares non eodem modo se habent. nam indefinitarum propositionum angulares simul ueras esse contingit.nam si uerum est,quod est homo iustus,quæ est indefinita affirmatio simplex,nihil prohibet ueram esse etiā quę dicit, est homo iniustus. & rursus ea quę dicit, est homo non iustus, quæ sūt indefinitę affirmationes priuatoria & infinita. Rursus negationes negationibus quæ sunt angulares ueras esse contingit,ut ea quę dicit, non est homo iustus, si uera est, nihil prohibet uerā esse etiā quæ dicit,nō est h iniustus,& eā quæ ꝓponit, nō est homo nō iustus. angulares ergo sibi indefinitas in ueritate consentire nihil prohibet, sed in his tantū terminis, ut in secūdo huius operis uolumine docuimus, qui neque naturales sunt inesse,neque impossibiles. Si quis .n. sic dicat, est hō rationalis, huic angulares ueræ esse nō possūt,hæ scilicet quæ dicūt,est hō irrationalis, & rursus est hō non rationalis. rationalitas enim homini per naturā inest. Similiter autē & de impossibilibus dicēdū est, ꝙ si sint talia quę neque impossibilia sint inesse, nec naturalia sint inesse,ut in ea ꝓpositione quæ dicit, est hō iustus, iustitiā neq; naturalē esse necesse est homini, nec īpossibile inesse, manifestū est ꝙ singulares sibimet semper in ueritate consentiunt.atque hoc idem de negatiuis quoque angularibus recte dicitur. In his igitur terminis qui nec naturales sunt, nec impossibiles, semper angulares, & negationes negationibus, & affirmationes affirmationibus simul ueras esse contingit, & hoc quidem in his quæ indefinitæ sunt. In his autem quę definitæ sunt, & uniuersalitates particularitatisque participes, non eodem modo sunt. In quibuslibet autem terminis siue possibilibus, siue naturalibus, siue impossibilibus affirmationes affirmationibus sibimet angularibus in ueritate consentire non possunt. negationes autem negationibus angulares in his tātum terminis, qui neque naturales neque impossibiles sunt in ueritate poterunt conuenire. Et primum quemadmodum affirmationes affirmationibus sibimet angularibus in ueritate cōsentire nō possunt,in quibuslibet terminis demonstrandum est. Ea enim quę dicit omnis est homo iustus,& ea quæ dicit, omnis est homo iniustus, quæ est scilicet angularis, ueræ simul esse non possunt. Ea nanque quæ dicit, omnis est homo iniustus, nihil differt ab ea quę proponit, nullus est homo iustus, sed omnis est homo iustus,& nullus est homo iustus,quoniam contrariæ sunt, simul ueræ esse non possunt. sed ea quæ dicit, nullus est homo iustus,cōuenit atq; consentit ei quę proponit,omnis homo est iniustus, quare omnis hō iustus est, & omnis hō est iniustus, simul ueræ esse non possunt: sed eadē quę ꝓponit,omnis est hō iniustus, consentit(ut sæpe dictū est)ei quę dicit, omnis est hō non iustus. Quare nec in his, hæc in ueritate consentire poterit ei quę dicit ꝙ oīs est hō iustus,affirmatio igitur uniuersalis simplex, oīs est hō iustus affirmationibus uniuersalibus priuatoriæ & īfinitæ quę sūt oīs est hō iniustus, & omnis est homo non iustus, sibimet angularibus,in ueritate simul nulla ratione cōsentit,sicut in his quæ indefinitę erāt,& affirmationes affirmationibus, & negatiōes negatiōibus ī ueritate poterāt cōsētire.in his aūt quæ sunt definitę, affirmatiōes angulares simul uerę esse nō possunt,

possunt. Recte igitur dictum est, quod in aliis omnibus similis est consequentia definitarum & indefinitarum. affirmationibus enim consentiunt in ueritate negationes, negationibus autem affirmationes non omnino consentiunt. quę similitudo consequentię in utrisque est, idest & in his quę definitæ sunt, & de his quæ indefinitæ. sed est distantia, quod non similiter angulares contingit ueras esse, & affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus. indefinitis autem ueras esse contingit eas. s. quę sunt angulares in his autem quę sunt definitæ, affirmationes affirmationibus angulares ueras esse aliquando nulla ratione contingit. Hoc autem manifestum erit, siquis & ea sibi proponat exempla, i quibus sunt termini naturales atque impossibiles; & ea in quibus sunt possibiles & non naturales neq; impossibiles. in omnibus. n. inueniet affirmationes affirmationibus, de finitis definitas, angulares simul ueras esse non posse. Quod autem addidit, contingit autem aliquando, huiusmodi est. quanquã enim affirmationes affirmationibus angulares definitæ simul ueræ esse nõ possunt quibuscunque positis terminis, potest tamen fieri ut negationes negationibus ueræ inueniantur. & fit hęc similitudo ad infinitas angulares. nam sicut illic negationes negationibus indefinitæ angulares ueræ simul esse poterant in his quæ neque naturalia sũt neque impossibilia essent: ita hic quoque, idest in ordine definitarum, negationes definitas negationibus definitis, angulares angularibus, simul ueras esse contingit in his quæ neq; sunt impossibiles, neque naturales. Negatio enim simplex particularis quę dicit, non omnis est homo iustus, potest simul uera esse cum ea quę dicit, non omnis est homo iniustus. potest enim fieri, ut quidam sint iusti, quidam autem nõ sint iusti, & in eo utræque ueræ sunt. & ea quæ dicit, non omnis est homo iustus, quia sunt quidã iniusti, & ea quæ dicit, non omnis est homo iniustus, quia poterant aliqui esse iusti: sed hæc consentit infinitę negationi particulari quæ dicit, non omnis est homo nõ iustus. idem est enim dicere, non omnis est homo iniustus, quod non omnis est homo non iustus. Quocirca, & hę sibimet angulares simulu uerę esse possunt. nam si quidam sunt iusti, quidã iniusti, uerum est dicere qđ non omnis est homo iustus, quia sunt quidam iniusti. Rursus uerum est dicere non omnis est homo non iustus, quia sunt quidam iusti: negationibus igitur negationes angulares definitæ simul ueræ esse possunt, & hoc est simile indefinitis. i quibus sicut affirmationes affirmationibus, ita quoq; in ueritate angulares negationes negationibus consentiunt. Sensus ergo totus huiusmodi est. Similiter autem, inquit, se habet, idest similis erit consequentia propositionum, quem admodum fuit in indefinitis, etiã si uniuersalis nominis sit affirmatio. i. etiam si definitę affirmationes negationesq; ponantur, ut per subiecta exempla monstrauit dicens, affirmationi simplici uniuersali, omnis est hõ iustus, opponi, non omnis est homo iustus, particularem. s. simplicem. & rursus uniuersalem affirmationẽ infinitã proponens eam scilicet quæ est, omnis est homo non iustus, huic illã opposuit, quę dicit non omnis est homo non iustus. hę, inquit, similiter se habent ad consequentiam quemadmodum indefinitę. quo modo autem se illæ haberent ad cõsequentiam, supra monstratum est. sed non, inquit, similiter angulares contingit ueras esse. In his enim quæ erant indefinitę, affirmationes affirmationibus angulares simul ueræ esse poterant. In his autem quę definitæ sunt, simul ueræ esse non possunt. Contingit autem aliquando, ut similiter angulares ueræ sint in his quæ definitæ sunt, quemadmodum & in indefinitis. negationes enim negationibus angulares definitæ simul in ueritate consentiunt, ut in his quoque inueniebatur, quas indefinitas supra descripsimus. Plenus est igitur huiusmodi intellectus. Herminus autem hoc aliter sic exponit, Similiter, inquit, duas faciẽt oppositiones quatuor propositiones, si fuerint duę simplices, duæ infinitæ, determinatione tamen adiecta. hoc autem sic monstrat, proponit prius simplicem affirmationem uniuersalem quæ dicit, omnis est homo iustus. Contra hanc particularem simplicem negationem, nõ omnis est homo iustus, sub affirmatione uniuersali simplici, affirmationem uniuersalem infinitã, quę dicit omnis est homo non iustus. Contra hanc sub negatione particulari simplici particularem negationem infinitam quę proponit, nõ omnis est homo non iustus.

Omnis est homo iustus	Non omnis est homo iustus
Omnis est hõ nõ iustus	Non omnis est hõ nõ iustus

His ergo ita dispositis, duæ, inquit, fiunt oppositiones. Contra enim eam quæ est, omnis est homo iustus, opponitur illa quæ proponit, non omnis est homo iustus. hoc autẽ iccirco, quoniam sibi cõtradictorię oppositę sunt, uniuersalis affirmatio simplex & particularis negatio simplex, & est hæc quidem una oppositio. Rursus contra eandem affirmationem simplicem quę dicit, omnis est homo iustus, opponitur uniuersalis affirmatio infinita, quæ dicit, omnis est homo non iustus, & hoc contrario modo. Ea nanq; quę dicit, omnis est homo non iustus, idẽ significat, eique consentit, quæ dicit, nullus homo iustus est. sed hęc quę proponit nullus homo iustus est, contrario modo opposita est ei quæ dicit, omnis est homo iustus. Quocirca etiam ea quæ dicit, omnis est homo non iustus, contrarie erit opposita ei quę proponit, omnis est homo iustus. Est igitur hæc quoque altera oppositio. duę ergo sunt oppositiones, quemadmodũ etiam in his quæ sunt indefinitæ, licet alio modo essent oppositæ, tamen duæ erant oppositiones. Secundum diametrum autem non contingit similiter ueras esse, ut ipse ait. Illas enim, quoniam indefinitę erant & secundum diametrũ, quę erant homo est iustus, homo nõ est iustus, homo est nõ iustus, homo non est non iustus, simul ueras esse contingebat, & omnes omnibus. Quod siquis ad indefinitarũ descriptiones redeat, diligenter agnoscet. Hic autem inquit, hoc est in his quę definitę sunt, non idem est. Hoc sic monstrat. Ea enim propositio quę dicit, omnis est homo iustus, nõ cõsentit contradictioni suæ quę dicit, non omnis est homo iustus. Rursus ea quę dicit, omnis est homo non iustus, non consentit rursus ei quę dicit, nõ omnis est homo nõ iustus. hęc enim contrariæ ipsius consentiebat. quare cum uera est uniuersalis affirmatio simplex quę dicit, omnis est homo iustus, sine dubio falsa est ea quæ dicit, omnis est homo nõ iustus. Sed hac falsa, contradictio eius uera erit. uera est igitur ea quę negat dicens, non omnis est homo non iustus. Quocirca hę duę propositiones angulares uerę aliquoties inueniuntur, omnis est homo iustus, non omnis est homo nõ iustus. contingit ergo aliquando ueras esse, sed non, inquit, omnino. Nã si a particulari negatione infinita cœperis, nõ idem est, idest non eadem ueritas uenit, hoc autem tali probatur modo. Si enim uera est, quod non omnis est homo nõ iustus, falsa est ea quę dicit, omnis est homo non iustus. est enim ei contradictorie opposita. hac autem falsa quę dicit, omnis est homo non iustus, non omnino uẽram necesse est esse eã quę proponit, omnis est homo iustus, iccirco quod hę duę sibi contrariorum loco oppositę sunt. contrarias autẽ propositiones simul falsas esse posse supra docuimus: ergo non necesse est si falsa est, omnis est homo non iustus, ueram esse eã quę dicit, omnis est homo iustus, quod si nõ necesse est, hoc potest fieri, ut utręque sint falsę. quare euenit aliquando, ut uera hac propositione quę dicit, nõ omnis est homo nõ iustus, falsa sit illa quę proponit, omnis est homo iustus. quare non similiter secundum diametrum in ueritate sibi propositiones cõsentiunt, atque hoc quidem Herminus non recta expositione dicens, ordinem turbat. Siquis autem uel hoc quod Herminus ait, diligenter agnoscit, uel id quod supra nos diximus, cognoscit: multam esse differentiam expositionis, & meliorem superiorem iudicans, ei, si quis nobis credit, recte consentiet.

Hæ igitu duæ oppositæ sunt: aliæ autem ad id quod est non homo, quasi subiectum aliquod additum, ut, est iustus non homo, non est iustus non homo. Est non iustus non homo, non est non iustus non homo. magis autem plures his non sunt oppositiones. hę autem extra illas ipsę secundum se erunt, vt nomine vtentes eo, quod est non homo.

48. Supra iam dixerat omne subiectum aut ex nomine simplici & finito, aut ex nomine rursus infinito consistere, & eorum oppositiones ostendit, quod essent duæ, & quatuor propositiones: duæ quidem simplex subiectū nomen habētes, duæ uero infinitum: & post has quando est tertiū adiacens prædicaretur. Illic quoq; dupliciter oppositiones fieri dixit, cum scilicet finitum nomen esset uel infinitum prędicatum, earumq; inter se eam consequentiam demōstrauit, qualem haberent priuatoriæ ad easdem ipsas simplices, qui bus ex finito nomine propositiones compararentur: & quoniam omnis harum uarietas propositionū ita fit, cum, est, tertium prædicaretur, ut aut subiectum & prædicatum finita sint, aut subiectum quidem finitum, prędicatum uero infinitum (de quibus supra locutus est, cum earum consequētiam demonstrauit) aut infinitum habent subiectum, finitū uero prædicatum, aut infinitum & subiectum & prędicatū. Et habent quidem propositiones utrunq; finitum, ut est homo iustus est, homo iustus non est. finitum uero subiectum, infinitum prædicatum, ut est, homo non iustus est, homo non iustus non est. & harum quidem consequentia supra monstrata est. aliç uero sunt quæ infinitum habēt subiectū, & quç ut nomine utant nomine infinito, ut nō hō iustus est, nō hō nō iustus est. utuntur enim hæ ꝓpositiones subiecto, id est nō hō, ut nomine, prædicato uero eo quod est iustus: hoc est enim quod ait, aliç autē ad non hō, ut ad subiectum aliquod additū. Siquis.n. ponat non homo quidē subiectū; & de hoc aut finitū nomen prædicet, ut est iustus: aut infinitum, ut est non iustus, utroq; modo rursus duplicem faciet oppositionem. Quatuor autem sunt propositiones hæ.

Est non homo iustus	Non est non homo iustus
Est non homo non iustus	Non est non homo non iustus

In his igitur quatuor propositionibus, oppositionibus uero duplicibus, nō homo quidem subiectum est, sed in superiori oppositione finitum quidem prædicat nomen, quod est iustus. in inferiore uero infinitum, quod est non iustus. sed ille inquit, quç prædicatum quidem infinitum habent, subiectum uero infinitum, uel quibus & prędicatum finitū est & subiectum, hab ent aliquam ad se consequentiam. Hæ uero quas postea memorauimus, id est, quæ infinitum habēt subiectum, prędicatum autem uel finitum uel infinitū, nullam habent consequentiam ad eas propositiones, quç si ue finito prędicato siue infinito, ex finito tamen subiecto consisterent. hoc enim est quod ait: Hæ autem extra illas ipsç secundum se erunt. id est nullam consequentiam ad superiores, quç ex finito subiecto constarent, habere ait eas quç infinitum subiectum in propositionum ordine retinerent. Postquā igitur enumerauit & eas quæ ex utrisque finitis cōsisterent, id est & subiecto & prædicato, & illas quç ex subiecto quidem finito, prædicato uero infinito essent, his etiā illas quæ ex subiecto infinito essent & ex finito prædicato, necnon illas addidit, quæ ex utrique infinitis constare uiderentur. Postquam igitur has enumerauit, ait. Magis autem plures his non erunt oppositiones. omnis enim appositio (quod supra iam dictum est) aut est ex utrisq; finitis, ut, est homo iustus, nō est homo iustus. aut ex finito quidem subiecto & infinito prædicato ut, est, homo non iustus est, homo non iustus non est. aut ex infinito quidem subiecto, finito uero prædicato. ut est non homo iustus, non est non homo iustus. aut ex infinitis utrisque, ut est non homo non iustus est, non homo non iustus nō est. ut autem quinta oppositio reperiri posit nulla rerum ratione posibile est. de his ergo hæc dicta sunt, in quibus, est, tertium adiacens prædicatur.

In his uero in quibus, est, non conuenit: ut in eo quod est currere uel ambulare, idē facit sic positum, ac si. est, adderetur, ut currit omnis homo, non currit omnis homo. currit omnis non homo, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationē ad id quod eū homo, addendum est. omnis enim non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter. manifestum est autem ex eo quod est, Currit homo, non currit homo. Currit non homo, non currit nō homo. hæc enim ab illis differunt eo quod uniuersaliter non sunt. Quare omnis uel nullus nihil consignificat aliud, nisi q uniuersaliter de nōe vel affirmationē, uel negationem, errgo & cætera eadem oportet apponi.

40. Sunt quædam propositiones in quibus est, quidem tertium adiacens prædicatum est, & hoc sono ipso & prolatione dignoscitur. aliæ uero sunt, in quibus tale uerbum prædicatur, quod tertium quidem adiacens non prędicetur, habet tamen coniunctum atque intra se uerbum est. quæ propositio si soluatur in participium atque uerbū est, quod ante solo uerbo dictum prædicatum, secūdo prædicabitur, tertio loco prædicabitur est, & fit similis propositio tāquam si prolatione quoq; haberet est uerbum. siquis.n dicat omnis homo currit, in hac propositione unum subiectum est, alterum prædicatum: homo enim subiectū est, prędicatum autem currit. Neque enim possumus arbitrari in hac propositione tres esse terminos, iccirco quod omnis quidem terminus non est, sed subiecti termini determinatio. Significat enim quod res uniuersalis, id est homo uniuersali subijcitur cursui, cum dicitur omnis homo currit, nulla est enim hominis exceptio, ubi omnem currere determinatio est. ergo non ponitur loco termini id quod dicimus omnis, sed potius subiecti termini determinatio est. Quocirca in hac propositione quç dicit oīs homo currit, duo sunt termini homo & currit. ergo in hac eadem, quanquam uerbum est nō prędicetur in prolatione, tamen uerbi, quod est currit, significatione concluditur. Siquis enim hanc propositionem quç dicit, omnis homo currit, soluat in participium atque uerbum, faciet omnis homo currens est. & idem significat participium uerbo coniunctū, quod significat uerbū, quod utraque complectitur. nam cum dico omnis homo currit, omni homini actionem pręsto esse pronuncio. quod si idē rursus, dicam, omnis homo currens est, eandem actionē homini rursus adesse proposui. idem igitur significat uerbum currit, quod currens est, & in eadem propositione quæ dicit, omnis homo currit, licet in prolatione est non dicatur, tamen tertiū potestate prædicatur, quod hinc cognoscitur, si tota propositio soluatur in participium atq; uerbū. Quāobrem sicut ex nomine infinito subiecto fit affirmatio, nō eodem modo ex infinito uerbo affirmatio fieri potest, sed mox in ea uis negationis agnoscitur. quoniā enim facimus affirmationem dicentes, omnis non homo currit, non homo, scilicet subiectum infinitum ponentes, non ita possumus dicere affirmationem feri, cum proponimus omnis homo non currit. hęc.n. iam negatio est. quare ubicūq; fuerit non currit, uel non laborat, uel non ambulat, uel non egit, in omnibus negatio fit, in quibuscunq; infinitū uerbo prædicatur. Dubitabit autem aliquis an sicut ex infinito uerbo fieri affirmatio non potest; sed semper negatio ex hoc prędicamento fit, ita quoq; si eadem propositio soluatur in participium atq; uerbum, an ex infinito posit affirmatio fieri participio. quæretur enim an sicut in hac propositione quç dicit, omnis homo currit, qui ita proponit dicens, omnis homo non currit, facere affirmationem non potest, sed sine dubio negationem facit: ita quoq; si eadem soluatur in participium atque uerbū, ut siquis dicat, omnis homo currens est, si fiat infinitū nō currēs, & dicatur, omnis homo nō currens est, an hęc affirmatio sit, an certe negatio, tantundem valens, tanquā si aliquis dicat, omnis homo non est currēs. Sed fuerunt qui hoc cum ex multis aliis, tum ex aliquo Platonis syllogismo colligerent, vt quid ex ea re definirent: doctissimorum virorum auctoritate cognoscerent. ex duabus .n. negatiuis syllogismus feri non potest. in quodam enim dialogo Plato huiusmodi interrogat syllogismū. sensus inquit non contingit rationem substantiæ, quod nō contingit rationem substantię, nec ipsius ueritatis notionem cōtingit. Sensus igitur ueritatis notionem non contingit. uidetur.n. ex omnibus negatiuis fecisse syllogismum, quod fieri nō potest, atq; ideo aiūt infinitum uerbum, quod est non contingit pro participio infinito posuisse, id est non cōtingens est, est enim in pluribus alijs inueniēdi facultas frequenter uer bum

bum infinitum positum pro nomine infinito. Quare uerbũ quidē dixere quidã, sempet facere negationē, si infinitũ apponatur. Participia autem uel nomina si sint infinita posse facere affirmationē, & ideo quotiescũq; a magnis uiris infinitum uerbũ & duæ negationes in syllogismo ponunť, hac ratione defendiť, quo dicatur uerbũ infinitũ pro participio esse positũ: quod participiũ nominis loco in propositione prędicatur, & id quidē Alexander Aphrodiseus arbitrabať cęterique complures. icciroo enim aiunt non posse fieri ex infinito uerbo affirmationē, quoniã sicut ad uerbũ, est, iuncta particula negatiua mox totã perficiet negationē, sic etiã uerba quę sunt infinita, uel quę in se complectuntur uerbũ est, nõ facient infinitam affirmationē, sed potius negationē. Siquis enim sic dicat, homo currens non est, nullus hãc dixerit affirmationem. Siquis uero sic dicit homo nõ currit, icciroo nec hæc propositio affirmatio est, quoniam currit est, uerbũ intra se continet, & sicut ad est uerbũ particula negatiua iuncta nõ facit affirmationē sed potius negationē, ita quoq; ad aliud uerbũ iuncta negatio, qđ intra se cõtinet est uerbũ, plenã perficit negationē. Aristoteles autē nõ uideť ista discernere, sed similiter arbitrari, siue cũ participio ponatur est uerbum, siue sine participio uerbum illud quod uerbum est intra se claudit atque complectitur. dicit enim hoc modo. In his uero in quibus est non conuenit, ut in eo quod est currere uel ambulare, idem facit sic positum, ac si est adderetur, & huius subiecit exemplum, ut currit omnis homo. In hac enim propositione quæ dicit, currit omnis homo, non quidem conuenit poni est uerbum, eodē modo & siquis dicat omnis homo ambulat, hic quoque est uerbũ non conuenit poni. sed hęc talia sunt, tanquam si est adderetur, quod exemplo docuit. nam sicut est currens omnis homo affirmatio est cursus præsentiam mõstrans, ita quoq; currit omnis homo, affirmatio est, idem ualens, idemque significans: & has ex simplicibus subiectis affirmationes in quibus est dici non conuenit, consequenter enumerat dicens, currit omnis homo, mediam ponens determinationē: quæ est omnis, inter currit, quod est prædicatũ, & subiectũ, quod est homo. Contra hanc opponit simplicē negationē dicens, non currit omnis homo. Rursus facit affirmationē ex infinito nomine, currit omnis non homo, huic opponit negationē infiniti nominis subiecti, non currit omnis non homo. & has icciroo proposuit, ut monstraret idem in his euenire, in quibus est non conuenit prędicari, quod in illis quoq; in quibus est tertium adiacens prędicabatur, sed quoniã in negatione infiniti nominis substituit, non currit omnis non homo ait. non enim dicendũ est non omnis homo, sed non negatio ad id quod est homo, addenda est. Poterat enim quis dicere no recte fecisse negationem eius affirmationis, quę est, currit omnis non homo, hanc quę dicit non currit omnis nõ homo, sed potius ita debuisse oppositionē constituit, currit omnis non homo, non currit non oīs homo. ex hoc autem demonstrat ita faciēdam esse negationē, ut eam ipse disposuit. dicit.n. non enim dicendum est, non omnis homo, sed nõ negatio ad id quod est hõ, addēda est, qui est sensus huiusmodi. Quoties facimus, inquit, negationem contra hãc affirmationem quæ dicit, currit omnis nõ homo, non est negatiua particula, non adiungenda ei quod est omnis, sed potius subiecto quod est homo. Cum enim ita dicimus, currit omnis nõ homo, facienda est negatio, nõ currit omnis nõ homo. Non enim dicendum est, nõ currit nõ omnis hõ, id est, nõ, negatiua particula non est adiiciēda ad omnis, sed potius ad homo. huiusmodi hęc causa est, ꝙ omnis determinatio in terminorũ numero nõ ascribit, sed potius ad uim suam. id est ad determinationem.n. non.n. aliquid uniuersale significat ipsum omnis, sed significat quidem uniuersale quod est homo uniuersaliter: omnis autē determinatio est, qm̃ id quod uniuersale est, id ē homo uniuersaliter prędicatur. non ergo aliquid uniuersale significat determinatio omnis, sed potius ꝙ uniuersale nomē uniuersaliter prędicatur. Atq; ideo quoties ĩ his negatio fit, ad subiectum potius nomē trahi oportet negationē, nõ ad determinationem. sed ne forte quis dubitet, ut etiã in aliis quoq; ita fieri oportere oppositiones dicat. in his.n. quæ subiectũ finitum habent, cum dicimus omnis homo currit, si contra hanc contradictorie opposita negatio ponitur, ad determinationem negatiua particula est constituenda, ut contra eã quæ dicit, omnis homo currit, ea sit, quę dicit, non oīs hõ currit. In his autem quę ex infinito nomine subiecto fiunt, siue ĩ affirmatione, siue in negatione, a subiecto nomine nõ est separanda negatio. hoc autē ita esse facillima ratione cognoscit, si determinationes paulisper auferātur, & in his propositionibus ex infinito nomine subiecto quæ sunt indefinitę speculatio fiat. Si enim affirmatio indefinita, non homo currit. Contra hanc erit negatio, non homo non currit, Si igitur hę propositiones factæ sunt, in uniuersalibus terminis: uniuersalis enim terminus est, homo. sed non habent additam determinationem, quod uniuersaliter prędicātur, id est omnis: & seruata est & in affirmatione & in negatione ad subiectum negatiua particula. Semper enim fiebat nomen infinitum. Etiam tunc quando additur aliquid quod determinet, non ad determinationē addenda est negatio, sed potius ad subiectũ nomē, quod cũ in affirmatione fuerit infinitũ: hoc idē infinitũ ut in negatione reuertať prouidendũ est. sicut enim infinitũ terminũ & simplicē in his indefinitis ꝓpositionibus ad affirmationē & negationē custodiri oportet, ut dicamus, currit hõ, nõ currit hõ: ita quoq; in ea propositione quę ē ex infinito nomine subiecto, idē seruandũ est, ut quod in affirmatione subiecto est, idem serueť etiam in negatione. Quod si hoc in ijs quę sunt indefinitæ euenit, cur nõ etiã in illis idē fieri oportere uideať quæ definitę sũt? hoc solũ.n. definitę ab indefinitis differũt, qđ cũ indefinitæ uniuersalia prędicēt præter uniuersalitatis determinationē, determinatę & definitæ idē illud prędicãt uniuersale cũ adiectione & significatione quod uniuersaliter prædicatur. Nihil igitur aliud omnis uel nullus significat, nisi quod id quod uniuersale dicitur, uniuersaliter prędicatur. ergo omnia eadem quæ in affirmatione & negatione in indefinitis ponebantur, eadem quoq; & in eisdem determinatis seruãda sunt. omnis enim & nullus nõ sunt termini, sed uniuersalis termini determinationes. His igitur ab Aristotele discursis, nos quoq; a Syriano, cui Philoxeno cognomen esse supra retulimus, ꝓpositionum omniũ numerũ, de quibus in hac libri disputatione perpendit, nimis ad rem pertinentem atque utilem transferamus, & prius perspiciendum est in categoricis propositionibus quod indefinitę sint. Quantę enim fuerint indefinitæ tot erunt uniuersales, tot particulares, tot singulariũ atq; indiuiduorũ propositiones. & prius quidem affirmationes perspiciamus hoc modo. Quatuor modi sunt propositionũ, aut enim indefinitæ sunt, aut uniuersales, aut particulares, aut singulariũ atq; indiuiduorũ. Si ergo perspiciantur quantæ sint indefinitę affirmationes, & has si per quaternarium numerum multiplicauero, colligitur mihi numerus affirmationũ: quem si duplico, colligitur etiam negationum hoc modo. Prædicatur enim est aut ipsum solum, aut certe tertium adiacens cum alio. & si solũ prædicatur, aut ad nomen simplex atq; finitum prædicatũ est, aut ad infinitum. ex his, duæ sunt affirmationes. est hõ, est non homo. Quoties aũt est tertium adiacens prædicatur, quatuor erunt affirmationes, aut cum subiectũ infinitũ est solum, ut est non homo iustus: aut cum prædicatum infinitum est solum, ut est, homo est non iustus: aut cum utraq; finita sunt, ut est, iustus homo: aut cum utraq; infinita sunt, ut est, non iustus non homo. Magis autem plures his non erunt oppositiones, ut ipse ait, cũ igitur sex sint affirmationes. duæ quibus est prędicatur, quatuor uero quibus est tertium adiacens. has si per quaternarium ducam. xxiiij. fiet, quas rursus si binario numero multiplicē. xlviij. mihi summa succrescet. tot igitur erunt affirmationes & negationes quæcunquę uel prædicato est uerbo, uel adiacenti & prędicato fiant. Quare quoniam tres sunt aliæ qualitates propositionum, quæ sunt necessarię, contingentes, & inesse tantũ significantes. secundum quas qualitates istæ omnes propositiones proferuntur, has quadraginta octo propositiones si in ternarium numerum duxerimus, scilicet secundum propositionum qualitates. cxliij omnium propositionũ prędicatiuarum, de quibus hoc libro tractat, numerositas cre-

fecet. Sed nunc præter has tres qualitates eas quę sunt, xlviij. propositiones cum negationibus suis, quas si per qualitates propositionis necessarium scilicet, contingentem, & inesse significantem multiplicauero, cxliiij. fient: subter ascripsimus.

Propositiones de secundo adiacente. xvj.

Est homo	Non est homo
Est omnis homo	Non est omnis homo
Est quidam homo	Non est quidam homo
Est Socrates	Non est Socrates
Est non homo	Non est non homo
Est omnis non homo	Non est omnis non homo
Est quidam non homo	Non est quidam non homo
Est non Socrates	Non est non Socrates

De tertio adiacente. xxxij.

Est iustus non homo	Non est iustus non homo
Est iustus omnis nõ homo	Non est iustus oĩs non homo
Est iustus quidam non hõ	Non est iustus quidam non hõ
Est iustus non Socrates	Non est iustus non Socretes
Est non iustus homo	Non est non iustus homo
Est non iustus omnis hõ	Non est non iustus oĩs homo
Est non iustus quidã hõ	Non est non iustus quidã hõ
Est non iustus Socrates	Non est non iustus Socrates
Est iustus homo	Non est iustus homo
Est iustus omnis homo	Non est iustus omnis homo
Est iustus quidam homo	Non est iustus quidam homo
Est iustus Socrates	Non est iustus Socrates
Est non iustus non homo	Non est non iustus non homo
Est non iustus oĩs nõ hõ	Nõ est non iustus omnis non hõ
Est non iustus quidã nõ hõ	Nõ est non iustus quidã nõ hõ
Est nõ iustus nõ Socrates	Nõ est non iustus non Socrates

Has igitur oppositiones Syriano calculis colligente, nos quoq; nominatim disposuimus iccirco, quoniam facilior fides habebitur numero, si per exempla prodantur, Simul et quoniã male doctus de his propositionibus peruersissime contendebat, & affirmationes quidem negationum loco ponens, negationes uero affirmationum, totum ordinem confundebat. Quare ne quem illius oratio a rectæ rationis ueritate traduceret, iccirco hanc ad clarioris memoriæ subsidiũ fecimus dispositionem.

Quoniã uero cõtraria est negatio, ei q̃ est, omne animal est iustũ, illa quæ significat, quod nullũ animal est iustum: hæ quidẽ manifestum est, quod nunquam erunt neque ueræ simul, neq; in eodẽ ipso. His uero oppositæ, erũt aliquãdo, ut non omne animal iustum est, & est aliquod animal iustum.

50. Hoc quoq; est diligentissime superius demonstratum, quod contrariæ aliquoties uerũ falsumq; diuiderent, si aut in rebus naturalibus, aut in impossibilibus proponerentur; aliquoties uero simul inueniri posse falsas, si res neq; naturales, neq; impossibiles prædicarent, contrarias autem esse dictum est, siquis & affirmatiue & negatiue uniuersalem faceret enunciationem ergo non hoc dicit, Quæ sunt, inquit, contrariæ simul ueræ esse nõ possunt, & hoc nõ sine quadã rerum determinatione locutus est, ait enim, Quoniã uero cõtraria est negatio ei quæ est, omne est animal iustum.s. affirmationi, illa quæ significat, quod nullũ est animal iustũ.s. negatio. hæ quidem inquit, quoniam sunt contrariæ, quæ simul ueræ esse non possunt, manifestum est ꝙ nunquam erũt, neq; ueræ simul, neq; in eodem. sed quod dixit, neq; ueræ simul hmôi est Nihil.n. prohibet alio, & alio tẽpore & affirmationẽ uniuersalẽ & negationẽ ueraciter posse ꝓponi, ut siquis dicat omnis homo iustus est, hoc si aureo seculo diceretur, uerissime proponeretur. Quod si quis rursus dicat, nullus homo iustus est, hoc si ferreo seculo enunciaret, erit uera propositio. Quare contingit affirmationem, & negationem uniuersalem ueras esse, quas manifestum est esse contrarias, sed non simul. Illa.n. aureo seculo, si ita contingit, illa in ferreo seculo, sed hęc tempora diuersa sunt, & nõ sũt simul. quare recte hoc quoq; addidit ut diceret, manifestum est quod nunquam erunt neq; ueræ simul; Quod autẽ addidit, neq; in eodem, ad aliam eiusdem rei determinationem ualet. possunt enim rursus eodem tempore & simul uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio ueræ esse, sed si nõ de eodem prædicentur, ut si quis dicat, omne animal rationale est. hoc si de hominibus prædicetur, uera est affirmatio. qđ siquis dicat nullum animal rõnale est, hoc si de equis enunciet uera erit, uno eodemq; tempore contra uniuersalem affirmationem uniuersalis facta negatio, sed non de eodem. illa.n. affirmatio de hominibus facta ẽ, hæc uero de equis negatio, Quamobrem dictum est nunquam esse posse simul cõtrarias ueras. neq; in eodem.i. nec uno eodemq; tempore, nec de uno subiecto: sed quod his oppositæ erunt, uniuersali quidem affirmationi particularis negatio, uniuersali autem negationi particularis affirmatio, & has diximus iccirco sub contrarias dici, quòd diuersa quodammodo contrarijs patiantur, manifestum est; quoniam sicut contrarię ueræ simul esse nõ possũt, diuidunt tamẽ aliquoties inter se ueritatem, & falsitatem: ita quoque & subcontrariæ diuidunt quædam inter se uerum falsumq; aliquoties, quando contrariæ quoq; diuiserint. simul autem ueræ inuenire possunt, quando uniuersales & contrariæ simul falsæ sunt. ut autem simul falsæ sint, nulla rerum ratione contingit. Ergo contrarias quidem simul ueras esse, atq; in eodẽ nũquam quisquam poterit inuenire. Subcontrariæ autem quę uniuersalibus & contrarijs oppositæ sunt, sibi inuicem comparatas ueras inueniri possibile est, ut in eo ipso exẽplo quod ipse proposuit, non omne animal iustum est, uera est. rursus est, aliquod animal iustum, hæc quoque uera est. Quare contrariæ simul ueræ esse non possunt, Subcontrarias simul ueras nihil prohibet inueniri.

Sequitur uero hanc quidem quæ est, nullus homo est iustus, illa quæ est omnis homo est non iustus. Illam uero quæ est, aliquis homo iustus est, opposita, non omnis est homo non iustus, necesse est enim aliquem esse.

52. De consequentia propositionũ simplicium atq; infinitarum sufficienter quidem supra disseruit. Sed nunc hæc est huic intentio, Non quæ particularis affirmatio, quam uniuersalem affirmationem uel negationem sequatur, quod supra iam monstrauit sed quæ uniuersalis negatio uniuersalem sequatur affirmationem, uel quæ particularis negatio particulari.s. affirmationi consentiat, proponitq; has quatuor dicens, negationem simplicem uniuersalem & affirmationem infinitam uniuersalem sese sequi, & sibimet consentire: nec minus his oppositas.i. particularem affirmationem simplicem. & particularem infinitã negationem, & in ueritate in falsitate se sequi, & a se nullo modo discrepare. Disponãt.n. hæ quatuor, prior affirmatio infinita uniuersalis q̃ dicit, omnis homo est nõ iustus, sub hac ei consentiens simplex uniuersalis negatio, quæ proponit, nullus homo iustus est. Rursus in altera parte contra affirmationem infinitam, particularis simplex affirmatio quæ dicit, est aliquis hõ iustus, & sub hac particularis infinita negatio, quæ proponit, non omnis est homo non iustus.

Omnis est hõ non iustus	Est aliquis homo iustus
Nullus est homo iustus.	Nõ oĩs est hõ non iustus

His ergo ita dispositis, si affirmationis uniuersalis ĩfinita uera sit, ea quæ dicit, omnis est homo non iustus, uera est etiã ea quæ proponit, nullus est homo iustus, quę est uniuersalis simplex negatio: hoc autem melius in inferioribus cognoscitur exemplis. Dicat.n. omnis est homo non quadrupes, uera est. rursus, nullus est homo quadrupes, hęc quoque uera est, Quod si una harum sit falsa, falsa quoq; erit & altera. nã si falsa est,

sa est, quod omnis est homo nō iustus, sicut uere quoque falsa est, illa quoque negatio simplex mendacissime prædicabit quę dicit, nullus est homo iustus. Quocirca affirmatio uniuersalis infinita, & negatio uniuersalis simplex sibimet consentiunt. ut una uera, alteram ueram esse necesse sit. alterius falsitatem reliqua quoque falsitas consequatur. idem quoque euenit in parte altera. nam si uera est, quod quidam homo iustus est, uera quoque est, quod non omnis est homo nō iustus, est enim aliquis. Nam si quod dicitur, nō omnis, tantundem est, tanquam siquis dicat, quidam non est, quod in alio quoque exēplo manifestius apparebit. Siquis dicat, nō omnis est hō iustus, hoc est dicere, quidam homo iustus nō est, ergo non omnis, quidam, non, significat. Siquis ergo ita proponat, quidam homo nō iustus non est, quem dicit non esse non iniustū iustum esse confirmat. Quare ille de quo dicitur, quod non iustus nō est, erit iustus. Vnde fit ut ea quæ dicit, nō omnis est homo nō iustus, consentiat ei quæ dicit, quidam homo iustus est. Sed hęc non consentit ei quæ dicit, quidam homo nō iustus est, non igitur hæc consentit ei quæ proponit, non omnis homo est nō iustus. Sed quoniam hoc fortasse aliquatenus uidetur obscurius consequentiæ ipsarum hoc modo sumendæ sunt. Sitq; nobis hoc positum, affirmationem uniuersalem infinitam, & negationem uniuersalem simplicem sibimet consentire, ut unius ueritatem & falsitatem alterius ueritas aut falsitas consequatur. Si falsa est affirmatio infinita uniuersalis quæ dicit, omnis est homo nō iustus, uera erit huic opposita particularis infinita negatio quę proponit, nō omnis est homo nō iustus: sed cum falsa est affirmatio uniuersalis infinita, falsa quoque est, & uniuersalis simplex negatio quæ dicit, nullus est hō iustus. sed hac falsa particularem affirmationē quę huic cōtradictorie opposita est, ueram esse necesse est, quæ est, quidam homo iustus est. Quocirca quādo affirmatio uniuersalis infinita falsa est uera est particularis infinita negatio, & quando uniuersalis negatio simplex falsa est, uera est simplex affirmatio particularis. Sed affirmatio uniuersalis infinita, & negatio uniuersalis simplex simul falsæ sunt, & sibimet in falsitate consentiunt, simul igitur uerę erunt simplex particularis affirmatio, & infinita negatio particularis. Rursus si uera est affirmatio uniuersalis infinita, falsa erit negatio particularis infinita. ei enim contradictorie opposita est. Si rursus uera est uniuersalis simplex negatio, falsa est particularis simplex affirmatio, sed uniuersalis affirmatio infinita, & uniuersalis negatio simplex simul uerę sunt, simul igitur erunt falsæ particularis affirmatio simplex, & particularis infinita negatio. Quare hæ quoque, idest, particularis affirmatio simplex, & particularis infinita sibimet in ueritate & falsitate cōsentiunt, & ueritatē suā & mēdaciū inuicem consequuntur. Quare affirmatio quidē & negatio, utraq; uniuersalis, hæc simplex, illa infinita sequunt sese, sibiq; cōsentiūt. Particulares autē, idest uniuersalibus oppositæ, simplex affirmatiua & negatiua infinita, ipsę quoq; sibimet cōsētiūt. Quare rectus ordo est ut sicut affirmationi uniuersali infinitę cōsētit simplex uniuersalis negatio: ita particulari affirmationi simplici, particularis negatio infinita cōsentiat.

Manifestum est autem, quod etiam in singularibus, si est uerū interrogatū negare, quod et affirmare uerū est, ut putas ne Socrattes sapiēs est? nō. Socrates igit̄ non sapiēs est. In uniuersalibus uero nō est uera quæ similiter dicit̄, uera est autem negatio, ut putas ne omnis hō sapiēs est? non omnis igit̄ hō non sapiēs est, hoc enim est falsū. sed, nō igitur omnis hō sapiens est, uera est: hæc.n. opposita est, illa uero contraria.

53. De consequentia propositionum disputans, & sibi quē admodum consentirent, illum tractatū parumper egressus docere proposuit, quę ueniant in responsionē de singularibus si ad prædicationē ipsarum sit particula negationis apposita. quæ rursus in his quę de uniuersalibus sunt propositionibus, si ad precationem addita particula negatiua concurrat, neque enim oportet similiter facere enuntiationes. Non.n. simile est quod ex utraque prædicatione contingit. hoc autem ita manifestum est. Siquis de singulari aliquod interrogatus neget, ille qui interrogauerit, potest facere ex infinito nomine prędicato conclusionem, illam scilicet negationem iungens, quam respondens ante negauerat & hoc ueraciter prædicabit. De uniuersalibus autem apparebit non eandem ueritatem posse contingere, si ex his affirmatio componatur. Siquis enim interroget alium, putasne Socrates sapiens est? si ille respondet non, uere ille concludit dicens, Socrates igitur non sapiens est, Sit autem hoc quoque in alio clariori exemplo manifestum. si interrogaremus aliquē hoc mō. Socrates ne Romanus est? atq; ille respōdeat non: nos uere cōcludere possumus, Socrates igit̄ nō Romanus est, facientes ex negatione quam ille respondebat, & ex nomine, quod in propositione prædicauimus affirmationem ex infinito nomine, quę dicit, Socrates non sapiens est, uel Socrates non Romanus est. Has enim affirmationes esse ex infinito nomine supra monstratum est. Si igitur eodem modo aliquis in uniuersalibus subiectis interroget dicens, omnis ne homo sapiens est? nos utiq; respondebimus nō. Tū ille eadē similitudine cōcludit. dicit enim, omnis igitur hō nō sapiens est. Quocirca nullus hō sapiēs est. ea.n. quæ dicit, omnis homo nō sapiēs est, cōsentire monstrata est ei quæ dicit, nullus homo sapiens est. Videbit̄ igit̄ quodāmodo ex uera responsio ne falsa illata esse conclusio: cui nos dicimus negationē quidē nos respondisse, nō ut ea negatio ad prędicatū iungeret̄, sed ad determinationē. neque enim nos uoluisse ab omni homine sapiētiā tollere, cū interrogātę aliquo an omnis hō sapiēs esset, nos negaremus: sed ab omni potius, idest determinatione, uoluisse nos abstrahere sapientiā, illud.s. significātes, quod alicui esset, & alicui nō esset sapiētia, ut quod diximus nō tātū ualeret, quātum si diceremus nō omnis. igitur si illa negatio ad nomen, idest ad sapientem iungatur, uniuersalis fit affirmatio, quę dicit, omnis hō nō sapiens est, consentiēs uniuersali negationi, quæ proponit, nullus homo sapiens est. sed hæc contraria est interrogationi. fuit enim interrogatio, omnis ne homo sapiens est? hęc habet uniuersalem affirmationē, cui contraria est uniuersalis negatio, cui rursus negationi consentit uniuersalis affirmatio infinita. Quocirca affirmationi quoque uniuersali simplici, quæ in interrogatione posita est, idest omnis ne homo sapiēs est? contraria est ea quæ dicit cōclusio, quod omnis homo nō sapiēs est. Quod si dicatur, non omnis homo sapiēs est, & uerum est, & ei opposita est. Cōtra enim eam quę dicit interrogationem, omnis ne homo sapiens est? cum responsum fuerit, nō, & iuncta negatio fuerit ad omnis, particularis negatio fit dicēs, non omnis hō sapiēs est, q̄ est opposita uniuersali affirmationi, ei quæ in interrogatione est posita uniuersali. hoc est enim quod ait, hęc est enim opposita, illa uero cōtraria. Per uerba autem sensus iste sic constat. Manifestum est autem, inquit, quod in singularibus, ut est Socrates, & quicquid indiuiduum est: si uerum est interrogatum negare, idest si, quādo aliquid quis interrogat, uere ille negauerit; ut cum aliquis interogat an Romanus sit Socrates, ille neget, qđ & affirmare uerum est, ut ille qui interrogat ex negatione & nomine prędicato infinitam faciat affirmationē, & huius est exemplum, putas ne Socratres sapiens est? Responsio, nō. cōclusio, Socrates ergo nō sapiēs est, sed hoc nō similiter in uniuersalibus se habet, quod per hoc mōstrat, quod ait, in uniuersalibus uero nō est uera, quæ similiter dicitur, idest nō uera est affirmatio infinita facta ex predicato nomine, & respōdentis negatione, sed potius uera est negatio, non affirmatio. huius exemplum tale est, nam interrogatio est ut Putas ne omnis homo sapiens est? Respōsio, non; falsa cōclusio, omnis igitur homo nō sapiēs est. hoc autē falsum est, & non simile est ei quod supra de singulari subiecto prędiximus, sed potius illa quæ dicit, non omnis igitur homo sapiens est, ut respōdētis negatio ad omnis iungatur, & fiat negatio particularis. est enim hęc uera, hæc autem est etiam opposita. Nam cum affirmatio uniuersalis interrogata esset ea quæ dicit omnis ne homo sapiēs est? ex negatiua particula factum est, non omnis homo sapiēs est in conclusione, & sunt oppositę. Illa est enim affirmatio uniuersalis,

salis,

salis, hæc autem particularis negatio, illa uero contraria. Nam si, non negatio ad prædicatum iungatur, fit uniuersalis affirmatio infinita, quę cõsentit uniuersali negationi finitæ, sed hæc contra uniuersalem affirmationem finitam, quæ in interrogatione est posita, contraria est. Contraria igitur erit etiam illa quę uniuersalis est affirmatio infinita. Quę autem causa est, cur in singularibus, uel affirmatio ex infinito nomine, uel negatio sibimet finita consentiant; in uniuersalibus autem uniuersalis affirmatio ex infinito nomine nõ cõsentiat particulari negationi finitæ, quærendum est. Etenim si quis dicat Socrates non sapiens est, & Socrates sapiens nõ est, idem est, & hæ duæ sibimet consentiunt, si quis autem dicat, omnis homo non sapiens est: & rursus, non omnis homo sapiens est, hæ duæ non sibimet consentiunt. Sed hæc ratio est, quòd in singularibus subiectis non sunt duplices oppositiones, sed una tantum, idest quæ negationem facit. In uniuersalibus autẽ uniuersaliter prædicatis, duplex oppositio est, una contraria, una uero contradictoria. Si sit ergo huiusmodi affirmatio quæ dicit Socrates sapiens est, contra hanc una oppositio est quæ proponit Socrates sapiens nõ est. Si ergo dicat aliquis Socrates non sapiens est, hęc nullum alium habebit intellectum quàm ea quæ dicit Socrates sapiens non est. unam enim tantum solam diximus in singularibus oppositionem. Quare quęcunque alię fuerint, eadẽ significatione concurrent, in uniuersalibus uero uniuersaliter prædicatis non eodem modo est. Nam si sit affirmatio uniuersalis quę dicit omnis homo sapiens est, contra hanc etiam illa est quæ dicit, nullus homo sapiens est, etiam illa quę dicit, non omnis homo sapiens est. & illa est contraria, hæc contradictoria: simplex ergo hęc oppositio sibi nõ potest consentire. illa enim totum tollit, quę est uniuersalis negatio, illa partem definite, quæ est particularis negatio. Sed uniuersalis negatio uniuersali affirmationi ex infinito nomine consentit, diuersa igitur erit hæc quoque a particulari definita negatione. & quoniam duplex est oppositio in uniuersalibus, & simplex in singularibus, rectè in eadem similitudine prędicationis, non eadem ueritas falsitasque contingit.

Illæ uero quæ sunt contraiacentes secundum infinita nomina uel uerba, ut in eo quod est, non homo, uel non iustus, quasi negationes sine nomine & uerbo esse uidebuntur, sed non sunt; semper enim uel ueram esse uel falsam necesse est negationem. qui uero dixit non homo, non plus dicente homo, sed etiam minus, uerus uel falsus fuit, si non aliquid addatur.

34. Nouimus oppositiones ex infinitis fieri posse nominibus, has ergo dissoluens Aristoteles sumit per se dictionem nominis infiniti, & de ea disputat, si contra finitum nomen comparetur, an quædam enunciatiua oppositio uideatur. Siquis enim sumat id quod dicitur non homo, & opponat contra id quod dicimus, homo, uidebitur fortasse aliquatenus facere oppositionem. cum enim omnis negatiua particula adiecta uerbo quod continet propositionem, negationem faciat, etiam si modus aliquis propositionis non prædicetur, quod posterius demonstrãdum est, ita etiam nomini uř, cum adiecta fuerit negatiua particula, quandã facere negationem. ut si, non, particula, iungatur ei quod est, homo, faciat, non homo: hoc est enim quod ait, Illæ uero quæ sunt secũdum infinita nomina uel uerba opposite, ut in eo quod est non homo, uel non iustus, quasi negationes sine nomine uel uerbo esse uidentur. Siquis enim dicat non currit, hęc fit sine nomine negatio, quod siquis dicat non homo, hæc quoque est sine uerbo negatio. Quę dictiones secũdũ infinitum nomen, aut uerbum opponũtur finito nomini uel uerbo, quod est homo, & currit. uidebuntur ergo hę negationes secundum infinitum nomẽ uel uerbum quę prædicãtur, sed non sunt. Maxima enim ratio has negationes nõ esse conuincit, quòd omnis negatio uel uera, uel falsa est. qđ autem dicimus nõ homo uel nõ currit, licet simplicia quoque & finita, homo.s. atque currit, nihil uerum falsumue significet, tamẽ hæc infinita multo minus aliquid uerum, aut falsum demonstrant, non quod simplicia uerum aliquid falsumue significẽt, iccirco dicimus infinitas dictiones simplicibus minus uerum, aut falsum monstrare. sed quod quanquam nihil uerum falsumue designet simplex nomẽ aut uerbum, tamen definitum quiddam proponit, ut in eo quod est homo finitum quiddam est, & una species. Is uero qui dicit, non homo, præsentem quidem speciem interimit, infinitas autem alias dat intelligere ipsas nihil ponens. Quocirca, quanquam finita uerba uel nomina per se uera uel falsa esse non possint, nisi cum aliis iuncta sint: tamẽ longe minus ueritatis aut falsitatis capacia sunt nomina infinita uel uerba, quæ nec hoc ipsum quidem quod significãt ponunt, sed illud quidem perimunt, nihil autem per se aliud in significatione constituunt. Postremo propinquius ad ueritatis, uel falsitatis finita sunt intellectus. Minus igitur uera uel falsa est dictio nominis infiniti, quàm alicuius simplicis, & finiti uocabuli.

Significat autem, est omnis non homo iustus, nulli illarũ idem, nec huic opposita ea quæ est, non est omnis non homo iustus. illa uero quæ est, omnis non iustus non homo, illi quæ est, nullus iustus non homo, idem significat.

35. Postquam de propositionibus infinitum habẽtibus prędicatum sufficienti disputatione locutus est, earumque oppositiones ostendit, consequentiasque demonstrauit, atque in medio de infinitis nominibus, quòd non essent negationes breuiter pernotauit; nunc redit ad eas propositiones, quę subiectum habent infinitum, prædicatum uero uel finitum, uel infinitum; & primum quidem an eędem sint, idemque significent, habeantque ordine aliquam consequentiam, hę propositiones quę ex infinito subiecto sunt, cum his quę ex infinito prędicato sunt, uel ex utrisque finitis, docet. Ait enim has duas propositiones quæ sunt, est omnis nõ homo iustus, non est omnis non homo iustus, nulli illarum idem significare, quę aut ex utrisque finitis sunt, aut ex prędicato infinito. & disponantur quidem illæ, quę aut ex utrisque finitis sunt, aut ex prędicato infinito, & primum quidem ponatur simplex affirmatio uniuersalis, sub hac negatio uniuersalis ex pdicato infinito superiori simplici affirmationi consentiens. Contra uero ponatur uniuersalis simplex negatio, & sub hac uniuersalis ex infinito prędicato affirmatio, quas constat sibimet consentire pręcedente affirmatione uniuersalis, quæ est ex infinito .s. prædicato.

Est omnis homo iustus		Nullus est homo iustus
Consentientes	Contrariæ / Contrariæ	Consentientes
Nullus est hõ nõ iustus		Est omnis hõ nõ iustus

Cũ igitur ita sint affirmationes positæ & negationes, quæ simplex quidem subiectum habent, infinitum uero uel simplex prædicatum, nunc Aristoteles dicit, quod hę propositiones quæ subiectum habent infinitum, nulli illarum superiorum quas disposuimus idem significat. hęc enim quæ dicit, est omnis non homo iustus, non consentit ei quę dicit, est omnis homo iustus. nec rursus ei quę dicit, est omnis homo non iustus, nec his rursus quę sunt, nullus est homo iustus, uel nullus est homo non iustus. hæ enim omnes hominem subiectum habent, illæ uero non hominem. Quocirca nec huius negatio, id est uniuersalis affirmationis ex infinito subiecto, particularis scilicet negatio, cum ulla earum quæ finitum habent subiectum, poterit consentire. Ea enim quæ dicit, non est omnis non homo iustus, neque cum ea quæ proponit, est omnis homo iustus, neque cum ea quæ dicit, est omnis homo non iustus, neque cum his quæ enunciant, nullus est homo iustus, uel nullus est homo non iustus. Sed non hoc dicit, quod ex infinito subiecto propositiones diuersę sunt his, quæ sunt uel ex finito prædicato, vel ex infinito, subiecto tamen finito. possunt.n. diuersę quidẽ

esse

esse prędicationes, idem tamen aliquoties significare, ut ea quæ dicit, omnis est homo iniustus, cū diuersa sit ab ea quę dicit, nullus est homo iustus, idem tamē aliquādo significāt, si affirmatio priuatoria pręcesserit. Dictum est.n.qđ affirmationibus pręcedentibus negationes sine dubio sequerentur. ergo non hoc dicit, quod diuersę sunt propositiones ex infinito nomine subiecto ijs quæ sunt ex prędicato uel finito uel infinito, subiecto tamen finito: sed quod omnino sibi non consentiant, uel non idem significent, idest tota sint uirtute propositionis dissimiles. Atque quidem hæc dixit de his quę infinitum subiectum haberent, infinitum uero uel finitum prędicatum: uenit autem nunc ad ipsarum consequentias quę ex infinito nomine subiecto constant, & ex utroq; infinito. & sicut supra consequentiam earum quę ex utrisque finitis erant uel ex infinito prædicato docuit: ita quoque nunc ecōuerso quæ ex utrisque infinitis nominibus constant, uel ex infinito nomine subiecto qualem ad se habeant consequentiam, monstrat: dicens. Illa uero quę est, omnis non iustus non homo, illi quę est, nullus iustus non homo, idem significat, has duas tantum propositiones monstrat, affirmatiuam scilicet uniuersalē ex utrisque infinitis, quę dicit, omnis non iustus nō homo, ei consentire quæ est uniuersalis negatio ex solo infinito subiecto, quæ dicit, nullus iustus non homo. In his autem subauditur particula, est, ut sit tota propositio, omnis nō iustus non homo est, & rursus, nullus iustus non homo est. nam sicut in his quę finitū habebant subiectum, infinitum uero vel finitum prędicatum, affirmationem ex finito subiecto & infinito prædicato, eam scilicet quæ dicit, est omnis homo non iustus, sequebatur simplex uniuersalis negatio, quę ex utrisque finitis constat, nullus homo iustus est: ita quoque in his permutatis tantum subiectis idem uenit. Nam sicut illic negatio ex utrisque finitis uniuersalis sequebatur affirmationem ex finito subiecto & infinito prædicato: ita quoq; affirmationem ex utrisque infinitis uniuersalem, sequitur negatio ex infinito subiecto, ipsa quoq; uniuersalis, & has quidem duas propositiones ascripsit, solam in his consequentiam ostendens. Cæteras autem quia putabat intellectu esse faciles, persequi neglexit. Nos autem eas nequid relictum uideatur, apponimus. est enim consequentia hoc modo.

Est omnis nō hō nō iustus.	Est omnis non hō iustus
Nullus non hō iustus est	Nullus nō hō nō iustus est
Quidā non hō iustus est	Quidā nō hō nō iustus est
Nō est oīs nō hō nō iustus	Nō ē omnis nō hō iustus.

Has igitur siquis diligenter inspexerit duas comparationes duabus conuenientissimam consequentiam consensumque monstrabunt.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi Editionis secundæ seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER QVINTVS.

MAXIMAM operis huius emensi partem ea, quæ sequuntur licet magis quæstionibus impedita, tamen audacius atque animosius exequemur: nec defatigari in singulis partibus oportet, totius dialecticæ prodere aggressos atque expedire doctrinam, itaque rectam commentationis seriem conteximus.

Transposita uero nomina & uerba idem significant, ut est albus homo, est homo albus: nam si hoc non est, eiusdem multæ erunt negationes. sed ostensum est, quod una unius est. eius enim quæ est, est albus homo, negatio est, non est albus homo: eius uero quæ est, est homo albus, si non eadem est ei quæ est, est albus homo, erit negatio, uel ea, quæ est, non est non homo albus, uel ea quæ est non est homo albus. Sed altera quidem est negatio eius quæ est, est non homo albus: altera uero eius quæ est, est albus homo. Quare erunt duæ, unius.

56. Docet nunc si nomina & uerba transferantur, & aliud prius, aliud uero posterius prædicetur, unam sine dubio significantiam retinere. Siue enim quis dicat, est homo albus, siue est albus homo, siue hō albus est, siue albus homo est, siue quomodo libet aliter ordinē prædicationis permutet, eadem sine dubio significatio permanebit. & hoc quidem fortasse oratoribus uel poetis non eodem modo perspiciēdum est, quo dialecticis. Et enim quantum ad compositionem orationis spectat, maxime differt quo uerba & nomina prędicationis suæ ordine proferantur. Multum.n. interest in eo, quod ait Cicero, ad hanc te amētiam natura peperit, uoluntas exercuit, fortuna seruauit, ita dixisse ut dictum est, an ita, ad hanc te amentiam peperit natura, exercuit uoluntas, seruauit fortuna. Sic enim minor est sententię magnitudo, minusque in ea licet id quod, si sic componatur, eminet, & sese uel nolentibus hominum auribus animisque patefacit. Rursus cum dicit Virgilius pacique imponere morem, potuisset seruare metrum, si ita dixisset, moremque īponere paci, sed esset debilior sonus, nec in eo ictu uersus tam præclare ut nunc compositus diceretur. ergo non idem ualet oratoribus uel poetis uerborum nominumque ordo mutatus. Qui enim ad compositionem spectant, multum in ordine sermonum ornamenti reperient. Dialecticis uero quibus nulla est ad orationis leporem cura loquēdi, quibusque sola ueritas perscrutatur, nihil differt quolibet ordine uerba & nomina permutentur, cum tamen eandem uim quā prius in significatione retineant. sed nec apud ipsos modis omnibus permutato ordine dictionis eadem semper uis significatioque seruatur. Hæc enim particula, quę, negatiua est i. non multum ualet, multamque differentiam perficit uariis adiecta locis. Siquis enim dicat. homo albus non est, faciet indefinitam simplicem negationem. Siquis uero dicat, homo non albus est, faciet indefinitam ex infinito prędicato affirmationem. Siquis autem prædicet, non homo albus est, idem quoque constituit, ex infinito subiecto indefinitam affirmationem. rursus siquis dicat, omnis homo nō iustus est, hęc cōsentit ei quæ dicit, nullus homo iustus est. Quod si idem non ad uniuersalem determinationem ponatur, ut dicatur, non omnis homo iustus est, non iam uniuersalis affirmatio infinitæ prædicationis consentiens uniuersali simplici negationi fit, sed potius particularis negatio simplex. Vides ne igitur quam multas faciat differentias negatiua particula diuersæ nominum prædicationi coniuncta? Sed quanquam hæc ita sint, potest tamen alio modo eadē diuersis in locis posita eandē uim significationemq; seruare. si enim sit posita, nō, particula cum uniuersalitate sua, cū eadem ipsa sæpius permutetur, idem sine dubio in significatione consistit. Si quis enim dicat, non omnis homo albus est, particularis est simplex negatio. siquis uero sic dicat, homo non omnis albus est, eadem significatio est. Vel si hoc modo, homo albus nō omnis est, nec hæc à superiore significatione discedit. uel siquis amplius quoque permutet dicens homo albus est non omnis, a priori significatione nil discrepat. Eodem modo uel si quomodolibet aliter permutetur, cū propria tamen uniuersalitatis determinatione diuerso modo permutata idem semper necesse est in significatione seruetur. eodem modo si eadem, non, particula cum alio nomine uel uerbo iuncta sæpius transferatur. ut cum dicimus, homo iustus non est. rursus homo non est iustus. rursus non est homo iustus, eadem significatio retinetur. Quocirca si sola particula negatiua permutata sit, & non eodē semper ordine prædicetur, multas differentias faciet propositionum. Sin uero iuncta cū alio nomine sæpius [ut dictū est] transferatur, eadem in translationibus omnibus significatio permanebit. His igitur ita dispositis uidendum est quę sit Aristotelis demonstratio, & uerba & nomina transposita eandē semper uim significationemque subijcere. ait enim, Transposita uero uerba & nomina idem significāt, ut est albus homo, est hō albus. hęc enim transpositis nominibus

nibus atque uerbis eandem retinent significationem. In illa enim prius albus est, posterius homo, in hac autem prior homo, posterior albus. quod si hoc falsum est, & non sint eædem, sed a se diuersæ sunt, impossibile aliquid inconueniens que contingit. erunt enim duæ negationes unius affirmationis, quod est impossibile. Ostẽsum enim est quod una unius est affirmationis negatio. Nunc igitur uideamus si hæ affirmationes quæ dicunt, est albus homo, & est homo albus nõ sunt eædem, sed diuersę, quemadmodum unius affirmationis duę sunt negationes; & primo quidem disponantur hoc modo, est albus homo, est homo albus, huius ergo propositionis quę dicit, est albus homo, erit negatio ea scilicet quę proponit, non est albus homo. alia nanque quę esse possit rationabiliter non potest inueniri. disponantur igitur rursus eędem, & superior affirmatio cum propria negatione.

Est albus homo
Non est albus homo
Est homo albus

Cum igitur eius quę dicit, est albus homo, negatio sit ea quę proponit, non est albus homo, si ea quę dicit, est homo albus, diuersa erit ab ea propositione quæ pronunciat, est albus homo, alia erit eius negatio. sit ergo aut ea quę dicit, nõ est non homo albus, aut ea quę dicit, nõ est homo albus. Rursus igitur disponantur duę quidem affirmationes primę alternatim positæ, & econtrario confessa prioris negatio. Contra secundum uero utræque hę negationes, quas diximus ascribantur.

Est albus homo — Non est albus homo

Est homo albus — Non est homo albus
Non est non homo albus.

His igitur ita discretis, eius propositionis quæ dicit, est homo albus, nõ potest esse illa negatio quæ dicit, nõ est nõ homo albus. Illius est enim negatio quę habet subiectum infinitum, quæ dicit, est non homo albus. similiter autem & quamlibet aliam quis posuerit negationem, eius sine dubio alia reperitur affirmatio. Vnde fit ut relinquatur ea eius esse negatio, quæ proponit, non est homo albus, est ergo negatio eius quæ dicit, est homo albus, ea quæ dicit, non est homo albus. sed eius affirmationis quę proponit, est albus homo, negatio est & ista quæ dicit, non est homo albus. Quod probat ea res quod inter se uerũ falsumq; diuidunt. nam si uerũ est esse album hominem, falsum est nõ esse hominẽ album. Quod si in aliquibus uerum inuenitur, hoc secundum definitionem propositionis agnoscitur, non secundũ negationis formam, ut magis secũdum quantitatem non sint sibi oppositę potius quam secũdum qualitatem. quod illa res monstrat siquis sic dicat. Est albus omnis homo, si cõtra hãc ponatur, nõ est omnis homo albus, perspicuum est quòd inter se & ueritatem diuidunt & falsitatem. unã enim ueram esse necesse est, unã falsam, quare etiam si determinationes auferantur, eadem oppositio redit, licet sit indefinita. Nam sicut in ea quę dicit, omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est, sublatis omnis & non omnis, homo iustus est, & homo iustus nõ est, affirmatio & negatio oppositæ sunt: Ita quoque in his sublato omnis, & nõ omnis ea, quæ dicit, est albus hõ, ei quæ dicit, nõ est homo albus, opposita est. additis enim determinationibus una semper uera est, altera falsa, sed diximus, quod affirmationis eius quæ dicit, est albus homo, negatio est, non est albus homo. Duę igitur negationes, non est albus homo, & non est homo albus, unius affirmationis sunt, eius. s. quę enunciat, est homo albus. quod euenit si negationes hę quę dicunt, non est homo albus, & non est albus homo, a se diuersæ sunt. quod ex eo contingit quod prius positum est, eã quæ dicit, est albus homo, diuersam esse ab ea quæ dicit, est homo albus. quod si hoc impossibile est, ut una affirmatio duas habeat negationes, & perspicuum est cõtra eam affirmationem quę dicit, est homo albus, utrasq; has negationes quæ dicuntur, non est albus homo, & nõ est homo albus opponi, hæ a se diuersa nõ sunt, sibiq; cõsentiunt, & tantum permutatione nominis distant, cæteris autem omnibus eædẽ sunt, ꝙ si hæ negationes eædem sunt, eædẽ quoq; sunt affirmationes. Recte igitur dictum est, quod transposita nomina & uerba eãdem uim significationemq; seruant. Sẽsus ergo totus ita se habet. Hoc aũt modo ordo uerborũ. Transposita, inquit, nomina & uerba idẽ significãt, & est horũ exemplũ, ut est hõ albus, est albus ho. In his. n. oĩa transposita sunt. Nã si hoc non est. i. si nõ idẽ significant nomina & uerba transposita, quiddã impossibile & incõueniens contingit. Ait. n. eiusdẽ multæ erunt negationes. i. eiusdẽ affirmationis multæ negationes erunt. sed hoc impossibile est. ostensum est enim ꝙ negatio una unius ẽt affirmationis. Duæ ergo negationes uni opponi affirmationi, si uerba & noĩa trãsposita nõ idem significant, sic demonstrat. eius enim quæ est, est albus homo scilicet affirmationis, negatio est, non est albus homo. Contra illã enim affirmationẽ hæc negatio iuste opponitur. eius uero quę est, est homo albus, idest alterius affirmationis, si nõ eadem est, ei quæ ẽ, est albus homo. i. si diuersa est a priori propositione quæ dicit, est albus homo, & non est ei eadem, ac si diceret, si ei non consentit, erit negatio uel ea quæ est, non est albus homo, uel quæcunquę alia, quã siquis ponat esse negationem una ratione refellitur, qua hic quoque potuit. refellitur autem hoc modo. ait enim, Sed altera quidem est negatio eius quæ est, est nõ homo albus; altera uero eius quæ est, est albus homo. Inter duas. n. negationes quas posuit illã. s. quæ dicit, non est non homo albus, & eã quę proponit, nõ est homo albus, illa quæ dicit, non est nõ homo albus, negatio est affirmationis infinitum habentis subiectũ, quę dicit, est non homo albus. alia uero. s. quæ proponit, nõ est homo albus, eius est negatio quæ dicit, est albus homo. cũ ea enim uerum diuidit, atque falsum. Quare erunt duæ negationes unius affirmationis, sed hoc impossibile est.

Quod igitur transpositio nomine & uerbo eadẽ sit affirmatio & negatio manifestum est.

57. Superiorem argumentationem hac huius sententię cõclusione confirmat. fecit autem hunc syllogismum in secundo modo hypothetico, quem demonstrabilem uocant hoc modo, Si primum est, secundum est, sed secundum non est, primũ igitur nõ est. i. si transpositis uerbis & nominibus nõ sunt eædem propositiones, unius affirmationis duę sunt negationes, sed hoc impossibile est. Non igitur diuersæ sunt propositiones transpositis uerbis & nominibus.

DE VNITATE ENVNCIATIONVM.

AT uero unum de pluribus, uel plura de uno affirmare uel negare, si nõ est unum ex pluribus, non est affirmatio una neque negatio. Dico autem unũ, non si unum nomen positum sit, non sit autem unum ex illis, ut homo est fortasse & animal & mansuetum & bipes, sed ex his etiam unum fit, ex albo autem & homine & ambulare, non fit unum. Quare nec si unum aliquid de his affirmet aliquid, erit affirmatio una, sed uox quidem una, affirmationes uero multæ. nec si de uno ista, sed similiter plures.

58. Multos talis loci huius caligo cõfundit, ut digne exequi & ꝙ ab Aristotele dicebatur expedire non possent. Nos aũt supra iã diximus magnę fuisse curæ apud Peripateticæ sectę principes diiudicare, quæ esset una affirmatio uel negatio, quæ plures. Neq;. n. uocis sonitu cognoscunt, aut numero terminorũ. est. n. ut una quidẽ res de una prædicetur, & nõ sit una enũciatio. potest etiã fieri, ut uel plures de una re prædicẽtur, uel una de pluribus, una tñ ex his oĩbus enũciatio fiat, q̃ res magnę apud eos cautelæ fuit, ut ubi incidisset ꝑspecta regula nõ lateret. Nã siquis dicat, canis aĩal ẽ, nõ una est enũciatio. canis. n. multa significat. Siquis uero dicat, hõ animal rationale mortale est, uel animal rationale mortale hõ est. singulæ enunciationes sunt, iccirco qm̃ unum ex omnibus quiddã fieri potest: nam de animali rationali atq; mortali simul iunctis, unús hõ perficitur. Itẽ alia sunt quæ plura prędicantur, de quibus unum aliquid effici constituique

non

nũ posit. neque si illa de altero prædicentur, neque si de illis aliud, una affirmatio uel negatio est, sed tot dicendę sunt affirmationes esse, quot sint hæ res, quæ uel de una prædicantur, uel de quibus una dicitur. ut cum dicimus, Socrates caluus philosophus ambulat, ex caluitie, & philosophia, & ambulatione, nihil unum coniungitur, ut hęc quasi alicuius speciem forment. Quocirca siue hęc de uno prædicētur, siue unum de illis, non poterit una esse enunciatio, & communiter quidem totius propositi sensus huiusmodi est. Nūc autem ad ipsius Aristotelis uerba ueniamus. Dicit enim, At uero unum de pluribus, uel plura de uno affirmare uel negare, si non est unum ex pluribus, non est una affirmatio, neque negatio. Si inquit plura de uno prędices, ut cum dicis, Socrates philosophus simus caluus est, uel rursus cum unū de pluribus prædicas, cum dicis, simus philosophus caluus Socrates est, si ex his pluribus quę uel prædicas, uel subijcis, unum aliquid non fit, quemadmodum fieri unum potest de his quæ prædicamus, substantia animata sensibilis, id quod est animal, non fit una affirmatio, nec una negatio. quando quidem plura uel prædicātur uel subijciuntur ex quibus congregatis una species non existit. Quòd si unum de uno aliquis prædicauerit, quorum unum nomen plura significet, ex quibus unum aliquid non fiat, rursus nō est una affirmatio nec una negatio. Siquis enim dicat canis animal est, nomē canis significat & latrabilem, & cęlestem, & marinum, ex quibus iunctis nihil unum efficitur. Quare, quoniam ex his pluribus unum aliquid effici non potest, ex illo quoq; canis nomine non fit una affirmatio & una negatio, quod prædicatum aut subijcitur, cum significet multa ex quibus unū fieri nō posit. qđ per hoc ostendit quod ait, Dico autē unū, nō si unū nomē sit positū, nō fit autē unū ex illis. Potest enim fieri ut unū nomē de uno prędicet. sed si unū ipsorū plura significat, ex quibus unū non fit, non est una negatio uel affirmatio. neque enim uox una perficit enūciationem, sed eius quod significatur simplicitas, uel si plura sint in unum collecta, aliquid unū faciendi potentia. huius autem rei subiecit exemplum, qđ plurimos fefellit dicens, ut homo est fortasse & animal & bipes mansuetū. sed ex his unū fit. ex albo autē, & homine & ambulare non unum. Putauerunt alij hunc ita dixisse ut ostenderet, exempli gratia, se hanc quasi definitionem dedisse, ne forte aliquis arbitretur hanc quasi ueram hominis definitionem posuisse, quæ est animal bipes mansuetum. Iccirco enim, inquiunt, dixit fortasse, & animal & bipes, & mansuetū: ne quis omnino putaret huiusmodi esse hominis definitionem Aristotelem arbitrari. Alij uero hoc non ita dictum accepere, sed potius in hanc sententiā dictum Aristotelis scriptumq; interpretati sūt ut hō est qui & animal & bipes & mansuetū, sed ex his unū fit, ut ita intelligeret, hō quidem ęqualiter se habet ad id quod est homo, & ad id quod est animal bipes mansuetum. Quocirca si idem est & ęquum dicere hominem quod animal bipes mansuetum, necesse est quoties de uno plura hæc prędicantur. i. animal bipes mansuetum de homine, quoniam æquale est homini, quod uerum est, unum quiddā prædices, quamuis tres uoces prædicare uidearis. Sed omnes hi nihil omnino intelligūt, sed est melior expositio quā Porphyrius dedit, Volens, inquit, Arist. demonstrare quæ una esset affirmatio, quæ non una, dixit primo, Quoniam plura de uno prędicare, uel plura uni subijcere, non est unā enuntiationem facere, nisi ex illis pluribus unum aliquid fieret. uidens item quod adhuc plures possent esse affirmationes etiam in his prædicatis, quæ cum plura sint, unum tamē ex his fieri posit, hoc dixit, ut homo est fortasse & animal & bipes, & mansuetum, Quod autem dico tale est. manifestum quidem fit, quoniam si plura de uno prædicentur, ex quibus unum fieri non posit: uel plura subijciantur uni, ex quibus unum non fit, non est una affirmatio nec una negatio. Nunc autem tractemus de his pluribus, ex quibus unum aliquid fieri posit. Inueniemus enim & in his, in ipso modo enunciandi, plures aliquoties enunciationes, & non unam reperiri, quanquam ex pluribus unum fieri aliquid posit: Siquis enim sic dicat, animal rationale mortale homo est, simul iungens animal rationale mortale, quoniam continue dictum est, & ex his unum aliquid fit, una est affirmatio Si uero fit aliquid interualli, ut ita quis dicat. homo animal, & rursus rationale, & aliquantulum requiescens dicat mortale est, non est una affirmatio, nec una negatio. Hęc enim intercapedo plurimas efficit enuntiationes. rursus si cum coniunctione dicantur, homo animal & rationale, & mortale est, sic quoque multę sunt propositiones. Nec differt aliquid uel requiescendo, uel interponendo coniunctiones dicere, quàm siquis dicat, homo animal est, homo rationalis est, homo mortalis est, quę perspicue propositiones multę sunt. Videns ergo hoc Arist. ita dixit, homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum, ad hoc inquit fortasse, tanquam si ita diceret, & de homine quidem, & bipede, & mansueto fit unum, sed est aliquoties forte, ut plures propositiones sint, cum ea coniunctio quædam separat atque discernit. erit enim fortasse homo & animal, ut hęc una sit ꝓpositio, & bipes ut altera, & mansuetum rursus, ut altera. sed ex his omnibus unum aliquid fit, quæ cum cōtinue prolata sunt, quoniam ex his unum aliquid efficitur, una est propositio. non autem idem euenit in omnibus. ex albo enim, & homine & ambulare non unum fit. Siquis enim dicat, Socrates homo albus ambulat, non est una affirmatio, quoniam ex homine & albedine & ambulatione nulla omnino species fit. Quare conclusio est quoniam nec si de his pluribus, ex quibus, unum non fit, unum aliquid prædicetur, ut ex cane terreno, & cælesti, & marino, quoniam unum non fit, & de his unum aliquid prędicetur, quod dicitur, canis, huiusmodi nomē quod plura significat, ex quibus unum nō fit, si de altero prędicetur, uel subijciatur alteri, non fit una affirmatio nec una negatio, sed erit quidem uox una, affirmationes uero plurimæ. siue enim unum de pluribus prædicetur, ex quibus non fit unum, uel plura huiusmodi de uno: uel si unum de uno prædicetur, quod predicatū plura significet, ex quibus unum non fit, siue illud prędicatum alteri subijcitur, omnino non fit una affirmatio nec una negatio: Est autem regula huiusmodi, Vna affirmatio est, si aut duo termini singulas res significent, aut si plura ita de uno prædicentur, uel uni subijciant, ut ex his unū aliquid fieri posit, aut unum nomen quod uel prędicatur uel subijcitur, talia significet plura, quę omnia unam quodammodo speciem ualeant congregare.

Si ergo dialectica interrogatio responsionis est petitio, uel propositionis, uel alterius partis contradictionis, propositio uero unius contradictionis pars est: non erit una responsio ad hæc. neque enim est una interrogatio, nec si sit uera. dictum est autem de his in Topicis. Simul autem manifestum est, quod nec hoc ipsum quid est, dialectica interrogatio est. oportet enim esse datum, ut ex interrogatione eligat utrā uelit cōtradictionis partē enunciare. Sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo, an nō hoc.

59. Quisquis dialectica utitur interrogatione, hic aut simpliciter interrogat, atque unam propositionem in interrogatione ponit, ut contra eam fit una responsio, aut utrasque interrogans dicit, ad quas non fit simplex responsio, sed una tota propositio respondetur. Siquis.n. dicat interrogans, Socrates animal est? contra hanc talis est responsio, aut ita, aut non. Siquis uero hoc modo interroget, Socrates animal est an non? contra hanc non est una responsio. si.n. respōdetur ita, de qua annueris ignoratur, de affirmatione an de negatione. rursus si non, responderis, nescitur quam negari uolueris affimationem an negationem. Quare contra huiusmodi interrogationes tota propositio respondenda est, id est altera pars contradictionis, aut tota affirmatio, aut tota negatio, ut dicas, aut est animal Socrates, aut si hoc non uidetur respondeas, non est animal Socrates. In his igitur quę multa sunt, ex quibus unum fieri nequit, si fiat una interrogatio, & ipsa reprehensibilis est, & contra eam una responsio. quisquis enim ea plura interrogat, ex quibus unum esse non posit, multas facit interrogationes, contra quas si simpliciter respondeatur, ēt si uera sit ipsa responsio, tamē iure reprehēditur. Contra enim multiplicem interrogatio-

nem multiplex debet esse responsio. Siquis enim dicat interrogans, Socrates philosophus est & legit & ambulat? quia potest fieri, ut sit quidem philosophus & legat, non autem ambulet, & ambulet, sed non legat. potest item fieri, ut & legat & ambulet, contra huiusmodi propositionem non erit una responsio. Nam qui ita interrogauit, Socrates philosophus est & legit & ambulat? aut imperite, aut captiose interrogauit. Contra quam interrogationē si cōtigerit Socratē philosophū esse & legere & ambulare, si respōdeat, ita est; hæc quoque respōsio reprehenditur. Cōtra plures enī interrogationes una respōsio non debet adhiberi, et si vere per unam illā respondeatur, sicut in hac quoq; si & philosophus est & legit & ambulat. Quocirca si interrogatio dialectica respōsionis petitio est, per quam responsionem fiat propositio, ut cum quis dixerit interrogans, dies est? alius respondeat, non: fiet inde negatio, dies non est. uel certe altera pars oppositionis cum ita interrogatur, dies est, an dies non est? ut cōgrue respondeatur diem esse, aut diem non esse. i. tota propositio. hæ quę ex his pluribus fiunt atq; interrogantur, cum vnum ex his fieri, non possit, non sunt simplices interrogationes. Quocirca nec ad eas reddenda est simplex responsio. de his autem se in Topicis dixisse cōmemorat. Rursus quia dialectica interrogatio responsionis est petitio (vt supra dictum est) vel propositionis, vel alterius partis contradictionis, quod paulo post demonstrabitur: imperite illi interrogant, qui ita dicūt, quid est animal? vel quid est homo? oportet enim qui dialectice interrogat, dare ex interrogatione optionem, an sibi respondens affirmationem eligere velit, an negationem. qui vero sic interrogat, vt quid est aliqua res, velit dicere respondentem: nō est illa interrogatio dialectica. Interrogāt autem quidam hoc modo, putasne anima ignis est? cum respondens negauerit, addunt, nōne tibi videtur aliquid esse inter ignem atque aerem medium corpus, vt sit anima? cū respondens hoc quoque abnuerit, illi persequuntur, an fortasse magis tibi videtur aquā esse animā vel terram? cum ille neque terram neque aquam animam esse consenserit, tunc defessi interrogationibus ita interrogant: Quę res est ergo anima? hæc autē non est interrogatio dialectica, sed potius discipuli ad magistrū aliquid discere cupientis. Qui enim aliquid addiscere cupit, interrogat eum qui docere potest, quid sit id de quo ambigit. Dialecticus autem (vt dictum est) ita interrogare debet, vt respondenti sit copia an affirmationem an negationem velit eligere. Oportet enim scire quod omnis interrogatio responsionis est petitio. Dialectica vero nō cuiusdam responsionis, sed eius quę in vtraq; parte habeat oppositionē. ergo hoc ipsum quid est, non est dialectica interrogatio. Oportet.n. ita interrogare, vt ex interrogatione respōdens possit eligere alterā contradictionis partē debet enim determinare & definire is qui interrogat, an hoc sit quod dicitur, an non. vt homo animal est an non? vt ille aut affirmationē respondeat, aut negationē. Quòd autem dixit dialecticam interrogationem petitionem esse responsionis, vel propositionis, vel alterius partis cōtradictionis huiusmodi est. Quisquis interrogat affirmationem, aut eandem expetit, vt auditor sibi respondeat, aut contradictionē, vt siquis sic interroget homo animal est? si ille annuerit, propositionem reddidit, eam.s. quā proposuit interrogans. si vero interrogante aliquo, an homo animal sit, respondens dixerit, non est contradictionem respōdisse uidebit. Ille enim affirmationē interrogauit, ille negationē respondit, quod cōtradictio. Rursus si negationem interroget, & ille respondeat negationem, eandem propositionem reddidit, quam is qui interrogauit ante proposuit. Si uero interrogante aliquo negationem, ille affirmationem responderit, contradictio responsa est. Hoc est igitur quod ait, interrogationem respōsionis esse petitionem, & cuius responsionis addidit: vel propositionis, si idem respondeat quod ille interrogat: vel alterius partis contradictionis, si cum hic affirmationem interroget, ille responderit negationem: vel si cum hic negationem in interrogatione posuerit, ille affirmationem in respōsione reddiderit. Interrogationis autem secundum Peripateticos duplex species est, aut cum dialectica interrogatio est, aut cum non dialectica. Non dialecticæ autem interrogationis duæ species sunt, una quidem quando sumentes accidens interrogamus, cui illud accidat. ut cum uidemus domum Ciceronis, si interrogemus, quis illic maneat vel quando subiectū quidē ipsum & rem sumimus, quid aūt illi accidat interrogamus. vt si ipsum Ciceronē quis videat, & interroget, quo diuertat. & hæc vna species est eorū quæ secūdū accidens non dialectice interrogamus. Altera vero quando proponentes nomen quid sit quærimus, aut genus, aut differentiā, aut definitionem requirentes. vt si quis interroget quid sit animal, vel quando definitionem aut aliquid superius dictorū sumimus, & quærimus cuius illa sint. vt si quis quærat, animal rationale mortale, cuius sit definitio.

DE DIVISIS PRAEDICATIS coniungendis.

QVONIAM uero hæc quidem prædicantur composita, ut unum sit omne prædicamentū eorum quæ extra prædicātur; alia uero nō quæ differentia est? de hōīe enim uerum est dicere, & extra animal & extra bipes, & hæc unū. Et hominē, & albū, & hæc ut unū, Sed nō si citharædus est, & bonus est, & citharædus bonus. Si .n. quoniā alterutrū dicit, & utrūque dicetur, multa inconuenientia erūt. De homine enim uerū est & hominē, & albū dicere, quare & omne. Rursus si albū: & omne. Quare erit homo albus albus, & hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, & hæc eadē frequenter implicita in infinitū. Amplius, si Socrates; Socrates est & homo, & Socrates Socrates homo. Et si homo & bipes, & homo homo bipes.

60. Multa sunt quæ cum singulatim uere prædicētur, siquis ea cōiungat & prædicet, ueram prædicationem tenent. Sūt autem alia quæ si per se & disiuncta prædicentur, uera sunt, sin uero coniuncta dicantur, ueritatem in prędicatione nō retinent. quæ ergo sit horum differentia oportet agnosci. Si quis enim dicat, Socrates animal est, uerum dixerit. siquis rursus prædicet, quod Socrates bipes est, hoc quoque uerū est, quæ si coniuncta dicantur, vt est Socrates animal bipes est, a propria ueritate non discrepat, atque hęc quidem in genere & differentia, ea quæ substantialis est Socrati. Quod si de accidente quoque dicatur, potest idem nihilominus euenire. Siquis enim sic dicat, Socrates homo est, uerum est, & rursus, Socrates caluus est, hoc quoque uerum est, quod si iungat dicens, Socrates homo caluus est, ueram rursus ex cōiunctis faciet prædicationem. Atq; in his quidē ea quę singulatim uere dicebantur iuncta ueraciter prædicata sunt. Sunt autem alia in quibus sigillatim quidem prædicata uera sunt, iuncta uero qualitatem ueritatis amittunt, ut siquis dicat, quòd Socrates bonus est, uerum est. rursus Socrates citharœdus est, sic quoq; hoc uerum est. Hęc coniungere non necesse est, ut sit uerum, Socrates bonus citharœdus est. potest enim bonus quidem esse homo, & cum sit citharœdus, non tamen esse bonus, sed in alia quidem re bonus, in alia tantum artis illius cognitor, non tamen in ipsa perfectus. Hoc autem facilius tali liquebit exemplo. Siquis enim dicat, quòd Tyberius Gracchus malus est, uerbum est. rursus, Tyberius Gracchus orator est, hoc quoque uerum est. si coniungens dicat, Tyberius Gracchus malus orator est, falso dixerit. optimus.n. orator fuit. Sed nequis nos ita dicētes ignorare putet oratoris esse definitionem uirum bonum dicendi peritum, hęc dicta sunt ad exemplum potius quā ad ueritatem. Atque hęc quidem proposita ab Aristotele sunt, cuius in textu uerba sic cōstant. Quoniam uero, inquit, hęc quidem prędicantur composita, ut ex his unum prædicamētum fiat eorum, quę extra uere prædicata sunt: alia uero cū extra sigillatim uere prędicarentur, iuncta ueram non faciunt prędicationem: inquirendum est quæ eorum sit differentia. exempla autem horum talia sunt. Eorum quidē quæ extra prędicantur uere, nec si coniuncta sint, naturam ueritatis amittunt, tale exēplum est, de homine enim uerū est dicere

cere

cere & animal & bipes, rursus animal bipes, uerum est de eodem homine dicere, ut de Socrate de eodem quoq; Socrate & hominem extra & album, si ita contingit, uerū est dicere. de eodem prædicare homo albus a ueritate non discrepat, atq; hęc quidem quæ extra singulatim prædicantur uere, & iuncta uera sunt. Qđ si de aliquo prædicetur quod citharœdus est, & uerum sit. & rursus quod bonus est, & uerum sit, non necesse est dicere, quod bonus citharœdus est. Potest.n. esse quidem solum citharœdus, bonus autem homo. Hucusq; quidem ista disposuit. Quoniam autē uidebantur quidam arbitrari, quod omnia quæ singulatim uere prædicarentur, eadem quoque composita recte dicerētur: Contra hos dicit qđ multa erunt incōuenientia, multaq; impossibilia sunt, siquis dicat, omne quod singulatim prædicatur ueraciter, id iunctum uere prædicari. De homine .n. uerum est dicere, quod homo est, nam de Socrate qui homo est, uere dicitur quod homo est rursus de eodem uere dici potest, quod albus est. Quare & si hæc iūgas, & ut unū prædices, uerum est dicere de aliquo homine, quod homo albus est, sed homo qui albus est, uerum est dicere de eo ꝙ albus est quare etiam si hæc iungas, erit prædicatio, Socrates homo albus albus est. nam de Socrate uerum erat dicere, quod homo albus est, sed de homine albo, uerum est dicere quod albus est, hæc coniuncta Socrates homo albus albus est faciunt. quod si de eodem homine albo, rursus albū prædicare uelis, uerū est. quocirca & si iungas: Erit igitur prædicatio homo albus, albus, albus est, atque hoc in infinitum. Rursus siquis de aliquo homine dicat, quod ille homo musicus est, si uerum dicat adiiciatq;, quod idem homo ambulans est, uerum dicit, si iungat, quod ille homo ambulās musicus est. sed si uerū est de aliquo homine prædicare, ꝙ sit ambulans musicus, de ambulante autem musico uerū est dicere, quod musicus est, erit ille homo ambulans musicus musicus. sed de eodem uerum est dicere, quod ambulās est, uerum erit igitur de eo rursus dicere, quod homo ambulās ambulans, musicus, musicus est. Amplius quoque Socrates Socrates est, & rursus homo, erit igitur Socrates, Socrates, homo. sed & bipes, erit igitur Socrates homo bipes. sed de Socrate uerū est dicere, quod Socrates homo, bipes est. Sed cum dixi hominem, de eo iam & bipedēm dixi, omnis. n. homo bipes est. uerum est ergo de eo dicere, quod bipes est. sed uerum erat dicere quod Socrates, Socrates homo bipes est: uera igitur prædicatio erit Socrates Socrates bipes bipes homo est. sed rursus hominem dixi, atq; in eo aliud bipes nominaui, omnis enim homo bipes est. Socrates igitur homo bipes bipes bipes est, & hoc in infinitū protracto, superflua loquacitas inuenitur. non igitur fieri potest, ut modis omnibus quicquid extra dicitur, id iunctū uere prædicetur.

Quod ergo siquis simpliciter dicat complexiones fieri, plurima incōuenientia cōtingit dicere, manifestū est. Quemadmodū autē ponendū sit nūc dicimus. Eorū ig. q̃ prædicātur, & de quibus prædicātur, quæcunq; secundū accidēs dicūtur, uel de eodē, uel alterū de altero, hæc nō erūt unum, ut hō albus est, & musicus. sed non est idē musicū & albū. accidentia enim sunt utraq; eidem, nec si albū musicū uerū est. dicere tamen erit album musicum unū aliquid, secundū accidens enim album musicum dicitur. Quare non erit albū musicum unum aliquid, quocirca nec citharædus bonus simpliciter, sed animal bipes, non enim sunt secundum accidēs: Amplius nec quæcunque insunt in alio. Quare neque albū frequenter neq; homo, homo animal est uel bipes, sunt enim in homine animal & bipes.

61. Quæ superius comprehendit, ea nunc apertissima ratione determinat dicens de his solis extra prædicatis ueraciter non posse unam prædicationem fieri ueram, si coniuncta sint, quæcunque aut accidētia sunt eidem, aut cū unum alij accidit, accidens aliud de illo accidenti prædicatur. Siquis.n. de Socrate dicat, quod Socrates citharœdus est, rursus Socrates bonus est, si utraque uere prædicet, duo accidentia de uno subiecto prædicauit, id est de Socrate. Quocirca non potest ex his fieri una prędicatio, ut dicatur, Socrates citharœdus bonus est. rursus si de Socrate prædicet musicus. sit enim Socrates musicus, de musico autem si prędicetur albus, & hoc fortasse sit uerum, non tamen iam necesse est musicum album esse. Si enim sit musicus Socrates, si de eodem musico albus prædicetur, prædicatur quidē de Socrate subiecto musicus, de musico autem qđ est accidens prædicatur album rursus aliud accidens Ergo non potest hic una fieri uera propositio, ut dicatur, Socrates albus musicus est, neque.n. semper musicus albus esse potest, sed hāc naturam habent accidentia, ut ueniant & recedant: ergo si eius qui musicus albus est, in sole stantis cutem calor fuscauerit, non erit quidem albus cum sit musicus. Quocirca neque tūc, cum uere prædicabatur, quod Socrates musicus albus est, neque tūc fuit uera rectaque prædicatio, nō enim habet naturam permanendi accidens, ut semper uere prædicetur. Ratio autem uerborum sic constat. Quod igitur siquis, inquit, dicat omnino quomodo libet complexiones fieri, id est ut quod singulatim prædicaueras, hoc cōplexū connexumque proponas, plurima inconuenientia dicere contingit. Multa enim cōcurrunt impossibilia, sicut supra ipse monstrauit tunc, quādo ad nimiam loquacitatem perduxit eos, eadem frequenter nomina repetentes. Quemadmodum ponendum est nunc dicimus, id est quemadmodū autem debeant, quæ singulatim uere dicuntur iuncta prædicari, nunc inquit, dicimus. Omnia inquit, quæ prædicantur de aliquo, & rursus de quibus alia prædicantur, duplici modo sunt. aut enim accidentia sunt, aut substātialia. & aliæ quidem prædicationes, sunt secūdum accidens, quoties aut accidentia duo de substantia, aut accidens de accidenti alicuius substātiæ prędicatur. aliæ uero nō secundum accidēs, quoties aliquid de aliquo substātialiter dicitur. Eorum igitur quæcunq; secundū accidens dicuntur, eorū uel si duo sunt accidētia, & de eodē prædicētur, uel si alterū accidens de altero accidēti dicatur, ex his nō potest una fieri ꝓdicatio, neq; erit unū si iūcta sint, ut hō & albus ē, & musicus. albū enim musicū, quoniam in unā formā nō cōcurrūt, non faciūt unā propositionē. Non enim idē est albū & musicū, utraque.n. eidē sunt accidētia, nō tamē idē sunt. nec si albū de musico prædicemus, id est accidens de accidēti, & hoc uerū sit: nō tamē necesse est, id quod musicū est esse albū, neq; enim est unū aliquid. Accidenter enim id quod musicū est, albū est. Quoniā enim idipsum cui musicum accidit album est, iccirco musicum album dicitur. non est autem idem musicum album. Quocirca eadem ratione tenetur, ut nō possit idē esse citharœdus bonus, nec in unum corpus cōiuncta faciant unū aliquid, quanquā singulatim uere prædicentur. qđ si quis aliquid substantialiter prædicet, duasq; res singulatim dicat, possunt in unā propositionem redire, quæ substantialiter uere seiuncte separatimque ponuntur, homo enim cum & animal sit & bipes, est animal bipes, & fit ex his una prædicatio. Nam neque animal secundum accidens inest homini nec bipes, quod per hoc ostendit quod ait. sed animal bipes. non sunt enim secundum accidens. Addidit quoque illud, quod nec ea iuncta recte ponuntur, quæcunque uel latenter, uel in prolatione in aliquo terminorum continentur, qui in prolatione positi sunt. Iccirco enim de homine albo non debet dici albus, ut ueniat prædicatio homo albus albus, quoniā in homine albo cōtinetur album. Rursus de homine iccirco non debet prædicari bipes, quoniam licet non sit prolatum, tamen qui homo est bipes est. sed de homine siquis bipes prædicet, de re duos habente pedes, deque hac differentia quod est bipes prædicat bipes. Quocirca erit hic quoque homo bibes bipes. homo enim bipes continet intra se: & qui dicit hominem cum sua differentia dicit. Siquis ergo adhuc prædicet bipes, de re duos habente pedes, bipedem prædicauit. Erit ergo homo bibes bipes. sed ita prædicari non debet. Continetur enim in homine bipes, ad quod si rursus bipes prædices, molestissimam facies repetitionem. hoc enim est quod ait. Amplius nec quæcunque insunt in.

alio, ideſt continentur, aut prolatione, ut in eo quod eſt homo albus, continetur in eo albus, quoniam prolatione iam dictum eſt, aut poteſtate & ui, ut in eo quod eſt homo continetur, bipes, quanquam dictum penitus non ſit.

DE CONIVNCTIS PRAEDICATIS diuidentis.

VERVM autẽ eſt dicere de aliquo & ſimpliciter, ut quendã hominẽ hominẽ: aut quendã albũ hominem, hominẽ albũ. Nõ autẽ ſemper. ſed quãdo in adiecto aliquid quidem oppoſitorum ineſt, quod conſequitur contradictio, non uerum, ſed falſum eſt, ut hominem mortuum, hominẽ dicere. quando autem non ineſt, uerum eſt.

62. Hæc quæſtio ſuperiori contraria eſt. illic enim quærebatur ſi quæ ſingulatim prædicarentur, an ſemper uere eadẽ coniuncta cõpoſitaq; dicerentur. hic autẽ couuerſo ordine id quærit, an ea quæ compoſita uere prædicantur, ſingulatim dicta uere dicantur. poſt obitum enim Socratis poſſumus dicere, hoc cadauer homo mortuus eſt, & hominem mortuumque iungentes, unam inde ueram prædicationem facere. ſolum autem hominem dicere cadauer illud, nõ eſt uerum. rurſus eundem Socratem uiuum, uerum eſt dicere quod animal bipes eſt, & ſingulatim uerũ eſt dicere, quod animal eſt. Quare quæritur quæ ſit huius quoque differẽtia prædicationis, ut cum coniuncta dicantur & uere de ſubiectis prædicentur, alias quidẽ & extra dici uere poſſint, alias uero præter illam coniunctionem, ſimplicia ſi dicantur, falſa ſint. hoc autem quaſi dubitans dixit. ita enim legendum eſt, quaſi ſi dubitans diceret ſic. Verum eſt autem dicere de aliquo compoſitum coniunctumque aliquid, ut de aliquo homine hoiem: aut de aliquo albo albũ. ita ut extra horũ aliquid ſimpliciter prædicetur? an certe nõ ſẽper. Et dat regulam qua pernoſcamus, an quæ compoſita dicũtur, eadẽ ſingulatim dici poſſint, an minime. Quoties. n. talia ſunt quæ prędicantur cum alio, ut in ſe non habeant contradictionẽ prædicata, poſſunt dici & ſeparata ueraciter. Quod ſi habeant in ſe contradictionem aliquam, quæ prędicantur & cõpoſita dicuntur, ſeparata uere prædicari non poſſunt, ut ea quæ dicit cadauer hominem. mortuum, uere dicit. ſolum autem dicere hominem uere non poteſt. iccirco quoniam prius cum coniunctione prædicauit dicens hominem mortuum, mortuuſque adiacet hominis prædicamẽto. cum homine enim prædicatum mortuum cõtradictionem tenet cõtra hominem. Eſt. n. homo animal. mortuus uero non animal. ergo mortuus & homo contradictionẽ quandã inter ſe habent. Illud enim eſt animal, illud uero non animal. Quocirca, quoniam inter ſe habent hæc quandam cõtrarietatem, ſeparatus homo, de mortuo homine ſolus non dicitur. Eodem quoq; modo eſt, ſiquis dicat manũ eſſe marmoream ſtatuæ, uerum dicit. ſolum autem manum dicere eam quæ ſtatuæ eſt, falſum eſt. habet enim manus poteſtatem dãdi accipiendiq;. ſed illa marmorea non habet. ergo eſt quædam contradictio inter manũ & manũ marmoreã, ꝙ illa dare atq; accipere poteſt, illa non poteſt. hæc enim ſibi opponuntur contradictionis modo. Ergo quotieſcunque tale aliquid prædicatur, ut homo de cadauere, cui tale aliquid coniunctum ſit atque adiacet, quod faciet contradictionem cõtra prædicatum, ut hic adiacet mortuus homini, ſimulque prædicatur de cadauere, ut faciat contra ipſum hominẽ cõtradictionem, eamque in ſe contineat, nõ poteſt ſeparari uera prædicatio, ut ſingulatim dicatur. Si uero non ſit iſta contradictio, poteſt, ut in eo quod eſt Socrates animal bipes eſt, animal & bipes nulla contradictione opponuntur. Quocirca poteſt de eo & animal ſingulatim atque ſimpliciter & bipes dici. ſenſus quidem eſt huiuſmodi. Ordo autẽ ſe ſic habet. dubitans enim dixit, Verum eſt autem aliquid dicere de aliquo cõpoſite & connexe, & rurſus ſimpliciter, ut quẽdã hominẽ, aut quendã album hominem? an certe nõ ſemper, ſed tunc quãdo in adiecto, ideſt in eo quod adiectum cũ aliquo prædicatur, ineſt aliquid oppoſitorum talium quæcunque conſequitur cõtradictio, ideſt quã oppoſitionẽ mox ſequitur contradictio, ut oppoſitionem hominis & mortui ſequatur contradictio, animal ſcilicet, & non animal. Si igitur ſic ſint, non eſt ſimpliciter uerũ prædicari, ſed falſũ. ut hominem mortuum, quem cõiuncte uere dicere poſſis, eundem hominem ſolum non uere prædicabis. Quando. n. hæc oppoſitio in his quæ prædicantur nõ eſt, uerum eſt, qđ coniuncte prædicaueris, & ſimpliciter prædicare. Adiectũ eſt autẽ in quo uenit aliquoties oppoſitio huiuſmodi, ut in eo qđ hõ ẽ mortuus, mortuus adijcitur homini. Aliter enim uere homo de cadauere non poteſt prædicari.

An etiam, quando ineſt, ſemper non uerum eſt, quando uero non ineſt, nõ ſemper uerũ eſt, ut Homerus eſt aliquid: ut poeta. ergo etiam eſt, an non? Secundum accidens enim prædicatur eſſe de Homero, quod eſt poeta, ſed non ſecundum ſe prædicatur de Homero, quod eſt.

63. Quoniam ſupra dixerat quando eſſet in adiecto cõtradictio, non eſſe uerum ſimpliciter prædicare. quando uero non eſſet uerum eſſe quod coniuncte diceretur, ſimpliciter dicere. hoc ipſum quoniam uidebatur in aliquibus non eſſe uerum conſequenter emendat. Ait enim uerum eſſe illud quod ſupra dictum eſt. quandocunque in adiecto eſſet aliqua cõtradictio, nõ eſſet uerũ ſimpliciter prædicare quod coniuncte diceretur. Quando autem non ineſt contradictio, non ſemper uerum eſt prædicare ſimpliciter, quod cõiuncte uere diceretur. Sed aliquoties quidem uerum, aliquoties autem falſum. huius rei tale exemplum eſt. Cum dico Homerus poeta eſt, eſt & poeta coniuncte de Homero uero prædicaui. Sin uero dixero Homerus eſt, falſum eſt, quanquam non ſit aliqua contradictio inter eſt & poetam, neque in adiecto eſt ulla talis oppoſitio quam conſequatur contradictio. cur autem hoc eueniat, talis ratio eſt. De Homero enim poetam quidem principaliter prædicamus, cũ dicimus Homerus poeta eſt: eſt autem uerbum de poeta quidem prædicamus principaliter, de Homero autem ſecundo loco. non enim iccirco prædicamus eſſe, quia Homerus eſt, ſed quia poeta eſt. Sublato igitur eo quod principaliter prædicatur, ideſt poeta, licet nullam contradictionem habeat, eſt, quod adiacet poetæ, contra poetam, non ſit uera prædicatio, dicendo, Homerus eſt. ſecundum accidens enim eſt prædicatur, non principaliter. ſublata autem principali prædicatione, quod ſecundum accidens prædicabatur, falſum cõtinuo reperitur, quod autem addidit.

Quare in quibuſcunq; prędicatis contrarietas non ineſt; ſi definitiones pro nominibus dicantur, & ſecundum ſe prædicantur, & non ſecundum accidens, in his aliquid & ſimpliciter uerum erit dicere. Quod autem non eſt, quoniam opinabile eſt, nõ eſt uerum dicere eſſe aliquid. opinatio enim eius eſt, non quoniam eſt, ſed quoniam non eſt.

64. Ea quæ ſupra dixit, una ratione colligit dicens, quęcũque eo mõ prædicãtur, ut neq; in nominibus, neq; in definitionibus proprijs aliquam teneãt contrarietatem hæc & extra ſimpliciterq; prædicata, uera sũt. ut in eo quod eſt mortuus atque hõ, hæc quidem nominibus nullius contrarietatis contradictionis ue ſunt. Sed ſi horum pro nominibus definitiones ſumantur, mox contrarietas oppoſitionis agnoſcitur. Siquis enim hominis definitionem dederit, dicet eſſe animal rationale. Siquis mortui, dicet eſſe corpus uita priuatum, atque inanimatũ, atq; ex hoc tota vis cõtradictionis apparet. Quocirca ſi ſumãtur definitiones pro nominibus, & in his aliqua contrarietas ineſſe uidebitur, uel ſi ſecundum accidens aliquid prædicetur, ut eſt, de Homero, cum de poeta principaliter prædicentur, nõ prædicabũtur ſimpliciter uere, quęcunq; cõpoſita prædicabanť. qđ ſi neq; contrarietas nulla ſit, & per ſe ꝑdicentur, & nõ per accidẽs, quicquid compoſite uere dicitur, hoc & ſimpliciter uere ꝑdicatur. Quoniam autem fuerunt quidam qui hoc ipſum quod non eſt, eſſe dicerent, totum ſyllogiſmum his propoſitionibus coniungentes. Quod non eſt, opinabile eſt. quod autem opinabile eſt, eſt. igitur eſt quod non eſt. hoc ergo dicit, ſi

est si uerũ est prædicare, inquit, de eo quod non est, ꝙ opinabile est, est quidem uerbum de opinabili prædicamus, de eo autem qđ nõ est, ſm accidens. Quoniam.n. quod nõ est, opinabile est iccirco secundo loco de eo quod non est, uerbũ est prædicamus. Quare non possumus simpliciter dicere esse quod non est. Iccirco enim opinabile est, quia non est. Scibile enim esset, si per se esset, non opinabile. sicut Homerus iccirco esse dicitur, quia poeta est, non quia per se est. Vel certe iccirco dicitur Homerus esse poeta, quia poesis ipsius extat & permanet, sicut aliquos in filiis sæpe uiuere dicimus. Quocirca id quod non est, iccirco esse dicitur opinabile, quoniam ipsius est opinatio. Non autem quoniam id quod non est, per se aliquid esse potest. His igitur ante perstrictis, atque ordine terminatis, ad propositionũ modos, rem in dialectica utilissimam, de propositionibus tractatum disputationemque conuertit. Restat nunc, de propositionum modis oppositionumq; disserere. Multis enim dubitatum est rationibus, an idem modus esse propositionũ sine modo propositarũ, qui illarũ quoq; quæ propriis modis, & qualitatibus terminantur. inchoat autem de his rebus dubitationem sic.

DE MODALIVM COPIA.

HIS uero determinatis perspiciẽdum est, quemadmodũ sese habent affirmationes & negationes ad se inuicem, hæ. s. quæ sunt de possibili esse, & non possibili, de contingenti & non contingenti, de impossibili, & necessario, habent enim aliquas dubitationes.

65. Omnis ꝓpositio aut sine ullo modo simpliciter pronũciatur, ut Socrates ambulat, ut dies est, & quicquid simpliciter, & sine ulla qualitate prædicatur. Sunt autem aliæ, quæ cũ propriis dicuntur modis, ut est, Socrates uelociter ambulat. Ambulationi enim Socratis modus additus, cum dicimus eum uelociter ambulare. quomodo enim ambulat, significat id qđ de ambulatione eius uelociter prædicamus. Similiter autem siquis dicat, Socrates bene doctus est, quẽ admodum sit doctus ostendit, nec solum doctus dixit, sed modum quoque doctrinæ Socratis adiunxit. Sed quoniam sunt modi alij, per quos aliquid fieri posse dicimus, aliquid non posse, aliquid necesse esse, aliquid contingere, quæritur in his quoque quemadmodum fieri contardictionis debeat oppositio. in his enim ꝓpositionibus quæ simpliciter & sine ullo modo prædicantur, facile locus cõtradictionis agnoscitur. Huius enim affirmationis, quæ est Socrates ambulat, negatio si ad uerbum pouatur, ut est, Socrates nõ ambulat, rectissime oppositione facta, ambulare a Socrate disiunxit. Rursus huius propositionis quæ est, Socrates philosophus est, siquis ad est uerbium negationem ponat, integram faciet negationem dicens, Socrates philosophus non est. neque enim fieri potest, ut ad aliud in simplicibus affirmationibus negatio ponatur, nisi ad id uerbũ, quod totius uim continet propositionis. Siquis enim in hac propositione quæ est, homo albus est, non dicat fieri negationem eam quæ est, homo albus non est, sed potius homo nõ albus est: hoc modo falsum ostenditur propositum, per lapidem. Interrogetur enim de eo an lapis ille homo albus sit, ut si ille negauerit, ponens negationem eius quæ est, homo albus est, eam quæ dicit, homo non albus est, dicatur ei, si non est de hoc lapide uera affirmatio, quæ dicit, homo albus est, uera erit de eo negatio. s. ea quæ dicit, homo non albus est, sed hæc quoque falsa est. omnino enim lapis homo non est: atque ideo de eo nõ poterit prædicari, quod homo nõ albus est. Quod si neque affirmatio, neque negatio de eo uera est, hoc autem impossibile est, ut contradictoriæ affirmationes & negationes de eodem prædicatæ utræque falsæ sint: constat eius affirmationis quæ dicit, homo albus est, non esse illam negationem quæ dicit, homo non albus est. sed potius eam per quam proponitur, quòd homo albus non est. Nusquam igitur alibi ponẽda est negatio in his quæ simpliciter & sine modo aliquo ponuntur, nisi ad uerbum quod totã cõtinet propositionem. de his autem sufficienter supra iam diximus. In his autem in quibus modus aliquis apponitur, dubitatio est, an ad modum illum ponatur negatiua particula, an locum suum seruet ad uerbum, sicut in his quoq; propositionibus fiebat, quæ simplices & sine ullo modo proponuntur. Nam si seruet locum suum negatiua particula, ut ponatur ad uerbum, proprietas contradictionis excidit, & uerum inter se falsumque non diuidit. Modus enim quidã est faciendi aliquid, quoties dicimus aliquid possibile esse, uel necesse esse, uel quicquid huiusmodi est. Ergo siquis me dicat nunc posse ambulare, idemque neget, negationem ponens ad uerbum quod est ambulare, dicatque, me posse nõ ambulare: affirmatio & negatio contradictoriæ de eodem dictæ ueræ simul inuenientur. Me nanque & ambulare posse, & non ambulare manifestum est. Quod si in hoc modo possibilitatis non recte uerbo particula negatiua coniungitur, etiã in his quoq; quæ nullã habẽt differẽtiã, an ad modũ, an ad uerbũ negatio ponatur, custodiẽda est talis oppositio, quæ huic speciei propositionum conueniat, quæ cum mõ proferũtur. ut in hac propositione quæ dicit, Socrates uelociter ambulat, siue quis ita neget, Socrates uelociter nõ ambulat, ad uerbũ ponẽs negationẽ. siue sic, Socrates nõ uelociter ambulat, modo negatiuã particulã iungens, prope simile esse uidebitur, diuidit.n. cum affirmatione ueritatem falsitatẽq; utroq; modo aptata negatio. Sed quoniam sunt plures modi, in quibus si ad uerbũ iũgatur particula negatiua, non est negatio superius enunciatæ affirmationis. Iccirco seruanda est in omnibus secũdũ modũ propositionibus ista proportio, ut uno eodemque modo cunctarũ fieri oppositiones dicantur, ut in illis quidem negatio quæ simplices sunt, rem neget. In his autẽ quæ cũ modo sunt, modũ neget. ut in eo quod est, Socrates ambulat, rem ipsam, i. ambulat neget: adimatque propositio dicens, Socrates non ambulat. In his autem quæ cũ modo sunt, rẽ quidẽ esse cõsentiat, modũ neget, ut in ea ꝓpositione quæ dicit. Socrates uelociter ambulat, negatio dicat, Socrates nõ uelociter ambulat. ut siue ambulet, siue nõ ambulet, nulla sit differentia. Modũ autem, idest uelociter ambulandi perimat ex aduerso cõstituta negatio, quanquam hoc in quibusdam non fit, simul.n. cum modo ipso & rẽ perimi necesse est, ut in eo quod est, Socrates potest ambulare, Socrates non potest ambulare, & modũ & rem modo ipsi coniuncta particula negationis intercepit: sed hoc in his fere euenit in quibus non fieri quidem aliquid dicitur, & actui ipsius non additur modus, sed potius faciendi in futuro modus, ut siquis dicat Socratem ambulare posse, non quod iam ambulet, sed quod eum scit ambulare possibile. hic si possibili negatio coniungatur, ẽt rẽ ipsam abstulisse uidebitur de qua illa possibilitas prædicabatur. siquis autem dicat, quòd Socrates uelociter ambulat, facere eum aliquid dicit, modumque illi actui iũgit, ut quemadmodum illud faciat, quod facere dicit, quælibet agnoscat. in his res quidem permanet, modus autem subruitur, ut supra dictum est. An certe illud magis uerius est dicẽdum, quòd semper huiusmodi propositiones modũ quidẽ auferunt, rem uero de qua modus ille prędicatur, non perimant, & in quibus ponitur res, ut in eo quod est Socrates uelociter ambulat, & in quibus prædicatur actus ipse etiam præsens: quia fiat atque agatur, manifestum est modum quidem subrui, rem uero quæ fieri dicitur, permanere, ut cum dicimus, Socrates non uelociter ambulat. Ambulare enim eum quidem non subtractum est, sed tãtum hæc negatio uelocitatem ab ambulatione disiunxit: In his autem quæ possibilitatem aliquid in futuro faciendi per modũ ponunt, nullus oĩno actus ponitur, sed tñ modus, ad quem modũ iuncta negatio modum quidem perimit. sed illa de qua modus prædicabatur, non permanet, iccirco quoniam nec tũc cum prædicabatur, cũ modo aliquid fieri agiue propositũ est. ut siquis dicat Socratem possibile esse ambulare, positus quidem modus est, res uero actu constituta non est. Nõ enim dictum est quòd ambulat, sed quòd eum possibile est ambulare. Hanc ergo possibilitatem tollit negatio in propositione quæ dicit, Socratem non possibile est ambulare. Sed in eadẽ propositione res de qua dicebatur modus ille non permanet. hoc autẽ iccirco euenit, quia nec in affirma-

tione quidē posita est res de qua prædicatus est modus. atque ideo non a negatione perempta est res, quippe quā negatio positam non inuenit, sed tantum modum, qui etiā ab affirmatione constitutus est. Magna autem distantia est, an ad modum negatio ponatur, an ad uerbum. Nam si ad uerbum ponatur, prædicatum a subiecto disiungitur, ut est Socrates non ambulat. Nam ambulat, quod est prædicatum, a subiecto, quod est Socrates diuisum est. Sin uero ad modū ponatur, non prædicatum a subiecto diuiditur, sed a prædicatione potius disiungitur modus, ut in eo quod est, Socrates non uelociter ambulat, non ambulationē a Socrate propositio ista disiungit, sed uelocitatē ab ambulatione, id est modum a prædicato, & hoc in his facilius euidentiusq; apparet, quæcunq; ita prædicantur, ut & fieri & non fieri posse dicantur. Oportet autem quid sit possibile, quid necessarium, quid inesse definite, eorumq; significationes ostendere. quod nobis ad huius loci subtilitatem proderit, quem tractamus; & superiora quæcunq; de contingentibus dicta sunt, magnis liquebunt; & analyticorum mentē nobis apertissima luce uulgabit. Quatuor modi sunt quos Aristoteles in hoc libro de interpretatione disponit. Aut enim aliquid esse dicitur, aut contingens esse, aut possibile esse, aut necesse esse. Quorum contingens esse & possibile esse idē significat, nec quicquā discrepat dicere posse cras esse circenses: & rursus contingere cras esse circenses, nisi hoc tantum, ꝙ possibile quidem potest priuatione subduci, contingens uero minime. Contra enim id quod dicitur possibile esse, & negatio possibilitatis infertur aliquoties, ut est non possibile est esse. & priuatio, ut est impossibile esse. Namq; quod dicimus impossibile esse, priuatio possibilitatis est: in contingenti autem quanquam idem significet, sola tātum opponitur negatio, nulla uero priuatio reperitur. ut in eo quod est contingens, si hoc perimere uolumus, dicimus non contingens, & hæc negatio est. Incontingens autem nullus dixerit, quod est priuatio. Cum ergo contingens esse, & possibile esse idem significent: multa in his diuersitas est sc͂dm Porphyrium, quæ sunt necessaria & inesse tantū significātia: & contingentia uel possibilia. Quod enim esse aliquid dicitur, de præsenti tēpore iudicatur. Siquid. n. nūc alicui inest, hoc esse prædicatur. Quod uero ita inest, ut semper sit & nunquā mutetur, illud necesse esse dicitur, ut Solis motus, Lunæq; cum terra obsistit, defectus. Quæ autem contingere dicuntur uel possibilia esse, illorū neq; s͂m præsens, neq; secūdum aliquā immutabilitatem speculamur euentuum, sed tantū respicimus quantum contingentis propositio pollicetur. Quod enim posse esse uel contingere dicitur, nondum quidem est, sed esse poterit. siue autem eueniat, siue nō eueniat, quia tamen esse potest, cōtingens & possibilis dicitur propositio. non enim ex euentu dijudicātur propositiones, sed potius ex significatione, hoc modo. Siquis enim dicat posse esse cras circenses, possibilis est contingēsq; affirmatio. Quod si cras sint circenses, non tamen est aliquid actu propositionis cōtingentis uel possibilis permutatum, ut necesse fuisse uideatur, qđ illa possibiliter promittebat. Quod si rursus non sint circenses, omnino nec sic aliquid permutatum est, ut necesse fuisse non esse circenses uideatur. Nō. n. (ut dictum est) secundum euentum ista iudicantur, sed secundū propositionis potius ipsius promissum. quod enim dicit quisquis dixerit cras posse eē circēses, hoc (ut opinor) siue sint, siue non sint, nulla tamē interclusū est necessitate, ne non sint. Quare quatuor modorū duo quidem idē sunt, id est cōtingens atque possibile: hi duo autem cum duobus reliquis atque ipsi reliqui a se differentiunt. Possibile enim & contingens distat ab ea propositione quæ dicit aliquid esse. hæc enim secundum possibilitatem futuri temporis affirmationem proponit, illa uero secūdum præsentis actū. Vtræq; uero, & ea quę esse, & ea quæ possibile esse uel contingere significat, a necessaria propositione disiunctæ sūt. necessitas enim nō modo inesse uult aliquid, sed etiam immutabiliter inesse, ut illud quod esse dicitur nunq̄ esse non possit. Quocirca consequentiæ quoque ordinis euidenter apparent. Quod enim est necessarium, sine eo quod est esse, uel cōtingere esse, uel possibile esse non dicitur. Quicquid enim necessarium est, & est, & esse potest: uel si esse non posset, non esse omnino. Quod si non esset, nec necesse esse diceretur. Quare omne necessarium & esse dicitur, & possibile est. sed non equæ omne quod est, necessarium est. possunt enim quædam esse æque ut sint, nō necesse est. ut Socratem ambulare, uel cætera quę de separabilibus sumuntur accidētibus. Nec rursus quod contingit esse, uel esse possibile est, mox esse necesse est. Quare necesse esse quidem sequuntur esse possibilitas, sed neque esse neque possibile esse, necessitas ulla consequitur. Rursus omne esse sequitur posse esse. Quod. n. est & potest esse. Nam si esse non posset, sine ulla dubitatione non esset. possibile autē esse non consequitur. Quod enim possibile est esse, potest & non esse, ut me possibile est nunc quidem procedere, sed hoc mihi non est necesse. non. n. nunc procedo. Quare gradatim oīs est hæc consequētia, necesse est nāq; & esse sequitur & possibilitas. Rursus esse eadē sequitur possibilitas. possibilitatem autē nec esse sequit͂, nec necessitas. Liquet ergo, quòd duo modi sunt possibilium: unum quod iam sequitur necessitatem: alterū quod non sequitur ipsa necessitas. Nam cum dico necesse est ut nūc Sol moueatur, hoc etiā possibile est. cū dico possibile est nunc me sumere codicem, non necesse est. Rectè igit͂ ab Aristotele paulopost dubitabit͂, an sit illud possibile, quod necessitati cōueniat. Sed cum ad eadem loca uenerimus, quid sibi ista possibilium similitudo uelit, & quēadmodum discerni possit, agnoscimus. Nunc autem quoniā affirmatiuarum propositionum cōsequentias explicuimus, negatiuarū rursus consequentias exploremus. Harū namque quatuor propositionū quæ fiunt ex esse, ex necesse esse, ex possibili esse, & cōtingere esse, quatuor negationes sunt, nō esse, non necesse esse, non possibile esse, non contingēs esse. Sed quemadmodum affirmationes cōtingere esse, & possibile esse eædē erant secundū significationū similitudinē: ita quoq; negationes eædē sunt. neq;. n. discrepat quicquam dicere non possibile est, q̄ si enunciet non contingit. Consequentiæ aūt se in affirmatiuis habeāt hoc modo, ut necessarias propositiones sequerētur esse aliquid significantes atq; possibiles. Eas aūt quæ esse aliquid dicerent eædem possibiles sequerentur, sed neq; possibilibus, esse aliquid significantes, nec necessariæ consentiebant. In negatiuis uero cōtra est: negationem enim possibilitatis sequitur, & eius quæ est esse aliquid significantis negatio, & necessariæ. Negationem uero necessarij neque eius qupd est esse, neque eius quod est possibile esse negatio sequitur. Disponantur enim in ordinem omnes, hoc modo.

Possibile esse	Non possibile esse
Contingens esse	Ne contingens esse
Esse	Non esse
Necesse esse	Non necesse esse

Repetendum igitur breuiter est affirmatiuarū consequētias, ut quēadmodū ecōuerso sint in negatiuis euidentius patefiat. Esse sequit͂ possibilitas & cōtingentia. Possibilitatem uero & contingentiā esse nō sequitur. Necesse uero esse sequit͂ & esse, & possibilitas & cōtingētia. possibilitatē aūt & contingentiā nec esse sequit͂ nec necessitas. In negationibus uero cōtrario est, nō posse esse & non cōtingere esse sequit͂ non esse. quicquid. n. nō pōt esse, nō est. nō esse aūt nō posse esse nō sequitur: quod. n. nō est, non oīno interclusum ē ut esse non possit. Nūc. n ego Traiani forū nō uideo, sed nō est necesse ut nō uideā. fieri. n. pōt ut propius accedens, uideā. Rursus nō posse esse, & nō cōtingēs esse, nec nō eē sequit͂, nec nō necesse esse. Quod. n. est, non uidebitur uere dici, ꝙ illud esse nō potest, sed potius ꝙ potest nō eē, uel eē, qđ ē, nō necesse esse. Quod. n. non esse pōt, nō uidebitur uere dici, ꝙ illud nō necesse est esse, sed potius, ꝙ illud necesse est nō esse. i. nullā essentiā habere. Negationem aūt necessitatis. i. non necesse esse, neq; nō esse sequitur, neq; non possibile esse. Me. n. dū ambulo nō necesse est ambulare, neq;. n. ex necessitate quisq̄ ambulat. nec rursus quod nō est necesse, id nō pōt fieri, quisquis. n. ambulat nō quidē ābulare illi necesse est, sed tamen potest. Atq; ideo quod non est necesse esse, non omnino interclusum est, ut esse non possit. Et de nō contingenti eadem ratio est. diuerso ergo modo quā in affir-

in affirmationibus negatiua conuersio est. Illic enim necessitatem & essentia & possibilitas sequebatur. essentiam autem possibilitas, sed neq; possibilitatem essentia uel necessitas, nec rursus necessitas essentiam sequebatur. Hic autem non possibile esse, & non esse, & non necesse esse consequitur. Sed neq; non necesse esse non esse sequitur. neque uti asq;, possibilitatis negatio, quæ non posse esse aliquid proponit. An magis illud dicendum est, quod sicut se in affirmationibus habet: ita quoque in negationibus, ut Theophrastus acutissime perspexit: fuit enim consequentia in affirmatiuis, ut necessitatem & esse cõsequeretur & possibilitas. possibilitatem uero nec esse sequeretur nec necessitas. idem quoq; penitus perspicientibus in negationibus apparebit. ueniens nanque negatio in necessario faciensq; huiusmodi negationem quæ dicit, non necesse est esse, uim necessitatis infringit, & totam propositionem ad possibile ducit. quod enim non necesse est esse, fracto rigore necessitatis ad possibilitatem perductum est, sed possibilitatem, nec esse sequebatur, nec necessitas. Recte ergo fractam necessitatem & ad possibilitatem perductam cum negatio dicit non necesse esse, nec non esse, nec non contingere esse consequitur. Rursus qui dicit possibile esse, si ei disiunctio negationis addatur, tollit possibile, & ad necessitatis perpetuitatem negatiua forma totam propositionem reuocat, ut est nõ possibile, quod enim est possibile; non est adhuc, quando dicitur sed in futuro: sic quidẽ negatio illius in necessitatem uersa de eo quod est mutare non poterit. quod enim non possibile est esse, fieri nõ potest ut sit, quod autẽ fieri non potest ut sit, necesse est ut non sit. ergo necessariã quandã uim habet hęc propositio, in qua dicimus, nõ posse esse aliquid, sed necessitatem sequebatur & essentia & possibilitas. Non necesse autem esse ad possibilitatem respicit. Recte ergo non necesse esse, quod est etiam possibilitatis, sequitur propositionẽ quæ dicit, nõ posse esse, quod est necessitatis. Aliis ergo ordines propositionum sunt, uis tamen eadem, ut necessitatem cuncta sequantur, possibilitatem uero necessitas non sequatur. Hic oritur quæstio sub difficilis. nam si necessitatẽ sequitur possibilitas, nõ necesse autem possibilitati confine est, cur necesse esse nõ sequatur id quod dicimus non necesse esse nam si possibilitas sequitur necessitatem, non necesse autem esse sequitur possibilitatem. Sequi debet necessitatem, ergo id quod non necesse est prædicamus. Quæ hoc modo dissoluitur, non possibile esse, quanquam uim habeat necessitatis, differt tamẽ a necessitate, quod illa affirmatiuam habet speciem, illud uero negatiuam. sic etiam possibile esse & nõ necesse esse differunt eo tantum, quod illud est affirmatiuũ, illud uero negatiuum, cum uis eadem significationis sit. Sed necessitatẽ affirmatio possibilitatis & cõtingentis sequebatur, quãquã enim possibilitatẽ imitetur eiq; cõsentiat id quod dicimus nõ necesse esse, tamẽ negatio qđã est. Recte igiť affirmationẽ quę est necesse esse, nõ sequitur negatio per quã aliquid nõ necesse esse proponimus. Et hãc quidẽ huius solutionẽ quęstionis Theophrastus uir doctissimus reperit. Nos autẽ his determinatis ad sequentia procedamus. Sunt enim, ut ipse Aristoteles ait, in his multę dubitationes, sed totius textus plenissimũ sensũ primo ponamus, q̃ & si longus est, tamẽ ne intercisa uideať esse sñia, nõ grauabor apponere.

Nam si eorum quæ complectuntur, illę sibi inuicem oppositę sunt contradictiones, quęcunq; secundum esse & nõ esse disponuntur, ut eius quę est, esse hominẽ, negatio est, nõ esse hominem; non, esse non hominem. Et eius quæ est, non album hominẽ, negatio est ea quæ est, non esse nõ album hominem, sed non, esse non album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit uerum dicere, esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, & quibuscunq; esse non additur, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut eius q̃ est ambulat hõ, negatio est, nõ ea quę est, ambulat nõ hõ; sed ea quæ est, non ambulat homo: nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse.

66. Hęc Aristotele subtiliter discutiẽte, illud oportet agnoscere, q̃ multum differt ipsius possibilitatis uim naturamq; definire, uel propriæ scientiæ qualitate concludere: & possibilem enunciationẽ qualis esse debeat iudicare. Nanq; in possibilis cognitione illud solũ perspicitur, an id quod dicitur, fieri possit nullo extrinsecus impediẽte causa. quod, etiam si accidat, nihil de statu prioris possibilitatis permutatur, uerum ipsius possibilis enunciationis dijudicatio plurimũ differt: quod mox poterit ex ipsa de possibilibus enũtiationibus disputatione cognosci Nam sicut non est idem nominis definitionẽ respondere quærentibus, & ipsam definitionem alio termino definitionis includere: ita nõ idem est de possibili enunciatione & quid ipsũ possibile est tractare. Vnde fit, ut cum possibile atque contingẽs idem in significationibus sit, diuersum esse in enũciationibus uideatur. Supra nãque docuimus possibilitatem & cõtingentiam eiusdem significationis esse, ut quod contingeret fieri, idẽ esset possibile. & quod possibile esset, idem quoq; contingeret. Sed possibilis enunciatio, non est eadem quæ contingens. neque enim si quis possibilẽ affirmationẽ proponat, eique opponat contingentem negationem, rectam faciet contradictionem. Si quis enim dicat, quodlibet illud esse possibile, alius respondeat negans rem illam contingere, licet quantum in significatione est., priorem possibilitatẽ abstulerit, non tamen dicenda est contradictio, in qua alij termini in negatione, alij in affirmatione enunciati sunt. Possibilis enim affirmatio de possibilitate, negationem nõ de cõtingentia habere debebit. Idem quoq; in cõtingentibus. Neque enim si quis aliquid contingere dixit, opponenda illi est possibilitatis negatio, licet idem sit possibile quod cõtingens: Constat ergo diuersissimã esse rõnem modi per se diiudicandi & enũciationis, quę cũ modo & qualitate prædicatur. Vnde fit, ut q̃q̃ idẽ in significationibus possibilitas & contingentia sint, quasi diuersa ab Aristotele in modorũ ordine proponãtur. illud aũt ignorandum nõ est, q̃ Stoicis uniuersalius uideatur esse possibile a necessario. Diuidũt n. enũciationes hoc modo. Enũciationũ inquiũt aliæ sunt possibiles, aliæ impossibiles. Possibiliũ aliæ sunt necessariæ, aliæ nõ necessariæ. Rursus non necessariarũ aliæ possibiles, aliæ impossibiles. Stulte atq; improuide idẽ possibile & genus nõ necessarii & speciẽ constituẽtes. Nouit autẽ Aristoteles id possibile qđ nõ necessariũ est, & id possibile rursus q̃ necessariũ esse põt. Eodẽ nãq; modo nõ dicit possibile esse qđ uel ex falsitate i uerũ transit aliqñ, uel rursus ex ueritate in falsitatẽ. ut si quis dicat nunc, qm̃ dies est, uerũ dixerit. idẽ si hoc nocte pđicet, falsũm est & hæc ueritas propõnis in falsum est permutatã. Sic ergo quædã sunt possibilitates, ut eas esse & nõ esse cõtingat, q̃ nõ eodẽ modo dicunť quẽadmodũ illæ quæ mutabilẽ naturã non habent. ut hę. s. quas necessarias diximus, ut si quis dicat Solẽ moueri, uel Solẽ possibile esse moueri: hæ nunq̃ ex ueritate in falsitatẽ mutabuntur. Sed nũc de Aristotelis & Stoicorũ dissensione tacendũ est. Illud tñ solũ studiosius pquirendũ est, quo loco sit ponẽda negatio in his propõnibus i quibus modus aliquis prædicatur, aut q̃ dicenť esse possibiles enũciationes, contingẽtes, & necessariæ, & q̃cunq; cũ modo sint propõnes. Illæ ueraciter esse ẽm modũ sicut aliæ ẽm esse dicentur, i quarũ significationibus rei de qua prædicanť subsistẽdi qualitas inueniť. ut cũ dico, Socrates bene loquitur, modus quidam est bene loquendi Socratis. Ergo sicut in his propõnibus, quæcunq; cuiuslibet illius rei subsistentiam promittunt, ad ipsam subsistentiã negatio ponitur, ut cum dicimus, Socrates est, ad esse aptatur negatio, cum negamus, Socrates non est: Ita quoq; in his quæ modũ subsistentiæ dicunt, ad eum modũ ponenda est negatio, qui ad illã subsistentiam uidetur adiectus, ut cũ dicimus, Socrates bene loquiť, modus ipsius rei est id quod prædicamus bene. Ad hũc ergo modũ & qualitatẽ ponenda est negatio. Plures aũt propõnes uel contingentes eas esse dicimus, i quibus ipse modus monstratur, & nõ potius esse de modo dicitur, sed modus de eo quod est esse. Cum enim dicimus, possibile est, esse quidem, quiddam dicimus, quemadmodum autem sit, additum est, id est possibile, ut nõ necessarium, neque alio aliquo modo, nisi tantum secundum potestatẽ dicatur. fit ergo esse subiectũ,

prędicatum uero modus, uel contingens, uel possibile, uel necessarium, uel quilibet alius: Atque hę quidem propositiones secundum modum dicunẽ, in quibus de substãtia nihil ambigitur. de modo autem & sola qualitate tractatur. Sin uero subijciatur modus quidem, prædicetur uero esse, tunc de substantia rei quæritur non de modo. ut siquis dicat possibile est, ut ipsum possibile in rebus esse pronunciet, huic propositioni nullus modus adiectus est. Cum.n. dicimus possibile est modum habere, hoc ita per se non dicimus, sed particulam propositionis ablatam ita eam perspicimus quasi si cum propositione esset cõiuncta, quam si cũ propria propositione iunximus quali modo prædicetur apparet. Cum enim dicimus possibile est, ut modum significet, particula propositionis est: quam si suo corpori aggregemus facientes aliquam propositionem, quid modus ille profiteatur, agnoscimus. Age enim id quod dicimus possibile est, coniungamus aliis prædicamentis, atque inde una enunciatio conficiatur, dicamusq; Socratem ambulare possibile est. Vides ne modum in propositione possibile: ut etiã siue Socrates ambulet, siue non ambulet, posse eum tamen ambulare ex ipso ꝑpositionis modo quilibet agnoscat? Ita igitur de toto auferentes partem possibilem enunciationẽ quasi tota sit propositio speculamur, ut ĩ his dictionibus fieri solet quæ pluralitatem determinant: ut si dubitamus contra omnis, an nullus ponatur, an non omnis, ita eas speculamur, quasi integras propositiones, quas determinationes propositionum esse manifestum est. Concludenti ergo dicendum est in his quæ modum prædicant, omnes aliæ res subiectæ sunt, uel esse, uel ambulare, uel legere, uel dicere, uel quicquid aliud cum aliquo modo fieri dicẽtur. In his autem ubi modus ipse subiicitur, esse uero prædicatur, ut sit integra propositio, non est cũ modo propositio: sed ibi tantũ de substantia modi proponitur, ut siquis dicat possibile est, quiddam in rebus dicit esse possibile: & rursus contingens est, quiddam in rebus dicit esse quod contingat: & rursus necesse est esse, quiddam dicit in rebus quod sit necesse. hic non de modo, sed de solo, esse tractatur. Quare quoties esse quidem subiicitur, modus autem prædicatur, ut cũ dicimus Socratem ambulare possibile est, ad modum iungenda negatio est: quoties uero modus subiicitur, esse autem prædicatur, ad esse ponenda negatio est. ut cum dicimus possibile est, quia ita dicimus tanquam si diceremus possibilitas est. & cum dicimus contingens est, ita dicimus tanquam si diceremus contingentia est, ad esse ponenda negatio est, dicendumque est possibile non est, quod idem ualet tanquam si diceretur, possibilitas non est. Eodem quoque modo & de contingentia. Non autem perfecte speculantibus idem semper uideri debet subiectum, quod primo loco reperiri dicitur. Idem prædicatum semper, quod secundo loco prædicatur. In quibusdam enim uerum est. In aliis uero ex significatione potius propositionum colligimus, qui terminus subiectus sit, qui uero prædicatus. Nam cum dico homo animal est, prius mihi necesse est hominẽ dicere, post prædicare animal, atq; ideo subiectum dicitur hõ, animal uero prædicaẽ. In his aũt ĩ quibus modus addiẽ, sicut est cũ dicimus, Socrates bene loquiẽ, idẽ ualet tanquã si dicamus, Socrates bene loquens est, & hoc quidẽ bene prius dictũ est, postea uero loquens est, & uideẽ esse quidẽ subiectũ id ꝙ dictũ est bene: Prædicatũ autẽ id ꝙ dictũ est loquens est. Sed hoc falsũ est, & hinc facillime potest inueniri, quod loquentẽ quidẽ eũ esse nullus ignorat, quisquis audit Socratẽ bene loquẽtẽ esse, uim autẽ totius ꝑpositionis modus continet. in id enim intendendus est animus, nõ si loquatur, hoc enim indubitatum est. Nam qui eum bene dicit loqui, loqui quoq; cõsentit. Quare ad modũ intẽdendus est animus ad id quod dictum est bene. Socrates enim bene loquitur. quod dixit loqui quidem non sufficit dicere, nisi etiam dicat bene. Continet ergo totam propositionem modus, sed rursus totã ꝑpositionẽ cõtinet prædicatio, modus igiẽ in his ꝑpositionibus potius prædicatur. Cõcludẽdũ igitur uniuersaliter est, omnem modorum contradictionem non secundum esse uerbum fieri, nec secundum id rursus uerbũ qđ in se contineat, sed potius secundũ modum. Continere autem in se uerba id quod est esse dicuntur, ut cum dicimus loquitur, tantundem enim ualet tanquam si dicamus loquẽs est, Quare quæcunque propositiones quemlibet illum in se retineant modum, dubitandum non est, quin non ad id quod ponit esse, negatio iuste applicetur, sed potius ad eum modum, quod aliquid esse fieriue pronunciet. Omnis nanq; cum modo affirmatio talis est, ut nõ intendere debeat animũ auditor ad id qđ esse dicitur, sed ad id potius quomodo illud esse dicatur, ut cum dicimus, Socrates bene loquiẽ, nõ ꝑspiciẽdũ est an loquatur, sed potius illuc animi dirigenda intentio est, quemadmodũ loquatur. hoc enim uidetur continere totam propositionem. Ergo contra possibile esse, non est ea negatio quæ dicit, possibile nõ esse, sed non possibile esse, eodem modo & contra eam quæ dicit, contingere esse, non ea quę enunciat contingere non esse, sed potius ea negatio est, quę dicit non contingere esse. Idem quoque in necessariis impossibilibusque modis, cæterisque, quę nunc Aristoteles pro solita breuitate transgressus est, faciendum uidetur. Sed quoniam commentationis uirtus est non solum uniuersaliter uim sensus exprimere, uerum etiam textus ipsius sermonibus ordiniq; cõnectere ea, quę superius confuse dicta sunt, nũc per sermonum ipsorum ab Aristotele dictorũ ordinẽ diuidamus. His uero determinatis ꝑspiciẽdũ est quẽadmodũ se habẽt negationes & affirmationes adinuicẽ, hę scilicet, quæ sunt de possibili esse, & non possibili esse, cõtingere & nõ cõtingere, de impossibili & necessario. habent.n. aliquas dubitationes. Perspiciẽdum inquit est de affirmationibus negatiõibusq; qua ratione uideãtur opponi. In his propositionibus quas quidam modus cõtinet, ut in his quæ sunt possibiles, uel contingentes, uel necessarię, uel impossibiles, uel uerę uel falsę, uel bene uel male, uel quicquid aliqua qualitate prædicaẽ. Habẽt.n. inquit aliquas dubitationes, & quas dubitationes habeant cõtinuo eas subiicit. Nã si eorũ quæ complectuntur illę sibi inuicẽ oppositę sunt cõtradictiones, quæcunq; ꝭm esse & nõ esse disponuntur. Sensus totus huiusmodi est, In omnibus complexionibus propositionũ illa in his oppositio ualet, quæcunq; secundũ esse & nõ esse fit, ut cum dicimus hõ est, huius negatio est, hõ non est. sed nõ ea quæ dicit nõ hõ est. Et rursus eius quę proponit, est albus hõ, illa negatio est quæ dicit, nõ est albus hõ, nõ ea quæ proponit, est nõ albus hõ. hoc ipsum autẽ quoniã eius quę dicit est hõ albus, negatio est quæ dicit, non est albus hõ, nõ ea quæ proponit est non albus hõ, sic demonstrat. Si.n. de omnibus aut dictio est aut negatio, lignũ erit uerum dicere, esse nõ album hominem. Breuiter dictũ est, sed ita posse uideẽ exponi. ꝑpositũ inquit sit lignũ, de quo duæ enunciationes dicantur, illud tamen nobis manifestũ sit de omnibus, si affirmatio uera est, falsam esse negationẽ, eã.s. quæ contradictorie opponiẽ, & si uera negatio est, falsa affirmatio esse pronũcieẽ. Igiẽ de ꝑposito ligno, quod lignũ hoc est albus homo, hoc falsum est. Si igitur hęc affirmatio falsa est, uera debet esse eius negatio. Si ergo ea est negatio affirmationis quę dicit, est albus hõ, quę negat dicens, est non albus homo, hæc negatio uere prædicatur de ligno, dicente quolibet quod lignum hoc est nõ albus homo. Sed hoc fieri nõ potest. perspicue enim falsũ est lignum nõ album hominem esse. quod enim omnino nõ est homo, nec non albus homo esse potest. falsæ ergo sunt utręque, & affirmatio quæ dicit de ligno, quod lignũ est albus hõ, & negatio de eo quæ dicit, quod est nõ albus hõ. Quod si sunt falsæ utræq;, hæc negatio illius affirmationis non est. Quærẽda est ergo alia quæ cum ea diuidat uerũ atq; falsum Qua in re nulla alia reperitur contra eam quæ dicit, est albus homo, præter eam quæ dicit, non est albus hõ. nam si ea dicitur esse affirmationis huius quæ dicit, est albus hõ, negatio, quæ enũciat est nõ albus hõ: erit ut de ligno, de quo affirmatio dicta falsa est, uera sit enunciata negatio. eritque de ligno uerum dicere, quod lignum hoc est non albus homo, sed hoc impossibile est. Constat ergo eam propositionem quę dicit, est non albus homo, illius affirmationis non esse negationem quę proponit, est albus hõ. Sed eam quæ dicit, non est albus homo, negationem esse eiusdem affirmationis

nis quæ dicit, est albus homo. Vides ne ergo ut prope in omnibus affirmationes & negationes secundum esse, uel nõ esse fiant? Illa enim, album quidem esse dicit, illa negat, album nõ esse dicens. rursus illa dicit hominem esse, illa uero negat, dicens hominem non esse, & in cæteris eodem modo est. Quod si hoc modo & in quibuscunque esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur, ut eius quæ est, ambulat homo, non ea quæ est ambulat nõ homo, negatio est. sed ea quæ est, non ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse. Nec hoc solũ inquit in his euenire potest propositionibus, quæ secundum esse uel non esse disponuntur: sed etiam in his quæcunque uerbis talibus continentur, ut uerba illa uim eius, quod est esse concludant, ut est homo ambulat, in se continet esse. Idem enim est ambulat, quod ambulans est. Ad hæc ergo uerba quæ in propositionibus esse continent aptanda negatio est. Si enim omnis contradictio secundum esse uel non esse fit, hæc autem uerba esse propria significatione concludunt, quoniamque uerba hæc ita ponuntur tanquam sic hoc ipsum esse poneretur: manifestũ est ad ea uerba quæ esse continent, negationem poni oportere, ad earũ similitudinem propositionum, quæ secundum esse uel non esse supradicta ratione sibimet opponuntur. His ergo ante prædictis quid inconueniens ex his possit esse prosequitur.

Quare si hoc modo in omnibus, & eius quæ est, possibile est esse: negatio est, possibile est non esse, sed nõ ea quæ est, non possibile est esse. Videtur autem idem posse & esse, & non esse. Omne enim quod est possibile diuidi, uel ambulare & non ambulare, & non diuidi possibile est.

67. Superius demõstratum est, quemadmodũ in in ijs quę complectuntur enunciationibus secundum esse potius, & non esse fierent oppositiones: nunc hoc dicit, Si hoc inquit in omnibus propositionibus faciendum est, ut earum contradictiones secundum esse & non esse ponantur, in ijs quæ aliquid possibile esse pronunciant: non ita ponenda negatio est, ut dicat non possibile esse, sed potius secundum non esse constituenda est, ut dicatur possibile non esse, negationem eius esse, quæ dicit possibile esse. Sed si hoc inquit dicimus, affirmatio & negatio contradictoriæ uerum inter se falsumq; non diuidunt. omne enim quod potest esse: idem etiam potest non esse. Quod enim potest diuidi, idem potest non diuidi, & quod potest ambulare, idem potest non ambulare. Quæ autem sit huiusmodi possibilitas, per quam cum dicitur aliquid fieri posse, illud tamen relinquatur posse non fieri, consequenter explanat dicens.

Ratio autem est, quoniam omne quod sic possibile est, nõ semper in actu est. Quare inerit ipsi etiam negatio, potest igitur & non ambulare quod est ambulabile, & non uideri quod est uisibile. At uero impossibile est de eodem oppositas esse ueras dictiones. Non igitur eius quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse. contingit enim ex his aut idem ipsum affirmare, & negare simul de eodem, aut non secundum esse & non esse, quę opponuntur, fieri affirmationes & negationes. Si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum. Est igitur negatio eius quę est possibile esse, ea quę est nõ possibile esse, & nõ ea quę est, possibile non esse. Eadẽ quoque ratio est in eo quod est, contingens esse, etenim negatio eius est, nõ contingens esse. Et in alijs quoque simili modo, ut in necessario, & impossibili.

68. Causa est igitur inquit, cur id quod posse esse dicitur, idem possit nõ posse. quod omne quod possibile dicimus, ita pronunciamus, ut non semper in actu sit. i. non sit necessarium. omne nanque quod semper in actu est, necessarium est. ut Sol semper mouetur. itaque illi semper agitur motus. Siquis autem me dicat ambulare posse, quoniam mihi ambulationis motus nõ semper agitur, & inest mihi aliquoties non ambulare: inest quoque illud, ut uere de me dicatur posse me non ambulare, cum uere pronunciatur posse ambulare. Ergo quæcunque non semper in actu sunt, & posse esse & posse non esse recipiunt. Potest ergo quod est ambulabile, idest quod ambulare potest, nõ ambulare, & quod est uisibile non uideri. Quocirca docet nõ esse negationem eius quæ dicit, posse esse, eam quæ proponit, posse non esse. Icciro quoniam utręque sunt uerę, ut in iis quę (ut ipse ait) non semper actu sunt. Contingit enim unũ ex utrisq;, quæ Aristoteles dicit aut idem ipsum dicere, & negare simul de eodem; aut non secundum esse & non esse, quæ opponuntur, fieri affirmationes, & negationes, idest ut aut idem fiat affirmatio & negatio, sibique consentiant, si secũdum esse & non esse iu omnibus cõtradictio fit, ut est in eo, quod est posse esse & posse non esse. idem enim utræq; sũt, sibique consentiunt, & siquis dicit eam esse contradictionẽ dicit consentire sibi contradictionẽ, quod impossibile est: Aut certe non in omnibus affirmationibus & negationibus secundum esse & non esse ea quę opponunt, fieri affirmationes & negationes, idest non in omnibus affirmationibus & negationibus secundum oppositionem esse uel non esse, uel eorum uerborum quæ esse continent, fieri contradictionem. Si ergo, inquit, illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum. Duo supra posuerat, quæ ex supradictis rationibus euenirent, aut unum & idem dicere & negare simul de eodem, id est ut & dictio & negatio idem essent simul de eodem predicarę, sibique consentirent: aut non secũdum esse uel non esse contradictionem fieri. Sed uidentur utraque quasi quodammodo inconuenientia esse. quippe cum illud unum etiam impossibile sit, ut affirmatio negatioque consentiant. illud alterum non secundum esse uel non esse fieri oppositiones, inconsentiens sit aliis propositionibus, in quibus hoc modo fieri contradictionem manifestum est. Nunc ergo hoc dicit, quoniam utrumque, inquit, inconueniens est, unum ex his erit eligendum, idest quod minus est impossibile, hoc sumendum est. Minus autem est impossibile, ut secundũ esse & non esse nõ fiant oppositiones, hoc enim nihil prohibet. Illud autem impossibilius est, ut affirmatio negatioque sibi consentiant. Hoc igitur erit eligendum potius, idest has quę cum modo sunt propositiones, non eas habere oppositiones, quę secũdum esse uel non esse fiunt, sed potius eas quę ad modum ponuntur. Nõ autem dixit ita impossibilius est, tanquam sic alterum impossibile sit. Sed ad hoc potius retulit, quod utraque quasi incõuenientia uidẽtur. quorum unum etiam impossibile esse non dubium est. Hinc quoque disposuit ordinem secundum modum aliquẽ pronunciatarum propositionum, quę non secũdum esse negationes ponunt. dicit enim, Est ergo negatio eius quæ est possibile esse, eaque est, non possibile esse, negationem. s. addens non ad esse uerbum, sed ad modum, quod est possibile: eandem quoque rationem dicit esse & in contingentibus. Eius enim quæ est contingere esse, negatio est non contingere esse. Docet etiam de necessario & impossibili idem sibi uideri. Quę autem natura sit huius oppositionis, licet breuiter, ueracissime tamẽ expresse est. de qua nos superius diutius locuti sumus. ꝙ siqs ꝑspicatius intẽdit illius intelligẽtiã loci, cũ hac gradatĩ ꝓficiscẽte ex positione cõmunicet.

Fiunt etiam quemadmodum in illis esse & nõ esse appositiones, subiecta uero res, hoc quidem album, illud uero homo. Sic hoc loco, esse quidem & non esse subiectum fit, contingere uero & posse, appositiones determinantes, quemadmodum in illis esse & non esse, ueritatem & falsitatem, sic hic in eo quod est esse possibile, & esse non possibile. Eius uero quæ est, possibile est non esse, negatio est non ea quæ est, non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse. Et eius quæ est possibile est esse, non ea quæ est, possibile est non esse, sed ea quæ est non possibile est esse. Quare & sequi sese muicem uicem uidebuntur hæ, possibile esse, possibile est non esse. Idem enim possibile est esse, & non esse. Non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse, sed possibile est esse, & non possibile est esse nunquam simul in eodem ueræ sunt. opponuntur

tur

tur enim. At uero nec possibile est non esse, & non possibile est non esse, nunquam simul ueræ sunt. Similiter autem, & eius quæ est necessarium esse, negatio non est ea quæ est necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessarium esse. Eius uero quæ est necessarium est non esse, ea quæ est, non necessariū nō esse. Et eius quæ est impossibile esse, nō ea quæ est impossibile nō esse, sed non impossibile esse. eius uero quæ est impossibile non esse, ea quæ est nō impossibile est non esse.

69. Appositiones uocat prædicationes. dicit ergo in his propositionibus quę præter aliquem modum dicuntur, prædicantur quidem semper esse, & non esse. uel ea uerba quæ esse continent. subijciuntur uero res de quibus illa prædicantur ut album, cum dicimus album est, uel homo, cum dicimus homo est. Atque ideo quoniam in his prædicatio totā continet propositionem, ueritatem & falsitatem prædicatio illa determinat. Prædicatur autem esse, uel aliquid quod esse continet. Iure secundum esse & non esse contradictiones ponuntur. In his autem, idest in quibus modus aliquis prædicatur, esse quidem subiectum est, uel ea uerba quæ esse continent; modus autem solus quodāmodo prędicatur. nam quod dicit esse solum sine modo aliquo ipsius rei substantia pronūtiatur, & quęritur in eo quodammodo an sit, iccirco esse ponente affirmatione, dicit negatio, non esse. In his autem in quibus modus aliquis est, nō dicitur aliquid esse, sed cum qualitate quadam esse, ut esse quidem nec affirmatio ambigat nec negatio. De qualitate autem, idest quo modo sit, cum inter aliquos dubitatur, atque ideo ponente aliquo quod Socrates bene loquitur, non ponitur negatio, quod bene non loquitur, sed quod nō bene loquitur. iccirco quoniam (ut dictum est) nō ad esse, uel ad ea uerba quę esse continēt, & propositionem totam constituunt, sed potius ad modum intenditur animus audientis, cum affirmatio aliquid esse pronunciat. Si igitur ut continet totius propositionis uim, quod autem propositionis uim continet prędicatur, & secūdum id quod prędicatur semper oppositiones fiunt, recte solis modis uim negationis apponitur. His autē rationabiliter constitutis, illud rursus exequitur, quod non modo contradictio non est, posse esse & posse non esse, uerum etiam huiusmodi propositiones, quæ cū modo sunt positæ, negationem tamen habent ad esse iunctam, omnino negationes non sunt, sed affirmationes: possunt enim earum negationes alię reperiri. ait enim, Eius uero quę est, possibile non esse negatio est, non possibile non esse, intantum inquit, non est ulla contradictio eius quæ est posse esse, & eius quę est, posse non esse, ut ea quę dicit posse non esse, non esse negatio, sed potius affirmatio conuincatur. Affirmatio autem affirmationi nunquam opponitur contradictorie. Docetur autem esse affirmatio ea quę dicit, posse nō esse quod eius quædam alia negatio reperitur, ea. s. quę dicit, non posse non esse, simulque illud adiūgit. Cum sint, inquit, huius propositionis quæ dicit, aliquid posse esse, duæ quę uideantur esse negationes, ea scilicet quę dicit, posse non esse, & ea quæ proponit, non posse esse: hinc agnoscit quæ harū sit contradictoria, contra eam quæ dicit, posse esse, affirmationem. Quæ enim uerum falsumque cum ea diuidit, ipsa potius potest negatio esse, quàm ea quæ illi cōsentit. Ei uero quę est, posse esse, consentit ea quæ dicit, posse non esse, ut supra iam docui. ea autem quæ dicit, non posse esse, si falsa est, uera est quæ dicit, posse esse. Sed si hæc rursus falsa est, uera illa quæ enuntiat, non posse esse. diuidunt ergo hæ ueritatem falsitatemque, quod in singulis exemplis facile potest inueniri. Age enim dicat quis me posse ambulare, ille uerum dixerit. Si uero quis dicat, non posse me ambulare, mentitus est. Rursus siquis dicat posse Solem consistere, mentitur. Siquis uero dicat, non posse Solem consistere; de ipsius nullus ambigit ueritate. Diuidunt ergo ueritatem falsitatemque hæ scilicet quę dicunt, posse esse & non posse esse. illæ uero sese sequūtur, quæ dicunt posse esse, & posse non esse. Quæ ergo sibi consentiunt, contradictiones non sunt: quæ autem ueritatem falsitatemque diuidunt, ipsas esse cōtradictiones magis putandum est, quod per hoc ait, Quare & sese sequi inuicem uidebuntur. Quæ autem propositiones sequātur sese, dicit, idest possibile est esse, & possibile non esse. Cur autem sese sequantur monstrat adijciēs: non enim contradictiones sibi inuicem sunt. si enim contradictiones essent, nuquam sese sequerentur. Sed quæ sint contradictiones declarat dicens, Sed possibile est esse, & non possibile esse, nunquam simul sunt. Cur autem nunquam simul sunt, non tacuit. ait nanque, Opponuntur enim. nam iccirco nunquam simul sunt, quia ueritatē falsitatemque diuidunt, quoniam opponuntur. Docet quoque eius propositionis quæ dicit posse non esse, illam esse negationem quæ proponit, non posse non esse, & ex eadem ui ad hanc propositionem transit. Dicit enim, At uero nec possibile non esse, & non possibile non esse, nunquam simul ueræ sunt. per quod ostenditur illam esse affirmatiuam, illam uero negatiuam. Vniuersaliter enim quæcūque idem de eodem hæc ponit, hæc adfert: si illa sit affirmatiua, illa negatiua, & nihil æquiuocationis, aut uniuersalium determinationis impediat, contradictorie sibimet opponuntur. Cætera iam ita, ait per se expedita sunt, ut longa expositione non egeant. Sed quædam in eorum ordine permiscēda sunt, per quæ id quod per se est lucidum, clarius monstretur. Prosequitur enim similiter cæteros modos, dicens quæ propositiones, quarum affirmationum, non sint negationes, & quæ sint, & eis quas negationes esse dicit, ut affirmationes esse demonstret, alias negationes opponit. Similiter autem inquit, & eius propositionis, quæ est necessarium esse, & nō est ea negatio quæ dicit, necessarium non esse: hæc enim affirmatio est, sicut mox negatione opposita comprobauit. sed potius negatio est eius quæ est necessarium esse quæ dicit, non necessarium esse. Eodem quoque modo puncta prosequitur dicens, eius uero quæ est, necessarium non esse, quam supra dixerat non esse oppositam ei quæ dicit, necessariū est esse, illa negatio est quæ proponit, non necessarium non esse. quęcunque enim negationem ad esse positam habent, illæ si cum modo sunt, affirmationes esse putandæ sunt. Eius uero quæ est, impossibile esse, nō est ea negatio quæ dicit, possibile non esse. non enim ad modum habet negatiuam particulam iunctam, sed potius ea quæ dicit, non impossibile esse. Hæ nāq; inter se uerum falsumque diuidunt: illius uero quæ ad eē habet particulā negatiuā, quā affirmationē esse manifestū est, idest eius quę dicit, impossibile non esse, ea negatio est, quæ dicit, nō impossibile non esse. Concludit etiam breuiter id quod supra demonstrauit dicens,

Vniuersaliter uero (quemadmodum dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere, tanquam subiecta, negationem uero & affirmationem hæc facientem ad esse, & nō esse apponere, & has putare oportet esse oppositas dictiones, possibile, non possibile, contingens, non contingens, impossibile, non impossibile, necessarium, non necessarium, uerum non uerum.

70. Vniuersaliter, inquit, dicimus, sicut iam supra dictum est in his propositionibus quę modos additos habent, esse & non esse subiecta potius fieri, modos uero prædicari, atque ideo ad unum quemlibet modum, idest secundum unū fieri debere affirmationem & negationem semper, ut sicut prædicatus modus affirmationem cōtinet, ita negatiua particula ad modum iuncta totam hoc modo contineat negationem: proponit autem eas quas putat esse oppositas dictiones hoc modo, possibile, non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necessarium non necessarium. Quod autem addit uerum, non uerum, ad hoc pertinet, ut omnes modos includeret, uere enim modus quidem est, sicut & bene, sicut uelociter, sicut læte, sicut grauiter, & quicunque modi sunt: hocq; modo facienda est contradictio, uerum est, non uerum est, non autem non est uerum, uelociter ambulare, non uelociter ambulare, sed nō illa quæ dicit, uelociter nō ambulare. Cōcludent ergo semper ad modum iungenda negatio est, illæ n. semper sibimet opponūtur, ut supra iam dictum est, quæ secūdum prædicationes habent negatiuas particulas iunctas. Prædicantur autem

nem in his modis, ut supra iam demonstrauimus. Secũdum modos ergo in his negatio posita integrã uim cõtradictionis efficiet. Expedit is modorum oppositionibus, de consequentia propositionum atque consensu habebitur subtilis utilisque tractatus. Si ergo posibile esse simpliciter diceretur, simplex & facilis propositionum uideretur esse consensus, nec quicquam in earum consequentia posset erat. Nunc autem, quoniam dupliciter dicitur secundum diuersos modos, non eædem propositionum sunt consequentię. Quod autem dico tale est. Possibilis duæ sunt partes, unum quod cum non sit, esse potest. Alterum quod ideo sit posibile, quod iam est. prior quidem pars corruptibilibus, & permutabilibus propria est. mortalis enim Socrates poterat esse cũ non fuit, sicut ipsi mortales qui sunt id quod ante nõ fuerant. potest enim homo cum non loquitur, loqui, & cum nõ ambulat ambulare. Ergo hæc pars secundum id dicitur quod iam quidem non est, esse tamen potest. illa uero alia pars posibilis quę secũdum id dicitur, quod iam est aliquid actu non potestate, utrisque naturis accõmodatur & sempiternis. s. & mortalibus. Nam quod in sempiternis est esse posibile est. Rursus quod est in mortalibus, nec hoc a subsistendi posibilitate discedit, sed tãtum differt, quia id quod in æternis est, nullo modo permutatur, & semper esse necesse est. illud uero quod in rebus mortalibus inuenitur, potest & non esse, & ut sit, non est necesse. Ego nanque cum scribo, inest mihi scribere. Quocirca & scribere mihi posibile est. sed quoniam ipse mortalis sum, non est hæc potestas scribendi necessaria. neque enim ex necesitate scribo. At uero cum dicimus cęlo inesse motum, nulla dubitatio est, quin necesse sit cęlum moueri: in mortalibus ergo rebus cum est aliquid, & esse potest, & ut sit, non est necesse. in sempiternis autem, quod est, necesse est esse, & quia est, esse posibile ẽ. Cũ ergo posibilis prĩcipaliter duæ sint partes, una quæ secundum id dicitur quod cum non sit, esse tamen potest: Altera quæ secũdum id prędicatur, quod iam est aliquid actu, non solum potestate. huiusmodi posibile quod iam sit actu, duas ex se species profert, unam, quę cum sit non est necessaria: alteram quæ cum sit, illud quoque habet, ut eam esse necesse sit. Nec hoc solus Aristotelis subtilitas deprehendit, uerum Diodorus quoque posibile ita definit dicens, quod est, aut non est. Vnde Aristoteles id quod Diodorus ait, non est, illud posibile putat, quod cum non sit, fieri tamen potest. Quod autem dixit Diodorus, est, id posibile Aristoteles interpretatur. quod iccirco dicitur esse posibile: quia iam est actu. Cuius posibilitatis modi duas partes esse docuimus, unam. s. quam necessariam dicimus: alteram quam non necessariam prædicamus. Huius autem non necessarię duę rursus partes sunt, una quæ a potestate peruenit ad actũ: altera, quæ semp actu fuit, aliquãdo res illa que susceptibilis est, fuit: & illa quidẽ quæ a posibilitate ad actũ uenit, utrisque partis cõtradictionis susceptibilis ẽ. ut nũc ego scribo, & ex potestate ad actũ ueni, & agẽs posũ scribere. ante. n. q̃ scriberẽ, erat mihi scribẽdi potẽtia. Sed ex potestate scribẽdi ueni ad actũ scribẽdi. Quare utreque mihi cõueniũt & scribere & nõ scribere: posũ enim & nõ scribere, posũ & scribere, quæ est quodãmodo cõtradictio. Atq; ideo quęcũque a potestate ad actũ ueniũt, ea & facere possum & non facere, & esse & non esse, ut qui loquitur, quia ante potuit loqui quam loqueretur, & nunc ideo potest loqui, quia loquit, & potest loqui & potest non loqui. Alia uero, quę nunquam antea potestate fuit, sed semper actu, aliq̃n res ipsa fuit quæ aliquid potestate esse diceretur, ad unam rem tantum apta est, ut ignis nunquam fuit ante potestate calidus, ut postea calidus actu sentiretur; nec nix antea frigida potestate, post actu. Sed aliquando fuit ignis actu calidus, fuit & aliquando nix frigida actu. Quocirca hæ potentiæ non sunt aptæ ad utraque. Neque. n. ignis frigus incurrere, nec nix calidum unquam potest efficere. Quare facienda a principio huiusmodi diuisio est. Posibilis alia pars est, quę cum non sit, tamen esse potest. Alia uero quæ actu est, & ideo posibile dicitur. Si enim esse nõ posset, nec esset omnino. Huius autem posibilitatis quæ secũdum illum dicitur modum, quod iam actu sit, duę partes sunt, una secundum id quod ex necesitate esse dicimus. Altera uero secundum id, quod cum sit, non tamen esse ex necesitate aliquid arbitramur. Huius autem non necessariæ potestatis duæ sunt aliæ partes, una, quæ q̃m ex potestate ad actum uenit, & esse & nõ esse recipiet facultatẽ: Altera quæ quia nunquam actum habere destitit, aliquãdo fuit id quod dicitur ei esse posibile, ad unam tantum partem apta est atque posibilis, ad eam. s. quam actu semper exercuit, ut igni calor, & niui frigus, & adamanti durities, & aquæ liquor. Sed nullus arbitretur ex necessarię posibilitatis specie esse id quod dicimus nunquam potestate fuisse actus quosdam in quibusdam rebus, ut igni calorẽ. ipse enim extingui ignis potest. In illis autem quæ necessarię sunt, non modo qualitas a subiecta re discedere nunquam debet, quod uidetur etiam in igni, a quo sua qualitas caloris non recedit, sed etiam illud, quod subiecta illa substantia immortalis esse uideatur, quod igni non accidit. Solem. n. & cætera huiusmodi corpora quæ superna sunt & cęlestia, immortalia peripatetica disciplina putat. atq; ideo consentienter sibi docet Solem necessario moueri, quod nõ modo a Sole motus ille nunquam recedit, sed ne Sol quidẽ ipse esse desinet. His ergo prædictis id, ad quod hæc præmissa sunt. i. consequentia propositionum diligentius exequenda est.

DE MODALIVM CONSENSV.

CONSEQVENTIAE *uero secundum ordinem fiunt ita ponentibus. Illi enim quæ est, possibile est esse sequitur illa quæ est, contingens esse, & hæc illi conuertitur, & non impossibile esse, & non necessarium esse. Illi uero quæ est, possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, & non impossibile non esse. Illi uero quæ est, non possibile esse, & non contingens esse, ea quæ est, necessarium non esse, & impossibile esse. Illi uero quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, illa quæ est necesse, est esse, & impossibile non esse. cõsideretur autem ex subscriptione quod dicimus.*

Possibile esse	*Non possibile esse*
Contingens esse	*Non contingens esse*
Non impossibile esse	*Impossibile esse*
Non necessarium esse	*Necessarium non esse*
Possibile non esse	*Non possibile non esse*
Contingens non esse	*Non contingens non esse*
Non impossibile nõ esse	*Impossibile non esse*
Non necessariũ nõ esse	*Necesse est esse*

71. Hæc Aristoteles cõsentienter his quæ nos supra prẽmisimus addidit de consequentia propositionum, quę etsi manifesta sunt acute perspicientibus, tamen ne nos nihil huic quoque loco addidisse uideamur, breuissima expositione ea percurrimus. Primum uoluit demonstrare, quod quæcunque de posibili dicerentur, ea etiam de contingenti uerascisime dici possunt. atque ideo ait, Illi quę est, posibile esse consequentem esse, illam quæ dicit, contingere esse. Et ne in his aliquid discrepans uideretur, adiecit dicẽs, & hæc illi conuertitur: ut intelligeremus quod esset posibile. hoc contingere. & quod contingeret, illud esse posibile. quare quæ sibi conuertuntur, ea æqualia sunt atq; eadem. Quicquid ergo in posibile dici potest, idem in contingenti prędicatur. hęc ergo. i. contingens & posibile sequi dixit illam propositionem quæ diceret, nõ imposibile esse, & eam quę necessarium negat, idest non necesse esse. ait enim, Illi enim quæ est posibile esse, illa quæ est contingere esse, & hæc illi conuertitur, & ea quæ est, non imposibile esse, & non necessarium esse: tanquam si hoc diceret, & posibile esse sequitur contingentia. & hęc utraque sibi conuertuntur. sed has sequitur non imposibile esse, & non necessarium esse. Hoc quam recte dictum sit, neminem latet. Nam quod

est posibile

est possibile esse, id esse cōtingit, ut sit nō impossibile esse. Nā si esset impossibile, nō diceret posse esse, qđ ut nō esset, ratio impossibilitatis astringeret. Ergo id qđ potest esse, nō impossibile est esse. Similiter aūt nō est necesse, id quod posse esse dicitur. Hoc aūt iccirco euenit, quia id qđ possibile prædicamus ad utranq; partem facile uertitur. Nam & ut sit fieri potest, & ut non sit. At uero necessitas & impossibilitas in alterutra parte constringitur. nam quod impossibile est esse, esse nunquam potest. Porro autem quod necesse est esse, non esse nunquam potest, ergo id quod negamus impossibile esse, consentire facimus possibilitati. Id autem quod negamus necessarium, rursus eidem naturæ uim possibilitatis adiungimus, ut si hoc modo dicendum, & ut uerius loquamur, ita dicendum est, quod possibile est & esse potest, & non esse. Rursus quod impossibile est esse, non potest esse. quod necesse est, non potest non esse. ergo si impossibilem enunciationem negationis adiectione frangamus dicentes non impossibile esse, illi partem possibilitatis adiungimus, in qua esse posse aliquid dicimus. Sin uero necessariæ propositionis rigorem negatione minuamus dicentes, non necesse esse: illud euenit, ut ad eam partem necessariam propositionem applicemus, quæ in possibilitate est, ut possit non esse. Quare possibilitatem sequitur non esse impossibile, iccirco quia quod possibile est, fieri poterit. Eandem possibilitatem rursus sequitur propositio, quæ dicit, non necesse est esse, iccirco quia quod possibile est, poterit & non esse. Aliter idē dicimus, quod possibile est, non est uerū dicere, qđ impossibile est, quia fieri potest. Rursus qđ possibile est, nō est uerū dicere, quod necesse est. potest.n. qđ possibile est esse, idē non esse. Quare si de possibilitate impossibilitas & necessitas recte dici nō potest, eorum negationes possibilitati cōsentiēt, quæ sūt, nō impossibile esse, & nō necessariū esse. Sed meminisse debemus eādē semper in omnibus de cōtingēti & de possibili rationē esse. De eo, scilicet possibili, qđ cū adhuc non sit, poterit tñ esse aut nō eē. Aliā rursus cōsequētiā dicit hoc mō. Illi uero quę est possibile non esse & contingere non esse, illa quæ est, nō necessarium non esse, & non impossibile non esse, propter eandē causam hanc quoq; consequētiā dicit. Illi enim quæ est possibile non esse, & ei quæ est contingere non esse, illa consentire ait quæ dicit, non necesse non esse, & non impossibile nō esse. Hoc autem ideo, quia qđ potest non esse, potest etiam esse. & rursus quod contingit non esse, contingit esse. At uero quod necesse est non esse, illud non potest esse. quod autem possibile est non esse, illud non esse non poterit. quare a possibili utræque discrepant. Namq; possibilitati quæ posse aliquid esse promittit, contrarium sentit ea quæ dicit, necesse esse non esse. Rursus quia possibilitas habet in se uim, ut id qđ potest eē possit & nō esse, dissētit ab ea, multūq; discrepat quæ dicit impossibile esse nō esse. Qđ si sit propositio quæ p̄dicat necesse esse nō esse, & rursus q̄ dicit impossibile esse nō esse a possibilitate dissētiūt. Recte nimirū harū negationes possibilitati cōsentire credūtur. Possibiles autē ꝓpositiones uoco huiusmodi, quæ uel in affirmatione uel in negatione possibilitatē aliquā mōstrat, altera parte nō interclusa. ut quæ dicit possibile esse aliquid. ab hac nō intercluditur ea, per quā dici potest, possibile eē nō esse: uel siquis dicat possibile aliquid nō esse, ab hac rursus interclusū non est, ut esse possit. atque ideo affirmationem quæ dicit posse esse, possibilem uoco. Nec minus eam quę dicit aliquid posse non esse. Et in istis propositionibus quas Aristoteles ponit, in quibus dicit possibile non esse, non uideatur ita dicere, tanquam si hoc modo pronunciet, ut uelit intendere aliquid impossibile esse, cum dicit possibile non esse. Ita enim hanc propositionem dicit, non quod possibilitatē illam auferat, sed quod dicat possibile esse aliquid ut non sit. Subaudiendum enim est adiungendū que ad possibile uerbum quod est esse, ut cum ille dicit, possibile non esse, nos intelligamus possibile esse non esse, idest possibile esse ut nō sit. Tertiam consequentiam ponit hanc in qua consentire dicit illi, quæ est non possibile esse, & non contingens esse, illam quę dicit, necessarium nō esse, & non impossibile esse. hoc ita planum est ut expositione non egeat, Quod.n. non possibile est, hoc fieri non potest. quod fieri non potest, necesse est ut non sit. quod autem necesse est ut non sit impossibile est. Recte ergo dicitur eā propositionē quæ dicit aliquid non posse esse, & eam quę dicit non contingere esse, consequi illas, & quæ esse cum necesse esse negant, & quæ impossibilitatem affirmant. Quod autem dicit tale est. non necesse esse contingens est esse. necesse autem non esse non cōtingens esse. non est contingens, scilicet esse, & necessarium non esse. Reliquam consequentiam in qua eas propositiones quæ dicerent, non possibile esse aliquid non esse, & non contingere non esse, illis quæ proponerent necesse esse, & impossibile non esse consentire dicit. neq; ullam habet hoc obscuritatem. Nam quod non est possibile, ut non sit, hoc impossibile est ut non sit. id enim quod dicimus impossibile esse, idem ualet tanquam si dicamus non possibile esse. Quod enim facit negatio in ea interpretatione qua dicimus non possibile, idem facit priuatio in ea qua dicimus impossibile. Quod autem impossibile est non esse, late patet, quia necesse est esse. Ergo & quod non est possibile ut nō sit, manifestū est ꝙ necesse est esse. idem quoq; & de contingenti dicendum est. Describit autem eas hoc modo, ut non solum mente & ratione capiantur, uerum etiam subiectis oculis facilior intellectus sit. Nos autem ut sit lucidior explanatio, de his duos facimus ordines, & in primo quidem eas posuimus, quæ præcedunt. in secundo uero eas quæ sequuntur, ut sit multa facilitas per se earum rationes non intelligentibus, ad descriptionem tamen respici ētibus, quæ quam sequatur agnoscere.

Præcedentes	Sequentes
Possibile esse	Non impossibile esse
Contingens esse	Non necesse esse
Præcedentes	Sequentes
Possibile non esse	Non necessarium non esse
Contingens non esse	Non impossibile non esse
Præcedentes	Sequentes
Non possibile esse	Necessarium non esse
Non contingens esse	Impossibile esse
Præcedentes	Sequentes
Non possibile non esse	Necesse esse
Non contingens non esse	Impossibile non esse.

Hac ergo descriptione facta quid Aristoteles communiter de propositionibus uniuersaliterq; tractauerit, nulli solertius intuenti uidetur ambiguum. Cętera uero quę singulatim de eorum consequentiis disputauit, quoniam defatigari nolumus lectores sextum uolumen expediet.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi Editionis secundę, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione

LIBER SEXTVS.

SEXTVS hic liber longæ cōmentationi terminum ponit, quę quodā magno labore constiterit ac temporis mora. Nā & plurimorū sunt ī unū coaceruatę sententiæ, & duorū ferme annorū spatium cōtinuo commentandi sudore consumpsimus. Neque ego arbitror quibusdam sinistre interpretantibus gloriose factum uideri, ut quod dici breuiter posset, id nos ostentatione doctrinę, non ad lectorum scientiam potius quam prolixitate ad fastidium tenderemus. Quibus respōsū uelim, nō hoc tam mendaciter esse sensuros, si prioris commenti perlegerint breuitatem. nā neque breuius explicari potuit angustissimorum obscuritas impedita sermonum: & quam multa ad plenam huius libri intelligentiam desint, agnoscent. Quid autem utrumque opus legentibus utilitatis exhibeat, hinc facillime mihi uidetur posse perpendi. Quod cum hanc secundam editionem in manus quisquam primum sumpserit, ipsarū rerum spatiosa uarietate confunditur, ut qui in maioribus mentē intendere nequit, editionis primę breuitatem simplicitatemque desideret. Quod siquis ad prioris editionis duos libros lector accesserit, sumpsisse sibi ad scientiam quiddam fortasse

fortasse uidebitur. sed cum postremo hanc secũdam cognoueri editionem, quam multa in prima ignoraret agnoscit, nec homines a legendo longum opus labore deterreat, cũ nos nõ impedierit ad scribendũ. Sed ne ipsum quoq; prooemium tendi longius uideatur, ad Aristotelis seriem, & ad ea quæ de consequentia propositionum diligenter exequitur, reuertamur. Ea quæ cõiter uniuersaliterq; de propositionibus & de earum ad se inuicem consequentiis speculãda fuerant, in superiori ipsarũ propositionum descriptione disposuit. Nunc uero quę singulatim singulis accidũt, diligentissimo tractatu persequitur. ait enim ita.

Ergo impossibile & nõ impossibile, ad illud quod est, cõtingẽs & possibile, & nõ cõtingens & nõ possibile sequũtur quidẽ cõtradictorie, sed cõuersim. illud .n. quod est possibile esse, negatio sequitur impossibilis, negationẽ uero affirmatio. Ad .n. quod est, non possibile esse sequitur illud quod est, impossibile esse. Affirmatio enim est, impossibile esse, non impossibile uero, negatio.

72. Consequentia propositionum (ut superior descriptio docet) secundum posibile & necessarium facta est. quam rem illa quoque secuta est, ut ex contingentibus & imposibilibus propositionibus cõsequẽtiisque diceret. Nam cum contingens recto modo posibili consentiat, imposibile conuerso ordine necessarium est, ut paulopost docebimus. Speculatur ergo de posibili, & contingenti, & imposibili, quemadmodum ad se inuicem uel quas habeãt consequentias, idque constituit hoc modo dicens. Imposibile & non imposibile, sequuntur quidem posibile, & non posibile contradictorie quidem, sed cõuersim. Hoc autem huiusmodi est. Scimus affirmationem priuatoriam esse eam quę dicit imposibile esse. huius uero negationem, non imposibile esse. Rursus affirmationẽ posibilem, eam quæ dicit posibile esse. huius negationem quæ proponit, non posibile esse. Sequitur ergo affirmationem posibilem negatio imposibilis. nam quod posibile est, idem est non imposibile. Alioqui si ea quæ dicit, non imposibile esse, non sequitur posibilitatem, sequitur eius affirmatio, idest imposibile esse. Erit ergo quod posibile est, imposibile, quod fieri non potest. Quod si imposibilitas posibilitatem non sequitur, non imposibile esse sequitur posibilitatem. At uero negationem posibilitatis sequit̃ affirmatio imposibilitatis. Nam qđ non posibile est, imposibile est. Eandem .n. uim obtinet negatio in propõnibus q̃ & priuatio. & de contingẽti hoc modo. Nam qđ contingens est esse, illud est nõ posibile. nã si cõtingens & posibile sequũtur se, posibile uero & nõ imposibile cõsentiunt, contingens ẽt & non imposibile idẽ designãt. Rursus nõ cõtingens, & imposibile idem uideri poterit perspicienti. quod non contingens quidem & non posibile idem sentiunt. sed nõ posibile imposibili consentit. Quocirca & non contingens quoq; imposibile aliquid esse denunciat. Fit ergo, ut affirmatio imposibilitatis contradictionem posibilitatis sequatur. Sed non ut affirmatio affirmationem, nec ut negatio negationẽ, sed conuersim, idest ut affirmatio negationi, negatio uero affirmationi consentiat. Affirmationem nanque quæ est, posibile esse, sequitur negatio imposibilitatis, quæ dicit non imposibile esse. negationem uero posibilitatis, quæ est non posibile esse, sequitur imposibilitatis affirmatio, quæ proponit imposibile esse. Idem quoque & de contingenti dicendum est. Affirmationem nanque contingentis, sequitur negatio imposibilitatis. negationem uero contingentis, sequitur affirmatio imposibilitatis. omnino enim quicquid de posibilitate proponitur, idem de cõtingentibus iudicatur. Disponantur ergo modo, primũ affirmatio imposibilis, contra eam negatio imposibilis. Et sub affirmatione imposibili ponãtur ex cõtingentibus & posibilibus, quas ipsas sequit̃ imposibilitas. Sub negatione uero imposibilitatis, illę posibilis & contingentis propositiones, quibus ipsa imposibilitatis negatio consentit, hoc modo.

Imposibile esse	Non imposibile esse
Non posibile esse	Posibile esse
Non contingens esse	Contingens esse

Patet ergo ut cõtradictiones q̃dẽ aliis cõtradictionibus cõsentiant. Qua in re illud quoq; manifestũ est, ꝙ affirmationes negationibus, negationes uero affirmationibus consentiant. sensus ergo totus talis. Sermonũ uero iõ hęc est. Imposibile, ĩquit, & nõ imposibile. s. quę est cõtradictio duas cõtradictiones. i. illud qđ est cõtingẽs & posibile, & nõ cõtingens, & nõ posibile, sequit̃ quidẽ cõtradictorie. Nã una cõtradictio imposibilis, & nõ imposibilis, duas sequit̃ cõtradictiones. i. contingens, & non cõtingẽs: posibile, & nõ posibile. sed q̃quã cõtradictiones sequat̃ alia cõtradictio, cõuersim tũ sibi cõsentiunt. Nã qđ est posibile esse, sequit̃ negatio imposibilis, ut superior descriptio docet. negationẽ uero posibilis sequit̃ affirmatio imposibilis. nã qđ ẽ nõ posibile cõsentit ei qđ ĩposibile. Est aũt affirmatio imposibilis ea quæ dicit, imposibile eẽ. & q̃q̃ inuoluta sit sermonũ rõ, tñ siquis ẽm superiorẽ expositionẽ ad ipsius Aristotelis sermones superiores redeat, & qđ illis deest, ex nostra expositione compenset, sensus planissimus a rõne non deuiat.

Necessarium uero quemadmodum sit, considerandum est. Manifestum est aũt, quòd non eodem modo, sed cõtraria sequitur. Contradictoriæ autem sunt extra. Non .n. est negatio eius quod est, necesse non esse non necesse est esse. contingit .n. esse ueras utrasq; in eodem. Quod .n. est necessarium non esse, non est necessarium esse.

73. Posibilis atq; imposibilis dudum comparatione didicimus, qđ affirmationem posibilẽ imposibilis negatio sequeretur. rursus negationi posibilis affirmatio imposibilis consentiret. Quærens ergo nunc, queãdmodum posibiliũ, & necessariarũ propositionũ fiant cõsequẽtiæ, dicit nõ eodẽ modo in his euenire, quẽadmodũ in illis euenit, quæ ex posibilis & imposibilis cõparationibus nascebantur. in illis .n. cõtradictiones oppositæ, cõtradictiones rursus oppositas sequebantur, ut affirmationẽ negatio, negationẽ affirmatio sequeretur. In his autem hoc est in posibilibus & necessariis nõ eodem modo est, sed cõtrarię quidem consequuntur. cõtradictorię uero & opposite extra sunt & non sequunt̃. Et prius q̃dẽ quæ sint cõtrarię, quę cõtradictorię disponamus. propositionis .n. quę dicit necesse eẽ, ea quæ proponit nõ necesse esse, cõtradictoria est, ea uero quę dicit necesse non eẽ, cõtraria. ut siquis dicat Solẽ esse necesse moueri. huic est opposita contradictorie, Solẽ non necesse esse moueri. Cõtrarię uero, Solem necesse esse non moueri. Posibilem ergo propositionem sequitur contradictio necessaria. Contradictionem uero posibilis, nõ sequitur necesitas, Quod eueniret, si in his sese oppositę sequerentur. Sed potius ea quę est contraria necesitati. Age enim oppositioni quæ dicit, posibile esse, uideamus quæ ex necessariis consentiant. Illa quidem quæ dicit, necesse esse, non ei poterit consentire. Quod enim posibile est esse, potest & nõ esse, quod autem necesse est esse, non poterit non esse. Ergo si posibilitatem necesitas non sequitur, sequitur eam necesitatis cõtradictio. non sequitur ergo propositionem posibilem, ea quę proponit necesse esse: sed cõtradictio necesitatis quę proponit non necesse esse. Sed contradictioni posibilis, necesitas nõ consentit. Neq; enim dicere possumus, quod eã propositionem quæ dicit nõ posibile esse, sequitur ea quę proponit necesse esse. sed potius contraria necessariæ, illa quę dicit necesse esse non esse. Nam cum non posibile est, necesse est non esse. Disponantur enim hæ scilicet quæ sequuntur, & sub his necessariæ, & quæ sit contradictio, quæ contrarietas ascribatur.

Posibile esse	Non posibile esse
Non necesse esse	Necesse esse non esse

Contradictoriæ

Contrariæ

Necesse esse

Nulli ergo dubium est, quin affirmationem posibilis, sequatur necessarij negatio, negationem uero posibilis non sequatur necessarium, sed potius contrarietas necessarij. nam cum posibile esse sequatur contradictio necesitatis, quæ est non necesse esse: contradictionem posibilis quæ dicit, non posibile esse, non sequitur necesitas ipsa: sed potius contraria illa. s. quæ proponit, necesse esse non esse. Sensus ergo huiusmodi est, talis uero est ordo sermonum. necessarium uero, inquit, quemadmodum sit, id est quas habeat cōsequentias considerandum est. Primo quidem definit dicēs. Manifestum est, ꝙ non eodē modo. quo loco subaudiendum est, quemadmodū in his quæ posibiles sunt & imposibiles, sed contrariæ sequuntur, contradictoriæ uero extra sunt, & non sequuntur. Nanq; cōtradictionē posibilis, nō necessarij cōtradictio est, sed (ut supra docuimus) contrarietas sequebatur. Non enim contradictio contradictioni in hac necesarij consequētia consentiebat. Sequebatur nanq; posibilitatem illud quod est non necesarium, non posibile autem sequebatur ea propositio, quę dicit, necesse esse non esse. Sed rursus necesse esse non esse, non autem necesse esse, non sunt cōtradictiones. Sed non necesse esse quidem negatio necessarii est, illa uero quæ dicit, necesse esse non esse, contraria necessarii. contra se autem non sunt contradictorię. Possunt nanque in uno eodemq; simul inueniri. quod per hoc ait, quod dixit. Contingit enim ueras esse in eodem utrasque. nam quod necessarium est non esse, non est necessarium esse, ut quoniam necese est hominem quadrupedem non esse; non est necessarium hominem quadrupedem esse. Nam si hoc falsum est, necesse erit hominem esse quadrupedē, cum necesse sit nō esse. Quocirca manifestū est, quod simul aliquando inueniri posunt, non necesse esse, & rursus necese esse non ese propositiones. quæ cum contra se sunt, contradictiones nō sunt. Causam uero reddens, cur cum secūdum posibilis cōparationem ad cōtradictiones sit reddita consequentia, nō eodem modo in necessariis potuerit euenire, sic dicit.

Causa autē cur nō sequanť similiter cæteris est, quoniam cōtrariæ impossibile necessario redditur idē ualēs. Nā quod impossibile est esse, necesse est hoc, nō quidem esse, sed potius non esse. Quod uero impossibile est nō esse, hoc necessariū est esse. Quare si illa similiter sequūtur possibile, & nō possibile, hæc è contrario: Quoniam non significant idem necessarium & impossibile, sed (quemadmodum dictum est) cōuersim.

74. Causa est inquit, cur consequētia in necesariis ita reddítur, ꝙ necesarium semper imposibili contraria ratione consentit. Nam quod imposibile est esse, necesarium est non esse. & rursus quod necesse est esse, hoc imposibile est non esse. fit igitur contrarietas quædam, nam cum imposibilitas esse habet, necesitas nō esse: cum necesitas esse, imposibilitas non esse. Ergo idem ualet imposibilitas & necesitas, non eodem modo reddita. sed si necesitas secūdum esse, imposibilitas secundum non esse redditur. & si imposibilitas secundum esse, secūdum non esse necesitas. quare iccirco euenit ista contrario modo conuersio. nā ubi est imposibile esse, ibi est necesse non esse. sed imposibile esse & non posibile esse consentiunt. Igitur non posibile esse, & necesse non esse consentiunt. Nulli ergo dubium est iccirco necesse non esse, sequi posibilis negationē, quoniam imposibilitas quæ sequitur posibilis negationē, consentit ei quæ dicit, necesse non esse. hoc autē ideo quia imposibilitas & necesitas idem ualent (ut dixi) si contrarie proponātur. Quare quod dicitur hoc modo est. Causa autem est inquit, cur non sequantur similiter cæteris, id est quæ secundum posibile & imposibile factæ sunt, quoniā contrarie imposibile necessario redditur idem ualēs, id est contrario modo reddita, & pronunciata imposibilitas necesitati idem ualet. Nam si imposibile est esse, necesse est hoc non esse. Sed si est necesse non esse, hoc non est posibile esse. Nullus ergo dixerit quod necesse est esse, sed potius quod necesse est non esse, tanquā si ita dixisset, Nam si imposibile est esse, necesse est hoc non esse. Sed non putandum est, quod imposibile est esse, hoc sit quod necesse est esse. Quod si rursus imposibile est non esse, hoc necesse est esse. Conuersim, igitur & contrarie imposibilitas necesitas redditur idem ualens, id est contrario modo reddita & pronunciata imposibilitas necesitati. Quod si imposibilitas ad posibile simili contradictione, & contradictionum conuersione consequentiam reddit, idem autem ualet imposibilitas & necesitas cōtrarie prædicata. nulli dubiū est quin recte hic contraria, & non opposita fuerit consequentia. An certe ita exponendum est, quoniam in consequentia imposibilis, & non imposibilis ad eas quę proponebant posibile, & nō posibile, eam quæ est non posibile ea quæ dicit, aliquid esse imposibile, sequebatur: contraria uero imposibile, idem ualet quod necessarium, manifestū est, quod similiter se habet id est, eo modo quo dictum est, imposibile ad cōsequentiam posibilis & non posibilis. Imposibile uero ei quod est nō posibile cōsentaneum sit id quod econtrario idem ualet, id est necesarium non ese, id sequi eam propositionem, quam etiam imposibilitas sequebatur: Est autem contrarie idem ualens imposibilitati ea quæ est necessarium non esse, sequiturq; imposibilitas eam propositionem, quę est non posibile esse; necessarium non esse. igitur sequitur eam quæ est non posibile esse, ut sit sensus hic, quoniam imposibile necessario idem potest econtrario. Similiter uero sese habet id est eodem modo quo dictum est, imposibilis cōsequentia ad eas quas dixi posibile & non posibile.

An certe impossibile est sic poni necessarij contradictiones. Nam quod est necessarium esse possibile est esse, nam si non, negatio sequetur. Necesse enim est aut affirmare aut negare. Quare si non possibile est esse, impossibile est esse. Igitur impossibile est esse quod necesse est esse. quod est inconueniens. At uero illud quod est possibile esse, non impossibile esse sequitur: hoc uero illud quod est non necessarium est esse. Quare contingit, quod est necessarium esse, non necessarium esse. quod sane est inconueniens. At uero neq; necessarium esse sequitur ad possibile eße, neq; necessarium non esse. Illi enim utraque contingit accidere, horum autem utrumlibet uerum fuerit, nondum erunt illa uera. Simul enim possibile est esse, & non esse. Si uero necesse est esse, uel non esse, non erit possibile utrunq;. Relinquitur ergo non necessarium non esse sequi ad possibile esse. hoc enim uerum est, & de necesse esse. hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur ad non possibile esse. Illud enim sequitur hoc quod est impossibile esse, & necesse non esse. Cuius negatio est, nō necesse nō esse. Sequunť igiť & hæ cōtradictiones secūdū prædictum modum, & nihil impossibile contingit sic positis.

75. Superius quidem propositionum facta cōuersio ita est ut posibilem propositionē, necessarij negatio sequeretur. atq; his ita positis non euenit, ut contradictio contradictionem sequeretur, nec ut conuerso modo sequeretur. quod in illis scilicet eueniebat, in quibus posibilium, & imposibilium consequentia considerabatur: quoniā contradictio necesarij quod est, scilicet non necessarium esse, sequebatur posibilem propositionem. Posibilis uero contradictionē non consecuta est necesitas, sed contrarium necesitatis. Hoc permutare uolens intendit ita constituere consequentias, ut simili modo contradictio quidem contradictioni cōsentiat, sed conuersim. hoc autem hac ratione disponit. Dicit enim erraui fortasse ꝙ necessarii & posibilis consequētiam ex posibili inchoaui & non ex necessario, ut hac eius consensione metiretur. posuit enim præcedens posibile esse, eiq; fuit consentiens non necessarium esse. Et hoc quidem superius. Nunc autem conuertit & dicit. An fortasse, inquit, errore lapsi, ita has consequentias constituimus, ut primo poneremus posibile esse, huic autē adiungeremus uelut consequens necessarij negationem, quę diceret non necesse esse? An potius illud uerum est, ut posito prius necessario, necesitati posibilitas consentiens subsequatur?

quatur? Videtur enim omnem necessariam propositionem possibilitas cōsequi. quod siquis negat, illi confitendum est, quod negatio possibilis sequitur necessitatem. In omnibus enim aut affirmatio aut negatio est. ergo si necessariam propositionem non sequitur possibilitas, possibilitatis negatio consequitur, ut ita dicatur: qđ necesse est esse, non possibile est esse sed dudum dictū est, quod ei propositioni quę proponeret non possibile esse, impossibilitas consentiret. sed si nō possibile esse, consequitur necessitatem, & impossibilitas, igitur consequetur necessitatem. Erit itaq; recta propositionum consequentia, si necesse est esse, impossibile est esse. sed hoc fieri non potest. Si igitur impossibilitas non sequitur necessitatem, sequitur autem propositio quæ aliquid non posse esse denūciat impossibilem propositionem, necessarię propositioni possibilitatis negatio, quæ est non possibile esse, non consentit. quod si hęc necessarię enunciationi non consentit, consentiet affirmatio. Necessitatem igitur possibilitas consequitur. Erit ergo recta propositionum consequentia hoc modo. Si necesse est esse, possibile est esse. Sed rursus alia nobis ex his impedimēta nascuntur. Nam siquis necessitati dicat propositionem possibilem cō sentire, qm̄ possibilitati ea propositio quæ dicit, non impossibile esse, & rursus ea quæ enunciat, non necesse esse, consentit, quod superior ordo prædocuit: erit, ut necessariæ propositioni consentiat ea quæ dicit, non necesse esse, erit igitur recta consequentia, si necesse est esse, non necesse est esse. sed hoc rursus est impossibile. Quod si ita est, aliquid in consequētiis propositionum permutandum est, ut possit ipsa sibi ratio consentire. An igitur illud primo inconueniēter dictū est, ꝙ necessarii negatio affirmationem possibilē sequeretur, ut ea quę est non necesse esse, sequatur eā quæ dicit possibile esse. vel certe illud non recte sensimus, possibilem propositionem ad necessariam consentire, quod quia perabsurdum est: nullus.n.dixerit necessitati possibilitatem esse contrariam. euenit.n. quod necesse est, hoc fieri nō posse, rectaq; est hæc consequentia, si necesse est esse, possibile est esse, sicut potius cōtradictio necessarii propositionē possibilem non sequatur. sed cum hæc dicūtur illud intelligi placet, quod necessitatem possibilitas sequatur, ut id quod est necesse, hoc possibile esse dicatur. Istud altius perspicientibus propositum est. Nam aliud est rem dicere esse necesse, aliud esse possibile. illud autem quod per se possibile est, nō modis omnibus fit necesse. Nam si necesse est, fieri non potest vt non sit. quod vero possibile est, & non esse pōt, igitur quod possibile est, non erit necesse. dico autē quia neq; ea propositio sequitur possibilitatem quæ necessitati omnino contraria est. Est namq; necessarię propositioni cōtraria ea quę dicit, necesse est non esse. Hanc possibilitati consentire nullus impellet. Nam quod necesse est non esse, illud non potest esse. quod autem possibile est, illud esse & non esse potest. Necessitas ergo propositionis quę secūdum esse prædicatur, iccirco non sequitur possibilitatem, ꝙ possibilitas quidem & non esse potest, necessitas vero quæ secundum esse est, non potest non esse. Rursus necessitas quæ secundum non esse prædicatur, a possibilitate differt, eamque non sequitur, ꝙ necessitas ea quę secundum non esse dicitur, nō potest esse. possibile vero & esse & non esse potest. Quod igitur vt neque opposita negatio necessarii possibilitatem sequatur, quæ non necesse esse proponit, nec ipsa necessitas affirmandi, quæ dicit necesse esse, neq; huic contraria quæ dicit necesse esse non esse. Sed in his quatuor uidebuntur. est.n. necessaria affirmatio, quæ dicit, necesse est esse, huic opposita est ea quæ prędicatur, non necesse esse. Rursus contraria necessitati affirmatio est quæ dicit, necesse est non esse. huic opponitur ea quę proponit, non necesse est non esse, quod subiecta descriptio docet.

Necesse est esse	Non necesse est esse
Necesse est non esse.	Non necesse est non esse.

Si igitur neq; ea quę dicit necesse est esse, neq; huic opposita, quę proponit non necesse est esse, nec necessitati cō traria, cuius sententia est, quod necesse est non esse, possibilitati consentit: restat ut ei consentiat quarta, quæ dicit non necesse est nō esse, quę scilicet quarta aliquatenus etiā ipsi necessitati consentit, necessitas uero ipsi possibilitati minime. Omne enim quod necesse est esse, & possibile est esse, & ut non sit non est necesse. Iccirco autem hæc propositio quæ dicit, nō necesse est non esse, necessitati consentit: quia necessitati quidem contraria est ea quę dicit, necesse est nō esse, huic uero opposita est ea quæ proponit, nō necesse est non esse. Quare consentiet ei propositio, quę contradictoria est sibimet oppositę affirmationi. Quod siquis attentius inspicit, & ad suprascriptum omnino reuertitur, facile cognoscit. Si igitur possibile esse (ut dictum est) sequitur ea propositio quæ dicit, non necesse est non esse, negationem possibilem sequitur huic opposita quæ dicit, necesse est nō esse. erit itaq; huiusmodi consequentia. si possibile est esse, non necesse est non esse. Rursus si non possibile est esse, necesse est non esse. Reuersa est illa consequentia, quæ contradictorie quidem fiebat, sed conuersim. sicut supra de impossibilibus dictum est: hic namq; affirmationem possibilem negatio sequitur quę necessarium quidē destruit, sed id quod ad non esse ponitur, ea scilicet quæ dicit, non necesse est nō esse. Rursus negationem possibilem affirmatio sequitur necessaria, quæ secundū non esse ponitur. Est igitur hic quoq; eadem conuersio, ut contradictio quidem cōtradictionem sequatur, sed cōuersim, ut affirmatio negationi, negatio uero affirmationi conueniat. Melius vero hoc, si sub oculis cadet liquere credimus. atq; ideo apertissime sententiam rei subiectę dispositionis nos ordo commoneat.

Possibile est esse	Non possibile est esse.
Non necesse est non esse	Necesse est non esse

Omnis quidem sententia talis est. Ordo autem sermonū huiusmodi est. Post quā dixit de possibilium & impossibiliū consequentia, ꝙ contradictiones quidem cōtradictionibus conuenirent, sed conuersim, idest ꝙ affirmatio negationi, negatio uero cōsentiret affirmationi: hęc eadē inquit, consequentia quemadmodum in necessariis eueniat, uidendum est. Speculatus igitur & de necessariis idem nō reperit. nam cum dixisset necessarii negationem possibilitati consentire, affirmatio necessaria negationi possibilitatis non consentit. Eiusdem rei reddens causas illud arguit, ꝙ impossibilitas necessitati idem ualeret contrarie reddita. Quā rem emendare volens ita dixit. An certe, inquit impossibile est sic poni necessarii contradictiones, ut negationem, scilicet necessarii, possibilitati consentire diceremus. Addit autem dubitationem quandam, quę ita sese habet. Nam quod est inquit, necessarium esse, illud sine dubio possibile est esse. Nam si non, id est si quod necessarium est, possibile non est, negatio possibilitatis cōsequitur. Necesse enim in omnibus rebus aut dicere, id est affirmare, aut certe negare: in omnibus nāq; rebus, aut affirmatio uera est, aut negatio. quare si non possibile est esse, id est si hoc est nō possibile esse, qđ impossibile est, fiet id quod necessarium est esse. Sequitur autem propositionem quæ dicit, non possibile est esse, illa quæ proponit impossibile ē esse, & fit aliquid impossibile, ut dicatur, igitur, impossibile est esse id quod necesse est esse. sed hoc inconueniens est. ergo id docuit quod necessitatem possibilitas sequeretur. Nūc autem aliud addit. quoniā supra dixit possibili ꝓpositioni necessariæ affirmationis negationem consentire, nunc de eadem re dubitationem profert dicens. At uero illud quod possibile est esse, nō impossibile esse sequitur. Nam quod possibile est, hoc non est impossibile, sed quod non est impossibile esse, non necesse est esse. ergo si nō impossibile est esse sequitur possibilitatem, non impossibilitatem autem sequitur id quod dicitur nō necessarium esse, sequiturq; possibilem propositionē id quod dicimus non necessarium esse: nulli dubium quin si necessitatem possibilitas sequitur, sequatur affirmationem necessariam negatio necessarii. Quare cōtingit, quod necessarium est esse, idipsum non necessariū esse, quod est incōueniens. Constat ergo quoniam affirmationem possibilem nō sequitur opposita negatio necessarię affirmationi, iccirco quod illud remouendum est, ut supra diximus, ne sequatur possibilem affirmationem negatio necessarię, ut necessitatem

posibilitas sequatur. Quod quia fieri nullo mō potest, illud est remouendum, ne posibilitatem necessitati opposita negatio subsequatur. Igitur ea quæ dicit non necesse est esse, non sequitur posibilitatem. Et quia hæc omnia in medio tacuerat, supra dictis adiicit. At uero neque necessarium sequitur posibile esse, hoc scilicet sententiæ includens posibilitati non consentire necessarium. Nec hoc solum, sed neque illud quod dicimus necessarium non esse hoc ut tractatum sit, ipse planius monstrat. Illi enim, idest posibili, utraq; contingit accidere & esse scilicet, & non esse, horum autem, idest necessarii secundum esse, & necessarii secundum non esse, si utrumlibet uerum fuerit, non erunt illa uera, & hoc ipse exponit. de posibili enim utroque ita dicit, Simul enim est posibile & esse & non esse. hoc est ergo quod ait, Illi enim utraq; contingit accidere. Sin uero, inquit, necesse est esse & non esse, idest si non potest nō esse, & non poterit esse, non erit posibile utrunq;, ut si esse necesse est, non poterit non esse, uel si non esse necesse sit, non poterit esse. tres igitur propositiones, non necesse esse, necesse esse, necesse esse non esse, posibilitatem non sequuntur. Relinquitur ergo hoc, idest ut quarta propositio, quæ opponitur necessariæ secundum non esse affirmationi, posibilitatē sequatur, id est non necessarium non esse sequi posibile esse. sed quia posibile consentit necessario, hæc quoq; consentit necessario. Namq; hoc est quod dixit, hoc enim uerum est & de necesse esse. Nam quod necesse est esse, non necesse est ut non sit. hæc igitur propositio quæ dicit, non necesse est nō esse, contradictio eius affirmationis est, quæ sequitur negationem posibilitatis, eam scilicet quę dicit non posibile esse. Nam cum affirmationem eam quæ est, scilicet posibile esse, sequetur necessarii secundum non esse negatio ea, quæ proponit non necesse est non esse. Negationem posibilem, eam scilicet quæ proponit non posibile esse, sequitur affirmatio necessaria secundum non esse, quæ dicit necesse est non esse: quam eādem quæ proponit, non posibile est esse, quæ est scilicet negatio posibilitatis, impossibilis affirmatio sequit, quę proponit impossibile est esse. Hoc est ergo quod ait, hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur id quod est, non posibile esse. Nam cum posibilem affirmationem sequatur necessaria secundum non esse negatio, quæ dicit, non necesse est non esse, hæc necessaria secundum non esse negatio, contradictio est eius quæ sequitur negationem posibilitatis illud enim, idest negationē posibilitatis, sequitur, id quod est impossibile. Nā cū negatio posibilitatis sit quę dicit, nō posibile esse, hāc sequitur ea quæ dicit, impossibile est esse: cui cōsentit ea q̄ dicit, necesse esse nō esse. Sequitur igitur posibilis ꝓpositionis negationē ea quæ dicit necesse esse non esse, cuius est contradictio ea q̄ dicit, nō necesse est nō esse. Fit ergo id quoq;, ut cōtradictio cōtradictionē sequat, sed cōuersim. Quod ait per hoc cū dixit. Sequūtur igitur & hę contradictiones secundū prędictū modū, cū scilicet ut affirmatio negationē, negatio uero sequatur affirmationem. & nihil quidem erit, uel inconueniens, uel impossibile ita positis consequentiis, ut affirmationē quidē posibilē negatio necessarii secundum nō esse sequatur: negationi uero posibilis affirmatio necessaria secundum non esse cōsentiat. quibus explicatis alias rursus adiicit dubitationes.

Dubitabit autem aliquis si ad illud quod est necessarium esse possibile esse sequatur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur, non possibile esse: & siquis dicat non hanc esse contradictionem, necesse est ipsum dicere possibile non esse, sed utręq; falsæ sunt de necesse esse. At uero rursus idem uidetur esse possibile incidi, & non incidi: & esse, & non esse. Quare erit necesse esse, contingens non esse, hoc autem falsum est.

70. Supra consequentias ita disposuit, ut præcedēs necessarium posibilitas sequeretur, nunc de eodē ipse ambigit. Siue enim disponat cōsentire necessario posibile, siue quis neget, utrunq; uidetur incōgruum. Nam siquis neget posibilitatem necessitati congruere, id dicit quoniā posibilitatis negatio necessariæ propositioni conueniet. Siquis enim abnuat propositioni, quæ dicit aliquid necesse esse, consentire etiam quæ proponit posibile esse: is illud abnuere non potest quin negatio posibilitatis necessitati cōsentiat, eritque integra consequentia, quæ dicit si necesse est esse, non posibile est esse, quando quidem illa falsa est cōsequentia, quæ dicit si necesse est esse, posibile est esse. Quod si hoc fieri non potest, ut posibilitatis negatio necessarię consentiat affirmationi: illud uerum est, affirmationem posibilem necessarię cōuenire. Sed in hoc quoq; maior inerit difficultas. Omne nanque quod posibile est esse, posibile est & non esse. Sed si posibilitas necessitatem sequitur, erit id quod necesse est, ut posit esse & posit non esse, secundum naturam scilicet posibilitatis, quæ ipsi cōuenit necessitati, sed hoc impossibile est. Non igitur posibilitas sequitur necessitatem. quod si posibilitas necessitatem non sequitur, negatio posibilitatis sequitur, ea scilicet quę est nō posibile esse, euenientq; ea rursus incommoda, quę dudum cum eum locum tractaremus, expresimus. Quod siquis posibilitatis non uelit esse negationem eam, quę dicit non posibile esse, sed potius eam quę dicit posibile non esse, quanquam ille non recto ordine affirmationi negationem accōmodet, cū dictum supra sit, quoties cum modo propositiones dicuntur, ad modos ipsos potius negationē poni oportere quā ad uerba: dandę tamen manus sunt, ut cum eo quoque concesso, quod ad defensionem utile aliquibus uideri posit argumentationis falsam sententiam fregerimus penitus, atq; altius sit ueritas constituta. Sit ergo negatio posibilitatis quam ipsi uolunt, idest ea quę dicit posibile esse non esse, sed hęc quoque necessitati non conuenit. Siquis .n. dicat ꝙ posibile esse necessariū nō sequitur, sequit mox posibilis contradictio necessitatē. ꝙ siquis contradictionē posibilis ponat eā, quę dicit posibile nō esse, eamq; necessitati cōsentire putauerit secundū cū recta cōsequētia, si necesse est esse, posibile est nō esse, sed hoc fieri nō potest. ꝙ enim necesse est esse, nō potest nō esse. Si igitur posibilitas nō sequitur necessitatē (erit. n. quod necesse est cōtingens, posibile nanq; & contingens idē ualent) negationes posibilitatis, siue ea quæ dicit, nō posibile esse, siue ea cuius sētentia est posibile est nō esse, necessitati cōuenient. sed utrūque impossibile est. ꝙ si hæc nō sequūtur, sequit ea quę est earū affirmatio, idest posibilitatis, sed hoc quoq; fieri non potest, ut sępius supra monstrauimus. Hæc ergo huiusmodi quęstio in sequenti ordine ab ipso resoluitur. Nunc autē quoniam quęstionis supra dictę talis sensus est, uerba ipsa sermonumque ordo uideatur. Ait nāq;, Dubitabit autem inquit aliquis, si illud quod est necessarium esse, posibile esse sequitur, idest necessitati posibilitas consentit. Nam si non sequitur, idest si negat aliquis ut posibilitas necessitatem sequatur, contradictio consequitur posibilitatis. Nā ꝙ posibilitas nō sequitur contradictio posibilitatis sequitur, ea scilicet quę dicit, non posibile esse, & prętermisit qđ ex his esset impossibile. Hoc autem est, ut si necessitatem posibilitas non sequatur, & contradictio posibilitatis consentiat, sit recta consequentia, si necessarium est esse, nō posibile est esse, quod est inconueniens. Et siquis non hanc dicat esse contradictionem, idest siquis neget posibilitatis contradictionem esse quę dicit non posibile esse, illud certe necese ei dicere, quod posibilitatis contradictio ea sit quę dicit, posibile ese non ese. sed utręque falsę sunt de necese ese. Nam quod necese est, fieri non potest ut non posibile sit, & rursus quod necese est, fieri non potest ut posibile sit non ese. Rursus uidetur idem ese posibile incidi & non incidi. Posibilitas enim affirmationi negationiq; communis est. nanq; & ese & non ese potest quod posibile ese dicitur. hoc autem falsum est de necesario prędicari. Necesarium nanq; si est, non ese nō poterit. si non est, nulla ratione contingit. Quod siquis dicat, quod posibilitas necesitatē sequitur, eadem posibilitas consentit contingenti, & erit necese ese contingens non ese, idest erit contingens id quod necese ese prędicatur. Nam si qđ posibile est ese, potest non ese, quod autē potest non ese, contingit ut non sit: non dubium est, quin si necesitatem

tem poßibilitas sequitur, eam sequatur quoq; & contingentia, sed contingēs possumus dicere in negatione: ut dicatur cōtingit nō esse. est igitur qđ necesse est esse, cōtingens nō esse. hoc aūt falsum est, atq; hic q̄dem ordo sermonū est, vt in aliis fere oībus perplexus atq; constrictus: alias.n. similitudo enunciationū, alias id qđ de est implicitā reddit obscurāq; sniam. Quod siquis Arist. verbis seriē nostræ expōnis annectat, & quod illic pp similitudinem confusum est per expōnis nostræ distinctionem ac separationem disgreget, quod vero in Aristotelis sermonibus minus est, hinc cōpenset, sententiæ ratio totius elucebit. Nunc ergo quoniam proposuit quæstionem, eam continenter exequitur his uerbis.

Manifestum est autem quod non omne possibile vel esse vel ambulare, & opposita valet. Sed est in quibus non sit verum. Ac primum quidem in his quæ nō secundū rōnem possūt, vt ignis calefactibilis est: et habet vim irrationabilē. ergo secundū rationē potestates eædē plurimorū etiā cōtrariorum sunt. irrationabiles vero nō oēs, sed quemadmodū dictū est, ignē nō est possibile calefacere, & non calefacere, neq; quæcūq; alia semper agūt. Alia uero possunt & secūdū irrationabiles potestates simul opposita suscipere. sed hoc idcirco dictū est, quoniam non omnis potestas oppositorū est, neque quæcunque secundum eandem speciem dicuntur.

77. Cum de poßis, & necessarii cōsequētia dubitasset, cūq; si poßitas necessitati cōsentiret, quod erat incommodū, vel si poßibilitas rursus necessitatem sequeretur: necessitas ipsa cui poßibilitas consentiret, in se & esse & non esse susciperet. Nunc incongruentē ambiguitatem rōnabili argumētatione dissoluit dicens. Non vere illud metuit, ne poßibilitas necessitatem consequens, ipsam naturā necessitatis atque rigorē frangeret, ut id quod necesse esset, in cōtingentiā permutetur. neq; n. inqt, oē qđ poßibile est esse, & poße ē non esse. Sunt.n. plura q̄ vnā tm̄ vim continent, & ad negationē nullo modo sunt apta, vt in his poßibilitatibus, quas irrationabilis actus afficit. Nam cum sit poße ignem calefacere, non est poße vt non calefaciat. Quare hęc potestas nō pt opposita. Si qua.n. potestas opposita pt, illa & nō esse pt & esse, & facere & non facere: q̄ vero non pt opposita, vnā rem tm̄ pt, q̄ affirmationem tm̄ dat, negationem vero repudiat. Siquis n. ponat poßibilitatem necessitati cōsentire, nō idcirco iam necesse est ipsam necessitatem in contingentiā verti, cui contingenti.s. poßitas consentit. Non.n. inqt, omne poße vtrūq; pōt, idest & posse esse & posse non esse. Atque ideo non omne poße contingentiæ consentit. docet āt hoc his modis. In his inquit quę non s̄m rationem possunt, poßitas quę esse dicitur, non valet opposita. vt ignem calefacere irrationabile est. nulla. n. ratio ē cur ignis calefaciat. Omnium nanq; quę naturaliter fiunt nulla ratio est: ergo hęc quorum potestas irrationabilis est, nō possunt opposita. vt ignis non pōt calefacere, & non calefacere. Si.n. vtrūque possunt, opposita possunt. Calefacere enim, & non calefacere opposita sunt. Cū ergo irrationabiles potestates opposita non habeant agendi facultatem, illa quæ s̄m rōnem fiunt, ad oppositorum actum poterunt retineri, vt quicquid ex uoluntate & ratione conceptum est, ad vtrunq; valeat. Medicinam nanque mihi exercere & poßibile est, & poßibile non est: vel rursus ambulare, & non ambulare. Quod enim quisquis animi ratione, vel appetētia vult, hoc ex ratione venire dicitur. Et in his omnibus illa potestas est, quę ad vtrunq; valeat, idest ad affirmationem & negationem, vt fit scilicet & non fit. In his autem quæ sunt irrationabilia, licet in solis venire poßit, vt ea potestas quę dicitur, nō etiam poßit opposita: tamen non omnis irrationabilis potestas opposita nō potest, vt aqua & frigida & humida est. ergo & frigescere potest facile & humectari, sed eadem permutata in calidam potest frigescendi uim non habere, cum non poßit humectandi amittere potestatem, dum aqua sit. Quocirca non omnis potestas valet opposita, sed ualet quidem opposita potestas ea quæ s̄m rationabiles motus valuit. Illa uero potestas quæ opposita non valet, in solis irrationabilibus inuenitur, licet nō in omnibus. Sunt.n. irrationabiles potestates, quę vtrūq; poßunt, vt id quod dictū est de aquę frigore. Et tota quidem sententię vis talis est. nunc quis sit sermonum ordo explicetur. Manifestum est inquit; quòd non omne poßibile vel esse vel ambulare, opposita valet. Quod ita dictum esse manifestum est, non vt putaremus, quòd omne quod ambulare potest, vel quod esse pōt, non poßit opposita, idest non poßit nō esse. hoc.n. videtur textus ostendere, sed nemo ita intelligat, potiusq; sic dictū videatur. Manifestum est q̄ nō omne poßibile, vt poßibile frequenter solemus vsurpare, cū dicimus poßibile esse ambulare, opposita valet. Neq;.n omnis potestas affirmationi negationiq; cōuenit. Sed sunt quædam quæ unū tm̄ possunt, vt supra iam diximus; atq; hoc apertius intelligitur, si ita dicamus, Manifestum est.n quòd non omne poßibile & opposita valet, qm̄ scilicet poßibile frequenter & de esse & de ambulare pdicamus. hoc ita cōgitas facilius qs agnoscit, quid ipsius textus verba denuncient, cum etiam adminiculari qui debeat obscuris sensibus patientia atq; consensū, quod ad sententiam potius dicentis spectet, & si sermonum ratio ita non habeat. Hoc ergo ita constituto manifestum est. s. non omnes potestates opposita valere, sed esse quasdam in quibus non sit verum dicere q̄ opposita ualēt. & datur exemplum in his quidem quæ irrationabiliter possunt, id est non s̄m aliquam rationem, quarum scilicet potestatum reddi ratio non potest, quod plarum si natu a. vt q̄ ignis calefactibilis est, idcirco de eo ratio reddi nō potest. hoc nanq; illi naturaliter adest, vt hęc quidem ignis potestas non valeat opposita, licet sit irrationabilis. Quæ vero rationabiles sunt, & s̄m rationabilem potestatem eædem plurimorum etiam cōtrariorum sunt. Nam quibus ratio dominatur, ad vtraq; opposita natura ipsorū apta est, vt eędē potestates sint plurimorum quæ sunt contraria. vt si est mihi poßibile ambulare, quoniam hoc ex ratione & uoluntate fit, sit poßibile non ambulare, & est hoc potestatis non vnius, sed plurimorum, eorumq; contrarium. licet.n. affirmatio & negatio sit quodammodo ambulare & non ambulare. tamen nunc ab Aristotele in contrarii vice ponitur, & hoc quidem in omnibus rationabilibus potestatibus planum est, eas plurimorum esse contrariorum, & opposita ualere. quę vero secundum rationem non sunt, licet sint quędam quę opposita valeant, non tū omnia. Nam cum aquæ frigefaciendi habeat potestatem, quod irrationabile est: est ei rursus alia potestas calefaciendi, cū ipsa sit calefacta, sed non in omnibus potestatibus irrationabilius hoc inueniri potest. Ignis enim (vt dictum est) vnam calefaciendi tātum uidetur habere potestatem. hoc enim est quod ait, Irrationabiles vero non omnes, idest opposita valent, sed quemadmodum dictū est, ignem non est poßibile calefacere, & nō calefacere: daturque in omnibus regula quæ non sint poßibilia contrariorum, ea. s. quę semper unam rem actu continent, vt ignis semper calet, Sol semper mouetur, & cætera huiusmodi. quod per hoc ait quod dixit, Neque quæcunq; alia semper agunt. Alia vero poßunt quædā opposita etiā secundum irrationabiles potestates, vt dictum est de aqua. Sed hoc idcirco dictū esse testatur, vt cognosceremus nihil euenire contrariorū, si quis diceret poßibilitatem necessario consentire. Cum enim non omnis poßibilitas contraria valeret, ea s. necessitati consentit, quę contraria non ualet, sed vnam rem semper agit. hoc est enim quod ait, Sed hoc quidem idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, nec quęcunq; secundum eandem speciē dicuntur. Quod ait, Neque quæcunq; secūdum eandem speciem dicuntur, tale est. Non modo omne quod dicitur poßibile contrariorum esse non potest, sed etiam ea quę sub eadem specie sunt, quędam contraria non poßunt, vt ea q̄ sunt irrationabilium. Nam cum omnium irrationabilium in eo quod irrationabilia sunt, vna sit species, tamen ne in his quidem inueniri potest, ut in omnibus eadem sit contrariorū potestas, ut de igne quod supra dictum est. Nam cum

eius irrationabilis sit potestas, non tamen talis est, ut ad cõtraria trãsferatur. Recte igitur dictum est, quoniam neque quæ sub eadem specie sunt poterunt omnia contrariorum esse potentia. Nam cum ignis potestas cũ aliis omnib. potestatibus irrationabilibus sub ea sit specie, quæ irrationabilis est, potestas, tamen non ualet opposita. Atque hoc quidem quod attentare posit totam quæstionem, non tamen validissime dissoluere prædiximus. Quod uero maxime dirigat dubitationem ambiguitatemq; constituat, ipse continuata oratione addidit dicens.

Quædam vero potestates æquiuocæ sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem quoniam verum est vt in actu, vt possibile est ambulare, quoniam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam iam est actu quod dicitur possibile. Illud vero quoniam forsitan aget, vt possibile est ambulare quoniam forsan ambulabit, & hæc quidem in mobilibus solis est potestas, illa vero, & in immobilibus. In vtrisq; autem verum est dicere, nõ impossibile esse ambulare, vel esse, & quod ambulat iam & agit & ambulabile est. Sic ergo possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, alterum autem dicere verum est. Quare, quoniam partem vniuersale sequitur, illud quod ex necessitate est, sequitur posse esse, sed non omnino.

78. Quid hæc sententia contineret, quam nunc Aristoteles proposuit, quinto quidem libro diligenter expressimus, & nunc eam breuiter exequamur. Expositionis enim causa doctrinæq; hunc secundum nos expositionis sumimus laborem, non augendi prolixitate fastidii. Talis ergo est sententia tota. Possibile quod frequenter in rebus dicimus nõ simpliciter dicitur. Atque ideo, quoniã possibile potestate traductũ est, ut ipsa quoq; potestas æquiuocũ est. Hoc hinc manifestũ est, ꝙ quędã possibilitates ad hoc dicunt, nõ quoniã agunt, sed quoniã vt agant nihil impedit. ut si de aliquo sano corpore omnibusq; aliis impedire poterant remotis, sedẽte, dicat possibile esse ambulare eũ, nõ qm ambulat, sed quoniã ut ambulet nihil omnino prohibet. Quædam uero possibilitates ita dicuntur, quoniã iã actu sũt atq; agunt, ut si quis de ambulãte homine dicat, possibile esse eũ ambulare, atque ideo ea possibilitas quæ nõ secundũ actũ aliquem dicitur, sed secundũ id quod posset agere, dicit eo ꝙ agere nõ prohibetur, a potestate possibilitas nominat. Hęc uero quæ iã agit atq; in actu est, actus ipse possibilitas appellat. Duæ uero sunt significationes possibilitatis: vna, quę eam possibilitatem designat, quę est potestate, quæ secundum actum non fit: Altera, quę eam possibilitatem significat quę actu fit. Hæc autem possibilitas quæ iam actu est, aut ex potestate ad actum transit, aut semper in actu naturaliter fuit. ut cum homo ex eo quod sedet, non ambulat, potest ambulare, atq; ideo ex potestate in actum uertitur. Sol uero cum mouetur, nunquam ex potestate in actum uertitur. Neque enim aliquando hunc motum non egit. Neq; ignis ut nunc non caleret, aliquando nõ caluit. Ergo ea rursus possibilitas, quæ secũdum actũ aliquem dicitur, duas intra se species cõtinet: unam, quæ talẽ actum possibilitatis designet, quẽq; non esse non liceat, & hęc dicitur necessaria, quæ nunquam ex potestate in actum uertitur, sed in actu naturaliter mãsit: Alteram uero quam liceat & non esse, quæ scilicet ex potestate in actum migrauit, & hoc non necessarium cũ sit actu, & hæc talis possibilitas, quę ex potestate in actum uertitur, in solis mobilibus est, hoc est quę moueri possunt. hęc aũt sunt corporalia, incorporalia uero non mouerẽ, quibus rationibus astruatur, paulo post dicemus. Illę uero quę semper in actu propriæ naturæ qualitate mãserunt & in mobilibus inueniuntur, ut igni calor qui semper actu, & nunquam fuerit potestate, & in his quæ sunt immobilia, hæc aũt sunt incorporalia & diuina. Quare possibilitas ea quæ ex potestate in actũ migrauit, solorum est corruptibiliũ & corporaliũ. Ea uero quæ semper actu fuit, diuinis corporalibusq; communis est. ut igitur tota ratio breuiter attingatur, ita dicẽdum est, possibilitas ęquiuoca est & multa significans. Est.n. vna possibilitas, quę ipsa quidem cum non sit, in actu, esse posit. atque ideo de ea possibilitas prędicatur. Est autem alia, quę iam est actu, hęc autem quæ iam actu est, non ęquiuoca est, sed genus. habet enim sub se species, eam possibilitatem quę actu quidem est, sed ex potestate migrauit. aliam uero quę actu est, sed ex potestate non migrauit. Et illa quidem quę ex potestate non migrauit, ipsa dicitur necessaria, quæ nunquã relinquit subiectum: Illa vero quę ex potestate ad actum transit, sine ulla dubitatione dicitur non necessaria. iccirco quòd poterit relinquere aliquando subiectum. Sed de his vtrisque, scilicet quę vel in potestate, vel in actu, possibilitates dicuntur, communis esse poterit prędicatio, si dicamus vtrasque esse non impossibiles. Nam & qui potest ambulare cum non ambulet, & qui iam ambulat, verũ est de his dicere, quòd nõ est impossibile eos id agere quod possunt agere, vel agunt. Cũ vero sub significatione possibilitatis duo sint, vna possibilitas quæ actu nõ est: Alia vero quæ actu est. Illa possibilitas quę secundum potestatẽ dicitur, necessarię non accommodatur, neque aliquãdo necessitati poterit consentire. Restat igitur vt sub ea pluralitate necessitas ponatur quę actu est. sed ea quoque habet vnam speciem, per quam ex potestate in actum migrat, quę est non necessaria. quare ne in hac quidem poni potest necessitas. Restat igitur, vt quoniam id quod necesse est esse, nullus negat esse possibile. Sub possibili autem est & ea quę potestate esse dicitur. Sed necessitas non ponitur neque sub ea potestate quæ actu est, & subiectum poterit relinquere. sed ponatur sub eo actu qui subiectum relinquere non potest. vt sit necessitas possibilitas, quæ actum & subiectum nunquam relinquat, eo quod ad actum ex potestate non uenerit. Species igitur quędam erit necessitas possibilitatis. siquidem illic ponitur ubi est ea possibilitas quæ actu semper est. quod si speciem sequitur genus, & ubi est species, genus de esse non potest, sequitur speciem suam, id est necessitatem genus proprium, id est possibilitas, sed non omne. Ea vero possibilitas necessitatem non sequitur, quæ potestate tantum est, non etiam actu: neque ea quę cum fit actu, relinquere subiectum potest, sed ea tantum quę cum actu fit nunquam poterit a subiecto discedere. Sequitur ergo possibilitas necessitatem, nihilque euenit impossibile, sed ea vt dictum est quę in actu fit, & nunquam in subiecto natura esse desistat. Totus quidem sensus huiusmodi est, ratio vero verborum ita constabit. Quædam vero inquit potestates æquiuocæ sunt, sed hoc iccirco dictum est, quoniã non omnis potestas æquiuoca est. Est enim potestas quæ vt genus sit, ea scilicet, quę secundum actum prędicatur. Quemadmodum autem quædam potestates æquiuocæ sint, exequitur dicens. Possibile enim non simpliciter dicitur, & hoc partitur. sed hoc quidem quoniam verum est, vt in actu. vt possibile ẽ ambulare, quoniã iã ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam iam est actu quod dicit possibile. Hoc planius nihil potuerit demonstrari, quã si illud possibile dicatur, ꝙ iam agitur. Quod siquis possibile esse neget, hoc ait & fieri atque esse dicit, quod impossibile est. sed hoc omnẽ modũ rationabilitatis excedit. Aliã vero partem significationis possibilitatis hanc dicit. Illud vero quod forsitan aget, & dat huius exẽplũ, vt possibile est ambulare, quoniã ambulabit. Non ergo quod iam agit, sed quod forsitan aget, id est quod vt agat fortasse nihil prohibet. Et hoc quidem inquit in mobilibus solis est potestas, hæc scilicet potestas, quæ potestate dicitur non secundum actum. Mobilia vero, vt dictum est, sola corpora dicit. Illa vero id est, quæ actu est, & in immobilibus, atque ideo addidit hoc cum dicit, & in immobilibus, vt non suspicemur in solis esse diuinis actus possibilitatem, sed etiam in mortalibus atque corporeis. In vtrisque vero verum est dicere, non impossibile esse ambulare, vel esse, quod ambulat iam, & quod agit & ambulabile est. In vtrisque inquit significationibus vna prædicatio poterit conuenire, vt dicamus non esse impossibile vel ambulare quod iam ambulat, vel ambulare quod potest ambulare & non ambulat

bulat

bulat. quod per hoc ait quod diximus ambulabile est. Ambulabile enim est, quod non quidem ambulat, possit tamen ambulare. His addit, sic igitur possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere, id est sic possibile quẽadmodum æquiuoce possibilitas prædicatur, nõ est uerum de necessario simpliciter & uniuersaliter atq; omnino prędicare, hoc est non omne possibile necessario consentit. Alterum autem, id est possibile uerum est. hoc est de necessario prædicare. Illud scilicet quod secundum actum dicitur immutabile. Quare, quoniam partem suam, id est speciem, id quod est uniuersale, id est genus sequitur, illud quod ex necessitate est, quod scilicet species est possibilitatis, sequitur posse esse, id est possibilitas, sed non sequitur omnino. Nam illa possibilitas, quæ in actu prędicatur, & relinquere subiectum potest, non sequitur necessitatem: sed ea tantum quæ cum in actu sit, neque ex potestate in actum uertitur, neque poterit subiectum relinquere. Atque hæc quidem quæ Aristoteles dixit, huiusmodi sunt. Quæ uero nos distulimus, ut doceremus immobilia esse diuina: Mobilia uero sola corpora uocari, breuissime demonstrandum est. Sex motus species esse manifestum est, sicut in prædicamentorum libro Aristoteles digessit, quanquam hoc in physicis permutauerit, sed nunc ita ponamus tanquam si omnino sex sint. Si secundum nullam motus speciem moueri diuina atque incorporalia ratio declarauerit, ordine conuincitur non moueri diuina. Ergo quæ neque generantur, neque corrumpuntur, neque crescunt, neque minuuntur, neque de loco in locum transeunt, quippe quæ plenitudine naturæ suę ubique tota sunt, nec de Deo aliquid intelligi fas est, nec rursus aliquibus passionibus permutantur. Quod si secundum nullum horum motuum diuinarum rerum permutabilis est natura: manifestum est ea omnino non esse mobilia, atque sex motus hos solis corporibus euenire. Atque hæc quidem de plurimis, quę de ea re possunt dici rationibus atque argumentis, libasse sufficiat. Nunc quoniam Aristoteles consentire necessario possibilitatem non omnem docuit, & quæ ei conueniret expressit, rursus de ipsorum consequentia, & quid primo & quid posterius poni debeat memoriter subiicit dicens.

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est, omnium, uel esse, uel non esse. Et alia ut horum consequentia considerare oportet: Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt, quoniam quod ex necessitate est, secundum actum est. Quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt potestate priora sunt, & hæc quæ sine potestate sunt: actu sunt, ut primæ substantiæ. Alia uero sunt actu cum possibilitate, quæ natura quidem priora sunt, tempore uero posteriora. Alia uero nunquam sunt actu, sed potestate solum.

79. Postquam de possibilis & necessarii consequẽtia quid uideretur exposuit, hæc ad emendationem, quodammodo superioris ordinis apponit. Et quoniam superius a possibili inchoans cæteras omnes propositiones, ad possibile & contingens, & ad eorum consensum reduxit: nunc hoc rationabiliter mutat, ut non potius a possibilitate inchoãdũ sit, sed a necessitate. Nam si quis aduertat diligentius superiorem descriptionem, primo positum est possibile & cõtingens & ad eadem cunctorum sensus relatus est. Nunc hoc permutandum uidetur. Dic enim fortasse hoc esse rectius, ut magis propositionum consequentia a necessariis inchoetur. Est autem totus sensus huiusmodi. Quoniam inquit, necessaria sempiterna sunt, quę autem sempiterna sunt, omnium aliorum quæ sempiterna non sunt, principium sunt: necesse est ut id quod necessariũ est, cęteris omnibus prius esse uideatur. ergo consequentiæ quoque eodem modo faciendæ sunt, ut primum quidem necessitas, post uero possibilitas, & cætera proponantur. sintque consequentiæ hoc modo.

Necesse est esse	Non necesse est esse
Non possibile est non esse	Possibile est non esse
Non contingens est non esse	Contingens est non esse
Impossibile est non esse	Non impossibile est non esse
Necesse est non esse	Non necesse est non esse
Non impossibile est esse	Possibile est esse
Non contingens est non esse	Contingens est esse
Impossibile est esse	Non impossibile est esse

Videsne igitur ut primo quidem necesse esse, & non necesse esse propositum sit? secundo uero loco ad necessitatis cętera consensum consequentiamq; relata sint? Hoc est ergo, quod dixit fortasse principiũ quoddã esse oium uel esse uel nõ esse, id quod esset necessarium. ut a necessario speculãdarum propositionum principium sumeretur, quod esse aliarum propositionum uel non esse secũdum consequẽtiã consensum cõstitueret: & quoniã prius positum est necesse esse, huic consentit ea quę dicit, nõ possibile nõ esse. Istius ergo propositionis quę dicit, non esse possibile ut non sit, q.e.s. non esse denunciat (tollit.n. possibile quod nondum est) principium est necessitas, cui sine ulla dubitatione consentit: & rursus quoniam ei quę dicit, non necesse esse, consentit ea quę dicit, possibile esse nõ esse. huius propositionis quę aliquid esse constituit.i possibile, principium est ea propositio quę dicit, non necesse esse. Ergo siue affirmatiue necessitas proponatur, siue negatiue, uidetur quoddam principium esse cęterorum, & cætera uelut his, id est necessariis, cõsentiẽtia iudicari oportere. Et hoc est quod ait, Et alia ut horum consequentia considerare oportet. Cur aũt illud eueniat, consequenter ostendit dicens. Quoniam ea quę necessaria sunt, actu sunt, ut frequenter supra monstratum est. ea uero quę necessaria sunt, sempiterna sũt, quę uero sempiterna sunt, priora sunt his quorũ sunt huiusmodi potestates, quę in actu nõdum sũt: manifestum est, quòd & quę actu sunt, & ex potestate ad actum non ueniunt, priora sunt. sed de eo actu loquimur qui ex potestate ad actum non uenit, sed semper actu proprię naturę cõstitutione permansit. ut cum ignis calet, uel Sol mouetur, & cętera huiusmodi, ita sunt, ut actum nunquam reliquerint, neque ab his actus abfuerit aliquando, neque ex potestate ad hũc uenerint actum. Quoniam ergo huiusmodi fuerũt ut semper essent, quę autem semper sunt, ea omnibus sunt priora. erũt etiam potestate secundum propriã naturam priora, sed quę priora sunt, semper sempiterna sunt & rursus, eadẽ necessaria sunt actu, & necesse est ut ea quæ actu sunt, his quæ sũt potestate priora sint. Post hęc fit rerum diuisio ab Aristotele hoc modo. Rerum aliæ sunt actu semper quę ex potestate non uenerint, & istæ sunt quarum nullæ sunt potestates, sed semper in actu sunt. Aliæ uero, quæ ex potestate in actũ remigrarunt, quarum quidem substantia & actus secundum tempus posterior est potestate, natura uero prior. In omnibus.n. illud quod est actu, prius est & nobilius, quã id quod potestate est. Illud.n. quod potestate est, adhuc ad actum festinat. & ideo perfectio quædam actus est, potestas uero adhuc quiddam est imperfectum, quod tũc perficitur, cum ad actum aliquando peruenitur. Quod autem perfectum est, eo quod est imperfectum, generosius & prius esse manifestum est. Nam si res quæ ad actum suum ex potestate ueniunt, prius fuerunt potestate, post uero actu, ergo actus earũ rerum posterior est potestate si ad tempus referamus, prior uero eadem potestate, si ad naturam. & hoc est quod ait, Alias res esse quæ cum possibilitate sunt, & actu sunt: sed actum potestate tempore quidem posteriorem habent, natura uero priorem. Quasdam autem res esse in quibus sola potestas sit, nunquam actus, ut numerus infinitus. Crescere enim numerus potest in infinita. Quicunq; uero numerus dictus sit, uel centũ, uel mille, uel decem millia, & cæteri, finitus esse necesse est, ergo actu numerus nunquam est infinitus. Quoniam uero potest in infinita concrescere, idcirco solum potestate est infinitus. Eodem quoq; modo & tẽpus. Quantumcunque enim tempus dixeris finitum est, sed quoniam tempus potest in infinita concrescere, idcirco dicimus

cimus tempus esse infinitum, quod potestate sit infinitũ non actu. Nihil enim actu poterit esse infinitum. Quod autem supra diximus, quæ semper actu essent primas esse substantias, non ita putandum est. Primas eum substantias dicere quemadmodum in categoriis, ubi primas substãtias indiuiduas dicit. hic autem primas substantias quæ semper actu sunt, iccirco nominat, quia, ut dictum est, quæ semper actu sunt principalia cæterarum rerum sũt, atq; ideo primas substantias eas esse necesse est.

QVID AFFIRMATIONI MAGIS *repugnet, negatio an prædicatum contrarium.*

VTRVM autem contraria sit affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi. & oratio orationi, ut quę dicit, quod omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est, an omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, ut Callias iustus est, Callias iustus non est. Callias iniustus est, quæ nam harum contraria est?

80. Post propositionum consequentias pertractatas, & eas subtili inquisitione dispositas, illud exoritur inquirendum, quod magnam utilitatem ita præfert, ut quantum in eo utilitatis sit, prima quoq; fronte legentium mentibus ingeratur. Nam cum sit manifestũ, quod affirmationem opposita negatio semper oppugnet, maximeq; perimat uniuersalem affirmationem uniuersalis negatio; quoniamque non ignoratur quod affirmatio priuatoria, quæ cõtrarium affirmat, ipsius quoq; contrarię perimat propositionẽ: quæritur quæ magis perimat magisque oppugnet affirmatiuam, utrum ne ea quæ uniuersalis negatio est, an ea quæ contrarii, uel priuationis affirmatio. Sit enim positum hãc esse affirmationẽ, quæ proponit, omnis homo iustus est, hanc ergo duæ perimunt propositiones, & uniuersalis scilicet negatio quæ dicit, nullus homo iustus est, & ea quę priuationem iustitiæ prædicat affirmando ea scilicet quæ dicit, omnis homo iniustus est. Affirmatio igitur quę proponit, omnis homo iustus est, perimitur & a negatione propria uniuersali quæ dicit, nullus homo iustus, est & ab affirmatione priuatoria quæ proponit, omnis hõ iniustus est. Cum igitur ab utrisq; perimatur, quæ autem perimitur, ei quę eam perimit uidetur esse contraria, quoniamque, ut dictum est, a duabus perimitur, & duæ unius contrariæ esse non possunt, quæ duarũ propositionum quas supra memorauimus, idest negationis uniuersalis & priuatoriæ affirmatiuę, contraria sit uniuersali affirmationi superius comprehensæ quærendum est. In qua re quã sit utilis quęstio nullus ignorat, qui cogitat, quia nisi ab hoc Aristotele quęsitum enodatumque esset, magna foret dubitatio, an illud reciperetur, ut duo unius possent esse contraria, quod manifeste fieri non potest. Nam cum duo unam rem perimant, quis esset qui dubitaret aut unam rem duabus opponi, aut duabus unam rem perimentibus quæri oportere. quę magis earum uideretur contraria? Contrarias autem dicimus, non secundum eum modum quem Aristoteles in prædicamentis explicuit, sed tantum ad id qđ res rem, uel propositiò perimit propositionem, ut quasi hoc modo quęratur. Affirmatio uniuersalis secundum quã magis perimitur? utrumne secundum eam quæ uniuersalis est negatio, aut secundum eam quæ uel priuationem prædicat, vel quodlibet aliud, quod ex ipsa oppositione uim contrarii repræsentet? vnde etiam illud latere non oportet vniuersali esse dubium inter vniuersalem affirmationem priuatoriam, & vniuersalem negationem, quæ esset opposita contrarię. Supra enim iam dictum est, affirmationi vniuersali negationem uniuersalẽ esse contrariam: Sed hic, ut dictum est, non hoc dicitur, sed illud potius, quæ magis perimat rem. Nam quæ magis perimit, ea propemodum uidebitur esse magis contraria. Atque ideo non solum de uniuersalibus proposuit, sed ne suspicaretur quis, quod illam contrarietatem diceret, quam uel in prædicamẽtis locutus est, uel rursus supra cum de uniuersali affirmatione & negatione loqueretur, de particularibus adiecit, quibus non erant contrarię affirmatio & negatio. Nam si recte superius comprehensa meminimus, affirmatio uniuersalis & negatio uniuersalis contrariæ esse dicebantur. Nec solum hoc, sed etiã secundum iustum & iniustum constituit quæstionem, quod habitus & priuatio potius est, quàm ulla contrarietas. Quare ut diximus intelligẽdum est, esse nunc in quęstione, quæ propositio quam propositionem proxime efficaciusque destruat ac perimat. huius inquirendę rei ratio existet hoc modo.

Nam si ea quæ sunt in uoce, sequuntur ea quæ sunt in anima, illic autem contraria est opinio contrarij, ut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus. etiam in his quæ sunt in uoce affirmationibus, necesse est similiter sese habere. Quod si neq; illic contrarij opinatio contraria est, nec affirmatio affirmationi contraria erit, sed ea quæ est dicta negatio. Quare considerandum est, quæ opinatio uera, falsæ opinationi contraria sit, utrum negationis, an certe ea quæ contrariam esse opinatur. Dico autem hoc modo. Est quædam opinatio uera boni, quòd bonum est, alia uero falsa. quod bonum non est, alia quod malum est, quæ nam ergo harum contraria est ueræ, & si est una, secundum quam contraria?

81. Hæc est inuestigatio, quæ magis sit uniuersali affirmationi contraria, utrumne priuatoria uniuersalis affirmatio, an uniuersalis negatio? Hinc sumitur, quod omnis fere proprietas, quam in uocibus necesse euenire est, ex opinionibus uenit, quas uoces ipsæ significant, Quod igitur quærẽdum in uocibus est, hoc prius est in opinionibus perspiciẽdum. Neq; .n. fieri potest, ut cum vocum significationes, ex opinionibus ueniãt, quas scilicet uoces ipsæ significãt, non prius proprietates uocum in opinionibus reperiantur. Requirẽdum igitur est, quemadmodum se ista in opinionibus posita habeant, ut quod in his fuerit repertum, ad uoces rationabiliter transferatur. Quæratur igitur prius in opinionibus hoc modo. Si opinio priuatoria vniuersalis affirmationis magis est contraria opinioni simplicis uniuersalis affirmationis, quam opinio uniuersalis negationis: manifestum est, quod priuatoria uniuersalis affirmatio magis perimit uniuersalẽ simplicem affirmationẽ, quàm uniuersalis negatio. Quod si illud magis non reperit, sed quod opinio uniuersalis negationis opinionem uniuersalis affirmationis magis perimat potius, quàm opinio priuatorię affirmationis: constat quod uniuersalis negatio magis contraria est uniuersali affirmationi potius, quam priuatoria affirmatio. Hoc autem ut inueniatur, ita faciendum est. ponatur opinio quædã uera, contra eam duæ falsæ, quarum una affirmatio sit priuatoria, altera uniuersalis negatio. De duabus igitur falsis quam mendaciorem ratio inuenit, eam dicimus ueræ opinioni magis esse contrariam. Sint igitur tres opiniones una uera, duæ falsæ, & sit quidem uera hæc quæ id quod bonum est, bonum esse arbitratur, ea scilicet quam dicit Aristoteles opinionem esse boni quod bonũ est, falsa uero una quæ quod bonum est, bonum non esse dicit, ea est quã dicit Aristoteles falsa boni quod non bonum. Reliqua quæ id qđ bonũ est, malũ esse arbitrať, ea est quę ab Aristotele dicta est opinio boni ꝙ malũ est. Ex his igitur tribus una uera duabus falsis q̃rẽdũ est, quæ magis sit cõtraria ueræ. sed quia cõtingit sępe & negationẽ & priuationẽ unũ significare in his præsertim cõtrariis in q̈bus nulla medietas inuenitur, addidit: & si est una secundũ q̃ cõtraria. Hoc aũt huiusmodi est, in his cõtrariis in quibus nulla medietas est, idẽ negatio ualet qđ etiã priuatio. In his uero in quibus est quędã medietas, affirmatio priuatoria & negatio non eiusdem significationis sunt. Age enim sint huiusmodi cõtraria, quæ sint immediata, genitum esse & ingenitum esse. In contrariis igitur immediatis idem priuatoria affirmatio quod negatio ualet. In his autem quæ medietatẽ habent, nõ idem. Neq; enim ęquum est dicere quem libet illum esse malum & rursus non esse bonum. Nam cum bonũ negatur, potest aliquid medium audientis animus suspicari. cũ uero malũ ponitur, tota audientis suspicatio in cõtrarium reiecta est, atq; ideo non idem significant. Sed quia sæpe (ut dictũ est)

priuatio vel contrarietas negationi consentit, quoties tales quædam propositiones reperiuntur, in quibus nihil negatio ne discrepet priuatoria affirmatio, quærendum est, vt Aristoteli uidetur, secundum quã potius prolationem, vel opinionem veræ affirmationi vel opinioni cõtraria propositio vel opinio fiat. Quanquam enim interdum idem significẽt, alio tamen modo ipsis propositionibus utimur. Nam qui negationem ponit, id quod est dicit nõ esse, qui vero priuationem id quod non est dicit esse. Cum igitur diuersum animi, & diuersa intentio quodammodo sit propositionum sub eadem significatione, & quę earum magis veræ propositioni contraria sit & secundum quẽ motum animi magis vera propositio perimatur, quærẽdum est. Hoc est enim quod ait & si est vna secũdum quam contraria. Non enim dicit quòd omnino negatio & priuatio unũ sunt: sed in his quibus idem sunt, hoc est in immediatis contrarijs, & quando idem significant, quoniam non secundum vnũ motum animi, unam significationem dicunt, qui contrariũ vel priuationem ponunt, & qui negationem secundum quam contraria magis est propositio, utrum ne secundum eam, quæ priuationem ponit, an secundũ eam quę negationem. Post hæc quemadmodum sit contrarietatis natura designat.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quod bonum est, & mali quod malum est, eadem est fortasse opinio & uera, siue plures, siue una sit. Sunt autẽ cõtraria ista, sed nõ in eo quod contrariorũ sunt cõtraria, sed magis in eo ꝙ contrarie.

82. Sensus quidem breuiter expeditus, sed summa rationis ueritate contextus est. Cum enim de contrarijs disputat quemadmodum cõtrariæ opiniones esse possint, prima frõte disponit. Arbitrabantur enim quidam cõtrarias esse opiniones, quæ de contrarijs aliquid arbitrarentur, sed hoc falsum esse conuincitur. Neque enim si bonum & malum contrarium est, & aliquid de bono & malo opinetur, mox necesse est, vt contrarietas subsequatur. Age enim quilibet de bono opinetur, quòd bonum est, rursus de malo opinetur, quòd malum est. Cum igitur idem de bono, & malo opinetur: illud quòd bonum est, hoc quòd malum, tamen contraria opiniones non sunt. Neque enim contrarium est opinari id quod bonum est, bonum esse, & id quod malum est, malum esse: vtræque enim veræ sunt. Opinionum autem contrarietas ueritate & falsitate agnoscitur. Hoc autem modo huiusmodi opiniones contrariæ esse possunt, quæ de eadem quodammodo affectione animi proficiscuntur, id est opiniones cognoscentes quicquam quod uerum est. Non igitur siquis contrariorum aliquam opinionem habeat, & quicquam de contrarijs arbitretur, statim necesse est subsequi in opinionibus contrarietatem. Ergo non est contrarietas opinionum in ea arbitratione quæ contrariorũ est, vel quę de contrarijs habetur: sed potius contrarietas in opinionibus tunc fit, quoties de una eademq; re contrarie quis opinatur, vt quælibet res sit proposita bona, de ea siquis cõtrario modo opinetur quòd bonũ est, de eadẽ rursus quòd malum est, opinio quæ id quod est bonum, bonum esse putat, vera est: altera uero quæ id quod est bonum, malum esse arbitratur, falsa est. Vera autem & falsa contrarię sunt. Recte igitur has opiniones, quas ueritas falsitasque disiungit, contrarias esse dicimus, etsi non contrariorum sunt, sed de una eademq; re per contrarietatem dictæ. Recte igitur dictum est non oportere definire contrarias opiniones in eo quod contrariorum sint, sed potius in eo, quod de eadem re contrarie suspicẽtur. Ordo uero sermonum talis est. Nam arbitrari inquit cõtrarias opiniones definit in eo qđ contrariorum sint, idest in eo quod quædam de contrarijs opinentur, falsum est. Quomodo autem falsum sit ipse declarat. Boni enim quòd bonum est, & mali quòd malum est eadem fortasse est, idest nõ sibi sunt contrariæ opiniones, sed utræquę idem sunt. Quemadmodum autem idem sint, ipse subiungit dicens, & uera. Icirco enim idem sunt, quia ueræ sunt. Contrarietas autem in ueritate, ut dictum est, & falsitate est posita. Quare si consentiunt, idem in ueritate, & falsitate esse uidebuntur. Nec hic numerositas impediet. siue enim plures, siue una sit, in eo quod vera sunt, idem sunt. Sunt autem inquit ista contraria, id est quę in opinionibus uersantur, sed nõ in eo quod vel contrariorum sunt, vel de contrarijs arbitrantur, contrariæ opiniones inueniũtur: sed ipsorum contrarietas inde nascitur, quòd de una re contrario modo opinantur. hoc est quod ait, sed magis in eo quod contrarie. hic autem contrarie aduerbii loco positum est tanquam si diceret, sed magis ea re contrarię sunt, quòd contrarie opinantur, & subintelligimus de vna.t.re. Si enim de una re nõ contrarie opinentur, sed de pluribus, poterunt nõ esse contrarię. Quod facile cauteq; perspiciẽs unusquisque reperiet.

Si ergo est boni quod est bonum opinatio, alia uero quod non est bonum. Est vero & alia quod aliquid aliud est, quod non est, neque potest esse. Aliarum quidem nulla ponenda est, neque quæcunque esse, quod non est, opinantur: neque quæcunque non esse quod est, (Infinitæ enim utræque sunt & quæ esse opinantur quod nõ est, & quæ nõ esse, quod est) sed in quibus est fallacia. Hę autẽ sũt, ex quibus sũt generationes. ex oppositis uero sunt generationes, quare etiã fallacię.

83. Validam quidem sententiam breuissimis sermonibus clausit, cuius, vt breuiter dicendum sit, hæc ratio est. Qui de contrarietate propositionum nosse quærebat, debebat primo quæ propositionum esset infinitas constituere, atque ad eam uim contrarietatis aptare. In omnibus enim contrarijs unum vni contrarium est. Si autem vt quædam in propositionibus infinitas, illa tota infinitas propositionum uni propositioni contraria esse non poterit. Hoc sumendo, totum textum argumentationis ingreditur. Atque non solum expectari oportet in propositionibus, quòd falsa verę sit contraria, sed quòd inter omnes falsas illa falsa sit veræ contraria, quæ una est & non infinita. Possunt autem esse infinitæ propositiones & falsæ. propositio est una finita, eadem quoque falsa, quæ uerę contraria esse rationabiliter ponenda est. Volens ergo constituere quod negatio potius cõtraria sit affirmationi, quàm ea affirmatio quę contrarium ponit, hoc dicit. Potest inquit esse opinatio quædam, quę id quod est de una quaque re esse opinetur. Est etiam alia, quæ id quod nõ est, rem illam esse arbitretur. Est autem alia, quę id quod secum habet res illa proposita, non eam habere putet. Est rursus alia, quę id quod est res ipsa, non eam id esse arbitretur. Vt autem hoc peruagatum luceat exemplum, sumpsit propositum, de quo opinaretur aliquis id quod est bonum. Siquis igitur hoc bonum bonum esse opinetur, uere opinabitur. Rursus siquis hoc esse bonum quod non est bonum putet, falsè opinabitur. ut si qui arbitretur quòd lædit, quòd inutile est, quòd iniustum est: is ea de bono opinabitur quę non sunt, & hoc falsum est. Rursus qui id quod in se habet bonum, non habere arbitratur, is opinabitur hoc modo, bonum non est utile, bonum non est iustum, bonum nõ est expetendum, & is quoque fallitur. Quòd siquis sit qui hoc ipsum quod est bonum, non esse bonum arbitretur, ut non putet bonum neque malum esse id quod non est, neque expetendũ esse id quod in se habet, sed id quod est ipsum bonũ, idest ipsam boni essentiam, ita arbitretur bonum nõ esse bonum, cęterę igitur omnes opiniones infinitę sunt. Possumus enim permulta colligere falsa, quæ cũ non sint, de unaquaque re, ea tamen esse dicamus, ut in eo ipso bonum possum dicere. quia malum est, possum quia turpe, quia iniustum, quia uitabile, quia periculosum est, & cętera quęcũque ĩ bono nullus inueniet, & hęc sunt infinita. Rursus possum dicere ea quę habet bonum non esse in bono, vt si dicã bonum non esse utile, bonum non esse expetendum, bonũ non esse quod auget, atque hęc quidem rursus infinita sunt. Sed quando id quod est aliqua res aufert opinio, hoc facere nisi semel non potest. Neque enim aliqua per id effici possunt, si quod bonum est, non esse bonum arbitratur. ergo cęterę quæcunque aut id quod non est, esse arbitrantur, aut id quod habet in se bonum, non habere arbitrantur, falsę sunt, sed in infinitum. Bonum autem nunc ita usurpat, tanquam si dicat

dicat bonitas. Siquis autem ipsam bonitatem non esse bonū arbitretur, is & falsus est, & definito modo falsus est. Sed in falsis quæ definita sunt, & vna numero, ea magis & proxime ueris videtur esse contraria. vna enim res semper vni rei est contraria. Quocirca hæc recte magis contraria est, quæ negat id quod est potius, quàm ea quæ negat, vel id qđ in se habet, vel affirmat quod in se non habet. Hoc autem vt clauderet nō recto sermone usus est, sed ad quiddā aliud orationem detorsit, quæ res confusionem non minimam fecit. Nam cum dixisset non debere nos illas potius ponere contrarias veræ opinioni, quæ infinitę sunt, subiunxit, illud quod ait, sed in quibus est fallacia; hę autem sunt ex his ex quibus sunt & generationes. Hoc autem talem sententiam claudit, inquit opiniones veris opinionibus opponendum esse contrarias, in quibus principium est fallaciæ. Fallaciæ autem ex his nascuntur, ex quibus etiam generationes, generationes autem in oppositis inueniuntur, hoc autem tale est. Omnis generatio ex permutatione eius quod fuit surgit: nisi enim id quod fuit, prius esse desierit, non potest esse generatio Omne enim quod gignitur, in aliā quodammodo formam substantiæ permutatur. Ergo cum non fuerit id qđ fuit, tunc gignitur, & est quoddam aliud quàm fuerit & qui fallitur, id quod est quælibet res non esse arbitratur. Nā qui quod bonum est, malum esse putat, fallitur, sed fieri aliter non potest, vt sit malum nisi non sit bonum, & de cęteris eodem modo. Fallacia igitur est, & principium fallaciæ, cum quis id quod est aliqua res, non eam esse arbitratur. Hęc autem fallacia ex his est, ex quibus sunt generationes. Omnis enim generatio vt dixit, ex detrimento surgit, vt quod fit dulce non fit ex albo, sed non dulci. Et rursus quod fit albū non fit ex duro, sed ex non albo, & cæteræ generationes ex negationibus potius proficiscuntur, & est prima fallacia. Quod si ibi prima fallacia ex quibus sunt generationes, ubi integerrima falsitas est & ꝓxima veræ opinioni: nō hæc autem nisi in oppositis reperiuntur, hoc est in affirmationibus & negationibus: dubium non est quin negationis opinatio magis contraria sit ei opinioni, quæ contrarium aliquid in arbitratione confirmat. Et sensus quidē huiusmodi est, verba autem sese sic habent. Si ergo, inquit, est boni, quod bonum est opinatio, quæ scilicet vera est. Est autem quod non bonum est, quę falsa est ac definita. Est vero quòd aliquid aliud est, quod non est, neque potest esse, idest ea quæ id esse ascribit quod nō est. Aliarum quidem omnium nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinatur, id est quę id quod non est res proposita, eam esse putat; neque quęcunque non esse quod est, idest neq; ea quæ id quod habet res proposita in opinionibus negat. Cur autem ista non opinantur cōtrarie docet hoc modo. Infinitę enim, inquit, vtræque sunt, & quæ opinantur, quod non est, & quę non esse quod est sed quæ magis ponenda est? In quibus est, inquit, fallacia, idest in quibus principium fallaciæ est. Principium autem fallaciæ unde ducitur? ex his ducit, ex quibus sunt & generationes. unde autem sunt generationes? ex oppositis. Omnis enim, vt dictum est, generatio, ex eo quod nō est, in id ꝙ est surgit, quod scilicet ad negationē uergit. Quare, inquit, etiā fallacia & principiū fallaciæ ī oppositis inuenitur, ubi etiā generationes, ex quibus est ipsa fallacia

Si ergo quod bonum est, & bonum, & non malum est, & hoc quidem secundum se, illud uero secundum accidens. Accidit enim ei malum nō esse, magis autem est in uno quoque uera, quæ secundum se est: & falsa, siquidem & uera. Ergo ea quæ est, quod non est bonum, quod bonum est, eius quę secundum se falsa est, Illa uero quæ est, quod malum est, eius que est secundū accidens. Quare magis erit falsa de bono ea quæ est negationis opinio, quam ea quæ est contrarij.

84. Licet hęc omnia primæ editionis commentario diligētissime explicuerimus, ne tamen curta expositio huius libri esse uideatur, hic quoque eadem repetens explicabimus. Est nanq; ingressus huius argumentationis huiusmodi. Si inquit vera posita propositione, plures sunt quæ eam perimūt falsa, illa inter eas ueræ propositioni magis erit contraria, quęcunq; magis est falsa. Quærendum igitur est, quę inter plures falsas propositiones magis falsa sit. vt ea verę propositioni magis uideatur esse contraria. hoc autem per ueritatem dicendum est. Nam cum vere, & per se aliquid dici possit; & per accidens: illud tamen maxime veritatis naturam tenet, quod secundū rem ipsam dicitur potius, quàm quod secūdum accidens uenit. ut siquis de bono opinetur, quod bonum est, hic secundum rem ipsam veram opinionē habet. Sin quis vero arbitretur quòd bonum vtile est, uerum quidem opinabitur, sed ista veritas de bono per accidens fit boni: accidit enim bono, vt vtile quoq; sit. Quare illa quæ bonum bonum eē arbitratur, per se vera est. i. secundum ipsam rem vera est. Illa vero quæ id quod bonū est, utile esse opinatur, per accidens boni vera est. In quam rem propinquior naturæ bonitatis est, ea quę id quod bonum est, bonū esse arbitratur, quàm ea quæ id quod bonum est, utile. Quod si ita est, uerior est illa quæ secundum ipsam rē vera est, potius quam ea quę secundum accidens vera esse videtur. His igitur ita constitutis, & de falsitate idem dicendum est. Falsa enim propositio, quæ illi verę contraria est: ea quę secundum se est, magis falsa est, quàm ea quæ eā veram perimat, quæ secundum accidens est. Nam si verior est ea quæ de ipsa natura rei verū aliquod opinatur, illa erit magis falsa quę perimit ueriorem. Quod si illa, quanquam sit vera, minus tamen; quia de rei accidente pronunciat: minus quoque illa erit falsa, quæ minus veriorem perimit. His igitur ita cōstitutis uideamus nunc quemadmodum se in his habēt opinionibus, vel propositionibus, de quibus nunc tractatur. Idem igitur sit exemplum, vt supra dictum est. id quod bonū est, & bonum est, & non malum; sed quod bonum est, secundū ipsam rem est, quod vero malum non est, accidit ei: nam id quod bonum est, per naturam bonum est, quod vero malū non est, secundo loco, & quasi accidenter est. Ergo opinio de bono quod bonum est, verior est propinquiorque naturę ea opinione quę est de bono quod malum non est. Si igitur ita est, & ea quę veriorem opinionem perimit, magis falsa est, quàm ea quę veram, quę quanquàm vera sit, minus tamen est vera: manifestum est, quòd negatio magis falsior est quàm affirmatio quę contrarium ponit. Nam negatio dicit, non est bonum quod bonum est, affirmatio vero malum esse quod bonum est, negatio quę est non esse bonū quod bonum est: illam secundum se opinionem veram perimit quę dicit, bonū esse quod bonum est. Illa vera affirmatio contrarii, quæ est, malum esse quod bonum est: illā opinionem perimit veram quę de bono secundum accidēs est, i. non malū esse qđ bonū est. Constat igitur magis falsam esse opinionem, quę dicit, non esse bonū quod bonum est, potius quam ea quę opinatur, malū esse quod bonum est. Quod si est falsior magis contraria, magis igitur contraria est negationis opinio quàm contrariæ affirmationis. Exposito igitur sensu, verba ipsa demonstranda sunt. Si ergo inquit quod bonum est sit bonum & non sit malū. & hoc quidem secundum se, id est, ut quod bonum sit, bonum esse dicatur. Illud vero secundum accidens, hoc est quod bonum est, vt malum non sit. Accidit enim ei malum non esse, magis autem in unoquoque est uera, quę secundum se est. Nā quod secundum uniuscuiusque naturā est, propinquius est ei rei cui est secundum naturā. Quocirca, & ueritas secundum rem, quia rei proxima est, verior est, quàm ea quę secundum accidens est. hoc est enim quod ait, Magis autem in unoquoque est vera quę secundum se est. Quod si hoc ita est, etiam falsa, idest etiam illa falsitas est magis falsior, quę illam perimit opinionem vel propositionem, quę secundū se vera est. Siquidem illa secundum se vera, verior est, quā quę secundum accidēs rei vera est. hoc est enim quod dicit, Siquidem & vera. hoc igitur exponens exemplo confirmat. Ergo ea quę est, quòd non est bonum quod bonum est, eius quę secundum se est, falsa est, hoc est illa quę opponitur illi opinioni, quę secundum se uera fuit. hoc enim hęc uerba demonstrant, cum dixit. Ergo ea quæ est, quòd non est bonum quod bonum est, eius quę secundum se est, falsa est, id est, quę ipsum bonum negat bonum esse, per se verę propositionis falsa est, id est opposita. falsitas

enim

n.veritati opponitur. Illa uero quæ est qđ malū est; eius q̃ est s̄m accidēs, hoc est illa opinio. q̃ id qđ bonū est, malū arbitrať esse, falsa est, & apta ei propositioni q̃ est s̄m accidens vera.i.q̃ opinabatur bonū nō esse malū. Quare magis erit falsa de bono, ea q̃ est negationis opinio, quā ea quę est cōtrarij, idest magis contraria est negatio quàm affirmatio contrarij. Siquidem cū sint de bono vtrǫq; prædicatæ, falsior tamen negatio reperitur. Sed quod dixit bono accidere, vt malum non sit, non ita intelligendum est quemadmodum solemus dicere, subiecto aliquid accidere. neque enim fieri potest. sed accidere hic intelligendum est secundo loco dici, principaliter. enim quod est bonum: dr̄ bonū: secundo vero loco dicitur, nō est malum, hoc aūt tractum est a similitudine substantiæ & accidentis, vnaquęque enim substantia principaliter quidem subiecta est, secūdo vero loco vel alba, vel bipeda, vel accidēs, vel quicquid substantijs accidere potest.

Falsus autē est maxime circa singula qui habet cōtrariā opinionem. Contraria enim eorum sunt quæ plurimum circa idem differunt. Quod si harum contraria quidem est altera, magis uero contraria est cōtradictio, manifestum est, quoniam hæc erit contraria.

85. Vis omnis argumentationis, vt breuissime expediatur, huiusmodi est Omne verum aut secundum se verum est, aut secundum accidens: quia necesse est etiam falsam, aut secundum se falsam esse, aut per accidens. verum autem illud, esse verius cōstat, quod secūdum se est, potius quam illud quod per accidens. qui uero cōtrariam de re alicuius habet opinionem quàm res ipsa est, necesse est ut plurimū falsus sit. Etenim cōtrarietas opinionum est, quoties de vna eademq; re longissime a se absistētes opiniones sunt. Quod igitur magis falsum est, hoc erit etiam contrarium. Illud enim quod magis a veritate abest, hoc magis falsum est. In opinionibus vero quæ à se plurimum differūt, ea sunt contraria, illa igitur in opinionibus contraria est quę plurimū falsa est. Est autem ut dictum est plurimum falsa, quæ secundum se falsa est, idest quæ illam perimit propositionē quæ secundum se vera est. hęc autem negatio est. negatio igitur cōtraria est affirmationi potius quàm ea affirmatio quę cōtrarium ponit. Talis igitur sensus his verbis includitur. Falsus est autem magis inquit, circa singula qui habet contrariam opinionem. Quanquam enim possit esse quilibet falsus, etiam si de eadem re contrariam non habeat opinionem, ille tñ magis fallit q̃ cōtrariū aliquid opinať. Hoc aūt cur eueniat dicit. Contraria n. eorū sunt quę plurimū circa idē differunt, Iccirco.n. maxime falsa contraria opponūtur quia contrarietas non nisi in plurimū discrepantib. inuenit. Qđ si harū cōtraria est altera, idest qđ si harū ꝓpositionum vel quę per se falsa est, vel q̃ ꝑ accidens t vnam cōtrariā esse necesse est, magis vero contraria contradictionis, hoc est, magis autem falsa negatio. Hoc enim quod ait, magis uero contraria hæc, hoc sensit tanquam si dixisset, magis vero falsa contradictionis est, idest magis vero falsa negatio est, concludit, si illa ut dictum est superius ita sunt, manifestum esse quod hæc idest contradictionis erit contraria.

Illa uero quæ est, quod malum est, quod bonum est, implicita est. Et enim quoniam non bonum est, necesse est forte idem ipsum opinari.

86. Postquam iccirco contrarium potius negationem mōstrauit esse: quod hęc magis esset falsa, quam ea q̃ contrarium affirmaret, & distinctione falsitatis contrariam esse propositionem opinionemq; quę rem propositam negaret edocuit. Nunc ex simplicibus, implicisque propositionibus opinionibusq; idē nititur approbare. Dicit.n. ꝙ ea affirmatio quę contrarium ponit implicita & nō sit simplex. Iccirco autem implicita est, quod quæ arbitratur id quod bonū est, malum esse mox illum quoque opinari necesse est id qđ bonum est, bonum non esse. Neque enim aliter malum esse potest, nisi bonum non sit. Quare, qui quod bonum est, malum esse arbitratur, & rem bonam malum putat, & eandem ipsam non esse bonum. Non igitur simplex est hæc opinio de bono, quod malum est, continet enim intra se illā quod non est bonum. Qui vero opinatur non esse bonum quod bonum est, non illi quoq; necesse est opinari quod malum est. Potest enim & non esse aliquid bonum & malum non esse. Atque hoc quidem in his inuenitur rebus, in quibus aliqua medietas poterit inueniri. hoc quoq; cautissime addidit. His igitur ita positis, qm̄ cōtrarij opinio nō est simplex, simplex vero est negationis, necesse est, ut contra simplicē opinionē, simplex opinio potius videať esse contrarium. Est aūt simplex opinio boni, quod bonum est, vera. Simplex uero boni, qđ bonum est, falsa. Simplici igitur opinioni de bono ꝙ bonū est, simplex erit cōtraria negatio, q̃ est boni, quod non est bonum. Tota vero vis huius argumentationis hinc tracta est quoties uera, est quædam propositio: & duæ quę eam perimere possint, si una earum nihil indigens alterius veram propositionem perimat, reliqua vero pter alteram eandem propositionem perimere non possit: illa magis dicenda contraria est, quæ sibi sufficiens, nec reliqua indigent, propositam propositionem perimere valet. ueram autem propositionem de bono quod bonum est sola negatio perimere potest: & ad illius ueræ interitum est sibi ipsa sufficiens, quæ dicit, quod bonum non est. Illa vero quæ opinatur malū esse, sibi sola non sufficiet, nisi illa quoquę ei auxilietur, quæ est, id quod bonum est bonum non esse. Idcirco enim contraria illam aufert, quia secum negationes trahit. manifestum est hanc, quæ ad uerę propositionis interitum sibi ipsa sufficit, recte magis contrariam uideri quam quæ sibi ipsa non sufficit, nisi ei uis negatiuę propositionis addatur.

Amplius si etiam similiter in alijs oportet se habere, & hic uidebitur bene esse dictum. Aut.n. ubiq; ea quæ est contradictio, aut nusquam. Quibus uero non est contrarium, de his quidem est falsa ea, quæ est uera opposita, ut qui hominem non putat hominē, falsus est. Si ergo hæ contrariæ sunt, etiam aliæ quæ sunt contradictiones.

87. Quod de his inquit, propositionibus dicimus, si hoc in oībus inuenitur, firmum debet esse quod dicimus. Neq;.n. verisimile est in aliis quidem propositionibus negationes esse cōtrarias. In alias uero affirmationes, q̃ cōtrariū ponūt. Sed si hoc in omnibus propositionib. inuenitur, & cōtradictionibus, contradictio potius contraria sit.i. negatio, quā quę contrarium habet, nihil est dubium quin hęc ratio cōsistat in omnibus. Sin vero in aliis ea quæ contrariam ponit magis contraria est, quam negatio, hic quoque ita sese manifestum est non habere, ubi.n. inueniri potest contrarietas, in his dubitatio est quę nam sit contraria utrumne ea, quę contrarium affirmat, an ea quę id quod propositum est negat. Ergo in his, in quibus dubium non est, quem admodum sit hoc, speculandum est. Dubium aūt non est in his in quibus non est contrarietas, ut in substātiis. Hic enim solæ sunt contrariæ negationes. Si ergo huic contrarię opinioni quæ est de homine, ꝙ homo est, illa opponitur, quę est de homine quod homo non est, manifestum est in aliis quoq; in quibus contrarietas inuenitur, locum cōrarietatis negationē potius obtinere. Nā si in his in quib. contrarietas est, ut in bono & malo, manifestum est nō potius illam esse contrariā quę bonū negaret, q̃ illā quę malum obtineret, ei quę id quod bonum est, bonum esse arbitretur, nec in his eam contrariam esse oporteret, in quibus contrarietas nulla est. Quid.n. attinet cum de homine dicimus quod contrarium non hēt, ibi esse negationem cōtrariam? Cum uero de bono quod contrarium habet, ibi non esse? sed potius eam quę contrarium poneret. Quocunque.n. vertitur negatio, suā uim in omnibus seruare debet. Quod ergo dicit ab Aristotele, vt breuiter explicem, tale est, Si in aliis negatio est contraria, hic quoq; negationē esse contrariam manifestum est. Quod si in aliis minime, in his quoq;. quę supra posuit, sed in oibus aliis in quib. contrarietas non inuenitur contradictio cōtrarietatis locū tenet, & in his igitur in quibus est contrarietas eundē locū neque alium tenebit, quod

his

his verbis explicuit, Amplius si ẽt in ali s similiter oportet se habere,& hic videbiť bene esse dictũ. Nã si in oĩbus aliis ita se habere necesse est, & in his quæ supra dicta sunt,ita sese hẽt, & id quod dictũ est optime dictũ esse uidebitur. Aut.n.vbiq; ea quæ est contradictionis, aut nusquã alicubi quidẽ contrariam reperiet,alicubi uero minime.quib.vero nõ est cõtrarium, vt ĩ subijs, in quibus nulla est cõtrarietas. Hoc.n.nos si bene meminimus, prædicamenta docuerunt, de his est quidem falsa ea quæ est opposita vere.i.in his inuenitur quidẽ opposita falsa opinio verę opinioni,sed quę sit ista, manifestum est. Nam vbi nulla cõtrarietas est,liquet cõtradictionis esse contrarietatem, vt qui hominem nõ putat hoĩem falsus est.Hoc.n.sola contrarietas veræ propositionis inuenitur. Si ergo hę contrarię sunt, & illę alię q̃ sũt contradictionis.i. si in his quę contrarietatem non hñt,negationes sunt contrariæ (necesse est.n. aliquas esse contrarias) in aliis omnibus, ẽt in quibus est aliqua contrarietas, vt bono & malo, negatio locum obtinet contrarietatis.

Amplius similiter se habent boni, quoniam bonum est, & non boni quoniam nõ bonũ est. Et ad has boni quoniam nõn bonum est, & non boni quoniam bonum est. Illi ergo quæ non boni quoniam non bonum est, veræ opinioni quænam est cõtraria? Non enim ea quæ dicit, quoniam malum est. simul.n. aliquando erunt veræ. Nunquam aũt uera ueræ cõtraria. Est.n.quiddam non bonum, malum quare non cõtingit simul esse ueras. At uero nec illa quæ est quoniam non malũ,uere enim & hæc, simul enim & hæ erunt. Relinquitur ergo ei quæ est, nõ bonum, quoniam non bonum est, contraria ea quæ est non boni quoniam bonum est, falsa enim hæc. Quare & ea quæ boni quoniam non bonum est, ei quæ est boni quoniam bonum est.

88. Quæcunque superius dicta sunt, ea rursus validiore ꝑ proportionem argumentatione confirmat. Proportio autẽ est rerum inter se inuicem similitudo. Si igitur positę sint res quatuor, quarum due sint præcedentes, reliquę sequentes, & sic se habent prima ad secũdam, quemadmodum tertia ad quartam, necesse est ita se habere primam ad tertiam, quemadmodũ fuerit secũda ad quartã. Hoc.n. ipsũ breuiter facilimeq; numeris agnoscimus. Sit enim primus numerus. ij.secũdus. vj.rursus inchoãtibus. Tertius iiij. Quartus.xij.

In his igitur præcedẽtes quidem sunt duo & quatuor: sequẽtes uero sex & duodecim. Sunt autem vt duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Nam sicut duo, senarij tertia pars est ita quaternarius duodenarii tertia pars est. Quocirca sicut quaternarius præcedens ad sequentem, ita aliis pręcedens ad alium sequentem erit, & vt præcedens ad præcedẽtem, ita sequens ad sequẽtem: sed ad quatuor qui sunt ꝑcedẽtes, duo medietas est, & sex igitur ad duodecim medietas est. Ergo in oĩ ꝓportione hoc respiciẽdum est,ꝙ si de quatuor ꝓpositis rebus sicut prima est ad scđam, ita tertia ad quartã erit, vt prima ad tertiam,ita secunda ad quartam. Ista igitur numerorũ ꝓportio ad propõnum vim naturamq; transferatur,sintq; duę ꝓpositiones primæ, quarũ vna ꝑcedens, altera sequens: & aliæ rursus duæ, quarum vna ꝑcedens,altera similiter sequens, & in his sit aliqua similitudo. Sit.n. prima boni qm̃ bonum est, hanc sequať boni,qm̃ bonũ nõ est. Rursus sit ꝑcedens tertia non boni qm̃ bonum non est, hanc autem sequens quarta, non boni qm̃ bonum est.

	Præcedentes.	Sequentes.
.i.	Boni quoniã bonũ est.	ij. Boni quoniã bonũ nõ est
.iij.	Nõ boni qm̃ bonũ nõ ẽ.	iiij. Nõ boni qm̃ bonũ est.

Perspiciať igitur in his q̃ sit similitudo ꝓportionũ. Est.n. ut prima boni,qm̃ bonum est,ad scđam boni, qm̃ bonũ nõ est:ita tertia non boni, qm̃ bonum non est, ad quartam non boni qm̃ bonum est. Nã sicut boni qm̃ bonum est,vera propositio est,falsa aũt boni qm̃ non est bonum. ita quoq; non boni qm̃ bonum non est,vera propõ est, falsa aũt non boni qm̃ est bonum. Quod si ita est,& eodem modo sese hẽt opinio boni qm̃ bonum est, ad opinionem q̃ est,boni,qm̃ bonũ non est: quẽadmodum ẽt opinio nõ boni qm̃ non bonũ est, ad opinionẽ non boni qm̃ bonum est & quẽadmodum se habet prima ad tertiam, ita sese habebit secunda ad quartã.quẽadmodum sese hẽt igitur boni qm̃ bonum est, ad eã q̃ est non boni qm̃ non bonum est, cum vtreque sint verę: ita sese hẽt opinio boni qm̃ bonum est ad opinionem non boni qm̃ bonum est.quod ipsę quoq; vtreque sunt falsę.nã sicut istę simul veræ,ita illę simul falsę, quocirca vt est prima ad tertiã,ita secunda ad quartã. Ostensa igitur hac proportione, immutato ordine, eædẽ disponãtur, sed sit prior opinio ea,q̃ est non boni quoniam bonum non est,eaque sequatur boni quoniam bonum est, & sub his pręcedens tertia non boni quoniam bonum est, quarta sequẽs boni quoniam bonum non est.

	Præcedentes. Veræ	Sequentes.
.i.	Non boni qm̃ bonũ nõ est	ij. Boni quoniam bonũ est
iij.	Non boni qm̃ bonum est	iiij. Boni qm̃ bonum nõ est
		Falsæ.

Vt igitur superius demonstratum est, ita sese hẽt opinio nõ boni qm̃ nõ bonũ est, ad eã opinionẽ q̃ est boni qm̃ bonum est:quemadmodũ non boni qm̃ bonum est,ad eã q̃ est boni quoniam non bonum est.Vt.n.illę simul verę,ita hę simul falsæ,eademq; ꝓportio est. Quocirca erit sicut prima q̃ est non boni quoniã non bonum est ad tertiam, eam quę est non boni quoniã bonũ est: ita erit secũda boni quoniã bonum est,ad quartã boni quoniã non est bonum. Requirẽdum igitur est quemadmodum sit prima ad tertiã, vt ex eo speculemur, quẽadmodum sit secunda ad quartã.Dico n.ꝙ huic opinioni quæ arbitratur non esse bonum quod bonũ est,contraria illa est q̃ arbitratur id quod bonum nõ est, bonum esse. Age enim si potius est contra eam opinionem, quæ id quod bonum non est bonum putať, sit ea quę id quod bonum non est malum putat, sed hoc fieri non potest.Contrariæ.n.opiniones simul nunquam veræ sunt, possunt autem simul hæ esse verę. Siquis enim parricidium, quod non est bonum,putet non esse bonum,idem,quoque parricidium quod per naturã non est bonum, malũ putet vere vtraq; opinione arbitratur. igiť non est contraria opio ea q̃ id qđ bonũ nõ est non bonum putet, ei quæ id qđ bonum non est, malũ arbitramur. Rursus ponať eidẽ opinioni de non bono quod non est bonum,contraria ea quę arbitratur id quod non est bonum non esse malum. Id quoque contrarium non est. Fieri enim potest, vt id quod bonum non est, nec malum sit. Neq; enim omnia quęcunque bonum nõ sunt, mala sunt statim: sed est vt bona quidem

dem non sint, tamen nec mala sint. Siquis enim lapidem nequicquam iacentem quod per se bonum non est, non bonū esse putat, uere arbitretur, idem ipsum lapidem quod per se bonum non est, si non malum putet, nihil eius opinioni falsitatis incurrit. Quare, quoniam, ea quæ est non boni quoniam non bonum est, & cum ea quę est non boni quoniam malū est, & cum ea quę non boni quoniam non est malum, uera aliquoties inuenitur, neutri contraria est. Restat igitur ut ei sit contraria opinio non boni quoniam bonum est, quę opinatur id quod nō est bonum, bonum esse, hæc autem est nō boni quoniam bonum est, quoniam opinatur id quod non est bonum bonum esse. Contraria igitur est non boni quoniam non bonum est, ei quę est non boni quoniam bonum est. Sed hic ita sese habet opinio nō boni quoniam bonum est, ad opinionem non boni quoniam nō bonum est: quemadmodum opinio boni quoniam bonum est, ad eandem opinionem quæ est boni quoniam non bonum est. Sed prima tertiaque contrariæ. Secunda igitur quartaq; secundum similitudinem proportionis sunt sine ulla dubitatione contrariæ. Potest uero & simplicius intelligi hoc modo, Si boni quoniam bonum est opinio, & non boni quoniam nō bonum est opinio, similes secundum ueritatem sunt: boni autem quoniam nō est bonum, & rursus nō boni quoniam bonum est, ipsæ quoq; similes secundum falsitatem sunt: si una falsarum uni uerarum opinionum inuenta fuerit cōtraria, erit reliqua falsa, reliquę ueræ contraria. quod sola efficit similitudo. Ostenditur autem una falsa uni uerę, quemadmodum supra exposuimus, contraria. hoc est ea quæ dicit id quod non est bonum esse bonum. ei quæ arbitratur id quod non est bonum non esse bonum. Relinquitur igitur ea quæ arbitratur id quod bonum est non esse bonum, contraria esse ei quæ opinatur id quod bonū est esse bonum. Qua in re colligitur negationem potius, quàm cōtrarium ponentem affirmationem, ueræ affirmationi esse contrariam Perplexa igitur sentētia his modis quibus diximus, expedita est sed se sic habet ordo sermonum. Amplius inquit, similiter se habet boni quoniam bonum est, & non boni quoniam non bonum est, quæ utręq; uerę sunt. & super has, boni quoniā non bonum est, & non boni quoniam bonum est, quæ sunt utręque mendaces. Illi ergo quę est non boni quoniam nō bonum est uerę opinioni, quænam est contraria? hoc quasi interrogatiuo modo dictum est. Non ea quę dicit quoniam malum est. Quoniam simul aliquando esse poterunt ueræ. hoc autem in contrariis non potest inueniri. nūquam enim uerę uera contraria est. quemadmodum autem fieri potest ut simul sint uerę, quoniam est quiddam nō bonū malum, quare contingit simul ueras esse. At uera nec illa quę est nō malum. Simul enim & hę erunt, id est possunt aliquando simul esse ueræ, in his præsertim rebus, quę inter bonum malumq; sunt. Relinquitur ergo ei, quæ est non boni quoniam non bonum est, quæ uera est contraria; ea quæ est nō boni quoniam bonum est, quæ falsa est, & simul uera non potest inueniri. Quare ad similitudinem superius positam reuertitur ut dicat, & eam quę est boni quoniam non bonum est, contraria ei quę est boni quoniam bonum est. ꝙ siquis ea quæ superius dicta sunt, diligentius intuetur, nec in totius sententiæ statu, nec quicquam in ordine fallitur.

Manifestum est autem quod nihil interest, nec si uniuersaliter ponamus affirmationem, huic enim uniuersalis negatio erit contraria, ut opinioni quæ opinatur, quod omne quod est bonum bonum est: ea quæ est, quod nihil horum quæ bona sunt, bonum est.

89. In superiori argumentatione omnia de infinitis explicuit. Sed quoniam fortasse aliquis poterat suspicari non eādem rationem esse posse in his propositionibus quę sunt definitæ, atque in his aliquid interesse, utrum eadem demonstratio ei quæ definitæ sunt eueniret, hoc addidit. nihil interest, utrum eādem demonstrationem quam ipse superius in propositionibus indefinitis fecit, quisquam faciat in uniuersalibus, quæ iam sine dubio definitę sunt. siquis enim secūdum infinitarum propositionum superiorem dispositionē, definitas disponat, easque secundū prædictum modum speculetur, non aliam uniuersalis affirmationis opinioni cōtrariam reperiet, quàm eā quæ uniuersalis negationis opinio. Nihil enim interest inter indefinitas definitasque ꝓpositiones, nisi quod indefinitæ quidem sine determinatione, definitæ uero cum argumēto determinationis sunt, uel uniuersalitatis uel particularitatis: hoc est .n. quod ait, nihil interest nec si uniuersaliter ponatur affirmatio. uniuersali nanq; affirmationi uniuersalis contraria erit negatio. ut opinioni quæ opinatur, quod omne quod sit bonum, bonum est, quę scilicet est uniuersalis affirmationis, ea sit contraria quæ est quod nihil eorum quę bona sunt bonum est, hoc est opinio uniuersalis negationis, hoc autem cur fiat ostendit.

Nam eius quæ est boni quoniam bonum est, si uniuersaliter sit bonū, eadē est ei, quæ opinatur id ꝙ bonū est, quoniā bonū est. Hoc autē nihil differt ab eo quod est. quoniā omne quod est bonum, bonum est. Similiter autem & in nō bono.

90. Gradatim indefinitā propositionem ad similitudinem uniuersalis adduxit. dicit autem quæcunque fuerit indefinita ꝓpositio, ei si quod in sermone solemus dicere quicquid addatur uniuersalis fit, ut nihil omnino distet ea quæ ad rē in affirmatione omne prædicat. ut ea opinio uel propō quę est de bono quoniam bonum est, hoc .s. opinatur, quoniam bonum bonum est, huic addatur quicquid, ut si dicamus, quicquid bonum est, bonum est, nihil differt ab ea quæ opinatur omne bonum bonum est. Quare eadem uis est superioris demonstrationis in propositionibus indefinitis, quę etiam in uniuersalibus, quę paululum quiddam distant, sed non ad qualitatem, nec ad uim propositionis, sed ad quantitatem refertur. Vniuersalis enim quantitati apponitur. Et sensus quidem huiusmodi est: uerba uero sic sunt. Superius proposuerat. nihil interesse an indefinita esset ꝓpositio, an uniuersalis: cur autem nihil intersit hoc modo dicit, Nam ea quæ est boni quoniam bonum est. i. indefinita affirmatio si uniuersaliter sit bonum, id est si bonum uniuersaliter proferatur, eadem est ei quæ opinatur quicquid bonum est, quoniam bonū est, idest nihil discrepat ab ea opinione quę opinatur quicquid bonum est bonum esse. huiusmodi autem opinio nihil differt ab ea quæ aperte uniuersaliter proponitur, quæ est omne quod est bonum bonum est. Similiter autem & in non bono, id est non bonum eadem ratione dicimus. Ea nanque propositio uel opinio, quę opinatur nō bonum esse, si ei addatur uniuersalitas nihil differt ab ea quæ uniuersaliter aperte proponitur, quæ est, omne quod bonū non est, non est bonum.

Quare si in opinione sic se habet (Sunt autem hæ quæ sunt in uoce affirmationes & negationes notæ earum quæ sunt in anima:) manifestum est quoniam affirmationi contraria quidem negatio est circa idem uniuersalis, ut ei quæ est quod omne bonum, bonum est, uel quod omnis homo bonus est, ea quæ est quoniam nullum, uel nullus. Contradictorie autem quoniam non omne, aut non omnis.

91. Superius omnes argumentationes ad bonum tollit, redigitq; ad cōclusionem omnē quęstionis uim. Supra enim negationes & affirmationes earum cōtrarietates de opinionibus pensare oportere prædixerat. Nunc uero, quoniam in opinionibus reperit illam cōtrariam esse, quæ esset uniuersalis negatio, idem refert ad propositiones, quas manifestū est, quoniam uoces sunt & significatiuæ, animi passiones designare. In principio .n. libri significatiuas uoces, passiones enim monstrare ueraciter docuit: nunc ea uelut probaturus, quoniam in opinionibus illa contraria uniuersali affirmationi reperta esset, quę esset uniuersalis negatio potius quam ea quæ cōtrariam uniuersali affirmationi affirmaret, idē quoque arbitratur in uocibus prouenire, hoc est affirmationi uniuersali non affirmationem contrariam rem ponentem, sed uniuersalem negtionem esse contrariam, contradictorias uero eas, quæ cum affirmatio uniuersalis esset, particularis negatio inueniretur. Atque hoc quidem plenissime dictum est, nec aliquis in uerbis error est, sed nos ut cætera nihil ambiguum relinquentes ipsorum quoque uerborum

rum sensum eorumque ordinem prosequimur. Ait.n. Quare si in opinione se sic habet, id est quod opinio negationis contraria inuenitur opinioni affirmationis, potius quã contrarium ponens affirmatio. Sunt autem hæ quæ sunt in uoce affirmationes & negationes notę earum quę sunt in anima. Nam sicut in uoce affirmatio & negatio est, ita quoq; etiam in opinione, cum ipse animus in cogitatione sua aliquid affirmat, ut aliquid negat, quod nos alio loco diligentius expediemus, ergo quoniam in affirmationes & negationes q́ sunt in uoce, notę earum sũt affirmationum uel negationũ, quę sunt in anima: manifestum est quod est affirmationi cõtraria quidem negatio circa idem uniuersalis. circa idem autem addidit, ne disiunctim affirmationęs & negationes contrarias diceremus, sed ait affirmatio & negatio esse de una eademq; re, & illam quidem uniuersaliter affirmare, illam uero uniuersaliter negare. Earum autem hæc sunt exempla, ut ei quæ est, omne bonum bonum est, uel omnis homo bonus est: ea quæ est nullam, id est nullum bonum bonum est, quę contraria est. uel nullus, hoc est, nullus homo bonus est Contradictoria autem aut non omnis, id est non omnis homo bonus est, contra eam quę dicit omnis homo bonus est, aut non omne, hoc est, nõ omne bonum bonum est, contra eam quæ dicit, omne bonum bonum est. Cõstat igitur in his propositionibus quas supra posuit, magis esse cõtrariam affirmationi, quæ dicit omnis homo iustus est, eã quę dicit, nullus homo iustus est, potius quam eam quę dicit, omnis homo iustus est.

Manifestum est autem quod & ueram ueræ non contingit esse contrariam, nec opinionem, nec contradictionem. Contrariæ enim sunt quæ circa opposita sunt, circa eadem autem contingit uerum dicere eundem. simul autem non cõtingit eidem inesse contraria.

92. Post hæc libri terminum expedit in ea speculatione & demonstratione, per quam licet uerum sit manifestumque omnibus, duas propositiones ueras non esse contrarias, tamen idipsum monstrare conatur. Est autem huius argumentationis ingressus huiusmodi. Ea quæ sunt contraria, opposita sunt. opposita uero nõ possunt eidem simul inesse. Contraria igit̃ eidem simul inesse non possunt. de quibus autẽ simul aliquid uerum dici potest, illa simul eidem inesse possunt. quę uero simul eidem inesse non possunt, de his simul ueræ propositiones, affirmatio & negatio esse non possunt. Sed contraria simul eidem inesse non possunt. quæ igitur simul uerum dicunt, contraria non sunt. icicirco quia de quibus affirmatio & negatio simul ueræ esse possunt, illa simul eidem insunt. Quocirca quę simul uerę sunt, contrariæ non sunt. Sensus quidem hic est: uerba autem sic constat. Manifestum est autem inquit, quod & ueram ueræ non contingit esse contrariam, idest duas ueras propositiones nõ posse esse contrarias, nec opinionem, nec contradictionem, si opinio non est uera ueræ contraria, multo magis nec cõtradictio quę ex opinionibus euenit. Contradictionem autem hic pro contrarietate posuit. de ea enim nunc agebatur. Cõtrarię enim sunt, quę circa opposita sunt, id est omne contrarium est oppositum. Circa autem eadem cõtingit uerum eundem dicere, icicirco ꝙ de his solis & negatio & affirmatio ueræ simul esse possunt, quæ eidem simul esse cõtingit. simul autem eidem non contingit inesse contraria, ut cõcludatur, Quoniam de quibus & affirmatio & negatio simul uerę sunt, ea eidem simul inesse possunt, contraria uero simul eidem inesse non possunt. quę ergo simul ueræ sunt, nõ possunt esse contrariæ. Noster quoque labor iam trãquillo constat portu. nihil.n. (ut arbitror) relictũ est, quod ad plenam huius libri notitiam pertineret. Quare si rem propositam, studio diligentiaque perfecimus: erit perutile his qui harum rerum scientia complectendarũ cupiditate tenebuntur. Sin uero minus id effecimus, quod nobis propositũ fuit, ut obscurissimas huius libri sententias enodaremus, labori nostro nihil ut aliis nociturо, & si nõ oportebit, obloquit̃.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI INTRODVCTIO AD CATEGORICOS SYLLOGISMOS.

MVLTA Veteres philosophiæ duces posteriorum studijs contulerunt, in quibus priusquã ad res profunda mersas caligine peruenirent, quadam quasi intelligentię luctatione prçluderent. Hinc institutionum breuior compendii facilitate doctrina. Hinc per ea quæ illi προλεγόμενα uocant, ad intelligentiam promptior uia munitur. Huius igitur ęmulus prouidentiæ statui obscurarum aditus doctrinarum præmissæ institutionis luce reserare, & pręsentem operam syllogismis, quorum connexionibus omnibus ratio cõtinetur, addicere: Modumq; eũ custodire dicendi, ut facilitati atq; intelligentiæ seruientes, astringamus a ueteribus dicta latius, enunciata breuius, porrigamus, obscurata im ꝓprii nouitate sermonis, cõsueti uocabuli proprietate pãdamus. Sed qui ad hoc opus lector accedit, ab eo primitus petitum uelimus, ne in his quę nunquam alias attigerit, statim audeat iudicare; neue si quid in ludo puerilium disciplinarũ rudis adhuc, & nõdum firmus acceperit, id amplexandum atque etiam colendum putet. alia enim teneris atq; imbuẽdis adhuc auribus accommodata; alia firmis ac robustioribus doctrina mentibus, reseruatur. Quare si quid est quod discrepet, ne statim obstrepat, sed ratione consulat, quid ipse sentiat, quid nos afferamus, ueriore mentis acumine, & subtiliore consideratione diiudicet. Ita nanque eueniet, ut quæ in primo statim studendi aditu didicerunt, perspecta penitus ac potius deprehensa contemnant. At si iam quisq; suę scientiæ defensor esse cupidus malit. (Habent hoc quoq; uitij homines, quos comprehendit discendi uetus ac longa segnities, ut ab arreptis semel opinionibus non recedant, ne in senectute discendo, nihil usq; in senectutem didicisse uideãtur.) si inquam malunt uindicare quã uertere, quę uulgatis semel studiis imbiberunt, nemo expetit ut priora cõdemnent, sed ut maiora quædam construãt, atque altiora cõiungant. Non enim una atq; eadem diuersarum ratio disciplinarum, cum sit diuersissimis disciplinis una atque eadem subiecta materies. Aliter.n. de qualibet orationis parte grammatico, aliter dialectico disserendum est; nec eodem modo lineam uel superficies mathematicus ac physicus tractant. Quo fit, ut altera alteram non impediat disciplina, sed multorum consideratione coniuncta, fiat uera naturę atq; ex omnibus explicata cognitio: sed de his hactenus, nũc de propositis ordiamur.

DE NOMINE ET VERBO, ET VTRVM hæc duo tantum sint orationis partes. Caput primum.

QVONIAM igit̃ nobis hoc opus est in categoricos syllogismos, syllogismorũ uero compago propositionibus texit̃, propositionum uero partes sunt nomẽ & uerbum, pars autem ab eo cuius pars est, prior est. de nomine & uerbo quę prima sunt, disputatio prima ponatur, dehinc de propositione, ad ultimum de syllogismorum cõnexione tractabitur. Nomen est uox significatiua secundũ placitum sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata. Quæ definitio paulo enodatius explicanda est: nomen.n. uocẽ esse dicimus, quoniam uox nominũ genus est, omne autẽ genus de sua specie prędicat̃, omnisque definitio a genere sumit̃. ut si definias hoiem, prius animal dicas, quod est genus;, post uero differentias iungas, quæ sunt rónale & mortale. Ita igitur nos quoq; i nominis definitione uocem

uocem quidem ut genus sumimus, cætera autem uoci quasi differentias aggregamus, uelut ꝙ nomē, designatiua uox dicitur. Sūt.n. uoces quę nihil designāt, ut syllabæ, nomē uero designatiua uox est, quoniā nomē designat id semper cuius nomen est. Secundū placitū uero adiunctū est, quoniā nullū nomē natura significat, sed secundū placitū ponētis, constitutisque uoluntatem. Illud.n. unaquæq; res dicitur, quod ei placuit qui primus rei nomē impressit. Aliæ.n. sunt uoces naturaliter significātes, ut canū latratus, iras canū significat, & alia eius quædam uox, blandimenta. gemitus etiam designant dolorem, sed non sunt nomina, quia non designant secundum placitum, sed secundum naturam. Sine tempore uero, quod & uerba uoces sunt significatiuæ, & secundum placitum, sed distant a nominibus, quia nomina quidem sine tempore sunt, uerba uero cum tempore. Cuius nulla pars significatiua est separata, nomina ab oratione disiungit. Oratio nanque uox est significatiua secundum placitum, & aliquoties sine tempore, ut hic uersus. Nerine Galatea thymo mihi dulcior hyblæ. Sed orationis partes, separatæ a tota oratione, designant: nominum uero nihil extra designat, atque in illis quidem nominibus quæ figuræ sunt simplicis, nihil pars omnino significare manifestum est, ut in eo quod est Cicero, nulla pars separata designat, neque ci, neque ce, neque ro. At si nomen compositum fiat, significare aliquid separatæ partes uidentur, sed in eodem nomine quod ex utrisque compositum est, separatæ nihil designant. ut si dicam magister, partes eius nominis sunt magis atque ter, quæ sumpta extrinsecus, & a nominis parte separatę, significatione non carent: utraque enim aduerbialiter significat quantitatem. sed cum magister, quod est compositum nomen, alicuius artis peritum doctoremque significet, magis neque partem doctoris, neque totum doctorem poterit designare: eodem quoque modo ter, neque in toto significat, neque in parte doctorem, idest rem illam quæ magistri uocabulo subiecta est, nulla ratione designat. Compositorum ergo nominum partes nihil eius rei, quam in unum conuenientes uocabulum designabant, disiunctæ distractæq; significant, alias uero significare possunt, sed tunc non partes nominis, sed ipsa sunt nomina. quod.n. coniuncta significant, id diuisa atq; seposita non designant. Iuncta autem magis & ter doctoris significationem tenebant. separata igitur omnem significationem doctoris amittūt. Sed nequis superius posito calumnietur exemplo, nec magister compositum nomen esse concedat, uir fortis esse compositum nomen si uno proferatur accētu, nullus negabit, cuius partes uir atq; fortis quod in eo ꝙ est uir fortis significare dicantur, non iam nominis partes, sed ipsa sunt nomina, nec uir fortis unius erit nomen, sed potius oratio, quæ duorum nominum collata significatione conuincitur, quod uir fortis cum unius accentus intētione prolatum non est oratio, sed nomen, cuius partes nomina esse non poterunt, ac si nomina non sunt, cum neque naturales affectus neq; actus, ut uerba significent, omnino nihil designant. Quare concludendum est, cum quælibet uoces propriam significationē tenent, nō partes nominū, sed ipsa esse nomina: cū uero unius formam nominis copulauerint, eo quod considerantur ut partes, uim propriæ significationis amittere. sed de his in commentario libri περὶ ἑρμηνείας Aristotelis, satis dictum est, & maior eius rei tractatus est, quā ut nūc totius ualeat expediri. sed quoniam sunt quædam uoces, quæ & designatiuæ sunt, & secundū placitum, & sine tēpore, quarumq; partes nihil extra significāt, neq; tamē proprietates nominis naturāque obseruent, discernendæ prius sunt, additisq; differentiis a nomine segregandæ, ut quæ sit uis nominis euidenter appareat. Adiecta.n. semper negatio nomini, uocē dubiam facit, quæ neq; uerbo neq; orationi, & si interius consideratū sit, neq; nomini possit annecti, ut si quis dicat, non homo, uox est significatiua. designat.n. quicquid hō non fuerit, ſm placitū. eas.n. omnino partes habet, quas ad significationē uel negationis uel hominis, placitū uocabula ponentis assumpsit. sine tempore, quæ res eam uocem quæ dicit, nō hō, separat ac seiūgit a uerbo, cuius partes nihil extra significant, ne oratio esse uideatur. hoc homo.n. uox seiūcta, est ex negatiua particula, & homine, quæ in eodem nomine separata nihil designāt. significat enim non homo, uel equum, uel canem, uel quicquid (ut dictum est) non homo nō fuerit. Sed quæ est negatiua, neque hominis, neq; equi, neque ullius substantię significationē tenet. Item homo, neque canem, neque quicquid homo non fuerit, significare potest. Quocirca in ea uoce quæ est nō homo, partes nihil separatæ significant eius rei, quam tota uocis compositio designabat. Atq; ideo nec in oratione quidem poni potest. Siquis enim eam uocem quæ est non homo orationē concedat, nihil aliud eam esse fatebitur quā negationē. Negatio autem omnis uera uel falsa est. Qui autē dicit non homo, neque ueritatem enunciat, neq; mendacium. Præterea ab omni negatione siquis negatiuum seiungat aduerbium, affirmatio relinquetur. ab ea autem uoce quæ est nō homo, siquis auferat id quod est negatiuum aduerbium, homo relinquetur, quod nondū est affirmatio. Quocirca si nō homo hæc uox, negatio esse nō potest, nihil autem aliud esse uideretur, si esset oratio, concludendum est negationem iunctā cū nomine orationē esse nō posse, nomē.n. omne certū aliquid definitumq; significat, ut homo, equus, canis, & cętera; nō homo autē uox aufert quidē ꝙ significat a nomine, nec pręscribit quid ipsa significet. Quocirca quoniā significat quidē aliquid, sed nō finitū, negatio iuncta cū nomine, infinitū nomē uocetur. Addenda est ergo definitioni nominis differētia, scilicet ut nomē sit, ꝙ cū cæteris dicta sunt, sit definitę significationis. Iam uero casus nominū nō altius intuentibus nomina uidētur. Quis.n. Catonis, & Catoni, atq; huiusmodi uoces, quæ rectis nominibus inflectuntur, nomina esse non existimet? Sed hæ quoq; uoces a nomine quadā differentia discrepabunt. Omne enim nomen iunctum cum est uerbo, enunciationem reddit ac suscipit mendacii ueritatisq; naturā, ut Cato est, uel dies est. at si est uerbū casibus adiungatur, neque enunciatio fit, neq; plena sententia orationis absoluitur, ut Catonis est, nec sententiam habet absolutam, nec ueri aliquid potest notare, nec falsi; atque iccirco non nomina, sed casus nominum nuncupantur. Nam cū id a quo quicq; flectitur, primū sit, illud uero quod inflexione primi nascitur, sit secundum; neq; idem primum ac secūdum esse possit: manifestum est casus nominum esse idē esse quod nomina, iccirco cæteros quidem genitiuum, datiuū, accusatiuum, casus appellāt grāmatici, primū uero rectum ac nominatiuū, ꝙ hic locum principē in significatione possederit. Facienda est igitur nominis plena neq; ullo diminuta definitio sic. Nomen est uox significatiua secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, aliquid finitum designans, cum est uerbo coniuncta faciens enunciationem. Separat igitur nomen uox quidem ab sine articulis atque inanimatis sonis. Designatiua uero a uocibus quæ nihil significant. Secundū placitum a uocibus aliquid natura significantibus. Sine tempore a uerbo quod a temporis significatione non recedit. Cuius nulla pars separata significat, ab oratione: cuius quemadmodum partes extra significent, paulo posterius disseram. Aliquid definitum designans, ab his uocibus, quæ nomen significationēq; coniungunt, & nomina faciunt infinita. Cum est uerbo faciens enunciationem, a casibus, qui cum est copulati non possunt plenam perficere atque explicare sententiam. In uerbo quoque eadem fere cuncta conueniunt, nisi quod in significatione temporis a nomine separatur. Omne enim uerbum actionem passionemue designat, quæ fieri sine temporis notatione non potest. Est itaque uerbi definitio hæc. Verbum est uox significatiua, secundum placitum, cum tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, ut currit, uincit. sed si uerbis negatiua copulentur aduerbia, fiunt infinita uerba, sicut fieri nomina diximus infinita, ut cum currit, aut uincit, certum aliquid finitumue designet, addita negatione, id quidem quod a uerbo designatur, intercipit. Quod uero aliud fieri dicat tali significatione non terminat. pręterea negatio iuncta cum uerbo sine eo quod est, sine in eo quod non est, recte dici potest, ut homo non currit. non esse autem orationem, aut enunciationem negatiuam illus prorsus ar-

gumēta monstrabunt, quæ infinitum nomē ab oratione aut negatione diuidebant. Sed quoniam principaliter præsentia quæque sentimus, his autem rebus quas præsenti sensu concipimus, indita esse a mortalibus uocabula manifestum est: recte dicis uerbum semper significationem temporis habere præsentis, ut currit, aut uincit. Curret autem aut uincet, & cucurrit, aut uicit, non sunt uerba, sed uerborum casus, scilicet, quia a pręsentis temporis significatione flectuntur. Est ergo uerbi plena definitio sic. Verbum est uox significatiua secundum placitum cum significatione tēporis, cuius nulla pars significatiua est separata, aliquid finitum designans, & pręsens. Restat igitur ut de oratione dicamus: sed prius uidetur esse monstrandum, utrum ne nomen & uerbum sola in partibus orationis ponatur, an, ut grammatici uolunt, & reliquæ orationis partibus debeant aggregari. Grammatici enim considerantes uocum figuras, octo orationis partes annumerant. Philosophi uero, quorum omnis de nomine uerboque tractatus in significatione est constitutus, duas tantum orationis partes esse docuerunt. Quicquid plenam significationem tenet, si quidem sine tempore significat, nomen uocantes; uerbum uero, si cum tempore: atque ideo aduerbia quidem atque pronomina nominibus iungunt, sine tempore enim quiddam constitutum definitumque significant. nec interest quod flecti casibus nequeunt. non est hoc nominū proprium ut casibus inflectantur. sunt enim nomina quæ grammaticis aptota nominantur. Participium uero, quia temporis significationem trahit, & si casibus effertur, uerbo tamen recte coniungitur. Interiectiones autem, si quidem naturaliter significent, nec uerbo nec nomini copulādę sunt: uerbi enim ac nominis definitiones non habent naturalia, sed ad ponentis placitum constituta, atque ideo nec in orationis partibus nnumerabūtur. Oratio enim positione significat. nam si naturaliter significaret oratio, non diuersæ gentes oratione loquerentur. Si quæ uero interiectionem positione significant, quoniā finitam sine tempore affectionem designat, recte nominibus annumerantur. Quæ uero ipsæ quidem nulla propria significatione nituntur, cum aliis uero uinctę designant, ut coniunctiones atque præpositiones: illæ ne partes quidem orationis esse dicendę sunt: oratio enim ex significatiuis partibus iuncta est. Quocirca recte nomen ac uerbum solæ orationis partes esse dicuntur.

De oratione & enunciatione, deq; eorum partibus & speciebus, & quinā termini sint appellandi. Cap. II.

Oratio est uox significatiua secundum placitum, cuius partes aliquid extra significant ut dictio, non ut affirmatio. Oratio igitur habet simul cum uerbo & nomine commune, quod uox est, ꝙ significatiua est, quod secundum placitum est. separatim uero cum nomine illi commune est, quod aliquando sine tempore est, ut Virgilianus quē supra diximus uersus. Nerine Galatea thymo nil dulcior hyblę. & qui sequitur, Candidior cygnis hędera formosior alba: Cum uerbo autem, quod interdum cū temporis significatione profertur, ut Si qua tui Corydonis habet te cura, uenito. Differt autem ab utroq;, ꝙ partes orationis a tota separatæ oratione significant. Sunt enim partes orationis, nomen & uerbū quæ significatiua esse dum ea definiremus, ostendimus. significant igitur partes orationis ut dictio, nō ut affirmatio, quāquā aliquoties quidem ut affirmatio, sed nō semper tamen, semper autem ut dictio, est enim dictio, simplex uerbi ac nominis nuncupatio. nam cum dicimus, si dies est, lux est, hanc totam orationem si diuidere in partes uelimus, scilicet, dies est, lux est, utraq; pars ui affirmatio significabit, dies est, lux est, affirmationes esse manifestum est. at si minutatim tota orationis membra carpamus, usq; in nomina ac uerba postrema fiet resolutio. Dicemus enim partes esse superius orationis, dies & lux & est, quæ per se prolata non sunt affirmationes, sed tantum dictiones, omnis uero oratio quoniam ex uerbis nominibusqué cōsistit, in nomina & uerba solui potest, non enim omnem orationem in affirmationem cedi possibile est, ueluti si quis dicat lux est, huius partes sunt, lux atque est, quas non esse affirmationes: sed simplices dictiones, nullus ignorat. Cum igitur oratio quidē nō semper in affirmationē solui queat, semper autem in simplices dictiones, iure dictum est orationis partes extra aliquid designare non ut affirmationes, sed potius ut dictiones. Orationis autem species, ut arctissime diuidamus sunt quinque Interrogatiua, ut Quo te Mœri pedes? an quo uia ducit, in urbem? Imperatiua, ut Suggere tela mihi. Inuocatiua, ut Dii maris & terrę, tempestatum que potentes, Deprecatiua. Ferte uiam uenti facilem, & spirate secundi. Enunciatiua: Est mihi disparibus septem compacta cicutis, Fistula. Quarum quidem præter enunciationem nulla uel esse aliquid, uel non esse designat. Cæteræ namque uel interrogant, uel inuocant, uel imperant, uel precantur. Enunciatio uero semper esse aliquid aut non esse significat. Atque ideo sola enunciatio est, in qua ueritas uel falsitas inueniri queant, unde etiam enunciationis nascitur definitio: est enim enunciatio quæ uerum falsumue denunciat. Hanc etiam proloquium uel propositionem Tullius uocat. quæ quidem partim simplex, partim composita: Simplex est quæ conditione seposita esse aliquid uel non esse proponit, ut Plato philosophus est. Composita uero, quæ ex duabus simplicibus copulāte conditione consistit, ut Plato si doctus est philosophus est. Simplicium uero enunciationum alias in qualitate sitas, alias in quantitate differentias inuenimus: in qualitate quidem, quod alia affirmatiua, alia negatiua est, enunciatio. Affirmatiua est enunciatio aliquid de aliquo significans, ut Plato philosophus est, philosophum de Platone prædicamus. Negatiua uero est enūciatio aliqd ab aliquo ꝑdicatione seiūgēs, ut Plato philosophus nō est: philosophū.n. a Platone tali ꝑdicatione seiūximus. Secūdū quātitatē uero differentiæ enūciationū sūt, quod alię quidē uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares. Vniuersales sunt quæ siue affirment, siue negent, uniuersaliter tamē enūciant uniuersale subiectū, ut omnis homo sapiēs est, nullus homo sapiēs est, hō, uniuersale quiddā est, multos.n. sub se indiuiduos coercet & cōtinet, qui uniuersaliter enūciatur, dum ei omnis uel nullus adiungitur. Particulares uero, quę uel affirmando, uel negando ambitum subiecti uniuersalis in partem redigunt, ut quidam homo sapiens est, quidam homo sapiens non est: hic enim uniuersalitas hominis, adiecta particularī determinatione, minuta est, atque in partem redacta. Indefinitæ uero sunt quę absque uniuersalitatis & particularitatis determinatione dicuntur, ut est homo sapiens, non est homo sapiens. Singulares uero sunt quæ de singulari aliquid & de indiuiduo affirmando negandoue proponunt, ut Socrates sapiens est, Socrates sapiens non est. Differt autem particularis propositio a singulari, quod particularis quidem unum aliquem subiicit, nec quis sit iste designat, ut quidam homo sapiens est, quis iste homo sit, propositio nō declarat. Singularis uero unum aliquem sumit, & quis iste sit significat, ut Socrates sapiens est: unum enim & hunc Socratem, sapientem esse proposuit. Amplius particularis omnis uniuersalem quidem terminum ponit, sed ei detrahit uniuersalitatem, dum qualitatem particularitatis adiungit. ut in propositione, quidam homo sapiens est, homo uniuersalis est terminus, multos enim propria prædicatione concludit: sed quia dicitur quidam, ad unum homo redigitur, qui uniuersale persisteret, nisi particularitas fuisset adiuncta. In singularibus uero propositionibus prædicato termino semper indiuiduum supponitur, ut Socrates sapiens est. Socrates enim singularis est atque indiuiduus. Iccirco igitur illa particularis propositio, quæ partem ex uniuersalitate detrahit: hæc singularis, quæ in singularis atque indiuidui prædicatione consistit. Simplicium uero enunciationum partes sunt subiectum atque prædicatum. Subiectum est quod prædicati suscipit dictionem, ut in ea propositione quæ est, Plato philosophus est, Plato subiectum est, de ipso enim philosophus prędicatur, & in eo philosophi suscipit dictionem. Prædicatum uero est quod dicitur de subiecto, ut in eadem propositione, philosophus dicitur de Platone subiecto, semper enim quod subiectum

est uel minus est, uel æquale prædicato: minus quidem ut in ea propositione de qua paulo ante tractauimus. Plato enim philosophi nomen non potest æquare, neq; enim solus Plato philosophus est. Aequalis uero ē subiectus terminus prędicato, ut si quis dicat, homo risibilis est: hō enim qui subiectus est terminus, prędicato risibili coęquatur, unde fit ut possit reddi reciproca prędicatio scilicet ut uices subiectū prædicatumq; permutent, subiectumq; fiat, quod erat ante prædicatū, uersoq; ordine prędicetur quod fuerat ante subiectum, ut si dicatur quod risibile est, homo est. Omnia.n. quę sunt ęqualia de se inuicem prędicantur. ut uero id quod subiectū est, maius possit esse prædicato, nulla prorsus enūciatione contingit ipsa enim prædicata natura minora esse non patitur, sed quod ęquale uel maius est, id semper de ęquali, uel minore prędicatur. Has uero enunciationū partes, id est prędicatum atq; subiectū, terminos appellamus. Termini uero dicuntur quod in eos postrema fit resolutio. itaq; in singularibus uel indefinitis ꝓpositionibus duos terminos semper inuenimus, & uerbū quod propositionis determinet qualitatem, ut in propositione qua dicimus Socrates sapiens est, Socrates quidem ac sapiens terminos esse manifestum est, est uero uerbum non est terminus, sed designatio qualitatis, & qualis propositio sit negatio an affirmatiua significat, & nūc quidem solo est uerbo propositioni accomodato, facta est affirmatio. At si non, quod est aduerbium negatiuum, esse adiunctum, ita diceretur, Socrates sapiens non est, atque hoc modo mutata qualitate fieret de affirmatione negatio. est igitur & non est, non sunt termini, sed ut dictum est significatio qualitatis. Eadem omnia etiam in indefinita propositione conueniunt. quod si sint tales orationes, Socrates est, dies est: est ui gemina fungitur scilicet prædicati, est enim uerbum de Socrate & die prædicatur, & signi qualitatis. idem nanq; est solum positum, affirmationem efficit, cum negatiuo aduerbio, negationē. At si sint propositiones quę differentias secum habent quantitatum, ut sunt uniuersales ac particulares, eadem uis permanet terminorum: omnis enim ac nullus, & quidam, terminis non annumerantur, sed enunciationum significant quantitatem. Atque ideo recte quo subiicitur ac prædicatur termini nuncupati sunt, quoniam in eo tantū resoluitur propositio. Cętera enim quæ simplicibus enunciationibus adiunguntur, aut qualitatem propositionum retinent, aut quantitatem significant.

Categoricarum propositionum diuisio, in disparatas & participantes: harumq; contrariarum & subcontrariarum conditiones. Cap. III.

PRopositionum uero simplicium aliæ sunt, quę in nulla parte conueniunt, ut Plato philosophus est, & uirtus bona est: utreque enim aliud quiddam de alio prędicant, nec habent aliquid in proponendi ratione commune. illa enim Platonem philosophum dicit, illa uirtutem bonam esse pronunciat. Aliæ uero sunt quæ aliqua terminorū participatione iunguntur. id autem duobus fieri modis potest, aut enim ordine eodem, aut per ordinis commutationem. Eodē uero ordine duplici modo, si uel simplices terminos in utrisque constituas, uel si per oppositionem fiat participatio terminorum, quod tribus neque amplius contingit modis nam uel prædicato, uel subiecto, uel utrisque termini negatio copulatur. Ordinis etiam commutatione conueniunt duobus modis, aut enim per simplicem terminorū prædicationem, aut per eorundem terminorum oppositionem. Hæc quoque oppositio terminorum triplicem recipit modū, cum negatio vel prędicato, vel subiecto, vel utrisq; coniungitur. Illæ uero quæ altero termino participant, sunt tribus modis, uel cum in una propositione quod prædicatē in altera subiectum est, uel cum idem in utrisq; prędicatur, vel cum idem in utrisq; subiectus est. Et quoniam omnium sibimet conuenientium propositionum ordinatissimam fecimus diuisionem, nunc de singulis quibusq; tractemus: ac primum de ea propositionū conueniētia quæ cum utrisq; participet terminis, participandi tamen ordinem seruent: ea est huiusmodi, omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est. utraq; enim propositio hominem subiicit, & prędicat sapientem, & cum utroq; termino congruant, sunt tamen diuersę, quoniam hæc affirmatio est, illa negatio, & hoc quidem exempli gratia dictum sit; plenius uero fiet de tali participatione tractatus hoc modo. Cunctarum simplicium propositionū differentias, uel in qualitate, uel in quātitate sitas esse ostendimus: in quantitate, cum uniuersaliter pronunciat uel particulariter uel indefinite, uel singulariter proferuntur: in qualitate uero, cum hę quidem affirmatiuę sunt, illæ uero negatiuæ. Si igitur quatuor illas, duabus his aggregemus, fiunt mixtæ cum utrisque octo differentiæ, quę simul qualitatem quantitatemq; contineant. Sunt autē mixtæ hæ, affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis, affirmatio particularis, negatio particularis, affirmatio indefinita, negatio indefinita, affirmatio singularis, negatio singularis. Quarum quidem indefinita singularesq; segregemus & de uniuersalibus ac particularibus disseramus. Describatur ergo uniuersalis primum affirmatio, omnis homo iustus est, cuius aduersum teneat locū negatiua propositio uniuersalis, nullus homo iustus est. item sub uniuersali affirmatione ponatur particularis affirmatio, quidam homo iustus est. hanc aduersa fronte respiciat, sit que uniuersali negatiuæ supposita particularis negatio, quidam homo iustus non est.

Vniuersalis.affirmatio	Vniuersalis negatio
Omnis homo iustus est	Nullus homo iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam homo iustus non est
Particularis affirmatio	Particularis negatio.

Harum igitur, affirmatio atque negatio uniuersalis qualitate quidem discrepant, sed quātitate cōcordāt. nam quòd hæc quidem affirmatio est, illa uero negatio, sunt in qualitate diuersæ: quia uero utraque uniuersalis est, quantitate conueniunt. Harum igitur uel utrasque falsas, uel unam ueram, alteram falsam accipere possibile est, utræque autem simul ueræ nequeunt inueniri: nam in proposita descriptione, affirmatio quæ est, omnis homo iustus est, & negatio quę est, nullus homo iustus est, cum utręque sint uniuersales, neutra tamen est uera. At si sit affirmatio, omnis homo animal est, atque uniuersaliter denegetur ita, nullus homo animal est, uel ita, omnis homo lapis est, nullus homo lapis est, unam ueram, alteram falsam esse necesse est. Atque ideo quoties ea prædicantur quæ & conuenire subiecto, & ab eo ualeant segregari, & uniuersaliter illa confirmat, hæc denegat, utrasque falsas contingit, uelut superius positis declaratur exemplis. iustitia enim cum esse in hominibus possit, non tamen ita hominibus inhæsit, ut ab eis separari nullo modo queat: atque ideo quia neq; omnis homo iustus est, neque omnis homo iustus non est, contingit utrasque mentiri. At si tale sit quod a subiecto abstrahi separarique non possit, uel quod nunquam possit euenire subiecto, & quæ uniuersaliter affirmatiua est, uniuersaliter abnuatur, euenit uni ueritatem, alteri semper adesse mendacium, sed ita; ut si a subiecto quod prædicatur non potest segregari, uera sit semper affirmatio, falsa negatio. At si quod euenire non potest prædicatur, affirmatio quidem falsa sit, sed uera sit negatio: quoniam animal non potest ab homine segregari, quæ hominem animal esse confirmat, uera est, falsa uero illa quæ denegat. Item si quod non potest fieri prædicetur, fiatque affirmatio, omnem hominē esse lapidem, idque aduersa propositio neget, nullumque hominem lapidem esse concedat, negatio quidem ueritati, affirmatio autem iuncta est mendacio. Simul autem ueras esse affirmationem uniuersalem, uniuersalemque negationem nulla poterunt exempla monstrare. atque ideo uniuersalis quidem affirmatio uniuersalisq; negatio contrariæ dicuntur. nam ut in contrariis aliquid medium continentibus potest neutrum inesse subiecto, ut corpus neque nigrum sit neque album, quoniam est quod præterea esse possit ut rubrum. itemque in contrariis medietate carentibus necesse est alterum semper inesse subiecto, ut omne animal aut dormit aut uigilat, quoniam inter dormire ac uigilare nihil

hil medium est. ut autem simul atq; in eodem utraq; contraria reperiantur, fieri nequit, ita etiam in uniuersalibus affirmatione ac negatione, ut utræq; falsæ sint, exemplo contrariorum aliquid medium claudunt, uel altera uera, falsa uero altera, sicut in contrariis quæ medio carent, fieri posse manifestum est. sed impossibile est, ut utriusq; sententia in ueritate cõueniat, sicut nulla contraria simul esse patiũtur. Atq; ideo uniuersalis affirmatio uniuersalisq; negatio cõtrariç nominantur. Hçc igitur nõ eam uim ipsa semper aduersitate conseruant, ut eis sit perpetua atq; incõciliata discordia: nec se semper inuicem perimunt, quæ cum sententia dissideant, communi tamen falsitate concordant. Si igitur earum vna summota sit, non necesse est, ut esse altera consequatur, fieri enim potest ut neutra sit. uelut si omnem iustum esse hominem destruat, non est consequens ut nullus homo sit iustus. Quæ autem sub his propositionibus collocantur, idest particularis affirmatiua atque negatio, subcontrariæ nomen habent, iccirco quòd uniuersalitati particulare commune subiectum est. cum igitur uniuersales intelliguntur esse contrariæ, subcontrarias esse necesse est quç sub uniuersalibus contrariis collocantur. Horum quoq; quantitas est eadem, quoniam utræque sunt particulares: diuersa qualitas intelligitur, quoniam affirmatio hæc est, illa uero negatio: sed quanquam contrariis uideantur esse subiectæ, conuerso tamen modo particulares in ueritate sibimet, non in falsitate consentiunt: nam ut hæc uerum, falsum illa pronunciet, atque utræque sint ueræ, facile propositis declaratur exemplis. ut uero utræq; falsæ sint, non potest inueniri. Nam si quod neque separari, neque possit adesse subiecto, alterutra euunciet propositio, una est ueritati, altera cognata mendacio. Et si quidem quod a subiecto separari nõ põt prædicetur, affirmatio sola ueritatis calculum tenet: at si quod subiecto impossibile adesse dicatur, sola obtinet negatio ueritatem. ut si quis enunciat, quidam homo animal est, & alius neget, quidã hõ animal nõ est: uel ita, quidã homo lapis est, quidã homo lapis nõ est, utraq; affirmationũ negationũq; oppositio uerũ inter se falsumq; partit. Sed in prioribus quidẽ affirmatio, in posterioribus autẽ uera negatio est. At si quod euenire quidẽ possit, sed a subiecto tamẽ aliquando ualeat segregari, affirmatio particularis, negatioq; pnuncietur, utrasq; ueras esse necesse est, ut quidã hõ iustus est, quidã homo iustus nõ est: ut uero utrçq; falsç sint, nulla poterunt exempla congruere. Quocirca ne istæ quidem, quas subcontrarias appellamus, semper sese inuicem perimunt, quandoquidem aliquoties in ueritate concordant.

Contradictoriarum, et subalternarum propositionum examen in quacunq; materia. Cap. IIII.

ATsi omnibus differentiis dissidentes, ac se inuicem destruentes inuenire conemur, respiciendæ sunt angulares. hç uero sunt uniuersalis affirmatio, & negatio particularis, uel uniuersalis negatio, & affirmatio particularis: his enim tanta inter se discordia manifesta est, ut neque in falsitate unquam, neque in ueritate conueniant; semperque necesse est cum affirmatio sit uera, negationem esse mendacem, cum negationi adsit ueritas, affirmationi esse propriam falsitatem. Ac primum cum geminas esse propositionum differentias diximus, in qualitate scilicet & quãtitate, harum & qualitas diuisa esse probatur & quantitas: nã quòd hçc affirmatio est, illa negatio, in qualitate dissentiũt, quòd uero hæc uniuersalis, illa particularis, quãtitate discordant. item neq; in falsitate, neq; in ueritate unquam poterunt conuenire. siue enim de his quæ a subiecto abesse non possunt, unam semper ueram esse necesse est, alteram falsam. nam si talis terminus prædicatur, ut eum uel adesse subiecto, uel non adesse contingat, uniuersales semper falsç sunt, particulares ueræ sunt: si quis enim ita proponat, omnis homo iustus est, atque alius neget, quidam homo iustus non est, uniuersalis affirmatio falsa est, particularis est uera negatio. Similiter autem si quis ita pronunciet, nullus homo iustus est, uniuersalis negationis falsa, particularis affirmationis uera sententia est: ita in his uel quæ adesse subiecto vel abesse contingant, uniuersales falsitati coniunctæ sunt, particulares obtinent ueritatem. At si tales termini sint, qui separari atq; a subiecto diuidi nequeant, siue illa sit uniuersalis, siue particularis, hærebit semper affirmationi ueritas, negationi mendaciũ. ut si quis uniuersaliter enũciet, omnem hominem esse animal, aliusq; particulariter neget, quẽdam hominem non esse animal, affirmatio uniuersalis uerum loquitur, particularis negatiuæ falsa sententia est. Item si quis uniuersaliter negãdo proponat, nullũ hominẽ esse animal, particularem affirmationem ueritas sequitur, hæret uniuersalis negatio falsitati. Quod si sint quæ prçdicãtur, ut nunq̃ possint adesse subiecto, seu illæ uniuersaliter seu particulariter proponantur, negationes ornat ueritas, affirmationes falsitas decolorat. Si quis enim confirmat dicens, omnem hominem lapidem esse, aliusq; quẽdam hominem non esse lapidem respondeat, uniuersalem affirmationẽ falsitas, particularẽ negationem ueritas tenet ꝙ si ita quis uniuersaliter neget, nullus homo lapis est, & particulariter affirmet, quidam hõ lapis est, uniuersali constat negatione ueritas, particularis affirmatio non caret falsitate. Quoquo igitur modo prædicata, vel subiecta mutaueris, si tamen uniuersalẽ affirmatiuam particulari negatiuæ, uel uniuersalem negatiuam particulari affirmatiuæ cõsertam a singulari cõsideratione cõmittas, si hæc falsa, illam ueram esse cõtingit; & si hçc uera est, illã falsam necesse est inueniri. atq; iccirco has inter se oppositas & contradictorias nuncupamus. Et hactenus quidem affirmationes & negationes auersis intentionibus conferentes, quid in eis discordiç ac diuersitatis esset, ostẽdimus. Nũc uniuersalẽ affirmationẽ particulari affirmatiuç & uniuersalem negationẽ particulari negatiuæ ad ueritatis falsitatisq; cõuenientiã cõparemus. harũ nãq; inter se nulla discordia est, atq; ideo nõ de earũ dissensu, sed de cõsensu potius uidet esse quçrẽdũ. Primũ igit uniuersalis affirmatio & particularis affirmatio subalternç dicũtur, quon.a altera subiacet alteri. i. pticularis affirmatio uniuersali affirmationi supposita est atq; subiecta, ueluti pars intra totius semp ambitũ latet. idẽq; de uniuersali & particulari negatiua dicẽdũ est: subalternæ. n. uocãtur, ꝙ superior uniuersalis negatio intra se particularẽ negationẽ claudit & cõtinet. Hæc igitur tali rõne consentiunt. si. n. uniuersales in ueritate præcedant, particulares ueras esse necesse est. ut si quis uniuersaliter affirmando ꝓponat, omnẽ hominẽ animal esse, ea cũ sit uera, particularis sibi affirmationis ueritatem comitem trahit, ea uero est, quidam hõ animal est: nam si uerũ est omnẽ hominem esse animal, uerũ est esse aliquem. Item si quis uniuersaliter enunciet, nullum hominẽ esse lapidem, & uerum dixerit, subiecta ei particularis negatio idẽ retinet, nec mentitur qui dixerit, quendam hominem lapidem nõ esse. ita igitur uniuersalibus affirmatione ac negatione uera dicẽtibus particularis affirmatio & negatio ueram uniuersaliũ sententiam consequentur. At si vniuersales falsç sint, non necesse est particulares uniuersaliũ cõsensu præbere mendaciũ, uelut in his uniuersalibus quæ proponunt, oẽm hoĩem esse iustum, vel nullum hoĩem esse iustum. quç cũ una sit affirmatio, altera negatio, utræq; sunt falsç, sed eas particulariũ falsitas nõ ex necessitate cõsequitur. nam & quendã hominem esse iustũ, quç particularis est affirmatio, uere quis dixerit: atq; ideo falsas uniuersalibus, particulares ueras esse non necesse est. quod. n. uniuersalis affirmatio falsa dicatur, omnem hoĩem esse lapidẽ, erat particularis affirmatio, quæ proponit quendã hominẽ esse lapidẽ. at si uniuersalis negatio falsa proponatur, nullũ hoĩem esse animal, nõ iccirco particularis erit uera negatio, si pronuntiet quendã hominem non esse animal. Atque ideo uniuersalibus qdem in ueritate manentibus, particulares necesse est uniuersaliũ consentire ueritati. at si uniuersalibus falsitas inhærebit, particulares tum ueras, tum etiam falsas esse possibile est: ueras quidem siquid tale prçdicetur, quod adesse subiecto possit, & a subiecto ualeat separari: falsas esse utrasque affirmationem quidem particularem, si in eo sit uniuersalis falsa affirmatio, quod subiecto non potest conuenire: negationem particularem, si in eo uniuersalis negatio mentiatur, quod a subiecto non potest segregari, ut posita superius exempla declarant.

rant. Quod ſi ad veritatis & falſitatis conſequentiam particulares propoſitiones locum principem fortiantur, contraria eis vniuerſales propoſitiones ratione conueniunt: nam ſi ſint falſę, particulares falſas eſſe neceſſe eſt: ſin vero particulares veræ ſint, tum vniuerſales veræ ſunt, tum etiã falſæ. nam ſi particularis affirmatio eſt falſa, quæ dicit, aliquẽ hominem eſſe lapidem, vniuerſalis quoque affirmatio falſa eſt, quæ proponit, omnem hominem eſſe lapidem. Item ſi particularis eſt falſa negatio, quæ decernit, quendam hominem non eſſe animal, falſa erit vniuerſalis negatio quæ nullum hominem animal eſſe cõtendit. At ſi particularis affirmatio vel negatio veræ ſunt, idque prædicatur quod a ſubiecto diuidi ac ſegregari queat affirmationẽ negationẽq; vniuerſales non eſt dubium poſſe mentiri, vt quoniam veræ ſint particulares quæ proponunt, quendam hominem eſſe iuſtum, & quẽdam hominem non eſſe iuſtũ, his ſuperpoſitas vniuerſales falſas eſſe manifeſtum eſt, vt ea quæ dicit, omnis homo iuſtus eſt, & nullus homo iuſtus eſt. At ſi quid tale affirmatio particularis pronunciat, quo ſubiectum carere non poſſit, vera erit ſuperpoſita affirmatio vniuerſalis. vt cum aliquis enũtiat, quẽdam hominem eſſe animal, huic vniuerſalis affirmatio in veritate conſentit, quæ eſt, omnis homo animal eſt. At ſi quid particularis negatio tale proponat, quod ſubiecto nequeat inhærere, veritatem particularis negationis vniuerſalis negatiuæ veritas neceſſe eſt cõſequatur, vt cum aliquis dicit, quendam hominem lapidẽ nõ eſſe, cõſonat vniuerſalis veritas ꝓpoſitionis, q̃ nullũ hominẽ lapidẽ eſſe pronũtiat. quo fit vt pręcedẽtibus quidẽ vniuerſalibus veris, particulares ueras eſſe neceſſe ſit: pręcedentibus vero in falſitate particularibus, vniuerſaliũ veritas non ſubſequat. Manẽtibus vero vniuerſalibus falſis, particulares mẽdaciũ dicere nõ ſit neceſſe, ſicut ne vera q̃dẽ particularibus ꝓponẽtibus, verã vniuerſaliũ neceſſe eſt eſſe ſententiã, & hoc q̃dẽ exempla docuerũt. vt aũt firma demõſtratione clareſcat, vtilis ad euidentiã rerum deſcriptio proponatur.

Vniuerſalis affirmatio. Contrarię. Vniuerſalis negatio

Hæ tum diuidunt verum & falſum,
tum falſæ ſunt vtręq;, ueræ nunquã

Subalternæ
Falſa particulari, falſa eſt vniuerſalis,
ſed non conuertitur.
Vera vniuerſali, vera eſt particularis,
ſed non conuertitur.

Hæ ſemper diui- dũt uerũ & falſum
Hæ ſemper diui- dũt uerũ & falſum

Subalternæ
Vera vniuerſali, vera eſt particularis,
ſed non conuertitur.
Falſa particulari, falſa eſt vniuerſalis,
ſed non conuertitur.

Hæ tum diuidunt verum & falſum,
tum verę ſunt vtræq;, falſæ nunquã

Particularis affirmõ. Subcontrarię. Particularis negatio.

Ex his ergo quæ ſuperius dicta ſunt, intelligi poteſt, contrarias quidem vel verum inter ſe falſumq; diuidere, vel ſimul poſſe mentiri, veras ſimul eſſe non poſſe: Subcõtrarias vero, vel vtraſq; veras eſſe, vel alteram verã, alterã falſam, nunq̃ tñ ſimul proferre mendacium: Angulares autem neq; in veritate vnquã, neq; in mendacio conſonare, ſed vni ſemper verã, alteri ſemper falſam eſſe ſententiam. Nunc demõſtrandum eſt vniuerſalibus veris particulares nõ poſſe mẽtiri, falſis autem vniuerſalibus, poſſe particulares non falſa proferre. Dico enim ſi vniuerſalis affirmatio ſit vera, particularẽ quoq. affirmationem veram futuram. nam ſi falſa eſt, erit vera, quæ particulari affirmationi opponit̃ vniuerſalis negatio. ſed poſita eſt vera affirmatio vniuerſalis, hoc igitur modo vtraſque ſimul veras eſſe cõtingit, affirmationẽ ſcilicet vniuerſalẽ, vniuerſalemq; negationem, quod euenire non poſſe monſtratum eſt. nõ igitur fieri poteſt, vt affirmatiua uniuerſali vera propoſita, particularis affirmatio mẽtiatur. Rurſus ſi vera eſt vniuerſalis negatio, particularẽ quoq; negationem verã eſſe concedo: nam ſi falſam quis dixerit, vniuerſalem affirmationẽ, quæ eſt ei oppoſita, verũ neceſſario eſſe fatebitur. at ſi vniuerſalis negatio vera eſſe propoſita eſt, ſimul igitur vniuerſales negationem & affirmationẽ veras eſſe contingit, quod fieri non poſſe ſuperius poſita exempla docuerũt. At ſi falſa eſt vniuerſalis affirmatio, particularis vel falſum poterit enũciare, vel verum. quo poſito nihil impoſſibile comitatur. ſiue enim falſa ſit, erit vera negatio vniuerſalis, ſeu vera illa ſit, vniuerſalem negationem falſitas obtinebit. Quo fit vt falſa vniuerſali affirmatione vniuerſalis negatio, tum ei falſitate conſonet, tum ab ea veritate diſcordet, quod nõ eſſe impoſſibile ſuperioribus docetur exemplis. Eodem quoq; modo & ſi vniuerſalis negatio falſa ſit, particularem negationem vel veram vel falſam eſſe poſſibile eſt, neq; iccirco aliquid ſequitur incõgruum. Particulari nanque negatione vera, vniuerſalis affirmatio mentietur, eadẽ falſa, uerum vniuerſalis affirmatio pronunciat. quo fit ut falſa vniuerſali negatione propoſita, affirmationem vniuerſalem tum ueram, tum falſam rationis demõſtret euentus. quod impoſſibile non eſt. Rurſus ſi particulares falſæ ſunt, vniuerſalis quoq; falſitas ſequitur: nam ſi particularis affirmatiua pronũtiet mendaciũ, vniuerſali quoq; affirmationi falſitas inhærebit. nam ſi hæc vera eſt, falſa erit ei oppoſita negatio particularis: ſed affirmationem particularem conſtituimus eſſe mendacium. ſimul igit̃ particularis affirmatio & negatio falſa ſunt. quod eſſe inconueniens pręcedens tractatus declarauit. Item ſi particularis negatio falſa dicatur, vniuerſalis quoque negationis falſitas cõſonabit. nã ſi negatio vniuerſalis vera eſt, falſa eſt oppoſita, quæ eſt affirmatio particularis, quomodo utraſq; particulares affirmationem. ſ. ac negationem ſimul falſas eſſe contingit. q̃d fieri non poſſe prædiximus. At ſi uera ſit affirmatio particularis, falſa uel uera uniuerſalis affirmatio eſſe poteſt: ſed ſi falſa ſit, particularem negationem ueram eſſe neceſſe eſt: ſi uera ſit, habebit particularis negatiua mendacium. Sed cum uera ſit affirmatio particularis, negationem particularẽ vel falſam eſſe vel uerã nihil eſt impoſſibile. Rurſus ſi negatio particularis teneat ueritatẽ, vniuerſalis negatio vel ueritatẽ tenere poteſt, uel ꝓferre mendaciũ. Nã ſi uera eſt, oppoſitã affirmationem particularẽ falſam eſſe manifeſtũ eſt: ſi falſa eſt, ueritatem particularis affirmatiua cuſtodiet. quo fit ut ſi particularis negatio teneat veritatẽ, affirmatio particularis uera uel falſa ſit, quorũ neutrũ impoſſibile nõ eſſe pręmiſſa docuerunt. atq; hæc quidẽ de uniuerſalibus dicta ſufficiant.

De infinitis & ſingularibus propoſitionibus, & quæ ſint obſeruanda ſi oppoſitas conficere uolumus. Cap. IIII.

NVNC de infinitis ac ſingularibus diſſeramus: quarum quidem indefinitæ ſunt, quibus nulla ſignificatio determinationis adiungitur, ſed præter uniuerſalis & particularis intelligentiam quantitatis proferuntur, ut homo iuſtus eſt, homo iuſtus non eſt. quibus tametſi (ut dictum eſt) nulla ſignificatio determinationis adiungitur, uim tamen obtinent particularium propoſitionum. nanque ut illæ, quas ſubcõtrarias in priore deſcriptione ſignauimus, alias quidem inter ſe uerum falſumque diſtribuunt, alias quidem inuicem ueritate conſpirant, nunquã tamen ſimul uidentur poſſe mentiri: ita etiam indefinitæ, ſiquidem tale eſt quod enunciat, quod ſubiecto ſemper ineſſe neceſſe ſit, affirmatio eſt uera, falſa negatio, ut in his propoſitionibus, homo animal eſt, homo animal non eſt. at ſi id in indefinitis propoſitionibus efferatur, quod ſubiecti natura nõ ſuſcipit, negatio quidem uera eſt, ſed affirmatio iuncta eſt falſitati, ut ſi quis dicat, homo lapis eſt, homo lapis non eſt. ut uero utręque in pronuncianda falſitate conſentiant, non poteſt inueniri. Eędem tamen ab uniuerſalibus affirmatiuis, atque negatiuis, ita diſſentiunt, ut quoquomodo ſubiecta permutes, una ſemper ueritatis, altera ſit ſemper plena mendacii. Exemplum uero huiuſmodi

prędicati, qđ subiecto semper inhereat, hoc est, omnis homo animal est, homo animal non est, nullus homo animal est, homo animal est. Hic indefinitę vi eadem funguntur qua & particularis. Huius vero quod nũquam inhęret, hoc est, omnis homo lapis est, homo lapis non est. Nullus homo lapis est, homo lapis est, in his quoq; indefinitæ vniuersalibus oppositæ per unamquamque oppositionem vnā ueram falsam alteram reddiderunt. Item eius quod suscipere subiecti natura ualeat & possit amittere. Omnis homo iustus est, homo iustus non est. Nullus homo iustus est, homo iustus est. in his etiam indefinitę particularibus immutatę sunt, quę vniuersalibus obiectæ per unamquanq; propositionum aduersitatem, vni semper uerum, alteri diuisere mẽdacium. Præterea quoquo modo terminorum exempla ponantur, si affirmationes affirmationibus, negationes negationibus comparemus, vniuersalibus veris, indefinitarũ veritas prouenit. vt cum veræ sunt, omnem hominem esse animal, & nullum hominem esse lapidem, cõstat veritas in definitis quæ proponunt, & hominem animal esse, & hominem lapidem non esse. At si vniuersalium falsitate antecedat: indefinitarum vel ueritas, vel mendacium uariabit, hoc modo. Falsa enim est vniuersalis enunciatio, quę proponit omnem hominem esse iustum, sed ea quę dicit, hominem esse iustum, tenet in humanę naturę parte veritatem. Nam si non habet omnis homo iustitiam, cum tamen aliquis habeat, uere dici potest, hominẽ esse iustum. Item cum proponitur vniuersaliter, Nullus homo iustus est, falsum est. At si id indefinitæ denegetur, a veritate non discrepat. Nam cum sit aliquis homo non iustus, non mentietur qui pronũciauerit, hominem non esse iustum. Item cum sit falsa quę vniuersaliter affirmat dicens, omnem hominem esse lapidẽ falsa est. quę idem indefinita enunciatione confirmat dicẽs, hominem esse lapidem. Rursus cum sit falsa negatio per quam proponit, nullum hominem esse animal, falsa est indefinita negatio quę pronunciat, hominem nõ esse animal. Hic quoque particularium similitudo seruata est. Nam in subalternis vera uniuersalitas, veritatem particularitatis trahebat. Falsa vero uniuersalitatis nec ueritatis nec mendacij necessitatem particularibus afferebat. Eadem omnia uniuersalium atque indefinitarum collatione proueniunt. Rursus si indefinitas primum falsas constet, uniuersales quoq; necesse est esse mendaces. ut si falsum sit esse hominem iustum, falsum erit omnem hominem esse iustũ. quando quidem non capit veritatem, si iustus vel unus homo non fuerit. Item si indefinita negatio mentiatur, verum vniuersalis negatio non habebit. ueluti si falsa sit ea quæ dicit, hominem non esse iustum, quando quidem nõ potest vniuersaliter ab homine denegari, si vel uni hominum probabitur adesse iustitia. At si indefinitę sententiam ueritatis obtineant, uniuersales, tum veras, tum eueniet esse mendaces. velut cum dicimus hominem esse iustum, verum est. enim homo qui iustitia non careat, huius uniuersalis negatio mẽtietur, cum quis dixerit nullum hominem esse iustum. At si id affirmabitur indefinite quod a subiecto diuelli secerniq; non possit, vera nihilominus erit affirmatiua quæ proponit, omnem hominem esse anima. At si id quod subiecti naturam non recipit, proponit indefinita negatio, veluti si dicat hominem lapidem non esse, nihil ab eius veritate uniuersalis negatiua dissentiet, vt ea quæ nullum hominem lapidem esse ꝓponit. nihil igitur dubium est indefinitas particularibus esse consimiles, eandemq; uim veritatis ac falsitatis significationibus obtinere, de quibus sufficienter dictũ est. Nunc de singularibus explicemus quę, nihil superioribus similes extant. Illę nanque quoniam constituebant vniuersale subiectum, de quo prędicatum terminum dicerent, iccirco suscipiebant etiam differentias quantitatis. Nã qđ vniuersale est, & vniuersaliter, & particulariter, & indefinite poterit pronunciari. At hę quę unum aliquid ponunt, re non possunt, atq; ideo sola in eius relinquitur discrepantia qualitatis, quod hęc quidem affirmatio, illa vero negatio est. Semper igitur inter se affirmatio & negatio singularis, uerum falsumque distribuent: si nõ cætera impediant quæ sensum in alias atque in alias significationes solent deflectere ac detorquere. Cum vero unum atque idem prædicatum atque subiectum in affirmatione & negatione cõstiterit, vno eodemque sumptum tempore, vno eodemq; prolatum mõ, ad unum atque idem relatum, de una atq; eadem parte propositum, necesse est ex his unam semper esse ueram, alteram semper esse falsam. Nam siue ęquiuocos terminos sumant, siue nõ, ad idem tempus procedant, siue alius utrisque insit modus, siue ad alias partes, uel ad aliquid aliud referantur, ueras vtrasque esse contingit. Age enim ęquiuocum terminũ sumat affirmatio, dicatque Cato Vticę se peremit; negetq; negatio, Cato se Vticę non peremit. Hic igitur vtręque sunt veræ, quoniam Cato æquiuocum est. Nãque Cato prętorius Vticæ sibi manus intulit, Cato vero censorius minime. Item proponatur affirmatiua hoc modo, Nocte lucet: negatio respondeat, nocte non lucet. Hic igitur lucere æquiuocum est. Atque ideo nihil impedit quo minus vtręq; in ueritate permaneant. Affirmatio nanque cum dicit lucet nocte, Lunæ loquitur lucem. Illa uero cum negat, de Solis luce significat. Hic igitur æquiuocũ prædicatum utrasque uerum conseruare permisit. Item siquis de Socrate proponat dicens, Socrates sedet; atque alius neget, Socrates non sedet: vtræque uerę esse queunt, si ad diuersa tempora referantur. Potest enim nunc quidem Socrates sedere, alio vero tempore non sedere. Rursus siquis humani oculi colorem nigrum esse confirmet, aliusq; nigrum nõ esse contendat: utriq; verum loquentur, si ad singulas oculi partes affirmatio negatioque referantur. Nam quod circa orbem est qui medius pupulam tenet, albũ est: ipse uero orbis niger uisitur. Rursus si de Socrate inter duos locato quis dixerit Socrates dexter est, aliusque respondeat Socrates dexter non est, vtrisque constare veritas potest. Ad eum qui cum sinistra Socratis est, dexter est. Ad eum vero cuius lęua lateris pars Socratis dextra coniungitur, dexter non est. Item siquis ouum animal esse constituet, aliusque ouum animal esse neget, vtręque a veritate non dissonãt. Nanque ouum potestate animal est, actu animal nõ est. Ita igitur interse singularium subiectorum propositiones uerum falsumq; distribuent, ut unam, veritatem necesse sit habere; alteram mendacium. Si neque quod subiectum est, neque quod prædicatum, aliqua sit æquiuocatione cõfusum, ad idẽ tempus, ad easdẽ partes, ad eũdẽ modũ, eandemque rem, ad quã affirmatio retulit, ea quę proponũtur in negatione afferatur, ut siquis de Socrate pronunciet, Socrates caluus est, Socrates caluus nõ est. Si igit̃ de Socrate eodẽ affirmatio negatioque ꝓponãt: Si eandẽ caluitii significationem affirmatio sumpserit & negatio: Si eandẽ vtræq; capitis partem loquantur. Si vel actum utręque, potestatẽ ue significent: Si nulla diuersitate temporis erretur: Si non ad alium affirmatio, ad alium negatio referatur, una semper ueritati coniuncta est, retinet semper altera falsitatem.

De propositionibus participantibus eisdem terminis, & eodem ordine, sed per oppositionem. Cap. VI.

QVoniam de ea conuenientia propositionem, quę vtrisque simplicibus terminis eodemque ordine captaretur, explicui: nunc de ea participatione dicendũ est quæ ꝑ oppositionem & utrosque terminos, & eundem ordinem seruat. hoc autem [ut dictum est] tribus contingere modis põt, aut enim prędicatus tantũ, aut subiectus terminus, aut vterque cum negatione proponitur. Ac tum enunciatio, vel ab infinito subiecto, uel ab infinito prædicato, uel ab infinitis vtrisque consistit. Quoties enim nomini negatio subiungitur, nomen redditur, infinitum: atque ideo per oppositionem participatio fieri dicitur. Nomini enim simplici semper infinitum nomen opponitur, ut homo non homo, animal non animal, & cætera. Quæ cum ita sint, disponantẽ simplices, atque ex earum natura cęteras colligamus. Primo igitur propositionum series describatur, ea scilicet quæ utrisque iungitur finitis, propositisque simplicibus, ita ex infinitis omnibus copulatarum propositionum ordo iũgatur, ut affirmationes affirmationibus, negationes negationibus, aduersis frontibus collocentur.

Simplices — Ex utroque infinito

Habentia prædicatum maius semper inhęrens

Omnis homo rationalis est	Omnis nõ hõ non rõnalis est
Nullus homo rationalis est	Nullus non hõ nõ rõnalis est
Quidam homo rationalis est	Quidã nõ hõ non rõnalis est
Quidam hõ rationalis nõ est	Quidã nõ hõ nõ rõnalis nõ ẽ.

Habentia prędicatum separabile minus

Omnis hõ grãmaticus est	Omnis nõ hõ nõ gramaticus ẽ
Nullus hõ grãmaticus est	Nullus non hõ nõ grãmaticus ẽ
Quidam hõ grãmaticus ẽ	Quidã non hõ ñ grãmaticus est
Quidã hõ grammatic' ñ ẽ	Quidã ñ hõ ñ grãmaticus ñ est

Habentia prędicatum nunquam cohærens

Omnis homo lapis est	Omnis non homo non lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus non homo non lapis est
Quidam homo lapis est	Quidam non homo nõ lapis est
Quidam hõ lapis non est	Quidã nõ homo nõ lapis nõ est

Habentia prędicatum separabile maius

Omnis homo iustus est	Omnis nõ homo non iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus nõ homo non iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam nõ homo nõ iustus est
Quidã hõ iustus non est	Quidã non hõ nõ iustus non est

Habentia prędicatum ęquale semper cohærens

Omnis homo risibilis est	Omnis nõ homo nõ risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus nõ homo nõ risibilis est
Quidam homo risibilis est	Quidã nõ homo nõ risibilis est
Quidã hõ risibilis non est	Quidã nõ hõ nõ risibilis non est

Harum igitur talis est consocianda falsitate vel veritate proprietas, ut affirmationis quidẽ inter se uniuersales, particularesque negationes, uel in ueritate, uel in mendacio conuenire queant, uel uerum inter se falsumque diuidere. Siquid.n. de subiecto tale prædicetur, quod uel à subiecto nequeat segregari, ut ab homine rationabilitas: uel a subiecto quidem recedere queat, sed subiecti naturam non possit ęquare ut hominis grammaticus, unam ueram, alteram falsam esse proueniet. Nam qui dicit, omnis homo rationalis est, uerum loquitur; & qui dixerit, omnis non homo nõ rationalis est mentietur. Diuinæ nanque substantiæ rationis quidem compotes sunt, sed homines non sunt. Item si quis pronuntiet, omnis homo grãmaticus est, falsum dixerit. At qui proponit omnis non homo non grãmaticus est, uerum dixerit. Nam qui homo non est, grãmaticus esse non potest. At si id de subiecto prædicetur, quod uel nunquam subiecto ualeat conuenire, ut lapis homini, uel conueniens ab eo possit abscedere, cum sit maius atq; uniuersalius subiecto, ut iustitia homini, simul utrisque falsitas prouenit. Nam si quis dicit, omnis homo lapis est, falsam fecerit propositionem. Eodem quoque modo qui dixerit, omnis non homo non lapis est, cum silex homo non sit, sed lapis. Item propositio, omnis homo iustus est, cuius sequitur falsitatem, omnis non homo non iustus est. Nam diuinis substantiis adest semper iustitia, cum non adsit humanitas. At si quid tale de subiecto prædicetur, quod & semper ei copulatur, neq; tamen subiectum possit excedere, ut risibile homini, vtrinque sententia in significandi veritate concurrit, omnis homo risibilis est, vera est: omnis non homo non risibilis est, hæc etiam retinet veritatem. Nam quia risibile hominis proprium est, recte dicitur non esse risibile quicquid homo nõ fuerit. Eadem omnia in particulari negatione redduntur. Nam siue quę sunt maiora subiecto, atq; ab eo discedere nequeunt, ut rationabilitas ab homine: vel quę discedunt quidem, sed sunt minora subiecto, vt grammaticus de homine: de subiecto prædicẽtur, unam ueram, alteram falsam faciunt. Nam qui dicit quidã homo rationalis non est, falsum proposuit. qui vero respondet, quidam non homo non rationalis non est, uerum loquitur. Diuina quippe substantia non est quidam hõ, sed carere non potest humanæ ratione naturæ. Item quidã homo grammaticus non est, vera est: sed falsa est si dicam, quidam non homo non grammaticus non est. Cum illud sit verius, quoniam qui homo non fuerit, non potest esse grammaticus. At si quæ vel nunquam de subiecto possunt uerè prædicari, vt lapis de homine, vel prędicantur quidem & sunt maiora subiecto, sed ab eo discedere separariq; patiũtur, vt iustitia ab homine, ueras protinus vtrasque conseruant. Nam qui dicit, quidam homo lapis non est, verum dixerit. At siquis respondeat, quidam non homo non lapis non est. hic quoq; verum dixerit, si quidem de silice vel de huiusmodi cęteris velit intelligi, quæ cum non sint homines, non lapides non sunt. Item quidam homo iustus non est, propositio ueritatem tenet. Sed ne illa quidem falsa est, quæ proponit, quẽdam non hominem non iustum nõ esse. Hoc enim, ut dictum est, in diuinis substantiis inuenitur, ut iustitiam teneant, quamuis ab hominis definitione seiunctę sint. Item si id quod abesse non potest, & sit ęquale subiecto, de eodem subiecto prædicetur, ut risibile homini. incurrit utrisque mendacium. Nam quidam homo risibilis non est, falsa est. cuius falsitati sese æmulam pręstat quæ proponit, Quidam non homo nõ risibile non est, quasi qui hõ non sit, possit esse risibilis. Ita igitur in affirmationibus quidem vniuersalibus & particularibus negatiuis, veritas falsitasque & simul aliquoties inuenitur, & inter vtrasque diuiditur. Negationes vero vniuersales, & particulares affirmationes non simili respondent modo. Sed negationes quidem vniuersales, vnam verum dicere, alteram falsum, & simul vtrasque falsas esse, possibile est, simul ueras nunquam esse contingit. Nam si id quod adesse subiecto non potest, prędicetur, vt lapis homini, unam ueram faciunt, alteram falsam, ut est, Nullus homo lapis est, uera est, falsa est quæ proponit, nullus non homo non lapis est. Omnia quippe animalia præter hominẽ ita non sunt lapides, sicut ab hominum natura seiuncta sunt. Quicquid vero aliud de subiecto prædicetur, neutri cõstare ueritas potest. ut siquis proponat, Nullus homo rationalis est, falsum dixerit. Aliusque respondeat, nullus non homo non rationalis est. hanc quoque conuincit ratio mentiri, equus quippe nõ homo est, nec eum quis dixerit rationis esse participẽ, ut aũt simul verę sint, nullus poterit terminus approbare. Particulares autem affirmatiuæ in differentiam sterilitatis falsitatisque descendunt, quoties aliquid tale de subiecto dicitur, quod nunquam possit adesse subiecto, vt lapis. nam siquis enunciet, quidam homo lapis est, falsa propositio est. At si quis respondeat, quidam non homo non lapis est, tenet contraria veritatem, equus quippe non homo est, nec lapis esse dicetur. Quicquid vero aliud de subiecto prædicabitur, est eas in ueritatis significationem conuenire, ut, Quidam homo rationalis est, vera est; Quidam non homo non rationalis est, huic quoq; veritas constat. equus quippe non homo est, nec ratione subsistit, vt uero simul falsæ sint, nullis reperietur exemplis. Ad hunc igitur modum & de cæteris quæ vel subiectum vel prędicatum retinent infinitum, ad veritatis falsitatisque consensum, enunciationum proprietas cõsideranda est. de quibus modo breuiter quid eueniat, tetigisse sufficiat, singula vero lectoris exploranda diligentiæ, & per conuenientes terminos rimanda permittimus. dĩsponãtur igitur propositiones, quę ex vtrisque simplicibus terminis constant, easque quarum subiectum tantũ abnuatur, ex aduersa parte respiciant.

Simplices, — Ex subiecto infinito

Habentia prędicatum semper hærens maius

Omnis homo rationalis est	Omnis nõ homo rationalis est
Nullus hõ rationalis est	Nullus non homo rationalis est
Quidã hõ rationalis est	Quidã non homo rationalis est
Quidã hõ rationalis nõ est	Quidã non hõ rationalis non est

Habentia

Habentia prædicatum semper hęrens, æquale

Omnis homo risibilis est	Omnis non homo risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus non homo risibilis est
Quidam homo risibilis est	Quidam nō homo risibilis est
Quidā hō risibilis nō est	Quidam nō hō risibilis nō est

Habentia prædicatum separabile, maius

Omnis homo iustus est	Omnis non homo iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus non homo iustus est
Quidā homo iustus est	Quidā non homo iustus est
Quidā hō iustus nō est	Quidam nō hō iustus non est

Habentia prędicatum separabile, minus

Omnis hō grāmaticus est	Omnis nō homo grāmaticus ē
Nullus hō grāmaticus est	Nullus non hō grammaticus ē
Quidā hō grāmaticus est	Quidā non hō grammaticus est
Quidā hō grāmaticus ñ ē	Quidā nō hō grāmaticus nō ē

Habentia prædicatum nunquam hęrens

Omnis homo lapis est	Omnis non homo lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus non homo lapis est
Quidā homo lapis est	Quidam non homo lapis est
Quidā hō lapis non est	Quidam non hō lapis nō est

In harum igitur affirmationibus quidem vniuersalibus, veritas & falsitas distribuitur, si quid tale de subiecto prædicetur quod abesse non posit, siue illud maius sit, vt animal homine, siue æquale vt risibile homini. In his enim vnam veram, alteram falsam esse necesse est, quicquid vero præter ea fuerit prædicatum, vnam semper veritas, alteram semper falsitas consequetur, vt autem simul veræ sint, nequit ostendi. Particularium vero, in affirmationibus quidem, si quidem ea prædicentur quæ valeant transire subiectū, siue ab eo separari nequeunt, vt animal ab homine, seu posint, vt iustitia ab homine: loquitur vtraq; vera sententia. Quicquid vero præter ea fuerit prædicatum, vnam veritas, alteram falsitas tenet. falsæ vero simul nequeunt inueniri. Negationes vero particulares, si quidē id prędicet quod a subiecto non posit abscedere, siue illud maius sit vt rationale homini seu æquale, vt risibile homini, vni constabit veritas, altera mentietur. Siquid vero pręter ea fuerit prędicatum, veras semper vtrasque cōstat, vt in eas communis falsitas nunquam posit incidere. Item disponantur in ordinē primum quidem simplices, has e regione respiciant, quæ subiecto simplici, infinito denegantur prædicato.

Simplices.	Ex infinito prędicato.

Habentia prædicatum nunquam cohærens

Omnis homo lapis est	Omnis homo non lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus homo non lapis est
Quidam homo lapis est	Quidam homo non lapis est
Quidā hō lapis non est	Quidā hō non lapis non est

Habentia prædicatum semper hærens, maius

Omnis homo animal est	Omnis homo non animal est
Nullus homo animal est	Nullus homo non animal est
Quidā homo animal est	Quidā homo non animal est
Quidā hō animal non est	Quidā hō non animal non est

Habentia prædicatum semper cohærens, æquale

Omnis homo risibilis est	Omnis homo non risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus homo non risibilis est
Quidam homo risibilis est	Quidam homo non risibilis ē
Quidam hō risibilis nō est	Quidā homo non risibilis nō ē

Habentia prædicatum separabile, maius

Omnis homo iustus est	Omnis homo non iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus homo non iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam homo nō iustus est
Quidam homo iustus non est	Quidam hō non iustus nō est

Habentia prædicatum separabile, minus

Omnis hō grāmaticus ē	Omnis homo nō grāmaticus ē
Nullus hō grāmaticus ē	Nullus hō non grāmaticus est
Quidā hō grāmaticus est	Quidā hō nō grammaticus est
Quidā hō grāmaticus nō ē	Quidā hō nō grāmaticus nō ē

Harum igitur affirmationes vniuersales, siquidem prædicent quod subiecto nequeat conuenire, vt lapis homini: vel a subiecto, cum sit ęquale vel maius, non posit abscedere, vt animal vel risibile ab homine, vnam semper necesse est veritatem, alteram proferre mendacium. Quicquid vero præter ea fuerit prædicatum, vtrisque falsitas inuenitur, vt ad ueritatem conuenire non posint. Negationes vero vniuersales si quidem id de subiecto prædicent, quod subiecto adesse posit & abesse, ita vt excedat, vt virtus hominem, vel id quod adesse quidem queat, sed non posit adæquare subiectum, vt grammaticus hominem, vtręque in falsitate communicant. Quicquid vero aliud fuerit prędicatum, vnam veritas, alteram falsitas consequetur, vt autem simul veræ sint, nequit ostendi. Particularium vero, affirmationes quidem simul veræ sunt, si id quod vel adesse posit vel abesse prædicetur, siue illud maius sit, vt iustitia homine, seu minus, vt grammaticus ab homine. Siquid vero aliud fuerit prędicatum, veritas in eas ac falsitas distribuitur ita, vt nunquam communem contonent falsitatem. Particulares quoque negatiuæ in similibus terminis veritate concordant. Nam si quod adesse vel abesse potest, siue illud maius sit, vt iustus ab homine, siue minus vt grammaticus ab homine de subiecto prędicetur, veritas vtrisque constabit. In alijs vero cunctis prædicationibus uni veritas, alteri falsitas cedit. Nunquam tamen utræque in prodenda falsitate consentient. Præter hanc autem inter se conuenientiam propositionum, habent aliquid hæ proprium, quæ prædicatum adiecta negatione pronunciant, quod cęteris inesse non posit. Affirmationes nanq; negationibus, negationeisque affirmationibus quarum vniuersalis est propositio. Itemq; particulares affirmationes negationibus, negationes affirmationibus ita conueniunt, vt nunquam neque in falsitate, neq; in veritate discordent. Cōuenientium autem ordinem seriemq; describimus, quas siquis in superius posita respexerit, videbit angulariter conuersas.

Omnis homo rōnalis est	Cōueniūt	Nullus homo rōnalis ē
Omnis hō nō rōnalis est	Cōueniūt	Nullus homo rōnalis ē
Quidā hō nō rōnalis est	Cōueniūt	Quidā hō rōnalis nō ē
Quidā homo rōnalis est	Cōueniūt	Quidā hō nō rōnal ñ ē

Quod iccirco in his tantum videtur euenire, quod de eodem subiecto vterq; intelligitur ordo oppositionis. Nam quæ dicit, omnis homo rationalis est, de homine rationale prædicauit. Item quæ proponit, omnis homo non rationalis est, de eodem homine rationale seiunxit, vt merito simplices affirmationes negationi consentiant. At non in alijs intelligitur idem esse subiectum. Nam & illa quæ proponit, omnem non hominem esse rationalem, & illa quæ enunciat omnem non hominem esse non risibilem, de homine non loquuntur, sed de quolibet alio quod hominis negatione relinquitur. Atque ideo velut extraneæ, atque a semet alienæ, nec in veritate posident aliquam, nec in falsitate concordiam. Indefinitas autem propositiones, quoniam particularibus similes esse monstrauimus, adiungendas superioribus non putaui. Idem.n.indefinitis necesse est euenire, quod particularib' solet incurrere.

De propositionum conuersione simplici & per accidens. *Cap. VII.*

Expeditis igitur his propositionibus quæ ex vtrisq; cōmunicant terminis, atque eodem ordine collocatis, nūc eam propositionum conuenientiam uel participationem

nem loquamur, quæ in utrisque quidem terminis conueniẽtia, sed ordinis cõmutatione consistunt, cuius disceptionis his finis est, de propositionum conuersione docuisse. Quid enim est aliud propositiones mutato ordine cõuenire utriusq; terminis, nisi propositiones conuerti? Conuerti autem uel sibi, vel aliis propositiones dicuntur, quoties mutato ordine terminorum, idest quod subiectum fuerat prædicato, & quod prædicabatur ante subiecto, ueritatem simul obtinent vel falsitatem. De quibus plenissime hic disputandi sumemus exordium. Quatuor propositiones esse prędiximus, quę habeant differentias quantitatum, & utrisque terminis absque ordinis permutatione participant. Hæ uero sunt affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis, affirmatio particularis, negatio particularis. Harum igitur particularis affirmatio, particulariter quidem sibi ipsa conuertitur, uniuersali autem affirmationi per accidens. Et rursus, uniuersalis negatio, loco principe sui recipit conuersionem, ad particularem vero negationem per accidens cõuerti potest. Affirmationis vero uniuersalis ad seipsam perpetua non potest esse conuersio, ad particularem vero affirmationem per accidens potest. Nec uero negationis particularis ad seipsam principaliter stabilis ac firma cõuersio est: sed negationi uniuersali secundo loco, atque accidentaliter. Quæ omnia facilius declarantur exemplis. Affirmatio enim particularis, ea quæ proponit. Quidam homo albus est, facile sibi ipsa conuertitur, si dicamus, Quoddam album homo est, atque in utrisque simul ueritas constat. At siquis proponat, Quendam hominem esse lapidem, eamq; conuertat dicens, Quendam lapidem esse hominem, manet in utrisque mendacium. Hoc igitur modo affirmatio particularis sui recipit conuersionem. Item negatio uniuersalis conuerti potest, ut siquis enunciet, nullũ hominem esse lapidem, eandemque conuersis terminis dicat, nullum lapidem esse hominem, simul ueritatem tuentur. At siquis dicat, nullum hominem esse animal, atque eandem sub terminorum conuersione proponat dices, nullum animal esse hominem, neutra suam perdidit falsitatem. Hoc igitur modo uniuersalis quoque negatio sibi ipsa conuertitur. Vniuersalis uero affirmatio non tenet perpetuam conuersionem. quamuis enim quoties de speciebus propria prædicantur, conuerti uniuersales affirmationes queant. ut siquis dicat. Omnis homo risibilis est, poterit terminorum ordinem permutare, Omne risibile esse hominem, tamen non est hęc ęqualis atque in omnibus terminis fida conuersio. quid enim cũ quis ita proponit? Omnis homo animal est, nunquid conuertere uere potest, ut omne animal hominem esse pronunciet? Quare cum aliquoties uniuersalis affirmatio conuersa propriam non teneat ueritatem, dicitur conuersionis naturam non posse suscipere. Negatio quoque particularis interdum uidetur posse conuerti. veluti si quis enunciet, Quendam hominem lapidem non esse, uerum loquatur, cum dixerit, Quendam lapidem hominem non esse, sed est instabilis & incerta conuersio. nam cum quidam homo grammaticus non sit, falsum est dicere, quendam grammaticum hominem non esse. Ita igitur hæc quoque conuersio protinus a sua ueritate deficit. Superius igitur propositarũ quatuor enũciationũ, duæ quidẽ oppositę, idest particularis affirmatio & uniuersalis negatio, cõuersionẽ sui firmã ꝑpetuãq; suscipiunt: Duę uero oppositæ, idest affirmatio uniuersalis, & negatio particularis, cõuersionis non tenent firmitatẽ. sed quia uniuersalis affirmatio, quę in sui conuersione uidetur instabilis, si uera est, particularem quoq; affirmationẽ uerã esse necesse est. Si autẽ particularis affirmatio conuersa nõ amittit propriã ueritatẽ, uniuersalis quoque affirmatio conuersa particulari affirmationi eandẽ ueritatẽ sonabit, uelut his exemplis probabitur. Siquis enim ꝓponat, omnẽ hominẽ esse animal, uerũ dixerit. huius subalterna particularis affirmatio, quendam hominem esse animal, ea quoque uera est, quoniam uniuersalis affirmationis ueritas antecessit. Sed eadem conuerti sibi uerissime potest, dicitur enim quoddam animal esse hominem. Quocirca affirmatio uniuersalis quę proponit, omnem hominem esse animal, & conuersa particularis affirmatio quæ pronũciat, quoddam animal esse hominem, utręque simul a ueritatis significatione non deficiunt. Ita igitur uniuersalis affirmatio, quæ sui conuersionem perpetuam ferre nõ poterat, per accidens particulari affirmationi conuersa est. Per accidens autem ideo, quoniam particularis affirmatio principe sibiipsa loco conuertitur, conuersæ autem particulari affirmationi uniuersalis affirmatio eandem retinet in ueritate sententiam. Eadem ideo est etiam uniuersalis negationis, quę quoniam ipsa principaliter conuerti potest, conuersęque negationi uniuersali illa quę subalterna est, eandem ueritatis refert sententiam. Particularis negatio conuersa ad ueritatis significationem poterit conuenire, vt siquis nullum hominem esse lapidem confirmet, & huius cõuersio est, nullum lapidem esse hominem, quę cum uera pręcedat, subalternę praticularis negatiuæ perficit ueritatem, ea uero est quidam lapis homo non est, quę comparata uniuersali negationi quę dicit, nullum hominem esse lapidem, quamuis terminis discrepans, tamen similis ueritate proponitur. Igitur particularis negatio quę sibiipsi conuerti non poterit, uniuersali negationi per accidens conuerti potest. Per accidens autem iccirco, quoniam uniuersalis negatio in seipsam priore loco conuerti potest. Per conuersionem autem sui cum particulari negatione, similem ueritatis uidetur obtinere sententiam. Itaq; concludendum est particularem quoq; affirmationem uniuersalemq; negationem conuersionem sui firmam ac stabilem custodire. Affirmationem autem uniuersalem particularemque negationẽ i cõuertẽdo firmas esse nõ posse, sed hãc affirmationi particulari, illã uniuersali negationi ꝑ accidẽs posse cõuerti.

De propositionum conuersione per contra positionem Cap. VIII.

Restat nunc de ea propositionum conueniẽtia vel participatione differere, in qua utrinq; terminum ordine permutato uni vel utrique eorum negatiuum copulatur aduerbium. Atquę in his enunciationibus conuertitermini per oppositionẽ dicuntur. unusquisque enim terminorum negatione pręposita terminis simpliciter pronunciatis uidetur oppositus. Huius uero participationis est triplex modus, aut enim prædicato tantum termino, negatio iungitur, aut subiecto, aut utrique termini denegantur. Primum igitur supposita descriptione pandãtur exempla: post autem quemadmodum se habent ad ueritatis falsitatisue cõsensum consequentis ordine disputetur. Ac primum quidẽ de hac differemus, cuius subiectum prædicatumque negatur: post uero cuius subiectum solum: postremo cuius quĩ prædicatur terminus cum negatione profertur. Atque earum quidem naturam atque ordinem ex simplicibus informabimus. Simplices autem in quantitatum differentiis constitutas quatuor esse monstrauimus. Sit igitur prima quidem affirmatio uniuersalis quæ proponat, omnẽ hominem esse animal: aduersum hanc collocetur affirmatio uniuersalis, quæ non solum conuersis terminis enunciet, uerũ in unoquoque termino negatiuum aduerbium habeat adiũctum hoc modo. Omne non animal non homo est. Rursus proponatur uniuersalis negatio, ea quæ est, nullus homo animal est: huic aduersum teneat locum uniuersalis negatio terminis cum negatione conuersis, idest nullum non animal non homo est. Item sit particularis affirmatio simplex, Quidam homo animal est: huic terminus atq; ex aduerso referatur particularis affirmatio, quæ commutatis in ordinẽ terminis negationes vtique gestet oppositas, vt est, Quoddam non animal non homo est. Itẽ sit particularis simplex negatio quæ proponat, Quendam hominem animal non esse: hanc ex aduerso respiciat particularis negatio, quę permutatis ad ordinem terminis aduerbium negationis adiecerit, ut est, Quoddam non animal non homo non est.

Simplices.	Conuersę utrisq; infiniti s.
Omnis homo animal est	Omne non animal non hõ e st
Nullus homo animal est	Nullum nõ animal nõ homo ẽ
Quidam homo animal est	Quoddã non animal nõ hõ est
Quidã hõ animal non est	Quoddã animal nõ hõ non est

Sed

Sed quãquam huiusmodi participationis plures esse differentias nouerimus, ad instructionem tamen cathegoricorum syllogismorum de hac tantũ proposuisse sufficiat: quarum quidem propositionũ pars ex simplicibus nominibus constat, pars vero ex infinitis. Nam propositio vniuersalis, quę est, omnis homo animal est, ex utriusque nominibus finitis constat. nanq; & homo & animal finita nomina esse manifestum est. Ea uero affirmatio quæ proponit, omne non animal non hominem esse infinitorum terminorũ positione cõiuncta est. non animal enim & non homo nomina esse infinita, ĩ nominis definitione prędiximus. Quæ quidem sese ad ueritatis falsitatisque rationem sic habent. ut enim negationibus adiunctis infinita nõia simplicibus opponuntur: ita etiam conuersio propositionum e contrario contingit quam pauloante in simplicibus habebatur. In illis enim affirmatio uniuersalis particularisque negatio conuersionem stabilem non tenebant. Affirmatio autem particularis atque uniuersalis negatio cõuersæ certissime tuebantur vel in ueritate, vel in falsitate consensum. Hic omne diuersum est, Vniuersalis nanq; affirmatio, & particularis negatio per oppositionem sibiipsa conuertitur, uniuersalis autẽ negationis & particularis affirmationis non est ad ueritatis falsitatisue consensum fida conuersio. Ac primũ de uniuersali affirmatione tractemus, quæ cũ in simplicibus uera sit, ueritatem quoq; per oppositionem conuersa custodit, ut ea quæ dicit, omnem hominem esse animal, uera est, atq; illi per oppositionem conuertitur, idest omne non animal non homo est, eam quoq; ueram esse necesse est. Propositionis autem huius ista sententia est, quoniam non est homo, quicquid animal non est, quod uerum esse nullus ignorat. Item si sit falsa uniuersalis affirmatio in simplicibus terminis constituta falsa quoque eius per oppositionem probabitur esse conuersio. nam cum dicimus, Omnis lapis animal est, falsa est, atque illi per oppositionem conuertitur, idest omne non animal non lapis est, eam quoque falsum esse necesse est. Id enim ex tali enunciatione sentitur, quoniam quicquid animal non fuerit, id lapis non est, quod apertissime falsum est, cum lapis ipse animal nõ sit. Quod si uniuersalis affirmatio terminorum oppositionem conuersa sibimet in ueritate conuenit & in falsitate, non est dubiũ quin uniuersalis simplex affirmatio stabili per oppositionẽ conuersione monstretur. Idem de simplici etiam particulari negatione dicemus. nam cum hęc falsa est, vt ea quę dicit, Quidam homo animal non est, illa quoque falsitatem tenebit, quæ huic terminorum oppositione conuertitur, ut ea quæ proponit, Quoddam non animal non homo non est. Id.n. ex hac annũciatione colligitur, quod res quę nõ sit animal, sit homo. etenim hoc est esse hominem, quod non esse non hominem. At si vera sit negatio particularis ex simplicibus terminis iuncta, ut est quidam lapis animal non est, non deerit ueritas cum terminorum oppositione conuersæ quę proponit, Quoddam non animal non lapidem non esse. Id enim conuersio ista significat, quod res quædã quę animal non sit, lapis sit. hoc est enim esse lapidem, quod non esse non lapidem. Quod si particularis simplex negatio per oppositiones proprię conuersioni & in ueritatis & in falsitatis significatione concordat, non est dubium particularem simplicem negationẽ certo sibi ac stabili modo per oppositionem terminorum posse cõuerti. In negatione vero vniuersali non est perpetua neque fida conuersio. Quod quidem fallere poterit si quis ad solam respiciat cõuenientiam falsitatis. Nam cum sit falsa simplex uniuersalis negatio quæ proponit, nullum hominem esse animal, falsa est quę ei per oppositionem conuertitur, vt est, nullum non animal non homo est. Id enim ex hac propositione monstratur, quoniam omne quod animal non est, id homo est, hominem esse significat, quicquid animal non sit, quæ proponit, nullum esse non hominem, qui animal non sit. Sed hic in falsitate consensus ad ueritatem usque non peruenit. Age enim sit uera simplex uniuersalis negatio, nullus homo lapis est, nõ uera potest esse, nullus non lapis non homo est. Id nãq; designat ista conuersio, quoniam quicquid lapis non fuerit, id homo est, hominem nanque esse designat quod lapis non sit, qui pronunciat nullum esse non hominem, quod lapis non est. quod apertissime falsum est. quamuis enim multa proferam quæ cum lapides nõ sint, tamen ab hominum natura seiuncta sunt, ut equus, arbor, atque alia plurima. Si igitur negatio uniuersalis per oppositionem propriæ conuersioni in falsitate quidem conuenit, nec tamen in ueritate consentit: recte pronunciatur conuersionem perpetuam, atque ęquabilem non habere. Eadem quoque ratio est in affirmatione simplici particulari. Nam in hoc quoque sæpe error deprehenditur, ut certe propositionum conuersiones putentur, si quis non ad falsitatis quoque, sed ad solam conuenientiam ueritatis aspiciat. Nam cum affirmatio simplex particularis vera sit, vt est quidã homo animal est, si huius termini cũ oppositione conuertanť, fiatq; propositio. Quoddã non animal nõ hõ est, a ueritate nõ discrepat. Quid enim aliud enunciatio ista designat, quã esse rem aliquã, quæ cũ animal non sit, ne hõ quidẽ sit, ut lapis simul & animalis & hominis natura deficiat? Sed hic in ueritate consensus ad falsitatem usq; nõ tendit. Quid enim si sit falsa simplex affirmatio particularis? ut est, quidã hõ lapis est, nõ erit eius per oppositionẽ falsa conuersio? quidam nõ lapis non hõ est? Atqui hæc firma ueritate cõsistit: id enim ex hac ꝓpositione datur intelligi, quod sit quiddã quod cũ lapis nõ sit, ne hõ quidẽ sit, ut equus atque arbor, quæ neq; hominis, neque lapidis definitione claudũtur. Qđ si particularis affirmatio, cũ ꝑ oppositionẽ conuertitur, in ueritate quidem tenet secũ ipsam concordiam: in falsitate autem sibimet ipsa dissentit; rectum est pronunciare quod termini negatione coniuncta conuersionẽ firmã, stabilemq; non teneant. Quare cum in simplicibus, ac pręter oppositionẽ cõuersionibꝰ uniuersalis quidẽ negatio particularisq; affirmatio perpetua fidaque terminorũ permutatione uertanť; Affirmatio vero uniuersalis particularisq; negatio minime, dum per terminorum oppositionẽ, simplex propositio sibi ipsa conuertiť: omnia (vt dictũ est) aduersa ratione cõtingunt. Vniuersalis nanq; affirmatio & particularis negatio firmã negatiuarũ partiũ retinent cõuersionem. uniuersalis autẽ negatio in falsitate quidẽ recte sibi ipsa conuertitur; in ueritate autem sibi ipsa discordat. Particularis autem affirmatio in ueritate quidem sibi conuenit, sed in falsitate dissentit. Similis autẽ contemplatio est in his quæ conuerso ordine terminorũ prædicato tantum vel subiecto, sibi copulant negationem. in quibus, ut in superioribus quoque fecimus, propositionum tantum ordinem describemus, & quid eueniat, sub breuitate monstrabimus, perquirenda, atq; examinanda singula, lectoris diligentiæ derelinquentes. Descriptis ergo simplicibus, ex aduersa parte, quæ conuerso ordine, prædicatum cum negatione pronunciant, conferantur.

Simplices.	Conuersæ de prædicato infinito
Omnis homo animal est	Omne animal non homo est
Nullus homo animal est	Nullum animal nõ homo est
Quidã homo animal est	Quoddam animal nõ homo est
Quidã hõ animal non est	Quoddam animal nõ hõ non ẽ
Omnis homo iustus est	Omnis iustus nõ homo est
Nullus homo iustus est	Nullus iustus nõ homo est
Quidam homo iustus est	Quidã iustus nõ homo est
Quidã hõ iustus non est	Quidã iustus nõ hõ nõ est
Omnis hõ grãmaticus est	Omnis gratiãmaticus nõ hõ est
Nullus hõ grãmaticus ẽ	Nullus grãmaticus nõ homo ẽ
Quidã hõ grãmaticus est	Quidã grãmaticus nõ homo ẽ
Quidã hõ grãmaticus nõ ẽ	Quidã grãmaticus nõ hõ nõ ẽ
Omnis homo lapis est	Omnis lapis non homo est
Nullus homo lapis est	Nullus lapis non homo est
Quidam homo lapis est	Quidã lapis non homo est
Qnidam hõ lapis non est	Quidã lapis nõ hõ non est
Omnis homo risibilis est	Omne risibile nõ homo est
Nullus homo risibilis est	Nullũ risibile nõ homo est

Quidam

Quidē homo risibilis est	Quoddā risibile nō homo est
Quidā hō risibilis nō est	Quoddā risibile nō hō non est

Harum igitur in affirmationibus quidem uniuersalibus si ea de subiecto prędicentur, quæ & adesse & abesse contingant, siue illud subiecto maius sit, ut iustitia homine, siue minus ut grāmaticus homine; vel si ea quæ omnino adesse non possunt, ut lapis homini, simul semper falsas esse necesse est. Siquid uero pter hæc fuerit prędicatū, unam ueram, falsam alteram esse proueniet, nunquam uero utrique ueritas consonabit. In negationibus uero uniuersalibus si quidē ea de subiecto prędicentur, quę a subiecto ualeant segregari, siue illa maiora sint, ut iustitia homine, siue minora, ut eodem homine grammaticus, utrisque aderit falsa sententia. Quicquid uero reliquorum fuerit prædicatum uniuersum, alteri faciet adesse mendacium. nunquam uero in his concors ueritas inuenitur. In particularibus uero affirmationibus si quidem ea prædicenē, quę cum separari possint tum uel maiora sunt, iustus homine, vel minora, ut grammaticus homine, communis affirmationes ueritas obtinebit. Alia uero quælibet prædicatio unam veram, alteram semper faciet esse mendacem, sed nunquam communiter mentientur. In negationibus uero particularibus hic modus est, ut siue ea quę adesse nō possūt, ut lapis homini, siue quę possunt ac poterūt segregari, cum tamē eorū aliud maius sit, ut iustitia homine, aliud minus, ut grammaticus homine, prædicentur, ueritas utrisque constabit. Quicquid uero absque his prædicabitur, ueritatem uni, alteri diuidet falsitatem, simul tamen falsas esse non eueniet. Item descriptio supponatur quę priore parte simplicibus collocatis, eas quę conuerso ordine subiectum cum negatione proponunt, contraria fronte constituat.

Simplices.	Conuersæ de subiecto infinito.
Omnis homo animal est	Omne non animal homo est
Nullus homo animal est	Nullum nō animal homo est
Quidā homo animal est	Quoddam nō animal homo est
Quidā hō animal non est	Quoddam nō animal hō non ē
Omnis homo risibilis est	Omne non risibile homo est
Nullus homo risibilis est	Nullum non risibile homo est
Quidā homo risibilis est	Quoddā non risibile homo est
Quidam hō risibilis nō est	Quoddam nō risibile hō nō est
Omnis homo lapis est	Omnis non lapis homo est
Nullus homo lapis est	Nullus non lapis homo est
Quidam homo lapis est	Quidā non lapis homo est
Quidam hō lapis non est	Quidā nō lapis hō non est
Omnis homo iustus est	Omnis nō iustus homo est
Nullus homo iustus est	Nullus nō iustus homo est
Quidam homo iustus est	Quidā nō iustus homo est
Quidā hō iustus non est	Quidā nō iustus hō nō est
Omnis hō grāmaticus est	Omnis nō grammaticus hō est
Nullus hō grāmaticus ē	Nullus nō grāmaticus homo ē
Quidā hō grāmaticus est	Quidā nō grāmaticus homo ē
Quidā hō grāmaticus nō ē	Quidā nō gramaticus hō nō ē

Superius igitur descriptarum enunciationum affirmationes quidem uniuersales, si ea de subiecto prædicentur, quæ ab eo nunquam ualeant amoueri, siue illud maius sit, ut animal homine, seu ęquale, vt risibile homini, seu tale ꝙ subiecto nullo modo possit obtingere, ut lapis homini, uni ueritatem dispertient, alteri falsitatem. At si quod absque his prædicabitur utrasque falsitas obtinebit. Communi autem propositionum ueritati locus esse non poterit. At in negationibus si quidē uniuersalia & maiora prędicentur, seu ea quæ relinquere subiectum nequeant, ut animal hominem, seu quæ possint, ut iustitia hominem, utrisque falsitas inhęrebit. Alia quęlibet prędicamenta unam ueram faciunt, alteram falsam, ita ut communis utrque ueritatis non possint esse participes. At in particularibus affirmationibus quidem, si quidem maiora de subiecto prædicentur, quę uel nunquam subiecti cōiunctione discedant, ut animal homine, vel etiam segregentur, ut iustitia ab homine, respondebit vtraq; veritatem, cæteræ uero prędicationes ueritatem propositionibus falsitatemue distribuunt, in commune participantibus falsitatem. Particulares uero negationes, si quidem ea prædicēt quæ possint a subiecto separari, siue illud maius sit, ut iustitia homine, seu minus, ut grammaticus homine, ueras utrasque esse necesse est. Siquid uero extra prędicabitur, uni oportet uerum, alteri adesse mendacium, ut simul falsæ nequeant inueniri. Atque hęc quidem de his propositionibus, quæ cum determinatione proferuntur dicta sunt. quæ uero indefinitę sunt, quoniam particularium proprietatibus adæquantur, eadem omnia comparatæ uniuersalibus obtinebunt, quæ in superiore descriptione particularium propositionum ordo seruauit. Restarent subiectorum singularium propositiones. de quibus, quoniam & longum est dicere, & nihil ad operis propositi affert utilitatem, & sibi ipse exemplo earū quas superius proposuimus, easdem lector inueniet, prætereundum uidetur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

DE SYLLOGISMO CATEGORICO

Liber Primus.

MVLTA græci ueteres posteris suis in cōsultissimis reliquere tractatibus, in quibus prius quam ad res densa caligantes obscuritate uenirent, quasi quadam intelligentię luctatione pręludunt: hinc per introductionem est facilior discibiliorque doctrina: hinc per ea quæ illi προλεγομένα uocant, nos prædicenda possumus dicere, ad intelligentiam promptior uia munitur. Hanc igitur prouidentiam non exosus, statui ego quoque in res obscurissimas, aliquem quodammodo pontem ponere, mediocriter quicque delibās, ita, ut siquid breuius dictum sit, id nos dilatione ad intelligentiam porrigamus: siquid suo more Aristoteles nominum, uerborumque mutatione turbauit, nos intelligentiæ seruientes, ad consuetum uocabulum reducamus: siquid vero, vt ad doctos scribens, summa tantum tangens designatione monstrauit, nos id introductionis modo aliqua in eas res tractatione disposita, perquiramus. Sed siqui ad hoc opus legendum accesserint, ab his petitum sit, ne in his quæ nunquam attigerint, statim audeant iudicare; neue siquid in puerilibus disciplinis acceperint, id sacrosanctum iudicēt. Quando quidem, res teneris auribus accommodatas, sæpe philosophiæ seuerior tractatus eliminat: siquid uero in his non uidebitur, ne statim obstrepant, sed ratione consulta, quid ipsi opinentur, quidue nos ponimus iudicent. Et his quidem, si non (ut arbitror) non suffecimus, eos commētarios, de quibus hęc nos protulimus, degustent, blādo fortasse sapore subtilitatis eliciti, quamuis inferens & indomiti certatores sint, ueterū uirorum inexpugnabilib. auctoritatib. acquiescent; siquis uero gręcę orationis expers est, in his, vel siqua horum sunt similia, desudabit. Itaque hęc huius procemij lex erit, ut forum nostrū nemo, non intellecturus, & ob id culpaturus, inspiciat. sed ne procemiis nihil afferentibus tempus teratur, inchoandū nobis est, illo prius depulso periculo, ne a quoquam stylo culpetur oratio. Non enim eloquentię compositiones, sed planitiem consectamur, qua in re, si hoc efficimus, quamlibet incompte loquentes, intentio quoq; nostra nobis perfecta est.

De nomine

DE NOMINE ET VERBO, ET AN *hæc sola sint partes orationis Caput primum.*

SEd quoniam syllogismorũ structura nobis est hoc opere explicanda, syllogismis autem prior est propositio, de propositionibu. hoc libello tractatus habebitur. Et quoniam, propositionis pattes sunt nomen & uerbum, pars autem ab eo cuius pars est, prior est: de nomine & uetbo, quę prima sunt, disputatio prima ponatur. Nomen est uox designatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars extra designatiua est. uox autem dictum est, quia vox nominum genus est. Omnis autem definitio a genere trahitur, ut si definias hominem, animal dicis, id est genus. post uero rationale: id est differentiam. Designatiua uero dicta est, quia sunt uoces quædam, quæ nihil significant, vt sunt syllabæ. Nomen uero designat id cuius est nomen. Ad placitum vero, quia nullum nomen aliquid per se significat, sed ad ponentis placitum. Illud enim unaquæque res dicitur, quod ei placuit, qui primus rei nomen illud impressit. Sunt enim uoces naturaliter significãtes, ut canum latratus, iras canum significat, & alia eius quędam vox, blandimenta, sed nõ sunt nomina, quia nõ sunt ad placitũ significãtes, sed natura. Sine tẽpore uero, ꝙ uerba quidẽ uoces sunt & designatiuæ, & secũdũ placitũ; sed distant, quod nomina sine tempore sunt, uerba cum tempore. Cuius nulla pars extra designatiua est, nomen ab oratione disiungit, quod oratio & ipsa vox est, & designatiua, & secundum placitum, & aliquoties sine tempore est: sed orationis partes significant, nominum vero minime. In Ciceronis enim nomine nnlla pars extra designatiua est, neque ci, neque ce, neq; ro. Neque si ex duobus intregris nomina sint. Quod enim in vno consignificat, id extra non significat. In nomine enim magister, magis & ter consignificat, quia est magister. sublatum uero ter & magis, non erit alicuius significatio, nisi tibi hoc alij nomen dare placueri. Omnia enim nomina non naturaliter sunt, sed ad placitum ponũtur. Sed de hoc in cõmmẽtario libri περὶ ἑρμηνείας Aristotelis dictũ est, & maior eius rei tractatus est, quam ut nunc queat expediri. Reuertamur igitur ad nomen. sed quoniam sunt quædam uoces, quæ & designatiuæ sunt, & secundum placitũ & sine tempore, quarum dubia sit natura, idest non homo. hoc enim significat quiddam & secundum placitum impositum est enim, sed dubium est, cui subdi possit. nomini enim non potest. Omne enim nomen significat aliquid definitum. non homo autem, quod definitum est, perimit. oratio uero dici non potest. Omnis enim oratio ex nominibus & uerbis constat. nonhomo autem, neque ex nominibus constat, neq; ex uerbis. sed multo magis esse non potest uerbum. Omne enim uerbum cum tempore est, nonhomo uero sine tempore est. quid sit ergo ita uidendum est, Quoniam non homo uox, significat quiddam, quid autem significet in homine ipso non cõtinetur. Potest enim nonhomo & equus esse, & lapis, & domus, & quicquid homo non fuerit; quoniam ea qu æ significare potest, infinita sunt, infinitum nomen uocatur. Et quoniam sunt quędam uoces & designatiuę, & ad placitum, & definitę, & quarum partes extra nihil significãt, ut sunt casus nominum, ut Ciceronis & Cicerone, & cætera, hęc nomina non erũt. Omne enim nomen iunctum cum est uerbo aut uerum, aut falsum demonstrat, vt si dicas, dies est, hoc uero, aut uerum, aut falsum est. uero casum iungas, neque uerum, neque falsum efficis. Si enim dicas, dies est, nihil quod sit, aut nõ sit, demonstrasti. Itaq; nihil ex hoc neque verum neque falsum efficies. Et merito nomen id dictum uidetur. Quod enim primo vocabulum, nomina rebus imponentes dixerunt, id solum nomẽ uocabitur merito. Qui enim primus circo circum nomen imposuit, ita dixisse uidetur, dicatur hoc circus. Atque ideo primus hic casus nominatiuus vocatur, quod nomen sit: Aliis uero nominibus, non nominis, cęteros casus appellauere. Ergo a capite reuoluẽdũ est. Nomẽ esse vocem dictũ, qđ uox nominis genus sit. Designatiuam quod sunt quædam uoces, quæ nihil designant. Ad placitũ, ut ab his uocibus separetur, quę naturaliter significant, vt sunt pecudum. Sine tempore, ad diuisionem uerbi, quod cum tempore est. Cuius nulla pars extra significat, ut diuideretur ab oratione, cuius partes nomina sunt & uerba, quę significãt. Finitam uero, ut ab infinitis separetur. Rectam, ut casibus distingueretur. Et in uerbo eadem omnia fere cõueniunt. Est enim nerbum vox significatiua ad placitum cum tempore, cuius nulla pars extra significatiua est. Et quia est quædã vox significatiua & ad placitũ cum tẽpore, cuius pars nihil significat, ut non albet. Albet enim quod cum nõ iunctum consignificat, solum nõ significat: & quia nihil definitũ monstrat. quod enim nõ albet, potest & rubere, potest & nigrescere, potest & pallere, & quicquid aliud esse quod non albet, ideo infinitum uerbum uocatum est. Faciebat autem & faciet, ut superius in nomine non uerba, sed casus uerborum sunt. Repetẽdum est igitur ab initio, Verbum esse uocem dictum a genere. Significatiuam, ut a non significatiuis uocibus diuidatur. Ad placitum, ut ab illis quæ natura sunt significatiuæ vocibus separetur. Cũ tempore, ut a nomine diuideretur. Præsens aliquid significans, ut a uerbi casibus disiungeretur, Finitam, ut ab infinitis desterminaretur Restat ergo nunc quid sit oratio dicere. Hæc enim ex nomine & verbo componi videtur. sed prius vtrum nomen & verbum solæ partes orationis sint, consideremus, an etiam aliæ sex, vt grammaticorum opinio fert, an aliquæ ex his in verbi & nominis iura uertãtur. quod nisi prius constitutum sit, tota propositionum, ac deinceps ea ipsa quæ ex prpositionibus componit syllogismorum ratio titubabit. Nam si ex quo sint genere termini nesciatur, totum ignorabitur. Nomen & uerbum duæ solæ partes sunt putandæ: cæteræ enim non partes, sed orationis supplementa sunt, non etiam pattes. ut enim quadrigarum frena, vel lora, non partes, sed quędam quodammodo ligaturæ sunt, & ut dictum est supplementa, non etiam pattes, sic coniunctiones, & pręposítiones, & alia huiusmodi, quę nulla propria significatione nitũtur, sed solũ aliis iunctę designat, non partes orationis sunt, sed quędam colligamenta. nam interiectiones, si quidem naturaliter significant, nec uerbo sunt, nec nomini copulandę, si in positione designant, nominibus adiungẽdæ: quoniam finitã sine tempore affectionem declarãt. pronomina quoq; cum nõ definitũ quiddã & cõstitutum sine tempore demonstrent, recte nominibus annumerantur. Participiũ uero quod uocatur, uerbi loco ponetur. qm̃ tẽporis demonstratiuũ est. Aduerbium uero nomen est, cuiusdã enim definitæ significationis est sine tempore, qđ si per casus non flectitur, nihil impedit. non .n. est proprium nominis flecti per casus. sunt enim quædã nomina quæ flecti nõ possunt, quę a grãmaticis monoptota nominãtur. sed hoc grãmaticæ magis, q̃ huius cõsiderationis est.

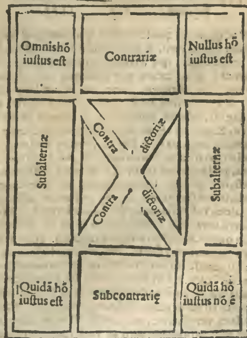
De oratione & de enunciatione, deq; earum diuisionibus. Cap. II.

ORatio est uox designatiua ad placitum, cuius partes aliquid extra significant, ut dictio, nõ ut affirmatio. Et est orationi commune cum nomine & uerbo, quod uox est, & designatiua, & ad placitum. Cuius.n. partes ad placitũ sunt; ea quoq; ipsa ad placitũ est. Orationis aũt partes sunt nomẽ & uerbũ, sed hæc ad placitũ. oratio igitur ad placitũ est. Termini uero orationis a dialecticis nominãtur nomina & uerba. Termini uero dicti sunt, qđ usq; ad uerbũ & nomẽ resolutio partiũ orationis fiat, ne quis orationẽ usque ad syllabas nominũ uel uerborum tentet resoluere, quæ iam designatiuæ nõ sunt. Distat autẽ a nomine uel uerbo oratio qđ illius partes extra significant, uerbi & nois partes nihil extra designãt. Est aũt dictio, unius simplex uocabuli nuncupatio, vel simplex affirmatio. Atq; ideo dictũ est orationis partes significare, ut dictionem, idest vt simplicem uocabuli nũcupationẽ. In oratione enim Socrates ambulat, utraq; extra significat, tantum, quantum simplex uocabuli nuncupatio designare queat. Quo modo autem, ut affirmatio simplex, non significet, in commentario perihermenias explicui. Quid autẽ sit affirmatio & negatio, paulo post explicabimus. Sunt uero species orationis in angustissima diuisione, quinq; .Interrogatiua, ut putasne anima immortalis est? Imperatiua, ut accipe codicem. Optatiua uel deprecatiua,

ua, vt faciat deus. Vocatiua, vt adesto deus. Enunciatiua, vt Socrates ambulat, sed in illis quatuor nulla neque ueritas est, neque falsitas. Enunciatiua vero sola, aut verum aut falsum continet. Atque hinc propositiones oriuntur. Enunciatio autem in duas partes secabitur, in affirmatiouem, & negationem. Affirmatio, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio, est enunciatio alicuius ab aliquo. Et est affirmatio, vt puta, Plato philosophus est. Negatio, Plato philosophus nō est. Affirmatio enim de Platone philosophiā enunciat aliquam, idest Platonem esse philosophum. Negatio vero, a Platone aliquā philosophiam enūciando tollit, idest enuntiat Platonem nō esse philosophum. Enunciatiuarum igitur orationum, aliæ sūt simplices, aliæ nō simplices. Simplices sunt, vt si dicas, dies est, lux est; non simplices, vt si dies est, lux est. Affirmationes vero simplices & negationes, aliæ sunt vniuersales, aliç sunt particulares, aliæ indefinitæ: vniuersales sunt quæ, aut omne affirmant, vt omnis homo animal est: aut omne negant, vt nullus homo animal est: particulares vero, quæ aliquem affirmant, vel aliquem negant, vt aliquis homo animal est, aliquis homo animal non est; indefinitæ vero, quç neque vniuersaliter affirmant aut negant, neq; particulariter, vt homo animal est, homo animal non est. Diuiditur autem simplex propositio in duas partes, in subiectum & prędicatum, vt: homo animal est, homo subiectum est, animal vero de homine prędicatur. hç autem partes termini nominātur, quos definimus sic. Termini sunt partes simplicis propositionis, in quibus diuiditur principaliter propositio. Est enim simplicis propositionis, vniuersalis secunda diuisio, vt sit in propositione, omnis homo animal est, omnis homo vnus terminus, alius vero, animal est. Sed hoc secundo loco, illud vero principaliter. Nam primi termini sunt subiectum & prædicatum. Est enim & non est, non magis termini sunt, quam affirmationis vel negationis designatiua sunt, & omnis vel nullus, vel aliquis, non magis sunt termini, quam definitionum, vtrum particulariter, an vniuersaliter dictum sit, designatiua sunt. Diuiditur ergo, vt dictum est, propositio in id qđ subiectum est, & in id ꝙ prædicatū. Dico autē subiectū, vt in, omnis hō animal est, ꝓpositione, homine: id vero qđ prędicatur, ideo animal. & semper ꝙ prædicat̃, aut abundat & super est subiecto, aut æquatur. Minus autē prædicatū a subiecto nūquā reperitur. Sed id ꝙ dicimus, demonstremus exemplis. subiecto prędicatū abūdat, quoties genus aliquod de aliquo prædicatur, vt si dicas, omnis hō animal. Nō enim potes cōuertere, vt dicas, omne animal hō est, quia animal ab homine plus est & abundat. Aequatur autem prædicatū subiecto, quoties proprium quoddam cuipiam prædicat̃, vt omnis homo risibile est, potes conuertere, omne risibile homo est. ut autem minus sit id quod prædicatur, fieri nequit. Dicitur etiā præcedere prædicatum, se qui quod subiectum est. prędicatum enim magis idoneum est constituere propositionem, quam id quod subiectum est.

De propositionum categoricarum uaria inter se participatione Cap. III.

SImplicium autem propositionum, aliæ sunt in nullo sibi participantes, vt sunt, omnis homo animal est, & virtus bona est, & aliç huiusmodi ꝓpositiones: aliæ vero quæ participāt. Participātiū, aliæ sunt quæ in vtroque termino participāt, aliæ q̃ in altero. & q̃ altero termino participant, tribus modis, utroque vero duobus. ostēdamus ergo exemplis, quomodo altero tribus modus participāt. communis enim terminus est, cū in una subiectus sit, in altera ꝑdicatus, vt est omnis homo animal est, & omne animal animatū. in priore enim ꝓpositione animal ꝑdicat̃ ad hominē, in posteriore prędicat̃ ad animal animatū, & fit animal subiectum. Et est hic primus modus de eis q̃ altero termino participāt. Secundus uero modus est, in utrisque communis terminus prædicatur, vt siquis dicat. omnis nix est candida, & omnis margarita candida. Etenim in prima & secunda propositione, candida prędicatur, in prima ad niuē, in secunda ad margaritā. Et est hic secundus modus altero termino participātium. Tertius uero modus est, quoties in vtrisq; propositionibus cō munibus terminus subiectus est, vt si dicas, Virtus bonū est, virtus iustū est. in vtrisq;. n. ad iustum & ad bonum virtus subiectū est. Sunt igitur participantes alterū terminū his tribus modis, aut cū in vna cōmunis terminus prędicatur, in alia subiectus est: aut cum in utrisq; prędicatur, aut cum in vtrisq; subiectus est. Earū vero quç ad vtrosq; participant terminos duo sunt modi. Aliæ. n. ad eundē ordinem, aliç ad ordinis commutationē. Ad eundē sunt, quæ de eodē idē demonstrant, vel affirmatiue vel negatiue, vel uniuersaliter, vel particulariter, & uniuersaliter quidē, vt omnis voluptas bonum est, nulla voluptas bonū est. & rursus particulariter, quędā voluptas bonū est, quędā voluptas bonū nō est. Ad ordinis vero cōmutationem sunt, quoties qui in altera subiectus est terminus, in alia prędicat̃, vt omne bonum iustum est, & omne iustū bonū. Nam in priore, bonū subiectū est, iustum, prędicatū: in secunda, iustū, subiectum est, bonū prędicatū. Nunc ergo, qm̄ aliæ ad eundē ordinē, aliæ ad ordinis commutationē sunt: prius dicemus de his, quæ ad eundē ordinē, utroq; termino participāt. Et qm̄ sūt ꝓpositiones, aliæ affirmatiuæ, aliç negatiuç, aliç vniuersales, aliæ particulares, aliç indefinitæ: duç sunt, ex his, quæ qualitate differūt, tres quæ quantitate. Et sunt quç qualitate differūt, affirmatiua & negatiua: quātitate vero quæ differūt sunt vniuersalis, particularis, & indefinita. In affirmatiuis. n. & negatiuis quale quid sit aut nō sit, ostēditur. In vniuersali, particulari, & indefinita, de oīum vel nullorū vel nō nullorū quātitate mōstrat̃. Ex his ergo quinq; differētiis, id est vniuersali, particulari, indefinita, affirmatiua, negatiua, sex cōiunctiones fiūt, ita vt tribus ad quātitatem dicuntur, duæ, quæ ad qualitatē dicūtur, aptētur: & sit vniuersalis affirmatiua, & vniuersalis negatiua, vt omnis hō iustus est, nullus hō iustus est: ꝙ particularis affirmatiua, & particularis negatiua, vt qdā hō iustus est, quidā hō iustus nō est: & indefinita affirmatiua, & indefinita negatiua, vt hō iustus est, hō. iustus nō ē. fiūt ergo ex duabus quæ sūt ad qualitatē, tribus quç sūt ad quātitatē iūctis, sex cōiūctiones, a quibus indefinitas affirmatiuas & negatiuas separemus, & de solis uniuersalibus & particularibus tractatus habeatur. Subscribantur ēt earū participātiū, quç ad eundem ordinē utroq; termino participant duæ vniuersales propositiones, una affirmatiua, & altera negatiua, & sit affirmatiua vniuersalis, oīs hō iustus est, & cōtra ipsam, vniuersalis negatiua, nullus hō iustus est. Itē sub his ponant̃ particularis affirmatio, & particularis negatio, ita ut sub vniuersali affirmatiua ponatur particularis affirmatio, & sub uniuersali negatiua ponat̃ particularis negatio, & sit particularis affirmatiua, quidā hō iustus est. & contra ipsam particularis negatiua, quidā homo iustus nō est, quod demonstrat subiecta descriptio.

In superiori igitur descriptione, vniuersalis affirmatiua, & vniuersalis negatiua, contrariæ sunt: subcontrariæ vero, particularis affirmatiua & particularis negatiua: subalternę uero dicuntur, vniuersalis affirmatiua & particularis affirmatiua. & item, vniuersalis negatiua, & particularis negatiua: contraiacentes sunt angulares, idest uniuersalis affirmatiua & particularis negatiua. & item, vniuersalis negatiua & particularis affirmatiua, vt Omnis homo iustus est, Quidam homo iustus non est. Nullus homo iustus est. Quidam homo iustus est.& sunt, vt hoc modo definiri possint. Contrariæ sunt, quæ uniuersaliter eidem idem hæc affirmat, hęc negat. Subcontrariæ sunt, quę particulariter eidem idem hæc affirmat, hęc negat. Subalternæ sunt, quę eidem idem affirmant, vel negant, hæc particulariter illa vniuersaliter. Contraiacentes sunt, quando eidem eandē rem, hæc affirmat, hæc negat; vel hæc negat, hęc affirmat; illa generaliter, hęc particulariter. Et vocantur contrarię, quia quod affirmatio vniuersaliter ponit, negatio uniuersaliter tollit. Subalternæ vero, quoniam quod illa vniuersaliter ponit, etiam hęc particulariter ponit. Subcontrarię vero dictę sunt, vel quod naturaliter sub ipsis cōtrarijs positæ sunt, vt descriptio docet, vel quod a contrariis diuersæ sunt, & ipsis contrariis quodammodo contrarię. Nam contrariæ, vt vtræque simul sint, fieri non potest: vt vtræque omnino non sint, fieri potest. Contrariam uim obtinebunt subcontrariæ. nam vt vtręque omnino non sint; fieri non potest; vt vtræque simul sint, fieri potest. quod in sequentibus melius explicabitur. Contraiacentes dicuntur, quoniam vniuersalis affirmatio vel negatio, particularem affirmationē vel negationem angulariter respiciunt. Cum autem singulæ propositiones habeant duas differentias, unam ad qualitatem, alteram ad quantitatem: vt quę vniuersalis affirmatiua est, habeat differentiam ad quantitatem quod uniuersalis est; & aliam ad qualitatem, ꝙ affirmatiua est. Eodem modo ceterę propositiones binas habeant differentias, vnam secundum qualitatem, alteram secundum quantitatem. Subalternæ quę sunt, vna tantum differentia distant quantitatis, ꝙ hæc particularis, illa vniuersalis est. Nam qualitatis differentiam, nullam retinent. vtræque enim affirmatiuę vel negatiuæ sunt. Illę vero aliæ, idest contrarię & subcontrariæ ad qualitatē, ꝙ illa affirmatiua, illa negatiua est. nam ad quantitatem nihil differunt. vtręq; enim contrarię vniuersales, vtræque subcontrariæ particulares sunt, illę autem quę cōtraiacentes dicunt, vtrisque differētijs differunt. Nā & illa vniuersalis affirmatio ē, hæc particularis negatio; & illa vniuersalis negatio est, hæc particularis affirmatio.

De propositionum cathegoricarum ueritate & falsitate Cap. IIII.

NVnc quoniam quæ secundum qualitatem, vel secundum quantitatem, & quomodo differant dictum est, earum proprietates, quę secūdum uerum, falsumque sunt explicemus. Igitur earum quę subalternę sunt, si fuerit vera vniuersalis affirmatio, vera erit particularis affirmatio. Si enim omnis homo iustus est, vera est; vera erit etiam quę dicit aliquis, homo iustus est. Nam si omnis hō iustus est, & quidam. Eodē modo negatiuæ subalternę. nā si vniuersalis negatiua vera fuerit, erit etiam vera negatiua particularis. vt si nullus homo iustus est, uera fuerit: etiam erit uera, quidam homo iustus non est. nam si nullus homo iustus est, nec quidam. Conuerti autem non potest. nam si particularis vera fuerit; non necesse erit ueram esse etiam uniuersalem, vt si, quidam homo iustus est, vera fuerit, non necesse erit ueram esse, omnis homo iustus est. possunt.n. esse non omnes. Et eodem modo de negatiua. Nam si particularis negatiua vera fuerit, vt est, quidam homo non est iustus; nō necesse erit vniuersalem, nullus homo iustus est, veram esse. Potest.n. fieri vt quidā iusti sint. Ergo dicamus, in subalternis propositionibus si vniuersales verę sint, veras esse necesse est particulares, sed non conuertitur. Nam si particulares verę fuerint, non necesse est veras etiam uniuersales esse. Particulares vero ad vniuersales contrariam conuersionem habent. nam (vt superius) si vniuersales veræ essent, etiam particulares ueræ essent, & si particulares ueræ essent, non omnino ueræ essent etiam uniuersales: In particularibus, si particulares falsę fuerint, falsę erunt etiam vniuersales. nam si particularis, quidam homo iustus est, falsa fuerit: vniuersalis etiam, omnis homo iustus est, falsa erit. nam si, quidam hō iustus est, falsa est; vera est, nullus hō iustus est si vera ē, nullus hō iustus est; falsa est, oīs hō iustus est. Falsa igiť particulari, falsa erit vniuersalis. Itē si negatiua particularis falsa fuerit, quę est, quidā hō iustus nō est: falsa erit etiā, nullus hō iustus est. nam si falsum est, quidā hō iustus nō est, vera est, omnis hō iustus est. si vera est hęc, falsa est, nullus hō iustus est. falsa igitur particulari, falsa erit etiā vniuersalis. Sed nō cōuertiť, ut si vniuersales falsæ sint, falsas necesse sit esse particulares. nā si uniuersalis omnis hō iustus est, falsa fuerit: non necesse est particularē, quidā hō iustus est, falsam esse. Potest enim fieri, vt si omnis homo iustus nō fuerit, sit quidam iustus & item, si vniuersalis negatiua, nullus homo iustus est, falsa fuerit: non necesse erit, quidam hō non est iustus, falsam esse. nam si falsa, nullus homo iustus est: verum est, esse aliquos iustos; vera est etiam quę dicit, qnidam homo iustus non est, quod sint quidam etiam non iusti. Repetens igitur a capite dicat, ꝙ in subalternis, si uniuersales verę fuerint, verę erunt etiam particulares. sed non conuertitur. Item si particulares falsæ fuerint, falsę erunt etiam uniuersales. sed non conuertitur. Contrarię vero simul esse uerę nunquam possunt. Potest autem fieri, vt alias utręque falsę sint, alias vna uera, altera falsa, utręque falsę sunt. vt si quis dicat, omnis homo grammaticus est, falsa est: nam non omnis & nullus hō grammaticus est, falsa est: nam non nullus. Est autem vna uera, altera falsa, ut si quis dicat omnis homo bipes est, hæc affirmatiua vera est. nullus homo bipes est, hæc negatiua falsa est. Et itē omnis hō quadruplex est, hæc affirmatiua falsa est. Nullus hō quadrupes est, hęc negatiua uera est. Sunt ergo contrarię aliquoties utręq; falsę, aliquoties inter se verum falsumq; diuidentes. ut vtręq; autem verę sint, fieri nunquā potest. Subcontrarię vero contraria patiuntur. nam falsę nūquā reperiri queūt. sed alias veræ utręq; sunt, vt est, quidam hō grammaticus est, vera est; & quidā homo grāmaticus non est, etiam hęc vera est. Potest.n. alius esse grammaticus, & alius nō esse. Alias una vera est, altera falsa. vera est enim affirmatio. quidam homo bipes est: falsa est autem negatio, quidam homo bipes non est. item falsa est affirmatio, quidā hō quadrupes est vera est negatio, quidā homo quadrupes non est. ut vero vtręq; falsę sint, fieri nunquam potest. Restat igitur, vt de contraiacentibus dicamus, quę neq; falsę simul aliquando esse possunt, neq; uerę, sed semper vna vera est, altera falsa: quod facilius liquet, si quis sibi quęcunque fingat exempla Res admonet, vt quædam de indefinitis propositionibus consideremus. Indefinitę etenim propositiones ęquam uim retinēt particularibus propositionibus. Dictum est.n.: quod si vniuersales, vel affirmatiuę vel negatiuę in subalternis propositionibus essent ueræ, essent quoq; verę particulares. Nunc uero dicimus, quod si uniuersales propositiones uerę fuerint, uerę erunt etiam indefinitę. Nam si vera est, Omnis homo bipes est, vera est etiam, quidam homo bipes est; vera erit etiam indefinita quę dicit, homo bipes est. Item dictum est, quod si particulares falsę essent, falsę essent etiam vniuersales: nunc vero dicedū est, qđ si indefinita falsa fuerit, falsa erit & vniuersalis. Nā si falsa est quę dicit, Homo quadrupes est, falsa erit etiam quę dicit, quidā hō quadrupes est, & omnis hō quadrupes. Atq; idē hoc etiam in negatiuis conuenire uidetur. Vnde constat, ꝙ omnes indefinitę particularibus ꝓpositionibus ęquam uim cōtinent. Rursus dictū est, ꝙ subcōtrarię, quæ particulares affirmatiuæ & negatiuę sunt, simul uerę esse possunt, diuidere etiam uerum falsumq; ualent, simul uero falsas esse non posse. hoc idem in indefinitis ꝓpositionibus expectandū est. Nam diuidunt inter se uerū falsumq; vt si quis dicat homo bipes est. uera est. hō bipes non est, falsa est: & item homo quadrupes est, falsa est. hō quadrupres non est, uera est. uerę autem simul inueniri possunt.

ut si quis

ut si quis dicat, homo grammaticus est, si quis hoc dicat de Donato, uerum est. Item homo grammaticus non est, si quis hoc dicat de Catone, uerum est. ut simul falsæ sint, nunquam reperiemus. Hinc quoq; ostenditur indefinitas cum particularibus æquali esse potentia. Amplius quod dictum est, contraiacentes, idest uniuersalem affirmatiuam & particularem negatiuam, & item, uniuersalem negatiuam & particularē affirmatiuā, neque ueras simul esse neque falsas, sed inter se diuidere uerum falsumq;, hoc idem euenit in indefinitis. Nam uniuersalis affirmatiua, & indefinita negatiua, uel uniuersalis negatiua & indefinita affirmatiua, neq; ueræ simul esse possunt, neq; simul falsæ. Diuidunt autem inter se uerum falsumq;. nam si dixeris, omnis hō bipes est, uera est: & si dicas, hō bipes non est, falsa est. Item si dixeris, hō quadrupes est, falsa est. si dixeris, nullus hō quadrupes est, uera est. unde hinc quoque colligere licet, omnes indefinitas potestate & ui æquales esse particularibus. Sunt etiam quædā propositiones, quæ diuidūt quidem & ipsę uerum & falsum, ut Deus fulminat, Deus non fulminat. Sed istæ tunc diuidunt inter se uerum & falsum, cum idem tempus, idem subiectum, idem prædicatum sit. quod autem dico tale est, si æquiuocum subiectum fuerit, non diuidunt uerum & falsum. Siquis.n.dicat, Cato se Vticæ occidit, & respōdeatur, Cato se Vticæ nō occidit, utræq; uerę sunt. Nā & Cato minor se Vticę peremit, & Cato censorius se Vticæ nō occidit. Sed hoc iccirco euenit, ꝙ Catonis nomē æquiuoce dicitur. Dicitur.n.& maior Cato censorius, & minor Vticensis. Itē si æquiuoca fuerit in propositione prędicatio, uerum inter se affirmatio negatioque nō diuidunt. Siquis enim sic dicat, in nocte lucet, & respondeatur, in nocte non lucet: fieri potest ut utræque uerę sint. Nam in nocte lucerna lucere potest. & Sol lucere non potest. hoc ideo euenit, quia lucere ęquiuoce, & ad lucernæ lumen, & ad Solis dicitur. Amplius si aliud & aliud in subiectis & prædicatis tempus fuerit, uerum falsumq; inter se affirmatio negatioq; nō diuidūt: nā siquis dicat, Socrates ambulat, & respōdeatur Socrates nō ambulat, possunt utræq; uerę esse. potest enim fieri ut Socrates alio tempore ambulet, alio tempore non ambulet, sed aut stet, aut sedeat, aut quodlibet aliud. in talibus ergo ꝓpositionibus quales sūt, Socrates ambulat Socrates nō ambulat, illæ inter se uerū falsumq; diuidūt, q̄ ad idē subiectū, ad idē prædicatū, ad idem tempus dicuntur. Sunt & aliæ: quæ contradictoriæ uocātur, quæ sunt huiusmodi, quoties affirmationē uniuersalē tollit negatio particularis, ut est omnis homo iustus est, nō omnis homo iustus est: & & rursus, nullus homo iustus est, non nullus homo iustus ē. in his.n. uniuersalis determinatio tollitur. sed de his alias.

De propositionum categoricarum commutatione simplici. Cap. V.

ET quoniam dictum est de his quæ de eodē ordine participant: dicamus nunc de his quæ ordinis commutatione participant. Harum quoq; propositionum, quæ ad commutationem ordinis participant, duplex modus est. est.n. per contrapositionem conuersio, ut si dicas, omnis homo animal est, omne non animal non homo est. Simplex conuersio est, ut si dicas, omnis hō risibile, & omne risibile hō, sed in illis terminorū tantum cōmutatio conuersionem facit, in quibus neq; prędicatū subiecto, neq; subiectū prædicato abundat. In hac.n. propositione quæ dicit, omnis hō risibile. hō subiectū, risibile prędicatum æquā uim habent, & ideo cōuerti potest, ut sit risibile subiectū, & hō prędicatū, & dicatur omne risibile hō. In quibus uero unus terminus alio abundauerit, conuerti propositio non potest. Nam si dicas omnis hō animal est, uera est, nō tamen potest fieri, ut conuersa hæc prępositio terminis commutatis uera sit, falsū est enim dicere omne animal hō est. Sed hoc cur euenit quia hoīe animal abūdat. Illa uero cōuersio, quę ꝑ cōtrapositionē fit, hoc mō fit. quoties qđ in affirmatiua subiectū fuerit, idē mutatum & factum prædicatū ad negatiuā particulā ponitur, ut est, omnis hō animal est. Hic hō subiectū est, & ad hoc animal prędicatur. Si uero quis per contrapositionem conuertat, & faciat animal subiectum, hominem prædicatum, & ad hominem particularem negatiuā ponat, hoc modo faciet, Omne nō animal nō homo est, & erit ista conuersio, omnis homo animal est, omne non animal non homo est. sed de his posterius tractabimus, nunc ad simplices reuertamur. Cum sint igitur quatuor propositiones, quarū duæ uniuersales sūt, idest affirmatiua & negatiua: duæ uero particulares, idest affirmatiua & negatiua, particularis affirmatiua, & uniuersalis negatiua cōmutatis terminis sibi ipsa cōuertitur. Conuertuntur autē illæ (ut dictū est) quoties cōmutatis terminis, uel simul ueræ sunt, uel simul falsæ. Nam si quis dicat, quidam homo animal est, uera est. Conuersio uero eius, quæ est quoddā animal homo est, uera ē. Itē, quidā homo lapis est, falsa est, quēadmodū & eius conuersio, quidā lapis homo est, nā & ista falsa est. Est igit̄ particularis affirmatiua quæ cōmutatis terminis sibi ipsa conuertitur. Idē uero patitur uniuersalis negatio. Siquis.n. dicat. nullus hō lapis est, uera est, & potest conuerti nullus lapis hō est, nam & ista uera est. Item, nullus homo rhetor est, falsa est; & eius conuersio, nullus rhetor homo est, falsa est. In quatuor igitur his propositionibus, duæ tantum cōtraiacentes sibi ipsæ conuertuntur, idest particularis affirmatio, & uniuersalis negatio. Aliæ uero duæ sibi ipsę non conuertuntur. Nam neq; uniuersalis affirmatio, neq; particularis negatio sibi ipsa conuertitur. Siquis enim dicat, Omnis homo animal est, uera est. Siquis uero conuertat, omne animal homo est, falsum est. Non igitur sibi ipsi conuerti potest, quoniam conuersa prioris ueritatem non recipit. Neque uero particularis negatio sibi ipsa conuertitur. nam siquis dicat, quidam homo grammaticus non est, uera est; si uero conuertat, quidā grammaticus homo non est, falsa est, Omnis enim grammaticus homo est. Repetendum est igitur a capite, quod cum quatuor propositiones sint, affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis, affirmatio particularis, negatio particularis, particularis affirmatio, & uniuersalis negatio, quæ contraiacentes sunt, sibi ipsis conuerti possunt. Vniuersalis uero affirmatio, & particularis negatio, quæ ipsæ contraiacentes sunt, nunquā possunt sibi ipsis conuerti. Nec hoc nos turbet, quod quædam affirmationes uniuersales, & quædam particulares negationes cōuerti possunt. Potest enim dici, omnis homo risibilis est, omne risibile homo est, & utræque ueræ sunt. Et iterum, omnis homo hinnibilis est, falsa est, & omne hinnibile homo est, & hæc quoq; falsa est. Item in particulari negatione, quidam homo non est lapis, uera est, & quidam lapis nō est homo, uera est. Item quidam homo non est risibile, falsa est; quoddā risibile homo non est, & hæc quoq; falsa est: ergo uidentur posse uniuersales affirmationes, & particulares negationes conuerti, & conuertuntur quidē, sed non uniuersaliter. Generaliter autē dico propositiones posse cōuerti, quoties uniuersaliter, idest in omnibus conuertuntur. Istæ autem in duabus solis materiebus conuerti possunt. Siquis enim propriū, cuiuslibet speciei ipsam speciē, cuius est proprium, uelut ad sūbiectum prędicet, potest conuertere. Nam quia risibile prpriū est homini, si prædices risibile, & subiicias hominē, ut est omnis homo risibile ē, potes iterū subiicere risibile, & hominē prædicare. ut si dicas, oē risibile est hō. In illis uero simul falsæ sunt generaliū affirmationū conuersiones, in quibus id qđ prædicatur ad subiectū nullo tēpore uere dici potest, ut siquis dicat, omnis hō lapis est, falsa est. Et iterū. omnis lapis hō ē, falsa est. hæc, qm̄ nullo tēpore neque hō lapis est, neq; lapis hō, uere prædicabitur. In particularibus negatiuis contrarium est, nam tum falsę sunt, cum proprium subiectum est, aut prædicatū. ut siquis dicat, Quidam homo risibile nō est, falsum est. Itē quoddā risibile hō non est, & hęc quoq; falsa est. In illis uerę sunt, quando id quod affirmando nullo tempore uere prędicari potest, ad subiectū prædicāt. ut si dicas, quidā hō lapis nō est, uera est. Iterū quidā lapis homo non est, uera est. Ergo uniuersales affirmationes tum sibi conuertuntur, ut ueræ sint, cum proprium prædicant; tum sibi conuertuntur, ut falsæ sint, cū id ꝙ nullo tempore ad subiectū uere dici poterit, prædicatur. Itē in particularibus negatiuis, tum falsæ sunt, cum propriū

prædicant, tum ueræ, cum id quod nullo tempore uere dici poterit, prædicant. In his ergo solæ cōuerti possunt istę. In aliis uero conuerti non possunt. Atq; ideo uniuersaliter non conuertuntur. remanet ergo ut in aliis rebus omnibus ut superius dictum est, non conuertantur.

De propositionum categoricarum commutatione per accidens Cap. VI.

HOc uero perspiciendum est, quod particularis affirmatio quæ sibi ipsa conuertitur, uniuersali affirmationi quę sibi non conuertitur, per accidens conuerti potest. Et item contraiacens uniuersali affirmationi particularis negatio, quæ sibi ipsi non conuertitur, conuerti potest per accidens negationi uniuersali, quæ sibi ipsi conuertitur. Sed quomodo particularis affirmatio, & uniuersalis negatio sibi ipsis conuertantur, ostendimus. Nunc uero quomodo particularis affirmatio uniuersali affirmatiōi per accidens, uel quomodo particularis negatio uniuersali negationi per accidens conuertantur, demonstrandum est. Dictum est superius, quod si uera est uniuersalis affirmatio, uera est etiam particularis, & sequeretur particularis uniuersalem. Nam si uera est, omnis homo animal est, uera est etiam quidam homo animal est. Si enim omnis, & quidam, sed particularis affirmatio sibi ipsa conuertitur, cōuertitur etiam uniuersali affirmationi. Nam si omnis homo animal est, quidam homo animal est. Sed ista sibi conuertitur, hoc modo si dicas, quoddam animal homo est. Potest igitur conuerti ad, omnis homo animal est, uniuersalem affirmationem, particularis affirmatio, quę est quidam homo animal est, & conuertitur, ut si dicas, quoddam animal homo est: utræque enim uerę sunt, & quæ dicit, omnis homo animal est, & quæ dicit, quoddam animal homo est. Per accidens autem conuerti dicitur particularis affirmatio uniuersali affirmationi, quia particularis affirmatio sibi ipsa principaliter cōuertitur; secūdo uero loco, uniuersali affirmationi cōuertitur. Restat igitur, ut hoc monstremus. Quomodo particularis negatio, quæ sibi non conuertitur, uniuersali negationi quę sibi conuertitur, per accidens conuertatur, & hic eadem ratio est. Nam quoniam uniuersalis negatio, si uera est, uera est etiam particularis, uniuersalis uero negatio sibi ipsa conuertitur, potest uniuersali negationi conuersę particularis conuerti negatio. Age enim uniuersalem negationem, id est, nullus homo hinnibilis est, conuertamus, ut sit nullum hinnibile homo est. Sed istam propositionem, id est uniuersalem negatiuam, quæ est, nullus homo hinnibilis est, sequitur particularis negatio, quæ est, quidam homo non est hinnibilis Conuerte igitur uniuersalem quæ est, nullus homo hinnibilis est, & fac, nullum hinnibile homo est. cōuerte huic particularem negationem quæ est, quidā homo non est hinnibilis, & fac quoddam hinnibile non est hō, utræq; ergo ueræ sunt. Nam & nullū hinnibile hō, est, quæ est uniuersalis conuersio negationis uera est, & quoddam hinnibile non est homo, quæ cōuersio particularis negationis est. Cur autem per accidens conuerti dicatur, superius dictum est. Liquet ergo talis conuersio per accidens. Quod igitur habet uniuersalis affirmatio, hoc habet contraiacens particularis negatio: utræque enim sibi conuerti non possunt. Quod autem habet uniuersalis negatio: hoc habet & ei contraiacens affirmatio particularis. utræque enim sibi conuerti possunt. Iunctæ ergo quæ sibi conuerti possunt, & quæ sibi conuerti non possunt, ut quæ sibi conuerti potest, iungatur ei quæ sibi conuerti non potest, & quæ sibi conuerti non potest, iungatur ei quę sibi conuerti potest, faciunt per accidens conuersiones, quæ superius.

De propositionum categoricarum commutatione per contrapositionem Cap. VII.

REstat ut de his conuersionibus dicamus, quę per contrapositionem fiunt, & primum earum sit dispositio in descriptione subiecta. generalis enim affirmationis, quę dicit, omnis homo animal est, conuersio per contrapositionem est quæ dicit omne non animal non homo est. Item generalis negationis quæ dicit, nullus homo animal est, conuersio per contrapositionem est, nullum non animal non homo est. Item particularis affirmationis quæ dicit, quidam homo animal est, cōuersio per contrapositionem est, quæ dicit, puoddam non animal non homo est. Item particularis negationis quæ dicit, quidam hō animal non est, conuersio per contrapositionem est, quæ dicit quoddā non animal non hō nō est, demonstrat subiecta descriptio.

Omnis homo animal est	Omne non animal nō homo est
Nullus homo animal est	Nullum nō animal nō homo est
Quidā homo animal est	Quoddam nō animal nō hō est
Quidā hō animal nō est	Quoddā nō animal nō hō nō est

His ergo ita positis, quo modo dictum est superius in simpliciter minorum cōuersione, ꝙ particularis affirmatio, & generalis negatio sibi ipsis cōuerterētur. Generalis uero affirmatio, & particularis negatio sibi ipsis non conueterētur, hic in per cōtrapositionē cōuersionibus cōtra est. Nā generalis affirmatio per cōtrapositionē, sibi ipsa conuertit, & particularis negatio sibi ipsa cōuertitur. Generalis uero negatio & particularis affirmatio per cōtrapositionem sibi nō conuertuntur, Quod ita esse his exemplis probauimus. Si enim uera sit affirmatio generalis quæ dicit, Omnis homo animal est, uera erit eius per contrapositionem conuersio quæ dicit, Omne non animal non homo est. Quod.n. animal non fuerit, id homo nō erit. Et si falsa fuerit generalis affirmatio quæ dicit, omne animal homo est, falsa erit etiā eius per contrapositionem conuersio quæ dicit, omnis nō homo nō animal est. potest enim fieri ut quod homo nō est, animal sit. Illa enim negat esse animal, quod homo non fuerit. Quod si, cum uera est generalis affirmatiua, uera est eius per contrapositionem conuersio; & si, cum falsa est generalis affirmatio, falsa est eius per cōtrapositionē cōuersio, non est dubium quin generalis affirmatio possit sibi ipsa cōuerti. Item nunc ostēdēdū est, quomodo particularis negatio sibi ipsa per cōtraprositionē cōuertit. Nam si falsa est quæ dicit, quidā hō animal nō est, falsa erit etiam eius ꝑ cōtrapositionē conuersio ꝗ dicit, quoddā nō animal nō hō non est. hoc enim uidetur hæc propositio dicere, ac si diceret, quędā res quę animal nō est, hō est. Qui.n. dicit, nō hō nō est, hominē esse significat ꝗđ animal nō sit. Hoc uero apte falsum est Omnis.n hō animal est. Et si uera fuerit particularis negatio ꝗ dicit. quoddā animal hō nō est: uera erit & eius per cōtrapositionē cōuersio quæ dicit, quidā nō homo nō animal nō est. Aequale est enim ac si diceret, res quę homo non est, non est non animal, sed est animal, ut equus & bos homo non est, & non est non animal. Ergo si, cum particularis negatio falsa est, falsa est etiam eius per contrapositionem conuersio; & si cum particularis negatio uera est, uera est eius per contrapositionem conuersio, non est dubium, quin particularis negatio possit per contrapositionem sibi ipsa conuerti. Nunc quoniam ostensum est generalem affirmatiuam, & particularem negatiuam per contrapositionem sibi posse conuerti, ostendamus generalem negatiuam, & particularem affirmatiuam per contrapositionem sibi non posse conuerti. Et prius de generali negatione dicendum est. Nam si generalis negatio uera est, nō necesse erit per contrapositionem sibi conuersam ueram esse. Sed si falsa fuerit, & per contrapositionem sibi conuersam falsam esse necesse est. Nam si falsa est quę dicit, Nullus homo animal est, falsa erit fortasse eius per contrapositionem conuersio, quę dicit, nullum non animal non homo est. æquale est enim ac si dicat., nulla res est quæ non sit animal, & sit non homo, quod est omnis res quę animam non habet, homo est, quod aperte falsum est. Item si uera fuerit generalis negatio, falsa erit eius per contrapositionē conuersio. Nam si uera est quæ dicit, nullus homo est lapis, falsa erit eius per contrapositionem conuersio quę dicit, nullus non lapis non homo est. æquale est.n. ac si dicat, nulla res est quę cum non sit lapis, non hō sit, quod est, omnis res quæcunq; lapis nō fuerit, homo est, quod fallum est. Innumerabilia

bilia enim inuenies, quę non sunt lapides, & non homines non sunt. Ergo qm̃, si generalis negatio falsa fuerit, falsa est eius per contrapositionẽ conuersio; & si eadem vera fuerit, falsa erit eius per contrapositionem conuersio, non est dubium generalem negationem sibi non posse conuerti. Quod enim in aliquo fallit, generaliter colligi non potest. Restat igitur, vt id quod reliquum est monstremus, particularem affirmationem per contrapositionem sibi non posse conuerti. Cum enim fuerit particularis affirmatio vera, uera erit eius etiam per contrapositionem conuersio. Nam si vera est quæ dicit, quidam homo animal est, uera est eius per contrapositionem conuersio, quoddam non animal nõ homo est. ęquale est enim ac si dicat, quędam res quæ animam non habet, homo non est, quod uerum est. Lapis.n. animam non habet, & tamẽ homo non est. Item si particularis affirmatio quę dicit, quidam lapis homo est, falsa est, uera erit eius per contrapositionem conuersio, quę dicit, quidam nõ homo nõ lapis est æquale est enim ac si diceret, quædam res quę homo non fuerit, lapis non est, quod uerum est. Equus.n.hõ non est, & tamen lapis nõ est. Ergo si, cum in quibusdam particularis affirmatio uera fuerit, uera erit eius per contrapositionem conuersio: & si, cum in quibusdam falsa fuerit particularis affirmatio, uera erit eius p̃ contrapositionem conuersio, non est dubium particulares affirmationes per contrapositionem sibi non posse conuerti. Generalis vero negatio & particularis affirmatio, quę contraiacentes sunt, in per contrapositionem conuersionibus contraria patiuntur. Nam in generalibus negatiuis, siue generales negatiuę ueræ fuerint, siue falsæ, per contrapositionem conuersiones semper falsę sunt: in particularibus autẽ affirmatiuis, siue particularis affirmatio uera fuerit, siue falsa, eius per contrapositionem conuersio vera est. Repetendum est igitur a superioribus, & cõfirmando quod in simplicibus terminorum conuersionibus particularis affirmatio, & generalis negatio sibi conuerti possunt. Generalis vero affirmatio & particularis negatio sibi conuerti non possunt. In his uero conuersionibus quę per contrapositionem fiunt, contra est. Nam generalis affirmatio & particularis negatio per contrapositionem sibi ipsis conuerti possunt. Generalis vero negatio, & particularis affirmatio per contrapositionem sibi ipsis conuerti nõ possunt. Et generalis negatio & particularis affirmatio quę sunt contraiacentes in veri falsiq; distantia (ut demonstratũ est) sibi ipsis inuicem contraria patiuntur. Hęc de categoricorũ syllogismorũ categoricis propositionibus dicta sufficiãt. Si qua vero in his pretermissa sunt, in perihermenias Aristotelis commentario diligentius subtiliusq; tractata sunt.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI, DE SYLLOGISMO CATEGORICO

LIBER SECVNDVS.

Quid sit dici de omni & nullo, quidq; esse in toto & nullo, & cur literis pro terminis utamur. Cap. I.

SVPERIORIS series voluminis, qđ ad categoricorum syllogismorum propositiones attinebat, explicuit; Nunc autem quantum introductionis patitur tẽperamentum, de ipsa categoricorũ syllogismorum ratione tractabitur. Et qm̃ omniũ compositorum firmitudo vel uitium, aut in his maxime reperitur, ex quibus est compositũ, aut penes bonã malamue compositionẽ eius laus uituperatioq; tenet. Nãq; domus si sit fortibus lapidibus debilibus ue cõstructa, ipsa quoq; est fortis aut debilis. Porro autem si artificis cõpositionẽ æquabilem solertẽq; fuerit nacta, ipsa quoq; cõstructio merito stabilitatis erit laudabile fundamentũ. si uero insolentior cõpositio fiat, tota quoq; quãuis ex bonis ordinata lapidibus, nulla sese gerẽs fabrica stabilitate nutabit. Nos quoq; hãc eãdẽ imaginẽ secuti, prius de his, quibus ipse syllogismus cõstat, idest ꝓpositionibus, explicuimus: Nunc uero de ipsa inter se syllogismorũ coniunctione, cõpositioneq; tractabimus. Illud vero meminisse debebis, introducẽdis hic me pstitisse docẽdis, nõ introductis. Et prius quid sit esse in omni, vel non esse paucis ostendam. Siqua enim res alterius genus fuerit, omnem intra se speciem continebit, & in toto species genere illa esse dicetur. Sit enim genus animal, homo uero species, homo ergo, qm̃ minus est quã animal, in toto animali esse dicetur. Omnis.n.hõ animal est. Siquis ergo sic dicat aliquã rem de omni alia prædicari cõuersa uice nihil interest. Nã sicut in toto animali hõ, est, sic etiã animal de omni homine prædicatur. In toto uero nõ esse, est, quoties alia res ab alia re omni disiuncta est, ut si dicas animal in nullo lapide est, nullum enim animal lapis est, & si dicas, animal de nullo lapide prędicatur, de nullo.n. lapide animal dicitur. Definimus ergo in toto esse, vel in toto non esse sic, in toto esse, vel de omni prędicari, dicitur quoties non potest inueniri aliquid subiecti, ad quod illud qđ pręd catur, dici nõ possit. Nanq; nihil hominis inuenitur, ad qđ animal dici non possit. In toto uero non esse, uel de nullo prædicari dicitur, quoties nihil subiecti poterit inueniri, ad qđ illud qđ pręcatur dici possit. Nihil.n. lapidis inueniri potest, de quo possit animal pręedicari. Illud sane notandũ est, ꝙ esse in toto versa uice dicitur. Nam si aliquid de omni aliquo prædicatr, illud de quo illud prædicatur, in toto illo esse dicitur qđ pręedicatur, ut animal de omni homine dicitur. Homo uero in toto est animali, idest uelut quędã pars intra totũ animal latet. Et siquid in alio omni fuerit, in eo toto res illa de qua superius dicebatur esse dicitur, ut idẽ animal cum in omni sit homine, & de eo omni prædicetur, hõ in toto est animali. His igit ita positis, quotiescunq; ita dicimus, ut literas pro terminis disponamus, pro breuitate hoc & compendio facimus, id qđ per literas demonstrare uolumus, vniuersaliter demonstramus. Nam fortasse in terminis aliquibus falsum ingerendũ necesse sit. In literis uero nunquã fallimur, quoniam ad hoc utimur literis, quasi terminos poneremus. In literis uero ipsis, nisi terminorũ cõiunctio per se firma ualensq; fuerit, ulla neq; ueritas, neq; falsitas reperietur. Quoties igitur aliud de alio omni pręedicari volumus ostẽdere, sic ponimus. Sit primus terminus.a. secundus.b. & pręedicetur.a. de omni.d. Hoc aũt ita accipito, tãquã si posuerimus.a.animal.b.hominem. Eodẽ mõ & de negatiuis. Nã si dicamus.a. de nullo.b. prædicetur. tale est ac si dicamus.a. qđ est animal, de nullo lapide prædicat qđ est.b. & alia quęcũq; eis fuerint cõsimilia.

De syllogismorum figuris, & eorum differentijs. Cap. II.

OMnis aũt syllogismus simplex, tribus terminis demonstratur atque cõcluditur. Sed prius ipsorum syllogismorum figuras aspiciamus: Post vero de modis ordinibusq; eorum tractabimus. Tribus igitur terminis ita positis, ut ꝓpe se & sibi connexi sint, tres, nõ vltra, fieri cõplexiones necesse est, hoc mõ. Sit.n.a. sit b. sit.c. aut.n.a. de.b. pdicabitur, & b de.c. aut certe.a. & de.b. prædicabitur, & de.c. uel ijsdẽ ipsis a.& b c. terminus uidebit esse subiectus. Sit enim. a. bonũ, sit.b. iustũ, sit.c. virtus: aut n a. idẽ bonũ erit in omni b. idest iusto, & dicetur, omne iustũ bonũ est, & itẽ.b. iustũ in omni.c. idest uirtute, & dicetur, omnis uirtus iusta est. Et erunt huiusinodi propositiones. Omne iustum bonum est, omnis virtus iusta est. Aut. a. idest bonum, de.b. quod iustum est, & de.c. quod virtus est pręedicabitur, ut sit, omne iustum bonum est. Omnis uirtus bona est. Aut certe. a. bonum.b. iusto & c. virtuti, subiacebit. Vt dicatur, omne bonum iustum est, omne bonum uirtus est. In hac enim complexione.b. & c. de solo.a. termino prædicantur. Vbi uero.a. de omni.b. termino, &.b. item prædicatur de omni. c. Hanc figuram uoco primam: quę diffinitur sic. Prima figura est, in qua is qui subiectus est, de alio prædicatur. Nanque. b. quod. a. termino subiectum est, ad.c. item

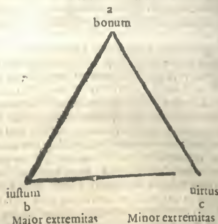
terminum prædicatur. Extremitates vero dico huius figurę quod prędicatur & quod subiectum est, idest.a.c. Nanq; a.prædicatur de.b.termino, c.vero terminus.b.termino subiacet. Medium autem illud uoco quod alij subiacet, & de alio prædicatur, id est.b. Nam.b.terminus.a.termino subiacet, de c. vero termino prædicatur. Maior vero extremitas est, quę prima prędicatur, id est.a. Nanq; idem.a.de.b.termino prędicatur. Minor vero, quę medio termino subicitur, idest.c. Nāq;.c. terminus medio termino, idest.b. subiectus est, de eo enim.b. medius terminus dicitur. Maior uero terminus.a.uocatus est, id est qui prędicatur. quoniam omne prędicatum, eo de quo prędicatur maius est. Et in conclusione, sicut jn prima propositione, semper.a.terminus prędicatur.a.enim bonum prædicatur de.b. iusto. Et dicitur omne iustum bonum est, b. uero medius terminus prędicatur de.c.& dicitur, omnis virtus iusta est. Ex his igitur cōcluditur in syllogismo, omnis virtus bonum est, & a. bonum nominabitur de.c.virtute, atque ideo maior a nobis extremitas appellatur.

Maior extremitas:	Medius terminus:	Minor extremitas
A	B	C
Bonum	Iustum	Virtus

Id vero meminisse debemus, quòd ea quæ paria sunt. retorqueri possunt, & ad se inuicem prędicari: & sicut id qđ prædicatur in eo quod subiectum est, omni est, ita rursus conuersim quod fuerit subiectum, in eo quod antea prędicabatur, omni erit subiectum, in eo quod antea prædicabatur, omni erit, Nam si.f.&. g. duo termini, ita sibi sint ęquales, ut neuter neutro maior sit, cum prędicaueris.f.de omni.g.erit f.terminus in omni.g.termino. Si vero conuertas & prædices.g.terminum de.f.termino, erit iterum.g.terminus in omni.f.termino. Sit enim.f. risibile.g homo. ergo si prędices.f.risibile, & g.hominē subijcias.f.risibile in omni.g. inuenitur. Omnis enim homo risibilis est. Si uero prędices.g.hominem ad.f.risibile.g.homo in omni.f.risibili reperitur. Omne enim risibile homo est. Quid autem termini sint, vel quid prædicatio, aut subiectio, priori de propositionibus libro satis dictum est. Sed ne forte erremus, ꝙ videtur vniuersalis affirmatio conuersa. Nam de hoc quoq; superius dictum est. Modo vero hoc solum monstrare volumus, quod quæ sunt in toto paria, sola conuertantur. Hoc tamen prodest ad ostensionē syllogismorum, quę fit in circulo, quam in analyticis diximus. Ac de prima syllogismorum categoricorum figura expeditum est.

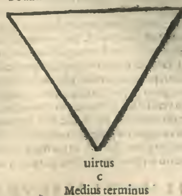
Secunda uero figura est quoties.a. terminus de vtrisq;.b. &.c.terminis prædicat; hoc modo. Si.n.dicas.a bonū de oī. b.iusto, ut sit hoc modo propositio. Omne iustum bonum est. Et inde.a bonum de omni.c. uirtute, vt dicas. Omnis virtus bonum est. solum.a. de utrisque.b.&. c.terminis prędicasti, & erit hęc secunda figura: Medius autem terminus in hac figura erit qui de vtrisque prędicatur, id est.a. Extremitates vero ea quę subiecta sunt, id est.b. & c. Maior vero extremitas est de qua primo a. terminus appellatur, id est b. iustum, vel si ad.e.primo prędicabitur.c.terminus maior extremitas inuenitur, iccirco quòd ea extremitas, de qua medius terminus primo prædicatur, in conclusione ipsa quoque prædicabitur, vt posterius demonstrandum est. Minor vero extremitas erit ad quod medius terminus posterius prędicabitur.

Tertia uero figura est quoties.a. &.b. termini de uno.c. prędicantur. Siquis enim prædicet.a.idest bonum, de.c.id est uirtute, vt sit huiusmodi propositio. Omnis uirtus bonum est. Item.b. prędicetur de.c. vt sit omnis virtus iustum est, tertiam figuram facit. In hac vero figura medius terminus erit, qui vtrisque subiectus est, id est.c. Nanque de.c. termino. a. &. b. termini prędicatur. Maior vero extremitas est quæ primo prędicatur, id est.a. Minor vero, quæ postea, id est.b.vel si quem libuerit.b.prius a.posterius prædicare, secundum priorem posterioremque prædicationē, maior minorue extremitas inuenietur. & hic quoq; maior extremitas in conclusionibus, sicut in superioribus alijs figuris, de minore prædicatur.

Maior extremitas
a
bonum

Minor extremitas
b
iustum

De syllogismo perfecto, & imperfecto, & quod secunda figura & tertia de prima nascantur. *Caput.* III.

EXpeditis igitur tribus syllogismorum figuris, dicendum est, quia perfectus syllogismus est, cui ad integram probatamque conclusionem, ex superius sumptis & propositis nihil deest. Sed modo atque ordine facta conclusio nihil dehabens per ea, quæ antea proposuit, terminatur. Imperfectus vero syllogismus est, cui nihil æque ad perfectionem deest, veruntamen in his, quæ in propositionibus sumpta sunt, aliqua desunt, cur ita esse videtur. sed hæ definitiones omnes posterius liquebunt. Nunc autem vnde hę figurę nascantur, breuiter explicandum est. Quoniam unde nascuntur, in eadem iterum resoluuntur. Sed secunda & tertia figura de prima figura nasci & procreari videtur. Sit enim.a. terminus in omni.b termino. & de omni eo prædicetur; b.vero terminus de omni.c. termino prædicat. hæc vt dictum est prima syllogismorum figura est. Siquis igitur maiorem extremitatem propositionemque conuertat, & quod fuerat antea prędicatum, faciat esse subiectum, secundam faciet figuram. Nam quemadmodum.a.terminus prædicatur de.b.termino. ita.b.de.c. Si ergo conuertatur, & fiat

at.b. terminus de.a.termino prędicetur, inuenitur.b.terminus, qui antea medius fuerat, &.a.termino subiectus, de.c. vero termino prædicatur, ad vtrosq; terminos prædicatiuus. Age enim quoniam.a.bonum de.b.iusto prædicabitur.b.vero iustum de.c.uirtute prædicabatur, erat propositio, omne iustum bonum est, omnis virtus iusta est: manente propositione quæ est, omnis virtus iusta est, prima ꝓpositio, id est omne iustum bonum est, conuertatur, & fiat omne bonū iustum est. Inueniuntur igitur propositiones sic: omne bonum iustum est, omnis virtus iusta est, & iustū idest.b.de.a. &.c.terminis prædicabitur. Cōuersa igitur maiore prioris figuræ extremitate, secunda syllogismorum figura procreatur. Tertia vero figura nascitur minori propositione cōuersa. Nam si a.bonum prędicatur de.b.iusto, vt dicatur, omne iustum bonum est. b. vero iustum prædicatur de.c. virtute, vt dicatur, omnis virtus iusta est, si priore propositione manente, id est, omne iustum bonum est, secunda quæ est, omnis virtus iusta est, conuertatur, & fiat, omne iustum virtus est, inuenientur omnes propositiones sic. Omne iustum bonum est. Omne iustum virtus est, & de.b.iusto.a.&.c.termini prædicatur, & fit tertiæ figuræ connexio. Conuersis igitur primis posterisq; extremitatibus primæ figuræ, tertia vel secunda figura nascuntur. At vero unaquæq; harū triū figurarum, habet sub se plures syllogismorū modos, vt modi sub figuris ita sint, vt sunt species sub suis generibus. Habet enim prima figura sub se, Aristotele auctore, modos quatuor: sed Theophrastus, & Eudemus super hos quatuor, quinque alios modos addunt Aristotele dāte principium in secundo priorū analyticorum volumine, quod melius post modum explicabitur. Secunda vero figura habet sub se quatuor modos. Tertia vero auctore Aristotele sex. addunt etiā alij vnum, sicut ipse Porphyrius, superiores.s. sequens.

De nouem syllogismorum modis primæ figuræ. Cap. IIII.

Et quoniam (vt superiore libro dictum est) aliæ propositiones affirmatiuæ sunt, aliæ negatiuę, & earum aliç vniuersales, aliæ vero particulares, secundum eas ipsas propositiones syllogismorum. conclusionesque iunguntur. Nanque primę figurę primus modus est, qui fit ex duabus uniuersalibus affirmatiuis, vniuersalem colligens affirmatiuam. Si enim.a. terminus fuerit in omni.b. termino, & si.b.terminus de omni.c. termino fuerit prędicatus.a.terminus de omni.c termino prædicabit. Nanq;.a.bonū si prædicetur de omni.b iusto, vt sit, omne iustū bonum est.b. uero iustū, si prędicetur de.c.virtute, vt sit, omnis uirtus iustū est necessario cōcludit, extremitatibus ad seinuicē prędicatis, idest.a.&.c.vt sit, omnis virtus bonū. Sunt igitur huiusmodi propositiones, atque conclusio. Si.a.in omni.b. fuerit, &.b. in omni.c. fuerit.a, terminus de omni.c. prędicabit, id est.

Omne iustum bonum est. barbara
Omnis uirtus iusta est, & conclusio.
Omnis igitur virtus bonum est.

Et hic primę figuræ Primus modus est. Secundus vero modus primę figuræ est quoties ex prima vniuersali negatiua, & secunda uṅi affirmatiua, cōclusio vniuersali negōne colligitur. Si.n.sit.a.malum.b.bonū.c.iustū.a. terminus de nullo b.termino prędicabitur. Nullum enim bonū malum est, b. vero terminus de omni.c.termino prędicabit. Omne enim iustum bonum est. Quare colligitur, nullum iustum malum est, vt est hoc modo. Si.a.terminus de nullo.b termino prędicatur, b.vero terminus de omni.c. termino fuerit prædicatur, a terminus de nullo.c.prædicabitur.ut est.

Nullum bonum malum est. celarēt
Omne iustum bonum est.
Nullum igitur iustum malum est.

Tertius vero modus primæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatiua, & particulari affirmatiua, particularis affirmatiua colligit. Nā si.a. uirtus de omni.b. id est bonū pdicat; & b.bonum de quodam.c.id est iusto fuerit prędicatū particulariter, erit quoque conclusio particularis, hoc modo, ut.a. virtus de quodam.c. iusto particulariter prædicetur. Si igitur fuerit.a.terminus in omni.b.& b. terminus in aliquo.c. particulariter, erit.a. terminus in aliquo. c. particulariter, vt sit.

Omne bonum virtus est.
Quoddam iustum bonum est. darij
Quoddam igitur iustum virtus est

Quartus modus primę figurę est talis, quoties ex vniuersali negatione, & particulari affirmatione, particularis negatiua colligitur. Nam si a terminus, de nullo b.termino prædicet, b. vero terminus de quodam.c. termino prædicet, a. terminus de quodā.c.termino nō prędicabit, qđ mōstrat subiecta descriptio. Nam sunt huiusmodi propositionis.

Nullum bonum malum est.
Quoddam iustum bonum est. ferio
Quoddam igitur iustum malum non est.

Hos ergo quatuor in prima figura modos in analyticis suis Aristoteles posuit. Cæteros vero quinq; modos Theophrastus & Eudemus addiderūt, quibus Porphyrius grauissime uir auctoritatis visus est cōsensisse, qui sunt huiusmodi. Nā quoniam particularis affirmatiua sibi ipsi conuertitur, quisquis ostenderit in conclusione.a.terminum de quodā.c.termino particulariter prędicari: in eadem ipsa conclusione monstrauit, quod.c.terminus de, a.termino rursus particulariter prędicetur. Nam si sibi particularis propositio in cōclusione conuertitur; si.a. terminus in quodam. c. termino fuerit.c. terminus de quodam.a. termino prædicabitur. Itē quisquis uniuersalem negatiuam in cōclusione probauerit, necesse est eum ipsius quoque conuersionem in eadem cōclusione probasse. Vniuersalis enim negatio semper sibi cōuertitur. Nam siquis probauit, quod.a.terminus de nullo.c. termino prędicetur, nō est dubium qui in hac conclusione illud quoque probatum sit, quod.c.terminus de nullo.a.termino prędicetur. Semper enim (ut dictum est) vniuersalis negatiua sibi ipsi conuertitur. vniuersalis quoq; affirmatiua duplici conclusione cōtineretur. Nam quisquis ostēdit a.terminum de omni.c.termino prædicari: Illud quoq; ostēdit quod.c. terminus de quodam.a. termino particulariter prædicetur. Siquis.n. probauerit animal de omni homine prædicari, ita dicens, Omnis homo animal est: illud quoq; necessario monstrauit particulariter, quoniam quoddā animal homo est. Ita semper uniuersalis negatio, & vniuersalis affirmatio, & particularis affirmatiua dupliciter concluduntur. Aliæ enim sibiipsis conuertuntur, quæ particularis est, particulariter; quæ uniuersalis, vniuersaliter. Alia uero cū ipsa vniuersalis affirmatiua sit, particulariter sibi ipsi conuertitur. Particularis autem negatio nunquam sibi ipsi conuertitur. Atque ideo simplicem in se retinet conclusionem. Hoc autem quod nuper diximus in secundo priorū analyticorum libro ab Aristotele monstratur, quod, scilicet Theophrastus & Eudemus principium capientes, ad alios in prima figura syllogismos adiiciendos animum adiecere, qui sunt huiusmodi, qui κατ' ἀνάκλασιν uocantur. id est per refractionem quandam conuersionemque. propositionis. Et est Quintus modus ex duabus uniuersalibus affirmationibus particularē colligēs affirmatiuam hoc modo. Si.a.fuerit in omni.b.&.b.fuerit in omni.c. posset equidē concludi qđ a.terminus esset in omni.c.termino, Sed quoniam iusta uniuersalis propositio (ut dictum est) particulariter conuertitur, prætermisso eo ꝙ.a.terminus de omni.c.termino prædicatur, conclusio esse dicitur, quod.c.terminus, de quodā a.termino prædicatur, quod hoc exemplo monstrandū est. Si enim sint propositiones sic, omne iustum bonum est, omnis virtus iusta est, posset cōcludi equidem quoniam omnis uirtus bonū est. Sed quoniam ita propositio sibi conuertitur, vt sit quoddam bonum virtus est, particulariter, particularis syllogismus conclusioque colligitur ex duabus vniuersalibus affirmatiuis. Eius vero forma talis est.a.terminus in omni.b.b.terminus in omni.c.igitur.c. terminus in quodam.a.ut est.

Omne iustum bonum est.
Omne uirtus iusta est. baralip
Quoddam bonum uirtus est.

Per conuersionem refractionemq; dicitur, quoniam quod uniuersaliter

uniuersaliter colligebatur, conuersum particulariter collectum est. Sextus modus est primæ figuræ qui fit ex uniuersali negatiua, & uniuersali affirmatiua vniuersalem conclusionem per conuersionem colligens. Nam si.a.terminus in nullo.b. fuerit.b. uero terminus in omni.c. termino fuerit, posset equidem colligi, quoniam.a.terminus in nullo.c.termino est. Sed quoniã vniuersalis negatiua cõuertit, dicimus quoniã.c.ter. in nullo.a.termino est, ut sit hoc modo.

celantes

Nullum bonum malum est
Omne iustum bonum est, posset colligi
Nullum iustum malum est.

Sed ex his per conuersionem colligimus

Nullum malum iustum est.

Septimus modus primæ figurę est, qui ex uniuersali affirmatiua & particulari affirmatiua per cõuersionem particularẽ colligit affirmatiuam. Si enim fuerit.a.terminus in omni.b. &.b. terminus de quodam.c.termino prædicetur, potest.a. terminus de quodam.c.termino prædicari. Sed quoniã particularis affirmatio sibi ipsa conuertitur, per conuersionem fit conclusio, & dicetur.c. terminus de quodam.a. termino prędicare, ut sit sic.

dabitis

Omne bonum virtus est.
Quoddam iustum bonum est.
Posset equidem concludi quoniam
Quoddam iustum uirtus est. Sed quia particularis affirmatio cõuertitur, dicimus quoniã quędam uirtus iusta est.

Octauus modus primæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatione & uniuersali negatione particulariter colligitur. Si enim.a.terminus de omni.b.termino prædicatus fuerit.b.vero terminus de nullo.c.termino prædicetur, nõ posset colligi, quoniam.a. terminus de ullo. c. termino prędicatur. cur autem non posſit in resolutorijs dictum est. Sed quoniam uniuersalis negatiua sibi ipsa conuertitur: potest dici & conuerti, quoniam.c.terminus de nullo.b.termino prędicatur.b.vero terminus de quodam.a.termino dicitur, quoniam vniuersalis affirmatiua particulariter sibi ipsa cõuertitur, quare.c.terminus de quodam.a.termino non prædicabitur, ut sit sic. Omne bonum iustum est, Nullum malum bonum est, non posset colligi, quoniam nullum malũ iustum est. Sed conuertitur sic.

fapesmo

Omne bonum iustum est:
Nullum malum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est:

Nonus modus primæ figuræ est, qui ex particulari affirmatiua & uniuersali negatiua particularem colligit negatiuam per conuersionem. Si enim.a.terminus de quodam.b.termino.b.vero terminus de nullo.c.termino prædicetur, non potest quidem dici, quoniam.a.terminus de quodam.c termino non prędicabitur. cur autem non posſit hoc quoque in resolutoriis diximus. Sed quoniam uniuersalis negatio cõuerti potest, dicetur quoniam.c.terminus de nullo.b.termino prædicatur, &.b. terminus de quodam.a. prædicatur.c. igitur terminus de quodam. a. non prædicabitur, ut sit sic.

frisesmo

Quoddam bonum iustum est.
Nullum malum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

De quatuor syllogismorum modis secundæ figuræ. Cap. V.

EXpeditis igitur nouem primæ figuræ modis, ad secundę figuræ quatuor modos ueniamus. Illud tantum cõstet, quod quemadmodum in prima figura per nouem supra dictos modos, & affirmatio vniuersalis, & negatio uniuersalis, & affirmatio particularis, & negatio particularis, in conclusione colligitur. In secunda figura affirmatiuam, neque generalem, neque particularem posse colligi, sed tãtum vel particulariter, vel vniuersaliter solas colligi negatiuas. Est autem secundę figuræ primus modus hic, quoties ex uniuersali negatione, & uniuersali affirmatione, vniuersalis negatiua colligitur. Si enim.a. terminus de nullo.b. termino, & de omni.c. termino prædicetur. b. terminus de nullo.c.termino prędicabitur. Sit enim.a.bonum, sit.b.malum.c.iustum. Si quis igitur sic dicat.

cesare

Nullum malum bonum est.
Omne iustum bonum est, concludit
Nullum iustum malum est

Liquet igitur maiorem extremitatem de minore in conclusione prædicari. Sed omnes secũdę figurę syllogismi quamuis veri sint, verum tamen ex seipsis non probant, sed ex primæ figuræ modis implent. Namq; si.a.terminus de nullo.b. termino prædicetur, & in omni.c.termino sit, nondum probatũ est, quoniam omnino.b. terminus de nullo.c termino prædicetur. Sed si quis ex isto secundę figuræ primo modo, primæ figuræ secundum modum faciat per conuersionem totus syllogismus conclusioque probata est. Si quis enim in hoc syllogismo qui est.a. terminus, in nullo.b.& idem.a.terminus de omni.c. prędicet, &.a.b. propositionem conuertat, vt faciat esse.b.a. Nam omnis vniuersalis negatiua conuertitur. Si quis igitur dicat quoniam.a. terminus de nullo b. termino prædicatur, &.b. igitur de nullo.a.termino prędicabitur. Sed a.terminus de omni.c. termino prædicabitur. Fit igitur primæ figurę secundus modus, ex uniuersali negatiua, & vniuersali affirmatiua, vniuersalem colligens negatiuam, vt sit conclusio. De nullo igitur.c. termino.b.ꝓdicabitur. His igitur conuersionibus, omnis secundæ & tertiæ figurę syllogismus conclusioque colligitur & probatur. Atque ideo quoniam ex seipsis non sunt probati nisi ex superioribus comprobẽtur.i.primæ figurę modis, quicũque in secunda vel tertia figura inuentus fuerit imperfectus vocatur syllogismus, Secundus vero modus secundæ figurę est, quoties ex vniuersali affirmatiua & vniuersali negatiua cõmutatis ordinibus vniuersalium, rursus negatiua concluditur. Si enim.a.terminus in omni.b termino fuerit, & de nullo.c.termino ꝓdicet.b.terminus de nullo.c.termino ꝓdicabitur. Sit enim.a.bonũ,b. iustũ.c.malũ. Si quis igit sic dicat.

camestres

Omne iustum bonum est
Nullum malum bonum est. concludit
Nullum igitur malum iustum est.

Sed hęc complexio coniunctioq; propositionũ duplicem conuersionem habet. Ostenditur enim de secundo primæ figuræ modo sic. Nam si.a.terminus in omni.b.termino est, de nullo.c. termino prædicatur, hic vniuersalis negatiua conuertitur. Erit igitur vt.c.terminus de nullo.a.termino prædicetur. Quod si ita est, erit huiusmodi syllogismus, c.terminus de nullo,a, termino prędicatur,a, terminus in omni,b, termino est.c, igitur terminus de nullo,b,termino prædicabitur. Ecce vna conuersio facta est propositionis negatiuę. Sed quoniã diximus concludi non,c, in nullo,b, sed b, in nullo,c,termino, hic vniuersalis cõclusio negatiua cõuertitur. Et sicut conclusum est,c, terminum de nullo,b,termino prędicari: ita concluditur de nullo,c,termino,b,terminũ prædicari. Tertius modus secundæ figuræ est, quoties ex vniuersali negatiua, & particulari affirmatiua, particularis negatiua colligitur. Si enim,a,terminus de nullo,b,termino prędicetur, & in quodam,c,termino fuerit,b,terminus de quodam.c.termino non prędicabitur. Sit enim,a,bonum,b,malum,c,iustum. Si quis igitur sic dicat.

festino

Nullum malum bonum est.
Quoddam iustum bonũ est: concludat necesse est
Quoddam iustum malum non est.

Hic quoque syllogismus per conuersionem hoc modo probatur. Nam si,a,terminus de nullo,b,termino prædicatur, & b,terminus de nullo,a, termino prædicabitur. Sed,a, terminus de quodam.c.termino prędicatur. Redit igit primæ figurę modus quartus, qui est ex vniuersali negatione, & particulari affirmatione, particularem scilicet colligens negatiuam, vt in hoc quoque syllogismo. Nam hic quoq; particularem negatiuam colligit, idest.b, terminum de quodam c.termino non prędicari. Quartus modus secundæ figurę est qui ex vniuersali affirmatione, & particulari negatione, particularem colligit negatiuam. Nam si. a. terminus in omni.b.termino sit, & de quodam.c. termino non prædicetur.b. terminus de quodam. c. termino non prædicabitur. Sit enim, a, bonum, b, iustum, c, malum. Si quis igitur dicat.

Omne

Omne iustum bonum est.
Quoddam malum bonum non est, concludit
Quoddam igitur malum iustum non est. baroco

Hæc uero complexio atq; ordo propositionū per conuersionem non potest approbari. Generalis enim affirmatiua sibi ipsa conuerti non potest. Monstratur igitur iste syllogismus ex prima figura, non per conuersionem, sed per impossibilitatem. quoniā si particularis conclusio negatiua in hoc syllogismo non concluditur, aliquod inconueniens impossibile contingit. Sed hæc impossibilitas per primam figuram demonstrabitur. Dico enim, quoniam si.a.terminus. de omni.b.termino prędicetur, & in aliquo.c.termino non sit, talem colligi conclusionem.ut.b.terminus de aliquo.c.termino non prædicetur. Nam si hoc falsum est.huic contraiacens propositio uera erit. Particularibus autem negatiuis uniuersales affirmatiuæ contraiacentes sunt, ut in superiore libro docuimus.si igitur hic particularis negatio non est cōclusio, erit generalis affirmatio. Sit enim affirmatio generalis, &,b,terminus de omni,c,termino prædicetur: sed,a, terminus de omni,b, termino prædicatur,b,uero terminus de omni,c,termino prędicari dicitur.A. igitur terminus de omni.c.termino prædicatur, quod fieri non potest.Ita enim a,c, propositionem posuimus prius, ut diceremus.a.terminum de quodam,c,termino nō prædicari.Hoc igitur ostensum est per primum modum primæ figurę. Quare in secunda figura omnis syllogismus imperfectus est, & eius probatio, aut per conuersionem in primam figuram reducitur, aut ex hypothetica dispositione per impossibilitatē: & primam figuram, aliter fieri non posse monstratur: & alij quidem omnes per impossibile probant, quod paulo post demonstrabitur.

De sex septemue modis syllogismorum tertiæ figuræ Cap. VI.

Restat ut tertiæ figuræ modos atque ordines explicemus. Sed antea quam id faciamus, illud prius uidendū est, quod in tertiæ figurę modis nunquam cōclusio colligitur uniuersalis. Sed si uel negatiuæ uel affirmatiuæ fuerint, collectiones particulares semper erunt, nunquam etiam generales. Est autem tertiæ figuræ Primus modus hic, qui ex duabus uniuersalibus affirmationibus particularem colligit affirmationem. Nam si,a, & ,b, termini de omni,c, termino prędicentur,a,terminus de quodā,b,termino prædicabitur, per conuersionem. Nam si,b, terminus de omni c.termino prędicatur, & uniuersalis affirmatio particulariter sibi conuertitur.c.terminus de quodam,b, termino prædicatur. Quod si ita est fit Tertius primæ figuræ modus, qui est ex uniuersali & particulari affirmatiua, & colligit.a.terminum de quodam,b,termino prædicari. Sit enim.a.iustum, b,uirtus c.bonum.Siquis enim sic dicat.

Omne bonum iustum est.
Omne bonum uirtus est, fit conclusio,
Quædam uirtus iusta est. darapti

Mutant alii terminos, & uolunt facere secundum modum, ut sit,a,uirtus,b,iustum,c,bonum,ut fit talis syllogismus.

Omne bonum uirtus est.
Omne bonum iustus est, &concludatur
Quoddam iustum uirtus est. dapamis

Sed hunc Aristoteles a superiore non diuidit, & hos duos, unum modum putat, & iccirco nos septem tertiæ figurę esse diximus modo dubitantes, sed magis Aristoteles sequendus est, atque ideo alium modum dicamus esse qui possit in regte uideri secundus. Secundus uero modus tertiæ figuræ est, quoties ex uniuersali negatione, & uniuersali affirmatione, negatio colligitur particularis. Si enim.a.terminus de nullo.c.termino.b, terminus vero de omni,c, termino prædicetur,a,terminus de quodam,b, termino non prædicabitur.Nam si,a, terminus de nullo.c. termino prædicatur, b,vero de omni,c,&,a, terminus dequodam,b,termino nō prędicabitur. Particulariter.n.sibi uniuersalis affirmatiua conuertitur.Concluditur igitur in quarto primæ figurę modo.a.terminum de quodam,b,termino non prędicari.Sit.n. a.malum,b,iustum,c,bonum.Siquis sic dicat.

Nullum bonum malum est.
Omne bonum iustum est, concludat necesse est
Quoddam igitur iustum malum non est. felaptō

Ex quo considerandum est maiorem extremitatem in conclusione prędicari. Tertius modus tertiæ figurę est, quoties ex particulari & uniuersali affirmatiua, particularis affirmatio concluditur. Si enim,a, terminus de quodam,c,&,b, terminus de omni,c, termino prędicetur, cōcluditur,a, terminum de quodam, b, termino prædicari per duplicem conuersionem. Quoniam enim,b,terminus de omni,c,termino prædicatur: &,a,terminus de quodam,c,termino prędicatur: & particularis affirmatiua semper sibiipsi cōuertitur.c, terminus de quodam,a, termino prædicabitur. Sunt igitur propositiones sic. b, terminus de omni,c, termino.c, uero terminus de quodam,a, termino prædicatur.quod si ita est, colligitur in primæ figuræ modo tertio.b,terminū de quodam,a, termino prędicari. Atq; ita particularis affirmatiua conuertitur,&,a,terminus de quodam,b,termino prędicabit; erūtq; duplices cōuersiones, una ꝓpositionis, alia cōclusionis. Sit enim.a.iustū,b, uirtus,c, bonū.Siqs igit̄ sic dicat.

Quoddam bonum iustum est.
Omne bonum uirtus est.concludat necesse est.
Quædam uirtus iusta est. disamis

Quartus modus tertiæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatione, & particulari affirmatione, affirmatio particularis colligitur. Nam si,a,terminus de omni,c,termino prædicitur.b.uero terminus in quodam,c, termino sit, concluditur,a,terminum de quodam,b,termino prædicari per cōuersionem. Si enim,b,terminus de quodam.c,termino prædicetur,&,c,terminus de quodam,b, termino prędicatur, quoniam particularis affirmatiua sibi ipsa cōuertitur, & fit syllogismus in primæ figuræ tertio modo, qui fit ex uniuersali affirmatiua & particulari affirmatiua, particularem colligens affirmatiuam, ut sit syllogismus hoc modo. a.terminus in omni,c,&,c,terminus in quodam,b.Igitur,b,terminus in quodam,b,sit,a,uirtus,b, iustum,c, bonum. Siquis igitur sic dicat.

Omne bonum uirtus est.
Quoddā bonum iustum est, concludet quoniā
Quoddā iustum uirtus est. datisi

Quintus modus tertiæ figurę est, quoties ex particulari negatione, & uniuersali affirmatione, particularis colligitur negatiua. Sed hic modus per conuersionem probari nō potest, sed per impossibilitatem, sicut quartus secundę figuræ probatus est modus. Si enim.a.terminus de quodam,c,termino non prędicetur.b,uero terminus de omni.c.termino prędicetur.a,terminus de quodam,b,termino non prædicabitur. nam si non ita est, erit illud uerum,a,terminū de omni,b,termino p̄dicari.sed, b,terminus de omni, c,termino prædicatur,a,igitur terminus de omni,c,termino prędicabitur, quod fieri non potest. Prius enim ita positus est, a, terminus,ut de quodam,c,termino nō prędicaretur. Quod si generalis affirmatio in conclusione syllogismi non est, ut sit,a, terminus in omni, b. termino, erit huic contraiacens particularis negatio, ut, a, terminus de quodam,b,termino non prædicetur. Sit enim,a,malum,b, iustum,c, bonum. Si quis igitur sic dicat.

Quoddam bonum malum non est.
Omne bonū iustum est, concludat necesse est
Quoddam igitur iustum malum non est. brocardo

Sextus modus tertiæ figurę est, quoties ex uniuersali negatiua & particulari affirmatiua, particularis negatio colligitur per conuersionem. Nam si.a. terminus in nullo,c,termino sit.b, uero terminus de quodam,c, termino prędicetur, sit conclusio,a, terminum de quodam,d, termino non prędicari. Nā si.a, terminus de nullo ,c, termino prędicat̄, b. uero terminus de quodam.c. termino prædicatur, &,c, terminus de quodam,b,termino prædicabitur: quoniā particularis affirmatiua potest conuerti. Fit igitur talis syllogismus, ut,a,terminus de nullo,c, termino prędicetur, terminus de quodam,b, termino prędicetur: & , a, terminus de quodam,b,termino non prędicetur. Sit,a, malum,b, iustum,c,bonum. Siquis igitur dicat.

Nullum

Nullum bonum malum est
Quoddam bonum iustum est, concludit. ferison
Quoddam iustum malum non est.

Quid sit syllogismus, & quot eius species. Cap. VII.

HIS igitur expeditis, quid ipse syllogismus sit, definiendum est. Definitur autem sic, syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam atque concessis, aliud quiddam, quam sint ea quę posita & concessa sunt, necessario contingit per ipsa quæ concessa sunt. Orationem diximus esse syl logismum iccirco, quoniam omnis definitio a generali o t trahitur. Genus autem syllogismi est oratio. quod autem dictum est, in qua positis quibusdam & concessit, ita intelligendum est, quasi sic dictum esset, secundum quam positis, & concessis: ut enim syllogismus fiat, ante aliquid a proponente dicitur, qđ audiens concedat. quod si ille concesserit, concludit, & perficit syllogismum, iccirco quia dubiæ res per quædam concessa & probata monstrantur. conceditur autem æqualiter & affirmatio & negatio uera. Cætera uero in syllogismi definitione talia sunt, quę non integre dispositos syllogismos, a syllogismorum definitione uerorũ discernant. Nam quod dictum est, in qua positis quibusdam, sumptorum scilicet, & propositionum multitudo monstratur. sunt enim qui putãtur esse huiusmodi syllogismi, in quibus tãtum vna propositio est & vna conclusio, qualis est hic, Vides, uiuis igitur. homo es, animal igitur es. Et alia huiusmodi, quos scilicet ueteres in syllogismis non acceperũt. syllogismus enim est aliquorũ collectio. At vero collectio non nisi plurimorum est: & quicũque unam posuit propositionem, ille non colligit, nullum igitur faciet syllogismũ. debet enim syllogismus, ut angustissimus sit, duabus propositionibus comprobari. Quod autem dictum est, aliud quiddam necessario euenire, quã sint ipsa quæ cõcessa sunt, quoniam frequẽter tales ab aliquibus fiunt syllogismi, ut ea quæ proposuerunt, ipsa etiam in cõclusione concludant. vt est hic, si homo es, homo es, homo autem es, homo igiẽ es. Idem enim cõclusit, quod ante proposuit. Atq; ideo ad istorum discretionem, aliud quiddam contingere debere dictũ est, quam sint ea quę cõcessa sunt, ut in superioribus omnibus syllogismis, quos in trium figurarum modis & demonstratione posuimus. Tales uero syllogismi, quales nũc dicti sunt, perridiculi sunt, ꝙ id quod ante concessum est, quasi dubium quiddã in conclusione colligitur. Nam quod positum est, necessario contingere, ad hoc pertinet, quoniam freqẽter ad inductionem uerę quædam propositiones sunt, quarum conclusio nullo modo uera est. vt siquis sic dicat, Qui musicum nouit, musicus est, & cõcedatur. Et qui Arithmeticam, aritmethicus est, & qui medicinam, medicus est, & qui bonum, bonus est. Cum igitur hæc omnia concessa sunt, dicat, & qui malum, malus est. Quod quasi superioribus simile uidet, sed omni modo falsum est. Boni enim homines non aliter cauent, nisi mala nouerint. Atque ideo propter eas cõclusiones, quæ sunt per eas propositiones q̃ per inductionem dicuntur, additum est conclusiones in syllogismis necessarias contingere. id est ex necessitate cõtingere. Est etiam alia expositio, sed in analyticis nostris iam dicta est. Illud uero quod dictũ est, per ipsa quę posita sunt, hoc propter eos dictum est, qui tales faciunt syllogismos, in quibus aut minus aliquid, aut plus aut aliud propositũ est, quàm proponi debuerat. Fiunt enim huiusmodi syllogismi. Siquis enim ita dicat, Socrates homo est, omnis homo animal est, & concludat, Socrates igitur animatus est; minus proposuit, quod non dixit, Omne animal esse animatum. Nunc si sic proposuisset, recte Socrates animatum esse concluderet, ita dicendo, Socrates homo est, Omnis homo animal est: & omne animatum est, Socrates igitur animatus est. Plus autem proponere hoc est, ut siquis sic dicat, Omnis homo animal est, Omne animal animatũ est, sed & Sol in ariete est, omnis igitur homo animatus est. hic uero superfluum est, quòd Solem in ariete esse interposuit. Aliud autẽ quam necesse est, quidã ꝓponũt hoc modo. ut siquis sic dicat, omnis homo animal est, uirtus autem bonum est, omnis igitur homo animatum est. nulla igitur harum propositionum ad rem pertinet, quam concludere cupiebat. Expedita igitur syllogismi definitione, ad priorum modorum naturam resolutionemq; ueniamus, & prius omnes in ordinem disponantur.

Primæ figuræ modi.

Primus	Omne iustum bonum est	barbara
	Omnis uirtus iusta est.	
	Omnis igitur uirtus bona est.	
secundus	Nullum bonum malum est.	celarent
	Omne iustum bonum est	
	Nullum igitur iustum malum est	
tertius	Omne bonum uirtus est	darij
	Quoddam iustum bonum est	
	Quoddam igitur iustum uirtus est.	
quartus	Nullum bonum malum est.	ferio
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
quintus	Omne iustum bonum est.	baralip.
	Omnis uirtus iusta est.	
	Quoddam igitur bonum uirtus est.	
sextus	Nullum bonum malum est.	celantes
	Omne iustum bonum est.	
	Nullum igitur malum iustum est.	
septimus	Omne bonum uirtus est.	dabitis
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quędam igitur uirtus iusta est.	
octauus	Omne bonum iustum est.	fapesmo
	Nullum malum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
nonus	Quoddam bonum iustum est.	frisesmo
	Nullum malum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	

Secundę figuræ modi.

Primus	Nullum malum bonum est	cesare
	Omne iustum bonum est.	
	Nullum igitur iustum malum est	
secundus	Omne iustum bonum est.	camestres
	Nullum malum bonum est.	
	Nullum igitur malum iustum est.	
tertius	Nullum malum bonum est.	festino
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
quartus	Omne iustum bonum est.	baroco
	Quoddam malum bonum non est.	
	Quoddam igitur malum iustum non est	

Tertiæ figuræ modi.

Primus	Omne bonum iustum est.	darapt
	Omne bonum uirtus est	
	Quædam igitur uirtus iusta est.	
secundus	Omne bonum uirtus est.	dapamis
	Omne bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum uirtus est.	
tertius	Nullum bonum malum est.	felapton
	Omne bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
quartus	Quoddam bonum iustum est.	disamis
	Omne bonum uirtus est.	
	Quędam igitur uirtus iusta est	
quintus	Omne bonum uirtus est.	datisi.
	Quoddam bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum uirtus est.	
sextus	Quoddam bonum malum non est.	rocardo
	Omne bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
septimus	Nullum bonum malum est.	ferison
	Quoddam bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	

Hi sunt igitur omnes trium figurarum modi, quorũ primę figuræ quatuor primi indemonstrabiles nominantur & directi,

directi, id est sine aliqua conuersione monstrati; indemõstrabiles autem, quoniam non per alios demonstrantur, & perfecti dicuntur, quoniam per seipsos comprobantur. Et primi quoniam positione, & natura primi sunt, & in eos omnes cęteri resoluuntur. Illi quoque quinque primę figuræ modi, imperfecti & per conuersionem sunt. Secundę uero figuræ, & tertiæ, omnes imperfecti sunt, quoniam per primos primæ figuræ modos quatuor cõprobantur. Nanq; in ipsos resoluuntur, ut eos per conuersionem resoluamus, & per impossibilitatẽ, ut duo illi superius demõstrati sunt. Cõsideremus igitur eorum principia, quoniam unde nascũtur, in idipsum resoluuntur.

De resolutione syllogismorum primæ & secundæ figuræ. Cap. VIII.

QVintus igitur primæ figurę modus de primę primo figuræ modo procreatur. Binis enim ꝓpositionibus prioribus manentibus, conclusio primi modi particulariter cõuersa, quintum efficit syllogismum, quod in subiecta declaratur descriptione.

Primus primę		Quintus primę
Omne iustum bonũ est	eadem	Omne iustum bonum est
Omnis virtus iusta est	eadem	Omnis virtus iusta est
Omnis uirtus bona est	uersa	Quoddam bonũ virtus est

Sextus vero primæ figuræ modus, de secundo primæ figurę modo capit principiũ. Manentibus enim duabus prioribus propositionibus secundi modi, vniuersali conclusione uniuersaliter cõuersa, sextus nascitur syllogismus, vt subiecta docet descriptio.

Secundus primæ		Sextus primę
Nullum bonũ malũ est	eadem	Nullum bonum malũ est
Omne iustum bonũ est	eadem	Omne iustum bonum est
Nullũ iustum malũ est	versa	Nullum malum iustum est

Septimus modus primę figurę, de tertio primæ figurę nascitur modo. Manẽtibus enim binis propositionibus prioribus particulari affirmatiua in conclusione conuersa, septimi modi collocatio procreatur hoc modo.

Tertius primæ		Septimus primę
Omne bonũ uirtus est	eadem	Omne bonum virtus est
Quoddã iustũ bonũ est	eadem	Quoddam iustũ bonũ est
Quoddã iustũ virtus est	uersa	Quædam virtus iusta est

Octauus vero, & nonus primæ figurę modus, in quartũ primæ figurę modum resoluũtur, non etiam initiũ sumunt. Octauus resoluitur in quartũ hoc modo. in primam enim quarti secunda octaui vniuersaliter conuersa, & prima propositione octaui modi particulariter in secũdam quarti modi conuersa, eadem conclusio colligitur, id est negatio particularis.

Quartus primæ		Octauus primę
Nullũ bonũ malum est vlr	X cõuersa	Oẽ bonũ iustũ est
Quoddã iustũ bonũ est plr	X cõuersa	Nullũ malũ bo. ẽ
Qđdã iustũ malũ nõ ẽ,	eadẽ cõclo	Qđdã iustũ malũ nõ ẽ.

Nonus vero modus in quartum modum resoluitur sic: prima quarti in secundam noni propositionẽ uniuersaliter conuertatur, & secũda quarti particulariter in primam noni, & eadem conclusio maneat, negatio particularis hoc modo.

Quartus primę		Nonus primæ
Nullũ bonũ malũ est. ulr	X cõuersa	Qđdã bonũ iustũ est
Qđdã iustũ bonũ est. plr	X cõuersa	Nullũ malũ bonũ est
Qđdã iustũ malũ nõ ẽ,	eadẽ cõclo,	Qđdã iustũ malũ non ẽ.

Resolutis igitur quinque primę figurę modis in quatuor superiores secundę figurę quatuor modos in prioris figurę modos quatuor resoluamus. quorum tres per cõuersionem probantur: Quartus vero per solam impossibilitatem. At uero primus, secundæ figuræ secundus modus, in secundũ prioris figurę modum resoluũtur, & resoluitur Primus sic. Cõuersa enim prima uniuersali negatione uniuersaliter, & manente secunda uniuersali affirmatione, eadem conclusio vtrorumq; nascitur.

Secundus primæ		Primus secundę
Nullum bonũ malũ est.	conuersa	Nullum malũ bonum est.
Omne iustũ bonum est.	manet	Omne iustum bonum est
Nullum iustum malũ est.	eadem	Nullum iustum malũ est

Secundæ figuræ secundus modus in primæ figuræ secundum modum resoluitur sic. Conuersa secunda propositione, & prima secunda manente, vniuersaliter fit conuersa conclusio.

Secundus primæ		Secundus secundæ
Nullum bonũ malũ est. cõ	X net.	Oẽ iustũ bonum est
Omne iustũ bonũ est. ma.	X uersa.	Nullũ malũ bonũ est
Nullum iustũ malũ est.	conuersa.	Nullum malũ iustum est

Tertius vero secundę figurę modus, ad quartum primę figurę modum reuocatur. Vt enim vniuersalis negatio in primam propositionem vniuersaliter conuertatur & secundę propositiones maneant, idem syllogismi terminus propositioq; colligitur, hoc modo.

Quartus primæ		Tertius secundę.
Nullum bonum malũ est	similis	Quoddã iustũ bonũ est
Qđdã iustũ malũ non est	eadem	Quoddã iustũ malũ nõ ẽ

Quartus modus secundę figuræ, quoniam iam primo cũ factus est, per conuersionem in superioris primę figurę modum, retorqueri non poterat, sed per impossibile demonstratum est, hic quoq; per impossibile ad superiores reducitur modos. Et quoniam omnes secundę figuræ modi per impossibile monstrãtur, iccirco nos quoq; inchoãtes a quarto, omnes per impossibile resoluamus. Nam quartus secundæ figuræ modus in primũ primæ figuræ resoluitur per impossibilitatem. Tertius in secundum, secundus in tertium, primus in quartum, quod hoc modo liquebit. Siquis ergo duas istas concesserit propositiones, id est, omne bonũ virtus est, & quoddam iustum virtus non est, necesse est quoq; conclusionem concedat, quę est. Quoddam igitur iustũ bonum non est. Nam si hæc falsa est, erit ei contraiacens vera, quę est, Omne iustum bonũ est. sed & illam concessit, quę est prima quarti modi. i. omne bonum virtus est. Ex his igitur concludat, omne igitur iustum virtus est. Sed prius concessit quarti modi secundam propositionem quę est, Quoddam iustum virtus non est; Nunc vero concedit, Omne iustum virtus est, duas sibi contraiacentes simul conclusurus est, quod fieri non potest. Hoc autem iccirco euenit, quia conclusio quarti modi in primi modi secundã propositionem cõuersa. ꝙ si secũda propositio primi modi in quarti conclusione non colligitur, quarti conclusio, id est particularis negatio ꝑmanebit. Sed ne forte nos conturbet, quòd alios terminos in resoluẽdo modos posuimus, quã superius in disponendo. non enim modo in terminis laboramus, sed in figuris & modis, & complexionibus construendis atque resoluendis operam consumimus. Eodem modo & cæteri secundę figuræ in primos quatuor resoluuntur.

Quartus secundæ		Primus primæ
Oẽ bonũ virtus est.	cõcessæ in vtrisq;	Oẽ bo. virtus est
Quoddã iustũ virtus nõ ẽ,	contraiacentes	Oẽ iustũ bonũ ẽ
Qđdã igĩ iu. bo. nõ ẽ.	ꝑmutatim iacent.	Oẽ igĩ iu. vir. ẽ.

Tertius secundę figurę modus, secundo primæ figuræ modo sic resoluitur. Siquis duas primas tertij modi cõcesserit, particularem quoque negationem cõcludet, quæ est, quoddam igitur iustum bonũ non est. Nam si hæc falsa est vera, erit contraiacens, quæ est. omne iustũ bonũ est. Sed etiã illa concessa est, quæ est, Nullum bonũ malum est. Ex his ergo colligitur, Nullum igitur iustum malum est. Sed prius concessa erat, Quoddam iustum malum est. Nunc vero nullum iustum malum est, duas sibi contraiacentes, vno tempore concedit, quod fieri non potest. Sublata igitur vniuersali conclusione quæ est, omne iustum bonum est, remanebit particularis negatio, quæ est. Quoddã iustũ bonum non est.

Ter-

Tertius secundæ | Secundus primæ

Nullũ bonũ malũ est.cõcessæ in utrisq; Nullũ bo. malũ est.
Quoddã iustũ malũ ẽ. cõtra X iacẽ. Omne iustũ bon.ẽ
Qddã igit iu.bo.nõ ẽ.cõtra iacẽ.Nullũ ergo iu.ma.ẽ

Secundus secundæ figuræ ĩ tertio primę figurę modo sic resoluitur. siquis duas secundæ figurę propositiones concesserit: conclusionem quoque concedit, quæ est, Nullum igit iustum bonũ est. Nam si hæc falsa est, erit uera cõtraiacens ei particularis affirmatio, Quoddam iustum bonũ est. Sed idem concessit illam quæ est, Omne bonum uirtus est, concludat necesse est, Quoddam iustum uirtus est. Qui iam ante concesserat secundam secundi modi, quæ est, Nullum iustum uirtus est, duas contraiacentes uno tempore concedit, quod fieri non potest.

Secundus secundę | Tertius primæ

Oẽ bonũ uirtus est.cõcessæ in utrisq;. Oẽ bonum uirtus est.
nullũ iu.uirtus est, contra X iacẽ. quoddã iustũ bonũ est
Nullũ iu.bonũ est, contra iacẽ.quoddã iustũ uirtus est

Primus item secundę figuræ modus in quartum primę figuræ sic resoluitur. Qui concedit duas primi modi propositiones, concedat necesse est & conclusionem. Nam si illa falsa est. erit uera contrariacens ei particularis affirmatiua, quę est, Quiddam iustum bonum est. Sed idem concessit illam, quæ est, Nullum bonum malum est, concludat necesse est, Quoddam igitur iustum malum nõ est. Qui ante cõcesserat illam, quæ est, Omne iustum malum est uno tempore duas contraiacentes concedit, quod fieri non potest. Sublata igitur particulari affirmatione, quę est, Quoddam iustũ bonum est, remanet illa, quę est. Nullum iustum bonum est

Primus secundę | Quartus primæ

Nullũ bo.malũ est. concessæ in utrisq;. Nullũ bo.malũ est.
Omne iu.malũ est.contra X iacen. Quoddam iustũ bo.ẽ
Nullũ iu.bonũ est, contra iacẽ. Qddã igit iu.ma.nõ ẽ.

De resolutione syllogismorum tertiæ figuræ Cap. IX.

Sequitur ut tertiæ figuræ modos ad primos quatuor reducamus. quorum quinq; per conuersionem & per impossibilitatem ad primos quatuor resoluuntur, unus uero solus, id est quintus, per solam impossibilitatem in priora resoluitur. Primus tertię modus figuræ, in tertium primæ figuræ modum hoc modo resoluit: si enim prima propositio tertij modi primę figuræ maneat, & secunda propositio particularis tertij modi primæ figuræ uniuersaliter conuertatur, & fit secunda propositio primi modi tertię figurę, eadem conclusio colligitur, id est affirmatio particularis.

Tertius primæ | Primus tertiæ

Omne bonum iustum est.Manet. Omne bonum iustum est.
Quædã uirtus bona est.Conuersa. Omne bonum uirtus est.
Quædam uirtus iusta est, Manet, Quædam uirt.iusta est.

Vel certe sic, quia superius talem syllogismum diximus terminis cõmutatis, quem Aristoteles dissimile non putat.

Tertius primę | Primus alter tertię

Omne bonum uirtus est, Manet. Omne bonum uirtus est,
Quoddã iustum bonum est.Conuersa. Omne bonum iu.est
Quoddam iustum uirtus est.Manet, Quoddam iu.uirtus est.

Secundus modus tertiæ figuræ, in quartum modum primæ figurę, hoc modo resoluitur. Si enim primæ propositiones secundi tertiæ figurę modi, & quarti modi primæ figurę maneant, quarti uero modi primæ figurę, secunda propositio uniuersaliter conuertatur, & secunda sit propositio secundi modi tertiæ figurę, eadem conclusio procreatur.

Quartus primæ | Secundus tertię

Nullũ bonum malum est, Manet, Nullũ bonum malũ est.
Quoddã iustum bonũ est.Conuersa. Oẽ bonum iustum est.
Quoddã iu.malũ non est, Manet.Quoddã iustũ ma.non est.

Tertius modus tertiæ figuræ, in tertium modum primę figurę resoluitur. Si enim propositio prima tertii primæ figurę modi, & secunda propositio tertii modi tertiæ figuræ maneat, & secũda propositio tertii modi primæ figurę particularis, particulariter conuertatur, & fit prima tertii modi tertiæ figurę conuersa particulariter conclusio nascitur.

Tertius primæ | Tertius tertiæ

Omne bonum uirtus est, X Quoddam bonũ iustũ est,
Quoddam iustũ bonũ est, Omne bonum uirtus est,
Quoddã iu.uirtus ẽ. Cõuersa Parti. Quædã uir. iusta est.

Quartus modus tertiæ figuræ, in tertium modum primę figurę resoluitur: si enim utrorumque primę maneant propositiones, & secundę particulares particulariter conuertantur, eædem conclusiones nascuntur.

Tertius primæ | Quartus tertię

Omne bonum uirtus est. Manet. Omne bonum uirtus est.
Quoddã iustũ bonũ est. conuertitur. Quoddã.bo.iustũ est.
Quoddam iu.uirtus est.Manet.Quoddam iustum uirtus est.

Reliquus sextus syllogismus tertię figurę de primæ figurę quarto modo procreat: manentibus enim primis eorũ propositionbus, atque secundis particulariter immutatis, particularis in vtroq; manebit conclusio.

Quartus primæ | Sextus tertię

Nullum bonum malũ est Manet. Nullum bonũ malum est
quoddam iustum bonum est, Mutata. Quoddã bo.iustũ est
Quoddã iu.malum nõ est. Manet. Quoddã.iu.malum nõ est

Quintus autẽ qui restat, sicut ante per impossibile, probatur: ita etiam nunc p impossibilitatem resoluitur. Sed quemadmodum unus fuerit resolutus, eodem ordine omnes resoluendi sunt. Resoluitur autem sextus tertię figuræ modus, in tertium primæ figuræ modum. Quintus autẽ tertiæ figurę modus resoluitur in primũ primæ figuræ. Quartus tertię figuræ modus resoluitur in quartum primæ figurę modum. Tertius tertię figuræ modus resoluitur in secundum primę figurę modum. Secundus tertiæ figuræ modus resoluitur in primum primæ figurę modum. Primi tertię figuræ modi resoluũtur in secundos primæ figurę modos. Resoluitur autem per impossibilitatem sextus tertiæ figurę modus in primæ figuræ modum tertium, hoc modo. Si quis igitur duas propositiones sexti modi tertię figurę cõcesserit: concedat etiam necesse est conclusionem, quæ est. Quoddam iustum malum non est. Nam si hæc falsa est, erit uera cõtraiacens ei, primę figuræ tertij modi prima propositio quæ est, Omne iustum malum est. Sed iam concessit propositionem secundam, quæ est, Quoddam bonũ iustũ est. Ex his igitur concedat necesse est, Quoddam bonum malum est: quia ante concesserat primam propositionẽ sexti modi tertię figurę, quæ est, Nullum bonum malum est, vno tempore duas sibi contraiacentes concedit, quod fieri non posse descriptio declarat.

Sextus tertiæ | Tertius primæ

Nullum bonũ malũ est. cõtra iacen. Oẽ iustũ malũ est.
Quoddam bo.iu.est.con X cessæ. Quoddã bonũ iu.est
Quoddã iu. malũ nõ ẽ.cõ- traiacẽ.Quoddã bo.ma.est.

Hoc modo omnes cęteri modi tertiæ figuræ, in primos modos primę figurę referuntur, quod subiecta descriptio declarat, in qua prior quintus, qui per conuersionem resolui non potuit, per impossibilitatem resolutus est.

Quintus tertiæ | Primus primæ

Quoddã bo.malũ nõ ẽ, cõtra iacen. Omne iustũ malũ est.
Oẽ bonũ iustũ est. concessę X in vtrisq; Oẽ bonũ iu.est.
Quoddã iu.ma.nõ est.cõtra iacen. Oẽ bonũ malũ est.

Quartus

Quartus tertiæ		Quartus primæ
Omne bonũ uirtus ẽ.cõtra		iacen.Nullum iustũ uir.est
Quoddam bo. u est.cõcessę	X	in utrisq;.Quodã bo.in est
Quoddam iu. uir.est. cõtra		iacẽ.Quoddã bo.uir.nõ ẽ.

Tertius tertiæ		Secundus primę
Quoddã bonũ iu.est . contra		iacen . Nullauir.iusta est
Omne bonũ uirtus ẽ.cõcessæ	X	ĩ utrisq;. Oẽ bonũ vir ẽ
Quędã uirtus iu. est. contra		tacẽ. Nullũ bonũ iustũ ẽ.

In resolutione modi secundi tertiæ figuræ in primũ modum primæ figurę, hæc impossibilitas uenit, quod duas contrarias uno tempore concedit, quod fieri nequit. Nunquam enim duæ contrariæ, uno tempore simul ueræ inuenientur.

Secundus tertiæ		Primus primæ
Nullum bonũ ma. est , cõtra		iacẽ. Omne iu. malum est
Omne bonũ iu est.cõcessę	X	in utrisq;. Oẽ bonum iu.ẽ
Qddã iu. ma. nõ est. cõtra		riæ. Omne bo.malum est.

Et in sequenti quoq; syllogismo duas cõtrarias cõcedit, quod impossibile est.

Primus tertiæ		Secundus primæ
Oẽ bonum iu.est, Contra		iacen. Nulla uirtus iustũ ẽ.
Oẽ bonũ uir.est,cõcessæ	X	in utrisq;.Oẽ bonũ uirtus ẽ.
Quæda uir.iusta ẽ,cõtra		riæ. Nullum bonum iustũ ẽ.

Nec nos illud turbet, quod in quibusdam contraria propositio & conclusio inuenitur, in quibusdam uero cõtraiacens. Namq; æqualiter peccauit tam qui utrasque cõtrarias concesserit, quã qui utrasq;contraiacẽtes. Nam quo modo contraiacentes uno tempore ueræ esse non possunt unquã, sic etiam contrarię.

Primus altertertię		Secundus primæ
Oẽ bonum uirtus est. contra		iacen . Nullum iu. uir.est.
Oẽ bonũ iustũ est.cõcessæ	X	in utrisq;. Oẽ bonum iu. ẽ.
Quoddã iu .uirtus est.cõ-		trariæ, Nullũ bo. uirtus est.

Hæc de categoricorum syllogismorũ introductione Aristotelem pluribus sequens, & aliqua de Theophrasto & Porphyrio mutantus, quantum parcitas introducendi permisit, expressi. Siqua uero desunt in analyticis nostris calcatius exprimemus. Nunc uero quantum ad solam categoricorum syllogismorum formam spectabat, perfectum hic nobis est, & ad cumulum introductionis elaboratum. Nec hoc nos perturbet, siquæ hic propositiones & conclusiones falsæ sunt, quando quidem non ueritates rerum, sed connexiones syllogismorum, figuras, & modos suscepimus disserendos. Nam his cognitis, si quos ad perfectum studium logicæ disciplinę disputationis subtilitas traxerit, prius de ambiguis disputationibus discant, post ab his ueritas in rebus, mendaciumq; meditabitur.

A NITII MANLII SEVERINI BOETHI, PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI, DE SYLLOGISMO HYPOTHETICO

Ad Symmachum.

VM IN omnibus philosophię disciplinis ediscẽdis, atq; tractãdis, summũ uitæ positũ solamẽ existimẽ, sũ iucũdius, & ueluti cũ quodã fructu etiã laboris arripio, q̃ tecũ cõmunicanda cõpono. Nã & si ipsa speculatio ueritatis sua quadam specie spectãda est, fit tamẽ amabilior cũ in commune deducit. Nullũ enim bonũ est, quod non pulchrius elucescat, si plurimorum notitia comprobetur. Nam quod alias taciturnitate compressum, iam iam est silentio periturum, latius efflorescit, & ab obliuionis interitu scientium participatione defenditur, fit quoque iucundior disciplina, cum inter eiusdem sapientiæ conscios iubet esse sapientem. Quod si accedat (ut tecum mihi nunc res est) ea quę sponte iucunda sunt, in amicitiæ participationem deduci, necesse esse est studii suauitatem, quodam ueluti dulcissimo charitatis sapore cõdiri. Nã cum id in se obtineat amicitia proprium munus, ut nolit habere solitarias cogitationes, tunc quod honeste quisque cogitat, nulli prõptius, nisi quem diligit, cõfitetur. Quo factum est, vt etiam si immensus labor cœpto operi uiam negabat, animus tamẽ ad efficiendum quod aggressus fuerat, tui cõtemplatione sufficeret. Quid enim magnum studiosus tui amor efficeret, si intra facilitatis terminos constitisset? Quod igitur apud scriptores quidem græcos per quã rarissimos strictim atq; confuse, apud Latinos uero nullus reperit, id tuę scientiæ dedicatum, noster, etsi diuturnus, cœpti tamen efficax, labor excoluit. Nam cum categoricorum syllogismorum amplissime notitiam percepisses, de hypoteticis syllogismis sæpe quærebas, in quibus ab Aristotele nihil est conscriptũ. Theophrastus uero uir omnis doctrinæ capax rerum tãtum summa exæquitur. Eudemus latiorem docendi graditur uiam, sed ita, ut ueluti quædam seminaria sparsisse, nullum tamen frugis uideatur extulisse prouẽtum. Nos igitur quãtum ingenii uiribus, & amicitiæ tuæ studio suffecimus, quę ab illis uel dicta breuiter, vel funditus omissa sunt, elucidanda diligenter, & subtiliter persequenda suscepimus. in qua re superatæ difficultatis pręmium fero, si tibi munus implesse uideam amicitiæ, etsi non uidear satisfecisse doctrinę.

DE PROPOSITIONIS CATEGORICAE & hypotheticæ distinctione, illarumque syllogismis Cap. I.

OMNIS syllogismus certis & conuenienter positis propositionibus continetur. propositio uero omnis aut categorica est, quæ prædicatiua dicitur, aut hypothetica, quę cõditionalis uocatur. Prædicatiua est in qua aliud prædicatur de alio, hoc modo, homo animal est. Hic enim animal de homine prędicatum est. Hypothetica est quæ cum quadam conditione denũciat esse aliquid si fuerit aliud, ueluti cum ita dicimus, Si dies est, lux est. Hypotheticæ autẽ propositiones ex categoricis constant, ut paulo posterius apparebit. quo fit, ut syllogismus, qui ex categoricis propositionibus iunctus est, categoricus quidem appelletur, id est prædicatiuus: qui uero ex hypotheticis propositionibus constat, dicatur hypotheticus. i. conditionalis. Vt ergo horum syllogismorum differẽtia peruideatur: spectanda prius est eorum in propositionum natura discretio. uidetur enim in aliquibus ꝓpositionibus nihil differre prędicatiua propositio à propositionali, nisi tantũ quodã orationis modo. Velut siquis ita proponat, Homo animal est, Id. ita si rursus enunciet, si homo est, animal est: Hę propositiones orationis quodã modo diuersę sunt: Rem uero nõ uidentur significasse diuersam. Primum igitur dicẽdum est, quod prędicatiua propositio uim suam non in conditione, sed in sola prædicatione constituit: In conditionali uero cõsequentiæ ratio ex conditione suscipitur. Rursus prædicatiua simplex est propositio: Conditionalis uero esse non poterit, nisi ex prędicatiuis propositionibus cõiungatur, ut cũ dicimus, si dies est lux est: dies est, atque lux est, duę sunt propositiones prędicatiuę, id est simplices. Adhuc illud est, quo maxime declaratur utrorumq; proprietas, quod prędicatiua quidem propositio habet unum subiectum terminũ alterum prędicatũ, & id quod in prædicatiua propositione subiicitur, illius suscipere uidetur nomẽ, quod in eadem propositione pręedicatur hoc modo, ut cũ dicimus, homo animal est, homo subiectum est, animal prędicatum, & ho-

mo animalis suscipit nomen, cũ ipse homo animal esse proponitur. At in his propositionibus quæ conditionales dicẽtur, non idem prædicationis est modus. Neque enim omnino alterum de altero prędicatur, sed id tãtum dicitur, esse alterum, si alterum fuerit, ueluti cum dicimus, si peperit, cum uiro cõcubuit, non enim tunc dicitur, ipsum peperisse id esse, quod est cum uiro concumbere, sed id tãtum proponitur, [quod partus nũquam esse potuisset, nisi fuisset cum uiro concubitus. quod si quando in una eademque ꝓpositionum proprietas incurrerit, tunc secundum modum enunciatæ propositionis intelligendi ratio uariabitur hoc modo. Nam cum dicimus homo animal est, propositionẽ facimus prędicatiuam, at si ita ꝓponamus, si homo est, animal est. In conditionalem uertitur enunciationem. In prædicatiua igiť id spectabimus, quod ipse homo animal sit, id est nomẽ animalis in se suscipiat. In cõditionali uero illud intelligimus, quod fuerit aliqua res, quę homo esse dicatur, necesse sit aliquam rem esse quæ animal nuncupetur. Itaque ꝓpositio prędicatiua rem quam subiicit, prædicatæ rei suscipere nomen declarat. Conditionalis uero propositionis hæc sententia est, ita demum sit aliquid, si fuerit alterum, etiam si neutrum alterius nomẽ suscipiat. Ita igitur propositionibus disgregatis ex enuntiatiõnum proprietate syllogismi quoque uocabulum susceperunt, ut alii dicãtur prędicatiui, alii conditionales. Nam in quibus propositiones prædicatiuę sunt, eos prędicatiuos syllogismos uocamus. In quibus uero hypothetica propositio prima est, [Potest nanq; & assumptio & conclusio esse prędicatiua] hi tãtum per unius hypotheticę propositionis naturam, hypothetici & conditionales dicuntur. Ac de simplicibus quidem, id est de prędicatiuis syllogismis duobus libellis explicuimus, quos de eorum constitutione confecimus. Post uero simplicium syllogismorum disputationẽ ordo est, ut de non simplicibus differamus. Nõ simplices uero syllogismi sunt, qui hypothetici dicuntur, quos latino nomine conditionales uocamus. Non simplices autem dicũtur, quoniam ex simplicibus constant, atque in eosdem ultimos resoluuntur. Cum præsertim primę eorũ propositiones uim ꝓprię cõsequentię ex cathegoricis, idest ex simplicibus capiãt syllogismis. nanque prima propositio hypothetici syllogismi si dubitetur an uera sit, prædicatiua conclusione demõstrabitur. Assumptio uero in pluribus modis talium syllogismorum prædicatiua esse perspicitur. Itemq; conclusio ueluti cũ dicimus, si dies est, lucet. Atqui dies est, hæc assumptio prędicatiua est, si quęratur, prędicatiuo probabitur syllogismo, lucet igitur, [consecuta est rursus prędicatiua conclusio, super hęc omnis conditionalis propositio ex prædicatiuis [ut dictum est] iungitur. Quod si ex his & fidem capiunt, & ordinem partium sortiuntur, necesse est categoricos syllogismos hypotheticis uim conclusionis ministrare.

De duplici hypothesi, deq; uaria hypotheticarum enunciatione, consecutione, atque diuisione Cap. II.

SEd quoniam de hypothesi loquimur, quid significet hypothesis prædicendum est: Hypothesis nanque, unde hypothetici syllogismi accepere uocabulum, duobus [ut Eudemo placet] modis dicitur, aut enim tale aliquid acquiritur per quandam inter se consentientium conditionem quod fieri nullo modo possit, ut ad suum terminum ratio perducatur: aut in conditione posita consequentia, ui coniunctionis uel disiunctionis ostenditur. Ac prioris quidem propositionis exemplum est, ueluti cum res omnes corporales materiæ formæque concursu subsistere demonstraremus. Tunc enim quod per rerum naturam fieri non potest, ponimus, id est omnem formę naturam a subiecta materia, si non re, saltem cogitatione separamus, & quoniam nihil ex rebus corporeis reliquum fit, demonstratum atque ostensum putamus eisdem conuenietibus, corporalium rerum substantiam confici, quibus a se disiunctis ac descendentibus interimatur. In hoc exemplo igitur posita consentiendi conditione, ut id paulisper fieri intelligatur quod fieri non põt, ut formæ a materia separentur, quid consequatur, intendimus, perire scilicet corpora, ut eadem ex iisdem consistere comprobemus. Nam quoniam interitus corporalium rerum sequitur, iure dicimus res omnes corporeas forma materiaque consistere. Sed huiusmodi propositiones, quæ ex consentientium conditione proueniunt, nihil his differunt, quas simplices, categoricæ institutionis primi libri tractatus ostendit. Quæ uero a simplicibus differunt, illæ sunt, quando aliquid dicitur esse, vel non esse, si quid fuerit vel non fuerit. Hæ semper cum cõiunctionibus proponũtur, ut cum dicimus, si homo est, animal est. Si ternarius est impar est, & cętera huiusmodi. hæc enim ita proponuntur, ut si quodlibet illud fuerit, aliud consequatur, vel cũ dicimus si hõ est, equus nõ est. Rursus hic eodẽ modo ꝓponitur in negatione, quo superius in affirmatione proponebatur. hic enim dicitur, Si hoc est, illud non est. Et ad hunc modum cæteræ. possunt autem aliquãdo etiã hoc enũtiari modo, cum hoc sit, illud est, veluti cũ dicimus, cum homo est. animal est, vel cum hõ est, equus non est. quæ enuntiatio propositionis eiusdem potestatis est, cuius ea quæ hoc modo proponitur, Si homo est, animal est. Si homo est, equus non est. Fiunt uero propositiones hypotheticę etiam per disiunctionem ita, aut hoc est. aut illud est. Nec eadem uideri debet hæc propositio, quę superius sic enunciatur. Si hoc est, illud non est. Hæc enim non est per disiunctionẽ, sed per negationem. Negatio uero omnis indefinita est, atque ideo & in contrariis, & in cõtrariorum medietatibus, & in disparatis fieri potest. Disparata autem ea uoco, quæ tãtum a se diuersa sunt, nulla contrarietate pugnantia, ueluti terra, uestis, ignis, & cætera. Nam si album est, nigrum non est, Si album est, rubrum nõ est. Si disciplina est, homo non est. At in ea quæ per disiunctionem fit, alterũ semper poni necesse est, hoc modo, aut dies est, aut nox. ꝙ si ea cuncta quæ per negationem dici cõuenit, ad disiunctionem transferamus, ratio non procedit. Quid enim si quis dicat, aut album est, aut nigrum: aut albũ est, aut rubrũ: aut disciplina est, aut homo? fieri enim potest ut nihil sit horum. Igitur quoniam per disiunctionem propositio in certis tãtum rebus, in quibus alterum eorum euenire necesse est, ponitur. hęc autem per negationem separatio, in omnibus etiam his quę suam inuicem naturam non perimunt poni potest, aperta ratione discreta est. Omnis igitur hypothetica propositio vel per connexionem fit [per connexionem uero illum quoque modũ qui per negationẽ fit esse pronuntio] vel per disiunctionẽ: uterque enim modus ex simplicibus propositionibus comparatur. Simplices autem propositiones sunt quas prædicatiuas primo institutionis categoricæ libro diximus. Hę uero sunt, cum aliquid de aliquo prædicatur, vel affirmando, vel negando, ut dies est, lux est. At si his media conditio interueniat fiet, Si dies est, lux est, fitque una hypothetica propositio ex duabus categoricis iuncta. Sed quoniã omnis simplex propositio vel affirmatiua vel negatiua est, quatuor modis ꝑ connexionẽ fieri hypotheticæ ꝓpositiones possunt: aut enim ex duabus affirmatiuis, aut ex duabus negatiuis, aut ex affirmatiua & negatiua, aut ex negatiua & affirmatiua. Harum omnium exempla subdẽda sunt, quo id quod dicimus clarius innotescat. Ex duabus affirmatiuis, si dies est, lux est. Ex duabus negatiuis, si non est animal, non est homo. Ex affirmatiua & negatiua, si dies est, nox non est. Ex negatiua & affirmatiua, si dies non est, nox est. Sed quoniam dictum est idem significari, si coniunctione & cum, quando in hypotheticis ꝓpositionibus ponitur duobus modis cõditionales fieri possũt. Vno secundum accidens, altero ut habeãt aliquam naturæ consequentiam. Secundum accidens hoc modo, ut cum dicimus, cum ignis calidus sit, cœlum rotundum est. Nõ enim quia ignis calidus est, cælum rotundum est: sed id hęc propositio designat, quia quo tempore ignis calidus est, eodem tempore cęlum quoque rotundum est, Sunt autẽ aliæ quæ habent ad se consequentiam naturę. harum quoque duplex modus est: unus, cum necesse est cõsequi, ea tamẽ ipsa cõsequentia

quentia

quædam non per terminorum positionem fit, alius uero cum fit consequentia per terminorum positionem. Ac prioris quidem modi exemplum est, ut ita dicamus, cum homo sit, animal est. hæc enim consequentia inconcussa ueritate est subnixa. Sed non iccirco animal est, quia homo est, non enim iccirco genus est, quia species est, sed fortasse a genere principium ducitur. magisque essentiæ causa ex uniuersalibus trahi potest, ut iccirco sit homo, quia animal est. Causa enim speciei genus est, ut qui dicit, cũ homo sit, animal est, rectam ac necessariam consequentiam facit, per terminorum uero positionem talis consequentia nõ procedit. Sunt autem aliæ hypotheticę propositiones, in quibus & consequentia necessaria reperietur, & ipsius consequentiæ causam terminorum positio facit hoc modo. Si terræ fuerit obiectus, defectio Lunæ cõsequitur. hęc enim consequẽtia rata est, & iccirco defectio Lunæ cõsequitur, quia terræ interuenit obiectus. Istæ igitur sunt propositiones certæ atq; utiles ad demonstrationem. Partimur autem propositiones hypotheticas in suas ac simplices propositiones, & primã quidem, cui coniunctio præponitur, præcedentẽ dicimus, secundam uero consequentem, ut in hac, si dies est, lux est, pręcedentem dicimus eam quæ dicit, si dies est, consequentem uero partem, lux est. In disiunctiuis uero propositionibus ordo enunciandi præcedentẽ & consequentem facit, ut, aut dies est, aut nox est. Nam quæ prima proponitur præcedens, quæ posterior, consequens appellatur. Ac de partibus quidẽ hypotheticarũ propositionũ ista sufficiũt.

De duplici illatione ab antecedenti ad consequens affirmatiue: a consequenti ad antecedens negatiue. Cap. III.

Illud nunc expediendum uidetur, quod etiã ab Aristotele dicitur. Idem cum sit & nõ sit, non necesse est idem esse, veluti cum sit. a. si iccirco necesse est esse. b. idem. a. si non sit, non necesse est esse. b. Iccirco quoniam non est. a. Ad huiusmodi uero rei demonstrationem impossibilitatis definitio præmittenda est, quę est huiusmodi. Impossibile est, quo posito aliquid falsum atq; impossibile comitatur, eo nomine, quod impossibile primus propositum fuit. Sit igitur positum, cum sit. a. esse. b. id est hanc inter. a. &. b. esse consequentiam, ut si concessum fuit esse. a. necesse sit concedere esse. b. Itaque proponatur, si. a. est. b. est, dico quia si .a non fuerit, non necesse est esse. b. Ac primũ quæ sit propositionum consequentia consideremus. Si enim fuerit tale coniunctum, ut si sit. a. etiam. b. esse necesse sit. Si. b. non fuerit, etiam. a. nõ esse necesse est, quod ex tali demonstratione cognoscitur, si sit. a. necesse sit esse. b. dico quia si. b. nõ sit. a. non erit. Ponatur enim non esse. b. & sit, si fieri potest. a. Sed dictum est, si sit. a. necessario concedi esse. b. Cum sit igitur. b. non erit. b. Nam quia ponimus non esse. b. non erit .b. quia uero ponimus esse. a. erit. b. erit igitur. b. ac non erit quod fieri non potest. Impossibile est igitur non esse. b. & esse. a. Et demonstratione quidem firma sic utimur. Exemplo uero id clarius innotescet. Nam si est homo, est animal. Si non est animal, non est homo. Non uero si homo nõ fuerit, animal non est. Multa enim sunt animalia quæ homines non sunt. Itaque in consequentia propositiones coniunctę, si est primum secundum esse necesse est. Si secundum non fuerit, non erit primum. At uero si primum non fuerit, nõ necesse est ut non sit secundum, nec uero necesse est ut sit. Id enim demõstrandum esse dudum nobis propositum fuit Sit enim. a. idq; cum sit, necesse sit esse. b. dico quia si non fuerit. a. non necesse est esse. b. nec id dico, quoniam si non fuerit. a. necesse est non esse. b. sed tantum non necesse est esse. b. Nam quia pauloante demonstratum est, si b. non fuerit, necessario non esse. a. si eundem. b. terminũ non esse cõtigerit, non erit. a. Sed si cum non sit. a. necesse est, esse. b. idem. b. ex necessitate erit, ac non erit. Nam quia. b. terminum non esse contingit, non erit. Quia uero si. a. non fuerit .b. esse necesse erit. idẽ igit. b. terminus erit ac nõ erit. quod est impossibile. Ex his igitur demonstratum esse arbitror in coniuncta hypothetica propositione, si sit primum, consequi, ut sit secundum. si non sit secundum, consequi, ut nõ sit primũ. Si vero non sit primũ, non consequi, ut sit, uel nõ sit, secundũ. Nã & illud apparet, si sit secundũ, nõ consequi, ut sit uel nõ sit primũ, ut ĩ ea propositione quæ est, si hõ est, animal est. si animal sit, non consequitur, ut sit hõ uel nõ sit. quod si primũ non sit, non consequitur, ut necessario sit uel non sit secundũ, uelut in eadẽ propositione, si hõ nõ fuerit, non necesse est, ut aut sit animal, aut nõ sit. Ex omnibus igitur solæ duæ cõsequẽtiæ stabiles sunt, & immũtabiliter cõstant, Si sit primum, ut consequatur, ut sit secundum. Si secundũ nõ fuerit, necessario consequi, ut non sit primum.

De simplicibus hypotheticis & compositis, earumq; inter se comparatione: deque hypothetica media & disiuncta. Cap. IIII.

His itaque determinatis illud adiũgam, quoniam cum omnis hypothetica propositio simplex non sit, atque ex aliis propositionibus coniungatur, sunt tamen hypotheticæ quædã, quæ si reliquis conditionalibus comparentur, simplices existimentur. Omnis enim cõditionalis propositio aut cõnexa ẽ, aut disiuncta. hę uero quoniã ex prædicatiuis copulantur, in connexis propositionibus quatuor fieri necesse est huius copulationis modos. Nãq; hypothetica propositio, aut ex duabus simplicibus coniuncta est, & uocatur simplex hypothetica, ut hæc. Si. a. est. b. est, ueluti cũ dicimus, si hõ ẽ, animal est. hõ enim est, & animal est, duæ sunt simplices propositiones: Aut ex duabus hypotheticis copulatur, & dicitur composita, ueluti cũ dicimus. Si cũ. a. est. b. est, cũ sit. c. est. d. ueluti cũ tali propositione enunciamus si cũ hõ est, animal est, cũ sit corpus, erit substantia. Etenim si cũ homo est, animal est, una est hypothetica. Alia uero, cum sit corpus substantia est, ex quibus coniungitur una propositio, quæ composita nuncupatur: Aut ex una simplici, & ex una hypothetica copulatur, uelut hęc, Si. a. est, cum sit. b. est, c. ueluti cum dicimus, si homo est, cum sit animal, est substantia. Nanque homo est, simplex est propositio, cum sit animal esse substãtiam, hypothetica ex ipsa consequentia conditionis ostenditur. Aut ex priore hypothetica & simplici posteriore committitur, ut cum dicimus, si cum sit. a. est. b. erit &. c. ueluti hoc modo, si cum sit homo, animal est, erit & corpus: hypothetica nanq; est ea quæ proponit, si cũ sit homo animal est. Simplex posterior quæ hanc hypotheticam propositionem sequitur, id est corpus esse: hę quoque quoniam non ex simplicibus copulatę sunt, compositæ dicũtur. Sed priores quidem, quæ ex simplicibus propositionibus constãt, & simplices hypotheticę nuncupantur, in duobus terminis cõstitutæ sunt. Terminos autẽ nunc partes propositionis simplices, quibus iunguntur appello. Quę uero compositę hypotheticę sunt, illa quidem quæ ex duabus hypotheticis cõstant, quatuor terminis copulatę sunt. Illę uero quę ex hypothetica & simplici, uel ex simplici atquę hypothetica cõiunctę sunt, tribus terminis coniunctę sunt. Harum igitur quę sunt hypotheticę simplices uel compositę, differentiæ similitudinesque dicendę sunt. Nam quę ex simplicibus copulantur, si ad eas quę ex hypothecis duabus iunctæ sunt, comparentur, consequentia quidem eadẽ est, & proportio manet, tantum termini duplicantur. Nam quem locum in his propositionibus hypotheticis, quę ex simplicibus constant, ipsę simplices propositiones tenent, eundem in his propositionibus quę sunt hypotheticę ex hypotheticis constantes, illę conditiones tenent, quibus illę propositiones inter se iunctę & copulatę esse dicuntur. Nam in hac propositione quæ dicit, si est. a. est. b. & in ea quę dicit, si cum sit. a. est. b. cum sit. c. est. d. quem locum in ea propositione quę ex duabus simplicibus continetur, tenet ea quę prior est, si est. a. eundem locum tenet in ea propositione, quę ex duabus hypotheticis propositionibus copulatur, ea quę prior est, si cum est. a. est. b. hic nanque duarum inter se propositionum coniunctionis conditione facta est consequentia. Itemque quam uim obtinet ex utrisque simplicibus copulatæ hypotheticę sequens portio quę infertur, id est esse. b. eandem uim obtinet in propositione ex hypotheticis iuncta ea quæ sequitur, id est cum sit. c. esse. b.

Atque id tantum differt, quia cum in prima propositione ex simplicibus iuncta, propositio propositionem sequatur: in secunda propositione ex hypotheticis iuncta, conditio cõsequentiam conditionis consequentiam comitatur. Nihil enim est aliud dicere si.a.est.b.est, quàm ei propositioni, per quam dicimus esse.a.illam esse comitem per quam.b.esse prędicamus. at in ea propositione quæ ex hypotheticis iũcta est, cum dicimus. Si cum sit.a.est.b. cum sit.c.esse.d.illud dicitur, ei consequentię, quæ inter.a.&.b.est, eam esse consequentiam comitem, quæ est inter.c. &.d. ita, ut si sequetur posito.a.esse.b. consequatur sine dubio.c posito, esse.d. At in his propositionibus quæ ex simplici & hypothetica consistunt, illa ratio est, ut uel propositionem conditio consequentię sequatur, uel conditionem consequentiæ ꝓpositio comitetur. Nam cum dicimus, si est.a.cum sit.b.esse.c.id intelligi uolumus ei propositioni, per quã dicimus, si est.a.consequi eam conditionem per quam dicimus, cum sit.b.esse.c.idest, ut si est.a.necesse sit.b.termino comitem esse.c.terminum.cum uero dicimus, si cum est, a.b.est.c.esse nihil aliud intelligi uolumus, nisi duarum inter se consequẽtiam propositionum, alterius propositionis consequi ueritatem, ut si habeant inter se consequentiam.a.atque.b.necesse sit hanc conditioné consequentiæ propositionis eius per quam dicimus esse.c.consequi ueritatem, id est si necesse est a.posito esse.b.necesse sit etiam.c.esse. Similes igitur syllogismi fient earum propositionum quæ ex simplicibus & earum quæ non ex simplicibus utrisque iunguntur. Earũ uero quæ ex una simplici & ex altera hypothetica copulantur, diuersi quidem a superioribus, ipsi tamen inter se similes fiunt. nec inter est utrum prima hypothetica, secunda sit simplex, an econuerso prima simplex, secunda hypothetica, ad syllogismorum modos: nisi forsitan ad ipsius tantum ordinis commutationem. Cum igitur demõstrata fuerit ea rum proportionum quæ ex simplicibus constat, ratio syllogismorum, demonstrata uidetur esse, earum quoque propositionum, quę hypotheticis cõmittuntur. Et cũ quarumlibet earum propositionum quæ ex simplici & hypothetica constant syllogismorum natura perspecta fuerit: etiam conuersi ordinis propositionum natura quales faciat syllogismos offendetur. Est etiam species alia propositio nõ in connexione positarum, quæ media quodammodo sit earum ꝓpositionum, quæ ex hypotheticis simplicibusq; iunguntur, & earum quæ ex duabus hypotheticis copulantur. Nam si ad numerum respicias terminorũ, quasi ex tribus terminis constant, sin ad conditionales animum referas, quasi ex duabus conditionalibus uidentur esse compositæ: quæ medietas euenit iccirco, quoniam unus in his terminus cõmunis utrisque conditionalibus inuenitur. Proponuntur uero hæ uel per primam figuram, uel per secundã, vel per tertiã. Per primam hoc modo. Si est.a.est.b & si est.b.est.c.igitur .b.in utrisque numeratur, & sunt quidem tres termini, hi.a.est.b.est.c.est, duę uero conditionales hoc modo, si est.a.est.b.si est.b.est.c. Nanq;.b. utrisq; communis est, atq; ideo inter eas proportiones, quæ ex tribus terminis, & eas quæ ex quatuor componuntur, medię sunt huiusmodi propositiones. Per secundam uero figuram proponitur hoc modo. Si est.a.est.b.si non est.a.est.c. Per tertiam uero figuram sic. Si est.b.est.a.si est.c.non est.a. At de connexis quidem ista sufficiant. Disiunctiuæ uero propositiones semper ex cõtrariis constant, ut hoc, aut est.a.aut.b.est. altero enim posito alterum tollitur, & interempto altero ponitur alterum. Nam si est.a.non est.b. Si non est.a.est.b. Eodẽ modo etiam, si sit b.non erit.a.si non est b.erit.a.

De categoricarum propositionum numero Cap. V.

His igitur expeditis ad connexas reuertamur, in illis enim uel propositio propositionem, uel conditio conditionem, uel propositio conditionem, uel conditio propositionẽ sequitur. Dicendum est igitur quę propositiones quarum propositionum consequentes esse uideantur, Quæ contrarietatis modo quam longissime a se differant, Quæ uero oppositionis cõtradictione dissentiant. Simplicium nanque, id est prædicatiuarum propositionũ, aliæ prę ter modum proponuntur, aliæ cum modo: præter modum sunt quęcunque purum esse significant hoc modo, dies est. Socrates philosophus est, & quę similiter proponuntur. Quę uero cum modo sunt, ita proponuntur. Socrates uere philosophus est. Hic enim, uere, modus est propositionis, sed maximas syllogismorum faciunt differentias, hæ propositiones cum modo enunciatę, quibus necessitatis aut possibilitatis nomen adiungitur. necessitatis hoc modo, cum dicimus, ignem necesse est calere. possibilitatis, ut cum ita proponimus, possibile a Græcis superari Troianos. Quo fit ut omnis propositio aut inesse significet, aut inesse necessario, aut cum non sit aliquid, tamen enunciet posse contingere, quarum quidẽ, ea quæ inesse significat, simplex est, neq; in ullas partes alias deduci potest. Ea uero quæ ex necessitate aliquid inesse designat, tribus dicitur modis. uno quidẽ quo ei similis est propositioni quæ inesse significat, ut cũ dicimus, necesse est Socratem sedere, dum sedet. Hæc enim eandem uim obtinet ei quæ dicit, Socrates sedet. Alia uero necessitatis significatio est, cum hoc modo proponimus hominẽ necesse est cor habere, dũ est atq; uiuit. hoc enim significare uidetur hæc dictio, non quoniam tandiu necesse sit habere, quãdiu habet, sed quoniã eum necesse est tandiu habere, quandiu fuerit ille qui habet. Alia uero necessitatis significatio est uniuersalis & propria, quę absolute prędicat necessitaté, ut cum dicimus, necesse est Deum esse immortalem, nulla conditione determinationis apposita. Possibile autem item tribus dicitur modis. Aut enim quod est possibile esse dicitur, ut possibile est Socratem sedere dum sedet. Aut quod omni tempore contingere potest, dũm ea res permanet, cui aliquid contingere posse proponitur, vt possibile est Socratem legere. quandiu enim Socrates est, potest legere. Item possibile est, quod absolute omni tempore contingere potest, ut auem uolare. Ex his igitur apparet alias propositiones esse inesse significantes, alias necessarias, alias contingentes atque possibiles. quarum necessariarum cõtingentiarumque cũ sit trina partitio, singulæ ex ipsdem partitionibus ad eas quæ inesse significant, referuntur. Restant igitur duæ necessariæ, & duę contingentes, quæ cum ea quę inesse significat, enumeratę, quinque omnes propositionum faciunt differentias. Omnium uero harum propositionum aliæ sunt affirmatiuę, aliæ negatiuæ. Affirmatiua inesse significans est quæ dicit, Socrates est. Negatiua quæ proponit, Socrates non est. Necessariarum uero propositionum affirmatiuarum duæ uidentur esse negationes, una contraria, altera uero opposita. Eius nãque quæ dicit, necesse est esse.a. quolibet modo ex utrisq; qui dicti sunt, aut ea est negatio quę dicit: necesse est non esse.a. aut ea quæ dicit, non necesse est esse.a. Quarum quidam ea quæ dicit, necesse est non esse.a. contraria est ei quæ dicit, necesse est esse.a: Vtręque enim falsæ poterunt inueniri, ueluti cum dicimus necesse est Socratem legere, necesse est Socratem non legere, utraque mentitur. Nam & cum legit, non ex necessitate legit: & cum non legit, nulla ne legat necessitate constringitur. sed est utrũque possibile. At uero ea quæ dicit, non necesse est.a. opposita est ei quæ proponit, necesse est esse.a. Vna enim semper uera est, semper falsa altera reperitur. In contingentibus uero atque possibilibus eadem ratio est. huic enim quę dicit, contingit esse.a. tum ea uidetur obiecta quæ dicit, contingit non esse.a. tum ea quæ proponit, non contingit esse.a. Atque ea quidem quę dicit, contingit non esse.a. contingens negatio nuncupatur, ueraque esse potest cum ea affirmatione quæ dicit, contingit esse.a. ueluti cum dicimus contingit sedere Socratem, contingit non sedere Socratem. Et hæ quidem non dicuntur esse contrariæ, quoniam simul uerę esse possunt. At uero oppositæ sunt, quoties ipsum contingens negatur, ut si aduersus eam quæ dicit, contingit esse.a.ea opponatur quæ dicit, non contingit esse. a. Id enim ista significat omnino non posse contingere. Quę cum ita sint, cumque inesse significantes propositiones pręter ullum dicuntur modum, his ad esse iuncto aduerbio negatio, negatio plena perficitur. Quæ uero cum modo proponuntur, si necessariæ sint & ad esse

negatio

negatione iungatur, ut ea quæ dicit, necesse est non esse, fit necessaria negatio. Si uero ipsi necessario negatio præponatur, fit necessarii negatio, affirmationi uehemēter opposita, ut ea quę dicit non necesse est esse. Itē in cōtingentibus, si ad esse negatio pręponatur: fit contingens negatio, ut ea quæ dicit, contingit non esse. a. Si uero ipsi contingenti negatio iungatur, fit contingentis negatio, contingenti affirmationi uehementer opposita, ut ea quę dicit, non contingit esse. Sed quoniam omnis propositio, aut uniuersalis est, aut particularis, aut indefinita, aut singularis: proponitur uniuersalis hoc modo. Omnis homo legit: Particularis sic, Quidam homo legit: Singularis sic, Socrates legit. Indefinita sic, Homo legit, necesse est, ut sicut in categoricorum syllogismorum institutione monstratum est, illæ sibi maxime uideantur oppositę quæcūq; uel uniuersale affirmant: si particulariter denegatur, uel vniuersale denegant si particulariter affirmetur: & quę singulares sunt, si illa quidem in affirmatione posita, illa uero in negatione. Quæ cum ita sint, si hęc eadem ratio ad cōtingentes & necessarias referatur, idem in necessariis & cōtingentibus inuenitur, ut si quis dicat, omnem. a. terminum esse necesse est, aliusque neget dicens, non necesse est omnem. a. terminum esse, fecit oppositam negationem. Et si dicat aliquis, contingit omnem. a. terminum esse, idque aliquis neget, non contingit omnem. a. terminum esse, fecit oppositam negationem. In utrisque enim negatio & modum remouet, & significationē uniuersalitatis extinguit. Atque hoc quidem in simplicibus & categoricis propositionibus euenire necesse est, de quarū natura diligentius persecuti sumus in his uoluminibus, quę in secundę editionis expositione περὶ ἑρμηνείας inscripsimus.

De numero propositionum hypotheticarū: deq; necessaria consecutione inter partes ipsarum: & quæ sint affirmatiuæ quæue negatiuæ appellandæ. Cap. VI.

SIquis igitur propositionum omnium conditionalium numerum quærat, ex categoricis poterit inueniri. Ac primum in connexis ex duabus simplicibus inquirēdus est, hoc modo. Nam quoniam propositio simplex hypothetica ex categoricis duabus iungitur, una earum uel inesse significabit, uel contingere esse dupliciter, uel necesse esse dupliciter, & si sunt affirmatiuæ quinquies affirmatiua enūciatione proponentur. Sed quoniam omnis affirmatio habet oppositam negationem, rursus quinquies negatiua enūciatio poterit pronuntiari. Erunt igitur in prima propositione quæ una pars est hypotheticę propositionis in negatione & affirmatione constitutæ modorum propositiones decem. Secunda etiam propositio quæ pars est hypotheticæ, totidē affirmationibus & negationibus proponi potest. Erunt igitur eius quoque enunciationes decem. Sed cum prima propositio secundę propositioni quadam consequētia copuletur, ut una hypothetica fiat, omnes decem affirmatiuę, ac negatiuæ propositiones omnibus decem affirmatiuis negatiuisq; propositionibus applicabunt. Itaq; complexæ centum omnes efficiunt propositiones hæ, quę connexæ ex simplicibus coniunguntur. Secundum hunc uero modum potest propositionum numerus inueniri etiam in his propositionibus, quę ex categorica & hypotetica copulantur, uel quę ex duabus conditionalibus fiunt. Nam quæ ex cōditionali & categorica constant, uel quę e diuerso: ex tribus categoricis iunctę sunt. quod si duarum inter se prędicatiuarum affirmatione uel negatione complexio, uel esse, uel necessario, uel contingenter esse, quinq; modis, centum efficit complexiones, quoniam tertia porpositio uel affirmatiua erit uel negatiua, & si affirmatiua quinque modis, uel inesse significans, uel necessario inesse dupliciter, uel contingenter inesse dupliciter. Itemque totidem negabitur modis, simul non amplius quā decies proponetur. Quo fit ut tertia propositio cum duabus superioribus centum inter se modis copulatis atque complexis iūcta atq; commissa, mille omnes faciat complexiones. Centum nanque duarū propositionum modicum decē modis tertię propositionis cōplicati mille perficiunt. Decies enim centum mille sunt.

Rursus quoniam ex duabus hypoteticis iuncta conditionalis quatuor cathegoricis copulatur, & duæ inter se primę cathegoricę centum complexionibus iungebātur, necesse est ut posteriores quoque duæ centum complexionibus cōnectantur, quòd si cētum superiorum propositionum categoricarum modi, centum posteriorum categoricarum modis complicentur, fient decem millia complexiones. In illis autem propositionibus, quæ tribus uariantur figuris, siquidem medius terminus similiter & in prima & in secūda hypothetica proponatur, mille erunt complexiones ad earum similitudinem, quæ ex tribus categoricis connectuntur. Tunc enim unus atque idem terminus in utrisqve tres neq; amplius faciet enunciationes: Similiter uero in utrisq; proponitur hoc modo, Si est. a. est. b. si est. b. est. c. hic enim. b. terminus & ad a. terminum & ad. c. positus est, inesse significans. Idem in necessariis & contingentibus intelligendum. At si ita proponantur, Si est. a. est. b. & si necesse est esse. b. est, uel non est. c. duę propositiones conditionales, id est quatuor prædicatiuę fiunt. Quo fit, ut secundum eas quę ex prędicationis quatuor connectuntur decem millia faciant complexiones; atque hi numeri tā in prima, quā in secunda, uel tertia figura sunt inspiciendi. Et nos quidem quantus esse propositionū numerus posset ascripsimus, nunquā tamen dissimiliter terminus medius enunciatur. Nāq; ut fiat extremorum conclusio, medius terminus intercedit, cuius communitas extrema coniungit. Quod si medius diuersis modis in utraque propositione dicatur, non connectuntur extrema, atque ideo ne syllogismus quidem fieri ullus potest. cum præsertim ne una quidem propositio dici possit, in qua medius terminus dissimiliter enunciatur. Longe autem multiplex numerus propositionum existeret, si inesse significantes & necessarias & contingentes affirmatiuas negatiuasque propositiones per uniuersales & particulares, uel oppositas uel subalternas uariaremus: sed id nō conuenit, quia conditionalium termini propositionum indefinito maxime enunciantur modo. Atque ideo superuacuum iudicaui determinatarum secūdum quantitatem propositionum quærere multitudinem, cum determinatæ conditionales proponi non soleant. fere autem hypotheticę propositiones ne per necessitatem quidem uel per contingens enūciantur, sed illę maxime in usum collocutionis ducuntur, quæ inesse significant. Omnes uero necessariam cōsequentiam tenere uolunt, & quę inesse significant, & quibus necessitas additur, & quibus prædicatio possibilitatis aptatur. Etenim terminus applicatur. Necessitas uero hypotheticę propositionis & ratio earum propositionum, ex quibus iunguntur inter se connexiones, consequentiā quęrit. ut cum dico, Si Socrates sedet, uiuit: neque sedere eum, neque uiuere necesse est. Sed si sedet necesse est uiuere. Item cum dicimus si Sol mouetur, necessario uenit ad occasum, tantundem significat quantum, si Sol mouetur, uenit ad occasum. Necessitas enim propositionis in cōsequētiæ immutabilitate consistit. Item cum dicimus, si possibile est legi librū, possibile est ad tertium uersum peruenire. Rursus necessitas consequentię seruata est. Nam si possibile est legi librū, necesse est id possibile esse, ut ad tertium uersum perueniatur. Opponuntur autem hypotheticis propositionibus illę solę, quę earum substantiā perimūt. Substantia uero propositionum hypotheticarum in eo est, vt earum consequentiæ necessitas ualeat permanere. Siquis ergo recte conditionali propositioni repugnabit, id efficiet vt earum destruat consequentiam, ueluti cum ita dicimus, Si est. a. est. b. non in ea repugnabit, si monstret, aut, non esse. a. aut non esse. b. sed si posito quidē. a ostendit nō statim consequi esse. b. sed posse esse. a. etiā si. b. terminus nō sit. sed b negatio sit, cōditionalis eodē destruetur modo, ut cū dicimus si est. a. b. non est. Non ostēdendum est, aut nō esse. a. aut. b. esse, sed cum sit. a. posse esse. b. terminum. Sunt autem hypotheticæ propositiones, alię quidem affirmatiuæ, alię negatiuæ, sed de his nunc loquor, quæ in consequentia positæ in connexione esse dicuntur. Affirmatiua quidem ut cum dicimus, Si est. a. est. b. si. a. non est. b. est. Negatiua, Si est. a. non est. b. Si non est. a. non est. b. Ad consequen-

tem enim propositionem respiciendum est, ut an affirmatiua an negatiua sit propositio iudicetur. Idem de compositis propositionibus cōditionalibus intelligi oportebit. De his autem propositionibus quæ in disiunctione sunt positæ, cum de earum syllogismis tractauero commodius atque vberius dicam.

De partibus syllogismi hypotetici Cap. VII.

HYpoteticos syllogismos, quos latine conditionales uocamus, alij quinque, alij quatuor, alij tribus constare partibus arbitrantur, quorum mox controuersiam diiudicabo, si prius quibus nominibus talium partes syllogismorum appellentur ostendero. Quoniam enim omnis syllogismus ex propositionibus texitur, Prima vel propositio vel sumptum uocatur, Secunda uero dicitur assumptio, ex his quæ infertur, conclusio nuncupatur. Cum.n. ita dicimus, Si homo est, animal est, Homo autem est, animal igitur est; ea quidem enunciatio per quam dicimus, si homo est, animal est, propositio vel sumptum uocatur; ea uero quam huic adiunximus, est autem homo, assumptio dicitur, tertia conclusio nominatur, per quam ostendimus esse animal qui fuerit homo. Sed quoniam sæpe euenit, ut propositionis enunciatę consequentia non sit uerisimilis, propositioni sæpe astringiť approbatio, per quam id quod est propositum, verum esse monstretur. Assumptio quoq; sæpe ad fidem per se non uidetur idonea, huic quoq; iuuamē probationis adiungitur, ut uera esse uideatur. Quo fit vt sępe quinque partes, sępe quatuor, interdum tres hypotheticos syllogismos habere contingat. Nā quinq; cōstabit partibus, si & proprositio & assumptio probationibus indigebūt. quod siue propositio, siue assumptio probatione indigebit quadripartitus est syllogismus, quod si neutra est approbanda, tripartitus esse relinquitur. In hac uero sententia etiam M. Tullius esse deprehenditur. In rhetoricis. n. syllogismos quosdā quinque partitos esse, quadripartitos alios confirmat. Quibus uero talium syllogismorum non placet partes vltra ternarium numerum propagari: hi propositionum probationes, atq; assumptionum non putāt in syllogismi partibus esse ponendas. Neq; enim propositionem esse, de qua syllogismus potest existere, cui non consentit auditor. Quod si per se dubia est ea probatio, quæ propositioni dubiæ adiungitur faciens fidem eidem cui adiungitur propositioni, facit ut sit idonea syllogismo: ac per hoc tunc incipit esse syllogismi propositio, cū talis per ꝓbationem redditur, ut ex ea aliquid colligi possit: tunc uero aliquid ex ea colligi potest, cum probationis auxilio poterit ab auditore concedi. Quocirca membrum quoddam, & quasi fulcimentū dubię propositionis, vel assumptionis probatio esse uidetur, non pars etiam syllogismi. Sed nostra sententia his potius accedit, qui tribus partibus eum cōstare pronunciat. Etenim quælibet probatio, quæ vel propositioni uel assumptioni copulať, propositionis esse, vel assumptionis probatio dicitur. Cum igitur non ad syllogismum, sed ad propositionem uel assumptionem referať, cuius est probatio, non oportet eam syllogismi propriè partem uideri. Nam illud quod obijci potest, nullus ignoret quin partium partes etiam totius esse partes dicantur. Sed plurimum refert utrum ipsæ sint primitus partes totius; an in secundarum partium prostremitate ponantur. Amplius si sit per se nota probabilis ꝓpositio, totus syllogismus probatione non indiget. Quod si per se propositionis nulla fides est, necesse est, ut ea propositio quodam uelut testimonio probationis indigeat. Non igitur syllogismus probatione, in eo quod syllogismus est, indigebit, sed propositio, si fide propria fuerit destituta. Idem etiam de assumptione dici potest. Quare manifestum est eorum esse sententiam præponendam. quæ asserit syllogismum tribus patibus tātum iungi. Præterea si qua propositio probationis indigeat, ut eam uera fides sequatur, aliquo demonstrabitur syllogismo. Quocirca qui fieri potest, ut rectè syllogismus pars syllogismi simplicis esse dicatur? Ipsam enim probationem propositionis syllogismū, uel ex syllogismo esse necesse est,

De hypoteticis connexis atque simplicibus, deq; illarum syllogismis tam perfectis quam imperfectis Cap. VIII.

HIs ita determinatis de his protinus syllogismis, quorum propositiones in connexione positæ, duobus terminis constant, explicandum uidetur, Horum autem duplex forma est, quatuor enim sunt per præcedentis propositionis affirmationem, qui sunt primi hypothetici atque perfecti, quatuor uero per sequentis negationem, qui cum demonstratione indigeant, non uidentur esse perfecti. Prioris vero negatione, & sequentis positione nullus omnino syllogismus efficitur. Omnium igitur talium propositionum primum numerus explicetur, ut qui fiant ex his syllogismi, facilis acquiratur agnitio. Sunt autem quatuor.

Si est.a.est.b.
Si est.a non est.b.
Si non est.a.est.b.
Si non est.a.non est.b.

Ac de prioribus quidem syllogismis atque perfectis primo loco dicendū est. Horū enim primus modus est hic a prima ueniens propositione, Si est.a.est.b. Atqui est.a.est igitur.b. cum enim prima propositio tantum conditionem proponat, ut si sit.a necesse sit consequi essentiam.b. termini, id assumptio quod præcedit assumit ac ponit, dicitque. Atqui est.a. consequitur igitur ut sit.b. Id enim ex consequentia primæ propositionis effectum est. At si id quod sequitur, assumendo ponamus, nullus efficitur syllogismus. Age enim sit huiusmodi consequentia ut, si sit.a. sit.b. assumaturque quod sequitur hoc modo. At est, b. nō consequitur vt sit uel non sit.a. Id uero clarius fiet exemplo. sit enim propositio, si homo est, animal est, assumaturq; esse animal, scilicet quod sequitur, non necesse erit hominem vel esse, vel non esse: potest enim cum sit, alias hoc uel esse vel nō esse. Secundus uero modus est, eorum in quibus prior propositionis pars in assumptione reperitur, qui uenit ex secunda ꝓpositione superius digesta, hoc mō est, Si est.a. non est.b. atqui est.a. non est igitur.b. id enim propositum fuerat, si esset, .a. non esse.b. Sumpto igitur pręcedente, consequentis est facta cōclusio. quod si consequens sumas, nullus uidetur fieri syllogismus, quia nec consequitur vlla necessitas hoc modo, si est.a. non est.b. atqui non est.b. non necesse est esse.a. vel non esse. Age enim ita sit propositio. si est nigrum, non est album, & id quod sequitur assumatur, atqui non est album, non necesse erit esse nigrum vel non esse, quia cum non sit album, poterit aliquod esse medium. Tertius vero modus talium syllogismorū est qui uenit ex tertia propositione, quorum in assumptione ponitur id qđ præcedit hoc modo, Si non est.a. est. b. atqui non est. a. est igitur.b. Hæc conclusio rursus ex cōditione propositionis, euenit, id enim fuerat propositum, vt si non esset.a. esset.b. Quod si conuertas, & sumas esse. b. idest quod consequitur, non necesse erit esse, vel non esse id quod præcedit. Sed huius exemplum nō potest inueniri eo, quod si ita proponatur, ut cum nō sit.a. sit.b. nihil esse mediū uideatur inter.a. atque.b. Sed in his si alterum non fuerit, statim necesse est esse alterum, & si alterum fuerit, statim necesse est alterum non esse, uidetur ergo quodammodo ex consequēti posito in his fieri syllogismus. Sed quantum ad rei naturam ita est, quantum uero ad propositionis ipsius pertinet conditionem, minime consequitur. Quod quidem ex his patet, quæ superius dicta sunt. In utrisque enim superioribus modis, consequenti posito, nihil ex necessitate collectū est; hic uero tertius modus, quantum ad complexionē propositionum pertinet, in quo si id ponendo quod sequebatur assumitur, nullum efficit syllogismum: quantum uero ad rerum naturam, in quibus solis hæ propositiones enūciari possunt, uidetur esse necessaria consequentia, hoc modo, ut si dies non est, nox sit, si nox sit, dies non sit, ex necessitate consequitur: similesq; sunt ij syllogismi his qui in disiunctione sunt constituti, de quibus paulo posterius cōmemorabo, quorumq; ad illos & differentias & similitudines dabo. Quartus modus est ex quarta propositione, cum ita

proponitur

Proponitur, Si.a.non est.b. non est: atqui non est.a. non est igitur.b. Rursus enim id quoq; consequi ex ꝓpositione monstratur, quæ proposuit non fore.b. si.a.prior terminus non fuisset. At si id quod sequitur assumamus, nulla uidetur fieri posse necessitas. velut si ita dicamus, non est autem .b.non necesse erit esse, vel non esse.a. Age enim proponat, si animal non est, non esse hominem, assumaturq;, at nō est homo, non necesse est, ut vel sit, vel nō sit animal. Demonstratum igitur est in huiusmodi syllogismis, si id quod præcedit ponendo assumitur, perfectos, atq; ex ipsis propositionibus probabiles, & necessarios fieri syllogismos. Si uero id quod sequitur ponendo assumatur, nullam fieri necessitatē præter in tertio modo, qui cum sit similis his syllogismis, qui ꝑ disiunctionē propositis enunciationibus fiunt, uidetur in rebus de quibus proponi potest, seruare necessitatē, cum in cōplexione nō seruet, quòd ex ceteris tribus modis arguit primo, secundo, atq; quarto, in quibus sumpta sequēte ponēdæ ꝓpositionis parte, nihil ex necessitate conficit. Ac de his quidē syllogismis, qui duobus terminis iungūtur, quorū prima pars propositionis ponendo assumit, quantū ad institutionis pertinet modū, sufficienter expressimus. Nunc uero dicēdū est de his, quorū cōsequens propositionis ita sumit vt perimat. Ex his quoq; quatuor fiūt modi, cū prior ꝓpositionis pars in assumptione nō possit interimi, ut ulla syllogismi necessitas cōsequatur. Est igit primus modus talium syllogismorum à prima propositione ueniens hic. Si est.a. est.b. at non est b. non est igitur. a hic igitur. b. terminus, qui in prima propositione consequens fuerat, in assumptione est interemptus, ut.a.terminus, qui propositionis prima pars fuerat, interimeretur, eaq; necessitas tali ratione probabitur, propositum nanq; est, si.a.sit.b. esse. Et assumptio facta est, vt consequens pars propositionis interimeretur, idest non esse.b. Dico quia consequitur non esse .a. Nam si potest esse.a cum non sit.b. frustra erit prima propositio, quę ait, si.a.sit.b. esse, atqui ea propositio ualet: cum igitur sit.a est.b. Quod si cum non sit.b. sit.a. quod scilicet ex assumptione proponitur, idem.b erit, & non erit: Non erit. quia.b.non esse proponitur assumptio: erit autem, quia si est.a. erit.b. quod fieri non potest. Non igitur si.b. non fuerit, erit a. Hic est ergo primus modus talium syllogismorum, qui ex interempta parte consequenti propositionis fiunt, qui non sunt perfecti, neq; ex se cogniti, sed indigent vel eius quam superius proposui, vel alterius cuiuslibet probationis, ut veri esse monstretur. Quod si prima pars propositionis interimatur, non erit syllogismus. age enim ita dicamus, Si est.a. est. b. atqui non est.a. non sequitur, ut sit vel non sit. b. vt etiam demonstretur exemplo. Sit enim propositio, si homo est, animal est. Sed homo non est, non necesse erit vel esse animal, uel non esse. Secundus modus per contradictionē assumptionis, qui a secunda propositione descendit, ille est, cum ita proponimus, Si est.a.non est.b. Atqui.b. est, igitur.a. non est. Hic enim rursus secunda pars propositionis interēpta. nam cum secunda pars propositionis.b. non esse diceret, si. a fuisset, assumptio .b.esse pronunciat. Affirmatio autem perimit negationem, quam assumptionem consequitur, ut a.non sit hoc modo. Sit enim propositio, si.a.est.b.non est, & sit.b. Dico quia non erit.a. nam si erit.a. cum sit.b.idem. b.erit, & non erit. Non erit quidem ex prima propositione quæ dicit, si est.a. non est.b. erit autem per assumptionem, qua dicimus esse .b A: si pręcedēs pars propositionis auferat, nō fiet ulla necessitas. Age enim in huiusmodi propositione. Si.a.est.b.nō est, ita dicamus. Atqui nō est.a.nō consequitur, ut sit vel nō sit.b. Id uero tali arguitur exemplo. Dicemus enim, si nigrum est, album non est. assumamusque non esse nigrum, non statim consequitur, vt uel album sit vel non sit. Potest enim esse aliquod mediorum. Tertius modus ille est ex tertia propositione deductus, cum ita proponimus. Si.a.non est.b.est.b. autem non est.a. igitur est. Hic quoque consequens pars propositionis assumpta est. & cum in propositione affirmaretur, in assumptione negata est, & est rata consequentia, & perficiens syllogismum hoc modo. Nam si uerum est, cum non sit.a. esse. b. dico quia si.b. non sit, est.a. nam si poterit cum.b.non sit, non esse.a. frustra est prima propositio, quæ dicit, cum non sit.a.esse.b.eritq; .b.ac non erit. Non erit quidem ex ea assumptione quæ proponit, nō esse b. erit autem, quia si.a.terminus esse negabitur, posito non esse.b.termino, cum non sit.a erit.b.quod est impossibile. Non igitur potest fieri, ut cum non sit.b.non sit.a. Consequitur igitur, ut cū non sit.b.sit.a. Quod si prior pars propositionis, quæ pręcedens est, auferatur, nullus est syllogismus hoc modo: cū enim dicemus, si.a.nō est, esse.b. si assumamus, atqui est.a. nihil euenit necessariū, ut uel sit.b. uel non sit, secundum ipsius complexionis naturā. nam hic quoq; ut in his in quibus in assumptione secūdus terminus ponebatur, dicendū est, secundū ipsius quidē complexionis naturam nullū fieri syllogismū. Secundū terminos uero in quibus solis dici potest, necesse est, si.a.fuerit.b.non esse, in contrarijs enim tantū & in his immediatis.i.mediū nō habētibus hæc sola propositio uere poterit pędicari, uelut cum dicimus, si dies non est, nox est, siue non fuerit dies, nox erit, siue nō fuerit nox, dies erit: siue dies fuerit, nox nō erit: siue nox fuerit, dies non erit. Quartus modus est horum syllogismorum ex quarta propositione descendens, cuius hæc Prima propositio est, Si non est.a.non est.b. est autem.b. erit igitur.a. hic quoq; secunda pars propositionis assumpta est, & quoniam eadem negatione fuerat posita, affirmatione est interempta. Affirmatio enim uim negationis interimit. hic quoque eodem modo syllogismi necessitas continetur. nam si, posito cum non sit.a. non esse.b sumatur esse.b. dico quia consequens est etiam.a. esse: nam si potest cum sit.b. non esse.a. frustra est prima propositio, quæ cum.a.non sit.b. non esse pronunciat. fiet igitur rursus ut idem.b.sit.ac non sit. Ex assumptione nanque erit.b. ita enim dicitur, atqui.b.est. Si uero hoc posito possit non esse.a.rursus b.non erit, quia prima proposito ait, si non sit.a.non est.b. quod est impossibile. Quod si ea portio ꝓpositionis, quę præcedens est, auferatur, nihil euenit necessarium. Age enim ita dicamus, si non est.a.non est.b. assumamusque, atqui est.a. non consequitur, ut.b.uel esse, uel non esse necessario concludatur. ut in hoc syllogismo, si non est animal, non est homo, atqui est animal, non necesse est uel esse hominem, uel non esse. Hi igitur quatuor syllogismi imperfecti dicuntur iccirco, quoniam per se nō habent apertam atque perspicuam consequentiæ necessitatem, eaque illis ex probatione conficitur. Vt igitur breuiter concludendum sit in hypotheticis simplicibus syllogismis connexas habetibus propositiones quoquo modo factis, siquidem prima pars propositionis assumitur, si ea ponatur, fient quatuor syllogismi per se noti, atque perfecti: si uero id quod consequitur assumatur, nulla est syllogismi necessitas, nisi in tertio tantum modo, qui non propter complexionis naturam, sed propter terminorum contrarietatem, in quibus solis dici potest, uidetur conclusionis necessitatem tenere. Itaq; si quid in assumptione ex his quę in propositione sunt pronunciata ponantur, quatuor uel quinque fieri necesse est syllogismos perfectos. quatuor, ubi prima pars propositionis, quinque uero ubi secunda pars propositionis ponendo assumitur, si nō ad complexionis naturam, sed ad terminos aspiciamus. Si quid uero ex his in assumptione quę prima propositio enunciat, auferatur. si quæ est consequens pars propositionis auferatur, fient imperfecti & probatione indigentes quatuor syllogismi. Si uero prior propositionis pars auferatur, nulla erit necessitas syllogismi, nisi in tertio tantum modo, ubi non facit necessitatem complexio, sed terminorū natura. Quocirca hic quoq; quatuor, uel qnq; sunt syllogismi: quatuor quidē, si secunda pars propositionis fuerit interēpta. Quintus uero si eum non cōplexionis natura, sed terminorū proprietas metiatur. Quocirca si ex duobus terminis propositio prima cōstat: octo sunt uel decē, nec amplius syllogismi.

De hypotheticis compositis ex prædicatiua & conditionali & earum syllogismis. Cap. IX.

AC de his quidem conditionalibus syllogismis, quorū propositiones cōnexæ sunt, & ex duabus prædicatiuis

simplicibus

simplicibus constant, sufficienter expeditum est. Nunc de his syllogismis dicendum est, qui ex prædicatiua & hypothetica, vel ex hypothetica prędicatiuaque connectuntur. Horum autem facile complexiones omnium syllogismorũ apparebunt, si prius earum numerus exponatur. Sunt igitur priores quidem, quæ ex prædicatiua, atque hypothetica connectuntur hæ.

Si sit.a.cum sit.b.est.c.
Si sit.a.cum sit.b.non est.c.
Si sit.a.cum non sit.b.est.c.
Si sit.a.cum non sit.b.non est.c.
Si non sit.a.cum sit.b.est.c.
Si non sit.a.cum sit.b.non est.c.
Si non sit.a.cum non sit.b.est.c.
Si non sit.a.cum non sit.b.non est.c.

Ac primum quæ sit earum natura, uidetur esse tractandum. Neq; enim quoquo modo conditio ponatur, conditionalis propositio fiet, sed si illa consequenti propter positam euenit conditionem. nam si quis ita dicat, si homo est, cum sit animal, animatum est: non uidetur facere opposita conditio consequentiæ necessitatem. Nam etiam si non sit homo, nihilominus tamen cum sit animal, animatum est. at si ita ponatur, Si sit homo, cum sit animatum, est animal: uidetur consequentię ratio in conditione consistere. Neq; enim necesse est cum animatum sit, animal esse: nisi homo uel aliquid tale fuerit, quod animatum esse proponitur. Tunc enim quod animatum est, animal esse necesse est, homo nanque uel quodlibet aliud tale animatum est. Per singulas igitur propositiones eundum est, & spectanda est earũ singularum natura hoc modo. Prima propositio per quam enunciatur, Si est.a. cum sit.b. est.c. talis esse debet: ut.b. quidem possit esse etiam præter.a. si tamen.a. fuerit.b. non esse non possit. Rursus idem.b. terminus possit esse etiam cum non est.c. nec sit necesse, ut.b. posito sit etiam.c. sed tunc tantum necesse sit esse .c. quando .b. terminus .a. terminum sequitur, ut si sit.a. homo.b. animatum.c. animal. animatum enim & præter hominem, & pręter animal esse potest. Si uero sit homo, animatum esse necesse est, & cum animatũ hominis essentiã consequatur, cõsequitur ut ipsum animatum sit animal. Itẽ secundã propositionẽ, quę ait, Si est.a. cum sit.b. non est .c. huiusmodi esse oportebit, ut b. quidem præter.a. esse possit, sed cum fuerit.a. necesse sit esse etiam.b. at uero.c. tale sit, ut simul quidem cum.a. esse non possit, cum.b. uero esse possit, & non esse: sed tunc tantum cum.b. esse non possit quando.b. terminus.a. terminum sequitur, ut sit.a homo.b. animatum.c. insensibile. Namque animatum præter hominem esse potest, at si homo sit, ut sit animatum necesse est. insensibile uero potest esse animatum & non esse. Sed tunc insensibile, & animatum non conueniunt, cum iccirco est animatum, quia homo esse prædictus est. Tertia uero propositio.a. quidem terminum debet habere, qui nunquam simul esse possit cũ.b. termino.c. uero terminum talem esse oportebit, ut possit esse quidem & non esse, si non fuerit.b. sed tunc tantum necesse sit esse.c. terminum, si.b. terminus non sit: si iccirco non est.b. quoniam.a. terminus esse prædictus est, ut si sit .a. homo.b. inanimatũ.c. sensibile. Nam si est hõ, nõ est inanimatũ. sensibile. uero esse põt simul & non esse, cum inanimatũ nõ sit. Possũt.n. esse quædã, quę nec inanimata sũt, nec sensibilia, ut arbores. Idẽ tñ sensibile. necesse est esse, cũ non sit inanimatum, si iccirco inanimatũ non est, quia homo esse prædictus est. Rursus. Quarta ꝓpositio huius esse debet proprietatis: ut.n. quidẽ terminus nullo modo esse possit, si fuerit.a. at uero.c. possit esse & non esse, si non fuerit.b. Sed tunc tantũ.c. cũ nõ fuerit.b. nõ esse necesse sit, si.b. terminus nõ sit: quia.a. terminus prius esse propositus est: ut si sit.a. homo.b. inanimatum.c. insensibile: inanimatum enim non erit si fuerit homo: insensibile uero potest esse & non esse: si non sit inanimatum. Tunc tantum insensibile non esse necesse est, cum inanimatum non sit: cum iccirco inanimatũ non sit. quia homo esse prædictus est. Quinta quoq; propositio tales habere terminos debet, ut.a. quidem si non sit, necesse sit esse.b. si.a terminus sit, possit & esse & non esse .c. Tunc tantum.c. esse necesse sit, cum fuerit.b. cum iccirco est.b. quia.a. terminus esse negatus est: ut si sit.a. quidem animatum. b. vero insensibile. c. inuitale. igitur si non sit animatum, statim consequitur, ut sit insensibile, inuitale autem potest esse, si sit insensibile, ut lapis: potest uero nõ esse inuitale, si sit insensibile, ut sunt arbores. Sed tunc tantũ posito insẽsibili cõsequit̃, vt inuitale esse necesse sit, cũ iccirco sit insensibile, quia non est animatũ. Sexta uero propositio tales habere terminos desiderat, vt.b. quidẽ esse necesse sit, si nõ fuerit.a: at uero.c. terminus si sit.b. vel non esse possit. Tunc tamen.c. non esse necesse sit, cum sit.b. quãdo iccirco est.b. quia.a. terminus non esse propositus est, ueluti si sit.a. animatum.b. insensibile.c. uitale. Nã necesse est esse insensibile, si non fuerit animatum; cum uero sit insensibile, fieri quidem potest ut non uiuat, ueluti lapis, fieri autem potest vt viuat, veluti arbor. Tunc tamen necesse est nõ uiuere, cũ sit insensibile, quando iccirco est insensibile, quia animatum non esse propositum est. Septimus modus talibus terminis debet esse contextus, vt. b. quidem sine. a. esse non possit. c. autem si non sit. b. esse & non esse possit. Tunc tamen necesse sit. c. terminum esse, si non sit. b. cum iccirco.b. non esse positum sit, quoniam.a. fuerat ante denegatum. Sit enim.a. quidem animatum.b. uero sensibile. c. inuitale. Sensibile igitur esse non potest nisi fuerit animatum. Si igitur non sit animatum, non erit sensibile, si uero non sit sensibile, potest esse inuitale, vel vt in lapidibus: idem potest non esse, velut in arboribus. Tunc tamen sensibili denegato, inuitale necesse est esse, cum iccirco non sit sensibile, quia animatum non esse positum est. Octaua propropositio his terminis connectenda est, vt.b. terminus esse non possit, si non fuerit. a. cum uero non sit. b. terminus .c. & non esse & esse possit. Sed tunc necesse sit. c. terminum non esse, cum non fuerit. b. Cum iccirco non sit.b. quia. a. terminus prius esse negatus est, vt si sit a. quidem animatum. b. vero sensibile. c. uitale, sensibile igitur esse non potest, nisi fuerit animatum. Idem tamen sensibile si nõ sit, & esse & non esse uitale potest. non esse, ut lapides; esse vitale vt arbores. Tunc tamen necesse est vitale non esse, si non sit sensibile, cum iccirco sensibile non sit, quia prius animatum esse negatum est. Ex his igitur constat.c. terminum quoquo modo fuerit. b. in conditionalibus propositionibus, quæ in tota enunciatione post prædicatiuas locantur, esse tam loco affirmationis quàm negationis assumi. Ex quibus assumptionibus fiunt complexiones variæ syllogismorum. His igitur ita expeditis de omnibus in commune præcipiendum videtur. nam cum sint octo propositiones, quę ex prædicatiua hypotheticaq; nectuntur, quæ superius ascriptæ sunt, earum quatuor ita faciunt consequentiam, si.a. terminus sit. Quatuor uero ita conditionem proponunt, vt.a. terminus non sit. Fiunt uero ex his syllogismi hoc modo. Ex prima propositione, Si est.a. cum sit.b. est.c. Atqui est .a. cum igitur sit. b. est. c. vel sic. Atqui cum sit.b. non est.c. non est igitur.a. Posse autem huiusmodi esse assumptionem ex superius descripta propositionum natura cognoscitur. Ex secunda propositione, Si est a. cum sit. b. non est. c. Atqui est. a. cum igitur sit.b. non est.c. uel ita. Atqui cum sit.b. est. c. non est igitur. a. Ex tertia, Si est.a. cum non sit. b. est.c. Atqui est. a. cum igitur non sit.b. est.c. vel ita, Atqui cum non sit.b. non est.c. non est igitur. a. Ex quarta, Si est. a. cum non sit .b. non est .c. Atqui est.a. cum igitur non sit. b. non est.c. vel ita. Atqui cum non sit. b. est. c. non est igitur. a. In his igitur quatuor propositionibus, in quibus.a. terminus esse proponitur, si assumptum fuerit eundem. a. terminum esse. c. terminus, uel esse vel non esse monstratur, idem vero si c. terminus assumatur, siquidem cum est non esse, vel cum non est esse assumatur. a. terminus non esse monstrabitur. Ex quinta etiam propositione ita syllogismi fiunt, Si non est.a. cum sit.b. est. c. Atqui non est. a. cum igitur sit. b. est.c. uel ita, Atqui est. a. cum igitur sit. b. non est.c. vel ita, Atqui cum sit.b. non est.c. est igitur.a. vel sic, Atqui cum sit. b. est.c. non est igitur. a. Quod iccirco euenit, vt huiusmodi propositio quatuor colligat syllogismos, quia in his tantũ

si non

si non sit aliquid, esse aliud proponi potest, in quibus contraria medietatibus carent. in his enim uel interempto altero alterum ponitur, vel posito altero alterum necesse est perimatur. Ex sexta, Si non sit.a.cum sit.b. non est.c. atqui non est.a. cum igitur sit. b. non est.c. vel ita. Atqui cum sit .b.est c. igitur est.a. Ex septima, Si non est.a. cum non sit.b. est.c. Atqui non est.a. cum igitur nō sit.b.est.c.uel ita, Atqui est.a.cum igitur non sit.b. non est.c. vel ita. atqui cum non sit.b.non est .c. est igitur.a. vel ita, Atqui cum non sit.b. est. c. non est igitur. a. In hac quoque complexione propter eandem causam quatuor collectiones fiunt. Ex octaua, Si non est.a. cum non sit.b.non est. c. Atqui non est.a.cum igitur non sit.b. non est.c. vel ita, Atqui cum non sit.b. est .c.est igitur.a. In his quatuor quoque propositionibus, si quidem.a. non esse assumatur. c. terminus vel esse vel non esse concluditur: si uero. c. cum est non esse, uel cum non est esse assumatur.a. terminus semper esse concluditur, nisi in quinto & septimo tantum modis, ubi cum.c.esse assumitur.a.non esse monstratur. Omnium uero communis est ratio præter quintum ac septimum modum, ut si.a.terminus ita assumatur, quomodo in prima enūciatione propositus est, conditio, quę sequitur, in conclusione firmetur. Si uero conditio quę sequitur contrario modo atq; in enūciatione proposita est assumatur, categorica propositio quę prima est interimatur. In septimo uero, vel quinto modo quaq; ratione sit assumptum alterum, in utrisque partibus faciet conclusionem. Itaq; fiunt sexdecim vel viginti potius syllogismi. Octo quidem si.a. terminus ut est propositus, assumatur. octo uero si. c. terminus conuerso modo, atque in propositione est positus, assumatur. Quatuor uero ex septimo & quinto modis utrobique facientibus conclusionē. Reliquis uero cōplexionibus nulla est consequētia necessitatis. Vt autē planior intellectus fieret, ipsas ꝓpositiones cū suis terminis positas annotaui, ut secūdū ꝑdictos assumptionum modos, nō ratione solum demōstratio fieret, verumetiam per exemplū currētibus doctrina clarior elucesceret.

Si est.a.homo, cum sit.b.animatum, est.c.animal.
Si est.a. homo, cum sit.b. animatum: non est.c. insensibile.
Si est.a.homo, cum nō sit.b.inanimatum, est. c.sensibile.
Si est.a.homo, cum non sit.b.inanimatum, non est .c.insensibile.
Si non est a.animatum, cum sit.b. insensibile, est.c.inuitale.
Si non est.a.animatum, cum sit.b.insensibile, non est.c. uiuens.
Si non est.a. animatum, cum non sit.b.sensibile, est.c.inuitale.
Si non est.a.animatum, cum non sit.b. sensibile, non est.c.uitale.

De hypotheticis compositis ex conditionali & prædicatiua, & earum syllogismis Cap. X.

Expeditis igitur his syllogismis, qui ex talibus propositionibus fiunt, quæ ex prima prædicatiua, secunda hypothetica copulantur, nunc ad eos transitum faciamus, qui ex prima conditionali, secunda uero prædicatiua nectūtur, quarum omnium numerus ponendus est, ut de quibus loquamur, lector agnoscat.

Si cum sit.a.est.b.est.c.
Si cum sit.a.est.b.non est.c.
Si cum sit.a.non est.b.est.c.
Si cum sit.a.non est.b.non est.c.
Si cum non sit.a.est.b.est.c.
Si cum non sit.a.est.b.non est.c.
Si cum non sit.a non est.b.est.c.
Si cum non sit.a non est.b.non est.c.

Prima igitur propositio tales habere terminos debet, ut .a. quidem possit esse pręter. b.& c. Sed tunc si.a. fuerit.c. esse necesse sit, cum.a. terminum.b. terminus subsequatur. ut si sit.a. quidem animatum.b. homo.c.animal: animatum nanque & præter hominem & præter animal esse potest. Tunc uero id quod animatum est, esse animal necesse est, si id quod est animatum, homo est. Secunda propositio talibus terminis contexenda est, ut a quidem pręter. b. atque .c.& cum eisdem esse possit. Tunc tamen necesse sit non esse.c. cum est. a. si. a. posito, b. subsequatur: ut si. a. sit animatum.b. homo. c. equus. Animatum quippe, ut & homo, vel equus sit fieri potest. Tunc uero necesse est id quod animatum est, non esse equum.c. idipsum quod animatum est, homo fuerit. Tertia propositio his terminis copulatur ut.a.quidem cum.b. &. c. vel esse, vel non esse possit: tunc tamen necesse sit simul esse, cum.c. si posito .a. termino .b. terminus abnuatur, ut si sit.a. animatum,b. animal c.insensibile. Nam quod animatum est, vel animal, uel non animal, uel insensibile, uel non insensibile esse potest, sed tūc necesse est id quod animatum est esse sensibile, si animato posito animal abnuatur. Quartę propositionis hi termini sunt, ut. a. quidem cum.b.& cum. c. esse, & non esse possit. Tunc uero ab eo.c.modis omnibus separetur, si posito .a.termino. b. terminus abnuatur, ut si sit. a. quidem animatum.b. animal. c. homo. Nam quod animatum est, & animal esse, & non esse, itemque homo esse & non esse potest: tunc tamen necesse est, ut cum sit animatum, non sit homo. cum posito animato esse animal denegetur. Quinta uero propositio his terminis cōnectiť, ut si nō sit.a.possit & esse & non esse.b. atque.c. Tunc tamen cum non sit.a.terminum. c. esse necesse sit. si posito non esse. a. esse. b. terminum consequatur, ut si sit.a. quidem inuitale. b. homo .c.animal. Nam si non sit inuitale, tunc possunt homo atque animal esse vel non esse. at tunc necesse est esse animal negato inuitali, si cum inuitale negabitur, esse hominē subsequatur. Sextam uero propositionē talia debent membra coniūgere, ut si non sit.a. terminus.b. atq;.c. vel esse vel nō esse possint. Tunc uero denegato. a. termino. c.non esse necesse sit, cum negationem.a. termini. b. termini affirmatio comitabitur, ut si sit.a.inuitale. b. homo.c. equus. Nam quod nō est inuitale, potest vel homo vel equus esse, uel nō esse, sed necesse est non esse equum, inuitali denegato, si negationem inuitalis hominis positio subsequatur. Septimę propositionis hos esse terminos oportebit, ut si non sit.a. termini. b. atq;.c. & esse & non esse possint. Sed tunc necesse sit esse.c. terminum, si negationem .a. termini.b. termini negatio subsequatur. ut si sit. a. animal. b. animatum .c.inuitale, animal quidem si non sit, animatum, & inuitale esse & non esse possit. Tunc uero necesse est, si animal non sit, inuitale esse, quando si animal non sit, non erit animatum. Octaua propositio est, cum negato.a.termino possunt & esse & non esse .b. atque .c. termini. Sed tunc necesse est si.a. terminus abnuatur, non esse. c. terminum, cū negationem. a. termini, negatio .b. termini subsequetur, ut si sit.a. inuitale. b. animal .c. homo. Si igitur non sit inuitale, potest & esse, & non esse animal & homo. His igitur, ita expeditis illud in commune dicendum est, quod superiores quatuor propositiones ita faciunt conditionem, si fuerit.a. Posteriores uero, si non fuerit. ex quibus omnibus syllogismi tali ratione nascuntur. Ex Prima propositione, Si cum sit .a est .b. est .c. Atqui cum sit.a. est .b. est igitur .c.vel ita, atqui non est.c. cum igitur sit.a . non est.b. Posse uero fieri tales conclusiones, ex superius descriptarum propositionum natura cognoscimus. poterat enim.a. terminus esse, & non esse cum.b. Item ex Secunda, Si cum sit.a. est .b.non est.c. Atqui cum sit.a. est.b. non est igitur,c. vel ita, atqui est.c. cum igitur sit.a.non est. b. Ex Tertia uero utrobique assumptis terminis collectiones fiunt, ut si cum est.a. non est.b. est.c. Atqui cum sit.a. non est.b. est igitur. c. Vel ita, atqui cum sit.a. est.b. non est igitur.c. Vel ita, Atqui non est.c.cum igitur sit.a.est. b. uel sic, atqui est c. cum igitur sit.a.non est.b. Quæ iccirco facta est utrobiq; collectio. in quibus immediata cōtraria reperiebantur. In illis enim alterius positio alterutrum perimebat, & alterius interemptio ponebat alterum. Ex Quarta, si cum sit.a. nō est.b. non est.c. Atqui cum sit.a. non est.b. non est igitur.c. Vel ita: atqui est. c. cum igitur sit.a. est.b. Ex Quinta, si cum non sit.a.est.b.est.c. Atqui cum non sit.a.est.b. est.b. est igitur.c, uel sic, Atqui non est.c. cum igitur non sit.a. non est.b. Ex

Sexta si cum non sit.a.est .b. non est.c. Atqui cum non sit.a. est.b. non est igitur .c. uel sic. Atqui est. c. cum igitur non sit.a.non est.b. Ex Septima utrobiq; colligitur hoc modo, si cum non sit.a.non est b est.c. Atqui cum non sit.a.non est.b.est igitur. c. vel ita. Atqui cum nõ sit.a.est. b. non est igitur.c. Vel ita, atqui non est c. cum igitur non sit.a.est.b. Vel sic,atqui.c. est, cum igitur nõ sit. a.nõ est. b. Hic quoque propter eandem causam in alterutra assumptione syllogismus fiet.Nam esse aliquid cum aliud non sit,in immediatis tantum cõtradicebatur. Ex Octaua, Si cum non sit.a. nõ est. b. non est, c atqui cum non sit.a. non est.b. non est igitur.c. Vel ita, atqui est.c. cum igitur non sit.a. est.b In omnibus igitur superius descriptis syllogismis hęc ratio est,ut si. b. terminus assumatur, ita, ut in propositione est positus, ita. c. terminum concludat, ut in eadem propositione fuerat collocatus. At si. c. terminus contrario modo assumatur, quam in propositione fuerit positus, contrario modo. b. terminus in conclusione monstrabitur, præter tertiũ,& septimum modum, in quibus etiam si b.terminus contrario modo atque in propositione est positus,assumat .c.terminum contrario modo atque positus est, colligit:vel si.c. terminus, ita ut in propositione est positus assumatur, simili modo.b. terminum concludit, ut in eadem propositione fuerat collocatus. Quare sexdecim quidem vel viginti fiunt syllogismi. Assumptis nanque primis hypotheticis propositionibus fiũt octo, octo uero si secundæ prædicatiuæ assumantur,quatuor autem his adiunguntur ex tertio atque septimo modo utrobique colligentibus.ut omnes etiã in his propositionũ complexionibus fiãt sexdecim.vel uiginti syllogismi Quoquo autem alio modo assumptiones uerteris,nihil euenit necessarium. ut autem omnis propositionum & syllogismorum ratio collucescat,exẽpla subiecimus, quib. facilius id, qđ superius docuimus colliquescat.

Si cum sit.a. animatum,est.b. homo,est.c.animal.
Si cum est.a animatum,est.b.homo,non est c.equus.
Si cum sit b.animatum,nõ est.b.animal,est.c.insensibile.
Si cum sit.a.animatum,non est.b.animal,nõ est.c homo.
Si cum non sit.a.inuitale,est.b.homo,est.c.animal.
Si cum non sit a.inuitale,est.b homo, non est.c.equus.
Si cum non sit.a animal, nõ est.b.animatum, est.c.inuitale.
Si cum non sit a.inuitale,non est.b. animal,non est.c.homo

Ac de his quidem syllogismis qui talibus propositionibus connectuntur quæ ex hypothetica prædicatiuaq; consistunt,sufficienter dictum est.

De hypotheticis medijs & earum syllogismis in prima figura Cap. XI.

Nunc de his dicendum est syllogismis, quorum propositiones ita tribus terminis continentur, ut mediæ sint earum,quæ ex hypothetica prędicatiuaque texũtur,& earũ quæ ex duabus hypotheticis cõnectuntur. quas iccirco hoc loco proponimus, quia ut superiores ita hę quoque tribus terminis cõtinent,& a similibus ad similia facilior tractatus fiet.harum vero sunt multiplices syllogismi quorum nullus poterit esse perfectus, cũ nec perspicui sint, & ut his fides debeat accommodari, adiumento extrinsecus positę probationis indigeant. est autem probatio talium syllogismorum alio cõstitutus ordine syllogismus. fiunt autem, ut dictum est, tum per primã, tum per secundam tum uero per tertiam figuram. Sunt autẽ primæ figurę propositiones hæ.

Si est.a.est b.& si est.b.est.c.
Si est.a.est.b.& si est.b.non est.c.
Si est.a.non est.b.& si non est.b.est.c.
Si est.a.non est.b.& si non est.b.non est.c.
Si non est.a.est.b.& si est.b.est.c.
Si non est.a.est.b.& si est.b.non est. c.
Si non est.a.non est. b.& si non est.b.est.c.
Si non est.a.non est b & si non est.b.non est c.

Ergo si ratio colligentiæ talis sit, ut constituat & confirmet assumptio, quod enunciãtio prima pronunciat sexdecim necesse est fieri complexiones. ex quibus octo tantum seruant consequentiæ necessitatem: reliquæ uero octo nihil idoneum uidẽtur habere ad fidem. Rursus id quod prima propositio constituit, euertat assumptio, sic quoque sexdecim necesse est fieri complexiones. quarum octo firma necessitas tenet:octo uero reliquas infida sæpius uarietas tenet. Fiunt uero syllogismi, tum in prima figura, tum in secunda ,tum uero in tertia. Omnes igitur trium figurarum modus a prima ordientes, ut nihil subterfugiat explicemus. Est enim primæ figuræ primus modus a prima ueniens propositione, cum ita proponimus. Si est. a. est.b. & si est.b. necesse est esse. c. Tunc enim, si est.a.etiam.c.esse necesse est,cuius hæc demonstratio est. nam si est.a. consequitur ut sit.b.id est enim quod proponit prima propositio, si sit. a.esse. b. at si b.fuerit, est.c id est enim quod secunda pars propositionis pronuntiat, si sit.b.consequi necessario ut sit .c. Quibus ita concessis euenit, ut cum sit .a. etiam.c. esse necesse sit, imperfectum uero hunc dicimus syllogismum,quia testimonio propositionis indiguit. Probatio uero ea fuit, per syllogismum demonstratio .ita nanque firmamus talis consequentię necessitatem. Cum enim ita proponeretur. Si est .a. est . b.& si est. b. necesse est ut sit.c poneretque assumptio id,quod affirmatio constituerat, esse. a. eamque sequi assumptionem talis conclusio diceretur, quod necessario esset.c. neque id esset ex ipsius syllogismi natura & proprietate perspicuum,addita est probatio per syllogismum hoc modo. Si est.a.est.b. At si est.b. est.c.Si igitur est.a.necesse est ut sit.c. Et in reliquis quidem eandem rationem expectari oportere manifestum est. Et hęc quidem cõplexio ea est,quæ id quod primo in propositione positum fuerat, assumit atque constituit. quod si id ponendo quis quod sequebatur assumat,nulla est necessitas syllogismi, ueluti cum dicimus, Si est. a.est. b. & si est.b. necesse est esse.c. Atqui est.c. non necesse est esse.b. uel nõ esse.sed cum non sit necesse. b. esse, vel non esse, non erit necesse.a.esse uel non esse.idem quoque tale firmabit exẽplum. Si est homo, animal est, & si est animal erit corpus animatum,atqui est corpus animatum.non necesse erit animal esse, quocirca ne hominem quidem. Secundus quoq; modus est, hic primæ figuræ,cum ita proponimus, Si est.a. est.b.& si est. b. necesse est non esse c. at uero est. a. Non est igitur. c. Huius demonstratio talis est.nam si est.a. est.b. Id enim prima conditio monstrabat, quæ est, si sit. a. esse .b'. Cum uero sit.b. necesse est non esse.c. Id enim consequentia præferebat, in qua pronunciabatur, si esset.b.consequi ex necessitate, ut non esset. c. si igitur sit. a. non erit .c.quòd si id quod propositio ultimum constituit,ponat assumptio, idest non esse.c. nullus est syllogismus. Nam si de aliqua re ita proponatur,si homo sit,est animal,& si est animal,non est lapis, at non est lapis, non necesse erit aut esse, aut non esse animal. eodem modo nec hominem: potest enim si lapis non sit, esse lignum, uel cætera, quę nec animalia sunt, nec inter homines numerãtur. Tertius uero modus est primæ figurę, cum id assumptio constituit, quod propositio prima ponebat,cuius ex tertia propositione principium est cum ita proponimus. si est a. non est .b. & si non est.b. necesse est esse. c. Hic enim rursus si a.terminus assumatur ita, ut prima est enunciatione positus, ita dicuntur, atqui est a est igitur.c. Probatio uero similis est superioribus. Nam quia est.a.non est.b. & quia non est .b.est.c.quia igitur est. a. est.c. Quod si.c. terminus assumatur, nihil necessarium fiet. Vt si ita proponamus si homo est,non est insensibile, si non est insensibile, animal est, est autem animal, non est necesse esse hominem. Quartus modus, est qui ex quarta propositione principiũ capit,qui ex tali propositione formatur ,Si est.a. non est.b. & si non est.b. non est etiã.c. Hic enim si.a. est, necesse est non esse .c.Demonstratio uero eadem est, quę in prioribus modis. Quod si non esse.c. assumatur, nulla erit necessitas complexionis hoc modo. Age enim proponaĩ, si est homo, nõ est irrationale,& si irrationale non est, non est inanimatum. Atqui non est inanimatum, non necesse est esse hominem. Quintus modus est ex quinta enunciatione descendens.Cuius prima talis est propositio, Si non est.a. est.b.si est.b.etiã .c.necesse est esse: atqui non est.a, c. igitur necesse est esse. Hic quoque prius dicta conditio consequentiam necessitatis

necessitatis, at si id quod est.c.assumatur, nulla necessitas eueniet. Sit enim propositio, si non est irrationale, rationale est, & si irrationale est, animal est, & assumamus, est animal, non necesse erit vel esse, vel non esse irrationale. Sextus modus est ita propositus, quem sexta propositio facit, Si non est.a.est.b.& si est.b.non est.c.atqui non est.a. non est igitur.c. Similis vero superioribus est demonstratio, at si.c.assumatur, eodem modo nullus est syllogismus. Nam si sit propositio, si animatum non est, inanimatum est, & si inanimatum est, sensibile non est: si assumamus, atqui non est sensibile, non necesse erit vel esse, vel non esse animatū. Septimus modus est, qui ex septima ꝓpositione procedit, Si.a.non est. b.non est, & si.b.non est, necesse est esse c.atqui non est.a.necesse est igitur esse.c.quod si.c.assumatur, nihil fit necessarium. nam si proponamus, si non est animatum, non est animal, & si animal non est, insensibile est, assumemusque, atqui est insensibile, nō necesse est vel esse, vel non esse animatum. Octauus modus est, qui ita proponitur, Si non est.a.non est.b.& si non est.b. necesse est non esse.c. atqui non est.a.non est igitur.c.quod si.c. assumatur, nulla erit necessitas. Age enim ita proponamus, si non est animatum, non est animal, & si non est animal, necesse est non esse sensibile, at nō est sensibile, nō necesse erit non esse animatū, ut arbores, herbas, & quicquid uitali tantū anima, non etiā sensibili vegetatur. In prima igitur figura ex tribus terminis fiunt hypotheticæ sexdecim cōplexiones, ita, ut id quod positū est in propositione, id in assumptione quoque ponat. Octo quidē, si.a.terminus in assumptione ponatur: Octo vero, si.c. Quod si a.terminus ponendo assumatur erunt octo necessarii syllogismi, si uero.c.terminus ponēdo assumat, nullus efficitur syllogismus. Eodē quoque modo syllogismorum complexionumque ordo constabit, si id in assumptione, quod in propositione positū fuerat, auferatur. Fient quippe sexdecim complexiones. quarum octo quidē vbi id quod sequit aufertur, integra necessitate perdurant. octo vero in quibus id quod pręcedit aufertur, necessitatē non eadem ratione conseruant. horum uero omnium sub dantur exempla. Primus igitur modus hic est. Si est.a.est.b. & si est. b.etiam.c.esse necesse est: at non est.c.igitur.a.non est. quod si assumamus, at non est.a.nihil eueniet necessarium. Sit enim propositio hæc, si homo est, animal est, & si animal est, animatum esse necesse est: atqui non est homo, non igitur necesse erit, ut sit, vel non sit animatum. Secundus modus est, Si est.a.est.b.& si est.b.non esse.c.necesse est: atqui est.c.igitur.a. non erit. quod si assumamus ita, atqui non est.a.non necesse erit.c.esse, vel non esse. nam si sit propositio talis, si homo est, animal est, & si animal est, lapis non est: si assumamus, atqui non est homo, non necesse erit lapidem esse vel non esse. Tertius modus est, Si est.a.non est.b.& si non est.b.necesse est esse.c.atqui non est.c.necesse est igitur non est.a.quod si.a.terminum tollat assumptio, nihil euenit necessarium. Age enim sit propositio, si homo est non est inanimatus, & si inanimatus non est, animatum esse necesse est: atqui non est homo.non necesse est esse, vel non esse animatum. Quartus modus, Si est.a.non est.b.& si non est.b.necesse est non esse.c. At est.c.igitur.a.non erit. quod si assumamus non esse. a.nulla complexionis necessitas inuenitur. nam si sit ꝓpositio, si homo est, non est irrationale, si irrationale non est, inanimatum eum non esse necesse est. Atqui non est homo, non necesse est eum esse vel non esse inanimatū. Quintus, Si.a.non est.b. est, & si.b.est, etiam.c. esse necesse est, atqui nō est.c.igitur.a. non esse necesse est, quod si.a.terminus assumatur, nullus fiet syllogismus. fit enim propositio, si irrationale non est, rationale est, & si rationale est, animal est, atqui irrationale non est, non necesse erit esse, vel non esse animal. Sextus, Si non est.a.est.b.& si est.b. necesse est.c. non esse. Atqui est.c. igitur. a. esse necesse est. quòd si.a.terminum sumam, nulla necessitas inuenitur. sit enim propositio talis, si animatum non sit, inanimatū est, & si inanimatum est, sensibile non est: atqui animatum est, non erit necesse, vel esse vel non esse sensibile. Septimus, Si non est.a.non est.b.& si non est.b.necesse est esse.c. atqui.c.non est, igitur. a.esse necesse est, quod si.a.terminum sumpserimus, complexio nullam faciet necessitatem. Sit enim propositio talis, si animal non sit, non est rationale, si rationale non est, irrationale est, & assumamus, atqui animal est, non necesse est vel esse irrationale, vel non esse. Octauus modus est qui hac propositione formatur, Si non est.a.non est.b.& si.b.non est.c.non esse necesse est: atqui est.c.igitur.a. esse necesse est. Quod si.a.terminum sumpseris, non fiet ulla necessitas: sit enim propositio, si non est animal non est homo, & si non est homo, necesse est non esse risibile. Atqui est animal, non necesse erit esse, uel non esse risibile. ac de prima quidem figura satis dictum est, sequenti vero volumine de secunda tractabitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

DE SYLLOGISMO HYPOTHETICO

LIBER SECVNDVS.

De syllogismis ex hypotheticis medijs in secunda figura Cap 1.

ONDITIONALIVM propositionū, quæ tribus terminis constant, secunda figura est, quoties cum aliquid dicitur, uel esse vel non esse, cōsequitur, ut duo quædam vel esse uel non esse dicantur. uariant autē in ipsis propositionibus, vel etiam in conclusionibus secundum assumptionis ordinem multis modis. quod vt facilius innotescat, primum cunctæ propositiones in ordine digerantur, in quibus illud est pędicendū, quòd sæpe ęquimodę propositiones ponuntur, sępe vero non, ac de ęquimodis quidē nullus est syllogismus. Aequimoda enim propositio est, si ita dicamus, Si.a.est.b.est, & si est.a.non est.c. ac si sint inęquimodę faciunt syllogismum. Inæquimoda uero secundæ figuræ propositio est in his syllogimis hypotheticis, quorum enunciationes tribus terminis componuntur, veluti cum ita proponimus. Si est.a.est.b. si autem non est.a.est.c. huius propositionis tale intelligatur exemplum, si animal est, animatum est, si animal non est, insensibile est. hic igitur animal, quod est.a.non est uno modo positum in utrisque, sed ad.b.quidem affirmatiue, ad.c.uero negatiue coniungitur, & id uocatur non æquimode prędicari. Quod si in utrisque.a.esse vel non esse poneretur, ęquimoda prædicatio diceretur. Disponantur igitur (vt dictum est) omnes non ęquimodæ propositiones hoc modo. Si est.a.est.b. si non est.a.est.c. Si est.a.est.b. si non est.a.non est.c. Si est.a. non est.b. si non est.a.est.c. Si est.a.non est.b. si non est.a.non est.c. Nunc igitur.a.quidem esse positum est cum.b.non esse vero cum.c. Rursus .a.non esse ponamus cum.b.esse vero cum.c. Si non est.a. est.b. si est.a.est.c. Si non est.a.est.b. si est.a. non est.c. Si non est.a. non est.b. si est.a.est.c. Si non est.a.non est .b.si est.a.non est.c. Si igitur non sit æquimoda propositio, assumpto quidem.b. fiunt sexdecim complexiones, quare tantum octo sunt syllogismi. Rursus si assumatur.c.sic quoque sexdecim complexiones fiunt, sed in octo tantum syllogismorum deprehēditur firma necessitas. Sit igitur primus modus secundæ figurę hic ex prima ueniens propositione, Si est.a.est.b.si autem non est.a.est.c. Dico quoniam si non est.b.est. c.quoniam enim si est.a.est b.secundum ordinem consequentię, si non est.b.non erit.a.atqui si non esset.a. esset.c. si igitur non sit .b. erit.c. quod si idem.b. esse ponatur, nihil euenit necessarium. Age enim sit.b. non necesse est esse vel non esse a. Nihil igitur sequitur necessarium, ut sit vel non sit.c.ut si sit.a.animal.b. animatum.c. insensibile. nam si est animal, est animatum. si vero non est animal

animal, insensibile est. At qui si sit animatum, non necesse est esse animal, uel non esse: non est igitur necesse esse insensibile, uel non esse. quod si .c. terminus assumatur, siquidem nō esse ponatur, erit necessario .b. Si vero esse, nullus erit syllogismus. nam si non est.c.est.a.at si est.a.est.b.si igitur non est.c.est.b. Quod si est.c.non necesse est esse.a.aut fortasse necesse sit non esse. Hæc enim propositio, idest si non est.a. est.c.in talibus tantum euenit, in quibus alterum eorum esse necesse sit. Quod si est.c.non erit.a.si non est.a. nihil ad.b. ueluti si est insensibile, non erit animal. at si non sit animal, nihil animatum, vel esse vel non esse necesse erit. Ex secunda rursus propositione fit syllogismus cū ita proponimus, Si est.a.est.b.si nō est.a.non est.c. Dico quia si non est.b.nō est.c.propositum quippe est, si est.a.est.b.Ordo uero consequentium est, si non est.b.non est.a.quòd si non est.a.nō est c. si igitur non est.b.non est.c.quod si fuerit.b.nō necesse est esse c.Sit enim.a animal.b.animatum.c.rationale, & proponatur.si animal est, animatum est, si animal non est rationale non est.Atqui est animatum, non necesse est esse animal, quo fit, ut ne rationale quidem.quòd si.c.terminū esse dicat assumptio, siquidem.c.terminus affirmatus fuerit, erit.b. Quod si idem.c.terminus abnuatur, nullus est syllogismus. nam quoniā si est.a.erit.b.si nō est.a.non erit.c.si est.c.erit.a. Atcum est.a.est.b.si est igitur.c.erit.b.quòd si nō sit.c.nihil sit necessarium.nā in hac propositione, quæ dicit, si animal est animatum est, si animal non est, rationale non est, assumamus, Atqui non est rationale, non necesse erit vel esse, uel non esse animal, quocirca ne animatū quidem. Itē ex Tertia propositione talis est syllogismus, Si est.a.nō est.b & si nō ē .a.est.c.Dico quia si.b.est, est, c.nā quoniā ita propositū est. si est.a. nō esse.b. necesse est consequi, ut si sit.b.nō sit.a.At si nō sit.a.erit.c.si igitur.b.sit, erit.c. Quod si nō sit.b.nihil est necessarium.sit enim.a.animal.b.inanimatū.c.insensibile,in hac propositione quę dicit.si est animal,nō est inanimatū.si nō est animal,est insensibile, si assumamus,nō ē inanimatū, nō necesse erit animal esse,vel nō esse, quare ne insensibile quidē.Si uero a.c.termino fiat assumptio.siquidē nō sit.c.nō erit.b.Si uero.c.sit,nulla necessitas erit conclusionis. Nam quoniā ita propositū est, ut si sit.a.non sit.b.si uero nō sit.a. sit.c.ea rerū est consequentia,ut si non sit.c.sit.a. in his enim tātum terminis dici potest qui medietate priuati sunt. At si sit, a.non est.b. Si igitur non sit.c. non erit.b.. Quod si sit.c. nullus est syllogismus. Nam in hac propositione quæ dicit, si est animal,non est inanimatum,si vero non est animal, insensibile est.Assumat aliquis esse insensibile, sequitur quidē vt non sit animal,sed non sequitur vt vel sit, vel non sit animatum.Ex Quarta propositione est syllogismus ita. Si est.a. non est.b.si non est.a.non est.c.Dico quoniam si est.b.nō est .c.nam quoniam ita propositum est,si est.a.nō est.b.ea rerū consequentia est,ut si sit.b.non sit.a.Atqui cum non sit.a.positum fuerat non esse.c.Si igitur sit.b.non est.c.Quod si.b.nō esse assumatur,nullus erit syllogismus. Age enim sit.a. quidē animal.b.inanimatum.c.rationale, & sit hæc propositio. Si est animal, non est inanimatum, si non est animal, non est rationale,assumamus igitur non esse inanimatum, nō necesse erit esse animal, quocirca nec rationale. Rursus si.c.terminus assumatur,si quidem esse ponatur,necesse erit nō esse.b.At si non est.c.nullus est syllogismus. nam quoniā propositum est,si.a.sit,non esse.b.si.a.non sit, non esse.c.necesse est, ut cum sit.c. sit etiam.a.at si sit.a.nō sit.b.si igitur sit.c.nō erit.b. quod si.c. non esse ponatur,nullus est syllogismus.ueluti in hac propositione,si est animal, non est inanimatum: si non est animal, non est rationale. Squis igitur assumat non esse rationale,non necesse erit esse,vel non esse animal. quocirca ne inanimatum quidem esse uel non esse.Atque in his quidem quatuor propositionibus ita.a.terminus positus est,ut ad.b.quidem esse diceretur,ad.c.uero non esse, quòd si ordo mutetur, rursus quatuor erunt alii syllogismi.si.b. terminus assumatur. Quatuor etiam alii si.c.ex utraque autem parte quaternæ, cōplexiones erunt, quæ, nullos faciūt syllogismos. Sit enim Quinta propositio, Si non est.a.est.b. si est.a.est.c. Dico quia si non est.b.erit.c. Assumatur enim, at qui non est.b.erit igitur.a.hic enim consequentiæ ratus ordo constabat. Sed cum est.a.est.c.si igitur non est.b.erit.c. Quod si.b.esse ponatur, nihil fit necessariū.si enim est.b.nō erit.a.quod si.a.non est,nihil ad c.quocirca nullus est syllogismus.Non esse autem.a.si.b.sit, ea propositio demonstrat. per quam dicimus,si non est.a,est.b. Hoc enim in immediatis tantum contrariis uenit. Age enim, sit.a.quidē animal.b.uero insensibile.c.uero animatum,& proponatur.Si animal non est,insensibile est.Si animal est,animatum est, & ponatur esse insensibile, necesse est non esse animal. Sed non animatum quidem vel esse vel non esse necesse est. Quod si.c.terminus assumatur, si quidem negatiue, faciet syllogismum, affirmatiue uero, nullo modo. nam si non est.c.non est.a. Quod si non est.a.est.b.si igitur.c.non est.b.est. Quod si sit.c.non necesse est esse vel non esse a.quo fit,ut ne.b.quidē esse uel nō esse necesse sit:nā si est animatū,nō necesse est esse vel nō esse animal,cū uero animal non sit,nō necesse est insensibile vel esse,vel nō esse.Propositio uero eadē est quæ in superioribus.Rursus ex sexta propositione fit syllogismus hoc modo, Si nō est.a.est.b.& si est.a.non est.c. Dico quia si non est.b.nō erit.c.si enim nō est.b.est.a.at si est.a.non est.c, si igitur non est.b.non erit.c. Quod si.b.terminum ponat assumptio:nulla est necessitas conclusionis: si enim est.b.nō est.a.id enim ex superioribus manifestū est.at si nō ē.a.nihil ad.c.Tunc enim.c.non erat,si esset.a.Exemplū uero hoc est, ut si sit.a.animal.b.insensibile.c.inanimatum.Si igitur sit propositio talis,si nō est animal,est insensibile, si est animal, nō est inanimatū.Atqui est insensibile,non est igitur animal,sed non cōsequit ut sit,vel nō sit inanimatū. Quod si.c.terminū sumpserimus, siquidē affirmes, facies syllogismum.nā si est c.non erit.a.quod si.a.nō sit, erit.b Si igitur.c.fuerit, erit.b. At si negaueris.c. nihil est necessarium. Si enim assumamus, atqui non est.c.non necesse erit esse, vel non esse.a. Quocirca ne.b.quidem. Nam si inanimatum negaueris, non necesse est esse vel non esse animal.quocirca ne insensibile quidem esse vel non esse.Ex Septima propositione cōclusio est cum ita proponimus, Si non est.a.non est b.si est.a.est.c.Dico quia si est.b.erit.c.nam quoniam ita propositum est, si non esset.a, non esset.b.erit.a.si sit.b. Atqui si sit.a.erit.c. Si igitur sit.b.erit.c. Quod si.b. terminum neget assumptio, nulla erit in conclusione necessitas. nam si non sit.b.nihil erit necessarium esse uel non esse.a. Quocirca ne.c.quidē. uelut in his terminis, si enim sit.a.animatum.b.animal c.uiuere,si sic euunciemus, si non est animatū, non est animal. si est animatum, uiuit: si igitur assumamus; Atqui non est animal,non necesse est esse, vel non esse animatum. Quocirca nec uiuere.Quod si assumamus.c.terminum, si quidē negemus, erit syllogismi perfecta necessitas: si uero affirmemus,nulla est conclusio. nam si non est.c.erit.a si nō est. a.non erit.b.si igitur non sit.c.nō erit.b. Quod si affirmetur .c.nihil est necessarium, siue enim necesse est esse, siue non necesse est esse.a.nihil ad.b.ut.in superioribus terminis poterit ostendi.si enim uiuit.etsi necesse est esse animatū, non necesse est tamen esse animal,vel non esse. Quod si non est necesse esse animatum, non necesse est esse vel non esse animal. ut vero necesse sit non esse animatum, fieri non potest. Ex Octaua propositione conclusio talis est, cum ita proponitur, Si non est.a.non est.b.& si est.a.non est.c. Dico quoniam si est.b.non est.c.nam si est.b. est.a.quòd si est.a. nō est c.si igitur est.b.nō erit.c. Quod si.b terminum neget assumptio, nihil est necessarium. si enim non sit.b.non necesse erit.a.esse uel non esse.quo fit, ut ne.c.quidem, velut in his terminis.si sit. a.animatum.b.animal.c.inanimatum. Si igitur proponamus, si non est animatum, non est animal.si est animatum,non est inanimatum: & assumamus, sed non est animal, non necesse est esse, vel non esse animatum: quocirca ne inanimatum quidem:at si.c.terminus assumatur, si quidem cum affirmatione ponatur: erit necessitas syllogismi: nam si est.c.non est.a.quod si non est,a.non est.b si igitur,est.c.non est.b. At si,c.terminum neget assumptio: nihil est necessarium.nam si non est.c.non necesse erit esse uel non esse.a.quo fit ut ne.b.quidem. nam si non est inanimatum: fortasse quidem necesse sit esse animatum: sed non necesse est animal esse. Inuenientur autem termini, in quibus

non necesse sit esse.a veluti si ponamus.c. nigrum.a album: negato nigro, non consequitur vt affirmetur album. Et Secundæ quidem figuræ in æquimodas complexiones omnes (vt arbitror) explicuimus: si vero æquimodæ sint, nullus omnino fit syllogismus: æquimodę vero fiūt hoc modo: quotiescunque enim.a.terminus ad b.& ad.c.simul esse vel non esse ponitur, quoquo modo b. atque. c. termini uarientur. Harum igitur quæ ęquimodę esse dicuntur complexiones: nulla est complectibilis. Sunt autem omnes æquimodæ cōplexiones hæ.

Si est.a.est.b si est.a.est.c.
Si est.a.est.b.si est.a.non est c.
Si est.a.non est.b.si est.a est.c.
Si est.a.non est.b si est.a.non est.c.
Si non est.a est.b.si non est.a.est.c.
Si non est a est.b.si non est.a.non est.c.
Si non est.a.non est.b.si non.est.a.est.c.
Si non est.a non est.b.si non est.a.non est.c.

Quarum imbecillam conclusionem, atque omni carentem necessitate, ex assumptionibus quoquo modo factis inueniamus: nec non secundum superius descriptos modos etiam terminos facillime reperire poterimus, per quos demonstretur nullam in talibus complexionibus inueniri posse constantiam. Ac de Secunda quidem figura: quanti sint, & quot modis fiant syllogismi diligenter ostēdimus. Fiūt autem, si inæquimodæ quidem complexiones fuerint, b.termino assumpto syllogismi Octo, totidemque si.c.terminus assumatur: sunt igitur Secūdę figuræ. xvi. syllogismi: totidem vero.b.atque.c.termino, nō ita, vt oportet assūptis complexiones fiunt, quibus nihil admodum colligatur.

De syllogismis ex hypotheticis medijs in tertia figura. *Cap. II.*

Nunc igitur de Tertia figura dicendum est. In qua quidem totidem complexiones fiunt, & totidem syllogismi: sed ita vt non ęquimodę propositiones ponantur. Quod si ęquimodæ fuerint, nullus omnino (vt in Secunda figura dictum est) fiet syllogismus. Exponamus igitur omnes figuræ Tertię inęquimodas propositiones. Si est. b.est.a. si est.c.non est.a. Si est.b.est. a.si non est. c. non est. a. Si non est.b est. a. si est.c. non est.a. Si non est.b.est.a si non est.c. non est.a. Et nunc quidem.a. cum b.esse, cum.c. vero non esse propositum est. Rursus vero.a.quidem cum. b.non esse.cum.c. vero esse proponatur. Si est.b.non est. a.si est c.est.a.Si est.b.non est.a si non est.a.Si non est.b.non est.a si est.c.est.a.Si non est.b.non est.a. si non est. c.non est. a Tertię igitur figuræ primus modus est huiusmodi. Si est. b.est a si est.c. non est.a. qui quidem diuersus est a Secundę figuræ primo modo Illic enim si.a. esset vel non esset.b.&. c.esse dicebantur: Nunc vero si.b. vel.c fuerint. a.vel esse vel non esse proponitur. Aequimodę autem propositiones non sunt, quę in alia parte.a.esse in alia non esse constituūt, velut in superius comprehensa propositione. Nam si est. b.est.a.si est.c.non est.a Quibus ita positis dico, quoniam si est.b.non esse.c. necesse est. Si enim est.b est.a. quod si est.a. non est. c.si.gitur est.b. non est c. Quod si.b. terminus abnuatur, nullus est syllogismus etenim si b.non sit, nō necesse erit esse vel non esse.a. nec.[?]c igitur necesse erit esse vel non esse. velut in hoc exemplo, Si sit.b. animal.a. animatum.c. mortuum, & proponatur: si animal est, animatum est, si mortuum est, animatum non est. Atqui non est animal, non necesse est esse, vel non esse animatum. Quæ enim non sunt animalia, possunt esse animata, vt arbores: possunt esse non animata, vt lapides. Quocirca si animal non fuerit: ne mortuum quidem esse, vel non esse necesse est. Plura enim non sunt animalia, quæ mortua non sunt. vt lapides, illa enim mortua dicuntur, quę aliquando vixerunt. Ab assumptione vero. c. termini affirmatio faciet syllogismum. Nam si.c.est. b. non erit. si enim. c. est, non est.a. At si non sit.a. non erit, b. si igitur. c. est.b. non erit. Negatio vero. c. nihil explicat necessitatis. Nam si non est.c. non necesse est esse vel non esse a. Quo fit vt ne. b. quidem: nam si non sit mortuum, non est necesse esse animatum vel non esse: Quędam enim quę non sunt mortua, animata sunt, vt arbores. Quædam vero cum mortua non sint: non sunt animata, vt lapides, quo fit vt ne animal quidem esse vel non esse necesse sit, si mortuum destruatur. Ex Secunda propositione hic modus est colligendi. Si est. b est.a. si non est c. non est.a. Dico quidem si est.b. erit. c. Nam si est. b. est. a. quod si est. a. est.c. Ita enim conuertitur talis propositio, quæ ait, si non est.c. non est. a si igitur est. b. est. c. Quod si b. terminus negetur: nulla fit necessitas syllogismi. Nam si non est b.non necesse est esse vel non esse. a. Quocirca ne ad. c. quidem vlla necessitas perueniet, vt in his terminis patet. nam si sit.b. animal.a. animatum c. corporeum. & proponatur, si est animal, est animatum: si non est corporeum, non est animatum: & assumatur, Atqui non est animal, non necesse est esse, vel non esse corporeum. C.uero terminus si negetur: erit necessitas syllogismi. Nam si non est.c.non, est. a. Quod si non est a. non est. b. Ita enim conuerti potest. Si igitur non est. c. non erit.b. Si affirmetur. c. nulla est necessitas: nam si est corporeum, non necesse est animatum esse vel non esse. Quocirca nec animal quidem esse uel nō esse necesse est Tertia propositio talem recipit conclusionem. Si non est.b.est.a. si est. c non est. a. dico quia si non est.b. non erit. c. si enim non sit.b.est.a. Quod si sit.a.non erit.c. ita enim poterat conuerti ea pars propositionis: quæ si esset. c. terminus. a. terminum non esse dicebat Fit igitur, ut si non sit. b. non sit c. Quod si affirment esse b. terminum: nulla est necessitas conclusionis. Nam si sit.b.necesse est quidem non esse a. sed non necesse est, esse.c.vt in his terminis, si sit.b. animatum. a. inanimatum. c. animal. Si quis igitur sic proponat. si non est animatum, inanimatum est: si est animal, non est inanimatum. Si igitur ponamus esse animatum sequitur quidem, vt non sit inanimatum: sed non necesse est vt sit animal. Si.c. vero terminus affirmetur, fiet necessaria conclusio, hoc modo. Nam si est. c. non est.a. si non est.a. est.b. Id enim sequebatur eam propositionem, que si non esset.b. terminus. a. terminum esse dicebat. Si igitur sit.c. est b. quod si idem. c. terminus abnuatur, nullus est syllogismus. Nam si non sit. c. non necesse est esse vel non esse. a. Quo fit vt ne. b quidem. Nam si non est animal, non necesse est esse, vel non esse inanimatum. Quocirca ne animatum quidem. Ex quarta propositione talis est syllogismus: Si non est.b. est.a. si non est .c.non. est.a. Dico, quia si non est.b. est. c. Nam si non est. b. est .a. si vero. a. fuerit: necesse est esse c. Id enim consequitur eam propositionis partem quæ ait: Si non est. c. non est a. Si igitur non sit.b. est c. At si.b. terminus affirmetur: nullus est syllogismus. Sequitur enim vt non sit.a. sed non sequitur, ut sit vel non sit. c. uelut in his terminis. Nam si sit.b. quidem insensibile.a. animal.c. animatum, & proponatur si non est insensibile, est animal: si non est animatum, non est animal: si sit insensibile, non est animal. sed non necesse est esse vel non esse animatum. C. vero terminus si negetur, fiet protinus syllogismus. Nam si non est. c. non est.a. si non est. a. erit. b. Id enim consequitur eam propositionis partem, quæ dicit: Si non est.b. est.a. Si igitur non sit.c erit.b. Quod si sit. c. non necesse est esse vel non esse. a. Quo fit, vt ne b. quidem. Nam si est animatum, non necesse est esse animal uel non esse. Quo fit ut ne insensibile quidem esse vel non esse necesse sit. Et hactenus quidem quatuor modos ita disposuimus: vt. ad b. terminum quoquo se modo haberet.a terminus esse poneretur, ad.c. vero non esse. Nunc ita statuamus, vt.a.terminus ad.b. terminum non esse dicatur, ad.c. vero esse, ordine scilicet commutato Omnes uero esse non æquimodas propositiones illud ostendit, quod. a.quidem affirmatiue ad.b. est, ad.c.negatiue proponitur: aut si negatiue ad. b. affirmatiuam ad. c.retinet enunciationem.

Quinta igitur propositio talem facit syllogismum: cum talis est propositio. Si est. b. non est. a. si est.c.est.a. Dico quia si est. b. non est.c. nam si est. b. non est. a. Si uero non sit.a.non est. c. Id enim talem propositionem consequebatur: quę si esset.c. terminus.a. quoque esse dicebatur: si est igitur.b. non est.c. At si negetur.b. nullus est syllogismus: si enim non sit.b. non necesse est esse.a. Quo fit vt nec ad.c. quidem necessitas ulla perueniat: & in terminis idem patet, nam si sit.b. quidem mortuum.a. animatum.c. animal: & sit ita propositio: Si est mortuum nō est animatum: si animal est, animatum est: & assumamus non esse mortuum: non necesse est esse vel non esse animatum: nam & quæ adhuc animata sunt, & quę nunquam fuerunt, nō sunt mortua quocirca non sequitur, vt sit uel non sit animal. Quod enim mortuum non est, potest esse animal, ut canis uiuens: & nō esse, ut lapis. At si. c. terminus affirmetur, erit perfecta conclusio non esse.b. nam si sit.c. est.a. si uero sit. a. non erit b. Id enim consequitur superius positum propositionis modum: si igitur sit.c. non erit.b. at si negetur.c. neque ad.a neque ad.b. necessitas ulla perducitur: uelut in his terminis. nam si non est animal: neque animatum, neque mortuum, uel esse, uel non esse necesse est. Sextæ propositionis hæc conclusio est. Si est.b, non est.a. si.non est.c. est.a. Dico quia si est.b. erit.c. nam si est.b. non est.a. si non sit.a. erit.c. Talis enim in hac parte propositionis est consequentia. Si igitur sit.b. erit.c. quod si.b. terminus abnuatur, nihil necessarium fiet: nam si non sit.b. nec.a. nec.c. terminos vel ad esse uel ad non esse sequitur ulla necessitas: ut in terminis patet. nam c. sit.b. mortuum.a. animatum.c. inanimatum: & proponatur, si mortuum est, non est animatum: si inanimatum non est, est animatum. si non sit mortuum, non necesse est esse, uel non esse animatum. Quocirca ne inanimatum quidem. at si c. terminus assumatur: si quidem in negatione sit positus, fiet rata conclusio non esse.b. terminum: nam quoniam non est.c. est.a. at si sit.a. non est.b. si igitur nō sit.c. non erit. b. Quod si affirmetur. c. terminus: nihil est necessarium. neque enim si sit.c. quamuis.a. non esse necesse sit. ad.b. terminum necessitas nulla perueniet: ut etiam in terminis patet. nam si sit inanimatum, necesse est non esse animatum: sed non necesse est esse mortuum. Septimę propositionis talis est syllogismus. Enuncietur enim, si non est.b. non est a. si est.c. est.a. dico quia si non est. b. non est.c si. enim non sit.b. non erit.a. quod si.a. non fuerit, non erit.c. Idem enim sequebatur eam propositionem qua dicebatur, si esset.c. terminus.a. quoque consequi vt esset. si igitur non sit. b. non erit.c. Quod si affirmetur. b. nihil est necessariū. neq; enim si sit.b. uel.a uel.c. esse aut non esse necesse est. ut in terminis patet: nam si sit.b. animatum.a. animal.c. sensibile, & sit propositio, Si animatum non est, non est animal: si sensibile est, animal est. si assumatur esse animatum, neque animal necesse est esse, neque sensibile. At si per.c. terminum fiat assumptio, si quidem affirmabitur, erit firma cōclusio. si. negetur, nullus est syllogismus. nam si est. c. est.a. si sit.a. erit.b. Id enim consequebatur eam propositionem quę ait, si non sit b. non esse.a. si igitur sit.c. erit. b. At si idem.c. terminus abnuatur, nihil est necessarium. nam si non sit.c. neque ad.a. neque ad.b. terminum necessitas ulla constringit. velut si nō sit sensibile, non sit forsitan animal, sed non necesse est esse animatum. Reperientur uero termini in quibus ne.a. quidem non esse necesse est. Octauus modus est in quo ita proponitur, Si non est.b. non est.a. & si non est.c. est.a. Dico quia si non est. b. non est.c. si enim non sit.b. nō erit.a. Quod si non sit.a. erit.c. id enim consequebatur eam partem propositionis, quæ dicebat, si non est.c est.a. Si igitur non sit.b. erit.c. Quod si.b. terminus affirmetur, nihil est necessarium. nam si sit. b. neque esse, neque non esse necesse est.a. terminum. quo fit ut ne.c. quidem. Id uero tali liquet exemplo, si sit. b. animatum.a. animal.c. insensibile, & proponatur. si non sit animatum, non est animal. si non sit insensibile, est animal. Si igitur affirmemus in assumptione, b. terminum, & dicamus: atqui est animatum, non necesse est esse, uel non esse animal, vel insensibile. Quocirca nul lus est syllogismus. At si.c. terminus abnuatur, fiet protinus syllogismus. nam si non est. c. est.a. si uero est.a. erit b. si igitur non sit.c. erit.b. Quod, si.c. terminus affirmetur, nihil est necessarium: nam & si.a. terminum nō esse necesse est, quantum ad. b. terminum nihil necessarium cadit: id uero tali demonstratur exemplo. si sit insensibile, non est animal. quod si non est animal, non necesse est esse vel non esse animatum. In non æquimodis igitur propositionibus siue.b. siue.c. terminus assumatur. viij. necesse est ex utraque parte fieri syllogismos. Reliquæ uero ex utraque parte octonæ complexiones necessitate priuatæ sunt. At si sint æquimodę, nullus omnino est syllogismus. Aequimodę uero dicuntur quoties.a. terminus ad utrosque uel esse vel non esse proponitur. Omnes autem æquimodę propositiones sunt huiusmodi.

Si est.b.est.a.si est.c.est.a.
Si est.b.est.a.si non est.c.est.a.
Si non est.b.est.a.si est.c.est.a.
Si non est.b.est.a.si non est.c.est.a.
Si est.b.non est.a.si est c.non est.a.
Si est.b.non est.a.si non est.c.non est.a.
Si non est.b.non est.a.si est.c.non est a:
Si non est.b.non est.a.si non est.c.non est.a.

In quibus & per consequentiam propositionum superius designatam, & per exempla currentes possumus lucide & constanter agnoscere, nullam omnino in syllogismis fieri necessitatem. Quocirca cum tribus terminis texitur propositio, & ex Prima quidem figura fiunt syllogismi xvi. & ex Secunda syllogismi xvi. ex Tertia etiam totidem colliguntur: omnes ex tribus terminis syllogismi quadraginta octo sunt.

De hypoteticis duplicibus. *Cap.* III.

RESTAT vero, ut de his syllogismis nūc dicamus, qui duabus hypotheticis connectuntur, quorum quidem cōsequentiæ similis modus est, ut in his propositionibus, quæ ex duabus categoricis, ac simplicibus efficiebantur. In omnibus enim, si quidem uelimus astruere, primam totius propositionis assumemus partem, si uero in conclusione aliquid est destruendum, secunda negabitur. Siue autem prima denegetur, siue posterior affirmetur, nulla fit omnino necessitas, nisi in Quinta, Septima, Tertiadecima, & Quintadecima propositione. In quibus non complexionis natura, sed terminorum proprietas consequentiam facit, sicut in syllogismis fieri docuimus, qui in his propositionibus constant, quæ duabus simplicibus continentur. Horum autem omnium, qui ex duabus hypotheticis cōstant, propositiones apposui, quarum differentias cum lector agnouerit, ad earum exempla necesse est reuertatur, quę ex simplicibus & cathegoricis iunctę sunt. Sunt autē omnes propositionum differētiæ, quę ex duabus hypotheticis copulātur, huiusmodi.

Si cum est.a.est.b.cum sit.c.est.d.
Si cum est.a.est.b.cum sit.c.non est.d.
Si cum est.a.est.b.cum non est.c.est.d.
Si cum est.a.est.b.cum non sit c.non est.d.
Si cum sit.a.non est.b.cum sit.c.est.d.
Si cum sit.a.non est.b.cum sit.c.non est.d.
Si cum sit.a.non est.b. cum non sit.c.est.d.
Si cum sit.a.non est.b.cum non sit.c.non est.d.
Si cum non sit.a.est b.cum sit.c.est.d.
Si cum non sit.a.est.b.cum sit.c.non est.d.
Si cum non sit.a.est.b.cum non sit.c.est.d.
Si cum non sit.a.est.b.cum non sit.c.non est.d.
Si cum non sit.a.non est b.cum sit.c.est.d.
Si cum non sit.a.non est.b.cum sit.c.non est.d.
Si cum non sit.a.non est.b.cum non sit.c.est.d.
Si cum non sit.a.non est.b.cum non sit.c.non est.d.

In his quoque propositionibus illud inspiciendum est, quod cum Sexdecim sint: Octo quidem ita uariantur, ut tamen in omnibus.a. terminus esse ponatur: Octo uero ita, vt idem. a. terminus non esse dicatur. Non uero quoquo modo positæ fuerint, habebunt uim conditionalium

tionalium propositionum ex duabus hypotheticis constantium. Nam siquis sic dicat, si cum homo est, animal est, cum sit animatum, corpus est: non fecit eam propositionem quę ex duabus conditionalibus cōstat. Neq; enim iccirco quod animatum est, animal est: quia qui homo est, animal est, nec conditio sequitur cōditionem, sed si eas separes, perseque pronuncies, utraque habet in terminorum consequentia necessitatem. Nam & qui homo est, animal est, & quod animatū est, corpus est, & per se istæ propositiones uerę sunt, nec cōditione iunguntur, ut igitur singularum natura clarescat de unaquaque est differendum. Prima igitur propositio talis esse debet, ut si sit.a. positum.b. terminus non continuo subsequatur. Itemque si c. ponatur, non necesse sit.d. terminum consequi, sed posito quidem a. termino terminū c. posito uero. b. terminum. d. esse necesse sit. Tunc enim eueniet, ut si posito a. fuerit.b. necesse sit.c. posito subsequi, d. ut, si sint termini, a. homo.b. medicus.c. animatum.d. artifex. Posito enim homine non necesse est ut medicus sit, & cum sit animatū, nō necesse est ut artifex sit At si homo sit, necesse est, ut sit animatum: & si medicus est, necesse est ut artifex sit. Hoc itaq; posito eueniet, ut si cum homo sit, medicus est, cum sit animatum, sit artifex. Secunda propositiō ita esse debet, ut.a. atque b. item.c. atque.d præter se esse possint, sed.a. præter.c. esse non possit.b autem atque.d. simul esse non possint. Tunc enim eueniet, ut si posito.a. termino b. fuerit consecutum, posito.c. non esse.d. necesse sit, ut si sit a. homo.b. niger.c. animatū.d. album, homo nāque pręter nigrum, & animatum præter album & esse & non esse potest. homo uero præter animatum nigrum aut cum albo esse non possit, euenitque ut si cū sit homo, niger est: cum sit animatum, non sit albus. Item tertiæ propositionis tales terminos esse oportebit, ut. a. pręter.b. esse possit.c. uero uel cum.a. uel cum.d. esse non possit. quocirca euenit, ut si posito.a. termino fuerit.b. negato.c. termino d. esse necesse sit, ut si sit.a quidem animatum.b. medicus, c. inanimatū.d. artifex. animatum enim præter medicum esse potest, inanimatum uero neque cum animato, neque cum artifice iūgi potest. itaque si cum animatum est medicus est, cum inanimatum non sit, artifex est. Quarta propositio his terminis contexenda sit, ut.a. quidem cum.d. termino.c. autem cum.d. uel esse vel non esse possit. Neq; uero.a. cum.c. neq;.b. cum.d. ullo modo esse possibile sit. Tunc enim euenit, ut si.a. posito.b. subsequatur.c. negato, negetur etiam.d. ut si sit.a. homo.b. niger c. inanimatum.d. album, homo quidem præter nigrum: inanimatum uero præter album & esse & nō esse potest. neque tamen homo cum inanimato, neque nigrum cum albo esse possibile est, si tamē cum homo sit: niger est, sequitur ut cum non sit inanimatum, non sit album. Quintæ propositionis hęc membra sunt: ut.a. pręter. b. &. c. præter d. esse & non esse possint, sed a. præter.c. esse non possit.b, atque.d. nunquam simul esse possint, ita ut si alterum nō sit, alterum esse necesse sit: tunc enim eueniet, ut si.a. posito.b. negetur.c. posito.d subsequatur: ut si sit.a. quidem homo.b. ęger.c. animatū.d. sanus: homo quidem præter ægritudinē, animatum uero pręter sanitatem & esse & non esse potest: sed si homo sit, animatum esse necesse est. & si non sit æger, sanum esse necesse est. itaque fiet, vt si cum homo est, non sit æger, cum sit animatum, sit sanus. Sexta propositio hos terminos habere desiderat, ut.a. pręter. b. &. c, præter.d. & esse, & non esse possit. Idem uero a. pręter.c. &.d. pręter b. esse non possit. tunc.n. eueniet ut si. a. posito non est.b. posito.c. non sit.d. ut si sit.a. homo.b. artifex. c. animatum d. medicus. homo quidem præter artificium, & animatum uero præter medicinam esse & non esse poetst. neque uero homo prætet animatum, neque mædicus pręter attificium esse potest. Quod fit, ut si cum homo est, artifex non est, cū sit animatum, non sit medicus. Septimæ propositionis hi termini suut, ut.a, quidem præter.b esse possint.c. uero neque cum.d. neque cum.a. esse possit. b. etiam cum.c. simul esse non possit, ita nanque euenit, ut si posito.a. esse. b. denegetur, negato.c termino.d. sequatur, ut si a. quidem sit animatum.b. sanum.c. inanimatum, d. ægrum. Animatum quidem præter sanitatem & esse & non esse potest. Inanimatum uero neque cum animato, neque cum ægro conuenire potest. quo fit, ut si cum animatum est, sanum non est, cum non sit inanimatum, ęgrum sit. Item octaua propositio his terminis copulanda est, ut.a, quidem pręter.b. terminum & esse & nō esse possit. c. uero neque cum. a. neque cum.d. esse possit, sed.d. præter.b esse non possit. Hoc enim pacto eueniet, ut si.a. posito.b. denegetur, denegato.c. termino.d. terminus non sit ut sit.a. animatum .b. artifex. c .inanimatum d. medicus. Animatum enim præter artificium & esse & non esse potest. Inanimatum uero neque cum animato, neque cum medico conuenit: Medicus uero pręter artificium esse non potest. unde euenit, ut si cum animatum est, non sit artifex, cum non sit inanimatum, non sit medicus. Nona propositio fiet, si.d. quidem atque.b. simul esse nō possint.c. uero possit esse præter.d. cum.a.. uero esse non possit. Tunc enim euenit, ut.a. si denegato.b. esse consequitur.c. posito.d. sequatur, ut si sit.a. quidem inanimatum.b. medicus.c. animatū d. artifex. Inanimatum quippe medicus esse non potest, animatum uero potest non esse artifex: inanimatum uero atque animatum simul esse nō potest. Quo fit, ut si cum non est inanimatum, medicus sit, cū sit animatum sit artifex. Decimam propositionem tales termini copulabunt, ut, a. quidem pręter.b. at uero c. pręter. d. esse possit, sed.a. cum.c. &.b. cum d. esse non possit. ita enim proueniet, ut si negato.a. esse b. consequatur, posito.c. termino. d. non esse necesse sit ut si sit.a. inanimatum.b. nigrum.c. animatum d album. Inanimatum quippe præter nigrum, & animatum præter album & esse & non esse possunt. Sed inanimatum cum animato, & nigrum cū albo simul esse non possunt. Sed si negatum fuerit inanimatum, & consecutum sit nigrum, posito animato album esse negabitur. Item Vndecima propositio ea sit, ut neque a. cum b. neque.c. cū d. simul esse possit.a. uero, sine.c & b. sine.d. esse non possit. ita enim si cum.a. sit negatum.b. sequatur, cum.a. negabitur d. esse necesse est: ut si sit.a. inanimatum.b. medicus.c inuitale.d. artifex, inanimatum quidem medicus esse nō potest. quocirca ne inuitale quidem artifex. sed quod inanimatum est, non potest non ese inuitale, itemq; qui medicus est, nō potest non esse artifex. Si igitur inanimatum negetur, & medicum esse consequatur, cum negabitur esse inuitale; artifex esse consequitur. Duodecima propositio est quam talibus terminis constare oportebit, ut.a. quidem præter.b. at uero.c. præter d. uel esse uel nō esse possit. A. uero sine.c. &.b. cum.d. esse non possint: ita enim cadet, ut si.a negato b. sequatur.c. negato. d. etiam negetur, ut si fuerit.a. inanimatum b. album, c. inuitale.d. nigrum: inanimatum quidem præter album, inuitale autem pręter nigrum uel esse uel nō esse potest. Si tamen inanimatum homo sit, & sit albū: cum inuitale non sit, non erit nigrum. Tertiadecima propositio his terminis connectenda est: ut.a. quidem pręter b. at uero. c. pręter. d. esse possit. a. uero atque. c. & b. atque.d. ita simul esse non possint, ut si alterum eorum non fuerit, alterum esse necesse sit. ita nanque fiet, ut si cum. a, negatum sit.b. negetur; cum c. affirmatum fuerit.d. affirmetur, ut si sit.a. irrationabile. b. ægrum.c. rationabile. d. sanum. Irrationabile nanque pręter ægrum, & rationabile præter sanitatem esse potest: irrationabile uero atque rationabile, & ęgrum atque sanum simul esse non possunt: si tamen alterum eorum non fuerit, alterum esse necesse est: itaque fit ut si irrationabili denegato, ægrum denegetur, rationali posito, sanū ponatur. Quartadecima propositio his texenda membris est, ut. a. quidem pręter. b. &, c. præter. d. esse possint. Sed.a atque.c. simul esse non possint, ita ut cum alterum non fuerit, alterum esse necesse sit. d. uero præter b. esse non possit. Fit igitur, ut si cum sit. a. denegatum. b. denegetur, cum sit. c. non sit. d. ut si sit a. inanimatum. b. artifex. c. inanimatum. d. medicus. Inanimatum quidem præter artificem, animatum uero præter medicum esse potest, inanimatum uero cum animato non conuenit, & medicus ab artifice nullo modo separatur. Fit igitur, ut si cum non est inanimatum, non sit artifex; cum sit animatum, non sit medicus. Quintadecima propositio hos terminos habere debet: ut. a. quidem si non sit. c. non

esse necesse sit. B. uero atque.d. talia sint, ut altero eorũ negato alterum eorum esse necesse sit. Ita nanque fiet, ut si cũ sit.a.denegatum.b.negetur, cum negabitur.c.affirmetur.d.ut si sit.a.quidem irrationale.b. sanum.c. inanimatum.d.ægrũ: irrationale quidem si non sit, non est inanimatum: sanum etiam atque ęgrum simul esse non possunt, & qui sanum negauerit ægrum necesse est affirmet. Itemque e diuerso: est igitur ut si negato irrationabili, negetur sanũ: negato inanimato ægrum ponatur. Sextadecima propositio est, quæ his terminis constat: ut.a. quidem præter.c. At uero.d. præter.b.esse nõ possit.a.uero cum.b.&.c. cum.d.esse nullo modo queant. Euenit igitur, ut si.a. quidem negato negabitur b.denegato.c.terminus.b. abnuatur, ut si sit.a.inanimatum, b.artifex.c. inuitale.d. medicus; inanimatum igitur præter inuitale, & medicus pręter artificem esse non potest, inanimatum uero cum artifice, & inuitale cum medico esse non poterit. Si igitur negato inanimato, negetur artifex, negato inuitali, negetur medicus. Atque hæc quidẽ ratio propositionum, quarũ superius exempla descripsimus, iccirco intelligatur assumpta, ut earum natura clarescere: non quo aliter inter se termini esse non possint. Nam ut superius dictum est, non sufficit quolibet modo iungere terminos, ut fiant hypoteticæ propositiones ex duabus conditionalibus coniugatæ. Non enim siquis dicat: si cum homo est, animal est, cum dies est, lucet, talem fecerit propositionẽ, quæ duabus conditionibus constet: iccirco quia prior conditio non est secundæ causa conditionis. hoc igitur superius positarum propositionum ratio demonstrat, quemadmodum fit, ut conditionem conditio consequatur. Quæ cum ita sint, de earum dicendum est syllogismis.

De syllogismis ex hypotheticis duplicibus Cap. IIII.

FIt igitur ex Prima propositione syllogismus hoc modo. Si cum est. a.est.b. cum sit.c, est.d. Atqui cum sit a.est.b.cum igitur sit.c.erit.d. Vel ita, Atqui cum sit c non est.d.cum igitur ut.a.non est.b. Posse uero hanc esse assumptionem superius descripta propositionum natura demonstrat. Item ex Secunda propositione, Si cum est.a.est b.cum sit.c.non est.d. Atqui cum sit.a. est.b. Cum igitur sit.c. non est.d. Vel ita. Atqui cum sit.c.est.d. cum igitur sit.a.non est. b.Ex Tertia.Si cum sit.a.est b. cum nõ sit.c.est.d. Atqui cum sit.a.est.b.cum igitur non sit.c.est.d. Vel ita. Atqui cum non sit.c.nõ est.d. Cum igitur sit.a. non est.b. Item ex Quarta, Si cum sit.a.est.b. cum nõ sit.c. non est.d. Sed cum sit.a. est.b. Cum igitur non sit.c.non est.d.Vel ita.Atqui cum non sit.c. est.d.cum igitur sit. a. non.est .b. Ex Quinta propositione fiunt quatuor collectiones: ita nanque termini proponũtur ut utrobiq; fiat rata conclusio hoc modo. Si cum est.a.non est.b.cum sit.c.est.d. Atqui cum sit.a.non est.b. cum igitur sit.c.est.d.uel ita. Atqui cum sit.a.est.b.cum igitur sit.c.non est, d.uel ita. Atqui cum sit.c.non est.d. cum igitur sit.a.est b.uel ita. Atqui cum sit.c. est.d. cum igitur sit.a. non est.b. Ex Sexta, Si cum est.a.non est.b. cum sit.c.non est.d. Atqui cum sit.a.non est.b. Cum igitur sit.c.nõ est.d.uel ita. Atqui cum sit.c.non est.d. Cum igitur sit a.est.b. Ex Septima item fiunt quatuor syllogismi hoc modo: Si cum est.a.non est.b. cum non sit.c. est.d. Atqui cum est.a.non est. b. Cum igitur non sit.c. est. d. uel.ita. Atqui cum sit.a. est.b. cum igitur non sit.c. non est. d.uel ita. Atqui cum non sit.c.non est.d. cum igitur sit.a.est. b. uel ita. Atqui cum non sit. c. est. d. Cum igitur.a.sit, non est. b. Ex Octaua propositione, Si cum est.a. non est. b. cum non sit.c. non est. d. Atqui cum sit.a.non est.b. cum igitur non sit.c.non.est.d. uel ita. Atqui cum non sit.c.est.d.cum igitur sit.a.est.b.Hactenus quidem ex huiusmodi propositionibus, quæ.a. esse ꝓponebãt, atq; ita cæteros terminos affirmando negandoq; uariabant, ostẽdimus qui fierent syllogismi. Nunc ex his propositionibus quinam syllogismi fiant dicendum est, quę ita cæteros terminos uariant, ut.a.quidem non esse proponant. Ex Nona enim propositione fit syllogismus ita, Si dum nõ est.a.est.b. cum sit.c.est.d. Atqui cum non sit.a. est.b. cum igitur sit.c. est.d.uel ita. Atqui cum sit.c.non est. d.cum igitur non sit.a. non est.b. Item ex Decima: Si cum nõ est.a.est.b. cum sit.c. non est.d. Atqui cum non est.a.est.b. cum igitur sit.c.non est.d.vel ita. Atqui cum sit.c.est. d. cum igitur non sit.a.non est.b. Ex Vndecima, Si cũ non est.a.est.b. cum non sit.c.est d.Atqui cum non sit.a.est.b.cum igitur nõ sit.c est. d.uel ita. Atqui cum non sit.c. non est.d. cum igitur non sit.a.nõ est.b. Ex Duocecima, Si cum non sit.a.est. b.cum non sit.c.non est.d. Atqui cum non sit.a.est. b. cum igitur non sit.c. non est.d.uel ita. Atqui cum non sit.c.est. d. cum igitur non sit a.non est b. Ex Tertiadecima, quæ quatuor colligit syllogismos hoc modo. Si cum non est.a. non est b. cum sit.c.est d. Atqui cum non sit.a. non est. b, cum sit.c. est d. uel ita: Atqui cum non sit.a. est. b. cum igitur sit.c. non est.d. uel ita. Atqui cum sit. c.est. d. cum igitur non sit.a. non est.b: uel ita.Atqui cum sit.c.non est.d. cum igitur non sit.a.est.b. Item ex Quartadecima: Si cum nõ est.a.non est.b.cum sit.c. non est.d. Atqui cum non est.a.non est.b. Cum igitur sit.c. non est.d. uel ita. Atqui cum sit.c est d.cum igitur non sit. a. est b. Quintadecima rursus quatuor colligit syllogismos, hoc modo. Si cum non est.a. non est.b. cum non sit.c.est. d. Atqui cum non sit.a. non est. b. cum igitur non sit.c.est.d.uel ita. Atqui cum non sit.a.est.b. cum igitur non sit.c est.d.uel ita.Atqui cum non sit.c.non.est. d.cum igitur non sit.a. est.b. uel ita. Atqui cum non sit.c.est.d. cum igitur non sit.a. non est. b. Ex Sextadecima propositione. Si cum non sit.a. non est. b. cum non sit.c. nõn est.d. Atqui cum non sit. a. non est. b. cum igitur non sit. c. non est.d. Vel ita.Atqui cũ non sit.c. est.d. Cum igitur non sit.a.est.b. Ex quibus omnibus quadraginta conclusiones fiunt. Sexdecim quidem assumpta prima conditione, ita ut in prima ꝓpositione est posita. Sexdecim uero, assumpta secunda conditione contrario modo atque in propositione est collocata. Octo uero, ex quinta, septima, tertiadecima & quintadecima propositionibus fiunt assumptis primis quidem cõditionibus cõtrario modo atq; in propositione proferebãtur, secundis uero conditionibus eodem modo assumptis, ut in propositione fuerant collocatæ. Vt igitur omnium propositionum, conclusionumque ratio clarescat, omnes huiusmodi enunciatione cum propriis proposuimus exemplis.

Si cum sit.a.homo, est.b.medicus: cum sit.c.animatum.est.c. artifex.

Si cum sit.a.homo, est.b. niger: cum sit.c.animatus, non est d.albus.

Si cum sit.a.animatum, est.b.medicus: cum non sit.c.inanimatum est.d.artifex.

Si cum sit.a.homo, est.b.niger: cum non sit. c.inanimatus, non est.d.album.

Si cum sit.a.homo, non est,b. ęger: cum sit.c. animatus, est d.sanus.

Si cum sit.a. homo, non est.b. artifex: cum sit.c. animatum, non est.d.medicus.

Si cum sit.a. animal, non est.b. sanus: cum non sit.c. inanimatum, est.d.ęgrum.

Si cum sit.a.animatum, non est.b.artifex: cum non sit.c.inanimatum, non est.d.medicus.

Si cum non sit.a, inanimatum, est.b. medicus: cum sit.c.animatum, est.d.artifex.

Si cum nõ sit.a.inanimatum est.b. niger, cum sit.c.inanimatum, non est.d album.

Si cum non sit.a.inanimatum, est.b. medicus: cum nõ sit.c. inuitale, est d.artifex.

Si cum non sit.a inanimatum, est.b.album: cum non sit.c. inuitale, non est.d.nigrum.

Si cum non sit.a.irrationale, non est.b.ægrum: cum sit.c.rationale, est.d.sanum.

Si cum non sit. a.inanimatum, non est .b. artifex, cum sit.c. animatum, non est.d.medicus.

Si cum non sit.a.irrationale, non est.b.sanum, cum non sit c.inanimatum, est.d.ægrum.

Si cum non sit.a. inanimatum, non est.b.artifex, cum non sit c.inuitale, non est.d medicus.

De hypotheticis diſiunctis, & earum ſyllogiſmis Caput. V.

AC de his quidem, qui per connexionem fiunt, hæc dicta ſint. Hi uero qui in diſiunctione ſunt poſiti, illis uidentur adiuncti, eorumque modos formaſque ſuſcipiunt, quos ſuperius in connexione poſitos ex his propoſitionibus fieri diximus, quę duabus ſimplicibus iũgerẽtur. Si igitur in diſiunctione propoſitarũ propoſitionũ ad cauſarum ſimilitudinem monſtrauero, quę in connexione poſitę ex ſimplicibus copulatę ſunt, quot modi, qualeſq; concluſiones ſunt in unaquaque illarum, quæ per connexionẽ fiunt propoſitionum, tot etiam in his eſſe neceſſe eſt, quæ per diſiunctionẽ proponunciatæ eandẽ uim cõnexionis habere monſtrantur. Quatuor igitur ſuperius differentias per connexionem enunciatarum propoſitionum eſſe diximus, ſi ex ſimplicibus propoſitionibus copularẽtur hoc modo.

Si eſt a.eſt.b.
Si non eſt.a.non.eſt.b.
Si eſt.a.non eſt.b.
Si non.eſt,a. eſt.b.

Per diſiunctionem quoque propoſitiones quatuor tenent differentias, hoc modo.

Aut eſt.a.aut eſt.b.
Aut non eſt.a.aut non eſt.b.
Aut eſt.a.aut non eſt.b.
Aut non eſt.a.aut eſt.b.

Quarum quidẽ ea quæ prima eſt & proponit, Aut eſt.a. aut.eſt.b. in his tantum dici poteſt, in quibus alterum eorũ eſſe neceſſe eſt, velut in contrariis medietate carentibus, ſimiliſq; eſt ei propoſitioni, quæ dicit. Si nõ eſt.a.eſt.b. Quę enim proponit, Aut eſt.a.aut eſt.b. id intelligit, neque ſimul vtraque eſſe poſſe: & ſi unum non fuerit, conſequi ut ſit alterum. Itaque, ſi non ſit.a.erit.b. ſed hęc una eſt earum propoſitionum, quas in his quę per cõnexionem fiũt, ſuperius numerauimus. Quicunque igitur ſyllogiſmi in ea propoſitione fiunt, quæ eſt, Si non eſt.a.eſt.b: Hi etiam in ea faciendi ſunt, quæ per diſiunctionem proponetur, ut cũ dicimus, aut eſt.a.aut eſt.b. Fiunt igitur in ſuperiore quatuor modis. Quamlibet enim partẽ propoſitionis aſſumpſeris, ſiue precedentem, ſiue etiam conſequentem, ſiue negatiuo modo, ſiue affirmatiuo, faciet ſyllogiſmum. Nam ſi hęc propoſitio ſit, Si non eſt.a.eſt.b. ſiue non ſit.a.erit.b. ſiue ſit.a.non erit.b. ſiue non ſit.b.erit.a ſiue ſit.b.nõ erit a In propoſitione quoque diſiunctiua idem eſt. Nam cum dicitur. Aut eſt.a.aut eſt.b ſi quidem.a.fuerit.b. nõ erit Quod ſi.a. non fuerit erit b.& ſi.b.non ſit, erit.a.ſi.b. fuerit, non erit.a. Id.quoq; tali declaratur exemplo. Nam ſi ſit propoſitio: aut æger eſt, aut ſanus, quicquid horum in aſſumptione aſſumptũ fuerit, uel negatum, altera pars vel affirmabitur, vel negabitur hoc modo. Nam ſi ſanus eſt, nõ eſt ęger. ſi.non eſt ſanus, eſt æger ſi ęger eſt, non eſt ſanus. ſi non eſt æger, eſt ſanus. Item ea propoſitio diſiunctiua, quę proponit, Aut.a.non eſt, aut.b. non eſt, ſit quidem de his, quæ quolibet modo ſimul eſſe nõ poſſunt, etiam ſi nõ alterum eorum eſſe neceſſe ſit, ſimiliſq; eſt ei propoſitioni connexę, per quam ita proponitur, ſi eſt a.non.eſt b. Quę enim ſic enunciat, aut non eſt.a.aut nõ eſt b.id nimirum ſentit, quod. ſi.a. ſit.b. eſſe non poſsit, id ita probabitur. Cum enim proponitur hoc modo, Aut nõ eſt.a. aut non eſt.b. cum ſi aſſumatur eſſe.a. non erit.b. Quocirca ei propoſitioni connexæ ſimilis eſt, quæ ita enunciat, ſi ſit.a. non eſſe.b. In hac uero propoſitione, duę tantum complexiones ſyllogimos procreabant Nam ſi eſſet.a.non erat.b. & ſi eſſet. b. non erat. a. Si cum non eſſet. a. non neceſſe erat eſſe, vel non eſſe.b. Siue autem non eſſet.b. non neceſſe erat eſſe, vel non eſſe.a. Quocirca & in diſiunctiua propoſitione totidem ſyllogiſmos eſſe neceſſe eſt. totidem vero incollectibiles complexiones. nam cum ita proponitur, Aut non eſt.a. aut non eſt.b. ita dicitur, ſi ſit.a.non erit b.& ſi ſit.b.non erit.a. Siue autem non ſit.a. non neceſſe erit eſſe, vel non eſſe.b. ſiue non ſit.b. non neceſſe erit eſſe, vel non eſſe.a. velut in his apparet exẽplis. Si enim quis dicat, aut non eſt album, aut non eſt nigrum, ſed aſſumat, Atqui eſt album, non erit nigrum. Vel rurſus, Atqui eſt nigrũ, non erit album. ſiue album non eſſe aſſumpſerit, nõ neceſſe erit eſſe, vel non eſſe nigrum: ſiue nigrum non eſſe aſſumpſerit, vt ſit vel non ſit album, nullam faciet neceſsitatem. Item ea propoſitio per quem ita proponitur, Aut eſt.a.aut nõ eſt b.dicitur quidem de ſibimet adhęrentibus, proponiturque in his propoſitionibus, quæ de maioribus ad minora tẽdũt, ſimilis eſt ei propoſitioni connexæ, quę enunciat. Si non eſt.a.non eſt. b. Nam ſiquis dicit, aut eſt.a. aut non eſt b. ſi aſſumat, Atqui non eſt:a. modis omnibus non erit.b. ſi igitur non ſit.a. non erit.b. Id enim hęc diſiunctio præmittebat; in hac vero ſi quidem.a. negaretur, vel affirmaretur.b. fiebat aliquis ſyllogiſmus. Siue autem. a. affirmaretur, ſiue.b negaretur, nulla erat in concluſione neceſsitas. Idem prouenit in diſiunctiua. Nam cum proponitur, Aut eſt.a. aut non eſt.b. ſi quidem non ſit. non erit. b. Si vero ſit. b. erit.a. Quod ſi ſit. a. vel non ſit.b. nihil eſt neceſſarium. Id uero in his terminis approbabitur, ſiquis ita proponat aut animal eſt, aut non homo: ſi igitur animal non ſit, non erit homo. ſi.homo ſit, animal eſt. ſiue autem animal ſit, nõ neceſſe eſt eſſe hominem. ſiue homo non ſit, non neceſſe eſt animal interire. Ea vero propoſitio quę dicit, Aut non eſt a.aut eſt.b. in his quę ſibi adhęrent proponi poteſt, & a minoribus ad maiora contendi; & eſt ſimilis ei propoſitioni connexę quę dicit, Si eſt.a.eſt.b. Nam cum ita quis enunciet, ſi quidem aſſumatur eſſe.a ſtatim conſequatur ut ſit.b. Sed in hac propoſitione ſi quidem affirmaretur eſſe.a. ſequebatur, vt eſſet.b. Quod ſi negaretur. b. ſequebatur, ut non eſſet. a. Siue autem negaretur. a ſiue affirmaretur. a. nihil neceſſarium videretur accidere. Et in ea igitur propoſitione diſiuncta, quę dicit, Aut non eſt.a. aut eſt.b. ſi quidẽ fuerit.a. erit.b. ſi non fuerit.b. non erit.a. Siue autem non ſit.a. ſiue ſit.b. nulla eſt neceſsitas ſyllogiſmi. ut in hoc declaratur exemplo, Aut non eſt homo, aut animal eſt. Si igitur aſſumamus. Atqui eſt homo, erit animal. Si negemus eſſe animal, non erit homo. ſi autem hominem negemus uel animal affirmemus, nihil neceſſarium cadet. Quocirca ex his quæ ſuperius dicta ſunt declaratur, quot diſiunctarum propoſitionum ſyllogiſmi ſint, vel quibus ab his quæ connexę ſunt differentiis ſegregentur. Quæ enim connexę ſunt, quãdam in eo quod eſt eſſe, vel non eſſe conſequentiam monſtrant: quę uero per diſiunctionem proponuntur, ita ſunt, ut ſibimet conſentire non poſsint. Inuenias quoque per connexionem propoſitiones, quę id intelligi volunt, ut a ſe nequeant ſeparari, vt cum ita proponimus. ſi eſt. a. eſt.b. Id nimirum hęc propoſitio intelligit, quod ſi eſſe potuerit.a. ſtatim conſequitur, ut ſit etiam.b. Nulla uero earum quę in diſiunctione ſunt, ita proponitur, ut ſimul eſſe uideãtur Cũ enim dicimus, aut eſt a. aut.b. eſt, aut eaſdem propoſitiones quolibet alio modo uariamus, id aut coniunctio quę diſiunctiua ponitur, ſentit ſimul eas eſſe non poſſe. Et cum late earum pateat differentia, iccirco nunc de eiſdem pauca ſubiunximus. quoniam totidem ſyllogiſmos fieri dicebamus in his propoſitionibus, quę per diſiunctionem fierent: quot etiam fuerunt in cõnexis. Et quoniam de omnibus, qui quoquo modo poſsint fieri, hypotheticis ſyllogiſmis ſufficiẽter dictum eſt: hic operis longitudinem terminemus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

DE DIVISIONE.

VAM magnos studiosis afferat fructus scientia diuidendi, quamque apud peripateticam disciplinam, semper hęc fuerit in honore notitia, docet & Andronici, diligentissimi senis, de diuisione liber editus, & hic idem a Plotino grauissimo philosopho cōprobatus, & in Platonis, qui Sophistes inscribitur, commentariis, a Porphyrio repetitus, & ab eodem per hanc, introductionis laudata in categorias utilitas. Dicit enim fore necessariam generis, speciei, differentiæ, proprij, accidentisque peritiam: cum propter alia multa, tum propter utilitatem, quæ est maxima partiendi. Quare, quoniam maximus usus est, facilimaque doctrina: ego quoque id, sicut pleraque omnia, romanis auribus tradens, introductionis modo, habitaque in eandem rem, & competenti, subtilique tractatione, & moderata breuitate, perscripsi ut nec anxietas concisę orationis, & non perfectæ, legentium mentibus ingeratur, nec superuacuam loquacitatem, harum rerum inexpertes, rudes, insolentesque noui, audientium mentes haberent. Nec uero vllus liuor, id quod & arduum est natura, & ignotum nostris, nobis autem & magno labore, & legentium utilitate digestum, obliquis morsibus obtrectationis offuscet. Denique potius uiam studiis, nunc ignoscendo, nunc etiam comprobando, quam frena bonis artibus fringant, dum quicquid nouum est impudenti obstinatione repudiant. Quis enim non uideat plurimum ad bonarum artium ualere defectum, si apud mentes hominum nunquam sit desperatio displicendi? Sed hæc hactenus.

DE DIVISIONIS DISTRIBVTIONE Caput I.

VNC diuisionis ipsius nomen diuidendum est, & secundum unumquodque vocabulū vniuscuiusque propositi proprietates partesque tradendæ sunt. Diuisio nanque multis modis dicitur. Est enim diuisio generis in species. Est rursus diuisio, cum totū in proprias diuiditur partes. Est alia, cum uox multa significans, in significationes proprias recipit sectionem. Præter has tres est alia diuisio, quę secundum accidens fieri dicitur. Huius autem, est triplex modus: Vnus, cum subiectum in accidentia separamus: Alius, cum accidens in subiecta diuidimus: Tertius, cum accidens in accidentia secamus: hoc ita fit, si vtraque eidem subiecto inesse uideantur. Sed harum omnium exempla subdenda sunt, quatenus totius huius diuisionis ratio elucescat. Genus diuidimus in species, cum dicimus: animalium, alia rationalia, alia irrationalia. Rationalium, alia mortalia, alia immortalia. Vel cum dicimus colorum, alia alba, alia nigra, alia media. Oportet autem omnem diuisionem generis in species, aut in duas fieri partes, aut in plures. Sed neque infinitæ species esse generis possunt, nec minus duabus. Hoc autem cur eueniat, posterius demonstrandum est. Totum in partes diuidiē, quoties in ea, ex quibus est compositum, unumquodque resoluimus, ut cum dico, domus aliud esse tectum, aliud paries, aliud fundamentum: & hominem coniungi anima & corpore. Cumque hominis dicimus partes esse, Catonem, Virgilium, Ciceronem, & singulos, qui cum particulares sint, uim tamen totius hominis iungunt, atque componunt. Neque enim homo genus, nec singuli homines species, sed partes, quibus totus homo coniungitur. Vocis autem in significationes proprias diuisio fit, quoties vna vox multa significans aperitur, & huius pluralitas significationis ostēditur. ut cum dico, canis, quod est nomen, & hunc quadrupedem latrabilemque designat; & cælestem, qui ad Orionis pedem morbidū micat; Est quoq; alius marinus canis, qui in immoderatam corporis magnitudinem crescens, ceruleus appellatur. Sed huius diuisionis duplex modus est: aut enim unum nomen multa significat, aut oratio iam nominibus, verbisque composita. & nomen quidem multa significat, vt id quod supra proposui. oratio vero multa designat, vt. Aio te Aeacida Romanos vincere posse. & nominis quidem per significationes proprias diuisio, æquiuocationis particio nūcupatur. orationis vero in significationes proprias distributio, ambiguitatis discretio; est, quam græci ἀμφιβολ αν uocant; ita vt nomen multa significans, æquiuocum, oratio vero multa designans, amphibola atque ambigua prædicetur. Eorum autem quæ secundum accidens diuiduntur, subiecti in accidentia diuisio, est, vt cum dicimus omnium hominum, alii condidi, alij candidi, alii medij coloris. Hæc enim accidentia sunt hominibus, non hominum species: & homo his subiectum, nō horum genus est. Accidentis vero in subiecta sectio euenit, vt est, omnium quę expetuntur, alia in anima, alia in corporibus sita sunt. Animæ nanque atque corpori id quod expetitur, accidens, non genus est, & boni, quod in anima, & in corpore est situm, non sunt hæc species, sed subiecta. Accidentis vero in accidentia diuisio est, vt omnium candidorum, alia sunt dura, vt margarita: alia liquentia, vt lac. Liquor nanque, & albedo, atque durities hic sunt accidentia. Sed album in dura atque liquida separatum est. Cum ergo sic dicimus, accidens, in alia accidētia separamus. Sed huiusmodi diuisio uicissim semper in alterutra permutatur. Possumus.n. dicere, eorum quæ dura sunt, alia sūt nigra, alia alba: & rursus eorū quæ liquida, alia sūt alba, alia nigra. Sed hæc rursus cōuersa diuidimus: eorum quę sunt nigra, alia sunt liquentia, alia dura: & eorum quæ sunt alba, alia liquentia, alia uero dura. Differt autem huiusmodi diuisio ab omnibus quæ supra dictæ sunt. Nam neque significationem partiri possumus in voces, cum vox in proprias significationes discernatur. Nec partes in totum diuiduntur, quamuis totum separetur in partes. Nec species secantur in genera, licet genus in species diuidatur. Quod vero superius dictum est. hanc diuisionem ita fieri, si utraque contingerent eidem inesse subiecto, si attentius perspicitur liquet. Nam cum dicimus, eorum quæ dura sint, alia esse alba, alia nigra, vt lapis atque ebenus: manifestū est ebeno vtraque inesse & duritiem & nigredinē. In cæteris quoque id diligens lector inueniet.

De differentijs diuisionum secundum se Cap. II.

QVibus autem summa ope veritatis ratio inquiritur, his prius intelligendum est, quę sit horum omnium simul proprietas, quibusq; inter se singulatim differentiis segregentur. Omnis enim uocis & generis & totius diuisio, secundum se diuisio, nuncupatur. Reliquæ vero tres, in accidentis distributione ponuntur. Secundum se autē diuisionis huiusmodi differentia est. Differt enim diuisio generis a vocis diuisione, quod Vox quidē in proprias significationes separatur; Genus vero non in significationes, sed in quasdam a se quodammodo procreationes disiūgitur: & genus semper species propriæ totum est, vt vniuersalius in natura. Aequiuocatio vero vniuersalior significata re, dicitur totum in voce, non etiam totum in natura. Illo quoque modo a vocis distributione diuiditur, qđ nihil habent commune præter solum nomē, quæ sub ea voce sunt. Quę vero sub genere collocantur: & nomen generis, & definitionem suscipiunt. Amplius quoque nō eadem apud omnes vocis est distributio. Quod enim apud nos dicitur canis, cum eius multæ significationes in lingua Romana sint, simpliciter fortasse prędicatur in barbara, cum ea quæ apud nos uno nomine nuncupatur, illi pluribus fortasse significent nominibus. Generis apud omnes eadem diuisio

uisio distributioque permanet. Vnde fit, ut uocis quidem diuisio, ad positionem consuetudinemque pertineat: generis vero, ad naturam. Nam quod apud omnes idem est, naturę est. Consuetudinis vero est, quod apud aliquos permutatur. Ex hæ quidem sunt differentiæ generis distributionis & uocis. Generis quoque sectio a totius distributione seiungitur, quod totius diuisio secundum quantitatem fit. Partes enim totam substantiam coniungentes, actu, aut ratione animi & cogitatione separantur: Generis vero distributio qualitate perficitur. Nam cum hominem sub animali locauero, tunc qualitate diuisio facta est. Quale nanque animal est homo, iccirco quoniam qualitate formatur. Vnde quale sit animal homo respondens, aut rationale respondebit, aut certe mortale. Amplius genus omne naturaliter prius est propriis speciebus, totum auté propriis partibus posterius est. Partes quę totum iungunt, compositi sui perfectionem, alias natura tantum, alias ratione quoque temporis antecedunt. Vnde fit ut genus in posteriora, totum vero in priora soluamus. Hinc quoq; illud vere dicitur, si gens interimatur, statim species deperire. Si species interempta sit: non peremptum genus in natura consistere. Contra euenit in toto. Nam si pars totius perit, totum non erit, cuius pars vna sit interempta. Sed si totum pereat, partes remanent distributæ, ut si de integra domo quis abstulerit tectum, totum quod ante fuit, interrupit. Sed perempto toto, parietes, & fundamenta constabunt. Amplius quoque genus speciebus materia est. Nam sicut æs accepta forma transit in statuam: ita genus accepta differentia transit in speciem. Totius vero partium multitudo materia est; forma vero earundem partium compositio. Nam sicut species ex genere constat & differentia. ita totum constat ex partibus. unde fit, vt totum ab unaquaque parte sua, partium ipsa compositione differat; species vero a genere, differentiæ coniunctione. Amplius quoque species idem semper quod genus est, vt homo idem est quod animal, & virtus idem est quod habitus. Pars vero non semper idem est quod totum. Neque enim idem est manus quod homo, nec idem paries quod domus. Et in his quidem quæ dissimiles partes habent, hoc clarum est. Sed non eodem modo in his quę similes, vt in æris virgula, cuius partes quia sunt continuę, & eiusdem sunt æris, videntur idem esse partes quod totum est, sed falso. fortasse enim idem sunt partes huiusmodi, substantia, non etiam quantitate. Restat autem uocis & totius distributionis differentias dare. Differunt autem, quod totum quidem constat partibus: vox vero non constat ex his quæ significat. Et fit: totius diuisio quidem in partes: uocis autem non fit in partes, sed in eas res quas ipsa vox significat. vnde fit vt sublata parte vna, totum pereat: sublata vna re quam vox significat multa designans vox illa permaneat.

De diuisione generis & quibus differentijs fieri debeat. Cap. III.

NVnc ergo, quoniam secundum se diuisionis differentiæ dictæ sunt, generis distributio pertractetur. Primum quid genus sit definiendum est. Genus est quod prędicatur de pluribus specie differentibus in eo, quod quid est: species vero est, quam sub genere collocamus. Differentia, qua aliud ab alio distare proponimus. Et est quidem genus quod interroganti, quid quęque res sit, conuenit responderi: Differentia, quæ ad qualis percunctationem, rectissime respondetur. Nam cum quis interrogat, quid est homo? recte, animal: Qualis est homo? conuenienter rationalis respondetur. Diuiditur autem genus, alias in species, alias in differentias, si species quibus oportet genus diuidi, nominibus carent, vt cum dico; animalium, alia rationalia sunt, alia irrationalia. Rationale & irrationale differentiæ sunt. Sed quoniam speciei huius, q æ est animal rationale, nomen vnum non est; iccirco pro specie differentiam ponimus, eamq; superiori generi copulamus: omnis enim differentia in proprium genus eueniens, speciem facit. Vnde fit vt quędam materia, genus sit; forma, differentia. Cum autem proprijs nominibus species appellatur, non in differentias, sed in species fit recta generis diuisio: unde est ut ex pluribus terminis definitio colligatur. Si enim omnes species suis nominibus appellarentur, ex duobus solis terminis omnis fieret definitio, vt cum dico, quid est homo, quid mihi necesse esset dicere, animal rationale mortale, si animal rationale esset proprio nomine nuncupatum? cum reliqua quoque differentia, id est mortali iunctum, definitionem hominis uerissima ratione & integra conclusione perficeret. Nunc autem ad definitiones integras, specierum diuisio necessaria est; & forte in eodem diuisionis definitionisque ratio uersatur. Nam diuisionibus iunctis una componitur definitio. Sed quoniam alia sunt æquiuoca, alia uniuoca, & quæ sunt uniuoca, ipsa in generum suscipimus sectiones; quæ uero sunt æquiuoca, in his diuisio sola significationis est: uidendum prius est quid sit æquiuocum, quid uniuocum, ne cum ista fefellerint, æquiuocum nomen quasi in species, ita in significatiuas uoces resoluamus. unde fit ut rursus ad diuisionem necessaria sit definitio: Quid enim sit æquiuocum, quid vniuocum definitione colligimus. Sunt autem differentiæ, aliæ, per se, aliæ, per accidens, & harū, aliæ sunt consequentes statim, aliæ relinquētes statim. Relinquētes huiusmodi sūt, ut dormire, sedere, stare, uigilare: consequētes vero, vt capilli crispi, si nō admissi sunt calamistro; & glauci oculi, si nō sint quadā extrinsecus debilitate turbati. Sed hæc ad generis diuisionem sumenda nō sunt. Neq;.n. ad definitiones sunt commoda. omne.n. quod ad diuisionem generis aptum est, idem ad definitiones rectissime congregamus. Illa vero quæ per se sunt, sola ad diuisionem generis apta sunt. Hęc enim informant & perficiūt vniuscuiusq; substantiam; vt hominis rationabilitas & mortalitas. Sed has quemadmodum probare possimus, utrum ex eo sint genere statim relinquentium, an consequentium, an in substantia permanentium, hoc modo est uidendum. Neque enim sufficit scire quas in diuisione sumamus, nisi illud quoque cognitum sit, quemadmodū easdem ipsas quæ sumendę sunt, & quæ reiiciendę rectissime cognoscamus. Videndum ergo primum est, vtrum proposita differentia, omni possit, & semper inesse subiecto. quod si ipsa uel actu vel ratione seiungitur hęc, a diuisione generis separanda est. Si enim sępe & actu & ratione seiunguntur, ex eo sunt genere, quę statim relinquunt, ut sedere, quod frequentius quidem separatur, et actu ipso a subiecto diuiditur. Quę vero ratione sola a subiecto diuiduntur, ea sunt consequentium differentiarum. vt glaucis oculis esse a subiecto ratione seiungimus, vt cum dico, est animal luminibus glaucis, vt quilibet homo; quod si hic non esset huiusmodi, non eū res aliqua esse hominem prohiberet. Aliud rursus est quod ratione separari non possit, quod si separatum sit, species interimatur. vt cum dicimus inesse homini, vt solus numerare possit, vel geometriam discere, quod si hæc possibilitas ab homine seiungitur, homo ipse non permanet. Sed hæ non statim earum differentiarum sunt, quæ in sustantia insunt. Nam non iccirco homo est, quoniā hæc facere potest, sed quoniam rationalis est, atque mortalis. Hæ igitur differentiæ, per quas species consistit, ipsæ & in definitione speciei, vt hominis, & in generis eius diuisione, quod continet speciem, vt ipsum hominem, collocantur. & uniuersaliter dicendum est, quæcunq; differentiæ huiusmodi sunt, vt non modo pręter has, species esse non possit, sed per eas solas sit, vt hæ vel in diuisione generis vel in specie definitione sumendę sunt.

Quòd diuisio generis per opposita fieri & bimembris esse debeat. Cap. IIII.

QVuoniam vero quædam sunt, quæ differunt, quæ contra se in diuisionibus poni non debent, vt in animali, rationale & bipes. Nullum enim dicit, animalium, alia sunt rationalia, duos pedes habentia, iccirco quod rationale & bipes licet differant, nulla tamen a se oppositione seiunguntur. Constat quæcunq; a se aliqua oppositione differunt, eas solas differentias sub genere positas, genus ipsum posse disiungere. Sunt autem oppositiones quatuor, aut vt contraria, vt bonum malo, aut vt habitus &

priuatio

priuatio, ut uisus & cęcitas. Quanquam sint & quædam res, in quibus discernere difficultas sit, utrum in contrariis, an in priuatione & habitu eas oporteat collocari, ut sunt motus quies, sanitas ægritudo, uigilatio, somnus, lux tenebrę. Sed hæc alias, nunc de relinquis oppositionibus dicẽdum est. Tertia oppositio est, quę est secundum affirmationem & negationem, ut Socrates uiuit, Socrates non uiuit. Quarta, secundum relationem, vt pater filius, dominus seruus. Secundum quas igitur harum oppositionum quatuor, diuisio generis fit, rectissima ratione monstrandum est. Manifestum est enim & oppositiones esse quatuor, & genera & species per opposita separari. Nunc ergo dicendum est, secundum quã oppositionem harum quatuor, uel quemadmodum species a genere disiungi conueniat: & prima quidem sit contradictionis oppositio. Voco autem contradictionis oppositionem, quę affirmatione & negatione proponitur. In hac igitur negatio per se nullam speciem facit. Nam cum dico, homo, vel equus, uel aliquid huiusmodi species sunt. Quicquid autem quis negatione protulerit speciem non declarat. Non enim esse non hominem species est. omnis enim species constituit esse. Negatio uero, quicquid proponit, ab eo quod est, esse disiungit, ut cũ dico hõ, quasi sit quiddã, locutus sum. Cũ uero, non hõ; substantiã hominis negatione destruxi. Sic igitur per se caret diuisio generis in species negatione. Necesse est autẽ sępe speciem negationẽ componere, cũ ea, quã simplici nomine speciẽ uolumus assignare, nullo uocabulo nuncupatẽ, ut cũ dico impariũ numerorũ, alii primi, ut tres, quinq;, septẽ; alii nõ primi, ut nouẽ; & rursus, figurarũ, aliæ sũt rectilineę, alię non rectilineæ, & colorum, alii sunt albi, alii nigri, alii nec albi, nec nigri. Ergo quando nomen unum speciebus positũ non est, eas negatione proferre necesse est. Hoc igitũ cogit interdum necessitas, non natura. Ideoque quoties negatione facimus sectionem, prius aut affirmatio, aut simplex dicendum est nomen, ut est numerorum, alii sunt primi, alii non primi. Nam si prius negatio dicta sit, tardior fit eius rei quam proponimus, intellectus. Nam cum primum dicis esse aliquos primos numeros, cum quales sint primi, exemplo uel definitione docueris, quales sint nõ primi, mox auditor intelligit. Sin uero e contrario feceris, aut neutrum subito, aut tardius utrumq; cognoscet. Diuisio uero quæ propter apertissimam generis naturam reperta est, debet potius ad intelligibiliora deducere. Amplius quoque prior est affirmatio, posterior uero negatio. Quod autem primum est, in diuisione quoque primitus oportet ordinari. Necesse est. quoque semper finita infinitis esse priora ut æquale inæquali, uirtutem uitiis, certum, incerto, stabile & fixum, instabili & mutabili. Sed omnia quæ aut definita parte orationis, aut affirmationem proferũtur, plus finita sunt, quàm aut nomen cum particula negatiua, aut tota negatio. Quare finito potius, quàm infinito est facienda diuisio. Sed si cui per hęc quædam paretur anxietas, aut boscuriora sint fortasse, quã ipse desiderat, nihil ad me cognitionem facilem pollicentem. Neque enim rudibus hæc totius artis, sed imbutis, & ulteriore pene loco progressis, legenda & discenda proponimus. Qui uero huius operis, idest dialectici ordo sit, cum de ordine peripateticę disciplinæ mihi dicendum esset, diligenter exposui. Hæc quidem dicta sunt de oppositione, quam affirmatio & negatio constituit. Illa uero, quę secundum habitum priuationem que fit, ipsa quoque superiori uidetur esse consimilis. Negat enim quodammodo priuatio habitum, sed differt, quod semper quidem potest esse negatio: priuatio uero non semper, sed tunc quando habere habitum possibile est: hoc uero nos iam prędicamenta docuere. Quare forma quædam intelligitur esse priuatio. Non enim tantum priuat: sed etiam circa seipsam priuatum quenq; disponit. Neq; enim cæcitas oculum solum priuat lumine, sed ipsa quoque secundum se priuatum luce disponit. cæcus enim dicitur a priuatione quodammodo quasi dispositus & affectus. hoc quoq; Aristoteles testatur in physicis. Vnde fit, vt priuationis differentia, ad generis diuisionem frequenter utamur. Sed hic quoq; eodem modo, sicut in contradictione faciendum est. Prius enim ponendus est habitus, qui est affirmationi consimilis, post uero priuatio, quę negationi. Aliquoties tamen priuationes quædam habitus uocabulo proferuntur, ut orbus, cæcus, uidius. Aliquoties in particula priuationis, ut cum dicimus, finitum infinitum, æquale inæquale. Sed in his æquale, & finitum in diuisione ponenda sunt prima, priuationes uero secundæ. Ac de oppositione quidem priuationis & habitus, hæc dicta sufficiant. Contrariorum vero oppositio dubitatur fortasse an secundum priuationem & habitum esse uideatur, ut album & nigrum: an album quidem priuatio nigri sit, nigrum uero albi. Sed hæc alias. Nunc autem ita tractandum est, tanquam si sit aliud oppositionis genus, sicut est in prædicamentis ab ipso quoque Aristotele dispositum. In contrariis autem generum multa diuisio est. Fere enim cunctas differentias in contraria deducimus. Sed quoniam contrariorum alia sunt medio carentia, alia mediata: ita quoque diuisio facienda est, vt colorum, alia sunt nigra, alia sunt alba, alia neutra. Fieri autem omnis definitio, omnisque diuisio duobus terminis, nisi (ut supradictum est) indigentia, quę sæpe existit in nomine, prohiberet. Quo autem modo utræque duobus terminis fierent, erit manifestum hoc modo. Cum enim dicimus animalium, alia rationalia sunt, alia irrationalia: animal rationale ad hominis definitionem tendit. Sed quoniam animalis rationalis unum nomen non est, ponamus ei nomen. a. literam. Rursus. a. literę, quod est animal rationale, alia mortalia sunt, alia immortalia. Volentes igitur definitionem hominis reddere dicemus, homo est. a. litera mortalis. Nam si hominis definitio est, animal rationale mortale: animal uero rationale per. a. literam significatur. idem sentit. a. mortale, tanquam si diceretur, animal rationale mortale. a. enim (ut dictum est) animal rationale significat. Sic ergo. a. litera & mortali, duobus terminis, facta est hominis definitio. Quod si reperirentur in omnibus quoque nomina, duobus terminis semper tota fieret definitio. Diuisio quoque nominibus positis, quoniã semper in duos terminos secatur, manifestum est, si quis generi & differentiæ cum deest nomen, imponat, ut cum dicimus. Figurarum quæ sunt trilaterę, alię sunt æquilateræ, aliæ duo. latera habentes æqualia, aliæ totę inæquales sunt. Trina igitur diuisio ista, si sic proferretur, fieret duplex. Figurarum quæ sunt trilateræ, aliæ sunt æquales, alię inæquales. Inæqualium, aliæ sunt duo latera tantum æqua habentes, aliæ tria inæqualia, idest omnia. & cum dicimus rerum omnium, alia sunt bona, alia sunt mala, alia indifferentia, quæ scilicet neque bona, neque mala sunt. si ita diceretur gemina diuisio proueniret. Rerum omnium, alia sunt differentia, alia indifferentia. Differentium, alia sunt bona, alia mala. Ita ergo diuisio omnis in gemina secaretur, si speciebus & differentiis uocabula non deessent. Quartam vero oppositionem diximus, quæ est secundum ad aliquid, vt pater, filius: dominus, seruus: duplex, medium: sensibile, sensus. Hæc igitur nullam habent substantialem differentiam, qua a se discrepent: immo potius habent huiusmodi cognationem, qua ad se inuicem referũtur, ac sine se, esse non possint. Non est ergo generis in relatiuas partes facienda diuisio, sed tota huiusmodi sectio a genere separanda est. Neque enim hominis est species seruus, aut dominus, nec numeri medium, aut duplum. Cum igitur quatuor sint differentiæ oppositionum, affirmationis & negationis, si non necesse est, semper tamen relationis reiicienda est diuisio; priuationis & habitus, & cõtrariorum sumẽdæ. Maxime autem contrarietas in differentiis ponẽda est, necnon etiam priuatio: iccirco quoniã quiddã contra habitũ contrarium uidetur opponi, ut est finitũ & infinitum. Quanquam enim priuatio sit infinitum, tamen contrarij imaginatione formatur. est quædam nãque (ut dictum est) forma.

Diuisionis præcepta, & quod idem genus multis diuisionibus possit diuidi. *Cap. V.*

Dignum vero inquisitu est, utrum in species, an in differentias recte genera diuidantur. Definitio nanque diuisionis

sionis

sionis generis est in species proximas distributio. Oportet igitur secundũ naturã diuisionis, id est secũdũ definitionẽ, in proprias species semper fieri generis disgregationem. Sed hoc interdũ fieri nequit propter eam, quam supra reddidimus causam. Multis enim speciebus posita non sunt nomina. Atque ideo, quoniam quædam sunt prima genera, quædam vltima, quædam media: primum quidem vt substantia, vltimum, vt animal, medium vt corpus: corpus nanque animalis genus est, substantia corporis: quemadmodum neque super substantiam quicquam inueniri potest quod generis loco valeat collocari, sic neque sub animali: homo nanque species, non genus est. Quare antiquior uidebitur in species diuisio, si indigentia nominum non sit. quod si his nominibus non abundamus, prima genera usq; ad vltima conuenit in differentias separare. Hoc autem fit hoc modo, vt primum genus in suas differentias disgregemus non in posterioris: & rursus posterius in suas, sed non in posterioris. Neque enim eędem sunt differentiæ corporis, quæ animalis. Siquis enim dicat: substantiæ aliud est corporale, aliud incorporale, recte diuisionem fecerit. hæ nanque differentiæ proprię substantiæ sunt. Siquis vero sic dicat, substantiarum alia sunt animata, alia inanimata, hic non recte substantiam differentiis segregauit. Corporis nanque differentiæ hę sunt, non substantię, id est secundi generis, non primi. Quare manifestum est secundum proprias differentias, non secundum posterioris generis, priorum generum diuisionem esse faciẽdam. Quoties autem genus aut in differentias, aut in species soluitur, post diuisionem factam mox definitiones, aut exempla subdenda sunt. Sed siquis definitionibus non abundat, satis est exempla subijcere, vt cum dicimus, corporum, alia sunt animata, subijciamus, ut homines vel feræ: alia inanimata, vt lapides. Oportet autem diuisionem quoque sicut terminum, neque diminutam esse, neque superfluam. Nam neque plures species quàm quæ sub genere sunt oportet apponi, neque pauciores, vt in seipsam diuisio, sicut terminus conuertatur. conuertitur enim terminus sic: uirtus, est mentis habitus optimus. Rursus, mentis habitus optimus, virtus est: sic etiam diuisio. omne enim proprium genus, est aliquid eorum quę sunt species. Rursus, quęlibet species, proprium genus est. Fit autem generis eiusdem diuisio multipliciter, ut omnium corporũ; & quæcunque sunt alicuius magnitudinis: sicut enim circulum in semicirculos, & in eos quos græci uocant τομεῖς, nos diuisiones possumus dicere, distribuimus: & tetragonum, alias ducta per angulum diametro, in triangula: alias in parallelogrammata, alias in tetragona separamus. Ita quoque genus, ut cum dicimus, numerorum alii sunt pares, alii impares: & rursus, alii primi, alii non primi: & triangulorum, alia sunt ęquilatera, alia duo sola latera ęqualia habentia, alia totis inęqualia lateribus: & rursus triangulorum alia sunt recti angula, alia acutos habentia tres angulos, alia obtusi unius. Sic igitur generis unius fit diuisio multiplex. Illud autem scire perutile est, quoniã genus una quodammodo multarum specierum similitudo est, quę earum omnium conuenientiam substantialem monstret, atque ideo collectiuum plurimarum specierum genus est. Disiunctiuæ uero unius generis species sunt, quæ quoniam differentiis informantur (ut dictum est) iccirco sub uno genere minus duab. speciebus esse nõ possunt. omnis enim differentia in differentiũ pluralitate consistit. Sed de diuisione generis & speciei perplura dicta sunt.

De arte definiendi speciem sumpta ex diuisione generis. Caput. VI.

HAnc igitur insistentibus uiam promptior per diuisionem generis ad speciei definitionem facultas aperitur. Oportet autem non solum quas ad definitionem sumamus differentias addiscere, sed ipsius definitionis artem diligentissima cognitione complecti. Et illud quidem, an ulla possit definitio demonstrari, & quamadmodum per demonstrationem ualeat inueniri, & quæcunque de ea subtilius in postremis analyticis ab Aristotele tractata sũt, prætermittam. Solam tantum exequar definiendi regulam. Rerum.n. alię sunt superiores, aliæ inferiores, aliæ mediæ. Supriores quidem definitio nulla complectitur, iccirco quod earum superiora genera inueniri non possunt. Porro autem inferiores vt sunt indiuidua, ipsa quoque specificis differentijs carent. Quocirca ipsa quoque a definitione seclusa sunt. Mediæ igitur, quę & habent genera, & de alijs vel generibus, vel speciebus, vel indiuiduis prędicantur, sub definitionem cadere possunt. Data igitur huiusmodi specie quæ & genus habeat, & de posterioribus prędicetur, primo eius sumo genus, & illius generis differentijs diuido, & adiungo differẽtiã generi, & uideo nũ illa differẽtia iuncta cũ genere ęqualis possit esse cum ea specie, quam circumscribendam definitione suscepi. quod si minor fuerit species, illã rursus differentiã, quã dudum cũ genere posueramus, quasi genus ponimus, eamque in alias suas differentias separamus. & rursus has duas differentias superiori generi coniungimus: & si ęquauit speciẽ, definitio speciei esse dicetur: sin minus fuerit, secundam differentiã rursus in alia separamus. Quas omnes coniungimus cum genere, & rursus speculamur, si omnes differentię cum genere illi ęquales sint speciei, quę definiẽ, & postremo toties differentias differentijs distribuimus, usq; dũ omnes iunctæ generi speciẽ æquali definitione describant. Huius autẽ rei clariorem facient exempla notitiam, hoc modo. Sit enim nobis propositum definire nomen, uocabulum nominis de pluribus nominibus prædicatur, & quodam modo species est continens sub se indiuidua. Definio ergo nomen sic, sumo eius genus, quod est uox, & illud ita diuido, vocum aliæ sunt significatiuæ, aliæ vero minime. vox non significatiua nihil ad nomen: etenim nomen significat. Sumo ergo differentiam, quæ est significatiua, & iungo cum genere, id est cum voce, & dico, vox significatiua. & tunc respicio utrum genus hoc & differentia nomini sint æqualia, Sed nondum sunt ęqualia, potest enim vox significatiua esse, & non esse nomen. Sunt enim quædam voces, quæ dolorem aliasque animi passiones designant naturaliter, quæ nomina non sunt, vt interiectiones. Rursus ipsam vocem significatiuam in alias differentias diuido: uocum significatiuarum, aliæ sunt secundum positionẽ hominum, aliæ naturaliter. & vox quidem significans naturaliter nihil ad nomen, vox vero significans secundum positionem hominum, nomini congruit. Quocirca has duas differentias, significatiuam, & secundum positionem, iungo cum voce, id est cum genere, & dico. Nomen est vox significatiua secundum placitũ. Sed rursus mihi non ęquatur ad nomen. Sunt nanque & verba voces significatiuæ & secundum positionem. Non igitur solius nominis definitio est. Distribuo iterum differentiam, quę est secundum positionem, & dico. Secundum positionem uocum significatiuarum, alię cum tempore, alię sine tempore: & differentia quidem cum tempore nomini non coniungitur, iccirco quod verborum est consignificare tempora, nominum vero minime. Restat ergo, vt congruat illa differentia quæ est, sine tempore. Iungo igitur has tres differentias generi, & dico. Nomẽ est vox significatiua ad placitum sine tempore. Sed rursus mihi non plena conclusio definitionis occurrit: potest enim vox & significatiua, & secundum positionem, & sine tempore esse, & nomen non esse unum, sed nomina iuncta, quę est oratio. vt Socrates cum Platone & discipulis, & quanquam imperfecta quidem sit hæc oratio tamen est oratio. Quocirca ultima differentia quę est sine tempore, alijs item differentijs diuidenda est, & dicemus vocum significatiuarum secundum positionem sine tempore, aliæ sunt quarum pars extra aliquid significat, hoc pertinet ad orationem: aliæ quarum pars extra nihil significat, hoc pertinet ad nomen. Nominis enim pars nihil extra designat. Fit ergo definitio sic, Nomen est vox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars extra significat separata. Vides ne igitur quam recta definitio constituta sit? Nam quod diximus vocem, a cæteris sonis nomen disiunxi: quod significatiuam apposui, nomen ab non significatiuis vocibus separaui: quod secundum placitũ, & sine tempore, ab naturaliter significatiuis uocibus, & a uerbis proprietas nominis disiuncta est: quod eius partes

ies extra nihil significare proposui, ab oratione disiunxi, cuius partes aliquid separatæ extra significant: unde fit, vt quodcunque nomen fuerit, illa definitione claudatur; & vbicunque hæc oratio definitionis aptabitur, illud esse nomen non dubites. Illud quoque dicendum est, quod genus in diuisione totum est, in definitione pars: & sic est definitio, quasi partes totum quoddam coniungant: sic est diuisio quasi totum soluatur in partes, & est similis diuisio generis totius diuisionis, definitio, totius compositionis. Nanq; in diuisione generis, animal totum est hominis. intra se enim complectitur hominem. In definitione vero pars est: species nanque genus differentiis iunctum componit, vt cum dico, animalium, alia sunt rationalia, alia irrationalia: & rursus rationaliũ, alia sũt mortalia, alia immortalia, animal rationalis totum est, & rursus rationale, mortalis, & hæc tria sunt hominis. Si vero in definitione dicã, hõ est animal rationale mortale, tria hæc unũ hominẽ cõiungunt. Quocirca pars ipsius hominis & genus, & differentia reperit. Sic ergo in diuisione genus est totũ, species pars. Eodẽ quoque modo, differentiȩ totũ sunt, species in quas illæ diuiduntur, partes sunt. In definitione vero & genus & differentiæ, partes sunt: Definita vero species totum. sed hæc hactenus.

De diuisione totius in partes Cap. VII.

NVnc de ea diuisione dicamus quȩ est totius in partes. Hæc enim erat secunda diuisio post generis diuisionem. Quod enim dicimus totum, multipliciter significamus. Totum nanque est quod continuum est, vt corpus, vel linea, vel aliquid huiusmodi. Dicimus quoque totũ quod continuum non est, vt totum gregem, vel totum populum, vel totum exercitum. Diximus quoq; totum quod uniuersale est, vt hominem, vel equum. Hi enim sunt toti suarum partium, idest hominum, vel equorum, vnde & particularum vnum quemque hominem dicimus. Dicitur quoque totum, quod ex quibusdam uirtutibus cõstat, vt animȩ alia est potentia sapiendi, alia sentiendi, alia vegetandi, & hæ partes sunt, non species. Tot igitur modis cum totum dicatur, facienda est totius diuisio, primo quidem si continuum fuerit, in eas partes, ex quibus ipsum totum constare perspicitur. Aliter enim diuisio non fit. Hominis enim corpus ita in partes suas diuides, in caput, manus, thoracem, & pedes, & si quo alio modo secundum proprias partes fit recta diuisio. Quorum autem multiplex est compositio, multiplex etiam est diuisio, ut animal separatur quidem in partes eas, quæ sibi similes habent partes, i carnes & ossa, rursus in eas quȩ similes sibi nõ habent partes, in manus & pedes. Eodem quoque modo & nauis & domus. Librum quoque in versus, atq; hos in sermones, hos autem in syllabas, syllabas in literas soluimus. Ita fit vt syllabæ, & literæ, & nomina, & uersus, partes quȩdam totius libri esse uideantur, alio tamen modo acceptæ, non enim omnes partes totius, sed partes partium sunt. Oportet autem non omnia speculari quasi actu diuidantur, sed quasi animo & ratione, vt vinum aquæ mixtum diuidimus in uina aquæ mixta, hæc actu, diuidimus etiam in uinum & aquam, ex quibus mixtum est, hac ratione. Hæc enim iam mixta actu separari non possunt. Fit etiam totius diuisio in materiam atq; formam. aliter enim constat statua ex partibus suis, aliter ex materia & forma, idest ex ære & specie. Similiter autem etiam illa tota diuidenda sunt, quæ continua non sunt. Eodẽ quoque modo & ea quæ sunt vniuersalia, vt hominum, alii sunt in Europa, alii in Africa, alii in Asia. Eius quoque totius, quod ex virtutibus constat, hoc modo facienda est diuisio. Animæ alia pars est in virgultis, alia in animalibus: Et rursus, eius quæ est in animalibus, alia rationalis, alia sensibilis est. Et rursus hæc aliis subdiuisionibus dissipantur. Sed non est anima horum genus, sed totum: partes enim hæ animæ sunt, sed non vt in quantitate, sed vt in aliqua potestate & uirtute. Ex his enim potentiis substantia animæ iungitur, unde fit, ut quiddam simile habeat huiusmodi diuisio, & generis, & totius diuisionis. Nam quod, si qualibet pars eius fuerit, animæ prædicatio eam sequitur ad generis diuisionem refertur, cuius ubicũque species fuerit, ipsum mox consequitur genus, quod autem non omnis anima omnibus partibus iungitur, sed alijs alia, hoc ad totius naturam referri necesse est.

De diuisione uocis in significatione. Cap. VIII.

REstat igitur ut de uocis significationes diuisione tractemus. Fit autem uocis diuisio tribus modis. Diuiditur enim in significationes plures, ut æquiuoca uel ambigua. Plures enim res unum nomen significat: ut canis. Plures rursus una oratio, ut cum dico, Græcos uicisse Troianos. Alio autem modo secundum modum, hȩc enim plura non significat, sed multis modis. ut cum dicimus infinitum, unam rem quidem significat, cuius terminus inueniri non posit. Sed hoc dicimus, aut secundum mensuram, aut secundum multitudinem, aut secundum speciem: secundum mensuram, ut est infinitum esse mundum, magnitudine enim eum dicimus infinitum: secundum multitudinem, ut est infinitam esse corporum diuisionem, infinitam nanque diuisionum multitudinem significamus: Rursus secundum speciem, ut infinitas dicimus figuras. Infinitæ enim sunt species figurarum. Dicimus etiam infinitum aliquid secundum tempus, ut infinitum dicimus mundum, cuius terminus secundum tempus inueniri non posit. Eodem quoque modo infinitum dicimus deum, cuius sempiternȩ uitæ terminus inueniri secundum tempus non posit. Sic igitur hȩc uox non plura significat secũdum se, sed multimode de singulis prædicatur, unum tamen ipsa significẽs. Alius uero modus secundum determinationem. quoties enim sine determinatione dicitur uox ulla, facit intellectu dubitationem, ut est homo. hæc enim uox multa significat. Nulla enim definitione conclusa audientis intelligentia multis raptatur fluctibus, erroribusque traducitur. Qđ enim quisque auditor intelligat, vbi id quod dicens loquitur, nulla determinatione concludit Nisi enim quis ita definiat dicens. omnis homo ambulat, aut certe quidam homo ambulat, & hunc nomine, si ita contingit, designet, intellectus audientis quod rationabiliter intelligat, non habet. Sunt etiam aliæ determinationes, ut siquis dicat dee mihi quod dare debet, nullus intelligit nisi intellectus & certa ratio determinationis addatur. uel siquis dicat, ad me ueni, quo ueniat, uel quando ueniat, nisi determinatione non cognoscitur. Est autem omne quidem ambiguum dubitabile, non omne tamen dubitabile est ambiguum. Hæc enim quæ dicta sunt, dubitabilia quidem sunt, non tamen ambigua. In ambiguis enim utraque auditor rationabiliter seipsum intellexisse arbitratur. ut cum quis dicit audio Græcos vicisse Troianos, unus putat quod Græci Troianos uicerint; alius quod Troiani Grȩcos, & hȩc utreque dicentis ipsius sermonibus rationabiliter intelligit. Cum autem dico, da mihi, quod dare debes, nullus ex ipsis sermonibus rationabiliter auditor intelligit. Quod enim ego non dixi, ille potius suspicabitur, quàm aliqua ratione id quod a me prolatum non est, perspiciter uideat. Tot igitur modis cum vocis diuisio fiat, aut per significãtias, aut per modum significationum, aut per determinationes: in his quæ secundum significantiam diuiduntur, non solum diuidendȩ sunt significationes, sed etiam diuersas res esse quæ significantur, definitione demonstrandum est. Aristoles enim hoc in topicis dilligenter præcepit, ut in his quȩ dicuntur bona, alia sunt bona, ut quæ honi retinent qualitatem, alia quȩ ipsa quidem nulla qualitate dicuntur, sed quod bonam rem faciunt, iccirco bona dicuntur. Oportet autem maxime exercere hanc artem, ut ipse Aristoteles ait, contra sophisticas importunitates. Si enim nulla subiecta sit res quã significat uox, designatiua esse non dicitur: sin uero una res sit quam significat, uox dicit simplex; quod si plures multiplex, idest multa significans. Diuidenda igitur hȩc recte sunt, ne in aliquo syllogismo capiamur. Sin uero amphibola oratio est, id est ambigua, euenit ut aliquoties utroque modo posibilia sint quæ significantur, ut id quod superius dixi, potuit enim fieri ut Græci uincerẽt Troianos, & Troiani Græcos superarent. Sunt uero alia quæ impossibilia sunt

sunt, ut cum dico, hominem comedere panem, significat quidem cum homo comendat panem, rursus qđ panis hominem, sed hoc impossibile est. ergo quoties ad contentionem uenitur, diuidenda possibilia & impossibilia sunt: quoties ad ueritatem, sola possibilia dicenda, impossibilia relinquenda sunt. Quoniam vero plures sunt species plura significantium vocum: dicendum est, quod aliæ in particula, multiplicitatis significationem habent, aliç in tota oratione. Et earum quæ in particula habent, pars ipsa æquiuoca dicitur. tota vero ipsa oratio, secundum æquiuocationē multiplex. Illa vero q̄ in oratione tota significationis multiciplicitatem retinet (vt supra dictum est) ambigua nuncupatur. Diuiduntur autem significationes ęquiuocorum, & secundum æquiuocationem vnius particulę orationum, de finitione, vt cum dico, homo uiuit intelligitur & uerus, & dictus. Diuiditur autem hoc modo, animal rationale mortale viuit, quod verum est: animalis rationalis mortalis assimulatio uiuit, quod falsum est. Diuiduntur etiam qualibet adiectione quæ determinet, vel generis, vel numeri, vel alicuius articuli, vt cum dico, Canna Romanorum sanguine sorduit, & calamum demonstrat, & fluuium: sed diuidimus sic, articulo quidem ut dicamus, hic Canna Romanorum sanguine sorduit: genere uero, ut Canna Romanorum plenus sanguine fuit: numero autem, vt Canna Romanorū sanguine creuit, non cannæ. In illo enim singularis tantum est, in isto pluralis etiam. Et de alijs quidem eodem modo: Sunt autem alia secundum accentum, alia secundum orthographiam. Secundum accentum quidem, ut pone. ponè. Secundum orthographiam, vt queror, & quæror, ab inquisitione, & querela. Et rursus hęc secundum orthographiam ipsam diuiduntur, & secundū actionem & passionē: quod quæror ab inquisitione passiuum est, queror autem a querela, agentis est. Ambiguarum vero orationum facienda est diuisio: aut per adiectionem, ut audio Troianos uinci, Græcos vicisse, aut per diminutionem, vt audio Gręcos vicisse: aut p̄ diuisionē ut Græci vicerūt, Troiani victi sunt, aut per aliquā transmutationē ut cum dicitur, audio Troianos vicesse Gręcos, ita dicamus: Audi: quod Gręci vicerint Troianos. Hęc enim ambiguitas quolibet eorum modo soluitur. Non tamen ita diuidenda est omnis vocum significatio tanquam generis. In genere enim omnes species enumerantur, in ambiguitate vero tantæ sufficiunt, quantæ ad eum sermonē possunt esse vtiles, quem alterutra nectit oratio. Ac de vocis quidem diuisione sufficienter dictum est. Est autem & de generis, totiusque diuisione propositum, atque expeditum. Quare de omnibus secundum se partitionibus diligentissime pertractatum est.

De diuisionibus per accidens. Cap. VIIII.

NVnc de his diuisionibus dicemus, quę per accidens fiunt. Harum aūt commune præceptum, est quicquid ipsorum diuiditur, in opposita disgregari, ut cum subiectū in accidentia diuidimus, non dicimus corporum alia sunt alba, alia dulcia, quę opposita non sunt, sed corporum alia sunt alba, alia nigra, alia neutra. Eodem quoque modo in aliis secundum accidens diuisionibus diuidendum est; atque illud maxime perspiciendum est, ne quid vltra dicatur, aut minus, sicut fit in generis diuisione. Non enim oportet relinqui aliquod accidens ex eadem oppositione, quod subiecto ille insit, quod non in diuisione dicatur: neque vero addi aliquid quod subiecto inesse non possit. Posterior quidem peripateticę secta prudentiæ differentias diuisionum diligentissima ratione perspexit; & per se diuisionem, ab ea quæ est secundum accidens, ipsasque inter se, disiunxit ac distribuit. Antiquiores autem indifferenter, & accidente pro genere, & accidentibus pro speciebus, aut differentiis utebantur. Vnde nobis peroportune utilitas uisa est, & communiones harum diuisionum prodere, & eas ꝓpriis differentiis disgregare. Ac de diuisione quidem omni quantum introductionis breuitas patiebatur, diligenter expressimus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI, DE DEFINITIONE.

Definitionis necessitas, definitio, & vsus. Cap. I.

ICENDI ac disputandi prima semper oratio est, etiam dialecticis auctoribus, & ipso M. Tullio sæpius admonente, quæ dicitur definitio. Quippe cum in certamen contentionemque nihil possit (quod tamen in dictione consistat) aliquādo deduci, nisi de quo futura pugna est, prius fuerit definitione ita defixum, ut possit inter utrunque, qui inituri sunt eam litem, esse manifestum quid sit illud, de quo in futura quęstione tractabitur: unde non solum commoditatis genere perspicienda est uirtus definiendi, quia per hanc orationem res semper reuoluitur, & quod illa sit, quæ illud de quo quęritur, explicat: uerum etiam quod principalis semper adhibita, maximum lumen & manifestum parit rei, quę in contrarium deducta, habet quæstionem. Etenim si verba, aut nota omnibus extitissent, aut unam significantiam sui semper tenerent, & non ambiguo vel obscuro dicto audientes fallerent, & loquentes sub diuersa interpretatione deciperent: omnino definitio necessaria minime crederetur. At cum nomina rebus imposita, uocesque singulæ per æstimationem eius, qui ita res appellandas esse censuit, ita sint institutę, & ita arte compositæ, ut nota quadam, in rerum significationem, non aperta declaratione, ducerent audientes: necessarium admodum arbitror, nosse quid sit definitio, quibusque speciebus, ac partibus compleatur; ut facillime & eam rem quam declarat possit ostendere, & tollat cognitis modis, in dicendo, sua uarietate fastidium. Ac prius eiusdem ipsius, ut ordinem per præcepta seruare uideamur, definitionis adhibenda est definitio. Definitio est (ut M. Tullius in topicis ait) oratio quæ id quod definit, explicat quid sit. Hoc ita patet, & ita intelligi necesse est, ut & in quo genere sit definitio, declarandum esse uideatur, & quid comprehendat, & quemadmodum perfecte eadem definitio definita est. Nomina vel uoces interdum res significant, interdum facta, interdum singula dicta, interdum orationes: & quanquā his omnibus factis, ac dictis, & orationibus genus uideatur esse quod dicimus, tamen proprio nomine & certa significatione aliud esse videtur quam factum, aliud quam dictum singulare atque unicum, aliud quam oratio. Ergo definitio non facti vox est, nō rei alicuius, aut corporalis, aut incorporalis, sed est oratio. Etenim talis dictio, quę exprimit quid sit id de quo quæritur, sine dubio appellatur oratio. vt oratio est exordium, & narratio, & cætera quæ partes orationis esse dicimus, ita ergo & definitio oratio est. Sed quoniam hoc generale nomen est, quod uti dicimus, conuenit etiam expositioni, narrationi, inuocationi, precationi, cæterisque singulis quæ vtique orationes esse dicuntur, vt id quod generaliter appositum est possit ad id deduci de quo quęritur, adiecta est species. Quærebamus enim quid esset definitio, ad quam rem declarādam M. Tullius adiecit, quæ id quod definit, explicat quid sit, talis oratio non nisi definitio est. Nam narratio oratio quidem est, quæ non explicat quod definit, sed quod gestum est, & item aliæ singulæ orationes in suis officijs actionibusque constitutę, aliud sunt, quam ista oratio, quæ id quod definit, explicat quod sit; ita adiecta est species, vt cum genus supra sit oratio, species sit, quæ id quod definit, postremo tamen adiunctum sit, quo certius id & magis proprie declaret quod dictum est, explicat quid sit. Sunt enim aliæ orationes, quæ explicant magis quale quid sit, aut quantum sit. At uero hæc nihil horum, sed tantum

quid

quid sit explicat: diuersa est enim ĩ ista partitione cognitio: quippe cum aliud sit, scire quale sit, & quid sit, explicare: Hoc enim in percipienda rei substantia continetur, illud in qualitate noscenda. & hæc quidem Ciceronis sit adhibita definitio. Nos tamen apertius idipsum quid sit definitio, nostra explanatione faciamus. Omne quod demonstratur oratione, aut an sit, aut quid sit, aut quale sit ostenditur. sed cum adhibetur oratio ad declarationem rei alicuius an sit, non est definitio. Item cum quale sit aliquid oratione monstratur, pari modo definitio non erit. Cũ vero quid sit ostẽditur, quod medium est inter an sit, & quale sit. Ita scilicet medium, vt an sit, nulla iam sit dubitatio. Item quale sit, nõ eius qui requirit, sed qui definit, sit in scientia collocatum. Medium inquam hoc genus, quod ostendit idipsum de quo quæritur, quid sit; definitio nuncupatur. Omnis definitio in quæstione rem habet incertam. Omnis res, si certa est, definitione non eget: si incerta est, neque res est, quærit definitione monstrari. Omnis enim res, si modo iam res est quemadmodum diximus, certa est. Cum vero iam certa est, & qualitates suas habeat, quibus cum facile comprehẽdit, facile quid sit agnoscitur. Nunquam enim quid sit intelligi potest, nisi quale sit fuerit comprehensum. Omnis definitio aut probandæ rei causa, aut si res in quæstione versatur, augendæ, aut, si vel apud aduersarium, vel apud auditorẽ quælibet iam nota res est; cõfirmandæ assumitur. Nihilominus tamen definitio, vt res eadem quæ nota est; & certa, & fixa teneatur, adhibetur.

Definitionis diuisio in dialecticam, & rhetoricã, & huius in captiosam & collatitiam Cap. II.

OMnis definitio, aut rhetorica est oratio, aut dialectica. si est rhetorica, originem ex contentione suscipiens per rei de qua quæritur partes, in suas se diuidet, nec in unius tractatu a suis rebus tota consistet, vt, cum uniuscuiusque rei plena & certa perfectio non sit; cunctas per partes sibi eadem distribuant dicta certantium. Sepulturæ uiolationem, rem etiam certam plenam que & perfectam retinemus, cum in eruto sepulchro est etiam animus & factum violantis, vt studio eruendi & profanandi manes hoc quispiam uideatur aggressus. Ergo vti diximus, violatio sepulturæ constat & animo & facto: plenaque ipsa res est uiolati sepulchri ex his duobus. Aperuit sepulchrum quidã vt auferret ornamenta. idem sepulchri violati reus in iudiciũ deuocatur. sine dubio definitiuam orationem & contentionem exprimentem quid sit violatio sepulturæ, necessario causa desiderat. sed singulis partibus totius facti ac pleni, vtũtur oratores, ut sepulturæ violationẽ ponat unus, quod apertum sit sepulchrum; contra alius, sepulturæ violationẽ dicat in animo contineri. ita existit definitiuæ orationis iste tractatus, vt cum totum quod agnoscitur in sepulturæ violatione, per partes suas fuerit distributum, easdem partes oratores singuli tenuerint, contendendi genere, definitione, vti videatur. Sed non recte dicitur huiusmodi definitio, cum non sit certa, non plena, non integra, nisi cum totum quicquid ipsius rei est de qua quæritur, exprimens quid sit, oratio declararit: verum hęc captiosa & falsa est, non certa rhetorum definitio. Est alia etiam, quæ rhetoribus accommodata cognoscitur, quæ longe a virtute definiendi plenissime separatur, quæ per collationem nõ quid sit ostendit, sed hoc esse a simili, cum aliud sit oratione concludit. vt cum quæritur quid sit accipere, vtique re propria, vera, certa, nihil aliud est nisi propria manu aliquid ab aliquo oblatũ sumere. Per collationem M. Tullius definit pecunias accepisse Verrem, cum comites, socij, ministriq; pecunias acceperint. Comites illi inquit tui. manus erant tuę. Item in alio exemplo. cum quærimus quid sit inimicus; dicimus inimicũ esse eum, qui aliquid mali molitus sit: hac Cicero collatione utens dicit. Inimicus est qui facit contra omnium rem, uoluntatem, honorem, dignitatem. Ex quibus colligimus huiusmodi definitiones contentioni oratorum maxime conuenire, longe tamen a uirtute definitionis esse discretas.

Rhetoricę definitionis tractatio. Cap. III.

SEd hę definitiones, quæ orationibus aptæ sunt & poetis, sui explicatione in oratione certum ordinem cõtinent. de qua re præcepta sunt in rhetoris a M. Tullio constituta, ita ut omnis definitio hoc est oratio quæ explicat, de quo quæritur quid sit, his membris partibusq; teneatur. primum vti breuiter id de quo quæritur quid sit, oratio nostra contineat, & hæc appellatur definitio: deinde eius definitionis supponatur approbatio, quę illud ostendimus: ut idipsum quod breuiter in definitione posuimus, ita esse argumentorum rationibus approbemus: deinde tertio loco inducimus deductionem eiusdem definitionis in eam spẽm de qua quęstio est, & de qua iudicium est constitutum. ut cũ generaliter rem definierimus, & ita esse de quo quæritur dixerimus, & postea per approbationem constituerimus uerum esse quod definimus. tertio loco ostendamus hoc esse quod gestum est, vel id esse de quo quæritur, quæ orationis pars, appellatur deductio generis ad speciem. Quarto loco in oratione nostra ponemus destructionem definitionis aduersæ partis, hoc est, uti quemadmodum aduersarij definierint, idipsum de quo supra definitionem constituimus, proponamus: eamq; aduersariorum definitionem, vitiosam esse doceamus, quę quemadmodum vitiosa sit, postea declarabimus. Habet enim partes suas certas, integras, de quibus nunc dicere supersedemus. Est definitio inimicitiarũ apud M. Tullium breuis, ita collocata. An tu maiores inimicitias putas esse, quàm contrarias hominũ voluntates, & dissimilia studia? Hæc vti diximus definitio rhetorica est, & breuiter oratio conclusa quid sint inimicitię. Post quam definitionem adhibetur approbatio. Fidem ac religionem sanctissimam in vita qui putat, potest ne ei non inimicus esse, qui fana spoliauerit omnia? deinceps reliqua quæ sequuntur. In quo quidem illud animaduertere licet, posse coniũgi & approbationem definitionis, & duductionẽ definitionis in speciem. Nanque hic M. Tullius inimicitias esse cõtraria studia & dissimiles voluntates approbat ita, vt speciem ipsam, de qua quærebãt, factã verbis includat. potuit enim approbatio fieri, illas esse inimicitias quę contrarias continent voluntates, & in rationibus supponendis talis dictio componi, cum fidem alius seruet, infidelis sit alius, nulla dubitatio est, quin tali animo prout inter se affecti, inimici esse credantur. Item religioso viro irreligiosus inimicus est. Alia ergo, si ex diuersis studijs & voluntatibus supposita dicerentur, sola esset approbatio, non etiam deductio generis in speciem: at cum nunc ita nectitur dictio, fidem sanctissimam in uita qui putat, religionem colendam esse existimat, is sine dubio inimicus est ei qui fana spoliauit, omnia templa violauit, delubra polluit. Hic etiam Verris idem factum, de quo quęritur, ita specialiter continetur, & includitur, ut simul cum approbatione & deductione generis in speciem, clausum teneatur. post adiungitur, vt diximus, destructio definitionis aduersæ partis, sed per concessionem dissimilium. an si contra rem meam fecisset iniuriam aliquis iuret ei me inimicum esse profitere? Ponamus igitur aduersæ partis definitionem talem. Inimicitiæ sunt, cum contra rem meam, aut fecit aliquis, aut dixit iniuriam. Hanc definitionem sic destruit M. Tullius, vt concesso eo, quod ita est definitum, nihilominus & alio modo sin inimicitiæ, cũ aliquis faciat contra omnium rem, homorem, & dignitatẽ. Talis igitur semper circa rhetoricam definitionem, per mẽbra quatuor testetur oratio, vt sit definitio, approbatio definitionis, deductio definitionis ad speciem, deinde postrema destructio definitionis partis aduersæ; sed hęc apta rhetoricis non etiam philosohis esse uidetur.

De dialectica definitione quæ sola substantialis nominatur ex genere, & differentijs composita Cap. IIII

ILla autem, quæ philosophorum propria est, etiam oratoribus conuenit; eamq; sibi, & ad materiam suam, & ad propriæ oramentũm dictionis, adiungit orator. Omnia enim recte orator exprimit quę sunt in dicẽdo philosopho

rum

rum. Nam & vero vtitur argumento, quod est philosophorum proprium, vtitur etiam necessario. At contra philosophus in disputationibus proprijs, rhetorum cuncta condemnat: neque enim adiungit aliquando signum, neq; quod credibile dicitur, & omne probabile penitus a uirtute sui sermonis excludit. Ergo definitio, quę est philosophorum propria in rebus exprimendis; quæ explicat quid sit, non quale sit; quemadmodum membris suis constare debeat, exponemus. Definitiones esse principia disputandi, & supra diximus, & M. Tullius probat cum in dialogis omnibus, tum etiam in eo libro, qui Topica inscribitur: in quo docet primum argumentorum locum esse definitionem, hoc est a toto, cui loco qui appellatur a toto, necessario adhibenda est definitio, ita vt argumenti locus a toto, sit definitio. Porro, vt supra diximus, explicandi argumenti quod a toto est, dicitur definitio. Ergo præceptis & dialecticorum, & philosophorum omnium, illud tenere debemus, non esse definitionem, nisi solam, quæ in ea re quam definire volumus, prius quàm eius rei esse intelligimus, declaret atque ostendat substantiam. hoc vt apertius fiat, docebimus nullam esse definitionem certam, integram, approbandam, nisi eam, quam dicunt philosophi substantialem, Græce οὐσιώδης appellatur. Quid autem substantiale sit, alibi explicandum. Ad cognitionem interim illud accedat. Quoties de aliquo quæritur quid sit, tunc posse esse certam ac substantialem definitionem: quoties eius rei de qua quæritur (vti diximus) genus ponimus, & inde cætera per differentias in oratione subiungimus. Non alienum autem uidetur exemplũ ponere, & sic ad reliqua quæ sunt obscura transire. Quæritur homo quid sit. huic vtique genus est animal Cum igitur in definitione, qua explicabo quid sit homo, animal dixero, ac deinde reliqua connectam; erit substantialis definitio. Substantiam enim hominis declaraui, cum dixi animal. Item cum quæro quid sit album aut nigrum, si dixero album est color; quia color genus est ad hoc, de quo quæro, album vel nigrum: iam substantialis erit definitio, quæ incipit a genere, & sic cętera connectit. Hæc substantialis esse diceretur, Hæc propria, Hæc integra, Hæc a philosophis probata, ita vt alio modo facta, definitio nunquam esse dicatur. verum a quibusdam hoc nomen etiam ad alia, quæ alio modo definiuntur, sępe transfertur. Ergo hęc substantialis definitio a. M. Tullio sic explicatur. Oportere nos posito genere, eius rei de qua quæritur, subiungere species: vt alia quæ vicina esse possint, discretis communionibus separemus: & tandiu interponamus differentias, quãdiu ad proprium eius de quo quæritur, signata eius expressione veniamus. Ipse in topicis exempla subiecit. Nos vero ne fiat in exemplis lectori ex iure confusio, hoc proponamus exemplum. homo est animal rationale mortale terrenum bipes risus capax. Animal cum dictum est, substantia hominis declarata est. Est enim, vt supra diximus, ad hominem genus animal. Omne autem genus speciei suæ substantialis est declaratio. sed hic animal quia late patebat, adiecta species est, terrenum, iam exclusum est quod aut aereum est, aut humidum. Bipes vero, propter alia animalia positum est, quę plurimis pedibus innituntur. Item rationale, propter illa quę ratione egent. Mortale autem, propter id quod Deus est. Quibus omnibus animalibus quæ conuenire poterant ad superiora in oratione posita, discretis atque seclusis, adiectum est proprium in parte postrema. Est enim solum hominis quòd ridet. Sic perfecta omni ex parte definitio est ad hominem declarandum, cũ posito genere, exclusis omnibus per differentias quæ poterant conuenire, ad proprietatem eius de quo quęrebatur, peruenit oratio. Atque hoc pręceptum Tullianum est. Eousque eum qui definiat species in oratione interponere, & adiicere differentias oportere, quousque ad proprietatem, quæ iam communis esse non possit, sermo perueniat. Verum Aristoteles definitionem perfectam & plenam ait consistere ex genere & differentia: ex genere etiam & differentijs. Hoc idem nos supra docuimus, cum interposita species differentia sua, alia quæ possent esse consimilia, separaret. Quidam tamen cautiores plenioresque in docendo, definitonis ipsius quasi quædam membra constituunt; dicuntque eam perfectam definitionem, istam quam appello substantialem, ex quinq; partibus, id est genere, specie, differentia, accidenti, proprio debere consistere. Sed accidens in definitione, minimum, proprium, plurimum ualet. Et recte quidem ac vere ista commemorant, nec aliena aut a principe harum artium Aristotele, aut a M. Tullio, qui de istis præcepta tradiderunt, iudicanda sunt. Constat enim his quinq; partibus veluti membris suis integra definitio. verum & Aristoteles in libris quos Topica appellauit, docuit quid genus sit, quid species, quid differentia, quid proprium, & quid accidens. Et plurimi præterea philosophi libris suis complexi harum vim rerum & potentiã declararunt. Nos, quia iam vno libro de his quinque rebus plenissime disputauimus, ne res rei interposita obscuritatem pariat, aut dicta repetamus, lectorem ad librum qui iam scriptus est, si adest ei indigentia, ire volumus: nunc sibi non esse impedimento quod hic pretermissum est, animaduertat. Id enim etiam illis omnibus cognitis ex pręceptorum necessitate retinebit. In oratione ista substantiali tandiu interponere debemus species & differentias, quandiu seclusis omnibus, quę hoc idem esse possunt, eo perueniatur, vt proprietas iam certa teneatur. M. Tullius in Topicis ius ciuile voluit definire: & vt oportuit, cœpit a genere. dixit enim in principio, ius ciuile est æquitas: hoc iuris genus est. Sed quoniam eadem ęquitas, nunc constituta est, nunc naturalis: ius autem ciuile æquitas est ab hominibus institutã: ideo adiecit, ius ciuile est ęquitas constituta. Posito genere, adiecta specie, speciem aliam separauit, scilicet naturalem. Sed quoniam etiam ius gentium æquitas constituta est, & non est tamen ciuile, adiectum id quod separare potuisset ius gentium: his, inquit. M. Tullius, qui eiusdem ciuitatis sunt. Qua specie interposita, ius ciuile descripsit. Est etiamnum quod cum altero possit esse commune hoc ipsum, quod supra dictum est, vniuersum. Etenim religionum iuri & sacrorum omnium conuenit. Nanque ius religionum ęquitas est, & constituta æquitas, & in his omnibus qui eiusdem sunt ciuitatis. Sed illud ius non appellamus esse ciuile, quod est pontificum. hoc igitur, vt posset excludere, & ius ciuile vsque ad proprium definire, adiecit, ad res suas obtinendas. Demus aliud exemplum in orationibus positum, quo facilius res & manifestius explicetur. Definit. M. Tullius quid sit gloria, his vt opinor verbis. Gloria, inquit, est illustris & peruagata recte factorum, & præmagnorum, vel in suos ciues, vel in rempub. vel in omne genus hominum, fama meritorum. Gloria igitur substantialiter definita est, Cum dictum est fama. Est enim glorię genus fama. quæ quia nunc rerum malarum est, nunc bonarum, iccirco genus est. cui species addita est, illustris, quod laus est, fama enim quæ bonarum rerum est, laus est, & illustris, hac igitur re exclusa est fama deterior. Et quoniam hæc fama laudatrix, potest nunc pro merito, nunc ultra meritum esse, (frequenter enim aliter quam res gesta est, opinio de aliquo emanauit) iccirco inquit, fama meritorum, ea sunt enim merita, quę cum præstamus, mereri nos gloriam faciunt. Ergo Cicero, qui volebat tunc gloriam Cęsari dare cum reipublicæ pręfuisset, iccirco ista facta vel merita generaliter posita diuidit in species, & adiunxit, cum in suos ciues, tum in publicam, vel in omne genus hominum, quæ scilicet factorum recte species, subiectæ, usque ad proprietatem glorię conueniret. Habet enim nunc certam & veram proprietatem in partibus gloria. Nam omne quod pręstamus, aut quasi debitum damus, aut quasi non debitum, cum recte facimus, si sola facta sunt quæ quasi debita sunt, dicitur illustris fama factorum, cum autem vltra quod debitum est, facimus, pręstandi beneuolentia, & benignitate tribuendi, hęc merita nuncupantur. Conclusit igitur vtrunque genus præstandi cum dixit, illustris & peruagata fama recte factorum, & præmagno

rum cum in rempub. tum in omnes ciues fama meritorum. Ex his omnibus arbitror aperiam esse eam definitionẽ, quæ substantialis esse debet, sic esse dicendam, vt posito eius rei de qua quæritur genere, & adiunctis speciebus cum differentia, vsque ad eius proprium, diclusa omnino communione, veniamus.

De ea definitione, quę partes integrales vel subiectiuas enumerat. Cap. V.

Ac si velimus iudicium veri philosophis auctoribus sequi, nulla dicetur alia definitio. Etenim reliquæ intellectum potius rei tribuunt, non plenissime quid sit ea res adhibita oratione declarant. veruntamen quoniam translato nomine, etiam cæteræ orationes hoc idem imaginaria dictione retinentes, pari nomine nuncupantur, vt definitiones dicantur: ponendas arbitror reliquas species, quo facilius & quid cæteri dicant, nosse possimus, & definitionis cognito multiplici modo, facile, vti supra dictum est, definiendi veritas referetur. M. Tullius in Topicis de tribus locis primis tractans, a toto, a partibus, a nota: cum a toto argumentum est, vt supra docuimus, definitionem esse adhibendam dicit, illic enim ponitur genus, quo quid res ipsa sit de qua quæritur, explicetur. At a partibus cum argumentum est, etiam ipsa quidem dicitur definitio, verum translato nomine, cum enumeratis omnibus totius partibus, sic quod totum est, recognoscitur: Hac pene re nihil interest, vtrum in definitione, quæ est a toto, cunctas partes totius ex definitione noscamus: an collectis omnibus partibus, quod totum est ex partium enumeratione capiamus. Cicero talem definitionem, partium enumerationem appellat, sed eam definitioni tribuens, quoniam & enumeratio partium idipsum de quo quæritur quid sit, ostendit. & hoc idem agit supra posita definitio cum oratio quæ quid sit ostendit, dicitur definitio. vnde nulli dubium est, quin etiam ista definitio esse dicatur. posuit igitur M. Tullius explicans quid sit liber, sed factus vel in contrario, quid sit non liber, quoniam libertas censu datur, datur vindicta, datur testamento, & hæ partes dandæ libertatis sunt. si inquit neque censu, neque vindicta, neque testamento liber est, non est igitur liber. sic positis partibus, quibus liber efficitur, sequitur negatio libertatis, si nulla harum partium in danda libertate præcessit. Non nos moueat, quòd quid non sit liber in definitione est constitutum, non quid sit. Par enim ratio est, & eadem definiendi uis, & cum quid non sit ostenditur, & cum quid sit adhibita definitione nudatur. Quanquam M. Tullius aliter in eodem libro Topicorum ait esse duo genera definitionum. Primum enim, cum id quod est, definitur. Secundum, cum id, quod sui substantiam non habet, definitur, hoc est quod non est. & hoc partitionis genus in his quæ supra dixi, clausit & extenuauit. Sed alia esse voluit, quæ esse dicebat, alia quæ non esse. Esse enim dicit ea, quorum subiacet corpus, vt cum definimus quid sit aqua, quid ignis. Non autem esse illa intelligi voluit, quibus nulla corporalis videtur esse substantia, vt sunt pietas, virtus, libertas. Sed nos omnia ista, vel quæ sunt cum corpore, vel quę sunt sine corpore, si in eo accipiuntur, vt aut per se esse, aut in aliquo esse videantur, in vno genere enumeranda dicimus, vt ista omnia esse intelligantur, quibus omnibus sua potest esse substantia, siue illæ corporales, siue vt certissimum est, & recto nomine appellari possunt, qualitates. Verum præter hæc definitio est, cum aliquid quid non sit, ostenditur. Definitione enim opus est, vt possimus docere quid non sit. Ergo si partitione enumeratis partibus quid libertas sit, dicimus, quid non sit libertas, eadem partitione monstrabimus. Fit igitur etiam a partibus definitio, vt si dicam, si nec masculus est, nec fœmina, homo non est. Item si nec seruus est, nec liber, homo non est. Sane hic admonẽdum puto, partes sæpe ab ipso de quo quæritur toto, accipi ad eius definitionem, sæpe non ab eodem ipso, sed ab eo quod ei accidit, vt accidentis enumeratio partium, possit definire quod totum est. Nanque cum totum sit homo de quo quæritur, quid sit, non eius partes sunt seruus, ac liber, sed accidentia homini. Quorum enumeratio cum fuerit constituta, homo quid sit, ostenditur. Sane etiam illud admonendum hic arbitror, cum a partibus fit definitio, posse contingere, vt modo totum ab omnibus partibus colligatur, vt supra ostendimus, modo ita partes enumerentur in definitione, vt in singulis totum sit, sicut illud in controuersijs est. auxilium ferre, est decernere, mittendo, proficisci, inuenire, etiam si non pugnaueris, hostes ne dimicent, terrere. Sic M. Tullius multis in locis, & ipse pro Cornelio, vbi quęritur, quid sit maiestatem minuere, tractat, quod malam legem tulit, quòd legendo codicem, intercessionem sustulit, quod seditionem fecit. In quibus omnibus definitur læsa maiestas. Sed ita singula sunt, vt in ipsis singulis totum, id est læsa maiestas possit ostendi. Hoc etiam pro M. Cælio tenet, vbi per enumerationem malorum per quos fit dolus malus, definitio ita fit, vt singulis speciebus dolus malus possit agnosci. Hoc cum aperte positum intelligamus, tum illud quoque manifestum est, notionem quandam in ista definitione, non rem plenissimam contineri, & longe illam præstare definitionem quam supra posuimus, cum genere collocato ad declarationem rei, quæ definitur, substantiam eius indicans affertur oratio. Sane adijciendum arbitror, non esse quandam necessitatem in ista partium enumeratione, vbi est quodammodo definitio, si infinitæ partes fuerint, vel plurimæ species, quarum partitione facienda enumeratio est. non inquam arbitror in ista enumeratione vniuersa quæ infinita sunt, nos debere concludere. Sufficit enim vel plurimorum effici enumeratione cum in infinitis non sit aliquid prætermittere vitiosum. Hoc Cicero in Topicis collocauit, posse nos ius ciuile enumeratione definire. Quod in legibus, more, æquitate consistit. non autem totum ius enumeratum est. Quippe cum sit, & in Senatusconsultis, & plebiscitis, sit in edictis, & principum iussis, sit fortasse adhuc & in alijs. Sed cum enumeratis ex infinitis, aliquibus partibus notio data fuerit iuris, quid ius ciuile sit in similibus existimabimus. Ergo diuisione vel partitione, efficitur ista de qua loquimur definitio, sic enim ipsa diuisione eademque partitione, enumeratis vel omnibus, si paucę sunt, vel multis, si infinitæ, aut speciebus aut partibus, ad cognitionem rei de qua quæritur, notionemque deducimur. Sciamus autem diuisionem a genere esse, cum species enumerantur, partitionẽm, cum partes. Quapropter animal definiamus. huic cum sint species numero infinitæ, vt Homo, Bos, Equus, Leo, Piscis, item cætera, paucis enumeratis speciebus, possumus quid sit animal, declarare. At si illas species tetigero, quæ differentiæ magis sunt, quæ ipsę tres esse possunt, humidum, terrenum, cæleste, enumeratione harum rerum omnium, animal definitum sit. hoc idem & in partium enumeratione seruabis, vt si dicamus, mundus est, mare, terra, cælum enumeratione partium, sed non tamen omnium, quid mundus sit explicatum est. At si hoc idem per partes alias infinitas voluerimus adhibita enumeratione quid mundus sit definire, quoniam vt M. Tullius ait, enumeratio partium sæpe est infinitior, præceptum nobis illud est, ne aliquod vitium in enumeratione credamus, cum aliquid prætermimus, ea duntaxat in re, ubi partes sunt infinitæ. Ergo poterimus dicere, Mundus est Sol, Luna, Astra, Aer, & cuncta quæ in eo sunt, id est terra & cætera, quæ etsi non enumeratis partibus omnibus enunciata proferimus, ex dictis, partium similitudine comprehensa, quid sit mundus ostendimus. Hoc igitur modo, definitio etiam partium enumeratione tractabitur. Partes pro speciebus poni rationalis licentia est, ut totum pro genere, nunquam tamen genus pro toto, aut pro parte species nominatur. Omne cuiusq; genus suas ad species, est quasi totum, unde totum pro genere iure dicimus. Eodemque modo, partes pro specie nominabimus. Nam si ad id, genus & uocabulum, quod dicitur totũ iure sociatur,

par

par ratio est pro speciebus partes quasi sub totius appellatione enumerare Illud tamen probe admonitũ volo: cum duo genera rerũ sint, corporalia & incorporalia, in vtroq; & genus & totum accipi. ac pari modo partes & species nominari, sed separata rationis propriç sectione, vt cum genus qualitatis modo fuerit nominatum, ei species suppositas intelligere debeamus. cum uero totum, non quo qualitas eius animaduertatur, quç significatur semper in genere, sed quasi quoddam substantiale corpus, vt id sectum in partes suas atque distributum, quasi cuiusdam quantitatis receperit sectionem. Siue illud corpus sit, siue vt diximus incorporale, animaduersione vtriusque cognationis, quæ aut in qualitate, aut in quantitate est. Si qualitate rem appellatam velimus: genus esse dicamus, & huic species esse suppositas. si quantitatem quandam in eo quod totum est comprehendimus: merito ac iure partes in sectione esse dicimus. Concesso illo ad usum & licenter accepto, vt species partium nomine nuncupemus: Genusque ipsum, quod circa qualitatem diximus, totius appellatione sine uitio proferamus: nunquam tamen quod qualitatis est, ubi totum dicendum est, genus proferamus, nec sub toto aliquando species, sed semper partes nominabimus,

De definitione quæ a rei uocabulo sumitur Cap. VII.

TErtia definitio est quæ a nota ducitur, cum vis verbi vel nominis, quæ in compositione sita est, rem suam, facta quadam separatione, designat. Fides est, inquit M. Tullius, cum fit quod dicit. hic itaque perspici licet, ueluti simplex nomen sit fictum, atque compositum: ut in res suas, obscura licet compositione, resonet: pene enim ex ijsdem syllabis, rem suam dicentibus, verbum compositum ad id quod significat, ex discretione cognoscimus. Sed sępe, uerbũ simplex & purum, nulla compositione connexum in definitionem a nota ducetur, ubi est uis eius, quam Græci appellant ἐτυμολογίαν, at Cicero veriloquium, si non potest ex discretione, quæ nulla est, cõpositionis ostendi, sed adhibita declaratione, ac denominatione, quodam modo quid sit id de quo quæritur, explicari: vt a bonitate bonus, & a malitia malus, & a sapientia sapiens. Etenim cum in alio nomine res cognita est, facile, hoc quod ab eo est deriuatum, & quodammodo denominatum, ad cognitionem deducit, vt quid sit ostendat. vt in Pisonem Cicero, consulem a consulendo ait dictũ, maximeque inquit, quòd uis eius nominis ipsa præscribit reipublicæ consulendo. Et hoc definitionis genus esse dicendum est. Ac quanquam M. Tullius in topicis argumenti locum fecerit, quem nominauit coniugatum, qui est finitimus loco, qui a nota est: nos tamen non aliter, neque contra, sed cum pari præceptione definitionem iure dicemus, seruantes pręceptum, vti cũ compositum nomen diuisione in res suas quas sonat accepta, id quod significat intelligamus, sit definitio a nota. cum autem simplex uerbum unde sit denominatũ accipere cœpimus, argumentum a coniugato licet accipiamus, vt M. Tullius posuit, definitionem tamen esse dicamus: quia quid sit ostendit, quod proprium est definitionis. Hæ sunt tres nunc a me positę principales definitiones, substantialis, quæ a toto est, a partium enumeratione: & nota: ita vt illa quæ prior est, sola vere definitio nuncupetur. Istę autẽ duæ, nominis honore, & honestate. quia id de quo quæritur, quid sit, ostendit: non veræ, sed tamen definitiones esse dicentur. Nunc ad illam quę a toto est definitionem reuertamur, quia ipsa in se recipere formas potest plurimas.

Definitionis in quindecim species partitio & earum cuiusque explicatio. Cap. VIII.

SEd ex his primum eas quas colligere potuimus partiemur: (Sunt enim & aliæ fortasse) deinde rationes, ac differentias, & exempla dicemus. Est igitur prima quæ Græce οὐσιώδης, Latine substantialis appellari potest. Secunda est ἐννοηματική, quæ solam notionem subijcit. Tertia ποιότης, quæ a qualitate nomen accipit. Quarta ὑπογραφική, quæ a M. Tullio descriptio nominatur. Quinta κατ᾽ ἀντίληξιν Latine ad verbum possumus dicere. Sexta κατὰ διαφοράν, Latini de eodem & de altero nominant, quæ differentia dici potest. Septima est κατὰ μεταφοράν, id est per translationem. Octaua est κατ᾽ ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est per priuantiam contrarij eius. Nona κατὰ ὑποτύπωσιν, id est per quandam imaginationem. Decima est ὡς τύπος, Latine veluti. Vndecima est κατ᾽ ἔνδειαν πλήρους ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, id est per indigententiam pleni ex eodem genere Duodecima est κατ᾽ ἔπαινον, id est per laudem. Tertiadecima est κατ᾽ ἀναλογίαν, id est iuxta rationem, quę proportio dicitur. Quartadecima est κατὰ τὸ πρός τι, hoc est per id quod ad aliquid est. Quintadecima est αἰτιώδης causam tribuens. De prima definitione plenus in superioribus sermo confectus est, cum substantialis, quæ sit definitio, quibusq; partibus completur ostendimus. Secunda dicitur ἐννοηματική, quam notionem non proprio nomine, sed communi possumus dicere. In omnibus enim reliquis definitionibus notio rei profertur, non substantialis explicatio declaratur. Verum hęc quæ secunda est, hoc modo semper efficitur, cum proposito eo quod definiendum est, neque dicto eius genere, verbis in rei sensum ducentibus audientem, quid illud sit, de quo quæritur, explicatur. Estque huic pene familiare, res propositas per superiecta nomina definire, ut si dicam homo est, quod rationali conceptione, & exercitio, pręest animalibus cunctis. hic non quidem ipsum quid sit dixi, sed dicendo quid agat, quasi quodam signo in notitiam deuocaui. Aliæ sunt apud M. Tullium in rhetoricis multa, vt honestum causæ genus est, cui statim sine oratione nostra fauet auditoris animus. Item admirabile, a quo alienatus est animus eorum qui audituri sunt. Sic reliquas in secundo libro adhibet definitiones in virtutibus declarandis. primum cum dicit quid sit ipsa Virtus, ponitque eius definitionem, habitus naturæ modo, atque rationi consentaneus. hic quoniam genus posuit vt habitum diceret, substantialis definitio est. At cum dicit, Memoria est per quam animus repetit illa quæ fuerunt. Et item Intelligentia est per quam illa respicit quę sunt: ac pari modo, Prouidentia, est, per quam futurum aliquid uidetur antequam factum sit. satis clarum est non substantialem istam definitionem, sed quemadmodum diximus, eam quæ ἐννοηματική Græce dicitur, cum rei notio non substantiali ratione percepta, sed actu res cognita proferatur. Tertia definitionis species est, quæ ποιότης dicitur. hæc dicendo quid sit, quale sit, ostendit: & vt supra nostrum proponemus exemplum, vt facile appareat de eodem vno plures definitiones confici posse, hominem primũ substantialiter definiuimus: deinde secundę definitionis modo, notionem eius expressimus: Nunc per tertiam definitionem, quid homo sit explicabimus. Homo est, vbi pietas, vbi iustitia, vbi ęquitas, vbi continentia, vbi rursus malitia, versutia, cæteraque vitia versantur. qui ingenio ualet, artibus pollet, & cognitionem rerum, aut quod agere debeat, diligit: aut animaduersione quod inutile sit, contemnit, repudiat, reijcit. His qualitatibus expressus est homo: non enim vllum alud animal his motibus mentis, qualitatem designantibus, exigit vitam, sed solum hoc animal, quod est homo, qualitatibus in mente positis & constitutis, quasi quidem vel naturalis artifex, vel uitę gubernator impletur. Hæc quidem Tertia, & Secunda illa, possunt videri quibusdam esse communes, nam sæpe sufficit in qualibet harum ad definitionem eius rei de qua quęritur, solum eius proprium nominari, vt si dicam homo est quod ridet, hoc enim proprium hominis, neque ullius animalis est, quo dicto tacitisque alijs omnibus, quibus homo possit ostendi, solo tamne sui proprio declaratus est. Et hoc Cicero de proprietate dixit genus definitionis quod notioni applicari potest, vt quibusdam uidetur, potest etiam huic definitioni quę qualitatis sortita est nomen. Vnde quidam has duas inter se nullo fine discretas, vnam esse potius censent, cum satis appareat, illã

nullis positis qualitatibus, notionem vt supra docuimus, posse compleri. hanc positis qualitatibus, quæ res sit, tacito etiam eius proprio, posse ostẽdere. Quartam nos definitionem ὑπογραφικὴν diximus non numerum quasi proprium collocantes, sed instituto ordine ad faciliorem cognitionem, vocabulum exhibitæ nunc rationi sociantes. nõ enim quarta, quæ est ὑπογραφή, quę a nobis descriptio dicta est, quarta dicenda est. Sed quia ordo propositionis exegerat. ideo nomen numeri collocauimus hoc loco. Nanque qui quartus est: Cicero de eodem & altero definitionem posuit, & sic ὑπογραφικὴν quintam constituit, sed nos omissa numerositate, quid ὑπογραφικὴ sit, quę a M. Tullio descriptio nominatur, pro posita rationale docebimus, & per exẽplum: quæ oratio non quid sit, dicit, sed potius adhibita circuitione dictorum, factorumque, quid quæque res sit, descriptione declarat. Descriptiua ista dicitur esse definitio, vt cum quæritur, quid auarus sit? quid crudelis? quid luxuriosus? & vniuersa auari, luxuriosi, crudelis natura describitur. Quæ definitionis species dicitur ex hortationis genere descriptio, vt luxuriosus est, victus non necessarij, sed sumptuosi & onerosi appetẽs, in delitias affluens, in libidinem pronus. Hæc, & alia definiunt luxuriosum, & descriptione definiunt. Hęc definitio apta semper est oratori, huic enim laus dicendi per circuitum tribuitur propter honestatem, non ille aptior, & determinatus sermo, qui veluti familiaris est definitioni, quam supra substantialem esse præcedimus. Iccirco multis in locis M. Tullius cum definiendum aliquid dicit, non substantialiter præcepit esse definiendum, sed potius describendum, & hoc nomine vtitur, vt cum quæritur inquit, quid sit fur, & quid sit sacrilegus, sua descriptione monstrandum est. Quinta species definitionis est, quam κατ' ἀντίληξιν diximus, Latine ad verbum possumus dicere. hæc vocem illam, de cuius re quæritur, alio sermone designat vno ac singulari, & quodammodo quid illud sit vno verbo positũ, vno verbo alio declarat, vt conticescere, tacere est, item latus haurit apertum, idest percutit, item cum terminum dicimus finem. aut populatas interpretamur esse vastatas, & omnino cũ vnius verbi rem verbo manifestiore alio declaramus. hæc erit quinta, de qua loquimur definitio. M. Tullius hac vsus est in topicis, cum locum argumenti definiens dixit esse sedem, ita locum nomine vno, cuius rem quærebat, alia appellatione ad verbum posita per definitionem quid esset, ostendit. sedem dicendo. hanc græci κατ' ἀντιλέξιν appellant, vt ἀνὴρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος. Sexta species definitionis est, κατὰ διαφορὰν, hanc nos per differentiam dicimus. Scriptores vero artium de eodem & altero nominãt. vt cum quæritur quid inter regem sit, & tyrannum, adiecta differentia, quid vterque sit, definitur: & omnis quidem definitio sicuti docuimus supra, non nisi appositis differentijs, comprehensoque suo proprio, quid sit de quo quæritur, exprimit, non tamen hoc idem videbitur esse modus iste, de quo nũc loquimur. siquidem sola differentia cum posita fuerit inter duos, de quibus quæritur quid sit, vtrunque cognoscitur: etenim in superioribus sola quæq; definiuntur, hic duo, quasi cognita, sed quadam inter se communione confusa, adiecta differentia secernuntur, per quam quid sit vtrunque cognoscitur. vt Rex est modestus & temperatus, Tyrannus vero crudelis. Ex hoc illud est Terentii, Pudore ac liberalitate liberos retinere satius esse puto, quàm metu. hoc pater ac dominus interest. Item M. Tullius pro Sexto Roscio. Atque inter hãc vitam perpolitam humanitate & illam immanem, nihil interest, quàm ius atque vis. Septima est κατὰ μεταφορὰν, id est per translationẽ, vt Cicero in Topicis, Littus est quo fluctus eludit. Item, adolescentia est flos ætatis, senectus occasus ętatis. Hęc varie tractari potest. modo enim vt moneat, modo vt designet, modo vt vituperet, aut laudet. vt moneat, Nobilitas est virtus maiorum apud posteros sarcina. vt designet, Caput est arx corporis. vt vituperet. Diuitiæ sunt breuis vitæ longum viaticum. vt laudet, Adolescentia est flos ætatis. His itaque & alijs modis proferri potest ista definitio, in quo genere tamen illud cauendum est, ne aut longe sit petita translatio, aut turpis. longe petita translatio est, vt, turba reipublicæ, chaos est legum, Quod Tullius pro Sexto Roscio temperauit, quasi sempiterna nox esset inquit, in quo etiam si sit quasi, vt per similitudinem sit, definitio accipi potest, temperamentum accipies ex particula similitudinis. Turpis translatio fit duobus modis, cũ honesta turpibus definimus, aut turpia honestis, vt siquis patrationem definiens, lacrymas dicat Veneris fatigatæ, quem sudorem melius nominaret, aut contra aliquis dicat, lacrymæ sunt doloris patratio. huic vitio nec superior particula temperamentum tribuit. ergo magnopere istud vitare debemus. Octaua species definitionis est κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est per priuantiam contrarii eius quod definitur. vt bonum est, quod malum nõ est. hoc genere definitionis vti debemus cum contrarium notũ est. Nam hęc duo cum ita intelligentur, vt alterum sine altero esse non possit, alterius cognitio quomodo fiet, nisi fuerit vtrunq; comprehensum? Cum igitur alterum quęritur quid sit, vtique hac definitione comprehendi non potest, cum vtrunque nescitur, quod se ita naturaliter ligat, vt necessariam cognitionem sibi vnius comprehensione connectat. Periclitatur ergo talis definitio. vnde an contrariũ eius notũ sit, scire debemus, vt hoc sublato, fiat eius cognitio quod definitur. Quare melius sæpe fit, si quęrentes aliquid quod definiendum sit, contrarium eius definiamus, quo sublato, illud quod quæritur declarabimus. vt si bonũ est quod prodest cum honestate, id quod tale non est, malum est. Cicero in rhetoricis, Necessaria demonstrantur ea, quæ aliter ac debentur, nec fieri, nec probari possunt. Ponamus enim necessarium & non necessarium contraria, vt omnia cõtraria hic nos ponere intelligas, quorum sublatione, id quod quęritur, definiatur. Ergo quod non est necessarium, ita definiri potest, quòd aliter ac dicit & fieri & probari potest. hoc cum tollo necessarii definitionem constituto. Ergo recte fieri potest huiusmodi definitio, sed hoc modo quemadmodum docui. Et hoc est quod M. Tullius in partitionibus pręcepit, sępe ex contrariis esse definiendum. Sub hanc definitionem cadunt etiam notiones, cum accidentia tolluntur, & alia omnia quæ diuersa sunt, & cum contrarium accidentis vel consequentis accidentis tollitur. vt siquis esse substantiam dicat, quod neque qualitas, neque quantitas, neque reliqua accidentia sit, cum alia quæ diuersa sunt, tolluntur. talis est definitio, vt siquis hominem definiẽs tollat omnia animalia, vel generaliter, vel specialiter. Quo genere definitionis Deus definiri potest. Etenim, cum quid sit Deus nullo modo scire possimus, sublatione omnium existentium, quę Greci ὄντα appellant, cognitionem Dei, nobis circumscripta, & ablata notarũ rerum cognitione, supponit. Deus est, neque corpus, neque vllum elementum, neque anima, neque mens, neque sensus, neque intellectus, neque aliquid quod ex his capi potest. His talibus sublatis, quid sit Deus poterit definiri, magis si addas, quod etiam definiri non potest, id Deum esse. contrarium accidentis, vel consequentis cum tollitur, talis est definitio. Vigilare est vti sensibus, dormire est nõ vti sensibus, naturaliter possunt videri huiusmodi definitiones conuenire illi definitioni, quam supra ἐννοηματικὴν diximus. Verum illa ex accidentibus eius rei, quam definimus constant, vel consequentibus, hęc ex contrariis. itaque illa quę ἐννοηματικὴ est ex accidentibus fit, vt docet M. Tullius Pisonem non fuisse consulem, ita. An vero reliquo tempore consulem te quisquam duxit? quisquam tibi euenienti in curiam assurrexit? quisquam consulenti respondendum putauit? Atque huius loci superior oratio, & consequens in hac definitione consistit. Qua variis modis explicat eum non fuisse consulem, docens etiam per ea quę repugnat consuli a dictis, factis, cogitatis. A consequentibus sic definit, Consulem, animo esse oportet consilio, fide, grauitate, vigilantia, cura, toto denique munere consulatus. hucusque a consequẽtibus. Omnia enim consequentia sunt ex hoc quod dixi munere consulatus. vnde ἐννοηματικὴ hęc erit definitio. Hoc apertius vt fiat, dabo aliud exemplum. M. Tullius in eadem. Quid est aliud furere, quam nõ cognoscere homines? nõ cognoscere leges? non senatum? non ciuitatẽ? cruentare corpus

pus

pus suum? Ergo consequentia accidentia colligere definitionis est ἐννοηματικῆς: eius vero quod definies, contrariũ tollere, huius est, quam octauã supra diximus definitionẽ. Nona species definitionis est κατὰ ὑποτύπωσιν, id est per quandam imaginationem, ut, Aeneas est filius Veneris & Anchisæ. hæc semp in indiuiduis versatur, quæ græci ἄτομα vocant. Desideratur autem ista definitio circa nomina, quę homonyma sunt, indiuidua duntaxat, vt Aiax, & Oileus, & Telamonius. Item subuenit in eo genere dictionis, ubi aliquem pudor, aut metus est nominare. Me uidelicet, inquit M. Tullius, sicarij illi describebant, de domo sua sic. At pro Fundanio ita, descripsisti ne eius necessariũ, nostrum competitorem, istum ipsum: eius nunc studio, & gratia, tota accusatio ista munita est. In metu fuerat nominare: ideo ergo descriptus est. Item pro Cornelio, maiestatis ipsa sunt, legite vt legebatis, hinc intelligetis nulla tenuissima suspitione describi aut significari Corneliũ. Hęc tantum de proprijs nominibus. Alia illa sit, quã ὑπογραφικὴν diximus, superior definitio. Ergo à genere, patria, corpore, factis, dictis, siue casibus, atque ab animo, unum illum quem volumus, definitionis genere declaramus. Decima species est ὡς τύπος. hanc Veluti dicimus, vt si quęratur, quid sit animal: respondeatur, vt homo: sic Aristoteles dicit οὐσία ἐστὶν ὡς ἄνθρωπος. rem enim quæsitam, subiunctum declarat exẽplum. & hoc est proprium definitionis, quid sit illud quod quęritur, declarare. Vndecima species definitionis est κατ' ἔνδειαν τοῦ πλήρους ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, id est, per indigentiam pleni ex eodem genere. vt si quæratur, quid sit quadrans: respondeatur, cui dodrans deest, ut sit assis. Duodecima species definitionis, est κατ' ἔπαινον, id est per laudem, vt M. Tullius pro Cluentio. Lex est mẽs, & animus, & consilium, & scientia ciuitatis. Et nos quidẽ vt definitionem ostenderemus, ita posuimus exemplum. Nam hoc idem M. Tullius dicens non adhibita oratione definitionis, simpliciter collocauit: Mens inquit & animus ciuitatis, & consilium, & scientia posita est in legibus. Sed ut nos supra docuimus, definitionem nihil aliud voluit quam orationem esse. Ergo diuerso modo M. Tullius protulit, quod a nobis conuersum oratione sua, formam definitionis accepit. Hæc longe ab illo modo distat, qui fit per metaphoram: non enim translatio est, cum lex, mens dicitur ciuitatis, nec tamen genus est, vt οὐσιώδης, id est substantialis, habeatur. Consequens est, vt & per uituperationem, sed sine translatione, ponatur, sic uideri potest a M. Tullio definitum. Seruitus, est postremum malorum omnium, non modo bello, sed morte etiam repellendum. Quanquam enim ita sit exorsus, Pax est tranquilla libertas. Sed inter pacem & seruitutem plurimum interest, vt per differẽtiam definitio esse videatur: tamen quia nõ articulum illum breuiter quo distaret, ostendit, sed vnamquanque rem suo gegenere definitionis per differentiam. Erit igitur prior pacis definitio, ἐννοηματικὴ a consequentibus eius rei quam definiebat: Pax est tranquilla libertas, hæc secunda magis p uituperationem, non enim aut consequens eius est, aut aliquid horum quæ ἐννοηματικῷ definitioni dedimus, sed sola uituperatio, quæ seruitutem malorum omnium dicit esse postremum. Nec accipitur rursus malum quasi genus ad seruitutem: nam malum qualitas est, seruitus ad aliquid. unde cum diuersę sint res, malum genus esse non potest ad seruitutem. Iure igitur per uituperationem facta, dicitur seruitutis suprapoſita definitio. Tertiadecima species definitionis est κατ' ἀναλογίαν, id est iuxta rationem, quę proportio dicitur. Cum aliquid quod comparari licet cum altero, id esse dicitur, quod illud est alterum, propter rationum similitudinem. sed hoc contingit cum maioris rei nomine definitur res inferior, & quòd hoc additur, quod sit inferior. Græci sic definiunt ἄνθρωπος ἐστὶ μικρόκοσμος. id est, homo est minor mundus. Cicero hac usus est sic, qui plurimum tribuunt Edicto, Prętoris Edictum, legem annuam dicunt esse. Quartadecima species definitionis est κατὰ πρός τι. id est ad aliquid, ut pater est, cui est filius. Cicero in rhetoricis sic, genus est quod plures partes amplectitur. Item, pars est quæ subest generi. Quintadecima species est αἰτιώδης, Latini secundum rei rationem vocant vt, dies est, Sol super terras. Nox, Sol sub terris: vt enim aut dies, aut nox sit, causa est aut supra terras Sol, aut sub terris. Sunt & aliæ fortasse species definitionis, verum si quis inuenerit, adiiciat ad numerum: modo illud diligenter attendat, ne forte harum alicui specierum illud quod inuenerit possit adiungi. Nec nos rursus frustra aliquis existimet tot species separasse, quòd possunt sibi aliquæ conueni re. Consideratione enim plenius accõmodata, omnes interse magno cernet discrimine separatas. teneat mõ quod supra sæpe præcepi, solam illam appellari definitionẽ, quæ a genere exordiũ sumens, ad propriũ rei quę definit, separando per differentias quæ cõmunia poterant esse, descendit.

De uitijs definitionum. Cap. IX.

NVnc iam de vitiis definitionis, vt promissum est, explicemus. Definitio substantialis, quam primam docuimus, quam solam diximus definitionem, duo uitia recipit principalia. Si ea oratio quę definit, aut amplius complexa fuerit, aut minus quam res plena sit, declarauit. Oportet enim, vt oratio definitiua ita componatur ad nomẽ cuius rem definit, ut parem potentiam exprimendo, atque ipsum uocabulum præstet, conuersimque nomen & definitio se inuicem collata declarent, Vt si quæras, quid homo est? recte respondeatur, animal terrenum, rationale, mortale, bipes, risus capax: hoc rursus si conuertas, hominis sit optima declaratio. Quærenti enim quid est animal terrenum, rationale, mortale, bipes, risus capax: fiat recta responsio, homo est. At si ita definias, homo est substantia animata sensibilis, est quidem declaratio hominis. Nã hæc omnia homo est, verum si conuertas, non valebit. Non.n. substantia animata sensibilis, homo tantum est. peccat igitur definitio per abundantiam, quia amplius continet, quã quærebatur. Et omnino peccat definitio, quæ genus ponit, quod vltra se est: vicinus enim quod supra est, genus, magis declarat. Itẽ peccat minus continens quàm necesse est, vt, cupiditas est aliena appetendi desiderium: quod similiter conuersum non manet: quia minus comprehensum est definitione, quàm res nominis postulabat. Late enim cupiditas patet, nec sola auaritia est: ergo vitiosa est definitio minus complexa, quàm quærebatur, Ac si diceret, cupiditas est auaritia, quasi exemplum daret, & auditorem transmitteret in totum, quod cupiditas est, similitudinis propositione, vt auaritiæ, esset illa definiendi species, quam decimam collocauimus ὡς τύπος. Nunc ad totum transmisit per exemplum. sed quasi totum continens, multa a toto prætereundo peccauit: vnde non poterat fieri ad nomen ex definitione conuersio. hæc duo vitia si vitentur, integra definitio est. neq; hæc sola, quę substantialis est, sed etiam reliquæ species. Nunc hęc de vitiis. Cicero cum in rhetoricis tria esse vitia docuit, mala inquit definitio fit, cum aut communia describit hoc modo, seditiosus est is, qui malus est, atque inutilis ciuis. Nam hoc non magis seditiosi, quã ambitiosi, quàm calũniatoris, quã alicuius hominis improbi uim describit. hanc definitionem diximus abundãtia esse vitiosam. Aliud uitium adiungit ita: aut falsum quiddã dicit, hoc pacto, sapientia est pecunię acquirendæ intelligentia. Hoc vitium Cicero adiecit, præter illa duo quæ dixi. Tertium enim ipse posuit quod a nobis secundum est constitutum. Ita enim ait: aut aliquid non graue, nec magnum continens, sic. Stultitia est immensæ cupiditas gloriæ. hæc ideo peccat, quia minus cõprehendit, quod sic exprimit M. Tullius. Est hæc quidem stultitia, sed ex parte quądam, non ex omni genere definita. Præter hæc idẽ M. Tullius in secundo rhetoricorum adiecit duo vitia. Si aut turpis sit, aut inutilis definitio: id; autem (ut ipse ait) ei honestatis & utilitatis partibus approbatur. Ac de turpi definitione nos in superioribus diximus, cũ definitionẽ per translationẽ tractaremus, sed illud uitiũ in uerbo est. fieri ãt potest, vt omnis oratio uel inhonesta contineat, vel inutilia comprehẽdat. In Philippicis M. Tullius in oratione prima docebat ab Antonio Cæsaris acta subuerti, & id denegabat

Antonius. Attulit vterque definitionem, vt ostenderet quid sit actum eius qui togatus cum potestate in ciuitate versetur. Docui in superioribus afferendę definitionis partes esse quatuor. Primam esse definitionẽ: Secundã, approbationem: definitionis: Tertiam, deductionem definitionis ad speciem: Quartam, destructionem definitionis aduersæ partis. Cicero actum eius qui sit in republica cum potestate, definit Leges esse Antonius, chirographa. Ergo sua oratione Cicero & definit, & approbat, & deducit ad speciem, & destruit definitionem aduersæ partis. Definitio Ciceronis est hæc: Ecquid est, quod tam proprie dici possit actũ eius qui togatus in republica, cum potestate & imperio versatus sit, quàm lex? deinde subiungitur eius definitionis approbatio hoc modo, Quære acta Gracchi, leges Semproniæ proferentur, Quære Syllę, Corneliæ. Quid Cn. Pompeij tertius consulatus in quibus actis consistit? nempe in legibus: Hæc approbatio est. Deinde adiungitur deductio definitionis ad speciem. a Cæsare ipso si quæres quidnam egisset in vrbe & in toga, leges multas respondet se, & præclaras tulisse. Sequitur reprehensio definitionis aduersæ partis, eaque fit bipartitio, aut enim ex illis omnibus vitiis aliquid in ea reprehensione cõcluditur, aut concesso eo quod aduersarij dicunt, per comparationem magis hoc esse quod nos dicimus, approbamus. Hic vtrunque M. Tullius facit, Nam & de vitijs illa ponit, vt falsam definitionem doceat, & turpem, & inutilem, ac deinde concedens, magis suam confirmet definitionem, dicatque potiorem. Falsam definitionem sic Cicero probat, excutiendo quid consequens sit. His enim probatur falsa definitio, si suum proprium nõ habeat, si magis contrarium habeat, si consequens suum non teneat, si aliter dicta sit, atque in vulgi est opinione. Hic ergo, quoniam quæritur quid sit actum togatis ciui in republica cum potestate degentis; dictumque est nihil aliud esse quàm leges, aduertendum quod Antonius dixerat chirographa esse, consequentia diligenter aduertens falsam docet definitionem sic, Is qui cum potestate est in republica, cum egerit aliquid, actum mutare non potest, hoc competit legi, vt cum lata sit, nunquam a latore mutetur. At vero Chirographa, quia domesticus actus est, hanc consequentiam habent, & vt mutentur, & sæpe non proferantur. Ergo M. Tullius ita reprehendit chirographa actum nõ esse, quia consequenter non habent actus, dicens, Chirographa vero aut mutaret, aut non daret, aut, si dedisset, non istas res in actis suis duceret. & quia per cõcessionem reprehendit, ait, sed ea ipsa concedo, ac quibusdam etiã in rebus conniueo, in maximis vero rebus, idest in legibus, acta Cęsaris dissolui ferendum non puto. Adiungit post hæc reprehensionẽ similiter duplicem, vnam ex vitiis, vt & turpem definitionem dicat & inutilem, deinde concedat, conclusurus ex comparatione, suam potiorem, dicens esse turpem & inutilem in huiusmodi dicto, quod est, nisi forte, siquid memoriæ causa retulit in libellum, id numerabitur in actis. & quanuis iniquum & inutile sit, defenditur. Aequitas virtus est. Virtus autem ipsa honestum, ergo iniquitas turpis est. quia turpitudo contraria est honestati. Sic igitur turpem & inutilem ipsis verbis reprehendit definitionem. Deinde adiecit postremum illud per concessionem hoc modo. Quod ad populum centuriatis comitiis tulit, id in actis Cęsaris non habebitur? hæc minus acuto quoq; satis esse duxi.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, & Consularis viri,

Commentariorum in Topica Ciceronis

Liber Primus.

Xhortatione tua, Patrici Rhetorum peritissime, quæ honestati præsentis propositi, & futuræ ætatis vtilitati coniuncta est, nihil antiquius existimaui. Cui muneri libentius acquieui, non quòd ad instruendum te commentarios; in M. Tulii Topica laborare me credidi, (Ridiculus quippe forem si Mineruam, vt aiunt, literas docere vellem,) sed vt ex disciplinarum liberalium sumptuum penu, nostræ apud te semper pignus amicitiæ permaneret. Quod enim munus ex animo diligentibus, iucundius inueniri potest, quàm quod ipsius animi partes format & instruit? Nam cętera fere caduca, imbecilla, labantia, & si ad fortunæ vicem spectes, pene semper aliena sunt. At vero opulentiam literarum, nec præsens imminuit ætas, earumque auctoritatem, ipsa etiam cuncta conficiens, auget potius & confirmat vetustas. Accipe igitur opus, non efficientiæ securitate, sed amicitiæ præsumptione susceptum, apud quam nescio quonam pacto garrire non dedecet, simul quia prælato a vobis munere cum tuorum aliquid operum postulauero, iniurius fueris, si negabis. Sed cum in M. Tullii Topica Marcus Victorinus rhetor plurimę in differendi arte notitię commenta conscripserit, non me oportuisset melioribus forsitan attentata contingere, nisi esset aliquid, quo se noster quoque labor exercere, atque parere potuisset. Quatuor enim voluminibus Victorinus in Topica conscriptis, eorum primo declarandis tantum libri principiis occupatur. Addit etiam, & siqua in eodem volumine prædicenda fuisset, perpendit, vt ab exordio voluminis Topicorũ, quod est. Maiores nos res scribere ingressos C. Trebati, vsque ad eum locum qui est, Sed iam tempus est, ad id quod instituimus, accedere, primi voluminis Victorini expositio terminetur. Secundo volumine de iudicandi, atque inueniendi dialecticę partibus, & de loco, atque argumenti definitione pertractat, vt ab eo loco Topicorum, qui est, Cum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, Vnam inueniendi, alteram iudicandi, vsque ad eum locum, qui est, Itaque licet definire locum esse argumenti sedem. Argumentum autem rationem, quę rei dubię faciat fidem, secundi libri explanatio subsistat. Tertius vero atque quartus discretionem locorum inter se, eorumque exempla multiformiter persequuntur ita, vt tertius quidem Tulliana sibi de iure proponat exempla, Quartus vero eosdem locos per alias rursus similitudines monstret ex Virgilio, & Terentio poetis: oratoribus, Cicerone, & Catone, quod præceptis ostenditur, exemplis multipliciter collucescat. neque ab eo loco, qui est in topicis, sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, expositio progressa eum trascendit locum qui est, Valeat ęquitas, quę paribus in causis paria iura desiderat. Quanta vero pars reliqua sit Topicorum, ipsius voluminis magnitudo demonstrat, quam Victorinus neque attigit, neque attingere potuisset, ita est rebus minimis immoratus, nisi opus multa librorum pluralitate distenderet. Nos vero & hanc ipsam particulam, quam Victorinus attigit diligenter (vt possumus) aggrediamur, & longius expositione progressi, cum Topicorum debemus fine consistere. Quare hinc de tota operis propositione conueniens sumatur exordium. Sed antequam de Topicę facultatis

cultatis ratione pertractem, Procemium, quod ad Trebatium M. Tullius vtitur, paucis absoluam. Ait enim.

Maiores nos res scribere ingressos C. Trebati, & iis libris, quos breui tempore satis multos edidimus, digniores, e cursu ipso reuocauit voluntas tua. Cum enim mecum in Tusculano esses, & in bibliotheca separatim vterque nostrum ad suum studium libellos, quos vellet, euolueret: incidisti in Aristotelis Topica quædã, quæ sunt ab illo pluribus libris explicata. Qua inscriptione commotus, continuo, a me eorum librorum sententiam requisisti. Quam tibi cum exposuissem disciplinam inueniendorum argumẽtorum, vt sine vllo errore ad eam rationem via perueniremus ab Aristotele inuenta, illis libris contineri: verecunde tu quidem, vt omnia, sed tamen vt facile cernerem te ardere studio, mecum vt tibi illa traderem, egisti. Cum autem ego te, non tam vitandi laboris mei causa, quàm quòd tua id interesse arbitrarer, vel vt eos per te ipse legeres, vel vt totam rationem a doctissimo quodam rhetore acciperes, hortatus esse: vtrunque (vt ex te audiebam) es expertus. sed a libris te obscuritas reiecit. Rhetor autem ille magnus hæc) vt opinor) Aristotelica se ignorare respondit. quod quidem minime sum admiratus, eum philosophum Rhetori non esse cognitum, qui ab ipsis philosophis præter admodum paucos, ignoretur. Quibus eo minus ignoscendum est, quod non modo rebus his, quæ ab illo dictæ, & inuentę sunt, allici debuerunt: sed dicendi quoque incredibili quadam cum copia, tum etiam suauitate. Non potui igitur tibi sępius hoc roganti, & tamen verenti ne mihi grauis esses (facile enim id cernebam) debere diutius: ne ipsius iuris interpreti fieri videretur iniuria. Etenim cum tu mihi meisque multa sępe cauisses veritus sum, ne si ego grauarer, aut ingratum id, aut superbum videretur. Sed dum fuimus vnà, tu optimus es testis, quam fuerim occupatus. Vt autem a te discessi in Gręciam proficiens, cum opera mea nec res publica, nec amici vterentur, nec honeste inter arma versari possem, ne si tuto id quidem mihi liceret: vt veni Veliam tanque & tuos vidi, admonitus huius ęris alieni, nolui deesse, ne tacitæ quidem flagitationi tuæ. Itaque hęc, cum mecum libros non haberem, memoria repetita in ipsa nauigatione conscripsi, tibique ex itinere misi, vt mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, & si admonitore non eges, ad memoriam nostrarum rerum excitarem. Sed iam tempus est ad id, quod instituimus, accedere.

1. Omne Prooemium, quod ad componẽdum intendit auditorem, vt in rhetoricis discitur, aut beneuolentiam captat, aut attentionem præparat, aut efficit docilitatem. his tribus partibus sibi Cicero Trebatium format. Nam quòd se a magnarum rerum inchoatione reuocatum ad amici cõtulit voluntatem, fauorem Trebatij velut iudicis, beneuolentiæ partibus meretur. Maiores autem res sunt, a quarum scriptione ad amici studiũ versus est, moralis philosophiæ tractatus. Maior est.n. morum ratio, quàm peritia disserẽdi. Id autem tempus fuisse conijcimus, quo propter turbulenta reipu. tempora in otium se contulit, atque ad philosophiæ disciplinas. Sed quia nobis audientium mẽtes veritatis quoque opinio præsumpta conciliat: in eo etiam pręparandæ beneuolentiæ partibus vtitur. Quod in commemorandis veraciter iis, quæ Trebatius nouerat, facit illis fidẽ quæ posterius euenire, & Trebatio potuerunt esse ignota. Hæc autem sunt, quòd in Tusculano ad suum studium vterque libros euoluerit: quodque Trebatius casu in Aristotelis topica inciderit: & quod titulum operis admiratus, a M. Tullio inscriptionis sententiam perquisierit. Illud etiam quod ei Cicero se exposuisse commemorat, inueniendorũ argumentorum illis libris scientiam contineri, vt sine vllo errore ad argumentorum inuentionem via quadam, & recto filo atq; artificio veniretur. Quæ res breuiter enunciata, velut intentionem operis monstrat, & docilem perficit auditorem. In hoc nanque videtur esse comprehẽsum quę sit intentio Topicorum: quoniam Cicero ait disciplinam esse inueniendorum argumentorum, nõ vt inueniantur, (id enim natura suppeditat) sed vt sine vllo labore, ac sine vlla confusione, non casu, ad ea mens sed quadam via & ratione perueniat. Post hanc beneuolentiæ captationem, Trebatij laudem subiungit, cum eius verecundiam in his commemorat expetendis: quæ si postulanti amico Cicero præstitisset, & gloriæ præmium ferret & gratiæ. Sed quod petenti Trebatio vt ei Topica traderet, minime concessit, id non proprii laboris fuga, sed Trebatii potius causa factum esse contendit, vt in eo quoque Trebatii veluti tunc repulsi, subiratus forsitan animus nunc non sit alienus. Intererat vero Trebatii, vt vel per se ipse illa legens exercitatior fieret, vel ei perfectius si qua dubitaret rhetor doctior expediret. Vtrunque vero a Trebatio se narrat audisse. Nam & expertum eum, vt per se ipse legeret, sed obscuritate reiectum: & illum rhetorem a quo Topicorum explanationẽ petiisset, illa sese Aristotelica ignorare cõfessum. quæ res propter operis difficultatem necesse est auditorem reddat attentum. Ea quippe non negligentes inspicimus, quæ non facilis esse intelligentiæ suspicamur. in quo etiam Cicero minime se miratum esse cõmemorat, quod is philosophus à rhetore nesciretur, qui multis etiam philosophis videretur incognitus, quorum etiam iure culpat ignauiam, quod ad Aristotelicæ philosophiæ disciplinam non inuentorum vtilitas, nõ orationis nitor illexerit. In quo etiam maioris perspicaciæ crescit attentio: quia facile ad studiũ mentes, aliorum segnities culpata conuertit, in quocunque vero attentio fuerit, non poterit abesse docilitas. In his etiam laus quædam Trebatii latenter inducitur. Magnum est enim philosophis in suo quasi munere cessantibus, hũc proprio quidem studio præditum, alienæ scientiæ secreta rimari. Iam vero sequentia multo etiam clarius beneuolentiam petunt, velut hoc, quod elegantissime dictum est, veritum se esse, ne si modeste postulanti verecundiæ pernegasset, ipsi quodammodo iuris interpreti fieri videretur iniuria: & quod præcedens Trebatii meritum percepti beneficii memor exequitur: id vero est, quod vel ipsi, vel iis quos ipse defenderit, plura cauisset. Fuit igitur, vt ait, verendum, ne si restituere gratiam noluisset, aut ingratum id, aut superbum esse videretur. Ingratum quidem si magna Trebatii merita, quibus ipse vsus fuerat, paruo ęstimare videretur, cum nullam ei gratiam restituendã putaret: superbum vero, si sperneret. Ad idem cętera reuertuntur, idest ad beneuolentiam. Quod eiusdem testimonio nititur, dum fuerit in vrbe, se ne debitam redderet gratiam occupationum necessitate constrictum. Quod vt venerit Veliam, amicorum Trebatii conuentione commonitus, ne tacitæ quidem eius flagitationi deesse voluisset: & quod licet librorũ copia nulla suppeteret, de memorię tamẽ repetita promptuariis in ipsa nauigatione cõscripserit; eique ex itinere miserit, vt beneficii cumulo parendi etiã celeritas adderetur. Quę cum omnia benignũ captare Trebatii videantur assensum, quędam tamen breuitas topicorum memoria repetita, attẽtionis necesse est animaduersione fungatur. ipsa nanque memorię repetitio breue monstrat esse quod colligit. quodque diligentię sibi fuerint mãdata Trebatii: & quod ad excitandam sui memoriam quasi pignus amico aliquod atq; monimentum voluisset extare. Cui adiicit illud, & se admonitore non eges, ne offendat animum amici, sedulitate, si quem commouendum credit, obliuionis videatur arguere. Hęc omnia (vt dixi) beneuolentię partibus plena sunt. Sed de procemio satis dictum est: nunc ad sequentia transeamus. Nec si quis hęc apud Victorinum latius tractata repererit, nos neglectę integritatis stringat inuidia. Nam nec in singulis (vt ille facit) verbis hęrere volumus, & ad ampliora huius operis festinamus.

Cum omnis ratio diligens disserẽdi duas habeat partes, vnam inueniendi, alteram iudicandi: vtriusque princeps,

vt

vt mihi quidem videtur, Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaborauerunt. Iudicandi enim viam diligenter persecuti sunt, ea scientia, quam Dialecticem appellant. Inueniendi vero artem, quæ Topice dicitur, quæque ad vsum potior erat, & ordine naturæ certe prior, totam reliquerunt. Nos autem, quoniam in vtraque summa vtilitas est, & vtranque, si erit otium, persequi cogitamus, ab ea quæ prior est ordiemur.

2. Cum philosophia maximis in rebus operã suam studiũque consumat; cumque & in naturalibus inspectionem, speculationemque adhibeat; & in moralibus actionem, & sic formare gestiat mores, vt vera vitæ ratio persuaserit: euenire necesse est, vt secundum id quod ratio tenendum, omittendumue, faciendumque, aut non faciendum esse decreuerit, vel iudicium constituatur assensus, vel exercendæ vitæ dirigatur intentio. Erit igitur necessarium, vel in naturali speculatione, vel in moralium actionum cogitatione, vt certa ratio, vel quod in rebus speculandum est, inueniat, vel quod in actũ viuendi duci oporteat, ante perpendat. Hæc autem ratio, nisi via quadam processerit, sæpe in multos necesse est labatur errores. Quod ne passim fieret, atque vt certis regulis tractatus insisteret, visum est antiquæ philosophiæ ducibus, vt ipsarum ratiocinationũ, quibus aliquid inquirendum esset, naturam penitus ante discuterent: vt his purgatis atque compositis, vel in speculatione veritatis, vel in exercendis virtutibus vteremur. Hæc est igitur disciplina, quasi differendi quædam magistra, quam Logicem Peripatetici veteres appellauerunt. Hanc Cicero definiens, differẽdi diligentem rationem vocauit. Hæc vario modo a plerisque tractata est, varioque etiam vocabulo nuncupata. Vt enim dictum est, a Peripatecis hæc ratio diligens differendi, Logice vocatur, continens in se inueniendi, iudicandique peritiam. Stoici vero hanc eandem rationem differendi paulo angustius tractauere. nihil enim de inuentione laborantes, in sola tantum iudicatione consistunt; deque ea, præcepta multipliciter dantes, Dialecticam nuncupauerunt. Plato etiam Dialecticam vocat, facultatẽ, quæ id quod vnum est, possit in plura partiri, veluti solet genus per proprias differentias, vsque ad vltimas species separari, atque ea quæ multa sunt, in vnum generum ratione colligere. hanc igitur Plato Dialecticam dicit; Aristoteles vero, Logicam vocat; quam (vt dictum est) Cicero definiuit, diligentem differendi rationem. Et huius vno quidem modo, trina partitio est. omnis nanque vis Logicæ disciplinæ, aut definit aliquid, aut partitur, aut colligit. Colligendi autem facultas, triplici diuersitate tractatur. aut enim veris ac necessariis argumentationibus disputatio decurrit, & disciplina, vel demonstratio nuncupatur: aut tantum probabilibus, & Dialectica dicitur: aut apertissime falsis, & Sophistica, idest cauillatoria perhibetur. Logica igitur, quæ est peritia differendi, vel de definitione, vel de partitione, vel de collectione, idest vel de veris ac necessariis, vel de probabilibus, idest verisimilibus, vel de sophisticis, idest cauillatoriis argumẽtationibus tractat. has enim collectionis partes esse prædiximus. Atque hæc est vna Logicæ partitio, in quã Dialecticam Aristoteles vocat facultatẽ per probabilia colligendi. Rursus eiusdẽ Logicæ altera diuisio est, per quã diducitur tota diligens ratio differendi in duas partes, vnã inueniendi, alteram iudicandi. hoc autẽ videtur etiam ipsa Logices definitio monstrare. nam quia Logica, ratio differendi est, non potest ab inuentione esse separata. Cũ enim nemo præter inuentionem differere possit, differẽdi ratio, inuentionis est ratio. Rursus quoniã Logica, diligens est ratio differendi, ab ea iudiciũ nõ potest abesse: ipsa enim diligẽtia rationis in differendo posita, iudicium est. Neq; enim potest quisquam diligenter differere, nisi quale sit iudicauerit id, quod in disputationem sumitur. Quod si ad differendi ordinem diligentia rationis adhibetur; non est dubium, quin hoc iudicium ad inuentionum varietatem sit accomodatum. His igitur ita expeditis, videndum est, hæ diuisiones, quanam se cognatione contingant. Inuentio quippe cæteris omnibus, veluti materiæ loco, supponitur, hoc modo. Nisi enim inuentio fuerit, non potest esse vel definitio, vel partitio. quoniam vnumquodque generum vel differentiarum inuentione, vel specierum collectione, aut diuidimus, aut etiam definimus. Iam vero si absit inuentio, nequit esse collectio. Nõ erit igitur necessaria, nec verisimilis, nec sophistica argumentatio: hæc enim tria inuentioni superueniunt, vt vel necessarium, uel probabile, vel cauillatorium sit argumentum. Necessitas enimuero, & probabilitas, & cauillatio, formę quædam sunt: quæ dum inuentionibus assistunt, necessaria, vel probabilia, vel cauillatoria faciunt argumenta. Eadem quoque ratio partitiones definitionesque complectitur. Indiscreta nanque inuentionis potestas, cum definitiua, tum diuisibilis appellari potest, cum definiendis, partiendisue rebus adhibetur. Quæ hoc modo ex inuentionis materia, & differentiarum supra positarum forma composita, rursus iudicationi materiæ fiunt. nam prior illa partitio Logicæ tribus partibus segregata, ita partes explicat, vt habeat inuentionẽ materiã singularum, ipsa vero iudicationi materiam præstat. Etenim cum definit aliquis, vel rei propositæ diuisionem facit, inuenit quidem diuisioni definitioniq; differentias accõmodatas: sed an recte vel definiat, vel diuidat, iudicatione perpendit. Ita priores logicæ partes, secundæ diuisionis membra coniungunt: vt materiam quidem sui habeant inuentionem, iudicationi vero fiant ipsæ materia. Quod in reliqua etiam colligendi parte contingit. nam & ea quæ de probabilibus tractat, habet inueniendi suppositam materiam, quę verisimilia reperit argumenta, & de huiusmodi argumento iudicatio perpendit. est enim iudicium hoc ipsum internoscendi, quod non necessaria inuentio est, sed verisimilitudinem tenet. Illa quoque pars, quæ de necessariis argumẽtationibus aptatur, habet subiectam materiam necessariæ inuentionis; eiusque est iudicium, vt cum necessaria sunt quæ inueniet, necessaria quoque esse perpendat. Nec nõ cauillandi pars, vtraque in se continet: quandoquidem & inueniri falsa possunt; & falsa esse, iudicatione discerni. Quo fit, vt prior logices diuisio secundam etiam continere videatur. nam definitio, partitio, atque collectio, inuentionem, continent, & iudicium, quia neque existere præter inuentionẽ, neque agnosci præter iudicium possunt. Sed cum omnis inuentio iudicationi subiecta sit; cumque prioris diuisionis partes sine vtroq; esse non possint; euenit, vt prima partitio inuentionem, iudiciumque coniungat. Secunda vero hæc diuisio, qua Cicero etiam partitur logicã, segregat huiusmodi facultates, & inueniendi materiam a iudicationis parte secernit. Iudicium vero, in colligendi ratione proprias partes habet. nam omnis argumentatio, omnisque syllogismus propositionibus struitur; omneque compositum duo in se quędam retinet, quæ speculanda esse videantur. vnum quidem, quæ sint illa, ex quibus, id quod compositum est intelligatur esse connexum, aliud vero quanam sit suarum partium coniunctione compositum. vt in pariete, siquidẽ lapides ipsos, quibus paries structus est, inspicias, quasi materiam spectes, si vero ordinem compositionemque iuncturæ consideres, tanquam de formæ ratione perpendas, Ita in argumentationibus, quas propositionibus compaginari, atque coniungi supra retulimus, gemina erit speculationis, & iudicandi via. Vna quæ propositionum ipsarum naturam discernit, ac iudicat, vtrum veræ ac necessariæ sint, an verisimiles, an sophisticis applicẽtur, & hæc quasi materiæ speculatio est. altera vero iudicii pars est, quæ inter se propositionum iuncturas compositionesque perpendit, hæc quasi formam iudicat argumentorũ. Quæ cum ita sint, hoc modo sit in continuũ ducta partitio, vt ratio diligens differendi, vnam habeat inueniendi partem, alteram iudicandi, tum de ipsa inuentione, tum de inuentionis collocatione, quæ forma est argumentationis. Atque ea quidem pars: quæ de inuentione docet, quædam inuentionibus instrumẽta suppeditat, & vocatur Topice, cur autem hoc nomine nuncupata sit, posterius dicam. Illa vero pars, quæ in iudicando posita est, quasdam discernendi regulas subministrat, & vocatur Analytice, & si de propositionum iunctura consideret, analytice

tice prior: sin vero de ipsis inuentionibus tractat, ea quidem pars, vbi de discernendis necessarijs argumētis dicitur, analytice posterior nuncupatur: ea vero, quę de falsis atque cauillatorijs, id est de sophisticis, Elenchi. De verisimilium vero argumentationum iudicio, nihil videtur esse tractatū, iccirco, quoniam plana est atque expedita ratio iudicandi de medietate, cū quis extrema cognouerit: si enim quis di iudicare necessaria sciat, idemque falsorum argumētorum possit habere iudicium, verisimilia, quę in medio collocata sunt, discernere non laborat. Expeditum igitur est, vt arbitror, quid sit quod ait Cicero: rationem diligētem differendi, duas habere partes, inueniendi vnam, alteram iudicādi. Illud etiam diligentius expositum est, quæ sit ratio, quam Stoici Dialectim vocant. ea est enim quę iudicandi peritiā tenet, & quam eodem nomine Plato partiendi per differentias, atque ad genus reuocandi facultatem vocat: quamque eodem nomine Aristoteles, non totam disserendi artem, vt Stoici, sed eam tantum nuncupet, quę de proposita quęstione verisimilibus colligat argumentis. atque ideo perfectius Aristoteles de Logica tractauit, quoniam de duobus, vltra quę nihil est tertium, disseruit, de inueniendo scilicet, & iudicando: cum Stoici, inuentione neglecta, iudicationis tantum instrumenta tradiderunt. atque ideo iure eos increpat Tullius, quoniam id maxime relinquere, quod & natura prius, & vsu potius erat. Natura quidem, quia fieri non potest, vt de inuentione iudicetur, nisi ipsa inuentio prius extiterit. Ad vsum vero, quia longe vtilius est nuda, & pręter artem prolata naturali inuentione, susceptū sępe negotium tueri: quam nihil inueniente alio mutum ipsum inermeque & tacitum versare iudicium. Dat vero Tullius de vtroque sententiam; & ait summam pariter vtilitatem in vtroque consistere; & sede vtraque, si otium fuerit, velle differere. Ab ea autem quę prior est, id est inuentione, quam Topicen appellari diximus ordiendum putat.

Vt igitur earum rerum, quæ absconditæ sunt, demonstrato & notato loco facilis inuentio est: sic cum peruestigare argumentum aliquod volumus, locos nosse debemus. Sic enim appellatæ sunt ab Aristotele hæ quasi sedes, e quibus argumenta promuntur. Itaque licet definire Locum esse argumenti sedem: Argumētum autem rationem quæ rei dubiæ faciat fidem.

3. Post diuisionem Logicę disciplinę, quam diligentem differendi rationem esse definiuit, de Topice, quę inueniēdi ars esse pręd icta est, expedire contendit. Ac primum quid sint loci, termino definitionis includit; eiusque artis quę Topice dicitur, sub exempli quadā claritate designat intentionem. Est enim Topices, intentio, argumentorum facilis inuentio. Non igitur inuenire docet Topice, quod est naturalis ingenij, sed facilius inuenire. Omnis quippe ars imitatur naturā, atq; ab hac materia suscepta, orationes ipsa viamque conformat, vt cum facilius id quod ars quæq; promittit, tum elegantius fiat, velut parietem struere, naturalis ingenii est, sed arte fit melius. Argumentum autem ratio est, quę rei dubię faciat fidem. Multa enim sunt, quæ faciunt fidē. sed quia rationes non sunt, ne argumēta quidem esse possunt, vt visus facit fidem his quę videntur, sed quia ratio non est visus, ne argumentum quidem esse potest. Differentiam vero vnam sumpsit, eam quę faciat fidem, omne enim argumentum facit fidem. Si igitur iunxerimus genus ac differentiam, & id esse argumentum dicamus, quod rationem quę faciat fidem, vtrum tota argumēti natura mōstrata sit? Minime. Quid si eius rei, de qua nemo dubitat, aliqua ratione facere quis fidem velit, num iccirco illa, quod fidem faciat, vocabitur argumentum? Nullo modo. argumentum nanque est, quod rem arguit, id est probat, nihil vero probari, nisi dubium, potest. Nisi ergo sit res ambigua, & ad eam ratio fidem faciens afferatur, argumentum esse non poterit. Addita igitur alia differentia, quę est, rei dubię, facta est integra definitio argumenti, ex genere & duabus differentiis constans. genere quidem, ratione. vna vero differentia, quod faciat fidem, altera vero, quod rei dubiæ. vt sit tota definitio, id esse argumentum quod sit ratio, rei dubiæ faciens fidem. Quæ cum ita sint, necesse est, vt vbi dubitatur aliquid, sibi sit quæstio. Quod si argumentum præter rem dubiam esse non poterit: nullo modo esse præter quæstionem potest. Quæstio vero est dubitabilis propositio. Propositio uero est oratio verum falsumue designans. Omnis igitur propositio siue constanter atque pronunciatiue proferatur, vt si quis dicat. Omnis homo animal est: siue ad interrogationem dirigatur, vt si quis interroget, Putas ne omnis homo animal est? retinet proprium nomē, & propositio nuncupatur. At si eadem, velut dubitabilis proferatur, fit quæstio, vt si quis quærat, an omnis homo animal sit. Quot autem modis quæstio diuidatur, nunc explicandi locus non videtur accommodus: sed in iis libris dicemus, quos de Topicis differentiis formare molimur. Ad quæstionem igitur, idest ad dubitabilem propositionē, omnis intentio dirigitur argumenti, non vero vt totā comprobet quæstionem, sed vt partem eius ratione confirmet. neque enim tota quæstio defendit, sed vna eius quælibet pars argumentatione firmatur. nemo enim defendit cęlum rotundum esse, & non esse: si enim ita quis defenderet, totam quæstionem videretur probare. Sed cum ita cōsideratur, Vtrum rotundum sit cęlum, an non sit, in vna tantum consistit quæstionis parte defensio, siue quę affirmat, siue quę negat. Omnis enim quęstio contradictionibus constat. Nam si qua res ab altero affirmetur, negetur ab altero: totum hoc contradictio nuncupatur, vt si quis dicat, Cælū rotundū est: alter neget dicens. Cęlum rotundum non est. Cælum rotūdum esse, & non esse, contradictio perhibetur. Dubitabilis vero propositio, quam quæstionem esse prædiximus, & affirmationem in se continet & negationem. hoc enim ipso quod dubitabilis est, contradictionem videtur includere. cum enim dubitat quis vtrum ne cęlum rotundum sit, siue adiungat, an non sit, siue reticeat, ipsa dubitatio partem secum alteram trahit. si enim vnam partem propositio tueatur, dubitabilis non est. atque iccirco nec quæstio. Cum igitur omnis quęstio duas habeat partes, affirmationis vnam, alteram negationis, necesse est, vt sit semper ex alterutra parte defensio, vt vnus quidem affirmationis partē, negationis alter defendat, & hic quidem, ad astruēdam affirmationem; ille vero ad destruendam. quę potuerit argumenta perquirat. Nihil vero interest vtrum quis affirmationem ponat, an destruat negationem, aut negationem defendat, an oppugnet affirmationem. Age enim, sit quęstio, Vtrum cęlum rotundum sit. Si quis eam sibi quæstionis partē assumpserit, quæ esse defendit, ad eam constituendam cuncta necesse est sibi comparet argumenta, atque in hanc affirmationem quidem ponit, sed destruit negationem. si quis vero neget id, ac dicat non esse cælum rotundum, suscipit sibi partem alteram quęstionis quæ fuerat reliqua, idest negationem; in eaque consistit, & ad hanc approbandam perquisitis nititur argumentis. itaque qui negationem ponit, labefactat affirmationem. Quę cum ita sint, demonstratum arbitror, non totam quęstionem, sed eius aliquam partem ad defensionem venire. Sed quod quisque defendet, ad hoc quoque argumenta perquirit. Ad partem igitur quæstionis astruendam, destruendamue argumenta sumuntur. atque hæc quidem si quis minus intelligit, ne a nobis obscure dicta esse causetur. si enim quę in dialecta, vel a nobis dicta Latina oratione, vel a Græcis scripta sunt, ignorabit, mirum est, si quam partem eorum quę dicimus aduertere valeat, nedum stupeamus, quod non omnia comprehendat. Sed quoniam dubitabilem propositionem, quæstionem esse prædiximus, euenit, vt quas partes habeat propositio, easdem etiam quæstio retinere videatur. Omnis autem simplex propositio duas habet partes in terminis constitutas. Simplex vero propositio est huiusmodi, Omnis homo animal est. Terminos vero voco, simplices orationis partes, quæ continent propositionem, vt animal & homo. Hi vero sunt prædicatus atque subiectus. prædicatus est in propositione maior terminus collocatus, subiectus vero minor. Maior vero terminus, de subiecto dicitur, minor autem de maiore nullo modo prędicatur, vt animal quoniam maius est, quam

homo

homo, de nomine prædicatur. dicitur enim omnis homo animal est. homo vero de animali non dicitur. nemo enim vere dicit, omne animal homo est. Hac igitur ratione internoscere possumus qui terminus in propositione maior, qui vero sit minor. Omnis autẽ quæstio vt dictum est. quoniam dubitabiles partes habet, & ad easdem comprobandas argumenta sumũtur: necesse est, vt quicquid in quæstionibus comprobatur, id argumentorum ratione firmetur. Argumentum vero nisi sit oratione prolatum, & propositionum contextione dispositum, fidem facere dubitationi non poterit. Ergo illa per propositiones prolatio, ac dispositio argumenti, argumentatio nuncupantur. quæ dicitur enthymema, vel syllogismus, cuius definitionem in Topicis differentiis, apertius explanabimus. Omnis vero syllogismus, vel enthimema propositionibus constat, omne igitur argumẽtum syllogismo vel enthymemate profertur. Enthymema vero est imperfectus syllogismus: cuius aliquæ partes, vel propter breuitatem, vel propter notitiam prætermissæ sunt. Itaque hæc quoque argumentatio a syllogismi genere non recedit. Qm̃ igitur syllogismus omnis propositionibus constat, propositiones vero terminis terminique inter se differunt, eo quod vnus maior est, alter minor: fieri non potest, vt ex propositionibus conclusio nascatur, nisi per terminos progressæ propositiones, extremos terminos alicuius tertii meditate coniunxerint. id facillimo demonstratur exemplo. Sit enim quæstio vtrum homo substãtia sit, an minime. Sumo mihi quæstionis partem alteram comprobandam, ea est hominem esse substantiam. In hac igitur duo sunt termini, Substantia atque homo, quorum maior substantia, minor homo: quod ex eo quoque poterit ostendi, quoniam posterius substantia in prolatione profertur, velut in hoc ipso quod dicimus, homo substantia est, prius hominem, posterius substantiam nominamus. Vt igitur substantiam atque hominem iungam; necesse est medium terminum reperiri, qui vtrosque copulet terminos, hic sit animal, fiatque vna propositio, omnis homo animal est. in hac igitur propositione animal prædicatur: homo subiicitur. Rursus adiungo, omne autem animal substantia est, in hac rursus animal supponitur, substantia prædicatur. Itaque concludo, omnis igitur homo substantia est. ac per hoc, homo quidẽ semper subiectus est: Animal vero ad hominem quidem prædicatum est, ad substantiam vero subiectum. Substantia vero ipsa semper prædicata persistit Vnde fit vt minor quidem sit homo, maior vero homine substantia, medius autem terminus animal. Quoniam igitur extremi termini, medii interpositione copulantur, eoque modo quæstionis inter se membra conueniunt, adhibitaque probatione soluitur dubitatio, nihil est aliud argumẽtũ, quàm medietatis inuentio. hæc enim vel coniungere, si affirmatio defendatur: vel disiungere, si negatio vindicetur, poterit extremos. Quæ cum ita sint, duarum propositionum & tertiæ conclusionis. Maior quidẽ propositio dicitur ea, quæ maiorem terminum continet, idest in qua maior quidem prædicatur, medius vero supponitur, vt omne animal substantia est, Minor vero propositio, quæ medium quidẽ terminum prædicat, subiicit autem minorem, vt omnis homo animal est. Sed quoniam a maioribus necesse est ad minora descendere, eius conclusionis, quæ ex duabus propositionibus nascitur, illa quasi effectrix & propria propositio videtur esse, quæ prima est, hæc autẽ est, omne animal substãtia est, quod priores posterioresque nostros analyticos, quos ab Aristotele trãstulimus, legit, minime dubitat. Sed & siquis quæ illic scripta sunt nesciens, ad hæc legẽda proruperit, etiam si rationem rerum quas non intelligit, minime comprehendit; ita tamen, vt dictum est, esse confidat, seque id in Aristotelis analyticis vberius inuenturũ esse, si legerit, arbitretur. Natura igitur rerũ fert, vt vbi quid maius ac minus est, ibi maximũ quoque aliquid inesse necesse sit. Quo fit vt sint quædam maximæ propositiones, quoniam minores maioresque esse monstrauimus, quarum natura ex simplicium propositionũ partitione sumenda est. Omnis enim simplex propositio, vel affirmatiua est, vel negatiua, earumque aliç sunt vniuersales, vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Aliæ particulares, vt quidã homo iustus est, quidam homo iustus non est. Aliæ indefinitç, vt homo iustus est, homo iustus non est. Aliæ singulare aliquid atque indiuiduum continentes, vt Cato iustus est, Cato iustus non est. Harumque omnium aliæ sunt dubitabiles, aliæ indubitatæ: Supremas igitur ac maximas propositiones vocamus, quæ & vniuersales sunt, & ita notæ atque manifestæ, vt probatione non egeant, eaque potius quæ in dubitatione sunt, probent. Nam quæ indubitata sunt, ambiguorum demonstrationi solent esse principia: qualis est, omnem numerum vel parẽ esse vel imparẽ; & æqualia relinqui, si æqualibus æqualia detrahantur, cçteraque de quarum nota veritate non quæritur. Maximas igitur, idest vniuersales ac notissimas propositiones, ex quibus syllogismorum conclusio descendit, in Topicis ab Aristotele conscriptis, locos appellatos esse perspeximus. Quod enim maximæ sunt, idest vniuersales propositiones, reliquas in se, velut loci corpora, complectuntur. quod vero notissimæ atque manifestæ sunt, fidem quæstionibus præstãt, eoque modo ambiguarum rerum continent probationes. Has autem aliquoties quidem in ipsis syllogismis atque argumentationibus inhærere conspicimus, alias vero in ipsis quidẽ argumentationibus minime continentur, vim tamen argumẽtationibus subministrant. vt si velimus ostendere, regnum melius esse quàm consulatum, dicemus, Regnum cum sit bonum, diuturnius est quam consulatus. Omne vero quod est diuturnius bonum, melius est eo quod parui est temporis, regnum igitur melius est consulatu. Hic igitur maxima propositio atque vniuersalis, & per se cognita, neque indigens probatione, argumẽtationi inserta est: ea vero est, Omnia quæ diuturniora sunt bona, meliora esse his quç sunt tẽporis breuitate constricta. At si velimus ostendere non esse inuidum qui sapiẽs sit, dicamus. Inuidus est qui mœret aliena felicitate, non autem sapiens est quem felicitas aliena cõtristat: non est igitur inuidus sapiens. Hic maxima propositio argumentationi non videtur inclusa, sed extrinsecus posita, syllogismo tamen vires ministrat. Hæc vero est, Quorum diuersæ sunt definitiones, diuersas esse substantias necesse est. Quisquis igitur vel Aristotelis græca, vel nostra ab Aristotele translata topica perspexerit, has illic propositiones, locos inueniet nuncupari, quæ sunt maximæ atque vniuersales, & vel per se necessariæ, vel per se probabiles ac notæ. Sed quoniam has propositiones plures ac pene innumerabiles esse necesse est: restat adhuc quo amplius ratio speculationis ascendat. Possumus enim diligenti tractatu considerationis adhibito, omnium maximarũ atque vniuersalium propositionum differẽtias perpendere: atque innumerabilem maximarũ propositionum ac per se notarũ multitudinẽ, in paucas atque vniuersales colligere differentias, vt & alias dicamus in difinitione consistere, alias in genere, atque alias alio modo, quod paulopost apertius demõstrabo. Omnes igitur maximæ propositiones, quæcũque sub definitionis, verbi gratia, rationem cadunt, vno definitionis noĩe continebuntur. Et sicut illæ reliquarum propositionũ loci esse dicebantur quod eas intra suum ambitũ continerent: ita ipsarũ maximarum atque vniuersalium propositionum, quas minorũ propositionũ locos esse prædiximus, illç differentiç, & si non verç, tamen quadã veluti imagine loci esse videbuntur, in quas fuerint conuenienti ratione reductæ. Sed istæ locorum idest propositionum maximarum differentiæ, quas etiam ipsos locos nominamus, possunt subiectarum propositionum etiã genera nuncupari. Nam differentiæ continentes, etiam genera cõmuniter possunt videri, vt irrationale cum a rationali velut diuisibili differentia dissideat, tamen equi & canis, differentia specifica est, & ad eos locum generis tenet. Nanque animal, irrationabili, irrationabile, equi genus est. Ita etiam in maximis propositionibus. Nam quod aliæ sunt ex toto, aliæ ex partibus, hoc inter se comparatæ differentiæ diuisibiles sunt: ad ipsas vero maximas propositiones differentiarum continentiæ, velut generis loco sunt. Nam propositionis ex toto venientis, genus est idipsum quod vocatur ex toto. Item propositionis a partibus ductæ, quanuis notæ sint atque manifestæ

genus,

genus est, quod partibus: & cæteræ differentiæ earum propositionum quæ cum sint maximę, tamen eisdem videntur includi, velut quędam genera sint. quæ vero sint hæ differentiæ paulo posterius differam. De his igitur nunc locis tractare Tullius instituit, qui maximas propositiones, quas superius diximus, idest per se notas atque vniuersales continent, atque includunt. Hæ vero sunt maximarum differentię propositionũ. De vniuersaliũ igitur enunciationũ, per seque notarum differentiis differit, vt sit integer locus, argumenti sedes. Nam si argumentum omne per propositiones ad conclusionẽ vsque perducitur: Omnes vero reliquę propositiones in prima maximaque propositione continẽtur, ipsaque prima ac maxima propositio, tum pars est argumentationis, idest syllogismi, tum extra posita, argumentationi vires ministrat, vt vtroque modo; quoniam perficit argumentum, pars argumẽtationis quædam esse videatur: non est dubium quin hæ differentię, quę propositiones maximas continent, eædem omnes etiam contineant argumentationes; vt maximarum propositionum differentiæ iure, loci argumentorum, & quasi quædam vltimę sedes esse videantur. Nam ex his quatuor significationibus appellationum duarum, argumentationis scilicet atque argumenti, vnam quamlibet esse necesse est. Aut enim elocutio & contextio ipsa propositionum cum maximis propositionibus, vel extra syllogismum positis, vel in eodem inclusis, argumentatio vocatur, argumentum uero mens & sententia syllogismi. Aut elocutio ratiocinationis cum maximis propositionibus, & sententia syllogismi argumentũ esse dicetur, ut idem sit argumentum, quod argumentatio. Aut argumentatio quidem uocabitur tota contextio syllogismi cum sententia, sed argumentum maxima propositio. Aut integer ratiocinationis ordo præter maximas propositiones argumentatio dicetur: sententia uero argumentationis argumentum, reliqua uero maxima propositio, locus. Sed cum hæc ita sint, siue quis ipsarum propositionũ cõtextionem, & usq; ad conclusionem continuum ductum cum maxima propositione, uel extra posita, uel propositionibus ratiocinationis inclusa, argumentationem uocare uelit: argumentum uero sententiam, mentemque ratiocinationis; nihilominus locos intelligimus maximarum propositionũ differentias. Siue quis ratiocinationis totius uim, atq; sententiam totam cum maxima propositione, uel intra, uel extra posita argumentationem simul, & argumentum uocet: non est dubiũ quin totius ratiocinationis locus ille sit, qui est maximę propositionis differẽtia. cõtinẽt enim maximã propositionẽ, in qua propositiones cęterę cõtinentur. Siue argumentationẽ quidẽ totã ratiocinationis contextionem uocari placeat, argumentũ uero maximã propositionẽ. recte rursus locus putabitur maximę propositionis differentia, quę argumentum claudit & continet. Quod si argumentum quidẽ sensus ipsi totius ratiocinationis intelligatur, argumẽtatio uero integra ratiocinationis prolatio, extra uero & ab utriusque diuersum ualens, uelut locus quidam maxima propositio consideretur, sic quoque maximarum differentię propositionum loci esse uidebuntur. nam cum differentia ipsa maximam propositionem contineat, eiusque sit locus, maxima uero propositio argumentationi uel argumento uires ministret, non est dubium quin ea toti argumẽto locus esse uideatur, quod totum intra maximæ propositionis ambitum claudit. Demonstratum igitur est, quæ sint argumentorum sedes, idest ubi argumenta clauduntur. hę sunt autem maximarum propositionum differẽtiæ, quę uocantur loci: quid etiam argumentum, quoniam est ratio rei dubię faciens fidem. quę sit uero res dubia, idest pars altera quęstionis, quid sit quęstio, id est dubitabilis propositio. qd sit simplex propositio, idest enũciatio, quę pręcicato ac subiecto termino contineatur, uerũ falsumue designans. quę omnia meminisse oportet. Maximarũ enim propositionum differentiæ, quas locos esse prediximus, ab his dicũtur terminis, qui prius in propositione sunt, posterius in quęstione cõsiderantur, pręcicato, scilicet atque subiecto. Ex his etiã quę superius dicta sunt, quid distẽt topica Ciceronis atque Aristotelis apparuit. Aristoteles nanque de maximis propositionibus differit, has enim locos argumentorum esse posuit, ut nos quoque supra retulimus. Tullius uero locos non maximas propositiones, sed earum continentes differentias uocat, ac de his docere contendit.

Sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alij in eo ipso de quo agitur hærẽt, alij sumuntur extrinsecus. In ipso, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus, quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur. Extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt, longeque disiuncta sunt.

4. Post definitionem loci, atque argumenti facit plenissimam diuisionem locorum. Ac primũ, quoniam omnis diuisio cuncta debet amplecti, neque superfluum quicquam interponere, nec omittere, quod sit necessarium, id M. Tullius proposita diuisione patefacit dicens. Ex his locis, in quibus argumẽta inclusa sunt, alios in eo ipso, de quo agitur, hęrere, alios extrinsecus assumi. nihil enim huic diuisioni posse videtur addi vel minui, quandoquidem breuiter cuncta complectitur. Argumentorum enim loci quicunque sumũtur, aut in ipso de quo agitur, hęrent, aut minime. Id autẽ minime extrinsecus positos esse designat. Quod si inter id quod dicimus in ipso de quo agitur hęrere argumẽtorũ locos, & nõ hęrere nihil est medium, (Inter affirmationem enim atque negationẽ nulla est medietas) cumque in ipso de quo agitur nõ inhęrere locũ argumenti, id sit extrinsecus assumi, dubium nõ est quin nihil intersit mediũ inter ea argumenta, quorum in hoc ipso hærent loci de quo agitur, & ea quorum extrinsecus assumuntur, extrinsecus autem ea dicũtur, quę absunt, lõgeque disiuncta sunt, sed quid ipsum sit de quo agitur, facilior explanatio est, si eorũ quæ prius dicta sunt, meminerimus. Nã cum de quęstione loqueremur, eandem diximus esse quęstionem, quę esset dubitabilis propositio. Sed quoniã propositio subiecto pręcicatoque constaret, quęstionem quoque diximus subiecto pręcicatoque coniungi. Pręcicatum igitur vel subiectum est hoc ipsum de quo agitur. Nam cum de alterutra quæstionis parte dubitetũ in hac ambiguitate quęritur, vtrum prædicatus terminus inesse subiecto videatur, an minime. Nam cum omnis quæstio in affirmationem negationemque diuidatur, si prædicatus subiecto inest, fit ex eo vera affirmatio, si non inest, fit vera negatio. Sed in quæstionibus disceptandis, alter affirmationem, alter negationem tuetur, idest alter prædicatum inesse subiecto, alter nõ inesse defendit. Quod vero ex alterutra parte defenditur, hoc est ipsum de quo agitur. Ipsum igitur est prædicatus terminus vel subiectus, de quibus agitur. atque vt id exemplo clarius fiat, Sit quæstio, an Verres furtum fecerit. hic Verres subiectum est, furtũ facere prædicatum. quòd si furtũ Verri coniungitur, idque argumentationibus comprobatur, quęstionis affirmatio demonstrata est. Si furtum a Verre seiungitur, quæstionis rursus negatio cõprobatur. Ipsum itaque de quo agitur, nihil est, nisi vterlibet eorum terminus, qui in quęstione proponuntur, siue pręcicatus, siue etiam subiectus. qui quidem termini per se argumenta esse non possunt, neque vero per se argumenta præstare. si enim ipsi simplices vt sunt, argumenta esse possent, vel argumentorum præstare materiam, nullam in quæstione relinquerẽt dubitationem. Sed quoniam de ipsis adhuc in quęstione dubitatur, an eorũ possit esse rata coniunctio, ipsi quidem neque per se argumenta esse, neque per se argumenta præstare poterunt. ea vero quæ ipsis insunt, vel extrinsecus posita sunt, argumentorum copiam subministrãt. Nam quod Victorinus quærit, & explicat latius, ne cõmemoratione quidem mihi dignum videtur. Quærit enim, quęstio ipsa de quo agitur, an habeat locũ, quod minime oportuit. quoniam, vt dictũ est, locus de quo nunc agimus, non cuiuslibet rei locus est, sed argumenti, argumentum vero rei dubiæ faciens fidẽ, res vero dubia pars quęstionis. Quod si argumentum quęstio, vel pars quęstionis esse non potest, locus vero de quo agimus, argumenti est locus, nõ est dubium quin locus quæstionis esse non possit. Amplius. Omnis quæstio dubitabilis est, argumentũ vero omne quæstionis

stionis purgat ambiguum. non est igitur idem argumentum quod quæstio. sed loci, argumentorū sunt loci, non sunt igitur quæstionis. Hoc igitur præmisso, intelligamus ipsum de quo agitur, quemlibet terminū in quæstione propositū, siue prædicatum, siue subiectum, qui cū per se res sint, ipsi quidem argumentum esse non possunt. habere autem in se quædam possunt, in quibus argumenta sint collocata, & quæ sedes argumentorū esse intelligantur. Quæ quidem cum terminis his de quibus agitur, inhærere videantur, nondum tamen sunt argumenta, sed quasi iam argumenta cōplectentes loci, & velut naturali sede condētes. Idē de his locis qui extrinsecus assumuntur, dicendū est, ipsi nāq; positi sunt exterius, & quodāmodo a propositionū terminis ablegati, & res quædam sunt, sed intra se argumentorum copiam claudunt: atque, vt breui sententia colligam, ipsum de quo agitur, nihil est aliud, nisi quilibet in quæstione terminus collocatus. Hi argumenta esse non possunt, neque ab his trahi aliquod argumentum. Quo fit vt termini ipsi qui in quæstione sunt positi, nec argumenti, nec loci sint, sed tantum res. Rursus ea quæ in his hærent, de quibus agitur, ipsa quidem re esse manifestum est, sed claudūt in se argumentorū copiam; vt cum ex his sumi aliquod oporteat argumētum, locorum vice fungantur. Itaque siquis per se ea speculetur, res sunt: siquis ab his aliquod argumentum quærat educere, loci fiunt. Et hæc communiter quidem de principalibus ac maximis locis dicta sint. Hi vero sunt qui in ipsis de quibus agitur, hærent, vel qui assumūtur extrinsecus. Vt igitur faciat plenam locorum diuisionem, quos simpliciter ac maximos posuit locos, eosdem velut in quasdam species resecat dicens, In ipso tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quærimus. Et locorum, qui in ipso sunt, de quo agitur constituti, quatuor partium facta diuisio est. Hi quippe qui in ipso de quo agitur, hærent, vel ex toto eo de quo agitur termino, vel ex partium eius enumeratione, vel ex nota, vel ex affectis intelliguntur existere. Id ita esse breui ratione firmabitur. Necesse est enim quemlibet eorum terminorū qui in quæstione sunt collocati, & definitiones habere proprias, & partes, & nomina, & ad res alias quadam relatione coniungi ac referri. Ergo locus qui dicitur ex toto, is est, quoties argumentum ex alicuius definitione, termini qui est in quæstione tractatur, siue subiecti, siue prædicati. Ex partium enumeratione, quoties ab eius termini partibus, qui in quæstione, positus est, ducitur argumentū. A nota, quoties ab eiusdem termini vocabulo nascitur argumentū. Ab affectis vero, quoties ab his quæ ad propositum terminum relatione aliqua reducūtur, argumentatio proficiscitur. Quorum similitudines omnium posterius explicabo, quando ea quæ super his rebus declarādis Cicero posuit, exempla tractauero. Nunc illud est considerandum: ait enim Tullius, Ex his locis, in quibus argumēta inclusa sunt: alios in eo ipso de quo agitur hærere, alios extrinsecus assumi, quod ita dictum videtur, tanquam diuersi sint loci, qui in his de quibus agitur, hærent, & ipsum illud de quo agitur. Nihil enim in seipso hærere potest, ac per hoc quòd in aliquo hæret, ab eo in quo hæret diuersum est, quòd si loci sunt aliqui, qui in his hæreāt, de quibus agitur: non est dubium quin hi loci ab his de quibus agitur, sint diuersi. Rursus cum dicit, In ipso, tum ex toto, tum ex partibus eius, tanquam non de diuersis loquatur, ita ait, In ipso locos esse, tum ex toto, tum ex partibus, tum ex nota. Quasi vero aliud sit ipsum quam totum, aut aliud ipsum quā omnes vndiq; eius partes. Vnaquæq; enim res idē est quod totum. Idē nanque est Roma, quod tota ciuitas. Rursus idem est vnaquæque res, quod eius singulæ partes in vnum reductę, velut, idem est homo, quod caput, thorax, venter ac pedes, cæteræque in vnum partes coniunctæ, atque copulatæ. Quomodo igitur tanquam de diuersis, primum locutus est, cum locos hęrere in his terminis de quibus agitur, dixit? post autem velut de eisdem loquitur, cum in ipso locos, tum ex toto, tū ex partibus esse proponat? Nihil enim differet dicere in ipso, tum ex toto, tum ex partibus, quàm si ita dixisset in ipso, tum ex ipso. Nam si idem est ipsum, quod totum ac partes: idem est dicere in ipso hærere locum ex toto, aut ex partibus, quod in ipso hęrere locū, qui est ex ipso: quod ne intelligi quidem potest, quemadmodum in ipso hęrere possit, quod ipsum est, cum nihil sibi hæreat, vt superius expediui. Sed quemadmodum pauloante exposui, vnaquæq; res cū & definitionē habeat & partes, si pernoscamus quæ sit definitionis vis, & quæ partium, cunctus ambiguitatis nodus absoluitur. Est enim definitio, coactæ in se atq; complicatę rei explicatio, velut cum dicimus hominē esse animal rationale mortale. Nam id quod breuiter nomen, atque anguste designabat, id explicauit ac protulit, & per substantiales quodāmodo partes definitio patefecit. Alium igitur necesse est esse intellectū rei, quæ complicata est, in eo quod sibimet coacta atque in vnum redacta est: alium eiusdē rei explicatæ atque differtę, in eo quod expedita atque diffusa est. Nam etsi idem rei definitio quod nomē significat: illud tamen ipsum quod nomē anguste, confuseq; designat, apertius definitio differit, ac patefacit. Recte igitur aliud quiddam est ipsum, aliud eius definitio, etiamsi vnū idemq; est vtriusq; subiectū. Vt enim dictum est, ipsum, singulum est: definitio, ipsius singuli per partes distributio, atque enumeratio. Partes autem nunc substantiales dico, non quæ magnitudinem iungunt, sed quę proprietatem rationemq; substātiæ. Sed quod in definitione dictum est secundum eas partes, quę substantiam iungunt, id in partibus intelligendum est, quę magnitudinem copulant, velut domus quæ fundamento, parietibus, tectoque coniungitur. Nam cum ea nihil sit aliud, nisi ꝙ partibus copulatur: ipsa tamen vna quędam est, atque coniuncta: partitio vero eius per quædam membra distributio est. atq; ideo licet vnū sit, quod ipsum est totum, & quod sunt partes vndique confluentes, non tamen eundem necesse est habere intellectum, cum ipsum integrum consideratur, & cum in partes ipsa quibus iunctum est, distribuitur. Ex nota vero locus apertissime ab eo termino diuersus est, qui in quæstione constitutus est. Quis enim dicat, id esse cuiuslibet rei vocabulum quod ipsa res est, quam designat? Ea uero quę ad id de quo agitur affecta sunt, etsi extra posita videtur; terminum tamen in quęstione propositum velut e regione respiciunt, quę in multas secari necesse est partes. Omnis enim res, id quod est, vnum est: multa vero sibimet retinet adiūcta, quę hoc ab his quę omnino extrinsecus sunt, differre intelliguntur, ꝙ ea quę affecta sunt, in relatione sunt posita. vt post & ipsarum propositio, & exemplorū ratio mōstrabit. Ea vero quę sunt extrinsecus, in nulla relatione sunt cōstituta, atq; ideo hæc extrinsecus solū, illa vero affecta sunt nūcupata: habet enim aliquā quodāmodo cognationē ad id ad quod reducitur, id quod referat ad aliquid. Sed omnes fere hos locos, quos nūc simplices, atque indiuisos ponit, posteriore tractatu diuidit, vt nūc quoque eos locos qui in ipso sunt distribuit, cū alios ex toto fieri proponit, alios ex partibus, alios ex nota, alios ex affectis, affectaque ipsa suis partibus secat. Extrinsecus vero locum in testimonio positum esse confirmat. testimonij vero vim in auctoritate constituit, auctoritatem vero deducit in proprias partes, sed hoc posteriore tractatu liquebit. Nunc vero eos simplices, atq; indiuisos locos proponit: & veluti simplicibus subdit exempla. Restat autem nunc vnum, quod videtur esse quærēdum, an hi loci qui in locos alios diuiduntur, eorum quos intra se continent, locorum loci esse possint, vt eorum qui sunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis, is vnus quidam quasi locus, sit qui est in ipso. Nihil quidem prorsus officeret locorum locos putare: fieri enim potest vt locus amplior intra semet angustiores contineant locos, veluti prouincia ciuitates. sed nunc hæc similitudo non conuenit. Locus enim est ex quo ducitur id, in quo argumentum est positum. quò sic loci locus esse posset, & is qui est ī ipso de quo agitur, eos qui sunt ex toto, vel ex partibus, vel ex nota, vel ex affectis, velut quidam locus includeret: non essent, ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis loci, sed argumenta: quoniam in eo hærerent loco, qui in eo ipso de quo agitur, termino, esse prædictus est. Non igitur locus esse poterit loci, sed velut genera in species, ita nunc sit diuisio locorum. nec hoc superius

rius

rius dictis, uideatur esse contrarium, cum & maximas propositiones, & earum differentias cõtinentes communi nomine appellauimus locos: nã maximæ propositiones licet eo ipso quod maximę sint, includant cæteras, & uocentur loci: tamen quia sunt notisimę, possunt rebus dubiis esse argumenta. Iure igitur earum differentię loci nominãtur, quod in locorum speciebus, aliter sese habet, quę prorsus argumenta esse nõ possunt: Nam in ipso locus, uelut in species quasdam, diuiditur in eos qui sunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis: unusquisque enim horum locorum primi loci integrum uidetur ferre uocabulũ. nam ut hominẽ animal dicimus, itemque equum atque bouem, animalia nuncupamus: sic is locus qui ex toto est, in ipso esse dicitur: itemque qui ex partibus, ac nota, atque ex affectis, in ipso sunt, sed ex his locis argumenta quidem duci posibile est, ipsa uero argumenta ut sint, fieri nequit.

Sed ad id totum, de quo disseritur, cum definitio adhibetur, quasi inuolutum euoluit id de quo quæritur. Eius argumenti talis est formula: Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. Eius autem æquitatis utilis cognitio est: Vtilis ergo est iuris ciuilis scientia.

5 Post locorum bifariam diuisionem, in ipso scilicet de quo agitur, & extrinsecus positorum, partitus est eum locum qui est in ipso, in quatuor membra, id est a toto, a partium enumeratione, a nota, ab affectis. Nunc igitur antea quã diuidet eum locũ, quem ab affectis esse proposuit, superiorum trium, quos in primo interim tractatu minime diuisurus est, sed indiuiduos relicturus, exempla supponit. Hi uero sunt a toto, a partibus, a nota. Ac de eo quidẽ loco qui est a toto ita disseruit, ac disputauit. Tum inquit dicimus a toto locum argumenti, quando totum illud quod in quæstione positum est, definitione complectimur: quæ definitio rei dubię de qua agitur, facit fidem. Sed definitio omnis, ut superius quoque dictum est, id quod nomine inuolute designatur, euoluit & explicat: atque ideo non terminus qui in definitione ponitur, sed quę in ipso sunt, possunt argumentis pręstare materiam. Sunt autem in unoquoque proprię definitiones. Definitio enim est oratio substantiam uniuscuiusq; significans. quod si ab unaquaq; re, propria substantia non recedit, ne definitio quidem recedit est ergo definitio in ipso termino, de quo agitur, quæ definitio totum terminum necesse est comprehẽdat, neq; enim partem substantiæ, sed totius termini substantiam mõstrat. Sed quoniam ex ea definitione fides fit rei dubię: trahitur ex definitione argumentum, quæ definitio in ipso termino est de quo agitur, & eius termini totum est. Itaque argumentum quod a definitione ducitur, ab eo ducitur loco, q in ipso termino est, qui in quæstione est collocatus. Sed quoniam multi loci sunt in ipso, hic locus a toto est. Definitio enim totum terminum comprehendit, atque id quod inuolute nomine significabitur, euoluit atque aperit. Eius argumenti talis est formula: Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinẽdas: eius autem ęquitatis utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciuilis scientia. Est enim quęstio, an iuris ciuilis scientia sit utilis. hic igitur ius ciuile supponitur, utilis scientia prædicatur. Quæritur ergo, an id quod prædicatur, uere posit adhęrere subiecto. Ipsum igitur ius ciuile non potero ad argumentum uocare: de eo enim quęstio constituta est, respicio igitur quid ei sit insitum. uideo quoniam omnis definitio ab eo non seiungitur, cuius est definitio: ne a iure ciuili quidem propriam definitionem posse abiungi. Definio igitur ius ciuile, ac dico, Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. post hoc cõsidero num hęc definitio reliquo termino, utili sciẽtię, posit esse coniuncta, id est an ęquitas constituta his qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas, utilis scientia sit: uideo esse utilem scientiam dictę superius æquitatis. Concludo itaque, Iuris igitur ciuilis scientia utilis est. hoc igitur argumentum est ex eo loco, qui est in ipso, hoc est in iure ciuili, qui terminus in quæstione est constitutus: hic locus uocatur a definitione, quæ definitio quoniam totum est, argumentum est a toto. Omnis autem locus a toto, in ipso est. Nec nos ulla dubitatio perturbet, quod ius ciuile, & rursus, scientia utilis, quædam sunt orationes, quas inter terminos collocamus. Non enim omnis terminus simplici orationis parte profertur, sed aliquoties orationes integræ in terminis constituuntur. In hac igitur argumentatione, maxima ac per se nota propositio est ea, per quam intelligimus, Omnia quæ definitioni alicuius coniunguntur, ipsa quoque illis quorum definitio est ex necesitate copulari. Sequitur enim cum definitio iuris ciuilis utili scientiæ posit adiungi: iuri quoque ciuili utilem scientiam posse copulari. est igitur hoc argumentum tractum ab eo loco, qui est in ipso. Omnis enim definito in eo termino est quem definit. eorum autem locorum qui in ipso sunt, est locus a toto. Omnis enim definitio totum monstrat atque aperit. Maxima propositio hæc, Quibus aliquorum definitio iungitur, eisdem necessario ea quæ definiuntur, aptantur.

Tum partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo: Si neque censu, neque uindicta, neque testamento, liber factus est, non est liber: nec ulla est earum rerum, non est igitur liber.

6. Sit quæstio utrum aliquis, quem seruum esse cõstiterit, sit liber. Quoniam faciendi liberi tres sunt partes: una quidem, ut censu liber fiat: censebantur enim antiquitus soli ciues Romani. Siquis ergo consentiente uel iubente domino, nomen detulisset in censum, ciuis Romanus fiebat, & seruitutis uinculo soluebatur: atque hoc erat censu fieri liberum, per consensum domini nomen in censum deferre, & effici ciuem Romanum. Erat etiam pars altera adipiscendæ libertatis, quæ uindicta uocabatur. Vindicta uero est uirgula quædam, quam lictor manumittendi serui capiti imponens, eundem seruum in libertatem uindicabat, dicens quædam uerba solennia, atque ideo illa uirgula uindicta uocabatur. Illa etiam pars faciendi liberi est: siquis suprema uoluntate in testamenti serie, seruum suum liberum scripserit. Quæ quoniam partes sunt liberi faciendi, siquis aliquem, quem seruum fuisse constiterit, monstrare uelit, non esse liberum factum: dicet, Si neque censu, neque uindicta, neque testamento, liber factus est, non est liber. At nulla earum parte liber factus est. Non est igitur liber. Si enim omnes partes a qualibet illa re abiunxeris, totum necessario separasti. Nam cum totum in suis partibus cõstet, siquid nulla cuiuslibet parte cõiungatur, a toto etiam segregatur: partes autem duobus dicimus modis, uel species, uel membra. Species est, quæ nomen totius integrum capit, uelut homo atque equus animalis, utraque enim per se integro nomine animalia nuncupantur. Est enim homo animal, & rursus equus animal. Item membra sunt, quæ cum totum efficiant, coniuncta totius capiunt nomen. singula uero nullo modo. ut cum fundamentum, parietes, & tecta, domus membra sint, simul omnia domus dicuntur, fundamenta uero sola, domus uocabulo minime nuncupantur, neque parietes, neque tecta. In his igitur quæ species sunt, quoniam nomen totius integrum capiunt, nisi sigillatim omnes partes ab eo, de quo dubitatur abiunxeris, non posis totum abesse monstrare. Dictum est enim unamquanque partem totius uocabulum integrum capere. Vt quoniam faciendi liberi tres sunt species, censu, uindicta, testamentum, si quaslibet duas remoueris, una tamen permanserit, liberum necessario confitebere. Siue enim censu tantum, siue uindicta, siue testamento sit liber factus, liberum esse constat. ergo in his nisi omnes species semoueris, non potes destruere quod in quæstione propositum est. At si affirmare uelis, atque astruere, sufficit tantum unam quamlibet speciem demonstrare, ut si uelis ostendere liberum, sat est, ut monstres, aut uindicta, aut censu, testamentoue liberum factum. Quod sit destruere uelis, non sufficit ostendere, aut censu, aut uindicta, aut testamento liberum non esse fa-

ctum, sed nullo eorum modo ad libertatem uenisse. Itaque his partibus quæ species sunt, si destruere uelis, cunctis utendum est: si astruere, una sufficit. At uero hæ partes, quæ sunt membra, contrario modo sunt, si destruere uelis, sat erit unam seiungas: si astruere, cuncta adesse necessario comprobabis. Nam si uelis ostendere non esse domum: sufficit, ut aut fundamenta non esse dicas, aut parietes, aut tecta. nam si quid horum defuerit, domus non potest appellari. At si uelis ostendere domum esse, nisi cuncta in unum coniunxeris, id quod proponis, astruere non ualebis. Omnes uero hi loci a partium enumeratione ducuntur, quia in his partibus quæ species sunt, cunctæ partes enumerantur, ut destruas: in his uero quæ membra sunt, cunctæ partes enumerantur, ut astruas. Quæstio est igitur in proposito Ciceronis exemplo argumēti a partium enumeratione deducti, An is quem seruum fuisse constitit, liber sit. Is quem seruum fuisse constat, subiectus est terminus: liber uero prædicatus. neutrum igitur eorum terminum ad argumentum ducere poterimus: de quibus enim dubitatur, ipsi fidē dubitationi facere non possunt. Video igitur quid in altero eorum sit. quoniam uero partes omnes in eo sunt, cuius partes sunt: quoniamq; libertas data, habet proprias partes; sumo eas atque dinumero, & requiro, an nulla earum partiū uideatur inesse subiecto. sed nulla inest: Concludam igitur non esse liberum. Vnde manifestius demonstratur, non solum ab eo termino qui subiectus est, argumenta sumi posse, uerumetiam ab eo qui est prædicatus. Nam prius exemplum quo demonstrabat, Iuris ciuilis scientiam esse utilem, Ius ciuile quod subiectum erat, definiuit, ductumque inde argumentum rei dubiæ fecit fidem. Hic uero libertatis partes enumerantur, qui est terminus prædicatus. Est igitur ut dictum est quæstio, An quem seruum esse constiterit, liber sit. Terminus, is quidem quem seruum esse constiterit, subiectus est, prædicatus uero liber. In ipso, id est in prædicato partes sunt, quæ enumerantur, a qua enumeratione dum trahitur argumentum, fit argumentum in ipso, ex partium enumeratione. Maxima propositio, Cuius partium nihil rei propositæ copulatum est, ei ne totum quidem esse potest coniunctum. Hic uidetur esse dubitandum, num locus a toto, atque a partibus idem sit, cum omnes partes totum faciant, si coniungantur. Sed respondebitur, cum sit argumentum ab enumeratione partium, totum diuiditur, non coniūgitur, diuidendo enim argumentatio procedit. Nam quisquis partem cuiuslibet sumpserit, eo ipso, quo rem diuidit, dissipat potius quam conficit totum. Sed restare adhuc ambiguitas potest, nam definitio quoque inuolutam nominis significationem explicat, per quandam substantialium partium enumerationem. Enumeratio uero partium quædam ipsarum a se partium dissipatio est. Sed aliud est eiusdem rei partes enumerare, aliud definitionis. Nam rei partes, ea re, cuius partes sunt, semper minores sunt, ut caput, uel thorax, uel cætera membra, toto homine, partes uero definitionis tota re quæ definitur, substantiales sunt, probantur esse maiores, ut animal homine maius est. Itemque rationale, & mortale, eundem hominem, uelut maiora continet, & sunt singulæ partes definitionis eiusdem quæ est, animal rationale mortale. Partitio igitur sumit partes rei, quam partitur, minores semper. Quæ uero sumit definitio, uniuersalia sunt per se, totaque, & cōtinentia definiti, quamuis posita in definitione partes fiant, ut in his quæ superius exempla proposui, facile intelligi potest. Vnde manifestum est locū a toto, qui definitionis est, & locum a partium enumeratione, esse diuersos.

Tum notatio, cum ex ui uerbi argumentum aliquod elicitur hoc modo: Cum lex Aelia Sanctia assiduo uindicē assiduum esse iubeat. Locupletem iubet locupleti, is est assiduus, ut ait Aelius, appellatus ab ære dando.

7. Tertius eorum, qui in ipso sunt, locus a notatione est constitutus. Notatio uero est quędam nominis interpretatio. Nomen uero semper in ipso est. Vt enim definitio id quod in nomine inuolutum est, declarat, expedit, atque diffundit: ita etiā nomen id quod a definitione dicitur euolute, inuolute confuseque designat. quod si definitio in ipso est: nomen quoque in ipso esse de quo agitur, non potest dubitari. Ex notatione autem locus uocatus est, quia nomē omnem rem notat, atque significat. Vindex est igitur, qui alterius causam suscipit uindicādam, ueluti quos nunc procuratores uocamus. Lex igitur Aelia Sanctia, assiduo uindicem assiduum esse iubet. Quæritur utrum cum lex ęlia sanctia uindicem uelit esse assiduo assiduum, locupletem uelit locupleti. Hic igitur subiectus quidem terminus est, lex ælia sanctia uindicem uolens assiduo assiduum: prædicatus uero locupletem iubet locupleti. ipsos igitur terminos non potero ad fidē quæstionis adducere. de ipsis enim de quibus ambigitur, nulla effici fides potest. Quęro igitur quid in ipsorum altero sit: ac uideo unum eorum terminum esse, legem æliam sanctiam, quæ assiduum assiduo uindicem esse decernat, id est subiectum: huius orationis interpretor partem, quæ est assiduus. Quid enim est assiduus aliud, nisi assem dans? assem uero dare n. si locuples nō potest, assiduus igitur locuples est. Cum igitur lex ælia sanctia assiduo uindicem assiduum esse constituat, locupletem iubet locupleti. assiduus quippe est locuples, a dando ære nominatus. Argumentum igitur hoc tractum est ex eo loco, qui est in ipso, id est a nominis interpretatione: nomen enim in ipso illo est, cuius nomen est: cuius interpretatio notatio nuncupatur. Sed ab huius interpretatione factum est argumentum. Igitur hoc argumentum ex eo loco est, qui est in ipso, id est a nomine, & eorum qui in ipso sunt, a notatione, id est a nominis interpretatione. Maxima propositio est, Interpretationem nominis idem ualere quod nomen. Sed paulo confusius a Cicerone dicta argumentatio maximum præstat errorem. Ita enim dici oportuit, Assiduus est, qui assem dat: qui uero assem dat, locuples est, assiduus igitur locuples est. Lex autem ęlia sanctia assiduum assiduo esse uindicem iubet, locupletem igitur locupleti uindicem esse præscripsit. Quod si ita dictum esset, apertior argumentatio fuisset. Nunc uero ita dixit. Cum lex ælia sanctia assiduo uindicem assiduum esse iubeat: locupletem iubet locupleti, & cætera subiungit, ut ostenderetur locuples esse assiduus, hoc autem tantundem ualet, quod ait, legem ęliam sanctiam assiduo assiduum uindicem cum iuberet esse, locupletem locupleti esse pręcepisse, tāquam si diceret, qui assiduus est, locuples est. Nisi enim is qui assiduus est, locuples sit, non consequitur, ut cum lex alia sanctia, assiduum assiduo uindicem esse iusserit, locupletem iusserit locupleti. & argumenti conclusionem priorem posuit, subiecit uero probationem. Conclusio nāque est, cum lex Aelia Sanctia, assiduum assiduo uindicem uelit esse, locupletem iubet locupleti, atque hanc pręmisit. probatio uero est rationis, assiduū esse locupletem ab ære dādo nominatum. & hanc intulit conclusionem. Restat is locus eorum qui in ipso sunt, qui ducitur ab affectis. Cuius expositionem, quoniam uaria est multiplexq; diuisio, differamus. ac primi uoluminis terminum hucusq; sistamus.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi commentariorum in Topica Ciceronis.

LIBER SECVNDVS.

N TAM difficillimi operis cursu non sum nescius mi Patrici, quin labor hic noster, quem te adhortante suscepimus, dum iudicio multitudinis imperitæ aut eleuatur, aut premitur, facile uariis reprehensionibus mordeatur. Nam & illi, quibus hoc totum differēdi displicet genus, uelut superuacaneum studium familiari prauis mentibus cauillatione, despiciunt: & qui maximum huius scientię fructum putant, sua cęteros segnitie metientes, tanto nos

to nos operi pares esse non existimant. Quorum quidem priores, si non inuidia laboris alieni ęstimationem premũt, sed reprehensioni iudicioque consentiunt: nullo mō ferendos esse puto. Multo quoq; in me libentius detorserim prauæ opinionis inuidiã, ac nostris eos diffidere uiribus facillime patiar, potius quam tantæ disciplinæ calcare rationem. Sed proh diuinam atque humanam fidem, quæ est hæc hominum prauitas? quæ tantę est imprudentia cæcitatis, ut pene sua sese ipsi confessione condemnent? Nullus est enim qui se uideri nolit peritissimum differendi: quin etiã obiectare ipsi aliquid, & resoluere obiecta conantur: & si facile id factu esset, cuncti ad sciẽtiam logicę disciplinę uelut ad communia quædam sapientiæ lucra concurrent. Iã uero quid absurdius fingi potest, quàm quod probabilibus (ut ipsi existimant) argumentis, inutile studium dialecticæ nituntur astruere? Quid enim conuenit differendi artem differendo peruertere, ut cuius opinionem affectes, eiusdem despicias ueritatem? Sed ut cantor ille, discipulum sibi ac musis canere iubebat, ita & ego quoq; mihi ac tibi nõ musæ, sed tanquam musarũ præsidi cecinerim, atq; id quod multo labore studioque collegi, non rhetorica tantum facultate, uerum etiam dialectica subtilitate depromam. Quę uero sequuntur huiusmodi sunt.

Ducuntur etiam argumenta ex his rebus, quę quodammodo affectę sunt ad id de quo quæritur. Sed hoc genus in plures partes distributum est. Nam alia coniugata appellamus, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex coniunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum.

8. Postquam locos eos, ex quibus argumenta ducuntur, gemina partitione distribuit, alios in ipso de quo agitur hęrere dicendo, alios extrinsecus assumi, eumque locum qui in ipso de quo agitur hæret, in quatuor species secuit, id est a toto, a partibus, a nota, ab effectis, superioribus quidem tribus exempla subiecit, quæ nos primo uolumine quantum diligenter fieri potuit, explicauimus. Restat is locus quem posuit quartum, idest ab effectis. huius cũ multæ sint species, integri atque indiuisi proponere non potuit exemplum. Nam quorum facienda partitio est, melius per singula membra dispositis aperiuntur exemplis. Hunc igitur locum diuidit hoc modo, Locus qui ex affectis est, partim ex coniugatis, partim ex genere, partim ex forma descendit, ex similitudine etiam, & ex differentia, & ex contrario, nec non etiam ex coniunctis, ex antecedentibus, ex consequentibus, ex repugnantibus, ex causis etiam atque ex effectis causarum, & ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum. quę omnia Tullius paulopost conuenientibus rerum similitudinibus illustrat. Nunc illud nobis dicendum est, quæ sit effectorum natura, & quid habeant proprietatis. Sunt enim effecta, quę quodammodo ad aliquid referri possunt, ut cognata sunt ad id, ad quod referuntur. Omnia uero quæ se aliqua relatione respiciunt, aut amica inter se, aut dissidentia conferuntur. Si amica, uel substantialiter, ut genus, forma, antecedentia, consequentia, causa, effectus, uel in qualitate, ut coagulatum, simile, coniunctum, uel in quantitate, ut paria. Quæ uero sibi dissidentia conferuntur, partim a differentia sunt tantum, partim aduersa, sed aduersa partim in qualitate, ut contraria, & repugnantia; partim in quantitate, ut maius ac minus. Quæ cum ita sint, manifestum est, & amica sibi cognationis relatione coniungi, & dissidentia hoc ipso quo sibi aduersa sunt, ad se inuicem comparari. Nam quæ amica sunt, amicis amica sunt, & dissidentia, a dissidentibus dissident. Ita igitur & genus formæ genus est, & forma generis forma, & antecedentia consequentium antecedentia, & consequentia antecedẽtium consequentia. & causa effectuum causa, & effectus causarum effectus: & coniugata coniugatis coniugata sunt, & simile simili simile, & coniunctum coniuncto coniunctum, & paria paribus paria, & differentia differentibus differentia: & maiora minoribus maiora: & minora maioribus minora sunt: & contraria contrariis cõtraria: & repugnantia repugnantibus repugnantia sunt. Affecta igitur sunt quæ cum a se inuicem diuersa sint, ad se inuicem tamen referuntur. Sed quo ordine Tullius superius descripsit locos: nos definitiones omnibus apponemus. Eorum igitur, quæ ad se inuicem effecta dicuntur, in M. Tullij disputatione prima sunt coniugata. sed Coniugata uoco, quæcunque ab uno nomine uaria prolatione flectuntur, ut a iustitia, iustus, iustum, iuste. Hæc inter se cum ipsa iustitia unde eorum uocabulum fluxit, coniugata dicuntur. Genus uero quod de multis specie differẽtibus in eo quod quid est, prędicatur, uelut animal dicitur de homine atque equo quæ specie differunt, & in eo quod quid sit prædicatur. Interrogantibus enim nobis quid sit homo uel equus: Respondetur animal. Quod genus, licet necesse sit ab eo esse diuersum cuius genus est: cognatũ tamẽ est ei, quia ad id substantiæ relatione coniungitur. Species etiam est, de qua genus superius prædicat, quam Cicero formam uocauit uelut homo animalis. Similitudo est unitas qualitatis. Nam duo quæ sibi similia sunt, eandem necesse est habere qualitatem. Et quoniã ipsum sibi simile esse nõ potest: aliud necesse est simile consideretur, sed aliud esse nõ poterit, nisi fuerit in aliqua parte diuersũ. Ergo similia, a se in alia qdẽ re diuersa sunt, in alia uero congruunt. In ea uero re, qua secundũ qualitatem congruunt, esse similia intelliguntur, in ea q̃ ad se similitudinis illius copulatione referunt. Differentia est, qua unũ quodq; differt ab alio: ut homo ab equo rationabilitatis differẽtia discrepat. Hæc igit, prædicatione quidẽ propriæ naturę ad ea refertur, quorũ est differentia, ut rationabilitas ad hominẽ: dissimilitudinis uero ratione, ad ea a qbus discrepat id cuius est differẽtia, ut rationabilitas ad bouem. Contraria uero sunt, quæ in eodem posita genere, longissime a se discrepant, ut album atque nigrum, quæ licet in uno qualitatis genere ponantur, a se tamen quam longissime recedunt, ea quoque ad se referri nullus ignorat. Aliud est enim quod sunt, aliud quod contraria sunt. Quod enim nigrum est, quale est. quod uero contrarium est, ab albo plurimum discrepans est. Coniuncta uero sunt, quę unicuique rei finitimam naturam tenent, uelut timori pallor adiunctus est. Hæc talia sunt, ut sępius quidem adiunctis sibi cohærescant, neque tamen ex necessitate his, quibus uicina sunt, adesse cogantur. Nam sæpe timori pallor assistit, non tamen semper, ueluti cum dissimulatione premitur metus. atque ideo uerisimilia ex adiunctis argumenta nascuntur. Nam quæcunque coniuncta sunt, ea his quibus adhærent, indicio esse solent. Sed de his in posteriore disputatione diligentius differam. Antecedentia uero sunt, quibus positis aliud necesse est cõsequatur. ut quia bellum est, esse inimicitias necesse est. Hæc ordinis necessitatem tenent. consequentia enim ab antecedentibus separari nequeunt. Consequens uero est quicquid, id quod antecedit insequitur. ut inimicitiæ bellum consequuntur. Nam si bellum est inimicitias esse necesse est. habetque locus hic illud notabile & spectandum, quod sæpe quæ naturaliter priora sunt, tamen ipsa sunt consequẽtia. Sæpe quæ naturaliter antecedunt, & in propositione priora sunt. Namq; inimicitiæ prius existere, quam bella solent. Sed non possumus proponere inimicitias ut bellum sequatur. Non enim possumus uere dicere, si inimicitiæ sunt, bellum est: sed præponimus bellum, & inimicitiæ quę natura priores sunt, subsequũtur: ita, si bellũ est, inimicitiæ sunt. Nunc igitur inimicitiæ, quæ naturaliter bellum præcedunt, eadem bella in propositione comitantur. At si dicam si superbus est, odiosus est. Superbia & naturaliter & in propositione odium præcedit. prius enim superbia consueuit existere, post uero atque ex eadem superbia ueniens odium sequi. Nec interest utrum naturaliter quęlibet antecedat res aliquam, an uero consequatur, dum id in propositione annotemus, eam esse rem antecedentem, quæ siue naturaliter prior sit, siue posterior, alteram tamen rem secum necessario trahat. Repugnantia uero intelliguntur quoties id quod alicui cõtrariorũ naturaliter iunctũ est, reliquo cõtra-

rio comparatur, ut quoniam amicitiæ atque inimicitię cōtraria sunt. inimicitias uero consequitur nocendi uoluntas. amicitia & nocendi uoluntas, repugnantia sunt. Hęc quoque ad se contrarietatis similitudine referuntur. Causa est, qua præcedente aliquid efficitur, ut causa diei est Solis ortus. Effectum est quod præcedens causa perficit, ut dies quem Solis ortus emittit. Maiorum uero comparatio est, quoties ei quod minus est, id quod maius est, comparatur. ut si nemo innocens pelli in exilium debet, multo magis ne Tullius quidem, qui non innocens solum, uerum etiam patriæ fuit liberator, plus est enim patrię esse liberatorem, quam innocentem. Parium uero, quoties inter se paria comparantur. ut si hic ciuis innocens pelli in exilium non debet, quia innocens est, nec ille quidem qui est innocens carere patria iuste potest. Minorum uero, quoties minora maioribus conferuntur, ut si Ciceronem liberatorem patrię pręmio nemo dignum putabit, nemo eū putet præmio dignum, qui cum tantum innocens fuerit, nulla in rempublicam contulit merita. Hæc itaque omnia cognata sibi esse, & ad se referri inuicem, & a se uelut e regione conspicere nullus ignorat. Nam, ut de coniugatis primum loquamur, & iustitia ad id quod iustum est, uel id quod iuste fieri potest, spectat, & eum qui iustus est, perficit. Cætera quoq; habent ad se nō modo uocabuli cognationem, uerum etiam cuiusdam naturę congruentiam, ita tamen ut a se diuersa sint. Neque idem est iustitia, quod iustus. Omne enim quicquid ab aliquo inflectit̄, ab eo a quo inflectitur est diuersum, eidemque cognatum, a quo etiam probatur inflexum. Genus etiam cognatum esse ei cuius genus est, id est speciei, quam Cicero formam uocauit, dubium non est. Genus enim speciei genus est, & species generis species. itaque ad se inuicē referunt̄, licet idē genus ac species nō sint Illud sane uidēdū est, quoniā quas nos species nūcupamus, eas Cicero formas uocat. Cui quidē, dum ꝙ dicit intelligā, cōcedi libenter q̃bus uoluerit, uti nominibus: mihi uero nō idē cōcedi potest. Nā qui explanationis lumen ꝓfessus est, in his uerbis debet, q̃ sunt in usu posita, uersari. Id autē quod supponit̄ generi, ut species, quā forma potius nuncupet̄, usus obtinuit. Iam uero simile nisi simili simile esse nō potest; & quod differt, nisi a dissimili differre non potest. Contraria etiam contrariis intelliguntur esse contraria, coniunctaque coniūctis adhærescunt. Et quæ sunt antecedentia, aliquid quod potest consequi, antecedunt. Id etiam quod est consequens, illud quod antecessit insequitur. Omne quinetiam repugnans, repugnanti sibimet intelligitur inimicum. Causa insuper effectus sui causa est. Quod enim quæuis causa efficit, eius rei quam efficit causa est. Effectus quoque causæ alicuius effectus est. Comparatio uero maiorum minora respicit, minorum uero maiora, parium paria: atque in omnibus ea natura esse deprehenditur, ut cum per se res quædam sint diuersæ ab his ad quæ referūtur: affecta tamen esse, dum comparantur, appareant; diuersa uero esse ab his ad quæ referantur, illa res approbat, quoniam nihil ad se ipsum referri potest. Quę cum ita sint, iure affecta sunt nuncupata. Quę omnia eius loci qui ex affectis ducitur, species, uel formę sunt; ipso etiam testāte Cicerone, qui ait, Sed hoc genus in plures partes distributū est. Cum enim genus dixit, quas scindit a genere species esse significauit. Præterea omnia hæc, & nomen generis suscipiunt & definitionem. Affecta enim sunt ad aliquid, quæ ad id, ad quod affecta sūt, referri queunt. Coniugata uero, & genus, & forma, & cætera, ad ea semper ad quæ sunt affecta, referuntur. Sed ut in superioribus locis dictum est, qui in ipso de quo agitur hærebant, id est ex toto, ex partibus, ex nota: ut ex toto eo intelligatur termino, qui fuisset in quęstione propositus. Itemque ex eius partibus, atque eius nota. Eodem modo etiam in iis quæ affecta sunt dicemus, ad eum terminum affecta considerari, qui subiecti uel prædicati loco positus continet quæstionem. Super est nunc illud dicere, cur quæ affecta sunt, in ipso de quo agitur esse dicantur. Etenim in ipso de quo agitur termino, quatuor locos esse significauit Cicero, id est ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis. Quorum tria quidem superiora, manifestum est in eo hęrere, de quo agitur termino. Definitio enim cuiuslibet rei, quod totum est, in illo ipso est, quod definit. Partes etiam in ipso illo sunt, quod collectione coniungunt. Nota etiam in illo est, quod appellatione significat. Affecta uero extrinsecus posita uidentur, quippe quæ referuntur ad id, ad quod affecta sunt, id est ad id, de quo agitur, quę non referrentur nisi extrinsecus posita intelligerentur. Cur igitur ea etiam quæ affecta sunt, ad id, de quo agitur, inter eos numerauit locos, qui ipsi de quo quęritur, termino cohærent? dicendū est, Quoniam id quod adhærere dicitur, nō idem est ei, cui adhærere prædicatur. quæ cum diuersa sint, cogitatione tamen quadam intelliguntur esse coniuncta: ueluti non idem est definitio, quod ipsa res, quæ definitione describitur. Si enim definitio clarius efficit id quod definit: nihil uero ipsum sese clarius quam est efficere potest: manifestum est id quod definitur, a definitione esse diuersum. Sed iccirco hærere definitionem in eo quod definitur dicimus, quia est ei cognata atque coniuncta. quippe quæ dum eius proprietatem significat, ab eius substantia non recedit. Partes etiā ac notæ diuersa sunt ab eo, quod uel copulāt, uel designant. Sed quia illę propositum terminū iungunt, illę significant, habentes aliquam cū proposito termino cognationem, in ipso de quo agitur, hęrere perhibentur. Ita etiam in affectis, licet extrinsecus sint: neque enim idem sunt, quod ea sunt a quę intelliguntur affecta. necessario tamen, quia aliquam cognationem cum his habere considerantur, in ipsis hærere dicuntur, ad quæ affecta sunt. Qui vero eorum naturalis ordo sit, uel quæ differentia, uel quę sit alia locorum partitio, licet in Topicis differentiis opportunis expediendum sit: tamen cum exempla Ciceronis, quæ in his explicandis attulit, exposuero, subiungam.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem. Eiusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab uno varie commutantur, ut sapiens, sapienter, sapientia. hæc uerborū cōiugatio συζυγία dicit̄, ex qua huiusmodi est argumentum: Si compascuus ager est, Ius est compascere.

9. Definitio coniugatorum a Cicerone prolata talis est. Coniugata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem, id est quæ ab uno uerbo uariis inflectuntur modis. Ex eodem quippe genere uerba sunt; Iustitia, iustus, iuste, iustum, & quæcūque alia in diuersas possunt uocabulorum species inflecti. Quæcunque enim ab uno quolibet orta uarie commutantur, hæc a Græcis quidem σύζυγα dicuntur, apud Latinos uero cōiugata. Nam quod Greci συζυγίαν dicūt, nos coniugationem appellamus. Hæc aūt sunt, ut sapiens, sapiēter, sapientia, & quæcūq; in uarias partes orationis, uariasq; inflexiones, ab uno quodam ducta cernuntur. Ex coniugatis igitur argumentis nascentis hoc exemplum est, Sit enim dubitabile, an in aliquo agro mihi atque uicino simul pascere liceat pecus: id est, an ius sit compascere. Subiectum igitur est ager: cōpascere uero prædicatum. Faciemus itaque argumentum hoc modo. Hic de quo quæritur ager cōpascuus est, in compascuo autē licet compascere, in hoc igitur agro licet compascere. Hic igitur compascendi iuris argumentū ex compascuo sumptum est, ex coniugato uidelicet. Compascere enim & compascuum coniugata sunt. Sumptum uero est argumentum, ius esse compascere, quoniam sit ager compascuus. sed coniugatum est compascuum ei quod cō pascere. A coniugatis igitur sumptum est argumētum: quod coniugatum in ipso est de quo agitur, id est in compascēdo. omnia enim ex eodem fluunt, & sui sunt continentia, atque se respicientia. Factum est igitur argumentum ex eo quod est in ipso, ab affectis, id est a coniugatis. Maxima uero propositio est, Coniugatorum in eo quod cōiugata sunt, unam atque eādem esse naturam. uel sic, Cui cōuenit aliquid, huic etiam coniugatum eius posse sociari.

A genere sic ducitur, Quoniam argentum omne mulieri legatum est, non potest ea pecunia, quæ numerata domi relicta est, non esse legata. Forma enim a genere quo ad suum nomen, retinet, nunquam seiungitur: numerata

rata

rata autē pecunia nomē argēti retinet: Legata igitur uidetur.

10. Genus est quod de qualibet specie in eo quod quid est prędicatur. In eo aūt quod quid est prædicari dicitur qđ de qualibet specie interrogantibus, quid sit responderi conuenit: & eius de qua respondetur speciei substantiam mõstrat. Semper vero genus propria specie maius est. eamque intra ambitum suæ prædicationis includit. Quo fit, ut quanuis in alia quoq; dispartiri genus posit, speciem tamen suam nullo modo derelinquat, uelut animal quidem prędicatur de homine, & hominis substantiam monstrat: interrogantibus enim nobis quid est homo, animal respondetur. Idem tamen deduci in alia potest, uelut in equum, atque bouem, quę animalia nuncupantur. Sed ita deducitur in diuersa, ut unamquamque earum specierum quas continet, non relinquat. Vbicunque enim fuerit homo, necesse est ut ibi sit animal, homo enim animal est. Idemque de boue, ac de cæteris. Ergo liquido demonstratū est, nomen generis a specie nullo modo superari. Quod si aliquando generis uocabulum uniuersaliter enuncietur, necesse est omnes species designari, ut siquis dicat, omne animal, & hominem designabit & bouem, & ceteras omnes species sub animalis nomine collocatas. Quæ cum ita sint, Quidam testamento mulieri argentum omne legauerat: Quęritur an ei etiam numerata pecunia sit legata. numerata igitur pecunia in hac quæstione subiectum est, legata uero prædicatum. Considero igitur in alterutro eorum quidam insit, ut ex eo quod in ipso est, aliquod argumentum requiram, uideo subiectū terminum, qui est numerata pecunia, habere argentum genus, quod affectum est scilicet ad speciem suam, ad quam refertur. Quæ enim ad se inuicem referuntur, affecta sunt, ergo quoniam argentum omne legatum est, & genus speciem propriam nō relinquit, necesse est ut numerata quoq; pecunia sit legata. Nam cum omne nomen generis legatū sit, nihil de speciebus uidetur exceptum, uelut siquis dicat omne animal uiuere, nō, ut arbitror, tantum hominem, uel bouem, uel equum, uel sigillatim cætera, uel unum, uel plura uiuere dicit, ut tamen aliqua cum sint animalia, uitæ munere carere cōtendas, sed omne prorsus quicquid fuerit animal, uiuere proponit. Cum igitur omne genus, id est omne argentum legatum sit, nulla species excipitur. At numerata pecunia argentum est, fit igitur ut numerata quoque pecunia legati uocabulo posit includi. Est igitur quæstio quidem vt dictum est, An numerata pecunia legata sit. Argumentum ab eo quod in ipso est, id est a genere, quod inest propriæ speciei, quod ita inest, vt ad id referatur, hoc autem est argentum. ab affectis vero, idest a genere, prędicatur enim, vt genus argentum de numerata pecunia. Interrogātibus enim nobis quid sit numerata pecunia, iure respondemus, argentum. Maxima propositio est, Cui conuenit omne genus, eidem vnamquamque speciem conuenire Quam M. quoque Tullius diuersis quidem uerbis, sed eadē significatione proposuit dicens. Forma enim a genere quo, ad suum nomen retinet, nunquam seiungitur, numerata autem pecunia nomen argenti retinet, legata igitur uidetur.

A forma generis, quam interdum, quo planius accipiatur, partem licet nominare, hoc modo: Si ita Fabiæ pecunia legata est a uiro, si ei uiro mater familias esset, Si ea in manum non conuenerat, nihil debetur. Genus enim est uxor, eius duæ formæ, una matrumfamilias, hæ sunt quæ in manum conuenere: Altera earum quæ tantummodo uxores habentur, qua in parte cum fuerit Fabia, legatum ei non uidetur.

11. Species est, quę propriis differentiis informata sub prędicatione generis collocatur. Differentiæ vero propriæ a cæteris eam speciebus separant atque seiungunt. velut homo cum sit animalis species, differentiis informatur rationabilitatis atque mortalitatis, & seiungitur ab his animalibus, quæ ęterna sunt, uelut Sol a Platonicis creditur, & omnes species inter se propriis differentiis distent, necesse est quod de altera specie dicitur id in alium nō posse trāsferri, uelut quod de homine dicit specialiter, idē de equo, atque boue non posit intelligi. Ducitur autem a specie, quoties genus ipsum ueluti in quandam cōtrahitur portionem. Velut siquis dicat, Illud animal sibi adduci debere, quod sit rationale & mortale. Non utique de equo, uel boue, aut de cæteris, nisi tantum de homine dictum esse intelligitur. Vt igitur generaliter dictum genus omnes species claudit, cum quis dicit omne animal: sic quodlibet animal designatam speciem facit: quæ cum ita sint, a forma generis, id est a specie generis tale fit argumentum, quam formam generis, Cicero partē sæpe nominat, quo id quod dicitur planius fiat. Notius enim nomen partis est, quā formę. quo autem differ forma partibus & nos strictim superius diximus, & paulopost a Cicerone ipso latius explicabitur. Nunc de proposito uideamus exemplo. Vxoris species sunt duæ, una matrum familias: altera usu, sed communi generis nomine uxores uocantur. at uero id sæpe, ut species iisdem nominibus nuncupentur, quibus & genera. mater uero familias esse non poterat, nisi quæ conuenisset in manum, hæc autem certa erat species nuptiarum. Tribus enim modis uxor habebatur, usu, farreatione, coemptione, sed confaraeatio solis pontificibus conueniebat. Quæ autem in manum per coemptionem conuenerant, hæ matres familias uocabantur: Quæ uero usu uel farreatione, minime. Coemptio uero ceteris solennitatibus peregebatur, & sese in coemendo inuicem interrogabant, uir ita, an mulier sibi materfamilias esse uellet. illa respondebat, uelle. Item mulier interrogabat, an uir sibi paterfamilias esse uellet, ille respondebat, uelle. Itaque mulier, uiri conueniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ, per coemptionem, & erat mulier materfamilias, uiro loco filiæ. Quā solennitatem in suis institutis Vlpianus exponit. Quidam igitur extremo iudicio, omne Fabiæ uxori legauit argentum, siquidem Fabia ei non tantum vxor, uerum etiā certa species vxoris, id est materfamilias esset. quæritur an vxori Fabiæ legatum sit argentum. Vxor Fabia, subiectum est. legatum argentum, prædicatum. Quæro igitur quod nam ex his argumentum sumere posim, quæ in quæstione sunt posita. ac video vxori duas inesse formas: quarum una tātū vxor est, altera materfamilias; q̄ in manuū cōuētione pficitur. Quod si Fabia in manū non cōuenit, nec materfamilias fuit, id est nō fuit ea species vxoris, cui argentū omne legatū est. Quocirca quoniā id quod de alia specie dicitur, in aliā dici nō conuenit; cumque Fabia præter eā speciem sit, quæ in manū conuenerit, id est quæ materfamilias sit, & uir matrifamilias legauerit argentum, non uidetur Fabię esse legatum. Quæstio igitur, ut dictum est, an vxori Fabiæ omne argentum legatum sit. subiectum, vxor Fabia. prædicatum vero legatum argentum. Argumentum ab eo, quod est in ipso, de quo quæritur, id est ab eo quod est in vxore, de qua quæritur. Est autem in vxore, de qua quæritur, species vxoris: ea scilicet quæ in manum non conuenit, quæ ad eam affecta est. Omnis enim species ad suum genus refertur, id est forma. factum est igitur argumentū ab eo quod est in ipso, ab effectis, a forma generis. Maxima propositio est, Quod de una specie dicitur, id in alteram non conuenire.

A similitudine, hoc modo: Si ædes excisæ corruerūt, uitiū ue fecerunt, quarum usus fructus legatus est, hæres restituere non debet, nec reficere: non magis quàm seruum restituere, si is cuius usus fructus legatus est, deperisset.

12. Similia dicuntur, quæ eiusdem sunt qualitatis ex quibus hoc modo sumitur argumentum. Quidam testamento ædium usumfructum legauit, id est concessit ædes, ut his alius dū uiueret, uteretur. hæ cœperunt uel uitium facere, id est ruinam minari, uel etiam corruerunt. Petit igitur ab hærede is, cui ædium ususfructus legatus est, ut earum sibi ædium quæ a testatore legata sunt, damna cōpenset; & ędes quæ uitium fecerunt, uel corruerunt, restituat. Quæritur an earū ædium, quarum ususfructus legatus sit, uitium uel ruinā hæres restituere cogatur. Hic igitur subiecta quidē oratio est, ueluti quidā terminus, ædiū quarū ususfructus lega-

tus sit, ruinam vel vitium. Prędicata uero oratio, loco termini constituta, ab hærede restitutio. Sumo igitur a simili argumentum, hoc modo, Quoniam si quis serui vsumfructum legauerit, isque seruus aliquo modo deperierit, non cogitur restituere hęres seruum: ne nunc quidem cogetur hęres restituere ædes, quę in vsumfructum legatæ, ruinam, vitiumue fecerunt. Simile est enim serui vsusfructus legatio, ædiũ vsusfructus legationi. Simile est ẽt seruũ in vsumfructũ legatũ si deperierit, ab hærede nõ restitui, & ædiũ in vsumfructũ legatarum uitium ruinamue ab hærede nõ refici. Est igitur quæstio quidem, An ædium in vsumfructum legatarum uitium, uel ruinã hęres restituere cogatur. Terminus vero, subiectus quidem, ædium in vsumfructum legatarum vitium vel ruinam: Prædicatus autem, ab hærede restitutio. Argumentum vero ab eo quod in ipso est, idest ab eo quod in est, vel ruinæ, vel vitio ędium in vsumfructum legatarum. Id autem est affectum, id est similitudo: Omnis enim similitudo ei inesse perpendit, quod est simile. similitudo vero est serui vsusfructus legati pereũtis, quẽ restituere hæres non cogitur. Maxima vero propositio, Similibus rebus eadem conuenire.

A differentia: Non si uxori uir legauit argentum omne quod suum esset; iccirco quæ in nominibus fuerunt, legata sunt. Multum enim differt in arca ne positum sit argentum, an in tabulis debeatur.

13. In rebus plurimum differentibus quod de altera earũ dicitur, non uidetur in alteram conuenire. Id cum ita sit, quidam argentum suum omne legauit vxori. Illa pecuniam quoque quæ in nominibus debebatur, suam esse dicebat: quòd omnis pecunia nomine uocaretur argenti. Quæritur an id quoque argentum, quod in nominibus debebatur, legatum sit. Hic igitur subiectus est terminus, argẽtum quod in nominibus debebatur: legatum uero, prædicatus. A differentia igitur faciemus argumentationem, hoc modo. Idem de plurimum differentibus rebus intelligi nõ poteſt. Plurimum uero differt argentum in arca ne sit positum, an in nominibus debeatur. Nã quæ posita in arca pecunia est, iuris est nostri, in nomiminibus uero debita, non est nostra. nam quod mutuum datur, ex meo fit accipientis. atque ideo non cogitur eãdem ipsam pecuniam debitor restituere creditori, sed aliam tantam. In arca uero posita pecunia, & in nominibus debita, non sunt argenti uel pecuniæ species, sed differentiæ: nam argenti species, signatum ac non signatum esse dictæ sunt. Qualitas uero pecuniæ, in possessione positæ uel non positæ, sed nõ modis omnibus alienæ, in his differentiis constat. ut alia sit in arca posita, reliqua in nominibus debeatur. atque hoc iccirco dictum est, ne quis non a differentiis, sed a specie argumentationem ductam putaret. Qualitas. n. substantialis non speciebus, sed differentiis annumeratur. Cum igitur suum omne quod fuerit argentum, uir vxori legauerit; cumque manifestum sit, id ad eam pertinere, quod fuerit suum legantis, id est quod in arca fuerit conditum: non potest idem intelligi de eo quod in nominibus debebatur. Quoniam sicut dictum est, id quod nominibus debetur, ab eo quod in arca positum est, plurimum differt. Facta est igitur argumentatio ab eo quod in ipso inerat, de quo quęrebatur. Quærebatur uero de argento in nominibus debito. In hoc uero inerat propria differentia, qua ab aliquo differebat argento, eo s. quod in arca positam fuerit. Id uero est affectum, id est differentia. Maxima uero propositio, De rebus plurimum differentibus, idem intelligi non posse.

Ex contrario autem sic. Nõ debet ea mulier, cui uir bonorum suorum usumfructum legauit, cellis uinarijs, & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. Vsus enim non abusus legatus est, ea sunt inter se contraria.

14. Quod de aliqua re dicitur, id in eius contrarium non potest conuenire. Idem enim de duobus contrariis intelligi nullo modo potest. Quidam igitur supremę uoluntatis arbitrio vxori bonorũ suorum usumfructum legauit: mulier cellas uinarias oleariasque plenas ad vsumfructum propriũ deuocabat. Quæritur an penus quoque usus fructus legatus sit. penus igitur usus fructus subiectus est: legatus, prædicatum. A contrario igitur sumitur argumentum, hoc modo. Vtimur his quæ nobis vtentibus permanent: his vero abutimur, quæ nobis vtentibus pereunt. ergo cum permanere ac perire contraria sint, usus quoque & abusus contraria necesse est iudicentur. Quod si cętera quidem utẽdo premaneãt: cellæ autem uinarię atque olearię utendo consumuntur: aliarum quidem rerum vsusfructus esse potest, penus vero non potest usus esse, sed potius abusus. Ergo cum vir uxori vsumfructum bonorum suorum legauerit, non potuit legare cõtrarium, quod est abusus. est vero abusus uini atque olei. vinum igitur atque oleum ad usumfructum mulieris non potest pertinere. Argumentum ab eo quod in ipso est, de quo agitur, idest ab vsusfructus legatione atque ab affecto, idest contrario. cõtraria uero in contrariis non ita sunt tanquam definitio in eo quod definitur, sed tanquam relatio. Omnis enim ralatio in in relatiuis, omniaque cõtraria non id quod sunt idest qualitates, sed hoc ipsum quod contraria sunt, in contrariis esse dicuntur: quia non secundum qualitatem propriam, sed secundum distantiam plurimam sibi inuicem conferuntur. Maxima propositio est, Quod alicui conuenit, id eius contrario non conuenire.

Ab adiunctis: Si ea mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit, non uidetur ex edicto Prætoris secundum eas tabulas possessio dari: adiungitur enim ut secũdum seruorum secundum exulum, secundum puerulorum tabulas possessio uideatur ex edicto dari.

15. Adiuncta sunt, quæ proximum finitimum locum tenent. ut si unũ eorũ quolibet extiterit modo, alterũ quoqꝫ uel extitisse, uel extare, uel extaturum esse uideatur. hæc. n. sibi quasi uicina sunt. Quę uero in existendo sibi sunt proxima, hæc uel antecedere rem volunt, vt amor sæpe concubitum: vel simul esse, ut pallor & timor: vel euenire posterius, ut post iracundiam cædes. Eaque est adiunctorum natura, vt quanuis separari quidem possint: tamen sese inuicem monstrent. Nam neque qui amauit, necessario potitus est: & sæpe qui potitus, est, non amauit. Nec qui pallet, necessario timet, & sæpe non timens pallet. Nec ex necessitate iratus occidet, & occidit sępe aliquis non iratus. Sed tamen si de singulis inquiratur, eum concubuisse qui amauit, & pallere qui timet, & occidisse qui fuerit iratus uerisimile est: non quod ita necesse sit, sed quia ex uicinis uicina colligimus. Nam quod ad exemplum attinet huius argumenti, hæc similitudo est, Capitis diminutio, est prioris status permutatio. Id multis fieri modis solet, vel maxima, vel media, vel minima. Maxima est, cum & libertas & ciuitas amittitur, ut deportatio. Media uero, in qua ciuitas amittitur, retinetur libertas, ut in Latinas colonias trãsmigratio. Minima, cum nec ciuitas, nec libertas amittitur, sed status prioris qualitatis imminuitur, uelut adoptatio, aut quibuslibet aliis modis prior status, retenta ciuitate, potuerit immutari. Mulieres uero antiquo iure tutela perpetua continebat. Recedebant uero a tutoris potestate, quæ in manum viri conuenissent. itaque fiebat eis prioris status permutatio; & erat capite diminuta, quę uiri conuenisset in manum. Quædam igitur, quæ se nunquam capite diminuisset, idest quæ in manum uiri minime conuenisset, sine tutoris auctoritate testamentum fecit. Quæritur an secundum eius tabulas ex edicto Prętoris debeat dari possessio. Hic subiectus quidem terminus, mulieris nũquã capite diminutæ tabulę. prædicatus vero, possessionis concessio. Sumitur ergo ab adiunctis argumentum, hoc modo. Nam si secundum mulieris tabulas nunquam capite diminutę possessio detur: nihil causæ est, cur non secundum puerulorum quoque, & seruorum tabulas, ex edicto Prętoris possessio permittatur. Quid enim officere potest, ne secundum mulieris nunquam capite diminutę tabulas possessio deferatur? Id scilicet, quod ea quæ testamentum confecerat, sui non fuit iuris, quod idem & de pueris, & de seruis dici potest. Illorum enim ætas, istorum condi-

tio, in alterius sita est potestate. Adiungitur ergo, Si secundũ mulieris, quæ in suo iure non esse, tabulas, possesio detur: secũdũ puerulorũ quoq; & seruorũ tabulas possesio nem dari, qui sui iuris minime sint, quãdoquidem illi sub tutoris, isti sunt sub domini potestate. Proximum nanque est rei de qua quæritur, quod eius est consequens, & postea existens, ut secundum seruorum puerorumque tabulas bonorum possesio detur, si illud quod est in quæstione conce ditur. Quæritur enim an secundum mulieris tabulas nunquã capite diminutæ possesio detur. Quam rem consequi tur, ut si id fiat, secundum seruorum quoque, puerorumq; tabulas deferatur. quod quia fieri non oportet: ne rei quidem præcedentis existere debebit exemplum. Nec tamen necessaria est consequutio, sed uicina. Nam fieri potest, ut id recipiatur solum, secundũ mulieris tabulas possesionẽ dari: non uero id, ut secundum tabulas seruorum, uel puero rum possesio concedatur. Sed proximum est, ut qui nunc hoc recepit posterius illud admittat. Est igitur argumen tũ ab adiunctis, idest ab eo quod in ipso hæret, de quo quæ ritur. est autem quæstio de mulieris nunquã capite diminu tæ tabulis, ab affectis.s.ab adiunctis. Maxima propositio, Ex adiunctis adiuncta perpendi.

Ab antecedentibus autem, & consequentibus, & repugnantibus, hoc modo: Ab antecedentibus, Si uiri culpa factum est diuortium, & si mulier nuncium remisit, tamẽ pro liberis manere nihil oportet.

16. Antecedentia sunt, quibus positis, aliud necessaria consequatur, licet illud quod antecedit, minus sit atque posterius. Minus quidem: ut, si homo est, animal est. homo enim minus est animali, & tamen posito homine consequitur, ut animal sit. Posterius uero: ut, si peperit. cum uiro concubuit. posterius enim est peperisse quàm cum uiro con cubuisse. Aliquoties uero & quod æquale, & quod simul, & quod prius est, ponitur ut antecedens. Aequale quidem: ut, si homo est, risibilis est. Simul uero, ut, si terra obiecta est, Luna deficit. Et hæc sibi conuertuntur, ut cõsequentia fiant antecedentia. ut, si risibilis est homo est, & si Luna defecerit, terræ adsit obiectio. Antecedẽs uero prius est. ut, si arrogans est, odiosus est. Prius enim est arrogans, posterius odiosus. Illud tamen in omnibus manet, positis antecedentibus, necessario consequentia trahi. Exempli uero talis est explanatio. Ciuitatis Romanæ iure, liberi retinentur in patrum arbitrio, usque dum tertia emancipatio ne soluantur. Ergo si quan do diuortium intercesisset culpa mulieris, parte quadam dotis pro liberorum numero mulctabatur. De qua re Paulus Institutorum libro secundo, titulo de dotibus, ita disseruit, Si diuortium est matrimonii, & hoc fine culpa mulieris factum est: dos integra re petetur. quòd si culpa mulieris factum est diortium: in singulos liberos sexta pars dotis a marito retinetur, usque ad mediam partem duntaxat dotis. Quare, quoniam quod ex dote conquiritur, liberorum est, qui liberi in patris potestate sunt: id apud uirum necesse est permanere. Facto igitur diuortio contenditur, An dotis pars pro libris, apud uirum debeat permanere. Hic subiectum quidem est, factum diuortium a muliere nunciatum, prædicatum uero, apud uirum sextæ partis dotis post diuortium permansio. Quæstio, an post diuortium factum, muliere nuncium remittente, sextam dotis partem apud uirum manere oporteat. Quæro igitur, si ab antecedentibus argumentum faciendum est, quid antecedat, quid consequatur. At si uiri culpa factum est diuortium: uideo, mulierem dotis parte non posse mulctari, etiam si prima repudii nuncium misit. Quod enim antecesit, ut uiri culpa fieri diuortium, id non permittit, ut dotis pars mulieri pereat: quamuis prima repudii nuncium mittat. Non enim quia prius libellum repudii nunciauit, dotis parte mulctanda est, sed absoluenda potius damno, quod nõ sua factum est, sed viri culpa diuortium. igitur antecedens est, viri culpa factum diuortium: consequens vero, dotis partem non retineri. Nam si hoc est, illud est. Argumentationem vero faciam hoc modo, Si viri culpa factum est diuortium, etiam si mulier repudii nuncium misit, nullo modo tamen dotis parte mulctabitur. Sed viri culpa diuortium factum est: Non igitur iure mulier dotis parte mulctabitur. quod si nõ mulctabitur dotis parte: nihil in viri domo liberorum causa, dotis nomine relinquetur. sed non mulctabitur dotis parte: nihil igitur apud virũ dotis relinqueẽ pro liberis. Vtriusq; vero cõclusio syllogismi hæc est, Si igitur viri culpa factum est diuortium, pro liberis manere nihil oportet, Argumentum, ab eo quod in ipso est de quo agitur. versatur quippe inten tio de dotis parte, eiusque apud virum post diuortiũ, quod prima nunciauerit, retentione. hoc vero antecesit, uiri culpa. quod quia præcedens est, affectum est: omne enim quod præcedit, ad id quod sequitur, necesse est vt referatur. Maxima propositio est, Vbi est antecedens, ibi erit & consequens. at in hac quæstione est antecedens, id est, viri culpa factum diuortium: ibi igitur consequens erit, sextas non retineri. Cur autem ita superius argumentum conclusioni bus intexuerim: cum de his M. Tullio latius exequente tractauero, euidentius apparebit.

A cõsequentibus: Si mulier cũ fuisset nupta cũ eo, cui connubij ius nõ esset, nunciũ remisit, quoniã qui nati sunt, patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet.

17. Consequentia sunt quæ cum fuerint antecedentia posita consequuntur: veluti si dicamus, Si homo est, animal est, animal est consequens. Sed in proposito exemplo non satis apparet a consequentibus argumentum, sed ab antece dentibus potius, quod paulo post liquebit. Filij non iure suscepti, in patrum non erant potestate, sed matres potius sequebantur. Non autem omnibus erat connubium cum Romanis: nec erant nuptiæ iure contractæ, quæ aut non inter ciuem Romanum, ciuemque Romanam inibantur. aut cui princeps populusue ciuitatem, vel connubium non permisisset, eo scilicet modo, vt in potestatem parentum liberi redigerentur. Illud quoque uidendum, quod ex impari matrimonio suscepti, non patrem, sed matrem sequuntur. Ergo quædam Romana vel cum Latino, vel cum peregrino, vel cum seruo, cum quo conubii ius non erat, nuptias fecit, dotem contulit; factoque inter eos diuortio, contenditur, an nuptæ mulieris cum eo cum quo connubii ius non erat, apud uirum dotis pars post diuortium debeat permanere. Hic subiectum quidem est, nupta mulier cum quo connubium non erat: prædicatum uero, dotis partis apud virum post diuortium retentionis iure permansio. Sumitur ergo a consequentibus argumentum hoc modo. Nã quia nuptias fecit, cum eo cum quo connubii ius nullum est: id consequitur, vt liberi patrem non sequantur. Si autem liberi patrem non sequuntur, ne in patris quidem sunt potestate. at si in patris potestate non sunt, matrique applicantur: apud virum dotis pars non poterit permanere. Hic igitur antecedens est, cum eo, cum quo connubii ius non erat, nuptiæ: consequens uero, nihil pro liberis dotis nomine manere oportere. Concludatur argumentatio, Quoniam non permisso cõnubio, liberi qui procreãtur patrem non sequuntur, ne dotis quidem pars apud patrem pro liberis manere debet. quandoquidem non patrem filii, sed matrem sequuntur. Probatum est igitur pro liberis manere nihil oportere ex hoc, quod cum eo mulier nuptias fecit, cũ quo connubii ius non erat. hoc uero erat antecedens. Non ergo a consequenti, sed ab antecedenti potius factum deprehenditur argumentum. Quod si per id quod nihil dotis nomine manere oporteret, probaretur eam nuptias cũ eo fecisse, qui cum connubii ius non esset: recte a consequentibus argumentum factum esse diceretur, Fieret vero a con sequentibus argumentum, si ita poneretur, Si quid ex dote pro liberis manere oporteret, quia patrem liberi sequuntur, cum eo nupta esse probaretur mulier, cum quo connubii ius erat. Assumo quod est, consequens. Sed mulier cum eo nupta non est cum quo connubii ius erat. Concludo antecedens, Nihil igitur dotis pro liberis manere oportebit, quia patrem libri non sequuntur. Argumentum abeo qđ in ipso est, de quo quæritur. Quæritur enim de his nuptiis quarum nullum fuerit iure connubium. Ex affectis. Omne

enim

enim consequens ad id quod pręcedit refertur. Maxima propositio est, Vbi consequens non est, ibi ne antecedens quidem esse potest. Ac de his erit alius uberius disserendi locus.

A repugnantibus: Si paterfamilias uxori ancillarum usumfructum legauit a filio, neque a secundo hęrede legauit, mortuo filio, mulier usumfructum non amittet. Quod enim semel testamēto alicui datum est, id ab eo inuito cui datum est, auferri non potest. repugnat enim recte accipere, & inuitum reddere.

18. Secundus hæres dicitur, qui hæredi instituto substituitur. Veluti siquis filium instituat hęredem, scribatque, Si is filius intra pubertatem decesserit, nepotem uel quélibet alium hæredem esse oportere. Nepos igitur uel quilibet alius, secundus hęres dicitur. Repugnantia sunt, quę (ut dictum est) contraria sequuntur, si ipsis contrariis comparentur. Quidam igitur hęredem testamento scripsit filium, eique secundum substituit hęredem, uxorique suę ancillarum usumfructum legauit a filio, dixitque ut uxori filius eius usumfructū ancillarum permitteret, neq; illud adiecit, ut etiam secundus hęres eundem usumfructū mulieri concederet. Successit filius, ac mulieri ancillarum contulit usumfructum. Illo mortuo intra pubertatem, agit secundus hæres, & usumfructum ancillarum mulieri extorquere conatur, dicens, usumfructum ei a filio legatum, a se uero minime. Quæritur utrum ea mulier legatum, quod testamento acceperat, inuita possit amittere. Hic igitur subiectum est, legatum quod testamenti iure, recte accepit. Prædicatum uero, inuitam posse amittere. Sumo igitur argumentum a repugnantibus. Repugnans uero est, si id quod contrario consequens est, alteri contrario comparetur, uelut in hoc ipso quod tractamus exemplo, recte accipere, & nō recte accipere, contraria sunt, sed non recte accipere, comitatur inuitum reddere. Iure enim inuitus reddit, quod non recte accepit. Repugnant igitur inuitum reddere ei quod est recte accipere. Faciemus igitur argumentum sic, Qui testamento accepit, recte accepit. Quod autem recte accipitur, inuito eo qui semel recte accepit, auferri nō potest. At mulier testamento usumfructum ancillarū accepit: Id igitur ei inuitę non poterit auferri, Argumentum, ab eo quod in ipso est de quo agitur, idest de eo quod recte acceptum est. In ipso uero est uelut affectum contrarietatis modo, ut superius dictum est. Est autem argumentum a repugnanti. Maxima propositio, Repugnantia conuenire non posse.

Ab efficientibus causis, hoc modo: Omnibus est ius parietem directum ad parietem cōmunem adiungere, uel solidum, uel fornicatum. At siquis in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit, non debebit præstare quod fornix uitij fecerit. Non enim eius uitio qui demolitus est damnum factum est, sed eius operis uitio quod ita ædificatum est, ut suspendi non possit.

19. Causarum quidem multa sunt genera, quę Cicero paulo posterius diuidit: sed nunc de efficientium causarum disserit argumento. Efficiens uero causa est, qua pręcedente aliquid effectum est, non tempore, sed proprietate naturæ uelut in hoc quod nunc declaramus exemplo. Damni infecti promissio est; quoties quis promittit, si quod damnum eius opera contigerit, sua restitutione esse pendendum. Ius autem est, parieti cōmuni, parietem alium, uel fornicatum, idest arcum habentem, uel directum continuumque coniungere. Quidam igitur ad parietem communem, alium extrinsecus parietem iūxit, deditque satis damni infecti. Communis autem paries fornicatus fuit, idest arcum habens, uel signinam fabricam sustines, adiungente igitur eo qui satis dederat, & ut adiungeret, demoliente partem parietis quo iunctura cohæresceret, uitium communis paries fecit. Quęritur an damni infecti promissio cogat eum qui promiserit, damnum restituere. Subiectus terminus est, damni infecti promissio: prædicatus, uitii restitutio. Sumimus igitur argumentum a causis hoc modo, Si is qui damni promisit infecti restitutionem, eius uitii causa fuit, restituere debet uitium quod eius accidit culpa. quod si ea natura parietis fuit ut suspendi, sustinerique non posset (fornicati enim parietis non ea natura est, ut suspendi queat) parietis potius forma, quàm demolientis culpa, uitium fecisse uidebitur: atque ita non cogitur restaurare uitium qui se damni infecti promissione obstrinxerit. Fiet igitur argumentatio hoc modo. Si penes parietis formam constitit, ut eo adiungente parietem qui damni infecti promiserat, uitiū fieret; id uitium, qui promisit, præstare non cogitur. Fuit autem causa paries ut uitium fieret: qui ea fuit natura ut suspendi sustinerique non posset. Non igitur quod fornix uitium fecerit, pręstare debet qui damni promisit infecti. Argumentum ab eo quod in ipso est de quo agitur, idest in uitii restitutione, ex affecto, idest ex causa. Causa enim uitii, forma est parietis, non culpa coniungentis parietem. Itaq; factum est, ut fornix uitium faceret. quę causa uitii, cū absit ab eo qui parietem iunxit: abest etiam eiusdem uitii restitutio. Maxima propositio, Vnamquamque rem ex causis spectari oportere.

Ab effectis rebus, hoc modo: Cum mulier uiro in manum conuenit, omnia quæ mulieris fuerunt, uiri fiunt dotis nomine.

20. Effecta sunt, quę aliquibus efficiuntur causis, non tempore pręcedentibus, sed natura uelut si quęratur, Vxore defuncta quę in manum uiri conuenit, an eius bona ad uirum pertineant. In qua quęstione, bona uxoris defunctę quę in manum uiri conuenerit, subiectum est: ad uirum autem pertinere, prędicatum. Quæro igitur argumentum ab effecto, dispicioque quid perfecerit ipsa in manum conuentio, atque ex eo argumentum traho. id autem est, Omnia uiri dotis nomine fieri, quæcunque mulieris fuere. Ipsa igitur in manus uiri conuentio, omnia quæ mulieris fuere, uiri fecit dotis nomine, non pręcedens tempore, sed statim propria ui naturę. Nam ut in manum quęcunque conuenerit, mox eius bona, dotis nomine uirum sequuntur. Facio igitur argumentum sic. Si mulier quę defuncta est, in manum conuenit: in manum uero conuenientis mulieris bona uiri fiunt dotis nomine: hęc quoque bona de quibus agitur, uiri sunt. Argumentum ex eo quod in ipso est, de quo agitur, continetur. Agitur enim de bonis eius quæ in manum conuenerit, scilicet ab affectis, idest a causæ effectis. Effectum nanque est, in manum conuentionis omnia quę mulieris sunt, uiri fieri dotis nomine. Quanquam hic quoque non ab effectis, sed a causa factum argumentum esse monstretur. Ostensum est enim fieri uiri dotis nomine quicquid mulieris fuerit, ex eo quod mulier in manum conuenerit. Sed hæc causa est ut quæ mulieris erant, uiri fiant dotis nomine. Sed dicat quis, ex eo quod ea quæ mulieris fuerant, uiri fiunt dotis nomine, id approbari quod defunctę bona ad uirum debeant pertinere. Sed quę mulieris sunt, ea uiri fieri dotis nomine, & bona ad uirum pertinere: uel idem est, uel neutrum alteri causa est. uel siquis dicat eam esse causam ut bona mulieris uiro debeant cedere, quòd per in manus conuentionem, uiris facta sunt dotis nomine: a causa rursus, ac non ab effectis, factum esse argumentum putabit, idest a dote. ab effectis uero non oportet aliud nisi causam probari. Esset uero ex effectis argumentum, ut ex eo causa probaretur hoc modo, Si quęstio esset, an mulier in manum uiri conuenisset, & indubitatum haberetur omnia quę fuissent mulieris, uiri facta dotis nomine dicerentur ita. Si omnia quæ fuere mulieris, uiri facta sunt dotis nomine: mulier in manum uiri conuenit. sed omnia quæ fuere mulieris uiri facta sunt dotis nomine: mulier igitur in manum uiri conuenit. Maxima propositio, Causas ab effectis suis non separari.

Ex comparatione autem omnia ualent, quæ sunt huiusmodi. Quod in re maiore ualet, ualeat in minore: ut si in urbe fines non reguntur, nec aqua in urbe arceatur. Item contra: Quod in re minori ualet, ualeant in maiore, licet idem exemplum conuertere. Item, Quod in re pari ualet,

ualeat in hac, quę par est. ut quoniam usus auctoritas fundi biennium est, sit etiam ędium. At in lege ædes non appellantur, & sunt cęterarum omnium, quarum annuus est usus: ualeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat.

21. A comparatione locus qui dicitur, tripartito scinditur. aut enim a comparatione maiorum, aut a comparatione minorum, aut a comparatione parium nascitur. A comparatione igitur maiorum est, quoties maiora minoribus comparantur, hoc modo, ut Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. Sit enim quæstio, an in Vrbe aquam liceat arceri. In hac igitur subiectus est terminus, in Vrbe aqua: prędicatus uero, ius arcendi. Regi fines dicuntur quoties unusquisque ager proprijs finibus terminatur. Arcet uero aquam, qui eam per sua spatia meare non patitur. Faciamus igitur argumentum sic. Quoniam plus est regi fines, minus uero arceri aquam: si in ciuitate fines non reguntur, quod maius est: ne id quidem quod minus est, fiet, ut aqua in ciuitate arceatur. Hic igitur sumptum est argumentum ab eo quod in ipso hæret, de quo quæritur. Quęritur uero de arcendæ aquæ iure, ab affecto scilicet, idest a maiori, quod refertur ad id quod minus est. Notandum uero, quod Tullius maximam propositionem argumentationi inclusit hoc modo, Quod in re maiori ualet, ualeat in minori, & deinceps ea nixus, argumentationem expediuit, ut manifestius appareat id quod in primo uolumine commemoratum est, has maximas propositiones aliquoties quidem argumentationibus includi, ut in pręsenti monstratur exemplo, alias uero, uires argumentationibus dare, ut in superioribus exemplis locorum. quòd si idem conuertamus exemplum, dicemus, Quod in re minori ualet, ualeat etiam in maiori. At in Vrbe aqua arcetur, regantur igitur fines. Hic tamen quæstio permutatur, hoc modo. Quæritur enim an in urbe fines oporteat regi. Sed a minore sumitur argumentum, idest ab arcenda aqua, ut sit hic quoq; argumentum ab eo quod in ipso est, idest ab eo quod est in regendis finibus, ab affecto scilicet, idest a minori. Id enim quod minus est, affectum est, illud nanque respicit id ad quod comparatur. Hic quoque maxima propositio a Tullio posita est, eaque est, Quod in re minori ualet, ualet etiam in maiori, A paribus uero fit similiter comparatio. Necesse est enim ut ualeat æquitas, quæ paribus in rebus paria iura desiderat. Plurimarum igitur rerum usucapio annua est, ut siquis eis anno continuo fuerit usus, eas firma iuris auctoritate possideat, uelut rem mobilem. Fundi uero usucapio, biennii temporis spatio continetur. de ædibus in lege nihil scriptum est. Quæritur ergo, usus ædium uno ne anno, an biennio capietur. Faciemus a paribus argumentationem & quoniam immobilium ęque possessio est, ædes uero immobiles sunt, ut biennio fundus usu capitur, ita etiam oportet ædes usucapere biennio possidentem. Aequitas enim paribus in rebus paria iura desiderat. Quę etiam maxima propositio a Tullio clarissime posita est, sed exemplum restrictius positum est. nec promptissime ad intelligendum. Ita nanque ait, Vt quoniam usus auctoritas fundi per biennium est, sit etiam ædium. hic igitur ædium usus auctoritatem biennio fieri sentit. sed adiungit, At in lege ædes non appellantur, & sunt cæterarũ omnium quarum annuus est usus hic rursus ædes in his uidetur ponere, quę annuo usu capiuntur, & concludit nihil definiens, nisi, Valeat æquitas, quę paribus in causis paria iura desiderat. Sed uidetur ita dictum, quoniam immobiles sunt ædes ut fundus, biennio uero fundus usucapitur, ędes quoque biennio usucapiantur. & sibi ipse rursus opponit, sed in lege duodecim tabularum, de ædibus nihil scriptum est, & inter eas relictæ sunt res taciturnitate legis, quarum est usus annuus. Nam cum de fundo prę scriberet lex biennii usucapionem, tacuit ędes, & ij. potius hac taciturnitate eas iunxit, quarum annuus est usus. Sed soluit obiectionem ita, sed æquitas paribus in rebus paria iura desiderat. Itaque quoniam ęque fundus, atque ædes immobiles sunt, æque biennio usucapientur. Factum est igitur hic quoque argumentum ab eo quod in ipso est, de quo quęritur, idest ab affecto, idest pari. Nam cum agatur de ædium possessione, argumentum sumptum est ab usucapione fundorum. Expeditis igitur his locis, qui in ipso de quo agitur, inhærebant: Nunc iam loci eius quē dixit esse extrinsecus, ponit exemplum. Hic uero est qui sumitur ab auctoritate iudicii locus ualde probabilis, etiā si non maximæ necessitatis. Quæ enim necessaria sunt, hæc ex propria considerantur natura: Quæ uero probabilia sūt, plurimorum iudicium expectant. Ea nanque sunt probabilia, quæ uidentur uel omnibus, uel pluribus, uel maxime claris, atque præcipuis, uel secundum unamquamque artem, scientiamque eruditis, ut quod medico in medicina, geometræ in geometria, cæterisq; in propria studiorum facultate uersatis. de quo extrinsecus loco sic loquitur.

Quæ autem assumuntur extrinsecus, ea maxime ex auctoritate ducuntur. Itaque Græci tales argumentationes ἀτέχνους uocant, idest artis expertes.

22. Alia quippe argumenta sunt, quæ ipse elicit orator, atque ipse quodammodo ex designatis locis sibi cōparat, & propria facultate conquirit. Alia quæ extrinsecus posita nō ipse inuenit, sed præsentibus utitur & paratis, ueluti testimonia, tabulæ, fama, cæteraque, de quibus M. Tullius latius tractaturus est. Non enim sibi ipse testimonia parat orator: sed paratis utitur. nec ipse iudicium facit: sed iam posito ac spontaneo rumore ueniente utitur ad causam. atque iccirco hos locos Græci ἀτέχνους uocant, idest inartificiales, atque ut Tullius dixit, artis expertes, quæ enim non proprio oratoris artificio comparantur, sed se extrinsecus uenientia subministrant, hæc iure artis expertia sunt appellata. Huius exemplum est.

Vt si ita respondeas, Quoniam P. Scęuola id solum esse ambitus ædium dixerit, quantũ parietis communis tegendi causa tectũ proijceretur, ex quo in tectũ eius ædes qui protexisset, aqua deflueret, id tibi ius uideri.

23. Solum ambitus ædium est, quantum soli ędium ambitus claudit. Scęuola igitur dixit id esse ambitus ędium solum, quod tecti diffusione tegerentur. Manifestum est enim tecta latius fundi, nec parietibus adęquari, ut stillicidium longius cadat. Quę cum ita sint, quidam parietem communem tegere nitebatur, quęritur an sit aliquod ius tegendi. Respondeas tu, inquit, Trebati, id ius esse tegendi parietis cōmunis, ut in eius qui tegit, non in aliud quodlibet tectum, stillicidii aqua fundatur. alias non esse iuris, ut tegat quis parietem, stillicidio in uicini tecta defluente. Hęc enim stillicidii seruitus noua, nisi consentiente uicino, nihil iuris habet. Sed si huic respōso opponatur, Ne sic quidē ut tegat, esse iuris, quandoquidem ędium solum tantum est, quantum cuiusque parietes claudunt, Qui uero tegit, tectum longius mittit. Tu, inquit, responsum tuum Scęuolę auctoritate firmabis, dicens Scęuolam respondisse, Hoc esse solum ambitus ędium, quantum tectum proijceretur, non quantum parietes ambirent. Ius est igitur proijcere tectum, qui intra ambitum adhuc suarum ędium tegit, sed ita, ut in suum aqua defluat, nec uicino noua noceat seruitute. In qua quęstione neq; a subiecto, neq; a prędicato termino ductum est argumentũ, quod in his locis considerari moris est, qui in ipsis hęrent, de quibus agitur terminis, ut in omnibus exemplis est diligentissime declaratum. Sed quia sumitur argumentum extrinsecus, dubitationi iudiciũ cuiuslibet opponitur, ut nunc Scęuolę, cuius auctoritate responsum est: atque ideo ex loco qui uocatur extrinsecus, sumptum dicitur argumentum.

His igitur locis, qui sunt expositi, ad omne argumentum reperiendũ tanquā elementis quibusdā significatio & demonstratio datur. Vtrũ igitͤ hactenus satis est? tibi quidē tam acuto & tā occupato puto: sed quoniā auidũ hominē ad has discendi epulas recepi, sic accipiā, ut reliquarum sit potius aliquid, quàm te hinc patiar non satiatum discedere.

Omne

24. Omne elementum principium est eius rei, cuius elementum esse perpenditur. Nam eius quod ex elementis fit, ipsa elementa necesse est loco esse principij. Ergo, quoniã hi loci superius designati, argumentorũ quasi quædã principia sunt. ipsi enim sunt qui continent argumenta. omne autem quod continet, eius quod continetur, principium est: Idcirco ait Cicero ueluti quędam elementa argumentorum uideri locos hos, quos superius posuit; cautissimeque adiecit, quasi quędam elementa. Non enim integre elementa, sed quasi in similitudine elementorum sunt hi loci, qui in argumentis efficiendis sumuntur. Idcirco quoniã argumentorum quędam uidentur esse principia. alioqui elementum omne, minima pars eius est, cuius elementum est, & id quod ex elementis efficitur, partis uice coniungit, ut literæ orationem. at uero locus, non pars argumenti, sed totum est. est enim significatio quædam, & demonstratio ad reperiendum argumentum data: ut si locum respexeris, noueris ubi conditur, unde duci debet argumentum. Sed reliqua ad Trebatium expeditissime dicta sunt; blanditurque ei dicens etiam breuia posse sufficere, acuminis prærogatiua, præsertim cum sit iuris occupatione districtus, & tempus legendi plura non habeat. Sed quoniam, ut inquit, auidissimum studijs ad has doctrinarum epulas recepit, nõ uult degustatũ, sed satiatum relinquere, ut nõ desit aliquid, sed de pleno etiam relinquatur. factaque est a conuiuando translatio iucundissima. Declaratis igitur locis omnibus, eorumque exemplis diligenter expositis, pauca quædam de locorum ui, atque ordine disputabo: quibus plenissima disputatione expeditis, ad ea quę restant explanãda, transgrediar. sed id tertio iam uolumine faciendum est, quoniam secundus liber habet proprium modum.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER TERTIVS

NTEQVAM latiorẽ M. Tullii diuisionẽ de enumeratis superius locis aggrediar, pauca, ut sum pollicitus, de ui, atque ordine locorum mihi uidentur esse tractanda: ut eorum natura diligentius cognita, facilior se argumentorum copia subministret. Primũ igitur quoniã loci omnes diuisi sunt in eos, qui in ipso hęrent, de quo quæritur, & in eos qui extrinsecus assumerentur, uidendum est, quinam sint hi loci, qui in ipso hęrent de quo quęritur, & quid ab ipsis rebus differunt, in quibus hærere dicuntur. Atque illud quidem planissime expeditũ est, ipsos dici terminos illos, qui in quæstione uersantur. horum esse alterum prædicatum, alterum uero subiectum, superior expeditio patefecit. Ab eo igitur termino de quo agitur, quid differt locus a toto? quandoquidem idem est, ipsum esse, quod totum: neque enim est aliud esse quemlibet terminũ in quæstione propositum, quàm totum esse terminum eundem qui in quæstione est constitutus. De partibus quoque idem dicimus nã si omnes partes efficiunt id, cuius partes sunt, terminumque in quęstione propositum suæ partes efficiunt: non est dubium quin partes quoque omnes conuenientes idem esse quod ipsum est in quæstione propositum rectissime intelligantur. Notatio uero eodem modo illud ipsum est, quod in quæstione proponitur. rem enim unamquamque, omne uocabulũ designat in quæstione ac denotat. Fit igitur ut totum, partes, ac nota idem quod est ipsum de quo quæritur, esse uideatur. In tanta igitur similitudine rerum danda est differentia. neque enim, ut dictum est, si locus hæret ĩ eo ipsum de quo quæritur, atque ab ipso de quo quæritur capi non potest argumentum, fieri potest ut locus idem esse possit, quod ipsum est, de quo quæritur. Sed hęc differentia est, ipsum est, quod confuse ac singulariter intelligitur, ut homo, in eo inest totum suum, quod est definitio ipsius. Igitur totum, ab eo quod ipsum est, intelligentia separatur, quod illud quidem singulariter intelligitur, hoc uero sub generis ac differentiarum enumeratione monstratur. diuidit enim definitio atq; dispertit, totumque patefacit, quod in re ipsa singulariter intelligebatur. De partibus quoque eadem ratio est, si enim ad membrorum multitudinem, uel specierum omnium enumerationem, singularis termini referas intellectum: statim ipsius ac partium differentias comprehendas. Nota etiam, ab eo cuius nota est, facile distat. quia illud uox & significatio est, illud res significationi supposita. Eorum uero quæ affecta sunt, non sunt dubiæ differentię ab his, quorum affecta esse monstrantur. Quis enim idem dicat esse coniugatum, quod est id cui coniugatum est? quis idem dicat esse iuste, quod iustitia? quis genus idem quod forma? quis contraria, quis similia? quandoquidem neque contrariũ, sibi ipsi contrarium esse potest: nec simile, sibi ipsi simile: nec genus, sibimet ipsi genus, & de cæteris eadem ratio est. Nunc illud dicendum est, propter quod ista præmisimus. quandocunque enim ab illis tribus locis, qui primi propositi sunt, argumenta sumuntur, idest a toto, a partibus, a nota: fit ut ipse quidẽ terminus, ad cuius fidẽ quærit argumentum, intra quamlibet earũ rerũ contineat: quæ cũ ad argumentũ ductę fuerint, loci esse monstrant. uelut cũ fit argumentũ a toto, ipse quidẽ terminus, cui fides affert, intra totũ cõprehenditur: totũ uero ipsũ quod est definitio, res est. siquidem orationẽ, rẽ uocari placet. At si ex ea sumit argumentum, fit locus. Itaq; ipsũ qdẽ de quo agitur, intra totũ claudit: a quo toto cum fit argumentum, fit ipsum totum, locus: quod totum, quoniã claudit terminum qui in quæstione uersatur, eidem termino uidetur inhęrere. quo fit, ut locus quoque qui a toto est, eidem inhæreat termino, de quo in quæstione dubitatur. Partium quoque enumeratio eundem terminum claudit, quem partium collectione coniungit. Ipsaq; partium enumeratio res quædam est, si oratio rebus annumeranda est: sed si ab ea ducitur argumentum, fit locus. Sed quoniam partium multitudo in eodem termino est, quem conuentus partium iungit: necesse est eum quoque locum qui est a coniunctione partiũ, ipsi illi termino de quo quæritur, inhęrere. Nota etiam rem designat, & significatione aliquo modo comprehendit. a qua si ducitur argumentum fit locus. & quoniam nomen omne ei uidetur adesse, cuius intelligentiam significat: locus quoque qui est a notatione in ipso hæret, de quo uersatur intentio. At in affectis quæ in tredecim partes diuisa sunt, non idem est. Nam quoniam respicientia quodammodo terminum sunt, & quasi extrinsecus constituta, non uidetur eodem modo coniuncta esse cum termino, quo coniuncti sunt hi loci, qui a toto, a partium enumeratione, a nota esse prædicti sunt, sed tamen id quod affectum est, ad aliquid dicitur. Id uero aliquid, iunctum est illi semper, quod ad eius ducit relationem, ac sine eo esse nunquam potest, quia cum ipso nascitur, & quodãmodo altero dicto, intelligitur alterum. Nam si id de quo quæritur, eiusque affecta perpendas, ea quæ perhibentur affecta, extra id de quo ambigitur, posita esse consideres: nihil enim eorum quæ sunt ad aliquid, ex seipso esse potest, sed est semper ex altero, ut enim in prędicamentis ostenditur, omnia quæ ad aliquid dicuntur, opposita sunt, non tamen ita disiuncta sunt, ut omnino sint distributa. sed quoniam relatiua prædicatione iunguntur, necesse est aliquo modo in ipso sint, ad quod uidetur affecta. Omne quippe affectum, ex eo ad quod affectum est, suscipit formam, & sine eo esse non potest, & dicto altero, alterius se statim subiicit intellectus. ut cum dixero dimidium, duplum intelligitur, & cum partem nominauero, filius ad intelligentiam uenit. & omnia quæcunque ad aliquid sunt, ex sese pendent, nec a se inuicem deseruntur. Igitur omne affectum, & ad ipsum respicit ad quod refertur, & in ipso est. Ad ipsum quidem respicit, quoniam affectum suum, uelut ad aliquid, relatiuæ more prædicationis refertur: In ipso uero est, quod ea est affectorum natura, ut alterum existat ab altero, seque ipsa possideant. quandoquidem & id quod affectum uocatur, eius est termini ad quem consideratur affectum: & terminus in quęstione propositus affecto suo in-

telligitur

telligitur esse connexus. Quæ cum ita sint: cum argumentum sumitur a coniugatis, quoniam id quod coniugatum est, affectum est ad id quod ei ex altera parte est coniugatum, id quidem de quo quæritur, in altrinsecus posito coniugato hæret. Is uero locus unde argumentum trahitur, ab altero ducitur coniugato, ueluti si compascuus ager est, ius est compascere. Igitur compascere atque compascuum coniugata sunt. sed quærebatur an ius esset compascere. Tractum uero est argumentum a compascuo. Itaque terminus quidem de quo fuit quæstio, in altero coniugato positus deprehenditur, idest in compascendo: locus uero unde argumentum tractum est, in altero, idest in compascuo. Item quoties a genere ducitur argumentum, id de quo quæritur in forma hærere necesse est; ut cum ostenditur legata esse numerata pecunia, quoniam fuerit argentum omne legatum. Quæritur enim de numerata pecunia, quæ est species argenti, & argumentum tractum est ab argento, idest genere. Itaque ipsum de quo quærebatur, in forma fuit, idest in specie. Argumentum uero tractum est ab effecto, idest a genere. Quod si a forma generis argumentum fiat, conuerso modo est. id quidem quod quæritur in genere esse monstratur: ipsum uero unde sumptum est argumentum, in forma esse perpenditur. Nam cum quæratur, an legatum sit uxori argentum, ostenditur nõ esse legatum. quia non fuerit uxori tantum legatum, sed matrifamilias uxori. uxor uero genus est; materfamilias, species uxoris. Quærit̃ igitur de uxore, idest de genere. Argumẽtũ factũ est a matre familias, idest a forma. Quoties uero a similitudine trahitur argumentũ, quoniã id quod simile est, non sibi, sed alteri simile esse perpẽditur: res siquidẽ de quo quæritur, in uno eorũ quæ sunt similia, posita est: at uero locus, in altero est. uelut cũ quæritur an hæres restituere uitiũ ruinamue cogatur ædiũ in usumfructũ relictarũ. In hoc igitur quæstio est: locus uero a similitudine, qua non oportet hæredem ædes restituere, sicut nec mancipium, si id aliqua ratione depereat. Cũ igitur similis sit ædium ususfructus atq; mancipii: ꝙ quęrit̃, in ædiũ usufructu positum est: locus uero, in usufructu mancipi. In differentia quoque idem est. eorum namque quæ differunt, in altero positum est id quod quæritur, in altero uero illud a quo id quod est ambiguum, comprobatur. ut cum quæritur, an id quoque argentum quod in nominibus debeatur, legatum sit. Hic igitur illud est quod dubitatur. In eo uero quod ab hoc differt, locus est, a quo ostenditur minime legatum esse argentum quod in nominibus debeatur: quia multum differt in arca ne sit positum, an in nominibus scriptum. A contrario quoque idem est, ut in eo quod quæritur, an usufructus penus legatus sit. In usufructu igitur quæstio est, sed probatur minime esse legatus. quia non potest esse usus earum rerum, quæ utendo pereunt, sed potius abusus. in abusu igitur locus est, scilicet in altero contrariorum, cum fuerit in usu quæstio. Ab adiunctis etiã locus eodẽ modo ab eo quod quæritur segregatus est, ut in uno adiuncto quæstio, in altero uero sit locus. Nam cum quęratur an secundum mulieris tabulas nunquã capite diminutæ possessio detur. in hoc quæstio est, an detur: at in eius adiuncto, locus. Ostenditur enim minime dari debere possessionem, quia sit proximum, ut secundum puerorum quoq; atque seruorum tabulas bonorũ possessio concedatur. Ab antecedentibus uero ita est locus, ut quæstio sit in consequentibus. Nam cum quæritur, an aliquid dotis nomine pro liberis manere oporteat: sumitur argumentum nullo modo manere oportere ex antecedentibus, quod uiri culpa factum est diuortium: locus itaque, in antecedenti: quæstio uero, in consequenti. Consecutum est enim nihil apud patrem pro liberis permanere, cum uiri culpa præcesserit. A consequentibus uero si sit argumentum, res quæ dubia est, in antecedentibus esse deprehenditur, uelut cum quæritur, an diuortio facto, si cum eo nupta esset mulier qui cum connubii ius non esset, dotis nomine aliquid pro liberis manere oporteat, Fit argumentum sic, Siquid ex dote pro liberis manere oporteret, quia patrem liberi sequerentur, cum eo nupta esset mulier, qui cũ connubii ius esset, hic antecedens est, siquid de dote pro liberis manere oporteret, & in eo quæstio, an aliquid manere oporteat. consequens uero, cum eo mulier nupta quicum connubii ius non esset, a quo sumitur argumentum, idest a consequenti. Nam cum manifestum sit, non cum eo nupta esse, cum quo connubii ius erat: ostenditur quod minime patrem liberi sequantur, atque iccirco nihil pro liberis manere oportere. Hic igitur res quidem quæ dubitatur, in antecedenti est, in eo scilicet, an ex dote pro liberis manere aliquid oporteat: argumentum uero in eo loco qui est in consequentibus, idest in muliere quæ nupta est cum eo, cum quo nulla erant iura connubii. A repugnantibus etiam quoties argumenta sumuntur, res quidem dubia in altero repugnanti, in aduerso uero locus est argumenti: ut cum quæritur, an possit inuita mulier reddere legatum quod recte testamento semel accepit. Locus a repugnanti, minime posse inuitam reddere quod recte accepit. Quæstio igitur est in eo, quod intelligitur inuitam reddere: argumentum uero, in altero repugnanti, idest in eo quod intelligitur, recte accipere. Pugnat enim inuitam reddere, & recte accipere, sed quæstio in uno eorum est, locus in altero. Quoties uero a causis efficiẽtibus ducitur argumẽtũ, quęstionẽ in effectis eẽ necesse est. ut exẽplo quo quæritur, an qui satis dederit damni infecti, uitiũ parietis præstare cogatur. In hoc igitur, idest uitio parietis, quæstio est, sed de causa trahitur argumẽtũ. Dicitur.n. nõ oportere præstare: quoniam natura parietis causa fuerit uitii, non is qui de pręstando uitio satis dedisset. effectum ergo causæ uitiũ parietis fuit. Itaque quęstio quidem, in effecto, locus uero esse cõsideratur ex causa. At si ab effectis aliquid approbetur, locus in effecto, quæstio in causa est cõstituta. ueluti cum quærit̃, an mulier quædã, cuius bona uiri facta sint dotis nomine, in uiri manũ cõuenerit. Quoniã ergo ex in manũ conuentione perficitur, ut bona mulieris post eius mortẽ uir adipiscatur, argumentum dicitur ab effectis. Efficitur enim per in manum conuentionem, ut quæcunque sunt mulieris, uiri fiant dotis nomine. ergo cum ea quę mulieris fuere, uir nomine dotis adipiscatur, mulierem in manum uiri necesse est conuenire. Quæstio itaq; est de muliere, an in manum uiri conuenerit. argumentum uero, ab effectu causæ, idest in manum conuentionis. hoc uero est, quod ea quæ fuere mulieris, uir nomine dotis acquirit. quo fit, ut quod quæritur, in causa: locus uero sit in effectis. A comparatione uero maiorum si fuerit argumentum, quæstio erit in minoribus ut si quæratur, an in urbe aqua debeat arceri, defendaturque minime debere: neque enim fines reguntur. ita in aqua arcenda, quod minus est, quæstio est: locus uero, in finibus regendis, quod maius est. Contrarie uero, si a minore argumentum ducatur, erit id quod dubitatur, in re maiori, ut si dubitetur, An fines in ciuitate regantur: Respondeamus minime. quoniam ne aqua quidem arcetur. Ita id quod dubitatur, in re maiore consistit: illud uero unde argumentum sumitur, in minori. Et in comparatione, partium similis ratio est: in uno enim eorũ quæ sunt paria quæstio consistit, in altero locus intelligitur argumenti. ueluti cum quæritur, an ædium usus biennio capiatur. id approbamus, quoniam fundorum quoque. Cum ergo paria sint fundus atque ædes, quæstio quidem de ædibus est, argumentum uero ducitur a fundo. Ac de ui quidem locorum, quoque a se modo quæstiones & loci argumentorum separentur, hæc dicta sint. Nunc eorum ordinem breuissime commemorabo. Ex hoc itaque oritur omne iudicium, qui locus prior, qui sit posterior existimandus, si eos terminos cõsideramus, qui in proposita quæstione uersantur. Quæcunque enim his terminis propinquiora sunt: hæc rectissime priora numerantur. Posteriora uero quantũ a propositionis longissime quæq; recesserint, id autẽ tali ratione clarescet. Primum nanq; locorũ est diuisa pluralitas in eos qui in ipso sunt de quo agitur, & in eos qui assumuntur extrinsecus, in quo præpositos esse intelligimus eos locos qui in ipso sunt, his locis qui trahuntur extrinsecus. Hic uero locus qui in ipso est, in primas quatuor distribuit̃ partes, quarũ prima est definitio, qui locus a toto ẽ nũcupatus. icircо autẽ primus a toto locus ponitur, quoniã nihil est

alicui

alicui tam proximum, quam propria definitio. Consequit enumeratio partium. quia post definitionem proximum locum partes tenere debent, quę totum id, cuius partes dicuntur esse, coniūgunt. His apponitur nota, quæ quasi conuerso modo definitio est. Nam sicut definitio explicat quod implicite nota designat: ita nota inuoluit, & confuse indicat, quod patefacit atq; expedit definitio. Nota vero tertia ideo est, quia definitio substātiā tenet: partim enumeratio ea dinumerat, quę totum compositum iungunt: nota vero nihil efficit, sed tantum designat. Post hæc qoq; in ipsis terminis principaliter hærent, illa quæ sunt affecta numerantur, quę iam non ipsis insunt terminis, sed eosdem velut exterius posita consequuntur: atq; iccirco solum in ipsis esse dñr, quoniam sine his esse non possunt, quorum prima sunt cōiugata. Nihil enim inter affecta sic proximum est, quam id quod & re & nomine participat, nisi quod parua nominis inflexione seiungitur. Nam id quod iustū est, & iustitia participat, & inflexo iustitię nomine nuncupatur, & in cęteris quidem coniugatis idem est. Post hęc annumeratum est genus. Genus vero est, quod cuiuslibet vniuersaliter substantiam monstrat, & quod multorum specie diuersorū substātialis est similitudo. quod a propositis terminis lōgius quā coniugata, seiungitur: quia tametsi substantiā monstrat, tamē ne inflexo quidem vocabulo cum termini nomine copulatur, sed longe litteq; diuerso. Huic adiūcta est species, quam formam Tullius appellauit, quia nihil est tā proximum generi, quam species. Species vero est substātialis indiuiduorum similitudo, & quod sub genere ponitur. Post hanc similitudo est constituta. etenim post illud idē in substantijs intelligitur, illud idem recte ponitur, quod in qualitate esse perpenditur. Paulatim vero res incipit a similitudine recedere, nec statim ad contrarium venit, sed prius a differentia locum statuit. Nā remota similitudine nihil aliud occurrit prius, nisi differentia. post hanc, a cōtrario locum ducit, idest a maxime differentia. rursus ad amica sibi affecta conuertitur: sed non eo modo amica, quo sunt similia. adiūcta enim proponit, quæ non sunt integrę similitudinis, sed inter se indicij, & veluti cuiusdam rerum sibi cohærentium propinquitatis. Post adiuncta antecedentia Tullius posuit. post id enim quod aliquo modo iunctum est, aliquid necesse est, aut antecedens, aut consequens intelligatur. Prius itaque antecedens, post consequens collocatū est. Post hæc repugnantia dixit, vt quodammodo duplex ordo contrarietatum ac similitudinū nasceretur. Prius enim proposui a simili, a differentia, a cōtrario. atq; hic vniuersus ordo est similium & contrariorum. Rursus ab adiunctis, ab antecedentibus, a consequentibus, a repugnantibus. Hic rursus secundus ordo similium & contrariorum esse deprehenditur. sed primus valde euidentior, quam secundus: plus est.n. simile esse quam adiunctum: plus est differre quam antecedere, vel consequi: plus etiam est contrarium, quam repugnans. Et in suo queq; ordine plenam retinent formā. velut quia similitudo propinquitatem quandam tenere debet, propinquius est enim id quod est simile, ei, cui simile esse consideratur, quam id quod adiunctum est ei cui naturali uicinitate coniungitur. Rursus quoniā differentia dissimilitudinis auctor est: dissimilius est id, qđ ab aliquo differt, quam id quod consequitur, vel antecedit. Rursus quoniam contrarium longissime ab eo cui contrarium est, oportet abscondere: longius abscedit contrarium, quā repugnans. Post hęc quid aliud restare poterat, quam effectorum causas quęrere? aut post effectorū causas quid aliud quam ipsarum causarum perquirere effectus? Præterea, a comparatione loci, Postremum ordinem tenent, quia siue similitudinem, siue dissimilitudinem in sola obtinent quantitate. Ac de locorum ordine satis dictum est. Illud pręterea considerandum puto, Num hi quoque argumentorum loci, qui in ipso hærent de quo quęritur inter affecta iure numerentur. Quandoquidem quę affecta sunt, iccirco esse dñr affecta, qa sunt ad aliquid, & propositi termini relatione nectunt. Nā & definitio, alicuius est diffinitio, & totū, partium totū est: & nota, significati nota est. Sed inspicienda natura est singulorum, & videndum, num similiter hæc ad aliquid referantur, vt cętera. Nam definitio rem quam definit, quodā modo explicat, atq; conformat. Item partes, rem cuius partes sunt, propria cōiunctione perficiunt. Nota vero eius intellectum communiter tenet: & cum hęc, cętera quæ vocātur affecta, non faciant, iure hęc non inter affecta ponunt: sed in eo ipso, quod veluti conficiunt atq; conformāt, inesse dicuntur. Sed quoniam de ui atq; ordine locorum sufficienter dictū est, nunc ad sequentia transeamus. Pręter omnia enim quę superius dicta sunt, illud animaduertendum maxime est, quia non siquid in argumentis fuerit sumptū, illud eorum argumentorum locus dicendus est, nisi non solum insit argumentis, verumetiam ab eo argumenta nascātur. id quod dico, planiore liquebit exemplo. Si quod enim fuerit argumentum in quo sumatur genus vel species: non statim illud argumentum ex genere vel specie tractum esse dicitur, nisi ei argumento vires generis vel speciei qualitas subministret. Age enim, sit quęstio, An idem sit animali esse quod viuere, & fiat argumentatio sic, Non idem est animali esse quod viuere, quia ne inanimato quidem idem est esse, quod mori. plurima quippe sunt inanimata, neque moriuntur. Nam quæ nunquam vixere, ne mori quidem posse manifestum est. Hoc igitur inanimatum genus est lapidum, ac fusilium metallorum, & sumptum est in argumentum, sed non ex genere factum est argumentum, licet in eodem genus videatur inclusum, sed potius a contrario. Nanq; cōtrarium est, vitæ quidem mors, animali inanimatū, sed mori non sequitur inanimatum, igitur ne animal quidem viuere. Non ergo ex genere locus iste dicendus est, sed potius ex contrario, quamuis genus huiusmodi contineat argumētū: tunc enim locus esset a genere, si ab animalis, vel a viuēdi genere argumenti ratio traheretur. velut si ita fieret argumentum, Animali esse, substantiæ est esse, ipsum vero viuere, substantia non est, sed in substantiam venit. Non est igitur idem viuere quod animali esse. A substantia igitur tractum est argumentum, a genere videlicet animalis. Hoc igitur argumentum, & genus continet, & ex genere ductū est. in priore vero, etsi genus continet, a contrario tamen ductum esse perpenditur. Illud enim semper speculādum est, non qđ in argumēto sit, sed ex quo ducitur argumētū, & in cęteris quidē eadē ratio tenēda est: neq; est.n. in singulis immorandū. Siquis.n. diligentiā decursę superius expositiōis exercuit, facile in reliqs colliget, qđ vno declarat exēplo.

Quando ergo vnusquisq; eorum locorum, quos exposui, sua quędam membra habet, ea quam subtilissime persequamur, & primum de ipsa definitione dicatur. Definitio est oratio, quę id quod definitur explicat quid sit.

25. Propositis igitur breuiter argumentorum locis, eosdē subtilius atque enodatius statuit per suas partes & cōuenientia membra partiri. Ita enim locorum omnium diligentius natura considerabitur, si non confuse solum, verumetiā distributim, & in suarū partium proprietate noscantur. Dat vero hoc multam inueniendorū copiam argumentorum: vt enim de definitione dicamus, Si cūctas aliquis definitionum partes agnouerit: ex omnibus sibi poterit argumenta conquirere; eritque in inueniendis copiosior argumentis eo, qui quot sint definitionis species ignorat. Ex tot enim definitionum partibus argumenta producet, quantas quis definitionum partes esse cognouerit. Is vero habebit plurimam talium locorum facultatem, quem definitionū diuersitas non latebit. Ob hoc igitur M. Tullius, quos confuse atque digeste posuit locos, nunc eosdem diligentiore ratione partitur. Ac primum illud propensiore consideratione tractandum est, quod, vt dictum est, etiam loci ipsi res quædam sunt: sed tunc esse intelliguntur loci, cum ab his trahitur argumentum. Ergo nunc Cicero non principaliter locos, sed res ipsas diuidit, quę ad argumentū ductæ, speciem sumunt locorum. Definitio nanq;, & pars, & nota, res quędam sunt, sed cum ab his argumentum ducitur, loci fiunt. Cum igitur M. Tullius res ipsas ita vt sunt, naturaliter partiatur: simul cum rebus diuidit locos. Si enim res vna est a qua duci poterit argumētum, vnus est etiam locus: at si illa

diuiditur

diuiditur, quot partes eius rei fuerint, tot erunt etiam loci generis eiusdem, de quo argumenta nascũtur. Quæ cum ita sint, cumq; primus omnium locus a toto sit, id est a definitione: prius quid sit Definitio, definitione declarat, ut pate facta rei natura, species eius, uel membra, conuenienti ordine partiatur. Definitio, inquit, est oratio, quæ id quod definitur, explicat quid sit. sicut definitio est hominis, animal rationale mortale. Dictũ uero cautissime est, explicat. Nam quod nomen confuse denuntiat, id definitio per quædam substantialia membra diffundit. Quod enim confuse nomine hominis declaratur: id aperit atq; explicat definitio, dicens, hominem esse animal rationale, & mortale. Nam nisi ita dixisset, potuerat esse communis definitio, generi quoque, uelut hoc modo, Definitio est, quæ designat quid est id quod definit. Sed genus quoq; designat quid est, id de quo prędicatur, sed non explicat quid sit. Sola enim definitio explicat quid sit, quæ oratione perficitur. Genus uero, & cætera quę singulis plerunque nominibus proferũtur, minime. Explicat autem definitio id quod definitur, nõ quoquo modo, idest non in eo quod quale, uel quantum est non in quolibet aliorum prędicamentorum, sed quid sit, id est eius quod definit, substãtiam monstrat. Ea uero definitio, substantiam digerit, quæ ex genere differentijsque consistit: hæc nanque uniuscuiuslibet substãtiam significant, sicut in his dictum est, ubi de genere, specie, differentia, proprio, accidentique tractatum est. Ergo omnis definitio explicat quid sit id quod definitur. Aristoteles uero eodẽ pene modo definitionem determinat, dicens, Definitio, est oratio quid est, esse significans. M. Tullius partitur hoc modo.

Definitionum autem duo sunt genera prima: unum earum rerum quæ sunt, alterum earum quæ intelliguntur. Esse ea dico, quæ cerni tangiue possunt, ut fundum, ædem, parietem, stillicidium, mancipium, pecudem, supellectilem, penus, & cætera. quo ex genere quædam interdum nobis definienda sunt. Non esse rursus ea dico, quæ tangi demonstratiue non possunt, cerni tamen animo, atq; intelligi possunt: ut si usucapionem, si tutelam, si gentem, si agnationem definias: quarum rerum nullum subest quasi corpus, est tamen quædam conformatio insignita, & impressa intelligentia, quam notionem uoco. ea sæpe in argumentando definitione explicanda est.

26. Omnem definitionem manifestum est ad aliquid dici: alicuius est enim semper definitio. Quæ uero ad aliquid dicuntur, quandam proprietatem ex his sumant necesse est, ad quę referuntur. Quo fit, ut ex his rebus quas determinat definitio, in ipsas definitiones quædã proprietas transferatur, sed quia quod ad aliquid refertur, id nõ potest esse idẽ ei ad quod dicitur: propriã quoq; ipsum quod refertur ad aliud formã necesse est possidere. Eoq; fit, ut in definitionibus, & sua insit forma, & ea quam ab his accipiũt, quę definiunt, consideretur. Quod M. Tullius uidens, primum diuidit definitiones secundum ea quę definiuntur, quarum genera duo esse proponit, unum earum rerũ quæ sunt, alterũ earum, quę intelliguntur. Has igitur definitionum differentias ex his uidetur sumpsisse, quæ in definitione mõstrãtur. Omnia enim quę definiũtur, aut corporalia sunt, aut incorporalia. Res enim omnes in hęc primitus diuiduntur. Ea uero quę corporalia sunt, esse dicit, ea quę sunt incorporalia, non esse: Non quòd omnino ea quę incorporalia sunt, non sint, alioqui nec difinitionem susciperent. Nam si definitio est qua explicatur id quod definit̃ quid sit, eius rei, quę omnino non est, nec quid sit, explicatio ulla esse potest. Sed quia humanum genus sensibus degit, id maxime esse arbitratur, quod sensum conprehensioni subijcitur. Quis enim sibi non magis lapidem scire uideatur, aut hominem, quam iustitiam, uel hęreditatẽ, uel quicquid aliud non sensibus, sed intelligentia cõprehendit? Vnde fit, ut propter euidentiam cognitionis ea magis esse uideantur quæ subiecta sunt sensibus, ea minime, quæ intelligẽtiæ ratione capiũtur. Sed id sciendum est, M. Tullium ad hominum protulisse opinionem, nõ ad ueritatem. Nam ut inter optime philosophantes cõstitit, illa maxime sunt, quæ longe à sensibus segregata sunt: illa minus, quæ opiniones sensibus subministrant. Vnde etiam idẽ Cicero in Timæo Platonis ait. Quid est quod semper sit, nec ullum habeat ortum, & quod gignatur, nec unquam sit? Quorum alterum, intelligentiæ ratione comprehenditur: alterum affert opinionem sensui rationis expers. Hic igitur id quod semper sit rationi adiecit: id uero quod nunquam sit, sensibus cõiunxit. Sed, ut dictũ est, corporea esse, & incorporea non esse, nõ ad ueritatem, sed ad cõmunem quorumlibet hominum opinionem locutus est. Ponit igitur exempla earum quidem rerum quæ sunt, formas quasdam corporalium rerum, ut fundũ, ædes, paries, stillicidiũ, atq; id genus: quæ corporalia esse, hac rõne ostendit, quoniam cerni tangiq; possunt. Earum uero rerũ quæ nõ sunt, exempla posuit, usucapionem, tutelam, gentẽ, cæteraq; quæ sunt incorporea: quæ ex hoc incorporea esse monstrauit, q̃ ait, ea tangi demonstratiue non posse, sed intelligentia atq; animo comprehendi. Cur uero ea non esse dixerit, supposuit rationem dicẽs: Nullum quasi corpus earum rerum esse, nec molem aliquam quę feriat sensum. Qđ enim corpus esse potest usucapionis? Nã ipsa quæ usucapiũtur, corporea sunt, ipsa uero usucapio corporea nõ est. Ipsa enim per utẽdi cõsuetudinem possidendi firmitudo, quodnam corpus habere potest? Item, quod quis tutela regit corporale est, homo nanq; est: Ipsa uero cura tutelæ, atq; ipsũ ius alium tuendi, nihil omnino corporis habere potest. Homines quoq;, qui in eadẽ gentilitate sunt corporei sunt: Ipsa uero gẽtilitas, idest communis nominis liberorum societas, ut Scipionum, Valeriorum, & Brutorum, certe incorporea est: sed quædam earum rerum incorporalis animi cõceptio est, atque intelligentia, quam notionem uocauit. Ipsa enim imaginatio usucapionis uel tutelæ, atque intellectus incorporalis rei, notio dicitur, quam græci ἔννοιαν uocant. Diuisit igitur definitionem in has duas partes, scilicet secundum subiecti differẽtias, ut alias quidem esse diceret definitiones earum rerum quæ sunt, idest corporaliũ; alias uero earum quæ non sunt, idest incorporalium. Hinc quæri potest, quod etiam superius breuiter commemoraui, Quonã modo definitio nõ inter affecta numeretur, cum omnis definitio ad aliquid esse uideatur? Iccirco enim affecta esse dicta sunt, similitudo, contrarium, & cętera, quoniam semper ad aliquid referuntur. Quod si etiam definito refertur ad aliquid, nec est absolutę ac propriæ considerationis, ea quoque inter affecta ponenda est. Sed occurritur, quoniam ea quæ affecta sunt, tanquam umbra quædam corpus, ita extra posita, non possunt id relinquere ad quod probantur affecta, & aut omnino substãtiam eorum ad quæ affecta sunt, non significant. ut contrarium, simile, & cætera: aut si quãdo significant, una quædam pars intelligitur esse substãtiæ, uelut, genus, species, differentia. Non enim genus tota substantia est speciei: quando quidem nõ solum genus speciem format, sed differentiæ quoque. nec differentiæ totam substantię continent formam: quando quidem nõ sola differentia speciem perficit: sed etiam genus. Ipsa uero species, quædam generis pars est: at uero definitio, et si ad aliquid est, tamen totam substantiam monstrat, atque exęquatur ei rei quam definit, & substantiam perficit: ut neque extra posita sit, sicut similitudo, & contraria, neque pars eius substantię sit, quam definitione determinat, sed potius ipsa substãtia. Ac de hac quidem re satis dictum est. Idem uero de partibus dici põt. Nã cõiunctæ partes, totum id efficiunt, cuius partes sũt. Nota quoque totum significat id quod designat, atq; omnia coæquantur, & definitum definitioni, & partes toti, & nota rei quam significatione declarat, si non sit æquiuoca, uel si res quæ designatur, non sit multiuoca. Sane illud dubitari recte potest, cur cum dixisset duo genera esse definitionũ: nõ ipsas definitiones partitus ẽ, sed quæ definiũtur, idest corporale atq; incorporale. Qđ iccirco dictũ uidet, quia definito cum sit ad aliquid, ut dictũ est, quãdã capit ex his, quorũ substantia determinat, qualitatem.

Atq; etiam definitiones, aliæ sunt partitionum, aliæ diuisionum. Partitionum, cum res ea quæ proposita est, quasi

in membra discerpitur: ut si quis ius ciuile dicat id esse, quod in legibus, Senatusconsultis, rebus iudicatis, iurisperitorum auctoritate, edictis magistratuũ, more, æquitate consistat. Diuisionum autem definitio formas omnes complectitur, quæ sub eo genere sunt, quod definitur, hoc modo: Abalternatio est eius rei quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, inter quos ea iure ciuili fieri possunt.

27. Quoniam definitio ita ex subiecta re quam definit, proprietatem capit, ut tamen formam propriã non relinquat. iccirco post eas differentias definitiorum, quæ ab his rebus tractæ sunt, quæ definiebantur, nũc à propria forma definitionum differentias tradit. Propria uero forma uniuscuiusque compositi in suis partibus constat. itaque ex partibus definitionum tales differentias docet, quod aliæ definitiones per diuisionem, aliæ per partitionem fiunt. Definitur enim res quælibet dum aut eius species omnes enumerantur, aut partes. Partes uero a specie quo differant, paulo posterius dicam. Nunc exponenda arbitror Ciceronis exẽpla. dat enim partitionis exemplum hoc, Sit enim propositum definire quid sit ius ciuile, dicemus ita, Ius ciuile est, quod in legibus, Senatusconsultis, rebus iudicatis, iurisperitorum auctoritate, edictis magistratuum, more, ęquitate consistit. Lex igitur est, quam populus centuriatis comitijs sciuerit. Senatusconsulta sunt, quæ fuerint senatus auctoritate decreta. Res iudicatæ sunt, quæ inter eos qui super aliqua re ambigunt, sententia iudicum fuerint constitutæ: quarum exemplo cæteræ quoque iudicantur. Iurisperitorum auctoritas est eorum, qui ex duodecim tabulis, uel ex edictis magistratuum, ius ciuile interpretati sunt, probatæ ciuium iudicijs, creditæque sententiæ. Edicta magistratuum sunt, quæ Prætores urbani uel peregrini, uel Aediles curules iura dixere. Mos, est quod in ciuitate solitum est fieri. Aequitas, est quod naturalis ratio persuasit. Hæc igitur omnia unam formam iuris efficiunt, tanquam partes, uelut hominem, caput, brachia, thorax, uenter, crura, atque pedes. Partitio est enim, ut ipse ait, quæ unamquamque rem propositã, quasi in membra discerpit. Alteram uero partem definitionis, quæ per diuisionẽ fit specierum, tali monstrat exemplo. Definit enim quid sit abalienatio eius rei, quæ mancipi est, dicens, Abalienatio est eius rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut cessio in iure, inter quos ea iure ciuili fieri possunt. Nam iure ciuili fieri aliquid, non inter alios, nisi inter ciues Romanos potest: quorum est etiam ius ciuile, quod duodecim tabulis continetur. Omnes uero res quæ abalienari possunt, idest quæ a nostro ad alterius transire dominum possunt, aut mancipi sunt, aut non mancipi. Mancipi res ueteres appellabant, quæ ita abalienabãtur, ut ea abalienatio per quandam nexus fieret solennitatem. Nexus uero est quędam iuris solennitas, quæ fiebat eo modo quo in Institutionibus Caius exponit. Eiusdem autem Caij libro primo institutionum de nexu faciendo, hæc uerba sunt. Est autem mancipatio, ut supra quoque indicauimus imaginaria quædam uenditio, quod ipsum ius proprium Romanorum est ciuium; eaque res ita agitur, adhibitis non minus quam quinque testibus Romanis ciuibus puberibus, & præterea alio eiusdẽ cõditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit, Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isq; mihi emptus est hoc ære, æneaque libra. Deinde ære percutit libram, indeq; æs dat ei a quo mancipium accipit, quasi prętij loco. Quæcunque igitur res lege duodecim Tabularum aliter, nisi per hanc solennitatem, abalienari non poterat, sui iuris autem cæteræ res, nec mancipi uocabantur. Eędem uero etiam in iure cedebantur. Cessio uero tali fiebat modo, ut secundo commentario idem Caius exposuit, In iure autem cessio fit hoc modo. Apud magistratum populi Romani, uel apud Prætorem, uel apud Præsidem prouĩciæ, is cui res in iure ceditur, rem tenens ita uindicat. Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio. Deinde postquam hic uindicauerit, Prætor interrogat eum qui cedit, an contra uindicet. quo negante, aut tacente, tunc ei qui uindicauerit, eam rem addicit, idq; legis actio uocabatur. Res igitur quæ mancipi sunt, aut nexu, ut dictum est, abalienabantur, aut in iure cessione. Has autem solennitates quasdam esse iuris, ex superioribus Caij uerbis ostenditur. At si res ea quæ mancipi est, nulla solennitate interposita tradatur, abalienari non poterit, nisi ab eo cui traditur, usucapiatur. Quæ cum ita sint, recte definita est secundum diuisionem abalienatio rei mancipi, scilicet quæ aut nexus traditione, aut in iure cessione perficitur. Nam pura traditione, abalienatio rei mancipi non explicatur. Species uero has esse, non partes, hinc intelligitur: quia si quis nexu abalienet rem mãcipi, id quod suum fuit, in alterius potestatem pleno iure transtulit. Quod si etiam in iure cedat, plenum abalienationis ius erit. Vbi autem plenum nomen eius, quod diuidunt, partes suscipiunt: illud genus, & has species esse, paululũ quoq; dialectica cognitione imbutus intelligit. Quæ cum ita sint, diuisit Cicero definitionem in duas partes: unam quæ partium enumeratione fieret, alteram quæ per partium diuisionem. Vtraque uero definitio partes enumerat: Sed hoc interest, quia hæc quidem species, illa uero membra partitur. Hic suboritur quęstio ualde difficilis. Nam si definitio est etiam partitio, mirum uideri potest, quemadmodum alter sit a definitione locus, alter a partium enumeratione? quæ res maximam confusionem præstat. Nam cum superius in locorum enumeratione alter à definitione locus, alter sit a partium enumeratione propositus: cunque nunc enumerationem partium, uel diuisionem, definitionis species esse confirmet: nõ est dubiũ, quin cum idem sit partium enumeratio quod definitio [idẽ nanq; est species quod genus] idẽ sit locus a definitione, q ẽ a partiũ enumeratione. Cuius quæstionis ualde difficilis, facilior absolutio est, si definitionũ ipsarũ formas ac distantias colligamus. Multis nanque modis fieri definitio potest. inter quos unus est uerus atq; integer definitionis modus, qui etiam substantialis dicitur, reliqui per abusionem definitiones uocantur. De quibus omnibus paulo posterius integram faciam diuisionem. Nunc in commune sic differã. Nã qa omnis definitio explicat qđ sit id qđ definitur: Explicatio autem fit duobus modis, uno quidẽ, cũ pro re minime cognita, planius aliquid affertur: alio uero, cũ fit quædã partiũ enumeratio. Ac de priore quidẽ modo, posterius. Nũc uero de enumeratione partiũ ita dicendũ est, qđ oĩs definitio, quæ per partiũ enumerationẽ fit, quasi quędã partitio recte intelligitur. Dictũ est, id quod in nomine confuse significaretur, in definitione, quæ fit enumeratione partiũ, aperiri, atq; explicari. qđ fieri non potest, nisi per quarundã partiũ nuncupationem. nihil enim dum explicatur oratione, totũ simul dici potest. Quæ cum ita sint, cumq; omnis huiusmodi definitio, quædam sit partium distributio: quatuor his modis fieri potest. Aut enim substantiales partes explicantur, aut proprietatis partes dicuntur, aut quasi totius membra enumerantur, aut tanquam species diuiduntur. Substantiales partes explicãtur, cum ex genere ac differentijs definitio constituitur. Genus enim quod singulariter prædicatur, speciei totum est. Id genus sumptum in definitione pars quædam fit. Non enim solum speciem complet, nisi adijciatur etiam differentię in quibus eadem ratio [quæ in genere est. Nam cum ipsæ singulariter dictæ totam speciem claudant: in definitione sumptæ, partes speciei fiunt, quia non solũ speciem quidem esse designãt, sed etiam genus. Huius exemplũ est, Homo est animal rationale mortale. Cũ ergo tota definitio homini coæquetur, totiusque definitionis partes sint, tum animal, tum rationale, est mortale, ipsius hominis partes esse uidetur singula, quæ eiusdẽ definitionis partes sunt. Hæc igitur proprio nomine, definitio nuncupatur. Idẽ est illa definitio, quãdo in unum accidẽtia colliguntur, atque unum aliquid ex his efficitur: & est ueluti quædã partium enumeratio, nõ in substantia, sed in quadam accidentium collectione posita. huius exemplum est, Animal, est, quod moueri propria uoluntate possit. Animali nanque & motus est accidens, & uoluntas, & possibilitas: sed hæc iuncta perficiunt animal, non substantialiter constituentia, sed per quædã accidẽtia designantia, quę animalis quasi quædã

partes

partes sunt, & hęc, descriptio nuncupatur. Vt si non accidentia rei, sed quasi membra quædam dicamus, ex quibus componitur atque coniungitur atque inde definitionem facere tentemus, hoc modo dicimus. Domus est quæ fundamento, parietibus, tectoque consistit. Hic membra quædam sumpta sunt ad definitionem, quibus res tota coniungitur, & hæc uocatur per enumerationem partium definitio. At si quis ita definiat, ut non in definitione ponat membra, sed species: a diuisione specierum definitio nuncupatur. uelut si quis hoc modo pronunciet, Animal est substantia, quæ uel sensu tantum, uel sensu & ratione nitatur. Hæc igitur quatuor a se differre manifestum est. In ea nanque definitione, quæ per substantiales partes efficitur, singulæ partes maiores esse uidentur, & substantialiter uniuersaliores ab ea re, quam definiunt, ut animal, maius est ab homine. Mortale etiam atque rationale, singula hominis transgrediuntur naturam, quę in unum conuenientia, eidem quo singulatim maiora sunt, coæquantur. Accidentia uero quæ in definitione ponuntur, omnino a substantiæ ratione disiūcta sunt. In ea uero definitione quæ ex partium enumeratione perficitur, alia sunt, quæ enumerantur, ut singula totius definiti nomen capere non possint, atque iccirco eodē minora sunt: ut fundamenta non possunt domus uocabulo nuncupari. Fundamenta enim domo minora sunt, itemque cæteræ partes. At uero in ea definitione, quæ per diuisionem fit, singulæ quidem partes tota ea re quæ definitur, minores sunt: totum tamen definitæ rei nomen suscipiunt. ut rationale nomen capit animalis, eodem modo irrationale. Quibus ita discretis, quotiescunque ab ea definitione, quæ per substantiales partes efficitur, uel ab ea quæ per accidentium enumerationem colligitur, argumentatio fit, a definitione, id est a toto, tractum dicitur argumentum. Quoties uero ab ea definitione, quę uel per membrorum enumerationem, uel per specierum diuisionem perficitur, argumentatio fit: ab enumeratione partium argumentum ductum esse perhibetur. Sed M. Tullius, quia iam partitionem definitionis ingressus est, etiam hanc interposuit, quæ non ad definitionem, sed ad enumerationis partium locum pertinebat. Huius uero rei argumentum est, quia cum post, de eisdem locis latius tractans, de enumeratione partium loqueretur: nullam aliam enumerationem partium posuit, nisi eam, quam nunc definitionis speciem dixit. Nec tamē est arbitrandum, omnem partitionem, definitionis locum posse obtinere, ut si quis sic dicat, Fundamenta, parietes, & tectum domus est. id non est necesse. potest nanque esse porticus publicis usibus destinata: potest item aliud quodlibet, ut theatrum quod propter ampliores sonitus exhibendos tegi solet. Sed id nunc intelligere nos oportet, posse per partitionē aliquid sæpe definiri, cum partium illa collectio unam rem tantum possit efficere, ut si nihil esset aliud quod fundamenta, parietes atque tectum posset habere, nisi domus: iure definitio facta esse uideretur, Domum esse quam fundamenta, parietes, tectumq; perficiunt.

Sūt etiā alia genera definitionū, sed ad huius libri institutū illa nō pertinēt: tātū est dicendū, qui sit definitionis modus.

28. Hunc locum Victorinus unius uoluminis serie aggressus exponere, & omnes definitionum differentias enumerare, multas interserit, quæ definitiones esse pene ab omnibus reclamantur. Inter definitiones enim ponit & nomina, quod specialiter Arist. in omni doctrinarum genere peritissimo non uidetur, pernegatq; in Topicis nomine fieri definitionem. ueluti si quis dicat, quid est conticescere? & respondeatur, tacere, hæ nullo modo definitiones habēdæ sunt. Quod etiam ex ipsius M. Tullij definitione approbari potest, per quā definitio quid esset, ostendit. Dixit enim definitionem, esse orationem, quæ id quod definitur, explicat quid sit. Sed cum nomen non sit oratio, manifestum est, nomine definitionem non posse constitui, cum præsertim, ne omnia quidem quæ oratione promuntur, atque aliquid ostendunt, proprio definitionis nomine designentur: ueluti descriptiones, omnisque alia oratio, quæ non ex substantialibus partibus, sed ex quolibet alio modo coniunctis efficitur, quod ne ipse quidem Victorinus ignorat. Sed uidetur id definitionis loco ipse sibi Victorinus ad differēdi sumpsisse propositum, quod quoquo modo rem subiectam posset ostendere. Iccirco enim nomen quoque in definitionum numerum recepit, quoniam sæpe notiore uocabulo fit clarius, quod ignotiore antea prolatum latebat. Iccirco etiam nos superius diximus explicationem fieri duobus modis. Vno quidem cum pro re minime cognita, planius aliquid afferatur: Alio uero, cum fit per quadam partium enumerationem, ut ea quidem explicatio, in qua notius aliquid affertur, nominis sit: ea uero quę fit per partium enumerationem, orationis: quanquam etiam in ipsis orationibus semper planius aliquid afferatur, quo notius fiat illud de quo differitur. Vt igitur nihil expositio nostra prætermittat, & definitionis proprietas appareat, itaque omnia in notitiam deducantur, ut nec uera definitio nesciatur, & quæ non sit proprie uereq; definitio, sub sciētiam cadat, talis definitionum differentia facienda est. Definitionū enim aliæ proprię definitiones sunt, alię abusiuo nuncupantur modo. Ac propriæ quidem definitiones sunt, quæ ex genere differentiisque consistunt, uelut hæc, Homo est animal rationale mortale. hic enim animal genus est, rationale uero, & mortale, differentiæ. Earum uero definitionum, quæ non proprie, sed abutendo definitiones uocantur, aliæ sunt quæ singulis nominibus denotantur, alię uero quas explicat ac depromit oratio. Atque illarum quidem definitionum quæ tantum nomine designantur, alię sunt quę κατ' ἀντίλεξιν, id est ad uerbum, fiunt, cum pro nomine redditur nomen, uelut si dicat aliquis, Quid est conticere? & respondeatur, tacere. Quid est haurit? percutit. Alia uero, quæ exempli gratia ponuntur, ut cum uolumus designare quid est substātia, exempli gratia dicimus, ut homo, hęc uocatur Græce ὑποτύπωσις. quę iccirco, ut dictum est, inter definitiones ponitur, quoniā id quolibet modo aliquid designat, eius quod designatur, & si non proprie, tamen aliquo modo uidetur esse definitio. Earum uero definitionum, quæ in oratione consistunt, neque tamen sunt propriæ, multę sunt diuersitates. quarum est omnium nomē commune descriptio. Harū aliæ fiunt partitione, alię diuisione, de quibus superius dictum est. Aliæ uero substantiales quidem differentias sumunt, sed genus non adiiciunt, atque hæc quidem a Victorino ἐννοηματική dicitur, quasi quandam communem continens notionem. ueluti si quis dicat, Homo est, quod rationali conceptione uiget, mortalitatique subiectum est. Hic igitur genus positum non est, sed differentiæ substantiales. Aliæ uero sunt, quæ pluribus quidem qualitatibus designātur, accidentibus tamen, ita ut singulæ qualitates etiam si non coniungantur, possint tamen, quod demonstratur efficere. ut Homo est, ubi pietas est, ubi ęquitas: & rursus ubi malitia & uersutia esse possunt: nam & si cętera nullus adiungat, sufficit ad ostendendum hominem dicere, ubi pietas inesse potest, uel ubi iustitia, uel cętera. Hæc uocatur ποιώδης. Aliæ uero sunt, quæ pluribus in unum accidentibus coniunctis efficiūtur, ut si quis luxuriosum definire uelit, dicat, Luxuriosus est, qui pluribus & non necessariis sumptibus in delicias affluit, & in libidinem fertur effusior. omnia enim coniuncta, luxuriosum uidentur efficere, singula uero, minime. Hæc uocatur ὑπογραφική. Aliæ quoque fiunt eo modo, ut ad signandam differentiam proponantur in his rebus, quę indiscreto fine coniunctę sunt. ut si dubitet quis, Nero imperator ne an tyrannus fuerit: dicit eum tyrannum fuisse, quoniam crudelis fuerit atq; intemperans. Hæc enim adiuncta differentia, tyrannum ab Imperatore seiungit. Aut etiam si de eodem tyranno, atque Rege dubitetur quid uterque sit: iuncta differentia utrosque designat, ut si temperantia quidem Regi, & pietas: tyranno uero & intemperantia & crudelitas conuenire dicatur. hæc uocatur, κατὰ διαφοράν. Alia quæ per translationem dicitur. ut, Adolescentia est flos ętatis. Illa quoque definitio esse dicitur, quæ fit ex priuatione contrarij. ut, Bonum est, quod malum non est. Illam quoque Victorinus definitionem ponit, quæ tantum proprijs nominibus aptari potest quæ etiā ὑποτύπωσιν appellatur. ut, Aeneas est Veneris & Anchisæ

filius. Præter has etiam illa est, quæ fit per indigentiam pleni. ut, Quadrans est, cui dodrans deest, ut fit as. Ponit etiã Victorinus inter differentias definitionum illã quoq; quæ per quandam laudem fieri potest. ut, Lux, est mens, & animus, & consilium, & sententia ciuitatis. Quod maxime ratione caret. Non enim laudis modus illi faciet differentiam. Illa enim consideranda sunt, quę in definitione ponuntur, non quo animo constituta sunt. Quod si recipienda fuit laudandi uoluntas inter differentias definitionũ, cur nõ uituperandi quoque uoluntas aliam differentiam definitionis efficiat? Sed hoc apertissime inconueniens, & ueritati uidetur esse contrarium. Fiunt etiam definitiones per proportionem, ut siquis dicat, Homo est minor mundus. sicut enim mundus ratione regitur: ita quoque, quoniam homo multis partibus iunctus, habet tamen in omnibus rationem ducem, minor mũdus dici potest. Fiunt etiam definitiones a relationibus, cum dicitur, Quid est pater? respondetur, cui est filius. Causa quoque solet efficere definitionem, ut cum dicimus. Quid est dies? respondetur, Sol super terrã. causam enim, idest Solem, pro re ipsa cuius causa est, interposuimus. Atque ita diem definitione monstrauimus. Hæ sunt definitionum differentiæ, quas in eo libro, quem de definitionibus Victorinus edidit, annumerauit. quas M. Tullius prætermittit eo nomine, quod eas minime necessarias existimauerit. Nos uero nequid perfecto deesset operi, etiã quę sunt a Cicerone prętermissa subiecimus.

Sic igitur ueteres pręcipiunt, cum sumpseris ea quæ sunt ei rei, quam definire uelis, cum alijs communia, usque eo persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit. Vt hoc, Hæreditas est pecunia: commune adhuc: multa enim genera sunt pecuniæ. Adde quod sequitur, Quę morte alicuius ad quempiam peruenit. nondum est definitio. multis enim modis sine hæreditate teneri mortuorum pecunię possunt. Vnum adde uerbum. Iure: iã a communitate res disiuncta uidebitur, ut sit explicata definitio, sic: Hęreditas est pecunia, quę morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Nondum est satis. adde: Nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta. confectum est. Itemq; ut illud, Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt. non est satis. Qui ab ingenuis oriundi sunt. ne id quidem satis est. Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit: abest etiam nunc. Qui capite non sunt diminuti. hoc fortasse satis est. Nihil enim uideo Scæuolã Põtificẽ ad hãc definitionẽ addidisse. Atq; hæc ratio ualet in utroq; genere definitionũ, siue id quod est, siue id quod intelligitur, definiẽdũ est.

29. Definitionis ratione proposita: diuisaque per singulas partes tum materiæ, tum etiam formę: Materiæ quidem, cum definitionẽ esse dixit, uel earum rerum quæ corporeę essent, uel earum quæ incorporeę: Formę uero, cum aut partitionibus, aut diuisionibus definitiones fieri docuit. Prętermissisq; cæteris quæcunque ad propositum opus minime pertinerent: nunc quod utilissimum est, maximeque totam definitionum intelligentiam significare potest, exequitur. Id autem est, Qui fit in omnibus, quæcunque quomodolibet fiunt, definitionis modus. Est autem una atque omnibus communis definiẽdi ratio, ut ex communitatibus inter semet iunctis, atque compositis, in unam proprietatẽ rei definitio colligatur. Omnia enim quę communia atque uniuersalia sunt, si quid eis fuerit adiectum, determinatione minuuntur, & ad particularitatem redeunt: atq; eo ambitu quo concludebant cuncta, cohibentur, ueluti cum generi adiicitur differentia, & fit species. Nam cũ genus per se proprio ambitu multas species contineat: ei si propriam adiicias differentiam, minuitur, & in quandam quodammodo particularitatem redit, ueluti cum dicimus animal, hoc nomen multa concludit. At si ei rationale adijcias, faciasq; animal rationale, minus erit a simplici. Minus nanq; est animal rationale, a simpliciter animali. Ita additio differentiæ, quod maius fuit, in particularitatem quãdam redegit, atque cohibuit. Quoties igitur aliqua res definienda est, sumitur id, quod ei cum pluribus aliis commune est, huic adiiciuntur differentię, statimque necesse est minuatur id, quod pluribus fuerat ante commune. & si hac differentiæ additione in tantum modum decreuerit, ut rei quæ definitur, fiat æqualis, alias differentias colligere atque aptare non necesse erit, sed id ipsum quod ita decreuit, ut ęquale sit ei, quod definitur, definitionem esse necesse est. At si adhuc amplius sit ab ea re quę definitur: quęramus necesse est aliam differentiam, qua adiũcta numerus quidam crescat, uis autem communitatum, differentiarum additione decrescat. atque id hactenus faciendum, quatenus, ut dictũ est, ea quæ ad definitionem sumuntur, ei quod definiendũ est, adæquentur. Vt igitur id non ratione solum, uerum cõueniẽti quoque clarius fiat exemplo, sumatur res notissima ad definitionem, id sit homo. Huius igitur ita quęrimus definitionem. sumimus quod ei cum pluribus alijs commune est, idest animal. Dicimus igitur hominem esse animal. nõdum est definitio. Primum, quia, ut dictum est, solo nomine definitio reddi non potest: dehinc, quia animal maius est homine. Vt igitur minuatur animal, & homini coęquetur, addimus differentiam, qua adiuncta, rerum quidem numerus crescit, uis autem rei atque amplitudo minuitur. Addo igitur rationale, efficioque animal rationale. Minus est igitur animal rationale, quam proprie animal. Dico autem hominem esse animal rationale. Sed id nondum coæquatur ad hominem: possunt enim esse animalia rationabilia, sicut Platoni quoque de astris placet, quæ homines nõ sunt. Addo igitur rursus aliam differentiam, si quoquo modo iterum definitio contrahatur, ut fiat homini quod definitur, æquale. Adiungo igitur mortale, ac dico hominem esse animal rationale mortale. id æquatur ad hominem. Nam & qui homo est, animal rationale mortale est, & quod animal rationale mortale est, homo est. Dico igitur hominis hãc esse definitionem, quæ ex pluribus communibus iunctis, unum tamen quoddam, homini proprium atque æquale conficit. Atque in cęteris definitionibus eadem ratio est, ut definitiones fiant collectis communitatibus, in unumque copulatis, cum necesse sit illa copulatione, quę communia sunt, contrahi, atque in minorem cohiberi modum, eique quod definitur ex cõmunitatibus iũctis aliquid proprium atque ęquale componitur. Hoc est igitur quod ait Cicero, hunc esse definitionis modum. Cum sumpseris ea quę sint ei rei, quam definire uelis, cum aliis communia, usque eo persequi, ut proprium efficiatur, quod in nullam aliam rem transferri possit: ut his uerbis & hac sententia breuiter significare uideatur hanc esse definitionem, Quæ ex substantialibus communitatibus iuncta, atque in minorem modum redacta, fit ei rei, quę definitur, ęqualis. Exempla uero quæ ponit, huiusmodi sunt: unum definiendę hæreditatis, alterum Gentilitatis. Hęreditatis quidem hoc modo, Hæreditas est pecunia. Commune hoc, & multis aliis conueniens, quæ hæreditates nõ sunt, ut donationibus, ut furtis, ut quibuslibet aliis pecuniariis rebus, quæ minime sunt hęreditates. Huic igitur pecuniæ addẽdum aliquid fuit. i. Quę morte alicuius ad quempiam peruenit. Hæreditas enim pecunia est, ad quempiam alicuius morte perueniens. Sed ne id quidem plenum hæreditatis explicat intellectum. Commũne nanque est. Et pecuniæ mortuorum pluribus teneri modis possunt, uelut si bello quis uictus est, ac spoliatus. Addendum igitur est aliquid, Iure. ut sit, Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam iure peruenit. Hereditates enim iure capiuntur. Videatur forsitan hoc loco definitionem posse consistere, sed minime. quid enim? si legata pecunia est, hęreditas quidem dici non potest, capta tamen morte alicuius iure pecunia est. Nam si testamenta iure fiunt, pecunia etiam iure legatur. Adiiciendum est aliquid, id scilicet quo ab hæreditatibus, legata separentur: ut dicamus, hęreditatem esse pecuniam morte alicuius ad quempiam peruenientem iure. quæ legata non sit. Num satis est definitioni? Minime. Quid enim si meum quidem dominium sit fundi, uel alicuius pecuniariæ rei, alterius uero ususfructus? Nam morte eius

te eius, cui ususfructus competit, ad me res illa reuertitur, quæ in meo dominio proprietatis possessione iure teneba tur: neque tamen hæreditas esse potest. adiiciendum igitur est, minime possessione esse retentam, idest, ut proprietatis possessione id quod ex morte alicuius iure non legatũ peruenit, non retineatur. Hoc autem modo possessione retineri potest, si sit nostra proprietas & eius qui decesserit ususfructus. Coniuncta igitur omnia in unum, facient hæreditatis definitionem hoc modo, Hęreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiã peruenit iure, nõ legata, neq; possessione retẽta. Hæc definitio est æqualis hæreditati. Nã ut hæreditas, pecunia est morte alicuius ad quẽpiã perueniens iure, neq; legata, neq; possessione retenta: Ita quæcunque pecunia alicuius morte ad aliquẽ iure peruenerit, neq; legata sit, neque retenta, hanc hæc ditatem esse necesse est. Sed cum M. Tullius ad eum usq; locum definiẽdo uenisset, ut diceret hæreditatem esse pecuniam, quæ morte alicuius ad quempiã peruenisset iure, ait: Iã a cõmunitate res disiuncta uidebitur, ut sit explicata definitio, sic, Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiã iure peruenit. Itaque ita dictum est, quasi iam plena facta sit definitio. Quid enim est aliud explicatam esse definitionem, & a communitate disiunctam, nisi perfectã, & cui desit nihil? Sed rursus, quasi non sit explicata definitio, nec a cõmunitate disiuncta, adiicit, Nondum est satis: adde, nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta. Cuius adiectionis hęc ratio est. Fecit.n. definitionẽ alijs adiunctis, alijs separatis. Itaque id quod definiebat, uel his quæ adiunxit, uel his quæ separauit, a cæterorũ omniũ cõmunitate segregauit. Hęreditatem enim dixit esse pecuniam, huic addidit, morte alicuius ad aliquem peruenientem. separauitque eam ab ijs pecunijs, quæ non morte alicuius ad aliquem, sed cõtractu uiuentium peruenerint. addidit iure: ut ab his pecuniis separaret, quę per uim morte alterius ad quempiam peruenirent. His igitur duobus morte, atque iure, ea pecunia effecta est, quæ a cæteris ita separetur, ut tamen per legitimum acquirendi modum, non inter utrosq; uiuos, sed inter unum uiuum atque alterum mortuum fieret. Hæc igitur una separatio a cæteris facta est, atque ideo ait explicatam esse definitionem, & a communitate disiunctam. Sed quoniam in ea ipsa pecunia, quæ morte & iure ad aliquem peruenit, inerãt quædam quæ hæreditates non essent, harum separatione, plena effecta est hæreditatis definitio. Nam cum diceret, hæreditatem pecuniam esse, itemque, quæ morte alicuius ad aliquem peruenisset, itemq; quę iure: hęc omnia efficientia substantiam hæreditatis apposita sunt. Sed quoniam erant in hac collectione quędã, ad quæ huius collectionis intellectus transferri posset, nec tamen essent hæreditates, ueluti legatum, aut possessionis retentio: his subtractis, reliqua fuit hæreditas, de qua intelligi posset, pecunia alicuius morte ad quempiam iure perueniens. Nõ igitur legatum, aut possessionis retentio, substantiam hæreditatis efficiunt, quippe quæ impedirent ad eius substantiam demonstrandam, nisi remouerentur. At uero nec negatio quidem, cuiusquam substantiam perficit, sed tantum quid non sit, ostendit. Quod si legatum & possessionis retentio hæreditatis substantiam nõ modo non complent, uerum etiam impediunt atque corrumpunt, nisi fuerint disiũcta atque seposita; cumq; harum negatio nihil ex hæreditatis substantia monstret, sed tantum quid non sit, ostendat: relinquitur pars superior, id est pecunia morte alicuius ad quempiam iure perueniens, quæ substantiam hæreditatis ostendat. eaque sit explicata definitio, a cęterisq; disiuncta. Sed quoniam rursus, ut dictum est, quædam sunt ad quę deriuari huius definitionis intelligentia possit, iccirco ad discretionem integram designandam reliqua pars additur. Itaque quoniam ista demonstrant hæreditatem, efficiuntq; substantiam, iure dictum est, iam a communitate res disiũcta uidetur, ut sit explicata definitio: Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Sed quoniam rursus hic intellectus ad plura intra se posita poterat conuenire, non immerito additum est: Nondum est satis, & cætera. quæ legatum & possessionis retentionem ab hæreditatis definitione seiunguntac de priore quidem hæreditatis exemplo hæc dicta sint. Ad huius uero similitudinem etiam secundum tractat exemplum, quod de definitione gentilitatis est positum. Gentiles enim sunt, qui eodem nomine inter se sunt, ut Scipiones, Bruti, & cæteri. Quid si serui sunt? num ulla gentilitas seruorum esse potest? Minime. Adiiciendum igitur. Qui ab ingenuis oriundi sunt. Quid si Libertinorum nepotes Ciuium Rom. eodem nomine nuncupentur? num gentilitas ulla est? Ne id quidem. Quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur: addatur igitur, Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit. Quid si per adoptionem in alterius familiam transeat? tunc etiam si eius gentis ad quam migrauit, nomine nuncupetur, licet ab ingenuis, & ab ijs ortus parentibus sit, qui nunquam seruitutem seruierint, tamen quoniam in familia gentis suæ non manet: ne in gentilitate quidem manere potest, addendum igitur est, Neq; capite sunt diminuti. Hoc fortasse, inquit, satis est secundum Scæuolę Pontificis definitionem: nihil enim ulterius adiecit, ut sit definitio gentilium hæc. Gentiles sunt, qui inter se eodem sunt nomine, ab ingenuis oriundi, quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, & ubi gentilitatẽ nulla capitis diminutio destruxit. Hæc quoque definitio facta est ex pluribus communitatibus in unum cõfluentibus, atq; unam proprietatem eius rei quæ definiebatur, id est gentilitatis, facientibus. Hic igitur definitionis modus in utroq; genere rerum ualet, siue quę sunt, siue quę non sunt, id est siue corporalium, siue incorporalium. Nam, ut superius ostensum est, id esse, Cicero dicit, quod corporale sit: id non esse, quod est incorporale. Ac postremo omniũ definitionũ modus hic ẽ, ut ex pluribus cõmunitatibus aliqua proprietas fiat. Sed distant a se definitiones, qđ hæ quæ proprie definitiones uocantur, ex his cõmunitatibus coniunguntnr quæ substãtiales sunt. Illæ uero, quę non ueræ, sed abutendo definitiones dicuntur, ex accidentibus communitatibusque congregantur.

Partitionum autem, & diuisionum genus quale esset, ostendimus: sed quid inter se differant, planius dicendũ est. In partitione quasi membra sunt, ut corporis, caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, & cætera. In diuisione formæ sunt, quas Græci ἰδέας uocant, nostri siqui hæc forte tractant, species appellant, non pessime id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim ne si Latine quidem dici possit, specierum, & speciebus dicere. & sæpe his casibus utendum est: at formis & formarum uelim. Cum autem utroq; idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Genus & formam definiunt hoc modo: Genus est notio ad plures differentias pertinens. Forma est notio, cuius differentia ad caput generis, quasi fontem referri potest. Notionem appello, quod Græci tum ἔννοιαν, tum πρόληψιν dicunt. Ea est insita et ante percepta cuiusq; formæ cognitio enodationis indigens. Formæ igitur sunt hæ in quas genus sine ullius prætermissione diuiditur: ut siquis ius in legem, morem, æquitatem diuidat. Formas qui putat idem esse quod partes, confundit artem, & similitudine quadam conturbatus non satis acute quæ sunt secernenda, distinguit. Sæpe etiam definiunt & oratores, & poetæ per trauslationem uerbi ex similitudine cum aliqua suauitate. sed ego a uestris exemplis, nisi necessario non recedam. Solebat igitur Aquilius collega & familiaris meus, cum de litoribus ageretur, quæ omnia publica esse uultis, quærentibus ijs ad quos id pertinebat, quid esset litus, ita definire, qua fluctus eluderet. hoc est quasi qui adolescentiam flores ætatis, senectutem occasum uitæ uelit definere. Translatione enim utens discedebat a uerbis proprijs rerum, ac suis. Quod ad definitiones attinet, hactenus: reliqua uideamus.

30. Quoniam definitionum formas in partitionẽ, diuisionemq; distribuit: ne qua rerum auditor similitudine turba-

tetur, diuisionis ac partitionis differentias prodit, ac primũ aliud partes, aliud species esse demonstrat. Species enim sæpe partes: partes uero nunquã species appellantur. Differunt uero hæc a se, quoniã partes totius, membra coniũgũt. Species uero genus diuidit, atq; dispertit. Nam ut superius quoque dictum est, partes eius quod copulant, non suscipiunt nomen totius. Neque enim fundamenta, uel tectum domus esse dici possunt: nam nisi omnia quæ quid efficiunt, iuncta sint totius uocabulum singula non habebũt. At uero species etiam singulæ, generis suscipiunt nomen, ut homo animalis: quo fit, ut in his illa quoque differentia possit agnosci, quòd partes quidem, totius partes: species uero non totius, sed uniuersalis rei, idest generis species esse dicuntur. Differt uero totum a genere. quod genus quidẽ uniuersale est, totũ uero minime. quod probatur hoc modo. Si enim id quod totum dicitur, ut domus, uniuersale esset, partes quoq; eius, totius susciperent nomẽ. At nõ suscipiunt, ut sæpe monstratũ est. quod igitur totum est, uniuersale non est. Genus uero uniuersale esse manifestum est: quoniã eius nomen deductæ ab eo formæ suscipiunt. Item alia differentia. Genus semper speciebus suis prius est, totum uero suis partibus posterius inuenitur: nisi enim partes fuerint, totum non potest cõiungi. Quo fit, ut si genus pereat, species quoq; perimantur. Si species intereat, maneat genus, quod in partibus totoq; contrarium est. Nam si pars quælibet una pereat, totum necesse est interire: si uero totum, quod partes iunxerant, dissipetur, partes manent distributæ. ueluti si domus, tecta, & parietes, & fundamenta a semetipsis extrinsecus posita intelligantur: domus quidem non erit, quia coniunctio destrũcta est, partes tamen manebunt. Propriis igitur nominibus M. Tullius partes quidem ueluti totius membra appellat, species uero formas: iccirco, quoniam non satis ei apta uidetur inflexio casuum ab eo nomine qđ est species. Et licet plures, inquit, usurpauerint hoc nomẽ: tamen quoniam dura est huius nominis per casus inflexio, cum dicitur speciei, specierum, speciebus: iccirco commoditatem in dicendo, ut ipse ait, non arbitratus est negligendam, ut formas uocaret, in cuius nominis casibus nulla sentitur asperitas. Et quoniam forma præter Genus esse non potest (nihil enim præter suum potest esse principium) utrorumque apposuit definitiones, dicens, genus esse notionem ad plures differentias pertinentem. Notio uero, intellectus est quidam, & simplex mentis conceptio, quæ ad res plures pertineat a se inuicem differentes. Id uero genus esse manifestum est, quod apertissimo liquet exemplo. Animalis quippe intellectus ad plures differentias pertinet, ad rationale, scilicet atq; irrationale: ad mortale etiã, atq; i mortale: ad ambulabile, reptibile, uolatile, natabile: & est eorũ oĩum, quæ sub his differẽtiis sita sunt, genus. Idem uero significat hęc definitio, quod etiã uetus: hæc est huiusmodi. Genus est, quod de pluribus specie differẽtibus in eo quod quid est, prædicatũ. uelut animal, genus ad plures res specie differentes, id est ad hominẽ atq; equũ in eo qđ quid est, prædicatur. Nã interrogantibus quid est homo uel equus, animal dicitur. Itẽ formæ definitionẽ talẽ dedit. Forma est notio, cuius differẽtia ad caput generis, quasi fontẽ, referri potest: & recte. Nã si formæ a genere deducuntur, species necesse est referãtur ad genus. Si igitur principium quoddam & fons formæ genus est: necesse est ut intellectus formæ ad primordiũ suũ, id est notionem generis reuertatur. Intellectus enim hominis refertur ad animal, itemq; equi, & cæterorum. Notionem uero appellat, quod Græci ἔννοιαν dicunt. huius hæc est definitio. Notio est insita, & ante percepta cuiusq; formæ cognitio, enodationis indigens. Hæc uero definitio, hinc tracta est, quòd Plato ideas quasdam esse ponebat, id est species incorporeas, substantiasque constantes, & per se ab alijs naturæ ratione separatas, ut hoc ipsũ homo, quibus participantes cæteræ res, homines, uel animalia fierẽt. At uero Aristoteles nullas putat extra esse substantias: sed intellectam similitudinem plurimorum inter se differentiũ substantialem, genus putat esse, uel speciem. Nam cum homo atque equus differant rationabilitate atque irrationabilitate horum intellecta similitudo efficit genus. Nam similitudo equi & hominis substantialis in eo est, quòd uterque substantia est, uterque animatus, uterque sensibilis, quæ iuncta efficiunt animal: est animal namq; substantia animata sensibilis. Igitur hominis, atque equi similitudo, est animal, quod est genus. Rursus cum Plato atq; Cicero, numero accidentibus distarent: horum similitudo, quæ est humanitas intellecta atq; animo formata, species est. Ergo communitas quædam, & plurimorum inter se differentiũ similitudo notio est: cuius notionis aliud genus est, aliud forma. Sed quoniam similium intelligentia est omnis notio, in rebus uero similibus necessaria est differentiarum discretio, iccirco indiget adhuc notio quadã enodatione ac diuisione, uelut ipse intellectus animalis sibi ipse non sufficit. Nam mox animus ad aliquod animal, id est uel hominem, uel equum deducitur inquirendum, & hominis notio uel ad Tullium, uel ad Platonem, uel ad quemlibet singularium personarum refertur. Quæ cum ita sint, quoties genus diuiditur in formas, nullam prætermitti oportebit. Est. n. uitium uel maximum, si qua diuidentem forma prætereat. ueluti siquis ius diuidere uelit, in legem, morem, atque æquitatẽ necesse est partiatur. Nã & lex, & mos, & æquitas, & singula & in cõmune, iuris uocabulo subiecta sunt. Culpat uero illorũ inscitiã, qui idẽ species uel formas putant esse, quod partes: conturbarique eos inscitia dicit, quod res a se plurimum differentes imperite atque improuide distinguere, ac segregare non curant. Sed quoniam de definitione loquebatur, addit aliam speciem definitionis, quã nos superius enumerauimus: quæ per translationem, non proprietatis, ueritatisque, sed splendoris atq; ornatus ratione perficitur. ꝙ poetarũ atq; oratorũ esse autumat, quibus luculenta oratio curæ est. Huius definitionis exemplũ a iure ciuili Tullius petit; atq; se nõ aliter ab exẽplis notioribus Trebatio recessurũ, quã si necessitas cogat. Per translationẽ uero definitio est, ueluti cũ Aquilius litus definire uolẽs, dicebat litus esse quo fluctus eluderet. hoc eludere ab ijs translatũ est, qui agitatione aliqua, causa lusus mouetur. Itemq; adolescentia est flos ætatis, id ab arboribus ductum est, quarũ fructus, flores præcedũt. Et senectus, uitæ occasus, id a die ductũ est, qui definit esse cũ sol occiderit, quæ trãslationes a proprietate discedunt, & quadam similitudine subiecta significant. Est enim translatio, quoties habentis rei nomen, propter alterius rei similitudinem, a re simili nomen imponitur. ut motus habet proprium nomen, item usus suo uocabulo nuncupatur: sed qui dicit, qua fluctus eluderet, a similitudine agitationis, ad fluctuum motum, uocabulum trãsfert. Ac de definitionibus quidem disputationẽ terminãs, ad partitionẽ transitum facit. Sed nunc tertio uolumini satis est, reliqua in posterum differamus.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER QVARTVS.

Explicare non possum mi Patrici, quantas sæpe in difficilimi operis cursu uires afferat amicitiæ contemplatio: cum & ijs studiosius cõponamus, quos reposito penitus amore diligimus, & placere cupientibus multa sese rerum copia subministret. Huc accedit, quod ut quæq; in mentem uenerint, iniudicata, atq; etiam inea stigata promuntur. quandoquidem apud chari pectoris secretum nihil est periculi proferre, quod sentias. Est igitur mihi, cum tuam beneuolentiã specto, pronum omne, atq; ut ita dicam, uoluptarium quod in tuæ præscriptum iucunditatis impenditur. Sed cum memet ipse perpendo, uereor ne imperato muneri par esse non possim, & deficientis culpa in adhortantis cedat iniuriam. Quo fit, ut tibi etiã atque etiam prouidendum sit, ne tuis ipse moribus emendatus e

nostri

nostri alicuius erroris sarcinam feras. Nosti oblatrantis morsus inuidię: nosti quam facillime in difficillimis causis liuor iudicium ferat. Quæso igitur extremam nostro operi manum, communis negotij studiosus imponas: abundantia reseces, hiantia suppleas, errata reprehendas, sis postremo nostri laboris, tuæque adhortationis assertor. cum pręsertim me securum peractum reddat officium: te amici pudor dignus posit conuenire, si displicet. Sed hæc alias, nūc operis suscepti tramitem persequamur. Quoniam locorum in ipsis de quibus quæritur terminis inhærentium, alii sunt a toto, alii a partibus, alii a nota, alii ex affectis: De eo quidem loco, qui à toto est, & in definitione est constitutus, sufficienter disseruit superiore tractatu. Nunc uero de partium enumeratione dicere instituit, rectam ordinis uiam scilicet insistens, ut nō solū exēplo qualis esset partiū enumeratio pdoceret, uerū ratione quoq; ostēderet, quomodo partiū enumeratione in argumentationibus esset utendum.

Partitione autem sic utendum est, nullam ut partem relinquas: ut si partiri uelis tutelam, inscienter facias, si ullam prætermittas. At si stipulationem, aut iudiciorum formulam partiare, non est uitium in re finita prætermittere aliquid. Quod idem in diuisione uitiosum est. Formarum enim certus est numerus quæ cuiq; generi subijciātur. Partium distributio sæpe est infinitior, tāquam riuorum à fonte deductio. Itaque in oratorijs artibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint, subiungitur absolute: at cū de ornamentis uerborum, sententiarumq; præcipitur, quæ uocantur σχήματα, non fit idem. Res enim est infinitior, ut ex hoc quoq; intelligatur, quod uelimus inter partitionem, & diuisionem interesse. Quanquam enim uocabula prope idem ualere uideantur: tamen quia res differebant, nomina etiam distare uoluerunt.

31. Sensus huiusmodi est: Rerum quę partibus coniunguntur, alię quidem paucas, ac facile intelligibiles, comprehēsibilesque partes habēt: aliæ uero plures intellectuq; difficiles. In his igitur partibus quę sunt paucę, facile sub intelligentiam cadunt, uel maximum uitium est, si partiendo aliquid relinquatur. In his uero quarum, ut ipse ait, infinitior numerus est, & confusior perspectio, minus uitiosum est, si qua diuidentem pars in enumeratione pręteread. Fit autē hoc non solum per eas res, quæ aliquibus partibus constāt, uerum etiam sæpe p partes ipsas, quas in distributione partimur: ut si hominis corpus uelimus intellectu ac ratione p propria membra disiungere, faciemus ita, caput, humeros, manus, thoracem, uentrem, suras, atque pedes. Et quoniam maiores partes sumpsimus ad diuidēdum, icc irco nihil prętermissum esse uidetur. at si minutissimas pariculas persequamur, tum oculi quoquę, & labia, & nares, atque aures, earumq; partes persequendæ sunt, idq; in toto corpore faciendum est. eoque modo difficilior erit partitio, cum sit partium numerus infinitior. Sæpe etiam, ut dictum est, res ipsæ his partibus iūctæ sunt, quarū non sit facilis inspectio. ut si quis stipulationum, & iudiciorum formulas partiatur, uel etiam si figuras loquēdi, quæ σχήματα græci uocant, diuidi necesse sit. Hic igitur si quid pręteermissum sit, nō erit uitium partientis: quia partium natura multiplex sępius obtendit errorem. At siquis genus diuidat, pernitiosum est aliquam pręterire formam, quoniam formarum finita quātitas est. Nam quia semper in cōtrarium diuiduntur, aut duæ sunt semper species generis, aut tres: & tūc tres, cum ea tertia, quæ sumitur, ex cōtrariorum permistione perficitur, ut si colorem diuidamus, dicendum est ita, Coloris aliud est album, aliud nigrum, aliud medium. Idque medium, ex albi coloris ac nigri commixtione coniunctum est, quamuis in quamlibet aliam coloris speciem trāsferatur, seu purpurei, seu rubri, seu uiridis. Itaque si tale est quod diuidis, talesque sunt partes, quas ad diuisionem sumis, quas nō difficulter intelligentia comprehendas, uitium erit, si quid omiseris, uelut si tutelas partiaris. Tutela quippe quatuor fere modis est, aut enim per consanguinitatis gradum est, aut patronatus iure defertur, aut testamento patris tutor eligitur, aut urbani Prætoris iurisdictione formatur. & sunt forsitā plures, sed nunc istæ sufficiunt. Hic igitur & paucæ partes, & facile comprehensibiles. At si stipulationum formulas & iudiciorum comprehēdere uelis, quoniā multæ in his partes sunt, non erit uitiosum, si quid omiseris. in promptu uero est exēplum partium, quod de tutelis est dictum: magis enim ut genus in formas, quam ut totum in partes, tutela diuisa est. Nam siue per sanguinitatem fit tutor, siue patronatus iure, siue cęteris modis, integrum tutelæ ius habet. quod in singulis partibus non solet euenire, ut totius integrum capiāt nomen. Sed ut conueniens uideatur exemplum, requirendæ sunt tales tutelarum partes, quæ iunctæ tutelas efficere possint, non quæ singulę tutelę nomine designentur. quod nescio an quisquam iurisperitię professor, tales tutelæ partes ediderit. Merobaudes uero rhetor ita intelligēdū putauit, ut id quod ait: Partitione sic utendum est, ut nullam partem prætermittas, de diuisione dixerit, idest de una parte propositæ partitionis. Nam & diuisio, & per membra distributio, partitio nuncupatur. In diuisione enim uitiosum est aliquid prætermittere: in partitione membrorum, minime. Ita exemplum de tutelis ei partitioni accommodatum dedit, quæ est diuisionis. At si diuisionem facias, id est formarum a genere partitionem, summum est uitium aliquid prætermittere: quoniam cum sit finitus formarum numerus, siquid omissum sit, inscitia pręteritur. ut si oratorias quęstiones in formas diuidere uelimus, dicemus omnem rhetoricā quæstionem, aut de facto esse, aut de qualitate facti, aut de nomine. At si locutionum figuras, sententiarumque distribuam, non erit, ut dictum est, uitium, transire aliquid, quando quidem sententiarum inter se atq; locutionum figurę & multiplices, & uaria ratione diuersæ sunt. Hic quoque figurarum partes non ita uidentur accipi posse, quemadmodum totius, sed ut species generis. Vnaquęque enim figurarum, quę infinitæ sunt, uelut figuræ generalis species est. qđ possumus intelligere ex his uerbis rhetorū, ubi de elocutione tractatur. Nullæ nāque sunt figurarum partes, quæ figuras iungant ita, ut singulæ figurę nomen uniuersalis figuræ non possint admittere. Sed obiici nobis potest. Et quomodo infinitæ sunt figurę, si species sunt? Sed respondebo leuiter. Elocutione mutata figuram quoque mutari, atque iccirco in potestate esse dicentis, figuras facere, quas is qui tractat, difficile, antequam fiant, potest agnoscere: hæ uero nō substantialibus quibusdam differētiis cōstituūtur, sed potius accidentibus explicantur. unde fit ut tum communis nominis in significationes partitio fieri uideatur, cum figura diuiditur, potius quam generis species. Omnia uero significata cuiusque nominis, diuisione includere, difficile est: quia noua plerunque fingentur, sed ne id quidem rerum ratio pmittit. Nam unaquęque figura generalis figurę nomine, & definitione comprehenditur. Quocunque enim modo figura definitur, eadem erit definitio etiam uniuscuiusque figurę. Quæ res, unamquamque figuram, uniuersalis figuræ speciem esse declarat; uniuoca enim sunt species & genus. Sed est illud uerius, partitionem figurarum ad elocutionem ipsam Tullium retulisse, cuius pars quædā est figura, non species: uariis enim multiplicibusq; figuris elocutio luculēta contexitur. Siquis igitur elocutionem partiri uelit in figuras, non genus in species, sed totum secabit in partes. Quæ cū ita sint, ex hoc quoq; apparet, quid intersit, inter diuisionem partitionemq;: cū partitio interdū talis sit, ut siquid in ea prætermissum sit, nihil afferat uitii. Diuisio uero formarum talis est, ut in ea non queat aliquid sine culpa pręteriri. Quo factum est, ut quia res differebāt, diuersa etiam uocabula rebus inter se distantibus inderentur.

Multa etiam ex notatione sumuntur: ea est autem cum ex ui nominis argumentum elicitur, quā græci ἐτυμολογίαν appellant, idest uerbum ex uerbo ueriloquium. Nos autem nouitatem uerbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia sunt uerba rerum notæ. Itaq; hoc idem Aristoteles σύμβολον appellat, quod latine est nota. Sed cum intelligitur quid significet, minus laborandum est

de nomine

de nomine. Multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex uerbo, ut cum quæritur postliminium quid sit, non dico quæ sint postliminij. Nam id caderet in diuisionem, quæ talis est: Postliminio redeunt hæc, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quæ fræna recipere solet. Sed cum ipsius postliminij uis quæritur, & uerbum ipsum notatur. in quo Seruius noster (ut opinor) nihil putat esse notādū nisi post, & liminium illud productionem esse uerbi uult, ut in finitimo, legitimo, æditimo, non plus inesse timum, quàm in meditullio, tullium. Scæuola autem P. filius iunctum putat esse uerbum, ut sit in eo & post, & limen: ut quæ a nobis alienata sunt, cum ad hostem peruenerint, & ex suo tanquā limine exierint, hinc ea cum redierint post ad idem limen, postliminio uideantur rediisse. Quo in genere etiam Mancini causa defendi potest, postliminio rediisse, deditum non esse, quoniam non sit receptus. Nam neq; deditionem, neque donationem sine acceptione intelligi posse.

32. Post enumerationem partium, recto ordine de notatione perpendit, Notatio igitur est, quoties ex nota aliqua rei, quæ dubia est, capitur argumentum. Nota uero est, quę rem quamque designat. Quo fit, ut omne nomen nota sit iccirco, quod notam faciat rem de qua prędicatᷓ, id Aristoteles σύμβολον nominauit. Ex notatione autem sumitur argumentum, quoties aliquid ex notatione, idest nominis interpretatione colligitur. Interpretatio uero nois, ἐτυμολογία græce, latine ueriloquium nuncupatur: ἔτυμον enim uerum significat, λόγος orationem. Sed quia id ueriloquium, minus in usu latini sermonis habebatur, interpretationē nominis notationem Tullius appellat. Ea est huiusmodi, ut si quæras quid est postliminium? In qua quęstione non illud uidetur inquiri, quę res postliminio reuertantur. Hoc enim in diuisionem caderet, idest earum omnium rerū enumerationē, quę postliminio redeunt, postularet, uelut si ita dicamus, Postliminio redeunt, hō, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quæ frænos recipere solet, idest domita. Nunc enumeratę sunt res, quę postliminio reuertantur. At cum quod sit ipsum postliminij ius quæritur, potest ex ipsius nominis interpretatione cognosci. Postliminio enim redit, quisquis captus ab hostibus ad patriam remeauerit. Nanque dum captiuitatem hostium patitur, eius ciuis amittit. omnia uero iura recipit, si postliminio reuertatur. Ergo ex notatione nominis ita ius postliminij clarescere potest, ut q̄a semper post, id significat quod retro relinquitᷓ, postliminij uocabulo quædam reuersio significatur, ut Seruius probat, qui ex aduerbio post, uim nominis interpretatur, reliquam uocabuli partem protractionem esse cōfirmans. nam in eo quod est postliminium, ex eo quod post dictum est, interpretationem nominis sumit. liminum uero, superuacuo putat esse productum. Ad horum nominum formam: meditullium. prima enim pars, medium significat, tullium uero, nihil: & legitimum, & æditimum. In utrisque enim, lex ibi, ædes ibi, aliquid, timum uero nihil omnino designat. Id uero nomē quod est postliminiū, Scæuola P. filius, ex aduerbio post & limine putat esse compositum: nā quia ad idem limē, quod prius reliquit, reuertitur is qui postliminio redit, iccirco ex utrisq; significationibus arbitratur nomē esse compositum. Quęcunq; enim a nobis abalienata ad hostem perueniunt, cum a nostro limine exierint, si post ad idem limen reuertātur, post liminio redeūt. Quomodo etiā Mancini causa defendi potest, quem cum populus Romanus ob fœdus male dictum dedisset, hostes eum suscipere noluere: qui cum reuersus esset, postliminio rediisse uidebatur, iccirco, quia si eum hostes recepissent deditum a ciuibus, etiam si quo modo ab hostibus effugisset, non uideretur postliminio regressus, qui iudicio ciuium omni libertatis iure fuisset exutus. sed quoniam nec deditio, nec datio, nec donatio, pręter acceptionē uidetᷓ posse cōsistere, iccirco qui nō sit susceptus, ne deditus quidem intelligi posset. Recte ergo Mācinus qui nō deditus, in hostiū, si ea uti uellent, peruenerat potestatē, cū in patriā remeauit, iure postliminio rediisse, defensus ē.

Sequitur is locus, qui constat ex his rebus, quæ quodam modo affectæ sunt ad id de quo ambigitur, quem modo dixi in plures partes distributum. Cuius primus est locus ex cōiugatione, quam græci συζυγίαν uocant, finitimus notationi, de qua modo dictum est: ut si aquam pluuiam eam modo intelligeremus, quam imbri collectā uideremus, ueniret Mutius, qui quia cōiugata uerba essent pluuia, & pluēdo; diceret omnē aquā oportere arceri quæ pluēdo creuisset.

33. Cum locum, qui ipsis de quibus quæritur, inhæreret, in quatuor differentias supra distribuit, a toto, ab enumeratione partium, a nota, ab affectis; quoniam diligenter de superioribus tribus paulo ante tractauit: nūc quartum locum. i. affecta persequitur. Et quoniā locus ab affectis in plurimas differentias soluebatur, quarum prima a cōiugatis proposita est: primum loquitur de coniugatis, quæ multum a notatione non differunt. Nam quia notatio ex ui nominis trahitur, itemq; coniugatio similitudine uocabuli cōtinetur, aliquod inter se ueluti confinium tenēt. Sed hoc interest, quia notatio, expositione nominis: cōiugatio, similitudine uocabuli ac deriuatione perficitur. Et quoniam facilis & intellectu & tractatu locus est, tantum ponere sufficit exemplum, quod est huiusmodi. Aqua pluuia est, quæ pluendo colligitᷓ & crescit. Pluendo uero atq; pluuia coniugata sunt: in uno enim eodemq; uocabulo, diuersus nominū terminus differentiam, facit. Item, Ius, est aquā pluuiam arceri, id est, ut si in alicuius agro pluuia aqua colligatur, & in alterius agrum defluat, eaq; uicini frugibus nocitura cōcrescat: arceat eam suis finibus ille, q̄ id sua putat interesse, ne defluat. Si fluuius igitur pluuia creuerit, quęritur, an debeat arceri. Respondetur inquit Mutius, quoniam aqua pluuia a pluēdo dicta sit, fluuium quoq;, qui pluendo creuerit, aquam esse pluuiam, atque arceri debere.

Cum autem a genere ducetur argumentum, non erit necesse id usque a capite accersere: sæpe etiam citra licet, dūmodo supra sit quod sumitur, quàm id ad quod sumitur, ut aqua pluuia ultimo genere ea est, quæ de cælo ueniens crescit imbri, sed propiore loco, in quo quasi ius arcendi continetur. Genus est, aqua pluuia nocens: eius generis formæ, loci uitio, & manu nocēs: quarum altera iubetur ab arbitro coerceri, altera non iubetur.

34. Talis generum specierumque intelligitur esse natura, ut cum colliguntur uel etiam diuiduntur, ab indiuiduis per species & genera, usque ad maxima genera possit ascendi: itemque a maximis generibus per infra posita genera, usq; ad indiuidua ualeat esse descensus. Id uero uno clarum fiet exemplo. Cicero quippe, indiuiduum est: huius species, homo: huius genus, animal: huius superius genus est, corpus animatum, & si longius ascendas, corpus ulterius genus inuenies: si prolixius egrediare, substantia ultimi loco generis occurrit. Cum igitᷓ multa sint genera, si cuiuslibet speciei genus assignandum sit, nō necesse erit, inquit, maxima & principalia genera semper exquirere: uerum eorum quoque aliquid, quæ in medio locata sūt, oportebit adhibere: illa tamen ratione seruata, ut semper genus superius sit eo, ad quod prædicatur ut genus. Extrema quippe inscitia est, si cum genus semper natura speciebus propriis superponatur, loco generis, id quod est inferius, collocetur. Quocirca uitiosum est, si quis corporis genus dicat esse corpus animatum. Quo fit, ut si ad speciem aptādum est genus, eorum quæ superiora sunt, aliquid aptemus, & nō erit necesse ultimum semper genus adhibere. ut si homini genus propriū præponere uelimus: non necesse est, ut substantiam præponamus, sed uel corpus, uel corpus animatum, uel quod maxime fieri oportet animal. Illa enim semper genera sumenda sunt, quęcunque proxima formis adhęrent, eaque in definitione maxime requiruntur, sed in argumentationibus nihil differt, utrum proximum eligas, an superius genus. Nā quoniam ex continenti fit argumētatio, plus continet id qđ est superius genus. Quocirca si de homine aliquid ambigitur, &

tur, & a genere argumentandi sumitur locus: quicquid de animali dicetur, id etiam de homine prædicabitur. Quo fit, ut siquid etiam de animato corpore prædicetur: idem etiã de homine dici poßit. Vt igitur argumentationes ex proximis generibus fiunt: ita etiam ex ulterius constitutis. Sed in his omnibus illud est, quod maxime considerandum uidetur, ne id quod est inferius, superiori præponatur ut genus. Et sententia quidem talis est. Quod uero ad exemplum attinet, declarabitur hoc modo. Sit aqua pluuia, genus, ea quæ deiecta de cælo imbri colligitur: huius species duplex est. alia enim aqua pluuia nocens est, alia non nocens. Nocentis quoque duplex species est, alia manu, alia uitio. Sed aqua pluuia manu nocens est, quæ ita loco aliquo excipitur, ut inde profluens uicino noceat, si locus is non sit naturaliter talis, sed manu hominis excipiendæ aquæ fuerit apparatus. Vitio uero, quoties naturaliter ita sese locus habet, ut excipere aquam poßit & nocere uicino. Si igitur, eius aquæ, quam quis arceri uelit, ne sibi noceat, a uicino genus uelit exquirere: non necesse est ab ultimo usque genere deducere, ut dicat, aquæ eius quam quis uelit arceri, genus esse aquam pluuiam, sed potest id quod inquirit genus paulo inferius inuenire, ut huius aquæ, quam arceri desiderat, id genus esse dicat, quod est, aqua pluuia nocens. Quod si genus proximum quærat, illud poterit adhibere, quod est, aqua pluuia manu nocens: hoc enim arcere quis cogitur, quod manu fit noxium. Quod uero loci forma uel uitio, incommoditatis aliquid apportat arcere non cogitur. Quod autem diximus, eius aquæ, quam arceri oporteat, genus esse aquam pluuiam manu nocentem: ita intelligendum est, si aqua, quæ arceri debet, plurima sub se habeat indiuidua, & similia: tunc enim demum eius aquæ quę arceri debet, aqua pluuia manu nocens genus esse poterit. quod si aqua quæ arceri debet in nulla indiuidua diducatur, ipsa est indiuidua, nec est eius genus aqua pluuia nocens manu, sed species. Quod si cui paululũ uidetur obscurius, huc si eos commentarios, quos de genere, specie, differentia, proprio, atq; accidẽti, cõposuimus, libris quinque digestos inspexerit, nihil horum poterit incurrere, quo caliget.

Commode etiam tractatur hæc argumentatio quæ ex genere sumitur, cum ex toto persequare partes, hoc modo: Si dolus malus est, cum aliud agitur, aliud simulatur, enumerare licet quibus id modis fiat, deinde in eorum aliquem id quod arguas dolo malo factum, includere: quod genus argumenti in primis firmum uideri solet.

35. Dictum est quemadmodum genus ad speciem debeat aptari, atque in eo præscriptum est, ut nisi id quod est superius, adhiberi non debeat. Nunc illud adiungitur, quemadmodum eius loci, qui a genere ducitur, in argumentatione commodior usus esse poßit. Quotiescunque enim de re aliqua dubitatur, si facta generis alicuius diuisione, sub aliqua eius generis parte id, de quo ambigitur potuerimus includere: tunc a genere tractum esse argumentum uidetur hoc modo. Sit dolus malus, quando aliud agitur, aliud simulatur. Huius ergo si species diuidantur, & id quod factum esse arguimus, alicui earum specierum quæ a dolo malo deductæ sunt, potuerimus adiungere: quicquid de dolo malo existimabitur, idem etiam de ea re quam arguimus: necesse est iudicari, & factum est argumentum a genere. Nam de quo quæritur, species est, & id a quo sumitur argumentum, genus est, ut si ita contingit, dolus malus: locus uero hic ab eo qui est a partium enumeratione diuersus est. Nec si enumeramus partes, idest formas aut species, iccirco non a genere, sed ab enumeratione partium ducitur argumentum. Quoties enim ipsa partium enumeratione utimur ad argumẽtationem, tunc ab eadem partitione argumentum tractum esse dicimus, ut hoc modo, Si fundamenta, & parietes, & tectum habet, & habitationi est destinatus locus, domus est: ipsa igitur partitione utentes, domum esse probauimus. Quoties uero sub genere aliquid collocandum est, diuisisque partibus alicui eorum quæ a genere deducuntur, id de quo quæritur aggregamus, ut hoc homo, Si Ciceronem animal esse monstremus, dicemus ita. Omne animal aut rationale est, aut irrationale: sed Cicero rationalis est, animal igitur est. Non partitione utimur principaliter ad argumentũ constituendũ, sed iccirco genus diuisimus, ut in unaqualibet diuisione, id quod nitebamur ostendere, posset includi, idest ut id de quo dubitatur, in assumpta continentia generis redigeretur, itaque de eo per generis naturã fides fieret. Sic ergo a genere facta argumentatio iure dicetur. Amplius ita partiũ enumeratio totius efficere substantiã solet, siue illud uniuersale sit, ut genus, siue partiũ cõiunctione cõpletur, ut totũ. At uero hæc diuisio generis, in cuius parte quælibet illa res de qua contenditur, includenda est, non id efficit, ut totius substãtia constituatur, sed ut illud quod approbare quærimus, intra genus collocetur. Quẽ argumentationis modum in primis M. Tullius ualidum esse confirmat. Illa enim regula satis uera est atq; necessaria: Quæ de genere prędicantur, eadem de specie modis omnibus prædicari. Illud uero quæri perutile est, Cum aliquid de particularibus probatur ex superposita proxima specie, ut si Socratem rationalem esse approbemus, quoniam sit homo, cum sit homo rationalis: utrum ex genere, an ex forma argumentum dictum esse arbitremur. Nam si dicamus ex genere, ultima species genus esse non potest. si ex specie, superpositũ genus semper species probare desiderat. Socrates uero cui fidem præstat hõ, quoniam rationalis est genus hominis non est. Sed dicendum est, quoniam uelut a genere tractum uidebitur argumentum. Nam ex genere, quasi ex continenti atque ampliori, & de substantia prædicati fides ducitur: quam sortem ad sua indiuidua speciem nemo dubitat obtinere. Nam & continet ea & de eorum substantia prædicatur.

Similitudo sequitur, quę late patet, sed oratoribus, & philosophis magis quam nobis. Et si enim omnes loci sint omnium disputationum ad argumenta suppeditanda, tamen alijs disputationibus abundantius occurrunt, alijs angustius. Itaque genera tibi nota sint: ubi autem his utare, quæstiones ipsæ te admonebunt. Sunt enim similitudines quæ ex pluribus collationibus perueniunt quo uolunt, hoc modo: Si tutor fidem præstare debet, si socius, si cui mandaris, si qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. Hæc ex pluribus perueniens quo uult, appellatur inductio, quæ græcè, ἐπαγωγὴ nominatur, qua plurimum est usus in sermonibus suis Socrates. Alterum similitudinis genus collatione sumitur, cum una res uni, par pari comparatur, hoc modo: Quemadmodum si in urbe de finibus controuersia est, quia fines magis agrorum uidentur esse quàm urbis, finibus regendis adijcere arbitrum non possis: sic si aqua pluuia in urbe nocet, quoniam res tota magis agrorum est, aquæ pluuiæ arcendæ adijcere non possis arbitrum. Ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, ut Crassus in Curiana causa exemplis plurimis usus est. gens de eo qui testamento sic hæredem instituisset, ut si filius natus esset in decem mensibus, isq; mortuus prius, quàm in suam tutelam uenisset, secundus hęres hęreditatem obtinuisset: quę commemoratio exemplorum ualuit, eaq; uos respondendo uti multum soletis. Ficta etiam exempla similitudinis habent uim, sed ea oratoria magis sunt, quàm uestra- quanquam uti etiam uos soletis, sed hoc modo: Finge mancipio aliquem dedisse id, quod mancipio dari non potest num iccirco id eius factum est qui accepit? aut num is qui mancipio dedit, ob eam rem se obligauit? In hoc genere oratoribus & philosophis concessum est, ut muta etiam loquantur, ut mortui ab inferis excitentur, ut aliquid quod fieri nullo mõ possit, augẽdę rei gratia dicatur, aut minuendę, quę Hyperbole dicitur, & multa mirabilia alia. Sed latior est cãpus illorũ, eisdẽ tamẽ ex locis (ut ante dixi) & in maximis & in minimis quæstionibus argumenta ducunt.

De

36. De similitudinis loco plane atque expedite differuit, omnemque aperuit intellectum, similitudinum diuidens formas præscripsitque apertissime, quibus magis ex similitudine argumenta contingerent.i.philosophis, atq; oratoribus: etenim similitudo persuasionibus uidetur aptissima. Nam quod in unam uel plures extra eam de qua quæritur, causam cadere solet: facile credi potest in eam quoque de qua ambigitur, conuenire. Iccirco ex similitudine tractæ argumentationes, magnum oratoribus usum præstant. Philosophis quoque, quoniam non in omnibus quæstionibus demõstratione utuntur, sed aliquoties uerisimilia colligũt, quo id facilius persuadeant, quod nitũtur ostendere. inde similitudo rerum sæpe est inquirenda. atque iccirco locus a similitudine oratoribus maxime philosophisque cõducit, non tamen solis. Omnes enim loci communes sunt cuiusque materiæ, sed in aliis uberius incidunt, in aliis angustius inueniuntur. Quocirca cognitis atque ante perceptis locis, quæstiones ipsæ quæ tractabuntur, quibus locis uti debeat, solertem animum poterunt admonere. Omnis uero similitudo duplex est. aut.n. ex pluribus similitudo colligitur, & inductio nuncupatur, quod Græci ἐπαγωγὴν nominant: aut singulæ res per similitudinem comparantur. Ac prior quidẽ huiusmodi est, Si tutor fidẽ præstare debet, si socius, si cui mandaueris, si qui fiduciam acceperit debet etiam procurator. Nam cum in pluribus rebus fides præstari debeat: una quæ similitudo sit in fide præstanda tam in tutore quam socio, atque eo cui mandatum sit, eoque qui fiduciam acceperit, debet eadem similitudo procuratori etiã conuenire. Fiduciam uero accepit, cuicunque res aliqua mancipatur, ut eam mancipanti remancipet. uelut, siquis tempus dubium timens, amico potentiori fundum mancipet, ut ei, cum tempus, quod suspectum est, præterierit, reddat, hæc mancipatio fiduciaria nominatur, iccirco quod restituendi fides interponitur. Hac similitudinis collectione plurimum Socratem esse usus dicitur, ut in Platonis, aliorumque eius sectatorum uoluminibus inuenitur. Quoties uero una res uni rei per similitudinem cõparatur, hoc modo colligitur argumentum: Regendorum finium arbitri eẽ dicũtur, qui finalia litigia discernũt. ut si fuerit de finibus orta cõtentio, eorũ dirimatur arbitrio. Sed fines, in agrorum tantũ limitibus esse dicũtur: arbitri autẽ finiũ regendorũ in ciuitate esse nõ possunt. Itẽ arceri aquam, in agris tantũ dici solet, ubi si ex aliquo loco aqua pluuia colligatur, & defluens in cãpos, uicini pascua, frugesue corrumpat: arbitri arcẽdæ aquæ a magistratibus statuebantur. Quæritur ergo, an in urbe arcẽdæ aquæ arbitrũ possimus adigere. Et argumentũ capitur ex similitudine. Si regendorum finium, quia solius agri sunt, in Vrbe arbitrũ adigere nõ possis. ne aquæ quidẽ arcendæ, quia solorũ esse uidetur agrorũ, in urbe arbitrũ possis adigere. Hic igitur una res uni rei similitudine cõiuncta est. Ex eodẽ etiã similitudinis loco illa sumi Cicero proponit, quæ uocantur exempla, ueluti Crassus in causa Curiana, quæ fuit huiusmodi. Quidam prægnantem uxorẽ relinquens, scripsit hæredem posthumum, eiq; alium substituit secundum, qui Curius uocabatur, ea conditione: ut si posthumus, qui intra mẽses decem proximos nasceretur, ante moreretur, quam in suam tutelam peruenisset, idest ante obiret diem, quàm testamentum iure facere posset, secundus hæres succederet. quod si ad id tempus peruenisset, quo iam firmo iudicio in suã tutelam receptus, iure ciuili, instituto posset hærede defungi, secundus heres. i. Curius, nõ succederet. quæ uocatur substitutio pupillaris. quæsitũ est an ualeret ita instituta ratio. Crassus igitur multa protulit exempla, quibus ita institutus hæres obtinuisset hæreditatem. quę exemplorum cõmemoratio iudices mouit. Dicit etiam ipsos quoq; iurisconsultos uti sæpius exemplis, ueluti cum fingitur propositio, ut casus de quo agitur per similitudinem intelligatur, hoc modo, Siquis enim iurisperitus adiiciat id, quod non iure contractum est, nullius esse momenti; adhibeatque exemplum tale, uelut siquis rem non mancipi mancipauerit, num iccirco aut rem alienauit, aut se reo facto potuit obligasse? minime. Quod enim non iure contractum est, nihil retinet firmitatis. Et alia huiusmodi apud iurisperitos inueniuntur: in quibus oratores maxime ualent, quibus etiam intãtum fingere licet, ut eorum oratione etiam mortui sępe ab inferis excitentur. quod Tullius in ea facit oratione, qua Cælium defendit. Sed latior, inquit, est illorum campus, id est oratorum, quibus spaciari ac deuagari licet. Nec iccirco minus cæteris quoq; facultatibus similitudines prosũt, quoniã eadem argumenta maximis minimisq; causis conueniunt. quo fit ut loci quoq; argumentorum diuersarum artiũ quęstionibus accomodentur.

Sequitur similitudinem differentia, res maxime contraria superiori: sed est eiusdem facultatis dissimile & simile inuenire. eius generis hæc sunt, nõ queadmodũ quod mulieri debeas, recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas: ita quod pupillo, aut pupillæ debeas, recte possis eodẽ modo soluere.

37. Eiusdem facultatis est similitudines differentiasque cognoscere. qui enim scit, quid sit idem, nosse poterit quid sit diuersum. Omnis uero similitudo idem aliquid esse constituit. quod enim idem est secũdum qualitatem: id simile esse necesse est. Omnes quippe res, aut substantia eadem sunt. aut qualitate, aut cæteris prædicamentis. quod si ita est, & animus intelligere hoc idem in pluribus prædicamentis potest: sed cum hoc ipsum idem in prædicamentis notat, eodẽ modo in eisdem prædicamentis, quod diuersum est intuetur. sed simile idem est, differentia uero diuersum. Idem igitur animus eademq; intelligentia similitudinẽ differentiamq; cognoscit. Differentiarum uero multæ sunt species, alię quippe sunt substantiales, ut homini rationale: alię nõ substantiales, sed inseparabiles, ut nigrum ęthiopi, atque coruo: alię uero, mobiles neque constantes, ut sedere, stare, & huiuscemodi cęteræ, quibus & ab aliis hominibus, & a nobis ipsis sępe distamus. Item differentiæ aliæ aliquo modo sunt generum diuisibiles, alię aliquo modo specierũ cõstitutiuæ. Sed si a cõstitutiuis argumẽtum ducatur, uelut a genere ducitur. Nam sicut genus continet speciem: ita differentiæ continent species. Sane si differẽtię constitutiuę ut genera intelligentur, fides ab his ad ea aptabitur quæ constituunt. hæc enim talium differentiarum ueluti formæ quædam sunt. Sin uero sint diuisibiles, si quidem ad ea probanda, idest genera quæ diuidunt, earum ducitur fides, a forma argumentum fieri uidetur. nam tales differentiæ eorum quæ diuiduntur, formę quædam sunt. Quod si ad ea probanda referuntur, quæ in contrariam partem genus diuidunt, tunc proprię a differentia fieri argumentum uidetur, quia contrariæ ueluti differentiæ comparantur. Quod uero ad exemplum attinet Tulij huiusmodi est. Mulieres antiquitus perpetua tutela tenebantur, pupilli item sub tutoribus agunt. sed mulieribus si quid debitũ fuisset, sine tutoris auctoritate poterat solui, pupillis uero minime. Ergo si quęratur, an id quod debeatur pupillo cuilibet, tenuente tutore possit exsolui: a differentia sumitur argumentum sic. Non sicut mulieri sine tutoris auctoritate debitum possis exoluere, eodem modo nisi auctoritate tutoris accesserit, pupillo soluere, quod debeas possis. Ille enim perpetua tutela, etiam prouecta iam ætate continentur: istorum tutelę certus annorum numerus terminum facit, atq; iccirco solui pupillo sine tutoris auctoritate non poterit. Differt enim persona mulierum a persona pupillorum, uel in eo quòd pupilli non perpetua reguntur tutela, mulieres uero perpetua: uel quod pupillus nullum suæ rei administrandæ utilitatis iudicium habere potest: cum sit aliquis mulieribus, & si non firmus, in explicanda familiaris rei utilitate delectus.

Deinceps locus est qui a cõtrario dicitur. Contrariorũ autem genera sunt plura, unum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt, ut sapientia, stultitia. Eodem autem genere dicuntur, quibus propositis occurrunt tanquam e regione quadam contraria, ut celeritati tarditas, non debili-

tas. ex quibus contrarijs argumenta talia exiſtunt. Si ſtultitiam fugimus, ſapientiã ſequamur: & bonitatem, ſi malitiam. hæc quæ ex eodem genere contraria ſunt, appellantur aduerſa. Sunt alia contraria, quæ priuantia licet appellemus latine, græce appellantur στερητικὰ. Præpoſitio enim in, priuat uerbum ea ui quam haberet, ſi in præpoſitum non fuiſſet, ut dignitas indignitas, humanitas inhumanitas, & cætera generis euiſdem. quorum tractatio eſt eadem, quæ ſuperiorum, quæ aduerſa dixi. Nam alia quoque ſunt contrariorum genera, uelut ea quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum ſimplum, multa pauca, longum breue, maius minus. Sunt etiam alia ualde contraria: quæ appellantur negantia, ea ἀποφατικὰ græci, cõtraria aientibus, ut ſi hoc eſt: illud nõ eſt. Quid enim opus exemplo eſt? tantũ intelligatur in argumento q̃rendo cõtrarijs omnibus cõtraria nõ cõuenire.

38. Diuiſo differentię loco, nunc de contrarijs tractat: quare uti rerũ ordo clarius colliqueſcat, pauca mihi ex Ariſtotele ſumenda ſunt, quæ ille uir omnium longe doctiſsimus, de hac diuiſione tractauit, quanquam M. Tullius re quidem Ariſtoteli fere conſentit, ſed ab eo nominum interpretatione diuerſus eſt. Nam quæ Ariſtoteles oppoſita. i. ἀντικείμενα uocat, ea Tullius cõtraria nominat: ſed hęc paulo poſterius, nunc Ariſtotelis diuiſio conſideretur. Oppoſitorum igitur ſecundum Ariſtotelem alia ſunt contraria, alia priuatio, & habitus, alia relatiua, alia contradictoria. Contraria quidẽ ut album atque nigrum. Habitus uero & priuatio, ut uiſus, & cæcitas, dignitas & indignitas. Relatiua uero, ut pater filius, dominus ſeruus. Contradictoria, ut eſt dies, non eſt dies. horum omnium tales inter ſe differentiæ conſiderantur. Nam quę contraria ſunt, partim mediata ſunt, partim uero medio carent. Mediata ſunt, ut album nigrum: eſt. n. horum medius quilibet alius color, ut rubeus, uel pallidus. & horum contrariorum non neceſſe eſt alterũ ſemper ineſſe corporibus. Neque enim omne corpus, aut album, aut nigrum eſt, ſed aliquoties in horum medietate eſt conſtitutum, ut ſit rubrum, uel pallidum. Immediata uero cõtraria ſunt, quorum nihil medium poterit inueniri, ut grauitas & leuitas: horum enim nihil eſt medium. Nam quæ leuia ſunt, ſurſum feruntur: quæ grauia, deorſum. Quod autem ſit corpus, quod neque ſurſum, neque deorſum, ferat̃, nihil poterit inueniri. Sed immediata contraria talia ſunt, ut alterum eorum cui poteſt accidere, ſemper inhęreat, ut in propoſito ſuperius exemplo. Neceſſe eſt enim omne corpus, uel leue eſſe, uel graue. quia leuitas & grauitas medium nõ habent, quod pręterea ineſſe corporibus poſsit. At ea quæ in priuatione & habitu ſunt, ut cæcitas & uiſus, diſtant quidem ab his contrarijs, quæ claudunt aliquam medietatẽ, quod ipſa medietatem non habent: ab his uero contrarijs differunt, quæ ſunt immediata, quoniam horum contrariorum alterũ ſemper ſubiecto ineſſe neceſſe eſt, ut corpori grauitatem, uel leuitatẽ: priuationem uero, & habitum non ſemper. ut cum ſit habitus quidem uiſus, priuatio autem cæcitas: non omne quod uidere poteſt, aut uidet, aut cæcum eſt. Infans quippe nondum editus, neque uidet, quia nondum proceſſit in lucem, neque cæcus eſt, quia nondum habuit uiſum, quem potuiſſet amittere. Idem de catulis dici poteſt, qui ſtatim nati nequeunt intueri: nam tunc eos, nec cæcos dicere poſſumus, nec uidentes. Et poſtremo contraria ſemper in ſuis qualitatibus cõſiderantur. priuationes autem, nõ quod ipſę ſint aliquid, ſed ex habitus abſentia colliguntur: neque enim cęcitas eſt aliquid, ſed a uiſus intelligitur abſceſſu. Tã uero priuatio quam contrarietas differt a relationis oppoſitione, eo quod neque cõtraria, neque priuatoria ſimul eſſe poſſunt: idem enim ĩ uno eodemque tempore, uno eodẽq; in loco, album & nigrum, uidens & cęcum eſſe nõ poterit. ſed relatiua a ſe nequeunt ſeparari. neq; enim poteſt eſſe filius ſine patre, nec ſeruus, ſi dominus non ſit. Amplius. Contraria ad ſe & priuatoria non referuntur. nemo enim dicit album nigri, uel nigrum albi, uel cæcitatem uiſus, uel uiſũ cæcitatis. Quę uero in relatione ſunt poſita, in ipſa relationis prædicatione cõſiſtunt, ut duplum dimidij, dominus ſerui, & cætera ad hunc modum. Tam uero contraria, & priuatoria, quam etiam relationes differunt a contradictionibus. quoniam contradictiones quidem ſemper in oratione cõſiſtunt, & in altera earum parte ueritas, in altera falſitas inuenitur. Contraria uero, & priuatoria, & relationes, in ſimplicibus partibus orationis inueniuntur, & in his neque ueritas neque falſitas ineſt. nam cum dico album, nigrum, cęcitas, uiſus, dominus, ſeruus, ſimplices orationis partes ſunt, neque uerum, neque mendacium continentes: in ſimplicibus enim partibus orationis ueritas, uel falſitas nulla eſt. Cũ autem dico, dies eſt, dies non eſt, utræq; propoſitiones, una in affirmatione, altera in negatione poſita, orationes ſunt. Sed M. Tullius non tam proprijs nominibus quam notioribus vtitur. ait enim Contrariorum alia eſſe, quę aduerſa uocẽtur, alia quæ priuantia. alia quæ in comparatione ſint. alia. quę aientia & negantia nuncupantur. Sed quæ contraria nominat, oppoſita uerius dicerentur. quę aduerſa dicit, contrariorũ melius ſuſciperent nomen. quę in collatione nominat, ea relatiua: uel ad aliquid certius uocarentur. ſed utatur nominibus ut uolet, dum res ipſæ certa proprietatis ſuæ ratione ſignentur. nos uero in cæteris quos edidimus libris, eo nuncupauimus modo, quo ſuperius in Ariſtotelis dictũ eſt diuiſione. Secundum M Tullium igitur contrariorum alia ſunt aduerſa, ut ſapientia ſtultitia. alia priuantia, ut dignitas, & indignitas. alia quę cum aliquo conferuntur, ut duplum ſimplum. alia quæ appellantur negantia, e contrario aientibus conſtituta, ut ſi hoc eſt, illud non eſt. aduerſa igitur ſunt, quæ ſub uno genere poſita, plurimũ a ſe differunt, ut album nigrum, quæ a ſe plurimũ diſtant ſub uno genere poſita, ideſt ſub colore. Item celeritati tarditas aduerſa eſt, poſitis utriſque ſub motu. neque enim celeritati debilitas opponenda eſt, quia debilitati firma ualetudo contraria eſt. quod in diuiſione omiſit Cicero, ſed docuit exemplo.] Illa quoque dicuntur aduerſa, quæ in diuerſis generibus ſita, plurimum a ſe diſcrepare intelliguntur: ut ſapientiæ ſtultitia. Illa enim ſub genere boni eſt: hęc uero ſub mali. quanquam huiuſmodi exemplum priuationem potius ſpectare uideatur. Nam ſtultitia priuatio eſt ſapientiæ, nec quicquam eſt aliud ſtultitia niſi ſapiẽtiæ, & rationis abſentia. ſed quæ ſint, quę priuantia Cicero appellat, poſterius, demonſtrabo. Ex his diuerſis hoc modo ſumitur argumentum: Si ſtultitiam fugimus, ſapientiam ſequamur: ſi bonitatem appetimus, malitiam fugiamus, quanquam malitia quoque ſecundum eundem modũ qui ſuperius dictus eſt, priuationibus poſsit adiungi. Priuantia uero ſecundum Ciceronẽ ſunt, quę græce στερητικα appellatur, quæ habent eam partem orationis præpoſitam, quę cum fuerit adiecta, ſemper fere aliquid demit. ea ẽ, in, præpoſitio. hæc enim ſyllaba cui fuerit appoſita, demit fere aliquid ex ea ui, quã eſſet res quælibet habitura, ſi in, ſyllabã p̃poſitam nõ haberet, ut humanitati inhumanitas: In nã quæ præpoſita id de quo dicit̃, humanitate priuauit, ut dignitas indignitas: Et Tullius quidẽ ea tantũ priuantia eſſe cõfirmat, in quibuſcunque ſyllaba iſta preponit̃: priuantiũ quippe natura, ſecundũ Tulliũ, huius ſyllabę cõmemoratione finit̃: a Peripateticis uero accepimus priuationes cum ſimplicibus nominibus, tũ cũ priuatorijs ſyllabis efferri. Simplicibus nominibus, ut cæcitas. cũ priuantibus uero ſyllabis, ut ĩdignitas, inhumanitas. Quocirca ſecũdũ M. Tulliũ cæcitas nõ erit priuatio uiſus, ſed ei aduerſũ. atque iccirco forſitã ſtultitiã inter aduerſa numerauit, quoniã nõ habet, in, ſyllabã ex qua priuationes arbitratur exiſtere. Ex quibus eodẽ modo vt in ſuperius poſitis aduerſis, argumẽta ducunt̃ inhumanitatẽ auerſemur ſi humanitas cõſectãda ẽ. Illa uero cõtraria, vt ait Tullius, quæ cũ aliquo cõferuntur, talia ſunt, vt duplum ſimpli. Id tantundem eſt, tanquam ſi diceret duplum dimidii. ſimplum enim dupli dimidium eſt. & pater filij. eaque ſunt ſemper reciprocantia, aliquoties quidem ſeptimo caſu, aliquoties uero genitiuo: nã filius patris eſt filius, & pater filij. hęc ſecundum genitiuum conuerſio eſt. & duplum ſimplo duplum eſt: hæc ſecundũm ſeptimum caſum. ſunt etiam quę accuſatiuo, ut pauca ad multa, & magnum ad paruum. Item negatiua ſunt quæ in affirmationib.

& negationibus posita sunt, ut si hoc est, illud non est, uelui si dies est, nox non est. atque hanc oppositionem Ciceru ualde dicit esse contrariam. Ex quibus omnibus secundum superius dictum modum argumentorum facultas est: nam ex relatiuis cõtrarijs ita sumimus argumentum, Si pater est, fieri non potest quin ei filius sit. Ex negantibus autẽ quæ ἀποφατικὰ [ut ait] græci uocant, ita, si Sol supra terram fuit, nox esse non potuit: hæc enim affirmatio illam perimit negationem. cur uero hæc negãtia esse constituerit, mirandum est. Nam quæ negantia sunt, aientibus opponuntur, & simul esse non possunt, ut diem esse, ac diem non esse. hoc uero consequens est, cum ita dicatur, si hoc est, illud non est, ut si dies est, nox non est: atque affirmationem negationemq; Tullius ualde dicit esse cõtrariam, sed in hac consequentia nequeunt esse contraria. Nam quod est consequens, contrarium non est.

Ab adiunctis autẽ posui equidem exemplum paulo ante, multa adiungi, quæ suscipienda essent, si statuissemus ex edicto secũdum eas tabulas possessionũ dari. quas hic instituisset, cui testamentifactio nulla esset. Sed locus hic magis ad coniecturales causas, quæ uersantur in iudicijs, ualet: Cum quæritur quid aut sit, aut euenerit, aut futurum sit: ut quid omnino fieri possit. Ac loci quidem ipsius formula talis est. Admonet autem hic locus, ut quæratur, quid ante rẽ, quid cũ re, quid post rem euenerit. Nihil hoc ad ius, ad Ciceronẽ inquibat Gallus noster, siquis ad eũ qđ tale retulerat, ut de facto quæreretur. Tu tamen patiare nullũ a me artis istitutæ locũ prǽteriri, ne se nihil nisi qđ ad te pertineat scribendũ putaris, nimiũ te amare uidear. Est igitur magna ex parte locus hic oratoribus, nõ modo nõ iurisconsultorũ, sed ne philosophorũ quidẽ. Ante rem enim quæruntur, quæ talia sunt, apparatus, colloquia, locus, constitutũ conuiuiũ. Cum re autẽ, pedũ crepitus: strepitus hominũ, corporũ umbræ, & siquid eiusmodi est. At post rem, pallor, rubor, titubatio, & si qua alia signa conturbationis & conscientiæ: præterea restinctus ignis, gladius cruentus, cæteraq; quæ suspicionem facti possunt mouere.

39. Quid sit ab adiunctis locus, breui superius monstrauit exemplo, eo scilicet quo dixit, Si secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas possessio bonorũ daretur, consequens esse, ut secundum quoque puerorũ, & seruorũ tabulas possessio permitteretur. Sed nunc formam ipsam & quasi subiectum loci mõstrare proponit, quæ est huiusmodi, Ab adiunctis enim locus est, cum ex eo quod proponitur aliquid aliud uel esse, uel fuisse, uel futurum esse argumentatione colligitur, ut in eo ipso quod dudum posuit exemplo. Approbatur enim nõ debere secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas, bonorum possessionẽ dari: quia si id fuerit positum, id futurum est, ut secundum puerorum quoque ac seruorum tabulas, bonorũ possessio permittatur. Talia uero sunt quæ dicuntur adiuncta, ut circa rem fere quæ quæritur, inueniantur, neque tamen necesse sit ei semper adhærere. Et forma quidem huius loci talis est, ut hanc quoque definitionem possit admittere: Ab adiunctis locus est, cum ex aliquibus, quæ sunt proxima eis, de quibus quæritur rebus, id quod quæritur uel fuisse, uel esse, uel futurum esse monstratur. qui locus est coniecturalibus causis maxime necessarius. Cum enim de facto quæritur, tum si id factum est quod dubitatur, quid uel fuerit, uel sit, uel futurum sit, considerari solet. Multa enim sunt quæ unicuiq; adiuncta rei, uariorum euentu temporũ colliguntur: iccirco enim quid ante rem, quid cum re, quid post rem euenerit, in coniecturalibus causis inquiritur. quę ab oratoribus tractantur solis, neque iurisconsultis in huiusmodi negotijs cum rethorica facultate ulla communio est. Iuris enim peritus de facti qualitate, non etiam de ipsius facti ueritate respondet: iccirco quoties ad Gallum peritum iuris facti quæstio deferebatur, nihil ad nos inquibat, & ad Ciceronem potius consulentes, idest ad rethorẽ remittebat. In quo Tullius facete ad Trebatium iocum miscuit dicens, Quanquam locus hic ab adiunctis coniecturalibus causis maxime utilis, nihil consultorum iuris prudentia iuuet, patiere me tamen inquit, nullam suscepti operis partem præterire: ne si in hoc libro nihil præter tuæ artis exempla conscripsero, tuæ tantum gratiæ uideatur additus. Ab adiunctis uero locus, qui non modo iurisconsultis, sed ne philosophis quidem præter oratores, non patet, trium sæpe temporum ratione tractandus est. Non de facto si quæritur, quid uel ante id, uel cum eo, uel post id fuerit, necesse est uestigari. Ante rem quidem, hoc modo. Apparatus: uerisimile est enim effecisse aliquem quod ante efficiendum parauit. Colloquia. fieri enim potuit ut amauerit, qui sæpe fuerit collocutus. Locus: uelut cum ad aliquid faciendum oportunus locus eligitur. Constitutum conuiuium: uelut siquis constituto ante conuiuio in eo fecisse aliquid arguatur, capiaturq; coniectura facti, ex eo ipso, quod sit conuiuium constitutum. atque horum omnium ante rẽ de qua quæritur exempla sunt. Cum re uero, hoc modo. Pedum crepitus, uelut si ipse in quempiam locum aliquis accusetur, pedum crepitu deprehensus esse probabitur: uel si fuisse adulter in cubiculo, ex umbra corporis designetur. Hæc cum ipsis de quibus quæritur inspecta, eisdem tamen intelliguntur adiuncta. Post rem uero, si quas conscientiæ maculas pallor, rubor, titubationeq; prodiderit. Restinctus ignis, uelut si clam factum aliquid extincto igni uelimus ostendere, ut tutius, notitiam submotẽ ibus tenebris, committeretur. Item gladius cruentus peractum facinus monstrat. Hæc omnia post rem facto intelliguntur adiuncta, & semper ante rem, cum re, & post rem, secundum rationem temporum intelligendum est: neque ita ut in antecedentibus & consequentibus. Illic enim naturæ ratio consideratur: omnia quippe simul sunt. nam quod antecedit, si positum sit, statim est id quod cõsequitur, ut si ponas hominẽ, statim animal esse necesse est. nec ante, secundum tempus, homo dici potest, post uero subsequi animal: ut ante aliquis apparatus est secundum tempus, posterior effectus. Itaque illic antecedentia & consequentia nominãtur, hic ante rẽ, cum re, & post rem. Iccirco quod illud quidem, non secundum tempus, sed secundum principalitatem naturæ secum simul aliquid trahentis antecedens dicitur, Cõsequẽs, id quod antecedens comitatur. Ea uero quæ secundum temporis priorem posterioremue ratione considerantur, adiuncta, iccirco ante rẽ, cum re, & post rẽ cepere uocabulũ.

Deinceps est locus dialecticorum proprius ex consequẽtibus & antecedentibus, & repugnãtibus, qui etiã ab adiũctis lõge diuersus ẽ: nã adiũcta de quibus pauloante dictũ ẽ, nõ semper eueniũt. Cõsequentia autẽ semper. Ea enim dico cõsequentia quæ rem necessario consequuntur: itemque & antecedentia & repugnantia. Quicquid.n. antecedit quam quę rem id choæret cũ re necessario: & quicquid repugnat, id eiusmodi est, ut cohærere nunquam possit.

40. Expedito adiunctorum loco, nunc de antecedentibus & consequentibus, & repugnantibus disserit. Qui locus cum sit unus, in tria uelut membra diuisus est. M. quidem Tullius loci huius uocabulum tacuit, mihi autem totus cõditionalis appellandus uidetur. Cuius cum promptissime natura claruerit, nomen quoque ei, quod nos posuimus, recte inditum manifestius apparebit. Primum igitur singularum partium definitio proponenda est. Itaque antecedens est, quo posito aliud necesse est consequatur. Itemque consequens alicuius est, quod esse necesse est, si illud cuius est consequens, præcessisse constiterit. Repugnans est, quod simul cum eo cui repugnare dicitur, esse non possit. Antecedentium igitur, atque consequentium, & repugnantiũ, unum esse locum prædiximus: qui quomodo sit unus, paucis ostendam. Primum igitur, dum quæreretur quonã modo unus esset locus a consequentibus, antecedentibus & repugnantibus, dicebatur quoniam eiusdem mentis esset atq; intelligentiæ, tam consentanea sibimet quã dissidentia prævidere,

uidere: iccirco hunc quoque locum unum uideri. Consentaneorum namque duæ sunt partes, antecedens una, altera cōsequens. Nam cum altero præcedente comitatur alterū, illa sibi in ipsa naturę consequentia, consentire necesse est. Repugnantium uero, tamen si duæ partes sint, unum tamen est utrisque uocabulū: utraque enim repugnantia nominantur. Duæ uero esse, quę sibimet repugnent, atque a se dissentiant, nullus ignorat: sed eo distant, quod antecedentium & consequentium duo sunt nomina, licet unus sit utriusq; cōsensus. Repugnantibus uero unum nomen est, cum sit unus in utrisque dissensus. Ergo eadem mens, eademq; intelligētiæ ratio, id quod pręcedit, & id quod comitatur, intelligit. Neq; enim fieri potest, ut antecedens aliquid intelligatur, nisi eodē quid sit cōsequens cōsideretur. Eodē quoq; modo nec cōsequens, nisi appareat quid præcedat. Itē repugnans aliquod intelligere nemo potest, nisi intelligat, cui repugnet sed quoniam eadē ratio potest similia dissimiliaq; perspicere: Antecedentiū uero & consequentiū cōsensus quidā, & per naturæ similitudinem cōcordia est: dissensus uero in repugnātibus, ac dissimilitudo, necesse est, ut una atq; eadē ratio antecedentiū consequentiūque naturā, & repugnantiū spectet, quo fit ut unus quoq; locus sit eorū quæ una intelligentia comprehendit. Sed hic opponebatur. Cur igitur aliū ex similitudine, alium ex contrario locū M. Tullius superius enumerauit? Nam secundū propositā rationē, quoniā similitudinē & contrarietatē intelligentia una perpēdit, unus locus similiū contrariorūq; esse debuisset, sed respondebatur, quoniā nō eodē modo sibi antecedentia & consequentia cōsentire dicūtur, sicut ea quę similia nuncupātur, in his nanq; una tantū qualitas inuenitur, & secundū eadē qualitatē similia esse dicuntur: at in antecedētibus & cōsequētibus nō qualitatis similitudo, sed quidā naturę cōsensus est. Et quæ similia sunt, sine se esse possunt; antecedentia uero & consequentia sine se esse nō possunt, atq; iccirco non uidetur esse consequentium & antecedētium cū similitudine ulla communio naturæ. Que ratio nō ualde uidetur idonea, nec explicat, quod demonstrare conatur. Illud certe firmissimū esse constat, quod huius loci tractatus conditionalibus semper propositionibus accomodaretur. Conditionalis uero propositio est, quæ cū conditione pronūciat esse aliquid, si aliud fuerit: ueluti cum dicimus, si dies est, lucet. Hæc igitur rerum consequentia facile in repugnantiā uertitur. Nam si rebus consequentibus negatio interponatur, ex consequentibus repugnantia redduntur, hoc modo. Si dies est, lux est. Repugnantia sunt ita. Si dies est, lux non est: repugnant enim diem esse & lucem non esse. Quæ repugnantia in cōdictione consistit, Dicimus enim si nox est, lux nō est. nam diei contrarium est nox. Consequens uero noctis, lucem non esse. quare esse diem & non esse lucē repugnat. Argumentum uero est, hanc repugnantiā in conditione consistere. quia si conditio deficiat, nulla est repugnātia, hoc modo, dies est, lux nō est: utręq; enim disiunctæ ꝓpositiones suas sententias gerunt, nec quicquam intelliguntur habere cōmune, atque ideo diuersis acceptæ tēporibus uerę sunt, nec repugnant. Nam sicut in his propositionibus dies est, lux est, nulla est consequentia, quoniā conditio deest, quę propositionem facit cōnexam, sed utręq; a se disiūctę suam sententiam claudunt: ita in his quibus proponitur, dies est, lux non est, nulla est repugnantia, quoniam seruat suam utraq; separata sententiam. At si his conditio interueniat: superiorum quidem ita sententia copulatur, ut consequentes fiant: posteriorum uero ita, ut repugnātes hoc modo, si dies est, lux est. Hæc cōsequens propositio, ex duabus per cōdictionem mediam, effecta est una. At si sit ita, Si dies est, lux nō est, repugnant. Negatum enim quod sequitur, repugnare necesse est. Amplius, argumentum quod ex antecedentibus & cōsequentibus fit, ex unius propositionis cōnexæ partibus nascitur. nam cōditionalis propositionis cōnexæ una pars est antecedens alia consequens. Quod si a repugnantibus argumentū fiat, rursus ab unius propōnis membris tale argumentū nasci oportebit. igitur ex his propōnibus, dies est, lux est, una esse non potest nisi a conditione copulentur, ut unū sit antecedens, aliud consequens: & ideo in his ex antecedenti, & consequenti argumentum esse non potest, quoniā duæ sunt. Ex illis quoq; propōnibus quę sūt dies est, lux non est, una esse non poterit, nisi cōditionis adiunctione in unius quodammodo propōnis sentētiā reducantur. cuius propositionis partes sunt repugnantes. Nā ut in connexa propositione una pars antecedens, alia est consequēs: ita in repugnanti utraq; pars propositionis a semet inuicem repugnat, ac dissidet. Amplius repugnās propositio connexæ partē contrariam tenet. nam ut in illa, qđ antecedit secum id quod sequitur trahit, ita in hac ꝓpositione partes simul esse nō possunt. Cōtrarię uero differentię sub eodē genere poni solēt. Si igitur cōnexa ꝓpositio in cōdictione est cōstituta: repugnās quoq; in cōdictione subsistit Quod si & cōsequentiā propositionū & repugnantiā cōditio facit, nō est dubiū quin locus hic iure cōditionalis uocetur, ac sit unus positus in cōdictione diuisis partibus. i. in antecędētē cōsequentēq; & repugnantē. Cōnexæ nanq; ꝓpositionis una pars antecedēs est, alia cōsequens Repugnātis uero ꝓpositionis utraq; repugnat ac dissidet. Itaq; cōnexæ ꝓpositionis partes antecedens & consequens sunt, repugnantis uero repugnantes. Nec illud intelligentiā turbet, ꝙ dies est, & lux est, quadā sibi ratione cōsentiunt. Itē dies est, & lux non est, quasi a se dissentiunt atq; discordant. nā cōnexa est ꝓpositio, si cū aliud antecesserit aliud cōsequatur. Itē repugnās, si uno posito, aliud inferat, quod esse nō potest, nisi id ius cōdictionis efficiat. Quocirca, aperte demonstrauū esse arbitror, condictionalē hunc locū uocari, & recte unū esse a M. Tullio constitutum. Quomodo uero fiat ab antecedentibus & consequentibus, & repugnantibus argumentū, posterius dicam. Sed quoniam nullius facultatis alterius est quid uel quamque rem consequitur, uel quid cuique repugnet inspicere, nisi dialecticæ tātum, quę huius quam maxime rei peritiam profitetur: idcirco ait hūc esse locum totū dialecticorum, qui etiam ab adiunctis longe lateque diuersus est. Primum quòd adiuncta prodere sese, atq; ostendere inuicem possunt, nō uero perficere atq; adimplere naturā; ueluti ambulationem, pedum strepitus, significare quidem ac denunciare potest, efficere uero non potest. Neque enim ambulationem efficit pedum strepitus, nec uero ex necessitate ambulatio ut sit, pedū strepitus auctor est; sed sæpe ita ambulatur, ut nullus pedum strepitus exaudiatur, sępæ non mutato loco moueri pedes ac strepere præter ambulationē queunt, iccirco non semper inueniuntur adiuncta: propositoq; termino, quē probare contendimus, sæpe ex adiunctis argumenta deficiunt, quia ipsa quoq; aliquoties definere uidentur adiuncta. Præcedentia uero & consequentia, & repugnantia nunquam desunt: omne enim quicquid in rebus ē, habet quod se aut sequatur naturaliter, aut præcedat. Est ēt a quo per naturæ diuersitatē dissideat, uelut animal sequitur quidem hominē, præcedit vero substātiam. dicimus enim si homo est, animal est: substantia uero præcedit, cum ꝓponimus, si animal est, substantia est. Repugnat uero mortuo, cū enunciamus. Si animal est, mortuum non est. Præterea quę sunt adiuncta, temporibus distributa sunt, ut ante rem, cum re, post rem. Quę uero sunt antecedentia, consequentia, & repugnantia, quomodolibet in temporibus sint, nihil refert. Nam priora sæpe temporibus comitantur, & temporibus posteriora præcedunt: & quæ simul temporibus sunt alias præcedunt, alias uero consequuntur, ut superius quoque sępe diximus. Amplius, quæ antecedentia sunt, & cōsequentia relinquere sese nō possunt, nec sibi repugnantia cohærerē, & sunt repugnantia necessario sibimet inconnexa: quæ uero sunt adiuncta nihil obtinent necessitatis, quia & iungi sibimet, & a se separari queunt Quæ cum ita sint, quęstio difficilis uehementer oboritur. uidetur enim minus intuētibus, nihil hic locus differre his locis qui dicti sūt uim a genere, uel a spē, uel a cōtrariis: nam genus semper spēm sequitur, speciem genus præcedit, contraria simul esse non possunt. Quæ soluenda est hoc modo, Primum quia nō est consequens genus est, nec omnis spēs antecedens. Repugnātia uero non ipsa contraria, sed contrariorū sunt, consequētia, ut in locorum, qui a M. Tullio propositi sunt expositione mostrauimus. Dehinc quia cum a genere fit argumen-

tum, ipsum genus assumitur: eodem quoque modo & species, cum ab ea aliquid uolumus approbare. Cum uero ab antecedentibus aliquid monstrare contendimus, eo quod in cõditionali propositione præcessit, utimur in assumptione, etiam si non fuerit genus. Item si a consequenti argumentum fiat, etiam si species non sit, a consequenti parte conditionalis propositionis ducitur argumentum. ueluti cum ita dicimus, Si ignis est, leuis est. Ignis antecedit, leuitas sequit. sed neutrũ neutri est genus aut species. assumitur itaq; atqui ignis est. nũc igit id quod antecedebat assumpsi: ex quo monstratur conclusio, leuis igitur est. At si ita assumamus, sed non est leuis: id quod cõsequebatur assumpsi. Concludit ergo atque monstratur, non est igit ignis. Vides igit ut de his præcedentibus & consequentibus nũc loquamur, quę in conditionali ꝑpositione posita, uel præcedere uel cõsequi intelligũtur. Cũ uero fit ex genere argumentũ, species quidẽ est, de qua aliquid ꝓbare contendimus: genus uero assumimus, non quasi præcedens, sed quasi cõtinens, ut quicquid consideratur in genere, id etiã formę quoque debeat aptari. Genus.n. quo ad permanet, a sua species non recedit, cũ uero de specie sumimus argumẽtũ, genus quidẽ est, de quo aliquid quæritur: sed id laboramus, ut qđ de genere conamur ostẽdere, id ex specie posit facilius agnosci. Vt cum uxori Fabiæ relictum fuisset legatum, si mater familias esset, quoniam non conuenit in manum, scilicet ab in manus conuentione, quę est species uxoris. uxorem quod est matris familię genus, a legati iure seiungimus, & legatum ad speciem, idest matrem familias deriuamus. Sed illud inter ius dispiciendum uidetur, num locus ab antecedentibus & consequentibus totus superuacaneus esse uideatur: cum quolibet modo fuerint ex eo argumenta composita, a cęteris locis, quos superius descripsimus, non recedant. Nam quodcunque ab antecedentibus & consequentibus ducitur argumentum, id uel a toto, uel a partibus, uel coniugatis, uel ab aliquo reliquorum, tractũ esse perpenditur, hoc modo, si utilis est æquitas constituta ad res suas obtinendas, utile est ius ciuile: at id quod præcedit, quod sequitur igitur. Hoc est a definitione argumentum, scilicet ab assumptione præcedentis. At si ita dicam, sed non est utile ius ciuile, non est igitur utilis æquitas constituta ad res suas obtinendas. hic per consequentis assumptionem a definitionis loco sumptum est argumentum. Item a partium enumeratione, si neque censu, neque cęteris, non est liber. at censu uel cęteris, est igitur liber. at non est liber, neque censu, igitur neque cęteris manumissus est. Sed notandum est, quæ sit uis uniuscuiusq; argumenti, & quonam modo proferatur. Sunt enim argumenta, quę prædicatiuis apta sint syllogismis, ut a definitione fiat sic. Ius ciuile est ęquitas cõstituta his, qui eiusdem sunt ciuitatis ad res suas obtinendas. Id uero utile est, utile est igitur ius ciuile. Itẽ a partibus, qui neq; censu, neq; uindictæ, neq; testamẽto est manumissus: hic ex seruitute liber factus nõ est. Sthicus uero neq; testamẽto, neque censu, neque uindicta manumissus est. Sthicus igitur liber non est, & in cæteris eodem modo. Omnia uero quęcunque per categoricum syllogismũ proferri possunt, eadem per conditionalem syllogismum dici queunt. Omnis nanque prædicatiua propositio in conditionalem uerti potest, hoc modo. Omnis homo animal est, prædicatiua est, hęc facile uertitur in conditionalem ita, si homo est, animal est. Non uero omnis conditionalis in prædicatiuam uerti potest, uelut hæc, si peperit, cum uiro concubuit. Nemo enim dicere potest ipsum, peperisse, id esse quod cum uiro concũbere, quo modo dicimus hominem id esse quod animal sit. alia enim ratio est in his propositionibus quæ ita dicuntur, quę peperit, cum uiro concubuit. Hęc enim similis est ei quę dicit, si peperit, cum uiro concubuit, sed prędicatiua propositio id esse subiectum dicit, quod fuerit prędicatum. Conditionalis uero id ponit, ut si id quod antecedens fuit, necessario comitetur quod subsequitur. Cum uero prædicatiua est propositio, si ea uertatur in conditionalem, alia nimirum redditur propositio. Nam cum dicitur omnis homo animal est, ipse homo animal esse proponitur. Cum uero, si homo est, animal est, non id sentitur, ut ille qui homo est, anima sit, sed proposito esse hominem, consequi ut sit animal. Ergo conditionalis syllogismus in antecessione, & consecutione positus, licet per definitionem & per partium enumerationem & per coniugationem, & quolibet alio fiat modo: tamen in propria forma se continet, & est conditionalis, idest utens propria potestate, ut quodammodo cętera argumenta suæ ueluti naturę uideatur habere subiecta. ut cum sit a definitione argumentum, si quidem per prędicatiuam formam factus fuerit syllogismus, a definitione ductum esse dicatur. sin uero per hypothesin facta fuerit argumentatio, conditionalis fit syllogismus, quem discernat assumptio, utrum ab antecedentis, an a consequentis parte promatur. Quod fit ut etiam si per cęteros locos conditionale argumẽtum proferatur, tamen suam quandam habeat formam, quando quidem in antecessione & consecutione est constitutus. Tunc enim definitio, partes, coniugatio, & cætera ueluti res ipsę fiunt, ac non locus, cum uenerint in conditionem. At si conditio cesset, ex ipsis profectum uidebitur argumentum. Quod si propositionem conditio copulauerit, ipsa quidem ea sunt, quæ in propositionibus continentur, ueluti quædam argumenti partes, locus uero in conditione est constitutus. Atque hęc ita dicta sunt, quasi aliter conditionalis hic locus tractari non ualeat, nisi eorum aliquem, quos prædiximus includat, nam potest præter eos etiam sępe reperiri. ut cum dicimus, Si homo est, risibilis est. Si coruus est, niger est. Hic enim nec definitionem, nec partes, nec ullum alium locum superius enumeratum continet argumentum. Amplius, facile est in singulis eorum differentias prouidere, locus quippe a toto, a substantia trahitur. A partibus uero, a rei compositione, nam in simplicibus terminis tale argumentum non potest inueniri. A nota, ab interpretatione. A coniugatis, ab eo quod ex eodem utrunque deducitur. A genere, a continenti. A forma, ab eo quod continetur. A differentia, ab eo quod discrepat. A similibus, ab eadem qualitate. A contrariis, ab eo quod a se longe diuersa sunt. A causis, ab his quę efficiendi uim habent. Ab effectis, ab his quę uim alterius efficientiæ susceperunt. Ab adiunctis, a uicinitate naturæ. A comparatione, maiorum, parium, uel minorum. a relatione ad æqualem uel inæqualem quantitatem. Ab antecedentibus uero longe alius modus est. Constat enim in eo quod si propositum quid fuerit, aliud quiddam modis omnibus existet, quod consequens appellatur: huius uero intelligentia consistit in eo, quòd præcedente quolibet, aliud subsecutum est. repugnantium uero intelligentia consistit, non modo, quòd neque sequi, neque antecedere possunt: uerum etiam quòd simul esse non possunt, quæ in conditione consistere dubium non est. His igitur ita expeditis, quoniam M. Tullius proprietatem loci succincte, ut in transcursu posuit, euidenter expresit: nunc quibus modis eodem loco uti conueniat, adiungit. Quæ Topicorum pars, quoniam diligentius explananda est, finem quarto uolumini faciam, quinto cętera redditurus.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER QVINTVS.

DE omnibus quidem hypotheticis syllogismis, Patrici rhetorum peritissime, plene abundãterq; digessimus his libris, quos de eorum principaliter institutione cõscripsimus: a quibus integram perfectamq; doctrinã, cui reuoluẽdi illa uacuũ tẽpus est, lector accipiet. Sed quia nunc Ciceronis Topica sumpsimus exponenda, atq; in his aliquorum M. Tullius modorum meminit, dicendum mihi breuiter existimo de his septem conditionalibus syllogismis, quæ eorum natura sit, propositionumque contextio, ut cum hęc ad scientiam rite pręlibata peruenerint, Tulliana facilius

facilius noscantur exempla. Omne igitur quod in quæstione dubitatur, aut uerisimilibus, aut necessarijs probabitur argumentis. Argumentum uero omne aut in syllogismi ordinem cadit, aut ex syllogismo uires accipit. Syllogismus uero omnis propositionibus constat, propositiones autem uel simplices sunt, uel compositę. Simplices sunt quæ simplicibus orationis partibus coniungunť. Copulāt autē incompositā ꝓpositionē simplices orationis partes, nomē & uerbū, ueluti cū dicimus. Dies est, uel dies uernus ē, uel dies serenus est: hic .n. oēm uim ꝓpositionis nomē cōnectit & uerbū. Omnis autē simplex ꝓpositio ex subiecto prædicatoque cōsistit. Subiectū est de quo dicitť id quod prædicatť. Prædicatū est, quod de eo dicitur quod subiectū est. Verbū autē aliquoties ꝑdicato nomini adiungitť, aliquoties ipsum prædicatur. prædicato nomini adiungitur, ut in hac propositione, quæ dicit, Dies serenus est: dies enim subiectus est, serenus prædicatus, est uero, uerbum sereno adiunctum est, quod diximus esse prædicatū. At si talis sit propositio, quæ solo nomine cōstet & uerbo, ueluti cum dicimus, Dies est: tunc dies subijcitur, est uerbum sine dubio prædicatur. sine uerbo autem nulla est propositio. Omnis enim propositio uel uera, uel falsa est. nisi autem uerbum sit quodlibet adiūctum, quo esse aliquid, aut non esse dicatur, nulla ueritas aut falsitas in propositionibus deprehenditur. Sæpe autem propositiones etiam ex totis orationibus constant, ut si dicamus, Transire in Africam utile est Romanis: hic enim subiectum quidem est Transire in Africam: utile autem Romanis, prædicatum, est uero prædicato coniungitur. Huiusmodi igitur omnes propositiones prædicatiuæ dicunť. Prædicatiuæ uero appellātur, quia aliud de alio prædicant. Omnesque qui ex his propositionibus fiunt sylloigsmi, secundum enunciationum suarum formas prædicatiui appellantur. Ex his autem prędicatiuis propositionibus existunt compositæ propositiones. quarum aliæ quidem copulatiua coniunctione nectuntur, ut, & dies est, & lux est. Aliæ uero per conditionem fiunt, quę etiam conditionales enūciationes uocantur. Hæ uero sunt, quæ coniunctione quadam partibus interposita, ad consequentiā, conditionēque ducuntur. Age enim sint duæ propositiones prędicatiuæ, una quidem, quę dicit, animal: alia uero quæ proponit, homo est. His si cōiunctio interueniat, faciet, si homo est, animal est. Vides igitur ut duas prædicatiuas ꝓpositiones in unam condictionem coniunctio copulauerit. Quæ cū ita sint, omnes hę propositiones hypotheticę, id est conditionales uocantur, atque ex his syllogismi tales existunt, quibus hypoteticis uel conditionalibus nomen est. Omnis autem hipothetica propositio, uel per connexionem fit, uel per disiunctionem. Per connexionem hoc modo. Si dies est, lux est. Per disiunctionem ita, aut dies est, aut nox est. Earum uero quæ per connexionem fiunt, aliæ ex duabus affirmatiuis copulatę sunt, ut si dies est, lux est: nanque dies est, & lux est, utręq; aliquid affirmant. Alię ex duabus negatiuis, ut si lux non est, dies non est: nam lucem non esse, & diem non esse, utraque negatio est. Aliæ uero ex affirmatiua negatiuaq; coniunctæ sunt. ut si dies est, nox nō est. Alię uero ex negatiua, affirmatiuaque copulantur, ut si dies non est, nox est: omnes tamen in connexione positæ sunt. Aut enim affirmatio affirmationē sequitur, aut negatio negationem, eiq; connexa est, ut affirmationem negatio, aut negationem affirmatio. Sed ex connexis repugnantes manifestum est nasci: nanq; ubi affirmatio sequitur affirmationem, his si media negatio interposita sit, repugnantiam facit hoc modo, si dies est, lux est: hic affirmatio sequitur affirmationem. At cum dico, si dies est, lux non est: repugnāt inter se partes propositionis connexæ interposita negatione. Item quoties negatio sequitur negationem, si posteriori propositionibus parti negatiuum dematur aduerbium, repugnantes fiunt, hoc modo, Si anima non est, homo nō est. hæc connexio est ex duabus proposita negatiuis. At si posteriori parti, id est homo non est, negatiuum detrahatur aduerbium, fiet, Si animal non est, homo est, quod repugnat. At si affirmatio negationem sequatur, siue posteriori parti negatio iungatur, siue priori auferatur, repugnantes fiunt, hoc modo, si dies non est, nox est. hic igitur affirmatio sequitur negationem. Siue igitur posteriori parti, id est nox est, negatio copuletur, ut sit ita, si dies nō est, nox non est: si priori auferatur, ut sit ita, si dies est, nox non est, repugnantē fieri propositionē necesse est. Quod si negatio affirmationē sequať, & posteriori parti negatiuū aduerbiū subtrahatur, ꝓpositionis connexæ partes in repugnantiam cadūt, hoc modo: si uigilat, nō stertit. hic affirmationē sequitur negatio: sed si posteriori parti, id non est stertit, negatio demať, fiet, si uigilat stertit, & erit repugnans Sed in cōnexis atq; disiunctis ꝓpositionibus illud intelligendū est, qđ in earū partibus & uis quæstionis includitur, & argumenti. Age enim dubitetur, an lux sit, idq; approbādū sit, ex eoqđ dies est. Si igitur ita fiat ꝓpositio, si dies est, lux ē, ea quidē pars totius propositionis, quæ sequitur, idest lux est, quæstionis est. De ea nanq; quæritur, an lux sit. Ea uero quæ prioris est, id est dies est, uim continet argumenti. Ex eo enim quod dies est, lux esse probabitur. Et in cæteris quidem uel connexis, uel disiunctis eadem ratio est. In omnibus uero his, quoniam syllogismus atque argumentatio ad demonstrādam partem alteram quæstionis accomodatur, quæstio uero omnis dubitabilis est: oportet syllogismos, q accomodantur ambiguę quæstioni, indubitabiles esse atque perspicuos: qui tales sint, ex claris atque apertis & in ueritate patētibus propositionibus necesse est constent: propositiones uero partim per se notæ sunt, partim aliquibus propositionibus indigebunt. Omnis uero syllogismus enūciatione proposita habet alicuius partis assumptionem, ut quod est in quęstione concludat, hoc modo, Si dies est, lux est. Vt igitur lucem esse demonstrem, assumam unam partē propositionis superius construtę, dicamq;, Sed dies est, ac tunc demum id quod est in quæstione cōcludam, lux est igitur. Ergo cum ad syllogismi conclusionem, & tota enunciatione in proponendo, & in assumendo parte eūciationis utamur: necesse est, ut ea quibus utimur nil habeant dubitabile. Siquidem ex his ea quæ sunt ambigua, capientę fidē. Quod si propositio aliquoties quidem per se nota est, atque perspicua, aliquoties uero probationis indigens inuenitur: assumptio quoque aliquoties per se uera esse notabitur, aliquoties approbationis indigent adiumentis, Quo fit, ut si propositio & assumptio demōstrandæ sint, quinque partitus (ut Cicero etiam in rhetoricis auctor est) syllogismus fiat, constans ex propositione, eiusque probatione, assumptione, eiusdemq; probatione, & conclusione. Quod si neutra sit approbanda, tripartitus sit, ex propositione scilicet, assumptione, & conclusione. Quod si altera earum demonstrāda sit, fit quadripartitus, ex propositione scilicet, & assumptione, atque unius earum approbatione, & conclusione. Conclusionis uero ipsius probatio pręcedente propositione atque assumptione perficitur. Quæ cum ita sint, cumq; omnis propositio hypotetica in connexionem disiunctionemq; diuidatur: in cōnexis propositionibus aliud dicimus præcedens, aliud consequens. Idem autem consequens & connexum uocamus, uelut in hac propositione, si dies est, lux est. Dies est, pręcedit, annectitur, lux est. In disiunctis autem non est eadem ratio: quia cum ea quæ proponuntur simul esse nō possint, nullo modo dicuntur esse connexa. Pręcedens autem & subsequens inde iudicatur, quia quod primum ponitur, iure antecedens uocatur: qđ posterius, iure subsequens dicitur. Ex his igitur propositionibus, quæ connexæ sunt, fit primus & secundus hypotheticorum syllogismorum modus. Addita uero negatione propositioni cōnexæ, & ex duabus affirmationibus copulatę, atque insuper denegata, Tertius accedit modus. Ex disiunctis autem propositionibus diuerso modo assumptionibus factis, Quartus & Quintus. Vtrisq; uero per negationem compositis, Sextus, & Septimus. atque hæ septem sunt hypotheticæ conclusiones, quarum M. Tullius in Topicis meminit: quarum omnium deinceps ordo atque exempla subdenda sunt. Primus igitur modus est, cum in connexa propositione assumpto eo quod præcedit, uolumus mon-

esse legatam, cum sit argentum omne legatum: sequitur numeratam pecuniam argentum non esse. Si igitur id quod est posterius auferamus, idest numeratam pecuniam non esse argentum, dicemus. Atqui est numerata pecunia argentū; affirmatio nanq; tollit negationem. Sequitur igitur, ut pars præcedens auferatur, ea quæ erat, non esse legatam mulieri pecuniam numeratam, cum argentum ei fuisset omne legatum. Sed cum sit omne negatio affirmatione consumitur, dicimusque in conclusione. Est igitur numerata pecunia mulieri legata, cum ei sit argentum omne legatum, eritq; huiusmodi argumentatio. Si nō est mulieri legata pecunia numerata, cum ei sit argentum omne legatum, non est argentum numerata pecunia. Atqui est argentum numerata pecunia, legata est igitur mulieri numerata pecunia cum ei fuerit argentum omne legatum. Sed quod Tullius breuitatis causa preterit, idest illam partem propositionis, quæ ait, Cum sit mulieri argentum omne legatum: nos apertioris intelligentiæ causa subiunximus. Nec perturbare lectorem debet, quòd cum in superioribus exēplis in secundo modo per negationē facta fuerit semper assumptio, & per negationem rursus illata conclusio, nunc per affirmationem & assumptio & conclusio facta est. Cuius rei euidentissima ratio est. Nam cum in superioribus exemplis prima propositio ex affirmationibus fuerit constituta, atque in secundo modo, assumptio id quod sequebat, auferret, atq; interimeret id quod præcedebat: necessariū erat duplicem affirmationem geminata negatione consumi, hoc modo. Si dies est, lux est, utraque ex affirmatione sunt constitutæ. Vt igitur posterior pars, idest lux est, quæ affirmatio est, interimatur, deneganda est. Dicam igitur, atqui non est lux, quo fit ut pręcedentē quoque partem, idest dies est, quam affirmationem esse manifestum est, negatione tollamus concludentes, Dies igitur non est. At in hoc Ciceronis exemplo utraque pars primę atque hypotheticæ propositionis negationibus enunciata est, quæ in assumptione uel conclusione non ab alijs nisi ab affirmationibus auferuntur hoc modo: est enim tale Ciceronis exemplum, Si legata non est mulieri numerata pecunia, non est numerata pecunia argentum. uides ut sit utraq; negatio? Nam & non esse legatam mulieri pecuniam numeratam, & non esse numeratam pecuniam argentum, utræque in negatione sunt positæ. Quòd si auferenda est per assumptionem, propositionis consequens pars, quoniam negatio est, non esse numeratam pecuniam argentum: dicendū est, argentum esse pecuniam numeratā. Et si in conclusione auferenda est pars præcedēs, ea quæ negatio est, idest, non esse legatam mulieri pecuniam numeratam: dicendum est, Legata igitur mulieri numerata pecunia est. Et secundus quidem modus rite à consequentibus factus huiusmodi est. Illud tamen est diligentius annotandum, quod superius M. Tullius, cum locorum omnium breuiter exempla disponeret, loci huius, qui a consequentibus ducitur, inconueniens secundo conditionalium syllogismorum modo subiecit exemplum, potiusq; primo conuenit modo, quia non a consequentibus conclusionem, sed ab antecedentibus facit. Ita quippe posuit a consequentibus, si mulier cum fuisset nupta cum eo quicū connubij ius concessum non esset, nuncium remisit: quoniā qui nati sunt, patrem nō sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Hic igitur cum quæratur, an dotis pars apud uirum debeat permanere, qđ pręcedit assumitur, ut fiat rata conclusio hoc modo. Sed mulier cum eo nupta est quicum connubij ius nō fuit, concluditur, Quoniā igitur qui nati sunt, patrem nō sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. & ita non est a consequentibus argumentum, quia non id quod cōsequebatur assumptum est, sed id quod præcedebat. Erat quippe antecedēs, nupta mulier præter connubij ius sequebatur, cum filij patrem non sequebantur, pro eis nihil ex dote retineri. Sic igitur Tullius pro eo qđ est a consequentibus argumētum: ab antecedentibus potius dedit exemplum. Potest uero ita fieri a consequentibus argumentum, si id de quo quæritur prius ponatur, & id quod assumendum est posterius, hoc modo, Si quid ex dote pro liberis manere oportebit, quia patrem liberi sequuntur: cum eo nupta est mulier, qui cum connubij ius esset. Sumo igitur id quod consequitur per negationem ita, sed non est nupta mulier cum eo quicum connubij ius erat, atque ideo qui nati sunt, patrem non sequuntur. Perimitur ergo in conclusione, id quod in propositione præcesserat, ita, pro liberis igitur manere nihil oportet. Sed de secundo modo ista sufficiant, nihil nanque, ut arbitror, prætermissum est. Tertius modus a repugnantibus longe perspicuus est hoc modo. Non & legatum omne argentum est, & non est legata mulieri pecunia numerata. Hic nanque consequens erat, Si argentum esset omne legatum, pecuniam quoque numeratam fuisse legatam. Vt igitur fieret repugnans, huic consequentiæ interposita negatio est, dictumque est, Si argentum omne legatum esset, numeratam pecuniam non esse legatam, quod quia pugnat & falsum est, ad ueritatem alia negatione sic reducitur, Non si legatum argentum est, non est legata numerata pecunia, ut scilicet ei affirmationi conueniat, quę dicit: Si legatum argentum est, legatam esse pecuniam numeratam. Assumimus igitur huic propositioni argentum omne esse legatum: & consequitur omnem numeratam pecuniam mulieri esse legatam, ut sit forma argumentationis huiusmodi, Non si legatum argentum est, non est legata numerata pecunia. Atqui legatū argentū est, legata est igitur numerata pecunia. M. uero Tullius propositionē ita formauit. Non & legatū argētum est, & non est legata numerata pecunia: sed nos iccirco causalem coniunctionem apposuimus eam, quę est, si, ut ex quo esset generetalis propositio monstraremus. Namque id ex consequenti connexo, negatione addita, fit repugnans. Connexum uero nulla æque ui, si, coniunctio posset ostendere: quanquam idem efficiat, & copulatiua coniunctio. Nam quæ connexa sunt, etiam coniuncta esse intelliguntur ex hoc quod paulo ante diximus. Quod argumentum ex ea propositione profectum est, quæ duabus affirmationibus copulabatur, & iūcta negatione insuper denegata est: In omnibus igitur illud est approbatum, pecuniam numeratā mulieri deberi, cū sit argētū omne legatū. Sed nūc quidē ex supra dictis ꝑpositionibus, id quod antecedebat, assumpsimus: Nunc uero, id quod cōsequebat: Nunc autem id quod repugnabat. Ac de explanādis Ciceronis exemplis, ut arbitror, satis est. Illud autē dubitationem mouere potest. Nam si quis minus callidus ad Ciceronis exempla respiciat, eundē locū arbitrabit esse a genere, quē ab antecedētibus, & consequentibus, & repugnātibus esse diximus. Illo falsus errore, quod in utrisque locis eodē Cicero utitur exemplo. Argenti uidelicet & numeratę pecunię. sed diligentius intuenti, in eisdem rebus diuersus argumentationum uidebit esse tractatus. Aliud quippe est dicere, cū argenti species sit numerata pecunia: si genus legatū sit, & speciē esse legatā, quoniam nunquā species a genere separat. Aliud est in conditione enumerationē proponere, eiusdē partibus assūptis argumentationē uaria ratiocinatione formare, ut superius demonstratū est: nū præsertim huiusmodi ex cōsequētibus, antecedētibus, & repugnātibus argumētationes etiā præter genera ac species fieri possint, uelut nos superius indicauimus in die atq; luce. Nā neq; dies lucis, neq; lux diei species aut genus est: sed in tantū in his cōsiderari debet, quia posito altero, alterū necessaria ratione subsequitur. Differunt igitur loci a genere uel à specie ab eo loco, qui i cōditione est cōstitutus: quoniā illi ex uniuersalitatis specie ac partis ratione ducuntur: hic autē in cōsequētiæ ac repugnantiæ ordine tractatur. Post hæc igitur Tullius hypotheticorum syllogismorum modos, conclusionesq; dinumerat, hoc modo.

Appellant autem Dialectici eam conclusionē argumenti, in qua cum primum assumpseris, consequitur id quod annexum est, primū conclusionis modum. Cum id quod annexum est negaris, ut id quoq; cui fuerit annexum, negandum sit, secundus appellatur concludendi modus. Cum autē aliqua coniuncta negaris, & his alia negatio rursus adiungitur, & ex his primū sumpseris, ut quod relinquitur, tollendū sit: is tertius appellatur conclusionis modus. Ex hoc illa Rhe

torum

torũ sunt ex cõtrarijs conclusa, quæ ipsi enthymemata appellant: non quod omnis sententia proprio nomine enthymema non dicatur, sed ut Homerus propter excellẽtiã, commune poetarum nomen efficit apud græcos suum, sic cum omnis sententia enthymema dicatur, quia uidetur ea, quæ ex contrarijs conficiatur acutissima, sola proprie nomen commune possedit. Eius generis hæc sunt, hunc metuere, alterum in metu non ponere: eam quam nihil accusas, damnas? Bene quam meritam esse dicit, existimas male mereri? Id quod scis prodest, nihil id qđ nescis, obest? Hoc disserendi genus attingit omnino uestras quoque in respondendo disputationes. Sed philosophorum magis, quibus cũ oratoribus illa ex repugnantibus sententijs communis conclusio, quæ a dialecticis tertius modus, a rethoribus enthymema dicitur. Reliqui dialecticorum modi plures sunt, qui ex disiunctionibus constant: ut, aut hoc, aut illud: hoc autem, non igitur illud. Itemque aut hoc, aut illud: non autem hoc, illud igitur. Quæ conclusiones iccirco ratæ sunt, quod in disiunctione plus uno uerum esse non potest. atque ex his conclusionibus quas supra scripsi, prior quartus posterior quintus, a dialecticis modus appellatur. Deinde addunt coniunctionem negatiuam, sic, non & hoc est & illud: hoc autem est, non igitur illud. hic modus est sextus. Septimus autem non & hoc & illud: non autẽ hoc, illud igitur. Ex his modis cõclusiones innumerabiles nascũtur, in quibus est tota fere dialectica, Sed ne hæ quidẽ quas exposui, sunt ad hanc institutionem necessariæ.

42. Et si multipliciter superius cuncta digessimus, nec expositionis indiget repetita toties disputatio: erit tamen operæ pretium, si quam breuissime potero M. Tullij uerbis mediocris lucem commentationis interseram. Septem igitur modos hypotheticos enumerans ait. Cum in cõnexis propositionibus id quod est primum assumitur, ut ostẽdatur secundum: Primum a dialecticis modum uocari, hoc modo. Si hoc est, illud est: quod dicit, hoc, primum est: quod uero ait, illud, secundum. assumitur ergo quod primum est, atqui hoc est: concluditur igitur id quod secundum est, illud igitur est. uelut in his rursus exemplis. Si homo est, animal est. Assumitur, atqui homo est. Concluditur, animal igitur est. Secundum uero modum ait esse Tullius connexis propositionibus textum, in quo si secũdum negatur, sequitur, ut id etiam quod primum est, abnuatur hoc modo. Si hoc est, illud est. Illud autem non est, igitur ne hoc quidem est. In exemplis ita, Si homo est, animal est: animal autem non est, homo igitur non est. Sed Tullius ita dixit. Cum id, quod annexum est negaris, ut id quoque cui fuerit annexũ negãdũ sit, sm esse modũ, quasi cõnexa ꝑpositione affirmatiuis partibus iuncta. Vniuersaliter autem rectius diceretur, cum id quod annexum est, idest secundum, perimitur: perimi illud quoq; cui annexum est, idest primum: ut si affirmatiuũ est, id quod annexum est, negatione perimatur: sin uero negatiuum, affirmatione. Et de eo quoque cui annexum est, id est primum idem est, ut si in connexa propositione affirmetur, in conclusione denegetur, secundum nunc propositum Ciceronis exemplum. Si uero negatiua sit propositionis prior pars, in conclusione contraria affirmatione tollatur. Tertium uero modũ ait esse Cicero, cum ea quę coniũcta sunt, denegantur, & his alia negatio rursus adiungitur. ut quia animal homini cõiunctum est, ita dicamus. Non & homo & non animal est? atque ex his unum ponitur, ut quod relinquitur auferatur, hoc modo. Ponimus hominẽ esse dicentes, Atqui homo est. Quod ergo relinquitur, non est animal, aufertur, atque concluditur, animal igitur est. Fit argumentatio hoc modo, Non & homo est, & non animal, atqui homo ẽ, animal igitur est. Ex his nasci dicit enthymemata ex contrariis cõclusa, quibus plurimum rhetores uti olẽt: atque hęc enthymemata nuncupantur, non quòd eodem nomine omnis inuentio nuncupari non possit. Enthymema nanque est mentis conceptio, quod potest omnibus inuentionibus conuenire: Sed quia hæc inuenta, quæ breuiter ex contrarijs colliguntur, maxime acuta sunt, propter excellentiam speciemque inuentionis commune enthymematis nomẽ proprium factum est, ut hæc a rhetoribus quasi ꝓprio nomine enthymemata uocentur. Sicut apud græcos quoque poeta Homerus tantum dicitur, & quisquis ex Homero aliquid profert, ita dicere cõsueuit, Hunc uersũ poeta locutus est, & tunc non alius intelligitur præter Homerum. Non quod cæteri non sint poetæ, sed quod excellẽtia huius commune nomẽ uertit in proprium. Fiunt uero hæc enthymemata hoc modo, ex contrarijs uidelicet textra, hũc metuere, alterum in metu non ponere, uelut si de Lẽtulo, & Cethego, cæterisque diceretur. Paucos ciues interficere me tuis, ne respublica intereat nihil laboras. Connexum quippe est, [ut quicunque uoluit interire paucos ciues, rẽpub. multo magis nolit extingui. Quibus cum interponitur negatio, fit ex repugnantibus argumentum. Sed hoc breuiter Tullius enunciauit: nos uero argumentum in syllogismum redigamus, a repugnantibus, scilicet ex quo enthymemata nasci solent, hoc modo. Sit connexum, si quis metuit ciues paucos interfici, is metuit interire rẽpub. Huic interponitur negatio sic. Si quis metuit ciues paucos interfici, is non metuit interire rempublicam? iungitur alia negati. Non si quis metuit paucos ciues interfici, non metuit interire rẽpublicam. Quæ duæ negationes uni affirmationi pares sũt, quæ dicit. Si quis metuit hoc, metuit & illud. cuius quidem assumptio est, at metuit hoc. cõclusio sequitur, metuit igit & illud: quæ tantundem ualet, si negando interrogetur ita, hoc metuis, illud non metuis? Sed quia non totus [ut supra posuimus] in his argumentationibus ponitur syllogismus, sed propositio, cuius assumptio & conclusio notæ sũt: iccirco enthymema dicitur, quasi breuis animi conceptio. Et in cæteris exemplis idem modus est. Sed hæc quidem Ciceronis similitudo nõ tam ex repugnantibus, quam ex cõtrarijs argumẽtum intelligitur continere. Metuere quipppe & nõ metuere cõtraria sunt: nisi hæc ipsa uerborũ prolatio a cõtrarijs argumentum ad repugnantia retrahat. Non quod dicit nunc metuere, alterum in metu non ponere, tale est, ut repugnantia uideantur. Etenim metuere & non metuere contraria sunt. In metu autem non ponere, & metuere, prolatione ipsa tam contraria quam repugnantia intelligũtur, licet eadem probetur esse sententia. His adiecit alia rursus exempla, eam quam nihil accusas, damnas. Huius enthymematis talis ẽ integer syllogismus, nõ si nihil accusas, dãnas, sed nihil accusas, non damnas igitur. Venit ergo hoc argumentum ex ea propositione cõnexa, quæ ex duabus componitur negatiuis, ita. Si nihil accusas, non damnas. posteriori uero parti detracta negatio est, & insuper tota est propositio denegata hoc modo, nõ si nihil accusas, damnas. & ex ea factum est argumẽtum, quod positum in interrogatione efficit enthymema, hoc modo. Quã nihil accusas, damnas? Bene quam meritam eẽ dicis, autumas male mereri? Huius quoque enthymematis talis est collectio. non & bene meritam esse autumas, & male mereri. atqui bene meritam esse autumas, non male igit mereri, quod enthymema ex ea ꝓpositione conexa perficitur, quę constat ex affirmatione, & negatione, ita. Si bene meritam esse dicis, autumas nõ male mereri. Cuius ex posteriore parte dempta negatione, totaq; propositione denegata, fiet propositio, Non si bene meritam esse dicis, autumas male mereri. quod interrogatione deductum facit enthimema, Bene quam meritam esse dicis, autumas male mereri? Itẽ id quod scis prodest, nihil id quod nescis obest, hoc quoque enthymema tali nectit syllogismo: Non id quod scis prodest, & id quod nescis nõ obest. at id quod scis prodest, obest igit id quod nescis. hoc argumentum ex ea propositione compositum est, quæ duabus affirmationibus iũcta acceperit mediam negationem, & insuper denegata est. Quod interrogatum fit enthymema hoc modo: id quod scis prodest, nihil id quod nescis obest? Omnium uero superius exemplorum ista sententia est. Nã quam quisquam nihil accusat, eam damnare recte non potest. Et eam quam bene meritam esse autumat, male mereri

eandem

eandem turpe est. Et si id quod scit quisque in causa prode-rit: oberit si est contrarium id quod nescit. Hunc uero locum cõmunem esse oratoribus, ac philosophis dicit. Sed apud illos tertium modũ, apud rhetores uero enthymema nuncupari. Reliqui inquit modi plures sunt. nam cum tres superius enumerasset modos, adiungens quatuor, plures dixit. Hi sunt in disiunctionibus cõstituti hoc modo, aut hoc, aut illud. hoc autem, nõ igitur illud. qui est quartus modus a nobis quoque supra positus ita, aut dies est, aut nox est. Dies autem est, non igitur nox est. & semper quod ait Cicero, hoc, ad præcedens spectat: quod uero ait illud, ad consequens, siue in connexis propositionibus, siue disiunctis. Itẽ aut hoc aut illud; non autem hoc, illud igitur. Hic quoque quintus modus est, uelut in his exẽplis. Aut dies est, aut nox est, non autem dies, nox igitur est. Quarum conclusionum necessitatem ex eo dicit euenire, quia quæ in disiunctione sunt posita, medium non uidentur admittere, ut esse aliud præter eorum alterum possit. atq; ideo uno sublato alterũ esse, unoque posito alterum non esse concluditur. Quod si sit medium, quod præter alterutrum esse possit, nec uera ꝓpositio, nec rata ẽ cõclusio, uelut ĩ his aut albũ ẽ, aut nigrũ, id falsum est. Esse. n. præter ea rubrum potest. Sed ponamus esse albũ, uel auferamus, nõ necesse erit nõ esse uel nigrum. quia qđ rubrũ ẽ, mediũ esse potest. Deinde, inquit Tullius, addũt coniunctionũ negantiã in disiũctiuis, scilicet ꝓpositionibus hoc modo. Non & hoc, & illud. hoc autẽ, nõ igitᷣ illud, idẽ est, nõ & nox & dies est, nox autẽ est, nõ igitᷣ dies est. Hic igitᷣ sextus modus esse prædictus est. Septimus autẽ est ex eadẽ ueniens propositione hoc modo. Non & hoc & illud, nõ autem hoc, illud igitur. uelut si ita dicamus, nõ & nox, & dies est, nox nõ autẽ est, dies igitur est. Quæ propositiones nisi in disiunctis, medioq; carẽtibus rebus ratã conclusionem habere non poterunt. age enim ita dicamus, Nõ & album & nigrum, ponamusque non esse album, nõ cõsequitur ut sit nigrum, potest enim esse quod medium est. Huiusmodi igitur per negationem coniunctionum [ut Tullius ait] propositio, si ratas factura est cõclusiones, in disiunctis rebus, medioque carentibus accomodetur, alias non erit rata cõclusio. Distat uero propositio tertij modi a propositione sexti & septimi, quod tertij modi ꝓpositio ex coniunctis nascitur. Hæc uero sexti & septimi ex disiunctis terminis existit, ut in superioribus patet exemplis. Ex his igitur, inquit, modis conclusiones innumerabiles nascuntur. Vnus enim quilibet eorum modus infinitis cõclusionibus aptari potest: ueluti primus ac secũdus in omnibus quæ sibi cõnexa sunt, quorum nullus est numerus, si quis persequi uelit. Itemque repugnãtium infinita est multitudo, in quibus tertius modus est utilis. Itẽ plura disiũcta sunt, in quibus quartus & quintus & sextus & septimus plurimum ualeãt. Atq; in his, inquit, omnis fere est dialectica, sed ad topicos locos tres primi modi sũt necessarij, qui antecessionem, consecutionem, & repugnantiam tenent. Reliqui uero complendæ disputationis magis gratia quàm quod ad hãc institutionẽ necessarij fuerint, uidentur adiecti.

Proximus est locus rerũ efficientium, quæ causæ appellantur: Deinde rerum effectarum ab efficiẽtibus causis. harum exempla ut reliquorum locorum paulo ante posui, & quidem ex iure ciuili, sed hæc patent latius. Causarũ enim genera duo sunt. Vnum quod ui sua id quod sub ea subiectum est, certe efficit, ut ignis accẽdit. Alterum quod naturam efficiendi non habet, sed sine quo effici non possit, ut si quis æs causam statuæ uelit dicere, quod sine eo non possit effici. Huius generis causarum sine quo non efficitur, Alia sunt quieta, nihil agentia, stolida quodammodo, ut locus, tẽpus, materia, ferramenta, & cætera generis eiusdem, Alia autem præcursionem quandam adhibent ad efficiendum, & quædam afferunt per se adiumenta, & si non necessaria, ut amori congressio causam attulerat, amor flagitio. Ex hoc genere causarum ex æternitate pendentium Fatum a Stoicis nectitur. Atq; ut earum causarum sine quibus effici nõ potest, genera diuisi, sic etiam efficientium diuidi possunt. Sunt enim aliæ causæ quæ plane efficiant nulla re adiuuante, aliæ quæ adiuuari uelint, ut sapientia efficit sapientes, sola per se beatos efficiat nec ne, quæstio est.

43. Post eum locum qui in conditione est constitutus, cõsequens erat is qui considerabatur ex causis. post hũc is enumeratus locus est, qui in effectis causarum positus, argumẽta præstabat. Quorum quidem superius M. Tullius exempla proposuit, nunc rationem latius tractat. Cum igitur Aristoteles quatuor posuerit causas, quibus unũquodque conficitur; Primam, quæ mouendi principium est; Secundam, ex qua fit aliquid, quam materiam uocat; Tertiam, rationẽ ac speciem, qua unumquodque formatur; Quartam, finem ꝓpter quem quodlibet efficitur: M. Tullius principalẽ causarum diuisionem facit inter ea, quæ efficiãt aliquid, & inter ea sine quibus effici nequeat, ut id quod efficit, ad eam causam referatur, in qua motus principium constitutum est. id uero sine quo non fit aliquid, tum ad intellectum materiæ transferatur, uel eorum quæ coniuncta materiæ efficientis adiuuant facultatem; tum ad reliquas causas ducatur, ut paulo posterius apparebit. Eius igitur causæ, quæ ui sua id qđ subiectum est, efficit, tale proponit exemplũ, ut ignis accendit. Nam accẽsionis ipsius causa ignis est, & id efficere põt atq; illud, qđ accẽditur, mouet atq; ꝑmutat. Eã uero causã, sine qua id qđ facieudũ est fieri nequit, ab una eius parte designat, ueluti cum dicit æs causã esse statuæ ꝙ sine eo statua nõ possit existere. hoc. n. ut ꝑ faciendã diuisionẽ clarescet, nõ ea ipsa ẽ causa sine qua nõ efficiᷣ, sed pars eius esse mõstrabitur. eã uero causã sine qua, id qđ faciendũ ẽ, effici nõ põt, diuidit hoc modo. Alia. n. sunt quieta, nihil agẽtia, sed stolida quodãmodo, ac per se, nisi agẽdi extra motus accesserit, immobilia. horũ exẽpla sunt, locus, tẽpus, materia, instrumentũ. Omne enim qđ fit, locũ necesse est habere subiectum, in quo nisi aliquid fiat, locus ipse immobilis ẽ ad aliquid explicandũ. Itemque materia & instrumenta, nisi manu moueãtur artificis, ipsa naturaliter nihil egerint. Tẽpus quoq; operationi subiectũ est: quæ si desit, nihil, ipsum ꝓpriæ naturæ ratione, perfecerit. Atque hæc quidẽ sunt, quę nihil agẽtia, tamẽ causæ sunt, si his efficiẽs operatio superueniat. Alia uero quæ in motu posita præcursionẽ quandã ad efficientiã ac præparationẽ uidẽtur afferre, uelut amoris, causa est cõgressio, quæ præcessit; & amor, flagitij. Ex his inquit causis stoica disputatio fatũ cõnectit. Fatũ. n. dicunt eẽ præcedentiũ causarũ subsequẽtiũque rerũ perplexionẽ quandam, & catenę more continentiam, hoc mõ. Ideo ꝓfectus est peregre, qm̃ parentum iracundiã ferre nõ poterat. iccirco parentum iracundiam nõ ferebat, quia amicę amore detinebatur. iccirco amabat, ꝙ sæpe fuerat ante congressus. ideo congressus est, quia aliud ut congrederetur ꝑcessit. itaque ordine præcedentium consequẽtiũque rerũ, Fatũ [ut dicit] a Stoicis nectitur. Item diuidit eam causam, quę ui sua efficit aliquid in eã quę ad afficiendũ sibi sufficiat, eãq; quæ extrinsecus adminiculationis indigeat. Sufficit igitᷣ sibi ad efficiendum causa, ut sapientia, quæ efficere sapientes ꝑ se nullo penitus adiuta solet. Sed hæc an sola beatus efficere possit, quæritur, an ei sint extrinsecus addenda quæ iuuent, uel fortunæ bona, uel corporis. Itaq; ea causa, quæ ui sua efficit aliquid, aut talis est, ut ei nulla sint extrinsecus adiumẽta quærenda, aut talis, ut ei foris aliquod adminiculum conueniat, uelut artifici instrumenta quædam, quibus id quod efficiendum est, explicet atque conformet. Earum uero omnium, quæ Tullius statuit in alterutra diuisione causarum, illa quidem, quæ ui sua explicant ea quorum causæ sunt, omnia tam per se ad efficiẽdum ualẽtia, quàm quæsiti extrinsecus iuuaminis indigentia in ea Aristotelicę diuisionis causa locabuntur, quæ est principium motus. Quãquam de sapiẽtia tali causæ non conuenit exemplum, sed potius ad rationem formamq; contendit. Nanque sapientia ratione quadã atq; forma efficit sapientes. Eius uero causæ, quã Tullius refert, sine qua non fit aliquid, materia quidẽ, tẽpus, & locus, idest ex quo fit, uel in quo fit, quæ sunt efficiẽti substãtia naturæ, ut uno intellectu comprehendantur, uel materia

sunt uel materiæ uice supposita. Instrumenta uero ei causæ sunt, quæ ad finem spectant, sed non ipsa finis. quia non finis instrumenta respicit. sed hæc, finem. Instrumenta namque propter aliquem finem parãtur. Sed mirum uideri potest, cur congreßionẽ, amoris causam non inter ea enumerauit, quæ habent efficiendi uim, sed inter eas posuerit causas, sine quibus effici non potest, cum tamen agat aliquid atque moueat. Nam ipsa congreßio aliquid uidetur efficere, similisque est ei causæ, quæ ipsa quidem habet efficiendi uim, sed sine adminiculo non potest: ueluti cum quęritur de sapientia, an sola beatum poßit efficere. Sed Merobaudes rhetor ita differuit, earum causarum, quæ efficiendi uim haberent, eam esse facultatem, ut etiam si adiumentis extrinsecus indigeant, effectus tamen earum ad id spectet, quod efficiendum est: at in his causis, quæ sunt pręcursorię, etiam si eis antecedentibus aliquid existit, non tamen id quod existere intelligitur, pręcursio principaliter operatur. Sed ista quidem ueluti sub quadam occasione pręcurrit: illa uero res, quę existere dicitur alijs operantibus nascitur, uelut in congreßione solitum est fieri. Fortasse enim non propter amorem quisque congreditur: sed præcedente congreßione, amor existit, quem non congreßio principaliter appetebat. Itaque quoniam pręter congreßionem amor existere nõ potuit: recte inter eas causas congreßio locata uidetur, sine quibus non efficitur: quoniam uero non efficit ui sua, quando quidem nec principaliter ut efficiat, spectat, sed tantum ea antecedente aliquid existit: recte inter præcursorias, ac non inter efficientes causas est collocata.

Quare cum in disputationem inciderit causa efficiens aliquid necessario, sine dubitatione licebit quod efficitur ab ea causa concludere. Cum autẽ talis causa erit, ut in ea non sit efficiendi necessitas, necessaria conclusio non sequitur. Atq; illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet. Hoc autẽ sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Non enim si sine parentibus filij esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignẽdi necessaria. Hoc igit sine quo nõ fit, ab eo in quo certe fit, diligẽter est separandũ. Illud enim est tanquã, Vtinã ne in nemore Pelio securibus Cæsæ cecidissent abiegnæ ad terrã trabes: nisi enim cecidissent abiegnæ ad terrã trabes, Argo illa facta nõ esset, nec tamen fuit in his trabibus efficiendi uis necessaria. At cum in Aiacis nauem crispisulcans igneum fulmen iniectum est, inflammatur nauis necessario.

44. Prima quidem causarum diuisio secundum Tullium fuit in ea, quæ efficerent aliquid, & ea sine quibus effici non posset: atque illud quidem quod efficeret, in gemina item partitus est, scilicet in id quod ad efficiẽdum aliquid necessariam uim poßideret, neque ullius indigeret extrinsecus adiumenti, & in id quod nisi alijs adiuuantibus operari atq; efficere nõ posset. Ac primum de ea loquitur causa, quę efficiendi uim tenet. Eius enim ea pars cui efficiendi neceßitas adest, statim secum conclusionẽ comitem trahit. Dicta enim causa, quę necessario aliquid efficit, effectus etiam necesse est consequatur: ueluti si Solem affuisse quis dixerit, lucem quoq; affuisse monstrabit. aut cum alicui adesse sapientiam dixerimus, sapientem necesse est fateamur. At in his causis efficientibus, quæ extra positis indigent adiumentis, non eadem ratio est. neque enim ut quæque huiusmodi causa dicitur, ita necesse est effectum sequi. Nõ enim huiusmodi causa necessario efficit quod uult, nisi extra positis auxilijs adiuuetur. Idem est etiam in ea causa, quæ ipsa quidem efficiendi uim non habet, sed sine ea non prouenit effectus. Nam ut Tullius quoque commemorat, nullam in efficiendis rebus adhibet neceßitatem, atque ideo dicta causa non statim sequitur effectus. Neque enim si congressus est, mox amauit: nec si fur es, statuam quoque fuisse necesse est. ex quo aliarum causarum partitio nascitur. Alię nanque causæ sunt necessarię, aliæ minime. Non necessariarum aliæ sunt efficientes, alię sine quibus non efficitur. Necessariũ uero causarum conclusio non foret conturbare, ut enim hæc causa fuerit dicta, statim in conclusione sequuntur effectus. Non necessarium uero, quę sunt partim efficientes, quod nunc tacuit, sed paulo ante prædixit, non habent subsequẽtem effectæ rei conclusionem. Neque enim si liberi sine parentibus non sunt, iccirco in parentibus efficiendi causa necessaria fuit, cum uideamus in hominum esse potestate ne gignant. Ea uero causa, quę ipsa quidem non efficit, sed sine ipsa effici non potest, huiusmodi est quemadmodum Enniano uersu declaratur. Nisi enim cecidissent abiegnæ trabes ad terram, Argo illa facta non esset. Ex trabibus nanque Argó facta est, sed nulla inerat trabibus neceßitas, ut ex eis fieret nauis. At uero ea causa, quę est efficiens, & quæ in se suam continet neceßitatem, talis est, quale cum in Aiacis nauim igneum crispisulcans fulmen iniectum est: statim enim accendi necesse est nauim, quia ignis accendendi necessaria causa est, & sensus quidem est huiusmodi. Ordo autem paulo cõfusior est, ait enim hoc modo. Atque illud quidẽ genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet: hoc autem sine quo non efficitur, sępe conturbat. quod cum dixisset, cumque uel utriusque uel alterius exemplum ponere debuisset, neutro conueniens exemplum similitudine dedit. Nanque cum uel necessariam causam efficientem, uel eam sine qua non efficitur, proposuisset, eius causę posuit exemplum, quæ efficiat quidem aliquid, sed non sine extra positis adiumentis, hoc modo. Non enim si sine parentibus filii esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria. Parentes enim & maxime masculini sexus, efficiens causa est, sed non sine fœmina, idest non sine materia quadam, & ea causa sine qua fieri non poßit, cum ipsa uim efficiendi non habeat. Itaq; nec causæ necessariæ & efficientis posuit exemplum, nec eius sine qua fieri nihil poßit, sed efficientis quidem, non tamen necessarię. sed uidetur tacuisse in propositione id, cuius posuit exemplum, ita enim apertius dici potuisset. Atque illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet. Hoc autem quod non habet efficiendi uim necessariam, uel hoc sine quo non efficitur, sępe conturbat. Itaque sic intelligendum est, quasi ita sit dictum: nam de necessaria causa nullũ posuit exemplum. Quod uero subiecit, utrisque causis cõuenit posterius enumeratis, tam efficienti non necessariæ, quam eius sine qua nihil efficitur. Parentes nanque tam masculini sexus, quam fœminini esse dicũtur. quorum quidem masculini sexus ac causa est, quæ efficiat, sed non necessaria. Feminini uero ea, quæ non efficiat, sed sine qua effici non poßit. Quę cum ita sint, discernendę sunt causę & peruidenda neceßitas. Nec omnis causa pręmittenda ut subsequatur effectus, sed ea tantum in qua est efficiendi neceßitas, etiam si extrinsecus adiumenta defuerint.

Atque etiam est causarum dissimilitudo, quòd aliæ sunt ut sine ulla appetitione animi, sine uoluntate, sine opinione, suum quasi opus efficiant, uelut omne intereat quod ortum est. Aliæ autem aut uoluntate efficiunt, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut casu. Voluntate, ut tu cum hunc libellum legis. Perturbatione, ut siquis euentum horum temporum timeat. Habitu, ut qui facile & cito irascatur. Natura, ut uitium in dies crescat. Arte, ut bene pingat. Casu, ut prospere nauiget. Nihil horum sine causa, nec quicquam omnino, sed huiusmodi causæ non necessariæ.

45. Facit aliam rursus causarum diuisionem, ita, Causarum enim aliæ sunt quę sua quadam ui, sine appetitione, sine uoluntate, sine opinione, unum atque eundem in efficiendis rebus ordinem tenet, ut est Interire omnia quæ orta sunt. Nam quia ortum est, iccirco etiam necesse est interire, nec tamen ipse ortus, ut cætera intereant, uel appetitu aliquo, uel uoluntate, uel opinione efficit: sed ita est ab æterno rerum statu, ut quicquid ortum est, quia accepit esse, aliquando etiam esse desistat. Item aliæ sunt causę, quę aut in uoluntate, aut in perturbatione animi, aut in habitu, aut in

natura,

natura, aut in arte, casu ue consistunt. Voluntate, ut si quęrat aliquis: cur Trebatius librum legat, respondebitur, quia legendi uoluntas est. Perturbatione animi, ut si quis timore pallescat, aut urbem fugiat, bellis ciuilibus conturbatus. Habitu, ut si iccirco Trebatius facile de iuris ratione responderit, quoniam multo usu constantem ciuilis scientiæ habitum tenet. uel si quis iccirco irascatur facile, quia eius animus per iracundiæ habitum efferatus est. Natura, ut si quis iccirco dicatur irasci, quia naturaliter iracundus est, idque ei in dies uitium crescat. Arte, ut si iccirco bene quisque pingat, quia eius artis peritus esse proponatur. Casu, ut quę in nostra potestate nullo modo sunt, fiũt tamẽ, uelut incerto præsertim tempore, prosperitas nauigandi. Atque horum omnium nihil a causa uacuum est: nec quicquam est in rebus, quod non aliqua causa perficiat. Omnia enim quæ fiunt, habent aliquã rationem, cur facta sint, quã si quis reddere posit, causam quoq; reddiderit. Id est enim causa, propter quam unumquodq; fit. Omnes uero causæ, quæ uel ex uoluntate, uel perturbatione animi intelliguntur, ad eam causam pertinent, quę est mouendi principiũ, ut in Aristotelica diximus diuisione. Hæc enim, ut aliquid efficiatur, mouendi principium sunt. at in arte, uel habitu, uel natura, illa causa est, quæ in ratione consistit. Species enim ac ratio uniuscuiusq; efficiendę rei in arte, & habitu, & natura posita est. Casus uero exterior causa, nec inter principales anumeratur secundum Aristotelem, secundum vero M. Tullium Casus est latens effectæ rei causa. quod quale sit, paulo posterius designabitur.

Omnium autem causarum in alijs inest constantia, in alijs non inest. In natura, & arte constantia est, in cæteris nulla. Sed tamen earum causarum, quæ non sunt constantes, aliæ sunt perspicuæ, aliæ latent. Perspicuæ sunt, quæ appetitionem animi iudiciumque tangunt. Latent, quæ subiectæ sunt fortunæ. Cum enim nihil sine causa fiat, hoc ipsum fortunæ euentus qui obscura causa & latenter efficitur. Atque etiam ea, quæ fiunt partim sunt ignorata, partim uoluntaria. Ignorata, quę necessitate fiunt, uoluntaria, quæ consilio. Quæ autem fortuna: uel ignorata, uel uoluntaria. Nam iacere telum uoluntatis est: Ferire quem uolueris, fortunæ. Ex quo aries ille subijcitur in uestris actionibus. si telum manu fugit, magis quam iecit. Cadunt etiam in ignorationem atq; imprudentiam perturbationes animi, quanquam sunt uoluntariæ: obiurgatione enim & admonitione deijciuntur, tamen habent tantos motus, ut ea quæ uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata uideantur.

46. Rursus causarum diuisionem aliã claram ac perspicuã prodit. Causarum nanque alię sunt constantes, aliæ uero inconstantes. Constantes sunt, quarum non fere uariatur effectus. Inconstantes uero, quæ huc atque illuc facilioribus mutationibus transferuntur. Omnia igitur, quæ ex natura atque arte descendunt, constantia sunt. Natura quippe atque ars suum semper opus efficiunt, nisi subiectæ materię obstet incertum. Nam quod unus idemque artifex ex eadem sæpe materia, non admodum similes statuas format: non est hæc in arte uarietas: sed tum in artificis manu, quæ integritatem artis assequi non potest: tum in ipsa materia, quæ efficientię atq; formæ non æqualiter cedit. Idem est in natura, seruat nanque constantiam suam cum hominẽ format ex homine. Itaque similia in cæteris ex similibus gignit, at cum monstrosum aliquid effertur: non naturæ uitio, sed materiæ potius applicatur, ex qua id quod efficere contendebat, non ita potuit natura explicare. Sed inter constantes causas habitus quoque debuit adiungi. nam quod ex habitu cuiusque fit, id constans, nec mutabile esse solet. Quandoquidem iccirco habitus dicitur, quia diuturnitate habendi in naturę similitudinem uertitur. Sed forsitan illud Tullius uidit, quod natura atque ars, non tam in effectibus constantes, quam in propria ratione esse intelliguntur, in tantum ut quod ars ac natura delinquit, materię sæpius imputetur: habitus uero ipse consuetudine quadam collectus est, qui non ratione aliquid & propria constantia, sed usu facit. Atque iccirco forsitan habitum, qui inter cætera præter artem & naturam uidebatur esse constantior, a causis constantibus segregauit. Ea uerò quæ non sunt constantia, in ea diuidit, quæ sunt perspicua, & in ea quę latent. Perspicua sunt, quæ ab animi quolibet motu, uel appetitione, uel iudicij ratione profecta sunt. Latent uero, quę fortunę subiacent. Nam quia non ignorat animus, in quam partem declinet, qui tametsi boni aliquando habet iudicium, nunquam tamen eius rei quam efficit, notionem relinquit, præter eos, qui funditus mente capiuntur, & in quibus iam nulla uoluntas est, necesse est nota esse, quæ ex uoluntate uel animi iudicio fiunt. Fortuna uero atque casus semper ignotus est: cuius quidem natura æque incerta est, atque ea quę casibus ipsis fiũt. Sed M. Tullius definit esse casũ, euentũ causis latentibus effectũ. quę non uidetur integra definitio. Quid enim si adhuc lateret qbus causis Solis defectus Lunę ue contingeret? nũ iccirco casu ac fortuna fierent, quę constantibus cæli motibus administrãtur? An casus quidẽ putaretur ab his qui defectus rationẽ reperire nõ possent? per se autẽ consideratus, nullo quidẽ modo esset casus? sed M. Tullius, non qui uidereẽ esse casus his, qui eius naturã minime perspexissent, sed quid omnino fortunæ euẽtus esset, definitionis ratione monstrabat. Euentũ uero latẽtibus causis Cicero casũ esse ita concludit. Cũ omnia certis de causis fiant, quorum ratio cognoscitur, eorũ euẽtus casus fieri nõ posse monstratur, sed putantur aliqua fieri casu eorũ, quorũ causa nulla ratione cognoscitur. Ex quo euenit, ut fortunæ sit euentus, qui latentibus causis efficitur. Hic igitur in rebus quidem ipsis constantiam ponit, casum uero non re, sed opinione metitur. Quo fit, ut si alter effectę rei nouerit causam, id quod accidit, fortunæ non sit euentus. Idem tamen sit alteri fortunę euentus, si rationem alter ignoret. Quod uero omnium rerum causas esse dicit, non determinat quales, atque ideo nec de fortuna ipsa, quorum euentuum causa sit, mõstrat. Nec me læuæ hominum mentes arrogantiæ notent, quòd uelut affectata auctoritate Tullianis sententiis pugnem: cum aduersus eas si quid uidebitur, non nostra, sed ab antiquissimis tractata compensem. Quod si nostra quoque diceremus, oporteret tamen eos, non personarum uetustatem, sed eorum quę opponuntur considerare rationem, nec odisse potius quæ aduersus magni nominis uiros dicuntur, quàm contraria si possent, argumentatione reuincere. Nam si eis M. Tullius in definitione rerum nimium placet, quænam est inuidia nos quoque Aristotelicam rationem probare? quod si intemperanter molestissimi esse pergunt, audiant M. Tullium secundo Tusculanarum disputationum libro adhortantem potius, atque ad certamen uocantem hoc modo. Sed tamen tantum abest, ut scribi contra nos nolimus, ut id etiam maxime optemus. Ipsa enim græcię philosophia nunquam in honore tantum fuisset, nisi doctissimorum contentionibus, dissensionibusque creuisset. Quamobrem hortor omnes, qui facere id possunt, ut eius quoque generis laudem iam languenti gręciæ eripiant, & transferant in hanc urbem: sicut reliquas omnes, quę quidem erant expetendæ, studio atq; industria sua maiores nostri transtulere. Et rursus nos, qui sequimur probabilia, nec ultra quam quod uerisimile occurrit progredi possumus, & refelli sine pertinacia & refellere sine iracundia parati sumus. Quocirca quę malum ratio est ipsius M. Tullij uoluntatem iudiciumq; conuellere, cum eiusdem contra nos sententijs atq; auctoritate nitantur? Sed sicut cõmentarios nostros inspicere uacuũ fuerit: sciat hęc nos ex Aristotelis secũdo physi. uolumine aduertisse, quę tametsi altioris philosophię disputations tangunt: non tamen studiis inuidendum, si rhetoricis quoq; ac dialecticis disputationibus admisceamus, quę sunt profundiora naturæ. Neque pigrescere ac dilassari animos dignum est, quos intentiores ac uegeros ipsa rerum ambiguitas & uariarũ cognitio speculationum deberet efficere, cum præsertim ea librorum natura sit, ut ad legendum studiosos teneat, nullum cogat ignauum. Dicamus igitur quid euentus sit fortunæ,

tunc: vel quarum rerum sors causa esse dicatur. Omnia igitur fiunt, vel immutabiliter ac semper, vt quod Sol oritur: vel sæpius, vt quod equus quadrupes nascitur: vel raro, ut si equus cum quinque vel tribus pedibus procreetur: vel æque, vt in quibus faciendarum rerum nihil interest, quo potius uoluntatem uergamus. Atq; illud quidem quod semper fit, nihil habet oppositum, quod ullo modo aliter fiat. Id uero quod sępe contingit, habet aduersum id, quod rarius euenit: neque enim sępius fieret, ac non semper, nisi diuersum raro quidem, sed aliquando contingeret. Quod igitur ex fortuna fit, in sempiternis non est. Quis enim casu Solem dicat oriri? Ne in his quidem, quæ frequentius fiunt. Nullus enim casu equum dixerit esse quadrupedem. Nec uero in his, quę fieri ęqualiter solent. Nam quæ uoluntaria sunt, non videntur esse fortuita. Restat igitur, vt in his fortunę euentus sit, quę rarius fiunt. Eorum uero, quæ fiunt, partim finem aliquem spectant, partim minime. Quis enim finis esse potest, si manum extendam, si genua complicem, atque aliquid iacens humi tollam, quod nullis usibus appicem? At uero ea, quæ aliquem finem spectant, partim uoluntatis sunt, partim naturæ. Voluntatis, ut si quis iccirco domo egrediatur, vt videat amicum. Naturę, vt q̃d est in animalibus. Omnia quæ ab ea fiunt certam animalis respiciunt utilitatem, atque ad eius salutem cõseruationemque omnium membrorum momenta sunt constituta. Casum igitur ac fortuitos euẽtus in his esse ponimus, quæ cum rarius fiunt, in his tamen per accidens eueniunt, quæ propter aliquid fiũt. Veluti si quis egressus domo ut amicum uideret, præteriens cadente desuper lapide, ictus est. Id igitur quod euenit, in rariore causa ponendum est. Accessit uero ei uoluntati, quæ certum respiciebat finem. Ea uero fuit domo egrediendi causa, ut amicum uideret. Rursus, quoniam lapis naturaliter grauis est, grauitas uero terram petit: Casus quidem lapidis propter aliquid naturaliter factus est. Ad id enim lapidis natura tendebat, ut in suum locum pondus eueniens conquiesceret. Sed huic naturali intentioni accidit id quod rarius euenit, scilicet ut percuteret caput. quo fit ut sit secundum Aristotelem Fortuna uel Casus, causa per accidens rarius euenientium in his rebus quæ propter aliquid fiunt. Quę cum ita sint, cumque definitio Aristotelica a Tulliana plurimum discrepet, illud tamẽ in utrisque constat, id quod fortunæ subiectum est, incertis casibus semper esse suppositum. Nam licet in his rebus sępe Fortuna suos experiatur actus, quæ uoluntate sunt, & ad aliquem finem referuntur: extra tamen accidit quod fortunę est, nec ab eo fine uenit, quem sibi animus ante perspexerat. Sed cum Cicero diuisisset causas in eas quę perspicuę sunt, & in eas quæ laterent; Cumque eas quæ perspicuæ sunt diceret esse, quæ appetitionem animi iudiciumque tangerent: manifestum est eum vel artem, vel voluntatem, vel perturbationem, vel habitum in his causis ponere, quæ perspicuę sunt. Voluntas quippe atque animi perturbatio in appetitione ponitur. Sæpe enim ex perturbatione aliquid appetimus, artem vero, vel habitum in iudicio. arte nanq; iudicamus, habitus uero ad utrunque pertinet. Nam, & voluntates consuetudo ministrat, & multo vsu peritiaque fit quædam constantia iudicandi. Casum in non perspicuis posuit. De natura incertum est, utrum inter perspicuas an inter latentes, causas ipsam collocet. Nam si inter latentes, ipsam naturam casum uideretur putare. Cuius opinionis nulla ratio est. Quod si inter perspicuas: quę nam appetitio animi, uel iudicium in natura est? Neque enim appetendo aliquid vel iudicando facit natura, nisi forte quoniã ex ipsa sępe habilitas quędam mentis & corporis existit. Quæ habilitas ad unamquamquę rem adiuuat uoluntatem. id enim maxime uolumus, ad quod habiles sumus. Sed natura inter perspicuas causas ponitur, quæ iudicio quoque coniuncta est, ut si naturaliter sano quisque iudicio compositus est. appetitioni etiam, vt si naturaliter aliquid animus petat. His adiungit aliam causarum diuisionem. Ait enim alias causas esse uoluntarias, alias ignoratas: Voluntarias eas, quæcunque ex iudicio ueniunt animi. Ignoratas, in quibus necessitas domina est, idest in quibus, aut omnino non volumus, aut ne si uelimus quidem aliter facere possumus, ut in natura atque casu. Necessitate enim quadam naturæ grauia deorsum feruntur. necessitate item factum dicimus, vt aliquis ignorans iacto trãs parietẽ lapide prętereuntẽ hominem peremerit. Eaque necessitas talis est, non quod aliter fieri nõ potuisset, nisi ut lapide iacto percuteret, sed quia voluntas defuit, & non iccirco, quia voluit, fecit. Prior vero necessitas iam talis est, in qua nulla voluntas est, vel ea quę est ne id quod cupit efficiat, ualidiore necessitate constringitur. Nam cum lapis deorsum propria grauitate deponitur: nulla uoluntas est, sed tantum naturæ necessitas, at si homo deorsum cadat, est quidem non cadendi uoluntas, sed ferri quo non vult, validior naturę causa compellit. Voluntatem vero a fortuitis euentibus uno eodemq; aptissimo secreuit exemplo, ueluti si telum manu iaciat, nolẽsq; feriat prætereuntem. Nam iecisse ex uoluntatis principio nascitur. Iccirco enim iecit, quia uoluit. Ignorauit uero quod percuteret, neque enim iecisset, si se percussurum prę uidere potuisset. Neque iecit, quia uoluit percutere. Si autem non ignorasset, non percutere potuisset. Vnde etiam machinamentum quoddam atque defensio in iurisperitorum responsionibus inuenitur, hoc modo. Si telum manu fugit, magis quàm iecit. Nam si quis cędis accusetur, optima solet esse defensio, si alia non suppetit, fugisse manu telum, magis quàm voluerit iecisse, ut nõ uoluntati, quę cõdemnatur in culpis, sed ignorantiæ factum tribuatur. De perturbationibus autem animorum paulo cõfusius iudiciũ est. Dubitari enim potest utrum ex uoluntate, an necessitate, an ex ignoratione uenerit, quod pturbatione peccatur. uidentur enim uoluntaria esse peccata quoniam qui perturbatus est, appetit aliquid, aut fugit: sed in hoc perturbatio eius apparet, quod non fugienda uitat, & non appetenda nimis exoptat. Porro autem, quoniam in perturbationibus sunt confusa iudicia (neque enim aliter id quod fugiẽdum est, sępe appetunt perturbati, nisi obcæcato, obscuratoque iudicio. quod uero fit animi confusione, sępe tale est, ut nollet admisisse qui fecit) euenit, ut nõ inter uoluntarias, sed inter ignoratas uel necessarias causas animorum perturbatio sit. Intantum uero qui perturbatus est, a uera discretione discedit, vt in eam possit recta bene consulentium admonitione reduci. Quo fit ut animorum perturbatio iure a causis uoluntarijs segregetur: & aut in ignoratione, aut in necessitate ponatur. Nam quod ait, Tamen habent tantos motus, ut quę uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata uideantur, ita intelligendum est, quoniam omnis animi passio iudicium conturbat, confundit uero rectam discretionem si acrior fuerit, quàm ut rationis retinaculis temperetur, & fit quędam ex perturbationibus, ueluti uiolenta necessitas: ut dubium sit, utrum is qui aliquid perturbatus animo facit, ignorans faciat, ueluti cum casu ignorans delinquit, cum futurum non prouidet casum, an sciens faciat, uel necessitate ducatur. Quod igitur dixit, aut necessaria esse, aut ignorata, & diuisit a necessariis ignorata, non pugnat contra id quod superius dixit, ea quæ ignorata sunt, esse necessaria. Nam id quod est ignoratum, ita quodammodo diuidit: Ignoratorum alia quadam necessitate fiunt, dum aut nulla uoluntas est, aut ea quę est, necessitati nequit obsistere, Alia casu, cum in his faciendis, quę ignorantur, nulla uoluntas est. Quod igitur dixit perturbationis animi, aut in necessarijs causis poni, aut in ignoratis, id sine dubio sensisse intelligitur, perturbationes animi, aut in his esse ignoratis, in quibus ea necessitas est, vt, uoluntas obsistere non possit: aut in his, in quibus nulla uoluntas est, sed fit delictum cęcitate iudicij, velut in his qui immoderatius amoris cupiditati deseruiunt: aut enim confuso iudicio ab honestate discedunt, & dum quasi bonum appetunt, in malum decidunt ignorantes. atque ita in casu quodam atque errore ponitur amor immodicus. aut nouit quidem quod appetit esse uitandum, sed maioris actu cupiditatis impellitur, atq; ita inter ea necessaria ponitur, quæ aut non habent voluntatem, aut eam ita infirmam ac debilem, ut nullo modo ualidioribus passionibus obnitatur.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER SEXTVS.

FORE quosdam Patrici Rhetorum peritissime, non dubitauerim, qui hunc in Topicis altiorem ex philosophia tractatum uaria obtrectatione reprehendāt, quia inter logicam disputationem physicam interposuit. Hi uero sunt, uel quibus hoc totum philosophari displiceat, uel qui in argumentorum locis naturales admisceri causas oportuisse non existiment. Sed contra priores quidem, & a M. Tullio, & ab ipsa quodam modo humana ratione, quæ in motu posita aliquid semper inquirit, atque amore scientiæ neque decipi patitur, neque ullo modo a ueritatis ratione traduci, sępe multumque responsum est. His uero qui sequestrādas ab oratoria facultate philosophiæ disciplinas putant, respondendum breuiter existimo. Ratione quidem reperiri aliquid potest, sed id melius atque facilius artifex faciet, si in opere construendo artis facultatem atq; elegantiam comparet. In argumentis quoque idem esse manifestum est, ui nanque naturalis ingenij argumenta promuntur. Sed ars facultatem imitata naturæ, uiam quandam rationemq; reperit, qua id effici facilius ac melius possit. In qua re illorum necesse est reprehendatur error, qui Rhetoricam facultatem naturalem esse dixerūt: quoniam quilibet totius artis alienus, & intendere in alterum crimen, & sese purgare solet, & argumento aliquid probare contendit. Reprehendendi etiam sunt qui eandem facultatem in sola arte positam esse dixerunt. Oportuit enim eos animaduertere, omnem quidem artem sui materiam effectus ex natura suscipere, sed in ea tamen ratione propriam facultatem elegantiamq; experiri. Hæc itaque, quæ artium ratio perficit, ab imperitis etiam fieri, utcunque contigerit, possunt. Bene autem ac facile nemo efficit, nisi artis ratione fuerit instructus. Cum igitur totius operis hæc sit intentio, ut argumenta, quę confusa & ueluti clausa natura suppeditat artificialiter uestigentur, quid sit per quod efficere id quod promittit ars ualeat, sub exempli oratione demonstratur: ut enim facilius argumenta reperiantur, illa res efficiet, si demonstrentur loci in quibus argumenta sunt collocata. Etenim ut siquis aliquid quærat, facilius id inuestigare possit atque inuenire, si locus ei monstretur, ubi sit positum id quod inquirit: ita etiam cum quis argumentum inuenire conatur, si ei locus ubi argumentum sit positum, declaretur, facilius argumentum quod quærit, ualebit inuenire. Ita enim Aristoteles, & ita Tullius appellat eas sedes, in quibus argumenta sunt collocata, id est locos, qui ab Aristotele Topica uocati sunt. Sed quoniam de sedibus argumētorum loquimur, hæ cuiusmodi sint, paulo altius expediamus. Locus enim non uno modo intelligitur. Ac relinquamus quidem eos locos, quos Victorinus frustra, atque inconuenienter interserit, uelut eos, qui corpora concludunt. Ac simpliciter intelligamus eos locos argumentorum esse, qui intra se continent argumenta. in quibus exponendis posterius quid sit quod dicimus, clarius apparebit. Nunc cōmuniter de tota locorum ratione, deq; argumentatione, ac de quęstionibus & propositionibus, earumq; terminis uidetur esse tractandum. Ac primum quoniam locus qui tractatur in Topicis, non cuiuslibet rei, sed tantum locus est argumenti. Exposito prius argumenti intellectu, deinceps de loci ratione tractabimus. Definit igitur Tullius argumentum hoc modo. Argumentum est ratio, quę rei dubiæ faciat fidem. Sumpsit igitur rationem ut genus. Omnes enim iniuriosi sunt, qui orationis uirtutem a sapientię ratione seiungunt, aliamq; esse dicendi artem uelint, aliam intelligendi. Nam si nihil oratione aliud agimus, nisi quod interius cogitata uulgamus, quæ malum ratio est, orationis elegantiam a sententiarum grauitate seponere? quę porro sententiarum grauitas esse potest, sine earum rerum, de quibus dicendum est, comprehensione? Quæ uero alia disciplina naturam, proprietatemque rerum omnium docet, uel quæ omnino eorū quæ intelligi possunt, scientiam profitetur? nisi hęc tantum, ex qua nos pauca præsumpsimus, philosophia? quę longe aliter de his ipsis in proprio sapientium tractatu disputare solet, neque ita cursim, ut nos. quæ si ut in illorum libris solet, prolixius disserenda sumpsissem, quis ferret insolentiū hominum temeritatem, prouectus suos culpare uolentiū, quibus prouectibus proficerent, si studiosi potius quam que juli esse mallent? Sed his contentionibus, neque antiqua caruit ętas, nec nos ita delicati sumus, ut quibus patientia doctissimorum hominum sępius obstitit, ferre nolimus, dū & pluribus prodesse possimus, & sapientium iudicia consequamur: ad quem finem hic noster labor, & totius operis summa contendit. Sed hęc hactenus. nunc susceptæ expositionis ordinem persequamur.

Toto igitur loco causarum explicato, ex earum differentia in magnis quidem causis uel oratorum uel philosophorum magna argumentorum suppetit copia: in uestris autem, si non uberior, at fortasse subtilior. Priuata enim iudicia maximarum quidem rerum, in iurisconsultorum mihi uidentur esse prudentia. Nam & adsunt multum, & adhibentur in consilia, & patronis diligentibus ad eorum prudentiam confugientibus hastas ministrant. In omnibus igitur iudicijs, in quibus ex fide bona est additum, plurimus causarū usus est: ubi ēt ut īter bonos bene agi oportet; in primisq; in arbitrio rei uxoriæ, in quo est qui melius, æquius parati esse debent. Illi dolum malum, illi fidem bonam, illi æquum bonum, illi quid socium socio, quid eum qui negotia aliena curasset, ei cuius ea negotia fuissent, quid eum qui mandasset, eumue cui mandatum esset, alterum alteri præstare oporteret, quid uirum uxori, quid uxorem uiro tradiderunt. Licebit igitur diligenter cognitis argumentorum locis, non modo oratoribus & philosophis, sed iuris etiam peritis copiose de consultationibus suis disputare.

47. Diuiso causarum loco, atque ordine suis partibus distributo, de loci eiusdem facultate, quibusque uberius, quibusque angustius accomodetur, uti sæpe Ciceroni mos est, disseruit. Primum enim inquit oratoribus ac phylosophis, quorum in disputationibus larga materia est: multa ex causarum loco argumentorum suppetit copia. Communis quippe oratoribus ac philosophis hic locus esse prospicitū, qui est a causis. His naturas rerū quod est philosophię proprium; illis quod oratoriæ facultatis est, facta probantibus. Nam & cum res quælibet quęritur, eius causę a philosophis uestigari solent. Quibus præmissis, ut superius dictum est, comitatur statim quod concludendum est, & oratores ad suspicionem mouēdam detergendamue factorum causas requirunt. Hoc quippe stabile in hominum mentibus manet, quod neque factum, neque res ulla pręter illam omnium principem naturam, sine proprijs causis possit existere. Quo fit ut uberrimus causarum usus sit in rhetorum orationibus, philosophorumque tractatu. Sed ut hunc libellum M. Tullius scribens pleraque omnia Trebatio dedisse uideatur, hunc locum iuris quoque cōsultis attributum esse demōstrat dicens. Et si non tam uberes opportunitates habeat hic locus in iurisperitorum responsionibus: subtilius certe atq; acutius pro ipsius artis natura tractari potest, scilicet ubertatem quæ deerat, subtilitate quæ poterat inesse compensans. Habent enim etiam ipsi proprium campum, in quo eorum uirtus possit enitere. Est enim iurisconsultorum prudentię priuatarum quæstio causarum, maximeq; in illis negotijs hic causarum locus examinabitur, in quibus bonæ fidei iudicia nectuntur. In his enim qui fuerit animus contrahentium quærit solet, qui deprehendi uis poterit, nisi prę cedentibus causis intelligatur. In his igitur iudicijs in quibus additur, ut ex bona fide iudicent, idest ubi ita iudices dantur, ut non strictas inter litigantes stipulationes, sed bo na

nam fidem quærant; pluribus causarum usus est, in quibus additur. Vt inter bonos bene agi oportet, considerantur mores, inquiruntur consilia, statuitur quibus quidque de causis, administratum sit. In primisq; in iudicio uxoriæ rei, uberrimus causarum tractatus est. Est autem iudicium uxoriæ rei, quoties post diuortium de dote contentio est. Dos enim licet matrimonio constante in bonis uiri sit: est tamen in uxoris iure, & post diuortiũ uelut res uxoria peti potest. Quæ quidem dos interdum his cõditionibus dari solebat: ut si inter uirum uxoremq; diuortium contigisset, quod melius æquius esset, apud uirum remaneret, reliquũ dotis restitueretur uxori, idest ut quod ex dote iudicatum fuisset melius æquius esse, ut apud uirũ maneret, id uir sibi retineret, quod uero non esset melius æquius apud uirum manere, id uxor post diuortium reciperet. In quo iudicio non tantum boni natura spectari solet, uerum etiam comparatio bonorũ fit, ut non tam quod æquũ, sed melius æquiusque est, id sequẽdum sit. Quę omnia ex præcedentibus causis inuestigari solent. Nam si uiri culpa diuortium factum est, æquius melius est nihil apud uirum manere. Si mulieris est culpa, ęquius melius est sextam retineri. In hisque omnibus peritissimi iurisconsulti esse debent. quo fit ut Trebatium quoque hortetur ad studium. Multa enim esse dicit, quæ eorum operam expectant: illi enim inquit dolum malum, illi bonam fidẽ, illi æquum & bonum: illi etiam quid socius socio præstare debeat, quid is qui alienum in se gerendum sponte negotiũ suscepisset, ei cuius id negotium fuerat. Quid is qui mandauerit ei cui mandauerit suorum negotiorum actiones. quid uir uxori, q̃d uxor uiro tradiderit. Quæ omnia ad posteriora causæ sũt, atq; ex inde iudicia sumũtur: iccirco enim uerbi gratia, quodlibet illud iudex pronũciare debet in uxoris ac uiri causa, quia uirũ hoc pręstare oportet uxori, iccirco etiam mandato rei cui mãdauerit, obligatus esse iudicãdus est, quia inter mãdatorem susceptoremque negotij illud est obseruandũ. omnia quoq; quę quisq; alteri pręstare debet, ea in tractandis iudicandisque negotiis causę sunt. quocirca recte conclusit diligenter cognitis argumentorum locis, & oratoribus, & philosophis, & iurisconsultis, argumẽtorum copiam non defuturam.

Coniunctus huic causarum loco ille locus est, qui efficitur ex causis. ut enim causa effectum indicat, sic quod effectum est, quæ fuerit causa demonstrat. Hic locus suppeditare solet oratoribus & poetis, sæpe etiam philosophis, sed his qui ornate, & copiose loqui possunt, mirabilem copiam dicendi, cum denunciant quid ex quaque re sit futurum. Causarum enim cognitio cognitionem euentorum facit.

48. Omnia quę ad se referuntur recte dicuntur esse cõiuncta: ipsa enim relatio rerum efficit coniunctionem. quod si causa alicuius causa est, non alterius, nisi sui effectus est causa: itẽq; si est aliquis effectus, ex causarum principiis uenit. iure igitur ab effectis locus, causarum loco debet esse cõiũctus. Quoniam uero semper quæ ad se referuntur ęquãtur, necesse est, quæ ubertas sit causarum, eadem quoque sit effectorum. Quoniam enim causa pręter effectum esse non potest, cum sit causa semper effectuũ, necesse est, ut ex euentibus quoq; atq; effectibus, plurima suppetãt argumẽta, siquidem ex causis etiam plurima contrahuntur: nã sicut cuiuslibet effectus potest causa tractari, sic ex qualibet causa potest qui sit euentus ostendi, recteque ait, Causarum cognitio euentorum cognitionem facit: ut enim in pręduicamentis ostenditur, sciri relatiuum aliquod nõ potest pręter reliqui scientiam relatiui.

Reliquus est comparationis locus, cuius genus & exemplum supra positum est, ut cæterorum, nunc explicanda tractatio est. Comparantur igitur ea omnia, quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur. in quibus spectantur hæc, numerus, species, uis, quędam etiam ad res aliquas effectio. Numero sic comparabuntur, ut plura bona paucioribus bonis anteponantur: pauciora mala, malis pluribus. Diuturniora bona breuioribus, longe & late peruagata angustis: ex quibus plura bona propagentur, quæque plures imitentur & faciant. Specie autem comparantur, ut anteponantur, quę propter se expetenda sunt, his quę propter aliud, & ut innata atque insita assumptis, & aduentitijs, integra contaminatis, iucunda minus iucundis, honesta ipsis etiam utilibus, procliuia laboriosis, necessaria non necessarijs, sua alienis, rara uulgaribus, desiderabilia his quibus facile carere possis, perfecta inchoatis, tota partibus: ratione utentia rationis expertibus, uoluntaria necessarijs, animata inanimatis, naturalia non naturalibus, artificiosa non artificiosis. Vis autem in comparatione sic cernitur. Efficiens causa grauior quam non efficiens. Quæ seipsis contenta sunt, meliora, quam quæ egent aliis. Quę in nostra quàm quæ in aliorum potestate sunt. Stabilia incertis. Quę eripi non possunt his quę possunt. Affectio autem ad res aliquas est huiusmodi. Principum commoda maiora, quam reliquorum. Itemque quę iucundiora, quę pluribus probata, quę ab optimo quoque laudata. Atque ut hæc in comparatione meliora sunt, sic deteriora quę his sunt contraria. Parium autem comparatio nec elationem habet, nec submissionem: est enim æqualis. Multa autem sunt, quę ęqualitate ipsa comparentur. quę ita fere cõcludũt. Si cõsilio iuuare ciues & auxilio ęqua in laude ponẽdũ est, pari gloria debẽt esse hi, qui consulunt & hi qui defendunt: at quod primum est: quod sequiũ igitur.

49. Omnis comparatio duplex est: aut enim ęqualia sibimet comparantur, aut inęqualia: sed in his quę sunt æqualia, semper eadem esse notatur ęqualitas. Inęqualia autem in gemina ueluti membra diuidũtur, minoris scilicet atque maioris. Nam quod minus est, non per se minus est, sed cõparatione maioris. Itemque quod maius est minoris comparatione dicitur maius. Quæ cum ita sint, diuidit, atq; ante oculos ponit omnium comparationũ modos, & quod raro in superioribus locis fecit, ipsas maximas ꝓpositiones ponit in comparationibus constitutas, ut si quando loco sit nobis comparationis utendum, habeamus quoddam, uelut inuentionis exemplar, ad quod quęrẽtem animum possimus aduertere. Omnis igitur comparatio, aut in numero cõstat, aut in specie, aut in ui, aut in aliqua locata extrinsecus effectione. Nam quodcunq; cõferre contendimus, aut numero comparamus, & secundum id aliud maius, aliud minus esse decernimus. Aut speciem ipsam intuentes, eamque alii comparantes de excellentia iudicium damus. Aut illud consideramus, quid res quęq; possit efficere, & quantũ eius progredi possit natura. Aut ex aliorum quodammodo continentia & ex circunstantiũ affectione rem quam alii conferimus intuemur. Numero igitur quæ comparatur, si ex eodem sint genere, plura paucioribus anteponuntur. uelut si bona omnia sint æqualia, iure quisquã plura bona paucioribus antepoint. Et est hęc maxima propositio. Plura bona paucioribus anteponuntur. & in cæteris quoque eadẽ ratio perspicitur maximarum propositionum. At si omnia in contrario sint genere, pluralitati paucitas præferenda est, ut pauca mala pluribus malis, mala uero ipse bonis nullo modo conferuntur. Quę enim ullo modo cõpẽsantur, in eodem esse genere debent, non in contrario. Nam cum aduersum se cõtraria e regione locata sunt, conferri compararique nõ possunt, quod sibi intelliguntur esse inimica. Est etiam secũdum numerũ comparatio in temporis quoque ratione. Nam cum tempus certis quibusdam spatiis diuidatur, uelut horæ, diei, mensis, atque anni. Ex æqualibus bonis ea magis eligenda sunt quę diuturnius perseuerant, quod in numero positũ esse nullus ignorat. Ipsa enim diuturnitas plurimos esse uel dies, uel menses, uel annos fatetur, quibus duret id quod eligitur. Longe ẽt peruagata bona, angustis, & in unũ minimũ locũ coarctatis numeri cõparationẽ ꝓcedũt. Nã q̃ lõge lateq; peruagata sunt, ea in plurimas gẽtes regionesq; diffusæ

diffusa sunt: pluraliter vero cuiuslibet rei numerũ spectat. Iam vero ex quo plura propagantur bona, quis nõ iudicet esse meliora his quorum est inops bonorum cõtractiorque fœcunditas? Quis etiam bonum quod plures imitentur vt faciant, cæteris quæ ita non sint, excellere non arbitretur? quæ in numero constare quis nesciat, quando in numero pluralitas constat? Specie vero comparantur, quæ per se ipsa considerata, suæ quodammodo pulchritudinis merito cæteris anteferũtur. Meliora enim sunt quæ propter se, quã quæ propter illud expetũtur. veluti salus quę propter se expetitur, medicina quæ propter salutem. Quocirca melior est salus, quam medicina. atque hæc non ad aliquem numerum, nec postremo ad aliquam quantitatem, sed ad ipsam speciem salutis ac medicinæ considerationem referentes iudiciũ promimus. Illa quoque quæ innata atque insita sunt, assumptis & aduentitijs meliora iudicãtur. Vnde innata moribus grauitas longe amplius excellit ea, quæ per imitationem affectatur. Integra etiam potius quam contaminata melioris rei iudicium ferunt. Nam quæ integra sunt, suam speciẽ seruant. quæ contaminata sunt, atque ex aliqua parte viciata, siqua etiam inerat, speciei pulchritudinẽ perdiderunt. Iucunda minus iucundis meliora, communis omnium animalium natura diiudicat. Honesta vtilibus sapientes anteponunt. procliua laboriosis anteferri illa res mõstrat, quod nemo ad eundem finem per laboriosam atque asperã viã tendere cupiat, ad quem possit procliui facilique itinere peruenire. Labor quippe omnis iniucundus est, iucunda est facilitas. Necessaria etiam non necessarijs partim præferri, partim etiã postponi debẽt. Quod Marcus Tullius tacuit. Necessaria quippe præferuntur his non necessarijs, quæ non boni ratione, sed voluptatis appetitione sunt constituta. veluti luxu regio parata cõuiuia nullus sapiens iudicet esse meliora his, quæ naturæ expleant indigentiam. Quædam vero sunt quæ ipsa specie boni, cum non necessaria sint meliora sunt necessarijs. Nam viuere necessarium est, & sine eo subsistere animal nequit: philosophari vero non est necessariũ: melius tamen longeque excellentius est philosophum viuere, quam tãtum viuere. Illud enim raro paucisque etiã vtentibus ratione concessum: Illud pecudibus commune nobiscum. Sua quoque alienis iure meliora esse dicuntur, veluti hominibus ratio potius quam voluptatis appetitio: illud enim propriũ est hominis, illud alienũ. Rara quoque vulgaribus meliora sũt. atq; hic locus approbat id quod superius dictum est, philosophantẽ vitam ipsa vita esse meliorẽ. Nã quæ rara sunt, facile id quod vulgare est antecedunt. Desiderabilia etiam his quibus facile carere possis, illa res approbat esse meliora, quod maxime desiderantur, & sine his anxia vita est, veluti siquis capillis visũ cõferat. Aegrius enim toleramus carere visu, quã capillis. ita ex hoc meliorẽ esse visum capilis iudicamus, quod his facile: illo, æquo animo carere non possumus. Perfecta etiã imperfectis naturaliter excellunt: illa enim suã formã adepta sunt, illa minime. Tota etiã partibus eodẽ modo excellentiora esse arbitramur. Nam quod totũ est, habet naturæ propriã formã. Quod vero pars est, & ad totius nititur perfectionem, nondum suæ pulchritudinis speciem cepit, nisi ad totius integritatem referatur. Iam vero ratione vtentia rationis expertibus nullus dubitat esse meliora. Voluntaria quoque necessarijs iure anteponũtur. Nanque voluntaria libera sunt: quæ necessaria, quodã nos veluti dominio necessitatis astringũt. atq; ideo meliora esse voluntaria necessarijs existimamus: quãquã in hoc etiã illud intelligit possit, quod a nobis superius dictũ est: non necessaria sæpe necessarijs anteponi, quãdo quidẽ ea quæ voluntaria sunt, non fuerint necessaria, voluntaria vero meliora sunt necessarijs. Non necessaria igitur sæpe necessarijs excellunt. Animata quoque inanimatis, ipsius animæ vegetatione considerata, anteponenda esse ratio persuadet. Naturaliter etiam non naturalibus artificiosa inartificiosis. Optimusque hic gradus est, vt naturam arti, artem præferas inertiæ: ars quippe imitatur naturam. Quo fit ut id quod i se retinet pulchri ex natura veniat, cuius imitari speciem cupit, lõge vero postrema sunt, quæ cum artificio carent, non a specie solum naturæ, verum etiam ab imitatione discedunt, atque hęc quidẽ de specie in comparationibus considerantur. Vis autem in eo consistit, in quo consideratur quid vnaquæque res possit efficere. nam quod quæque res potest, ea vis eius rectissime dicitur. Efficiens igitur causa grauiorem vim habet, quam ea quæ nihil efficit, velut artifex melior quã materia: illa quippe stolida est atq; immota, nec aliquid efficiens, nisi formam ab artifice, idest ab efficiente causa susceperit. Item quę se ipsis contenta sunt, meliora esse his videntur, quæ egent alijs. veluti omnium Deus optimus est, quia nullo indiget, & ipso cuncta sunt indiga. Item quæ in nostra sunt potestate magis eligenda sunt, quã quæ in aliena manu posita facile labuntur. quo fit, vt sit virtus melior quam diuitię. Nam virtus est in nostra potestate: diuitiarum fortuna domina est. Iam vero stabilia incertis, quæ eripi non possunt, his quæ possunt, si tamen bona sunt, quis non intelligat esse meliora? quorum tamen locorum pars contraria contrarium tenet, inspectis quippe his quæ meliora sunt, si horum aduersa videamus deteriora sunt. Restat in affectione posita comparatio, quæ ita tractatur, vt nõ per semetipsam res quæ alij confertur, sed ex alterius cuiuslibet consideratione pensetur. velut in tribus quibusdam rebus si duæ ad se inuicẽ comparentur, eo quod ad tertiã plus minusue iũgantur. Sint enim duo quædam humanis rebus accommodata, quarum vna principibus, atque etiam ipsi reipublicæ accommodatior. Hic igitur iudicabimus eam rem esse meliorẽ, quæ melioribus prodest. i. aut reipublicæ vel principibus, nõ considerantes vt sese res habeat, sed quãtum reipublicæ vel principibus adiuncta sit. Hæc igitur res ex affectione est comparata, meliusque iudicatur id quod principibus commodum est, quam id quod aliquibus priuatis, quoniam principes reliquorũ etiam cõtinẽt statum. Eodem modo sunt quæ sequuntur, vt quæ iucundiora sunt pluribus, quæ clariora inter multos, quæ a pluribus cõprobata sunt, meliora ducantur. Nam etiamsi minus ipsa huius naturæ sint, affectione tamen vt dictum est, eorum quibus, vel iucundiora, vel inter quos clariora sunt, aut a quibus probantur, meliora existimanda sunt. Sed quãquã id quod a pluribus bonum ducitur, superius in ea cõparationis parte posuerit, in qua fiebat secundum numerum comparatio: nihil tamen impedit eundem locum secundum aliam atque aliam considerationem diuersis generibus subdi. velut ala auis cũ substantia sit, eadẽ tamen ad aliquid esse intelligiẽ, si ad alatũ onsideretur. Illa quoque ex affectione videntur esse meliora, quæ ab eo laudata sunt, contra quem dialectica oratione, vel rhetorica facultate disseritur. Nam vt reuincere aduersarium possit, sat est si eum tibi consensisse monstraueris. atque id aliquando velut optimum prædicasse, quod tu melius re ꝓposita mõstrare cõtendas. Dictis igitur omnibus meliorũ locis, his oppositi quæ deteriora sunt continebunt. Parium vero nulla discretio est. Neque enim quod par est, aut intentionem sumere, aut remissionem potest. Quibus autem modis inter se maiora minoraque penduntur, iisdem inter se paria conferuntur. Nam quæ vel numero, vel specie, vel ui, uel affectione fuerint, æque paria esse dicuntur. Commune autem cunctorum exemplum est quod Cicero in qualitate constituit, quæ qualitas in cunctis partib. ęque est, sed uel numero, uel specie, uel ui, uel affectione paria sunt. Nam in eorum comparatione quæ maiora uel minora sunt, una quædam qualitas est, sed horum accessione uariantur. Nam quibus in eadem qualitate maior numerus, pulchrior species, efficacior uis, ad pretiosiora coniunctior affectio, ea meliora esse existimabuntur. Quę si ęqua fuerint, in eadem qualitate paria sunt. Exemplum uero quod proposuit, ad blandiendum Trebatij animum ualeat, cum propriam, idest oratoriam facultatem, cum iurisperitorum laude coniungit, hoc modo. Si consilio iuuare ciues, quod iurisperitorum est, & auxilio, quod oratorum est, æqua in laude ponendum est: pari gloria debent esse hi qui consulunt, idest periti iuris, & hi qui defendunt, idest oratores. Atqui primũ est, idest consilio iuuare ciues, auxilio, ęqua in laude proponendum est. Quod sequitur igitur, idest infertur. Ea uero conclusio est, per quam dicimus. Hi igitur qui consulunt, & hi qui defendunt, pari gloria

gloria esse debent. Hoc autem breuiter dialecticorum more protulit, qui sic enunciant. Si dies est, lucet. At quod primum est, id autem tantundẽ est, ac si dicatur. Atqui dies est. In propositione enim quæ est, Si dies est, lux est, prior est propositio, dies est. Concludunt quod sequitur.i.igitur esse lucem. Id.n.in prima parte propositionis, quę erat, Si dies est, sequebatur. Igitur hic quoque Cicero sic protulit. At quod primum est, idest cõsilio & auxilio iuuare ciues æqua in laude esse ponẽdum. id enim erat primum ĩ ea propositione quæ dicebat, Si consilio & auxilio ciues iuuare, æqua in laude poneretur: pari gloria esse oratores iurisq; consultos. Quod sequitur igitur, idest pari gloria debent esse qui cõsulunt ac defendunt. id enim erat cõsequens in ea propositione quæ statuebat: Si consilio & auxilio ciues iuuare par esset, pares esse qui consulunt ac defendunt.

Perfecta est omnis argumentorum inueniendorum præceptio, ut cum profectus sis a definitione, a partitione, a notatione, a coniugatis, a genere, a forma, a similitudine, a differentia, a contrarys, ab adiunctis, a consequentibus, ab antecedentibus, a repugnãtibus a causis, ab effectis, a comparatione maiorum, minorum, parium, nulla præterea sedes argumenti quærenda sit.

50. Tametsi ex his quę dicta sunt, intelligatur nullum argumenti locum esse præteritum, breuiter tamen Ciceronis conclusionem, qua se nihil omisisse commemorat, ad ampliorem doctrinę fidem approbandã reor. In his enim nihil omnino prætermittitur, quæ certa ratione tractantur. Nulla uero certior ratio diuisione: quod enim quisque partitur a communibus in particularia deducens, cum rectum iter insistat, labi atq; in errorem deduci non potest. Locorũ igitur omniũ prima diuisio fuit in ea, quę in ipsis hærerent, & ea quæ assumerentur extrinsecus. Cuius diuisionis nihil mediũ reperiri potest. aut.n.ĩ ipso est aliquid de quo quęritur: aut extrinsecus necesse est assumatur. Videamus igitur nunc quemadmodum disputatio per nihil omittentẽ diuisionem feratur. Eorum igitur locorum, qui in ipsis sunt de quibus agitur, nunc ex toto, nunc ex partibus, nunc ex uocabulo, nunc ex affectis sumitur argumentum. In his igitur quoniam nihil relictum sit, perspicue apparet. In eo enim quod cõiunctum est, duplex discretio est: Vna ex eo ipso quod formatum est, atque cõpositum, quod totum est, in quo etiam definitiones adhibentur: Aliæ in eius partibus inspiciendis, ex quibus compositi forma coniuncta est. Sed quoniã natura hominũ id quod intelligit, uoce sæpius prodit: necesse est ut nomen quoq; quod ad intellectus declarationem adhibetur, ostendat, aliquam rei, quam significat proprietatem. Intellectus quippe, qualitatem rei, quam intelligit significat. Quocirca nomen quoque intellectus qualitatẽ designat. Iure igitur dictum est proprietatem quãdam rei uocabulo significari, atque ita ex eo trahi argumentum potest, quod uocatur a nota. Horum uero locorũ alias partitiones dedit, quas paulo post breuius colligemus. Affecta uero, quę, ut superius dictum est, in relatione cõsistunt, ipsa etiã rite diuisa sunt. Nam quæ referuntur ad aliquid, aut substãtialia sunt, ut Accidentia. Substãtialia, ut cõiugata: nã iusto, in eo quod iustus est, iustitia substantiã facit. Nec id dico, ꝙ homini esse ex iustitia constituatur, sed iusto, qui iustitia discedẽte corrumpit. Similis, & de eo quod est iuste aduerbio rõ est. Est etiã substantiale, genus, species, differẽtia, causa, effectus. Accidentia, ut cõtrarium, simile, adiunctum paria, maiora, minora. Consequẽtia uero, atque repugnantia, quoniã ut superius dictum est, in cõditione posita sunt, nunc substantialia reperiuntur, nunc uero in accidentibus considerantur. Substantialia, ut cum genus antecedit speciem: accidentia, cum nigredo præcedentem sequitur coruum. quanquam etiam in causis aliquę accidentes esse possint. De quarum omnium proprietatibus Tullius supra disseruit. Atque ut sub breuissima descriptione tota locorum diuisio colligatur, erit hoc modo. Omne argumentum aut ex his locis ducitur, qui in ipso de quo quęritur inhærent, aut ex his, quæ extrinsecus assumuntur. Is uero locus qui in ipsis de quibus ambigitur, positus est, diuiditur in eum locum, qui est ex toto, & in eum qui est ex partibus, & in eum qui est ex nota, & in eum, qui est ab affectis. Is autem qui a toto est, a definitione locus uocatur. Definitionũ uero aliæ sunt propriæ, alię non propriæ. Non propriarum uero alię sunt quæ singulis nominibus denotantur, aliæ quę oratione pãduntur. Earum uero quæ singulis nominibus fiunt, aliæ sunt in quibus pro nomine redditur nomen, quæ dicuntur, κατ' ἀντίλεξιν. Aliæ quæ exempli gratia nomen subijciunt, quæ dicuntur ὡς τύπος. Earum uero quæ oratione declarãtur, aliæ fiunt a partitione, aliæ a diuisione, aliæ a differentijs præter genus, quę ἐννοματική dicitur. Aliæ quæ ex pluribus qualitatibus fiunt, etiam singulis totum id significantibus, quod omnis qualitatum collectio declarat, quæ uocantur ποιώδεις. Aliæ quæ ex accideutibus, non singulis, sed cunctis unum aliquid efficientibus, constant. Alię quæ ad differentiam dantur, aliæ per translationem, aliæ quæ ex priuatione contrarijs, aliæ quæ propriis nominibus aptantur, quæ etiam ὑποτυπώσεις, dicuntur. Aliæ per indigentiam pleni, aliæ per proportionem, aliæ per relationem, aliæ per causam Item alia definitionis diuisio secũdũ Tullium principalis, quod alię corporalium rerum sint, alię incorporalium, & definitionis quidem locus ita diuisus est. A partibus autem locus diuiditur in partitionem & diuisionem. A nota uero locus simplex est. Ab affectis autem, alij sunt a coniugatis, alii a genere, alii a forma, alii a simili, alii a differentia, alii a contrariis, alii ab adiunctis, alii a consequentibus antecedẽtibus, & repugnantibus: alii a causa, alii ab effectis, alii a comparatione parium, maiorum, uel minorum. Genus uero diuiditur in suprema genera, & in ea quæ etiam species esse possunt. Species quoque diuiditur in ultimas species, & in ea quæ etiam genera esse possunt. Similium quoque alia in singulis considerantur & uocantẽ exempla: alia in pluribus, & appellatur inductio: alia in coniunctis, & uocatur proportio. Item differentiarum, aliæ sunt substantiales, aliæ etsi non substantiales, inseparabiles tamen: alię neque substantiales, neque inseparabiles. Contrariorum alia dicuntur aduersa, alia priuantia, alia negantia, alia relatiua. Adiunctorum uero alia sunt, quæ ante rem existunt, alia quę cum re, alia uero post rem. Locus uero conditionalis diuiditur in antecedens, consequens, & repugnans. Causarũ quoq; multiplex locus est: aliæ nanq; sunt quæ ui sua efficiunt, aliæ sine quibus effici non potest. Earũ uero quæ ui sua efficiunt, aliæ sunt necessariæ nihilo indigentes ut efficiant, aliæ uero indigentes ut efficiant, aliæ uero indigentes & non necessariæ. Earum uero sine quibus non efficitur, aliæ sunt mobiles, alia immobiles. Item causarum aliæ suntnon spontaneæ, aliæ ex uoluntate, aliæ ex perturbatione, aliæ ex habitu, alię ex natura aliæ ex arte, aliæ ex casu. Rursus causarum, aliæ snnt constantes, alię inconstantes. Amplius, causarum aliæ sunt uoluntariæ, aliæ ignoratæ. Ignoratarum pars in casu, pars in necessitate est constituta. Necessariatũ pars in ui, pars in scientia posita est. Effecta uero intantum diuidi possunt, inquantum ad superius dictas causas referuntur. Locus uero a comparatione minorum, parium, atque maiorum, diuiditur in numerum, speciem, uim, ad res alias affectionem. Quæ cum ita sint, cũque nihil sit in diuisione prætermissum: recte M. Tullius partitionem conclusit, dicens, nullam argumenti sedem esse præteritam. Restat igitur locus, qui extrinsecus sumitur: quem quoniam iurisconsultis est utilis, non Trebatii causa, sed ne quid perfecto operi, deesse uideatur, adiungit.

Sed quoniam ita a principio diuisimus, ut alios locos diceremus in eo ipso, de quo ambigitur, hærere, de quibus satis, est dictũ; alios assumi extrinsecus; de ÿs pauca dicamus: etsi ea nihil omnino ad uestras disputationes pertinent, sed tamen totam rem perficiamus, quandoquidem cœpimus. Neque enim tu is es, quem nihil nisi ius ciuile delectet: & quoniam ad te hæc ita scribuntur, ut etiam in aliorum manus sint uentura, detur opera, ut quamplurimũ ÿs, quos recta studia delectant, prodesse possimus.

51. Ne locus nihil iurisperito profuturus negligentiā sui faceret, Trebatium ut in procemio magnus orato reddit attentum. ait.n.ita sese diuisisse in principio, ut alios locos in ipsis hærere diceret, de quibus ageretur, alios extrinsecus assumi. Et cum de superioribus locis idonee disputatū sit, intractatam reliquam partem non oportere præteriri. Neque enim hunc esse Trebatium, qui sua arte contentus, cæterorum studia negligat: uerum diligentia atque ingenio plurimum ualens, cuncta ad se pertinere ducat, quæ liberalibus studijs annumerentur. Simul dandam esse operam dicit, quoniam beneuolo animo Ciceronis opus Trebatius esset editurus, ut cum in multorum manus uenisset, prodesse ijs in integrum posset, qui rectis studijs tenerentur, hoc quoque Trebatio beneficij nomine concedens, quod ad eū scripta, & per eum edita plurimis profutura conscriberet.

Hæc ergo argumentatio quæ dicitur artis expers, in testimonio posita est. Testimonium autē nunc dicimus, omne quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem.

52. Extrinsecus positum argumenti locum, quem M.Tullius uocat artis expertem, in testimonio positum esse pronunciat. Dubitari autem potest quid hic locus a superioribus differat, quos in affectis locauit. Nam uti affecta semper in relatione sunt constituta: ita etiam testimonia, ad ea quorum sunt testimonia, referuntur. Omne enim testimonium, testatæ rei testimoniū est, Quocirca cur, aut ea quæ affecta dudum uocata sunt, non extrinsecus collocentur: aut ea quæ nunc uocantur extrinsecus, non inter affecta ponantur, quæri potest. cum præsertim ea quæ adiuncta esse negotio superius diximus, ueluti quoddam testimonium sæpe rebus afferant, cum ex eorum quæ præcesserunt, uel consecuta sunt signis, quod gestū sit considerari solet. Quorum omnium communis illa solutio est: quod ex affectis argumenta quæ fiunt, ab oratore inueniuntur, eiusque opera atque industria nascuntur: Ea uero quæ extrinsecus posita sunt, rei tantum testimonium præbent, non.n.inueniuntur ab oratore, sed his orator utitur positis atque ante constitutis. Nam quę a genere, uel a specie, uel a cæteris affectis argumenta sunt, ab ipso quodammodo oratore reperiunt. Testimonia uero sibi ipse non efficit, sed ad causam utitur ante præparatis. Quo fit, ut argumenta ex affectis in causa statim atque ex tempore nascantur: ea uero quæ in testimonijs posita sunt, aute rem pręcurrentia confirmando usum negotio posterius præstent. Et in adiunctis ab oratore coniectura colligitur, & auditorum mentibus intimatur. Testimonia uero non in coniecturis, aut in suspicionibus, sed in rei gestæ narratione consistunt. Ostendit autē uehementius quid esset testimonium, cum dicit, id a se testimonium uocari quod ab aliqua externa re sumitur. Omnia quippe affecta, ab eis ad quæ affecta sunt, non uidentur externa. Testis uero cum re testificata nulla cognatione cōiungitur, nisi sola notitia, quæ nihil ad rem quæ gesta est attinet: cū si gestum negotiū nullus agnosceret, nihilominus tamen gesta res esset. sed id poterit etiam ad similitudinē duci. Quid enim minus esset aliquid, si ei simile nihil reperiretur? sed quod simile est, ei cui simile est, eadem qualitate coniungitur: quæ qualitas utrunq; conformat. Scientia uero quāuis efficiat testem, nulla tamen qualitate coniungitur cum re, cuius illa notitia est. Neque enim scientis notitia, rei gestæ qualitas dici potest, cum si notitia qualitas rei posset intelligi, pereuntibus his qui rem norunt res uel interiret, uel mutareť. quorū neutrū euenire necesse est quādoquidē assumptis scientibus, res ignorata poterit permanere.

Persona autem non qualiscunque testimonij pondus habet: ad faciendam.n. fidem auctoritas quæritur, Sed auctoritatem aut natura, aut tempus affert. Naturæ auctoritas in uirtute inest maxime. In tempore autem multa sunt quæ afferāt auctoritatē, ingenium, opes, ætas, fortuna, ars, usus, necessitas, concursio etiā nonnunquam rerum fortuitarum. Nam & ingeniosos, & opulentos, & ætatis spatio probatos, dignos quibus credatur putant: non recte fortasse, sed uulgi opinio mutari uix potest, ad eamq; omnia dirigunt, & qui iudicant, & qui existimant. Qui enim his rebus, quas dixi, excellunt, ipsa uirtute uidentur excellere. Sed reliquis quoque rebus, quas modo enumeraui quanquā in ijs nulla species uirtutis est, tamen interdum cōfirmatur fides, si aut ars quædam adhibetur: magna enim est uis ad persuadendum scientiæ: aut usus. Plerunq; enim creditur ijs, qui experti sunt. Facit etiam necessitas fidem, quæ tum a corporibus, tum ab animis nascitur: Nam & uerberibus torti, & igne fatigati quæ dicunt, ea uidetur ueritas ipsa dicere: & quæ a perturbationibus animi sunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia necessitatis uim habent, afferūt auctoritatem, & fidem. Cuius generis etiā illa sunt, ex quibus nonnunquam uerum inuenitur, peritia, somnus, imprudentia, uinolentia, insania. Nam & pueri sæpe indicauerunt aliquid, ad quod pertineret ignari: & per somnum, uinum, insaniam, multa sæpe patefacta sunt. Multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt, ut Staterio nuper accidit: qui ea locutus est bonis uiris subauscultantibus pariete interposito, quibus patefactis, in iudiciumque prolatis, rei capitalis iure damnatus est. Huic simile quiddam de Lacedæmonio Pausania accepimus. Concursio autē fortuitorū talis est, ut si interuentū est casu, cū aut ageretur aliquid qđ proferendū nō esset, aut diceretur. In hoc genere etiā illa est in Palamedē coniecta suspicionum proditionis multitudo: quod genus refutare interdū ueritas uix potest.

53. Quoniam locum artis expertem in testimonio positū esse dixit, in testimoniis uero personarū fidem suam interponentiū auctoritas quæritur: necessariū fuit, quibus rebus fieri soleat auctoritas, expedire. Ac cętera quidem clarissime atq; apertissime dicta sunt. Sed qm̄ auctoritatē in naturā tempusq; diuisit; cūq; in tempore, ingeniū, opes, ætatē, fortunam, artem, usum: necessitatem, cōcursionem ēt nonnunquam rerū fortuitarum locauit: quæri pōt, Quid.n. attinet ad tēpus ingeniū? quid ars? quid usus? Nā ætas atque opes, fortuna, & fortuitarum rerum concursio, subiecta sunt tempori: quoniam unumquodq; eorū uarijs temporū uicibus permutatur. Ingeniū uero, naturæ potius oportuit attribui: artē atq; usum tertiū quiddam. quoniā neq; tempori neque naturæ subijciuntur. Quanquam uirtus quoq; ipsa, quā M. Tullius in naturæ ratione constituit, quibusdam nō naturalis, sed tū doctrina, tum recta exercitatione uiuendi uideať ascita. Sed hæc ita intelligenda diuisio est, quod omnis auctoritas aut ex magnis atq; excellētibus rebus, & per naturā optimis uenit: aut ab his quæ inferiore loco sunt cōstituta, fidē non ex naturæ qualitate, sed ex uulgo insitis opinionibus capit. Et maximas quidē excellentesq; res in natura constituit: quæ semper ut ipse Tullius multis in locis defendit, boni est appetens. At uero quæ posteriora sunt, in tempore posuit, iccirco, ꝙ omnia tēpori subiecta, principalis boni non retinent statum. Virtus quidē in deterius flecti non potest. Ingeniū uero atq; opes, fortuna, & ars, atq; usus sæpe non recta exercitatione deprauātur. Nā quicquid horū fuerit a uirtute seiunctum, dignitatē ueræ laudis amittit. Et de uirtute quidē distulit dicere. Posteriorē uero partem, id est in tempore positæ auctoritatis diuisit, & euidentissimis patefecit exēplis. Nam & ingenijs fides adest, atque ex ea præsto est auctoritas plurima. Eos quippe sapientius loqui homines credunt, quorum ingeniū ad expedienda quæ proposuerit, sufficit. opibus quoq; prępollētes, dignos fide iudicant. fortuna quoque & dignitate præclaris, maiestatē auctoritatis impertiunt: nō recte fortasse, sed & iudicium ī negotijs, & existimatio uitæ, opinione hominū maxime continetur. quæ quia mutari uix potest, ad eam cuncta diriget, ea quæ sibi tractanda regendaq; proponet orator. Ars etiam atq; usus plurimum ualent. In utrisque enim fidem notitia facit. Necessitas quoq; quasi id quod latebat, extorquens auctoritate subnixa est. Quę tum ab animo, tum a corporibus euenit. A corporibus, cū igni, ferro, ac uerberibus uerū quod latet, aperitur. Ab animo, cum mens quadam perturbationi

bationis uel ignorantiæ necessitate confunditur. Tunc.n. quid dici, quid taceri debeat, minime distinguens, uerum quod occultum erat, prodit atq; effundit in lucem. Na iracundia sæpe, & quęlibet animi perturbatio, quod occultandum foret, haud continet: quæ iccirco habet auctoritatem ad fidem, quia simpliciter prodita sunt, nec nulla calliditatis arte prolata. Quinetiam ignorantia puerorum, uinolentia, somnus quædā sæpe produxit in medium, in quibus si iudicium fuisset ullum, prolata non essent. Sæpe etiam homine præter ullam animi perturbationem imprudentes propria cōfessione obligati sunt, dum cuncta simpliciter effundūt, quæ sibi nocitura non existimant, ut Staterio euenisse proposuit, qui interposito pariete testibus audientibus ea confessus est, ignorans se ab insidiantibus audiri, quibus uulgatis, in iudiciumq; prolatis, capitali sententia condemnatus est. Atq; hæc quidem ignorantia, in necessitate constituta est. Nā qui nescit, id quod ignorat, nec si uelit quidem poterit euitare. Quæ autem necessitas extorquet, ipsa quodammodo uidetur ueritas dicere, atque ideo eis ueluti auctoritate subnixis fides adhibetur. Concursio etiam rerum fortuitarum facit fidem. quæ cum aliquoties falsa designat: tamen ita est uehemens, ut se ab ea ueritas explicare uix possit. Quale est qđ de Palamede narratū: Phryx extinctus, q quasi a Priamo missus uideret, repertæ Priami literæ Phrygia manus imitata, quæ cōcurrētia, fidē facerent proditionis. Hinc dicit Cicero, talis etiam fortuitarum rerum concursio est.

Finis huius Sexti desideratur, & totius Septimi, quo sequens Ciceronis textus exponebatur.

Huius etiā generis est fama uulgi, quoddā multitudinis testimonium. Quæ autem uirtute fidē faciunt, ea bipartita sunt. ex quibus alterū natura ualet, alterū industria. Deorum.n. uirtus natura excellit hominū autem industria: Diuina hæc fere sunt testimonia. Primum orationis: oracula .n. ex eo ipso appellata sunt, quod inest his deorum oratio. Deinde rerū, quibus insunt quasi diuina quædā opera. Primum ipse mundus, eiusq; omnis ordo & ornatus: deinceps aerei uolatus auium atq; cātus: deinde eiusdē aeris sonitus, & ardores, multarumq; rerum in terra portenta, atque etiā per exta inuēta præsensio. Adormientibus quoq; multa significata uisis: quibus ex locis sumi interdū solēt ad fidē faciendam testimonia deorū. In homine uirtutis opinio ualet plurimū. Opinio aūt est, non modo eos uirtutem habere qui habeant, sed eos ēt qui habere uideantur. Itaq; quos ingenio, quos studio, quos doctrina præditos uident, quorūq; uitam constantem, & probatā, ut Catonis, Lælij, Scipionis aliorūq; plurium, rentur eos esse quales se ipsi uelint. Nec solū eos cēsent tales esse qui in honoribus populi, req; pub. uersantur, sed & oratores, & philosophos, & poetas, & historicos, ex quorū & dictis, & scriptis sæpe auctoritas petitur ad faciendam fidem. Expositis omnibus argumentādi locis, illud primū intelligendum est, nec ullam esse disputationem, in qua non aliquis locus incurrat, nec fere omnes locos incidere in oēm quæstionē, & quibusdā quæstionibus alios, quibusdam esse alios aptiores locos. Quæstionum duo sunt genera, alterū infinitum, definitum alterū. Definitū est quod ὑπόθεσιν Greci. non causam. Infinitum, quod θέσιν illi appellant, nos propositum possumus nominare. Causa certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotijs cernitur, aut in omnibus aut in plerisq; eorū. Propositum aūt in aliquo eorum, aut in pluribus, nec tamen in maximis. Itaque propositū pars causæ est. Sed omnis quæstio earū aliqua de re est, quibus causæ continentur, aut una, aut pluribus, aut nonnunquam omnibus. Quæstionum autē quacunque de re sint, duo sunt genera, unum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis sunt hæ, quarum finis est scientia: ut si quęratur, a natura ne eius profectum sit, an ab aliqua quasi conditione hominum & pactione. Actionis autem huiusmodi exempla sunt: Sit ne sapientis ad remp. accedere. Cognitionis quæstiones tripartitæ sunt, cum an sit, aut quid sit, aut quale sit, quęritur. Horum primum cōiectura, secundum definitione, tertiū iuris, & iniuriæ distinctione explicatur. Coniecturæ ratio in quatuor partes distributa est. Quarum una est, cum quæritur, sit ne aliquid. Altera, unde ortum sit. Tertia, quæ id causa effecerit. Quarta in qua de mutatione rei quæritur, sit nec ne, sic, Ecquidnam honestum sit, ecquid æquum re uera: an hæc tantū opinione sit. Vnde aūt sit ortum, ut cum quæritur, natura an doctrina possit effici uirtus. Causa efficiens sic, ut cum quæritur, quibus rebus eloquentia efficiatur. De commutatione sic, possit ne eloquentia commutatione aliqua conuerti in infantiā. Cū autē quid sit quæritur, notio explicanda est, & proprietas, & diuisio, & partitio. Hæc.n. sunt definitioni attributa. additur etiam discriptio, quam Greci ὑπογραφὴν uocant. Notio sic quæritur, sit ne ei æquum, quod ei qui plus potest, utile est. Proprietas sic, in hominem ne solum cadat, an etiam in belluas ægritudo. Diuisio & eodem pacto partitio, sic, Tria ne genera bonorū sint. Descriptio, qualis sit auarus, qualis assentator, cęteraq; eiusdem generis, in quibus & natura & uita describitur. Cum autē quæritur, quale quid sit, aut simpliciter quæritur, aut comparate. Simpliciter, expetenda ne sit gloria. Comparate, præponenda ne sit diuitijs gloria. Simplicium tria genera sunt, de expetendo fugiendoq;, de æquo & iniquo, de honesto & turpi. Comparationum autem duo, unum de eodem & alio, alterum de maiore & minore. De expetendo, & fugiendo huiusmodi: Si expetendæ diuitiæ, si fugienda paupertas. De ęquo & iniquo, Aequum ne sit ulcisci a quocunq; iniuriam acceperis. De honesto & turpi, Honestum ne sit pro patria mori. Ex altero autem genere, quod erat bipartitum unum est de eodem, & alio: ut si quęratur, quid intersit inter amicum & assentatorem, regem & tyrannum. Alterum, de maiore, & minore: ut si quæratur, Eloquentia ne pluris sit, an iuris ciuilis scientia. De cognitionis quęstionibus hactenus. Actionis reliquæ sunt, quarum duo sunt genera, unū ad officium, alterum ad motum animi uel gignendum, uel sedandum, planeue tollendum. Ad officium sic, cum quæritur, suscipiendi ne sint liberi. Ad mouendos animos, cum fiūt cohortationes ad defendendam remp. ad gloriam, & ad laudem: quo ex genere sunt querelę, incitationes, miserationesque flebiles: rursusque oratio tum iracundiam restinguens, tum metum eripiens, tum exultantem lętitiam comprimens, tum ęgritudinem abstergens. Hęc cum in propositis quęstionibus genera sint, eadem in causas trāsferuntur. Loci aūt qui ad quasq; quęstiones accōmodati sunt, deinceps est uidendum. Omnes illi quidem ad plerasq;, sed alij ad alias, ut diximus, aptiores: Ad coniecturam igitur maxime apta, quæ ex causis, quę ex effectis, quæ ex cōiunctis sumi possunt. Ad definitionem aūt pertinet ratio & scientia definiendi. Atq; huic generi finitimū est illud, quod appellari de eodem & altero diximus quod genus forma quędam definitionis est. Si.n. quęratur idē ne sit pertinacia & perseuerantia, definitionibus iudicandum est. Loci autē conuenient in eius generis quęstionē, consequentes, antecedentes, repugnantes, adiunctis etiam duobus ijs, qui sumuntur ex causis & effectis. Nam si hanc rē illa sequitur, hanc non sequitur: aut si huic rei illa antecedit, huic nō antecedit: aut si huic rei repugnat, illi nō repugnat: aut si huic rei hęc, illius alia causa est: aut si ex alio hoc, ex alio illud effectum est: quouis horum id de quo quæritur, idem ne an

aliud sit, inueniri potest. At tertium genus quæstionis in quo quale sit quæritur, in comparationem ea cadunt, quæ paulo ante in comparationis loco enumerata sunt. In id autem genus in quo de expetendo fugiendoq; quæritur, adhibētur ea quæ sunt aut animi, aut corporis, aut externa, uel commoda uel incommoda. Itemq; cum de honesto turpique quæritur, ad animi bona uel mala omnis dirigenda oratio est. Cum autem de æquo & iniquo disseritur, æquitatis loci colliguntur: hi cernuntur bipartito, & natura, & instituto. Natura partes habent duas, tuitionem sui, & ulciscendi ius. Institutio autem æquitatis tripartita est. Vna pars legitima est, altera conueniens, tertia moris uetustate confirmata. Atq; etiam rursus æquitas tripartita dicitur esse. Vna ad superos deos, altera ad manes, tertia ad homines pertinere. Prima pietás, secunda sanctitas, tertia iustitia, atq; æquitas nominatur. De proposito satis multa, deinceps de causa pauciora dicenda sunt: Pleraque enim sunt ei cum proposito communia. Tria sunt igitur genera causarum: Iudicij, Deliberationis, Laudationis. Quarum fines ipsi declarant, quibus utendum locis sit. Nam iudicij finis ius est, ex quo etiam nomen. Iuris autem partes tum expositæ, cum æquitatis. Deliberandi finis utilitas, cuius hæ partes, quæ modo expositę rerum expetendarum. Laudationis finis honestas, de qua item est ante dictum. Sed definitę quęstiones a suis quęque locis quasi proprijs instituuntur, in accusationem, defensionemque partitę. In quibus existunt hęc genera, ut accusator personam arguat facti, Defensor aliquid opponat de tribus, aut non esse factum: aut si sit factum, aliud eius facti nomen esse, aut iure esse factum. Itaq; aut infitialis, aut coniecturalis prima appelletur, definitiua altera, tertia quanuis molestum nomen hoc sit, iuridicialis uocetur. Harum causarum propria argumēta ex his sumpta locis, quos exposuimus in præceptis oratorijs explicata sunt. Refutatio autē accusationis, in qua est depulsio criminis, quoniam græce στάσις dicitur, latine appelletur status; in quo primum insistit quasi ad repugnandum congressa defensio. Atque etiam in deliberationibus & laudationibus ijdem existunt status. Nam & negantur sæpe ea futura quę ab aliquo in sententia dicta sunt fore, si aut omnino fieri non possunt, aut sine summa difficultate non possunt. In qua argumentatione status coniecturalis existit. At cum aliquid de utilitate, honestate, ęquitate disseritur, deque his rebus quę his sunt contrariæ, incurrunt status aut iuris, aut nominis: quod idem contingit in laudationibus. Nam aut negari potest id factum esse quod laudatur, aut non eo nomine afficiendum, quo laudator effecerit, aut omnino non esse laudabile, quod non recte, non iure factum sit. Quibus omnibus generibus usus est nimis impudenter Cęsar contra Catonem meum. Sed quę ex statu contentio efficitur, eam græci κρινόμενον uocant: mihi placet id, quoniam quidem ad te scribo, qua de re agitur, uocari. Quibus autem hoc, qua de re agitur, continetur, hęc continentia uocentur quasi firmamenta defensionis, quibus sublatis defensio nulla sit. Sed quoniam lege firmius in controuersijs disceptandis esse nihil debet, danda est opera, ut legem adiutricem, & testem adhibeamus. In qua re alij quasi status existunt noui, qui appellātur legitimę disceptationes. Tum enim defenditur non id lege dici, quod aduersarius uelit, sed aliud. Id autem contingit cum scriptum ambiguū est, & duę differentes sententię accipi possunt. Tum opponitur scripto uoluntas scriptoris, ut quęratur, uerba ne plus an sententia ualere debeat. Tum legi, lex contraria affertur. Ita sunt tria genera, quę controuersiam in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti & uoluntatis, scriptura contraria. In hoc perspicuum est, non magis in legibus, quàm in testamentis, in stipulationibus, in reliquis quæ ex scripto aguntur, posse controuersias easdem existere. Horum tractationes in alijs libris explicantur. Nec solum perpetuę actiones, sed etiam partes orationis ijsdem locis adiuuantur, partim proprijs, partim communibus: ut in principijs, quibus ut beneuoli, ut dociles, ut attenti sint qui audiant, efficiendum est proprijs locis. Itemq; narrationes, ut ad suos fines spectent, ut planæ sint, ut breues, ut euidentes, ut credibiles, ut moderatę, ut cum dignitate. quæ quanquam in tota oratione esse debent, magis tamen sunt propria narrandi. Quę autem sequitur narrationem fides, ea persuadendo quoniam efficitur, quia ad persuadendum loci maxime ualeant, dictum est in his, in quibus de omni ratione dicendi diximus. Peroratio autem & alia quędam habet, & maxime amplificationem: cuius effectus hic debet esse, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur: & si ita iam affecti ante sint, ut augeat eorū motus, aut sedet oratio. Huic generi, in quo & misericordia, & iracundia, & odium, & inuidia, & cęterę animi affectiones perturbantur, pręcepta suppeditantur aliis libris, quos poteris mecum legere, cum uoles. Ad id autem quod te uelle senseram, cumulate satisfactum esse debet uoluntati tuę. Nam ne pręterirem aliquid, quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret, plura, quàm a te desiderata erant, sum complexus, fecique quod sæpe liberales uenditores solent, ut cum ædes fundumue uendiderint, rutis cæsisque receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa apte & loco positum esse uideatur. Sic tibi nos ad id quod quasi mancipio dari debuimus, ornamenta quędam uoluimus non debita accedere.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

DE DIFFERENTIIS TOPICIS

Liber Primus.

MNIS ratio differendi, quam Logicē peripatetici ueteres appellauere, ī duas distribuitur partes: unam inueniendi, alteram iudicandi. Et ea quidem pars quæ iudicium purgat, atq; instruit, ab illis analytice uocata, a nobis potest resolutoria nūcupari. Ea uero, inueniēdi facultatē subministrat, a gręcis Topice, a nobis localis dicit̄. Ac de illa quidem parte, q̄ iudicādi magistra est, alias disputabitur. Nunc uero consilium est aperire qui sint loci, quę eorum differentiæ, qui etiam quibus apti sint syllogismis. Nec id simpliciter atque uniformiter uidetur esse faciendū uerum duplex est tradenda partitio: una quidem ex græci uoluminibus eruta: altera uero ex M. Tullij Topicis sumpta. Atque in his illud ad perfectionem speculationis est astruendum, ut quibus utraque modis diuisio differat, quibusque conueniat explicetur, quoque modo alterum uicissim possit includere. Et nūc quidem non in singulis immorabimur, sed de tota diuisione communiter disseremus, locorum tātum, ex quibus argumēta nascuntur, definitiones, exempla, differentiasque colligentes. Singula uero pro

qualitate

qualitate operis diligentius, uel his octo uoluminibus expedita sunt, quibus Aristotelis Topica in latinam uertimus orationem, uel his septem, quibus M. Tullij Topicis lucem plenæ expositionis infudimus. Illic igitur cuncta sunt propriis atq; enodatis partibus expedita: hic uero quæ alias ꝑ membra patefacta sunt, cõmuni speculatione tractatur. Nec dialecticos solum locos, sed etiam rhetoricos, quoq; e hi inter se, atque a dialecticis differant, cura est exequendi, ut omnibus undique locis plena cõsideratione propositis, eorumque differentiis inter se & communitatibus pernotatis, & argumẽtorum copia comparetur, & locorum clara possit esse distinctio. Vt igitur cuncta perspicuis rationibus cõstent, paulo latius ordiendum est. Propositio est oratio uerum, falsumue significãs, ut siquis dicat cælum esse uolubile. hæc & enunciatio, & proloquium nuncupatur. Quæstio est in dubitationem ambiguitatemque adducta ꝓpositio, ut siquis quærat, an cælum sit uolubile. Conclusio est argumentis approbata propositio, ut siquis cęlũ ab aliis rebus probet esse uolubile. Enunciatio quippe, siue sui tantum causa dicatur, siue ad aliud afferatur approbandum, ꝓpositio est: si de ipsa quęritur, quæstio: si ipsa est approbata, conclusio. Idem est igitur propositio, quæstio, & conclusio, sed differunt modo supra dicto. Argumentum est ratio rei dubię faciens fidem. Non uero idem est argumentum & argumentatio. Nam uis sententiæ, ratioque ea, quæ clauditur oratione, cum aliquid probatur ambiguum, argumentum uocatur: Ipsa uero argumenti elocutio, argumentatio dicitur. Quo fit, ut argumentum quidem uirtus & mẽs argumentationis sit atque sententia, argumentatio uero argumenti per orationem explicatio. Locus autem sedes est argumenti, uel id, unde ad propositam quæstionem conueniens trahitur argumentum. Quæ cum ita sint, singulorum natura diligentius tractanda est, eorumq; per species ac mẽbra, ut diximus, figurasque diuisio facienda est.

DE PROPOSITIONE EIVSQVE *uarijs distinctionibus. Cap. I.*

C prius de propositione differendũ est. Hanc esse diximus orationem ueritatẽ uel mendacium cõtinẽtem. Huius duæ sunt species, affirmatio una, altera uero negatio. Affirmatio siquis sic efferat, cœlum uolubile est. Negatio siquis ita pronunciet, cœlum uolubile non est. Harum uero, aliæ sunt uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares. Vniuersales quidem, ut siquis ita proponat, Omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Particulares uero, siquis hoc modo dicat, Quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. Indefinitæ hoc modo, Homo iustus est, homo iustus non est. Singulares uero sunt, quæ indiuiduum, aut quid singulare proponunt. ut Cato iustus est, Cato iustus non est. etenim Cato indiuiduus est, ac singularis. Harum uero alias prædicatiuas, alias conditionales uocamus. Prędicatiuæ sunt quæ simpliciter proponuntur, id est quibus nulla uis conditionis adiungitꝰ, ut siquis cœlum esse uolubile simpliciter dicat. At si conditio hinc copuletur, fit ex duabus propositionibus una cõditionalis hoc modo, Cælum si rotundum est, uolubile est. Hic enim conditio id efficit, ut ita demum cœlũ uolubile esse intelligatur, si sit rotundum. Quoniam igitur aliæ propositiones prædicatiuæ sunt, aliæ conditionales: prædicatiuarum partes, terminos appellamus, hiq; sunt prædicatus, & subiectus. Terminos autem uerba uoco, & nomina quibus propositio nectitur, ut in ea propositione qua dicimus, Homo iustus est. Hęc duo nomina, id est iustus & homo propositionis partes uocamus, eosdẽ etiam terminos dicimus: quorum alter subiectus est, alter prædicatus. Subiectus est terminus, qui minor est: ꝓdicatus uero qui maior: ut in ea propositione qua dicitur, homo iustus est, homo quidẽ minus est, quam iustus. Non enim in solo homine esse potest iustitia, uerum etiã in corporeis diuinisque substantijs: atque ideo maior est terminus iustus, homo uero minor, quo fit ut homo quidem subiectus terminus sit, iustus uero prædicatus. Quoniam uero huiusmodi simplices propositiones alterum habent prędicatum terminum, alterum subiectum terminum, a maioris priuilegio, propositio prædicatiua uocata est. Sæpe autem euenit, ut hi termini sibi inuicem inueniantur æquales hoc modo, Homo risibile est. Homo nanque & risibile, uterque sibi subiectus æquus est terminus. nam neque risibile ultra hominem, nec ultra risibile homo porrigitur. Sed in his necesse est hoc euenire, ut siquidem inæquales termini sint, maior semper de subiecto prędicetur. Si uero æquales, uterque conuersa prædicatione de se dicatur: ut uero minor de maiori prædicetur, in nulla propositione contingit. Fieri autem potest, ut propositionum partes, quas terminos dicimus, nõ solum in nominibus, uerum in orationibus inueniantur. Nam sæpe oratio de oratione prædicatur, hoc modo: Socrates cum Platone & discipulis de philosophię ratione pertractat. Hęc quippe oratio, quæ est, Socrates cũ Platone & discipulis, subiecta est. Illa uero, de philosophiæ ratione pertractat, prædicatꝰ. Rursus aliquando nomen subiectum est, oratio prædicatũ, hoc modo: Socrates de philosophiæ ratione pertractat. Hic enim Socrates subiectus solus est: oratio qua dicimus, de philosophię ratione pertractat, prædicatur. Euenit etiam ut supponatur oratio, & simplex uocabulũ prędicetꝰ, hoc modo: Socrates similitudo cum supernis diuinisque substãtijs, iustitia est. Hic enim oratio, per quam profertur Socratis similitudo cum supernis diuinisque substantiis, subiicitur, iustitia vero prædicatur. Sed de huiusmodi propositionibus in his commentariis, quos in περὶ ἑρμηνείας Arist. libros conscripsimus, diligentius disseruimus. Cõditionaliũ uero propositionum, quas gręci hypotheticas uocant, partes, sunt simplices propositiones, cuius quidem ea pars quæ prius dicitur, antecedens, quæ posterius, consequens appellatur, ut in hac propositione quæ dicit, Si rotundum est, uolubile est. Rotundum esse antecedit, uolubile esse consequitur. Harum quoque aliæ sunt simplices conditionales, aliæ coniunctæ. Simplices sunt, quæ prædicatiuas habent propositiones in partibus, ut in ea quam superius diximus. Si rotundum est, uolubile est. Rotundum est enim & uolubile est, utræquę diuisæ ac sigillatim acceptæ prædicatiuæ sunt: Coniunctarum uero multiplex differentia, de quibus in his uoluminibus diligentissime perstrinximus, quæ de hypotheticis composuimus syllogismis. Simplicium uero hypotheticarum propositionum quatuor sunt differentiæ. Aut enim ex duabus affirmatiuis categoricis constant, ut si rotundum est, uolubile est, utraque enim affirmatiua est. Aut negatiuis duabus: ut, si cælum rotundum non est, uolubile nõ est. Nam rotundum non esse, & uolubile non esse, utræque negationes sunt. Aut ex affirmatiua, & negatiua: ut, si quadratum est, uolubile non est. Quadratum enim esse, affirmatio est. uolubile non esse, negatio est. Aut ex negatiua & affirmatiua, ut si rotundum non est, stabile est. Rotundum non esse, negatio est, stabile uero esse, affirmatio. Propositionum quoque aliæ sunt per se notæ, & quarum probatio nequeat intueri, aliæ quas tametsi animus audientis probet, eisque cõsentiat, tamen possunt aliis superioribus approbari. Et illę quidem, quarum nulla probatio est, Maximæ ac principales uocantur, quod his illas necesse est approbari, quæ ut demonstrari ualeant, non recusant. Est autem Maxima ꝓpositio ut hęc, Si de ęqualita æqualibus demas, quę derelinquuntur, ęqualia sunt. Ita enim hoc per se notum est, ut aliud notius quo approbari ualeat, esse non possit. Quę propositiones cum fidem sui natura propriam gerant, non solum alieno ad fidem non egent argumento, uerum cęteris quoque probationis solent esse principium. Igitur per se notę propositiones, quibus nihil est notius, indemonstrabiles, ac maximę & principales uocantur. Quę uero quamuis auditoris iudicio comprobentur, habent tamen aliquid notius naturaliter, ex quo si de his fiat quęstio, uelut ex alieno fidem capiant, hę demonstrabiles, ac minores posterioresque dicũtur. Et de propositionibus quidem ista sufficiant.

De quæstione categorica. Cap. II.

QVæstio uero dubitabilis est propositio, in qua necesse est fere eadem considerari, quæ dudum in propositione dicta sunt. Aliæ nanque simplices, aliæ compositę sunt. Simplices sunt, ut hæ quæ ex simplici propositione descendunt hoc modo, ut si quęratur, an cælum sit uolubile. Hæc enim ab ea uenit propositione quæ dicit, celum esse uolubile. Atque si a conditionali composita propositione suscipit initium, erit conditionalis atque composita hoc modo: an si cælum est rotundum, uolubile est: hæc enim a conditionali propositione principium sumit, quæ est: Si cælum rotundum est, uolubile est. Quæstio ergo alias quidem prædicatiua est, alias conditionalis. Quo fit ut eædem partes quæstionis sint, quæ dudum esse dictæ sunt propositiones. Prædicatiuę igitur quæstiones habent terminum prędicatum, atque subiectum, ut in ea quæ dubitatur, an cælum sit uolubile. Nam uolubile prędicatū, cælum uero subiectū est. Maior enim terminus est, uolubile, quam cęlum. neque enim cælum solum uolubile dici potest. Quæ uero coniuncta est quæstio, habebit partes, quod prædicatur, & quod subiicitur, quod antecedit, & quod cō sequitur, ut in ea quæ dicit, an si cælum rotundum est uolubile est. antecedit rotundum esse, sequitur uolubile esse. Quæ cum ita sint, in prædicatiua quæstione dubitatur, an subiecto termino prædicatus inhęreat: In hypotheticis uero quæstionibus illud tantum quęritur, an illam rem quæ præcedit, comitetur id quod sequens esse proponitur. Omnia uero, quę de prędicatiuis propositionibus dicta sunt, id est quod aliæ uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitę, alię singulares: eadem possunt dic fere in prædicatiua quæstione. Hoc etenim tantum quęstio a propositione diuersa est, quòd propositio quidem, uel enunciata simpliciter, uel aliud probans, oratio est, uerum falsumue significans. Quæstio uero, cum sit ipsa quidem oratio, dubitabilis tamen est propositio. Addita igitur dubitatione, quæ in ꝓpositione considerantur, eadem etiam conuenit in quæstiōne tractari. Quæstionis autem duæ sunt spēs, Vna quæ dicitur a dialecticis Thesis. hęc huiusmodi est quę de re cæteris circunstantijs nuda, quærit ac disserit. Quales, a dialecticis maxime, ad disputationem sumuntur, ut uoluptas ne summū bonum sit? Ducenda ne uxor? Hæc a nobis propositio, uel propositum dicitur: Altera uero, quæ a græcis uocatur hypothesis, a nobis dicitur causa. hæc quæstio est per sonis, temporibus, factis, cæterisque circunstantiis implicita, ea est huiusmodi, Iure ne Cicero in exilium dubio reipublicæ tempore detrudatur, quia iniussu populi ciues Romanos necauerit. Huius autem duplicis quæstionis subdiuisiones alias esse necesse est: & Thesis quidem philosophis, Hypothesis uero oratoribus attributa est. Sed eius qui dē qōnis quæ est hypothesis posterius diuisiones dabo. Nūc de Theseos diuisione ptractabo, quæ in quatuor diuiditur species. In omni enim dalectica quæstione prædicatiua, dubitatur, an ei quod subiectum est, id quod prædicatur, inhæreat. Cum uero aliquid alicui inesse proponitur, id aut maius erit eo de quo prędicatur, eique substantialiter inesse contenditur: Aut maius quidem eo erit, sed non de substantia ipsius prædicabitur. Aut ei erit æquale, & in substantia ꝓdicabitur: Aut ei erit ęquale, sed minime eius substantiā continebit. Nam ut id quod minus est, de eo quod maius est prędicemus, in nulla propositione euenit. Sed si tale est, quod in quæstione proponitur, ut subiecto sit maius, & de subiecti substantia prędicetur, erit genus. Omne enim genus est maius eo de quo prædicatur, & de substantia eius dicitur, ut animal hominis. At si maius quidem fuerit, sed de substantia eius non prædicetur, erit accidens, ut album homini. Quod si ęquale quidem sit, sed substantiale, subiecti erit definitio, ut animal rationale mortale homini. hoc nanque conuertitur, & subiecti rationem, id est hominis substā tiam monstrat. Quod si æquale quidem sit, sed a ratione substantię seiunctum, erit proprium, ut risibile homini. Itaque dialecticę simplices quæstiones, aut de genere, aut de accidenti, aut de definitione, aut de proprio fiunt. Possunt uero fieri etiam de differentia quęstiones, cum quęritur cæle stia corpora rationalia sint nec ne, uel cum dubitatur ea ne sit tyranni ac principis differentia quod hic legibus sumpsit imperium, ille uiolenta dominatione populum premit. Sed tantundem est de differentia quærere, quantum si de genere dubitetur. Aut enim constitutiua erit differentia, aut diuisiua. Sed si constitutiua fuerit, quasi generis obtinet locum, ut rationabilitas homini, uel si ratione degunt cælestia corpora, cælestibus quoque corporibus. At si diuisiua fuerit, uelut species consideratur. omnis enim species cum diuisibili differentia est. Quod si differentia nunc quidem loco generis, nunc uero speciei loco utimur: ambigi non potest, cum de ea quæritur, de genere dubitari. Fieri uerò potest, ut aliquid in certamen comparatione ducat, uelut cum ambigitur, an melior sit fortitudo iustitia. Sed hæc quęstio in accidentis necesse est dubitatione ponatur. Nanque ad comparationem nihil nisi accidentis uenit: hoc enim solum recipit magis & minus. Rursus de eo quod est idem, potest fieri certamen, ut an idem sit utile quod honestum. Sed hęc quæstio definitioni aggreganda est: Quarum enim rerum eadem est definitio, ipsæ quoque sunt eędem. Quarum uero diuersa substantiæ ratio est, ipsæ quoq; sunt diuersæ. Igitur simplicis dialecticæ quæstionis recte quatuor species esse dicuntur, de quibus sufficienter dictum est.

De quæstione hypothetica. Cap. III.

NVnc igitur de conditionalibus quæstionibus tractandum est. quarum quidem alia constat ex affirmatiuis duabus, alia ex duabus negatiuis, alia ex affirmatione & negatione, alia ex negatione & affirmatione. Si igitur ex duabus affirmationibus conditionalis cōstat propositio, id quæritur an affirmatio affirmationem sequatur. Quod si ex duabus negationibus propositio iuncta sit id in decertatione est, an negatio negationem comitetur. Quod si ex affirmatione & negatione, uel negatione, & affirmatione copuletur: id ambigitur, an affirmationem negatio, an negationem affirmatio comitetur. Ac prius quidē eius quæstionis facienda est diuisio, in qua disceptatur, an affirmationem affirmatio consequantur, quę predicatiuarū quæstionum non effugit diuisionem. Nam ut præcedat aliquid, & aliud consequatur, in his uere rebus euenire solet, quas paulo superius commemoraui. Speciem quippe sequitur genus, & differentia, & definitio, & proprium, & inseparabile accidens. Item proprium ac definitionem sequitur species: proprium uero sequitur differentia & definitio, & definitionem sequitur proprium & differentia, hoc modo. Nam si homo est, animal est. & si homo est, rationale est. & si homo est, animal rationale mortale est & si homo est, risibile est, & si Aethiops est, niger est. Si risibile est, homo est. Si animal rationale mortale est, homo est. Si risibile est, rationale est. Si risibile est, animal rationale mortale est. Si animal rationale mortale est, risibile, & bipes est. Pręter hęc autem, alias quidem effectus causam, alias quidem effectum causa sequitur. Effectus causam ita, Si sol pręsto est, lucet. effectum causa hoc modo, Si quid exustum est ignis affuit. uel sic, Si sol uidetur, lucet. Item totum partes sequuntur, ut si integra domus est, & tectum & parietes & fundamenta consistunt. Modus etiam sequitur nomen principale, ut si iustitia bona est, & quod iuste est, bonum est. Nomen etiam principale sequitur modum, ut si quod iuste est, bonum est, & iustitia bona est. Accidentia quoque comitatur id quod subiectum est, ut si album est, corpus est. Quę cum ita sint, conditionalis quoque simplicis, ex duabus affimationibus copulatæ, illa fere diuisio facienda est quæstionis, quod in ea uel de genere, uel de differentia, uel de specie, uel de proprio, uel de definitione, uel de accidenti, uel de causa atque effectu, uel de toto ac partibus, uel de modo ac principali nomine dubitetur. Atque hæc de ea quæstione intelligenda sunt, quę cum sit hypothetica simplex, ex duabus tamen iungitur affirmatiuis. In ijsdem etiam differentiis illas quoq; cōsistere necesse est qōnes, quę ab his ueniunt propositionibus quę ex utraque constant negatione. Nam si genus non est, species non est.

Item

Item si differentia uel definitio uel proprium nō sit, species non erit. Et de cæteris quidem quæ superius dicta sunt, eodē modo considerandū est. Quicquid enim antecedit ut aliud consequatur, si id quod sequitur non fuerit, nec illud est qđ antecedat. Earum uero quęstionum, quę ex affirmatione & negatione consistunt, illa fere diuisio est: quòd uel in diuersis generibus, uel in diuersis speciebus, uel in contrariis, uel in priuatione atque habitu continentur. Vt enim affirmationem negatio consequatur, aut diuersum ponitur genus, ut quod ab eo diuersum est, abnuatur hoc modo. Si homo est, albedo non est: uel si substantia est, qualitas non est. Vel si sub eodem genere diuersæ species proponantur, hoc modo, Si homo est, equus non est. Vel si contraria, ut si album est, nigrum non est. Vel si priuationes, ut si cæcus est, non uidet: & postremo in omnibus, quæcunque eadem non sunt, euenit, ut si unum est, alterum non sit. Ita ut propositam affirmationem negatio comitatur, aut diuersa erunt genera, aut diuersę species, aut contraria, aut priuantia, aut quolibet alio modo sibi inuicem inconuenientia. Vt autem negationem affirmatio consequatur, quę erat quarta conditionalis propositionis differentia: fieri non potest, nisi in his contrariis quę medio carent, & quorum alterum semper inesse necesse est, hoc modo, Si dies non est, nox est. Si tenebrę non sunt, lux est. Facta igitur prędicatiuarum quęstionum ac condictionalium diuisione, illud insuper uidetur addendum, quod omnis quęstio uel ex ratione differendi, uel ex naturali, uel ex morali trahitur speculatione. Ex differendi ratione hoc modo, An affirmatio & negatio species sint enunciationis. Ex naturali ita, An cęlum rotundum sit. Ex morali sic, An uirtus ad beatitudinem sola sufficiat. Præterea quęstio omnis uel est simplex uel composita. Simplex quoties affirmatione & negatione diuiditur ita, ut totum alteri affirmare alteri negare necesse sit, hoc modo, An cęlum rotundum sit nec ne. Hic enim una pars quęstionis affirmationem tenet, alia negationem. Nam cum alter esse defendit, affirmat: alter uero negat, cum non esse contendit. Composita quęstio est quæ in plures distrahitur affirmationes hoc modo. Vtrum cęlum rotundum sit, an quadratum, an longum, aut cuiuslibet alterius formę. Hic enim plures affirmationes probare necesse est, qui diuersa defendunt. Et de quęstione quidem quantum ad præsens negotium pertinebat, sufficienter dictum est.

De conclusione, & argumento, & quibus neq; disciplina argumentis utatur. Cap. IIII.

Conclusio uero est argumentis approbata propositio: de qua eadem fere dici possunt quę de propositione. Quę quoniam diligenter superius explicata sunt, de argumento deinceps tractandum uidetur. Argumentum est ratio rei dubię faciens fidem. Hanc semper notiorem quęstione esse necesse est. Nam si ignota notis probantur, argumentum uero rem dubiam probat: necesse est, quod ad fidem quęstionis affertur, ipsa sit notius quęstione. Argumentorum uero omnium, alia sunt probabilia & necessaria: alia probabilia, & non necessaria: alia sunt necessaria sed non probabilia: alia nec probabilia nec necessaria: Probabile uero est quod uidetur uel omnibus, uel pluribus, uel sapientibus, & his uel omnibus, uel pluribus, uel maxime notis, atque pręcipuis, uel quod unicuique artifici secū dum propriam facultatem, ut de medicina medico, gubernatori de nauibus gubernandis: id pręterea quod uidetur ei, cum quo sermo conferitur, uel ipsi qui iudicat. In quo nihil attinet uerum falsumque sit argumentum, si tantum uerisimilitudinem teneat. Necessarium uero est, quod ut dicitur ita est, atque aliter esse non potest. Probabile quidem ac necessarium est, ut hoc, Si quid cuilibet rei sit additum totum maius efficitur. Neque enim quisquā ab hac propositione dissentiet, & ita sese habere necesse est. Probabilia uero ac non necessaria sunt, quibus facile mens auditoris acquiescit, sed ueritatis non tenent firmitatem, ut hoc, Si mater est, diligit filium. Necessaria uero ac non probabilia sunt, quæ ita ut dicuntur sese habere necesse est, sed his facile non consentit auditor, ut est hoc, Obiectu lunaris corporis, Solis euenire defectū. Neque necessaria uero, neque probabilia sunt; quæ neque in opinione omnium, neq; in ueritate consistunt, ut hoc, Habere Diogenem cornua. Quoniam unusquisque habeat quod nunquam perdiderit. Quæ quidem nec argumēta dici possunt. Argumenta enim dubiæ rei faciunt fidem. Ex his autem nulla fides est, quæ neque in opinione hominum, neque in ueritate sunt constituta. Dici tamen potest nec illa quidem esse argumenta, quæ cum sint necessaria, minime tamen audiētibus approbantur. Nam si rei dubiæ sit fides, cogendus est animus auditoris per ea quibus ipse acquiescit, ut conclusioni quoque quam nondum probat, possit accedere. Quod si, quæ tantum necessaria sunt ac non probabilia, non probat ille qui iudicat: necesse est, ut ne illud quidem probet, quod ex huiusmodi ratione conficitur. Itaque euenit ex huiusmodi ratione, quæ tantum necessaria sumit ac non probabilia, non esse argumenta. Sed non est ita: atque hæc interpretatio non recte probabilitatis intelligentiam tenet. Ea sunt enim probabilia, quibus sponte atque ultro consensus adiungiť, scilicet ut mox ac audita sunt, approbentur. Quæ uero necessaria sunt ac non probabilia, aliis probabilibus ac necessariis argumentis antea demonstrantur: cognitaque & credita ad alterius rei, de qua dubitatur, fidem trahuntur, ut sunt speculationes, id est theoremata, quæ in geometria cōsiderantur. Nam quę illic proponūtur, talia non sunt, ut his spōte animus discentis accedat. Sed quoniam demonstrantur aliis argumētis, illa quoque scita & cognita: ad aliarum speculationum fidem ducuntur. Itaque quæ probabilia per se non sunt, sed necessaria, his quidem auditoribus, quibus nondum demonstrata sunt, ad aliud aliquid approbandum argumenta esse non possunt. His autem qui prioribus rationibus, eorum, quibus non acquiescebāt, fidem cęperūt, possunt ea si quid ambigunt, ad argumentum uocari. Sed qa quatuor facultatibus differendi omne artificium continetur: dicendum est, quæ quibus uti nouerit argumentis, ut cui potissimum disciplinę locorum paretur ubertas, euidenter appareat. Quatuor igitur facultatibus earumque uelut opificibus, differēdi omnis ratio subiecta est, id est, dialectico, oratori, philosopho, sophistę. Quorum quidem dialecticus atque orator in communi argumentorum natura uersatur. Vterque enim siue necessaria siue minime, probabilia tamen argumenta sequitur. His igitur illæ duę species argumenti famulātur, quæ sunt probabile ac necessariū, ꝓbabile ac nō necessariū. Philosophus uero ac demōstrator de sola tantū ueritate pertractat. atque siue sint probabilia, siue nō sint, nihil refert, dū modo sint necessaria. Hic quoq; his duabus speciebus utiť argumēti, quę sūt probabile ac necessariū, necessariū ac nō probabile. Patet igiť in quo philosophus ab oratore ac dialectico ī ꝓpria cōsideratione dissideat: ī eo scilicet, quod illis ꝓbabilitatē, huic ueritatē cōstat esse ꝓpositā. Quarta uero species argumēti, quā ne argumētū quidē recte dici supra docuimus, sophisticis solis est attributa. Topicorū intētio est uerisimilium argumētorū copiam demonstrare. Designatis enim locis, ex quibus probabilia argumenta ducuntur, abundans & copiosa necesse est fiat materia differendi. Sed quoniam (ut supra dictum est) probabilium argumentorum alia sunt necessaria, alia non necessaria: cum loci probabilium argumētorum dicuntur, euenit ut necessariorū quoque doceatur. Quo fit, ut oratoribus quidem ac dialecticis hæc principaliter facultas paretur: Secundo uero loco philosophis. Nam in quo probabilia quidem omnia conquiruntur, dialectici atque oratores iuuantur: In quibus uero probabilia ac necessaria docentur, philosophicæ demōstrationis ministratur ubertas. Non modo igitur dialecticus atque orator, uerum etiam demonstrator, ac ueræ argumentationis effector, habet quod ex positis locis possit assumere: cum intra argumentorum probabilium locos, necessariorum quoque principia traditio ista contineat. Illa uero argumenta, quę necessaria quidem sunt, sed nō probabilia, atque illud ultimum genus, scilicet nec probabile nec necessariū, a propositi operis consideratione seiūctum est; nisi quod interdum quidā

sophistici

ſophiſtici loci exercendi gratia lectoris, adhibentur. Quocirca Topicorum paritas utilitas intentioque patefacta eſt. His enim & dicendi facultas, & inueſtigatio ueritatis augetur. Nam quod dialecticos atque oratores locorum iuuat agnitio, orationi per inuentionem copiam præſtat: quòd uero neceſſariorum doctrinam locorum philoſophis tradit, unam quodammodo ueritatis illuſtrat. Quo magis perueſtiganda eſt, rimandaque ulterius diſciplina, eaque cum agnitione percepta ſit, uſu atque exercitatione firmanda. Magnum enim aliquid locorum cõſideratio pollicetur, ſcilicet inueniendi uias. Quod quidem hi qui ſunt huius rationis expertes ſoli prorſus ingenio deputant, neque intelligũt quantum hac conſideratione quæratur, quæ in artem redegit uim poteſtatemque naturę. Sed de his hactenus. Nunc de reliquis explicemus.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi de differentiis Topicis

LIBER SECVNDVS.

De argumentatione, & eius ſpeciebus, ſyllogiſmo, inductione, enthymemate, & exemplo. Cap. I.

OMnia quidem, quę ſuperioris ſerie uoluminis expedita ſunt, minus quibuſdã forſitam eruditis ſuperuacanea quodã modo, & quaſi dependentia uidebuntur. Nam cum de differentiis Topicis librorum titulum legerint, omiſsis doctrinę gradibus ſtatim finem operis attendunt. Mihi autem id neceſſarium uidetur, quod niſi ſit pręcognitum, ad ulteriora diſcentis animus peruenire non poſsit. Hi quoque, qui nũc omnem primi uoluminis diſputationem ſuperfluam putant, ſi cuncta perlegant contextionemque operis mente ac ratione colluſtrent, deſinent profecto iudicare ſuperfluum, quod neceſſario uiderint in parte operis collocatum. Atque hæc hactenus. Sed quoniam de his quæ antea poſuimus, ideſt de propoſitione, quæſtione, concluſione, argumento ſufficienter dictum eſt; nunc de argumentatione tractemus. Argumentatio eſt per orationem argumenti explicatio. Huius autem ſpecies duæ ſunt, una quæ ſyllogiſmus, altera quæ uocatur inductio. Syllogiſmus eſt oratio, in qua quibuſdam poſitis & conceſſis, aliud quiddam per ea ipſa quæ conceſſa ſunt, euenire neceſſe eſt, quam ſint ipſa quæ conceſſa ſunt. Huius definitionis rationem ſecundus quidem liber eorum, quibus inſtitutionem in categoricos ſcripſimus ſyllogiſmos plene continet. Sed propter intellectus facilitatem, idem breuiter aperiemus exemplo. Sit enim ſyllogiſmus hic, omnis homo animal eſt, omne animal ſubſtantia eſt, omnis igitur homo ſubſtantia eſt. Totum igitur hoc oratio eſt, in qua poſitis quibuſdam & conceſsis, ideſt duabus propoſitionibus quæ ſunt, omnis homo animal eſt, & omne animal ſubſtantia eſt: per ea ipſa quæ conceſſa ſunt, efficitur aliud aliquid, id ſcilicet quod eſt concluſio, omnis igitur homo ſubſtãtia eſt. per propoſitiones enim quæ conceſſæ ſunt, ſequentia neceſſario concluſionis infertur. Sunt autẽ propoſitiones hæ, omnis homo animal eſt, & omne animal ſubſtantia eſt: atq; ex his efficitur aliud quiddam, quam ſunt ipſa quæ cõceſſa ſunt. Concluditur enim, igitur omnis homo ſubſtantia eſt. Quod longe diuerſum eſt, & ab ea propoſitione quæ dicit, omnis homo animal eſt, & ab ea quę proponit, omne animal eſſe ſubſtantiam. Syllogiſmorum uero alii prædicatiui ſunt, qui categorici uocantur: alii cõditionales, quos hypotheticos dicimus. Et prædicatiui quidem ſunt, qui ex omnibus prædicatiuis propoſitionibus connectuntur, ut is quem exẽpli gratia ſuperius annotaui. omnibus enim prędicatiuis propoſitionibus texitur. Hypothetici uero ſunt, quorum propoſitiones conditione nectuntur, ut hic, Si dies eſt, lux eſt: eſt autem dies, lux igitur eſt. propoſitio enim prima conditionem tenet hanc, quoniam ita demum lux eſt, ſi dies eſt. Atque ideo ſyllogiſmus hic hypotheticus ideſt conditionalis, uocatur. Inductio uero eſt oratio per quã fit a particularibus ad uniuerſalia progreſsio hoc modo, Si in regendis nauibus non ſorte, ſed arte eligitur gubernator: ſi in regendis equis auriga non ſortis euentu, ſed artis commendatione aſſumitur: ſi in adminiſtranda republica non ſors principẽ facit, ſed peritia moderandi, ſimiliaque in pluribus conquiruntur, quibus infertur, & in omni quoque re, quã quiſque regi atque adminiſtrari grauiter uolet, non ſorte accommodat ſed arte rectorem. Vides igitur quo modo ꝑ ſingulas res currat oratio, ut ad uniuerſale perueniat. Nam cum non ſorte regi, ſed arte nauim, currũ, & rempublicam collegiſſet, quaſi in cęteris quoque ita ſeſe res habeat, quod uniuerſale erat concludit, hoc modo, In omnibus quoque rebus non ſorte ductum, ſed arte principem debere præponi. Sæpe autem multorum collecta particularitas, aliud quiddam particulare demonſtrat, ut ſiquis ſic dicat. Si neque nauibus, neque curribus, neque agris ſorte præponuntur rectores, ne rebus quidem publicis rectores ſorte ducendi ſunt. Quod argumentationis genus maxime ſolet eſſe probabile, & ſi non ęquam ſyllogiſmo habeat firmitatem. Syllogiſmus nanque ab uniuerſalibus in particularia decurrit, eſtque in eo ſi ueris propoſitionibus contexatur, firma atque incommutabilis ueritas. At inductio quidem habet maximam probabilitatem, ſed interdũ a ueritate deficit, ut in hac, Qui ſcit canere, cantor eſt, & qui luctari luctator eſt, quique ædificare ędificator eſt. Quibus multis ſimili ratione collectis inferri poteſt, qui ſcit igitur malum, malus eſt. quod non procedit. Mali quippe notitia deeſſe bono non poteſt. uitium enim ſeſe diligit & aſpernatur contraria, cum uitare uitium niſi cognitum nequeat. His igitur duobus uelut principijs & generibus argumentandi, duo quidem alij deprehenduntur argumentationis modi: unus quidẽ ſyllogiſmo, alter uero inductioni ſuppoſitus. In quibus quidem promptum ſit cõſiderare, quod ille quidem a ſyllogiſmo, ille uero ab inductione ducat exordium, non tamen aut hic ſyllogiſmũ, aut ille impleat inductionem. Hi autem ſunt enthymema, atque exemplum. Enthymema quippe eſt imperfectus ſyllogiſmus, ideſt oratio in qua non omnibus antea propoſitionibus conſtitutis, infertur feſtinata concluſio. ut ſiquis ita dicat, homo animal eſt, ſubſtantia igitur eſt. prætermiſit enim alteram propoſitionem, qua proponitur. omne animal eſt ſubſtantia. Ergo quoniã enthymema ab uniuerſalibus ad particularia probanda contendit, quaſi ſimile ſyllogiſmo eſt: quòd uero non omnibus, quæ conueniunt ſyllogiſmo utiť propoſitionibus, a ſyllogiſmi ratione diſcedit, atque ideo imperfectus uocatus eſt ſyllogiſmus. Exemplum quoque inductionis ſimili ratione copulatur, & ab ea diſsidet. Eſt enim exẽplum quod per particulare propoſitum, particulare quoddam contendit oſtendere hoc modo. Oportet a Tullio conſule necari Catilinam: cum a Scipione Gracchus fuerit interemptus. Approbatũ eſt enim Catilinam a Cicerone debere perimi, quod a Scipione Gracchus fuerit occiſus. Quę utraque particularia eſſe, ac non uniuerſalia ſingularũ deſignat interpoſitio perſonarũ. Quoniam igitur ex parte pars approbatur, quaſi inductionis ſimilitudinem tenet id quod exemplum uocamus, quod uero non plures, quibus id efficiat, colligit partes, ab inductione diſcedit. Ita igiť duæ ſũt argumentandi ſpecies, principales unaque dicitur ſyllogiſmus, altera quę uocatur inductio. Sub his autem & uelut ex his manantia enthymema atque exemplum. Quæ quidem omnia ex ſyllogiſmo ducuntur, & ex ſyllogiſmo uires accipiunt. ſiue enim ſit enthymema, ſiue inductio, ſiue exemplũ ex ſyllogiſmo quam maxime fidẽ capit. quod in prioribus reſolutoriis quæ ab Ariſtotele tranſtulimus, demonſtratum eſt. Quocirca ſatis eſt de ſyllogiſmo diſſerere, quaſi principali, & cęteras argumentationis ſpecies continente.

De locis & eorum per diuiſionem inuentione. Cap. II.

REſtat nunc quid ſit locus aperire. Locus nanque eſt (ut M. Tullio placet) ſedes argumenti. Cuius definitionis quæ ſit uis, paucis abſoluã. Argumenti enim ſedes partim propoſitio maxima intelligi poteſt, partim

maximæ

maxime propositionis differentia. Nam cum sint aliæ propositiones quæ cum per se notæ sint, tum nihil ulterius habeant quo demonstrentur, atque hæ maximæ, & principales nocentur: sintque aliæ quarum fidem primæ ac maximæ suppleant propositiones: necesse est, ut omnium quæ dubitantur, illæ antiquissimam teneant probationem, quæ ita aliis facere fidem possunt, ut ipsis nihil notius queat inueniri. Nam si argumentum est quod rei dubiæ facit fidem, idq; notius ac probabilius esse oportet quàm illud est quod probatur: necesse est, ut argumentis omnibus illa maximam fidem tribuant, quæ ita per se nota sunt, ut aliena probatione non egeant. Sed huiusmodi propositio aliquoties quidē intra ambitum argumenti continetur, aliquoties uero extra posita argumenti uires supplet ac perficit. Exemplum quidem est eius argumenti, quod maximam propositionē tenet huiusmodi. Sit enim quæstio, an melius sit regnū consulatu. Ita igitur dicemus. Regnum diuturnius est, quam consulatus, cum utrumque sit bonum. At uero quod diuturnius est bonum, eo quod est parui temporis, melius est. Regnum igitur melius est quam consulatus. Huic igitur argumentationi maxima propositio, idest locus insertus est, illa scilicet diuturniora bona: sūt melioris meritis, quā ea quæ parui sunt temporis: hoc enim ita notum est, ut extrinsecus probatione non egeat, & ipsum aliis possit esse probatio. Atque ideo hæc propositio totam cōtinet probationem: & cum inde nascitur argumentum, recte locus, idest argumēti sedes uocatur. At uero quemadmodum extra posita proposita maxima, uires afferat argumento, tale sit exemplum. Sit propositum demonstrare, quoniam inuidus sapiens nō est, Inuidus est qui alienis affligitur bonis: Sapiens autem bonis non affligitur alienis: Inuidus igitur sapiens non est. In hac igitur argumentatione propositio quidem maxima non uidetur inclusa, sed argumentationi uires ipsa maxima subministrat. Est enim huic syllogismo fides ex ea ꝓpositione per quam cognoscimus, Quorū diuersa est definitio, ipsa quoque diuersa esse. Est autem in definitione, inuidi, alienis bonis tabescere. Quod quoniam non uenit in sapientē, iccirco sapiens ab inuido seiungitur. Est igitur uno quidem modo locus (ut dictum est) maxima, & uniuersalis, & principalis, & indemonstrabilis, atque per se nota propositio, quæ in argumētationibus, uel inter ipsas propositiones, uel extrinsecus posita, uim tamen argumentis & propositionibus subministrat. Ideo aūt uniuersales, & maximæ propositiones, loci sunt dictæ, quoniam ipsa sunt, quę continent cęteras propositiones, & per eas fit consequens & rata cōclusio. Ac sicut locus in se corporis continet quantitatem: ita hæ propositiones quæ sunt maximæ, intra se omnē uim posteriorum, atque ipsius conclusionis consequentiam tenēt. Et uno quidem modo locus, idest argumenti sedes, dicitur maxima principalisq; ꝓpositio, fidē cæteris subministrans. Alio uero mō loci uocātur maximarū differentię ꝓpositionum, quæ scilicet ab his ducūtur terminis, qui in quæstione sunt cōstituti. De quibus deinceps differendū est. Cū enim sint plurimæ propositiones, quæ maximæ uocātur, hęque sint inter se dissimiles, quibuscūque differentiis inter se discrepāt, eas omne locos uocamus. Nā si ipsæ propositiones maximæ argumentorū loci sunt, & differētias earū, argumētorū locos esse necesse est. Nā uniuscuiusque substātia ex ꝓpriis differentiis cōstat, ut hominis ex rationalitate, quę eius est differentia. Et hi loci, qui sunt differentię propositionū, ipsis ꝓpositionibus uniuersaliores existunt, uelut uniuersalior ē rationalitas homine. Atque ideo pauciores esse deprehenduntur hi loci, qui in differentiis positi sunt, quàm ꝓpositiones ipsæ quarū sunt differentiæ. Omnia enim quæ uniuersaliora sunt, pauciora sēper esse contingit. & ideo facile sub scientiā cadere possunt, quorū tā multus numerus non est, ut cito a memoria discentis elabātur. Quæ uero sint hæ differētię, melius diuisione producūtur. In prædicatiuis autem quæstionibus unus quidem subiectus terminus dr̄, alius prædicatus. Nihil quippe in prædicatiuis quæstiōibus aliud quæritur, nisi an subiecto prędicatus inhæreat. Quod si inesse constiterit, quęritur ita ne insit, ut genus, aut ut accidēs, aut ut proprium, aut ut definitio. Nam si ostenditur nō inesse: de quæstione nihil relinquitur. Nam quod non inest, omnino nec ut accidens, nec ut definitio, nec ut genus, nec ut proprium inesse potest. Quod si inesse constiterit, restat quæstio quisnam modus sit de quatuor inhærendi. Solū uero inesse ad accidens maxime pertinet. nam cum neq; ut genus, neque ut definitio, neque ut proprium inest, sed inest tamen, ut accidens inesse necesse est. Quę cum ita sint, eorum locorum, quos in maximarū propositionū differētia constituimus, facienda diuisio est. Per singula uero quæque currentibus manifestius apparebit exemplo, quid maximæ propositiones a suis differentiis distent. Etenim quęstiones, argumenta, propositiones maximas ac principales, earum locos, idest differentias, per unumquodque dabimus exemplum.

De locis a substantia rei sumptis. Cap. III.

Omnes igitur loci, idest maximarum differentiæ propositionum, aut ab his ducantur necesse est terminis, qui in quæstione sunt positi, prædicato, scilicet atque subiecto, aut extrinsecus assumantur, aut horum medii, qui inter utrosq; uersanť. Eorum uero locorum qui ab his ducūtur terminis, sed quibus in quæstione dubitatť, duplex est modus: Vnus quidem ab eorum substantia: Alter uero ab his quę substantiam eorum consequuntur. Hi uero qui a substātia sunt, in sola definitione cōsistunt. Definitio enim substantiam monstrat, & substantiæ integra demōstratio definitio est. Sed id quod dicimus patefaciamus exemplis, ut omnis quæstionum, & argumentorum, & locorum ratio colliquescat. Age enim quæratur, an arbores animalia sint, fiatque huiusmodi syllogismus, Animal est substātia animata sensibilis: arbor uero substantia animata sensibilis non est. albor igitur animal non est. Hæc de genere quæstio est, utrum enim arbores sub animalium genere ponendæ sint quæritur. Locus qui in uniuersali propositione consistit, hic est. Cui generis definitio non conuenit, id eius cuius ea definitio est, species non est. Loci superior differentia, qui locus nihilominus nuncupatur, a definitione. Vides igitur, ut tota dubitatio quæstionis, syllogismi argumentatione tractata sit per conuenientes, & congruas propositiones, quę uim suam ex prima, & maxima propositione custodiunt, ex ea scilicet, quæ negat esse speciem, cui non conuenit generis definitio, atque ipsa uniuersalis propositio a substantia tracta est, unius eorum termini, qui in quæstione locati sunt, ut animalis, id est ab eius definitione, quæ est substantia animata sensibilis. Ita igitur in cæteris quæstionibus strictim ac breuiter locorum differentiis cōmemoratis, oportet uniuscuiusque proprietatem uigilantis animi alacritate percipere. Huius autem loci, qui a substantia ducitur, duplex est modus: partim nanque a definitione, partim a descriptione argumēta ducūtur. Differt autem definitio a descriptione, quod definitio genus ac differentias sumit. Descriptio subiecti intelligentiam claudit, quibusdam uel accidētibus efficientibus unam proprietatē, uel substāntialibus differentiis pręter conueniens genus aggregatis. Sed hę definitiones quæ ab accidentibus fiunt, tametsi uidentur nullo modo substantiam demonstrare, tamē quoniam sæpe ueræ definitionis uice ponuntur, quę substātiam demonstrant: illæ etiam probationes quæ a descriptione sumuntur, a substantiæ loco uidentur assumi. huius uero tale sit exemplum. quęratur enim an albedo substātia sit, hic quęritur an albedo substantiæ uelut generi supponatur. Dicimus igitur, substantia est, quę omnibus accidentibus possit esse subiectum. Albedo autem nullis accidentibus subiacet. Albedo igitur substantia non est. Locus, idest maxima propositio eadem, quæ superius. Cuius enim definitio, uel descriptio ei quod dicitur species esse, non conuenit, id eius quod species esse perhibetur, genus non est. Descriptio uero substantię albedini non conuenit, albedo igitur substātia non est. Loci differentia superior, a descriptione, quam dudum locauimus in ratione substantię. Sunt etiam definitiones quę non a rei substantia, sed a nominis significatione ducuntur, atque ita rei de qua quęritur, applicantur. ut si quęratur utrum philosophiæ studendum

dendum sit, erit argumentatio talis: Philosophia amor sapientiæ est, huic studendum nemo dubitat, studendum igitur est philosophiæ. Huic enim non definitio rei, sed nominis interpretatio argumentum dedit: quo Tullius etiam in Hortensio, in eiusdem philosophiæ usus est defensione, & uocatur Græce quidem ὀνομαστικὸς ὅρος, Latine autem nominis interpretatio. Ac de his quidem argumentis quæ ex substantia terminorum in quæstione positorum assumútur, claris (ut arbitror) patefecimus exemplis.

De locis sumptis a concomitantibus rei substantiam. Cap. IIII.

NVnc de his dicendum est, qui terminorum substantiam consequuntur. Horum multifaria est diuisio, plura sunt enim quæ substantiis singulis adhęrescunt. Ab his igitur, quæ cuiuslibet substantiam comitantur, argumenta duci solent, aut ex toto, aut ex partibus, aut ex causis uel efficientibus, uel materia, uel naturali forma, uel fine. Et est efficiens quidem causa, quæ mouet atq; operatur, ut aliquid explicetur. Materia uero, ex qua fit aliquid, uel in qua fit. Finis propter quod fit. Sunt etiam inter eos locos qui ex his sumútur, quę substantiam consequuntur, aut ab effectibus, aut a corruptionibus, aut ab usibus, aut præter hoc omnes a communiter accidentibus. Quæ cum ita sint, eum prius locum qui a toto fit inspiciamus. Totū duobus modis dici solet, aut ut genus, aut ut id quod integrum ex pluribus partibus constat. Et illud quidem quod ut genus totū est, hoc modo sæpe quæstionibus argumenta suppeditat, ut si sit quæstio, an iustitia utilis sit, fit syllogismus: Omnis uirtus utilis est, iustitia uirtus est, iustitia igitur utilis est. Hic est quęstio de accidenti, idest an accidat iustitiæ utilitas. Locus est is qui in maxima propositione consistit: Quæ generi adsunt, speciei adsunt. Huius superior locus est, a toto, idest a genere, uirtute scilicet quæ iustitiæ genus est. Rursus sit quæstio, an humane res prouidentia regantur, dicemus, Si mundus prouidentia regitur, hominis autem partes mundi sunt, humanæ igitur res prouidentia reguntur. Quæstio de accidenti. Locus, Quod toti cōuenit, id congruit & parti. Supremus locus, a toto, id est ab integro quod partibus constat. Id uero mundus est, qui hominibus totum est. A partibus etiam duobus modis argumenta nascuntur: aut enim a generis partibus quæ sunt species, aut ab integri, id est totius, quæ partes tantum proprio uocabulo nūcupantur: & de his quidem partibus, quæ species sunt, hoc modo fit quæstio, an virtus mentis bene constitutæ sit habitus. Quæstio est de definitione, id est an habitus mentis bene constitutæ sit uirtutis definitio Faciemus itaq; a speciebus argumentationem sic. Si iustitia, fortitudo, moderatio, atque prudentia habitus mentis bene constitutæ sunt: hæc autem quatuor uirtuti ueluti generi subiiciuntur: uirtus ego bene constitutæ mentis est habitus. Maxima propositio: Quod in singulis partibus inest, id toti inesse necesse est. Argumentum uero a partibus, id est a generis partibus, quæ species nuncupantur. Iustitia.n. fortitudo, modestia, & prudentia, uirtutis species sunt. Item ab his partibus quæ integri partes esse dicūtur, fit quæstio, an sit utilis medicina, hæc in accidentis dubitatione constituta est, dicemus. Si depelli morbos, salutemq; seruari, mederique uulneribus utile est, utilis medicina est. At depelli morbos, seruari salutem, mederiq; uulneribus utile est, utilis igitur medicina est. Sæpe autem & una quælibet pars ualet ut argumentationis firmitas constet hoc modo, ut si de aliquo dubitetur, an sit liber factus. Si eum uel censu uel testamento, uel uindicta manumissum esse monstremus, liber factus ostensus est. atque hæ partes erant dandæ libertatis. ut rursus si dubitetur, an sit domus, quod eminus prospicitur: dicemus quoniam non est. Nam uel tectum, uel parietes, uel fundamenta ei desunt. ab una rursus parte factum est argumentum. Licet autem non solum in substātiis, uerumetiam in modo, in temporibus, in quantitatibus, in loco totum partesque respicere. Id.n quod dicimus semper in tempore totum est. Id quod dicimus aliquando, in tempore pars est. Rursus si simpliciter aliquid proponamus, in modo totum est, si cū adiectione aliqua, pars fit in modo. Item si omnia dicamus, in quantitate totum dicimus, si aliquid a quantitate excerpsimus, quantitatis ponimus partē. Eodem modo & in loco, quod ubiq; est totum est: quod alicubi, pars. Horum autem omnium hæc cōmuniter debētur exempla, a toto ad partem secundum tempus. Si deus semper est, & nunc est. A parte ad totum secundum modum. Si anima aliquo modo mouetur, & simpliciter mouetur. Mouetur autem cum irascitur: uniuersaliter igitur & simpliciter mouetur: Rursum a toto ad partes in quantitate. Si uerus est Apollo in omnibus uates: uerum erit Pyrrhum Romanos superare. Rursus in loco. si Deus ubique est, & hic igitur est. Sequitur locum, qui nuncupantur a causis: sūt uero plures causæ, quæ uel principium motus præstāt atq; efficiunt, uel specierū formas subiectæ suscipiunt, uel propter eas aliquid fit, uel quæ cuiuslibet forma est. Argumentum igitur ab efficiente causa, ut siquis iustitiam naturalem uelit ostendere, dicat, Congregatio hominum naturalis est, iustitiam uero congregatio hominum fecit, iustitia igitur naturalis est. Quæstio de accidenti. maxima propositio. Quorum efficientes causæ sunt naturales, ipsa quoque sunt naturalia. Locus ab efficientibus causis. Quod enim uniuscuiusq; causa est, id eam rem efficit, cuius est causa. Rursus siquis Mauros arma non habere contendat, dicet iccirco eos armis minime uti, quòd his ferrum desit. Maxima propositio, Vbi materia deest, & quod ex materia efficitur deest. Locus a materia. Vtrumque uero, id est ab efficientibus atque materia, uno nomine a causa nuncupatur. æque enim id quod efficit, atque id quod operantis actum suscipit, eius rei quæ efficitur causæ sunt. Rursus a fine, sit propositū sic, an iustitia bona sit. fiat argumentatio talis, si beatum esse bonum est, & iustitia bona est. hic enim est iustitiæ finis, ut siquis secundum iustitiam uiuat, ad beatitudinem perducat. Maxima propositio, Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est. Locus a fine. Ab eo quoq; quod cuiuslibet forma est, ita, non potuisse uolare Dedalum, quoniam nullas naturali forma pennas habuisset. Maxima propositio, Tantum quæque posse, quantum forma naturalis sua permittat. Locus a forma. Ab efficientibus uero, & corruptionibus, & usibus hoc modo. Nam si bona est domus, & constructio domus bona est. & econtrario, si bona est constructio domus, bona est domus. Rursus, si destructio domus mala est, bona est domus: & si bona est domus, mala est destructio domus. Et si bonum equitare est, bonus est equus: & si bonus est equus, bonum est equitare. Est autem primum quidem exemplum a generationibus, quod idem ab effectibus uocari potest. Secundum a corruptionibus. Tertium ab usibus. omnium autem maxima propositio, Cuius effectio bona, est, ipsum quoque bonum est. & econuerso, Cuius corruptio mala est, ipsum quoque bonum est, & econuerso. Et cuius usus bonus est ipsum quoque bonum est, & econuerso. A communiter accidentibus argumenta fiunt quoties ea sumuntur accidentia, quæ relinquere subiectum uel non possunt, uel non solent: ut siquis hoc modo dicat. Sapientem non pœnitebit, pœnitentia enim malum factum comitatur. Quod quia in sapiente non conuenit, ne pœnitentia quidem. Quæstio de accidente, Maxima propositio, Cui non inest aliquid, ei nec illud quod eius est consequēs inesse potest. Locus a communiter accidentibus.

De locis extra rei materiam positis Cap. V.

EXpeditis igitur locis his, qui ab ipsis terminis in quæstione positis assumuntur: nunc de his dicendum est, qui licet extrinsecus positi, argumenta tamen quæstionibus subministrant. Hi uero sunt uel ex rei iudicio, uel ex similibus, uel a maiore, uel a minore, uel a proportione, uel ex oppositis, uel ex transumptione. Et ille quidem locus, qui rei iudiciū tenet, est huiusmodi, ut si dicamus id esse quod uel omnes iudicant, uel plures: & hi uel sapiētes, uel secundum unamquamq; artium peritus eruditi. Huius exemplum est, Cælum esse uolubile, quod ita sapientes atq; astrologi doctissimi iudicauerunt. Quęstio de accidente. Maxima ꝓpositio, Quod omnibus uel pluribus, uel sapiētibus

bus omnibus uidetur, et contradici non oportere. Locus a rei iudicio. A similibus vero hoc modo. Si dubitetur an hominis proprium sit bipedem esse, dicimus. Similiter inest equo quadrupes, vt homini bipes. Non est autem equo quadrupes proprium. Nō est igitur homini bipes propriū. Quęstio de proprio. Maxima propositio, Si quod similiter inest, non est proprium, nec id de quo quęritur, esse proprium potest. Locus a similibus, hic vero in gemina diuiditur: hæc enim similitudo aut in qualitate consistit, aut in quantitate, sed in quantitate paritas, idest æqualitas nuncupatur: in qualitate similitudo. Rursus ab eo quod est magis, Si quęratur an sit animalis definitio, quod ex se moueri possit, dicemus sic. Magis oportet animalis definitionem esse quòd naturaliter viuat, quàm quod ex se moueri possit. Non est autem hęc definitio animalis quòd naturaliter uiuat. Nec ea quidem igitur quæ minus videtur esse, quod ex se moueri possit, animalis definitio putanda est. Quęstio de definitione. Maxima propositio, Si id quod magis uidetur inesse non inest, nec id quod minus uidebitur inesse inerit. Locus ab eo quod magis est, A minoribus vero conuerso modo. Nam si est hominis definitio, animal gressibile bipes, cum id minus videatur esse definitio hominis, quā animal rationale mortale, sitque definitio hominis ea quæ dicit aīal gressibile bipes, erit definitio hominis animal rationale mortale. Quæstio de definitione. Maxima propositio, Si id quod minus videtur inesse inest, id quod magis videbitur inesse, inerit. Multæ autem sunt diuersitates locorum ab eo quod est magis & minus argumenta ministrantium, quos in expositione Topicorum Aristotelis diligentius persecuti sumus. Item a proportione, vt si quæratur, an sorte sint eligendi in ciuitatibus magistratus, dicamus minime: quia ne in nauibus quidem gubernator sorte præficitur, est enim proportio. Nam vt sese gubernator habet ad nauim, ita magistratus ad ciuitatem. Hic autem locus distat ab eo, qui a similibus ducitur. Ibi enim vna res unicuilibet alij comparatur. In proportione vero non est similitudo rerum, sed quædam habitudinis comparatio. Quæstio de accidenti. Maxima propositio, Quod in vnaquaque re euenit, id in eius proportionali euenire necesse est. Locus a proportione. Ex oppositis vero multiplex est locus. Quatuor enim sibimet opponuntur modis, aut enim vt contraria aduerso sese loco constituta respiciunt, aut vt priuatio & habitus, aut vt relatio, aut vt affirmatio, & negatio. Quorum discretiones in eo libro qui de decem prędicamentis scriptus est, commemoratæ sunt. Ab his hoc modo argumenta nascuntur. A contrarijs, si quęratur an sit virtutis proprium laudari, dicam minime, quia nec uitii quidem uituperari. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Contraria contrariis conueniunt. Locus ab oppositis, idest ex contrario. Rursus in quæstione sit positum, an proprium sit oculos habentium uidere: Dicam non. eos nanque qui uident, alias etiam cæcos esse contingit. Nam in quibus est habitus, in eisdem etiam poterit esse priuatio, & quod est proprium non potest a subiecto discedere. Et quoniam veniēte cæcitate visus abscedit, non esse propriū habentium oculos videre conuincitur. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Vbi priuatio abesse potest, habitus proprium non est. Locus ab oppositis secundum habitum & priuationem. Rursus sit in quęstione propositum, an patris sit proprium procreatorem esse: Dicam recte uideri, quia filii est proprium procreatum esse. vt enim sese habet pater ad filium, ita procreator ad procreatum. Quæstio de proprio. Maxima propositio, positorum ad se relatorum propria, & ipsa ad se referuntur. Locus a relatiuis oppositis. Itē sit in quæstione propositū, an sit animalis ꝓpriū moueri. Neget, quia nec inanimati quidē est ꝓpriū, non moueri. Quæstio de ꝓprio. Maxima ꝓpositio; Oppositorū opposita ꝓpria esse oportere. Locus ab oppositis scd'm affirmationē, & negationē. Moueri enim & nō moueri secūdū affirmationē & negationē sibimet opponūt. Et trāsūptio ne hoc modo fit, cum ex his terminis in quibus quæstio cōstituta est, ad aliud quiddam notius dubitatio transfertur, & ex eius probatione ea quæ in quæstione posita sunt, confirmantur, vt Socrates cum quid posset in uno quoque iustitia quæreret, omnem tractatum ad reipublicæ transtulit magnitudinem. atque ex eo quod illic efficeret in singulis etiā valere confirmauit. Qui locus a toto forsitan esse uidebitur. Sed quoniam non inhæret his, de quibus proponitur terminis, sed extra posita res, hoc tantum quia notior uidetur, assumitur. Iccirco ex transsumptione locus hic conuenienti uocabulo nuncupatus est. Fit vero hæc transsumptio, & in nomine, quoties ab obscuro vocabulo ad notius argumentatio transfertur, hoc modo, vt si quæratur an philosophus inuideat, sitque incognitum, quid philosophi significet nomen: Dicemus ad vocabulum transferentes notius, non inuidere, quia sapiens sit. Notius vero est sapientis vocabulum, quàm philosophi. Ac de his quidem locis qui extrinsecus assumuntur, liquide dictum est. Nunc de mediis disputabitur.

De locis medijs Cap. VI.

MEdii autem loci sumuntur vel ex casu, vel ex coniugatis, vel ex diuisione nascentes. Casus est alicuius nominis principalis inflexio in aduerbiū, vt a iustitia inflectitur iuste. Casus igitur est a iustitia id quod dicimus iuste. Coniugata vero dicuntur, quæ ab eodem diuerso modo deducta fluxerunt, vt a iustitia iustum iustus. Hæc igitur inter se, & cum ipsa iustitia coniugata dicuntur, ex quibus omnibus in promptu sunt argumenta. Nā id quod iuste est, bonū est, & quod iustum est, bonum est: & si qui iustus est, bonus est, & iustitia, bona est Hæc igitur secūdū proprii nominis similitudinem consequuntur. Medii vero loci appellantur, quoniam si de iustitia quęritur, & a casu, vel a coniugatis argumenta ducuntur, neque ab ipsa substantia proprie neq; coniuncte, neque ab iis quæ sunt extrinsecus posita, uidenť trahi, sed ex ipsorū casibus, idest quadā ex ipsis leui mutatione deductis. Iure igitur hi loci medii inter eos qui ab ipsis, & eos q̄ sūt extrinsecus collocanť. Restat locus a diuisione, qui tractatur hoc modo. Omnis diuisio vel negatione fit, vel partitione. Negatione fit, ut siquis ita pronunciet. Omne animal aut habet pedes, aut non habet. Partitione uero, velut siquis diuidat, omnis homo, aut est sanus, aut æger. Fit autem vniuersa diuisio vel generis in species, vel totius in partes, vel vocis in proprias significationes, vel accidentis in subiecta, vel subiecti in accidentia, uel accidentis in accidentia. Quorum omnium rationes in eo libro diligentius explicui, quem de diuisione composui. Atque iccirco inde ad horum omnium cognitionem cōgrua petanť exēpla. Fiunt autem argumentationes per diuisionem, tum ea segregatione, quæ per negationem fit, tum ea quæ per partitionem. Sed qui his diuisionibus vtuntur, aut directa ratiocinatione contendunt, aut in aliquod impossibile atque inconueniens ducunt, atque ita id quod reliquerant, rursus assumunt. Quæ facilius quisque cognoscet, si prioribus analyticis operam dederit. Horum tamen talia in præsens prestabunt exempla notitiam: sit in quæstione propositum, an vlla sit origo temporis. Quod qui negare uolet, id nimirū ratiocinatione firmabit nullo modo esse ortum, idq; directa ratiocinatione monstrabit hoc modo, Tempus aut originem habet, aut non. Sed quoniam mundus ęternus est, (id enim paulisper argumenti gratia concedatur) mundus vero sine tempore esse non potuit, tempus quoque ęternum est: sed quod æternum est caret origine. tempus igitur originem non habet. At si per impossibilitatem idem desiderentur ostendi, dicetur hoc modo, Tempus aut originem habet, aut non, sed si tempus habet originem, non fuit semper. Tempus autem habet originem. fuit igitur quando non fuit tempus: sed fuisse temporis est significatio, fuit igitur tempus quando nō fuit tempus. quod fieri nō potest. Non est igitur ullum principiū temporis. positio nanq; ut ab vllo principium ceperit, inconueniens quoddam atq; impossibile contingit, fuisse tempus quando non fuerit tēpus. Reditur itaq; ad alteram partem quod origine careat. Sed hęc quæ ex negatione diuisio est, cum per eam quælibet argumenta sumuntur, fieri nequit vt vtrumque sit, quod

affirmatione & negatione diuiditur. Itaq; sublato vno, alterum manet: posito altero, reliquum tollitur. Vocaturq; hic a diuisione locus, medius, inter eos, qui ab ipso duci solent, atq; eos qui extrinsecus assumūtur. Cum enim quęratur, an vlla sit origo temporis, sumitur quidē esse originem & ex ea per propriam consequentiam de re ipsa quæ quæritur fit imposibilitatis & mendacij syllogismus. Quo cōcluso reditur ad prius quod verum esse necesse est. Siquidem id quod ei oppositum est, ad imposibile aliquod inconuenienſque perducitur. Itaque quoniā ex ipsa re, de qua quęritur, fieri syllogismus solet, quasi ab ipsis locus est deductus, quoniā vero non in eo permanet, sed ad oppositū redit, quasi extrinsecus sumit. Iccirco hic a diuisione locus inter vtrunq; medius collocatur. At vero qui ex partitione sumuntur, duplici fiunt modo. Aliquoties enim quę diuiduntur, simul esse possunt, vt si vocē in significationes diuidamus, omnes simul esse possunt, veluti cū dicimus, Amplector, aut actionem significat, aut pasionē, vel vtrumque simul significare potest. Aliquoties veluti negationis modo quæ diuiduntur simul esse non possunt, vt aut sanus est, aut æger. Fit autem ratiocinatio in priore quidē modo diuisionis, tum quia omnibus adest quod quæritur, vel non adest: tum vero iccirco alicui adesse vel non adesse, quod alijs adsit aut minime. Nec in his explicandis diutius laborabimus, si priores resolutorii vel Topica Aristotelis diligentis animum lectoris instruxerint. Nam si quæratur, vtrum canis substantia sit, atque hanc diuisionem faciat collocutor, Canis vel latrabilis animalis, vel marinæ belluæ, vel cęlestis syderis nomen est, demonstretque per singula & canem latrabilem substantiam esse, marinam quoq; belluam, & sydus substantiæ posse supponi: monstrauit canē esse substantiam. Atq; hic quidē ex ipsis in quæstione propositis videbitur argumenta traxisse. At in talibus syllogismis, Aut sanus est, aut æger: sed sanus est, non igitur est æger: sed sanus nō est, æger igitur est, vel ita, sed æger est, sanus igitur nō est. vel ita, sed æger non est, sanus igitur est. Ab his quæ sunt extrinsecus sumptus est syllogismus. i. ab oppositis. Iccirco totus hic a diuisione locus inter vtrosque medius esse perhibetur, qui si in negatione sit constitutus, aliquo modo quidem ex ipsis sumitur, aliquo modo vero ab exterioribus venit. Si vero a partitione ducātur argumenta, nūc quidem ab ipsis, nunc vero ab exterioribus copiam præstant.

De Themistij diuisione quod omnes locos complectatur. Cap. VII.

ET Gręci quidem Themistij diligentisimi scriptoris ac lucidi, & omnia ad facilitatem intelligentię reuocantis talis locorum videtur esse partitio. Quæ cum ita sint, breuiter mihi locorum diuisio commemoranda est. vt nihil præter eam monstretur esse relictum, quod non intra eam probetur inclusum. De quo enim in qualibet quæstione dubitatur, id ita firmabitur argumentis, vt ea vel ex ipsis sumantur quę in quęstione sunt constituta, vel extrinsecus ducantur, vel quasi in confinio horum posita vestigentur. Ac pręter hanc quidem diuisionem nihil extra inueniri potest. Sed si ab ipsis sumitur argumentum, aut ab ipsorum necesse est substantia sumatur, aut ab his quæ eam consequuntur, aut ab ijs quę inseparabiliter accidunt, vel his adhęrent, & ab eorum substantia separari seiungique vel non possunt, vel non solent. Quęcunque vero ab eorum substantia ducuntur, ea aut in descriptione, Aut in definitione sunt, & pręter hęc a nominis interpretatione. Quę vero ea velut subnantiam cōtinentia consequuntur, talia sunt, vt vel generis, vel differentię, vel integri, vel specierum, vel partium loco circa ea quę inquiruntur asistant. Item causę, vel efficientes, vel materię, vel formę, vel finis, vel effectus, vel corruptiones, vel vsus, vel quantitates, vel tempus, vel modi. Quod vero proprie inseparabile vel adhęrens accidens nuncupatur, id in cōmuniter accidentibus numerabitur. Et pręter hęc quidem aliud quod cuique inesse posit inueniri non potest. Quibus ita positis inspiciamus nunc eos locos, quos dudum extrinsecus pronunciabamus assumi. Ea enim quę extrinsecus assumuntur, non sunt ita separata atque disiuncta, vt non aliquo modo quasi e regione quadam ea quę quęruntur, aspiciant. Nā & similitudines & opposita ad ea sine dubio referuntur, quibus similia vel opposita sunt: licet iure atque ordine videātur extrinsecus collocata. Sunt autē hęc, similitudo, oppositio, maius, minus, rei iudicium. In similitudine enim tū rei similitudo, tum proportionis ratio conuertitur. Omnia enim similitudinē tenent. Opposita vero in contrariis, in priuationibus, in relationibus, in negationibus constāt. Comparatio vero maioris ad minus, quędam similium dissimilitudo est. Rerum enim per se similium discretio maius ac minus facit. Quod enim omni qualitate, omnique ratione disiunctum est, id nullo modo poterit comparari. Ex rei vero iudicio quę sunt argumenta quasi testimoniū prębent, & sunt inartificiales loci, atque omnino disiuncti, nec rē potius quam iudiciū, opinionemque sectantes. Transumptionis vero locus nunc quidem in ęqualitate, nunc vero in maioris minorisque cōparatione consistit. Aut enim ad id quod est simile, aut ad id quod est maius, aut minus fit argumentorum rationūq; transumptio. Hi vero loci quos mixtos esse prędiximus aut ex casibus, aut ex coniugatis, aut ex diuisione nascuntur: in quibus omnibus consequentia & repugnātia custoditur. Sed ea quidem quę ex definitione, vel genere, vel differentia, vel causis argumēta ducuntur, demōstratiuis maxime syllogismis vires atq; ordinem subministrant, reliqua verisimilibus ac dialecticis. Atq; hi loci, qui maxime in eorū substantia sunt, de quibus in quęstione dubitatur, ad prędicatiuos ac simplices, reliqui vero ad hypotheticos & cōditionales respiciūt syllogismos. Expeditis igitur locis, & diligēter tā definitione quā exemplorum luce patefactis, dicendū videtur quomodo hi loci maximarum sint differentię propositionum, idq; breui: neque enim longa disputatione res eget. Omnes enim maximę propositiones vel definitionē continent, vel descriptionē, vel nominis interpretationem, vel totum, vel partes, vel genus, vel species, vel cętera quibus differunt inter se maximę propositiones. Nam in eo qđ sunt maxima non differunt, sed in eo quod hę a definitione quidem, illę a genere, alię vero veniunt ab alijs locis, & his iure differere, hique earum differentię dicuntur. Sed quoniam diuisio Themistii patefacta est, nunc ad M. Tullii diuisionē trāseamus.

ANITII MANLII SERVERINI
Boethi de differentijs Topicis
LIBER TERTIVS.

De locis à M. Tullio traditis, eorumque inter se distinctione. Cap. I.

QVOD locorum differentias multipliciter varieque tractamus, nihil mirum diligentibus ingenii videri debet: cum manifestum sit, vnamquāque rem multis sępe differentiis, atq: in varias diuisionis figuras posse partiri. Nam quia singulas res non vna sed plures sępe differentię compręhendunt: necesse est, vt secundum differentiarum varietatem fiat diuersitas etiā diuisionum, vt & numeri nunc eas colligimus differentias, quod alii pares, alii impares: nūc vero quod alii primi atque incompositi, alii secundi atque compositi. Triangulum etiam multis modis fieri partitionem geometricæ disciplinæ tenor ostēdit. Id tamen in omnibus peruidendum est, vt nihil extra in qualibet diuisionis forma relinquatur, nihil vltra superfluum ac pręterquam necesse est, aggregetur: quare quid mirum videri debet, si cum antea secundum Themistium locorum differentias dederimus, nunc diuersa secundum M. Tullium depromamus? Cuius proposita breuiter partitione, atque exemplis conuenientibus expedita, tum demum quo differat, vel quo congruat superius digestæ diuisioni,

diuisioni, quo etiam altera claudat alteram commemorabo. Nam cum .M. Tullius omnem logicam facultatem, quam rationem diligentem differendi dixit, duas habere partes proposuerit, vnam inueniendi, alteram iudicandi: cumq; locos definierit esse argumenti sedes, a quibus scilicet argumenta promuntur: argumentum etiam rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem, diuisionem locorum omnium hoc modo fecit. Ex his inquit locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alij in ipso hærent, de quo agitur, alij assumuntur extrinsecus. Duas igitur locorum species fecit: alios enim in ipsis quęstionum terminis hærere proposuit, alios extrinsecus assumi: atqui eos quidem, qui in ipsis hærerent, de quibus quæritur, tali diuisione partitur. In ipso, inquit, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quærit. Extrinsecus autem ea dicuntur, quę absunt, longeque disiuncta sunt. Post hæc eum locum qui ab affectis ducitur, in conuenientia membra partitus est, hoc modo. Alia enim inquit, sunt coniugata, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex coniunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione, maiorum, aut minorum, aut parium. Quorum quidem omniū & natura breuiter attingenda est, & exempla ponenda. Eorum igitur locorum, qui in ipso de quo agitur hęrent, primum esse dixi a toto. Totum autem vniuscuiusque rei in definitione constat. Omnis enim definitio, rei quam definit adæquatur. quòd si unaquæque res tota est (nihil.n.integrum esse nisi totum potest) definitio quoque totum esse necesse est.i.quę totum rei, quam definit substantiam claudat. Definitio vero est oratio, quæ vniuscuiusque rei quidem esse designat. Ab hac ita ducitur argumentum: vt sit quæstio, an arbores quoque sint animalia; dicam, Animal est substantia animata sensibilis. Arbor non est substantia animata sensibilis. concludam. Non sunt igitur arbores animalia. Quęstio de genere. maxima propositio, Vnde definitio abest, inde illud quoque abesse, quod definitur. locus a definitione. Partes vero sunt, quarum conuentus efficitur totum. Partes etiam vocantur, quę diuidunt totum. hę autem species, vel formæ nuncupari solent. a quibus hoc modo sumitur argumentum. Ab his quidem partibus, quarum cōiunctione componitur totum hoc modo, vt si sit dubitatio, an sit anima corporea: partiemur animam velut his tribus partibus, quod vel vegetabilem, vel sensibilem, vel intelligibilē præstet. at ipsum neque uegetare, neque sentire, neque intelligere corporale est: cunq; nulla sit pars animæ corporalis, omnino anima corporalis non esse monstrata est. Quæstio de genere.i. an anima corpori subiiciatur vt generi. argumentū a partibus. Maxima propositio, A quibus partes absunt, totū quoq; abesse. Locus à partibus totū coniungentibus. Itē ab his partibus quę totū diuidunt hoc modo, sit in quęstione, an anima secundū locum moueatur: Dicā motus secūdū locū tres species sūt, crementū, diminutio, permutatio: anima vero neq; crescit, neque minuitur, neq; ab alio loco ad aliū transit: nō igitur mouet. Quæstio de accidenti. Maxima ꝓpositio eadē quę superius. locus a partibus totū diuidentibus. A nota argumentū est, quoties ab interpretatione nominis rei dubiæ fides quærit. hoc modo, vt si dubitet, an philosophia sit bonū: dicemus, philosophia est amor sapientię, at id bonū est, philosophia igit bonū est. Hic igitur rem nō definiuimus, sed nomen definitione ꝓdimus. Quæstio de genere. Maxima ꝓpositio, Nominis interpretatione rē declarari. locus a notatione. Cōiugata sunt, quę ab eodē nomine flectuntur, vt a iustitia, iustum, iuste. Ab his ita capitur argumentum, vt si quęratur, an ridere gaudere sit: dicemus, si risus gaudium est, & ridere gaudere est. Quęstio de accidenti. Maxima propositio, Coniugatorum eandem esse naturam. Locus a coniugatis. Genus est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid, prædicatur. Ab hoc ita ducitur argumentum, vt si quæratur, Vtrum anima numerus sit seipsum mouens, vt Xenocrati placuit: Dicemus, anima substantia est. Numerus vero sustantia non est. igitur anima numerus non est. Quæstio de definitione, locus a genere. Maxima propositio: Quorum diuersa sunt genera, ipsa quoque esse diuersa. Forma est quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur. Ab hac fit argumentum hoc modo, vt si quæratur, An color in subiecto sit: id approbabimus eo, quoniam album vel nigrum in subiecto sunt. A specie.s. ad genus deducentes. Quæstio de genere. Nam in subiecto esse vel non esse, accidens vel substantiam significat, quæ sunt prima rerum genera. Maxima propositio, In formis spectari generum proprietates. Locus a forma. Similitudo est eadem rerum differentium qualitas. Ab hac ita fieri argumentum indicatur, ut si quæratur, Sorte an electione rectores ciuitatibus dandi sint: negetur, quoniam ne in naui quidem sorte, sed electione peritus rector eligitur. Similis est nauis quidem ciuitati, gubernator autem magistratui. Quæstio de accidente. locus a simili. Maxima ꝓpositio, De similibus idem est iudicium. Item a differentia, vt sit quæratur, an idem sit rex quod tyrannus: dicemus nomine. nam in rege, pietas, iustitia, mansuetudo, in tyranno cuncta diuersa sunt. Quæstio de definitione, locus a differentia. Maxima propositio, Differentium rerum nō idem esse iudiciū. Contraria vero quæ Cicero appellat, quatuor modis diuiduntur. Aut enim aduersa sunt, vt album nigrum: aut priuantia, vt iustitia iniustitia: aut relatiua, vt dominus seruus: aut negatiua, vt viuere, non viuere. Ab his omnibus ita argumenta ducuntur: ab aduersis, si bona est sanitas, mala est ægritudo: a priuantibus, si iniustitiā fugimus, iustitiam sequamur: a relatiuis, quisquis pater esse vult, habeat filium: a negationibus, non me accusas fecisse quod me nō fecisse defendis. Quæstiones de accidentibus. Maxima propositio, In aduersis, priuantibus, & negantibus: Contraria sibi conuenire non posse. In relatiuis autem, Absq; se relatiua esse non posse. Locus a contrariis, quę melius opposita vocarentur. Adiuncta sunt, quæ finitimum tenēt locū ita vt temporibus quoq;, tum antecedant, vt amorem congresio: tum rei, cui adiuncta sunt, hæreant, vt ambulationi pedum strepitus tū consequant, vt atrox facinus mentis trepidatio. neque hęc necessaria sunt, sed frequenter eueniunt. Nam neque qui congressus est, modis omnibus amauit, & qui congressus nō est, vno semel aspectu in amorē incidit: & ambulante aliquo potest nō esse strepitus pedū, & nō ambulante pedes strepere, si vno eodemq; loco consistens pedes moueat: & trepidare quis, cū nihil atrox fecerit, & non trepidare qui fecerit: ab his ducetur argumentū, vel cum amare aliquem suspicamur, quia fuerit ante cōgressus: vel ambulasse aliquē in locū, cū pedū strepitus fuerit auditus: vel atrox facinus cōmisisse, quē trepidare uideamus. atque in his quæstiones de accidentibus Locus ab adiunctis. Maxima propositio, Ex adiunctis adiuncta perpendi. Antecedentia vero sunt, quibꝰ positis statim necesse est aliud cōsequat, velut cū dicimus, Si hō est, animal est. Neque in his temporum ratio, nec rerū necessitas varia est, sed statim vt dictū fuerit id quod antecedit, id comitatur quod subsequens est. Hic vero locus totus in conditione est constitutus: posita enim conditione si sit antecedens, esse necesse est quod consequitur, hoc modo, Si peperit, cum viro concubuit. Antecedens est peperisse, cum viro concubuisse consequens: nam neq; illud quęritur quid prius tempore sit, quid posterius. Et sæpe ista ita uariantur, vt id quod posterius est tempore, antecedens esse uideatur in propositione, vt peperisse posterius est, quàm concubuisse: tamen si peperit, modis omnibus cū uiro concubuit, & hoc præcedēte & prius posito, necesse est illud intelligatur. Aliquoties vero simul sunt, ut si Sol ortus est, dies est. Aliquoties prius est quod præcedit, posterius quod consequitur, vt si arrogans est odiosus est, ex arrogantia enim quidque fit odiosus. Ex antecedenti igitur sumitur argumentum, Si peperit cum viro concubuit. sumo quod antecedit, at peperit. concludo quod sequitur, cum uiro igitur concubuit. A consequentibus ita, sumo quod sequitur: at non concubuit cum uiro. concludo quod antecedit, non igitur peperit. Quæstio est de accidenti. Locus ab antecedentibus & consequentibus. Maximæ propositiones, Posito antecedenti comitari quod subsequitur,

perempto consequenti perimi quod antecedit. Repugnantia vero sunt contrariorũ consequẽtia, vt vigilare & dormire contraria sunt, stertere dormientibus adiunctũ est. Stertere igitur ac vigilare repugnantia sunt, ab his ita fit argumẽtum. Tu ne eum dicas vigilare, qui stertat? quæstio de accidente, argumentum a repugnantibus, maxima propositio, Repugnantia sibi conuenire non posse. Causa est efficiens, quæ quamlibet rem prçcedens efficit, non semper tẽpore, sed proprietate naturæ, vt Sol diem, ab hac ita sumitur argumentum. Cur esse dubites diem, cum Solem in cçlo esse conspicias? Quæstio de accidenti: nam diem esse accidit aeri, id ea esse propter Solem lucidum, argumentum ab efficientibus causis, maxima propositio, Vbi causa est, inde effectum abesse non posse. Effectum est quod efficit causa. ab hoc ita sumitur argumentum, An tu dubites amasse, quã rapuit? Quæstio de accidente, argumentum ab effectis. maxima propositio, Vbi effectus est, causam abesse non posse, veluti non absuit amor, qui fuit causa cur rapuerit, quod est effectus. Cõparatio vero maioris est, quoties, id quod minus est maiori comparatur. Ab hoc loco ita sumitur argumentum, si is qui patriã bello persecutus est, tandem veniam meruit a ciuibus, cur non is quoque mereatur qui ob seditionem motam, actus est in exilium? Quæstio de accidenti, argumentum a comparatione maioris, maxima propositio, Quod in re maiore valet, valeat in minore. Minoris est comparatio, quoties maior res confertur minori, atque ex ea capitur argumentum hoc modo. Si Caiũ Gracchum mediocriter labefactantem statum reipublicæ Scipio priuatus interfecit, cur non Catilinam orbem terræ cçde atque incendio vastare cupientem consules persequãt? Quæstio de accidenti argumentum a comparatione minoris. Maxima propositio. Quod in re minore valet, valeat maiore. Paria sunt, quæ eiusdem quantitatis sunt, & semper paritas similitudo est quantitatis. Ab hac ita fit argumentum. Si Demosthenem quis laudare desiderat, cur vituperet Tullium? Quæstio de accidenti, argumẽtum a cõparatione parium, maxima propositio. Parium idem esse iudicium. Restat is locus quẽ extrinsecus dixit assumi, hic iudicio nititur, & autoritate, & totus probabilis est, nihil continens necessariũ. Probabile autẽ est, quod videtur vel omnibus, vel pluribus, vel doctis, & sapientibus, & inter hos claris atque prçstantibus, vel his, qui secundum vnamquamque artẽ peritiam consecuti sunt, vt medico in medicina, geometræ in geometria, ab hoc loco tale est argumẽtum, veluti si dicã, Difficile est cum Carthaginensibus bellum gerere, quoniam id P. Scipio Cornelius Africanus dixit, qui sæpe fuerat expertus. Hic vero locus extrinsecus dicitur constitutus, quoniam nõ de his, qui prædicati vel subiecti sunt termini sumitur, sed ab extrinsecus posito iudicio venit. Hic etiam inartificiali, & artis expers vocatur, quoniam non sibi hinc ipse conficit argumentum orator, sed præparatis positisque vtitur testimoniis. Expeditis igitur M. Tullij differentijs quibus ipse, a se maximas propositiones, quas locos esse diximus, separauit, pertractãda breuiter mihi videtur superius digesta partitio, vt ea quæ similia videntur, a semetipsis ratione congrua segregentur. Similis enim videtur locus a toto ei, qui est a nota: vterque enim in definitione est constitutus. Nam interpretatio nominis quædam ipsius nominis definitio est. Sed illa eorum maxima est differentia, quia locus a toto rem definit, a nota vero rem non definit, sed nomen interpretatur. Diuersa vero sunt res ac nomen. Hoc enim significat, illa significatur. Item locus a partium enumeratione cõsimilis videtur esse ei, qui est a forma. Nam & forma pars est, & qui genus diuidit, enumerat partes, neque aliter fieri ex forma argumentum potest, nisi diuidatur a genere: sumi enim omnino forma nõ potest, nisi per diuisionem. Sed hic quoque multa est differentia: nam partium enumeratio totas necesse est vt diuidat partes, easque vniuersas ad fidem argumentationis assumat, siue illæ partes, siue illæ sint species, vt genus quidem speciebus, totum vero partibus approbetur. In forma vero sufficit ad demonstrandum quod de genere dicitur vnaquælibet. Item locus a contrario & repugnãtibus videtur esse consimilis, sed habet differentiam, quia cõtraria primis sibimet frontibus opponuntur. Repugnantia vero per coniunctionem contrariorum sibi probantur aduersa, vt dormire ac vigilare statim sibi cõtraria sunt. Stertere vero repugnat vigilationi iccirco, quia somno coniungitur. Adiecta vero & antecedentia & consequentia quasi finitima sunt. Sed distant, quòd in adiunctis nulla est necessitas, in antecedentibus vero & consequentibus maxima, in adiunctis vero tempora nimium valent. Nam quod adiunctum est, id vel præcedere rem solet, vel cum ea vno eodemque tẽpore esse, vel subsequi posterius. At in antecedentibus nihil horum est, sed non habita temporis ratione, mox vt fuerit antecedẽs, consequens esse necesse est: & si consequens non fuerit, antecedens necesse est interire.

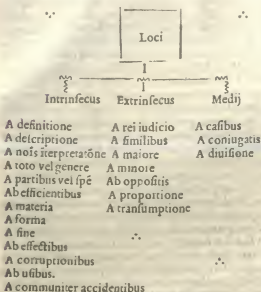
De comparatione locorum Ciceronis & Themistij, & eorum inter se concordia. Cap. II.

AC de M. Tullii locis sufficienter dictum est, nunc ad Themistii diuisionem redeamus, vt quomodo sibi superius digestæ partitiones consentire possint breuiter explicemus. ac primum quidem totius partitionis communiter differentias colligamus. Superior diuisio docuit alios Themistii esse locos, qui in ipsis terminis, de quibus quæritur, insunt, alios qui extrinsecus assumuntur, alios qui inter vtrosque versantur, vt hic trina intelligatur diuisio. At M. Tullii diuisio locos bifariam ostendit. Alios enim in eo ipso de quo agitur hærere proponit, alios extrinsecus assumi. Hic igitur omnes eos locos, quos medios Themistius proposuit, his applicuit atque coniunxit, qui sunt in ipsis de quibus agitur, termini constituti: & communiter quidem talis diuisionum est differentia quç clarius apparebit, si singula persequamur. Eos igitur locos, qui positi sunt in terminis, de quibus in quæstione dubitatur, priore partitione Themistius, tum in substantia posuit, tum in substantiæ consequentia. In substantia sunt definitio, descriptio, nominis interpretatio. Substantiæ vero consequentia sunt, genus, totum, species, pars, causa efficiens, materia, forma, effectus, corruptio, finis, vsus, communiter accidentia. Eos vero qui extrinsecus assumũtur, tum in iudicio, tum in similitudine, tum in quantitatis comparatione, tum in oppositione, tum in proportione, tum in transumptione separauit. Quos vero inter vtrosque posuit, hos in casibus, & coniugatis, & diuisione constituit, Sed M. Tullius eos, qui in ipso sunt, de quo quæritur, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt, ad id, de quo quæritur, posuit. Ipsa vero quæ affecta sunt, multifaria diuisione partitus est, solum vero iudicium extrinsecus segregauit. pluresque partes eorum, quç in diuisione Themistii posita sunt substantiæ consequentia. Itemque locos medios, inter affecta numerauit. In tam vero varia diuisione necesse est, vt vtraque sibi non eadem parte conueniant. Id vero in cunctis multipliciter diuisis fieri potest velut siquis diuidat triangulorum formas sic: Triangulorum, aliæ sunt çquilaterç formç, aliæ duo tantum latera habentes æqualia, aliæ vero totis inæqualibus lateribus iunctæ. Rursus sit ista diuisio, vt alias dicat aliquis rectum habentes angulum, quæ orthogoniæ nuncupantur, alias dicat tribus acutis angulis contineri, quç sunt oxygoniæ, alias in obtusum angulum tendi, quç sunt ambligonię. Necesse est igitur, vt vtrçque sibi diuersa partium ratione conueniant. Nam quod est orthogonium, id semper vel duobus lateribus æqualibus continetur, vel tribus inçqualibus. Sed quod est ambligonium, id vel duobus lateribus continetur çqualibus, vel tribus inçqualibus. Sed quod est oxygoniũ, id vel tribus lateribus çqualibus, vel duobus inçqualibus cõtinetur. Rursus id quod est adulterũ semper est oxygoniũ, id vero quod duobus çqualibus lateribus continetur, vel orthogonium, vel ambligonium, vel oxygonium esse potest. Quod vero tribus inçqualibus continetur lateribus, vel orthogonium, vel ambligonium esse necesse est. Secundum igitur hunc modum cũctam M. Tullii atq; Themistii

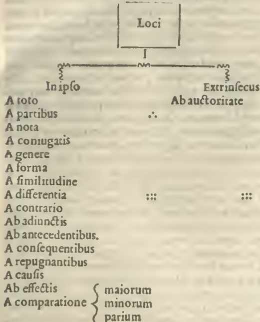
mistii

mistij diuisionem a principio pariter ordientes, inuicem sibimet clausam esse monstremus, in quibus omnibus & exēplorum, & intelligentiæ superius expeditę præsens debet esse memoria. Disponamus igitur omnem Themistij diuisionem, & post hanc subijciatur Tulliana partitio, vt ea quę dicenda sunt, apertius oculis subiecta clarescant.

Themistij diuisio.

M.Tullii diuisio.

Quibus ita descriptis nunc quemadmodū M. Tulii diuisio Themistii partitioni conueniat, explicemus. Eum igitur locum, quē Cicero dixit a toto, a substantia Themistius esse proposuit. Vterq; .n. in definitione consistit, siue illa substātialis sit, siue descriptio. A partium enumeratione locus ex Ciceronis Topicis positus, idē est qui in Themistii diuisione inter medios a diuisione nominatus est. Quoties.n.aliquid esse, vel non esse monstrare contendimus, si fidē a partiū enumeratione capiamus, id ex diuisione necessario faciendum est. Diuisio vero aut formarū præcessit, aut partiū. Quāquam locus, qui ex diuisione a Themistio inter medios collocatus est, a Cicerone in generis tractatione ponitur. Ait.n.Tullius cum de genere loqueretur, hoc modo. Commode ēt tractatur hæc argumentatio, quę ex genere sumitur, cum ex toto partes persequare, hoc modo, Si dolus malus est, cū aliud agitur, aliud simulatur, enumerare licet quibus modis id fiat, deinde in eorum aliquem id quod arguas dolo malo factū, includere. Quod genus argumenti in primis firmum videri solet. A notatione Tullii locus is est, qui Themistii a nominis interpretatione. A coniugatis communis est locus, cum Themistius inter medios collocauit. A genere. M. Tullius posuit, a toto Themistius. A forma Ciceronis, a parte, idest specie Themistii. A similitudine communis quidem est, nisi quod M. Tullius sub ea proportionem comprehendit. A differentia. M. Tullii, a toto in Themistii diuisione vel a parte intelligi potest: a toto quidem, si sit constitutiua differentia, de qua sumitur argumētum, a parte vero, si sit diuisibilis. A contrario idem locus est, qui apud Themistium ab oppositis dictus est, & extrinsecus constitutus. Ab adiunctis ille est, qui in Themistii partitione a communiter accidentibus dicitur, inter consequentia substantiæ nominatus. Ab antecedentibus & consequentibus locus multifariam spargitur. Nam & definitio & descriptio & antecedere rem & consequi possunt. Itēq; nominis interpretatio. Item species antecedit, genus consequitur. Causa etiā efficiens antecedit, & sequitur effectus. Materiam vero sequitur effectus. Communiter accidentia quoq; si inseparabilia sint, necesse est, vt consequantur. Coniugata ēt sese vel antecedeunt, vel consequuntur. itaq; hic locus pluribus mixtus est, & non tam rebus ab aliis omnibus, quā tractatione diuersus: ipsa.n.conditio consequentiæ locum alium facit, cum ipsa conditio consequentię, vel in definitione, vel in descriptione, vel in forma, vel in causa, vel in cęteris posita. Repugnantia vero oppositis aggregantur. Efficientia causis efficientibus vel materiæ. Effecta illi sunt consimilia loco, quem Themistius posuit a fine. Nam causarum effectus finis est. A comparatione maioris vel minoris idē locus est, qui apud Themistiū inter extrinsecus locos ponitur a maiore & minore. A cōparatione pariū inter eos, qui a simili ducūtur esse putandus est. Dictū est enim in quantitate similitudinem esse paritatē. Restat locus vtrisq; cōis, qui est extrinsecus collocatus, quē Cicero, sicut Themistius a rei iudicio esse proposuit. Et. M. Tullii quidē diuisio superiorē Themistiis partitionē tali modo poterit includere, quod licet in subiecta descriptione prospicere.

Tulliana diuisio.	Themistii diuisio.
A toto	A substantia
A partium enumeratione	A diuisione
A notatione	A nominis interpretatione
A coniugatis	A coniugatis
A genere	A toto vel a genere
A forma	A parte uel specie
A similitudine	A simili & proportione
A differentia	A toto vel a parte
A contrario	Ab oppositis
Ab adiunctis	A communiter accidentibus
Ab antecedentibus	A definitione vel descriptione, vel interpretatione, vel specie, vel caula, vel materia, vel communiter accidētibus vel coniugatis.
A consequentibus	
A repugnantibus:	Ab oppositis
Ab efficientibus	A causis & materia
Ab effectis	A fine.
A maiori	A maiore
A minore	A minore
A pari	A similibus
Ab auctoritate.	A rei iudicio.

Omnis quidem M.Tullii partitio locorum in Themistii diuisione superioris descriptionis formula videtur conclusa. Nunc Temistii diuisio ad M.Tullii diuisionem reducenda est. Cuius quidem multa pars Ciceroni conuenit, sicut prior etiam descriptione docet. Quod vero ex Themistii superest diuisione, id si ad Tullianæ partitionis ordinem referatur, facili compendio quemadmodum ad se inuicem partitiones reducantur ostenditur. Nam con-

tinuæ M. Tullii diuisioni ex Themistii locis in superiore descriptione conuenerant hi, Ciceronis quidē a toto: Themistii a substantia. A partium enumeratione Ciceronis, a diuisione Themistii. A notatione Ciceronis, a nominis interpretatione Themistii. A coniugatis vtrorumq; cōmunis. A genere Ciceronis, a toto Themistii. A forma Ciceronis, a parte, idest specie Themistii. A similitudine communis. A differentia Ciceronis, a toto vel a parte Themistii. A contrario Ciceronis idem apud Themistium ab oppositis. Ab adiunctis Ciceronis, eundem a cōmuniter accidentibus Themistius posuit. Ab antecedentibus & consequentibus, mixti cū pluribus. A repugnantibus Ciceronis, idem a Themistio ab oppositis dicitur. Ab efficientibus Ciceronis, a causis Themistii. Ab effectis Tullii, a fine Themistii. A comparatione maioris, ac minoris, M. Tullii, iidem sunt a maiore ac minore Themistii. A comparatione parium Ciceronis, a similibus Themistii. Cum igitur M. Tullii plena diuisio aliquibus mēbris Themistianę diuisionis apparetur: fieri non potest, vt non membra Themistianæ diuisionis statim ad Tullianę conuenientiam reducantur. Quocirca si quid reliquum est in Themistii diuisione, quod superiori formulæ nō videatur ascriptum, plene M. Tullii diuisioni poterimus aptare. Inuicem enim diuisiones alterna reciprocatione cōiunctæ sunt. Restant autem ex Themistii locis hi, ab vsibus, ab effectibus, & corruptionibus, & proportione, & transumptione. Quorum quidē ab vsibus, si vsus alicuius rei semper effector est: ei loco Ciceronis aptandus est; qui ab efficientibus nuncupatur. Quod si ipse vsus efficitur: ei loco Ciceronis adhibendus est, qui ab effectis vocatur. Ab effectibus vero, si quidem efficit aliquid effectus: ab efficientibus causis est. Si vero ipse effectus plenum aliquid confectumq; demonstratis locus est quē ab effectis Tullius dixit. A corruptionibus vero, ab efficientibus dici potest. Nā cum omnis generatio efficiat aliquid. i. substantiā formet, corruptio rursus ipsa quoq; efficit quiddā. i. substantiali forma spoliat ac priuat, velut mors facit corporis dissolutionē. A proportione vero idem est, quē Tullius a similibus dixit: nam multorum in multis similitudo proportio est. Transumptio vero si quidem ad maiora fit locus, a maiorum cōparatione est: Sin vero ad minora, locus est a minorū comparatione: Quod si ad paria, locus est a parium comparatione. Atque in his omnibus reducendis, tale satis est descriptionis exemplum.

Themistii.		Ciceronis.
Ab vsibus	Si ipse vsus aliquid efficit	Ab efficiētibus
	Si ipse vsus efficitur	Ab effectis
Ab effectibus	Si effectus aliquid efficit	Ab efficientib.
	Si effectus efficitur	Ab effectis
A corruptionibus		Ab efficiētib.
A proportione		A similibus
	Si fit ad maius	A maiore
A trāssumptiōe	Si fit ad minus	A minori
	Si fit ad par	A pari

Ac de dialecticis quidem locis, quantum propositi operis ratio postulabat, explicuimus. Nunc vero de rhetoricis dicēdum videtur quid sint, vel quid a dialecticis discrepare videantur: ad cuius plenam disputationem, integrum quarti voluminis spatium reseruemus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi, de differentiis Topicis

LIBER QVARTVS.

De Rhetorice, & Dialectices differentia, & breuiter de tota Rhetorices facultate. Cap. I.

SI QVIS operis titulum diligens examinator inspiciat, cum de Topicis differentiis conscribamus: non id a nobis tantum expectare debebit, vt locorū inter se dialecticorum, vel etiam rhetoricorum differentias demus, verū id multo magis vt dialecticos locos a rhetoricis segregemus: quod nos efficacius aggredi posse arbitramur, si ab ipsa facultatum natura, disputandi sumamus exordium. Ostensa enim dialecticæ ac rhetoricæ similitudine ac dissimilitudine, ab ipsarum facultatum necesse est formis etiam locorū qui eisdem facultatibus deseruiūt, communitates, discrepantiasque ducamus. Dialectica facultas igitur thesim tantum considerat. Thesis vero est sine circunstātiis quæstio. Rhetorica vero de hypotesibus, idest de quæstionibus circunstantiarum multitudine inclusis tractat, & differit. Circunstantiæ vero sunt, quis, quid, vbi, quando, cur, quomodo, quibus adminiculis. Rursus dialectica quidem si quando circunstantias, veluti personam, factumue aliquod ad disputationem sumit, non principaliter, sed omnem eius vim ad thesim, de qua differit, transfert. Rhetorica vero si thesim assumpserit, ad hypotesim trahit, & vtraque suam quidem materiam tractat, sed alterius assumit, vt proniore in sua materia facultate nitatur. Rursus Dialectica interrogatione, ac responsione constricta est. Rhetorica vero rem propositam perpetua oratione decurrit. Item dialectica perfectis vtitur syllogismi Rhetorica enthymematum breuitate contenta est. Illud etiam differentiam facit, quod Rhetor habet alium pręter aduersarium iudicem, qui inter vtrosque disceptet. Dialectico vero ille fert sententiam, qui aduersarius est. Ab aduersario enim responsio veluti quædam sentētia subtilitate interrogationis elicitur. Quæ cum ita sint, omnis earum differentia, vel in materia, vel in vsu, vel in fine, est constituta. In materia, quia thesis atque hypothesis materia quidem vtriusque subiecta est. In vsibus, quod hæc interrogatione, illa perpetua oratione disceptat: vel quod hæc integris syllogismis, illa vero enthymematibus gaudet. In fine vero, quod hæc persuadere iudici, illa quod vult ab aduersario extorquere conatur. Quibus ita præcognitis, paulo posterius & quæstiones rhetoricas, quæ in constitutionibus positæ sunt, & proprii generis enumerabimus locos. Nunc paulisper mihi videtur de tota admodum breuiter facultate tractandum, magnum opus atque difficile. Quanta enim sibimet ars Rhetorica cognatione iungatur, non facile considerari potest, vixq; est etiam vt auditu animaduerti queat, nedum sit facile repertu. De cuius quidem rei traditione nihil ab antiquis præceptoribus accepimus. De vnoquoque enim præcipiunt, nihil de communi laborantes. Quam partem doctrinæ vacuam, vt possumus aggrediamur. Dicemus itaque de genere artis, & speciebus, & materia, & partibus, & instrumento, instrumentique partibus, opere etiam officioque actoris, & fine, post hæc de quæstionibus, ac de locis. Quocirca quod in communi speculandum est, hinc differendi sumamus exordium. Rhetorice igitur genus est facultas, Species vero tres, iudiciale, demonstratiuum, deliberatiuum. Et genus quidem id esse quod diximus, patet. Species autem iccirco sunt, quas superius commemorauimus, quoniam in his est tota facultas Rhetoricæ, in iudiciali genere causarum integra est. Item in demōstratiuo, & deliberatiuo. Sed hæc genera sunt causarum. Omnes enim causæ vel speciale, vel indiuiduæ sub horum trium generum vno cadunt, vt sub iudiciali quidem speciales, vt maiestatis, vel repetūdarum. Sub deliberatiuo vero quæcunque causæ consultationem habent, vt si specialiter accipias de bello vel de pace: si vero indiuiduę de bello Pyrrhi vel pace. Eodem modo etiam in demonstratiuis quæcunque veniunt in laudem, aut in vituperationem: specialiter quidem, vt laus viri fortis: indiuidue vero, vt laus Scipionis, sub demonstratiuo ponuntur. Materia vero huius facultatis est, omnis quidem res proposita ad dictionem. Fere autem est ciuilis quæstio. in hanc species a Rhetorica venientes, quasi quædam formæ capiunt sibi materiam, & triplici informatam tenent figura, quod posterius liquebit, vt ciuilis quæstio, quæ adhuc informis secundum species erat, fiat accepto fine vnicuique specierum Rhetoricæ subiecta. vt informis adhuc ciuilis quæstio cum acceperit ex iudiciali finem iusti: fiat ipsa ciuilis quæstio in iudiciali genere constituta. Cum vero ex deliberatiuo sumpserit vtile vel honestum: tuuc fiet ipsa ciuilis quæstio in deliberatiuo cau-

sarum genere constituta. Si vero ex demonstratione sumpserit bonum, tum fit demonstratiua ciuilis quæstio. Veniunt autem vt in materiam species ex Rhetorica iccirco, quod aliter in materia sua quęlibet facultas non potest operari, quam si suas adhibeat partes. Absentibus enim cunctis partibus suis Rhetorica quoque ipsa est absens. Sed quoniã de speciebus dictum est Rhetoricæ, quoniam sunt genera causarum, ita sunt, vt omnium negociorum, quę in ciuili quæstione constituta sunt informatorum a fine iusto, iudiciale fit genus. Omnium vero quę constituta in ciuili quæstione, honestum vel vtilem finem cęperunt, deliberatiuum fit genus. Omnium quoque quæ in ciuili quæstione posita finem honesti tantum boniue sumpserunt, fit demostratiuũ genus. Sed de his hactenus. Nunc de partibus Rhetoricę prouidendum est. Partes enim Rhetoricę sunt quinque, inuentio, dispositio, elocutio, memoratio, pronunciatio. Partes autem vocantur iccirco, quia si aliquid harum desuerit oratori, imperfecta facultas est: atque ideo quę vniuersam formant oratoriam facultatem, ea partes facultatis eius dicere ius est. Sed hę partes, quoniam Rhetoricæ facultatis sunt, totamque Rhetoricam facultatem componunt, necesse est, vt vbi fuerit Rhetorica integra, ipsæ quoque partes consequantur in propriis speciebus; omnes igitur Rhetoricæ partes inerunt Rhetoricæ speciebus. Quocirca, & his ciuilibus negotiis tractandis adhibentur, quæ a prædictis speciebus Rhetoricę informantur. æque igitur in iudiciali negotio, & in deliberatiuo, & demonstratiuo. inuentio, dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatioque conueniunt. Quoniam vero omnis fere facultas instrumento vtitur ad faciendum quod potest: erit etiam Rhetoricæ facultatis aliquod instrumẽtum, hoc vero est oratio, quæ partim in ciuili genere versatur, partim minime. De ea autem oratione nũc loquimur, quę aliquam habet quęstionẽ, vel quæ ad finem expediendæ quæstionis accõmodatur. Ea vero oratio, quæ in ciuili genere versatur, continue decurrit. Ea vero quę non est in ciuilibus causis, interrogatione & responsione explicatur. Sed prior rhetorica, secunda dialectica nũcupatur. quæ hoc a superiore differt, primum ꝙ illa ciuilem hypothesim, hęc thesim considerat: dehinc ꝙ illa continua, hæc intercisa oratione peragitur: & quod rhetorica oratio habet præter aduersarium, iudicem: Dialectica vero eodem iudice, quo aduersario vtitur. Hæc igitur rhetorica oratio habet partes sex procœmium, quod exordium est, narrationem, partitionem, confirmationem, reprehensionẽ, perorationem, quæ sunt partes instrumenti rhetoricę facultatis. Et quoniam Rhetorica in omnibus suis speciebus inest, eisdem inerunt, nec potius inerunt, quã eisdem ea quæ peragunt, administrabunt. Itaque & in iudiciali genere causarum necessarius est ordo procœmij, narrationis, atq; cęterorum, & in demonstratiuo deliberatiuoq; necessaria sunt. Opus autem rhetoricæ facultatis est docere, mouereq; quod nihilominus iisdem fere sex instrumentis, idest orationis partibus administratur. Partes autem rhetoricę, quoniam partes sunt facultatis, ipsæ quoque sunt facultates. Quocirca ipsę quoque orationis partibus, quasi instrumentis vtentur in partem, atque vt his operentur, eisdem inerit. Nam in exordiis nisi quinq; sint prædictæ rhetoricæ partes, vt inueniat, disponat, eloquatur, meminerit, pronunciet, nihil agit orator. Eodem quoq; modo & reliquæ fere partes instrumenti, nisi habeant omnes Rhetoricæ partes, frustra sunt. Huius autem facultatis effector orator est, cuius est officium dicere opposite ad persuasionem, Finis autem tum in ipso, tum in altero. In ipso quidem benedixisse, idest dixisse apposite ad persuasionem. in altero vero, persuasisse: neque enim si quã impediũt oratorem quo minus persuadeat, officio facto, finis non est cõsecutus, sed is quidem, qui officio fuit contiguus, & cognatus, consequitur, facto officio: Is vero qui extra continetur, sæpe non consequitur, neque tamẽ Rhetoricam suo fine cõtentam, honore vocauit. Hæc quidem ita sunt mixta, vt Rhetorica insit speciebus, species vero insint causis.

De statibus seu constitutionibus causarum & eorum diuisionibus. Cap. II.

CAusarum vero partes status esse dicuntur, quos etiam aliis nominibus, tum constitutiones, tum quæstiones nominare licet: qui quidem diuiduntur ita, vt rerum quoque natura diuisa est. Sed a principio, quæstionum differentias ordinamur, quoniam rhetoricæ quæstiones circunstantiis inuolutæ sunt, omnes aut in scripti alicuius cõtrouersia versantur, aut præter scriptum ex re ipsa sumuntur contentionis exordium. Et illæ quidem quę in scripto sunt, quinque modis fieri possunt, vno quidẽ cum hic scriptoris verba defendat, ille sententiam. Atque hoc appellatur scriptũ & voluntas. Alio modo, si inter se leges quadã contrarietate dissentiant, quas cum ex aduersa parte defendunt, faciũt controuersiam. atque hic vocatur status legis contrariæ. Tertio, cum scriptum, de quo contenditur, sententiam claudit ambiguam, hæc suo nomine ambiguitas nuncupatur. Quarto vero, cum ex eo, quod est scriptum, aliud non scriptum intelligitur, quod quia per ratiocinationẽ, & quandã syllogismi consequentiam inuestigatur, ratiocinatio vel syllogismus dicitur. Quinto, cum sermo est scriptus, cuius non facile vis, & natura clarescat, nisi definitione detecta sit, hic vocatur finis vel inscriptio. Quos omnes a se differere non est nostri operis, verũ Rhetorici demonstrare: hæc enim speculanda doctis, non rudibus discenda ꝓponimus: quamuis de eorũ differentia in Topicorũ cõmentis per trãsitum disseruimus. Earum autẽ constitutionum, quæ pręter scriptum in ipsarum rerum contentione sunt positæ, ita differentię segregantur, vt rerũ quoque ipsarum natura diuersa est. In omni enim rhetorica quæstione dubitetur, an sit, quid sit, quale sit: & pręter hæc, an iure, vel more possit exerceri iudiciũ. Sed si factum vel res, quæ intenditur ab aduersario negetur: quæstio est, vtrum sit, itaque cõiecturalis constitutio nominatur. Quod si factum quidem esse constiterit, quid vero sit id quod factũ est ignoretur, quoniã vis eius definitione monstranda est: definitiua dicitur constitutio. At si & esse constiterit, & de rei definitione conueniat, sed quale sit inquiratur, tũc quia cur generi subicii debeat, ambigitur, generalis qualitas nũcupatur. In hac vero quæstione & qualitatis & quãtitatis & cõparationis ratio versatur. Sed quoniam de genere quæstio est, secundum generis formam in plura necesse est hanc constitutionẽ membra distribui. Omnis enim quæstio generalis, idest cũ de genere & qualitate, & quãtitate quęritur facti, in duas distribuitur partes. Nã aut in pręteritum quęritur de qualitate propositi, aut in pręsens, aut in futurum. Si in pręteritum, iuridicialis constitutio nuncupatur. Si pręsentis vel futuri tẽporis teneat quęstionẽ, negocialis dicitur. Iuridicialis vero, cuius inquisitio pręteritum respicit, duabus partibus segregatur: aut enim in ipso facto vis defensionis inest, & absoluta qualitas nuncupatur: aut extrinsecus assumitur, & assumptiua dicitur constitutio. Sed hęc in partes quatuor deriuatur. Aut enim conceditur crimen, aut remouetur, aut refertur, aut quod est vltimũ, comparatur. Conceditur crimen, cũ nulla introducitur facti defensio, sed venia postulatur. Id fieri duobus modis potest. si depreceris, aut purges. Deprecaris cum nihil excusationis attuleris: purgas cũ facti culpa his ascribitur, quibus obsisti obuiarique nõ possit: neque tamẽ personę sint: id enim in aliam constitutionem cadet. Sunt vero hęc imprudentia, casus, atque necessitas. Remouetur vero crimẽ, cum ab eo qui lacessitur, transfertur in alium. Sed remotio criminis duobus fieri modis potest, si aut causa remouetur, aut factum. Causa remouetur, cum aliena potestate aliquid factum esse contenditur. Factum vero cũ alius, aut potuisse, aut debuisse facere demonstratur. atque hęc in his maxime valent, si eius nominis in nos intendatur actio, quod non fecerimus id quod oportuit fieri. Refertur crimen cum iuste in aliquem facinus commissum esse contenditur, quoniam his in quem commissum sit, iniurius sæpe fuerit, atque id quod intenditur, meruit pati. Cõparatio est, cum propter meliorem vtilioremue rem factum, quod aduersarius arguit commissum esse defenditur. Horum

rum vero omnium sunt propriæ differentiæ, atque ideo minutissimę diuisiones, quas rhetorum in his docendis explicandisque conscripti libri diligentius continent. Sed nos hæc a M. Tullio sumpsisse sufficiat. Ad aliud enim tota operis festinat intentio. De quibus omnibus hoc inspiciendum est modo. M. enim Tullius causarum partes constitutiones esse demonstrat eo loco, quo cōtra Hermagoram nititur dicens: Quod si generis causæ partes non possunt recte putari, multo minus recte partis causæ partes putabuntur. Pars autem causæ constitutio omnis est, partes causæ constitutiones esse designans. Quare de re multa quæstio est, quo modo enim partes esse putabuntur causæ. Si enim ita partes, vt species, quomodo fieri potest, vt in vna causa plures constitutiones sint? nam species sibi inuicem impermixtæ sunt. Vt veniunt in causam plurimæ constitutiones. non sunt igitur partes causarum, velut species status. Illud quoque, Quod nulla species aliam sibi oppositam speciem ad substantiam iuuat. Constitutio vero constitutionem confirmat ad fidē. Nec vero fieri potest, vt ita sint causarum, quasi totius partes. nullum enim compositum ex vna parte totum, atque integrum esse potest. Ac in vna causa cōstitutio vna idonea est constituere causam. Quid igitur est dicendum? patet via rationi. Neque enim causæ eius pars dicit esse cōstitutio, quæ in controuersiam venit, & quam status constituit: cum prę sertim qui additur ad causam status, vna iam constitutione firmata, non sit principalis, sed accidens: atq; in vno negotio tot eueniant controuersiæ, quot sunt constitutiones, sed quot controuersiæ, tot causæ: licet eas vnum contineat negotium, causæ tamen impermixtę sibimet variantur, vt qui iuuenem de lupanari exeuntem vidit, paulo post de eodem loco vxorem suam vidit egressam, accusat iuuenem adulterij. Hic vnum negotium, hoc quod vertitur, est. causæ autē duæ, vna coniecturalis, si neget se fecisse. Altera definitiua, si in lupanari concubitum dicat, non posse adulterium putari. Sed neque neganti pars est eiusdem controuersiæ coniecturalis status, neque definienti definito totam enim continet causam. Causam autem voco nō generaliter, sed controuersiam aliqua cōstitutione formatam. Sunt autē cōstitutiones partes causæ generalis hoc modo. Si enim omnis causa coniecturalis esset, nec alius status inueniretur, non esset status coniecturalis causæ pars, sed ipsa causa esset sine dubio coniectura. Sed qm̄ partim coniectura, partim fine, partim qualitate, partim translatione causæ omnes tenentur: pars est constitutio causæ, non eius quam tenendo informat, sed eius quā diuidit generalis, cuius scilicet quasi membrū aliquod abscindens suū facit vnaquæque constitutio. Sunt igitur partes vt species constitutiones causæ generalis, nō eius, quā vnaquæque tenens informauerit. Quare genus est Rhetoricæ facultas. Rhetoricæ vero species tres, Iudiciale, Demonstratiuum, Deliberatiuum. Materia autem ciuilis quęstio, quę dicitur causa. Partes huius materiæ constitutiones. Rhetoricę partes inuentio, dispositio, elocutio, memoria, pronunciatio: Instrumētum, oratio: instrumēti partes, exordium, narratio, partitio, cōfirmatio, reprehensio, operatio. Opus est docere & mouere. Actor est orator. Officium benedicere. Finis tum benedixisse, tum persuadere. Est vero tota Rhetorica in speciebus. Species vero ita totam materiam informant, vt tamen vicissim totam sibi vendicet, quod ex hoc intelligi potest, quoniam omnes materiæ partes singulæ species tenent. Nam in iudiciali quatuor constitutiones inuenies, & in deliberatiuo, demonstratiuoq; easdem quatuor inuenire queas. Vnde ostenditur, si omnes partes causæ generalis, quę est ciuilis quęstio, singulę species habent, omnes vero partes causa ipsa est, causam idest ciuilem quęstionem a speciebus vicissim vēdicari totam eo modo, quo vox vno tempore ad plurimorum aures peruenit cum suis integra partibus, idest elementis: nam eodem tempore tota causa ad diuersas species cum suis partibus transit. Sed cum species in materiam venerint. idest in ciuilem quęstionem, & eam tum suis obtinuerint partibus, inferunt secum etiam ipsam rhetoricę facultatem. Quare etiam rhetoricę partes in singulis constitutionibus inerunt. Sed illata materia, infert secum instrumentum suum: infert igitur secum orationem, & hęc proprias partes, eritque in constitutionibus tractandis exordiū, narratio, & cętera. Sed cū instrumentū venerit in ciuilē quæstionē: operam quoq; suā simul infert. nocebit igitur, ac mouebit in omni constitutione: sed hæc per se venire non poterunt, nisi sit, qui hæc moueat velut artifex atque architectus. Hic autē est orator, qui cum ad causam accesserit, faciet officiū suum. Bene igitur dicet in omni genere causarum, & in omni constitutione: faciet etiā finem, tum vt benedixerit in omni constitutione, tum vt persuaserit. De singulis igitur nunc quidem in commune tractauimus. De vnoquoque vero separatim post, si erit commodum, differemus. Atque hæc hactenus.

De locis rhetoricis & eorū inter se distinctione. Cap. III.

NVnc de inuentione tractandum est: etenim prius quidem dialecticos dedimus, nunc rhetoricos promimus locos, quos ex attributis personæ ac negocio venire necesse est. Persona est, quæ in iudicium vocatur, cuius dictum aliquod factumue reprehenditur. Negotium, factum dictumue personæ, propter quod in iudicium vocatur. Itaque in his duobus omnis locorum partitio constituta est. Quæ enim habent reprehensionis occasionē, eadem nisi omnino ad inexcusabilem partem vergunt, defensionis copiam subministrant: ex eisdem enim locis, omnis accusatio, defensioque consistit. Si igitur persona in iudicium vocatur, neq; factum dictumue vllum reprehenditur, causa esse non poterit. Nec vero factum dictumue aliquod in iudicium proferri potest, si persona non extet. Itaque in his duobus omnis iudiciorum ratio versatur, in persona s. atq; negotio. Sed (vt dictum est) persona est, quæ in iudicium vocatur. Negotium, factum dictumue personæ, propter quod reus statuitur. Persona agitur & negotium suggerere argumenta non possunt: de ipsis enim quæstio est. De quibus autem dubitatur, ea dubitationi facere fidem nequeūt. Argumentum vero erat ratio rei dubiæ faciens fidem. faciunt autem negotio fidem ea, quæ sunt personis, ac negotijs attributa. Ac si quando persona negotio faciat fidem, veluti si credatur contra rempublicam sensisse Catilinam, quoniam persona est vitiorum turpitudine denotata: tunc non in eo quod persona est, & in iudicium vocatur, fidem negotio facit, sed in eo quod ex attributis personæ quandam suscipit qualitatem. Sed vt rerum ordo clarius colliquescat, de circunstantiis arbitror esse dicendum. Circunstantiæ sunt quæ conuenientes substantiam quæstionis efficiunt. Nisi enim sit qui fecerit, & quid fecerit, causaque cur fecerit, locus tempusque quo fecerit, modus etiam, facultatesque si desint, causa non stabit. Has igitur circunstantias in gemina Cicero partitur, vt eam quæ est. Quis circunstantiam in attributis personæ ponat? Reliquas vero circūstantias in attributis negotio constituat. Et primum quidem ex circunstātiis eam, quę est Quis, quam personæ attribuit, secat in vndecim partes, nomen, vt Verres: naturam, vt barbarus: victum, vt amicus nobilium: fortunam, vt diues: studium, vt geometer: casum, vt exul: affectionem, vt amans: habitum, vt sapiens: cōsilium: facta: & orationes: ea quę extra illud factum, dictumque sunt, quod nunc in iudicium deuocatur. Reliquas vero circunstantias, quæ sunt, quid, cur, quomodo, vbi, quando, quibus auxiliis, in attributis negotio ponit, Quid & cur dicens continentia cum ipso negotio. Cur in causa constituens. ea enim causa est vniuscuiusque facti, propter quam factum est. Quid vero secat in quatuor partes, in summam facti, vt parentis occisio, ex hac maxime locus sumitur amplificationis. Ante factum, vt concitus gladium rapuit: dum fit, vehementer percussit: post factum, in abdito sepeliuit. Quæ cum omnia sint facta: tamen quoniam ad gestum negotium, de quo quæritur pertinent, non sunt ea facta, quę in attributis personę numerata sunt. Illa enim extra negotium, de quo agitur posita, personam informantia, fidem ei negotio prę stant, de quo versatur intentio. Hęc vero facta, que continētia sunt cum ipso negotio, ad ipsum negotium, de quo quæritur pertinent. Postremas vero quatuor circunstantias

Cicero ponit in gestione negotii, quæ est secunda pars attributorum negotiis, & eam quidem circunstantiam, quæ est quando diuidit in tempus, vt nocte fecit: & in occasionem, vt cunctis dormientibus. Eam vero circunstantiam, quæ est vbi, locum dicit, vt in cubiculo fecit. Quomodo vero ex circunstantiis, modum: vt clam fecit. Quibus auxiliis circunstantiã, facultatem appellat, vt cum multo exercitu. Quorum quidem locorum, etsi ex circunstantiarum natura discretio clara est: nos tamen beneuolentius faciemus, si vberius eorum a se differentias ostendamus. Nã cum ex circunstantiis, alias M. Tullius posuerit esse continẽtia cum ipso negotio, alias in gestione negotii. Atque in continẽtibus cum ipso negotio illum adnumerauit locũ, quem appellauit dum fit, ex ipsa prolationis significatione idem videtur esse locus hic, dum fit, ei qui est in gestione negotii. Sed non est ita, quia dum fit, illud est, quod eo tempore admissum est, dum facinus perpetratur, vt percussit. In gestione vero negotii ea sunt, quæ ante factum, & dum fit, & post factum quod gestum est, continent. In omnibus enim tempus, locus, occasio, modus, facultas inquiritur. Rursus dum fit factum est, quo administratum est negotium. quæ igitur sunt in gestione negotii, non sunt facta, sed facto adhærentia. Nullus enim, tempus, occasionem, locum, modum, facultatem, facta esse consenserit: sed (vt dictum est) æque cuiuslibet facto adhærentia sunt, atque id nullo modo derelinquunt, quia quadam relatione subiecta sunt ipsi quod gestum est, negotio. Item ea quæ sunt in gestione negotii, sine his quæ sunt continentia cum ipso negotio esse possunt. Potest.n.& locus, & tẽpus, & occasio, & modus, & facultas facti cuiuslibet intelligi: etiamsi nemo faciat, quod illo in loco, vel tempore, vel occasione, vel modo, vel facultate fieri posset. Itaque ea, quæ sunt in gestione negotii, sine his, quæ continentia cum ipso negotio esse possunt: illa vero sine his esse non possunt: factum enim præter locũ, tempus, occasionem, modum, facultatemque esse nõ poterit. Atque hęc quæ in attributis personæ, ac negotio constant, sunt veluti in dialecticis locis ea, quæ in ipsis hęrent, de quibus quęritur. Reliqua vero quæ vel sunt adiuncta negotio, vel gestum negotium consequuntur, talia sunt, qualia in dialecticis locis ea, quæ secundum Themistium partim rei substantiam cõsequũtur, partim sunt extrinsecus, partim versantur in mediis: secundum Ciceronem vero inter affecta numerata sunt, vel extrinsecus posita. Sunt enim adiuncta negotio, ipsi etiam æque fidem faciunt quæstioni, affecta quodammodo ad id de quo quæritur, & respicientia negotium, de quo agitur. Nam circunstantiæ septem in attributis personæ, vel negotio numeratæ sunt. hæ cum cœperint aliis cõparari, & quasi in relationem venire, si quid ad se continens referatur, vel ad id quod continetur, fit aut species, aut genus. At si ad id referatur, quod ab eo longissime distet, cõtrarium. At si ad finem suum atque exitum referatur, euentus est. Eodẽ quoque modo ad maiora, minora, & paria cõparantur. Atque omnino tales loci in his quæ sunt ad aliquid, considerantur. non maius, aut simile, aut æque magnum, aut disparatum accidit circunstantiis, quæ in attributis negotio atque personæ numeratę sunt. vt dũ ipsę circunstantię aliis comparantur, fiat ex his argumentum dicti factiue quod in iudicium trahitur. Distant autẽ a superioribus, quod superiores loci vel facta continebant, vel factis ita adhærebant, vt separari non possint, vt locus, tempus, & cętera quę gestum negotiũ non relinquunt. Hæc vero quæ sunt adiuncta negotio, non adhærent ipsi negotio, sed accidunt circunstantiis, & tunc demum argumentum præstant, cũ ad comparationẽ veniunt. Sumuntur vero argumenta non ex contrarietate, sed ex contrario, & non ex similitudine, sed ex simili, vt appareat non ex relatione sumi argumẽtũ, sed ex adiunctis negotio, & ea esse adiũcta negotio quæ sunt ad ipsum, de quo agitur, negotium affecta. Consecutio vero quę pars quarta est eorum quæ negotiis attributa sunt, neque in ipsis inest rebus, quę rerum substantiam non relinquunt, neq; ex comparatione reperitur, sed rem gestam vel antecedit, vel etiam consequitur. Atque hic totus locus extrinsecus est. Primum enim in eo quæritur id quod factum est, quo nomine appellari conueniat, in quo non de re, sed de vocabulo laboratur. Qui deinde sint auctores eius facti, & inuẽtionis cõprobatores, atq; æmuli: id totũ ex iudicio, & quodã testimonio extrinsecus posito ad subsidiũ cõstuit argumẽti. Deinde & quæ eius rei sit lex, cõsuetudo, pactio, iudicium, sententia, artificium. Deinde quæritur, si natura eius euenire vulgo soleat, an insolenter & raro. Et vtrum homines id sua auctoritate cõprobare, an offendi his cõsueuerint, & cętera, quæ factũ aliquod similiter confestim, aut interuallo solent cõsequi; quę necesse est extrinsecus posita ad opinionẽ magis tendere, quàm ad ipsam rerum naturam. Itaq; in hæc quatuor licet negotii attributa diuidere, vt sint partim continentia cũ ipso negotio, quæ facta esse superius dictũ est: partim in gestione negotii, quæ nõ esse facta, sed factis adhærẽtia dudũ monstrauimus: partim adiuncta negotio. Hæc (vt dictũ est) partim in relatione ponunt, partim gestũ negotiũ consequuntur. horum fides extrinsecus sumitur. Ac de rhetoricis quidem locis satis dictũ est.

De conuenientijs & differentijs locorum rhetoricorum ad locos dialecticos. Cap. IIII.

NVnc illud est explicandum, quę sit his similitudo cum dialecticis, quæue diuersitas. quod cum idonee conuenienterque monstrauero, propositi operis exemplabitur intentio. Primo adeo vt in dialecticis locis (sicut Themistio placet) alii sunt qui in ipsis hærent, de quibus quæritur, alii assumuntur extrinsecus, alii vero medii inter vtrosque locati sunt: sic in rhetoricis quoque locis alii in personis atque negotio consistunt, de quibus ex aduersa parte certatur, alii vero extrinsecus: vt hi qui gestum negotium consequuntur, alii vero medii. Quorum proximi quidem negotio sunt hi, qui ex circunstantiis, reliqui in gestione negotii considerantur. Illi vero qui in adiunctis negotio collocantur, ipsi quoque inter medios locos positi sunt, quoniam negotium, de quo agitur, quadam affectione respiciunt. Vel siquis ea quidem, quæ personis attributa sunt, vel quę continentia sunt cum ipso negotio, vel quę in gestione negotii considerantur, his similia locis dicat, qui ab ipsis in Dialectica trahuntur, de quibus in quæstione dubitatur. Consequentia vero negotium ponat extrinsecus: adiuncta vero inter vtrunque constituat. Ciceronis vero diuisioni hoc modo fit similis. Nam ea quæ continentia sunt cum ipso negotio, vel ea quæ in gestione negotii considerantur, in ipsis hęrent de quibus queritur. Ea vero quę adiuncta sunt, inter affecta ponuntur: sed ea quæ gestum negotium cõsequuntur, extrinsecus collocata sunt, vel siquis ea quidem quę continentia sunt cum ipso negotio, in ipsis hærere arbitretur, affecta vero esse ea quę sunt in gestione negotii, vel adiũcta negotio: extrinsecus autem ea quę gestum negotium consequuntur. Iam vero illę perspicuę sunt communitates, quod quidem ipsi pene in vtrisque facultatibus versantur loci, vt genus, vt pars, vt similitudo, vt contrarium, vt maius, ac minus. De communitatibus satis dictum est. Differentiæ istę sunt, quod dialectici thesibus etiam apti sunt. Rhetorici tantum ad hypotheses, idest ad quæstiones informatas circunstantiis assumuntur. Nam sicut ipsę facultates a semetipsis vniuersalitate & particularitate distinctæ sunt: ita etiam eorum loci ambitu & contractione discreti sunt. Nam dialecticorum maior est ambitus, & quoniam præter circunstantias sunt, quæ singulares faciunt causas, non modo ad theses vtiles sunt, verum etiam ad argumenta quę in hypothesibus posita sunt, eorumq; locos, qui ex circunstantiis constant claudunt, atque ambiunt: itaque fit, vt semper egeat rhetor dialecticis locis: dialecticus suis possit esse contentus. Rhetor enim quoniam causas ex circunstantijs tractat, ex eisdem circunstantiis argumenta pręsumet, quę necesse est ab vniuersalibus & simplicibus confirmari, qui sunt dialectici. Dialecticus vero qui prior est, posteriore non eget, nisi aliquando inciderit quęstio personę, vt cum sit accidẽs dialectico ad probandam suam thesim causa circunstantiis inclusa, tum demũ rhetoricis vtatur locis. Itaque in dialecticis locis, si

ita cōtingit a genere argumēta sumunt, idest ab ipsa generis natura. Sed in rhetoricis ab eo genere, quod illic genus est, de quo agitur, nec a natura generis, sed a re generis ipsa, quæ genus est. Sed vt progrediatur, ratio ex eo pendet, quòd natura generis ante præcognita est, vt si dubitetur, an fuerit aliquis ebrius, dicetur, si refellere velimus, non fuisse, quoniam nulla in eo luxuries antecesserit, iccirco nimirum, quia cum luxuries ebrietatis quasi quoddam genus sit, cum luxuries nulla fuerit, nec ebrietas quidem fuit. Sed hoc pendet ex altero. Cur enim si luxuries non fuit, ebrietas esse non potuit? Ex natura generis, id demonstratur, quod dialectica ratio subministrat. Vnde enim genus abest, inde etiam species abesse necesse est: quoniam genus species non relinquit. Et de similibus quidem, & de contrarijs eo modo, in quibus maxima est dissimilitudo inter rhetoricos ac dialecticos locos. Dialectica enim ex ipsis qualitatibus, Rhetorica vero ex rebus qualitatem suscipientibus argumenta vestigat, vt dialecticus ex genere idest ex ipsa generis natura, Rhetor ex ea re quæ genus est. Dialecticus ex similitudine, Rhetor ex simili, idest ex ea re, quę similitudinem tenet. Eodem modo ille ex contrarietate, hic ex contrario. Omnibus igitur quæ superius proposuimus expeditis, illud arbitror apponendum, quod M. Tullius Topica quæ ad C. Trebatiū peritū iuris edidit, nō eo modo quo de ipsis disputari posit, disseruit, sed quēadmodum rhetoricæ facultatis argumenta ducerentur, quod in his cōmentariis diligētius expediuimus, quia a nobis in eiusdem Ciceronis Topica conscripti sunt. Quo autem modo de his dialecticis rationibus disputetur, in his commentariis, quos in Aristotelis Topica a nobis translata conscripsimus expeditum est.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethi de duabus naturis & vna persona Christi, aduersus Eutychen & Nestorium.

Nxie te quidem diuque sustinui, vt de ea, quæ in cōuentu mota est, quęstione loqueremur. Sed quoniam & tu quo minus venires, occupatione distractus es: & ego in crastino constitutus negotiis implicabor, mandaui literis quæ coram loquendo seruaueram. Meministi enim, cum in consilio legeretur epistola, recitatum Eutychianos ex duabus naturis Christum consistere confiteri, in duabus negare: Catholicos vero & ex duabus eum naturis consistere, & in duabus ęqualiter credi. Cuius dicti nouitate perculsus, harum coniunctionum, quæ ex duabus naturis, vel in duabus consisterent, differentias inquirebam, multum .s. referre ratus, nec inerti negligentia prætereundū quod episcopus scriptor epistolæ tanquā valde necessarium præterire noluisset. Hic omnes, apertam esse differentiam, nec quicquam in eo esse caliginis confusumque strepere. Nec vllus in tanto tumulto, qui leuiter attingeret quęstionem, nedum qui expediret, inuentus est. Abscederam ego ab eo quem maxime intueri cupiebam longius, atque ab eo si situm sedentium recorderis, auersus, pluribusque oppositis, nec si quidem cuperem, vultum nutumque eius aspicere poteram. ex quo mihi aliqua eius darentur signa iudicii. Atque ego quidem nihil cęteris amplius afferebā, immo vero aliquid etiam minus. Nā de re proposita ęque nihil cęteris sentiebam. Minus vero quam cęteri ipse afferebā salsæ.s. scientiæ præsumptione. Tuli ęgerrime fateor, compressusque indoctorum grege conticui, metuens ne iure viderer insanus, si sanus inter furiosos haberi contenderem. Meditabar igitur dehinc omnes animo quæstiones: nec deglutiebam quod acceperim, sed frequentis consilii iteratione ruminabam. Tandem igitur patuere pulsanti animo fores, & veritas inuenta quærenti, omnes nebulas Eutychiani reclusit erroris. Vnde mihi maxime subiit admirari, quænam hæc in doctorum hominum esset audacia, qui inscientiæ vitium prę sumptionis atque impudentię nube conentur obducere. Cum non modo sæpe id quod proponatur ignorent, verum in huiusmodi contentionibus, ne id quidem quod ipsi loquantur, intelligant, quasi non deterior fiat inscientię causa, dum tegitur. Sed ab illis ad te trāseo, cui hoc quantulūcūq; est, examinandū prius perpendendumq; transmitto. Quod si recte se habere pronunciaueris, peto vt mei nominis hoc quoque inserat charitas: sin vero vel minuendum aliquid, vel addendum, vel aliqua mutatione variandum est, id quoque postulo, remitti meis exēplaribus, ita vt ad te reuertatur transcribendum. Quę vbi ad calcem ducta constiterint, tum demum eius, cuius soleo iudicio censenda trasmittam. Sed quoniam semel res a collocutione transfertur ad stylum, prius, extremi sibique cōtrarii Nestorii atque Eutychis summoueantur errores: Post vero adiuuante Deo christianæ medietatem fidei temperabo.

Quod modis natura dicatur, & quid sit natura. Cap. I.

QVoniam vero in tota quæstione contrarium sibimet hæreseon de personis dubitatur, atque naturis: hæc primitus differentiis segreganda. Natura igitur aut de solis corporibus, aut de solis prædicatur substantiis, id est corporeis, & incorporeis, aut de omnibus rebus quæ quocunque modo dicuntur. Cur igitur tribus modis natura dici possit, tribus modis sine dubio definienda est. Nā si de omnibus rebus naturam dici placet, talis definitio dabitur. quæ res omnes quę sunt possit includere, erit ergo huiusmodi, Natura est earum rerum quæ cum sint, quoquo modo intellectu capi possunt. In hac igitur definitione & accidentia & substantiæ definiuntur. Hæc enim omnia intellectu capi possunt. Additum vero, quoquo modo, quoniam Deus & natura integro perfectoque intellectu intelligi non possunt, sed aliquo tantum modo cęterarum rerū priuatione capiuntur. Iccirco vero audiuimus, quæ cum sint, quoniam etiam ipsum nihil significat aliquid, sed nō naturam. Neque enim quod sit aliquid, sed potius non esse significat. Omnis vero natura est. Et si de omnibus quidem rebus naturam dici placet, hæc si naturæ definitio, quam superius proposuimus. Sin vero de solis substantiis natura dicitur, quoniam substantiæ omnes, aut corporeę sunt, aut incorporeæ: dabimus definitionem naturæ substantias significanti huiusmodi, Natura est quod facere, vel quod facere & pati possit. Pati quidem ac facere, vt omnia corporea atque corporeorum anima. Hæc enim in corpore & a corpore & facit & patitur. Facere vero tantum vt Deus, cęteraq; diuina. Habes igitur definitionem eius quoq; significationis naturæ, quę tantum substantiis applicatur. Qua in re substantiæ quoq; est reddita definitio. Nam si omnem natura substantiam monstrat, cum naturam descripsimus, substantiæ quoque reddita est descriptio. Quod si naturæ nomen relictis incorporeis substātiis, ad corporales vsque contrahitur, vt corporeæ tantum substantiæ naturā habere videantur, sicut Aristoteles cęteriq;, & eiusmodi & multimodæ philosophię sectatores putant. Definiemus eam vt ij etiam, qui naturam nō nisi in corporibus esse posuerunt. Est autem eius definitio hoc modo. Natura est per se motus principium. Quod motus principiū dixi, hoc est, quoniam corpus omne habet proprium motū, vt ignis sursum terra deorsum. Item quod per se principiū motus naturam esse proposui, & non per accidens, tale est, quoniam lectū quoque ligneū deorsum ferri necesse est, sed deorsum per accidens fertur. Iccirco enim quia lignum est, quod est terra, pondere & grauitate deducitur. Non enim quia lectus est deorsum cadit, sed quia terra est, i. quia terrę contigit, vt lectus esset. Vnde fit, vt lignum naturaliter esse dicamus, lectum vero artificialiter. Est etiam alia significatio naturæ, per quam dicimus diuersam esse naturam auri atque argēti, in hoc proprietatem rerum monstrare cupientes. Quæ significatio naturæ definietur hoc modo. Natura est vnamquamque rem informans specifica differentia. Cum igitur tot modis vel dicatur, vel definiatur natura, tam catholici quàm Nestorius secundum vltimam definitionem duas in Christo naturas esse constituunt. Neque enim easdem in Deum atque hominem differentias conuenire.

Qui

Quid significet persona, & vnde nomen personæ sumptum sit. Cap. II.

SEd de persona maxime dubitari potest, quænam definitio posit aptari. Si enim omnis habet natura personam, indissolubilis nodus est, quænam inter naturam personamque posit esse discretio. Aut si non æquatur persona naturæ, sed infra terminum spatiumq; naturæ persona subsistit, difficile demum est, ad quas vsque naturas persona perueniat, id est quas naturas cōueniat habere personā, quas a personæ vocabulo segregari. Nam illud quidem manifestum est, personam subiectam esse naturæ, nec præter naturam personam posse prædicari. Vestiganda sunt igitur hæc inquirentibus hoc modo. Quoniam præter naturam non potest esse persona, quoniāq; naturæ aliæ sunt substantiæ, aliæ accidentia, & videmus personam in accidentibus non posse constitui. Quis enim dicat vllam albedinis, vel nigredinis, vel magnitudinis esse personam? Relinquitur ergo vt personam in substantijs dici conueniat: sed substantiarum aliæ sunt corporeæ, aliæ incorporeæ. Corporearum vero, aliæ sunt viuentes, aliæ minimæ. Viuentium aliç sunt sensibiles, aliç minimç. Sensibilium aliç rationales, aliç irrationales. Rationalium vero alia est immutabilis atque impassibilis per naturam, vt Deus; alia per creationē mutabilis atque passibilis, nisi impassibilis gratia substātiç ad impassibilitatis firmitudinē mutetur, vt angelorum atq; animæ. Ex quibus omnibus neque in hoc viuentibus corporibus personam posse dici manifestum est. Nullus enim lapidis vllam dicit esse personam, neque rursus eorum viuentium quç sensu carent. Neque enim vlla persona est arboris, neque vero eius quç intellectu ac ratione deseritur. Nulla enim est persona equi vel bouis, cęterorumq; animalium, quç muta ac sine ratione vitam solis sensibus degunt. At hominis dicimus esse personam, dicimus Dei, dicimus Angeli. Rursus substantiarum aliç sunt vniuersales, aliç particulares. Vniuersales sunt quç de singulis prędicantur, vt homo, animal, lapis, lignum, cęteraque huiusmodi, quç vel genera vel species sunt. Nam & homo de singulis hominibus, & animal de singulis animalibus, lapisque ac lignum de singulis lapidibus ac lignis dicuntur. Particularia vero sunt, quç de aliis minime prędicantur, vt Cicero, Plato, hoc ęs, vnde hęc Achillis statua facta est. Lignum hoc, vnde hęc mēsa composita est. Sed in his omnibus nusquam in vniuersalibus persona dici potest, sed in singularibus tantum atque indiuiduis. Animalis enim vel generalis hominis nulla persona est, sed vel Ciceronis, vel Platonis, vel singulorum indiuiduorū personç singulç nuncupātur. Quocirca si persona in solis substantiis est, atque in his, rationalibus, substantiaque omnis natura est, nec in vniuersalibus, sed in indiuiduis constat, reperta est personç definitio, naturç rationabilis indiuidua substantia. Sed nos hac definitione eam quā Grçci ὑπόστασιν dicūt, terminauimus: nomen.n. personç videtur aliunde traductū. Ex his.s. personis qui in comœdiis tragœdiisq; eos quorū interest homines reprçsentabant. Persona vero dicta est a personando circūflexa penultima. Quod si acuatur antepenultima apertissime a sono dicta videbitur, Iccirco aūt a sono, quia e cōcauitate ipsa maior necesse est voluatur sonus. Grçci quoq; has personas πρόσωπα vocant ab eo quod personantur in facie, atque ante oculos obtegant vultum παρὰ τοῦ πρὸς τὰς ὄμας τίθεσθαι. Sed quoniam personis inductis histriones indiuiduos homines, quorū intererat in tragœdia vel comœdia (vt dictū est) reprçsentabant, idest Hecubam, vel Medeam, vel Simonē, vel Chremetē, iccirco cęteros quoque homines, quorum certa pro sui forma esset agnitio, & Latini personas, & Grçci πρόσωπα nuncupauerunt.

Quid intersit inter essentiam, subsistentiam, substantiam, atq; naturam. Cap. III.

LOnge vero illi signatius, naturç rationabilis indiuiduam substantiam ὑποστάσεως nomine vocare, nos vero per inopiam significantium vocum translatitiam retinuimus nuncupationem, eam quam illi ὑπόστασιν dicunt, personam vocantes, sed peritior Græcia sermonū ὑπόστασιν vocat indiuiduam substantiam, atque vti græca vtar oratione in rebus quæ a græcis agitatæ latina interpretatione trāslatæ sunt αἱ οὐσίαι ἐν μὲν τοῖς καθολικοῖς εἶναι δύνανται, ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος μόνοις ὑφίστανται, idest essentiæ in vniuersalibus quidem esse possunt, in solis vero indiuiduis & particularibus substant. Intellectus enim vniuersalium rerum ex particularibus sumptus est. Quocirca, cum ipsæ substātiæ in vniuersalibus quidem sint, in particularibus vero capiāt substantiam, iure substantias particulariter subsistētes ὑποστάσεις appellauerunt. Neque enim pensius subtiliusque intuenti idem videbitur esse subsistētia, quod substantia. nam quod græci οὐσίωσιν, vel οὐσιῶσθαι dicunt, id nos subsistentiam, vel subsistere appellamus. Quod vero illi ὑπόστασιν, vel ὑφίστασθαι, id nos substantiam, vel substare interpretamur. Subsistit enim quod ipsum accidentibus, vt posit esse nō indiget. Substat autem id quod alijs accidentibus subiectum quoddam, vt esse valeant, subministrat. Sub illis enim stat, dum subiectum est accidentibus. itaque genera vel species subsistunt tantum: neque enim accidentia generibus speciebusque contingūt. Indiuidua vero nō modo subsistūt (Nā neque ipsa indigent accidentibus, vt sint. Informata enim sunt iam propriis & specificis differētiis,) sed accidentibus, vt esse posint ministrant substantiæ, idest subiecta dū sunt. Quocirca, εἶναι quidem esse, οὐσιῶσθαι vero subsistere intelligitur. neque enim verborum inops est Græcia, vt M. Tull. illudit, sed essentiam, subsistentiam, substātiam, personam, totidem nominibus reddit. Essentiam quidem οὐσίαν. Subsistentiam vero ὑπόστασιν. Substantiam οὐσίωσιν. Personam πρόσωπον appellās. Ideo autem ὑποστάσεις Grçci indiuiduas substantias vocauerunt, quoniam cęteris subsunt. Et quibusdam quasi accidētibus suppositç subiectçque sunt. Atqs iccirco nos quoque eas substantias nuncupamus, quasi suppositas, quas ὑποστάσεις. Cumque etiam πρόσωπα nuncupēt easdem substantias: possumus nos quoque nuncupare plonas. Idem est igitur οὐσίαν esse quod essentiam. Idē οὐσίωσιν quod subsistentiam. Idem ὑπόστασιν, quod substantiam. Idē πρόσωπον, quod personam. Quare autem de irrationalibus animalibus græcus ὑπόστασιν non dicat, sicut nos de eisdem nomen substantiæ prædicamus, hæc ratio est, quoniam nomē hoc meliori applicatum est, vt aliqua id quod est excellentius, tametsi non descriptione naturç secundum id quod ὑποστάσεως, atque substare est: at certe ὑφίστασθαι, vel substantiæ vocabulis discerneretur. Est igitur hominis quidem & essentia, idest οὐσία: & subsistentia, idest οὐσίωσις. Et ὑπόστασις, idest substantia. Et πρόσωπον, idest persona: οὐσία, quidem atque essentia, quoniā est. οὐσίωσις vero atque subsistentia, quoniam in nullo subiecto est. ὑπόστασις vero atq; substantia, quoniam subest cęteris quæ subsistentiæ nō sunt idest οὐσιώσεις, πρόσωπον atque persona, quoniam est rationabile indiuiduum. Deus quoque & οὐσία est, idest essentia. Est enim, & maxime ipse est, a quo omnium esse proficiscitur. Et οὐσίωσιν idest subsistentia. Subsistit enim nullo indigens. Vnde etiam dicimus vnum esse οὐσίαν vel οὐσίωσιν, id est essentiam vel subsistentiam deitatis. Sed tres ὑποστάσεις, idest tres substantias. Et quidem secundum hunc modum dixere vnam trinitatis essentiam, tres substantias, tresque personas. Nisi enim tres in Deo substantias ecclesiasticus loquēdi vsus excluderet, videretur iccirco de Deo dici substātia. Nō quod ipse cęteris rebus quasi subiectum supponeretur, sed quod idem omnibus vti prçesset, ita etiam quasi principium subesset rebus, dum eis omnibus οὐσιῶσθαι vel subsistere subministrat. Sed hæc omnia iccirco dicta sint, vt differētia naturæ atq; personæ idest οὐσίας atq; ὑποστάσεως monstraremus. Quo vero nomine vnumquodq; oporteat appellari ecclesiasticæ sit locutionis arbitrium.

Nestorij præsulis Constantinopolitani confutatio, qui duas personas in Christo asserebat. Cap. IIII.

HOc interim constet, quod inter naturam personamq; differre prędiximus. Quoniam natura est cuiuslibet substantiç specificata proprietas: persona vero rationabilis naturç indiuidua subsistentia. Hanc in Christo Nestorius

storius duplicem esse constituit, eo .s. traductus errore, q putauerit in omnibus naturis dici posse personam. Hoc.n. præsumpto, quoniam in Christo duplicē naturā esse cense bat, duplicem quoque personam esse confessus est. Qua in re eum falsum esse, cum definitio superius dicta cōuincat, tum hæc argumentatio euidenter eius declarauit errorem: si enim non est Christi vna persona, duasque naturas esse manifestum est, hominis.s. atque Dei (nec tam erit insipiēs quisquam, quin vtranque earum ratione seiungat) sequitur vt duæ videantur esse personæ. Est enim persona (vt dictum est) naturæ rationabilis indiuidua subsistentia, quæ est igitur facta hominis Deique coniunctio? Num ita quasi cum duo corpora sibimet apponūtur, vt tantum locis iuncta sint, & nihil in alterum ex alterius qualitate perueniat? Quem coniunctionis modum Græci κατὰ παράθεσιν vocant: sed si ita diuinitas humanitati coniuncta est, nihil horum ex vtrisque confectum est, ac per hoc nihil est Christus. Nomen quippe ipsum vnum quiddam significat singularitate vocabuli. At si duabus personis manentibus, ea coniunctio, qualem superius diximus, facta est naturarū, vnum ex duobus effici nihil potuit. Omnino enim ex duabus personis nihil vnquam fieri potest. Nihil igitur vnum secundū Nestorium Christus est, ac per hoc omnino nihil. Quod enim non est vnum, nec esse omnino potest. Esse enim atque vnum conuertitur. Et quodcunque vnum est, etiam ea quæ ex pluribus coniunguntur, vt aceruus, chorus, vnū tamen sunt. Sed esse Christum manifeste ac veraciter confitemur. Vnum igitur esse dicimus Christum. Quod si ita est, vnam quoque Christi sine dubitatione personam esse necesse est: nam si duæ personæ essent, vnus esse non posset. Duos vero esse Christos, nihil est aliud nisi præcipitatæ mētis insania. Cur.n.oīno duos audeat Christos vocare vnum hominē, alium Deū. Vel cur eum qui Deus est, Christum vocat, si eum quoq; qui homo est, Christum est appellaturus? Cum simile nihil habeat ex copulatione coniunctum, cur simili nomine diuersissimis abutatur naturis? cum si Christum definire cogitur vtrisq; (vt ipse dicit) Christis, non possit vnam definitionis adhibere substantiā. Si enim dei atq; hominis diuersa subiecta est vnūq; in vtriusq; Christi nomē, nec diuersarū coniunctio substantiarū vnam creditur fecisse personam, æquiuocū nomē est Christi & nulla potest definitione concludi. Quibus autē vnqnā scripturis nomen Christi geminatur? Quid vero nō per aduentū saluatoris effectū est? nam catholicis fidei veritas, & raritas miraculi constant. Quam enim magnum est, quamque nouū quod semel, nec vllo alio seculo possit euenire, vt eius qui solus est Deus, natura cum humana, quæ ab eo erat diuersissima, conueniret, atque ita ex distantibus naturis vna fieret copulatione personæ. Secundū Nestorij vero sententiam quid contingit noui? Seruat inquit proprias humanitas diuinitasque personas. Quando enim non fuit diuinitatis propria, humanitatisq; persona? Quando vero non erit? Vel quid amplius in Iesu generatione cōtingit, quàm cuiuslibet alterius? si discretis vtrisque personis discretæ etiā fuere naturę. Ita enim personis manētibus, illic nulla naturarū potuit esse coniunctio, vt in quolibet homine, cuius cū propria persona subsistat, nulla est ei excellētissimæ substantiæ coniuncta diuinitas, sed fortasse Iesum, id est personā hominis, iccirco Christū vocet, quoniā per eam mira quædam sit operata diuinitas. Et vero Deum ipsum Christi appellatione cur vocet? Cur vero nō elementa quoque ipsa simili audeat appellare vocabulo, per quę Deus mira quędā quotidianis motibus operatur? An quia irrationabiles substantiæ nō possunt habere personā, quæ Christi vocabulū excipere possint? Nō ne in sanctis hominibus, ac pietate cōspicuis apertus diuinitatis actus agnoscitur? Nihil enim interest, cur nō sanctos quoq; viros eadē appellatione dignet, si in assumptione humanitatis, nō est vna ex coniunctione persona. Sed dicat forsitan, illos quoq; Christos vocari, fateor, sed ad imaginē veri Christi. Quod si nulla ex homine atq; Deo vna persona coniuncta est, omnes ita veros Christos arbitrabimur, vt hunc qui ex virgine genitus creditur. Nulla quippe in hoc adunata persona est ex Dei atq; hominis copulatione. Sicut nec in eis, qui dei spiritu de venturo Christo prædicabant. Propter quod etiā ipsi quoq; appellati sunt Christi. Iam vero sequitur, vt personis manētibus, nullo modo a diuinitate humanitas credatur assumpta. Omnino enim disiuncta sunt, quæ æque personis naturisque separantur, prorsus inquā disiuncta sunt. Nec magis inter se homines bouesq; disiuncti, quā diuinitas in Christo humanitasq; discreta est, si mansere personæ. Homines quippe ac boues vna animalis communitate iunguntur. Est enim illis secundum genus communis substantia, eademque in vniuersalitatis collectione natura. Deo vero atque homini quid non erit diuersa ratione disiunctū, si sub diuersitate naturæ, personarū quoq; credatur mansisse discretio? Nō est igitur saluatū genus humanum, nulla in nos salus Christi generatione processit? Tot prophetarum scripturæ populum illusere credentem. Omnis veteris testamenti spernatur anctoritas, per quam salus mundo Christi generatione promittitur. non autem prouenisse manifestum est, si eadem in persona est, quæ in natura diuersitas. Eundem quippe saluum fecit, quem creditur assumpsisse. Nulla vero intelligi assumptio potest, si manet æque naturæ personæque discretio. Igitur qui assumi manēte persona nō potuit, iure nō videbitur per Christi generationem potuisse saluari. Non est igitur per generationem Christi hominum saluata natura, quod credi nefas est. Sed quamquā permulta sint, quæ hunc sensum impugnare valeant atq; perfringere: de argumentorum copia tamen hoc interim libasse sufficiat.

Eutychis abbatis Constantinopolitani cōfutatio, qui vnam naturam tantum in Christo asserebat. Cap. V.

TRanseundum quippe est ad Eutychem, qui cum a veterum orbitis esset euagatus, in contrarium cucurrit errorem. Asserens tantum abesse, vt in Christo gemina persona credatur, vt ne naturam quidem in eo duplicem oporteat confiteri. Ita quippe esse assumptum hominē, vt ea sit adunatio facta cū deo, vt natura humana nō manserit. Huius error ex eodem quo Nestorij fonte prolabitur. Nam sicut Nestorius arbitratus, non posse esse naturam duplicem, quin persona fieret duplex. atque ideo cum in Christo naturam duplicem confitetur: duplicem credidit esse personam. Ita quoque Eutyches non putauit naturā duplicē esse, sine duplicatione personæ. Et cum nō confiterentur duplicem esse personam, arbitratus est consequens, vt vna videretur esse natura. Itaque Nestorius recte tenens duplicē in Christo esse naturam, sacrilege confitetur duas esse personas. Eutyches vero recte tenens vnam esse personā, impie credit vnam quoq; esse naturā. Qui coniunctus euidentia rerum (quandoquidem manifestū est aliam naturam esse hominis, aliam dei) ait duas se confiteri in Christo naturas ante adunationem, vnā vero post adunationē. Quæ sententia non aperte quod vult eloquitur, vt tamen eius dementiam perscrutemur: Adunatio hæc aut tēpore generationis facta est, aut tēpore resurrectionis: Sed si tempore generationis facta est, videtur putare & ante generationē fuisse humanā carnē non a Maria sumptam, sed aliquo modo alio pręparatam. Mariam vero virginē appositā, ex qua caro nasceretur, quæ ab ea sumpta nō esset. Illam vero carnem quæ ante fuerit, esse & diuisam atque a diuinitatis substantia separatam. Cum ex virgine natus est, adunatam esse deo, vt vna videretur esse facta natura. vel si hæc eius sententia non est, illa esse poterit dicētis, Duas ante adunationem, vnam post adunationem, si adunatio generatione perfecta est, vt corpus quidem a Maria sumpserit, sed antequam sumeret, diuersam deitatis diuinitatisque fuisse naturam: sumpta vero vnam factam atque in diuinitatis cessisse substantiam. Quod si hanc adunationem non putat generatione, sed resurrectione factam: rursus id duobus fieri arbitrabimur modis. Aut enim genito Christo, & non assumēte de Maria corpus, aut assumēte ab eadem carnem, vsque dum resurgeret quidem duas esse naturas, post resurrectionem vnam factam. De quibus illud disiunctū nascitur, quod interrogabimus hoc modo, natus ex Maria Christus, aut ab ea carnē humanam traxit

traxit aut minime: si non confitetur ex ea traxisse, dicat quo homine indutus aduenerit. Vtrum ne eo qui deciderat p̄euaricatione peccati, an alio? Si eo de cuius semine ductus est homo, quem vestita diuinitas est? Nam si ex semine Abrahę atq; Dauid, & postremo Mariæ non fuit caro illa qua natus est, ostēdat ex cuius hominis sit carne deriuatus. Quoniam post primum hominem caro omnis humana, ex humana carne deducitur. Sed si quem dixerit hominem, a quo generatio sumpta sit Saluatoris præter Mariam uirginem, & ipse errore confundet, & abscribere mendacij no tam summę diuinitati illusus ipse videbitur. Quandoquidē Abrahę atq; Dauid promittitur in sanctis diuinationibus, vt ex eorū semine toti mundo salus oriatur. Cum præsertim si humana caro sumpta est, nō ab alio sumi potuerit, nisi un de etiam procreabatur. Si igitur a Maria non est sumptum corpus humanum, sed a quolibet alio, per Mariam tamē est procreatum quod fuerat præuaricatione corruptum, superius dicto repellitur argumento. Quod si nō de eo homine Christus indutus est, qui pro peccati pœna sustinuerat mortem. Illud eueniet, ex nullius hominis semine talem potuisse nasci, qui fuerit sine originalis pœna peccati. Ex nullo igitur talis sumpta est caro, unde fit vt nouiter videatur esse formata. Sed hęc aut ita hominum visa est oculis, vt humanum putaretur corpus, quod re vera non esset humanum, quippe quod nulli originali subiaceret pœnæ: Aut noua quædam vera nec pœnę peccati subiacens originalis ad tēpus hominis natura formata est. si vero hominis corpus nō fuit, aperte arguitur mentita diuinitas, quæ ostenderet hominibus corpus, quod cum verum esset, tum fallerentur hi qui verum esse arbitrarentur. At si noua veraq; non ex homine sumpta caro formata est: Quo tanta tragœdia generationis? vbi ambitus passionis? Ego quippe ne in homine quidem non stulte fieri puto, quod inutiliter factum est. Ad quam vero vtilitatem facta probabitur tanta humilitas diuinitatis? Si homo qui periit generatione, a passione Christi saluatus non est, quoniam negatur assumptus. Rursus igitur sicut ab eodem Nestorij fonte Eutychis error principium sumpsit, ita ad eundem finem relabitur. Vt secundum Eutychem quoque non sit saluatum genus humanum. Quoniam non is qui æger esset & saluatione curaque egeret, assumptus est. Traxisse aūt hanc sententiam videtur, si tamen huius erroris fuit, vt crederet non fuisse corpus Christi verè ex homine, sed extra atque a Deo in cęlo formatum, quoniam cū eo in cęlum creditur ascēdisse. Quod exemplum continet tale. Non ascendit in cęlum nisi qui de cęlo descendit. Sed satis de ea parte dictum uidetur, si corpus quod Christus excepit, ex Maria non credatur assumptum: si vero assumptum est ex Maria, neque permansit perfecta humana diuinaque natura, id tribus effici potuit modis. Aut enim diuinitas in humanitatem translata est, aut humanitas in diuinitatem, aut vtraque in se ita temperatæ sunt atque commixtæ, vt neutra substantia propriam formam teneret. Sed si diuinitas in humanitatē translata est, factum est, quod credi nefas est, vt in humanitate immutabili substantia permanente, diuinitas verteretur. Et quod passibile atque mutabile naturaliter existeret, id immutabile permaneret. Quod vero immutabile atq; impassibile naturaliter creditur, id in rem mutabilem verteretur. Hoc igitur fieri nulla ratione contingit, sed humana forsitā natura in deitatem videatur esse conuersa. hoc vero qui fieri potest? diuinitas in generatione Christi, & humanam animam suscepit, & corpus. Non enim omnis res in rem omnē uerti ac transmutari potest. Nam cum substanciarū alię sint corporeę, alię incorporeæ, neque corporea in incorporeā, neque incorporea in eam quæ corpus est, mutari potest. Nec vero incorporea in se inuicem formas proprias mutāt. Sola enim mutari transformariq; in se possunt, quę habent vnius materię commune subiectum. Nec hæc omnia, sed ea quæ in se facere & pati possunt. Id vero probatur hoc modo. Neque enim potestates in lapidem permutari, nec vero idem ęs in herbam. Nec quodlibet aliud corpus in quodlibet aliud transfigurari potest. Nisi & eadem sit materia rerum in se transeuntium, & a se & facere & pati possint, vt cum vinum atque aqua miscentur, vtraq; sunt alia, quæ actū sibi passionemq; communicent. Potest enim aquæ qualitas a uini qualitate aliquid pati. Potest item uini ab aquę qualitate aliquid pati. Atque iccirco si multum quidem fuerit aquæ, vini vero paulum, nō dicuntur immixta, sed alterū alterius qualitate corrumpitur. Siquis.n. uinum fundat in mare, non mixtum est mari uinum, sed in mare corruptum. Iccirco quoniā qualitas aquæ multitudine sui corporis nihil passa est a qualitate uini, sed potius in seipsam vini qualitatem propria multitudine commutauit. Si vero sint mediocres, sibique æquales, vel paulo inęquales naturæ, quæ a se facere & pati possunt, illæ miscentur, & mediocribus inter se qualitatibus temperantur. Atque hæc quidem in corporibus, neque his omnibus, sed tantum quæ a se (vt dictum est) & facere & pati possunt, communi atque eadem materia subiecta. Omne enim corpus quod in generatione & corruptione subsistit, communem uidetur habere materiam, sed non omne ab omni vel in omni, vel facere aliquid vel pati potest. Corporea vero in incorporea nulla rōne poterunt permutari. quoniam nulla communi materia subiecta participant, quę susceptis qualitatibus in alterutram permutetur. Omnis enim natura incorporeę substātiæ nullo materię nititur fundamento. Nullum vero corpus est, cui non sit materia subiecta. Quod cum ita sit, cumq; ne ea quidē quę communem materiam naturaliter habent, in se transeant, nisi illis adsit potestas in se & a se faciendi ac patiendi: Multo magis in se non permutabuntur, quibus non modo communis materia non est, sed cum alia res materiæ fundamēto nititur vt corpus, alia omnino materiæ subiecto nō egeat, vt incorporeum. Non igitur fieri potest vt corpus in incorporalem speciē permutetur. Nec vero fieri potest, vt incorporalia in sese commixtione aliqua permutentur. Quorū.n. communis nulla materia est, nec in se verti, nec permutari queunt. Nulla autem est incorporalibus materia rebus, non poterunt in se igitur inuicem permutari. Sed anima & Deus incorporeæ substantię recte credantur. Non est igitur humana anima in diuinitatem, a qua assumpta est, permutata. Quod si neq; corpus, neque anima in diuinitatē potuit verti, nullo modo fieri potuit, vt humanitas conuerteretur in Deum. Multo minus vero credi potest, vt utraque in sese confunderentur. quoniam neq; incorporalitas transire ad corpus potest, neque rursus econuerso, corpus ad incorporalitatem. quandoquidem nulla his materia subiecta communis est, quę alterutris substantiarum qualitatibus permutetur. At ita aiunt. Ex duabus quidem naturis Christum consistere, in duabus vero minime. Hoc scilicet intendentes, quoniam quod ex duabus consistit, ita unū fieri potest, vt illa ex quibus dicitur constare non maneant: veluti cum mel aquę confunditur, neutrum manet, sed alterum alterius copulationem corruptum quiddā tertiū fecit: ita illud quidem quod ex melle atq; aqua tertium fit, cōstare ex vtrisque dicitur, in vtrisque vero negatur. Non enim poterit in vtrisq; constare, quando vtrorūq; natura nō permanet. Ex vtrisq; constare potest, licet ea ex quibus coniungitur, alterutra qualitate corrupta sint: in vtrisque vero huiusmodi constare non poterit, quoniā ea quæ in se transfusa sunt non manēt, ac non sunt vtraq;, in quibus cōstare videatur, cum ex vtrisq; constent in se inuicē qualitatū mutatione transfusis. Catholica vero vtrūq; rationabiliter confitentur. Nam & ex vtrisque consistere, sed id qua ratione dicatur, paulo posterius explicabo. Nunc illud manifestum est conuictam esse Eutychis sententiam, eo nomine, quod cum tribus modis fieri possit, vt ex duabus naturis vna subsistat, vt aut diuinitas in humanitatem translata sit, aut humanitas in diuinitatē, aut vtraq; permixta sint: Nullū horū modū fieri potuisse superius dicta argumētatione declarat.

Catholicæ fidei expositio, duas in Christo naturas, & unam tantum personam asserentis. Cap. VI.

Restat vt quemadmodum Catholica fides dicat, & in utrisque naturis Christum, & ex vtrisque consistere doceamus. Ex vtrisque naturis aliquid consistere duo significat, vnum quidem cum ita dicimus aliquid ex dua-

bus naturis iungi, sicut ex melle atque aqua. Id autem est vt ex quolibet modo confusis, vel si vna vertatur in alteram, uel si vtræque in se misceantur inuicem, nullo modo tamen vtræ que permaneant: secundum hunc modum Eutyches ait ex vtrisque naturis Christum consistere. Alter vero modus ex vtrisq; consistendi, quod ita ex duabus iunctum est, vt illa tamen ex quibus iunctum esse dicitur, maneant, nec in alterutra vertantur, vt cum dicimus coronam ex auro gemmisq; compositam. Hic neque aurum in gemmas translatum est, neque in aurum gemma conuersa, sed vtraque permanent, nec formam propriam derelinquunt. Talia ergo ex aliquibus constantia & in his constare dicimus, in quibus consistere prædicantur. Tunc enim possumus dicere coronam in gemmis auroque consistere. Sunt enim gemmæ atque aurum in quibus corona consistat. Ná in priore modo, non est mel atque aqua, in quibus illud quod ex vtrisque iungitur constet. Cum igitur vtrasque manere naturas in Christo Fides Catholica confiteatur, perfectasque easdem persistere, nec alteram in alteram transmutari, iure dicit, Et in vtrisq; naturis Christum, & ex vtrisque consistere. In vtrisque quidem, quia manent vtræque. Ex vtrisque vero, quia vtrarumque adunatione manentiũ vna persona fit Christi. Non autem secundum eam significationem ex vtrisque naturis Christum iunctum esse, fides Catholica tenet, secundum quam Eutyches pronuntiat. Nam ille talem significationem coniunctionis ex vtraque natura sumit, vt non confiteatur in utrisque consistere: neque enim vtrasque manere. Catholicus vero eam significationem ex vtrisque cõsistendi sumit, quæ illi sit proxima, eáq; conseruet, quæ in vtrisque consistere confitetur. Aequiuocum igitur ex vtrisque consistere, ac potius amphibolum, & gemina significatione diuersa designans. vna quidem significatione non manere substantias, ex quibus illud quod copulatum est, dicatur esse coniunctum. Alio modo significans ita vtrisque coniunctum, vt vtraque permaneat. Hoc igitur expedito æquiuocationis atque ambiguitatis modo, nihil est vltra quod possit opponi, quin id sit qđ firma veraq; fides catholica continet, eundem Christum hominem esse perfectum, eundem Deum, eundemque qui homo sit perfectus atque Deus, Vnum esse Deum ac Dei filium, nec quaternitaté trinitatis astrui, dum homo additur supra perfectum Deum, sed vnam eandemque personam numerum trinitatis explere. Vt cum humanitas passa sit, Deus tamen passus esse dicatur. Non quod ipsa deitas humanitas facta sit, sed quòd a deitate fuerit assumpta. Item qui homo est, Dei filius appellatur, non substantia diuinitatis, sed humanitatis, quæ tamen diuinitati naturali unitate coniuncta est. Et cum hęc ita intelligentia discernãtur, permisceanturq;, tamen vnus idemq; & homo perfectus est, & Deus. Deus quidem quod ipse sit ex patris substantia genitus, homo vero quod ex Maria sit virgine procreatus. Itemque, qui homo, Deus: eo quod a Deo fuerit assumptus: & qui Deus homo, quoniam uestitus homine sit. Cumque in eadé persona aliud sit diuinitas, quæ suscepit, aliud quam suscepit humanitas, idem tamen Deus atque homo est. Nam si hominem intelligas, idem homo est, atque Deus. Quoniam homo ex natura, Deus assumptione. Si uero Deum intelligas, idem Deus est atque homo, quoniam Deus est natura, homo assumptione: fitque in eo gemina natura, geminaq; substantia, quoniam homo Deus: vnaque persona, quoniam idem homo atque Deus, mediaque est hęc inter duas hæreses via. Sicut virtutes quoq; medium tenent. Omnis enim virtus in medio rerum decore locata consistit. Siquidem vel vltra vel infra quam, opportuerit fiat, a virtute disceditur, medietatem igitur virtus tenet. Quocirca si quatuor hæc neque vltra esse possunt, vt in Christo, aut duę naturæ sint, duæque personæ, vt Nestorius ait: aut vna persona vnaque natura, vt Eutyches ait: aut duæ naturæ, sed vna persona, vt Catholica fides credit, aut vna natura, duæque personę. Cumque duas quidem naturas duasque personas in ea, quæ contra Nestorium dicta est, responsione, conuicerimus. Vnam vero personam unamque naturam esse nõ posse, Eutyche pręponente monstrauimus. Neque tamen tá amens quisquã hucusque extitit, ut unam in eo naturam crederet, sed geminas esse personas. Restat vt ea sit vera, quã fides catolica pronuntiat, geminã substantiã, sed unam esse personam. Quia vero pauloante diximus Eutychẽ confiteri duas quidem in Christo ante adunationẽ naturas, vnã vero post adunationẽ; Cũq; hunc errorẽ duplicẽ interpretamur celare sententiã, vt hæc adunatio aut generatione heret, cum ex Maria corpus hominis minime sumeret, aut sumptum quidem ex Maria per resurrectionem fieret adunatio: De vtrisq; quidẽ partibus idonee (vt arbitror) disputatum est.

Ex quo statu hominis corpus Christi assumptum sit.
Cap. VII.

NVnc quærendum est quomodo fieri potuerit, vt duæ naturę in vnam substantiam miscerentur. Veruntamen est etiam nunc & alia quæstio, quę ab his inferri potest, qui corpus humanum ex Maria sumptum esse non credunt: sed alias fuisse sequestratum pręparatumque quod in adunatione ex Mariæ vterò gigni ac proferri videretur. Aiunt enim si ex homine sumptum est corpus, homo uero omnis ex prima præuaricatione, non solum peccato & morte tenebatur, verum etiam affectibus peccatorum erat implicitus. Eaque illi fuit pœna peccati, vt cum morte teneretur obstrictus, tamen esse reus etiam uoluntate peccandi, cur in Christo neque peccatum fuit? neque peccandi vlla voluntas? Et omnino habet animaduertendam dubitationem, talis quęstio. Si enim ex carne humana Christi corpus assumptum est, dubitari potest, quęnam caro hęc quę assumpta sit, esse videatur. Eam quippe saluauit quem etiam assumpsit. Sin vero talem hominem assumpsit, qualis Adam fuerit ante peccatum, integram videtur humanam assumpsisse naturam, sed tamen quæ medicina penitus non egebat. Quomodo autem fieri potest ut talẽ assumpserit hominem qualis Adam fuerit, cum in Adã potuerit esse peccandi uoluntas atque affectio, unde factum est, vt etiam pręter gressis diuinis pręceptis, inobedientię delictis teneretur astrictus. In Christo vero ne voluntas quidem vlla creditur fuisse peccandi. Cum præsertim, si tale corpus hominis assumpsit, quale Adę ante peccatum fuit, non debuerit esse mortalis, quoniam Adam si non peccasset, mortem nulla ratione sensisset. Cum igitur Christus non peccauerit, querendum est, cur senserit mortem, si Adę corpus antequã peccaret assumpsit? Quod si talem statum suscepit hominis, qualis Adę post pecatum fuit, uidetur etiam Christo non defuisse necessitas, ut & delictis subiiceretur, & passionibus confunderetur. Obductisque iudicij regulis, bonum a malo non sincera integritate discerneret, quoniam has omnes pœnas Adam delicti prænaricatione suscepit. Contra quos respondendum est, tres intelligi hominum posse status. Vnum quidem Adæ ante delictum, in quo tametsi ab eo mors aberat, nec adhuc vllo se delicto polluerat, poterat tamen in eo voluntas esse peccandi. Alter in quo mutari potuisset, si firmiter in Dei pręceptis manere voluisset. Tunc enim it addendum foret, vt non modo non peccaret, aut peccare vellet, sed ne posse quidem aut peccare, aut velle delinquere. Tertius status est post delictum, in quo mors illum necessario subsecuta est, & peccatum ipsum uoluntasque peccati, quorum summitatum atque contrariorum hæc loca sunt. Is status qui primus esset, si in præceptis Dei Adam manere uoluisset. & is qui pœnę fuit, quoniam manere voluit. in illo enim nec mors esse, nec peccatum, nec voluntas ulla peccati. In hoc vero & mors, & peccatum, & delinquendi omnis affectio, omniaque in perniciem prona, nec quicquam in se opis habentia, vt post lapsum posset assurgere. Ille vero medius status, in quo pręsentia quidem mortis vel peccati aberat. Potestas vero vtrisque constabat, inter vtrunque statum est collocatus. Ex his igitur tribus statibus Christus corpore naturæ suæ singulas quodammodo indidit. Nam quod mortale corpus assumpsit, vt mortem a genere humano fugaret, in eo statu ponendum est, quod post Adæ pręuaricationem pœnaliter inflictum est. Quod vero non fuit, eo

Voluntas vlla peccati, ex eo ſumptum eſt ſtatu, qui eſſe potuiſſet niſi voluntate inſidiantis fraudibus applicaſſet. Reſtat igitur tertius ſtatus, ideſt medius, Ille ſcilicet qui eo tempore fuit, cum nec mors aderat, & adeſſe poterat delinquendi voluntas. In hoc igitur Adam talis fuit, ut manducaret ac biberet, ut accepta digereret, vt laberetur in ſomnum, & alia quæ ei non defuerunt. Humana quidē, ſed conceſſa, & quæ nullam pœnam mortis inferrent. quę omnia habuiſſe Chriſtum dubium non eſt. Nam & manducauit, & bibit, & humani corporis officio functus eſt. Neque enim tanta indigentia in Adam fuiſſe credenda eſt, vt niſi manducaſſet, uiuere non potuiſſet. Sed ſi ex omni quidem ligno eſcam ſumeret, ſemper uiuere potuiſſet, hiſq; non mori. Iccirco paradiſi fructibus indigentiam explebat. Quam indigentiam fuiſſe in Chriſto nullus ignorat, ſed poteſtate, non neceſsitate: & ipſa indigentia, ante reſurrectionem in eo fuit. Poſt reſurrectionem vero talis extitit, vt ita illud corpus immutaretur humanum, ſicut Adę præter præuaricationis uinculum multari potuiſſet: quodque nos ipſe Ieſus Chriſtus votis docuit optare, ut fiat voluntas eius, ſicut in cęlo & in terra, & ut adueniat eius regnum, & nos liberet a malo. Hęc enim nomina, illa beatiſsima humani generis fideliter credentium immutatio deprecatur. Hæc ſunt quæ ad te de fidei meæ credulitate ſcripſi. qua in re ſiquid perperam dictum eſt, non ita ſum amator mei, ut ea quæ ſemel effuderim, meliori ſententię anteferre contendam. Si enim nihil eſt ex nobis boni, nihil eſt quod in noſtris ſententiis amare debeamus. Quod ſi ex illo cuncta ſunt bona, qui ſolus eſt bonus: illud potius bonum eſſe credendum eſt, quod illa incommutabilis bonitas, atque omniū bonorum cauſa, pręſcribit.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI

ad Symmachum, quomodo trinitas eſt unus Deus, & non tres Dij.

NVESTIGATAM diutiſsime quæſtionem quantum noſtrę mentis igniculū illuſtrare lux diuina dignata eſt, formatam rationibus literiſque mandatam, offerendā vobis communicandamque curaui, tam ueſtri cupidus iudicij, quā noſtri ſtudioſus inueuti. Qua in re quid mihi ſit animi quoties ſtylo excogitata commendo, cum ex ipſa materiæ difficultate, tum ex eo quod charis, ideſt uobis tantum loquor, intelligi poteſt. Neque enim famæ iactatione & inanibus vulgi clamoribus excitamur. Sed ſiquis eſt fructus exterior, hic non aliam poteſt, niſi materiæ ſimilem, ſperare ſententiam. Quocunque igitur a uobis deieci oculos, partim ignaua ſegnities, partim callidus liuor occurrit, ut contumeliam videatur diuinis tractatibus irrogare, qui talibus hominum monſtris nō agnoſcenda hic potius, quàm proculcanda proiecerim. Iccirco ſtylum breuitate contraho, & ex intimis ſumpta philoſophiæ diſciplinis, nouorum verborum ſignificationibus, velo: vt hæc mihi tantum uobiſque, ſi quando ad ea conuertitis oculos, colloquantur. Cęteros vero ita ſubmouimus, vt qui capere intellectu nequiuerint, ad ea etiam legenda uideantur indigni. Sane tantum a nobis quæri oportet, quantum humanæ rationis intuitus ad diuinitatis ualet celſa conſcendere. Nam cæteris quoque artibus idem, quaſi quidam finis, eſt conſtitutus, quouſque poteſt uia rationis accedere. Neque enim medicina ſemper ęgris affert ſalutem. Sed nulla erit culpa medentis, ſi nihil eorum, quæ fieri oportebat, omiſerit. Idem quoque fit in cęteris. At quantum hęc difficilior quæſtio eſt, iam facilior debet eſſe ad ueniam. Vobis tamen etiam illud inſpiciendum eſt, an ex beati Auguſtini ſcriptis ſemina rationum, aliquos in nos uenientia fructus intulerint, ac de propoſita quęſtione, hinc ſumamus initium. Chriſtianæ religionis reuerentiam plures vſurpant, ſed ea fides pollet maxime ac ſolitariæ, quæ tum propter uniuerſalium præcepta regularum, quibus eiuſdē religionis intelligitur auctoritas, tum propterea quod eius cultus per omnes pene mundi terminos emanauit, catholica vel vniuerſalis uocatur. Cuius hęc eſt de Trinitatis unitate ſententia, Pater, inquiunt, Deus, Filius Deus, Spiritus ſanctus Deus. Igitur Pater, Filius, Spiritus ſanctus, unus Deus, non tres Dii. Cuius coniunctionis ratio eſt indifferentia: eos enim differentia comitatur, qui vel augent, vel minuunt, vt Arriani. Qui gradibus meritorum Trinitatem uariantes diſtrahunt atque in pluritatem deducunt. Principium enim pluralitatis, alteritas eſt: pręter alteritatem enim nec pluralitas quid ſit intelligi poteſt. Trium nanque rerum in quolibet tum genere, tum ſpecie, tum numero, diuerſitas conſtat. Quoties idem dicitur, toties diuerſum etiam prędicatur. Idem uero dicitur tribus modis. Aut genere, vt idē hō quod equus, quia idē genus ut animal. aut ſpecie, vt idē Cato quod Cicero, quia eadem ſpecies, vt hō. vel numero, vt Tullius & Cicero, quia unū eſt numero. Quare diuerſum etiā vel genere, uel ſpecie, vel numero dicitur: ſed numero differentiā, accidentiū uarietas facit. Nā tres homines neq. genere, neq; ſpecie, ſed ſuis accidentibus diſtant. Nā uel ſi animo cuncta ab his accidentia ſeparemus, tamē locus cunctis diuerſus eſt, quem unū fingere nullo modo poſſumus. Duo enim corpora unum locum non obtinebunt, qui eſt accidens, atque ideo ſunt numero plures, quoniam accidentibus plures fiunt. Age igitur ingrediamur, & unumquodque vt intelligi atque capi poteſt, diſcutiamus. Nam ſicut optime dictum uidetur, eruditi eſt hominis, vnumquodque vt ipſum eſt, ita de eo fidem capere atque tentare. Nam cum tres ſint ſpeculatiuæ partes, naturalis, in motu, inabſtracta. Conſiderat enim corporum formas cum materia, quæ corporibus actu ſeparari non poſſunt. Quæ corpora in motu ſunt, vt cum terra deorſum, ignis ſurſum fertur, habetque motum formæ materiæ coniuncta. Mathematica ſine motu, inabſtracta. hæc enim formas corporum ſpeculatur ſine materia, ac per hoc ſine motu. Quæ formæ cum in materia ſint, ab his ſeparari non poſſunt. Theologia ſine motu abſtracta atque ſeparabilis. Nam dei ſubſtantia & materia & motu caret. In naturalibus igitur rationaliter, in Mathematicis diſciplinaliter, in diuinis intellectualiter verſari oportebit. Neque deduci ad imagines, ſed potius ipſam inſpicere formam, quæ uere forma, neque imago eſt, & quæ, eſſe ipſum, eſt: & ex qua eſſe, eſt. Omni nanque eſſe, ex forma eſt. Statua enim non ſecundum ęs, quod eſt materia, ſed ſecundum formam quę in eo inſignita eſt, effigies animalis dicitur, ipſumque ęs non ſecundū terram, quæ eſt eius materia, ſed dicitur ſecundum ęris figuram. Terra quoque ipſa, non ſecundum materiam dicitur, ſed ſecundum ſiccitatem grauitatemque, quæ ſunt formę. Nihil igitur ſecundū materiam eſſe dicitur, ſed ſecundum propriam formam. Sed diuina ſubſtantia ſine materia forma eſt, atque ideo unum, & eſt id quod eſt: reliqua enim nō ſunt id quod ſunt. Vnumquodque enim habet eſſe ſuum ex his, ex quibus eſt, ideſt ex partibus ſuis, & eſt hoc atque hoc, ideſt partes ſuæ coniunctæ, ſed non hoc vel hoc ſingulariter, vt cum homo terrenus conſtet ex anima, & corpore, corpus & anima eſt: non, vel corpus vel anima. Igitur in parte non eſt id quod eſt, quod vero non eſt ex hoc atque hoc, ſed tantum eſt hoc. Illud vero eſt id quod eſt, pulcherrimum fortiſsimumque quia nullo nititur. Quocirca hoc vere vnum, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud, præterquam id quod eſt: neq; enim ſubiectum fieri poteſt. forma enim eſt, formę vero ſubiectę eſſe nō poſſunt. Nam quod cęterę formæ, ſubiectæ accidentibus ſint vt humanitas, nō ita accidentia ſuſcipit eo quod ipſa eſt, ſed eo quod materia ei ſubiecta eſt. Dum enim materia ſubiecta humanitati ſuſcipit quodlibet accidens, ipſa hoc ſuſcipere uidetur humanitas. forma uero quę eſt ſine materia, nō poterit eſſe ſubiectū, nec ineſſe materiæ. Neque. n. eſſet forma, ſed imago. Ex his enim formis, quę præter materiā ſunt, iſtæ formæ uenerunt, quæ ſunt in materia, & corpus efficit. Nam cæteris quæ in corporibus ſunt, abutimur formas vocantes, dum imagines ſint. Aſsimulantur. n. formis his, quæ non ſunt in materia conſti-

turę. Nulla igitur in eo diuersitas, nulla ex diuersitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo, atque iccirco nec numerus. Deus vero a deo nullo differt, nec vel accidētibus vel substantialibus differentiis in subiecto positis distat: vbi vero nulla est differētia, nulla est omnino pluralitas: quare nec numerus. Igitur vnitas tantum. Nam cū tertio reperiē deus, cum pater, & filius, & spiritus sanctus nūcupatur: tres vnitates non faciunt pluralitatem numeri in eo quod ipsæ sunt. Si aduertamus ad res numerabiles, ac non ad ipsum numerum. Illic enim vnitatem repetitio numerum facit. Tres enim vnitates ternarium faciunt, quia ipse numerus ex vnitatibus collectus est. In eo autem numero, qui in rebus naturalibus constat, repetitio vnitatem atq; pluralitas, minime facit enumerabilium rerum numerosam diuersitatē. Numerus enim duplex est. Vnus quidem quo numeramus, alter vero qui in rebus numerabilibus constat. Etenim vnū res est: vnitas qua vnum dicimus. Duo rursus, in rebus sūt vt homines vel lapides dualia mihi, sed tum dualitas, qua duo homines vel lapides fiūt duo, & in cęteris eodē modo. Ergo in numero quo numeramus, repetitio vnitatum facit pluralitatem: in rerū vero numero nō facit pluralitatē vnitatū repetitio, velut si de eodē dicam. Gladius vnus. Mucro vnus. Ensis vnus, potest enim vnus tot vocabulis gladius agnosci. Hæc enim vnitatū repetitio, iteratio potius ē quàm numeratio, velut si ita dicamus, Ensis, mucro, gladius. repetitio quędā est eiusdem, non numeratio diuersorum. Velut si dicā sol, sol, sol, non tres soles effecerim, sed vno toties prædicauerim. Non igitur si de patre filio & spiritu sancto, tertio prædicatur Deus, iccirco trina numeratio numerum facit. hoc enim illis, vt dictum est, imminet, qui inter eos distantiam faciunt meritorum. Catholicis vero nihil in differentia constituentibus, ipsamque formam, vt est, esse ponentibus, neque aliud esse, quam est ipsum quod est, opinantibus: Repetitio recte de eodem, quam enumeratio diuersa uidetur, cum dicitur deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus. Atque hæc trinitas est vnus deus, velut ensis atque mucro vnus gladius. velut sol, sol, sol, vnus sol. Sed hic interim ad eam dictum sit significationem monstrationemque, qua ostenditur non omnem vnitatem repetitionem, numerum pluralitatemque perficere. Non vero ita dicitur pater, & filius, & spiritus sanctus, quasi multiuocum quiddā. Nam mucro & ensis & ipse est, & idem. Pater vero ac filius & spiritus sanctus idem quidem est, non vero ipse. in qua re paulisper considerandum est. requirentibus enim ipse est pater qui filius, minime inquiunt. Rursus idem alter qui alter negatur, non est igitur inter eos in re omni indifferentia. Qua subintrat numerus, quem ex subiectorum diuersitate confici superius explanatum est. De qua re breuiter considerabimus, si prius illud quemadmodum de deo vnum quodque prædicatur, præmiserimus. Decem omnino prędicamenta traduntur, quæ de rebus omnibus vniuersaliter prædicantur, idest substantia, qualitas, quantitas, ad aliquid, vbi, quando, habere, situm, facere, pati. Hæc igitur talia sunt, qualia subiecta permiserint. Nam pars eorū in reliquarū rerū prędicatione substantia est, pars in accidentium numero est. Ad hæc cū quis in diuinam verterit prædicationem, cuncta mutantur quæ predicari possunt, aliquid vero omnino non potest prędicari. Nam substantia in illo non est vere substātia, sed vltra substantiam. Item qualitas, & cætera quæ euenire queunt, quorum vt amplior fiat intellectus, exempla subdenda sunt. Nam cum dicimus deus, substantiam quidem significare videmur, sed eam quę sit vltra substantiam. Cum vero iustus, qualitatem quidem, sed non accidentem, sed eam quæ sit substantia. Sed vltra substantiam. Neque enim aliud est quod est, aliud est quod iustus est, sed idem est esse deo, quod iustus. Item cum dicitur magnus, vel maximus, quantitatem quidem significare videmus, sed eam quę sit ipsa substantia talis, qualem esse diximus vltra substantiam. Idem est enim esse deo, quod magnus. De forma enim eius superius demonstratum est, quoniam is sit forma & vnum vere nec vlla pluralitas. Sed hæc prędicamenta talia sunt, vt in quo sint, ipsum esse faciant, quod dicitur, diuise quidem in cæteris, in deo coniuncte atque copulate, hoc modo. Nam cum dicimus substantia vt homo vel deus, ita dicitur quasi illud de quo prædicatur, ipsum sit substantia, vt substantia homo vel deus. Sed distat. Quoniam homo non integre ipsum homo est, ac per hoc nec substantia. Quod enim est, alijs debet, quæ non sunt homo. Deus vero hoc ipsum quod est, deus est. Nec enim aliud est, nisi quod est, ac per hoc ipsum, deus est. Rursus iustus quod est qualitas, ita dicitur quasi ipse hoc sit de quo prædicatur. idest si dicamus homo iustus, vel deus iustus, ipsum hominem vel deum iustum esse proponimus, sed differunt quod homo alter, alter est iustus, deus vero est idem ipsum quod iustum. Magnus etiam homo vel deus dicitur, atque ita qua ipse sit homo magnus, vel deus magnus. Sed homo tantum magnus, deus vero ipsum magnum existit. reliqua vero neque de deo, neque de cæteris prædicantur. Nam vbi vel de deo, vel de homine prędicare potest. De homine, vt in foro: de deo, vt vbique. Sed ita vt non quasi ipsa sit res id quod prædicatur, de qua dicitur. Non enim ita homo dicitur esse in foro quemadmodum esse albus, vel longus, nec quasi circunfusus, & determinatus proprietate aliqua, qua designare se possit, sed tantum quod sit illud alijs informatum rebus per hanc prædicationem ostenditur: de deo vero non ita. Nam quod vbique est, ita dici videtur, non quod in omni sit loco. Omnino enim in loco esse non potest, sed quod ei omni locus adsit ad eum capiendum, cum ipse non suscipiatur in loco. Atque ideo nusquam in loco esse dicitur, quoniam vbique est, sed non in loco. Quando vero eodem prædicatur modo, vt de homine, heri venit: de deo vero semper est. hoc quoque non quasi esse aliquid dicitur illud ipsum, de quo hesternus dicitur aduentus, sed quod ei secundum tempus accessit prædicatur. Quod vero de deo dicitur, semper est, vnum quidem significat, quasi omni præterito fuerit, omni quoquo modo sit pręsenti, omni futuro erit, quod de cælo & de cæteris immortalibus corporibus secundum philosophos dici potest. At de deo non ita. Semper enim est, quoniam semper præsens est in eo tempus. Tantumque inter nostrarum rerum præsens quod est nunc, interest, ac diuinarum, quod nostrum non quasi currens tempus, facit sempiternitatem. Diuinū vero nunc, permanens neque mouens sese, atque consistens, æternitatem facit. Cui nomini si adiicias semper, facies ei quod est, nunc, iugem indefessumque ac per hoc perpetuum cursum, quod est sempiternitas. Rursus habere vel facere eodem modo. Dicimus enim currit vestitus, de homine: de deo cuncta possidens, regit. Rursus nihil de eo quod est esse de vtrisque dictum est. Sed hęc omnis prædicatio exterioribus datur. omniaque his quodammodo referuntur ad aliud. Cuius prędicationis differentiam sic facilius internoscimus, Qui homo est, vel deus, refertur ad substantiā qua est aliquid, idest homo vel deus. Qui iustus, refertur ad qualitatem, qua scilicet est aliquid, idest iustus. Qui magnus, ad quantitatem, qua est aliquid, idest magnus. Nam in cęteris prædicationibus nihil tale est. Qui enim dicit esse aliquem in foro, vel ubibque, refert quidem ad prędicamentum quod est vbi, sed non in quo aliquid est, velut iustitia iustus. Item cum dico currit, vel regit, vel nunc est, vel semper est, refertur quidem vel ad facere, vel ad tempus. Si tamen interim diuinum illud semper, tempus dici potest. Sed non in quo aliquo aliquid est velut magnitudine magnum. Nam situm passionemque requiri non oportet in deo, neque enim sunt. Iam ne patet quę sit differentia prædicationum? Et patet quod alię quidem quasi rem monstrent. Alię vero quasi circunstantias rei. Quodque illa quidem ita prædicantur, vt esse aliquid rem ostendant. Illa vero vt non esse, sed potius extrinsecus aliquid quodammodo affigant. Illa igitur quæ aliquid esse designant, secundum rem prædicationes vocentur: quæ cum de rebus subiectis dicuntur, vocantur accidentia secundum rem. Cum vero de deo, qui subiectus non est, secundum substantiam rei prędicatio nuncupatur. Age nunc de relatiuis speculemur, pro quibus etiam

etiam quod dictum est sumpsimus ad disputationem. Maxime enim hæc non videtur secundum se facere prædicationem, quæ perspicue ex alieno aduentu constare perspiciũtur. Age enim quoniam dominus & seruus relatiua sunt, uideamus vtrum ne ita sit, vt secundum se sit prædicatio, an minime. Atque si auferas seruum, abstuleris quoque dominum. At non etiam si auferas albedinem, abstuleris quoque albũ. Sed interest quod albedo accidit albo, qua sublata perit nimirum album. At in domino si seruum auferas, perit vocabulum quo dominus vocabatur. Sed non accedit seruus domino, vt albedo albo, sed potestas quædã qua seruus coercetur. Quę quoniam sublato deperit seruo, constat nõ eam per se domino accidere, sed per seruorũ quodammodo extrinsecum accessum. Non igitur dici potest per prędicationem relatiuam quicquam rei de qua dicitur, secundùm se addere, vel minuere, vel mutare. quæ tota non in eo quod est esse consistit, sed in eo quod est in comparatione aliquo modo se habere. Nec semper ad aliud, sed aliquoties ad idem. Age enim stet quisquam, igitur si accedam dexter, ero ei sinister, Ille ad me comparatus, erit dexter, non quod ita sit per se dexter, velut longus, aut albus, sed quod ego dexter accesserim. Rursus ego sinister accedo, idẽ erit ille dexter, non quod ille sit per se dexter, velut albus ac lõgus, sed quod me accedente fit dexter: atque id quod est, a me, & ex me est, minime vero ex se. Quare quoniam secundum rẽ alicuius quę in eo quod ipsa est, proprietatem non faciunt prædicationem, nihil alternare, vel mutare queunt, nullamque omnino essentiam variare. Quocirca si pater ac filius ad aliquid dicuntur, nihilque aliud vt dictum est, differt nisi sola relatione: Relatio vero non prædicatur ad id de quo prædicatur quasi ipsa sit, & secũdum rem de qua dicitur, non faciet alteritatem rei de qua dicitur. Sed si dici potest, quo quidẽ modo id quod uix intelligi potuit, interpretatum est personarum. Omnino enim magna regulę est veritas, in rebus incorporalibus, distantias effici differentiis, nõ locis. neque accessisse dici potest aliquid Deo, vt pater fieret, non enim cœpit esse vnquã pater, eo quod substantialis quidem ei est productio filij. Relatiua vero prędicatio patris, si meminimus omniũ in prioribus de Deo sententiarum, ita cogitemus processisse quidem ex Deo patre filium, dictum, ex vtrisque spiritum sanctum. hos quoniã incorporales sint, minime locis distare. quoniam uero pater deus & filius deus, & spiritus sanctus deus: Deus vero quoniam nullas habet differentias, quibus differat a Deo, a nullo eorum differt. Differẽtię vero vbi absunt, abest pluralitas, vbi adest pluralitas, adest vnitas. Nihil aliud gigni potuit ex Deo, nisi Deus, & in rebus numerabilibus repetitio vnitatum non facit modis omnibus pluralitatem. Trium igitur idonee constituta est vnitas. Sed quoniam nulla relatio ad se ipsum referri potest, idcirco quod ea secundũ seipsum est prędicatio, quę relatione caret: Facta quidem est trinitatis numerositas, in eo quod est prędicatio relationis, sed seruata est substantię vnitas in eo quod est differentię vel substãtię vel operationis, vel omnino eius quæ secundùm se dicitur prædicationis. Ita igitur substantia continet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem, atque ideo sola sigillatim proferuntur, atque seperatim, quę relationis sunt. Nam idem pater qui filius non est, nec idem vterque qui spiritus sanctus: idem tamen deus est, & pater, & filius, & spiritus sanctus: idem iustus, idem bonus, idem magnus, idem omnia quæ secundum se poterunt prædicari. Sane sciendũ est non semper talem esse relatiuam prędicationem, ut semper ad differens prædicetur, ut est seruus ad dominum, differt enim. Nam omne æquale æquali æquale est, & simile simili simile est, & idem, ei quod est idem, idẽ est, & similis est in trinitate relatio patris ad filium, & utriusque ad spiritum sanctũ, vt eius quod est idẽ, ad id qđ est idẽ. Quod si in cunctis aliis rebus nõ potest inueniri, facit hoc cognata caducis rebus alteritas. nos vero nulla imaginatione deduci. sed simplici intellectu erigi, & vt quodque intelligi potest, ita aggredi etiam intellectu oportet. Sed de proposita quęstione satis dictum est. Nunc vestri normam iudicii expectat subtilitas quęstionis. quę vtrum recte diuersa sit an minime, vestra statuta pronuntiationis auctoritas. Qđ si sententiæ fidei fundamẽtis, spõte firmissimis opitulãte grã diuina, idonea argumẽtorũ adiumẽta pstitimus, illuc pfecti operis lætitia remeabit, vnde venit affectus. Qđ si vltra se humanitas nequiuit ascẽdere, quantũ imbecillitas subtrahit, vota supplebũt.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi ad Ioannem ecclesię Romanę diaconum, vtrum pater, & filius, ac spiritus sanctus de diuinitate substanti aliter prędicentur.

QVAERO an pater & filius ac spiritus sãctus de diuinitate substantialiter prędicentur, an alio quoque modo, viam indaginis hinc arbitror esse sumendum, vnde rerum omnium manifestum constat exordium, idest ab ipsis catholicæ fidei fundamẽtis. Si igitur interrogem, an qui dicitur pater substantia sit, respondetur eẽ substãtia. Quod si quęram, an filius substantia sit, idem dicitur. Spiritum sanctum quoque substantiam esse, nemo dubitauerit. Sed cũ rursus colligo, patrẽ, filium, spiritũ sanctum, nõ plures, sed vna occurrit esse, vna igitur substantia trium nec separari vllo modo, aut disiungi potest: nec velut partibus in vnum coniuncta est, sed est vna simpliciter. Quęcunque igitur de diuina substantia prædicantur, ea tribus oportet esse communia, idque erit signi, quæ sint quæ de diuinitatis substantia prædicentur. Quod quęcunq; hoc modo dicũtur de singulis, in vnum collectis tribus singulariter prędicabuntur hoc modo. Si dicimus pater deus est, filius deus est, spiritus sanctus deus est, pater filius ac spiritus sanctus vnus deus. Si igitur eorum vna deitas, vna substantia est, licet Dei nomen de diuinitate substantialiter prædicari. Ita pater veritas est, filius veritas est, spiritus sanctus veritas est: pater, filius, spiritus sanctus, non veritates, sed vna veritas est. Si igitur vna in his substantia, vna est veritas: necesse est veritatẽ, substantialiter prædicari de bonitate, de incommutabilitate, de iustitia, de omnipotentia, ac de cęteris omnibus, quæ tã de singulis, quam de omnibus singulariter prędicamus, manifestũ est substãcialiter dici. Vnde apparet ea quęcũq; in singulis separatim dici cõuenjt, nec tamẽ in omnibus dici queũt, non substantialiter prædicari, sed alio modo. Qui vero iste sit, posterius quæram. Nam qui pater est, hoc vocabulum nõ transmittit ad filium, neq; ad spiritum sanctum. Quo fit vt nõ sit substantiale nomen hoc inditum. Nam si substantiale est, vt deus, vt veritas, vt iustitia, vt ipsa quoque substantiã, de cæteris diceretur. Item filius solus hoc recipit nomen. Neq; enim cum aliis iungitur, sicut in Deo, sicut in veritate, sicut in cæteris superius dixi. Spiritus quoq; sanctus nõ est idem qui pater ac filius. Ex his igitur intelligimus patrem, filium ac spiritum sanctum, non ipsa diuinitate substantialiter dici, sed alio quodam modo. Si enim substantialiter prædicaretur, & de singulis, & de omnibus singulariter diceretur. Hæc vero ad aliquid dici manifestum est: nam & pater alicuius pater est, filius alicuius filius est, & spiritus alicuius spiritus. Quo fit vt nec trinitas substantialiter de Deo prędicetur, nõ enim pater trinitas: qui enim pater est, filius ac spiritus sanctus non est, nec trinitas: filius, nec trinitas spiritus sanctus secundũ eundem modum. Sed trinitas quidẽ in personarum pluralitate consistit, unitas uero in substantiæ simplicitate. Quod si personę diuisæ sunt, substãtia uero indiuisa sit, necesse est uocabulum quod ex personis originem capit, id ad substantiã non pertinere, at trinitatem psonarũ diuersitas facit, trinitas igitur non pertinet ad substantiã. Quo fit, vt neq. pater, neq. filius, neque spiritus sanctus, nec trinitas, de Deo substantialiter prędicetur. Sed vt dictum est, ad aliquid. Deus uero ueritas, iustitia, bonitas, omnipotentia, substãtia, immutabilitas, virtus, sapientia, & quicquid huiusmodi excogitari potest, substantialiter de diuinitate dicitur. Hæc si rectè se ex fide habent, ut me instruas peto. Aut si aliqua rẽ forte diuersus es, diligentius intuere, quę dicta sunt, & fidẽ si poteris rationeq; cõiungere.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi, An omne quod est bonum sit.

OSTVLAS vt ex Hebdomadibus nostris eius quęstionis obscuritatem, quæ continet modum quo substantiæ in eo quod sint, bonę sint, cum non sint substantialia bona, digeram, & paulo euidentius monstrum. Idq; eo dicis esse faciendū, quod non sit omnibus notum iter huiusmodi scriptionum. Tuus vero testis ipse sum quā hæc uiuaciter fueris ante complexus. Hebdomadas vero ego ipse mihi commentor, potiusque ad memoriam meā speculata cōseruo, quam cuiquam participo, quorū lasciuia ac petulantia nihil a ioco risuque patitur esse disiunctum. Prohinc tu ne sis obscuritatibus breuitatis aduersus, quæ cum sint arcani fida custodia, tamen id habent commodi, quod cum his solis qui digni sunt, colloquuntur. Vt igitur in mathematica fieri solet cæterisque etiam disciplinis, proposui terminos regulasque quibus cuncta quæ sequuntur efficiam. Cōmunis animi conceptio est enunciatio quisque qua probat auditam. Harum duplex modus est. Nam vna ita communis est, vt omnium hominum sit, veluti si proponam hanc, Si duobus æqualibus æqualia anferas, quæ relinquātur, æqualia esse: nullus id intelligens neget. Alia vero est doctorum tantum, quæ tamen ex talibus communibus animi conceptionibus venit, vt est, Quæ incorporalia, sūt, in loco nō esse, & cætera, quæ tamen non vulgus, sed docti cōprobant. ii. Diuersum est esse, & id quod est. Ipsum enim esse nondum est. At vero quod est, accepta essendi forma, est atque consistit. iij. Quod est, participare aliquo potest. Sed ipsum esse nullo modo aliquo participat. Fit enim participatio cū aliquid iam est. Est autem aliquid, cum esse susceperit. iiij Id quod est, habere aliquid præterquā quod ipsum est, potest: ipsum vero esse nihil aliud præter se, habet admixtum. v. Diuersum est autem esse aliquid, & esse aliquid in eo qđ est: illic enim accidens, hic substantia significať. vj. Omne quod est, participat eo quod est esse, vt sit, alio vero participat, vt aliquid sit. At per hoc id quod est participat eo quod est esse, vt sit. Est vero vt particeps alio quolibet, omne simplex esse suum, & id quod est, vnum habet. vij. Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est, omne simplex esse suū, & id quod est unū habet. viij. Omnis diuersitas est discors: similitudo uero quædā appetēda est. Et quod appetit aliud, tale ipsum esse naturaliter ostenditur, quale est illud ipsum, quod appetit. Sufficiunt igitur quæ præmisimus, a prudente vero rationis interprete, suis unumquodque aptabitur argumentis. Quæstio vero huiusmodi est, ea quæ sunt, bona sunt. Tenet enim communis sententia doctorum omne quod est, ad bonum tendere. Omne autem tendit ad simile, quæ igitur ad bonum tendunt, bona ipsa sunt. Sed quemadmodum bona sunt inquirendum est, utrum ne participatione, an substantia. Si participatione, per seipsa nullo modo bona sunt. Nam quod participatione album est, per se in eo quod ipsum est, album non est, & de cæteris qualitatibus, eodem modo. Si igitur participatione sunt bona ipsa, per se nullo modo bona sunt, nō igitur ad bona tendūt. Sed concessum est, non igitur participatione sunt bona, sed substantiā. Quorum vero substantia bona est, id quod sunt bona sunt. Id autem quod sunt, habent ex eo quod est esse. Esse igitur ipsorum bonorum est, omnium igitur rerum ipsum esse, bonum est. Sed si esse bonum est, ea quæ sunt in eo quod sunt, Bona sunt, idemque illud est esse, quod bonum esse. Substantialia igitur bona sunt, quoniam non participant bonitate. Quod si ipsum esse in eis bonum est, non est dubium quin etiam substantialia, cum sint bona, primo sint bono similia, ac per hoc ipsum bona erunt: nihil enim illi præter se ipsum simile est. de quo fit, vt omnia quę sunt, Deus sint, quod dictu nefas est. Non sunt igitur substantialia bona, ac per hoc non his est esse bonum. Non sunt igitur in eo, quod sunt bona. Sed neque participant bonitate. nullo enim modo ad bonum tenderent, nullo igitur modo sunt bona. Huic quęstioni talis poterit adhiberi solutio; Multa sunt quæ cum separari actu nō possint, animo tamē & cogitatione separantur. Vt cum triangulum, vel cætera subiecta materiæ nullus actus separat, mente tamen segregans ipsum, triangulum proprietatemque eius præter materiam speculatur. Amoueamus igitur primi boni præsentiā paulisper ex animo, quod esse quidem contingit, idque omnium doctorum indoctorumq; sententia, barbararum quoque gentium religionibus cognosci potest. Hoc igitur paulisper amoto ponamus omnia esse q̄ sunt, bona, atq; ea consideremus quemadmodum bona esse possent, si a primo bono minime defluxissent. Hinc intueor aliud in eis esse quod bona sunt, aliud quod sunt. Ponatur enim vna eademque substantia bona esse, alba, grauis, rotunda: tunc aliud esset ipsa illa substantia, aliud eius rotunditas, aliud color, aliud bonitas. Nam si hæc singula idem essent, quod ipsa substantia, idem esset grauitas, quod color, quod bonum, & bonum quod grauitas, quod fieri natura non sinit. Aliud igitur tunc in eis esset esse, aliud aliquid esse: ac tunc bona quidem essent, esse tamen ipsum minime haberent bonum. Igitur si nullo modo essent, non a bono, ac bona essent, ac non idem essent quod bona, sed eis aliud est esse, aliud bona esse. Quod si nihil omnino aliud essent nisi bona, neque grauia, neque colorata, neque spatii dimensione distenta, nec nulla in eis qualitas esset, nisi tantum bona essent: tunc nō res, sed rerum uiderentur esse principium, nec potius viderentur, sed uidetur. Vnum enim solumque est huiusmodi, quod tamen est bonum, nihil aliudque sit. Quę quoniam nō sunt simplicia, nec esse omnino poterāt, nisi ea id quod solū bonum est, esse voluisset. Iccirco quoniam esse eorum a boni uoluntate defluxit, bona esse dicuntur. Primum enim bonum, quoniam est, eo quod est, bonum est: secūdū vero bonum, quoniam ex eo fluxit, cuius ipsum esse bonū est, ipsum quoque bonum est. sed ipsum esse omnium rerum ex eo fluxit, quod est primū bonum, & quod bonū tale est, vt recte dicatur in eo quod est esse bonum. Ipsum igitur esse eorum bonum est. Tunc enim in eo quod essent, non essent bona, si a primo bono minime defluxissent. Quā ī re soluta quęstio est, iccirco enim licet in eo quod sint, bona sint, non sunt tamen similia primo bono. Quoniā nō quoquo modo sint res, ipsum esse earum bonum est. Sed quoniam non potest esse vt ipsum esse rerum non a primo esse defluxerit, idest a bono: iccirco ipsum esse bonum est, nec simile ei a quo est. Illud enim quoquo modo sit, bonum est, in eo quod est, nō enim aliud est pręterquam quod bonum est, hoc autem, nō ab illo nisi esset bonum, fortasse esse posset. Sed bonum in eo quod est, esse non posset. Tunc enim participaret forsitā bono, ipsum vero esse quod non haberent a bono, bonū habere non possent. Igitur sublato ab his primo bono mente & cogitatione: ista licet essent bona, tamē in eo quod essent bona esse non possent. Et quoniam actu non potuere existere, nisi illud ea quod vere bonum est, produxisset, iccirco & esse eorum bonū est, & non est simile substantiali bono, id quod ab eo fluxit, & nisi ab eo fluxissent, licet, essent bona, tamen in eo quod sunt bona esse non possent, quoniam, & præter bonum, & non ex bono essent, cū illud ipsum bonū primum est, & ipsum esse sit, & ipsum bonum, & ipsum esse bonum. At non etiam alba in eo quod sunt alba, esse oportebit ea, quę alba sunt, quoniam ex voluntate Dei fluxerunt, vt essent alba minime. Aliud est enim esse & aliud alba esse, hæc ideo quoniā qui ea vt essent effecit, bonus quidem est, minime vero albus: voluntatem igiť boni comitata sunt, vt essent bona, in eo quod sunt. Voluntatem vero albi non sūt comitata, vt talis eius esset proprietas, vt esset album, in eo quod est. neque enim ex albi voluntate defluxerunt. Itaque quia voluit esse ea alba, qui erat non albus, sunt alba tātum. Quia vero voluit esse ea bona, qui bonus erat, sunt bona in eo quod sunt. Secūdum hanc igitur rationem, cuncta oportet esse iusta, quoniam ipse iustus est, qui ea esse voluit: nec hæc quidem, nam bonum esse, ad essentiam, iustū vero esse ad actū respicit. Idē autem est in eo esse, quod agere, idem igitur est bonū esse quod iustum, nobis vero non est idem esse qđ agere. Nō.n. simplices sumus, nō est igitur nobis idē bonos esse, q̄ iustos: sed idem esse est nobis omnibus, in eo

quod

quod sumus, bona igitur omnia sunt, non etiam iusta. Amplius bonum quidem generale est, iustum vero non speciale, nec species descendit in omnia. Iccirco alia quidem iusta, alia non. omnia vero bona.

De unitate & uno.

VNITAS est qua vnaquæque res dicitur esse vna: siue enim sit simplex, siue composita, siue spiritualis, siue corporea res vnitate vna est, nec potest esse vna nisi vnitate, sicut alba nisi albedine, nec quanta nisi quantitate. Non solum aūt vnitate vna est, sed etiā tandiu est quicquid quod est, quandiu in se vnitas est. Cum autem desinit esse vnum, desinit esse id quod est, vnde est hoc. Quicquid, est, ideo est, quod vnum est, quod sic ostenditur. Omne enim esse ex forma est in rebus creatis, sed nullum esse ex forma est, nisi cum forma materiæ vnita est. Esse enim non est nisi ex coniunctione formę cum materia. Vnde philosophi dicunt illud describentes: Esse est existentia formæ in materia. Cum autem forma materię vnitur, ex coniunctione vtriusque necessario aliquid vnū cōstituitur. In qua constitutione illud vnum non permanet, nisi quandiu vnitas formam cum materia tenet. Sed destructio rei non est aliud quàm separatio formę a materia, sed separatio & vnitio contraria sunt igitur separatione si res destruitur, profecto in suo esse non nisi vnitate conseruatur. Vnitio autem non fit nisi ab vnitate qua est, ab vnitione quod erat vnum, dissoluitur. Soluta autem vnione, destruitur essentia eius, quod ex earum vnitione prouenerat, & fit non vnum. Quapropter sicut vnitate res ad esse ducitur: sic & in illo esse custoditur. Vnum esse, & vnum, inseparabiliter comitantur se, & videtur simul natura, quia enim creator vnus est, ideo rebus quas condidit hoc in munere dedit, vt vnaquæq; esset etiam vna. Ac per hoc ex quo res habet esse, vna est. ideo motus substantiarum est ad vnum, & propter vnum, & nihil eorum quæ sunt appetit esse, sed omnia sicut appetunt. Habere autem esse non possunt nisi vnum, ideo omnia ad vnū tendūt. Vnitas enim est quæ vnit omnia, & tenet omnia diffusa in omnibus quæ sunt. Quapropter quia materia nō habet esse nisi per vnionē sui cū forma; Forma autē nō tenet vnitatem cum materia, nisi vnitas sit: ideo materia eget vnitate ad vniēdū se, & de natura sua habet multiplicari, diuidi & spargi. Vnitas vero retinet, vnit & colligit, ac per hæc ne materia diuidat, & spargat, necesse est ut ab vnitate retineat. Quicquid autem per se non unitur, per se vtique spargitur, quia omnis quæ facit aliquam rem contrariam agenti, facit contrariam factæ rei. Contrariorum enim cōtrarij sunt effectus. quia unitas facit unū. profecto materia facit diuisionem, ac per hoc vnitas per se retinet materiā. Sed quicquid per se retinet, non potest facere separationem. Forma ergo existens in materia est quę pficit & custodit essentiā cuiuslibet rei. Vnitas est descendens a prima vnitate, quę creauit eam. Prima enim & vna vnitas, quę est vnitas sibi, creauit aliam vnitatem quę est infra eam. Sed quia, omne creatum diuersum est a quo creatur, profecto creata vnitas a creāte vnitate omnino diuersa esse debuit, & quasi opposita. Sed quia creatrix vnitas non habet principium neque finem, nec permutationem, nec diuersitatem: ideo creatę unitati accidit multiplicitas, diuersitas, & mutabilitas, ita vt in quadam materia sit habens principium ut in generatis, & finem, in quadam vero vt in creatis principium & finem, qa in quibusdam subiacet permutationi & corruptioni. In quibusdam enim materia est subtilis, simplex, remota a contrarietate, & separatione, perficitur autem ei unitas & unitur cum ea sicut hæc & illa. Sicut nō diuisibile in actu, sicut in cęlestibus corporibus, in quibusdam vnitas a materia inseparabilis est, & ideo carent fine, quia perpetua sunt. In quibus vero materia fuerit spissa debilis non adæquatur eis vnitas, sed debilitatur in vniendo eorum essentiam, & ob hoc dissoluitur essentia eorum, quia non retinetur ab vnitate, sicut in generatis quæ habent princip ium & finem.

Quāto enim unaquęq; vnitas propinquior fuerit primę & veræ vnitati, tanto materia formata per illam erit magis vna, & simplex: & ecōuerso, quanto remotior fuerit a prima vnitate, tanto erit multiplicior, & compositior, & ob hoc unitas quæ duxit ad esse materiam intelligentiæ est magis vna, & simplex, & non multiplex, nec diuisibilis essentialiter: sed si diuisibilis est, hoc siquidem accidentaliter est, & ideo hęc vnitas simplicior, & magis vna est omnibus vnitatibus quę ducunt ad esse cæteras substantias, eo ꝙ immediate adhęret primę unitati quę creauit eam. Sed quia vnitas subsistēs in materia intelligentiæ, est unitas simplicitatis, ideo necessario unitas subsistens in materia animę, quia infra eam est, crescit & multiplicatur, & accidit ei mutatio & diuersitas, & sic paulatim descendendo a superiori per vnum gradum materię inferior unitas augetur & multiplicatur quousq; perueniatur ad materiam quæ sustinet quantitatem, scilicet substantiam huius, quæ quia a prima vnitate remotissima est, & propter spissitudinē crassitudine sua opposita substātiæ superiori quę est subtilis & simplex, quoniam illa est subiectum principii & initiū unitatis. Finis uero multum distat a principio, quoniam finis non est dictus nisi defectus uirtutis principii & terminus: unde secundum descensum unitatis a superiore ad inferius fit degeneratio, siue simplicitatis & minorationis suæ uirtutis ad similitudinē aquæ, q̄ in ortu suo subtilis & clara nascitur, sed paulatim deorsum fluens in paludibus & stagnis inspissatur & obscuratur, sic paulatim variatur vnitas ꝓpter varietatem materię quæ sustinet eam. Nam quia aliquid est materiæ spirituale, & aliquid corporale, est aliquid eius purum & lucidum, & aliquid eius spissum & obscurum, & hoc propter quantitatem. eius partes in aliquibus sunt rariores ut in aere; in aliquibus vero strictiores, vt in lapide. Ideo unaquæq; res materiæ secundum gradum suæ elongationis, a prima vnitatis origine recipit unitatem, quæ dignior est ex sua aptitudine. Inde est quod videmus partes ignis nimis vnitas simplices, & æquales adeo, quod forma eius videtur vna non habens in se diuersitatem. Partes vero aeris & aquæ inuenimus magis diuersificatas & separatas, adeo quod partes eorum & vnitates discerni possunt. In duris autem corporibus & spissis vnitatis iam maior diuersitas & obscuritas est. Quia igitur materia in supremis formata est intelligentiæ forma, & forma rationalis animę, deinde postea forma animæ sensibilis, deinde forma animæ uegetabilis, deinde forma naturæ, ad ultimū autem finis est forma corporis, hic non accidit ex diuersitate virtutis agentis, sed ex aptitudine materiæ suscipiētis. Forma enim est quasi lumen, eo quòd sicut per lumen res uidetur, sic per formam cognitio & scientia rei habetur nō per materiam: sed hoc lumen in quibusdam est clarius, in qbusdā obscurius, pro ut materia cui infunditur forma, est clarior & obscurior. Quo enim materia fuerit sublimior, fit subtilior, & penetratur tota a lumine, & ideo substantia ipsa sapientior & perfectior, sicut intelligentia & rationalis anima. Et econuerso, quo materia fuerit inferior, fit spissior, & obscurior, & non ita penetratur a lumine, quo materia magis descendit, sicut iam supradictum est, cōstringitur, & spissatur & corpulentatur, & partes eius mediæ prohibēt vltimas perfecte penetrari a lumine. Non enim est possibile vt tantum luminis penetret secundam quantum primam, nec ad tertiam tantum luminis perueniat quantū ad mediam, & sic paulatim donec perueniatur usq; ad partem materiæ infimam. Quæ quia remotissima est a fonte luminis, lumen debilitatur in illa, nec tamen hoc sicut dictum est propter lumen in se, sed propter multam debilitatem & obscuritatem materię in se. Quemadmodum lumen solis cum admiscetur tenebroso aeri, non est illius virtutis, cuius est admixtum claro aeri, vel quemadmodum pannus albus tenuissimus cum induitur a corpore nigro, occulatur candor eius propter abundantiam nigredinis. Vel quemadmodum si tres vel plures fenestræ uitreæ vna post aliam rectę contra radium solis disponantur in ordine, constat siquidē quod secunda minus recipit luminis quam prima, & tertia minus quam secunda. Et sic usque ad ultimam fit defectu

luminis

luminis non propter lumen in se, sed propter elongationẽ fenestræ uitreæ a lumine, ita ut lumen formæ unitatis quod infusum est materiæ descendendo fiat debile, & obscurum, ita primum eius multum discrepet a medio, & medium ab ultimo: & propter hanc diuersitatem formæ vnitatis, non vno modo, sed pluribus, dicitur aliquid ab unitate unum. Vnum enim aliud est essentiæ simplicitate vnum, vt Deus. Aliud simplicium cognitione, vnum, vt angelus, & anima: quorum vnum quodque est vnum cõiunctione materiæ, & formæ. Aliud est continuitate vnum, vt arbor, & petra. Aliud est compositione vnum, vt ex multis tabulis vna arca, vel ex multis parietibus vna domus. Alia dicuntur vnum aggregatione, vt populus, grex, congeries lapidum, vel aceruus tritici. Alia dicuntur præpositione vnum, vt rector nauis, & gubernator ciuitatis dicuntur unum similitudine officij. Alia dicuntur vnum accidente, vt diuersa subiecta eiusdem qualitatis dicuntur vnum in ea qualitate, sicut nix, cygnus vnum sunt albedine. Alia dicuntur vnum numero, ut diuersa accidentia quæ eidem subiecto insunt, dicuntur vnum numero, idest in numerando, ut hoc dulce, & hoc ceruleum, vel hoc longum, vel hoc latum. Alia dicuntur vnũ ratione: sed hoc duobus modis, quia ratione consortij, vt ens, intellectus, & res, aliquid, & vocabulum vnum genus: vel ratione vnius sacramenti, vt spiritus, aqua, & sanguis dicuntur unum. Alia dicuntur natura vnum, vt participatione speciei plures homines vnus. Alia dicuntur vnum natione, vel lingua, vt multi homines dicuntur vna gens, vel vna tribus. Alia dicuntur unum more, sed hoc duobus modis, vel quia secundum consensum virtutis, & dilectionis, vt multitudinis credẽtium erat cor vnũ, & aĩa vna: Vel secundum consensum eiusdem vitii plures homines dicuntur vnum, vt qui adhæret meretrici vnum corpus efficitur. Sic omnia vnitatem appetunt, vt etiam ea multa sunt, quæ vnum dici volunt. Quæcunq; enim sunt, idem quod sunt, ut vera vnitate esse nituntur, aut eam simulando nitũtur. Quicquid enim est, vel est vnum, vel est plura. Pluralitas autem non est nisi ex aggregatione vnitatum, quę vnitates si sunt disgregatæ, faciunt multitudinem. Sin vero fuerint continuę in materia, faciunt magnitudinem. Quapropter inter vnitates quantitatis discretæ, & vnitates quantitatis continuæ subsistentis in materia nihil interest, quia illę disgregatę sunt, & illę continuę. Continuum genus non est nisi ex discreto, quia intellectus continuitatis non est in continuo, nisi continuatio disgregatorum. Ac propter hoc necesse est, ut continua quantitas non aduenıat in substantia nisi ex vnitatibus. Quando enim partem quantitatis signaueris, necesse est, vt sit vnum vel plura. Sed omnis pluralitas (ut dictum est) ex unitatibus est. Vnde aperte datur intelligi, quod discretæ & continuæ quantitatis radix una est, eo quod composita sunt ex vna re, & resoluũtur ad unum. Et etiam quia corporis partes quo magis fuerint sibi cõiũctæ & cõstrictæ, ipsum corpus erit spissius & magis quãtũ vt lapidis: & econuerso, quo magis fuerint partes corporis dissolutæ, & latæ, ipsũ erit subtilius & leuius, & minus quãtũ, ut aer. Verum est igitur, quod continua quantitas non venit in substantiã, nisi ex coniunctione & constrictione vnitatum in illa. Vnitas igitur est, qua vna quæq; res una est, & est id quod est.

F I N I S.

V E N E T I I S.

Apud Alexandrum Griphyum.

M D L X X X V.